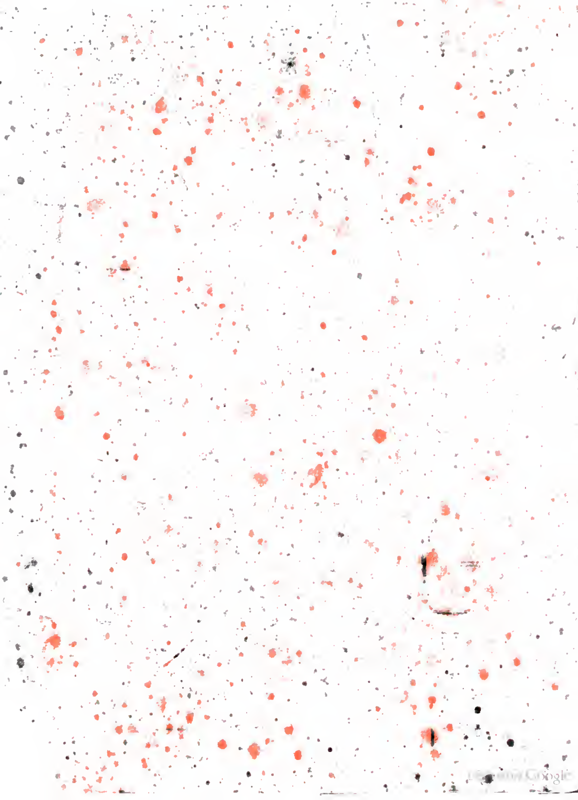
4481

Bacc. Jf. Massis 1. 1759

ILLVSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS

DISSERTATIONVM

DE CONCORDIA

SACERDOTII ET IMPERII

SEV

DE LIBERTATIBVS

ECCLESIAE GALLICANAE

LIBRI OCTO.

QVIBVS ACCESSERVNT EIVSDEM AVCTORIS

DISSERTATIONES ECCLESIASTICAE

VARII ARGVMENTI.

Nec non IVSTI HENNINGII BOEHMERI Selectae observationes libros de Concordia illustrantes.

In hac novissima editione adiiciuntur CARMINI FIMIANI *Adnotationes in* PETRI DE MARCA *Concordiam & Opuscula, atque Animadversiones in selectas* BOEHMERI *Observationes*.

TOMVS TERTIVS.

NEAPOLI

APVD VINCENTIVM VRSINVM MDCCLXXI.

SVMTIBVS FRANCISCI ORIAE.

SVPERIORVM FACVLTATE.

DE CONCORDIA
SACERDOTII ET IMPERII,
SEU
DE LIBERTATIBVS ECCLESIAE GALLICANAE
DISSERTATIONVM
LIBER SEXTVS.
CAPVT PRIMVM.

De distributione Ecclesiarum ab Apostolico iure fluente generatim, & speciatim de origine Ecclesiarum metropolitanarum.

SYNOPSIS.

I. Agitur in hoc libro de auctoritate Conciliorum provincialium & nationalium. Dissertatio isthaec bifariam dividitur. Primum ergo agetur de ordinationibus Episcoporum. Tum de administrationibus.

II. In Ecclesia unicus est episcopatus, cuius portio unicuique Episcopo commissa est. Genuinus Cypriani sensus indicatus.

III. Portionum distributio fluxit a iure Apostolico. Probatur ex Actis Apostolorum. Praescripta ab iis forma regiminis sub unius praesidentia. Retenta nimirum civili imperii dispositione in distribuendis provinciis.

IV. Probatur auctoritate sanctorum Petri & Paulli. Iudaei, Hellenistae & Graecanici dicti. Eorum Patriarcha Babylone

lone degebat. Inde scripta prima epistola canonica B. Petri; cuius auctoritate probatur Ecclesiae in provincias facta distributio ab Apostolis. Quod etiam probatur ex variis locis D. Paulli.

V. Exponitur consilium Apostolorum in constituendis Episcopis metropoleon. Ad eos pertinet ordinatio Episcoporum provinciae. Probatur ex Paullo, Hieronymo & Chrysostomo.

VI. Asiae proconsularis metropolis Ephesus. Provincia ecclesiastica fuit ipsis Apostolorum temporibus; ex Apocalypsi Ioannis, ex D. Paullo, ac etiam ex Actis Apostolorum.

VII. Nobile argumentum metropolitici iuris exstat in epistola ad Corinthios. Achaia iam aetate Paulli provincia ecclesiastica erat, metropolis Corinthus. Ecclesiae Apostolicae magnae apud veteres auctoritatis. Praeclara Augustini regula.

VIII. Investigatur ratio, quae Apostolos impulit ad sequendum exemplum imperii in instituendis Metropolitanis. Ea petitur ex Concilio Antiocheno. Hierosolyma subiecta Episcopo Caesareae Palaestinae. De patriarchatu Hierosolymitano.

IX. Veteres tamen hanc provinciarum divisionem vetustae consuetudini tribuerunt. De iure metropolitico trium praecipuarum metropoleon, Romanae, Alexandrinae & Antiochenae.

X. Obiicitur, divisionem, quae deprehenditur in subscriptionibus veterum Conciliorum, ei similem esse, quae ab Imperatore Constantino peracta est.

XI. Respondetur, innovationem quidem circa provincias evenisse post Apostolorum tempora, sed quae tamen illam metropoleon institutionem non abolevit. Sectis videlicet provinciis in plures provincias.

XII. Nova provinciarum divisio introducta a Constantino sub nomine Dioeceseon.

I. T statum politiae ecclesiasticae istius regni intelligamus, necessarium est, ut agamus de auctoritate Conciliorum provincialium & nationalium, in quibus caussas tractari mos fuit. Quia vero res, quae in his synodis agitabantur, aut ordinationes respiciebant aut administrationem, ut Concilii Constantiensis verbo utamur, id est, aut episcopatuum, monasteriorum aliorumque beneficiorum provisionem, aut iurisdictionem contentiosam, & decreta canonica, dissertationem istam in duas partes distribuam: quarum prima aget de ordinationibus, secunda autem de administrationibus. At enim quoniam ad plenam huius materiae cognitionem perveniri non potest, nisi prius perspecta fuerit origo divisionis provinciarum, quid mihi in mentem venerit, exponam, velut in argumento difficili & obscuro, cuique multum inest curiosae eruditionis.

II. Sicut Ecclesiae corpus unum est, divisum in plurima membra per universum orbem, ita unicus est in ea episcopatus, qui ubique diffusus est in concordia plurium Episcoporum: qui si tamquam corpus aliquod considerentur, episcopatum integrum tenent in solidum. Portio tamen quaedam gregis unicuique Episcopo tributa est, ut eam ducat & gubernet singulariter, secundum caritatem nihilominus & communionem, quae universo corpori debetur (1): ne si unitas relinqua-

(1) Cyprian. lib. 3. epist. 13. lib. 4. epist. 2. & 3. & libro de unitate Ecclesiae.

quatur, Episcopus ille, qui abscesserit a corpore, arescat velut rivus, qui ab origine sua deflexerit, & in modum rami a trunco & radice recisi marcescat. Ea est doctrina, quam D. Cyprianus in diversis epistolarum suarum locis docet; cuius genuinum sensum exposui, quem alii in diversum traxerunt, prout varii fuerunt affectus eorum, qui loca illa protulerunt.

III. Haec portionum distributio, quae diversis Episcopis commissae sunt, fluxit a iure Apostolico. Etenim quando Apostoli fundabant Ecclesias, tametsi Episcopo ordinato conferrent cum impositione manuum omnem potestatem & ordinis & iurisdictionis, tamen ei locum assignabant, ubi munus suum impleret. Satis manifeste id scriptum est cap. XX. Actorum, ubi legimus, Spiritum sanctum constituisse Presbyteros, sive Episcopos, ad regendam gregis certam portionem: *in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Sed quoniam Ecclesia regenda est iuxta unitatem, necessarium fuit institui ab Apostolis modum quemdam communionis inter Episcopos, secundum exemplum a Christo datum in institutione collegii Apostolici, quod universum Ecclesiae corpus repraesentabat; ideoque praescribenda fuit ab iis forma regiminis, aristocratici nimirum, ita, ut unus praesideret. Praeclara sunt in hanc rem verba sancti Leonis Papae (2). *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis; & quum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praemineret. De qua forma Episcoporum etiam orta est distinctio; & magna dispositione provisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad beatam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret*. Observatum id ab Apostolis in infantia Ecclesiae: qui sapienter in Ecclesia retinuerunt civilem imperii Romani dispositionem, in quo Dei religio facilius suscepta est, quam apud gentes barbaras; adeo ut, quum imperii corpus in provincias tributum esset, orbem quoque & ipsi ecclesiasticum in provincias partiti sint (3). Rursum quum in imperio provinciae contributae essent cuidam civitati primariae, quae metropolis dicebatur, apud quam magistratus subiectorum caussas iudicabant, & quo propterea populi frequentius conveniebant, quod singulari quodam iure ceterae civitates a matrici penderent, Apostoli itidem Episcopos in civitatibus constituerunt, eo videlicet ordine, ut penderent ab Episcopo in metropoli sive urbe primaria collocato. Haec est mea sententia circa constitutionem metropoleon; quam quum aliqui Petro & Ecclesiae Romanae acceptam referri debere censeant, alii ex iure divino descendisse, quidam tamen ad vetustam Ecclesiae con-

(2) *S. Leo epist.* 88.

(3) *Vide supra lib.* 1. *cap.* 3. §. 2.

consuetudinem referunt. Temperamenti loco esse potest vera sententia, nimirum, consilium illud generale distribuendi episcopatus in provincias & metropoles ex traditione Apostolica esse, cuius clara documenta exstent in sacra scriptura, sed exsecutionem & in tot provincias sectionem ex consuetudine ecclesiastica fluxisse.

IV. Igitur duo quaedam docui, desumta ex ipsis sacrae scripturae verbis. Ac primum quidem scripsi, Apostolos orbem ecclesiasticum in provincias distribuisse ad exemplum dispositionis civilis, quae per illas tempestates vigebat in imperio. Sententiam illam luculenter probamus auctoritate sanctorum Petri & Paulli: quorum primus, quum destinatus fuisset ad erudiendos Iudaeos, iamque in Iudaea Evangelium praedicasset, curam suam convertit ad Iudaeos, tum primae dispersionis, tum secundae, quos Hellenistas aut Graecanicos ideo vocari mos erat, quod dispersi essent in provinciis Graecorum sive gentilium. Abiit itaque Alexandriam, quae Aegypti metropolis erat, & in qua habitabant Iudaei secundae dispersionis; institutoque illic Episcopo Marco Evangelista, Antiochiam profectus est, atque hinc Babylonem, ubi degebat hereditarius Patriarcha Iudaeorum primae dispersionis. Ea in urbe constitutus scripsit epistolam primam canonicam, ut patet ex subscriptione, quae sic habet: *Salutat vos Ecclesia, quae est Babylone*. Tametsi enim veteres existimaverint, D. Petrum vocabulo Babylonis significasse urbem Romam, probabilis est Scaligeri coniectura, qui ex ipsa Babylone scriptam a Petro putat epistolam hanc ad Iudaeos dispersos, qui habitabant in provinciis, quarum synagogae pendebant a Patriarcha Babylonico. Vtcumque se res habeat, constat, eam esse datam ad novos Christianos dispersionis provinciarum Ponti, Galatiae, Cappadociae, Bithyniae & Asiae (4), id est, Christianis totidem provinciarum imperii Romani. Patet igitur, principem Apostolorum Christianos per provincias compellasse; atque id eo magis placet, quod distributio illa in his regionibus perseveraverit primis Ecclesiae saeculis. Quippe semper habuimus provinciam Bithyniam, in qua Nicomedia metropolis, provinciam Cappadociam, cuius metropolis erat Caesarea, provinciam Ponti & metropolim eius Amaseam, provinciam denique Asiae proconsularis, cuius metropolis fuit Ephesus. Nam, quod ad Galatiam attinet, quae provincia Romana erat, cuius metropolis Ancyra, sanctus Paullus in universum scribit ad Ecclesias Galatiae (5). Hinc itaque factum, ut ob epistolam illam ad Galatas & per consequentiam ad cives metropolitanae civitatis Ancyrae a Paullo scriptam urbis illius Ecclesia Apostolica dicatur a veteribus; quemadmodum legimus in epistola Papae Iulii ad Orientales, quae exstat apud Athanasium. In diversis quin etiam locis

(4) Petri ep. I. c. 13.

(5) Paullus epist. ad Galat. c. 1. & 1. Cor. cap. 16. meminit collectarum, quae fiunt in Ecclesiis Galatiae.

locis epistolarum D. Paulli deprehenditur distributio Ecclesiarum in provincias, veluti Ecclesiarum Macedoniae & Ecclesiarum Asiae, & quod magis notandum est, in epistola ad Romanos, provinciarum Macedoniae & Achaiae nomine comprehenduntur Ecclesiae illarum provinciarum (6).

V. Superest nunc, ut probemus aliam observationem, nimirum Apostolos, quum Ecclesias distribuerent in provincias, in animo habuisse, ut in iis corpus Episcoporum statueretur sub praesidentia Episcopi metropoleos. Evidens eius rei argumentum exstat in epistola Paulli ad Titum (7); ubi scribit, se illum reliquisse Cretae, ut constitueret Presbyteros per civitates. Ecce Metropolitani institutionem. Atque is quidem habet auctoritatem ordinandi Presbyteros, id est, Episcopos, iuxta interpretationem ipsiusmet Paulli in versiculo sequenti, sancti Hieronymi, sancti Ioannis Chrysostomi, & aliorum veterum, ita tamen, ut eos ordinet in unaquaque urbe κατὰ πόλιν. Ecce integrum consilium politiae ecclesiasticae. Episcopi in urbibus provinciae; qui ab uno quodam Episcopo ordinantur, quamvis cum consortio suorum collegarum, *per impositionem manuum presbyterii*. Universi quidem Episcopi manus imponunt Episcopo: sed uni tantum competit ius tribuendi vim ordinationi, veluti Tito apud Cretam, & ad exemplum illius, unicuique Metropolitano in sua provincia. Creta porro provincia erat imperii Romani; cuius metropolis erat Gortyna, quae praerogativam illam semper in Ecclesia servavit.

VI. Asia proconsularis, quae vigesima tantum pars erat eius, quam Strabo & Geographi nuncupant Asiam minorem, provincia item imperii erat; cuius metropolis erat Ephesus, ut habetur apud Vlpianum (8). Illic Apostoli constituerant corpus Episcoporum in modum provinciae; quemadmodum colligitur ex capite primo Apocalypseos, ubi litterae scriptae sunt septem Angelis vel septem Episcopis Asiae (9), quorum unus erat Ephesinus. Haud absimili instituto Paullus instruens Asianos epistolam suam scribit ad Ephesios, quae Asiae metropolis est, ut adnotat sanctus Ioannes Chrysostomus in suis ad epistolam illam commentariis. Sed & in Actis legimus (10), Apostolum Ephesi commoratum esse per biennium, atque illic erudiisse in fide Iudaeos & gentiles Asiae; adeo, ut Demetrius aurifex, instituta adversus illum accusatione, asseveraverit, eum innumeram hominum multitudinem in errorem traxisse, non solum ex civibus Ephesi, sed & ex Asia

(6) 2. Cor. cap. 8. 1. Cor. cap. 15. Rom. cap. 15. 26. *Probaverunt Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem.*

(7) Epist. ad Tit. cap. 1. *Reliqui te Cretae, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.*

(8) L. 4. ff. de offic. Proconf.

(9) Apoc. c. 1. *Mitte septem Ecclesiis, quae sunt in Asia, Epheso & Smyrnae, & Pergamo, & Thyatirae, & Sardis, & Philadelphiae, & Laodiciae.*

(10) Act. c. 9. & 20.

Asia universa. Recte itaque Paullus apud Miletum consistens, convocatis Presbyteris Ephesi, dixit: *Vos scitis, quia a prima die, qua ingressus sum in Asiam*, & cetera, quae sequuntur.

VII. Nobile argumentum metropolitici iuris a Paullo observati colligitur ex epistola eius ad Corinthios. Vrbs illa metropolis erat Achaiae, ut Florus adnotavit (11). Ideo igitur Paullus epistolam suam ad Corinthios scribit (12), non solum pro illis, sed etiam pro fratribus, qui sunt in Achaia. Typus heic est provinciae ecclesiasticae sub sua metropoli constitutae ad exemplum imperii; isque ordo in Achaia viguit, Corinthusque semper habita est metropolis ecclesiastica Achaiae, quamdiu Christi nomen illic in honore fuit. Neque dubito, quin vel unicum illud exemplum sufficiat ad ostendendum, divisionem provinciarum ex institutione Apostolica esse. Sed tamen praeterea epistola eiusdem Paulli ad Thessalonicenses scripta est pro illis & pro fratribus (13), qui sunt in Macedonia, quod urbs illa esset metropolis civilis Macedoniae. Affirmare igitur licet, sic Christianorum curam gessisse Apostolum, tamquam iam in corpus provinciae distributorum sub metropoli Thessalonicensi, quae dignitatem suam retinuit in laterculo Ecclesiae (14). Non me latet, Ecclesias illas, de quibus sermonem institui, magnae apud priscos auctoritatis fuisse, ob hoc, quod essent Apostolicae, hoc est, ab Apostolis fundatae: apud quas existimaverunt verae fidei traditionem fuisse conservatam. Sed aliud mihi nunc onus incumbit; neque aliud in praesentiarum ostendere cupio, quam, id fuisse Apostolorum consilium, ut Ecclesias in provincias secarent. Consilium illud non latuit Tertullianum; qui in libro de praescriptionibus haereticos ad traditionem Apostolicarum Ecclesiarum vocans, haec ait: *Proxima est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adiaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est*. Episcopum Carthaginis fuisse caput provinciarum Africae & Numidiae, & Galliarum Hispaniarumque Episcopos in provincias fuisse distributos, legimus apud Cyprianum. Quare secundum propositam ab Augustino regulam affirmare oportet, id ex traditione Apostolica esse, quod ab initio Ecclesiae observatum, a nullo tamen generali Concilio praescriptum fuit.

VIII. Quae ratio Apostolos impulerit ad imitandum in sua illa provinciarum institutione exemplum imperii, praeclare admodum explicavit synodus Antiochena: quae Metropolitanos ait institutos esse in

(11) Florus lib. 2. cap. 16.

(12) 2. Cor. cap. 1. *Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia.*

(13) Ep. 1. ad Thessalon. c. 4.

(14) *Vide infra lib. 7. cap.* 4. §. 7. 8. *&* c. 16. §. 6. *& seqq.*

in civitate, quae provinciae caput erat, quoniam in illam omnes confluunt pro negotiorum suorum utilitatibus (15): *Propter quod ad metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrunt*. Opportunitas itaque & commoditas populorum effecit, ut in Ecclesia ratio haberetur dignitatis; quam civitas illa obtinebat in imperio. Atque in ea parte adeo religiosi fuere veteres, ut, tametsi magna esset eorum reverentia erga urbem Hierosolymorum, (quae metropolis fidei erat, ut cum Cyrillo loquar, & ubi sanctus Iacobus Apostolus episcopatus munia exercuerat, quamobrem eorum Episcopus eo in honore erat, ut primum post Episcopos Romae, Alexandriae & Antiochiae locum teneret) nihilominus, quantum ad iurisdictionem, subiectus erat Episcopo civitatis Caesareae Palaestinae, ut constat ex canone septimo synodi Nicaenae. Neque obscura huius institutionis ratio est. Nam Caesarea provinciae illius caput & metropolis erat, iam inde a temporibus Vespasiani (16): qui post excisa Hierosolyma proconsulatum Iudaeae transtulerat Caesaream, ut in Constitutione Novella CIII. Imp. Iustiniani adnotatum est. Nam si translatio illa facta non fuit statim post relegationem Archelai Regis Iudaeorum, in cuius contumeliam regnum illud publicatum, fisco imperii addictum est, qui fieri potuit, ut Proconsul, spretis Hierosolymis, apud Caesaream urbem maritimam moraretur? quod ex Actis Apostolorum liquet. Episcopus sane Hierosolymitanus semper subiectus fuit Episcopo Caesareae, donec Hierosolymorum episcopatus in patriarchatum erectus est auctoritate rescriptorum Imper. Theodosii; tributis videlicet huic novo patriarchatui provinciis Phoeniciae, Arabiae & Palaestinae a patriarchatu Antiocheno resectis. Sed quum huic institutioni intercessissent Patriarchae Antiocheni, certamini illi finem fecere conventiones inter Iuvenalem Episcopum Hierosolymorum & Maximum Antiochenum initae; quibus placuit, ut Phoeniciae duae & Arabia Maximo redderentur, tres vero Palaestinae ad Dioecesim Episcopi Hierosolymitani pertinerent. Conventiones illas approbavit synodus Chalcedonensis & iudices item imperiales (17).

Hoc Metropolitanorum in primariis provinciarum urbibus constituendorum consilium secutus est Isidorus Mercator in sua collectione; in quam etiam sententiam iverunt Ioannes VIII. Leo IX. & Gregorius VII. Pontifices Romani (18) & Gratianus in Decreto dist. LXXX. & XCIX.

IX. Enimvero licet, ut ego quidem existimo, formam distribuendarum provinciarum & Metropolitanorum instituendorum Apostoli tra-

(15) Concil. Antioch. c. 9.

(16) Tacit. lib. II. hist. ait, Caesaream esse Iudaeae caput.

(17) Concil. Chalced. act. VII.

(18) Ioan. VIII. ep. 95. Leo IX. ep. 4. Greg. VII. lib. 6. ep. 35. & in Tractatu.

diderint, quia tamen id nuſpiam in ſacris ſcripturis praeceptum eſt, & praeterea exſecutio, & ſingularis inſtitutio proceſſu dein temporis facta eſt Epiſcoporum cura, qui Eccleſiis Apoſtolicis praeſidebant fundatis ab Apoſtolicis, duo quaedam notatu valde digna contigere. Primum enim inde factum eſt, ut veteres hanc provinciarum diviſionem non ipſis Apoſtolis, ſed patribus & vetuſtae conſuetudini tribuerint. Vnde pariter factum, ut Epiſcopi magnarum urbium, quum Epiſcopos ad novas provincias fundandas mitterent, eximium quoddam ius in ceteras Eccleſias ſibi reſervaverint (19); quod ei privilegio reſpondebat, quo ratione originis potiuntur erga colonias a ſe deductas eae urbes, quae inde *Matres* appellantur a veteribus. Ius autem illud ſitum erat in quodam veluti obſequio & reverentia; quae validiora erant vel remiſſiora inter Eccleſias iuxta uniuſcuiuſque poſſeſſionem, quam ſervari praecipit Concilium Nicaenum canone ſexto.

Epiſcopi trium magnarum urbium imperii Romani, Romae videlicet, Alexandriae & Antiochiae, iure illo ſingulari potiebantur in pleraſque provincias, ut ceteris praeeminerent. Epiſcopus enim Romanus Epiſcopos inſtituit in Italia, Galliis, Hiſpaniis, Africa & inſulis. Quam ob rem provinciarum illarum Epiſcopi ſuum caput eſſe Romanum fatebantur, ut ſcribit Innocentius primus in epiſtola ad Decentium Eugubinum. Ob eamdem cauſſam Aegyptus Epiſcopum Alexandriae velut Patriarcham ſuum agnoſcebat, & provinciae Dioeceſeos Orientalis Antiochenum. Praeterea ceterae Eccleſiae Apoſtolicae, tametſi ab eorum Epiſcoporum patriarchatu non penderent, magnos illis honores habebant, contemplatione dignitatis urbium, in quibus illi erant inſtituti, & ob reverentiam Petri epiſcopatus eorum inſtitutoris. Nam Roma erat orbis domina; Alexandria ſecunda Romani imperii civitas, eo quod Aegyptiaci regni caput eſſet, Antiochia vero tertia, quod Regina Orientis eſſet, in eaque Reges Seleucidarum ſedes fixiſſent, ut teſtantur Strabo, Herodianus, aliique veteres.

X. Attamen diſſimulanda non eſt inſignis difficultas, quae noſtram hanc opinionem de diſtributione provinciarum ab Apoſtolis facta impugnare videtur, eo videlicet argumento, quod diviſio, quae deprehenditur in ſubſcriptionibus Concilii Nicaeni, Epheſini, & Chalcedonenſis omnino ſimilis eſt ei, quae ab Imperatore Conſtantino peracta eſt in imperio, ita, ut & provinciae & Dioeceſes eccleſiaſticae, id eſt, magna illa provinciarum inter ſe coniunctarum corpora, ſimiles ſint iis, quas Conſtantinus in imperio inſtituit, quando creavit Praefectos praetorio & eorum Vicarios. Vnde factum, ut Concilium Conſtantinopolitanum trium Dioeceſeon, *Aſianae*, *Ponticae* & *Thracicae* mentionem faciat, praeter Dioeceſes Orientis & Aegypti. Occi-

(19) Vide lib. 1. cap. 3. §. 5.

Occidens insuper duas in Italia Dioeceses habebat, unam in Galliis, aliam in Hispania, aliam item in Africa, ac demum in Illyrico unam.

XI. Adversus haec argumenta excipi potest, post Apostolorum tempora innovationem quamdam circa provincias evenisse: quae tamen veterem illam metropoleon institutionem non abolevit, sed auxit, eamque illustriorem fecit. Primum enim provinciae, quae immensum patebant, in duas vel tres in laterculo Ecclesiae sectae sunt post Apostolorum tempora, quum id in imperio factum fuisset ab Imperatoribus pro utilitate reipublicae. Exempli caussa, Africa, quae ab uno tantum Metropolitano regebatur, id est, Episcopo Carthaginis, divisa est in sex provincias ecclesiasticas. Galatia, quae vivente Paullo una tantum provincia fuit, in primam dein & secundam secta est in imperio & in Ecclesia: quod evenit etiam Cappadociae, & Ponto. Idem quoque factitatum in Gallia; quae quum ab Augusto divisa esset in partes quatuor, in plures dein ab Hadriano secta est, diu tamen ante, quam Dei religio per omnem Galliam suscepta esset.

XII. Excipi dein potest, novum diversarum provinciarum simul coniunctarum corpus a Constantino introductum esse sub nomine Dioeceseon, eique formulae se addixisse patres Constantinopolitanos in administranda Ecclesia; ut patet ex canone secundo Concilii Constantinopolitani & ex Socrate (20), qui Imperatorem approbasse hanc provinciarum ecclesiasticarum unionem; exstatque eius de ea re lex in Codice Theodosiano (21). Quin & Theodoretus hanc divisionem Dioeceseon Concilio Constantinopolitano tribuit in epistola ad Flavianum. Ea tamen cautio adhibita est in illa provinciarum unione, quae Dioecesim conficiebant, ne quid decideret de iuribus provinciarum a Concilio Nicaeno confirmatis; iis tantum exceptis, quae infra explicabo.

CAPUT II.

De auctoritate metropolitanorum in Synodis, & harum primo genere, propter electiones coactarum, ubi de antiquo iure eligendi potissima capita eruuntur.

SYNOPSIS.

I. Concilia quaedam provincialia fortuito congregabantur, videlicet pro peragendis electionibus & ordinationibus Episcoporum. Alia vero certa erant & canonum decretis statuta, in quibus caussae ecclesiasticae definiebantur.

II. Primum illud conventuum genus Concilium est; ex Hincmaro, & Concilio Antio-

(20) Socrates lib. 5. cap. 8.

(21) l. 3. Cod. Theodos. de fide Cathol.

tiocheno. In Conciliis huiusmodi electiones discutiebantur, non peragebantur.

III. Quod in Oriente obtinuit & in Occidente. Aliter tamen visum quibusdam viris eruditis, quorum sententia refellitur.

IV. Episcopi, ante Concilium Nicaenum, cleri ac plebis suffragio eligebantur; ex Cypriano, Concilio Nicaeno, Constantino Imperatore, & aliis.

V. Confirmatio electionis pertinebat ad Metropolitanum & ad Episcopos comprovinciales. Suffragium fraternitatis & iudicium Episcoporum, *apud Cyprianum, explicantur. Usus ille descendit* de tradi tione divina & Apostolica observatione, *ex Cypriano.*

VI. Eadem consuetudo vigebat etiam post Concilium Nicaenum. Probatur ex Concilio Chalcedonensi, & ex Iustiniano. Genuinus sensus canonis XIII. Laodiceni explicatus.

VII. Graecis tandem placitum, ut Episcoporum electiones a solis provinciae Episcopis fierent. Ita visum patribus secundae synodi Nicaenae. Detegitur hallucinatio Zonarae, Balsamonis & Matthaei Blastaris. Vox χειροτονίας apud auctores ecclesiasticos significat semper ordinationem.

VIII. Robustius laicos ab electionibus Episcoporum removit octava synodus, cuius ea de re canon exstat in versione Anastasii.

IX. In Occidente sero laici exclusi sunt ab electionibus Episcoporum. Ius illud translatum ad Canonicos Ecclesiarum cathedralium sub finem saeculi duodecimi. Reges tamen Francorum fruebantur quibusdam privilegiis, quae explicantur.

X. Ex iis, quae dicta sunt, deprehenditur verus sensus Concilii Nicaeni primi. Dionysius Exiguus χειροτονίαν vertit ordinationem.

XI. Electio Episcopi approbari debet ab Episcopis provinciae. Ordinatio autem a tribus saltem Episcopis est peragenda. Confirmatio, sive τὸ κῦρος, pertinet ad Metropolitanum. In dissidio obtinere debet sententia plurimorum.

XII. Decretum electionis scripto fiebat. Iudicium, & dein ordinatio, ad Metropolitanum & Episcopos comprovinciales pertinent. Probatur multis auctoritatibus.

XIII. Divisis eligentium votis, arbitrium discordiae referendum est ad Metropolitanum; cuius iudicio is praeferri debet, qui maioribus & studiis iuvatur & meritis, ut inquit Leo primus.

XIV. Forma electionum praescripta a Iustiniano. Non licebat appellare a confirmatione electionis. Solum adversus confirmationem datam remedium erat ordinati depositio.

I. POst explicatam Metropolitarum institutionem superest, ut eorum auctoritatem consideremus, ac praeterea eam, quae provincialibus synodis competebat. Ac primo quidem adnotandum est, duo fuisse genera Conciliorum. Nam quaedam fortuito congregabantur, nullo temporis ordine servato, sed prout occasio ferret, videlicet pro peragendis electionibus & ordinationibus Episcoporum. Alia certa erant & canonum decretis statuta bis in anno, aut saltem semel; & in iis caussae ecclesiasticae litesque civiles & criminales cleri iudicabantur, & provinciae politia ordinabatur.

II. Primum illud conventuum genus quin Concilium vocari debeat, nullus dubito, Hincmarum sequens; quum praesertim Antiochenum Concilium in XIX. canone synodum appellet coetum Episcoporum ad ordinationem congregatorum: *Episcopus praeter synodum & praesentiam Metropolitani nullatenus ordinetur.* Ea non erat praecipua istius Concilii cura, ut Episcopum eligeret in sede vacante, sed ut exami-

na-

naret, an electio canonica esset, an electus canonicis impedimentis prohiberetur accedere ad episcopatum, ob bigamiam videlicet, aetatis defectum, aut ignorantiam, & utrum accusatio aliqua adversus eum instituta esset. Et si nihil horum obsisteret, ordinatio peragebatur.

III. Synodus ergo illa, ut dixi, non ob id praecipue cogebatur, neque in Occidente, neque in Oriente, ut electionem celebraret: Verum huic meae scriptioni refragantur eruditorum virorum sententiae, quibus persuasum est, eam fuisse Ecclesiarum Orientalium consuetudinem, ut nullum electionis Episcoporum genus apud eas viguerit, quam eius, quae fiebat ab Episcopis; exclusa prorsus electione cleri & populi, quae in solo Occidente usurpabatur. Ea est opinio Clar. V. Iacobi Sirmondi & aliorum quorumdam; qui eam se colligere existimant ex canone IV. Synodi Nicaenae, XIII. Laodiceno, & ex commentariis Zonarae & Balsamonis, qui canones illos ita interpretantur. Attamen ab ea sententia discedere cogor, quod videam, Orientales usurpasse electiones a clero & a populo factas ante & post habita illa Concilia; quae & Conciliorum Nicaeni & Chalcedonensis auctoritate & Principum legibus firmatae sunt.

IV. Haud sane destinatum mihi est agere hoc loco de electionibus; nihilque aliud in praesentiarum promere placet, quam novam rationem, necessariam tamen, ad interpretandos canones Nicaenum & Laodicenum, quum ii fundamentum & basis esse debeant earum rerum, quae dicturi sumus de auctoritate Metropolitani & Episcoporum comprovincialium in peragendis ordinationibus. Auctoritas illa in eo versatur, non ut electio ab illis celebretur, sed, ut eam approbent aut repudient, prout consentanea fuerit aut contraria canonibus, (quod a canonici iuris interpretibus vocatur ius confirmandi electionem) utque dein electi ordinationem aut consecrationem peragant. Certum itaque est, Episcopos ante Concilium Nicaenum electos fuisse *cleri ac plebis suffragio*, ut loquitur Cyprianus (1). Idipsum verbis minime ambiguis docet Nicaena synodus, quae sibi ipsi repugnare non potest, in epistola ad Episcopos Aegypti scripta, quae exstat apud Theodoretum (2); cui consentiunt Constantinus Imperator ad populum Antiochenum (3) scribens & Athanasii apologia variis in locis (4).

V. At confirmatio electionis ad Metropolitanum praecipue spectabat, & ad Episcopos comprovinciales, qui ob eam rem congregati erant, sive quum electio celebrabatur, vel postquam ea facta, decretum eius ad Metropolitanum fuerat delatum. Clerum ac populum suffragia sua conferre consuevisse, Episcoposque eodem tempore iudicium suum tulisse, testis est Cyprianus, de Sabino Episcopo scribens

(1) Cypr. lib. 1. ep. 3. & 4. 58. 50. 60.
(2) Theodor. lib. 1. cap. 9.
(3) Euseb. lib. 3. de vita Constant. c.
(4) Athan. Apol. 2. in litteris Synodi Alexand. & Iulii, & in epistola ad Orthodoxos.

bens (5): *Vt de universae fraternitatis suffragio & de Episcoporum, qui in praesentia convenerant, iudicio episcopatus ei deferretur*. Quo in loco Cypriani id accurate considerandum est, eum distinguere ius suffragii, quod fraternitati competit, id est, clero & populo, a iudicio, quod Episcopis tribuit, id est, examine electionis & confirmatione. Vsum autem illum *de traditione divina & Apostolica observatione* descendisse pronuntiat. Quare antiquus auctor constitutionum Apostolicarum praecipit (6), ut is, qui electus fuerit a populo, Episcopis praesentetur, & ut is, qui primus est inter eos, diligenter inquirat de omnibus iis, quae necessaria sunt, ut ei manus imponantur.

VI. Post Concilium Nicaenum clerus & populus intererant electionibus. Clarissima huius sententiae argumenta exstant in Concilio Chalcedonensi; quod electionis Metropolitanorum, in quibus praecipuo quodam & eximio iure interesse possunt Episcopi, formulam praescribens decernit, ut fiant decreto clericorum metropoleos, possessorum, & clarissimorum virorum, & Episcoporum provinciae; quibus ius praecipuum competebat, quod ageretur de electione Metropolitani (7). *Decreto facto a clericis uniuscuiusque metropolis, & possessoribus, atque clarissimis viris, super hac & a reverendissimis Episcopis provinciae*. In actione XI. eiusdem Concilii Stephanus Episcopus Ephesinus probare volens, se canonice vocatum esse ad metropolim Ephesinam, ait, se a quadraginta Episcopis Asiae ordinatum fuisse cum decreto & consensu praecipuorum & clarissimorum civium urbis totiusque cleri (8). *Me quadraginta Episcopi Asiani suffragio clarissimorum & primatum & totius reverendissimi cleri & omnis civitatis ordinaverunt*. Clerum & populum interfuisse electionibus Episcoporum post tempora Concilii Nicaeni, probatur etiam ex Iustiniano (9); qui disertis verbis praecipit, ut Episcopus eligatur *per clericos & primates*, πρωτους της πολεως, *cuius futurus est Episcopus*, & ut decretum ad Metropolitanum perferatur, ab eo examinandum (10). Ex hac lege colligitur genuinus sensus canonis XIII. synodi Laodicenae: *Quod non sit permittendum turbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi*. Lex enim conservans, secundum canones, ius suffragii civibus honoratis, sive primatibus civitatis, ut illa loquitur, plane ostendit, ab eo iure vi canonis excludi plebeculam. Prohibitio enim haec non extenditur ad *honoratos* & *ordinem*, ut Latini vocant, vel, ut cum Graecis loquamur, ad λαμπροτατους, λογαδας, πρωτους; sed propter eos tantum lata est, quos canon ille τους οχλους nuncupat, quos vero Dionysius vertit *turbas*.

VII. Fa-

(5) Cyprian. lib. 1. epist. 4.

(6) Constit. Apostol. lib. 8. cap. 4. ὁ δε προκριτος των λοιπων.

(7) Concil. Chalcedon. Act. 16.

(8) Concil. Chalcedon. Act. XI.

(9) Novella 123. c. 1. & Novell. 137. c. 2. & l. 42. C. de Episc. & Cleric.

(10) *Vide lib. 8. c. 6. §. 2. & seqq.*

VII. Fatendum tamen eſt, Graecis tandem placitum, ut & ipſi magiſtratus a iure eligendorum Epiſcoporum arcerentur, quos a ſolis provinciae Epiſcopis eligi ſatius eſſe exiſtimarunt. Ita viſum patribus Nicaenae ſynodi ſecundae (11): qui tamen, ne huius novae inſtitutionis auctores eſſe viderentur, eius originem prorſus importune arceſſunt a canone quarto ſynodi Nicaenae I., praetextu quorumdam verborum huius canonis, quae ambigua eſſe videntur. Decretum hoc promta reverentia ſuſceperunt univerſae Orientis Eccleſiae. Hinc orta eſt hallucinatio Zonarae, Balſamonis, & Matthaei Blaſtaris; qui ſaeculi ſui morem prae oculis habentes, ſecuti auctoritatem ſeptimae ſynodi, crediderunt, eadem ratione explicandum eſſe canonem Concilii primi Nicaeni. Atque id eo facilius ſibi perſuaſerunt, quod exiſtimaverint vocem χειροτονία, quae in canone quarto Nicaeno habetur, accipi poſſe, quaſi ſignificet electionem, cum eo ſenſu reperiatur apud Demoſthenem & alios auctor prophanos. Apud auctores tamen eccleſiaſticos vox illa ſemper ſignificat ordinationem, quemadmodum a Frontone Ducaeo adnotatum eſt in Notis ad opera Chryſoſtomi.

VIII. Laicos ab electionibus Epiſcoporum robuſtius removit octava ſynodus, ſecuta exemplum ſeptimae: cuius canon habetur in verſione Anaſtaſii Bibliothecarii, tametſi inter Graecos canones non reperiatur (12): *Promotiones atque conſecrationes Epiſcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Epiſcoporum collegii fieri ſancta haec & univerſalis ſynodus definit & ſtatuit; atque iure promulgat, neminem laicorum principum vel potentum ſemet inſerere electioni vel promotioni Patriarchae, vel Metropolitae, aut cuiuslibet Epiſcopi; ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confuſio vel contentio; praeſertim quum nullam in talibus poteſtatem quemquam poteſtativorum vel ceterorum laicorum habere conveniat, ſed potius ſilere ac attendere ſibi uſquequo regulariter a collegio eccleſiaſtico ſuſcipiat finem electio futuri Pontificis.*

IX. Quod attinet ad Eccleſias Occidentis, diutius illae ius electionum permiſere clero & laicis, atque ipſi etiam plebeculae, & ipſis etiam Gregorii VII. temporibus, id eſt, ſaeculo undecimo; ut patet ex eius epiſtolis (13). Sed fine ſaeculi duodecimi clerus & populus paullatim ius electionum tranſmiſerunt ad Canonicos Eccleſiarum cathedralium; quos in eo iure confirmarunt Pontificum Romanorum variae & multiplices conſtitutiones, quae habentur editae in libris Decretalium, in Clementinis, & inter Extravagantes. Reges nihilominus Francorum privilegiis quibuſdam fruebantur, ſive integrae nominationis, ſive neceſſitatis obtinendi eorum conſenſum in perſo-
nam

(11) Concil. Nic. 2. can. 3.
(12) Synod. octava can. 22.
(13) Gregor. VII. lib. 1. ep. 35. 36. lib. 2. ep. 50. lib. 5. ep. 3. 5. 8. 11. lib. 6. ep. 21. lib. 8. ep. 1. 3. 18. 19. 20. lib. 9. ep. 18.

nam electi. Populus enim diutius ius suum in Gallia retinuit, quam alibi. Certe aevo D. Bernardi, hoc est, duodecimo saeculo, electiones Episcoporum Cabilonensis & Gebennensis factae sunt cum consensu populi (14); tametsi apud Senones, & in aliis quibusdam Ecclesiis, eas clerus perageret cum consensu monachorum dioeceseos (15).

X. Ex iis, quae supra dicta sunt, discimus, canonem quartum Concilii Nicaeni primi non tribuere Episcopis ius electionis, sed consensus tantum aut confirmationis, & auctoritatem ordinationis.

Interpretationi huic meae favet versio Dionysii Exigui, qui χειροτονίαν heic vertit *ordinationem*, non autem *electionem*, quam Concilium iam antea factam esse volebat iuxta usum perpetuum Ecclesiae: *Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quae geruntur, per unamquamque provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo*. Canonem hunc sequuntur & interpretantur Concilium Africanum can. XIII. & Antiochenum can. XIX. quod addit, Metropolitanum ea de caussa coëpiscopos suos convocare.

XI. Itaque tres ex iis canonibus regulae colliguntur. Prima est, debere Episcopos provinciae illius, in qua ordinandus est Episcopus, eius electionem approbare eique consensus suos adhibere, viva scilicet voce, si praesentes fuerint; aut per litteras, si eos abesse contingat. Secunda, ordinationem a tribus saltem Episcopis esse peragendam. Tertia, firmitatem eorum omnium, id est, confirmationem, sive τὸ κῦρος, ut loquitur Concilium, pertinere ad Metropolitanum. Regula prima & tertia explicantur in canone sexto Nicaeno, ubi statuitur, eum pro Episcopo habendum non esse, qui absque consensu Metropolitani fuerit ordinatus. Vnde patet, magni momenti visam esse veteribus auctoritatem Metropolitani. Attamen si ille aut alius quispiam Episcopus pertinacia potius, quam ratione pugnaret adversus communem sententiam collegarum suorum, ita tamen, ut repugnantium numerus duos vel tres non excedat statuit Concilium, obtinere debere sententiam plurimorum. *Obtineat*, inquit, *sententia plurimorum*.

XII. Decretum electionis scripto fiebat, ut constat ex epistolis Papae Leonis I. in actione XVI. Concilii Chalcedonensis descriptis & ex pluribus aliis auctoritatibus. Examen, discussio, iudicium, & dein ordinatio ad Metropolitanum & ad Episcopos comprovinciales pertinent

(14) S. Bern. ep. 13. 27. lib. 3. de Consid. cap. 2.
(15) Idem ep. 202. 275. 282. 329. &

nent secundum antiquos canones. *Iudicium* id, aut *confirmatio electionis*, dicitur in canone XXVII. Concilii Antiocheni: *Servetur autem ius ecclesiasticum, id continens, oportere non aliter fieri, nisi cum synodo & iudicio Episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent, eum, qui dignus exstiterit, promovere.* Quod autem hoc loco nominatur *iudicium Episcoporum*, in canone XIX. eiusdem Concilii dicitur *decretum ordinarium*; ubi etiam admonetur, necessariam esse auctoritatem Metropolitani. Disciplina eadem deprehenditur in canone XII. Laodiceni Concilii, quod etiam iudicii vocem in eadem caussa usurpet: *Vt Episcopi iudicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem.* Magnam Orientalibus illis Conciliis lucem adferunt canones Occidentis, qui iudicium difficultatum in electionibus contingentium Episcopis permittunt. Canon XL. Concilii III. Carthaginiensis, qui est quinquagesimus in Codice canonum Ecclesiae Africanae, statuit, ut, si qua contradictio fuerit oborta adversus personam electi, ab Episcopis, qui ordinationem peracturi sunt, iudicetur; quem locum, ut & plerosque alios canones & hanc materiam spectantes, in Decretum suum retulit Gratianus.

XIII. Quod si in plures personas divisa fuerint eligentium vota, censuit Leo (15), arbitrium discordiae huius referendum esse ad Metropolitanum; cuius iudicio is praeferri debebit, in quem maior eligentium pars consenserit, habita ratione meritorum eius. *Quum ergo*, inquit (16), *de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeferatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut, si in aliam forte personam partium se vota diviserint, Metropolitani iudicio is alteri praeferatur, qui maioribus & studiis iuvatur & meritis.*

XIV. Iustinianus Imper. quum formam electionum in Novellis constitutionibus praescripsisset (17), ea videlicet ratione, ut clerici & cives honorati trium personarum electionem scripto facere teneantur, edicit, ut decretum electionis istiusmodi ad Metropolitanum & ad eius synodum deferatur, ut unus e tribus deligatur. Quod si accusatio quaepiam adversus electum instituta fuerit, eam Metropolitanus intra trium mensium spatium iudicare debet, ut deinceps ordinatio peragi possit; hoc tamen addito, ut tota culpa in Metropolitanum reiicienda sit, si ea facta fuerit contra canones. Non licebat igitur appellare a confirmatione electionis; nullaque alia ratio suppetebat ad infringendum confirmationis decretum, quam ut Episcopus recens ordinatus depositionis poena plecteretur, si iusta aliqua caussa subesset.

(15) Dist. 23. cap. *Illud statuendum.*

(16) Leo I. in Epist. ad Anastas. Thessal. & ad Gratian. d. 63. c. fin.

(17) Nov. 123. & 137.

CAPUT III.

De antiquo iure metropolitico in Gallia circa electionem, & consecrationem Praelatorum.

SYNOPSIS.

I. In Gallia, iudicium electionis & ordinationis pertinebat ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciae, ex Leone I.

II. Et ex Concilio Arelatensi secundo. Regis consensum necessarium esse decernit Concilium Aurelianense V.

III. Eadem forma observata est sub secunda Regum nostrorum dynastia. Aevo Caroli Magni omnes Metropolitani vocabantur Apostolici. Abstinuit sequens aetas ab illa simplicitate. Prisci eligendorum Episcoporum mores approbati in Capitularibus.

IV. Sede vacante, clerus a Rege postulabat licentiam eligendi. Scribebat etiam ad Metropolitanum, qui secundum Regis voluntatem Episcopum visitatorem delegabat in Ecclesia vacante. Qui cleri vocabulo comprehendantur. Quae fuerint Visitatoris partes. Electionum ritus.

V. Si electores scienter elegissent indignum, electio devolvebatur ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciae.

VI. Hincmarus explicatus. Forma examinis electionis.

VII. Vicarii Episcoporum absentium exhibebant vicem eorum cum litteris tractoriis. Variae tractoriarum species.

VIII. Si nihil canonicum obstabat, Metropolitanus ordinabat electum; ac dein illi litteras tribuebat, quibus fidem faceret ordinationis. In earum locum successere Bullae Pontificiae.

IX. Sub tertia Regum nostrorum dynastia vetus electionum forma servata est, ut patet ex Ivone Carnotensi. Eius aetate introduci in Ecclesiam coepere appellationes a confirmatione electionum.

X. In Gallia consecratio Episcoporum fiebat a Metropolitano & Episcopis comprovincialibus, absque auctoritate summi Pontificis, nisi Metropolitanus electum ordinare recusaret. Quo casu, appellabatur ad summum Pontificem. Suspensis Metropolitanis, Legati sedis Apostolicae ad se trahere conabantur consecrationes Episcoporum. Ivo tamen negat, id iustum esse.

XI. Viguit eadem regula in universo Occidente, etiam sub Gregorio VII.

XII. Duodecimo saeculo introducta appellatio ad Apostolicam sedem. Consecratio tamen Metropolitano & duobus Episcopis comprovincialibus relicta. Gregorius VII. recusat consecrare quemdam Episcopum, donec constiterit, eum a iurisdictione Metropolitani sui esse exemtum. Nihil huic Metropolitanorum iuri adversum reperitur in Decreto aut Decretalibus.

XIII. Episcopi ordinati scripto tradebant professionem fidei, sed nullam Episcopis obedientiam promittebant. Ea nova est, & aevo Leonis I. inventa. Inquiritur in originem subsequentium sponsionum. Discrimen professionis, quae Regi praestatur & Metropolitano.

XIV. Magnam fuisse professionis vim, quae Metropolitano fiebat, ostendit Ivo. Quid mediae aetatis Pontifices circa haec decreverint.

ADDITIO. *Ad se tandem traxerunt confirmationes & consecrationes Episcoporum, a quibus iuramentum fidelitatis exigebant. Unde factum, ut illud Metropolitanis praestare recusarent suffraganei. Quorum temeritatem repressit Clemens VI.*

I. PRaxis illa, quae per universam Ecclesiam vigebat, qua iudicium electionis & ordinationis permittitur Metropolitano & coë-

coëpiscopis eius, prorsus obtinebat in Galliis; adeoque certa res est ac tam claris argumentis constans, ut a congerendis hoc loci innumeris testimoniis abstinendum censeam, paucis contentus. Totam hanc materiam paucis verbis complexus est Leo I. in epistola ad Rusticum Episcopum Narbonensem: *Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum iudicio Metropolitani consecrati.* Vbi vides, Leonem aeque ac canones supra laudatos, *iudicii* vocabulum usurpare, ut electionis confirmationem significet.

II. Concilia Gallicana vim disciplinae huius constantissime retinuerunt. Omnium antiquissime de ea re sancivit Concilium Arelatense secundum habitum circa annum CCCCXLV. in cuius canone quinto haec leguntur: *Episcopum sine Metropolitano, vel epistola Metropolitani, vel tribus comprovincialibus, non liceat ordinare; ita ut alii comprovinciales admoneantur, ut se suo responso consensisse significent. Quod si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, maiori numero Metropolitanus in electione consentiat.* Morem illum suis decretis confirmarunt Concilia Arvernense (1) & Aurelianense quintum, quod Regis consensum electioni cleri & plebis connectit, ut necessarium, potestatemque Metropolitano facit vices suas uni ex coëpiscopis suis delegandi ad consecrationem impertiendam (2): *Quum voluntate Regis, iuxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, a Metropolitano, vel quem in vice sua praemiserit, cum comprovincialibus Pontifex consecretur.* Exstant praeterea quamplures aliae synodi, quae docent electiones olim sub prima Regum nostrorum dynastia fuisse confirmatas a Metropolitano & comprovincialibus Episcopis, quorum etiam ministerio manus imponebantur Episcopis.

III. Sub Carolo dein Magno & Ludovico Pio forma eadem observata est. Quippe tum post electionem cleri & populi, ut docet Alcuinus, decretum electionis ad Metropolitanum deferebatur, ut electum consecraret. *Quum Episcopus civitatis*, inquit Alcuinus (3), *fuerit defunctus, eligitur alius a clero seu populo; fitque decretum ab illis; & veniunt ad APOSTOLICVM cum suo electo, deferente secum suggestionem, hoc est, rogatorias litteras, ut eis consecret Episcopum.* Ceterum heic observandus est modus loquendi illarum tempestatum, quibus licebat Metropolitano tribuere titulum Apostolici: cuius moris initia referenda sunt ad tempora Gregorii Turonensis. Sequens aetas abstinuit ab illa simplicitate; & deinceps Apostolici titulus soli Romano Pontifici tributus est ab auctoribus (4).

Canon XII. Concilii Laodiceni, quem supra adduximus, vim legis in Gallia obtinuit, postquam in Regum nostrorum Capitulis descriptum est.

C 2

(1) Concil. Arvern. an. 545. can. 2.
(2) Concil. Aurelian. V. an. 549. can. 10.
(3) Alcuius de divinis offic. cap. 36.
(4) *Vide notas ad Agobardum pag. 115.*

est. Idem dicendum est de Canone Carthaginiensi, qui praescribit modum examinandae contradictionis obortae adversus personam electi. Supremum autem harum rerum iudicium illic tribuitur Archiepiscopo, ut eadem Capitula regia loquuntur, & Episcopis comprovincialibus.

Perspicua est in hoc negotio synodi Trullensis apud Saponarias congregatae sententia, quae ad Britonum Episcopos scribens, ait, consecrationem Episcopi ab iis peragi canonice non posse absque praesentia aut consensu Herardi Turonorum Archiepiscopi: *Ita, ut praeter eius praesentiam aut consensum nullus canonice possit ordinari Episcopus*.

Sed inutile foret diutius immorari in recensendis testimoniis, quibus haec opinio fulciatur, quum exstent formulae, quae tum in usu erant, editae cum operibus Hincmari & in calce tomi secundi Conciliorum Galliae. Formulae porro illae melius docent priscum morem, quam nuda & simplex canonum lectio. Vsus enim praesens facilius eis genuinum eorum sensum indicabat, quam facere possit nostro saeculo improba lectio usu destituta.

IV. Sede igitur vacante, clerus civitatis Regem admonebat eam vacare, quo libertatem eligendi ab eo impetraret. Litterae praeterea scribebantur ad Metropolitanum pro eadem caussa: qui precibus itidem suis Regem adibat, simulque poscebat uti Rex patefaceret, quemnam Episcopum delegari cuperet Visitatorem in Ecclesia vacante. Origo huius instituti, nimirum, ut Episcopus quidam ad Ecclesiam vacantem dirigatur, qui electionem quantocius fieri procuret, petenda est a Concilio Africano, ubi Episcopi illi vocantur *Intercessores* (5), quos vero sanctus Gregorius *Visitatores* nominat. Data eligendi licentia, clerus & populus illius Ecclesiae conveniebant ad celebrandam electionem. Cleri autem vocabulo comprehenduntur, non solum clerici civitatis, id est, Canonici Ecclesiae cathedralis, & Rectores paroeciarum civitatis, sed etiam clerici monasteriorum, & Presbyteri rusticanarum paroeciarum, qui vicarios suos mittebant cum litteris, quae consensus suos testarentur ac illorum, qui in eorum paroeciis habitabant (6). Cives quoque & nobiles laici civitatis in hoc coetu praesentes esse debebant. Vnde eruitur interpretatio horum vocabulorum, alioqui obscurorum, quae leguntur in decretis Caelestini & Leonis Pontificum Romanorum; qui ad hoc, ut electio legitima censeri possit, volunt, ut in eam consentiant *vota civium, desideria populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, ordinis consensus,* id

(5) Cod. Canon. Eccles. Afric. cap. 74.

(6) Hincmar. in form. 11. *Quae electio non tantum a civitatis clericis erat agenda, verum & de omnibus monasteriis ipsius parochiae, & rusticanarum parochiarum Presbyteris occurrant Vicarii, commorantium secum concordiae vota ferentes. Sed & laici nobiles ac cives adesse debebunt. Quoniam ab omnibus debet eligi, cui debet ab omnibus obediri.*

id est, consensus cleri & popoli totius dioeceseos, qui heic describitur secundum varias hominum conditiones. Visitator a Metropolitano delegatus orationem ad eos habebat, & coram legi iubebat canones & decreta Pontificum Romanorum, in quibus forma electionum continetur, & cuiusmodi homo debeat esse is, qui eligendus est. Post factam electionem praesente Visitatore, decretum eius scripto tradebatur, & ab omnibus electoribus subscribebatur; ac deinde, die a Metropolitano indicta, ad eum deferebatur a certo electorum numero, qui fidem facerent eorum, quae acta erant; & Metropolitani praesentiae sistere se debebat electus, pro examine. Interim apud Regem id agebatur, ut ipse consensum suum praestaret in gratiam electi. Metropolitanus datis ad comprovinciales Episcopos, ad electum, & vicarios electorum litteris, utrosque ad diem, quam edicebat, & ad certum locum evocabat ad examinandum decretum & virtutes electi. Quod si in varias personas se vota partium divisissent, Metropolitanus eum praeferebat, *qui maioribus studiis iuvabatur & meritis*, id est, eum, quem maior pars elegerat, & qui capax in primis videbatur. Dein electum examinabat, ut intelligeret, an aliquo impedimento canonico prohiberetur eius ordinatio, utrum ea doctrina praeditus esset, quae Episcopo necessaria est, & utrum in professione fidei catholicae crederet. Si quod in eo impedimentum reperiretur, electio repudiabatur & electores iubebantur novam electionem celebrare, ut patet ex formula secunda.

V. At si electores scienter & de industria virum elegissent, qui secundum canones aliquo impedimento teneretur, eis poena imponebatur ob contemtum canonum; & Metropolitanus eo casu electionem celebrabat cum Episcopis comprovincialibus. Iudicium autem illud circa vitium electi fiebat a Metropolitano & Episcopis, ut patet ex Hincmaro in formula quarta: *Si personam a sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea Pontificem non habebitis, verum etiam pro illicita electione, ut contemtores canonum, iudicium incurretis; sed & nostro ac coëpiscoporum iudicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundum Laodicenses canones studebimus eligere, qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire.*

VI. Cavendum igitur est ab eodem Hincmaro adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum scribente; qui describens specialia Metropolitani iura circa electiones ait: *In Remensi provincia si fuerit defunctus Episcopus, ego, & non tu, Visitatorem ipsi viduatae designabo Ecclesiae, & electionem cum decreto canonico praecipiam fieri. Et si in partes se eligentium vota diviserint, meum, & non tuum, erit eligere, qui maioribus ad ordinandum studiis iuvetur & meritis.* Vera quidem haec citra omnem controversiam. Sed id, quod postea sequitur, explicatione indiget: *Et meum est*, inquit, *ordinandum examina-re,*

re, non tuum. Significat folius Metropolitani esse, electum interrogare, neque id licere Episcopis comprovincialibus ullo modo. Examen nihilominus illud fit a Metropolitano coram Episcopis comprovincialibus, ut videre est in examine Episcopi Catalaunensis, quod in formula XI. descriptum est. *Anno ab Incarnatione Domini DCCCLXVIII. convenientibus apud Carisiacum in Ecclesia pro examinatione Willeberti Presbyteri, qui futurus erat Catalaunensis Episcopus, Hincmaro dioecesis Remensium Archiepiscopo, item Hincmaro Laudunensium Episcopo, Hadone Belgivacorum Episcopo, cum Legatis Hrotadi, Erpoini, Hilmeradi, Raginelmi, & Ioannis eiusdem dioecesis coëpiscoporum vicem eorumdem patrum suorum cum tractoriis, sicut regulae praecipiunt, exhibentibus, & quamplurimis Abbatibus, Canonicis, Monachis, Presbyteris, Diaconibus, atque Subdiaconibus.*

VII. Legati sive Vicarii Episcoporum absentium exhibebant vicem eorum cum litteris tractoriis. Sic illa aetas vocabat litteras, quibus Episcopi committebant suas vices iis, quos ad synodos mittebant, ut patet ex hoc loco & ex formula XIV. quae continet tractoriam, quam Prudentius Tricassium Episcopus per vicarium suum mittit ad celebrandam electionem Episcopi Parisiensis. In collectione tamen canonum Africanorum can. LXXVI. *tractoriae* sive *tractatoriae* dicuntur litterae, quibus Metropolitanus Episcopos comprovinciales invitat ad synodum.

VIII. Itaque si nihil canonicum obstaret, Metropolitanus cum coëpiscopis suis ordinabat electum; ac dein illi litteras tribuebat, quibus fidem faceret ordinationis, aliasque insuper ad clerum & populum Ecclesiae, cui ordinatus erat Episcopus, iuxta canones Africanos, qui ordinatos ab Episcopis iubent accipere litteras ab ordinatoribus suis (7): *Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab Episcopis ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes Consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Harum litterarum formulae exstant in formulis XV. & XVI. in quarum locum substitutae sunt Bullae summorum Pontificum.

IX. Sub tertia Regum nostrorum dynastia vetus confirmationis electionum institutum perseveravit in Gallia: ubi electiones fiebant a clero & populo, & a Metropolitano confirmabantur; vel, si forte contradictio quaedam oborta esset, examinabantur a Metropolitano cum consilio Episcoporum comprovincialium, qui dein consecrationis munus electo impertiebant. Hunc saeculi sui morem fuisse docet Ivo Carnotensis Episcopus in epistola CXXXVIII. *Electioni Domni Fulconis vel alterius assensum non dabimus, nisi quem aut cleri plebisque consensus elegerit, aut Metropolitani iudicium cum conniventia suffraganeorum,*

(7) Cod. can. Eccl. afric. c. 89.

rum, habita legitima discussione, probaverit. Vides itaque heic electionem Episcopi Parisiensis a clero & populo esse peractam, & discussionem oppositionum reservatam Metropolitano & Episcopis comprovincialibus. Idem Ivo evocatus ab Archiepiscopo Senonensi ad iudicium huius caussae respondit, se fortassis iturum ad eum; sed si id fieri non possit, totque praeterea Episcopi absint, ut ea legitime definiri non valeat, suadet, ut aut eam in aliud tempus differat, aut ad sedem Apostolicam contendentes remittat; quo Fulco ire decreverat, sive rata sive irrita censeretur eius electio (8). *Si autem aliqua praepediente ratione venire non potero, neque tot de collegis convenerint, qui ad tanti negotii definitionem sufficiant, aut in aliud tempus rem differte, aut ad sedem Apostolicam utramque partem remittite, ad quam iturus est Domnus Fulco, sive rata sive irrita fiat eius electio*. Locus porro hic docet, iam tum, scilicet a sexcentis ferme annis, coepisse in Ecclesiam invehi appellationes a confirmatione electionum. Saeculo duodecimo iudicium controversiarum, quae in huiuscemodi electionibus suboriebantur, pertinebat ad Metropolitanum & comprovinciales Episcopos, ut ad Remensem Archiepiscopum scribit Innocentius III. (9).

X. Consecratio autem Episcoporum fiebat in Gallia a Metropolitanis & comprovincialibus Episcopis; nec quidquam in eas iuris competebat Episcopo Romano aut eius Legatis. Attamen si Metropolitanus electum ordinare recusabat, electores appellabant Pontificem Romanum; ut factum est a Carnotensibus, qui ab Vrbano II. postularunt, ut Ivonem, qui in locum Gofridi ab episcopatu depositi electus erat, consecrare dignaretur: qui quum Senonensis Archiepiscopi contradictionem iniustam esse agnovisset, Ivonem manibus propriis consecravit (10). Legati quin etiam Romanae sedis contendebant, consecrationem Episcopi ad se pertinere, quoties Metropolitano provinciae interdictum erat, ne quid episcopalis operis ageret; quod vulgo suspensionem ab episcopalibus functionibus vocant (11). Ivo tamen negat, id iustum esse, tametsi in eo casu Legatis concedat confirmationem electionis; ceterum consecrationem, etiam in eo casu, ad Episcopos provinciae pertinere (12). Sane ipse cum collegis suis Sancionem Episcopum Aurelianensem consecravit, quod Archiepiscopo Senonensi interdictum esset, ne Metropolitani munia exerceret.

XI. Ea tamen non erat Ecclesiae Gallicanae privata consuetudo, quum eius usus in universo Occidente tum temporis obtineret. Quippe saeculo undecimo Concilium Romanum sub Gregorio VII. habitum anno MLXXX. statuit, ut defuncto pastore alicuius Ecclesiae Visitator

(8) Ivo ep. 139.
(9) Innoc. III. lib. 11. ep. 152.
(10) Vrbani II. ad Richer. Senon. Archiep. ep. 2. inter epistolas Ivonis.
(11) Ivo epist. 61.
(12) Idem ep. 54.

tor Episcopus ad eam dirigatur, sive a Papa in sua provincia, seu a Metropolitanis in suis quoque provinciis; cuius instantia clerus & populus celebrent canonice electionem alterius Episcopi quam deinde confirmari oporteat a Metropolitano. Quod si is fortean eligeretur, qui idoneus non esset, Concilium electores, qui ad pravam electionem declinaverint, eligendi potestate privat pro hac vice. Quod ab Hincmaro adnotatum supra vidimus; & repetitum est in Concilio Lateranensi cap. *Quia propter*, De elect.

XII. Duodecimum saeculum conservavit Metropolitanis auctoritatem examinandi electiones, eas confirmandi, & controversias circa haec obortas iudicandi; ut patet ex variis Decretalium locis, quae laudantur in ora huius paginae (13). Appellatio tamen ad sedem Apostolicam introducta est. In quo magna vis illata est vetustis canonibus. Consecratio tamen Metropolitano & duobus Episcopis comprovincialibus, modo consensu absentium non destituerentur, relicta est a Leone IX. & Gregorio VII. (14) qui Episcopos, qui pertinent ad consecrationem Papae, distinguit ab iis, qui pertinent ad consecrationem aliorum Metropolitanorum: in qua re adeo religiosum se praebuit, ut Episcopum quemdam consecrare recusaverit, donec sibi constaret, eum a iurisdictione Metropolitani sui esse exemtum. Constantissimum est hoc Metropolitanorum ius; neque aliquid in Decreto Gratiani aut in Decretalibus invenitur ei adversum, nisi ob negligentiam Metropolitani, aut si canonicis censuris teneatur.

XIII. Episcopi autem, postquam consecrati fuerant, scripto tradebant professionem fidei; sed nullam Episcopis obedientiam promittebant, nisi verbis generalibus conceptam, scilicet observaturos se, quae canonibus praescripta essent. Praxim enim illam, quae reverentiam quamdam & obedientiam Metropolitano praestandam esse edicit, novam esse colligitur ex epistola Leonis I. ad Anastasium Thessalonicensem: in qua eum obiurgat, quod ab Episcopo Attico *chartulam de obedientiae sponsione* exegerat conscribi. *Legebatur*, inquit Leo, *in litteris tuis, quod frater Atticus chartulam de obedientiae sponsione conscripserat, in qua signum prodebatur iniuriae*. Locus hic relatus est in libris Decretalium; ubi glossa laborat in conciliatione eius cum quibusdam aliis capitibus, sponsionem illam scripto tradi praecipientibus. Qua difficultate ut se expediat, Atticum ait clericum fuisse, cui animarum cura non erat commissa. Vera tamen solutio haec est; anno nimirum CCCCL. id est, sub tempora Leonis primi sponsiones illas, sive *iuramenta fidelitatis*, ut sequens aetas vocavit, nondum fuisse receptas in usum. Invaluere postea, adeo, ut in professione fidei,

(13) Cap. *Quia diligentia*. cap. *Innotuit*. cap. *Quum dilectus*. De elect. cap. *Quum olim*. De translat. Episc.

(14) Leo IX. ep. 3. 4. Gregor. VII. Lib. 6. post. ep. 50. Lib. 9. ep. 24.

dei, quam Episcopi in consecratione emittebant, mentio in primis fieret Metropolitani, cui pollicebantur, se ei obedientiam & reverentiam in canonibus & decretis sedis Apostolicae contentam conservaturos, & insuper privilegia, quae secundum eosdem canones & decreta Metropolitanis debebantur, nulla prorsus mentione facta sedis Apostolicae. Origo huius consuetudinis exstat in libello quorumdam Episcoporum Aquileiensium oblato Imperatori Mauritio circa annum DXC. qui aiunt, se tempore ordinationis suae cautionem scriptis emittere, qua sponderent, se studiose servaturos fidem ordinatoris sui & fidem integram reipublicae. Itaque haec illorum professio fidei continebat, secuturos se exemplum & auctoritatem Metropolitani in damnandis haeresibus & pro canonum exsecutione, ac praeterea servaturos integram fidem, quae reipublicae id est, Imperatoribus, debetur (15): *Suggerimus, pie dominator, quia tempore ordinationis nostrae unusquisque sacerdos in sancta sede Aquileiensi cautionem scriptis emittimus studiose de fide ordinatoris nostri, & nos fidem integram sanctae reipublicae servaturos.*

Formula professionis fidei Adalberti Morinensis Episcopi, quam ante consecrationem Hincmaro Metropolitano suo tradidit, docet, illum promisisse, se observaturum canones usu receptos & privilegium Metropolitani: *Privilegio etiam metropolis Remorum Ecclesiae, ac eius Praesulis secundum sacrosanctos Conciliorum canones & decreta sedis Apostolicae ex sacris canonibus & legibus promulgata pro scire & posse absque dolo & simulatione vel indebita & pertinaci contradictione me obediturum profiteor.*

Professio Hincmari Laudunensis Episcopi continet iuramentum fidelitatis ab eo Regi praestitum; cui se obediturum promittit, *sicut homo seniori suo*. Deinde promittit, se privilegio Hincmari Metropolitani Ecclesiae Remensis obediturum secundum canones. Sed heic adnotandum est discrimen, quod intercedit inter utramque professionem; quum prima contineat fidem, quae domino debetur a vasallo, altera vero obedientiam canonicam.

XIV. Quae porro esset professionis illius vis, ostendit Ivo Carnotensis Archiepiscopi Senonensis suffraganeus. Hugo Lugdunensis Archiepiscopus & Ecclesiae Romanae Legatus eum evocaverat ad ordinationem Episcopi Nivernensis; quam Hugo peragere destinaverat omisso Archiepiscopo Senonensi, ad cuius metropolim pertinet Ecclesia Nivernensis. Respondit Ivo, timere se, ne si ad eam consecrationem accederet, reus fieret violatae sponsionis, quam sedi metropolitanae fecerat, id est, sponsionis a se factae eo tempore, quo fuerat ordinatus (16): *Timentes rei fieri sponsionis, quam metropolitanae sedi fecimus.* Quem morem ea tempestate ubique obtinuisse, scribit idem

 Ivo

(15) Ap. Baron. ad an. 550. §. 42.

(16) Ivo epist. 61.

Ivo in epist. LXXIII. *Reliqui Pontifices ante consecrationem examinantur, omnem veterum morum honestatem & debitam obedientiam se exhibituros suis ordinatoribus pollicentur.*

At Gregorius IX. Pontifex Romanus decrevit, ut Metropolitani a suffraganeis suis idem iuramentum fidelitatis & obedientiae canonicae exigant, quod Pontifici Romano praestatur ab iis Episcopis, qui immediate pertinent ad eius consecrationem; neque ipse aut alii Pontifices contendebant, ut Episcopi inferioris ordinis ullam sedi Apostolicae professionem fidei facerent.

(*) In eo tamen mire lascivit sequens aetas ob reservationes Ecclesiarum cathedralium a summis Pontificibus introductas, de quibus agitur in capite IX. huius libri. Hinc factum, ut, quum Episcopi auctoritate summi Pontificis inscio Metropolitano consecrarentur, iuramentum fidelitatis exhibere Metropolitanis recusarent, eo praetextu, *quod ipsi Episcopi non fuerant per eorum Capitula electi, nec per Archiepiscopum suum Metropolitanum confirmati, seu etiam consecrati; sed solum per sanctam sedem Apostolicam promoti, ac de eius mandato in Curia Romana vel extra munus consecrationis receperant; cui sanctae sedi Apostolicae iuramentum praestiterant*; ut scribit Petrus de Iudicia Archiepiscopus Narbonensis. Aegre ferebat hanc contumeliam sibi ac suae sedi illatam idem Petrus. Itaque de ea re conquestus apud Clementem IV. avunculum suum, ad quem Episcopi illi rebelles appellaverant, iniuriam illam ultus est. *Tandem*, *Deo disponente*, inquit ille, *proposito negotio in Consistorio*, *sententiam reportavi*, *& declarationem seu determinationem ad perpetuam rei memoriam pro me & aliis omnibus subditos habentibus obtinui: quam hic inserui, ut omnibus clarius pateat, & nullus amodo dubitare habeat in praedictis.*

D E C L A R A T I O.

CLEMENS Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romanus Pontifex obtinens super universas orbis Ecclesias divina institutione primatum, circa ipsarum iurium conservationem more benevoli patris libenter intendit, sic eis, quum expedit, praeficiendo Praelatos, ut per hoc iuri alterius nullatenus derogetur. Quum itaque, sicut multorum insinuatio ad Apostolatus nostri deduxit auditum, nonnulli revocare conentur in dubium, utrum Episcopi seu alii Praelati sedi Apostolicae non immediate subiecti, qui per sedem eamdem ad cathedralium Ecclesiarum vel quarumcumque dignitatum regimina pro tempore promoventur, munusque consecrationis seu benedictionis a nobis, seu de mandato nostro in Romana Curia, seu extra susci-

(*) Additio Baluzii.

suscipiunt, ac fidelitatis debitae nobis & eidem sedi praestant solitum iuramentum, suis Metropolitanis teneantur, seu Praelatis aliis, quibus immediate subsunt, aliud consuetum iuramentum praestare, Nos, volentes cuiuslibet haesitationis scrupulum in praemissis auferre, Episcopos & Praelatos alios supradictos per sedem eamdem ad huiusmodi regimina iam promotos, & quos in posterum promoveri continget, auctoritate praesentium declaramus, ad omnia illa suis Metropolitanis, seu Praelatis aliis immediate superioribus omnino teneri, ad quae tenerentur, si non per dictam sedem vel de mandato ipsius sedis ad huiusmodi regimina promoti, nec iuramentum huiusmodi per eos nobis vel eidem sedi praestitum exstitisset. Nulli ergo &c. nostrae declarationis & constitutionis infringere &c. Datum Avinione Kalendis Octobris, pontificatus nostri anno octavo.

Hanc constitutionem postea Vrbanus V. ad preces Gaffredi Archiepiscopi Tolosani renovavit anno MCCCLXX. XII. Kal. Decembris (1). Illam vero observatam fuisse in provincia Rotomagensi docet Aegydius Bellamera (2).

Addit Petrus Archiepiscopus: *Qua declaratione facta & bullata, ut est moris, Episcopi, qui prius contradixerant, statim venerunt ad praedictam nostram sanctam Narbonensem Ecclesiam pro dicto iuramento praestando: a quibus ipsum iuramentum recipi secundum sollemnitatem praecedentem, nihil de contingentibus omittendo*. Ceterum ea Petri Narbonensis Archiepiscopi narratio exstat integra in veteri codice MS. Ecclesiae Narbonensis.

CAPVT IV.

De electione & consecratione Metropolitanorum.

SYNOPSIS.

I. Metropolitanorum electio pertinebat ad Episcopos comprovinciales cum consensu cleri & populi.

II. Ita electi Stephanus Episcopus Ephesinus, Flavianus Antiochenus, & Nectarius Constantinopolitanus.

III. Eadem forma praescripta est in Conciliis Gallicanis. Aliud tamen obtinuit aevo Hincmari.

IV. Ordinationes Metropolitanorum pertinebant ad Patriarchas. Quod probatur ex Concilio Chalcedonensi & Innocentio primo.

V. Metropolitani tamen Constantiae Cypri ordinatio relicta est synodo provinciae, & vetita Patriarchae Antiocheno, decreto Concilii Ephesini.

VI. Quaeritur, an ordinationes omnium Metropolitanorum pertineant ad summum Pontificem tamquam Patriarcham Occidentis. Concluditur, ad eum pertinere ordinationem Metropolitanorum, qui Dioeceseos Vrbicariae finibus continentur. Discrimen Episcopi Romani cum ceteris Patriarchis.

VII. Metropolitanorum Italiae ordinationes fiebant absque auctoritate summi Pontifi-

D 2

(17) Odor. Raynald. an. 1370.

(18) Bellamera conf. 31.

tificis. Ordinatio Metropolitae Aquileiensis pertinebat ad Episcopum Mediolanensem, Primatis vero Mediolanensis ordinatio ad Episcopum Aquileiensem. Aevo tamen D. Gregorii necessarius erat summi Pontificis consensus pro ordinatione Episcopi Mediolanensis & Salonitani.

VIII. Provinciae, quae extra Italiam erant, Metropolitanos suos ordinabant absque auctoritate aut consensu Episcopi Romani. Exemplum in Africa, in Hispania, Dardania, ceterisque provinciis Illyrico viciniis.

IX. Ecclesia Gallicana eodem iure usa, quae Metropolitanos suos non alibi ordinari permisit, quam in synodo provinciae; nisi si apud quasdam provincias aliud obtineret. Notatus interpres Graecus canonis VI. Sardicensis. Remensis & Trevirensis Ecclesiae sorores dictae ab Hincmaro.

X. Sub secunda Regum nostrorum dynastia vetus consuetudo valuit. Probatur ex Hincmaro, qui hinc concludit, Metropolitanos Galliarum esse Primates. Duo Primatum genera. Pallii genium.

XI. Acriter eum morem retinere contendit Ivo Carnotensis. Decretalium libri conservaverunt Episcopis comprovincialibus ordinationem Metropolitani. Quae paullo post eis ademta est.

ADDITIO. Aevo Guillelmi de Montelaudino Archiepiscopi consecrabantur sola summi Pontificis auctoritate. Recensentur lucubrationes huius viri.

I. MAioris haud dubie momenti erant Metropolitanorum electiones & ordinationes, quam ceterorum Episcoporum; ideoque maiorem curam desiderabant. In electionibus sane, Episcopi integro suffragii iure fruebantur, & ea quidem auctoritate, quam in ceterorum collegarum suorum electionibus non usurpabant; ob id videlicet, quod quum a Metropolitano pendere deberent, ipsorum valde intererat, cuiusmodi homo ad eam dignitatem vocaretur. Praeclare itaque Leo: *Metropolitano defuncto, quum in locum eius alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem metropolitanam convenire debebunt; ut omnium Clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconibus optimus eligatur.* Hunc Leonis locum imitatus est Isidorus Mercator in supposititia epistola Aniceti, quae a Gratiano relata est (2).

II. Secundum rationem a Leone prolatam recte in actione XI. Concilii Chalcedonensis pronuntiavit Anatolius Patriarcha CP. electionem Metropolitani Ephesini ab iis omnibus celebrandam esse, qui ab eo regendi erant. *Dabitur autem Ephesiorum metropoli Episcopus ab omnibus, qui pascendi sunt, eligendus.* Quare Stephanus civitatis illius Episcopus aiebat, se electum fuisse ab Episcopis Asiae & a clero & civibus honoratis Ephesi. Patres quin etiam secundae synodi oecumenicae, quae Constantinopoli habita est, recte adnotant in epistola synodica Flavianum Episcopum Antiochenum electum fuisse suffragiis Episcoporum comprovincialium & totius Dioeceseos orientalis, & concordibus etiam suffragiis Ecclesiae Antiochenae, id est, cum consensu cleri & populi specialis dioeceseos Antiochenae (3). In eadem syno-

(1) Leo I. ep. 88. Dist. 63. c. 19.
(2) Dist. 64. c. 4.
(3) Vide supra lib. 5. cap. 20. §. 8. & cap. 21. §. 5. & seqq.

nodica epiſtola habetur, Nectarium Epiſcopum CP. electum fuiſſe ab Epiſcopis illius ſynodi, cum ſuffragiis clericorum & civium, praeſente Imperatore.

III. Ob eam cauſſam Concilia Gallicana iubent, ut Metropolitanus eligatur ab Epiſcopis provinciae & a clero ac populo civitatis, in qua ordinandus eſt Metropolitanus. *In ordinandis Metropolitanis Epiſcopis* (inquit Concilium Aurelianenſe II. anno DXXXIII. habitum (4)) *antiquam inſtitutionis formulam renovamus, quam per incuriam omnimodis videmus amiſſam. Itaque Metropolitanus Epiſcopus a comprovincialibus Epiſcopis, clericis, vel populis electus, congregatis in unum omnibus comprovincialibus Epiſcopis ordinetur.*

Diſertior eſt ſententia Concilii Aurelianenſis III. habiti anno DXXXVIII. ubi indicatur diſcrimen, quod intercedebat inter electiones Epiſcoporum & Metropolitanorum. Praecipit namque, ut Metropolitanum Epiſcopi comprovinciales eligant cum conſenſu cleri & civium. Comprovincialium autem Epiſcoporum electionem a clero & populo fieri iubet cum conſenſu Metropolitani. Quod diſcrimen cum aliqui non ſatis expendiſſent, irrito labore conati ſunt conciliare canones, quorum ſententiae videbantur eſſe diverſae in materia electionum (5). *Metropolitanus a comprovincialibus Epiſcopis, ſicut decreta ſedis Apoſtolicae continent, cum conſenſu cleri vel civium eligatur: quia aequum eſt, ſicut ipſa ſedes Apoſtolica dixit, ut qui praeponendus eſt omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus vero ordinandis cum conſenſu Metropolitani, cleri, & civium iuxta priorum canonum ſtatuta, electio & voluntas requiratur.* Apud Hincmarum tamen & in antiquis formulis legimus electiones Metropolitanorum factas eſſe a clero tantum & populo civitatis, abſque Epiſcoporum ſuffragio.

IV. Ordinationes autem ſive conſecrationes Metropolitarum pertinebant ad Patriarchas; ut patet ex actione XVI. Chalcedonenſis ſynodi, quae ſedem Conſtantinopolitanam evehens ad honorem patriarchatus, & Dioeceſim eius ſynodumque patriarchalem componens ex provinciis Pontica, Aſiana & Thracica, novo quidem Patriarchae concedit ordinationes Metropolitanorum harum Dioeceſeon, non tamen Epiſcoporum, quos a ſuis Metropolitanis ordinari debere cenſet. Sed ordinationem celebrare debet Epiſcopus CP. poſtquam decretum electionis ad eum fuerit delatum; eiuſque arbitrio relinquitur perſonam electam evocare Conſtantinopolim, illic ordinandam aut conſenſum ſuum dare, ut ibi ordinetur, ubi electio celebrata eſt, κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ. Id ipſum probatur ex epiſtola Innocentii I. ad Alexandrum Epiſcopum Antiochenum, in qua ſic ſcriptum eſt: *Metropolitanos auctoritate ordinas ſingulari.* Patriarcha vero Aegypti non ſolum Metropolita-

(4) Concil. Aurel. II. can. 7.

(5) Concil. Aurelian. III. can. 3.

litanos Aegyptiacae Dioecefeos ordinabat, fed etiam omnes Epifcopos a fuo patriarchatu pendentes; ut conftat ex epiftola fynodica Concilii Niceni, quae exftat apud Theodoretum (6), & ex epiftolis Synefii ad Theophilum Epifcopum Alexandrinum. Idem ius fedi fuae afferere tentavit Alexander Epifcopus Antiochenus, id eft, ius ordinandi non folum Metropolitanos, fed etiam reliquos Epifcopos fedi fuae fubiectos. Defiderium eius approbavit Innocentius I. ad eius confulta refpondens; eo tamen adhibito temperamento, quoad ordinationem Epifcoporum fecundi gradus, ut vicinos quidem ad fe accerfat, longe tamen pofitos in provinciis confentiat ordinari. *Ceteros non fine permiffu confcientiaque tua finas Epifcopos procreari. In quibus hunc modum recte fervabis, ut longe pofitos litteris datis ordinari cenfeas ab iis, qui nunc eos fuo tantum ordinant arbitratu; vicinos autem, fi aeftimas, ad manus impofitionem tuae gratiae ftatuas pervenire.*

V. In Concilio tamen Ephefino conquerentibus Epifcopis Cypriis, metropolis illius infulae, tametfi intra patriarchatus Antiocheni limites contineretur, retinuit prifcum morem, fecundum Apoftolicos canones & Nicaenos; id eft, ordinatio Epifcopi Conftantiae, qui Cypri Metropolitanus erat, relicta eft fynodo illius provinciae, & vetita Patriarchae Antiocheno. Conftitutio illa manavit in omnes provincias Ecclefiae, quibus fua libertas confervata eft fecundum canones; addito, ne Epifcopi quidquam audeant in provinciis, quae ab eis ex veteri confuetudine non pendebant: *ne patrum canones praetereantur, neve fub facerdotii praetextu mundanae poteftatis faftus irrepat; ne clam paullatim libertas amittatur, quam nobis donavit fanguine fuo Dominus nofter Iefus Chriftus omnium hominum liberator.*

VI. Poffet tentari ex iis, quae fupra dicta funt, ordinationem omnium Metropolitanorum Occidentis pertinere ad Romanum Pontificem, qui Patriarcha eft Occidentis; quum praefertim Epifcoporum Alexandriae & Antiochiae auctoritatem Nicaena fynodus conftituat ad exemplum Epifcopi urbis Romae. Equidem id neceffario confequitur ex iis, quae dicta funt; fed ita tamen, ut auctoritas illa ordinandorum Metropolitarum coërceatur intra limites fynodi patriarchalis ordinariae Epifcopi Romani, id eft, de Metropolitanis tantum accipiatur, qui Dioecefeos Vrbicariae finibus continentur. Quapropter Iuftinianus formam praefcribens fynodorum, quae a Patriarchis convocari debent, ait difertis verbis, ad illas convenire debere Epifcopos, qui pertinent ad eorum ordinationem (7). Vnde fequitur, idem prorfus fignificari, fi quis dicatur ad fynodum Patriarchae cuiufpiam aut ad eius ordinationem pertinere. In quibufdam porro ceteri Patriarchae cum Romano componi poffunt, in quibufdam difcrepant. Alexandrinus enim & Antiochenus unicam tantum Dioecefim ecclefia-

(6) Theodoret. lib. 1. hift. ecclef. c. 9. (7) Nov. 123. & 137.

siasticam obtinebant ex decem Metropolitanis conflatam; quamquam postea Constantinopolitano tributae sunt tres Dioeceses, in quibus XXVII. Metropolitani numerabantur. At Episcopi Romani cura, praeter patriarchatum ordinarium, qui saltem ex Dioecesi Vrbicaria decemque Metropolitanis constabat, porrigebatur in reliquas omnes Occidentis metropoles, quae sexagenarium numerum egrediebantur. Maioris itaque Italiae partis Metropolitani a summo Pontifice ordinabantur in ipsa Vrbe; aut postquam Episcoporum comprovincialium consensus electionem firmaverat, ii permissu eius ordinationem Metropolitani celebrabant. Sed in Dioecesi Vrbicaria receptum erat, ut Episcopi aliis Metropolitanis subiecti ab eo consecrarentur. In quo similis est Episcopo Alexandriae, iuxta Concilium Nicaenum. Ceterum id a nemine ante me observatum fuerat.

VII. Ambrosii sane Mediolanensis Episcopi electio & ordinatio, quae facta est a synodo totius Italiae, decreto Imperatoris Valentiniani coacta (8), evincit, nihil iuris per illas tempestates Romano Pontifici competivisse in ordinatione Metropolitani Mediolanensis, a qua manus abstinuit per multum aevi, sero usurpata eius ordinatione (9). Colligi id abunde potest ex epistola Pelagii I. anno DLV. in sede Petri praesidentis (10): qui docens, Episcopos Aquileiensem & Mediolanensem consuevisse invicem sibi manus imponere, quando alterutra harum sedium pastore proprio viduata erat, insinuare tamen nititur, hanc consuetudinem introductam esse vitandis sumtibus, qui electo incumberent, si Romam pro ordinatione accedere cogeretur; quum vera huius instituti ratio in eo consistat, quod, quum Mediolanum esset caput Dioeceseos Italicae, ut constat ex Concilio Aquileiensi, ordinatio Metropolitae Aquileiensis ad Episcopum Mediolanensem optimo iure pertinebat, Primatis vero Mediolanensis ordinatio ad Aquileiensem Episcopum, quod primus esset inter Metropolitanos synodi generalis Dioeceseos Italicae. Ex epistola tamen quadam Gregorii I. colligitur, iam aevo eius, id est, LVIII. annis post Pelagium, invaluisse, ut necessarius esset summi Pontificis consensus ad hoc, ut Episcopis provinciae Mediolanensis libera esset ordinatio Metropolitani. Verba eius minime ambigua sunt ad Exarchum Italiae scribentis de electione Episcopi Mediolanensis. Ait enim, se, ut consuetudinem servet, missurum esse ministrum Ecclesiae Romanae, qui electum ab Episcopis comprovincialibus, sicut vetus mos exigit, cum assensu quoque Pontificis Romani faciat consecrari. Distinguit autem illic accurate ius canonicum Episcoporum comprovincialium, quod veteri mori adscribit, ab Ecclesiae Romanae possessione, quam simpliciter consuetudinem appellat, absque ullo epitheto; quae

(8) Vide supra lib. 1. cap. 7. §. 3.
(9) *Vide supr. lib. 5. cap. 55. §. 4.*
(10) 24. *q.* 1. *cap.* 33. *Pudenda.*

quae consuetudo haud dubie introducta erat post schisma Ecclesiarum Mediolanensis & Aquileiensis. *Necesse fuit pro servanda consuetudine*, inquit Gregorius (11), *militem Ecclesiae nostrae dirigere, qui eum, in quo omnium voluntates atque consensum concorditer convenire cognoverit a suis Episcopis, sicut vetus mos exigit, cum nostro tamen assensu, faciat consecrari*. Idem ad Ioannem Subdiaconum, cui harum rerum executionem commisit, scribens ita loquitur (12): *Tunc eum a propriis Episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostrae auctoritatis assensu facias consecrari: quatenus hujusmodi servata consuetudine, & Apostolica sedes proprium vigorem retineat, & a se concessa aliis sua iura non minuat*. Idem ius in Ecclesia Salonitana, quae Dalmatiae metropolis erat, usurpabat Gregorius, ut refertur apud Gratianum (13).

VIII. At provinciae, quae extra Italiam erant, Metropolitanos haud dubie suos ordinabant absque auctoritate Episcopi Romani & absque consensu eius. In Africa quippe unaquaeque provincia ordinationes suas celebrabat, ut videre est in canonibus Conciliorum Africanorum & apud Augustinum. Hic enim respondens Donatistis, qui Caeciliani Episcopi Carthaginiensis ordinationem non esse legitimam affirmabant, eo praetextu, quod, quum totius Africae Primas esset, debuerat ordinari a Primate Numidiae aut ab alio quodam Primate, quod factum non fuerat, ait, hanc esse consuetudinem Ecclesiae, non ut Primatem Carthaginis ordinet aliquis Episcopus Metropolitanus, sed propinquiores Episcopi; sicut nec Ecclesiae Romanae antistitem ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed Episcopus Ostiensis (14): *Quod non exspectaverit Caecilianus, ut princeps a principe ordinaretur, quum aliud habeat Ecclesiae consuetudo, ut non Numidiae, sed propinquiores Episcopi, Episcopum Ecclesiae Carthaginis ordinent; sicut nec Ecclesiae Romanae ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus*.

Eodem iure utebantur Ecclesiae Hispaniarum, ut discimus ex Concilio IV. Toletano, quod anno DCXXXIII. habitum est (14). *Episcopus* (15), inquit, *comprovincialis ibi consecrandus est, ubi Metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem nonnisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus*.

Dardania quoque, & ceterae provinciae Illyrico contiguae, iure eodem communi utebantur aetate Gelasii Pontificis Romani, ut ipse testatur ad eorum Episcopos scribens: *Caritatem vestram*, inquit (16), *duximus instruendam, ut vos omnes in commune fratres, sive per Dar-*

(11) S. Greg. lib. 2. ind. 11. ep. 31.
(12) Ibid. ep. 30.
(13) Dist. 63. cap. *Salonitanae*.
(14) Augustinus in Brevic. Collat. diei 3. cap. 5.
(15) Concil. Tolet. IV. c. 18.
(16) Gelas. epist. ad Episc. Dardan. & Illyr. apud Gratian. dist. 64. c. *Quia*.

Dardaniam, sive per quamcumque contiguam provinciam constituti, qui vos sub Metropolitanis vestris esse meministis, & ab eisdem substituti decedentes, sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter statuatis antistites. Et vicissim si Metropolitanus humanae conditionis sorte decesserit, a comprovincialibus Episcopis, sicut forma transmisit, sacrari modis omnibus censeatis, nec quemquam sibi, quod vobis antiqua dispositione concessum est, patiamini vendicare.

IX. Ecclesiae etiam Gallicanae libertas ea erat, ut canonum praescriptis inhaereret, Metropolitanosque suos non alibi sineret ordinari, quam in synodo provinciae; nisi si apud quasdam Ecclesias hic mos inoleverat, ut Episcopus Metropolitanus a propinquiori Metropolitano acciperet manus impositionem. Sed novam illam consuetudinem abolevit synodus Aurelianensis secunda; quae *antiquam constitutionis formulam* renovavit, statuens, ut Metropolitanus ab Episcopis comprovincialibus ordinetur, cuius synodi verba supra relata sunt in §. III. huius capitis. At Concilium Aurelianense III. quinquennio post celebratum, id est, anno quingentesimo trigesimo octavo, repudiato canone illo prioris synodi, novam consuetudinem revocavit, qua receptum erat, Metropolitanos a Metropolitanis ordinari: *De Metropolitanorum vero ordinationibus id placuit, ut Metropolitani a Metropolitanis, omnibus, si fieri potest, praesentibus comprovincialibus, ordinentur; ita, ut ipsi Metropolitano ordinandi privilegium maneat, quem ordinationis consuetudo requirit*. Quae institutio aliqua in re similis est versioni Graecae canonis sexti Sardicensis, quo sancitum est, ut Episcopi vicinae provinciae invitentur ad ordinationem Metropolitani alienae provinciae: *Χρὴ δὲ καὶ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου*. Attamen fatendum est, interpretem Graecum non cepisse sententiam huius canonis, qui in contextu Latino nullam huius rei mentionem facit. Hincmarus in synodo Metensi (17), quae propter Caroli Calvi in regno Lotharii coronationem coacta est, adnotavit, Remensem & Treverensem Ecclesias *commissis sibi Ecclesiis* velut *sorores & comprovinciales* haberi, sive in ordinationibus peragendis, sive pro iudiciis caussarum ecclesiasticarum, sicut antiqua demonstrat consuetudo.

X. Sub secunda Regum nostrorum dynastia vetus consuetudo valuit, nempe, ut Metropolitani ab Episcopis comprovincialibus ordinarentur. Hunc saeculi sui usum fuisse docet Hincmarus; qui praeterea probat, Galliarum Metropolitanis ius illud competivisse secundum canones Nicaenos, Antiochenos & Africanos, & ob idipsum Primates esse (18). Nam duo Primatum genera agnoscit; quorum quidam iidem

 sunt

(17) Synodus illa edita est inter Capitula Caroli Calvi, & Tom. 1. oper. Hincmari.

(18) Vide Marcam in libro de Primatibus §. 24.

sunt cum Patriarchis, alii vero Metropolitani, quod discrimen hausit ex versione Concilii Chalcedonensis a Dionysio Exiguo confecta, & ex canonibus item Africanis. De Primatibus autem secundi generis sic loquitur Hincmarus (19): *Sed & quidam Archiepiscopi vel Metropolitani Primates provinciarum multoties in sacris canonibus inveniuntur, illi videlicet, qui in loco defunctorum ab Episcopis uniuscuiusque provinciae sine interrogatione alterius Primatis praevalent ordinari, & ex antiquae consuetudinis lege a sede Apostolica Pallii solent genio insigniri, & in loco decedentium Episcoporum, sine consensu vel licentia Primatis alterius, in sua provincia quique possunt Episcopos ordinare*. Hanc loquendi formam, id est, *Pallii genium*, mutuatus est Hincmarus ex epistolis sancti Gregorii, qui, de Siagrio Augustodunensi Episcopo loquens, ait, ipsum petiisse pallium *pro genio & honore suae Ecclesiae* (20).

XI. Aetate Ivonis Carnotensis Hugo Lugdunensis Archiepiscopus sibi, tamquam Primati, deberi professionem obedientiae, contendebat ab electo Senonensi ante quam consecraretur; suumque hoc consilium fulcire nitebatur auctoritate sedis Apostolicae, qua fungebatur. Rescripsit Ivo, consecrationem Metropolitani Senonensis pertinere ad Episcopos comprovinciales, neque exspectandum esse, ut electus faciat prius professionem canonicam Primati Lugdunensi, quum id canonibus sit contrarium. Deinde addit (21): *Quum ergo tam ista, quam alia generalia instituta tam absolute consecrationem Metropolitanorum contineant, miramur, cur privatis legibus & novis traditionibus veteres traditiones & consuetudines removere contenditis, praecipiendo, ut Senonensis electus ante consecrationem suam vobis praesentetur, & iure primatus vestri subiectionem & obedientiam profiteatur*. Tum ait, se nihil prorsus heic remissurum esse ex iure Ecclesiarum suae provinciae; & si contra tetenderit Hugo, comminatur, se ab eius communione discessurum: *De tantillo iure, quod habent Ecclesiae nostrae, nec volumus, nec debemus cedere*. Infra. *Si autem petitionibus nostris non adquieveritis, & aliquod schisma inde fuerit exortum, secure dicam, neque iniquitas mea, neque peccatum meum, neque vos poteritis dicere, vobis non fuisse praedictum*.

Ordinationem porro Archiepiscopi comprovincialibus Episcopis conservaverunt libri Decretalium, ut videre est in responsis Lucii III. in cap. *Si Archiepiscopus*. De tempore ordinandorum.

(*) Attamen immutato paullo post hoc iure Archiepiscoporum consecratio paullatim ademta est Episcopis comprovincialibus, & summo Pon-

(19) Hincmar. in Opusc. c. 17. & in ep. 6. c. 5.

(20) S. Gregor. lib. 7. ep. 121. Vide etiam epistolam Synodicam Concilii Duziac. 1. ad Hadrianum II.

(21) Ivo epist. 60.

(*) Additio Baluzii.

Pontifici servata, ut omnibus est notissimum. Sed tamen praetermitti non debet insignis locus viri illa aetate celeberrimi Guillelmi de Montelauduno, iuris canonici Professoris in Academia Tolosana, qui vivebat anno millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. Is ergo in libro sacramentali, *Rubrica de ordine episcopali* Tit. X. sic ait: *Quis consecrat Episcopum? Dic, quod Archiepiscopus cum suis suffraganeis de re. or. nec Episcopi. Sed quis Archiepiscopum vel superiores? Dic, quod de iure communi omnes Episcopi debent consentire, & tres illorum consecrare, supra eod tit. Si Archiepiscopus 63. dist. per ambitionem. Papa tamen iam praescripsit contrarium, cuius auctoritate tantum hodie consecrantur, ut 24. q. 2. Pudenda, & 51. dist. cap. fin.* Liber ille sacramentalis Guillelmi de Montelauduno exstat MS. in bibliotheca Ecclesiae Helenensis, unde locum hunc a me describi Marca iussit anno MDCLX. quum apud Ruscinonenses degeret pro figendis regnorum limitibus in Pyrenaeo. Eiusdem libri duo manuscripta exemplaria exstant in bibliotheca monasterii Rivipullensis apud Catalanos, aliud in archivo Ecclesiae Narbonensis, aliud in bibliotheca Regis Christianissimi, quinque vero in Colbertina. Ceterum Guillelmi huius lucubrationes frequenter laudant Richardus Archiepiscopus Armachanus in tractatu MS. *De audientia confessionum*, itemque Franciscanus quidam, qui ea tempestate adversus huncce Richardi tractatum scripsit, Bernardus Lauretus Praeses Tolosanus in tractatu de potestate saeculari in Ecclesiasticos, Arnulphus Ruzaeus in tractatu iuris Regaliae; Philippus Probus in tractatu item iuris Regaliae, Glossator libri sexti Decretalium, aliique. Quoniam vero nullus hactenus, quod sciam, eius viri opera recensuit, utar hac occasione, ut ea promam, quae mihi comperta sunt. Scripsit itaque Guillelmus de Montelauduno, praeter librum sacramentalem, lecturam in librum Sextum Decretalium, quam laudant Ruzaeus & Probus, ad quam Apostillas seu Additiones scripsit Blasius Aurioli Doctor Tolosanus. Scripsit praeterea Apparatum constitutionum Clementis V. qui frequenter item laudatur a Ruzaeo & Aufrerio in repetitionibus ad Clementinas. Huius autem Apparatus tria manuscripta exemplaria exstant in bibliotheca monasterii sancti Sergii Andegavensis, aliud in bibliotheca monasterii sancti Albini Andegavensis, duo in Colbertina. In eodem codice sancti Albini exstat Apparatus eiusdem Guillelmi *super Extravagantes Domini Ioannis Papae XXII.* qui laudatur etiam a Ruzaeo & Probo. Eiusdem operis duo exemplaria MSS. exstant in eadem bibliotheca Colbertina. Scripsit etiam Guillelmus iste tractatum de Cardinalibus, qui laudatur ab Aegidio le Maistre in tractatu de Regalibus cap. VII. Quaedam porro eius lecturae in aliquot iuris canonici posterioris capita editae sunt in voluminibus repetitionum iuris canonici.

CAPUT V.

Quod Metropolitani extra specialem Dioecesim Episcopi Romani olim ab eo confirmati haud fuerint, ostenditur.

SYNOPSIS.

I. Quaeritur an Metropolitani, qui summi Pontificis auctoritate consecrati non erant, eius confirmationem obtinere tenerentur post consecrationem. Quaestio haec proposita est a Glossatore Decreti; cui haeret aqua. Episcopi specialis Dioeceseos Ecclesiae Romanae confirmabantur a summo Pontifice. Diversum prorsus obtinebat quoad alios.

II. Obiicitur, Patriarchas antiquitus ea necessitate obstrictos fuisse, ut tenerentur ad obtinendam confirmationem suam a summo Pontifice. Potiori iure id observandum esse, quoad Metropolitanos.

III. Opponitur deinde exemplum Ecclesiae Thessalonicensis, ad cuius Episcopum relationem de ordinatione sua mittere tenebantur Metropolitani Illyrici Orientalis. Hoc ex eo profectum, quod Episcopus Thessalonicensis ius patriarchium obtineret in Illyrico.

IV. Tum adducitur exemplum Episcoporum Gallicanorum, qui Hincmari Remensis ordinationem confirmari petunt a Sergio. Sed id trahi non potest in consequentiam, quum ob gravem caussam ita fieri oportuerit, ad infringendos nimirum conatus Ebbonis.

I. HEic sese offert quaestio magni momenti, habita ratione argumentorum, quae inde deduci possunt; nimirum an Metropolitani, qui neque a summo Pontifice, neque ex mandato eius consecrati erant, eius confirmationem obtinere tenerentur post consecrationem. Difficultatem hanc proponit Glossa in cap. *Quia igitur*. dist. 63. Verum quum decisio huius quaestionis molestum haberet auctorem huius glossae, eo confugit, ut diceret, plures esse Archiepiscopos, qui a summo Pontifice non confirmantur, sed tantum recipiunt Pallium. Erudita quidem & vera est haec opinio. Attamen explicatione indiget & testimoniis scriptorum, quibus fulciri possit. Episcopi namque specialis Dioeceseos Ecclesiae Romanae distinguendi sunt a reliquis Episcopis Occidentis, qui ad eam Dioecesim non pertinebant. Illi a summo Pontifice confirmabantur, cuius consensus accedebat ante vel post consecrationem. At ceteri neque ab eo confirmabantur, neque consecrabantur; fruebanturque privilegiis, quae Nicaena synodus decrevit Metropolitanis esse servanda, & ea libertate, quam eis Ephesinum Concilium praecipit conservari.

II. Ac mihi quidem in hanc quaestionem accurate inquirenti visum est, tria potissimum adversus hanc regulam posse opponi; measque esse partes duxi, ut palam promerem, quae mihi in mentem circa haec venerunt, quibus difficultates illas complanari posse existimo. Primum ergo dici potest (id quod illustrissimus Cardinalis Baronius, iique, qui de fidei controversiis tractant, persuadere conantur)

tur) Patriarchas antiquitus ea necessitate obstrictos fuisse, ut tenerentur ad obtinendam confirmationem suam a summo Pontifice. Quod se probare existimant auctoritate Leonis I. qui rogante Theodosio Imperatore confirmavit electionem Anatolii Constantinopolitani (1). Adducunt etiam auctoritatem Papae Simplicii, qui confirmationem Patriarchae Alexandrini recusavit (2), & alia his similia argumenta. Quum itaque eo iure erga Patriarchas uteretur Episcopus Romanus, dubitari non potest, quin potiore iure Metropolitani teneantur ad obtinendam eius confirmationem.

Quod ad Patriarchas attinet, responderi potest, confirmationem illam non esse signum iurisdictionis, sed tantum susceptionis in communionem & testimonium, quo constabat, summum Pontificem consentire consecrationi iam peractae (3), quod Cyprianus de episcopatu Papae Cornelii loquens (4), his verbis explicat, ut dicat, eius electionem consensione Cypriani & reliquorum Episcoporum esse firmatam. Quippe usu receptum erat per illas tempestates, ut Patriarchae, & ipse etiam Romanus Pontifex recens electus, litteras de sua ordinatione mitterent; quibus addebatur professio fidei in synodicis eorum epistolis conscripta. Quum itaque Papae Vrbis redditae essent relationes, quae harum ordinationum gesta continerent, is litteras communicatorias scribebat ad Patriarchas, nisi admonitus fuisset, extare aliquod impedimentum canonicum in persona electi. Quo casu communionem ei suam ad tempus denegabat; ut factum est a Simplicio in caussa Patriarchae Alexandrini recens electi.

III. Adduci deinde potest adversus regulam a nobis propositam exemplum Ecclesiae Thessalonicensis, quae eo iure fruebatur, ut Metropolitani Illyrici Orientalis tenerentur ad Episcopum Thessalonicensem mittere relationem de sua ordinatione (5). Quippe temporibus Hormisdae summi Pontificis Dorotheus Episcopus Thessalonicensis acriter ultus est iniuriam sedi suae factam ab Episcopo Metropolitano Nicopoleos in Epiro, qui officium illud omiserat post consecrationem suam (6). Dorothei facinus illud improbavit Hormisda, eo praetextu, quod quum Episcopus Thessalonicensis se abstinuisset ab Ecclesiae Romanae communione, Nicopolitanus omiserat veterem consuetudinem, ut sedis Apostolicae communionem promereretur, non autem, ut consuetudinem violaret. *Obtulit nobis*, inquit Hormisda (7), *epistolam Ioannis Episcopi sui, & aliam synodi subiacentis Ecclesiae Nicopolitanae, quae queruntur ab Episcopo Thessalonicensi excitatas adversus se*

(1) Leo epist. 35. & 57.
(2) Symplicius ep. 171.
(3) *Vide supra lib.* 5. *cap.* 21. §. 10.
(4) Cyprianus ep. 52. *Vide supra lib.* 5. c. 35. §. 13.
(5) Vide epistolam Xisti Papae ad Synodum Thessalonicensem inter acta Synodi Romanae sub Bonifacio II.
(6) *Vide supra lib.* 5. c. 25. §. 7. *& seqq.*
(7) Hormisda ep. 27.

se tam principales quam iudiciarias potestates concussionibus & dispendiis se vehementer affligi, propter hoc, quia de ordinatione sua ad Episcopum relationem secundum prisca exempla non miserit. Item in epistola XXII. *Non igitur consuetudo est neglecta, sed vitata contagia*. Telum hoc repelli potest nullo negotio, si privatam Episcopi Thessalonicensis consuetudinem spectemus, qui ius exarchicum sive patriarchicum obtinebat in Dioecesim Illyricianam. Antiquitus itaque ius illud ei competebat, ut Metropolitani suae Dioeceseos ab eo ordinarentur, aut, de consensu eius, ab Episcopis comprovincialibus. Ita enim ad Anastasium Thessalonicensem rescripsit Leo primus: *De cuius nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, quum, quod ipsis placuit, tibi placuisse cognoverint*. Ius autem illud ad Episcopum Thessalonicensem spectabat secundum veterem Ecclesiae suae consuetudinem, non vero ratione vicariatus sibi a summis Pontificibus concessi in his regionibus. Vicariatu enim illo non tam nova auctoritas tribuebatur Ecclesiae Thessalonicensi, quam cumulatio iuris, quemadmodum alibi accurate explico. Ius illud nihilominus aliquantulum infregerat consuetudo contraria a temporibus Hormisdae, id est, octoginta annis post Leonem: Moris quippe in posterum non fuit, ut ab Episcopo Thessalonicensi peteretur libertas ordinandi Metropolitanum; cui satis esse putabant, si de ordinatione ad eum referretur. Illud tamen trahi non debet in consequentiam, quoad Metropolitanos, qui tali consuetudini non erant subiecti.

IV. Tertio opponi posset Concilium Suessionense habitum anno DCCCLIII. in quo Hincmarus Remensis Archiepiscopus, ut probaret, electionem & ordinationem suam canonice celebratam esse, ostendit epistolam ab Episcopis Gallicanis ad Sergium Papam scriptam pro confirmatione ordinationis Hincmari (8): *Porrexit etiam epistolam totius Galliae Episcoporum subter scriptam ad Apostolicam sedem pro confirmatione ipsius ordinationis*. Sed non inde sequitur, ius illud ordinarium fuisse in Gallia, ut necessaria esset summi Pontificis confirmatio pro ordinatione Metropolitani. At in caussa Hincmari necessarium fuit hoc obsequii & reverentiae genus. Ebbo Remensis Archiepiscopus, in cuius cathedra sedebat Hincmarus, adhuc vivebat; & licet ab episcopatu deiectus fuisset, semper tamen sperabat, eam Ecclesiam sibi restitutum iri, adeo, ut post depositionem ei reddita fuerit auctoritate Lotharii Imperatoris. Nihilominus eam postea dereliquit; neque intercessit ordinationi duorum Archiepiscoporum, qui post abdicationem eius eam per XXVII. menses obtinuerunt, nec aliquid turbarum adversus illos excitavit. Quam ob rem synodus nationalis Belvacensis sancivit, ut Episcopus in Ecclesia Remensi ordinare-

(8) Concil. Suession. tract. 3. tom. 3. Concilior. Galliae.

retur (9). Hincmarus igitur cleri ac populi civitatis suffragiis electus, in synodo ordinatus est ab Episcopis comprovincialibus; quam ordinationem regio diplomate confirmavit Carolus Calvus. Episcopi vero Gallicani litteras ad Sergium Papam scripsere, ut iudicium eorum & ordinationem dein peractam a Sede Apostolica approbari peterent. Quod ea de caussa factum est, ut omnis Ebboni via praecluderetur, quo minus summi Pontificis auctoritate caussa eius retractaretur; id enim ab eo tentari intelligebant, quod & aliquot post annis obtinuit, sed prorsus inutiliter. Approbatio igitur illa, quam a Sergio Papa postulabant Episcopi, necessaria erat pro ordinatione Hincmari & ad infringendos conatus Ebbonis, non autem ad hoc tantum, ut Metropolitani ordinatio confirmaretur a Sede Apostolica. Sane ordinationem illam Leoni IV. placuisse & ab eo approbatam esse, docet Hincmarus in schedula a se porrecta Concilio Suessionensi III. ann. DCCCLXVI ubi etiam scribit Pallii usum sibi a Leone concessum.

CAPUT VI.

De Pallii antiqua forma & origine.

SYNOPSIS.

I. De Pallio dato Metropolitanis. Eius concessio paullatim infregit eorum lebertatem & synodorum provincialium, & synodorum provincialium auctoritatem. Origo eius satis vetusta. Ea tamen, quae hodie usurpantur, antiquitati prorsus ignota fuere. Discrimen antiqui & novi iuris.

II. Pallium olim longe aliud erat, quam illud, quo hodie utimur. Erat autem genus quoddam imperatorii indumenti. Ante Zachariae Pontificis tempora non tribuebatur universis Galliarum Metropolitanis.

III. Descriptio Pallii hodierni & antiqui. Vetus a Latinis constanter appellatum est Pallium; a Graecis vero ὠμοφόριον & φενόλιον. Omophorii vox ambigua. Quippe interdum significat vestem laneam, quam Episcopi deferebant extra sacrificii tempora.

IV. Alias Omophorion accipitur pro indumento Patriarcharum. Eius descriptio. Augusta erat haec vestis. Ex Pelagio I. & Gregorio Magno.

V. Pallium illud erat vere pallium, non autem exigua fascia; ut patet ex Liberato & Ioanne Diacono.

VI. Pallii usus Patriarchis permissus ab Imperatoribus. Id Ecclesia Romana fatetur. De donatione Constantini.

VII. Explicantur verba donationis. Card. Baronius notatus. Phrygium est ornamentum capitis; quod mitram vocamus. Lorum non est Pallium. Lora, id est, fasciae. Tunicae dilores & trilores apud Fl. Vopiscum.

VIII. Chlamys, id est, Pallium imperiale. Cujusmodi illud fuerit. Pelagius I. & sanctus Gregorius illustrati.

IX. De Sacco, Stichario & Phenolio. Saccum omnium optime referebat Pallium Latinorum. Forma eius describitur, ex Balsamone, & Gregorio Chomateno.

X. Pallium esse beneficium Imperatorum, probatur etiam ex Liberato. Pallium Arelatensibus Episcopis tributum cum consensu Imperatorum. Gregorio tamen primo sufficere visus est consensus Regis Childeberti. Necessitas illa consensus Imperatoris honorificentissima est pro summo Pontifice.

XI. Baronius notatus, qui Pallium ait esse indumentum ecclesiasticum. Aetate Theodosii Pallium non erat in usu apud Ecclesiam. Anastasius Bibliothecarius notatus.

Post

(9) Conc. Belvac. an. 845.

I. POſt explicatam ſuperiori capite priorem Gloſſae obſervationem; ſupereſt, ut ad ſecundam veniamus. Quum itaque ibi ſcriptum ſit nonnullos eſſe Metropolitanos, qui non confirmantur a Papa, ſed tamen ab eo Pallium accipiunt, obſervationes & ipſe meas circa hanc materiam proponam; quae magni eſt momenti, ob argumenta, quae inde peti poſſunt.

Optabant ſane olim ſummi Pontifices, ut omnes Metropolitani, qui ad eorum patriarchatum pertinebant, aliquod confirmationis genus a ſede Apoſtolica acciperent. Verum quia ubique receptum erat, conſecrationes fieri poſſe extra Italiam abſque eorum conſenſu, vim ei legi palam adferre noluerunt; ſed Metropolitanos rei cuiuſdam novae miraculo velut obſtupefecerunt; quae in initio magnifica, paullatim tamen antiquam eorum libertatem per cuniculos infregit, & ſynodorum provincialium auctoritatem peſſumdedit. De Pallii uſu loquor, cuius origo quum ſit ſatis vetuſta, effectus tamen eius & cetera, quae nunc uſurpantur, antiquitati prorſus ignota fuere. Quippe Galliarum Metropolitani ſtatim poſt ordinationem ſuam exercebant functiones ſui muneris, iuxta canones antiquos. At ius novum eos prohibet quidquam pontificalis officii attingere, donec a ſede Apoſtolica miſſum ad eos fuerit Pallium de corpore beati Petri ſumtum.

II. Quum materia iſthaec digna ſit eruditorum hominum curioſitate, dicam primum, quid ipſe ſentiam de origine Pallii, tum aperiam, quo primum tempore neceſſitas eius introducta ſit. At mihi quidem tria praecipue notatu digna obſervaſſe videor. Primum initio Pallium alia prorſus forma compoſitum fuiſſe, quam illud, quod hodie in uſu habetur. Secundum, (quod nonnulli viri eruditi ſubodorati ſunt, neque tamen ſatis probavere (1)) Pallium antiquitus fuiſſe genus quoddam imperatorii indumenti, cuius uſum Imperatores permiſere Patriarchis, a quibus dein communicatum eſt cum Metropolitanis. Tertium, illud non fuiſſe tributum univerſis Galliarum Metropolitanis ante tempora Zachariae Pontificis Romani, id eſt, ante annum circiter ſeptingenteſimum quadrageſimum quartum.

III. Igitur in anteceſſum ſtatuere debemus, Pallium hodiernum nihil aliud eſſe, quam faſciam laneam candidam, in modum circuli contextam, quae ſuper humeros imponitur: ex quo circulo impendet pectori faſcia ſimilis, & alia ex adverſo inter humeros demittitur; utraque habens crucem rubeam, praeter eas, quae in ipſo circulo exſtant ſuper humeros. Pallium autem illud alligatur ope trium acicularum aurearum ſive ſpinularum. Ita enim Pallium deſcribunt Honorius Auguſtodunenſis, Hugo a ſancto Victore, & Innocentius tertius, qui aciculas illas vocant ſpinulas (2). Priſcum vero Pallium indu-

(1) M. Ant. de Dominis. ſae cap. 63.
(2) Innoc. III. lib. 1. de myſter. Miſ-

dumentum erat praeclarissimum & fulgens, quod ad terram demittebatur. Quod me facilius probaturum esse confido, si prius explicavero varia nomina indumenti huius apud veteres. Apud Latinos quidem Pallium constanter appellatum est; apud Graecos vero ὠμοφόριον, hoc est, *superhumerale*, φαινόλιον. Omophorii tamen vox ambigua est. Quippe interdum significat vestem quamdam laneam, quam Episcopi ut plurimum humeris suis imponebant extra sacrificii tempora, saltem apud Orientales, aliquo modo similem ei (*) Palliolo, quo hodie utuntur Episcopi nostrates. Omophorii huius mentionem facit Isidorus Pelusiota (3) qui adnotat, ideo laneum illud esse, ut ostendatur, quantam gregis sibi commissi curam gerere debeant Episcopi. Effigiem eius exhibet vetus numisma Imperatoris Theodosii apud Fulvium Vrsinum; in quo beati Apostoli Philippus & Ioannes habitu Episcoporum repraesentantur, capite raso, & cum Palliolo illo crucibus ornato & ad pectus usque pertingente; posito volumine quodam in manu dextra, & cruce in sinistra.

IV. Alias Omophorion accipitur pro indumento Patriarcharum, quod Latini Pallium appellant. Hoc autem indumentum usque ad talos demittebatur. Descriptionis huius probatio sumitur ex Zonara: qui in vita Constantini Copronymi ait, Anastasium insistentem vestigiis Germani Patriarchae Omophorion eius calcasse, ut eum admoneret, ne festinaret. Sane vox ipsa Pallii evincit, illud fuisse indumentum integrum, non autem fasciolas aliquot laneas; ut probatur ex Pelagio & Gregorio I. Pontificibus Romanis, qui docent, illud fuisse vestem augustam, quae haud vulgari more ornaret eum, qui ea utebatur (4). Pelagii enim primi verba haec sunt ad Sapaudum Arelatensem Episcopum scribentis: *Pallium dirigentes; ut in tanti loci fastigio constitutus, praeclaro quoque habitu decoreris*. Gregorius vero Pallium esse dicit *habitus exterioris clariorem cultum, indumenti munificentiam*, ad Syagrium Augustodunensem scribens (5); quem statim admonet, necesse esse, *ut cultui vestium actionis quoque ornamenta conveniant*. Et lib IV. epist. LIV. scribens ad Marinianum Ravennatensem Episcopum, eadem eum meminisse monet his verbis: *Sic eris alterno invicem decore conspicuus, si ad huiusmodi corporis habitum mentis quoque bona conveniant*. Quae loca manifeste probant, Pallium fuisse indumentum praeclarissimum, non vero fasciolas solum laneas.

V. Sed praeterea Pallium illud fuisse vere pallium, hoc est, aliud, quam exiguam fasciam, colligi potest ex iis, quae refert Liberatus in capite XVIII. Breviarii, scilicet, sententiam damnationis a Felice Papa latam adversus Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, quam

(*) Gallice *Camail*, Italice *Mozzetta*.
(3) Isidor. Pelus. lib. 1. ep. 136.
(4) *Vide supra lib. 5. cap. 36.* §. 4.
(5) Gregor. lib. 7. epist. 112.

quam is recipere noluerat, Pallio eius alligatam fuisse a quodam monacho, quum Acacius ad celebranda sacra ingrederetur. *Ita, ut cogerentur*, inquit, *qui eas*, (id est, Felicis litteras adversus Acacium) *detulerunt, per quemdam monachum Achimetensem ipsam chartam damnationis, dum ingrederetur ad celebranda sacra, suspendere in eius Pallio, & discedere*. Quibus addi potest locus Ioannis Diaconi ex vita sancti Gregorii, cuius auctoritas efficiet, ne temerarius esse videar in hac sententia proferenda; simulque ostendet, iam eius aevo discrimen ingens fuisse inter Pallium veterum & illud, quod eius tempore in usu erat. Affirmat enim, beatum Gregorium in veteribus picturis videri indutum Pallio ex bysso candente contexto & nullis acubus perforato, quod in morem vestis humeros eius operiebat. *Pallium eius*, inquit (*6*), *bysso candente contextum, nullis acubus perforatum, sic ipsum circa scapulas devolutum fuisse, non autem confixum, sicut vetustissimis musivis vel picturis ostenditur*.

VI. Alterum, quod mihi observasse videor notatu dignum, nempe Pallium esse genus quoddam imperatorii indumenti, cuius usum Imperatores permisere Patriarchis, videri prima fronte posset audaciae plenum, nisi fideiussores optimos darem. Ecclesia namque Romana ita esse fatetur, quae Constantini donationem, ubi scriptum est, Pallium Romano Pontifici tributum beneficio istius Imperatoris, Decreto Gratiani insertam suscepit. Assentior sane viris eruditis, qui donationem illam falsi arguunt, eo in primis argumento, quod a Constantino facta esse dicatur. Fatendum est nihilominus, vetus esse monumentum illud, & antecedere tempora Caroli Calvi, contra quam visum est iis, qui antiquitatem ei maximam tribuere se existimant, quum iam in rerum natura fuerit aevo Hadriani I. & Caroli Magni, ut ostendi supra lib. III. cap. XII. Sufficit in praesentiarum, quod donatio illa, cuius auctoritas semper viguit in Ecclesia Romana, donec techna isthæc detecta est, originem Pallii tribuit Imperatoribus. Id enim probat, eam octingentos per annos invaluisse opinionem, & ob hoc ipsum non posse argui novitatis.

VII. Arte tamen quadam & industria opus est, ut Pallium in hac donatione deprehendi possit. Silvestro enim Pontifici omnium indumentorum imperialium usum permittit his verbis: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque Phrygium, nec non superhumerale, videlicet lorum, quod imperiale circumdare assolet collum, verum etiam & chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam*. Illustrissimus Cardinalis Baronius existimat, heic *Phrygium* accipi debere pro Pallio: in quo eum sua decepit industria. Phrygium enim nihil aliud est, quam illud capitis ornamentum, quod mitram vocamus, superiore sui parte clausum, in parte vero inferiore circulum ha-

(*6*) Ioannes Diac. in vita S. Gregor. lib. 4. cap. 80.

habens aureum in modum coronae. Mitram illam Bonifacius VIII. altero circulo aureo auxit, & Vrbanus V. tertio, eodem prorsus modo dispositis, quo hodie videmus in Tiara summi Pontificis. Phrygium esse illud mitrae genus, docent ipsa donationis verba, quae sic habent: *Phrygium candido nitore splendidum, eius sacratissimo vertici nostris manibus imposuimus*; tum etiam Glossae Isidori, & vetus interpres Vaticanus, qui Phrygium aiunt esse mitram (7). Quibus addi debet locus Sugerii in vita Ludovici Grossi; ubi ait, capiti Innocentii secundi impositum fuisse Phrygium, quod Sugerius vocat *imperiale ornamentum*. Innocentius quoque III. in sermone de sancto Silvestro, eamdem explicationem adhibet, dicens, Papam loco regii diadematis uti Phrygio, alludens haud dubie ad donationem illam Constantini, in qua haec leguntur: *Pro diademate regio utitur auriphrygio circulari* (8). Balsamo, etsi lorum confudit cum Phrygio, utrumque tamen pro tegumento capitis usurpat (9).

Superhumerale vero, sive *Lorum*, quod deinde in ea donatione legitur, existimant vulgo accipi debere pro Pallio. Igitur, quia haec opinio potest decipere incautos, dicam libere, quid mihi in mentem venerit; hoc uno in antecessum monito, sententiam meam inniti auctoritate scriptorum historiae angustae, apud quos vera lori significatio exstat. Lora ergo fascias aureas recte dixerimus, aut purpureas, sive praetextas tunicae cuidam aut Pallio alligatas & connexas. Vnde apud Flavium Vopiscum legimus (10), *Tunicas purpureas rectas dilores & trilores*, id est, tunicas purpureas, quibus duo vel tria lora praetexta erant alligata.

VIII. Donatio igitur illa duo quaedam docet, Constantinum videlicet dedisse *lorum* sive fascias, quibus indumentum eius ornabatur, & *chlamydem*, id est, Pallium imperiale (11). Vnde colligi non absurde potest, Pallii vocabulum olim fuisse complexum & Pallium ipsum regium integrum & fascias sive lora, quibus illud erat ornatum. Quapropter mirum videri non debet, si Pelagius primus & sanctus Gregorius tantopere commendant pulchritudinem & splendorem huius Pallii, quod ad humum usque demittebatur, ut ostendi superius: quia non solum ex loris constabat, sed etiam ex Pallio regio, ut notavit Balsamo Meditatione prima. *Vnde fit*, inquit, *ut sanctissimi Patriarchae, qui sanctarum Ecclesiarum Dei capitis vicem implent, saccos induant, tunicasque fluviis ac triangulis & penulas multis crucibus depictas*. In responsione ad XXXVII. interrogationem Marci

F 2 Pa-

(7) Glossae Isidor. *Phrygium mitra*. Vatic. Interpres: *Phrygium* μιτραν καλυπτραν.

(8) Vid. etiam Chronicon Maurigniac. pag. 379. Anacletum 2. apud Baron. ad an. 1130. §. 37. & Saresber. lib. 8. Policr. c. 23.

(9) Balsamo ad tit. 8. Nomoc. c. 1. & Meditatione 1.

(10) Flavius Vopiscus in D. Aureliano.

(11) Clamydem esse Pallium patet ex his, quae supra dicta sunt lib. 5. cap. 52. §. 16.

Patriarchae Alexandrini ait, indumentum, cui *Sacco* & *Polyſtaurio* nomen eſt, in quo depictae ſunt cruces, indumentum eſſe, quo Patriarchae ornantur ad differentiam reliquorum Epiſcoporum: *Eos enim hiſce decorari placuit*.

IX. Igitur tria haec, *Saccus*, *Sticharium*, & *Phenolium*, non erant eiuſdem coloris, & ad varios uſus porrigebantur. Quippe Sticharium & Phenolium interdum purpurea erant, non undis, non crucibus onuſta; & nullo alio in uſu erant quam in officiis, ieiuniis & funeribus. Aliquando autem candida erant, undis quoque & crucibus onuſta; eorumque uſus uſurpabatur cum ſacco. Saccus porro neceſſario candidus eſſe debuit, cui haec inſuper neceſſitas adſtricta erat, ut eo uti Metropolitani non poſſent, niſi in tribus diebus ſolemnium feſtorum, id eſt, Paſchae, Pentecoſtes, & Natalis Domini, ut obſervavit Demetrius Chomatenus Bulgariae Archiepiſcopus in reſponſione ad ſecundam interrogationem Cabaſilae. Vnde colligi videtur, ſaccum omnium optime referre Pallium Latinorum, quum in ſolemnibus tantum feſtis diebus uſurpari potuerit a Metropolitanis, velut Pallium. Ceterum, quod attinet ad molem & formam ſacci, eam colligere poſſumus ex verbis Balſamonis, qui Meditatione prima ait, ſaccum ſignificare veſtem opprobrii, quae Chriſto impoſita eſt. Quum autem Demetrius Chomatenus non docuerit, eum fuiſſe coloris albi, patet, eius deſcriptionem congruere cum ea, quam Ioannes Diaconus exhibet in vita ſancti Gregorii, quum ait, Gregorii Pallium ex byſſo candente contextum fuiſſe in veteribus picturis.

X. Sed praeter illam Eccleſiae Romanae confeſſionem, quae octingentis abhinc annis agnovit, Pallium, quo Romani Pontifices utuntur, Imperatorum eſſe beneficium, ſuppetunt etiam graviſſima huius rei argumenta, quibus contradici non poſſe exiſtimo. Legimus enim apud Liberatum Diaconum in cap. XXI. Breviarii, Anthimum Patriarcham Conſtantinopolitanum a ſede ſua deiectum Pallium Imperatori Iuſtiniano reddidiſſe. *Anthimus*, inquit, *videns*, *ſe ſede pulſum*, *Pallium*, *quod habuit*, *Imperatoribus reddidit*, id eſt, Iuſtiniano coniugique eius Theodorae. Nihil dici potuit apertius. Reddere enim ad eum refertur, a quo res quaepiam accepta eſt. Sed ne quis huius argumenti vim eludere ſe poſſe putet eo praetextu, quod, quum Anthimus Iuſtiniani & Theodorae ſuffragatione ad hanc ſedem promotus eſſet, Pallium ob hoc eis reddere voluerit, addam & argumentum aliud ex eadem antiquitate petitum. Epiſcopus Arelatenſis nova quadam & peculiari dignitatis praerogativa auctus erat beneficio Zoſimi ſummi Pontificis anno quadringenteſimo decimo ſeptimo (12). Eam deinde auxit & Symmachus anno DXIV. ſedis Apoſtolicae vicariatu per Gallias & Hiſpanias eidem Epiſcopo conceſſo (13). Auxanius

(12) *Vide ſupra lib.* 5. *cap.* 30. §. 3. 5. *cap.* 35. §. 9.
(13) Symmach. ep. XI. *Vide ſupra lib.*

nius ad hanc cathedram evectus anno DXLIII. praeter vicariatum Papae Vigilii, Pallio etiam insigniri cupiit: quod Pontifex distulit, donec ab Imperatore Iustiniano probatum foret (14). Huius autem dilationis hanc reddit rationem (15): *Vt & vobis gratior praestitorum caussa reddatur, dum, quae postulatis, cum consensu Christianissimi Principis referuntur, & nos honorem fidei eius servasse cum competenti reverentia iudicemur*, id est, fidem servasse Imperatori cum reverentia debita. Et biennio post, quum Episcopo illi morem gessisset, secundum desiderium Childeberti Regis, eum hortatur, ut preces ad Deum fundat pro Iustiniano & Theodora, qui, annitente Belisario, consenserant, ut Auxanio vicariatus ille tribueretur, utque Pallium ad eum mitteretur: *qui pro his vestrae caritati mandandis praebuere consensum*, inquit Vigilius Papa in epistola secunda ad Auxanium. Auxanio vero defuncto, successorem eius Aurelianum eodem honore prosecutus est Vigilius, ut Regis Childeberti votis obsequeretur (16); sed epistola ad Aurelianum scripta iussit, ut Belisario grates ageret, qui & laborem & sumtus itineris, quod Aureliani tabellarius ad Iustinianum instituerat, sua cura abstulerat, & consensum Principis obtinuerat pro hoc beneficio. Gregorius tamen primus & vicariatum & Pallii usum continuavit anno DXCV. Virgilio Arelatensi Episcopo, non exspectato consensu Imperatoris Orientis (17), sufficere videlicet ratus consensum Childeberti Regis Franciae, quod usu iam receptum esset, ut Pallium tribueretur Episcopis Arelatensibus. At sequenti anno, quum Regina Brunechildis optasset, ut Syagrius Episcopus Augustodunensis Pallio honestaretur, non refragatus est Pontifex, sed tamen non ante concessit, quam consultus Imperator per Gregorii Diaconum in CP. urbe commorantem respondit sibi placere, ut ita fiat. *Syagrio*, inquit (18), *Pallium dirigere secundum postulationem vestram volumus. Propter quod & serenissimi Domni Imperatoris, quantum nobis Diaconus noster, qui apud eum responsa Ecclesiae faciebat, innotuit, prona voluntas est, & concedi hoc omnino desiderat.* Heic nunc interrogo, quae tandem ratio excogitari possit, qua ostendatur necessitas consensus Imperatoris, ut Syagrio Pallium absque vicariatu concedi possit, & Auxanio Aurelianoque cum vicariatu coniunctum? Sane nullam aliam reperiri posse arbitror, quam ius illud, quod sibi Imperatores retinuerant in concessione horum indumentorum: quae quum imperialia essent, & summo Pontifici ceterisque Patriarchis concessa ab Imperatoribus, vulgari non poterant absque eorum consensu: multo minus absque eodem consensu tribui poterant Episcopis Gallicanis; qui quum Regis Francorum imperio subiecti essent, auctoritatem Imperatoris non agnoscebant. Indumenta quidem imperialia cum Rege

(14) *Vide supra lib. 5. cap. 36. §. 2.*
(15) Vigil. ep. 1. ad Auxan.
(16) Vigil. epist. 3.
(17) Gregor. lib. 4. epist. 53.
(18) Greg. I. lib. 7. epist. 5.

Rege Lazorum communicata sunt, sed a Iustiniano, ut Procopius scribit. Leges vero laesam maiestatem pronuntiant, si quis utatur vestibus imperialibus. Par igitur erat, ut summus Pontifex Imperatorum consensu non destitueretur, quum Episcopis Gallicanis honorem illum recenter tribuebat. Ceterum necessitas illa consensus Imperatoris, ex dignitate Pallii petita, honorificentior haud dubie est pro sede Apostolica, quam si quis eam arcessat ab insita quibusdam opinione, non licere videlicet summo Pontifici gratificari cuipiam Episcopo absque consensu Imperatoris. Exstat in hanc sententiam locus singularis apud sanctum Gregorium (18), qui Imperatorem rogat, ut Anastasius Patriarcha Antiochenus, qui sede sua pulsus erat, apud sedem Apostolicam commorari possit ac dignitatem suam retinere, *concesso usu Pallii*. Cur autem beneficium hoc ab Imperatore postulet Gregorius, nulla alia ratio esse potest, quam quod Patriarcha ille Pallium ab Imperatoris munificentia habebat.

XI. Hieronymus Rubeus in historia Ravennatum edidit rescriptum quoddam sub nomine Imp. Theodosii; quo Princeps ille anno CDXXXII. plurimas civitates subiicit metropoli Ravennatensi, Palliique usum Episcopo eius concedit. Verum rescriptum illud omnino supposititium est & egregie confutatum ab illustrissimo Cardinale Baronio, ipsa Latini sermonis spurcitie omnem eius auctoritatem elevante apud eruditos. In eo tamen cogor a Baronio dissentiri, quod enixe contendat, Pallium Episcopo tribui non posse ab Imperatore, eo quod indumentum sit ecclesiasticum. Nam praeterea suspicor, Pallium aetate Theodosii non fuisse in usu apud Ecclesiam. Neque mihi admodum placet, quod scribat Anastasius, Marcum Papam Episcopo Ostiensi concessisse, ut Pallio uti possit in consecratione summi Pontificis.

CAPUT VII.

De Pallii usu primitus Vicariis sedis Romanae concesso & necessitate postea Metropolitanis recipiendi Pallium, & professionem fidelitatis & obedientiae edendi imposita.

SYNOPSIS.

I. Ante annum sexcentesimum Pallium nemini antistitum Gallicanorum tributum est, praeter Arelatensem, qui Vicarius erat sedis Apostolicae.

II. In Concilio Matisconensi statutum est, ne Archiepiscopi Missam celebrent absque Pallio. Quod intelligendum est de Pallio Gallicano, non autem de Romano; id quod pluribus argumentis probatur.

III. Aevo divi Gregorii Pallio ornabantur praecipui Metropolitae, qui ad Romani Episcopi consecrationem pertinebant, vel Vicarii sedis Apostolicae. An Gregorius confirmaverit ordinationem Leandri Hispalensis.

IV. Pri-

(19) Gregor. lib. 1. epist. 27.

IV. Primus omnium Bonifacius Moguntinus induxit necessitatem Pallii Romani. Quonam consilio id factum. Eo traxit Episcopos, specie honoris. Cuiusmodi fuerit Pallium per illas tempestates. Pallium est discretio inter Archiepiscopum & eius suffraganeos, *ex Alcuino. Datur* propter Apostolicam vicem, *ex Rabano. Quo unico actu infracta est auctoritas Metropolitanorum. Verba Hincmari Remensis referuntur, notatu digna.*

V. Necessitas obtinendi Pallii decreta in octava synodo. Patriarchae Orientis Pallium ad Metropolitanos mittebant, sicut summus Pontifex in Occidente. Balsamo illustratus. An Metropolitani Orientis deponerent Pallium ante consecrationem corporis Christi.

VI. Cum Pallio novae conditiones a summis Pontificibus impositae Metropolitanis, nimirum, ut subiectionem & obedientiam Apostolicae sedi pollicerentur. Novi huius ce iuris repertor Bonifacius Moguntinus. Quae antea esset Metropolitanorum professio. Veteres professionum formulae.

VII. Sub Gregorio VII. professio illa versa est in iuramentum fidelitatis.

VIII. Ea postrema formula vim iuris communis obtinuit; quae Principum iura atrociter violavit. Ita visum Vngaris anno millesimo centesimo secundo.

IX. Metropolitanis vetitae consecrationes Episcoporum & synodorum celebrationes, donec Pallium acceperint. Primus ita pronuntiavit Nicolaus I. cuius sententia vim legis obtinuit apud posteros. Ius illud confirmaverunt quamplurimae Decretales.

I. NVnc examinanda est tertia observatio nostra, quam capite superiori protulimus, nimirum, an omnibus Galliarum Metropolitanis antiquitus positum in usu fuerit, ut Pallium a Romana sede acciperent. Ac primum quidem quaestio haec inutilis esse videbitur ei, qui Vigilii Papae litteras legerit, quum in eis scriptum sit, Pallium Episcopo Arelatensi Auxanio concessum esse ob vicariatum sedis Apostolicae, atque adeo ad illum non pertinuisse iure proprio, eo quod Metropolitanus esset. Quibus addi potest necessarium fuisse, ut de eo ad Principem referretur, ut consensus eius haberi posset. Vnde patet manifeste, datum id extra ordinem & ex privilegio, neque tribui potuisse, quin eodem tempore vicariatus tribueretur. *Et quia*, inquit Vigilius in epistola prima ad Auxanium, *digna credimus ratione compleri, ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus*. Idipsum probatur ex epistola Pelagii primi ad Sapaudum Episcopum Arelatensem scripta anno DLVII. quo eum instituit Vicarium: *Pariter etiam Pallium dirigentes; ut in tanti loci fastigio constitutus, praeclaro quoque habitu decoreris*. Itaque institutum illud Pontificum Romanorum, ut ad neminem Episcoporum Gallicanorum mitterent Pallium, praeterquam ad Arelatensem, ut ea arte vicariam eius dignitatem in sublime veherent, eumque ab omnibus aliis Episcopis distinguerent, duravit usque ad tempora beati Gregorii Papae, id est, usque ad annum sexcentesimum.

II. Non levis tamen difficultas adversus haec insurgit ex Concilio Matisconensi primo petita (1); in quo sancitum est, ut nullus Archiepiscopus praesumat Missam celebrare absque Pallio. Sed animadverten-

(1) Conc. Matiscon I. an. 581.

tendum est, Pallium istud non esse Romanum, non solum ob eam rationem, quam statim proposui, illud eo tempore nulli alii Episcopo communicatum fuisse praeter Arelatensem, sed etiam, quod Romani usus non erat licitus praeterquam in festis solemnibus, ut constat ex Gregorio (2), qui hunc etiam fuisse morem Metropolitanorum Orientis docet. At in canone isto Matisconensi statuitur, ut Archiepiscopi Pallio utantur, quoties sacrum Missae sacrificium celebrabunt (3). Indefinita enim haec locutio eam vim habet, ut vicem suppleat universalis propositionis: *Ut Archiepiscopus sine Pallio Missas dicere non praesumat*. Pallium itaque Archiepiscoporum Galliae diversum erat a Romano, quantum ad ornamentum & fastum; ac fortassis loro carebat, id est, iis fasciis, quae in indumentis imperialibus ornandi caussa insuebantur, ut in donatione Constantini legitur: *Lorum, quod imperiale circumdare assolet collum*. Inde haud dubie factum est, ut ego quidem existimo, ut sequentis aetatis Pontifices, quum Pallio Metropolitanos ornare destinassent, Pallium integrum non miserint, sed tantum fascias illas, quae nunc usurpantur, & illis quidem deinceps habitum honorem, sed Pallium ipsum eviluisse paullatim, atque ob hoc ipsum apud omnes fuisse vulgatum. Forma porro eius, ut indicare videntur veterum Pontificum imagines, prorsus referebat indumenta illa, quae nunc Cappas, aut Pluvialia vocamus (4).

III. Aevo divi Gregorii invaluerat, ut Romanus Pontifex Pallio ornaret praecipuos Metropolitanos, qui ad eius consecrationem pertinebant, aut eos, quibus vices suas in provinciis committebat. Primi generis fuere Episcopi Ravennates in Italia, Syracusani in Sicilia, Calaritani in Sardinia, Salonitanus in Dalmatia, & Corinthius in Achaia; secundi vero, Archiepiscopus Thessalonicensis, & Iustinianae primae sive Bulgariae Metropolita; & in Galliis Arelatensis (5). Leandrum insuper Episcopum Hispalensem in Hispania Gregorius Pallio ornavit, rogante Recaredo Rege. Quod non ita accipi velim, ut ea ratione Gregorius Leandri ordinationem confirmasse dicatur, quum ea ante multos annos peracta fuerit, sed, ut suam & sedis Apostolicae in eum benevolentiam illi ostenderet novo hoc honore tributo. Ob eamdem vero caussam eodem honore prosecutus est Syagrium Augustodunensem Episcopum, qui praecipua apud Reges Francorum gratia vigebat.

IV. Mansere in eo statu Galliarum Episcopi, quoad Pallium, donec Bonifacius in Galliam Germaniamque a Zacharia Pontifice missus est. Hic enim an. DCCXLII. synodum coëgit, in qua decretum est, ut omnes deinceps viverent in unitate & subiectione Ecclesiae Ro-

(2) Gregor. lib. 4. epist. 14.
(3) Conc. Matiscon. I. c. 6.
(4) Vide supra lib. 5. cap. 52. §. 17.
(5) Gregor. lib. 2. ep. 54. lib. 4. epist. 14. & 15. lib. 5. ep. 8. lib. 7. ep. 125. & seq. & alibi.

Romanae & (*) Vicarii beati Petri, & ut Metropolitani a sede Romana Pallium quaererent, & per omnia canonice obsequerentur praeceptis sancti Petri. *Decrevimus*, inquit Bonifacius (6), *in nostro synodali conventu & confessi sumus fidem catholicam & unitatem & subiectionem Romanae Ecclesiae fine tenus servare, sancto Petro & Vicario eius velle subiici, Metropolitanos Pallia ab illa sede quaerere, & per omnia, praecepta sancti Petri canonice sequi*. Huc usque enim Metropolitani Galliarum Pallio tantum Gallicano usi fuerant. At Bonifacius eos coëgit illud a Romana sede quaerere, ut ea ratione illos magis obnoxios esse faceret ei sedi, ac praecipuo quodam iure Episcopo Romano subiiceret. At illi, quibus unicus metus erat, ne novitate illa adigerentur ad insolitam quamdam reverentiam in sedem Apostolicam, ac ne insuper exciderent ab ea auctoritate, quam canones tribuunt Metropolitanis, in ambiguo fuere, an promissis stare deberent. Certe licet Bonifacius, cumque eo Princeps Carlomannus, tria Pallia a Pontifice Zacharia postulassent pro Archiepiscopis Ecclesiarum Rotomagensis, Remensis & Senonensis, ab ea petitione cessavit paullo post; qua de re apud ipsum conquestus est Zacharias (7) anno septingentesimo quadragesimo quarto. Bonifacius vero ad eum rescripsit, Francos in hoc esse, ut propediem promissorum fidem violent; *De eo, quod iam praeterito tempore de Archiepiscopis, & de Palliis a Romana Ecclesia petendis iuxta promissa Francorum, sanctitati vestrae notum feci, indulgentiam Apostolicae sedis flagito: quia quod promiserunt, tardantes non impleverunt; & ventilatur, & quid inde perficere velint, ignoratur*. Verum quum illis ostensum fuisset, Pallium non ob aliud Archiepiscopis tribui, quam ut hoc exteriori signo a suffraganeis suis distinguantur, & ut eo admoneantur, teneri se ad vitam severiorem & sanctiorem & continendos in officio subiectos, amplexi sunt honorem oblatum, ut constat ex Capitularibus Caroli Magni (8): *Dignum est, ut Metropolitanus, qui est Pallio sublimatus, honoretur*. Pallium autem per illas tempestates eius formae erat, cuiusmodi nostra tempestate videmus; ut constat ex Alcuino, huius aevi scriptore, qui illud confert cum Rationali, quod Pontifex Iudaeorum in pectore gestabat; aitque insuper, illud a sede Apostolica dari Metropolitanis, ut distinguantur a ceteris Episcopis (8). *Pro Rationali*, inquit, *nunc summi Pontifices, quos Archiepiscopos dicimus, Pallio utuntur, quod a summa sede Apostolica dante accipiunt*. Infra: *Pallium nihil est aliud, nisi discretio inter Archiepiscopum & eius suffraganeos*. Brevem eius descriptionem inivit Rabanus Maurus, quae Pallio aevi nostri congruit; ideoque ab Archiepisco-

(*) Id est, Romani Pontificis, qui vulgo vocatur Vicarius B. Petri.
(6) Bonif. epist. 105.
(7) Zachar. ep. 5.
(8) Capitul. lib. 6. c. 79.
(9) Alcuinus in libro de divin. offic.

scopis deferri scribit, ut ostendant, se Vicarios esse Apostolicae sedis. *Super haec omnia*, inquit Rabanus (10), *summo Pontifici propter Apostolicam vicem Pallii honor decernitur, quod genus indumenti crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus Pontifex a tergo & pectore crucem habeat.* Ceterum haec Rabani verba sunt notatu valde digna, quum ex eis disci possit, cur tanta summorum Pontificum cura fuerit in mittendis Palliis ad Archiepiscopos Gallicanos, nimirum, ut ius metropoliticum, quod ad illos pertinebat secundum canones, arcessi crederetur a vicariatu sedis Apostolicae: *Propter Apostolicam vicem Pallii honor decernitur*. Sapienter itaque Hincmarus Remensis Archiepiscopus, artium & temperamentorum Romanae curiae callentissimus, quum ei Nicolaus primus exprobrasset privilegia a Benedicto Papa concessa, inter quae illud in primis eminebat, ut Pallium deferre posset *ad quotidianum usum*, respondit, privilegia illa nihil sibi novi iuris tribuere, praeter id, quod prisci canones tribuunt Metropolitanis, attamen se nova haec decreta expetiisse, eo quod, quum Ecclesia Remensis sita esset in confinio duorum regnorum, iis privilegiis indigebat, ut terrorem iniiceret quibusdam hominibus carnalibus & animalibus, apud quos veteres constitutiones canonicae eviluerant (11): *Privilegia autem sedis Apostolicae non ideo petii, ut mihi non sufficeret, quod sacri canones & decreta sedis Romanae Pontificum cuique metropoli sedi concedunt . . . . ut, quia veteres constitutiones iam quasi pro vili apud quosdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius agerent contra Ecclesiam mihi commissam.*

V. Necessitas tamen obtinendi Pallii decreta est in octava synodo oecumenica, quae Constantinopoli celebrata est anno DCCCLXXII. sub Hadriano secundo: in qua statutum est, debere Metropolitanos confirmationem a Patriarcha suo recipere, sive per impositionem manuum, sive per concessionem Pallii (12). *Ita ut earum* (id est, sedium Patriarchalium) *Praesules universorum Metropolitanorum, qui ab ipsis promoventur, & sive per manus impositionem, sive per Pallii dationem, episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt &c.* Canon ille non exstat in editione Graeca huius Concilii, sed tantum in versione Anastasii. Ex ea autem id colligitur, consuevisse Patriarchas Orientis Pallium ad Metropolitanos mittere, quemadmodum a summo Pontifice fiebat in Occidente. Quare non frustra observatum est superius, auctoritate sancti Gregorii Metropolitanos Orientis usum Pallii habuisse; quod confirmatur ex responsione Demetrii Chomateni, qui eo uti licitum non esse ait, nisi in festis Paschatis, Pentecostes & Na-

(10) Rab. lib. 1. de Instit. Cleric. c. 23.
(11) Hincmar. ep. 36. ad Nicol. Vide supr. lib. 3. c. 1. §. 8. & lib. 5. c. 39. §. 5.
(12) Concil. VIII. can. 17. apud Anastasium.

& Natalis Domini. Ceterum haec Demetrii obſervatio lucem afferet Balſamoni ſcribenti Saccum, Sticharium, & Phenolium indumenta eſſe, quibus uti licet ſolis Patriarchis. Quod intelligendum eſt de uſu ordinario & quotidiano; quum alias Metropolitanis non concedatur, niſi ex privilegio, & pro certis tantum anni diebus. In Concilii namque octavi canone XXVII. prohibetur Metropolitanis, ne quotidie Pallio utantur in ſacrificiis vel in ceteris functionibus eccleſiaſticis. *Omni tempore divini officii*, inquit canon, *vel alius eccleſiaſtici miniſterii*. Ex eo tamen colligi non poteſt, non licere Metropolitanis uti Pallio omni tempore divini ſacrificii, aut vi horum canonum ad eius depoſitionem ante conſecrationem; quod tamen eruditiſſimo viro hac noſtra aetate placuiſſe video. Illa quidem ſententia locum habet quoad Omophorion ordinarium, quod Epiſcopi ferebant, ut ceteras veſtes vulgatas aevo Iſidori Peluſiotae, qui docet, Epiſcopos illud deponere conſueviſſe poſt recitatum Evangelium (13). Conſuetudo autem illa rationi prorſus conſentanea erat: quia, quum liturgia poſt Evangelium inchoaretur, ſumenda erant indumenta propria ad celebrandum ſacrificium (14).

VI. Poſt devoratam ab Europae Metropolitanis Pallii accipiendi neceſſitatem, quae a Concilio octavo firmata eſt canone, novas dein conditiones ſibi a ſummis Pontificibus impoſitas coacti ſunt amplecti. Primum enim eo res devenit, ut coacti ſint ſcripto polliceri ſubiectionem & obedientiam Apoſtolicae ſedi & per omnia, praecepta eius canonice ſequi. Novi huius iuris repertor fuit Bonifacius Moguntinus in ſynodo ab eo celebrata anno DCCXLII. ut diſcimus ex eius epiſtola ad Gudbertum (14). Antea enim Metropolitani nulla alia lege tenebantur, quam ut fidei ſuae profeſſionem emitterent & obſervationem canonum comprovincialibus Epiſcopis pollicerentur in ſua conſecratione. Nullam porro obedientiae ſponſionem faciebant: quam adeo alienam a priſco more cenſebat Leo primus, ut ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum ſcribens in cauſſa Attici Epiſcopi, a quo Anaſtaſius ſimilem ſponſionem exegerat, dixerit in ea ſignum iniuriae contineri. At poſt Bonifacium nova clauſula huic profeſſioni addita eſt, qua videlicet ſubiectionem & obedientiam Romano Epiſcopo promitti invaluit, ut videre eſt in veteri formula, quae Caroli Calvi aetate in uſu erat (15): *Beato vero Petro & Vicario eius debitam ſubiectionem & obedientiam, ſuffraganeis vero noſtris adiutorium me exhibiturum profiteor*. Illa nihilominus obedientia ad obſervationem canonum coërcetur; id eſt, promittunt Metropolitani, ſe ſummo Pontifici obedituros iuxta canones, hoc eſt, quoties iuſſa eius ca-

(13) Iſidor. Peluſ. lib. 1. ep. 136.
(14) Vide Habertum part. 2. obſerv. 3. ad Pontificale Eccleſ. Graecae.
(15) S. Bonifacius epiſt. 105.
(16) Form. XIII. in Append. tom. II. Concil. Gallic.

canonum statutis innitentur; *Per omnia, praecepta Petri canonice sequi*. Hanc enim esse horum verborum vim, docet ipse Zacharias Papa ad Bonifacium scribens: *Nec enim*, inquit (17), *ab hac Apostolica sede illa diriguntur, quae contraria esse patrum sive canonum statutis inveniantur*. Bonifacius vero, qui sponsionis huius vim intelligebat, eamdem in propria caussa adhibuit clausulam, quum eam sponsionem Zachariae faceret pro archiepiscopatu Moguntino: *Sicut praedecessorum vestrorum pro auctoritate sancti Petri servi devoti, & subditi obedientes, & subditi sub iure canonico*; inquit ille in epistola 132. ad Zachariam.

VII. Gregorius VII. formulam veterem auxit quibusdam clausulis, quae illam obedientiae sponsionem prorsus convertunt in iuramentum fidelitatis, quod vasallus domino suo praestare tenetur. Huius iuramenti formula exstat in eo, quod Patriarcha Aquileiensis eidem Pontifici praestitit in synodo Romana anni MLXXIX. (18) in quo vetus quidem clausula obedientiae canonicae omissa non est, *canonice obediam*, sed insuper fidelitatem his verbis pollicetur, quibus eam vasallus domino suo polliceretur: *Non ero in consilio neque in facto, ut vitam aut membra aut Papatum perdant, aut capti sint mala captione*. Praeterea promittit, se conservaturum *regulas sanctorum Patrum*, ut habet vera lectio huius loci.

VIII. Ceterum ea formula vim iuris communis obtinuit, & in libris Decretalium descripta est (19). Adeo autem Principum iura violavit haec formula, ut, quum Gregorius summo iure usurpasset dominationem in omnes Metropolitanos, in alia deinde synodo prohibuerit, ne quis Episcopus homagium Regibus praestaret; quod a successoribus eius Vrbano II. & Paschali II. confirmatum est. Attamen quum Gregorius VII. non ignoraret canones octavae synodi, quibus utitur adversus investituras Principum, potuit animadvertere, canonem octavum eiusdem synodi prohibere, ne Patriarchae ab Episcopis aliam sponsionem exigerent, quam eam, quae fieri consueverat, nimirum illos veram fidem servaturos. Occasio huius prohibitionis nata est ex eo, quod Patriarchae CP. novam consuetudinem invexerant *ad propriam tutelam*, ut promissa scripto acciperent ab Episcopis, quos ordinabant. *Quoniam legitimi Patriarchae*, inquit canon VIII. Concilii octavi, *a sacerdotali catalogo propriae manus scripta facere ad propriam tutelam favoremque suum & quasi stabilitatem exigunt & compellunt, visum est sanctae huic & universali synodo, nequaquam id ex hoc a quopiam fieri; excepto eo, quod secundum formam & consuetudinem pro sincera fide nostra tempore consecrationis Episcoporum exigitur*. Formula professionis fidei Metropolita-

(17) Zachar. epist. 1. ad Bonif.
(18) Gregor. VII. lib. 6. post epist. 17.
(19) Cap. 4. de iureiur.

litanorum Orientis, qua pollicentur, se observaturos canones & pacem ecclesiasticam, & in omnibus sequi auctoritatem sui Patriarchae, exstat in libro sexto Iuris Graeco-Romani. Sane nova haec iuramenti praestatio visa est admodum dura Hungaris anno MCII: quam non esse consentaneam canonibus asserebant; adeo, ut *Rex & regni Magnates* prohibuerint, ne Metropolitani iuramentum illud praestarent, eo praetextu, quod ad officium illud non adigerentur auctoritate Conciliorum (19). Ad quae Paschalis II. reposuit, Ecclesiam Romanam non subiici decretis Conciliorum, quibus ipsa addit auctoritatem. At Secretarius eius mirabilis technae artifex fuit, ut tenebras offunderet oculis Hungarorum, nimirum, quatuor Concilia harum rerum formam praescripsisse. *Quibus tamen*, inquit, *quatuor Conciliorum decretis dandi Pallii modus praefixus est, & professionis vel obedientiae ordo sancitus est*. Epistolam illam edidit illustrissimus Cardinalis Baronius tomo XII. annalium ecclesiasticorum (20).

IX. In ea porro epistola deprehenditur aliud ius novum, a consuetudine introductum, non licere nimirum Metropolitanis Episcopos consecrare aut synodos celebrare, antequam Pallium acceperint; *Iuxta sedis Apostolicae & totius Ecclesiae consuetudinem, ante acceptum Pallium Metropolitanis minime licet aut Episcopos consecrare aut synodum celebrare*. Primus, mea quidem sententia, effatum illud pronuntiavit Nicolaus primus: qui respondens ad consulta Bulgarorum, permittit Episcopis comprovincialibus, ut Metropolitanum instituere possint (21): *Sane interim in throno non sedentem, & praeter corpus Christi non consecrantem, priusquam Pallium a sede Romana recipiat, sicut Galliarum omnes & Germaniae & aliarum regionum Archiepiscopi agere comprobantur*. Et ille quidem nullo decreto vetuit, Metropolitanos attingere functiones suas, donec Pallium recepissent; mens tamen eius locum legis habuit apud eius successores, qui hoc pacto vim auctoritatis Episcoporum comprovincialium infregerunt, ut eos arctiori vinculo cogerent ad conservandam cum capite suo communionem. Decretales dein plurimae ius illud confirmarunt (22), quod haud dubie per consequentiam necessariam firmari potest auctoritate canonis XVII. Concilii octavi oecumenici: in quo scriptum est, necesse esse, ad hoc, ut Metropolitanus esse possit in possessione integra iuris metropolitici, ut aut a Patriarcha sit consecratus, aut Pallium ab eo acceperit.

CA-

(20) Vide supra lib. 5. c. 48. §. 3.
(21) Baron. an. 1102. unde sumtum est c. 4. de elect.
(22) Nicol. I. ad Conf. Bulg. c. 73.
(23) Cap. 28. & 44. de elect. & c. 5. de consecr. Eccles.

CAPVT VIII.

De iure antiquo metropolitico circa translationes Episcoporum, olim Pontificis consensum non requirentes, ut & de coadiutoribus cum futura successione substitutis.

SYNOPSIS.

I. Soli Episcopo Romano competere ius separandi coniugium Episcopi & Ecclesiae, pronuntiavit Innocentius III.

II. Migrationes a civitate in civitatem vetitae antiquitus. Eam ob caussam Eusebius Caesariensis recusat episcopatum Antiochenum.

III. Eae prohibitiones locum habent, quando Episcopi, avaritia aut ambitione inflammati, aliam invadunt. At si Ecclesiae utilitas id fieri postulet, tum vero vetitae non sunt. Ad synodum provinciae pertinet cognitio huius utilitatis. Probatur ex Concilio IV. Carthaginiensi.

IV. Pelagius II. recte explicat casus, in quibus vetitae aut licitae sunt translationes, ad eas autem peragendas necessarium non esse consensum sedis Apostolicae, sed tantum auctoritatem Metropolitani.

V. Varia huius rei vocabula apud Graecos. Translatio autem & migratio apud eos permittuntur, ex auctoritate tamen synodi provinciae. Invasio vero prohibetur.

VI. Cessiones episcopatuum olim vetitae erant. Probatur ex Cyrillo Alexandrino. Emergunt tamen interdum occasiones, in quibus discedendum est a summo illo iure. Probatur ex synodo Pamphiliae, & ex Concilio Ephesino, & ex Constantinopolitano sub Photio. Item ex Pelagio, Gregorio Magno, & aliis.

VII. Renuntiationes admittere poterant Metropolitani. Innocentius III. id ius reservavit Apostolicae sedi. Hilgodus Suessionensis renuntiavit episcopatui, & in monasterium secessit, inscio prorsus summo Pontifice.

VIII. Per eas tempestates resignationes non poterant fieri in favorem. Quippe vetitum erat, ne Episcopi sibi deligerent successores. Augustinus tamen Valerio Hipponensi datus est coepiscopus. Cur Augustinus dicat, violatos in hoc facto fuisse canones Nicaenos. Ipse vero successorem sibi constituit Heraclium.

IX. Consuetudo haec viam aperiebat ad successiones hereditarias in Ecclesiis. Quod improbat Hilarius Papa.

X. Quandonam substitutiones illae tolerandae sint, aut legitimae.

XI. An soli Pontifici Romano liceat coadiutores dare cum futura successione. Ius illud competere synodo provinciae, probatur exemplo Augustini & auctoritate Concilii Meldensis.

XII. Abbates, etiam exemti, ordinabantur a suis Episcopis. Probatur ex privilegio, quod monasterio Corbeiensi concessit Episcopus Ambianensis.

XIII. Idem usus vigebat aetate Ivonis Carnotensis. Sed Episcopis professionem obedientiae non faciebant Abbates exemti, aut sedi Apostolicae immediate subiecti. Iure novo exemti a summo Pontifice confirmari debent.

I. NVnc quoniam accurate expendimus ordinem consecrationis Episcoporum, tria notatu digna esse arbitror, quae contingere possunt in his occasionibus, nimirum cessiones sive renuntiationes, quas nos episcopatuum resignationes vocamus, translationes, & Coadiutorum institutiones cum futurae successionis reservatione.

Inno-

Innocentius III. in decretali epistola pronuntiavit, soli Pontifici Romano ex iure divino competere auctoritatem separandi coniugium spirituale, quod ab Episcopo cum sua Ecclesia contractum est; sive illud fiat per viam cessionis, translationis, aut depositionis. Quia vero in libro septimo, in quo agitur de depositione Episcoporum, ostensurus sum, hanc Innocentii propositionem, saltem quoad depositionem, antiquis canonibus & decretis summorum Pontificum esse contrariam, satis erit hoc loco, si eamdem curam adhibeam quoad cessiones & translationes.

II. Primum omnium satis constat, migrationes ab Ecclesiis sive sedibus ad alias gravibus poenis intentatis prohibitas esse a canonibus, quum in canone Nicaeno XV. ita legatur: *De civitate in civitatem non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transferatur*: quod in Conciliis quoque Antiocheno & Sardicensi confirmatum est (1). Iulius vero Episcopus Romanus in epistola ad Orientales, quae exstat apud Athanasium, Eusebianis exprobrat, quod Ecclesias suas desererent, ut ad alias commodiores migrarent. Eusebius Caesareae Episcopus Ecclesiae Antiochenae cathedram recusavit, quae ei a clero illius civitatis offerebatur; quoniam id canonibus contrarium exstitisset, si Caesareensem Ecclesiam pro Antiochena dimisisset (2). Quin & Romana synodus sub Damaso celebrata eos communione privat, qui ab una Ecclesia in aliam migraverint, donec ad primam redierint. Concilium Carthaginiense can. 48. damnat in universum translationes; quas in synodo quoque generali Capuensi damnatas fuisse pronuntiat: *quod etiam*, inquit, *in Capuensi plenaria synodo videtur statutum*. Ceterum hoc disciplinae caput suo etiam suffragio comprobant Leo I. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem, Hilarus in epistola ad Ascanium cap. XXV. & synodus Meldensis canone trigesimo.

III. Igitur eae prohibitiones locum habent, quando Episcopi avaritia aut ambitione inflammati Ecclesias suas absque superiorum suorum auctoritate dimittunt & aliam sedem invadunt. At si Ecclesiae utilitas postulet, ut translationes fiant ab uno episcopatu in alium, tum vero vetitae non sunt (3). Quinimmo saepissime sic usurpatum est in Ecclesia; ut ex diversis translationum exemplis a Socrate allatis colligitur (4), & ex Theodoreto (5).

Ad Metropolitani autem & Episcoporum comprovincialium cognitionem spectat, an ex translatione huiusmodi emersura sit utilitas Ecclesiae; & eo casu translationem Episcoporum decernere possunt. Diserta prorsus in eam rem sunt verba Concilii Carthagin. IV. can. XXVII.

(1) Conc. Antioch. can. 21. Sardic. can. 1. & 2.
(2) Euseb. de vita Constant. lib. 3. c. 59. Theod. lib. 5. c. 11.
(3) *Vide supra lib. 5. cap. 27. §. 4. & cap. 34. §. 6.*
(4) Socrat. lib. 7. c. 35. & 39.
(5) Theodor. lib. 5. c. 4. & 8.

XXVII. *Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si utilitas Ecclesiae fiendum poposcerit, decreto pro ea clericorum & laicorum Episcopis porrecto, in praesentia synodi transferatur, nihilominus alio in locum eius subrogato.* Qui locus a Gratiano relatus est 7. q. 1. c. *Episcopus.*

IV. Consuluerat Pelagium secundum Benignus Archiepiscopus, an secundum canones licitae forent Episcoporum translationes, & utrum peragi possent auctoritate Metropolitanorum, an vero necessarium esset Apostolicae sedis potestatem implorare. *Exigit ergo dilectio tua*, inquit Pelagius ad Benignum scribens (6), *consulta sedis Apostolicae, si licitum foret, Episcopum transire de civitate in civitatem, dum quidam canones, ut tibi videtur, hoc fieri prohibeant.* Infra: *Quidam dicant, hoc fieri licere, nisi consensum Apostolicae sedis habuisses.* Primae ergo inquisitioni aperte & dilucide respondet Pelagius, canones interpretando. *Quod in canonibus legitur*, inquit, *non debere Episcopum de civitate ad civitatem transire vel transferri, non de his dicitur, qui aut vi expulsi, aut necessitate coacti, aut auctoritate maiorum hoc agunt, sed de iis, qui avaritiae ardore inflammati sponte sua prosiliunt, & potius ambitioni quam utilitati Ecclesiae servire, & qui, ut dominationem agant, insistere cupiunt.* Hanc autem interpretationem probat exemplis veterum & variis argumentis. Secundae vero inquisitioni, an videlicet consensus sedis Apostolicae necessarius sit, ut translationes fieri possint, respondet ingenue, dicens Metropolitanum, qui ius habet ordinandi Episcopos, eisque titulos & Ecclesias assignandi, posse etiam, si necessitas cogat aut utilitas, eos mutare ac transferre: *Quia sicut potestatem habes Episcopos & sacerdotes regulariter titulare & ordinare, ita, ut praedictum est, caussa necessitatis aut utilitatis habes & mutare ac de titulo translatare, licet de minori ad maiorem urbem mutandus sit.*

V. Iuris canonici interpretes Graeci eamdem distinctionem adhibent, & eam his vocabulis exprimunt, μετάθεσις, μετάβασις, ἐπίβασις, id est, *translatio, migratio & invasio*. Harum primam permittit canon XIV. Apostolicus, eo quod pro Ecclesiae utilitate fiat, non Episcopi translati motu, sed plurimorum Episcoporum iudicio: ὐκ ἐφ' ἑαυτῶ ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων. Secundam quoque permittit canon XVI. Antiochenus, quum Episcopus sede sua pulsus, quae ab ethnicis aut haereticis occupatur, in Ecclesia vacante functiones Episcopi exercet: sed tamen migrationem illam fieri debere in synodo provinciae praecipit idem canon Antiochenus: μετὰ διαγνώσεως τελείας συνόδου. At invasio prorsus vetita est. Invasio autem dicitur, quum Episcopus sponte sua ab una Ecclesia in aliam migrat, vel ad eam transfertur absque ulla Ecclesiae utilitate.

(6) Haec epistola falso tribuitur Pelagio.

te. Apud Leunclavium in libro quarto Iuris Graeco-Romani exſtat tractatus περὶ μεταθέσεων, in quo referuntur quamplurima exempla variarum translationum; unde concludit auctor: *Migratio prohibita eſt, non translatio*: μετάβασις κεκώλυται οὐ μὴν ἡ μετάθεσις.

VI. Ceſſiones vero epiſcopatuum olim vetitae erant, ut diſertis verbis docet Cyrillus Alexandrinus in epiſtola ad Domnum. Ratio inde petitur, quod, ſi Epiſcopus ſuo epiſcopatu dignus eſt, in eo permanere debet; ſin vero dignus non eſt, illum quidem deſerere tenetur, non tamen per renuntiationem, ſed cum cauſſae cognitione, & poſt ſententiam adverſus eum pronuntiatam. Negari tamen non poteſt, quin interdum emergant occaſiones, in quibus diſcedendum eſt a ſummo illo iure, videlicet ſi Epiſcopus aegrotet, ſi dura & pertinax plebs in contumacia perſeveret, aut ſi ea ſit Epiſcopi infirmitas, ut negotiorum in dies emergentium nimia frequentia opprimatur, neque omnia exſequi poſſit. Vltima haec exceptio impulit ſynodum Pamphyliae, ut Euſtathii Metropolitani ſui reſignationem admitteret; in cuius locum ſuffectus eſt Theodorus. Verum Euſtathius apud ſynodum Epheſinam conqueſtus eſt de hac deiectione ſua (7); non quod ceſſionem ſuam in irritum mitti vellet; ſed ut benignitatem ſynodi huc flecteret, ut & nomen & dignitatem Epiſcopi retinere poſſet, id eſt, honorem & reditus neceſſarios ad vitam; quod ei conceſſum quidem eſt, ſed ea lege, ut nullam epiſcopalis muneris partem attingeret abſque conſenſu Theodori. Praeiudicio ſynodi Epheſinae, quae renuntiationem epiſcopatus fieri permittit, fretae Eccleſiae Orientis & Occidentis Epiſcoporum reſignationes recepere, modo aequitate quadam niterentur. Et Graecorum quidem uſus confirmatus eſt in Concilio CP. ſub Photio can. XVI. Occidentis vero praxim ſuis litteris firmarunt Pelagius, Gregorius primus, & alii, quorum auctoritates adducuntur in Decreto Gratiani 7. q. 1. Innocentius autem III. in quadam decretali recenſet cauſſas, od quas reſignationes epiſcopatuum admitti poſſunt (8).

VII. Conſtat igitur, translationes olim fieri conſueviſſe auctoritate Metropolitanorum: qui ob eamdem rationem admittere etiam poterant renuntiationes, donec novo iure eas Innocentius III. Apoſtolicae ſedi reſervavit. Sane apud Ivonem Carnotenſem in ep. LXXXVIII. legimus, Hilgodum Sueſſionenſem Epiſcopum renuntiaſſe ſuo Epiſcopatui & in monaſterium ſeceſſiſſe, inſcio prorſus ſummo Pontifice (9). Quippe Paſchali II. ignotas fuiſſe cauſſas huius renuntiationis, tametſi diu ante peracta fuiſſet, probatur ex hac epiſtola: in qua Ivo (ob

(7) Epiſt. ſynodi Epheſ. ad ſyn. Pamphyl.

(8) Cap. 10. de renuntiat.

(9) Seceſſiſſe Hilgodum ad Maius Monaſterium Turonenſe, abdicato epiſcopatu, illicque monachum fuiſſe, quum ſynodus Claromontana celebrata eſt ab Vrbano II. ſcribitur in veteri codice MS. Bibliothecae Seguierianae.

aliam tamen caussam, neque enim de hoc agebatur) caussas huius renuntiationis & secessionis ab Hilgodo factae aperit eidem Paschali.

VIII. Ceterum resignationes purae esse debebant, non autem in favorem alicuius certae personae; quod secundum canones vetitum esset, ne Episcopi sibi deligerent successores, ut patet ex canone XXIII. Concilii Antiocheni: *Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitae perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse huiuscemodi est constitutum*. Ad hunc canonem alludit Theodoretus (10), dum invehitur in Paullinum Episcopum Antiochenum, qui successorem sibi constituerat Evagrium. Exstant tamen exempla in contrarium. Nam Valerius Hipponensis Episcopus Augustinum in Ecclesia sua ordinari Episcopum fecit, ut coadiutor & coëpiscopus esset; *ita ut novo more*, inquit Paullinus, *non tam succederet, quam accederet*. Ceterum ordinationem illam probavit cleri & populi consensus & Episcoporum comprovincialium. Canones nihilominus Nicaenos in ea violatos esse fatetur Augustinus (11); non quia ipse successor Valerio destinatus esset, sed quia Episcopus una cum illo fuit. Quippe Concilium illud vetuerat, ne duo Episcopi essent in una Ecclesia. Nam quod spectat ad electionem successoris, nihil in ea reprehendebat, modo fieret cum consensu cleri & plebis, id est, eorum, ad quos ius eligendi pertinebat. Certe ipsemet Augustinus successorem sibi constituit Heraclium in plenario Ecclesiae suae coetu (12); cui electioni ut accederet cleri & populi Hipponensis consensus, effecit, & acta consensus eorum per Notarios excipi iussit. Sed exstant praeterea quamplurima exempla huius praxis.

IX. Fatendum tamen est, plenam periculi fuisse hanc consuetudinem, viamque aperuisse ad successiones hereditarias in Ecclesiis, exclusa prorsus contemplatione virtutum ac meritorum: quo nihil politiae ecclesiasticae perniciosius contingere poterat. Sapienter itaque Hilarus Papa, qui haec deinceps in Ecclesiis Hispaniarum fieri prohibuit his verbis (13): *Episcopatum, qui nonnisi meritis praecedentibus datur, non divinum munus, sed hereditarium putant esse compendium; & credunt sicut res caducas atque mortales, ita sacerdotium velut legatario aut testamentario iure posse dimitti*.

X. Substitutiones illae cum futura successione possunt tolerari, si consensus accedat superioris & eorum, quibus ius eligendi competit. Sed prorsus legitimae sunt, si tanta fuerit Episcopi aegritudo, ut functiones suas exercere non possit, ita, ut coadiutore indigeat. Huic enim coadiutori concedi posse futuram successionem, ut hoc stimulo excitetur ad exsequenda coadiutoris munia, decrevit Gregorius I. ad Re-

(10) Theodor. lib. 5. cap. 23.
(11) August. ep. 34.
(12) Idem epist. 110.
(13) Synod. Rom. sub Hilaro.

Reginam Brunichildem fcribens (13): *Si vero nullo tempore ad mentis fanae redit officium, quaeri perfona debet vita & moribus decorata, quae & animarum curam gerere, & eiufdem Ecclefiae cauffas utilitatefque falubri valeat ordinatione difponere; talifque, fi fuperftes fuerit, eius poffit loco fuccedere.*

XI. Quod fi quis obiiciat, nemini licere coadiutores dare cum futura fucceffione, praeterquam fummo Pontifici, opponi poterit exemplum Auguftini; ex quo trahi poteft argumentum, ius illud Epifcopis quoque comprovincialibus competere, fi quis Epifcopus coadiutorem poftulet, & eorum confenfus accedat, ad quos electio pertinet. Verum ne negotium illud ab ea antiquitate repetamus, canones quoque Gallicani probant, ufum illum effe legitimum & fynodum provinciae poffe decernere hoc ius futurae fucceffionis in gratiam eximii cuiufdam viri, five de epifcopatu agatur, five de archiepifcopatu. Legatur canon XLVII. Meldenfis Concilii, quod anno DCCCXLV. convenit. *Sed fi Epifcopus minifterium ecclefiafticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepifcopi hoc, cum voluntate eiufdem Ecclefiae, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat. Obfequium vero ad Remp. pertinens qualiter exfequatur per tales ex fubditis & ecclefiafticis miniftris, cum confenfu Archiepifcopi, propter pacis caritatifque cuftodiam, Epifcopus ordinet ac difponat, quos fuccedendi in epifcopatu appetitus indebitus non elevet neque vexet; nifi ita moratus exftiterit, ut fecundum inftituta beati Gregorii in libro epiftolarum, & humiliter in fubditione praefit, & poft viriliter conveniens fanctis regulis praefit, quia ob hoc in multis Ecclefiis fcandalum magnum confpeximus. Sin autem in Archiepifcopo talis neceffitas acciderit, fimiliter ipfe confilio coëpifcoporum fuorum huiufmodi ordinationem exhibeat.*

XII, Abbates autem, quum antiquitus in Epifcoporum poteftate confifterent, ab iis quoque ordinabantur poft electionem a monachis celebratam. Quod locum habebat etiam quoad monafteria exemta; ut patet ex privilegio immunitatis & libertatis, quod Epifcopus Ambianenfis cum confilio fuorum collegarum conceffit monafterio Corbeienfi anno DCXLIV. in gratiam Regis Chlotarii fundatoris eiufdem monafterii. Quippe univerfa monafterii bona eximens ab Epifcoporum poteftate, monachorumque correctionem Abbati permittens, fibi tamen ac fuccefforibus fuis refervat ordinationem Abbatis: *Quum Abbas fuerit de faeculo ifto evocatus, quem unanimiter congregatio ipfius monafterii ex femetipfis bonum & dignum elegerit, data auctoritate a praefato Principe vel eius fuccefforibus, a nobis vel fuccefforibus noftris abfque ullo commodo fecundum fanctos canones ordinetur.*

XIII. Aetate Ivonis Carnotenfis Abbates Gallicani confirmabantur

 & be-

(14) Gregor. lib. 11. epift. 8.

& benedicebantur a suis Episcopis, quibus omnem subiectionem & obedientiam promittebant (15). At si Abbates forent exemti & sedi Apostolicae immediate subiecti, benedictionem quidem ab Episcopo suo recipere debebant, non tamen ei professionem obedientiae facere. Nam professio, quam idem Ivo exegerat a Goffrido Abbate Vindocinensi inter ordinationis eius solemnia cassata est ab Vrbano secundo, ut scribit ipse Goffridus lib. II. epist. XXVII. Ius autem istud prorsus immutatum est quoad exemtos, qui, ut iure novo praescribitur, a summo Pontifice confirmari debent (16).

CAPVT IX.

De reservationibus & exspectativis papalibus noviter introductis, Gallis vehementer illis contradicentibus.

SYNOPSIS.

I. Proponitur synopsis eorum, quae superioribus capitibus explicata sunt.

II. Libri decretalium invexere ius novum: Recensentur varia innovationum capita.

III. Iura sedis Apostolicae, quoad haec, immensum aucta sunt ope reservationum.

IV. Ecclesia Gallicana invehitur in reservationes & gratias exspectativas. Ac remedium adhibet.

V. Ioannes XXIII. ea de caussa misit in Gallias Cardinalem Pisanum, qui omnia turbavit. Hinc factum, ut renovata sint decreta Ecclesiae Gallicanae. Quae Legatos mittit ad Concilium Constantiense; quibus mandatum est, ut ab eo peterent confirmationem deliberationum Ecclesiae Gallicanae. Sed eorum petitionem elusere Concilium & Martinus quintus.

VI. Edictum anni 1418. est magni momenti. Quippe latum post electionem Martini V. Eo abolentur reservationes & gratiae exspectativae; iusque commune revocatur.

VII. Idipsum statuit Carolus VII. Et Concilium Basileense. Appellationes tamen reservantur sedi Apostolicae.

VIII. Ecclesia Gallicana amplexa est decreta Concilii Basileensis. Pragmatica sanctio ob id edita Avarici Biturigum ann. 1438.

IX. Quid in Decretis Basileensibus immutatum ab Ecclesia Gallicana, quae existimavit, licere Principibus preces adhibere in electionibus Episcoporum.

X. Pragmatica sanctio abolita diplomate Ludovici XI. Sed revocata, ob intercessionem Parlamenti Parisiensis. Abolita rursum auctoritate Concordatorum. Discrimen inter Pragmaticam & Concordata. Eorum publicationi intercedunt Clerus & Parlamentum.

XI. Maior regno utilitas emergit ex Concordatis, quam ex Pragmatica sanctione.

XII. Ius commune antiquum in edicto Caroli VI. intelligendum de iure Decreti & Decretalium. Idem dicendum de Pragmatica sanctione B. Ludovici.

XIII. Rursum de discrimine, quod intercedit inter Pragmaticam & Concordata.

I. Ex

(15) Ivo ep. 73. & 88.

(16) V. Gloss. Pragmat. Sanct. tit. *De elect.* Verbo *Pertinet*.

I. EX iis, quae supra dicta sunt, colligere quivis potest, synodos provinciarum, quae propter ordinationes Episcoporum conveniebant, auctoritate Metropolitanorum fuisse congregatas, tum eis competivisse examen decreti electionis factae ab electoribus, sive a clero & populo facta fuerit secundum canonicas sanctiones, sive a Rege, sive tandem a solis Capitulis, confirmationem praeterea Episcoporum pertinuisse ad Metropolitanum, Metropolitani vero ad Episcopos comprovinciales. Sed & illud adnotatum est, contradictiones, quae oriebantur in electionibus, iudicari solitas suprema Metropolitani cum suis coëpiscopis auctoritate, & synodos consuevisse admittere resignationes, translationes, & coadiutores cum futura successione.

II. Libri decretalium ius novum nobis invexere (1). Primum enim electiones ad triturae forensis leges revocatae sunt. Nam quum adversus veterem disciplinam decretum fuisset, electionem ius quoddam acquirere electo, quod *ius ad rem* vocari invaluit; hinc factum, ut, quoties vota eligentium in duas partes se diviserant, aut varietas opinionum sive nullitas quaepiam incidisset, litis istius iudicium ad Metropolitanum pertineret, qui tamen eam definire non posset, nisi post contestationem (2). Tum appellationes ad sedem Apostolicam introductae sunt, ingentium sumtuum & incredibilium morarum materia. Secundo, si electores essent negligentes, aut si scienter aliquam personam incapacem elegerant, vel aliquid eorum omisissent, quae necessaria sunt ad hoc, ut electio rite celebrata dici possit, tum vero iure eligendi privabantur, & integra episcopatus collatio ad summum Pontificem devolvebatur. Et haec est una ex reservationibus, quae sunt in corpore iuris. Tertio, Metropolitanis interdictum est universis functionibus episcopalibus, donec Pallium receperint; praeter iuramentum fidelitatis ei simile, quod vasallus domino suo praestare tenetur, quod una cum formula introductum est. Quarto, sedi Apostolicae reservatum est ius admittendi cessiones episcopatuum decernendique translationes & coadiutorias cum futura successione.

III. Sed iura illa immensum auxit Bonifacius VIII. qui sedi Apostolicae reservavit provisionem Ecclesiarum, quae in curia Romana vacarent, sive illae cathedrales essent, sive abbatiales, aut alius generis (3). Sequentes autem Pontifices fuere paullo audaciores, quum eidem sedi specialibus primum rescriptis, tum in regulis Cancellariae, reservarunt provisionem omnium Ecclesiarum cathedralium & aliorum beneficiorum, quibus provideri consueverat per electionem, per universum orbem Christianum. Unde factum, ut provisio Papae in bullis eius contenta vim obtineat electionis & confirmationis. Nam quoad con-

(1) Vide lib. 3. c. 6. §. 4. & cap. *Quia propter* eod. tit.
(2) C. *Quamquam*. de elect. in VI. (3) C. *Si in tempore*. De elect. in sexto.

consecrationem, eam committit tribus Episcopis in partibus, nulla facta mentione Metropolitani.

IV. Tantum veteris consuetudinis contemtum ferre non potuit Ecclesia Gallicana libertatis suae conservandae avidissima. Nam licet Benedicto XIII. in schismate adhaereret, noluit tamen committere, ut in eius gratiam ruere pateretur caussam publicam religionis. Atque, ut malo illi canonice remedium adhiberi posset, Carolus VI. conventum Ecclesiae Gallicanae coëgit Parisiis anno MCCCCVI. exeunte, in quo Advocatus Regius repraesentavit confusionem ab aliquot annis introductam a summis Pontificibus circa provisionem Praelatorum & aliorum beneficiorum ob reservationes & gratias exspectativas, quae electiones adimebant Capitulis & collationes ordinariis in contemtum decretorum Conciliorum generalium, unde sequebantur immensa damna & pernicies irreparabilis; quorum capita singillatim recensuit (4). Itaque in eo Concilio nationali decretum est, ut deinceps obtineret forma in statutis Conciliorum generalium & decretis sanctorum Patrum praescripta tam in provisionibus Ecclesiarum cathedralium & collegiaium; quam aliorum beneficiorum saecularium & regularium, quibus per electionem consueverat provideri, nimirum, ut electionum iura ubique obtinerent. Quoad alia vero beneficia, statuerunt, ut iis provideretur per collationem, praesentationem & institutionem ab iis, quibus ius illud competebat ex iure communi, privilegio, aut consuetudine. Reservationes autem a summo Pontifice aut eius auctoritate factas, gratias item exspectativas, in universum sustulerunt, donec aliter statueretur in Concilio generali legitime celebrando, cuius ordinationi se Gallicana Ecclesia submisit. Statim vero Regem adeunt, orantque, ut deliberationem hanc gratam ratamque habere velit, & ut eos, quantum in ipso erat, priscae libertati iurisque communis dispositioni restitueret quoad capita illa, eosque in ea libertate conservaret, amotis prorsus omnibus impedimentis. Rex vero, ex sententia Consilii sui, deliberationem illam, utpote decretis Conciliorum generalium consentaneam, ratam habens, decrevit, quantum in ipso erat, ut Ecclesiae & personae ecclesiasticae regni huius restituerentur, quoad hoc, & conservarentur in sua antiqua libertate & in dispositione iuris communis. Mandat curiae Parlamenti, Ballivis, Seneschallis, & aliis officiariis, ut secundum formam superius praescriptam personas ecclesiasticas frui faciant iure electionis, collationis & praesentationis, & ut contradictiones omnes amoveant, & contravenientes puniant, cuiuscumque qualitatis & conditionis exsistant.

V. Sed persuasio, quae in Gallia invaluerat, futurum ut Pontifex, audita hac deliberatione, sponte sua his malis mederetur, edicti huius publicationem differri suasit per biennium, id est, a die XVIII. Fe-

(4) Tit. 22. libert. Eccl. Gallic. num. 9.

Februarii anni MCCCCVI. usque ad decimam quintam Maii anni MCCCCVIII. (5). Eo enim die Princeps Parlamenti curiam ingressus edictum illud se praesente publicari iussit; cuius tamen exsecutio dilata fuit ob spem, quam praeceperant, fore ut brevi Concilium generale celebraretur. Interim Papa Ioannes XXIII. ad summum pontificatum evectus missa ad eum amplissima legatione sollicitatus est, ut tot malis remedium adhiberet. Ipse vero se ea de caussa missurum esse Cardinalem Pisanum pollicitus est; qui quum in Gallias pervenisset, edictorum exsecutionem impedire potius conatus est, quam mederi malis, quibus Ecclesia Gallicana misere opprimebatur. Quod Regem impulit, ut litteras ad Parlamentum scriberet anno MCDXIII. quibus consilium eius exquirebat circa ea, quae fieri conveniebat in hoc negotio. Parlamentum vero respondit, edictum anni MCDVI. exsecutioni mandandum esse; quam sententiam Princeps amplexus est. Eius tamen exsecutio retardata est arte quorumdam e Consilio regio, ob privatam suam utilitatem. Interim Constantiense Concilium generale convocatum est: quo Clerus Gallicanus Parisiis iussu regio congregatus anno MCDXIV. legatos sive deputatos misit, quibus inter cetera mandatum est, ut a Concilio peterent confirmationem deliberationum Ecclesiae Gallicanae circa provisiones beneficiorum. Sed quantumvis id urgerent deputati, nihil obtinere potuerunt a Concilio; quod negotii huius discussionem decrevit non attingere, nisi post electionem Papae, ut constat ex sessione quadragesima. Martinus vero V. in Concilio electus silentio transmisit negotium Ecclesiae Gallicanae. Igitur anno MCCCCXVII. mense Novembri congregati iussu regio Episcopi, gentes Consilii Regis & curia Parlamenti, decreverunt, ut edictum anni MCCCCVI. circa provisionem beneficiorum exsecutioni mandaretur.

VI. Deliberationem hanc secutum est aliud edictum regium publicatum die XIII. Aprilis MCDXVIII., quod magni momenti est. Decretum quippe non est pendente schismate, quo Ecclesia laborabat, sed post depositionem trium contendentium de pontificatu, & post electionem Martini quinti. Praeterea nihil illic decernitur per provisionem, ut vocant, id est, donec Concilium generale celebretur; sed lex regia fertur, quae prorsus observari debeat, lata postquam Concilium Constantiense & summus Pontifex ius reddere recusarunt Ecclesiae Gallicanae. Nam in diplomate regio continetur Regem frequentibus omnium ordinum regni conquestionibus coactum esse, ut susciperet curam conservandarum libertatum Ecclesiae, atque ob hanc caussam, imperandi exsecutionem eorum, quae decreta fuerant anno MCCCCVI. quam retardaverat ob spem, quam conceperat, futurum, ut Concilia Pisanum & Constantiense finem tandem aliquem adferrent tot

(5) Tit. 22. libert. Eccl. Gallic. num. 14.

tot ingentibus malis, praesertim quum nonnulli Archiepiscopi & Episcopi facile adduci non possent, ut electiones confirmarent, quae consequenter post edicta illa celebrarentur. Itaque iubet, ut Ecclesiae & personae ecclesiasticae huius regni restituantur in perpetuum suis antiquis franchisiis & libertatibus. Tum, ut Ecclesiis cathedralibus & collegialibus ac beneficiis electivis saecularibus & regularibus provideatur per electiones Capitulorum, conventuum, & collegiorum, sive per postulationes canonice factas, cum confirmatione superiorum. Aliis vero beneficiis, quibus per electionem provideri non consueverat, provideri mandat per praesentationes, collationes & institutiones ordinariorum, *secundum antiqua iura communia Conciliaque generalia*; non obstantibus quibuslibet reservationibus, gratiis exspectativis, & contrariis quibuscumque. Huius autem edicti exsecutionem imperat curiae Parlamenti aliisque officiariis (6).

VII. Edicta illa confirmavit Carolus VII. statim atque in solio regali sublimatus est, diplomate dato anno MCDXXII. quo iubet, ut electiones & aliae beneficiorum provisiones fiant secundum ius commune & antiquum. Interim Concilium Basileense celebratum est, in quo vetitae sunt omnes beneficiorum reservationes generales & speciales, quae deinceps a summis Pontificibus fieri possent, electionesque restituuntur. Duobus id decretis sancitum (7); quorum unum factum est anno MCDXXXIII. die XIII. Iulii, aliud vero MCDXXXVI. mense Martio. His igitur decretis electiones restituuntur, & confirmationes ad ius commune revocantur; id est, statuitur, ut Episcopus confirmet eos, qui sibi subiecti sunt, Archiepiscopus Episcopos, & summus Pontifex Archiepiscopum, sive per viam confirmationis, sive mittendo Pallium, & ut insuper Episcopi & Abbates exemti ab eo confirmentur: quod ita statuitur, ut nullum per hoc praeiudicium generetur appellationibus ad Apostolicam sedem a iudiciis confirmationis per ordinarios latis, quas Romae agitari placuit. Iam cum edictis regiis abolitae sint reservationes, decreto quoque Concilii Basileensis abolentur; exceptis tamen iis, *quae sunt in corpore iuris clausae*, id est, quum electores secundum sententiam summi Pontificis privantur iure suffragii, ob hoc, quod indignum elegerint, vel quum beneficia vacant in curia Romana, aut quando agitur de translatione Episcopi. Praeterea in eo decreto excipiuntur terrae patrimonii Ecclesiae, quarum provisionem Pontifex, si ita ei videbitur, sibi reservare poterit. Exstat etiam aliud eiusdem Concilii decretum, quo gratiae exspectativae prohibentur quoad beneficia non electiva, quo libere & canonice fiat collatio ab ordinariis; servatis tantum summo Pontifici mandatis Apostolicis pro unico beneficio, si collatores habebant
ius

(6) Num. 17. d. tit.

(7) Concil. Basil. sess. 21. & 23.

ius disponendi de decem beneficiis; si vero triginta pertinerent ad eorum collationem, duo Papae reservarentur.

VIII. Ecclesia Gallicana Avarici Biturigum congregata iussu Caroli VII. anno MCDXXXVIII. amplexa est decreta illius Concilii, & in primis haec duo, quae reservationes, & gratias exspectativas abolent, libertatemque electionum & collationum reducunt. Quod Princeps edicto confirmavit, quod vulgo dicitur *Pragmatica sanctio*, (usitato Codicis vocabulo, ubi rescripta Imperatorum ad componendas provincias missa dicuntur *Pragmatica forma* aut *sanctio*) eiusque exsecutionem commisit curiae Parlamenti.

IX. At Ecclesia Gallicana his decretis modum adhibuit in duobus capitibus. Primum enim decernit, ut consecrandus ad suum superiorem immediatum remittatur a summo Pontifice *pro munere consecrationis*, ut eum consecret *ipsius Papae auctoritate*; nisi si confirmatus sit in comitatu curiae papalis, & illic consecrari aut benedici cupiat. Nam in eo casu volunt, ut personae consecratae seu benedictae remittantur ad suum superiorem immediatum, ut obedientiae iuramentum ei praestent. Quoniam vero Ecclesia Gallicana leges dare non poterat summo Pontifici, poenas illi intentant, qui, quum Romae consecratus non fuerit, consecrari se vigore commissionis Apostolicae cupierit ab alio, quam a suo superiore immediato: cui sic conanti mulcta quadringentorum scutorum dicta est, cuius media pars ordinario cederet, reliquum vero fabricae Ecclesiae. Tum illud quoque modificatum & inflexum, quod a Concilio decretum fuerat, nempe quod Concilium hortaretur Reges & Principes, ne libertatem electionum turbarent precibus aut minis, electoribus sub poena excommunicationis inhibendo, ne harum precum aut minarum rationem habeant. Ecclesia itaque Gallicana existimat, licere Regi ac Principibus preces adhibere, modo vis absit, in gratiam eorum, quorum virtutem, & merita in Remp. ornari cupient.

X. Pragmatica sanctio aliquot per annos obtinuit, invita licet ac contradicente Romana curia: quae sub Pio II. tam frequentes preces adhibuit apud Ludovicum XI. ut animum eius eo flexerint, ut diploma daret, quo Pragmatica illa aboleretur. Intercessit tamen Curia Parlamenti Parisiensis: cuius oratio ad Principem (id vulgo nostrates vocant *Remonstrances*) eius ponderis fuit anno MCCCCLXI. ut Pragmaticae usus fuerit revocatus & in consuetudinem abierit: transmissis prorsus declarationibus Sixti IV. & deinceps Iulii II. in Concilio Lateranensi, ubi abrogata est haec sanctio. Verum quum Gallia contra niteretur, Rex Franciscus I. & Leo X. inivere *Concordata*, quae Pragmaticam quidem abolent, sed leges tamen ad sananda haec mala praescribunt, quae prorsus similes sunt iis, quae in Pragmatica sanctione continebantur; si electiones excipias, quae mutantur in no-

nominationem regiam quoad beneficia, quibus per electionem provideri solebat. At clerus, qui se iure electionis privatum esse aegre ferebat, viriliter intercessit publicationi huius Concordati, & ad futurum Concilium generale provocavit; quod eius consilium approbavit curia Parlamenti, quae tam subitam mutationem, quae magni momenti erat, concoquere statim non poterat.

XI. Ego vero contendo, Concordata maiorem utilitatem regno attulisse, quam Pragmatica sanctio adferret. Illa quidem conservabat antiquos canones & Regum edicta pro restituendo iure electionum adversus reservationes summorum Pontificum; sed supremam auctoritatem pro confirmatione electionum non restituebat synodis provinciarum, aut Metropolitanis. Contra contendentium arbitrio relinquebat libertatem eundi Romam, ut illic proponerent nullitates & vitia electionum; & summo Pontifici concedebat ius providendi beneficiis, quorum caussa lis erat instituta, si persona electa reperiretur incapax; id quod saepe eveniebat. Praeterea Metropolitanos compellebat ad recipiendam a Papa confirmationem vel Pallium; sine quo nullam functionum metropoliticarum partem attingere poterant, ex iure tunc recepto. Ecclesia ergo Gallicana misere lacerabatur ob consecrationes, nisi summus Pontifex his statutis consentiret, auctoritatemque adderet electionibus. Sane quamplures Archiepiscopi recusabant consecrare Episcopos absque illa cautione, ut patet ex edicto anni MCCCCXVIII.

XII. Carolus VI. prima fronte videtur robustius aliquid & excelsius cogitasse, quam Concilium Basileense, quum edicto suo restitueret Ecclesias regni sui in franchisias & libertates suas secundum antiqua iura communia Conciliaque generalia. Affirmare tamen licet, in edicto illo ius commune antiquum non aliud intelligi, quam ius, quod in Decreto Gratiani & in Decretalibus continetur; ut opponatur videlicet novo, quod recenter introductum erat in gratiam reservationum. Quin etiam Conciliorum generalium auctoritas in edicto illo proponitur. Quod intelligendum est ex sententia doctorum hominum illius aevi. Hi enim Conciliorum generalium nomine comprehendebant ea, quae anno praeterito recensita erant a Concilio Constantiensi in formula professionis fidei, quae summo Pontifici eligendo praescribebatur, octo nimirum oecumenica, & Concilia generalia Lateranense, Lugdunense & Viennense. Vnde sequitur, hoc edictum, quum fortius ac vehementius invehatur adversus iniustum ius reservationum & gratiarum exspectativarum, ut necessitatem electionum & collationum probat, sic eo recidere, ut necessariam esse agnoscat Romani Pontificis auctoritatem pro confirmatione Metropolitanorum. Eadem quoque fuit mens Beati Ludovici, quum anno MCCLXVIII. in Pragmatica constitutione sua iuberet, ut electiones ad praelaturas & collationes

be-

beneficiorum fierent *secundum dispositionem*, *ordinationem & determinationem iuris communis*, *sacrorum Ecclesiae Dei canonum*, *atque institutorum antiquorum sanctorum Patrum*. Difficillimum quippe erat, ut summo Pontifici ius adimeretur iudicandi lites in electionibus obortas; nec facile erat praeterea eum privare iure confirmandi Metropolitanos, sive per concessionem Pallii, aut alio modo; quandoquidem Concilium CP. octavum oecumenicum, quod in Occidente receptum erat, ius illud patriarchicum confirmaverat.

XIII. Vnde constat, Pragmaticam sanctionem, quae pravam reservationum consuetudinem tollebat, invitis iis, quorum intererat, Gallos tamen in pari confusione reliquisse quoad statum hierarchicum Ecclesiae, eo, quod summi Pontifices recusarent confirmationem electionum Metropolitanorum, & in aliis praeterea articulis acquiescere nollent. Quo fiebat, ut, quum in speciem bono reformationis frueremur, schismatis malo laboraremus, licet nulla nostra culpa esset. Animorum concordiam revocavere Concordata, quae reservationum abusum prorsus sustulerunt. Electiones sane Capitulorum ambitu fiebant, eisque persaepe vim inferebant Regum preces a Pragmatica sanctione approbatae (8); adeo, ut Guillelmus Benedicti, celeberrimus illa aetate Iurisconsultus (9), affirmet preces illas habuisse & habere debuisse vim imperii apud Canonicos electores. Concordata igitur abolent electiones, & in earum locum substituunt ius nominationis, quod Regi tribuunt; exemplo petito a Regibus primae stirpis, qui iure illo utebantur cum consensu cleri; quod ius viam praecludit ambitioni & simoniae, quae exercebatur ad emenda suffragia Canonicorum. Attamen nominationis ius sic conceditur Principi, ut ad summum Pontificem pertineat confirmatio electionum, qua potiebatur absque ulla controversia ante Pragmaticam sanctionem editam (10). Verum incommodum hoc compensatur ingenti commodo, quum hoc pacto finis impositus sit litibus, quas in Romana curia contestari receptum erat sumtibus immensis, ut electionum nullitas discuteretur. Quo fiebat, ut partes contendentes ad inopiam redigerentur, regno incommoda importarentur, & Ecclesiae ob id diu vacarent.

I 2 CA-

(8) Tacitus: *Preces erant, sed quibus contradici non posset*. Ausonius: *Et quod est potentissimum imperandi genus, rogabat, qui iubere poterat*.

(9) Guil. Bened. in c. *Raynut.* in verbo *Et uxor. nom. Adelas.* decis. 2. §. 82.

(10) *Vide lib. 4. cap. 19. §. 2.*

CAPVT X.

De origine Annatarum ex veteri more recipiendi aliquid pro ordinatione deducta.

SYNOPSIS.

I. Inquirendum in origines annatarum.
II. Earum origo, avaritia. In Concilio Chalcedonensi vetitum, ne Episcopi aut clerici pretio ordinarentur. Ordinatio ea tempestate comprehendebat impositionem manuum & beneficii provisionem. Inventum dein, ut pecunia daretur post ordinationem. Cui fraudi restitit Gennadius Episcopus CP. qui hanc ait esse mentem Concilii Chalcedonensis, ut nec ante nec post ordinationem pecunia detur.
III. Aevo Iustiniani dabatur ab Episcopis quaedam pecuniae summa pro inthronizatione. Ea videtur dedisse originem taxationibus cancellariae. Dabatur autem Archipresbytero & Archidiacono ordinatoris.
IV. Quibusnam personis pecunia istaec distribui debeat. Reiecta Gothofredi coniectura. Explicatur, cui usui esset illa pecunia, ex ipsis Novellae CXXIII. verbis. Enthronisticorum & Annatarum discrimen.
V. In iis praescribendis emicat Principis auctoritas. Inquiritur consilium Iustiniani, quum hanc Novellam conderet. Laudata & approbata a Gregorio Magno.
VI. Episcopi aliquam pecuniae summam accipiebant ab Episcopis a se consecratis. Quod dinceps fieri prohibet eadem Novella. Permittit, ut clerici ordinati & in Ecclesia intitulati ministris ordinationis solvant salaria consueta, modo ea non excedant reditus unius anni. Ea salaria vocantur emphanastica *vel* insinuativa. *Novella LVI. explicatur.*
VII. Isaacius Comnenus Imperator praescribit iura, quae Episcopis competunt propter ordinationem clericorum.
VIII. Gregorius magnus in synodo Romana decernit, ne quid unquam de ordinationibus accipiatur.
IX. Curat autem, ut decretum illud per omnes provincias observetur. Ordinationes, quae pretio constant, haeresim simoniacam vocat.
X. In Oriente dein vetitum, ne Episcopus ordinator iura enthronistica verteret in suos usus.
XI. Zacharias Papa censet, veram simoniam committi, si quis pecuniam accipiat ratione Pallii.
XII. Concilium Parisiense sub Ludovico Pio, simoniae crimen in Ecclesia Romana amputari postulat.
XIII. Nondum desierat aetate Ivonis Carnotensis.
XIV. Durandus Mimatensis graviter invehitur in morem recipiendi pecunias pro ordinatione Episcoporum, idque simoniacam haeresim vocat.
XV. Eas solutiones immoderatas olim fuisse, patet ex Herodeno. Reditus, ut plurimum annuus ei rei destinabatur. Laudata auctoritas Ostiensis.

I. EXcipi potest adversus nostram sententiam, annatarum usum esse abrogatum auctoritate Pragmaticae sanctionis, sed iterum introductum per Concordata. Vt intelligatur, quanta sit vis huius obiectionis, materia isthaec accurate tractanda est; praesertim quum de ordinationibus agamus, ad quas annatae pertinent. Verum, ut materia haec melius intelligi possit, inquirendum videtur in origines annatarum, sed ita, ut eodem tempore adnotemus, quid turbarum va-

variis faeculis excitaverint ii, qui eas aut similia iura introduxere (1).

II. Avaritiam huius mali originem esse non ambigo; quod faeculo quarto coepit invalescere, sed damnationis sententia perculsum est in Concilio Chalcedonensi (2). Antoninus Episcopus Ephesi venundabat ordinationes Episcoporum secundum valorem annuum redituum Ecclesiae (3), *pro modo redituum*, ut ait Palladius in vita Chrysostomi. Sanctus Ioannes Chrysostomus Concilium Ephesi coëgit: in quo abusus ille damnatus est, quod contrarius esset expressis verbis sacrae scripturae. Episcopi vero sic ordinati depositionis poenam subiere, tametsi dicerent, se pecuniam dedisse secundum consuetudinem. Pecuniam tamen suam repetere ab heredibus Antonini, qui lite pendente excesserat e vita, permissum illis fuit. Corruptio illa impulit synodum Chalcedonensem, ut depositionis poenam eis intentaret, qui pretio ordinarent Episcopos, aliosve clericos, aut ministros in Ecclesia constituerent; quod avaritia sua eos impelleret ad vendendam gratiam, *τὴν ἄπρατον χάριν*, id est, id quod gratis debet dari (4). Ceterum adnotandum est, ea tempestate ordinationes ita peragi solitas, ut eodem tempore, quo quis ordinabatur, certae cuipiam Ecclesiae assignaretur; quo fit, ut ordinatio comprehenderet & manuum impositionem & beneficii provisionem. Paullo post hanc prohibitionem fraudibus & dolis agi coeptum est adversus eam, data videlicet pecunia post ordinationem. Vivebat tum, id est, ad annum CDLXIX. sub Leone Imperatore, Gennadius Episcopus Constantinopolitanus, qui fortiter restitit huic fraudi, ac poenas a Concilio Chalcedonensi decretas intendit, iniecto anathemate. Decretum eius, quod in synodo patriarchali CP. repertum est (5), argumentum damnandi hunc abusum sumit ex verbis Christi, qui Apostolis suis praecepit, ut, quod gratis acceperant, gratis darent. Addit, mandatum illud ad Episcopos porrigi. Porro oportere illud exsequi simpliciter & ad litteram, non autem eludere sophisticis argutiis, ut fiebat, ne in opus plenum aleae & periculi se darent praecipites. Verba enim, inquit, evidentissima sunt, nec diversas explicationes admittunt. Vnde concludit, non licere pecuniam dare neque ante ordinationem, nec postquam ea peracta est, eamque esse mentem Concilii Chalcedonensis: *sed nec ante tempus ordinationis, nec post, dare concedit*. Abrogat autem contrariam consuetudinem, quae paullatim recepta erat in provincia Galatiae: *ὐδε προ τυ καιρυ της χειροτονιας, ὐδε κατα τον καιρον ἀυτον της χειροτονιας ὑπερ της χειροτονιας διδοσθαι χρηματα συγχωρει.*

III. Aevo Iustiniani & octuaginta annis post Gennadium invaluerat consuetudo, quam princeps ille Novella constitutione firmavit

(1) Vide Cassiodor. lib. 9. Variar. ep. 15.
(2) Vide lib. 8. cap. 13. §. 5.
(3) *Vide Photium in Biblioth. cap. 96.*
(4) Concil. Chalced. can. 2.
(5) Lib. 3. Iuris Graeco-Romani.

vit (6); ex qua videntur traxiſſe originem taxationes cancellariae; nimirum ut Epiſcopi, poſtquam conſecrati fuerant, pro inthronizatione ſua certam pecuniae ſummam darent, quae in hac conſtitutione praeſcribitur. Pontifex Romanus, ceterique Patriarchae, ac Metropolitani, & Epiſcopi conſueverant eam pecuniae ſummam tradere Archipresbytero & Archidiacono ordinatoris, ut eorum cura diſtribueretur iis, qui illam accipere debebant ſecundum conſuetudinem; ea tamen conditione adiecta, ut, ſi quis aliquid ultra acciperet, in triplo componeret Eccleſiae. Taxatio autem illa modum non excedit. Quippe ea, quae ſolvenda incumbit Epiſcopo Romano & ceteris quatuor Patriarchis, quae haud dubie omnium maior eſt, coërcetur ad viginti libras auri, id eſt, ad mille quadraginta ſcuta, niſi conſuetudo obtineat, ut minor ab eis ſumma exigatur. Aliae infra mediocritatem conſiſtunt; quarum nonnullae ad duo vel trecenta ſcuta porriguntur, quaedam ad quinquaginta.

IV. Quaeri ſolet, quibuſnam perſonis pecunia iſthaec diſtribui debeat. Gothofredus in Notis ad hanc Novellam ſuſpicatur, eam debuiſſe impendi in utilitatem Eccleſiae & alimoniam pauperum; quum mos ille obtineret, ut traderetur Archipresbytero & Archidiacono, quibus ea cura incumbebat. Sed coniecturis opus non eſt, ubi legis verba aperta ſunt. Illa quippe docet, partem eius pecuniae diſtribui ſolitam Epiſcopis, qui in conſecratione aderant, aliam vero clericis & notariis, qui in ea ordinatione miniſtrabant & diplomata conficiebant. Primum illud a Iuſtiniano vocatur *inthroniſticum*, quod Iulianus Anteceſſor vertit *cathedraticum*. Aliud vero dicitur συνήθεια vel *conſuetudo*. Haec vocabula indicant praetextum, quo illi utebantur, ut pecuniam illam reciperent. Nimirum ab Epiſcopis accipiebatur pro inthroniſtico & cathedratico, quod nos inſtallationem vocamus, non autem pro conſecratione; a clericis vero pro miniſterio ſuo in conſecratione, & pro ſalario expeditionum. Nam ea pars pecuniae, quae decidebat Epiſcopis, eo praetextu accipi potuit, quo ſumtibus itineris conſuleretur. Quippe ex diverſis provinciae locis congregandi erant; & mora facienda erat pro examine electionum ac conſecratione. At iſtud congiarii genus & modicum ſubſidium, quae a Iuſtiniano probantur, multum aberant ab annatis, quae ad immenſam pecuniae vim porriguntur, & aliunde officiariis curiae Romanae donantur pro confirmatione electionis, quum cathedratica illa a Iuſtiniano probata tribuerentur ad levandos ſumtus, qui incumbebant Epiſcopis, qui celebrabant ordinationem.

V. Sed in hoc negotio in primis obſervanda eſt Principis auctoritas, quae in hac conſtitutione emicat; qui ſalariis & congiariis modum praeſcribit ab Epiſcopis Eccleſiarum, quae in imperio ſunt, per-

(6) Nov. 123. cap. 33.

persolvendis. In quo illud quoque animadvertendum est, eum duabus de caussis, quae pertinent ad iurisdictionem saecularem, quaeque duobus verbis in hac Novella explicantur, potuisse hanc legem condere pro taxatione illa. Prima ratio petitur ex eo, quod cavendum est, ne reditus Ecclesiarum alieno aere praegraventur; quod contrahi necessum esset; si solutiones illae modum excederent. Secunda vero, ne sacerdotia fiant venalia; quod Principis officium sit punire crimina, exempli caussa simoniam, & eius effectus impedire: *Igitur iubemus, haec omnibus modis observari; ut non ex talibus occasionibus Ecclesiae debitis praegraventur, & sacerdotia venalia fiant*. Ceterum ea constitutio eo maioris momenti est, quod Ecclesiam quoque Romanam, ut ceteras complectitur; praesertim quum a beato Gregorio laudetur & approbetur, quamvis aliam ob caussam (7).

VI. Aliam quoque pravam consuetudinem invexerant Episcopi, nimirum, ut aliquam pecuniae summam acciperent ab Episcopis a se consecratis. Id deinceps fieri prohibet eadem Novella constitutio Iustiniani (8): quae tamen permittit, ut clerici ordinati & in Ecclesia intitulati solvant salaria consueta iis, qui in huiusmodi ordinationibus ministrant; ea tamen lege, ne illa excedant reditum unius anni: *Vnius anni diaria non excedentes pecunias praestet*, ut interpretatur Iulianus; quod non excedebat centum aut centum quinquaginta libras Turonenses. Quippe ea tempestate clericis assignati non erant certi reditus; sed eis quaedam reditus portio, velut pro salario, praebebatur e publico. Vnde sequitur, id trahi non posse in consequentiam quoad annatas episcopatuum aut monasteriorum, quae ad immensam pecuniarum vim assurgunt. Sane Iustinianus non concessit, ut reditus unius anni persolverentur pro magnis illis beneficiis, sed aliqua tantum pecuniae summa, quae infra mediocritatem subsistit, eique modus impositus est in capite tertio huius Novellae; adeo, ut episcopatus, quorum annui reditus non excedunt duas libras auri, hoc est, centum quadraginta quatuor scuta, liberi omnino censeantur ab omni solutione. Salaria a clericis persolvenda vocantur *emphanistica*, vel *insinuativa*, quasi diceres, pecunia debita pro insinuatione & descriptione clerici in libris & matricula Ecclesiae. Consuetudinem illam in magna Ecclesia CP. tolerat Iustinianus, sed in ceteris eam prohibet (9). Quod non ita intelligendum est, ac si generalis esset illa prohibitio & ad omnes Ecclesias patriarchatus porrigeretur: id enim contrarium esset rebus constitutis in Novella CXXIII. Intelligendum est igitur de privatis Ecclesiis urbis Constantinopolitanae, id est, ut Iuliani verbis utar (10), de *oratoriis* aut sacellis: *Si quis in Constantinopolitana civitate clericus sit, emphanistica praestet, quae ex consue-*

(7) Gregor. I. lib. 11. ep. 54.
(8) Nov. 123. cap. 16.
(9) Nov. 56.
(10) Iulian. N. 191.

suetudine praestari oportet. Sin autem alterius oratorii clericus fuerit, nihil ab eo emphanisticorum nomine exigatur.

VII. Isaacius Comnenus Imperator, qui anno MLVIII. imperabat in Oriente, praescribit secundum formam antiquam iura, quae Episcopis competunt propter ordinationem clericorum (11); quae non excedunt septem aureos nummos pro universis ordinibus usque ad presbyteratum inclusive: quod ius vocatur *συνήθειαι*, id est, *consuetudines*, non autem *canonicum*, quod in hac Novella significat tributum, quod unaquaeque dioeceseos paroecia pendit Episcopo proprio, sive illud sit pecunia, sive segetes. Tributum vero illud non erat in usu aetate Balsamonis, ut notat ipse Balsamo in responsione sua ad LVII. interrogationem Marci Alexandrini; ubi ait, Episcopos nihil aliud accipere consuevisse a populis, quam id, quod ultro offerebatur: *ἀρκούμεθα τῇ συνηθείᾳ καὶ προαιρέσει τῶν διδόντων.*

VIII. Tributa ergo illa Principis auctoritate & consuetudine firmata obtinuerant citra cuiuslibet calumniam, donec sanctus Gregorius congregato Romae Concilio anno DXCV. nihil unquam de ordinationibus dandum esse constituit *ex traditione chartarum* (12), id est, pro expeditione litterarum ordinationis. Quippe interpretans synodum Chalcedonensem, cuius verba eo tantum tendere videntur, ut prohibeant emtionem suffragiorum pro electione & ordinatione, significat eius synodi canone in universum prohiberi, ut ne quid unquam accipiatur iuris aut emolumentorum, non pro expeditione litterarum, aut concessione Pallii, neque etiam ob eam caussam, quae praetexi solet vocabulo *pastelli*, seu convivii. Huius autem constitutionis hanc rationem reddit, quia, si Episcopus manum suam, quam super ordinati caput imponit, vendere non debet, ita nec Diaconus vocem suam, quam adhibet in lectione evangelii, neque Notarius calamum, quo utitur ad scribendas litteras confirmationis, venundare debet. Prohibet insuper, ne ordinatus aliquid det pro ordinatione, Pallio, litteris aut convivio. Si tamen post ordinationem acceptasque litteras & Pallium, proprio motu, & irrequisitus, aliquid, gratiae tantummodo caussa, clero dare voluerit, licitum id esse ait, modo id non fiat ex conventione, quae praecesserit. Decretum igitur illud prorsus damnat annatas. Refertur autem apud Gratianum (13). Sic autem habet: *Antiquam patrum regulam sequens nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione Pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione pastelli. Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam lectionem minister legit, confirmationis au-*

(11) Lib. 2. Iuris Graeco-Rom. & apud Balsamonem tit. 1. Nomocan. c. 34.

(12) Apud S. Gregor. lib. 4. ep. 51.

(13) Dist. 100. c. *Novit.* & 1. q. 2. c. *Sicut Episcopum.*

autem eius epistolam notarius scribit, sicut Pontificem non decet manum, quam imponit, vendere, ita minister vel notarius non debet in ordinatione eius vocem suam vel calamum venundare. Pro ordinatione vero vel Pallio seu chartis atque pastello eumdem, qui ordinandus vel ordinatus est, omnino aliquid dare prohibeo. Ex quibus praedictis rebus si quis hinc aliquid commodi appellatione exigere vel deferre forte praesumserit, in districto Dei omnipotentis examine reatui subiacebit. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas & Pallium aliquid cuilibet ex clero, gratiae tantummodo caussa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia eius oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae ex accipientis ambitu non processit.

IX. Post constitutionem illam in Concilio Romano factam sanctissimus hic Pontifex cupiit, ut prava isthaec consuetudo, quae in universo Occidente vigebat, prorsus evelleretur. Hanc ob rem urgentissimas epistolas scripsit ad regem Childebertum & ad Metropolitanum Arelatensem pro Episcopis Galliarum & Germaniarum, ad Reginam item Brunichildem, ad Reges Theodoricum & Theodebertum, & ad Episcopos Galliarum, ad Metropolitanum Corinthiacum, & ad Episcopos provinciae Hellados sive Graeciae, ad Episcopos Epiri sive Albaniae, ad Hesychium Patriarcham Hierosolymitanum, & ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum (14). Hanc autem curam post Concilium celebratum suscepisse Gregorium, patet ex notis annorum in calce epistolarum positis, tum etiam ex verbis epistolae ad Ioannem Episcopum Corinthiacum scriptae, ubi sanctus Gregorius ait, abolitam fuisse in eo Concilio consuetudinem accipiendi aliquod lucrum pro Pallio. Vnde concludit non debere Metropolitanum illum ullum *commodum* (15), id est, aliquam utilitatem aut lucrum percipere ex ordinationibus.

Ceterum idem Gregorius in his epistolis velut fundamentum istius prohibitionis laudat praeceptum Iesu Christi, qui apud Matthaeum ait in capite XIX. *Gratis accepistis, gratis date*. Item exemplum Domini nostri, quando eiecit e templo eos, qui vendebant columbas (16), & sententiam a Sancto Petro pronuntiatam adversus Simonem magum, qui dona Spiritus sancti emere volebat (17). Quibus auctoritatibus fretus non dubitat dicere; *quia eum, quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut haereticus fiat;* & illas ordinationes, quae pretio constant, haeresim simoniacam vocat.

X. Praeiudicium illud a Sancto Gregorio factum eius momenti visum

(14) Gregorius lib. 4. ep. 51. 53. 55. 56. lib. 5. ep. 7. lib. 7. ep. 5. 113. 114. lib. 9. ep. 40. 51. 53. & 54. lib. 11. ep. 46.

(15) 1. q. 1. *De Ordinationibus*.

(16) *Luc. XIX.*

(17) *Actor. VIII.*

ſum eſt in Oriente, ut, licet Metropolitani non ceſſarent a recipiendis iuribus enthroniſticis, quae Iuſtiniani auctoritate firmata erant, decretum tamen fuerit, ne Epiſcopus ordinator ea verteret in ſuos uſus, ſed pauperibus clericis diſtribueret pro eorum alimonia. Prohibitio autem illa deſcripta eſt in articulo X. inſtructionum, quas Patriarcha tempore ordinationis ſuae dabat Metropolitanis (18): *Statuimus, ut inthroniſmus, quem vocant, non ei, qui ordinat Epiſcopum, (abſit, ut hoc fiat) ſed pauperioribus clericis vel alio quodam eccleſiaſtico munere fungentibus, ratione facultatum eccleſiaſticarum habita, detur. Quippe ſi locuples ſit Epiſcopus, nequaquam prohibemus, quominus in eos, qui miniſteriis eccleſiaſticis inſerviunt, & inopem vitam traducunt, velut ex beneficentia, munuſcula quaedam conferantur.*

XI. Laudabilis illa conſuetudo, ut nihil accipi debeat neque pro Pallio neque pro litteris confirmationis, vigebat etiamnum Romae anno DCCXLIV. ut patet ex reſponſione Papae Zachariae ad Bonifacium ſedis Apoſtolicae Legatum, qui ad eum ſcripſerat, probra adverſus Eccleſiae Romanae clericos palam ingeri, quod pretia ex iis rebus acciperent. Gravem ex hoc ſibi contumeliam generari cenſet Zacharias, atque inſuper fatetur, veram ſimoniam committi, ſi quis pretium aliquod accipiat ratione Pallii (19): *Quaſi nos corruptores ſimus canonum*, inquit, *& patrum reſcindere traditiones quaeramus, ac per hoc, quod abſit, cum noſtris clericis in ſimoniacam haereſim incidamus, accipientes, & compellentes, ut hi, quibus Pallia tribuimus, nobis praemia largiantur, expetentes ab illis pecunias.* Infra: *Faſtidioſum a nobis & iniurioſum ſuſcipitur, dum illud nobis ingeritur, quod nos omnino deteſtamur. Abſit enim a nobis & a noſtris clericis, ut donum, quod per Spiritus ſancti gratiam ſuſcepimus, pretio venundemus.*

XII. Sed non ſemper Romanae curiae clerici manus ſuas abſtinuerunt ab hoc turpi commercio. Nam non toto poſt Zachariam ſaeculo revocarunt conſuetudinem a Gregorio & Zacharia damnatam. Vnde ortae querelae Pariſienſis Concilii iuſſu Imperatorum Ludovici Pii eiuſque filii Lotharii congregati anno DCCCXXIX. quod quum abuſus quamplurimos corrigere vellet in Eccleſiam Gallicanam invectos, & in primis ſimoniae crimen, ait, neceſſarium eſſe, ut auctoritate imperiali, cum conſenſu Epiſcoporum, amputetur in Eccleſia Romana; quoniam, aegro capite, membra vigorem ſuum obtinere non poſſunt. *Quae etiam*, inquit (20), *Deo odibilis peſtis primum neceſſe eſt, ut imperiali auctoritate & poteſtate, cum conſenſu venerabilium Sa-*

(18) Lib. VI. Iuris Graeco-Rom.
(19) Zachar. ep. 5. ad Bonifac.
(20) Concil. Pariſ. lib. 1. cap. 11.

facerdotum, & a Romana Ecclesia amputetur: quoniam si caput lan-guerit, membra incassum vigeant necesse est (*).

XIII. Morbus hic in Romana curia perseverabat, ac vigebat anno MXC. ut docent epistolae Ivonis Carnotensis, ex quibus discimus, simoniam illam in eo stetisse, quod Episcopi & Abbates cogebantur dare pecunias pro sua consecratione aut benedictione. Quippe respondens Richardo Legato Apostolico, qui Ivoni exprobraverat, eum connivere cuidam pravae consuetudini Ecclesiae Carnotensis, ubi Decanus & Canonici quamdam pecuniae summam recipiebant in receptione novorum Canonicorum, ait, Capitulum Carnotense se tueri consuetudine Ecclesiae Romanae: *Romanae Ecclesiae consuetudine se defendunt, in qua dicunt Cubicularios & ministros sacri palatii multa exigere a consecratis Episcopis vel Abbatibus, quae oblationis vel benedictionis nomine palliantur; quum nec calamus, nec charta gratis ibi, ut aiunt, habeatur*. Porro posteritas ostendit, veram esse prorsus vaticinationem Ivonis: qui loquens alicubi de prava hac Curiae Romanae consuetudine, ait, imperium cupiditatis exstingui non posse, donec mundi deflagratio consequatur & pacatum regnum caritas obtineat: *Nec in diebus malis regnare desinet cupiditas, donec finito mundi termino pacatum regnum accipiat caritas. Semper abundabit palea, donec ventiletur area.*

XIV. Sub Clemente deinde quinto vivebat magnus ille Iurisconsultus Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis, auctor libri, qui

(*) Tanta priscis illis temporibus insederat Romanis Pontificibus cura, pravam iam consuetudinem abolendi, qua receptum erat, pecuniam dari pro ordinatione Episcoporum ac reliquorum e clero, ut etiam quadringentis ferme post Gregorium magnum annis Benedictus Papa Concilium Romae celebraverit ea de caussa, praesente Ottone Imperatore, verbisque sancti Gregorii usus sit ad prohibendum hoc malum. Tempus illius Concilii non est adnotatum in codice Cuxanensis monasterii, unde illud describi curaverat illustrissimus Archiepiscopus. Verum quum is publicandi cura delegetur Mironi Episcopo, Gerundensi nimirum, isque circa annum DCCCCLXXIII. ad eam cathedram vocatus ab Aymerico Narbonensi Archiepiscopo consecratus sit iussu Benedicti Papae, par est existimare, synodum illam esse revocandam ad annum DCCCCLXXXIII. quo Romanum Concilium a Benedicto VII. celebratum est ad discutiendam caussam Giseleri Episcopi Magdeburgensis, qui malis,ut aliqui aiebant, artibus ad eam sedem pervenerat. Quae res dare potuit occasionem decernendi poenas adversus eos, qui pecuniam pro ordinatione aut accipiunt aut tribuunt. Eo autem anno Ottonem II. exstitisse Romae ac fine anni illic obiisse satis constat. Vtcumque se res habeat, certum est, eam synodum, si non eo anno, saltem per illas tempestates fuisse celebratam. Quum autem nondum edita fuerit, visum est, eam addere in calce huius capitis. Ceterum, ut hoc quoque dicamus, Miro Episcopus Gerundensis ex illustri genere ortus erat, filius nimirum Comitis Bisuldunensis. Vnde & ipse se frequenter in veteribus Actis inscribit Comitem & Episcopum. Fuisse autem virum magnae dignationis patet ex veteribus actis illius aevi.

Speculum Iuris inscribitur, unde *Speculatoris* nomen indeptus est (21). Huic ergo quum a Clemente praeceptum fuisset, ut in aliquot capita coniiceret ea, quae reformatione digna esse iudicaret, ut in Concilio generali, quod ille Pontifex Viennae in Gallia congregavit anno MCCCXI. proponerentur examinanda, ille ipse Guillelmus ea tempestate composuit librum *De modo generalis Concilii celebrandi*, in quo non omisit commemorare corruptelam malae consuetudinis, quae in Romana curia vigebat, nimirum, ut pecunia ab iis acciperetur, quibus consecrationis aut benedictionis munus conferebatur, quae deinde dividebatur inter Papam & Cardinales. Id autem damnat ut simoniacum. Nec legitimam esse putat distinctionem, quam Romani adhibebant ad exemplum Galatarum aevo Patriarchae Gennadii, se nimirum pretium accipere post consecrationem, non autem ante, quasi Concilia nihil aliud prohibuissent, quam ne pecunia daretur ad emenda suffragia. Durandi autem verba sunt magni momenti. Nam post laudatum canonem secundum Concilii Chalcedonensis, post adducta aliquot loca ex Decreto Gratiani, & titulum Decretalium, in quo simonia damnatur, addit (22): *Quum illa, in quibus agitur de simonia, in novo & veteri testamento, in Conciliis a sanctis patribus & Romanis Pontificibus damnata, non serventur, & maxime in curia Romana, in qua etiam coetus Dominorum Cardinalium vult habere una cum Domino Papa certam portionem a Praelatis, qui promoventur ibidem, videretur super hoc maxime providendum. Nam haec haeresis maxime corrumpit Ecclesiam universalem & universos populos, & provisa remedia iam pro nihilo reputantur, quum in curia Romana publice contrarium fiat, ac si non esset peccatum, committere simoniam, vel si dare vel accipere post non esset idem, sicut dare vel accipere ante, 1. q. 1. Eos c. Si quis praebendas &c. Si quis obiecerit, & ead. caus. q. 3. c. Salvator.* (*)

XV. Pe-

(21) Liber de modo generalis Concilii celebrandi non est Speculatoris, sed nepotis eius.

(22) Durand. parte 2. de modo celebrandi Conc. gener. rubr. 20.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

(*) Aliud testimonium eiusdem omnino temporis heic addere visum est, nimirum ex libello *de recuperatione terrae sanctae*, ut habet titulus in editione Bongarsii, tum oblato Regi Angliae Eduardo a Patrono caussarum ecclesiasticarum Ducatus Aquitaniae. Is monita praescribens ad Eduardum, ut ea monstraret, quae Rex emendari procurare debebat in futuro Viennensi Concilio, haec inter cetera ait in capite XVII. *Consideret etiam, qualiter ubique terrarum Ecclesiae Romanae subiectarum clamatur, quum aliquis de simonia arguitur. Nonne videtis, qualiter Dominus Papa & Cardinales munera recipiunt ab ipsis, quibus beneficia conferuntur, praesertim ab illis, quibus de praelationibus providetur? Qualiter illis per* suos

XV. Pecuniae, quae Romanae Curiae solvebantur ab Episcopis pro consecratione, summam satis magnam conficiebant. Legitur quippe apud Rogerium de Hoveden, historiae Anglicanae scriptorem, Episcopum Cenomanensem circa annum MCXC. dedisse pro sua ordinatione septingentas marchas argenti. Durandus vero adnotat consuevisse sua aetate Papam & Cardinales accipere certam portionem; quae haud dubie exigebatur secundum valorem beneficii, ut aliqua iustitiae species servaretur in hac perturbatione. Reditus ut plurimum annuus ei rei destinabatur; ut docet Ostiensis (23), Durandi magister, qui circa annum MCCLX. florebat. Is ergo scribit magnas tempore Alexandri IV. motas fuisse querelas adversus annatas; quae videlicet annatae constituebant portionem, quam Papa & Cardinales inter se partiebantur, quam vero Episcopus Romae consecratus persolvere tenebatur. Hi tamen fructus primi anni modice taxati fuerunt in libris Cancellariae.

CONCILIVM ROMANVM SVB BENEDICTO PAPA.

Ex codice MS. monasterii Cuxanensis in Comitatu Ruscinonensi (24).

Benedictus Episcopus servus servorum Dei. Notum esse volumus omnibus catholicis & orthodoxis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Regibus, & Principibus, Ducibusque & Comitibus, vel universis in toto orbe terrarum Christo famulantibus, qualiter synodum aggregatum est in Ecclesia beati Petri Apostolorum Principis ante sacratissimum eius corpus una cum Domno Ottone serenissimo Imperatore Augusto spirituali filio nostro, cum nostris suffraganeis Archiepiscopis & Episcopis, Presbyteris & Diaconibus, vel cuncto clero sanctae catholicae & Apostolicae Romanae Ecclesiae. Et ibidem perlecta sunt capitula de sacris canonibus, qualiter liceret Episcopo de (*) sacris ordinibus aliquod praemium

suos mercatores sub gravibus usuris faciunt pecunias, quas ab eis capiunt mutuari, praesertim ab exemtis? Videtis, quod quum duo electi, quorum etiam unus habet ius, venire solent ad curiam, demum post factas ab ipsis magnas expensas & munera recepta, laboribus & periculis viarum ac curiae sustentis, inducitur uterque & aliquando compellitur alter renuntiare suo iuri, totum in manibus Domini Papae ponere, & qualiter Papa consuevit alii de Ecclesia vel monasterio providere, & qualiter consuetum est, quod sic provisus serviat curiae de magna pecunia, aliquando septem, octo, vel decem millibus libris sub gravibus usuris perceptis ab illis, qui publice vocantur Papae mercatores.

(23) *Ostiensis in c.* Inter cetera. *De officio ordinarii.*

(24) De tempore huius Concilii vide Additionem ad §. XII. huius capitis.

(*) id est, *ecclesiasticis.*

mium accipere. Et auxiliante Deo, & annuente ipso Apostolorum principe beatissimo Petro, in eodem loco interdictum est primitus a nostro proprio ore, & postea a cunctis venerabilibus Archiepiscopis & Episcopis in eodem sacratissimo loco residentibus, quod ab ista hora in antea ab ostiario usque ad sacerdotium nullum pretium exinde accepturos esse, sicuti in decretis sanctorum patrum continetur. Si quis per pecunias Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet, qui connumeratur in clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem, vel quemquam, qui subiectus est regulae, pro suo turpissimo lucro proprii gradus periculo subiacebit (25). Et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione vel promotione, quae est pro negotiatione facta, proficiat, sed sit alienus a dignitate vel sollicitudine, quam pecuniis quaesivit. Si quis vero mediator tam turpibus & nefandis datis exstiterit, siquidem clericus fuerit, deponatur; si vero laicus aut monachus, anathematizetur. *Idem in eisdem decretis :* Si quis per pecuniam hanc obtineat dignitatem, deiiciatur & ipse & ordinator eius, & a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon magus a Petro. *Verum etiam propter illam pessimam emtionem Hierosolyma capta est: quia ipsi sacerdotes iniqui, qui deb erant esse observatores legis & praedicatores, ipsi primi facti fuerant praevaricatores. Denique invenerant sibi quoddam ingeniolum, ut persuaderent filiis Israël de longinquo venientibus, ut victimas secum non deferrent, sed munera; offerentibusque sibi non, sicut praeceptum erat a Domino, immolabant, sed ad hoc sibi reservabant, ut aliis atque aliis venderent, & ad hoc sibi pretium muneris multiplicarent. Nam idem Dominus & Salvator noster Iesus Christus, non per Prophetas, neque per Apostolos, aut per doctores aliquos, sed per se ipsum flagellos de funiculis fecit, & eiecit omnes de templo, boves quoque, & oves, & nummulariorum effudit aes, & mensas nummulariorum subvertit, & his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Domus autem a Salomone ita condita fuerat, ut domus Dei vocaretur, essetque, sicut ipse sapientissimus Rex. * Sed domus negotiationis facta est, quando in ea boves & oves & columbae vendebantur. Unde nos, carissimi fratres & dilectissimi filii, sollicite vigilare oportet, qui pastoralem curam in nostris ovibus exercendam, suscepimus, ne eas lupinis dentibus lacerandas tradamus, & ad ultimum nosmetipsi, qui pastores vocamur, in die tremendi examinis apud pium & benignum iudicem lupi rapaces inveniamur. Pro quibus vestram sanctam fraternitatem rogando, obsecrando, monendo & arguendo mandamus, ut omni occasione postposita, diligenti studio, & maxima sollicitudine ea, quae vobis agenda transmisimus, implere studeatis. Nam si quislibet Presbyterorum aut Diaco-* no-

(25) Concil. Chalced. can. 2.

norum gratis donum Spiritus sancti ab (*) Archiepiscopo sive a Metropolitano suo accipere non potuerit, studeat venire ad sanctam matrem Romanam Ecclesiam catholicam, atque Apostolicam; & in eadem episcopalem benedictionem recipiat sine omni simoniaca haeresi. Is autem, qui ordinatus fuerit sine explacito, neque exactus, aut petitus, post acceptas chartas & Pallium offerre aliquid cuilibet ex clero gratiae tantummodo caussa voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus (26); quia eius oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae ex accipientis ambitu non processit. Quicumque de sanctis ordinibus hanc nostram viderit epistolam, & verba vel exempla sanctorum Patrum non observaverit, sciat, se non esse connumeratum inter discipulos Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi, sed damnatus inter impios, & inter eos, qui dixerunt Domino Deo: Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Hi vero, qui legitime illam custodierint, & pio intuitu observaverint, recipiant partem cum Abraham, Isaac & Iacob in regno caelorum, una cum eodem Domino & Salvatore nostro Iesu Christo, qui nunc & semper vivit & regnat Deus in cuncta saecula saeculorum.

Hanc itaque nostram epistolam iubemus atque praecipimus, ut per manum carissimi confratris nostri Mironis Episcopi cunctis aliis Archiepiscopis & Episcopis deportetur, ut idem ipse per suum laborem & certamen dignam exinde mercedem recipiat, & fructum afferat in poenitentia.

C A P V T XI.

De progressu annatarum, & variis contra eas obluctationibus in Gallia.

S Y N O P S I S.

I. Annatae igitur antiquiores sunt aevo Ioannis XXII. qui eas amplificavit & modum earum immutavit.

II. Successores eius legem annatarum sanciverunt esse perpetuam. Porrecta autem ab iis est ad beneficia electiva.

III. Discrimen inter annatas beneficiorum electivorum & non electivorum. Bonifacius VIII. edixit, ne quis Episcoporum aut Abbatum ullam muneris sui partem attingeret, donec bullas accepisset.

IV. Ecclesia Gallicana coepit adversus has novitates mutire sub Carolo VI. Rege, qui remedium adhibere edicto tentavit.

V. Validius tamen remedium adhibendum fuit sub eodem Carolo, qui vetuit, ne deinceps in regno fierent exactiones annatarum & minutorum servitiorum.

VI. Ea controversia agitata a deputatis nationis Gallicanae in Concilio Constantiensi, sed irrito conatu.

VII. Quo factum est, ut in conventu habito in Parlamento Parisiensi an. 1417. recitatis his, quae Constantiae acta fuerant, renovatae sint superiores Regis constitutiones, earumque exsecutio imperata.

VIII. Quod confirmatum est a Carolo VII. adiectis poenis adversus rebelles.

IX. Tandem illi contentioni finis impositus est, in Concilio Basileensi. Confirmationes electionum gratis concedendas decernit, & annatas abolet.

X. Eu-

(*) *l. Episcopo.*

(26) Ex B. Gregorio lib. 4. ep. 44.

X. Eugenium IV. rogat per Legatos, ut his decretis consentiat. Ioannis de Bachenstein oratio plena dignitatis; quam Antonius Rotae Auditor callide elusit.

XI. Decretum Basileense adversus annatas amplexa est Ecclesia Gallicana. Tum edita sanctio Pragmatica.

XII. Licet autem in Concordatis per consequentiam necessariam rescissa sit prohibitio solvendi annatas, earum solutioni Princeps non consensit conceptis verbis.

XIII. Titulus tamen XLI. Concordatorum favere videtur annatarum exactioni. Attamen validum hinc telum peti potest adversus annatas.

I. HAec est vera origo annatarum, & quoad rem ipsam, & quoad nomen. Vnde patet, eas antiquiores esse aetate Ioannis XXII. Equidem pontifex ille eas amplificavit, & sub alio nomine, quam consecrationum recepit. Nam priscae Annatae ab iis solummodo exigebantur, qui consecrationis munus in urbe Romana accipiebant. Quod in Episcopis provinciarum procul dissitarum tunc tantum eveniebat, quando eorum electiones illic contestabantur: ob quod electus cogebatur eo proficisci, ut ius suum prosequeretur; quo fiebat, ut ibidem consecraretur. Sane si de Metropolitanis Italiae agebatur, necessarium erat eos Romam ire, ubi confirmari debebant aut ordinari. At Ioannes XXII. novum tributi genus invenit (1), quod *Annata* vocatum est, exigendum ex omnibus beneficiis non electivis ad subveniendum necessitatibus Ecclesiae Romanae, atque ob eam caussam reservavit usque ad triennium fructus omnium praebendarum, Ecclesiarum parochialium, & capellarum, quae intra illud temporis spatium vacarent, ut patet ex eius constitutione extravaganti.

II. Successores eius annatarum legem conservarunt, perpetuamque esse sanciverunt; hoc addito, ut tributum illud exigeretur ab episcopatibus & monasteriis non secus ac ab aliis beneficiis. Vnde factum est, ut beneficia electiva, quibus iugum hoc annatarum a Ioanne XXII. impositum non fuerat, quod taxatio Cancellariae locum teneret valoris antiquarum annatarum, quae ex beneficiis illis percipiebantur, novo hoc tributo oppressa sint.

III. Illud tamen discrimen intercedebat, quod fructus aliorum beneficiorum vacantium exigebantur per collectores a sede Apostolica deputatos, & servitia episcopatuum & monasteriorum Romae in pecunia numerata solvebantur, aut sub obligatione & hypotheca omnium bonorum mobilium & immobilium Ecclesiae quam provisi faciebant Camerariis Papae sub poena excommunicationis *latae sententiae* (2). Ita enim eos agere necessitas praecipiebat, quod eis litterae Apostolicae non ante tribuerentur, quam solutio facta esset aut obligatio concessa. Magni porro momenti erat haec bullarum retentio ob con-

(1) Cap. *Quum nonnullae*. De praeb. & dignit. in Extr. comm.

(2) Vide Respons. Nationis Gallic. factam Constantiae cap. 13. tit. 22. Libert. Eccles. Gallic.

constitutionem Bonifacii VIII. qui edixit, ne quis Episcoporum, tametsi consecratus, aut Abbatum, tametsi benedictus, ullam muneris sui partem attingeret, donec bullas accepisset (3). Emolumenta porro, quae ex his iuribus proveniebant, multum aucta sunt ope reservationum generalium omnium Ecclesiarum cathedralium & monasteriorum, quarum provisio sedi Apostolicae reservata est.

IV. Clerus nationis Gallicanae, Germanicae, Hispanicae & Anglicae impatienter ferebat has novitates. Sed prae ceteris Galliam opprimebant huiuscemodi exactiones ob immensum beneficiorum eius numerum; quae tandem, post devoratam multa patientia longam malorum seriem, movere coepit lacertos sub Carolo VI. Rege (4). Subsidio fuit caput quintum Pragmaticae sanctionis beati Ludovici, editae anno MCCLXVIII. quo omnes Romanae curiae exactiones ex reditibus beneficiorum prohibentur, nisi Regis & Ecclesiae Gallicanae consensus accedat. Prima igitur libertatis adipiscendae spes affulsit sub Carolo VI. qui turbatis rebus mederi tentavit anno MCCCLXXXV. edicto publico. Procurator regius maiestati eius suggessit, collectores Apostolicos recipere fructus & reditus primi anni omnium beneficiorum Galliae, sive per obitum vacarent, sive per resignationem, permutationem, aut alio quovis modo, neque rationem ab illis ullam haberi iuris regaliae ut praesentationis ad Regem pertinentis sive ad alium patronum laicum. Carolus igitur ex sententia Magni sui Consilii praecepit Praeposito Parisiensi, Senescshallis & Ballivis, ut provisos ad praesentationem Regis aut aliorum patronorum laicorum frui facerent fructibus suorum beneficiorum, neve paterentur, molestiam eis quovis praetextu exhiberi a collectoribus.

V. Validius tamen remedium adhiberi necesse fuit anno MCCCCVI. die XVIII. Februarii (5). Clerus enim Gallicanus Parisiis auctoritate regia congregatus in modum Concilii apud Regem disseruit de variis exactionibus, quae mandato summi Pontificis fiebant; cuius auctoritas a Christo instituta fuerat ad aedificationem Ecclesiae, non autem ad destructionem; potestatem eius his limitibus circumscriptam, ut ius suum cuique tribuere teneatur ac iustum iudicium iudicare: unde porro illi auctoritas clero tributa imperandi, cui Dominus pascendum & erudiendum gregem commisit? annon & terrenis lucris inhiare permisit? Inter has autem exactiones commemorant annatas sive reditus primi anni omnium beneficiorum exigi, annatas porro magnarum dignitatum dividi inter Papam & collegium Cardinalium; non sufficere tamen eam annatam, sed aliam quoque taxationem institutam esse, quae vulgo *minuta servitia* dicitur, pro familiaribus & domesticis Papae; adigi omnes Episcopos ad solutionem horum servitiorum; retentione bullarum; sine quibus administrari episcopatus non poterat;

 em-

(3) Extravag. *Iniunctae*. de elect.
(4) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 7.
(5) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 8.

emtionem id beneficii prorſus videri. At Carolus perpendens, regiam poteſtatem ad hoc eſſe inſtitutam, ut Eccleſiae patrocinium ſuſcipiat, regnum porro caeleſte attolli ope terreſtris, quoties Eccleſiae deſtructores proſternuntur auctoritate Principum, canones ſtatuere, ut auxilium Regis imploretur, quum ſublimiores Eccleſiae perſonae peccant in commoda publica, ſanctos praeterea doctores docere, Papae obediendum non eſſe in iis, quae manifeſte perturbant ordinem eccleſiaſticum, his de cauſſis ex ſententia ſui Conſilii decernit, ne deinceps exactiones illae obtineant in regno, praecipiendo curiae Parlamenti & aliis officiariis ſuis, ut conſtitutionis huius exſecutioni invigilent.

Nonnulla huius conſtitutionis capita perviguere (6). Quo factum eſt, ut anno MCDXII. Papa miſerit in Galliam Archiepiſcopum Piſanum, quo curaret, prohibitiones illas in irritum mitti. Verum intercedente academia Pariſienſi Conſilium regium ſtatuit, ut conſtitutio Caroli prorſus obſervaretur. Quod ſi Legati pontificii quempiam ad ſolutionem cenſuris cogere tentarent, appellare ſe ad futurum Concilium, ut narrat Monſtreletus vol. 1. c. LXVII.

VI. Tandem materia iſthaec in Concilio Conſtantienſi propoſita eſt a deputatis nationis Gallicanae. Occaſionem illi de ea re differendi ſumſerunt e re nata (7). Quippe Cardinales Piſanus, Cameracenſis, & Florentinus a Concilio delegati ſunt una cum Deputatis quinque Nationum, ut in commune conſulerent, quid facto opus eſſet circa reformationem Eccleſiae, tam in capite, quam in membris. Cardinales vero delegati mentionem inter alia iniecerunt annatarum & minutorum ſervitiorum, eaque legitimo iure deberi probare conati ſunt. Ac licet maior pars delegatorum exiſtimaret, annatas & ſervitia illa debere aboleri, Cardinales tamen obſtiterunt, ne ſententia concluderetur. Deputati itaque Nationis Gallicanae ſeorſim ob hoc congregati decreverunt, annatas omnino tollendas eſſe. Ioannes de Scribanis Procurator fiſcalis camerae Apoſtolicae ab hac Gallorum deliberatione appellavit, non quidem ad Concilium, quod heic celebrabatur, ſed ad futurum ſummum Pontificem; cui appellationi nomine collegii Cardinalium adhaeſit Ioannes Poncetus. Contentio autem illa effecit, ne Concilium Conſtantienſe definiret hanc quaeſtionem. Rationes autem, quibus Galli nitebantur, hae in primis fuere. Annatas huiuſcemodi, a Ioanne XXII. ad certum tempus introductas, quoad Praebendas, Eccleſias parochiales, & Capellas, & ab eius ſucceſſoribus certis de cauſſis continuatas, exigi potuiſſe, quamdiu eas clerus, Principes & populus toleravere: at poſtquam cauſſae tolerandi defierant, veluti peregrinatio transmarina, quod *Paſſagium transmarinum* vocabant, aut alia quaepiam occaſio pietatis, ſolutionem earum iuſte ne-

(6) Vide ſupra c. IX. huius libri.

(7) Libellus defenſionis Nationis Gallic. Tit. 22. Libert. Eccleſ. Gallic. c. 13.

negari posse: nam quomodo opponi posset praescriptio aut consuetudo, quum & frequentes ob hoc querelae fuerint & oppositiones: praeterea superiorem non facile praescribere adversus inferiorem.

Quod attinet ad praelaturarum annatas, aiunt, eas in initio nihil aliud fuisse, quam gratuitam oblationem eorum, secundum quos pronuntiatum fuerat in curia Romana, quique electionis suae confirmationem obtinuerant. Canonibus tamen vetitum esse, ne pecunia detur ante vel post promotionem. Quo fit, ut nullum sit statutum, privilegium, consuetudo, praescriptio, aliusve titulus, qui vim addere possit huic praxi, quum simoniaca sit. Nam episcopatuum annatas non ob hoc exigi, quod beneficia vacent; sed quia conferuntur. Adde quod pecunia, quam provisi solvunt aut promittunt, ab eis exigitur per violentiam & retentionem bullarum; quo vel unico facinore praescriptio impeditur.

In universum autem loquentes de annatis utriusque speciei, affirmant, neque Papae, neque Romanae Ecclesiae datam esse licentiam imperandi tributa personis ecclesiasticis; idque eo magis obtinere debere, quod Ecclesiae ad inopiam hoc pacto redigantur, & Principes populique se laedi existiment, quum novitates illae invehantur absque eorum consensu & in iniuriam fundationum ab eis factarum. Adferunt auctoritatem constitutionis regiae editae, ut deinceps via praecludatur huiuscemodi corruptelis, simoniis, ac perniciei, quam tributa haec inferebant regno Gallico. Addunt insuper, Regem, quum subtilitas Romanae curiae artem extorquendi aurum invenisset, in gravem huius constitutionis iniuriam, Legatos ad Ioannem XXIII. Papam misisse, qui suaderent, ut ei malo remedium adhiberet; ipsum nihilominus silentio transmisisse hanc petitionem: itaque licet Regi liberum foret, statuta circa hanc materiam edere, maluisse tamen praecipere Deputatis, ut negotium istud urgerent apud Concilium Constantiense.

VII. Et Concilium quidem nova tributa prohibuit, quae clero imperabantur per viam decimae, annatae, aut quamlibet aliam. Annatae tamen episcopatuum & monasteriorum duravere; quoniam earum solutionem facilem esse faciebat retentio bullarum. Itaque Gallis satisfactum non est: qui, post celebratum Concilium, ad Parlamentum convenere anno MCDXII. mense Martio, ubi congregati fuere Praelati & gentes Magni Consilii Regis & curiae Parlamenti (8). In eo conventu narratum est, Deputatis cleri Gallicani praeceptum esse, ut apud Concilium urgerent approbationem constitutionum, quae editae fuerant pro abolitione annatarum & reservationum; sed neque Concilium, neque Papam recenter electum, id est, Martinum quintum, ullum his malis remedium adhibere voluisse, neque ipsis providere. Quapropter de-

(8) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 14.

decretum fuit, ut constitutio diei XVIII. Februarii anni MCDVI. exsecutioni mandaretur (9). Dein edicto Principis anni MCDXIII. renovantur prohibitiones in superiori constitutione comprehensae adversus exactiones curiae Romanae; sive fierent praetextu vacationis Ecclesiarum, sive alio colore quaesito. Aliis praeterea litteris delegatur aliquot viris ministerium custodiendi clusas. Suae tamen intentionis esse, ait Princeps, ut summum Pontificem & Romanam Ecclesiam adiuvet in necessitatibus suis, prout occasio tulerit.

VIII. Statim vero atque Carolus VII. in regno patris est institutus, has eius constitutiones confirmavit diplomate dato anno MCDXXII. quo praeterea iussit, ut ex lege ageretur adversus eos, qui contra venirent, non obstantibus bullis Apostolicis aut excommunicationibus, quae harum bullarum auctoritate ferri possent (10). Sed urgentissimis Martini V. precibus victus diploma illud revocavit anno MCCCCXXIV. Verum quum revocatio illa facta esset absque deliberatione Consilii, eius exsecutione supersederi placuit propter intercessionem Cousinoti regii in curia Parlamenti Procuratoris.

IX. Tandem ingens illa contentio finita est anno MCDXXXV. in Concilio Basileensi, cuius ob eam rem exstant decreta duo (11). Horum unum pertinet ad ius electionum. Prohibet autem sub finem, ne ii, ad quos electionum confirmationes pertinent, aliquod commodum recipiant ab electis; sive illud nomine subventionis tribui soleat, vel subsidii, gratitudinis, aut alio quocumque colore; non obstantibus omnibus privilegiis & consuetudinibus contrariis. Additur in decreto, curaturos patres, ut ante dissolutionem Concilii omnino debite & congruenter provideatur sustentationi Cardinalium & necessariorum officialium.

Alterum decretum respicit annatas (12). Prohibet autem, ne deinceps in Romana Ecclesia aut alibi quidquam exigatur ratione bullarum, sigilli, annatarum, communium & minutorum servitiorum, aut alia quavis caussa vel occasione, pro electionibus, confirmationibus, consecrationibus, investituris, installationibus, aliisque expeditionibus Ecclesiarum cathedralium & monasteriorum aliorumque Beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum quorumcumque, sive pro Pallio praetextu privilegii, consuetudinis, vel cuiusvis statuti, sub intentatione poenarum adversus simoniacos inflictarum; *solum scriptoribus, abbreviatoribusque, registratoribus litterarum seu minutarum, pro ipsorum labore competenti salario solvendo*, ut Concilium loquitur: *Et si (quod absit) Romanus Pontifex, qui prae ceteris universalium Conciliorum exsequi & custodire canones debet, adversus hanc sanctionem ali-*

(9) Cap. 15. & 16.
(10) Cap. 17. 18. & 19.
(11) Concil. Basil. sess. 12.
(12) Sess. 12.

aliquid faciendo Ecclesiam scandalizet, generali Concilio deferatur. Ceteri vero per suos superiores digna ultione puniantur.

X. Eugenium porro quartum synodus orandum censuit, missis primum duobus Cardinalibus, ut decreta adversus annatas & reservationes edita observaret, deinde alia legatione missa, cuius pars erat Ioannes de Bachenstein Decretorum Doctor, qui omnium nomine Pontificem allocutus est (13). In sua igitur oratione exposuit perniciem, quam adferebat exactio harum annatarum, & magnum Ecclesiae dedecus generari ob earum *sublevationem*, quae canonibus contraria erat; oravitque Pontificem, *quatenus velit, ipsum decretum in sua curia servari & alibi observari facere & custodire*; aiens nihilominus, *sacrum Concilium omnino dispositum esse, & iam laborare per aliquem modum honestiorem summo Pontifici & Cardinalibus talem facere provisionem, de qua sanctitas eius Dominique Cardinales merito poterunt contentari.* Ad quae Antonius Rotae Auditor ab Eugenio missus ad Concilium respondit, (14) mirari se satis non posse, *quod in re tam grandi, irrequisitis, & insciis sanctissimo Domino nostro atque sacro collegio, tam cito conclusum fuerit* negotium annatarum: quod si unquam in hac materia supersedendum fuit, hoc praecipue tempore supersederi debuerat, *quo Romana Ecclesia innumerabilia damna passa erat. Si qui in his praetendebantur abusus, his providendum erat sine privatione substantiae; aut saltem provisio debita simul facienda erat, ut sic iustitia & pax obviarent sibi.* Tum recensitis praesentibus Cardinalium necessitatibus, quibus unica haec vitae sustentatio praesto erat, iniecta quoque mentione ingentium sumtuum, quos summus Pontifex suppeditare tenebatur pro bono Ecclesiae universalis, demum concludit, supersedendum esse in executione huius decreti, *saltem donec aliter fieret sufficiens provisio; de qua provisione sufficienti sanctissimus Dominus noster vult esse bene contentus iuxta desiderium huius sacri Concilii, provisio quod taliter fiat, quod stabilis & firma permaneat.*

XI. Sed quum postea res eo devenisset, ut in divortium inter Pontificem & Concilium desineret, Ecclesia Gallicana, Avarici Biturigum congregata, amplexa est decretum hoc Basileensis Concilii adversus annatas, quod Pragmatica Principis sanctione confirmatum est. (15) *Voluit tamen haec congregatio pro instanti necessitate moderni Papae & sacri collegii Dominorum Cardinalium hodie notorie ingruente, quod praefatus summus Pontifex modernus habeat, eius vita durante duntaxat, ex fructibus quarumcumque Ecclesiarum, monasteriorumque, quorumcumque beneficiorum*, quae per obitum vacare contingeret, *quintam*

(13) Collatio Ioannis de Bachenstein append. Concil. Basil.

(14) Responsio facta per Dominum Antonium, in dicta appendice.

(15) Pragm. Sanct. Tit. IX. de Annatis.

tam illius taxae, quae superioribus annis facta fuerat pro decimis.

XII. Octavo & septuagesimo anno post Pragmaticam editam inita fuere Concordata. Iis vero cum consensu Francisci I. Regis abolerentur omnes deliberationes Ecclesiae Gallicanae, & per consequentiam necessariam abolita quoque est prohibitio solvendi annatas pro bullis episcopatuum & monasteriorum. Sed tamen ei annatarum solutioni Princeps non consensit verbis conceptis. Nullum enim decretum exstat in Concordatis, quo annatarum pro episcopatibus exactio confirmetur. Itaque, quoad annatas, summus Pontifex & Reges nostri nullo iure adstricti sunt, & ad iuris communis observationem redire possunt. Ecclesia ergo Gallicana contendere potest, id quod ab ea tentatum est in Concilio Constantiensi, annatas solvi non posse absque simonia. Summus vero Pontifex reponere potest, inesse sibi auctoritatem ad purgandam simoniam, ac praeterea consuetudinem illam esse praescriptam ob tolerantiam Regum Christianissimorum.

XIII. Vnicus in Concordatis titulus XLI. materiam istam attingit. Statuerat Leo X. ut gratiae & provisiones beneficiorum, etiam cathedralium Ecclesiarum, nullae essent ipso iure, si verus beneficii vacantis valor in litteris apostolicis expressus non fuisset. Sed isthoc titulo modificatus & inflexus est rigor illius statuti quoad Galliam. Permittit quippe, ut impetrantes beneficia petere possint, ut verus valor ipsorum Beneficiorum in eisdem litteris corrigatur, *infra annum a die datae litterarum earumdem computandum;* statuitque, ut pro hoc valoris augmento annata solvatur camerae apostolicae. Verum correctiones illae pro expressione valoris necessariae non sunt, nisi, ut eatur obviam periculo secundae impetrationis; quae tamen, modo nihil aliud peccatum esset, non toleraretur in Gallia, quum articulus ille non sit receptus in regno, ut testatur Rebuffus in commentario ad dictum titulum. Contra vero validum hinc telum peti potest adversus annatas. Quippe quum a summo Pontifice non reserventur, nisi in casu expressionis veri valoris beneficiorum, planum est, ex hoc titulo locum non esse solutioni annatarum, quum moris non sit, ut ea valoris expressio fiat.

CAPVT XII.

De fundamento & iustitia annatarum, & quod in Gallia ex consensu Regis dependeant.

SYNOPSIS.

I. An ii, qui annatarum pecuniam recipiunt, dici possint simoniaci. Duplex simoniae genus. Prior, quae pretium temporale recipit pro re sacra, iure divino vetita; al-

altera iure ecclesiastico introducta est. Explicatur, in quo ea consistat.

II. Si habeatur ratio prisci moris, pure simonia committitur. At si novi iuris ratio habeatur, annatae liberari possunt a suspicione simoniae.

III. Pars prior probatur multis auctoritatibus, & ratione. Sententia Panormitani refertur.

IV. Secundum ius novum, annatae liberari possunt a crimine simoniae. Ius illud novum explicatur. Gersonis sententia adducitur.

V. Petrus de Alliaco censet, omnes beneficiatos contribuere debere annatas pro sustentatione Papae.

VI. Remittendum igitur aliquid ex prisca severitate; neque recipienda virorum eruditorum opinio scribentium, exactionem annatarum esse simoniacam, etiam post Concordata. Si ea valeret, immanis & horrenda confusio turbaret Ecclesiam.

VII. Summus Pontifex tributa imperare non potest in Gallia absque consensu Regis & Ecclesiae Gallicanae. Probatur auctoritate Pragmaticae sanctionis beati Ludovici & Concilii Constantiensis.

VIII. Duplex decretum circa decimas papales in hoc Concilio. Eorum discrimen.

IX. Parisiensis appellavit anno 1491. a Commissariis executoribus decimae unius anni impositae beneficiatis Galliae. Item Capitulum Paris. an. 1501. & Clerus Hispaniae an. 1523.

X. Quidam, ius percipiendi decimam redituum ecclesiasticorum Romano Pontifici competere contendunt, ad exemplum Pontificum veteris testamenti. Aliud sensit Concilium Constantiense. Discriminis autem ratio manifesta est.

XI. Alii ius illud Romano Pontifici asserunt ex eo, quod summam obtineat auctoritatem in bona ecclesiastica. Ea opinio exorta est aevo Bonifacii VIII. & eodem tempore explosa a Ioanne de Parisiis.

XII. Igitur Regi & Episcopis liberum est, quum annatae titulo tantum subsidii debeantur, ei solvendo consensum suum revocare. Aequitati tamen iniuria fieret, si subsidia semel concessa revocarentur.

XIII. Rex prohibere potest, ne nova tributa imperentur personis ecclesiasticis, aut vetera augeantur. Probatur multis auctoritatibus.

XIV. Civilius ageretur, si summus Pontifex rogaretur, ut remittat subsidia veteribus annatis addita. Proponitur exemplum Canuti Regis Anglorum.

XV. Quid in Gallia tentatum anno 1532. 1561. & 1587.

I. Postquam aperuimus originem & progressum annatarum, & quibus contradictionibus iactatae fuerint, consequens est, ut examinemus, an pecunia, quae solvitur ob bullas episcopatuum, quae vulgo *Annata* dicitur, simoniacos reddat eos, qui eam recipiunt. Sed ante quam ad rem ipsam veniamus, docendum est in antecessum, duo esse genera simoniae. Nam vera simonia in eo consistit, si quis aliquod pretium temporale recipiat pro re quapiam sacra. Hoc genus simoniae iure divino vetitum est, ut constat ex cap. VIII. Actorum: ubi legimus, Simonem magum emere voluisse donum Spiritus sancti, quod per impositionem manuum dabatur. Alterum simoniae genus iure ecclesiastico introductum est. In eam autem inciditur, quando res Dei ministerio consecratae, aut pro sustentatione Presbyterorum dedicatae, venduntur: quae licet non sint res spirituales, aliquid tamen spirituale connexum habent, ut loquuntur canonici iuris interpretes & theologi; id est, considerantur quasi pendentes a functione quadam spirituali. Priscis temporibus, quando videlicet ordinationis vocabulo com-

comprehendebantur impositio manuum & provisio beneficii, inutilis erat illa distinctio: quia is, qui simoniam committebat, in verae simoniae crimen incidebat.

II. Sed ut ad rem redeamus, sic censeo. Si ratio habeatur prisci moris & auctoritatis antiquorum patrum, puram esse simoniam, si quis, etiam post ordinationem, pecuniam recipiat; excepto tamen salario notarii, quod exhiberi debet secundum operam eius. At si novi iuris ratio habeatur, annatae liberari possunt a suspicione simoniae.

III. Pars prior facillime probari potest, adductis auctoritatibus Gennadii Patriarchae Constantinopolitani & sancti Gregorii, Iuris Graeco-Romani, Zachariae Pontificis & synodi Parisiensis sub Ludovico Pio, quarum supra facta mentio est. Quibus addi possunt testimonia Doctorum, Guillelmi videlicet Durandi Episcopi Mimatensis & deputatorum nationis Gallicanae in Concilio Constantiensi, quorum loca supra laudata sunt, & determinatio Concilii Basileensis. Ratio huius sententiae hinc petitur, quod, quum pecunia illa detur contemplatione ordinationis, aut ob confirmationem electionis, gratia sancti Spiritus venundatur. Neque admitti potest, ut supra laudati auctores adnotarunt, distinctio illa, an pecunia detur ante vel post ordinationem: tametsi verum sit, mediocrem pecuniae summam accipi potuisse pro iure installationis, iuxta Novellam Iustiniani, nisi id quoque prohibitum esset a sancto Gregorio. Sed adversus hoc excipi potest, ordinationem ab aliquot saeculis separatam esse a provisione beneficii, ideoque praxim illam simoniae crimine damnari non posse. Respondet Panormitanus disputans adversus Papam & Episcopos, qui pecuniam recipiunt pro expediendis titulis beneficiorum, ordinationem conferre potestatem clavium *in habitu*, sed provisionem superioris tribuere exercitium *in actu*, id est, executionem ordinationis (1). *Per titulum beneficii*, inquit, *confertur exsecutio ordinis & clavium, non tantum temporalia bona*.

IV. Secundum vero ius novum, quod auctoritatem addidit tributis, quae beneficiorum possessoribus imperantur pro necessitatibus Ecclesiae Romanae & sustentatione Cardinalium, annatae ab episcopatibus exactae liberari quidem possunt a crimine simoniae, sed non a vitio avaritiae. Nam post conditum illud ius curia Romana novo praetextu usa est ad exigendas annatas, impositionis videlicet & subsidii, quum antea id non soleret, nondum videlicet evulgato Ecclesiae Romanae arcano, posse eam tributa imperare singulis Ecclesiis. Porro necessitatem illam contribuendi sumtus Ecclesiae Romanae, quae inferioribus Ecclesiis incumbit, fundamentum esse annatarum, affirmavit Ioannes de Scribanis in Constantiensi Concilio disputans adversus depu-

(1) Panormit. in repet. c. *Extirpandae.* seq. 16. q. 1. §. *Qui vero* §. *Ecce sufficienter* . cum c.

deputatos nationis Gallicanae, itemque Antonius synodum Basileensem alloquens nomine Eugenii quarti (2). Tanti autem ponderis visa est haec ratio Ioanni Gersoni, qui Constantiae aderat pro natione Gallicana, ut coactus sit excogitare distinctionem quamdam, quae in eius operibus exstat, qua concederet, annatas quidem legitime solvi posse, sed modum eas exigendi non posse tolerari (3). Annatas tolerat titulo subventionis; sed eas simoniae suspicione laborare ait, si possessio aut exercitium beneficii impediatur, donec pecunia fuerit persoluta; id quod fuse probat in tractatu de simonia. Alibi tamen materiam istam temperat his verbis (4): *Status summi Pontificis & Cardinalium dum recipit & quaerit subventiones consuetas in oblationibus, decimis, vel annatis, & similibus, non debet eo ipso de simoniaca pravitate notari. Nisi forte vitium aliud in exsecutionis modo concurrerit: quod vitium corrigi debet, non exinde status minui, destrui, culpari, vel iuribus aliunde debitis defraudari, sicut ab infirmo morbus tollendus est, non subiectum vel corpus destruendum. Oppositum vero pertinaciter opponens, notando generaliter de simoniaca pravitate totum statum istum, temerarius esset, nec ferendus.*

V. Sane Petrus de Alliaco nullam aliam aetate illa probabilem rationem invenit firmandae annatarum exactioni, quam contributionem pro sustentatione curiae Romanae (5); aequumque esse censuit, ut quomodo Levitae contribuebant decimam suarum decimarum pro summo Pontifice Iudaeorum, sic omnes contribuerent annatas pro sustentatione Papae. *Sicut in veteri testamento*, inquit, *Levitae tenebantur decimarum decimam dare summo Pontifici, propterea posse iuste decimam omnium beneficiorum exigere, loco vero decimae annatas.*

VI. Quare paullo audacior Gersone censeo, aequum non esse, ut priscam severitatem mordicus teneamus quoad annatas, quas Episcopi solvunt, quum eae obnoxiae sint interpretationi, quae ipsas liberat a vitio simoniae, titulo videlicet subventionis. Modus quippe exigendi ad earum solutionem, retentis videlicet bullis, qui erat latis scandali tempore Conciliorum Constantiensis & Basileensis, in consuetudinem versus est absque ulla conquestione Praelatorum aut Principum, qui solutioni huic consenserunt sub titulo subventionis. Ea videlicet ratione tollitur omnis suspicio simoniae; quandoquidem alio titulo reali & legitimo solvuntur, cuius natura mutari non potest ob modum, qui observatur in solutione. Quapropter discedere cogor ab opinione Duareni & Caroli Molinaei scribentium, exactionem anna-

(2) Supra cap. XI. huius libri.
(3) Gerson de potestate Eccles. consid. 8. & tract. de simonia.
(4) Idem de statu Papae & Cardinalium, consid. 5.
(5) Petrus de Alliaco parte 2. de Eccles. auctor. c. 2.

tarum esse simoniacam, etiam post Concordata (6). Nam praeterquam, quod ratio superius adducta liberat Episcopos a suspicione simoniae, necesse est, ut universi pedibus eant in illam sententiam ob rationem, quam additurus sum, quae est maximi momenti. Immanis quippe & horrenda confusio turbaret Ecclesiam, si omnes istae promotiones essent simoniacae. Papa quippe esset irregularis, & Episcopis omnibus interdictum esset functionibus sui ministerii. Neque opponi posset, Papam, conferendo beneficium, dispensare ab hoc vitio: quia simonia haec, si ulla in eo esset, iuri divino, super quo dispensari non potest, repugnaret, ut supra dixi; & praeterea Papa non posset dispensare super crimine, quod ipse committeret.

VII. Attamen non assentior Petro de Alliaco, neque Ioanni de Scribanis, qui in suam sententiam traxerunt omnes fere huius aetatis iuris canonici interpretes, dum affirmant, summo Pontifici competere ius imperandi tributa clero, & personas ecclesiasticas contribuere debere partem aliquam suorum redituum pro sustentatione eius. Iamdiu enim quaestio ista definita est in Gallia, ubi pro lege inviolabili habetur, summum Pontificem nullam contributionem imperare posse in bonis ecclesiasticis absque expresso consensu Regis & Ecclesiae Gallicanae. Clara in eam rem sunt verba Pragmaticae sanctionis B. Ludovici (7): *Item exactiones & onera gravissima pecuniarum per curiam Romanam Ecclesiae regni nostri impositas vel imposita, quibus regnum nostrum miserabiliter depauperatum exsistit, sive etiam imponendas vel imponenda, levari aut colligi nullatenus volumus, nisi dumtaxat pro rationali, pia & urgentissima caussa, vel inevitabili necessitate, ac de spontaneo & expresso consensu nostro & ipsius Ecclesiae regni nostri*. Eadem quaestio in gratiam omnium personarum ecclesiasticarum definita est decreto Concilii Constantiensis: *Declarat sancta synodus, non licere summo Pontifici indictiones sive exactiones quascumque supra Ecclesias vel ecclesiasticas personas imponere per modum decimae vel alio quovis modo. Si vero caussa necessitatis accideret, propter quam esset eidem debite subveniendum, vocato generali Concilio, secundum quod expediens videbitur & utile, secundum decretum Concilii provideatur eidem*.

VIII. Sed heic observandum est, decretum illud fuisse deliberatum post electionem Martini V. summi Pontificis. Etenim in sessione XL. habita die XXX. Octobris anno MCDXVII. statuitur, ut futurus Pontifex post electionem suam deliberet cum Concilio de reformatione Ecclesiae in capite, & in membris & de curiae etiam Romanae reformatione: propositis ob eam rem XVIII. articulis, quorum postremus agit de decimis. Martinus electus fuit die XI. Novembris, & die

(6) Duarenus lib. 6. cap. 3. de Eccles. minist. Molinaeus in comment. ad edictum contra poenas datas.

(7) Pragmatica B. Ludovici art. 5.

& die XXI. coronatus. Die dein XXI. Martii in sessione XLIII. publicata sunt decreta a summo Pontifice & Concilio statuta circa quosdam articulos ex octodecim propositis, & inter ceteros, circa articulum decimarum papalium. Verum decretum nomine Martini V. editum discrepat aliquantulum a decreto synodi, in eo scilicet, quod respicit auctoritatem imponendi decimas & alia onera. Eam enim ad se trahit Pontifex, Concilium vero sibi arrogat. Quoad effectum tamen utroque decreto idem prorsus statuitur, nimirum onera illa imponi non posse absque consensu Praelatorum. Haec decretorum discrepantia in eadem materia facit, ut credam divisas fuisse sententias summi Pontificis & Concilii, tandemque inter eos ita convenisse, ut utrinque decreta fierent, quibus sua iura summo Pontifici servarentur, & sua item Concilio. Id quod in primis observandum est, neque antea acciderat. Sane praetermitti non debet, decretum Concilii valde periclitatum esse, ac parum abfuisse, quin perierit. Quippe descriptum non est in corpore actorum, sed in calce, post confirmationem constitutionum Friderici II. Imperatoris, pudore videlicet prohibente, ne collectores illud supprimerent. Sed praeterea descriptum est integrum in actis appellationis Vniversitatis Parisiensis, quorum mentio fit paullo infra.

Verba decreti pontificii omnino ambigua sunt. Nam praecipit, ne decimae & alia onera clero imponantur (8), *nisi de consilio & consensu & subscriptione Cardinalium & Praelatorum, quorum consilium commode haberi poterit*; quae tamen levari non poterunt *specialiter in aliquo regno vel provincia* absque consensu Praelatorum *vel eorum maiori parte*. Deinde vult evitare celebrationem Concilii generalis, sibique reservare potestatem imponendi. Et tamen prohibet, ne exactio fiat in regnis, nisi cum consensu Praelatorum, sperans videlicet, facilius singulos in partes transgressuros, quam si congregarentur. *Per nos autem nullatenus imponantur*, inquit, *generaliter super totum clerum, nisi ex magna & ardua caussa & utilitate universalem Ecclesiam concernente, & de consilio & consensu & subscriptione fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium & Praelatorum, quorum consilium commode haberi poterit. Nec specialiter in aliquo regno vel provincia, inconsultis Praelatis ipsius regni vel provinciae, & ipsis non consentientibus, vel eorum maiori parte; & eo casu per personas ecclesiasticas, & auctoritate Apostolica dumtaxat, leventur.*

IX. Praxis, quae post haec invaluit in Gallia & in Hispania, evincit, regulam illam esse certam. Nam academia Parisiensis appellavit a commissariis exsecutoribus decimae unius anni impositae decreto Papae Innocentii VIII. beneficiatis Galliae anno MCDXCI. cui exigendae praetexebatur bellum adversus Turcas, cuiusque tertia pars deci-

(8) Conc. Constant. sect. 43.

dere debebat camerae Apostolicae, reliquum vero Regi; ab iis inquam commissariis academia Parisiensis appellavit ad Papam & ad futurum Concilium universale (9). Inter fundamenta vero appellationis commemorat duo decreta Concilii Constantiensis supra laudata, id est, decretum nomine Concilii editum, & illud item quod nomine Pontificis conceptum est; quae integra descripta sunt in actis appellationis (10). Anno MDI. Capitulum cathedralis Ecclesiae Parisiensis ab impositione decimae ab Alexandro VI. imperatae appellans ad ipsum melius informatum, ad Concilium universale, Regem Christianissimum, & ad curiam Parlamenti, & ad illum seu illos, ad quos pertinuerit, appellationis suae caput arcessit a libertate Ecclesiae, & ex decreto Concilii Constantiensis, quo decimae impositio reservata est Concilio generali (11). Clerus vero Hispaniae appellans anno MDXXIII. ab impositione quartae partis redituum beneficiorum Hispaniae, quam Papa Hadrianus VI. imperaverat, adducit constitutionem Papae Martini V. in Concilio Constantiensi editam, nulla prorsus mentione facta decreti nomine Concilii publicati.

X. Ii, quibus cordi fuere Romanae Ecclesiae negotia, contenderunt, ei competere ius percipiendi decimam redituum ecclesiasticorum, ad exemplum videlicet Pontificum veteris testamenti, quibus Levitae contribuere tenebantur decimam suorum redituum; adeo ut Petrus de Alliaco in sententiam illam tractus sit, quam amplexi sunt universi Doctores Itali. At decretum Concilii Constantiensis contrariam sententiam confirmavit, ad eruendam ex animis hominum falsam illam doctrinam, petitam ex comparatione Pontificis Iudaeorum cum Pontifice Romano, ut ait Capitulum Parisiense in actis appellationis anni millesimi quingentesimi primi. Discriminis autem ratio manifesta est. Pontifices namque legis Iudaicae nullo alio reditu fruebantur. At disciplina Ecclesiae Christianae alia ratione providit sustentationi sui cleri: distributis videlicet Ecclesiis in dioeceses, ea methodo, ut omnes reditus dioeceseos in potestate essent Episcopi, iuxta canones Antiochiae & Chalcedonis decretaque Pontificum Gelasii & Symmachi. In hac generali institutione portio quoque sua Romanis Pontificibus tributa est in dioecesi Romana: qua portione sibi satisfactum putarunt, nullum praeterea auxilium implorantes, etiam tum, quando solis matronarum oblationibus potiebantur, ut loquar cum Ammiano. Satis quippe id erat, sub paganis Imperatoribus, pro sustentatione cleri Romani & mille quingentorum pauperum; sufficiebatque insuper subsidiis, quae a summis Pontificibus mittebantur ad Ecclesias remotas; ut testatur Eusebius lib. IV. cap. XXII. & lib. VI. cap. XXXV. historiae ecclesiasticae. Potentia porro

eo-

(9) Tit. 13. Libert. Eccl. Gall. n. 5.
(10) Tit. 22. Libert. Eccl. Gall. n. 29.
(11) Ibidem.

eorum crevit ex reditibus latifundiorum, quae Romanae Ecclesiae in diversis provinciis collata sunt ab Imperatore Constantino & Senatoribus Romanis, quorum numerus ab Anastasio Bibliothecario recensitus est. Tantum autem abest, ut ea patrimonia non sufficerent alendo Episcopo Romano eiusque clero, ut etiam ex iis reditibus prisci Pontifices alerent in provinciis ingentem pauperum numerum, praeter eos, qui eorum quoque cura alebantur in Vrbe, ut constat ex diversis locis epistolarum sancti Gregorii. Quin etiam testatur Papa Martinus in epistola XVI. eos magnifice exercuisse ius hospitii erga peregrinos omnes. Potiori itaque ratione Romana Ecclesia censenda est, hodie possidere ultra id, quod necessarium est summo Pontifici & Ecclesiae capiti alendo, postquam liberalitate Christianissimorum Regum Pipini, Caroli magni & Ludovici Pii locupletata est ob concessum sedi Apostolicae exarchatum Ravennae, ducatum Romanum, itemque Spoletanum, aliaque ingentia patrimonia. Nisi fortassis adversus haec dicatur, Pontificem quidem Romanum ad Principis dignitatem evectum fuisse his donis, sed eodem tempore praebitas novas prodigendi caussas. Verum clerus non tenetur in eo agnoscere dignitatem Principis saecularis. Quamquam, si redituum pontificiorum dispensationi modus adhiberetur, sufficerent haud dubie huic magnificentiae & his sumtibus, neque necessarium esset, subiectos Romanae sedis aut personas ecclesiasticas tributorum onere opprimi.

XI. Quidam ius illud imperandi tributa clero, quod summo Pontifici competere aiunt, ex eo deducunt, quod summam obtineat auctoritatem in bona ecclesiastica; adeo ut, si eis male utatur, peccet quidem graviter, sed tamen dispensationem eorum fore validam. Opinio haec, quae proprietatem bonorum ecclesiasticorum summumque in ea imperium Pontifici Romano asserit, exorta est aevo Bonifacii octavi, auctoribus quibusdam adulatoribus. (12) Sed eodem tempore explosa est a Ioanne de Parisiis: qui bonorum proprietatem ait pertinere ad Christum, administrationem ad Episcopos, dispensationem vero pro bono generali Ecclesiae ad summum Pontificem; adeo, ut decreta eius circa dispensationem horum bonorum nulla sint ipso iure, nisi fiant ob evidentem utilitatem Ecclesiae universalis (13). *Talia bona sunt Ecclesiae*, inquit, *quantum ad proprietatem; sed Praelatorum, quantum ad dispensationem. Vnde patet, quod Papa non potest ad libitum detrahere seu distrahere bona Ecclesiarum, ita, quod quidquid ordinet, de ipsis teneat. Hoc enim esset, si esset dominus. Sed quum sit dispensator bonorum communitatis, in quo requiritur bona fides, non habet sibi collatam potestatem super ipsis, nisi ad necessitatem vel utilitatem Ecclesiae communis.* Infra: *Propter quod si aliter pro libito distra-*

(12) Vide Innoc. III. lib. 10. ep. 200.

(13) Ioannes de Paris. in tract. de potest. reg. & Papali cap. VI.

trahat Papa, & non bona fide, de iure non tenet. Sane modus hic, qui potestati pontificiae praescribitur, prohibet, ne Papa bonis Ecclesiae abuti possit; sed tamen in eo quamdam auctoritatem agnoscit, secundum quam de his constituere possit, quum necessaria occasio ingruerit. Verum heic observandum est, haec scribi a privato Doctore, qui prudentiae temperamentum adferre volebat adversus torrentem novarum opinionum. Fortius aliquid exspectari debuit ab Ecclesia in Constantiensi Concilio congregata; quae ius tributa universo clero imperandi pertinere ad solum generale Concilium edixit, non vero ad summum Pontificem. Decretum porro illud innititur sententiae, quae ait proprietatem bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Ecclesiam universalem, sive ad communitatem uniuscuiusque Ecclesiae, dispensationem vero ad unumquemque Episcopum; unde sequatur, eorum, quorum interest, consensum esse necessarium, ut in sumtus extraordinarios, veluti ad subveniendum Ecclesiae Romanae, ea bona convertantur. Sed quaecumque tandem Concilii ratio fuerit, satis est, quod decreto eius potestas Concilio generali reservatur imperandi subsidia, quoties ita Romanae Ecclesiae necessitas postulabit. Ceterum quum materiei istius cognitio necessaria sit & erudita, alibi accurate differam de auctoritate ecclesiastica saeculari in bona ecclesiastica.

XII. Ex iis, quae supra dicta sunt, potest colligi, quum annatae titulo tantum subsidii debeantur, quod exigere Pontifex non potest absque consensu Regis & Ecclesiae Gallicanae, liberum esse Regi & Episcopis, consensum suum revocare eique tributo finem imponere. Solutio enim illa nihil aliud est, quam donum spontaneum & gratuitum, quod praescriptioni obnoxium esse non potest. Atque id eo maioris est momenti, quod annatae non approbantur conceptis verbis in Concordatis, & tamen diserte vetantur in constitutionibus regni, quae matura deliberatione factae sunt a Carolo VI. Rege annis MCCCCVI. & XVIII. exstincto nimirum schismate, & residente in sede Apostolica Papa Martino quinto. Secundum has constitutiones exactio annatarum prohibita est a Concilio Basileensi; eique prohibitioni Concordata non derogaverunt expresse, quae id solum agunt, ut Pragmatica sanctio aboleatur, quoad horum decretorum Basileensium acceptationem. Itaque acceptatio revocata est, non tamen substantia decretorum. Quamquam videatur aequitati iniuria fieri, si subsidia semel concessa revocentur, nisi manifeste constiterit ingrati crimen esse in summo Pontifice.

XIII. Quidquid sit, Rex, tamquam protector libertatum Ecclesiae Gallicanae, & vi etiam regiae auctoritatis, prohibere potest quaecumque tributa, quae summus Pontifex, sive titulo annatarum, sive alio quolibet modo, imperare vellet personis ecclesiasticis, ac etiam prohibere, ne ea, quorum exactioni consensus iam est adhibitus, augeantur in posterum. Hu-

Huius axiomatis probatio pendet ex iis, quae dicta sunt, quorum vis comprehenditur hoc dilemmate. Aut enim annatae accipiuntur contemplatione confirmationis electionis Episcopi, aut titulo subsidii. Primus casus laborat vitio simoniae. Ad Principem autem spectat providere legibus suis, ne Episcopi imperio suo subiecti crimen simoniae committant; adeo, ut de iis redditurus sit rationem, si conniveat. Quare Leo & Iustinianus Imperatores legibus eam suis prohibuerunt sub magnis poenis. (14) Et Gregorius magnus ad Francorum Reges Childebertum, Theodebertum, Theodoricum, ad eorumque successores in eorum personis scripsit, (15) officii eorum esse, ut simoniam in regno suo exstirpent, & reddituros eos Deo rationem conniventiae suae. *Hortamur, ut tam detestabile facinus de regno suo excellentia vestra prohiberi praecipiat*. Infra: *Hoc admoneo, quia animam vestram salvari desidero*. Sane Concilium Parisiense Ludovicum Pium monuit, simoniam, quae in Romana Ecclesia vigebat, ab ea amputandam esse *imperiali potestate, cum consensu venerabilium sacerdotum*, id est, adhibito consilio Episcoporum Italiae. Henricus III. Imperator simoniam prohibuit anno MXLVII. edicto lato in plenariis comitiis Galliarum & Germaniae, ut tradit Glaber illius temporis scriptor: (16) *Tunc proposuit edictum omni imperio suo, ut nullus gradus clericorum vel ministerium ecclesiasticum pretio aliquo acquireretur; ac si quis dare vël accipere praesumeret, omni honore destitutus, anathemate multaretur*. Eam quoque suis constitutionibus in Gallia prohibuerunt sanctus Ludovicus aliique Reges.

In secundo casu Principes summam habent auctoritatem impediendi exactiones curiae Romanae in regnis suis; quae adeo perniciosae olim fuere, ut Stephanus Tornacensis, iocose quidem, sed tamen exprobrans, scripserit in epistola CLXV. *Anglico plumbo teguntur Ecclesiae, nudantur Romano* (17). Piaculum esset in Gallia, si quis de hac potestate dubitaret post edicta sancti Ludovici Regumque Philippi Pulcri, Philippi Valesii, Caroli V. VI. & VII. & post varias constitutiones Regum subsequentium. Quod si nolint eas in universum prohibere, possunt tamen eis modum adhibere; ut quoad enthronistica usurpatum est a Iustiniano (18), & ab Isaacio Comneno quoad iura, quae Presbyteri persolvebant Episcopo, a quo ordinabantur. Quum autem inita sunt Concordata, annatarum & provisionum beneficiorum sumtus reducti sunt ad certum quemdam modum; adeo, ut nisi Romae observetur, Rex possit prohibere, ne nova exactio superponatur.

XIV. Quod si negotium istud paullo liberalius tractare visum fuerit,

(14) L.32. L.42. C. de Episc. & cleric.
(15) Gregor. lib. 4. epist. 35. & alibi.
(16) Glaber. lib. 5. c. 2.
(17) Vide Notas Baluzii ad ep. 13. Lupi Ferrar.
(18) Nov. 123.

rit, rogandus erit summus Pontifex, ut remittat nova illa subsidia veteribus annatis addita, ipseque rationem habebit querelarum, quae fient adversus ministros curiae Romanae. Huius rei exemplum dedit Canutus Rex Anglorum; qui religionis caussa Romam petiit, obtinuitque, ut Episcopi Angliae liberi essent a solvendis pecuniis, quae ab eis exigebantur ratione Pallii: (19) *Conquestus iterum sum coram Domino Papa & mihi valde displicere dixi, quod mei Archiepiscopi in tantum angariabantur immensitate pecuniarum, quae ab eis exigebantur, dum pro Pallio accipiendo secundum morem Apostolicam sedem expeterent; decretumque est, ne deinceps fiat.*

XV. At Gallia anno MDXXXII. remedium his malis sibi parare studuit, propositis nimirum & explicatis summo Pontifici incommodis, quae proveniebant ex novis illis & indebitis exactionibus, quae Romae exigebantur pro expeditione bullarum, praeter annatas, quae modum excedebant, & quarum solutio in necessitatem versa erat; quarum rerum proponendarum cura demandata est illustrissimis Cardinalibus Turnonio & Gramontio (20). Sed in *Instructionibus*, quas vocant, sive mandatis, quae eis data sunt, habetur, Regem rogatum fuisse, ut Ecclesiam Gallicanam congregaret, quo finis imponeretur his rebus honesto prorsus & decoro adversantibus, atque cuncta revocarentur in eum statum, in quo erant antiquitus: noluisse tamen Principem convocare coëtum illum, vitandis consequentiis; quia spem conceperat, futurum, ut summus Pontifex toleraturus non fuerit novas illas & indebitas exactiones.

Anno MDLXI. Praeses Ferrerius ad Pium IV. summum Pontificem missus est, ut ei significaret querelas a comitiis Aurelianensibus Regi Carolo IX. propositas adversus annatas & praeventiones (21); rogaretque Pontificem, ut querelarum huiusmodi caussam exscinderet, quandoquidem annatae illae prohibitae fuerant variis regum praedecessorum eius constitutionibus, velut contrariae libertatibus Ecclesiae Gallicanae; quum praesertim ab academia Parisiensi aliisque regni academiis responsum fuisset, eas exigi non posse absque enormi simonia. Quantum autem ad Concordata, mandatum est Ferrerio, ut differeret, ea per metum magis quam alio modo fuisse recepta, neque aliter publicata fuisse, quam vi necessitatis, ideoque illa officere non posse libertatibus Ecclesiae Gallicanae. Sed nullam video necessitatem, quae cogere possit, ad ea extrema deveniri, ut Concordatorum nullitas allegetur. Quippe nihil vetat, quin valeant, ut supra adnotatum est. Praeterea, si id e republica esse videatur, cessare possumus a solutione annatarum, nulla prorsus a nobis vi facta huic pactioni.

Anno

(19) Willelmus Malmesbur. de Gestis Reg. Anglor. lib. 2. cap. 11.
(20) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. num. 30.
(21) Num. 34.

Anno MDLXXXVII. Rex Henricus III. Romam misit illustrissimum Cardinalem a Ioyosa Protectoris negotiorum regiae maiestatis officium illic impleturum (22). Ei autem dedit in mandatis, ut se opponeret novis pecuniarum exactionibus, quas Datariae ministri meditabantur pro expeditione beneficiorum huius regni. Eodem anno Parlamentum Parisiense decreto vetuit, ne Banquerii & Sollicitatores maiorem pecuniarum summam pro expeditionibus Romanis solverent, quam eam, quae solita erat (23).

CAPVT XIII.

De Synodis provincialibus & iure Metropolitanorum circa illas.

SYNOPSIS.

I. Duo genera synodorum provincialium. Quae sint provinciales, quae nationales.

II. Convocatio synodi provinciae pertinet ad Metropolitanum. Plenaria est synodus, cui interest Metropolitanus. Concilia plenaria ex orbe universo.

III. Episcopi comprovinciales tenentur convenire ad locum, quem Metropolitanus iusserit. Qui accedere non poterant, vicarios mittebant; qui sententiam nomine eorum promebant, a quibus mittebantur. Panormitanus notatus.

IV. Synodus Agathensis excusat Episcopum, qui ob praeceptionem regiam non adfuerit. Item Emeritensis. Synodus Turonensis II. explicatur, quae excusationem illam admitti prohibet.

V. Canon XX. Antiochenus explicatus ex canone XIII. Concilii Tarraconensis. Synodorum provincialium consessus explicatus in Concilio Toletano quarto.

VI. Concilium Emeritense iubet, ne vicariatus ad synodum detur Diaconis, sed Presbyteris. Tum ut synodus convocari non possit absque permissione regia. Quod etiam probatur ex Concilio Meldensi.

VII. Concilia provincialia celebranda sunt bis in anno. Discrimen inter synodum Nicaenam & canones apostolicos, qui explicantur. Immutatus ordo vetus a Iustiniano.

VIII. Olim in Gallia synodi illae bis in anno celebrabantur. Secunda synodus Aurelianensis eas semel tantum haberi iubet. Institutum hoc fluxit ab Africanis. Eadem immutatio accidit in Hispania. Quam probat Gregorius magnus.

IX. Lege Capitularium revocati sunt prisci mores. Interrupti iterum ob bella civilia. Concilium Parisiense an. 829. petit a Ludovico Pio, ut synodi bis in anno celebrentur; & synodus Lingonensis a Carolo Calvo. Concilium Lateranense eas semel in anno celebrari iubet. Longius abierunt posteriora Concilia. Canon ultimus synodi Matisconensis explicatus.

I. DEinceps de synodis provincialibus agendum est, quatenus coactae sunt pro caussarum iudiciis. Constant autem vel ex Metropolitano cum Episcopis suae provinciae, vel ex Episcopis plurium provinciarum in unum corpus congregatis. Prioris generis synodi vocantur provinciales, aut metropoliticae; posterioris vero, Concilia generalia, universalia, sive regionalia, & post Concilium Constantiense, natio-

(22) Num. 38.

(23) Num. 39.

nationalia. Antequam autem de istis agamus, breviter ac strictim tractare convenit de synodis primi generis, quae aliarum origo sunt. Apud Cyprianum & Eusebium legimus, viguisse in antiqua Ecclesia Conciliorum provincialium celebrationem; metropoleon institutione ab Apostolis eo consilio facta, ut communio haec inter Episcopos retineretur; cuius tamen certa firmaque constitutio facta est in Concilio Nicaeno. Materia porro ista ad quatuor praecipua capita revocari potest. Primum, ad quem pertineat convocatio harum synodorum. Secundum, quonam tempore celebrari debeant. Tertium, quasnam caussas in eis tractare oporteat, & cuius ponderis sint iudicia illic reddita. Quartum, ob quam caussam desierint haec Concilia celebrari.

II. Conventum a Metropolitano convocandum esse, adeo verum est, ut Episcopi provinciae non possint convenire absque consensu eius, quemadmodum conceptis verbis definivit Concilium Antiochenum can. XX. ex versione Dionysii Exigui: *Metropolitano provinciales Episcopos admonente . . . . Nullis vero liceat apud se celebrare Concilia praeter eos, quibus metropolitana videntur esse iura commissa*; ut vertit Hincmarus, iuxta sensum verborum Graecorum (1). Nam Concilium illud perfectum est, cui Metropolitanus interest, ut in canone XVI. eiusdem Concilii legitur: *Perfectum vero Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes*. Graecus contextus habet, τελείαν σύνοδον. Ferrandus autem Diaconus Carthaginiensis in Breviario canonum plenariam synodum vertit in illo canone: *Ut synodus plenaria tunc dicatur, quum Episcopus Metropolitanus aderit. Concilium Antiochen. tit. 16.* Recte itaque Augustinus Concilia oecumenica vocat *plenaria Concilia ex orbe universo*, ut ea distinguat a Conciliis metropoliticis.

III. Tenentur autem Episcopi convenire ad locum, quem Metropolitanus iusserit sub poena suspensionis a communione; ut statutum est in canone XL. Laodiceno (2), LXXVI. Africano, & XIX. Chalcedonensi. Placuit ea institutio Gallicanis Episcopis, qui eam retinendam esse censent in suis canonibus. Ita enim statutum est in Concilio Arelatensi II. habito circa annum CDXLIV. ubi praeterea decernitur, ut, si quis Episcoporum morbo praepeditus interesse non potuerit, vicarium pro se mittat (3). *Si quis commonitus infirmitatis caussa defuerit, personam vice sua dirigat*. Praxis autem illa invaluerat antea; ut colligi potest ex canone XXIX. Concilii primi Arausicani, quod anno CCCCXLI. habitum est. Licentiam porro illam mittendorum vicariorum amplexae sunt posteriores synodi Galliarum & Hispaniarum; in quibus leguntur subscriptiones Presbyterorum, hoc modo:

(1) Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 100.

(2) Concil. Laod. c. 40. Παρήκοντας εἰ *μὴ δι' ἀνωμαλίαν ἀπολιμπάνοιτο*, *per aegritudinem*, ut vertit Dionysius.

(3) Conc. Arelat. 2. c. 18. 19.

do: *Missus a Domino Episcopo*, vel *Vicarius*, aut *vices agens*. Dubitandum non est, quin sententiam nomine eorum promererent, a quibus mittebantur, quum id satis constet ex epistola Aviti Episcopi Viennensis ad provinciae suae Episcopos, qua eos invitat, ut ad synodum veniant Epaonensem (4): *Duos Presbyteros magnae ac probabilis vitae mandati instructione firmatos fratribus pro se praesentare procuret. Sed tales dignetur eligere, quos Episcoporum Concilio non minus scientia, quam reverentia iure faciat interesse, cum quibus delectet (*) summos Pontifices conferre sermonem, quos definitiones pro Episcopo suo sanciendas subscribendasque quum fuerit solertia eligi, sit auctoritas legi. Sed istud non extorqueat, nisi summa necessitas.* Qui locus utilis admodum est ad confutandam opinionem Panormitani, qui existimat, Vicarios illos non habuisse ius suffragii in Conciliis provincialibus.

IV. Synodus Agathensis celebrata anno DVI. excusationem, praeter aegritudinem corporis, agnoscit etiam praeceptionem regiam (5): *Postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis, aut praeceptione regia, ad constitutum diem adesse non differant.* Unde Concilium Emeritense habitum anno DCLVI. hausit, quod in canone V. decrevit: *Aut per regiam iussionem iniunctum acceperit aliquid agere, ut sit per quod Concilio non possit interesse.* Concilium Aurelianense III. habitum anno DXXXVIII. eidem poenae subiacere decernit Metropolitanum, qui moram adhibet in congregandis Episcopis, & Episcopos, qui ad synodum accedere recusant, nimirum (6), *ut anno integro Missas facere non praesumant.* Neque eorum excusationem admittit, qui alterius sortis fuerint, id est, alterius portionis regni, quod tunc in tetrarchias divisum erat: *Si absentiam suam divisione sortis crediderint excusandam.* Turonensis secunda synodus anno DLXVII. habita praecipit, ut Metropolitanus locum eligat, ad quem omnes Episcopi accedere teneantur sub poena suspensionis a communione *usque ad maiorem synodum*, nisi *ob infirmitatis certissimae laborem* impediantur; adeoque severe cum iis agit, ut admittendam non esse pronuntiet excusationem, quae impedimentum regiorum iussorum praeferret. Quod Agathensi Concilio adversari videretur (7), nisi vera canonis huius sententia spectaretur, quae coërcetur ad celebrationem synodi provincialis: quae celebratio quum decreta sit in canonibus Nicaenis, quorum protectores sunt Principes, aequum non est, ut praetextu constitutionum regiarum Episcopi violent antiquas illas institutiones. Adde, quod decretum illud Concilii Turonensis ea de caussa factum est, ut iretur obviam conquisitis Episcoporum excu-

(4) Avit. epist. 80.

(*) *i. e. Episcopos*, ne quis heic aliud somniet.

(5) Concil. Agath. can. 35. qui relatus est a Gratiano dist. 18. c. *Si Episcopus*.

(6) Concil. Aurelian. 3. can. 1.

(7) *Neque per impedimentum ordinationis regiae .... debeat a Concilio separari.*

cusationibus, qui se regiis negotiis immiscere conabantur, quo abstinere possent ab officio suo. Id ea, inquam, de caussa factum, non autem, ut repugnaretur mandatis Principis, quorum exsecutio retardari non potest absque gravi damno rei publicae.

V. Concilium Tarraconense habitum anno DXVII. usui esse potest ad explicandum canonem Antiochenum, quo praecipitur Presbyteris & Diaconis, atque insuper iis, qui se laesos existimant, ut ad synodum veniant (8). Metropolitanus enim ad Episcopos tantum mittit epistolas. Isti vero secum adducere debent, ex praecepto Concilii Tarraconensis, certum Presbyterorum numerum Ecclesiarum suarum cathedralium aliarumque Ecclesiarum dioecesanarum & aliquot insuper saeculares personas: *Epistolae tales per fratres a Metropolitano sunt dirigendae, ut non solum de cathedralibus Ecclesiis Presbyteros, verum etiam de dioecesanis ad Concilium trahant, & aliquos de filiis Ecclesiae saecularibus secum adducere debeant.* Canonem illum non omisere in suis collectionibus Burchardus & Ivo. Eius autem effectus deprehenduntur in Conciliis Galliae & Hispaniae; in quibus videntur Presbyteri cum Episcopis & laicis, & deinde cum Abbatibus. Sed de his agere non est huius loci. Cuiusmodi autem debeat esse consessus horum Conciliorum, nimirum, ut Presbyteri post Episcopos sedeant, & Diaconi stent, qua praeterea ratione in iis tractanda sint negotia, recte explicatum est in canone III. Concilii quarti Toletani habiti anno DCXXXIII.

VI. Sed praetermittere non debeo, Concilium Emeritense, in Lusitania habitum anno DCLXVI. duo decreta edidisse, quae magni momenti esse mihi videntur. Primum enim prohibet, ne Episcopi aegroti vicariatum suum tribuant Diaconis, quibus non licet sedere inter Episcopos; eique rei destinandos praecipit Presbyteros frugi & sapientes. Deinde decernit, synodum provincialem convocari non posse absque permissione regia (9): *Tempore, quo Concilium per Metropolitani voluntatem & regiam iussionem electum fuerit agere.* Et in canone VII. *Comprovinciales Episcopi, dum a suo Metropolitano fuerint admoniti, praesentes esse debeant ad locum temporis debiti. Quae res non extra regiam agitur voluntatem.* Necessariam esse in Gallia Regis permissionem, agnovit etiam Concilium Meldense, habitum anno DCCCXLV. (10). *Ut Principes, iuxta decreta canonum, per singulas provincias saltem bis aut semel in anno a Metropolitanis & dioecesanis Episcopis synodice conveniri concedant.*

VII. Quoad tempus autem celebrationis Conciliorum, canon quintus Concilii Nicaeni praecipit, ut illa bis in anno habeantur: quod in

(8) Concil. Antiochen. can. 20. *In ipsis autem Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi & omnes, qui se laesos existimant, ut synodi experiantur examen.*

(9) Concil. Tarracon. can. 13.

(10) Concil. Emerit. can. 5.

(11) Concil. Meld. can. 1.

in canone quoque Apostolico XXXVII. statutum est, & in Antiocheno & Chalcedonensi Concilio. Discrimen porro reperitur quoad tempus celebrationis. Quippe Nicaena synodus primum conventum in quadragesima haberi praecipit, ante Pascha, secundum vero per autumnum. At canon Apostolicus, quem sequitur Antiochenus (12), primum conventum agi iubet quarta septimana Pentecostes, id est, quarta septimana post festum Paschatis. Quippe quinquaginta dies, qui intercedunt a die Paschatis usque ad festum Pentecostes, quod quinquagenarium illum numerum claudit, comprehenduntur vocabulo Pentecostes in hoc loco, quemadmodum & in Actis Apostolorum, apud Tertullianum, & alibi. Primum igitur conventum quarta septimana post festum Paschatis agi iubet canon Apostolicus, secundum vero mense Octobri; quod in titulo quoque septimo decretorum Leonis primi Papae statutum reperitur. Verum Novella Iustiniani celebrationem horum Conciliorum semel tantum in anno fieri concessit (13): quod etiam secuta est synodus in Trullo, & secunda Nicaena, utraque Graeca (14).

VIII. Similibus mutationibus obnoxium in Gallia fuit illud tempus. Synodus enim Reientis anno CDXXXIX. & Arausicana biennio post habita statuerunt, ut Concilia illa bis in anno celebrentur. Sed synodus secunda Aurelianensis ea semel in anno fieri decernit: *Ut Metropolitani singulis annis comprovinciales suos ad Concilium evocent*. Neque vero existimandum est, Gallos huius institutionis formam mutuatos esse ex Iustiniano. Nam praeterquam, quod imperio eius subiecti non erant, observandum est, Concilium illud fuisse habitum anno DXXXIII. quum Novellae Iustiniani, quarum auctoritate haec canonum modificatio introducta est, anno tantum DXLI. editae fuerint. In ea ergo sum sententia, ut existimem, utrosque formam huius institutionis sumsisse ex canonibus Africanis, qui semel in anno statuunt celebranda esse Concilia generalia Africae; de quibus agam suo loco. Concilium Toletanum III. habitum anno DLXXXIX. hanc temporis praescriptionem secutum est cum quadam prudentia. Decrevit namque, ut auctoritas antiquorum canonum, quae bis in anno praecepit Concilia congregari, inviolata permaneat. Et tamen, habita ratione longitudinis itinerum & paupertatis Ecclesiarum Hispaniae, edicit, ut semel in anno Episcopi conveniant ad locum, quem Metropolitanus elegerit (15): *Ut stante priorum auctoritate canonum, quae bis in anno praecipit congregari Concilia, consulta itineris lon-*

(12) Concil. Antiochen. c. 20. Male Gothofredus verba Iustiniani in Nov. 137. c. 4. quae sumta sunt ex hoc canone Antiocheno, sic interpretatur; *quarta septimanae*, i. e. die Mercurii; quum legendum sit: *Quartae septimanae*.

(13) Nov. 123. & 137.

(14) Synod. in Trullo c. 8. Septima Nic. c. 6.

(15) Concil. Tolet. 3. c. 8.

longitudine & paupertate Ecclesiarum Hispaniae, semel in anno, in locum, quem Metropolitanus elegerit, Episcopi congregentur. Idipsum confirmavit sanctus Gregorius ad Episcopos Galliarum scribens (16): *Et quidem, quid de habendo bis in anno Concilio patrum sit regulis statutum, non latet. Sed ne forte aliqua impleri hoc necessitas non permittat, semel tamen in anno sine excusatione aliqua decernimus congregari; ut exspectatione Concilii nihil pravum, nihil praesumatur illicitum. Nam plerumque, etsi non amore iustitiae, metu tamen examinis, abstinetur ab hoc, quod omnium notum est posse displicere iudicio.*

IX. Antiquum ius restitutum est in Capitularibus: in quibus decretum est, iuxta canones Antiochiae & Chalcedonis, qui illic laudantur, ut Concilia provincialia bis in anno teneantur (17). Et quia tumultus in regno suborti eorum usum interruperant, Concilium Parisiense, habitum anno DCCCXXIX. disseruit apud Imperatorem, hinc oriri gravem contemtum auctoritatis episcopalis, quoniam clerici, qui obedire nolebant, ordinariis correctionibus Episcoporum suorum, aures Imperatoris importune pulsabant. Ludovicum autem Pium orant patres, ut eis libertatem concedat bis in anno coëundi iuxta canones, aut saltem semel, ut ius suum cuique tribuere possint (18). *Ob id ecclesiasticae utilitati*, inquiunt, *magnum dispendium & principalibus auribus insolens impedimentum & multorum impunitas nascitur flagitiorum.* Infra: *Si haec semel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & honor ecclesiasticus vires ordinis sui obtinebit, & impudentia quorumdam superborum clericorum, quae passim auctoritate canonica calcata auribus imperialibus molestiam ingerit, cessabit.* Tum etiam Presbyteros, Diaconos, eosque qui se laesos existimant, ad Concilium accedere volunt: *Ut in ipsis Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi & omnes, qui se laesos existimant, & synodi experiantur examen.* Quae verba omnino descripta sunt ex canone XX. Antiocheno. Similia a Carolo Calvo postulavit synodus Lingonensis anno DCCCLVIII. Et Concilium quidem Lateranense sub Innocentio III. ea Concilia semel in anno celebrari praecepit. Sed longiorem moram praescripserunt Concilia Basileense & Tridentinum, & Constitutio Blesensis (19); quae unoquoque triennio iubent ea Concilia convocari. Quod spatium definitum est ad exemplum Concilii Matisconensis secundi. Sed in eo aberratum est, ob hoc videlicet, quod canon ultimus illius synodi explicatus est de Conciliis provincialibus; qui tamen loquitur de Conciliis generalibus Galliae, ut dicam inferius.

CA-

(16) Gregor. lib. 7. epist. 110.
(17) Capitul. lib. 3. c. 13.
(18) Concil. Parif. lib. 1. c. 26.
(19) *Ordonnance de Blois.*

CAPUT XIV.

De suprema Synodorum provincialium decidendi potestate, & quatenus postea infracta astutia Pontificum fuerit.

SYNOPSIS.

I. In synodis provincialibus agitabantur caussae ecclesiasticae.

II. Maiores caussae referebantur ad sedem Apostolicam. Iudicia synodorum provincialium, quae lata erant de disciplina, supremae erant auctoritatis, nec ab eis appellare licebat. Quid placitum Concilio Sardicensi: quod nihil detraxit de suprema Conciliorum provincialium auctoritate, quoad Presbyteros. Canones Sardicenses proferuntur a Zosimo Papa sub titulo Nicaenorum.

III. Hic agendi modus offendit Afros. Status controversiae proponitur. Verus canonis XVII. Sardicenses sensus adsertur. Explicantur verba epistolae Concilii Africani ad Caelestinum. Balsamo notatus.

IV. Concilium Carthaginiense vetuit, ne Presbyteri ad transmarina iudicia appellent.

V. Suprema illa potestate fruebantur Concilia provincialia Galliarum. Probatur ex Innocentio primo.

VI. Et ex Concilio Francofordiensi. Cur ad haec Concilia convenire iubeantur Comites.

VII. Conciliorum provincialium suprema potestas confirmata est in Concilio VIII. oecumenico.

VIII. Sub Carolo Calvo primum infracta eorum auctoritas, ob appellationes Presbyterorum ad sedem Apostolicam. Transmarinum iudicium, & transalpinum. Servandos canones admonet Carolus ad Ioannem VIII. scribens.

IX. Quaedam Ecclesiae consentiebant, Presbyteros damnatos iudicari in synodo Romana. Praeclara distinctio Caroli.

X. Ecclesia Gallicana non pertinet ad specialem Dioecesim Romanam. Nicolai primi plenum calliditate consilium Episcopos Gallicanos ad Concilium Romanum invitantis. Eius consilium eludunt Episcopi Gallicani. Quandonam ii teneantur accedere ad Concilium Romanum. Vrget iterum Nicolaus, sed irrito conatu. Princeps iure proprio prohibere potest, ne Episcopi regni sui Romam accedant.

XI. Ioannes VIII. Episcopos Gallicanos revocat ad observationem priscae consuetudinis. Temperamentum Hadriani II. in caussis Presbyterorum. Eorum successores appellationes Presbyterorum admisere.

XII. Concilia provincialia possunt condere canones, modo contrarii non sint canonibus Conciliorum generalium. Probatur variis exemplis ex Gallia & Hispania. Item ex auctore apologetici pro Decretis Gregorii septimi.

XIII. Notatus Gratianus; a quo recedit auctor Glossae. Saeculi nostri sententia de auctoritate Conciliorum provincialium. Declarationes Cardinalium pro explicatione Concilii Tridentini non obtinent apud nos.

I. Quaenam materiae tractandae sint in his Conciliis provincialibus, definivit canon quintus Nicaenus, itemque vigesimus Antiochenus. In eum itaque censum referendae sunt caussae clericorum & laicorum, qui ab Episcopis suis excommunicati sunt, accusationes adversus Episcopos, difficultates, quae contingebant circa administrationem bonorum ecclesiasticorum, & in universum, omnes contro-

troversiae & dubitationes, quae ad caerimonias sacrorum, personas & res ecclesiasticas pertinent (1): *Propter utilitates ecclesiasticas & absolutionem earum, quae dubitationem controversiamque recipiunt.* Haec autem omnia unico verbo complectitur Concilium Chalcedonense τὰ ἀνακύπτοντα, *quae emerserint*, ut vertit Dionysius Exiguus, id est, negotia, quae incidunt: quod in Novella constitutione CXXXVII. explicavit Imperator Iustinianus (2).

II. Materiae fidei, & maiores dubitationes, quae pertinebant ad aliquod caput disciplinae canonicae, quod nondum satis explicatum esset, referebantur ad Papam in Occidente per consultationes, ut fuse disserui in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum. At iudicia in synodis illis reddita quoad disciplinam summae erant auctoritatis, ut constat ex Concilio Nicaeno, non solum quoad correctionem & depositionem Presbyterorum aliorumque inferioris ordinis clericorum, sed etiam quoad depositionem Episcoporum. Itaque appellationi locus non erat, nullaque alia antiquitus ratio suppetebat damnatis, quam ut rescripto Principis negotium retractaretur in maiore synodo; quando videlicet agebatur alicuius Episcopi caussa, aut aliquod negotium magni momenti. Ei auctoritati temperamentum in Occidente adhibuit Sardicensis synodus in gratiam Episcoporum gradu suo deiectorum; data nimirum licentia appellandi Apostolicam sedem, ut iudicium renovetur in provincia, si Romanus Episcopus existimaverit renovandum esse. Quoad vero Presbyteros & laicos excommunicatos nihil innovatum fuit, quoniam eorum caussae non erant eius momenti, ut Romanus Pontifex appellari posset; sicut nec in Oriente concessa iis erat appellatio ad Patriarchas, ut patet ex canonibus Nicaenis, Antiocheno sexto, & nono Chalcedonensi. Concilium inquam Sardicense nihil prorsus detraxit de suprema Conciliorum provincialium auctoritate quoad Presbyteros. Contra, eam canone XVII. firmavit adversus iniquas quorumdam Episcoporum molitiones, qui ferre non poterant Presbyterorum aut Diaconorum deiectorum querelas adversus ipsos propositas apud ceteros Episcopos: *Habeat potestatem is, qui abiectus est, ut Episcopos finitimos interpellet, & caussa eius audiatur ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negare audientiam roganti. Et ille Episcopus, qui iuste vel iniuste eum abiecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur; ut vel probetur sententia eius a plurimis, vel emendetur.* Interim tamen demandanda est exsecutioni sententia Episcopi, ut ait canon: *Tamen prius quam omnia diligenter & fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communione separatus, ante cognitionem nullus debet praesumere, ut eum communione societ.* Huius canonis praeiudicio; quem Legatus Faustinus tamquam canonem synodi

(1) Concil. Nic. can. 5. Antioch. can. 20. καὶ τῶν ἀμφισβητουμένων διαλύσεις.

(2) Nov. 137. cap. 4.

di Nicaenae protulerat, Zosimus firmare conatus est cognitionem a se habitam de accusatione Apiarii Presbyteri Africani a proprio Episcopo deiecti, existimans videlicet, eum esse canonis illius sensum, ut Presbyteri excommunicati arbitrio relinquat querelam suam deferendi, ad quos voluerit Episcopos, modo provinciae vicini essent (3); cuiusmodi esse Roma videbatur, habita ratione provinciarum maritimarum Africae.

III. Quapropter canon ille offendit Afros; qui contenderunt, eum non esse recensendum inter canones Nicaenos, ac nihilominus illum caussae cognitionem tribuere Episcopis provinciae, non autem aliis, tametsi finitimis. Ita namque explicanda est intercessio Novati Legati Mauritaniae in Concilio Carthaginiensi (4). *Nunc meminimus hoc commonitorio etiam de Presbyteris vel Diaconibus contineri, qualiter audiri ab Episcopis suis vel finitimis debeant; quod in Concilio Nicaeno minime legitur*. Itaque Afri iusserunt consuli authentica canonum Nicaenorum exemplaria, quae Constantinopoli & Alexandriae servabantur. Interim vero praecipiunt observari canonem Sardicensem, quoad appellationes Episcoporum ad sedem Apostolicam: in quo morem gerunt votis summi Pontificis. Idipsum de Presbyterorum appellationibus interim observari praecipiunt, ea tamen lege adiecta, *ut clericorum caussae apud suarum provinciarum Episcopos finiantur*. Igitur, quoad caput istud praeclare providebant suae auctoritati, elusis Romani Pontificis consiliis, sequuti videlicet institutionem Concilii Milevitani, quod appellationes Presbyterorum iudicari decreverat apud Primates provinciarum in Conciliis generalibus Africae. Ceterum hoc Africanorum decretum viam aperuit novo Zosimi beneficio in Apiarium: qui, interim dum authentica Concilii Nicaeni exemplaria conquirebantur, iterum accusatus, ac gradu suo deiectus, Romam appellavit; restitutusque est a summo Pontifice, qui Faustinum Legatum misit in Africam, ut Apiarium loco suo reddi procuraret. Sed repugnantibus Afris, investigandum Faustino fuit, quonam modo ostenderet, Zosimum in ea caussa competentem iudicem fuisse. Neque enim obtendi poterat canon Sardicensis, quem interim observandum esse consenserant Afri; quoniam eam consensui suo conditionem adiecerant, iuxta genuinum canonis sensum, ut appellationem quidem tolerarent ad Episcopos comprovinciales, non autem indefinite ad Episcopos finitimos. Itaque Faustinus, ut restitui rursus Apiarium suaderet, laudavit privilegia Ecclesiae Romanae, quae in suam communionem receperat Apiarium, ac proinde nihil reliqui esse, quam, ut ab Afris pariter susciperetur. Synodus tamen huius allocutionis rationem non habuit; quod existimaret, non debuisse Apiarium in communionem recipi a Zosimo post appellationem, tametsi revera Apiarius

(3) Vide lib. 7. c. 15.

(4) Concil. Carthagin. can. 6.

rius probare non potuerit, se appellasse. Contra synodus repetita cognitione adeo reum variis interrogationibus ursit, ut crimen confiteretur. Narratio haec colligitur ex epistola Concilii Africani ad Caelestinum scripta; tametsi quidam conentur contextum eius corrumpere, & alio detorqueant eius sensum; qui nondum sincere explicatus est, neque etiam status controversiae ob canonem Sardicensem motae, qui Presbyterorum caussam exsequitur. *Nam primum, quantum obstiterit* (Faustinus) *omni congregationi diversas iniurias ingerendo, quasi Romanae Ecclesiae asserens privilegia, & volens eum* (id est, Apiarium) *in communione suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat; quod minime tamen licuit &c*. Versio Graeca canonis Sardicensis (5), quae exstat apud Balsamonem, sincera non est; quum potius sit paraphrasis interpretis, qui sensum aliquem tribuere conatus est verbis a se non intellectis. Voces enim illae, *finitimos interpellet*, si generaliter accipiantur, confusionem introducere possunt in politiam ecclesiasticam. Quo factum est, ut interpres crediderit synodum Sardicensem non tribuere Presbyteris licentiam interpellandi Episcopos vicinae provinciae, nisi absente Metropolitano. Ea fuit caussa, cur eum in versione sua addiderit contra ipsa verba canonis: de cuius fide dubitari non potest, quum Dionysii versio, &, quod in primis observandum est, Concilium Africae in epistola ad Bonifacium eum nobis exhibeant clausula illa carentem.

IV. Concilium Carthaginiense renovavit canonem Milevitanum, edicto ne Presbyteri *ad transmarina iudicia*, id est, Romam, appellarent, sub poena excommunicationis (6). *Non provocent ad transmarina iudicia, sed ad primates provinciarum suarum, sicut & de Episcopis saepe constitutum est. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam ad communionem suscipiatur*. Quod fuse explicant iidem Afri in epistola ad Caelestinum: *Presbyterorum quoque & sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua: quia & nulla patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est Africanae, & decreta Nicaena sive inferioris gradus clericos sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis aperte commiserunt. Prudentissime enim iustissimeque viderunt quaecumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique provinciae gratiam sancti Spiritus defuturam; . . . maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suae provinciae vel etiam universale provocare*.

V. Suprema illa potestate fruebantur Concilia provincialia Galliarum,

(5) Vetus interpretatio canonis Sardicens. Ἐχέτω ἐυξουσιαν ἐπι τον ἐπισκοπον της μητροπολεως της αὐτης ἐπαρχιας καταφυγειν. εἰ δε ὁ της μητροπολεως ἀπειη, ἐπι τον πλησιοχωρον κατατρεχειν.

(6) Can. 28. Conc. Afric.

rum, iure tamen consultationis Ecclesiae Romanae servato in maioribus caussis, ut constat ex celebri illo loco epistolae Innocentii primi ad Victricium Episcopum Rotomagensem, cuius veram interpretationem investigavi in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum. Sic igitur scribit Innocentius (7). *Si quae autem caussae vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortae, ut secundum synodum Nicaenam, congregatis eiusdem provinciae Episcopis, iurgium terminetur. Nec alicui liceat, (sine praeiudicio tamen Romanae Ecclesiae, cui in omnibus caussis debet reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias.* Secundum hos canones & decreta veteres synodi Gallicanae praecipiunt, ut clerici, qui de Episcopis suis conqueruntur, ad synodum accedant; ut patet ex Concilio Vasensi anni CDLXII. Arelatensi secundo anni CDXLIV. & Aurelianensi III. anni DXXXVIII.

VI. Aevo Caroli magni Conciliis istiusmodi conservata est suprema potestas in iudicandis Abbatibus, Presbyteris, monachis, aliisque clericis, & laicis excommunicatis (8). Absoluta auctoritas est, id ita consuevisse, quum ita factitatum fuisse doceat Concilium Francofordiense generale, habitum anno DCCXIV. cui interfuit legatio Hadriani I. Papae, & ad quod convenerunt Episcopi Galliarum, Germaniae & Italiae, a Rege evocati. *Statutum est*, inquit (9), *a Domno Rege & sancta synodo, ut Episcopi iustitias faciant in suis parochiis. Si non obedierit aliqua persona Episcopo suo de Abbatibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris clericis, vel etiam aliis in eius parochia, veniant ad Metropolitanum suum, & ille diiudicet caussam cum suis suffraganeis. Comites quoque nostri veniant ad iudicium Episcoporum. Et si aliquid est, quod Episcopus Metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato cum litteris Metropolitani, ut sciamus veritatem rei.*

Constat igitur, hoc canone nullum appellationis genus relinqui a iudicio Metropolitani. Excipit solum, ut, si post sententiam synodi supersit adhuc aliqua controversia, accusator & reus adeant Principem cum litteris Metropolitani; ut Rex cognitionem extraiudicialem caussae suscipiat, auctoritatemque suam tribuat pro exsecutione rei iudicatae, aut protectionem suam subditis suis, si contingeret eos opprimi in iniuriam legum & canonum: qua de re alibi accurate dissero (10).

Cur autem Comites, quos hic canon iubet interesse iudiciis Episcoporum, ad haec Concilia convenire debeant, docet praefatio Concilii Moguntini iussu Caroli magni habiti anno DCCCXIII. *Convenit nobis de nostro communi collegio clericorum seu laicorum tres fa-*

(7) Innoc. I. epist. ad Victric. c. 3.
(8) Vide cap. 26. §. 2. & 3.
(9) Concil. Francoford. can. 6.
(10) Vide cap. 25. §. 6.

facere turmas, sicut & fecimus. In prima turma consederunt Episcopi . . . . legentes atque tractantes sanctum evangelium . . . . . In alia vero turma consederunt Abbates ac probati monachi . . . . . In tertia denique turma sederunt Comites & iudices in mundanis legibus decertantes, vulgi iustitias perquirentes, omniumque advenientium caussas diligenter examinantes, modis, quibus poterant, iustitias terminantes. Vnde colligitur, Comites ea de caussa ad synodos convenire solitos, ut pro sua virili leges discerent, & ut saeculares caussas eorum definirent, qui undequaque ad conventus huiuscemodi accedebant. Praeterea eorum praesentia necessaria erat ad terminandas lites, quae forte exoriebantur inter clericos & laicos, quas ab Episcopo una cum Comite iudicandas esse sancivit canon XXX. Concilii Francofordiensis: *Si forte inter clericum & laicum fuerit orta altercatio, Episcopus & Comes simul conveniant, & unanimiter inter eos caussam definiant secundum rectitudinem*. Praxis autem illa introducta est a Concilio IV. Aurelianensi celebrato anno quingentesimo quadragesimo primo (11). Comites insuper lege Capitularium tenentur adiuvare Episcopos *ad iustitias faciendas* (12).

Concilium Parisiense habitum anno DCCCXXIX. manifeste probat, viam appellandi ad sedem Apostolicam nondum fuisse apertam per illas tempestates, quum doceat, clericos ab Episcopis suis castigatos querelas suas ad Regem deferre solitos, quando synodi provinciales non habebantur (13).

VII. Suprema Conciliorum provincialium potestas confirmata est disertis verbis in canone XXVI. Concilii octavi oecumenici, quod anno DCCCLXX. in urbe Constantinopolitana habitum est adversus Photium eiusdem urbis Patriarcham, cui praefuerunt Legati Hadriani secundi summi Pontificis. Ac licet Galli Concilium illud non admisissent, summi tamen Pontifices, post suam electionem, eius observationem iureiurando promittebant, non secus ac superiorum septem Conciliorum. Canon ergo ille caussas Episcoporum distinguit a caussis Presbyterorum & aliorum clericorum; decernitque, ut Episcopi iudicentur in synodo patriarchali. Appellationes autem Presbyterorum a suis Episcopis deiectorum a Metropolitano & synodo provinciali praecipit iudicari, *ad confirmandum scilicet sine omni suspicione, vel destruendum, per generalem synodum, &, multorum sententia, clerici depositionem*. Hic autem canon Latine tantum habetur ex versione Anastasii Bibliothecarii, qui synodo intererat, quique synopsim eiusdem canonis confecit verbis ambiguis: *Quod clericus depositus, vel iniuriam passus ab Episcopo suo, potestatem habeat recurrere ad maiores Ecclesiae catholicae Principes, id est, ad summos Pontifices*. Qui-

(11) Concil. Aurelian. IV. can. 20.
(12) Addit. III. cap. 54. §. 64.
(13) Concil. Parif. can. 26.

Quibus vocibus heic significantur Metropolitani, ut patet ex verbis canonis. Generalis autem synodi vocabulo utitur Anastasius ad significandum provinciale Concilium, & ut illud opponat synodo dioecesanae.

VIII. Extremis annis regni Caroli Calvi vis prima illata est auctoritati Conciliorum provincialium. Presbyteri enim depositi & poenitentiae subiecti, qui nec iudicio Episcoporum suorum acquiescere volebant, nec Metropolitanum interpellare, Romam proficiscebantur; illincque litteras canonibus adversas deferebant, in quibus citra ullam caussae cognitionem iudicia Episcoporum rescindebantur, & iudices Romam vocabantur, sententiae suae rationes illic allaturi. De hoc enim usu cum Ioanne octavo expostulat Carolus Calvus Imperator in epistola ad eum scripta, cuius auctor est Hincmarus Remensis Archiepiscopus: in qua illud quoque additur, nolle Episcopos agnoscere auctoritatem harum litterarum, quas existimabant concessas fuisse a ministris, commotis videlicet misericordia quadam querentium, neque sibi persuadere posse, eas iussu Pontificis fuisse decretas. *Transalpinarum regionum Presbyteri*, inquit (14), *a suis Episcopis de certis criminibus ab ordine sacerdotali deiecti & poenitentiae subacti, sine licentia & conscientia Primatuum suorum huc venire & hinc epistolas, quae regulis non conveniunt, referre coeperunt. Quas non iussione Apostolica, sed, ut assolet etiam in republica, propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcumque ministrorum pia miseratione factas & nos & illius regionis putant Episcopi* (15). Tum in capitibus XIII. XIV. XV. XVI. & XVII. Imperator probat, debere Presbyteros iudicari ab Episcopis & a synodo provinciae, si querela moveatur; ita namque decretum in Concilis Nicaeno, Antiocheno, Sardicensi, Constantinopolitano & Chalcedonensi: neque licitam esse provocationem ab eis iudiciis, ut synodus Carthaginiensis disertis verbis definivit dicens: *Transmarinum iudicium non erit ratum*. Quo loco Hincmarus ita adnotat, in gratiam Francorum, *quod tantumdem est, Transalpinum*: & hanc praxim usque ad sua tempora obtinuisse affirmat: *Haec itaque* (inquit ille in capite XIX.) *transalpinis Ecclesiis earumque rectoribus . . . de Presbyterorum ac Diaconorum appellatione, si de iudiciis Episcoporum suorum questi fuerint, ad comprovinciales synodos & diiudicatione regulari eorum in iisdem synodis, ante longissimae aetatis annos usque ad nostra tempora servata, & a decessoribus ac praedecessoribus eorum secuta & exsecuta fuerunt*. Unde colligit (16), epistolas illas, quas ex Urbe Presbyteri adferebant, quum

(14) Hincm. ep. 9. cap. 2.

(15) Vide lib. 4. cap. 6. § 4.

(16) Cap. 20. *Ab Episcopis transalpinis Presbyteri regulariter iudicati ad hanc sanctam Romanam sedem insciis suis Episcopis veniunt, & eis epistolas eorum referentes iudicia deferunt; eosque vel comministros illorum ad hanc sedem ad conquerendum contra eos venire praecipiunt. Quod nullis antiquorum legibus vel patrum regulis decretum fuisse legimus.* Cap. 21.

quum canonibus essent contrariae, a sede Apostolica datas non fuisse, quae sibi contraria esse non potest, id est, decreto Papae Gelasii, qui scribit, eam sedem *prae ceteris* exsequi canones Conciliorum: *Quas epistolas sacris regulis obvias nec auctoritate Apostolica fuisse missas, sed compilatas quorumcumque vafricia credimus. Non enim sibi ipsi sedes Apostolica potest esse contraria vel diversa*. Demum in cap. XXIV. & XXV. Ioannem Pontificem alloquens concludit, auctoritatem pontificiam & imperatoriam potestatem debere sollicite considerare, quid ab eorum praedecessoribus decretum fuerit circa observationem legum & canonum, eosque inviolabiliter custodire, ut ratum firmumque esse faciant, quidquid ipsi secundum leges & canones statuerint: *Et servando, quae legaliter & regulariter gesta sunt, rata esse faciamus, quae legaliter & regulariter iusserimus*.

IX. Francorum desiderio opponebatur consuetudo aliarum Ecclesiarum, quae Praesbyteros damnatos consentiebant in synodo Romana, cui Episcopi eorum interessent, iudicari. Excipit Imperator praeclare admodum, disparem esse rationem Episcoporum Romanae urbi vicinorum & eorum, qui trans Alpes essent; illos quippe a Papa consecrari, & ad eius synodum pertinere, quo secundum canones accedere tenentur, ideoque interesse posse examinandis querelis, quas eorum presbyteri proponunt; at transalpinorum aliorumque, qui in longinquis regionibus commorantur, diversam esse caussam: canones & decreta Pontificum nihil aliud ab eis exegisse, quam id, quod possibile fuerit, & quod auctoritati canonicae pacique ecclesiasticae consentaneum foret, nunquam adactos transalpinos Episcopos ad iter Romanum pro quaestionibus Presbyterorum; quamquam fortassis ita usurpatum quandoque fuerit quoad alios, qui ad specialem Episcopi Romani Dioecesim pertinebant (17): *Potest fieri, ut illi, qui in vicinis provinciis sunt huius sanctae Romanae Ecclesiae, quique iuxta sacras regulas ad manus impositionem & ad synodos huc convenire solent, ipsi pro reclamatione contra Presbyterorum suorum ad praefatam examinationem conveniant, sicut sacri canones ac leges praecipiunt, ut ad Primatum cuiusque provinciae, qui negotia videntur habere, concurrant, vel ad synodum, qui se laesos existimant, quo non sit difficile testes adhibere, invitentur. Transalpinis autem & aliis, qui in similiter longinquis regionibus commorantur, Apostolica sedes & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis sancto Spiritu, quae sunt unicuique provinciae possibilia & auctoritati convenientia atque paci Ecclesiae congruentia tenenda & exsequenda discretissime praefixerunt*. Infra (18): *Legimus etiam, quamvis rarissime, praeceptum a sede Apostolica, quosdam de longinquioribus parochiis specialis Dioeceseos Romani Pontificis, ad cuius sollicitudinem universalis Ecclesia pertinet,*

(17) In dicta epistola Hincmari cap. 21. (18) Cap. 22.

tinet, propter coutumaces contentiones aliquos invitatos fuisse. Sed de transalpinis regionibus, quibus decreta privilegia servari debent, tale quid pro Presbyterorum & Diaconorum appellatione a sede Apostolica praeceptum fuisse non legimus.

X. Exceptio illa, nimirum Ecclesiam Gallicanam non pertinere ad specialem Dioecesim Romanam, id est, neque ad consecrationem Episcopi Romani, nec ad eius synodum, tametsi sedem Apostolicam coleret, velut particulare caput Occidentis, & etiam tamquam caput Ecclesiae universae, exceptio inquam illa prorsus legitima erat. Prudenter itaque Nicolaus primus conatus est efficere, ut Episcopi Galliarum ad Concilium Romanum convenirent, ut ea ratione eamdem in Gallia & in universo Occidente patriarchalis iurisdictionis amplitudinem constitueret, quam Patriarchae Orientis possidebant in sua quisque Dioecesi. Ii autem Metropolitanos omnes evocabant ad synodum patriarchalem, iuxta canones Constantinopolitanos & Chalcedonenses, Iustinianique Novellas. Ea itaque de caussa litteras ad Episcopos Galliarum & Germaniarum scripsit, ut eos ad Concilium Romanum, anno DCCCLXV. celebrandum, evocaret; quae redditae illis fuere cura Regum Caroli Calvi & Ludovici. At Episcopi, qui Nicolai consilium intellexerunt, nihil suo nomine responderunt, sed scribi ad eum procuravere a Regibus suis, qui protectores sunt libertatum Ecclesiae. Igitur Principes scripserunt, non potuisse Episcopos accedere ad Concilium ob brevitatem temporis & ob pericula itinerum, & ob id etiam, quod occupati essent pro tuitione regni adversus piratas. Quibus addunt, nullam esse necessitatem, quae Episcopos cogat Romam mittere, ut Concilio intersint, *Vt Episcopos de regnis vestris Romam mittendi necessitas non postulet*, ut ait Nicolaus in sua ad Reges epistola (19), qui ex his verbis colligit, nolle Episcopos mandatis suis obedire: *Sed intelligi datur, eos monitis nostris non velle parere*. Nam Reges tamquam rem certam existimant, Episcopos suos non pertinere ad corpus Concilii Romani, atque ideo non teneri ad illud accedere toties, quoties eos evocari contingit, sed tantum, si ea necessitas incidat, ut Concilium oecumenicum sit celebrandum.

Bilem Nicolai commovit haec responsio; qui repraesentat, communi consensu provideri posse necessitatibus Ecclesiae, si Episcopi venirent ex provinciis ad Concilium Romanum. At diversa ratio prohibebat Reges nostros & Episcopos Galliarum, ne illuc accederent. Quippe illic lex ipsis imposita fuisset; contendissentque Pontifices, canones in eo Concilio conditos exsecutioni demandandos esse citra novum examen, quum eis decernendis accessisset consensus Episcoporum Gallicanorum. Secus eveniebat, quando Concilia habebantur intra

(19) Nicol. ep. 26. ad Ludov. Germaniae & Carolum Calvum Reges.

tra Gallias. Caussae enim in eis agitabantur ex sententia & consensu Regis & omnium ordinum; & si quid a Roma mittebatur, deliberationi Concilii obnoxium erat. Mitigatus tandem est animus Nicolai quoad iura Regum in Episcopos. Agnoscit enim, eam illis auctoritatem inesse, ut prohibere possint, ne Episcopi Romam accedant, neque id ullo modo exprobrari posse Episcopis, si obsequio suo prohibitionem exsequantur. Attamen contendit, posse Reges vituperari, si ea auctoritate abutantur. *Quod si qui ex confratribus nostris Episcopis talia nobis misissent, habueramus, qualiter illos reprehendere & arguere deberemus; excepto si regalem magnitudinem vestram sibi impedire dixissent, in vobis hoc reprehendere & corrigi debere videretur.* Videbimus postea in capite XVI. quid sexennio post in octava synodo tentaverit summus Pontifex adversus iura regni Francici.

XI. Et Ioannes quidem octavus videtur maiorem antiquarum institutionum curam habuisse post acceptam Caroli epistolam, quam decreto Concilii octavi inniti conspiciebat. Quippe Sigebodo Narbonensi Archiepiscopo exprobrat facinus quorumdam Episcoporum provinciae Narbonensis, qui Presbyterum quemdam accusatum ad sedem Apostolicam accedere iusserant, interim vero eum suspenderant, ac *quibusdam epitimiis*, id est, poenitentiis, oneraverant, donec aliter summus Pontifex statuisset. Porro ea de caussa Presbyterum illum Romani Episcopi iudicio commiserant, quod, ut ait Pontifex, caussa dubia esset. Addit vero, recte illos ita agere potuisse, si ea in *plenario Concilio* (quem loquendi modum hausit e Ferrando Diacono) examinata, constitisset esse difficilem; eo enim in casu consuli potuisse sedem Apostolicam secundum antiquam consuetudinem: *Ut ita facta scripto relatione*, inquit (20), *si quid dubium sibi seu difficile ingessisse videretur, nostrum super hoc more prisco decretum exposcerent*. Quapropter Ioannes cognitionem illam ab eo Metropolitano suscipi iubet, ut iure proprio eam definiat cum collegis suis: *Ergo saltem nunc fraternitas tua Metropolitani iure potita ex Episcopis sub se degentium vel vicinorum sex, una cum Episcopo, cuius est iste paroeciae, sibi socians, tantum negotium subtili ventilet discussionis ventilabro, & invento, quod iustum est, canonice decernat, & communi fratrum censura definiat.*

Hadrianus secundus Ioannis octavi decessor quamdam moderationem adhibuerat in caussa Herlefridi Presbyteri, qui provocaverat a iudicio Episcopi sui ad sedem Apostolicam tamquam ad caput omnium Ecclesiarum. Non laudato Carolo Calvo Rege, qui Presbytero illi permiserat iter Romanum, aequum esse censet, ut iniusta sententia ab Episcopo lata in Concilio civitatis irrita esse iubeatur in Concilio provinciali, Hincmari Archiepiscopi auctoritate (21): *Quod praesentem Pre-*

(20) Apud Ivonem parte 10. c. 26. (21) Epist. 13. Hadr. ad Carolum Calvum.

Presbyterum Herlefridum, potestate sui Praesulis plus quam canonica veritate perculsum, ad sedem Apostolicam, utpote caput omnium Ecclesiarum, venire passi estis, bene quidem fecistis. Sed nunc melius faceretis, si, quod in civili Concilio apud suum Episcopum perperam gestum est, in provinciali synodo apud vos rationabiliter & apud fratrem nostrum Hincmarum Archiepiscopum cassaretur. Tum id quoque Regi tribuit, ut eumdem Presbyterum procuret Ecclesiae suae reddi usque ad celebrationem synodi; vel Episcopum cogat Romam mittere Legatum, quo, parte utraque audita, statuatur prout iustum visum fuerit, quemadmodum constat ex epistola Hadriani scripta anno DCCCLXIX. Agnoscit itaque auctoritatem Metropolitani, cui negotium istud iudicandum relinquit; ac tamen indicat, cupere se, ut caussa apud sedem Apostolicam iudicetur, si Rex ita pateretur. Eius tamen arbitrio rem integram permittit.

Hadriani & Ioannis successores, ruptis canonum cancellis, appellationes Presbyterorum admisere; adeo ut Gregorius VII. in decretis suis, quae vulgo *Dictatus Papae* dicuntur, hoc quoque praeceperit: *Ut nemo audeat condemnare Apostolicam sedem appellantem.* Quod in ius commune versum est in Decreto Gratiani & in libris Decretalium.

XII. Quaeri solet, utrum praeter exercitium illud iurisdictionis Conciliis provincialibus inesset potestas condendi decreta canonica. Et in praxi quidem veteris Ecclesiae dubitari non potest, quin ita fieri posset, modo tamen ea decreta contraria non essent canonibus Conciliorum generalium. Exemplo erunt Concilia Gallicana. Valentina quippe synodus coacta anno CCCLXXIV. cui interfuerunt Episcopi provinciae Viennensis, decreta sua misit ad universos Episcopos Galliarum & Quinque provinciarum. Ita pariter synodus Reiensis in secunda Narbonensi coacta anno CCCCXXXIX. Arausicana prima anno CCCCXLI. Vasensis anno sequenti, Andegavensis in provincia Turonensi anno CCCCLIII. Venetensis in eadem provincia anno CCCCLXV. Arelatensis quarta anno DXXIV. Carpentoratensis in eadem provincia anno DXXVII. Synodus Arausicana secunda habita anno DXXIX. provincialis item erat; sed tamen canones suos edidit adversus Pelagianos, *iuxta capitula ab Apostolica sede transmissa*; ut adnotatum est in praefatione synodi. Eodem anno Vasensis synodus in eadem provincia suos etiam canones edidit. Synodus Antissiodorensis ab Aunachario Episcopo celebrata anno DXC. cum Abbatibus & Presbyteris suae dioeceseos XLV. canones edidit, tametsi unius Episcopi synodus esset. Concilium Metense habitum anno DCCCLXXXVIII. in quo XIII. canones editi sunt, provinciale item est, celebratum ab Archiepiscopo Treverensi cum suis suffraganeis Episcopis provinciae Belgicae. Concilium Trosleianum prope Augustam Suessionum convocatum fuit ab

Heriveo Archiepiscopo Remensi, cui interfuerunt Episcopi provinciae Remensis. In eo editi sunt canones quindecim.

Hispanis quoque magni momenti semper visi sunt canones editi in suis Conciliis provincialibus. Argumento erunt Concilium Elliberitanum anno CCCV. coactum, in quo decreti sunt canones octuaginta & eo amplius, Caesaraugustanum in provincia Tarraconensi habitum anno CCCLXXX. Bracarensia primum & secundum in Gallaecia habita annis DLXIII. & DLXXII. & Lucensia eiusdem provinciae & eodem ferme tempore celebrata, quae provinciam illam in duas metropoles diviserunt tempore Regum Suevorum, Narbonense habitum anno DLXXXIX. sub Recaredo Rege, qui Narbonensem provinciam obtinebat velut membrum coronae Hispanicae, Hispalense primum anno DXC. & secundum anno DCXVIII. cui praefuit Isidorus Metropolitanus, cuiusque canones referuntur ab Ivone & Gratiano.

Sane adeo verum est & manifestum, inesse Conciliis provincialibus auctoritatem ad condendos canones, ut & ipse auctor apologetici pro decretis Gregorii VII. editis in Concilio Romano anno MLXXIV. tametsi prorsus addictus Gregorio, veritatem illam constituat inter axiomata disciplinae canonicae. Ait enim, decreta Conciliorum oecumenicorum observanda esse velut leges evangelicas, dein rationem etiam habendam canonum in synodis provincialibus editorum, modo contrarii non sint canonibus Conciliorum, quandoquidem eas bis in anno celebrari praecipiunt canones Nicaeni, Constantinopolitani & Chalcedonenses (22). *Patet, quod authenticae sanctiones etiam provincialia Concilia fieri praecipiunt. Quod in cassum praeciperent, nisi & nos eorumdem Conciliorum probabiles sententias observare decernerent. Unde & in tertio Toletano Concilio universali decretum est: Qui Concilia orthodoxorum Episcoporum consona sanctissimis quatuor Conciliis non recipit, anathema sit*. Praeclare autem admonet idem auctor, persaepe magnos & egregios viros his Conciliis interfuisse, ac sicut temerarium esset contradicere opinioni illustrium horum virorum, ita tolerandam prorsus non esse eorum contumaciam, qui nolunt obsequi decretis ex sententia multorum sapientium statutis. *Ergo*, inquit, *multorum sapientium iudicio non acquiescere multo magis est intolerabile, in his dumtaxat capitulis, quae praedictis authenticis statutis non adversantur, sed institutioni Christianae religionis procul dubio suffragantur*.

XIII. Quapropter merito reprehendendus est Gratianus, qui novum ius introducere conatus est in Decreto suo, nimirum, posse quidem Concilia haec caussas iudicare & criminibus debitas poenas irrogare, non tamen novos canones condere, *non constituere aliquid vel definire*, ut ipse loquitur in dist. XVIII. Itaque auctor glossae eum aper-

(22) Apologet. pro decret. Greg. VII. cap. 2. & 4.

aperte redarguit, qui ita scribit ad hunc locum: *Illud non est verum. Quia Episcopi bene condere possunt canones episcopales, & Archiepiscopus provinciales. Sed de maioribus negotiis non possunt aliquid statuere.* Exceptio illa glossae aperit genuinum sensum capitis *Concilia*(23), ex quo Gratianus sententiae suae fundamentum mutuatus est, quodque descriptum est ex apologetico Ennodii Ticinensis. Sed caput illud a me explicatum est in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum.

Sane Doctores nostrae aetatis non contradicunt huic auctoritati Conciliorum provincialium, modo eorum decreta consentanea sint iuri communi, id est, iuri, quod in Decretalibus continetur, iuxta receptum loquendi modum (24). Tamen dissimulandum non est, Cardinales congregationis institutae pro explicatione Concilii Tridentini auctoritatem illam quibusdam limitibus circumscripsisse, vim apertam inferendo verbis decreti Tridentinae synodi, quum declarant, Concilia provincialia publicanda non esse, ante quam sedes Apostolica consulatur (25). *Decreta, quae in Conciliis provincialibus conduntur, publicari non debent inconsulto Romano Pontifice.* Sed Declarationes illae vim legis non obtinent in Gallia.

CAPUT XV.

Quando & qua occasione Concilia provincialia celebrari desierint?

SYNOPSIS.

I. Concilia provincialia celebrari desierant tempore Concilii Chalcedonensis. Idem de sua aetate testantur Iustinianus, Zonaras, Balsamo, & Matthaeus Blastares.

II. Huius desuetudinis origo debetur institutioni Conciliorum patriarchalium; quae singulis annis celebrabantur, & quibus omnes Metropolitani interesse tenebantur. Canon Concilii octavi omnino conditus adversus Episcopos Gallicanos. Verum Concilium illud receptum non fuit in Gallia.

III. Diutius Ecclesia Occidentalis retinuit morem celebrandorum Conciliorum provincialium. Cur tandem ab iis celebrandis abstinuerint Episcopi. Eorum usum restituere tentavit Innocentius III. irrito conatu.

IV. Quid Concilio Basileensi & Tridentino placitum.

V. Edictum Blesense praecipit, ut Concilia provincialia tertio quoque anno habeantur. Verum nihil horum observatum est huc usque. Et tamen valde optandum esset, ut celebrandorum Conciliorum provincialium consuetudo revocaretur.

I. Si quis autem curiose inquirat, quibus tandem de caussis celebrari desierint Concilia provincialia, reperiet, morbum hunc in universa Ecclesia, non solum Occidentali, sed etiam Orientali, grassa-

(23) Dist. 17. cap. *Concilia*.

(24) Azor. Instit. moral. par. 2. lib. 3. c. 47.

(25) Declarationes ad cap. 2. Concil. Trident. de reform. sess. 24.

latum esse, atque adeo caussam debere esse communem. Adnotatum namque est in canone XIX. synodi Chalcedonensis, Concilia illa desiisse celebrari per illas tempestates: *Pervenit ad aures nostras, quod in provinciis statuta Episcoporum Concilia minime celebrentur, & ex hoc plurima negligantur ecclesiasticarum caussarum, quae correctione indigent*. Sed exprobratio illa ab oecumenico Concilio facta, parum profuit. Quippe Iustinianus octuagesimum post annum admonet in Novella CXXXVII. canones, qui praecipiunt celebrationem Conciliorum provincialium, observatos non fuisse usque ad aetatem suam (1): *Quando autem, quod in canonibus cautum est, synodis sanctissimorum Episcoporum per singulas provincias congregandis huc usque minime observatum est*. Apud Graecos congregandorum Conciliorum provincialium statuta renovata sunt auctoritate canonum synodi in Trullo & secundae Nicaenae. Attamen Zonaras observavit, ea adeo aetate sua (id est, ad annum MCLXXX.) neglecta fuisse in Oriente, ut nuspiam ea Concilia haberentur (2). Quod Balsamo quoque, qui anno MCXC. vivebat, pro aetate sua testatur; & pro sua item Matthaeus Blastares, qui circa annum MCCC. floruit.

II. Ac mihi quidem inquirenti in caussas huius desuetudinis, nulla alia occurrit praeter celebrationem Conciliorum patriarchalium, quae singulis annis congregabantur a Patriarcha, cuique interesse debebant Metropolitani iuxta canones Concilii CP. & Novellam constitutionem Iustiniani, qui Metropolitanos istiusmodi brevi descriptione explicat. Episcopi, inquit, qui a Patriarcha ordinantur, & ipsi ius habent alios ordinandi, id est, Metropolitani, ut explicat Photius in Nomocanone. Quapropter tollenda est negatio, quae adiecta est in contextu Novellae, *hi, qui non habent ius alios Episcopos ordinandi*; ac prorsus legendum, *qui habent ius*. Illud autem incommodum ex eo sequebatur, quod Concilia illa generalia patriarchatus impediebant, ne particulares provinciarum synodi haberentur, ut in Concilio octavo oecumenico propositum est. At synodus octava difficultatem sustulit, iubendo, ut, si utraque Concilia haberi non possint, Metropolitani teneantur praeferre Concilium patriarchale, ad quod accedere teneantur, quum evocati fuerint a Patriarcha; in hoc enim Concilio iudicandas esse omnes caussas, non solum unius provinciae, sed etiam totius patriarchatus. Quo unico decreto tacite concessa est libertas abstinendi a celebratione Conciliorum provincialium. Clausulae, quae sequuntur in canone, additae sunt in gratiam Patriarcharum. Quippe iubetur, ut Metropolitani nullam rationem habeant mandatorum Principum, si forte contingeret eos vetari, ne ad synodum Patriarchae accederent. Et quia in Occidente omnes Metropolitani non consecra-

(1) Nov. 137. cap. 4. Canon. V. Nicaen.
(2) Zonaras & Balsamo in comm. ad

secrabantur a Patriarcha, statuitur, ut omnes Metropolitani, qui aut impositionem manuum aut Pallium a Patriarcha acceperint, teneantur accedere ad eius Concilium. Duo illa capita ostendunt, canonem illum adversus Episcopos Gallicanos decretum esse iuxta suggestiones Legatorum pontificiorum. Ii autem eo consilio illum canonem condi procurarunt, ut a Concilio oecumenico firmata esse videretur Nicolai primi nova molitio sexennio ante prolata. Tum, ut Episcopos Gallicanos hac sententia percelli procurarent: qui, ne ad Concilia ordinaria patriarchatus Romani convenire cogerentur, & ut impositas Episcopis Italiae conditiones detrectarent, eas excusationes adferebant, neque accipere se manuum impositionem ab Episcopo Romano, & praeterea a Principibus impediri, ne ad synodos illas accedant. Convellebat praeterea idem canon aliam consuetudinem Galliae, quoad Concilia generalia regni: qua de re dicetur in alio loco huius dissertationis (3). Verum Concilium illud receptum non fuit in Gallia, ut Ademarus Cabanensis adnotavit, quod quaedam capita edidisset contra antiquos canones, tum pro imaginum adoratione, tum etiam in gratiam summi Pontificis, ut ait hic auctor (4): *In qua synodo de imaginibus adorandis aliter quam orthodoxi Doctores ante definierant, statuerunt; quaedam etiam pro favore Romani Pontificis, qui eorum votis de imaginibus adorandis annuit, quaedam contra antiquos canones & contra decreta patrum, ut, qui ipsam synodum legerit, inveniet.* Itaque ex congregatione Conciliorum patriarchalium consequebatur per consequentiam pene necessariam cessatio Conciliorum provincialium. Sed aliunde eisdem Conciliis ingens pernicies imminebat. Quippe appellari poterat ab eorum iudiciis ad Concilium patriarchale; quod etiam persaepe invocabatur, *omisso medio*. Octava synodus huic morbo medicinam adhibere tentavit canone XXVI. quo suprema in Presbyteros iudicia permittuntur synodis Metropolitanorum. Verum transmissa huius canonis observatio effecit, ut synodi provinciales prorsus desierint in Oriente; ut ex Zonarae, Balsamonis & Blastaris testimonio constat.

III. Diutius in Ecclesia Occidentali viguit consuetudo celebrandorum Conciliorum provincialium, quoniam eorum auctoritatem sartam tectamque esse voluit Occidens usque ad nonum saeculum. Sed statim atque summi Pontifices abolere tentarunt supremam eorum in iudicando potestatem, comminati sunt Episcopi, se ab eis celebrandis, quod inutilia futura sint, abstenturos. Hic est enim sensus Hincmari, Caroli Calvi nomine scribentis ad Ioannem octavum, qui Presbyterorum ab Episcopis suis depositorum & rursum in synodis provincialibus damnatorum appellationes recipiebat (5): *Nihil prodest eos* (id est,

(3) Vide lib. 2. cap. 17. §. 3.
(4) Vide Annales S. Bertini ad an. 872. edit. Mogunt.
(5) Hincmar. ep. 9. cap. 19. & 20.

est, Episcopos) *secundum sacros canones & decreta sedis Romanae Pontificum pro accusatis Presbyteris de manifestis criminibus comprovinciales Episcoporum synodos frequentare; sed faciet licenter quisque Presbyterorum quod libet. Unde si fuerit redargutus, veniat Romam. Et quia pro singulis Presbyteris Episcopi transalpini regulariter iudicatis missos dirigere & actionum documenta scribere non valent, nec testium necessarias personas tunc producere, fiducialiter poterit mentiens quisque innocentiam suam asserere, quum non erit, qui mendacia eius possit refellere*. Quum itaque summi Pontifices pertinaciter contendissent, appellari posse ad sedem Apostolicam, non solum a sententiis definitivis, sed etiam ab instructione, ac huiusmodi appellationes reciperent, Episcopi omnem horum Conciliorum curam abiecerunt, quae nihil aliud ipsis adferebant, quam sumtus & dedecus. Eorum usum Innocentium III. decreto Concilii Lateranensis restituere tentavit. *Sicut olim*, inquit, *a sanctis patribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suffraganeis suis provincialia non omittant Concilia celebrare; in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, praesertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum; canonicas regulas, maxime, quae statuta sunt in hoc generali Concilio, relegentes, ut eas faciant observari*.

Decretum illud omni effectu caruit, quia remedium non adhibebat malo, quod ortum erat ex cessatione celebrandorum Conciliorum provincialium. Durandus Episcopus Mimatensis, qui centum post annis scribebat, fidem facit huius desuetudinis, deque ea conqueritur (6): *Quum in Concilio Nicaeno caveatur, quod per singulas provincias bis in anno Episcoporum Concilium teneatur, ut quae corrigenda & reformanda in qualibet provincia fuerint, corrigantur & reformentur, & dictum salubre constitutum non servetur, videretur utile, quod per providentiam Concilii exsecutioni debitae mandaretur*.

IV. Synodus Basileensis praecipit, ut ea Concilia celebrentur; quorum praecipuum fructum esse putat inquisitionem vitae, morum & conversationis Episcoporum, lectionem canonum, & ut eorum, qui negliguntur, observatio praescribatur in provincia. Par cura fuit Concilii Tridentini, quod ea Concilia iubet tertio quoque anno celebrari (7).

V. Eorum Conciliorum sanctitati aemulatur edictum Blesense (8): quod praecepit, ut Archiepiscopi synodos suarum provinciarum habeant tertio quoque anno, in quibus provideatur disciplinae, morum correctioni, politiae ecclesiasticae, & institutioni seminariorum & scholarum, secundum formam in sanctis decretis praescriptam. Magistratibus autem adimit potestatem impediendi celebrationem horum Con-

(6) Durandus de modo Concilii gen. celebr. Rubr. XI. mat. c. 2.

(7) Concil. Trid. sess. 24. de Refor-

(8) *Ordonnance de Blois article* 10. & 24.

Conciliorum. Quod si contingat, a rebus pro disciplina & correctione morum illic decretis appellari tamquam ab abusu, decernit, ut eorum exsecutio retardari non possit praetextu illius appellationis. Verum nihil horum observatum est huc usque; quae tamen prorsus obtinere deberent, resecatis & rescissis iis malis, quae harum synodorum celebrationem interruperunt. Sane res eo temperamento constitui posse videtur, quod nec pontificiam auctoritatem laedat, nec regiam.

CAPUT XVI.

De origine Synodorum nationalium tam in Oriente, quam Occidente.

SYNOPSIS.

I. De Conciliis nationalibus. Inquiritur in eorum originem. De variis Dioecesibus imperii Occidentalis & Orientalis.

II. Earum Dioeceseon administratio explicatur. Origo synodorum nationalium tribuenda est legi Impp. Valentis, Gratiani & Valentiniani. Anianus notatus. Variae significationes vocis Dioecesis. *Παροικία quid. Eius variae significationes.*

III. Lex illa mire placuit personis ecclesiasticis; cuius institutio firmata est canone secundo Concilii Constantinopolitani.

IV. Canon ille antecedit institutionem patriarchatus Constantinopolitani. In eo autem agitur tantum de Dioecesibus imperii Orientalis, nulla prorsus mentione facta Dioeceseon Occidentis.

V. Occidens iam inde a Constantino habuit sua Concilia nationalia. Probatur de Africa.

VI. Dioecesis Illyriciana constituebat suam synodum. Idem obtinuit in ceteris Dioecesibus Occidentis.

I. Praeter Concilia provincialia, quae ex provinciae unius Episcopis constabant, alia quoque diu in Gallia perviguere, quae vulgo nationalia vocantur, ex pluribus provinciis conflata. Quippe Ecclesia Gallicana eo iure semper usa est, ut in unum corpus congregari posset, quoties agebatur de negotiis ecclesiasticis statum totius regni contingentibus. Neminem adhuc auctorem legi, qui horum Conciliorum originem adnotaverit. Ea tamen in antiquis Conciliis & in legibus Imperatorum deprehendere licet, si quis hanc curam suscipere velit. Verum, ut id facilius fieri possit, observandum est in antecessum, Imperatorem Constantinum imperii sui administrationem partitum esse sub quatuor Praefectis praetorio in diversa provinciarum corpora, quae in legibus vocantur *Dioeceses*, id est, administrationes, quae suberant speciali administrationi Vicarii cuiusdam Praefectorum praetorio, vel Proconsulis, aut alius magistratus, cuius splendida esset administratio. Imperium Occidentale comprehendebat septem Dioeceses sive regiones. Sub Praefecto nimirum praetorio Galliarum Dioecesis Gallicana, quae constabat ex XVII. provinciis Galliarum, Dioecesis Britanniarum ex quinque provinciis, Dioecesis Hispaniarum ex septem

feptem provinciis. Sub Praefecto praetorio Italiae. Dioecefis. Africana ex provinciis fex, Dioecefis Italica, cuius caput erat Mediolanum, ex provinciis feptem, Dioecefis Romana ex decem provinciis. Sub Praefecto praetorio Illyrici Dioecefis Illyriciana., in qua XVII. provinciae. Imperium vero Orientale comprehendebat Dioecefim Thracicam ex provinciis fex conflatam, in qua Conftantinopolis fuit, Dioefim Ponticam, in qua provinciae undecim, Dioecefim Afianam, in qua provinciae totidem, & Dioecefim Orientalem, ubi Antiochia, in qua provinciae quindecim. Quatuor illae Dioecefes parebant Praefecto praetorio Orientis. Dioecefis vero Aegyptiaca, quae fex provincias complectebatur, fuberat Praefecto Auguftali. Sed aetate Theodofii fenioris huic imperio adiecta eft portio quaedam Illyrici; quod ea ratione divifum eft in duas Dioecefes, In Illyricum videlicet orientale, cuius metropolis Theffalonica, cui contributae undecim provinciae, & occidentale, cuius caput fuit Sirmium, in eoque fex provinciae, fub Praefecto praetorio Italiae; ut patet ex actis Concilii Aquileienfis.

II. Itaque in unaquaque Dioecefi aderat Vicarius Praefecti praetorio, aut Proconful, five alius quifpiam magiftratus illuftris, qui univerfarum harum provinciarum curam gerebat, & ius apud eas dicebat, iuxta mores illarum tempeftatum, in publicis earum provinciarum conventibus, *agendo conventus iuridicos*. Eamdem in Ecclefiam confuetudinem invehi conceflerunt Imperatores, id eft, ut Epifcopi conventus provinciarum & univerfae Dioecefeos agerent, in quibus cauffas fuas finirent. Eam confuetudinem lege fua, quae exftat in Codice Theodofiano, firmarunt Impp. Valens, Gratianus & Valentinianus. In ea lege Concilia unius regionis feu Dioecefeos, quae nunc nationalia vocantur, conceptis verbis fieri iubentur (1); tametfi interpretatio Aniani, cui perfpecta non erat vis vocabuli *Dioecefeos*, procul a fententia legis recedat, quum eam coërcere voluerit ad fynodos ordinarias Epifcoporum. *Qui mos eft cauffarum civilium, iidem in negotiis ecclefiafticis obtinendi funt; ut, fi qua funt ex quibufdam diffenfionibus levibufque delictis ad religionis obfervantiam pertinentia, locis fuis & a fuae Dioecefeos fynodis audiantur*. Quoniam vero diverfitas fignificationum vocabuli *Dioecefeos*, lectorem remorari poffet, monemus, eam appellationem hodie tribui territorio uniufcuiufque epifcopatus, exemplo canonum Africanorum, qui eo fenfu Dioecefeos vocem ufurpant; qui ufus ab iis manavit ad fynodos Galliarum & Hifpaniarum ufque ad noftram aetatem. At in legibus Codice Theodofiano comprehenfis, in Codice & Novellis Iuftiniani, & in canonibus Graecis Διοίκησις five *Dioecefis* femper accipitur pro tractu quodam & diverfarum provinciarum collectione (2); provincia vero, pro collectione plurimorum epifcopatuum. Integrum autem epifcopatus terri-

(1) L. 23. C. Theodof. de Epifcopis. (2) Vide lib. 3. cap. 1. §. 1.

territorium Graeci vocant *παροικίαν* sive *paroeciam*, quam vocem Dionysius Exiguus conservavit in sua canonum versione. Vnde factum, ut ea vox, sive *parochia* vitio librariorum, persaepe in canonibus Latinis significet territorium episcopatus; dein vero prorsus versa est ad significandum id, quod nos hodie parochiam vocamus.

III. Lex illa Codicis Theodosiani mire accepta fuit personis ecclesiasticis; qui existimarunt, necessarium in primis esse, ut novus canon conderetur, quo institutio haec singillatim explicaretur. Quamobrem Ecclesiae corpus in Dioeceses distributum est canone secundo Concilii Constantinopolitani, quod anno CCCLXXXI. celebratum est. Hic enim canon supremam integrae uniuscuiusque Dioeceseos synodo auctoritatem tribuit regendi & administrandi omnia negotia ecclesiastica provinciarum, quae continebantur in ea Dioecesi, sub gubernatione tamen Primatis sive Exarchi Dioeceseos; quemadmodum accurate explicui in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum, & aliquatenus attigi in capite primo huius libri.

IV. Sed duo in primis heic observanda sunt, quae nuspiam hactenus explicavi. Primum enim observandum est, canonem illum antecedere institutionem patriarchalis Dioeceseos Constantinopolitanae, quae septuaginta tantum post annis facta est in Concilio Chalcedonensi. Itaque toto illo septuaginta annorum intervallo tres Dioecesanae synodi in Oriente erant oecumenici Concilii decreto approbatae, Thracica scilicet, Pontica & Asiana, quae nulli Patriarchae parebant; adeoque non erant synodi Patriarchales, sed Dioecesanae tantum, aut regionales. Nam quoad duas alias Dioeceses imperii Orientalis, Aegyptum videlicet & Orientem proprie dictum, suis illae Patriarchis suberant, Oriens nimirum Antiocheno, & Aegyptus Alexandrino. Ex observatione ista, cuius integras probationes afferam in dissertatione de patriarchatu Constantinopolitano, pendet alterum caput nostrarum observationum, nempe canone secundi Concilii de Dioecesibus tantum imperii Orientalis agi, nulla prorsus mentione facta Dioeceseon Occidentis: quia quum synodus illa ex solius Orientis Episcopis constaret, noluit condere canones pro gubernatione Ecclesiarum Occidentalium. Hinc factum, ut Concilia illa Dioecesana non adeo illustria sint in Occidente, eaque deprehendere res sit non minimi laboris. Atque id eo magis observare convenit, quod eorum institutio non adeo valuit ac in Oriente, ubi unaquaeque Dioecesis suum Primatem habebat sive Exarchum reliquorum Metropolitanorum, qui post editum illum canonem eos propria auctoritate evocare poterat absque speciali permissione Imperatoris, eodem iure, quo Patriarchae convocare poterant synodos patriarchales.

V. Et in Occidente quidem iam a Constantino deprehenduntur synodi Dioeceseon, sive Concilia regionalia. Sed antiqua eorum forma

non adeo nota est ac Orientalium; si synodos Africanas excipias. Episcopus enim Carthaginis iure suo convocare poterat coetum Concilii generalis totius Africae, quo particulares provinciarum synodi a Primatibus suis congregatae legatos mittebant; quod ea de caussa *Concilium universale* dicebatur, ut patet ex capite XIX. & XX. canonum Africanorum (3). Interdum vero Episcopi, praeter legatos provinciarum, maiorem Episcoporum partem ad synodum evocabant, prout caussae gravitas postulabat; ut videre est in epistola Concilii Carthaginiensis ad Bonifacium Papam, quae nomine Episcoporum Africanorum inscripta est: *qui praesentes adfuimus numero CCXVII. ex omni Concilio Africae*.

VI. Ceterae Occidentis Dioeceses eodem modo congregabantur. Sane ex epistola Damasi ad synodum Illyricianam, & ex ea, quam synodus Illyriciana scripsit ad synodum Asianam, quae exstat apud Theodoretum, colligitur, Episcopos huius Dioeceseos Illyricianae constituisse suam synodum. Praeterea in Concilio Ephesino Africa & Illyricum distinguuntur a synodo Occidentali urbis Romae (4). Hispanicas autem provincias ad Concilia nationalia convenire solitas probant acta Concilii primi Toletani, quod anno quadringentesimo celebratum est. Dioecesis Italica, quae septem provincias complectebatur, auctoritati suberat Episcopi Mediolanensis. Dioecesis vero urbicaria, quae ex decem provinciis constabat, ad ordinariam synodum patriarchalem summi Pontificis pertinebat; ad quam etiam, saeculo quinto, pertinebat universa Italia.

CAPUT XVII.

De Synodis Gallicanis, & cuius auctoritate fuerint congregatae.

SYNOPSIS.

I. Agendum nunc de synodis Gallicanis.

II. Stante imperio Episcopi Galliarum unum synodi corpus constituebant. Probatur ex Concilio Arippinensi, Arelatensi, & aliis.

III. Synodus Galliarum corpus erat separatum a Romana synodo. Utriusque dignitas par visa est Episcopis Illyrici.

IV. Probabile est Metropolitani Trevirensis auctoritate convocari tum consuevisse Concilia nationalia Galliae. In conventibus extraordinariis necessaria erat auctoritas Imperatoris.

V. Conventus Episcoporum Galliae fiebant auctoritate Imperatorum. Probatur ex epistola Maximi Imperatoris ad Siricium Papam & ex Sulpitio Severo.

VI. Episcopus Arelatensis contendebat, olim ad se pertinere potestatem congregandae synodi generalis Galliarum. Origo huius ambitionis investigatur. Septem provinciae

(1) Vide lib. 5. cap. 3. §. 1.

(4) Concil. Ephes. in epist. ad Theod. Imp.

niat quaenam.

VII. Quid Patroclo Arelatensi concesserit Papa Zosimus. Eius auctoritatem intendit Imp. Valentinianus.

VIII. Hinc factum, ut Episcopi Arelatenses ad exarchatum Galliarum aspiraverint. Eis concessa auctoritas congregandorum Conciliorum ex pluribus provinciis.

IX. Quod Leo primus fieri in posterum vetuit, imminuta admodum dignitate sedis Arelatensis. Constituitur epocha synodi secundae Arelatensis. Post Hilarii Arelatensis obitum Leo aliquatenus restituit dignitatem illius sedis.

X. Primus omnium Hilarus Papa Arelatensibus Episcopis tribuit potestatem convocandi Concilium Galliarum.

XI. Irruptiones barbarorum in Gallias communicationi Episcoporum obstitere. Explicatur Hilarus Papa.

XII. Diversa regna constituta in Galliis. Quare non poterat congregari corpus Episcoporum Gallicanorum, ob diversitatem regnorum. Probatur ex Avito.

I. Agendum nunc de synodis Gallicanis, quod eae sint praecipuus huius dissertationis scopus. Verum, ut id ex ordine fiat, considerandi sunt conventus generales Episcoporum Galliae, sive in imperio, sive postquam Franci Gallias occupaverunt, regnumque esse fecerunt. Quoniam vero facies ecclesiasticae politiae multis mutationibus obnoxia fuit sub Regibus nostris, agam primum seorsim de Conciliis generalibus Galliae sub prima dynastia, dein sub secunda & tertia usque ad hanc nostram aetatem; & in primis duo quaedam accurate examinabo, cum eorum circumstantiis, quanam videlicet auctoritate Concilia illa congregarentur, quamve illa potestatem haberent quoad materias ecclesiasticas.

II. Stante imperio, Episcopi Galliarum unum synodi corpus constituebant, aeque ac Episcopi aliarum Dioeceseon, de quibus paullo ante sermonem institui. Sane Concilium Agrippinense habitum anno CCCXLVI. adversus Euphratam illius urbis Episcopum, qui illic ob Arianam haeresim damnatus est, constabat ex provinciis Treverensi, Agrippinensi, Moguntina, Remensi, Senonensi, Rotomagensi & Vesontionensi, ut colligitur ex subscriptionibus Episcoporum. Anno CCCLIII. Episcopi Galliarum congregati sunt in civitate Arelatensi, ubi Paullinus Episcopus Treverensis depositus est quod damnationi Athanasii consentire noluisset (1). Biennio post iidem Episcopi convenerunt apud Biterras, ubi sanctus Hilarius Episcopus Pictaviensis in exsilium missus est, factione Saturnini Episcopi Arelatensis. Sulpitius Severus, cui memoriam horum duorum Conciliorum debemus, scribit (2), ea fuisse conflata ex Episcopis Galliarum. *Ceterum in nostris tum apud Arelatem ac Biterras oppida Galliarum Concilia fuere.* Anno etiam CCCLXII. corpus Episcoporum Gallicanorum congregatum est in civitate Parisiensi; ubi formula fidei in Ariminensi Concilio proposita, quae usiae sive consubstantialitatis vocabulum supprimebat, revocata est, & Saturninus Arelatensis depositus (3). Certe synodicam suam epi-

(1) Vide Notas Baluzii ad Lupum Ferrar. pag. 486.

(2) Sulpit. Sever. lib. 2.

(3) Hilar. lib. adversus Constantium.

epistolam ad Episcopos Orientales miserunt sub titulo Episcoporum Gallicanorum; ad cuius calcem iis verbis utuntur, quibus testatum voluerunt, auctoritatem suam extendi ad universam Galliam: *Quisque his, quae statuimus, intra Gallias putaverit renitendum, a communione ac sede sacerdotii sit abiiciendus*. Infra: *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis caritas vestra cognoscat*.

III. Magni momenti est istud exemplum. Illustrius tamen est illud, quod sequitur. Constat ex professione fidei synodi Illyricianae, quae exstat apud Theodoretum una cum epistola Valentis Imperatoris ad synodum Dioeceseos Asianae (4), habitam fuisse synodum Romae anno CCCLXIV. itemque aliam eodem tempore in Gallia, quarum fidem amplectuntur Episcopi Illyriciani. Duo quaedam hinc colliguntur, quae scire oporteat. Primum, synodum Galliarum separatum corpus fuisse a Romana synodo. Deinde utriusque synodi rationem habitam ab Episcopis Illyricianis, quasi aequalitas quaedam esset inter eas: *Nos autem non aliter sentimus atque duo Concilia, quorum alterum iam Romae, alterum habetur in Gallia*.

IV. Difficile est pronuntiare, quanam auctoritate corpus illud Episcoporum Gallicanorum coiret per illas tempestates. Attamen quoniam civitas Treverensis erat sedes praefecturae Galliarum, ut ex Ausonii Mosella constat, ob quod vocata est *metropolis Galliarum*, ut testatur Athanasius, suspicari fortasse liceret, penes Episcopum illius urbis fuisse auctoritatem primi Metropolitani, quo nomine ad eum pertinet potestas congregandorum omnium Episcoporum. Affirmare certe licet, Imperatores aut Vicarios Praefecti praetorio Galliarum, qui semel in anno civiles Galliarum conventus agebant, propter negotia publica iuxta formam in legibus praescriptam, conventus quoque Episcoporum permisisse, quos ipsi litteris suis haberi iubebant, quoties rogabantur a Metropolitanis. Quod in Oriente & Occidente obtinebat antequam Concilium CP. habitum anno CCCLXXXI. synodos Dioeceseon vertisset in iurisdictionem ordinariam: quam institutionem ab Imperatore Theodosio confirmari procuravit. Quippe certum est, omnia Concilia, exceptis ordinariis, iussu Imperatorum convocata fuisse, id est, Concilia oecumenica, Concilia uniuscuiusque Dioeceseos, & Concilia extraordinaria ex variis Dioecesibus composita, tametsi oecumenica non essent. Sane Constantinus Imperator synodum Arelatensem coëgit anno CCCXIV. in caussa Donatistarum, qui appellaverant a iudicio, quod Melchiades Papa cum Episcopis collegis suis tulerat secundum Caecilianum Episcopum Carthaginiensem. Necessaria illic erat auctoritas Principis; quoniam synodus illa constabat ex legatis Dioeceseon Galliarum, Britanniarum, Hispaniarum, Africae & Italiae; ut patet ex subscriptionibus. Concilium celebratum anno

(4) Theodor. lib. 4. c. 8.

no CCCLXXXI. in civitate Aquileiensi, quae a Dioecesi Italica pendebat, cuius caput erant urbs & Episcopus Mediolanensis, decreto Imperatoris Gratiani convenit, iuxta preces sancti Ambrosii, ad damnandos duos Episcopos Arianos. Ad illud convenerunt aliquot Episcopi Italiae, Pannoniae, quae Illyrici provincia erat, & legati Dioeceseon Galliarum & Africae. Itaque quoniam conventus erat extraordinarius, necessaria fuit auctoritas Imperatoris. Quamobrem recte Ambrosius in actis huius Concilii ait: *Nos in Occidentis partibus constituti convenimus ad Aquileiensium civitatem iuxta Imperatoris praeceptum*. Quin etiam synodica epistola ad Principes missa idipsum testatur: *Gratias agimus vobis, clementissimi Principes, quod & fidei vestrae studium probavistis, qui ad removendas altercationes congregare studuistis sacerdotale Concilium*. Infra: *Omnes prope ex omnibus provinciis Occidentalibus missis adfuere legatis*.

V. Sed quod propius spectat ad res nostras, conventus Episcoporum Galliae agi solitos auctoritate imperatoria probat epistola Maximi Imperatoris, qua Siricio Papae respondet. Conquestus erat ille apud Principem de Agrecio quodam, qui indebite consecutus erat gradum presbyterii. Rescripsit Princeps, se, ut difficultatem illam solvat, congregaturum synodum ex omnibus Galliis, vel ex quinque provinciis tantum, quae tum temporis speciale reipublicae corpus constituebant in Galliis: *Ceterum de Agrecio, quem indebite ad presbyterii gradum conscendisse commemoras, quid religioni nostrae possum praestare reverentius, quam ut de hoc ipso, cuiuscemodi esse videatur, catholici indicent sacerdotes? Quorum conventum ex opportunitate omnium, vel qui intra Gallias, vel qui intra quinque provincias commorantur, in qua elegerint urbe constituam*. Idem Imperator Maximus congregavit Concilium Burdigalense anno CCCLXXXV. adversus haeresim Priscilliani (5): ad quod convenerunt Episcopi Galliarum & Hispaniarum, ut Sulpitius Severus testatur.

VI. Episcopus Arelatensis olim contendebat, ad se pertinere potestatem congregandae synodi generalis Galliarum. Sed ambitio eius repressa est a Leone summo Pontifice, qui conatum eius improbavit tamquam ratione destitutum. Et quoniam ius illud sibi rursum vindicare studuerunt Episcopi Arelatenses in prima Regum nostrorum dynastia, cui etiam constituendo auctoritatem suam adhibuerunt summi Pontifices, operae pretium est altius scrutari, quo fundamento ius illud inniteretur; praesertim quum materia haec nondum satis explicata sit. Excisa a Vandalis urbe Treverorum, Honorius Imperator sedem praefecturae Galliarum transtulit Arelatem (6), & *Matrem omnium*

(5) Huius Concilii Acta extare inter schedas Hier. Vignerii affirmat V. C. Lucas Dacherius in praefat. ad Tom. V. Spicilegii.

(6) Vide supra lib. 5. cap. 30. §. 7.

mnium Galliarum vocavit, id est, Galliarum metropolim: quo titulo antea honestabatur civitas Treverensis. Alia deinde constitutione (quae edita est a Nicolao Cusano, Scaligero & Sirmondo) decernit, ut conventus ordinarius septem provinciarum in ea urbe habeantur ad ordinandam politiam (7). Corpus illud septem provinciarum constabat, ut fidem faciunt veteres Notitiae, ex provincia Viennensi, Narbonensi prima & secunda, provincia Alpium, Novempopulania, & utraque Aquitania, additis videlicet ad quinque provincias aliis duabus. Quoniam vero dignitas, quae civitatibus competebat in ordine civili facile communicabatur episcopatibus earum urbium, incessit Episcopum Arelatensem ambitio sibi vindicandi titulum primi Metropolitani Galliarum (8).

VII. Sane Patroclus Arelatensis Episcopus eam dignitatem impetrare tentavit a Zosimo Pontifice Romano (9); qui exiguam eius portionem ei concessit, edicto, ne ulla persona ecclesiastica, cuiuscumque gradus ea foret, Romam aliove accederet absque epistola formata Metropolitani Arelatensis, qua testatum universis fieret, quem gradum illa persona obtineret in Ecclesia (10). Eo pacto Zosimus cum eo communicavit unam ex praerogativis, quas Africani canones Metropolitano deberi testantur supra Episcopos & clerum provinciae (11). Sed privilegium illum coërcitum fuit ad unicum hoc caput iurium metropoliticorum, nulla congregandorum Conciliorum Galliae potestate concessa; ac praeterea Patroclo tantum conceditur, ea ratione, ut ad successores non transmittatur: *meritorum eius speciali contemplatione*, inquit Zosimus. Merito igitur reprehendendi sunt Episcopi provinciae Arelatensis, dum in libello, quem Leoni primo obtulerunt, aiunt, eam auctoritatem sedi Arelatensi competere, quam verbis admodum magnificis explicant contra tenorem rescripti: *Vt omnes Gallias, sibi Apostolicae sedis vice mandata, sub omni ecclesiastica regula contineret*. Imp. Valentinianus III. auctoritatem Patrocli Episcopi Arelatensis intendit, lege data, qua eius iurisdictioni subdidit Episcopos Galliarum, qui Pelagii erroribus adhaererent (12).

VIII. Privilegia isthaec personalia Arelatensibus Episcopis concessa, quae aliunde confirmata fuerant a Zosimo (13), quoad ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis & utriusque Narbonensis, tametsi dein Bonifacius Papa ea extendi prohibuit ad primam Narbonensem, viam aperuerunt ambitioni eorum, adeo, ut ad exarchatum Galliarum aspirare ausi sunt. Hanc ob rem Hilarius Arelatensis Episcopus in secunda synodo Arelatensi decerni procuravit, penes Episcopum il-

(7) Vide epist. Marcae ad Henr. Valesium §. 14.
(8) Vide supra lib. 5. cap. 31. §. 1.
(9) Zosim. epist. 51. an. 417.
(10) Vide supra lib. 5. cap. 30. §. 4.
(11) Can. 23. Concil. Afric.
(12) L. 47. Cod. Theod. de Episc.
(13) Zosim. ep. 5. an. 417.

illius urbis futuram poteſtatem congregandi ſynodum Galliarum, quoties ita illi viſum foret, expedire (14). Hic eſt enim ſenſus canonis XVIII. ut eius verba ſatis indicant: *Ad Arelatenſis Epiſcopi arbitrium ſynodus congreganda: ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, praecipue Gallicanis, ſub ſancti Martini tempore legimus celebratum fuiſſe Concilium atque conventum.* Sed in eo capite callide agit hic canon, quum conſtet, primum illud Concilium Arelatenſe anno CCCXIV. convocatum fuiſſe ab Imperatore Conſtantino. Excipi poſſet, ſynodum illam Arelatenſem fuiſſe tantum ex provincia Viennenſi, ideoque canonem illum intelligi tantum debere de conventu ſynodi provincialis, quae arbitrio Arelatenſis Epiſcopi permittitur. Verum aperte conſtat, eam ſynodum conſtitiſſe ex pluribus provinciis & ex diverſis Metropolitanis, de quibus componendis agitur in XLII. & LVI. canonibus. Vnde ſequitur, canonem XVIII. voluiſſe tribuere auctoritatem convocandi ſynodum plurium provinciarum.

XI. At Leo primus ferre non potuit praeſumtionem Hilarii, vetuitque, ne deinceps ſynodos ex variis provinciis cogeret. *Suis* (inquit Leo in epiſt. LXXXIX. ad Epiſcopos provinciae Viennenſis) *unaquaeque provincia ſit contenta Conciliis, nec ultra Hilarius audeat conventus indicere ſynodales.* Sed heic obiter adnotandum eſt, poſſe ex iis, quae dicta ſunt, conſtitui epocham Concilii Arelatenſis ſecundi, quae viro clariſſimo Sirmondo ignota fuit, eique occaſionem dedit ſcribendi, *exploratum hactenus de tempore huius Concilii nihil eſſe.* Collocandum eſt immediate poſt Concilium Vaſenſe, quod anno CDXLII. celebratum eſt, & ante annum CDXLV. quo ſcripta eſt epiſtola Leonis adverſus Hilarium. Porro Hilario adempta inſuper eſt a Leone dignitas metropolitana, ac Viennenſi Epiſcopo adiudicata (15). Attamen idem Pontifex eamdem provinciam, poſt Hilarii obitum, diviſit in duas, relicta Epiſcopo Viennenſi cura quinque civitatum, reliquis autem tributis Ravennio recens ad Epiſcopatum Arelatenſem electo. Ac praeterea, reſtituendae huic urbi veteris dignitatis cupidus, Ravennio ius quoddam eximium tribuit, quod primo Metropolitano competit, denuntiandi nimirum reliquis Epiſcopis res in Concilio definitas (16). Eam namque illi curam commiſit, miſſa ad eum celebri illa epiſtola, qua controverſias de myſterio dominicae incarnationis decidit, edicto, ut eam communicaret cum Epiſcopis Galliarum, qui dein Leoni gratias egerunt.

X. Primus omnium Hilarus Papa Arelatenſibus Epiſcopis ius & auctoritatem tribuit convocandi Concilium Galliarum (17). Anno namque CCCCLXII. iuſſit, ut Leontius Arelatenſis Epiſcopus ſynodum ex provinciis, quae congregari poſſent, convocaret (18). *Per annos*

(14) Vide ſupra lib. 5. cap. 32. §. 3.
(15) Leo epiſt. 109.
(16) Idem epiſt. 110.
(17) Vide ſupra lib. 5. cap. 34. §. 7.
(18) Hilarus Papa epiſt. 8.

nos itaque singulos, inquit, *ex provinciis, quibus poterit congregari, habeatur episcopale Concilium; ita, ut opportunis locis atque temporibus, secundum dispositionem fratris, & coëpiscopi nostri Leontii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, Metropolitanis per litteras eius admonitis celebretur.*

XI. Ceterum hactenus placuerit examinare, quanam auctoritate sub Imperatoribus Romanis convocata fuerint generalia Galliarum Concilia. Quippe irruptiones Francorum, Gotthorum, & Burgundionum, qui maiorem Galliarum partem ab imperio resecuerant, multum difficultatis attulere communicationi antistitum, quae aliunde valde erat interrupta, ob hoc, quod auctoritas pontificia ad congregandas synodos esset penes Episcopum Arelatensem Romano imperio subiectum. Recte igitur Papa Hilarus ad Leontium scribit, ut synodum habeat cum Episcopis provinciarum, quae congregari poterunt. Ceterum, ut membrum hoc concludam, aio, synodos generales Galliarum congregari solitas ab Imperatoribus, vel eorum auctoritate, Episcopum vero Arelatensem sibi vindicare voluisse ius illas convocandi, sed a Leone Papa repressum fuisse, Hilarum deinde Episcopo Arelatensi delegasse sollicitudinem congregandi, quos posset, Episcopos, id est, qui a Regibus sinerentur accedere ad synodos.

XII. Nam eo tempore Reges Gotthi, partim iure belli, partim ex pactis, occupaverant aliquot provincias; quarum fines ita propagaverunt, ut per illas tempestates possederint utramque Aquitaniam & Novempopulaniam, utramque Narbonensem, & provinciam Alpium. Burgundionibus parebant Lugdunenses, Viennenses & Vesontionenses. Franci vero reliquum Galliarum occupabant. Constat ergo, non potuisse illa tempestate congregari corpus Episcoporum Gallicanorum, ob diversitatem regnorum. Cuius rei illustre testimonium exstat in epistola Aviti Episcopi Viennensis ad Senatores Vrbis Romae scripta anno quingentesimo tertio. Primum enim illis significat dolorem, quem conceperat ex iudicio Romae lato adversus Papam Symmachum; tum se apud eos excusat, quod ipse solus inter Episcopos Galliarum hanc epistolam scribat, quod regnorum divisio impediat eorum conventum. Affirmat tamen, litteras ad se ab omnibus collegis suis missas, quibus eum orant, ut scribendae istius epistolae curam in se suscipiat (19): *Vellemus, ut, quae in caussa communi supplicari oportet amplitudo vestra congregatorum Galliae Sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam huius quoque voti compotes reddit provincia praefixis regnorum determinata limitibus, quamprimum supplici prece posco, ne celeberrimo ordini vestro pagina haec aliquod moveat, quasi ab uno dictata, fastidium; quoniam a cunctis Gallicanis fratribus meis ad hoc ipsum non minus per mandata, quam per litteras oneratus, quaecumque a vobis omnes ambimus, unus suggerenda suscepi.* CA-

(19) Avitus epist. 31.

CAPUT XVIII.

De variis Synodis Gallicanis, provinciis Galliae inter se disruptis, & quod auctoritate regum convocatae fuerint.

SYNOPSIS.

I. Synodus Agathensis constitit ex solis Episcopis regni Gotthorum. Conjectura de Petro Episcopo de Palatio, qui ei synodo subscripsit. Concilium Epaonense ex Episcopis regni Burgundionum.

II. Post excisum regnum Gotthorum prima Francorum synodus fuit Aurelianensis. Ad eius formam celebrata sunt cetera Galliae Concilia. Quinam Episcopi ad eam convenerint.

III. Conventus ille extraordinarius erat; ideoque convocandus a Rege. Itaque a Clodoveo convocatus est.

IV. Post obitum Clodovei regnum eius divisum in tetrarchias. Utriusque Regum portio regnum *dicebatur, velut* regnum Childeberti. *Marcham* Childeberti *vocat Marii Chronicon. Arvernense Concilium* fortem.

V. Varia tum temporis fuere Galliarum Concilia. *Quippe interdum conflabant ex Episcopis universae Galliae, interdum vero ex Episcopis unius regni. Canon Concilii III. Aurelianensis explicatus.*

VI. Concilium Aurelianense secundum congregatum fuit iussu Regum. Explicatur immutatio, quae in sequentibus Conciliis accidit circa iura regia. Prima omnium synodus Arvernensis imminuere coepit regiam auctoritatem. Apertior fuit audacia sequentium Conciliorum.

VII. Temperamento usa synodus secunda Parisiensis, itemque secunda Turonensis.

VIII. Sequentia Concilia iis verbis usa sunt, quae Regum auctoritati respondent. Evocationis *vox explicata.*

IX. Concilium Matisconense secundum congregatum est iussu Guntramni Regis. Et interfuerunt omnes Episcopi regni Burgundici. In eo statutum est, ut tertio quoque anno Concilium celebretur una cum dispositione Principis. Vox dispositio *explicatur. Conantur partes novam Patriarchae dignitatem tribuere Episcopo Lugdunensi. Synodus Parisiensis quinta convocata est e Rege Clotario. Et Cabilonensis a Clodoveo secundo.*

X. Episcopi tenentur accedere ad synodum, quam Rex indixerit. Probatur ex insigni loco Gregorii Turonensis. In litteris tamen convocationis exprimendae erant caussae, ob quas conventus praecipiebatur.

I. ATtamen licet corpus Galliarum in synodo congregari non posset, provinciae, quae uni Regi parebant, synodum componebant absque ulla permissione Episcoporum alienarum provinciarum, ut constat ex synodo Agathensi, quae anno DVI. habita est permissu Alarici Regis Wisigotthorum, tametsi is Arianus esset: *Quum in nomine Domini, ex permissu Domini nostri gloriosissimi, magnificentissimi, piissimique Regis, in civitate Agathensi sancta synodus convenisset* (1). In subscriptionibus autem leguntur nomina Metropolitani Arelatensis, Narbonensis, Burdigalensis, Elusani, Bituricensis & Vicarii Metropolitani Turonensis, itemque plurimorum Episcoporum ea-

(1) Praefatio Concilii Agath.

rumdem provinciarum, quae regnum Tolosanum constituebant. Nullus porro Episcopus regni Francorum aut Burgundionum ei synodo interfuit; neque etiam ex Hispania, tametsi magna illius pars Regis Alarici imperio pareret (2). Suspicandi tamen locus heic esset, Petrum Episcopum de Palatio, qui synodo huic subscripsit (cuius civitatis vocabulum ad nullam urbem referri potest earum, quae pendebant a metropolibus supra memoratis) fuisse ex Hispanis, e (*) *Palentio* nimirum, sive Palentia, quae civitas erat episcopalis in provincia Carthaginiensi; qui quum forte Tolosae degeret in comitatu Alarici, synodo Agathensi potuit interesse.

Synodus Epaonensis, itemque Lugdunensis habitae fuerunt anno DXVII. ab Episcopis regni Burgundionum; quibus nulli regni Francorum Episcopi adfuere.

II. Quod attinet ad Episcopos, qui Francorum dominationi parebant, prima eorum synodus fuit Aurelianensis prima; quae ex praecepto Clodovei Regis habita est post excisum regnum Wisigotthorum adiectasque imperio Francico quatuor metropoles ex iis, quas Alaricus obtinebat, Turonensem videlicet, Bituricensem, Burdegalensem, & Elusanam sive Novempopulanam. At Narbonensis, excepta civitate Tolosana, remansit sub ditione Regum Gotthorum in Hispania, Arelatensis vero Theodorico Regi Italiae cessit. Considerandа autem est in primis diligenter auctoritas huius Concilii, quod paullo post habitum est quam Clodoveus Christianam religionem suscepisset; quoniam ad illius formam cetera Galliae Concilia celebrata sunt, tam in prima Regum nostrorum dynastia quam in secunda.

Igitur Concilium habitum fuit anno DXI. in civitate Aurelianensi ab Episcopis provinciarum Galliae, quae Regi Clodoveo parebant. Nam praeter Metropolitanum Turonensem, Bituricensem, Burdegalensem & Elusanum, ac quamplurimos Episcopos earum provinciarum, quae recens imperio Clodovei adiectae erant, convenere etiam Metropolitanus Rotomagensis & quamplurimi Episcopi provinciarum Senonensis & Remensis. Treverensis tamen, Moguntinus & Coloniensis non adfuere; nisi fortassis hac in parte laborent subscriptiones Episcoporum.

III. Quoniam vero conventus ille coactus erat ex septem provinciis, ideoque extraordinarius erat, necessarium fuit, ut a Rege convocaretur. Atque id eo magis obtinere debuit, quod nullus Exarchus aut

(2) Vide supra lib. 5. cap. 35. §. 2. 4.

(*) Hanc coniecturam confirmat vetustissima collectio canonum Hispanica bibliothecae Colbertinae, ubi Concordius Episcopus Palentinus ita subscribit Concilio Toletano XII. *Concordius Palatinae sedis Episcopus haec synodica instituta a nobis edita subscripsi*. In vetustissima tamen editione soliloquiorum sancti Isidori Episcopi Hispalensis ita scriptum est: *Incipit prologus in libro soliloquiorum Isidori Episcopi Palatinensis urbis*. Sed potior apud me est auctoritas collectionis Hispanicae.

aut primus Metropolitanus esset in regno; quum Arelatensis, cui ea sollicitudo olim delegata fuerat ab Hilaro Papa, Regum Italiae dominationi subiectus esset, qui angulum illum Galliae in regno Italiae annumerabant velut provinciam particularem, ita ut *Gallia provincia* diceretur; quemadmodum apud Gotthos Hispanos provincia Narbonensis vocabatur *provincia Gallia*. Sane praefatio Concilii Aurelianensis docet, illud a Clodoveo Rege convocatum esse: quod in primis quaerebamus.

IV. Post obitum Clodovei regnum eius divisum est in tetrarchias, ita tamen, ut unusquisque liberorum eius retinuerit nomen Regis Francorum. Portiones autem eorum distinguebantur ex nomine Regis, exempli caussa regnum *Childeberti*, vel *Clotarii*, ut patet ex epistolis a Vigilio Papa scriptis *ad Episcopos sub regno Childeberti Regis per Gallias constitutos*. Vetus Chronicon Marii uniuscuiusque portionis tractum *marcham* nuncupat, ut *marcham Childeberti*. Id vero *sortem* nominat Concilium Arvernense habitum anno DXXXVIII. in epistola ad Regem Theodebertum scripta; qua eum Episcopi rogant, ne clerici aut laici, qui sub unius Regum imperio habitant, facultates amittant, quae ipsis competunt in sorte alterius Regis: *Ne dum unius Regis quisque potestati ac dominio subiacet, in alterius sorte positam amitteret facultatem*.

V. Quoniam vero quilibet Regum iura regni sui conservare studebat, hinc factum est, ut Concilia, quae tunc temporis habita sunt, diverse composita sint. Quippe interdum ad ea conveniebant Episcopi ex provinciis omnium regnorum. Verum id ex Regum consensu fiebat; quemadmodum synodus Sardicensis, quae ex Episcopis Orientis & Occidentis constabat, convocata fuit litteris Imperatorum Constantii & Constantis, qui fratres erant. Aliquando vero Concilia ex iis tantum Episcopis constabant, qui in eius Regis imperio habitabant, a quo evocabantur, cuiusmodi sunt omnia fere Concilia Gallicana. Ad hoc autem, ut ea rata essent, necessarium non erat, ut eis Episcopi ex omnibus Galliae provinciis interessent. Nam canon primus Concilii tertii Aurelianensis (3), quo reiiciuntur excusationes Episcoporum, qui eo praetextu absunt a synodo, quod in alterius Principis sorte seu divisione consistant, intelligendus est de synodo uniuscuiusque Metropolitani, id est, provinciali, non autem de synodo nationali, ut constat ex verbis canonis.

VI. Concilium Aurelianense secundum congregatum fuit iussu Childeberti eiusque fratrum anno DXXXIII. quemadmodum synodus ipsa fatetur in praefatione: *Quum ex praeceptione gloriosissimorum Regum in Aurelianensem urbem, de observatione legis catholicae tractaturi,*

R 2 *Deo*

(3) Concil. Aurel. tertii can. 1. *Qui esse sublatam, si absentiam suam divisione tamen & hanc excusationem sibi noverint sortis crediderint excusandam.*

Deo auxiliante convenissemus. Vnde patet, patres illius synodi agnoscere, inesse Regi auctoritatem pro convocatione synodi. At sequentia Concilia eam infringere tentarunt, ut suam conservarent integriorem, tribuentia videlicet Regi simplicem consensum, Episcopis vero ius conveniendi. Verum ea praesumtio repressa est, quoties potestate sua uti Reges voluerunt, quam legitimam esse agnovit Gregorius magnus.

Anno DXXXV. habita fuit synodus Arvernensis eorum Episcoporum, qui in regno Theodeberti erant, in regno scilicet Austrasiorum, veluti Treverensis, Agrippinensis, Metensis, Virdunensis, & aliquot Episcoporum regni Burgundionum, quod abolitum anno DXXXIII. inter Reges Francorum fuerat divisum. Synodus illa Arvernensis prima omnium imminuere coepit regiam auctoritatem. Tantum enim abest, ut se coactam fateatur iussu Principis, quemadmodum a duabus synodis superioribus pronuntiatum fuerat, ut etiam dicant Episcopi, se congregatos fuisse a Spiritu sancto cum consensu Regis Theodeberti; multum videlicet recedentes a consuetudine Conciliorum generalium, quorum patres profitebantur, se litteris Imperatorum congregatos fuisse in nomine Spiritus sancti, non autem a Spiritu sancto. *Quum in nomine Domini*, inquit Concilium Arvernense in praefatione, *congregante sancto Spiritu, consentiente Domno nostro gloriosissimo piissimoque Rege Theodeberto, in Arverna urbe sancta synodus convenisset*. At Episcopi Concilii tertii Aurelianensis robustius deprimunt auctoritatem regiam. Nullam enim mentionem faciunt consensus regii pro congregandis sacerdotibus; sicut nec Aurelianense quartum, habitum anno DXLI. nec Parisiense tertium anno DLVII. neque demum Lugdunense secundum anno DLXVII. tametsi Gregorius Turonensis in libro V. hist. cap. XX. scribat, illud fuisse coactum iussu Regis Guntchramni. *Congregari synodum ad urbem Lugdunensem iussit*.

VII. Concilium Parisiense secundum, itemque Turonense secundum iis verbis utuntur, quae iura quidem Regum non omnino dissimulant, sed ita enervant atque imminuunt, ut, ni aliunde ratio suppeteret ea restituendi, dimidium regiae auctoritatis periclitari videatur. Nam licet Concilium Aurelianense quintum, habitum anno DXLIX. intra temperamenti cuiusdam cancellos se contineat, dum ait, *Clementissimus Princeps, triumphorum titulis invictissimus, Domnus Childebertus rex, pro amore sacrae fidei & statu religionis, in Aurelianensi urbe congregavit in unum Domini sacerdotes*, synodus tamen Parisiensis secunda, habita anno DLV. quae fuerint in ea convocanda partes Principis, frigide admodum explicat his verbis: *Quum in urbe Parisios adinvitationem Domini Regis gloriosissimi Childeberti venissemus*. Synodus vero Turonensis secunda habita anno DLXVII. nihil heic spectat praeter conniventiam consensumque Principis: *Quapropter Christo auspi-*

spice in Turonica civitate, Concilio concordante, iuxta conniventiam gloriosissimi Domini Chariberti regis annuentis, coadunati. Sed Episcopi illi multam de se suspicionem iniiciunt in hac caussa. Quippe apertius animi sui sensa exprimentes, non quidem ratione habita Principis tunc regnantis, sed Clodovei primi, qui diu ante mortuus erat, cuiusque res gestae ceteris Principibus exemplo esse debent, non dubitant scribere in canone XXI. illum supplicasse Episcopis, ut ad synodum Aurelianensem convenirent (4). Et tamen epistola synodica illius synodi contrarium evincit, quum in ea patres ingenue fateantur, se iussu Clodovei fuisse congregatos in urbe Aurelianensi.

VIII. At Concilium Matisconense primum & secundum, itemque Valentinum secundum, Parisiense quintum, & Cabilonense iis verbis usa sunt, quae Regum auctoritati respondent; penes quos est ius non solum invitandi Episcopos ad synodum, aut eorum congregationi consentiendi, sed etiam eam iubendi & imperandi. Episcopi Concilii Matisconensis primi, quod habitum est anno quingentesimo octuagesimo primo, fatentur, se congregatos esse *ex evocatione gloriosissimi Domini Gunthramni*. Qui loquendi modus explicat ius & potestatem eius, qui per litteras suas convocat synodum. Sane ius, quod Metropolitano competit, convocandi Concilii Episcoporum suae provinciae, eo vocabulo explicatur in Concilio Aurelianensi tertio can. I. *Ad suam civitatem suos evocet fratres*. Tractus est autem hic loquendi modus ex capite quadragesimo decretorum Papae Leonis, qui ad Episcopum Thessalonicensem Illyrici Exarchum ita scribit: *In evocandis autem a te Episcopis moderatissimum esse te volumus* (5). Quare, quum synodus Matisconensis fateatur, se congregatam esse *ex evocatione regis Gunthramni*, prorsus manifestum est, eam in una conspirare sententiam cum Episcopis synodi Valentinae secundae habitae anno DLXXXIV. qui scribunt, mediocritatem suam in urbe Valentina convenisse *iuxta imperium gloriosissimi Gunthramni regis*.

IX. Magni momenti est secunda synodus Matisconensis. Quippe quum regnum Francorum in tres partes divisum est inter filios Clotarii, earum unam Guntramnus sub vocabulo regni Burgundionum obtinebat; ceteras, quae Austrasia & Neustria dicebantur, fratres eius suo iure possidebant. Cupiit autem Guntramnus, ut omnes regni sui Episcopi simul congregarentur; eamque ob caussam eis praecepit, ut ad Matisconensem urbem accederent. Ne quis vero id a me gratis dictum putet, auctorem laudabo Gregorium Turonensem, cuius ea sunt verba in libro VIII. cap. XX. *Episcopi ex iussu regis Guntchramni*,

(4) Conc. Turon. II. c. 21. *In synodo Aurelianensi, quam invictissimus Rex Clodoveus fieri supplicavit*.

(5) Vide supra lib. 5. cap. 26. §. 11. & cap. 27. §. 5.

mni apud Matisconensem urbem collecti sunt. Praefatio vero synodi testatur, ei interfuisse omnes Episcopos, qui in regno Gunthramni erant constituti: *Gaudemus quod omnes Episcopi, qui in regno gloriosi Domini Guntramni regis episcopali funguntur honore, in uno se conspiciunt coadunati Concilio*. Inter eos autem in primis videre est, Metropolitanos Lugdunensem, Viennensem, Rotomagensem, Burdegalensem, Senonensem, Bituricensem, Vesontionensem, Ebredunensem & Tarantasiensem. Illud Episcoporum corpus iubet in canone ultimo, ut Concilium nationale, quod universale vocat secundum phrasim Africanorum, id est, Concilium ex universis regni provinciis, tertio quoque anno celebretur; ea tamen lege, ut id fiat iussu Principis, qui locum commodum assignabit, situm velut in centro & in medio Episcoporum: *Hoc adimplere sollicitudinis sit Metropolitani Lugdunensis Episcopi, una cum dispositione magnifici Principis nostri prius definientis locum mediterraneum, ad quem omnes Episcopi sine labore alacres congregentur*. Patres Matisconenses vocabulum *dispositionis* (quod in legibus Codicis significat edictum) hauserunt ex epistola sancti Leonis ad Pulcheriam, qui eo utitur, ut significet iussa Imperatoris data pro convocatione Concilii. *Ne autem piissimi Principis dispositioni, qua episcopale Concilium voluit congregari, nostra videretur praesentia defuisse, fratres meos Iulianum Episcopum & Renatum Presbyterum & filium meum Hilarum Diaconum misi, qui vicem praesentiae meae implere sufficerent*. Episcopo autem Lugdunensi curam delegant petendi & obtinendi a Principe mandata pro convocatione Concilii universalis; ea videlicet de caussa, quod Metropolitanus esset urbis regiae regni Burgundionum, in qua Guntramnus commorari solebat (6). Quoniam vero Concilium, iuxta Principis desiderium, satagebat ei Episcopo novam Patriarchae dignitatem procurare, quo eum vocabulo honestant in praefatione, placuit, ut ipse regia diplomata pro congreganda synodo mitteret cum suis litteris.

Synodi demum Parisiensis quintae patres, quae anno DCXV. celebrata est, agnoscunt, se congregatos esse *ex evocatione gloriosissimi Principis Domni Clotacharii Regis*, cui Neustria & Burgundia parebant. Quin & synodus Cabilonensis habita anno DCL. cui interfuerunt Episcopi Burgundionum & Neustriae, coacta est *tam ex communi omnium voluntate, quam ex revocatione vel ordinatione gloriosissimi Domni Clodovei Regis*, qui duo illa regna possidebat. Et in epistola synodica Concilii patres aiunt: *Quod gloriosus Domnus Clodoveus Rex in urbe Cabilono synodale praecepit esse Concilium.*

X. Sufficiunt, opinor, ista, quae diximus, ut difficilibus & morosis ingeniis persuaderi possit, magnam Regibus auctoritatem competere ad convocanda Concilia; cuius tanta vis est, ut Episcopi tenean-

(6) Vide Marcam in libro de Primatibus §. 22.

neantur accedere ad synodum, quam Rex celebrandam indixerit. Necessitatem illam parendi mandatis Principis docet illustris locus apud Gregorium Turonensem. Narrat ille, Childebertum Regem Austrasiorum suis litteris anno DXC. evocasse Episcopos regni sui ad urbem Virdunensem, ut accusatio adversus Aegidium Remensem Archiepiscopum instituta iudicaretur. Ac licet iter illud plurimum incommodi adferret Episcopis, ob intolerabilem hiemis asperitatem, pluvias, & fluminum inundationem, tamen, ut ait Gregorius, praeceptioni regiae obsistere nequiverunt. *Rex Episcopos accersiri ad eius examinationem praecepit, scilicet, ut ab initio mensis octavi apud Viridunensem urbem adesse deberent, dirigens epistolas, ut supra diximus, ad omnes regni sui Pontifices, ut medio mense nono ad discutiendum in urbe supradicta adesse deberent. Erant autem pluviae validae & immensae, rigor intolerabilis, dissolutae luto viae, amnes litora excedentes. Sed praeceptioni regiae obsistere nequiverunt.* Nihilominus dissimulandum non est, difficiles se praebuisse Episcopos, nisi caussae conventus, quae notae esse debebant, in litteris convocationis exprimerentur. Nam in eo casu Mapinius Episcopus Remensis ad Nicetium Treverorum Episcopum scribens fatetur, obediendum esse Regi: *Quamquam parere nos regiis praeceptis in bonis rebus & conveniat & libeat*, (tametsi is ipse Mapinius Tullum accedere recusasset post litteras Principis) *indicamus nos litteras filii nostri Regis Theodebaldi excepisse, ut in Tullensium urbe die Calendarum Iuniarum adesse deberem; & nullam caussam evocationis declarantes, reciprocante pagina indicavimus, nos illuc accedere non debere, quia caussam conditionemque nos constabat ignorare, iteratis scriptis edocuit &c.*

C A P V T XIX.

De iure convocandi Synodos, Primatibus vel Vicariis Sedis Romanae in Gallia olim competente, praecedente Regis iussione.

S Y N O P S I S.

I. Gregorius magnus agnoscit auctoritatem Regum Francorum in convocandis Conciliis.

II. Imperatores possidebant auctoritatem convocandi Concilia extraordinaria. Sed id non excludebat litteras Metropolitanorum ad comprovinciales Episcopos, neque Patriarcharum ad Metropolitanos. Probatur ex Conciliis Ephesino & Chalcedonensi.

III. Acceptis litteris, Metropolitani congregabant synodos suarum provinciarum, quae Legatis consensus suos dabant. Interdum Imperatores mittebant litteras convocatorias ad Patriarchas, qui dein synodum patriarchalem congregabant. Eo litteris suis evocabant Metropolitanos. Litterae Principum & Metropolitanorum non sunt dissociabiles.

IV. Idem ius obtinebat in Gallia, quamdiu

dim Conciliorum convocatio penes Reges fuit. Quid si summus Pontifex eam curam ad se traheret? Prudentia Gregorii Magni laudata.

V. Regum in eo auctoritas probatur ex epistola Sigeberti Regis ad Desiderium Episcopum Cadurcensem, quae explicatur.

VI. Hilarus Papa Leontio Arelatensi Episcopo contulit potestatem convocandi Concilia ex diversis provinciis. Symmachus ultra progressus est.

VII. Vigilius Auxanio Arelatensi concessit usum Pallii & auctoritatem convocandi synodum omnium Episcoporum Gallicanorum. Ea legatio data precibus Regis Childeberti; in cuius quoque gratiam vicariatum suum idem Pontifex contulit Aureliano Auxanii successori. Arelas prima sanctissimarum Galliae Ecclesiarum *dicta a Iustiniano.*

VIII. Pelagius primus Sapaudo Arelatensi non tribuit aperte auctoritatem convocandorum Conciliorum. Legatio illa data precibus Regis Childeberti. Ex verbis Pelagii colligitur, non admodum habitos in honore Arelatenses Episcopos, tametsi Vicarii essent Apostolicae sedis.

IX. Gregorius dignitatem Vicarii tribuens Virgilio Arelatensi non evagatus est extra veteres fines.

I. SEd, ut omnis cavillandi via iis praecludatur, qui hoc Episcoporum erga Reges obsequium ab adulatione proficisci existimare possent, utar auctoritate Gregorii magni (1): qui, cupiens abolere pravam consuetudinem, quae in regnis Burgundiae, & Austrasiae invaluerat adversus canones, venditionem scilicet ordinationum, synodum haberi ea de caussa iussit anno DXCIX. litteris datis ad Syagrium Episcopum Augustodunensem, Aetherium Lugdunensem, Virgilium Arelatensem, & Desiderium Viennensem. Quoniam vero optime noverat, quaenam in Conciliis convocandis esset Principum auctoritas, heic subsistere noluit; sed eamdem ob caussam litteras ad Reginam Brunichildem, quae Regum avia erat, scripsit, quibus, excellentia eius affectu paterno salutata, petit, ut iussione regia synodum fieri constituat. Et quia Syagrio Augustodunensi Episcopo, intimo Regum amico, sollicitudinem synodi celebrandae delegaverat, Brunichildem orat, ut ei commodas aures praebeat supplicanti, eumque ope sua adiuvet ad exstirpandum hoc malum (2): *Salutantes excellentiam vestram paterno affectu, petimus, ut de huius pravitatis emendatione Deum vobis placabilem faciatis. Et ut nulla deinceps valeat occasione committi, synodum fieri iussio regia constituat.* Infra: *Curam vero & sollicitudinem eiusdem synodi, quam fiendam decrevimus, fratri coëpiscopo Syagrio, quem vestrum proprium novimus, specialiter delegare curavimus; quem petimus, ut & supplicantem libenter audire & ope iuvare dignemini &c.* Eamdem ob caussam scribens ad Reges Theodoricum & Theodebertum verbis utitur disertissimis; quae ostendunt, summo Pontifici persuasum fuisse, Regibus competere auctoritatem convocandi synodum (3): *Qua de re, ut magnum*

(1) Gregor. lib. 7. indict. 2. ep. 10. *Fraternitatem vestram auctore Deo volumus synodum congregare.*

(2) Lib. 7. epist. 113.

(3) Lib. 7. epist. 114.

gnum omnipotenti Domino munus valeatis offerre, synodum congregari praecipite.

Et quoniam Concilium illud, quod sanctus Gregorius iustissime expetebat, non statim convocatum fuit, litteras anno DCI. scripsit ad Virgilium Episcopum Arelatensem & Aetherium Lugdunensem, quibus eos hortatus est, ut synodi convocationem urgerent (4). Interim ad Theodoricum Regem Burgundionum scribens illum rursus hortatur, ut synodum congregari iubeat (5): *Iterata vos pro vestra magna mercede adhortatione pulsamus, ut congregari synodum iubeatis.* Item in epistola ad Clotarium Regem (6): *Petimus, ut pro mercede vestra congregari synodum faciatis.* Et ad Reginam Brunichildem (7): *Itaque synodum congregari praecipite.*

II. Posset heic aliquis suspicari quamdam in iis epistolis esse contradictionem, aut saltem aliquatenus imminui auctoritatem regiam, quod Gregorius praecipiat Metropolitanis Arelatensi, Viennensi, & Lugdunensi, & Syagrio Augustodunensi Episcopo, ut synodum congregent. Verum si ratio politiae ecclesiasticae, quae ipsis Imperatorum temporibus in usu erat, expendatur, manifestum erit, mirificam in eo capite fuisse sacerdotii & imperii concordiam, & modum agendi, quo illi utebantur in Gallia, fuisse continuatum aevo beati Gregorii. Imperatores enim, qui citra omnem controversiam possidebant auctoritatem congregandi Concilia extraordinaria, ei tamen eum modum adhibebant, ut mandata eorum non excluderent litteras Metropolitanorum ad Episcopos comprovinciales, neque litteras Patriarcharum ad Metropolitanos, qui post praeceptionem Principis munere suo fungebantur. Nam convocatio illa non exigebat praesentiam omnium Episcoporum tamquam absolute necessariam, sed maioris eorum partis, qui a collegis suis delegabantur; quod alii in provinciis commorari cogerentur, sive pro ecclesiastico ministerio, seu etiam ob infirmam valetudinem. Ita namque fieri consuevisse colligitur ex collatione diversarum epistolarum Imperatorum & Conciliorum. Exemplo sit Concilium Ephesinum oecumenicum tertium, quod litteris Imperatoris Theodosii indictum est ad unumquemque Metropolitanum missis; quibus praecipiebatur, ut Metropolitani certum Episcoporum numerum ex sua provincia adducerent, rursumque nonnullos illic relinquerent pro ministerio ecclesiastico. Sic enim nos docet Epistola Theodosii ad Cyrillum Episcopum Alexandrinum (8): *Tua pietas . . . operam dabit . . . ut ad Ephesiorum civitatem accurrat, nonnullosque, quos nimirum idoneos iudicabit, sanctissimos provinciae suae Epi-*

(4) Gregor. lib. 9. ep. 49. *Vt synodus congregari possit, insiste.* Et epist. 50. ad Aetherium: *Assidue instanterque ad congregandam Synodum imminete.*

(5) Lib. 9. ep. 53.

(6) Ibid. ep. 56.

(7) Ibid. ep. 57.

(8) Ephes. Concil. part. 1. c. 32.

Episcopos abducat; ita ut neque necessarii sanctissimis ejusdem provinciae Ecclesiis desint, neque ii rursum, qui ad eam rem apti censebuntur, in sacra synodo desiderentur. De indicta autem sanctissima synodo nostra serenitas ad omnes omnino Deo dilectos Episcopos Metropolitanos litteras scripsit. Imperator Marcianus litteras convocatorias Concilii Chalcedonensis misit ad Metropolitanos, iubens, ut cum certo Episcoporum numero ad civitatem Nicaenam accederent (9): *Tua sanctitas cum quibus approbaverit Episcopis sub suo sacerdotio constitutis..... ad memoratam Nicaenam civitatem advenire festinet.*

III. Acceptis litteris, Metropolitani congregabant synodos suarum provinciarum, quae legatis consensus suos dabant, ut colligitur ex epistola synodica Concilii CP. oecumenici secundi, in qua patres dicunt, se nullum alium ab Episcopis, qui manserant in provinciis, consensum habere, quam ut Constantinopolim accedant pro celebrando Concilio, ideoque sibi liberum non esse Romam proficisci, quo eos Occidentale Concilium evocabat cum litteris Imperatoris: *De hoc uno Concilio celebrando consensum Episcoporum, qui in provinciis manserant, una nobiscum attulimus.*

Aliquando Imperatores litteras suas Concilii convocatorias mittebant ad Patriarchas; ii vero dein mandata sua ad Metropolitanos, synodumque patriarchalem congregabant, in qua delegabantur cognitores, qui Concilio oecumenico interesse deberent. Hunc ordinem tenuit Theodosius pro congregatione Concilii Ephesini secundi; ut discimus ex eius epistola ad Dioscorum Patriarcham Alexandrinum, quum in eumdem modum scripsisset reliquis Patriarchis (10): *Igitur & tua sanctitas, sumtis secum decem reverendissimis Metropolitis Episcopis, qui sub tua degunt Dioecesi, & aliis similiter decem sanctis Episcopis,..... proximis Calendis Augustis Ephesum metropolim Asiae convenire absque ulla dilatione festinet.*

Patriarchae igitur Metropolitanos convocabant cum litteris suis, quae in Conciliis Africanis vocantur tractoriae, ii vero Episcopos, secundum auctoritatem praeceptionis imperatoriae. Duas illas res mirabili solertia iunxit Concilium CP. secundum oecumenicum in sua epistola synodica; ubi patres aiunt, se a Concilio Occidentali evocatos fuisse Romam cum litteris Imperatoris: *Nos velut membra propria per Deo amantissimi Imperatoris litteras accersivistis.*

Ex iis, quae dicta sunt, manifeste colligitur, litteras Principum & Metropolitanorum non esse dissociabiles, & utrarumque usum obtinuisse in convocandis Conciliis, ita tamen, ut litterae Patriarcharum & Metropolitanorum exsecutioni mandarentur in consequentiam litterarum Principis.

IV. Idem

(9) Epistola Marciani part. 1. Concil. Chalced. num. 56.

(10) Epist. Theodosii ad Dioscorum act. 1. Concil. Chalced.

IV. Idem mos obtinuit in Gallia, quamdiu nulla illic auctoritas fuit praeter regiam, quae superior esset Metropolitanis Galliarum, quaeque convocandorum Conciliorum curam in se traheret, ut constat ex iis, quae huc usque vidimus observata fuisse in celebratione omnium synodorum. Sed quando summus Pontifex, qui Metropolitanorum superior est, cuique ius competit iubendi, ut Concilium nationale habeatur, eorum convocationem faciebat, aequum erat, ut locum illic obtineret, qui dignitati & auctoritati eius debebatur. Gregorius porro magnus, vir non solum ob sanctitatem morum & eruditionem clarus, sed etiam ob prudentiam admirabilem intelligentiamque politiae ecclesiasticae, eo temperamento usus est, quod adhiberi conveniebat ad conservanda iura sedis Apostolicae & Principum. Recensens quippe abusus, qui in Gallia invaluerant adversus canones, iubet, ut Concilium ea de caussa habeatur intra Gallias, cuius convocandi sollicitudinem delegat Metropolitanis. Sed eodem tempore cupit & postulat, ut Rex utatur suo iure, nimirum, ut is auctoritate sua synodum haberi praecipiat, litteris ad Metropolitanos missis, vel etiam ad singulos Episcopos, si Regi ita visum fuerit expedire. Metropolitani vero, post regiam praeceptionem, congregare debebant suas synodos pro celebratione Concilii, mentione insuper facta pontificiae permissionis. Sed in primis observandum est, delegationem illam sancti Gregorii non debuisse mandari exsecutioni, secundum quod ipse praeceperat, donec regia iussio accederet ob eamdem caussam. Quare Concilium illud, quod summus Pontifex constituerat, habitum non fuit, tametsi ille id vehementer urgeret, quoniam Reges eius congregationem non praeceperunt. Affirmare itaque licet, concursum auctoritatis pontificiae firmasse potestatem Metropolitanorum pro congregatione Conciliorum in ordine ecclesiastico, sed non violasse ius regium, quod versatur in politia exteriori & in protectione Ecclesiae; praesertim quum congregatio ita fieret auctoritate summi Pontificis, ut necessaria esset regia iussio. Contra vero consensus Pontificis non erat necessarius, quando synodus congregabatur auctoritate Principis.

V. Ceterum, ut concludam hoc caput, & ut praeterea testatior fiat auctoritas Regum in convocandis Conciliis, addam hoc loco epistolam Sigeberti Regis Austrasiorum scriptam circa annum DCL. ad Desiderium Episcopum Cadurcensem; in qua ei significat, relatum sibi fuisse, Wlfoleudum Episcopum evocasse comprovinciales Episcopos ad Concilium in regno habendum, sed nullam eiuscemodi consilii mentionem fecisse apud Regem: cupere se quidem, exemplo Regum decessorum suorum, observare canones ecclesiasticos, attamen ex procerum suorum consilio statuisse tollerandum non esse, ut Episcopi sibi subiecti Concilium ullum in regno celebrent, quin prius ipse admo-

neatur; quod si ostendatur regiae maiestati, congregationem illam utilem futuram, sive pro statu ecclesiastico, sive etiam pro regni utilitate, non denegaturum consensionem suam. Quapropter Desiderio suadet, ne ad synodum illam accedat. Desiderius autem, quum Cadurcorum antistes esset, non pertinebat ad regnum Sigeberti; licet inter intimos esset eius Principis, ut constat ex alia eiusdem Regis ad ipsum epistola. Wisoleudus vero, qui provinciae suae Episcopos convocaverat, Biturigum antistes erat, quorum metropoli contributa erat Divona Cadurcorum, & ad regnum Burgundiae spectabat, cuius Rex tunc erat Clodoveus secundus. Istius autem Wisoleudi Episcopi Ecclesiae Bituricensis subscriptio deprehenditur in Concilio Cabilonensi, quod anno DCL. Rex Clodoveus congregavit. Insolens videri posset huius Metropolitani praesumtio, qui Episcopos suffraganeos suos extra provinciam suam evocavit synodali conventui intersuturos, nisi ratio habeatur canonum apostolicorum, Constantinopolitanorum & Antiochensium, qui permittunt Episcopis unius provinciae ad aliam transire, si litteris Metropolitani, qui eorum ope indigeat, evocentur. Ex quibus id conficitur, Episcopum Bituricensem ab Episcopis regni Austrasiorum rogatum esse, ut ad quamdam civitatem conveniret, in qua synodus maior haberi posset, existimantes, ita licere fieri secundum canones. Verum iam observavimus, communicationem illam Episcoporum fuisse interruptam ob divisionem regnorum; cui praeterea locus non erat, sicuti nec celebrationi Concilii nationalis unius regni nisi iussio regia praecessisset. Vtriusque horum capitum probatio exstat in epistola Sigeberti. Tametsi, eo casu, prohibitio unius ab alio pendeat; id est, si Concilium Episcoporum unius regni haberi non possit, sequitur, Episcopos alterius regni ad illud convenire non posse. Haec sunt verba Sigeberti (11): *Licet statuta canonum & ecclesiasticas regulas, sicut parentes nostri in Dei nomen conservarunt, ita & nos conservare optamus, tamen dum ad nostram antea notitiam non fuit perlatum, sic nobis cum nostris proceribus convenit, ut sine nostra scientia synodale Concilium in regno nostro non agatur, nec ad dictas Kal. Septembris nulla coniunctio sacerdotum ex his, qui ad nostram ditionem pertinere noscuntur, non fiatur. Postea vero opportuno tempore, si nobis antea denuntiatur, utrum pro statu ecclesiastico, sive etiam pro qualibet rationabili conditione, conventio esse decreverit, non abnuimus; sic tamen, ut diximus, ut in nostri prius deferatur cognitionem*.

VI. Potestas illa convocandorum in Gallia Conciliorum, qua summi Pontifices fruebantur, exigit, ut paullo altius scrutemur eam, quam pro eadem caussa communicabant cum Episcopis Arelatensibus. Hilarus Papa providens dissipationem Galliarum earumdemque in diversa

(11) Epist. Sigeb. R. ad Desider. Episc. Cadurc.

versa regna sectionem obstituras communicationi Episcoporum inter se, Leontio Arelatensi Episcopo contulerat facultatem convocandi Concilia huiuscemodi ex totidem provinciis quot posset, ut supra vidimus (12). Eam Caesario Arelatensi continuavit Symmachus anno DXIV. cui praecepit invigilare rebus omnibus, quae ad religionem spectant, non solum in provinciis Galliarum, sed etiam in Hispaniensibus; quoniam ea tempestate provincia Arelatensis, tametsi esset intra Gallias, imperio parebat Regis Italiae Theodorici, penes quem erat administratio regni Wisigothorum in Hispania. Sed postquam civitas Arelatensis in ius Francorum cessit, Vigilius Papa aut eius successores nullam Arelatensibus Episcopis sollicitudinem in Hispanias attribuerunt. Verum Symmachus non eo loci substitit, ut generalem tantum religionis curam Caesario committeret, sed insuper ei auctoritatem tribuit convocandi Concilium Episcoporum, si religio ita posceret, ut in eo controversiae finirentur: quod si tale negotium emerserit, quod illic difficile fuerit terminari, ad sedem Apostolicam referatur ab Episcopo Arelatensi. Quoad Episcopos vero ex regionibus Galliarum & Hispaniarum, iubet, ut ii, qui Romam proficisci voluerint, litteras Caesarii secum deferant, ut summus Pontifex agnoscat, quae sit eorum dignitas & utrum eis communionem suam impertiri debeat (13): *Decernimus, ut circa ea, quae tam in Gallia, quam in Hispaniae provinciis de caussa religionis emerserint, solertia tuae fraternitatis invigilet. Et si ratio poposcerit praesentiam sacerdotum, servata consuetudine unusquisque tuae dilectionis admonitus auctoritate conveniat. Et si Dei adiutorio controversia incidens amputari potuerit, ipsius hoc meritis applicemus. Alioquin exsistentis negotii qualitas ad sedem Apostolicam te referente perveniat.* Infra: *Si quis de Gallicana vel Hispana regionibus ecclesiastici ordinis atque officii ad nos venire compulsus fuerit, cum fraternitatis tuae notitia iter peregrinationis arripiat; ut nec honor eius per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, & ambiguitate depulsa, a nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti.*

VII. Anno DXLV. Vigilius Papa vicariatum suum per Gallias concessit Auxanio Episcopo Arelatensi, concesso etiam usu Pallii. Tribuit autem ei potestatem convocandi synodum omnium Episcoporum Gallicanorum; quos adesse iubet sub poena suspensionis, quam synodus adversus eos decernet, nisi iustam excusationem adferant. Eo tamen casu tenentur mittere vice sua Presbyterum aliquem aut Diaconum, qui eis nuntiet, quae decreta fuerint in illa synodo (14): *Et quia necesse est, ut aptis Deo propitiante temporibus Arelatensis Episco-*

(12) Vide supra cap. 17. §. 10. huius libri.

(13) Symmach. ep. XI. Vide supra lib. 5. cap. 35. §. 9.

(14) Epistola Vigilii PP. ad Episcopos Galliae.

ſcopus noſtris vicibus fungatur, quoties iudicaverit expedire, ut pro facienda conſolatione communi Epiſcoporum debeant congregari perſonae, nullus inobediens eius forte mandatis ſit. Sed obſervandum eſt, legationem illam Arelatenſi Epiſcopo fuiſſe conceſſam petente Childeberto Rege. Quippe extraordinariae res huiuſmodi, quae novitatem inducunt adverſus canones, obtinere non poſſunt in regno abſque conſenſu regio. *Sicut nos*, inquit Vigilius ad Auxanium ſcribens, *pro tuae pietatis affectu, & pro glorioſiſſimi filii noſtri Regis Childeberti Chriſtiana devotione mandatis, vices noſtras libentiſſima voluntate contulimus*. Poſt obitum Auxanii idem Pontifex vicariatum ſuum Aureliano eius ſucceſſori tribuit; ſed id factum in gratiam Regis Childeberti, qui ita fieri optaverat. *Adminiſtrationem vicium noſtrarum*, inquit (15), *fraternitatis veſtrae animo libenti committimus;...... quando & ſummi ſacerdotii conſortio vos dignos divina eſſe gratia iudicavit, & glorioſiſſimi Childeberti Francorum Regis Chriſtiana & Deo placita in perhibendo vobis teſtimonio voluntas acceſſit*. Inde factum, ut Iuſtinianus in reſcripto ad quintam ſynodum oecumenicam miſſo loquens de hoc Aureliano dicat, eum fuiſſe Epiſcopum Arelati, *quae eſt prima ſanctiſſimarum Galliae Eccleſiarum* (16); quod dein repetitum eſt in collatione ſeptima.

VIII. Vicariatum quoque ſuum Sapaudo Arelatenſi tribuit Pelagius primus; cuius tamen auctoritatem ad duo quaedam capita coërcere videtur. Primum quidem, ut primum ubique locum obtineat inter Epiſcopos, tamquam Legatus, & quadam velut praefectura fungatur in clero, ei tamen aperte non tribuens ius convocandorum Conciliorum (17): *Vt ſedis noſtrae Vicarius conſtitutus, ad inſtar noſtrum in Galliarum partibus primi ſacerdotis locum obtineas*. Alterum eſt, ut ſingulae perſonae eccleſiaſticae Galliarum finibus excedentes, formatas epiſtolas a Sapaudo accipiant. Ad Regem autem Childebertum ſcribens ait, ſe precibus eius dediſſe hanc legationem, *ſecundum petitionem veſtram*, inquit (18). Sed magni momenti eſt clauſula, quae ſequitur, quae oſtendit dignitatem illam parum gloriae attuliſſe praedeceſſoribus Sapaudi. Petit enim a Rege, ut, quoniam ipſe optaverat, eius Epiſcopi dignitatem hoc honore amplificari, non patiatur, eum contemni ab Epiſcopis Gallicanis aut ab aliis perſonis eccleſiaſticis: *Ne quem per vices noſtras augeri poſtulaſtis, in aliqua parte cuique Gallicanorum ſacerdotum vel cuiuslibet eccleſiaſtici ordinis perſonae, quod non oportet, contemtibilis habeatur*.

Verba illa indicant, Epiſcopos Arelatenſes, tametſi legationis Apoſto-

(15) Epiſt. Vigilii ad Aurelianum Epiſc. Arelat.

(16) Reſcriptum illud exſtat in collat. quintae Synodi.

(17) Pelagius epiſt. 6. ad Sapaudum.

(18) Vide ſupra lib. 5. cap. 38. §. 3. & ſeqq.

ſtolicae ſedis munere fungerentur, non admodum habitos in honore. Certe nullum regni generale Concilium reperitur ab iis convocatum fuiſſe, prohibentibus nimirum Regibus ac reliquis Metropolitanis. Quin etiam nulli eorum Conciliorum unquam praefuere. Contra Aurelianus Arelatenſis poſt Sacerdotem Epiſcopum Lugdunenſem ſubſcripſit Concilio quinto Aurelianenſi anno quingenteſimo quadrageſimo nono. Quo fortaſſis alludit Pelagius, dum Childebertum orat, ne patiatur, Sapaudum ſedis Apoſtolicae Vicarium contemni, ut acciderat praedeceſſori eius Aureliano. Ceterum ad corrigenda peccata illa Sapaudus, tametſi recenter ordinatus, praefuit Concilio Pariſienſi anno DLX. ſubſcripſitque ante Metropolitanos Viennenſem, Bituricenſem, Burdegalenſem, atque etiam Senonenſem, quamvis ſynodus haberetur in provincia Senonenſi.

IX. Anno DXCV. Gregorius magnus dignitatem Vicarii continuavit in Virgilio Epiſcopo Arelatenſi, iuſta petitionem Regis Childeberti (19); conceſſa prorſus illa amplitudine poteſtatis, quam Virgilius repererat, convocandi nimirum Concilia, in quibus controverſiae eccleſiaſticae terminarentur. Quod ſi cauſſa fidei illic ageretur, aut negotia inciderent, quae dubia eſſent, aut eius momenti, ut in provinciis decidi nequeant, iubet, ut ad ſedem Apoſtolicam referatur. Praeterea illi hoc tribuit, ut perſonae eccleſiaſticae, quae extra Gallias proficiſci volent, teneantur ab eo accipere litteras communicatorias. Attamen facile eſt agnoſcere, integram convocandorum Conciliorum auctoritatem non fuiſſe penes Virgilium; quandoquidem ei ſanctus Gregorius tres alios Epiſcopos adiunxit, ut ſupra adnotatum eſt, & a Regibus poſtulavit, ut ſynodum intra Gallias haberi iuberent. Nihil igitur Virgilio ſupererat praeter honorem & amplitudinem Vicarii & quamdam velut generalem praefecturam in Eccleſia Gallicana; de cuius negotiis referebat ad ſummum Pontificem, quocum particularem communicationem habebat.

CAPUT XX.

De diſcrimine Synodorum generalium in Dioeceſibus Orientis & Galliis habitarum.

SYNOPSIS

I. Diſcrimen ſynodorum generalium Dioeceſeon Orientis & Gallicanarum.
II. Inquiritur in originem ſynodorum nationalium. Cardinalis Perronius notatus.
Theodoſius Imperator relationes ſynodicas Illyrici in rebus dubiis tribuit Epiſcopo Conſtantinopolitano: quod caruit effectu.
III. Photii expoſitio refutatur, qui omnes

(19) Gregor. lib. 4. epiſt. 50.

omnes quaestiones canonicas tribui putat Episcopo Constantinopolitano.

IV. De synodis generalibus Africae. Nicaena Synodus explicata. Dionysius Exiguus emendatus.

V. In Concilio universali Africae tractabatur de caussis communibus. Ceterae provincialibus synodis relinquebantur discutiendae. Quae sint caussae communes.

VI. Variant canones Africani quoad caussas Presbyterorum. Conciliantur canones.

VII. A Conciliis universalibus Africae non licebat appellare ad transmarina iudicia, neque etiam a provincialibus.

I. VErum, ut perfecte intelligere possimus, quaenam esset auctoritas Conciliorum generalium Dioeceseos Gallicanae, non inhaerendum est omnino canoni secundo Concilii CP., qui synodis quinque Dioeceseon Orientis supremam auctoritatem tribuit decernendi de omni re, quae ad disciplinam ecclesiasticam pertinet. Nam duae synodi, Aegyptiaca nimirum & Antiochena, patriarchales erant; reliquae vero tres, Pontica, Asiana & Tracica, quae suis quaeque exarchis parebant, attributae sunt iurisdictioni Episcopi CP. ad constituendum Concilium patriarchatus CP. iuxta canonem XXVIII. Concilii Chalcedonensis. Itaque quum illae synodi Dioeceseon suo quaeque Patriarchae subessent, earum auctoritas suprema prorsus esse debuit, neque fieri poterat, ut ab alia quapiam iurisdictione penderent. Concilia autem patriarchalia semel in anno habenda esse sanciverat Iustinianus; eoque accedere Metropolitani tenebantur loco & die, quem Patriarcha constituisset, iudicaturi in eis quaestiones ad fidem vel ad disciplinam spectantes, sive in prima cognitione adversus Metropolitanos, aut etiam ob appellationes a sententiis Episcoporum. At synodorum Gallicanarum tanta esse auctoritas non potuit, quum patriarchales non essent. Quinimmo quum Galliae essent in Occidente, auctoritatem sedis Apostolicae colebant, ad eamque necessario respicere tenebantur. Sed eo temperamento res gerebantur, ut reverentia illa nihil detraheret de suprema Conciliorum potestate in quibusdam capitibus; quemadmodum celebratio Conciliorum universalium regni nihil adimebat de iuribus synodorum provincialium.

II. Vtraque harum propositionum plurimum difficultatis habere videtur. Et tamen utraque verissima est. Nam materiae difficiles, quaeque, quum maximi momenti essent, in synodis provincialibus definiri nequibant, deliberabantur finiebanturque in synodo uniuscuiusque Dioeceseos. Ius autem illud melius explicari non potest, quam auctoritate legum, quae synodis illis Dioecesanis initium dederunt. Impp. Honorius & Theodosius in rescripto dato ad Philippum Praefectum praetorio Illyrici Orientalis iubent, ut omni innovatione cessante, id est, pervasionibus saecularis iurisdictionis vel etiam synodi Dioecesanae, antiqui canones obtineant in universis provinciis Illyrici (1). Quod si aliquid ambiguum aut dubium emerserit, reservari iu-

(1) L. 45. C. Theodos. de Episc. l. 6. C. de Sacros. Ecclesiis.

iubent iudicio conventus generalis Episcoporum Dioeceseos Illyricianae, quem vocant conventum sacerdotalem: quo etiam nomine dicebantur coetus generales pro rebus politicis congregati. Addunt tamen in gratiam Episcopi Constantinopolitani, ne dubiae caussae definiantur eo inconsulto, quoniam privilegiis veteris Romae fruitur (2). *Omni innovatione cessante vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos per omnes Illyrici provincias servari praecipimus. Tum* (ita legit Codex Theodosianus) *si quid dubietatis emerserit, id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctae legis antistitis urbis Constantinopolitanae, quae Romae veteris praerogativa laetatur, conventui sacerdotali sanctoque iudicio reservari.* Antiqui canones, de quibus loquitur illa lex, alii non sunt praeter Nicaenos; in quibus statutum est, ut caussae ecclesiasticae iudicentur a synodis uniuscuiusque provinciae, omni earum cognitione prorsus interdicta cuilibet alii iurisdictioni ecclesiasticae & saeculari. Hi canones haud dubie violati fuerant in Illyrico, sive a Praefecto praetorio, sive a synodo generali Dioeceseos, quae synodorum particularium iurisdictionem convellebat. Id autem esse verisimile, suadent ea, quae sequuntur: *Tum si quid dubietatis emerserit*; id est, si tunc, quando videlicet particulares provinciae caussas tractant secundum canones, incidat aliquod dubium, definiatur in conventu generali Episcoporum universae Dioeceseos. Explicatio illa evertit coniecturam illustrissimi Cardinalis Perronii (3): qui existimat, legem illam fuisse latam a Theodosio per subreptionem Attici Episcopi Constantinopolitani, qui apud Principem conquestus sit de Episcopis Illyrici qui reverentiam Attico denegabant contra antiquam consuetudinem & canones ecclesiasticos, id est, canonem tertium Constantinopolitanum, quo secundus dignitatis gradus Episcopo CP. decernebatur, quod esset nova Roma. Sententia haec adversatur canoni, quem vir illustrissimus laudat; quo nulla iurisdictio tribuitur Episcopo Constantinopolitano, sed tantum honoris praerogativa; praesertim quum nulla Dioecesos Illyrici ac Dioeceseos Illyricianae mentio fiat in hoc canone: quae vel unica allegatio pessumdedisset consilium Attici. Sane eo praecipue tendere videtur sententia legis, ut componat iurisdictiones synodorum provincialium Illyricianae; per occasionem autem Princeps, ornandi Episcopi CP. cupidus, novum ius introducit in eius gratiam, ius nimirum relationis. Quod ea in primis de caussa fecit, ut communionem istius Dioeceseos, etiam quoad res ecclesiasticas, distraheret ab Occidente; a quo avulsa fuerat in dispositione civili, & unita imperio Orientali. Ceterum exemplum illud, e praerogativa veteris Romae petitum, ostendit, relationes caussarum difficilium ad sedem Apo-

 sto-

(2) Vide supra lib.4. cap.2. §.1. 2. & lib. 5. cap. 24. §. 11.

(3) Ill. Card. Perron. c. 32. Replicae.

ſtolicam mitti conſueviſſe a Concilio generali Dioeceſeos Illyricianae, vel ab Epiſcopo Theſſalonicenſi, qui Exarchus Illyrici Epiſcopique Romani Vicarius erat. Idipſum probant epiſtolae Papae Leonis primi ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem; in quibus praecipitur, ut eae relationes fiant, ſi cauſſa, quae finiri non potuit in ſynodo provinciali, nec in Concilio dein generali potuerit terminari. Vnde praeterea colligitur, clauſulam legi Theodoſianae inſertam in gratiam Epiſcopi Conſtantinopolitani irritam fuiſſe nec exſecutioni mandatam. Sane Concilium Chalcedonenſe, quum ſedem Conſtantinopolitanam in patriarchatum eveheret, nullam ei poteſtatem tribuit in provincias Illyrici, quae patriarchatui Romano ſemper adhaeſerunt, donec occaſione haereſis Monothelitarum ab eo diſtractae ſunt circa annum ſeptingenteſimum (4).

III. Eam legem Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus, dignitatis ſuae augendae cupidus, alio vertit, vim apertam verbis legis inſerens (5). Eius quippe ſenſum hunc eſſe ait, canonica iudicia ab Archiepiſcopo Conſtantinopolitano & ab eius ſynodo definienda eſſe. Ὅτι τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ Ἰλλυρικῷ ὁ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ Ἀρχιεπ. Κ. πόλεως, καὶ τῆς αὐτοῦ συνόδου, ἥτις ἔχει πρόνομια τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Et tamen Imperator iubet, ut iudicia illa ferantur a ſynodo Illyriciana, cum conſilio Epiſcopi Conſtantinopolitani. Ea nihilominus lege eiuſque explicatione uſi ſunt Graeci ad diſtrahendam ab Illyrico Bulgariam, aevo Photii; quae reſecta fuit a Dioeceſi Romana, & ſubiecta patriarchatui Conſtantinopolitano (6).

IV. Sed ut redeamus unde digreſſi ſumus, ad auctoritatem videlicet Conciliorum generalium, neceſſe eſt, ut lucem materia haec accipiat a Conciliis Africanis. Canon itaque decimus Africanus docet, Concilium univerſale Africae ſemel in anno debere fieri ad definiendas cauſſas eccleſiaſticas (7), ut Nicaena ſynodus ſtatuit: *Confirmandum eſt in hac ſynodo, ut ſecundum ſtatuta Nicaena propter cauſſas eccleſiaſticas, quae ad perniciem plebium ſaepe veteraſcunt, ſingulis quibuſque annis Concilium convocetur: ad quod omnes provinciae, quae primas ſedes habent, de Conciliis ſuis binos, aut quantos delegerint, Epiſcopos mittant; ut congregato conventu, plena poſſit eſſe auctoritas*. Vbi obſervandum eſt, opportune admodum Afros uti canonibus Nicaenis, ut generalis conventus Africae auctoritatem firment. Quamvis enim Nicaena ſynodus, ſi verba eius recte expendantur, ſynodi tantum Epiſcoporum unius provinciae mentionem faciat, quae a Metropolitano convocetur, attamen evidens eſt, ſynodum, quae ex quinque aut ſex provinciis convenerit, minoris auctoritatis non futuram ex eo capite, quod & frequentior fuerit & illu-

(4) Vide lib. 1. cap. 5. §. 3.

(5) Phot. tit. IX, Nomoc. cap. 1.

(6) Vide ſupra lib. 1. cap. 1. §. 5. & 6.

(7) Vide lib. 5. cap. 3. §. 1.

illustrior. Atque adeo Concilium generale Africae spectandum est non secundum ipsa verba canonum Nicaeae, sed iuxta sensum & mentem eorumdem canonum. Eidem fundamento innititur secunda synodus oecumenica, quum Dioecesesn corpora constituens ait, hinc eventurum, ut caussae ecclesiasticae tractentur in synodis provinciarum secundum Nicaenam synodum. Hinc pariter factum, ut Hincmarus Remensis Archiepiscopus, eorum patrum menti aemulatus, persaepe auctoritatem Conciliorum generalium Ecclesiae Gallicanae deducat a Concilio Nicaeno; quod ea revera sint Concilia provincialia, tametsi ex quibusdam provinciis constituta. Quippe provinciae cuilibet liberum est aliam convocare iuxta canones Apostolicos, Antiochenos & Constantinopolitanos. Zonaras in commentario ad hunc canonem Africanum, qui est XXI. in eius collectione, quum non satis animadverteret, eo loco agi de synodo generali Africae, non autem de synodo unius tantum provinciae, pravam admodum explicationem proposuit, nimirum eo canone iuberi, ut Metropolitanus duos Episcopos ex comprovincialibus suis deleget, qui eius auctoritatem in synodo illa repraesentent, tamquam Vicarii, τοποτηρηταί. Balsamo vero contextum canonis integrum non refert, sed synopsin tantum Dionysii Exigui Graece versam; quae docet debere Metropolitanos semel unoquoque anno ad synodum accedere, πρὸς συνοδὸν ἐκ μητροπολίτας ἐρχομαι. Vnde colligendum est, eum canonem intelligi debere de synodo universali, ad quam Metropolitani adesse tenentur cum legatis suarum provinciarum. Porro ope istius versionis Graecae corrigenda est hoc modo synopsis Dionysiana: *Vt per annos singulos per omnes provincias ad Concilium Metropolitani conveniant*. Reiiciendaque est lectio editionis Parisiensis anni MDCXXXVIII. quae ita habet, *conveniatur*.

V. Concilium autem illud universale Africae nullas alias caussas ad suam cognitionem trahebat, quam eas, quae communes erant omni clero Africano; ceteras vero, quae particulares erant, uniuscuiusque provinciae definitioni permittebat. Distinctio illa exstat in canone XCV. collectionis canonum Africanorum: *Placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas; sed quoties exegerit caussa communis, id est, totius Africae, undecumque ad hanc sedem de hac re datae litterae fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia, ubi opportunitas persuaserit. Caussae autem, quae communes non sunt, in suis provinciis iudicentur*. In eo porro consistit difficultas, quaenam dicerentur caussae communes. Balsamo in commentariis ad hunc canonem ait, caussas communes esse illas, quae dogmaticae sunt, δογματικαὶ αἰτίαι; quas privatis opponit, id est, controversiis, quae inter clericos aut Episcopos emergunt. Verum explicatio haec habet adhuc aliquid difficultatis, eique non conve-

nit cum reliquis canonibus Africanis. Certum quidem est, caussas dogmaticas, id est, eas, quae fidem respiciunt, primas esse inter communes. Sic Pelagii haeresis damnata est in Concilio Carthaginiensi generali: de qua relatum est ad Innocentium primum. Sed aliae quoque caussae in eum numerum referuntur, nimirum controversia, quae circa iurisdictionem accensa est inter Ecclesias Africanas & summos Pontifices, quae in Conciliis universalibus Africae disceptata est. Canones, quorum auctoritate ordinabatur politia ecclesiastica, decernebantur in Conciliis generalibus. In accusationibus vero adversus Episcopos prima caussae cognitio, prout reo libebat, ad synodum provinciae deferri poterat, vel ad Concilium universale; ut patet ex can. IX. & LXXVII. Itaque omnes illae caussae annumerantur communibus.

VI. Quoad caussas vero Presbyterorum variant canones Africani. Quippe canon XXV. ex Concilio Milevitano desumtus, eis liberum esse decernit appellare a iudiciis Episcoporum suorum *ad Africana Concilia, vel ad Primates provinciarum suarum*. Idipsum etiam scribit Concilium Africanum in epistola ad Caelestinum Papam: *Unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suae provinciae vel etiam universale provocare*. Et nihilominus canone XXVIII. prohibentur, ne ad alios appellent, quam *ad Primates suarum provinciarum* (8). Varietas illa explicanda est ope canonis XCV. quo decisio caussarum, quae communes non sunt, permittitur synodo uniuscuiusque provinciae, caussarum vero communium synodo generali, adeo, ut si iudicium latum adversus Presbyterum aut quemlibet e clero in caussam generalem vertatur ob incommoda, quae inde sequi possent, tum appellatio Presbyteri aut clerici iudicari debeat in Concilio generali Africae. Exempli caussa si lis moveatur circa caput aliquod nondum satis perspicue explicatum in canonibus, si is, adversus quem accusatio instituta est, vir sit tali dignitate praeditus, ut, si iudicium eius fieret in provinciis, timendum foret, ne tumultus in eis excitarentur, vel si ob illud iudicium oriretur conflictio iurisdictionis, quemadmodum accidit in caussa Apiarii Presbyteri, aut tandem ob aliquam aliam caussam similem. Tunc enim, ut dixi, appellatio Presbyteri aut clerici iudicanda est in Concilio generali Africae. At si tantum agatur de exsecutione canonum, de quorum sententia dubitari non possit circa negotium noviter emergens, tum appellatio terminanda est in unaquaque provincia, neque licet a Concilio provinciali provocare ad universale. Secundum illam regulam legimus appellationem Palladii laici, qui a Triferio Episcopo suo excommunicatus fuerat, itemque appellationem Exsuperantii Presbyteri, cui interdictum erat functionibus suis ob gravitatem earum fuisse

(8) Vide lib. I. cap. 10. §. 6.

fuisse iudicatas in Concilio Taurinatensi ex diversis provinciis congregato (9).

VII. Iudicia vero, quae in Conciliis illis universalibus Africae fiebant, vel etiam in synodis provincialibus, propter caussas, quae communes erant, suprema prorsus erant, nec ab eis *ad transmarina iudicia*, id est, Romam, appellare licebat. *Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communione recipiatur* (10). Adeo certa & inviolabilis erat apud Africanos haec regula, quoad Presbyteros & reliquos e clero, ut ad Caelestinum Papam scribere non dubitent: *Presbyterorum quoque & sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua; quia & nulla patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est Africanae*. Nihilominus, quoad appellationes Episcoporum, Zosimus Papa eiusque successores contendunt, apud sedem Apostolicam iudicandum esse, an appellatio admitti debeat: quod si iusta fuisse appellandi caussa videretur, ad Episcopum Romanum pertinere ius statuendi ut ea retractetur in provincia. Verum id accurate expendimus in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum.

Praeterea Concilia universalia Africae condebant canones, qui in auctoritatem recepti sunt in Ecclesia universali.

CAPUT XXI.

De auctoritate & potestate conciliorum generalium Gallicanorum, & de Canonum ibi conditorum valore.

SYNOPSIS.

I. Concilia generalia Galliarum similia prorsus erant Conciliis Africanis. Maior *synodus in canone Antiocheno. Conciliorum Gallicanorum auctoritas explicatur. Verba Hilari Papae referuntur.*

II. Recessit Hilarus ab institutis maiorum, confirmans celebrationem Conciliorum ex diversis provinciis.

III. Iubet autem, ut per annos *singulos Concilium generale celebretur. Eo alludit synodus Agathensis. Genuinus sensus synodi Matisconensis secundae indicatur.*

IV. Iubet postremo Hilarus, ut regulae, quae in his Conciliis promulgabuntur, sint iuxta canonum definitiones. Idem profitentur Concilia Gallicana.

V. Indicantur canones, ad quos alludit Hilarus. De collectione canonum Dionysii Exigui. Liber Canonum *vocatur a Gregorio Turonensi.*

VI. Canones novi secundum auctoritatis gradum obtinebant post antiquos. Probatur ex Augustino & Agobardo.

VII. De collectione canonum Gallicanorum. Vim legis obtinebant in Hispania.

I. Concilia generalia Galliarum eodem nomine nuncupabantur, quo Concilia universalia Africae, eiusdemque erant auctoritatis.

(10) Concil. Taurin. c. 4. 5.

(11) Canon 28. & 125.

tatis. Nam in secunda synodo Matisconensi, quae de huiuscemodi Conciliis loquitur, legimus *generale Concilium* & *universale* (1), in Turonensi verò, quae anno DLXVII. congregata est, *maior synodus*. Quod imitatum est ex canone XII. Concilii Antiocheni, quod maiorem synodum vocat eam, quae extraordinaria erat, convocata nimirum ab Imperatoribus ad iudicandas appellationes eorum, qui a iudiciis synodi provincialis provocaverant. Concilia isthaec generalia Galliae condere poterant canones & caussas iudicare. Canones pro libito condere poterant, modo contrarii non essent canonibus Conciliorum generalium, & definitivo iudicio terminare omnes caussas ecclesiasticas, quae synodis provincialibus visae essent difficiles. Quod si generali Concilio tanta esse videretur difficultas, ut solvi non posset, consulenda erat sedes Apostolica. Ea est sententia Hilari Papae in epistola scripta anno CDLXII. ad Episcopos quinque provinciarum Galliae, Viennensis videlicet, Lugdunensis, utriusque Narbonensis, & Alpium Penninarum: cui praeiverat Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rotomagensem similia Hilaro scribens de auctoritate synodorum provincialium, & maiores caussas ad Apostolicam sedem referendas esse. *Vt si quid usquam*, inquit Hilarus, *vel in ordinandis Episcopis vel Presbyteris aut cuiuslibet loci clericis faciendis contra praecepta Apostolica reperitur admissum*, *aut in eorum conversatione quidquam reprobatur*, *communi omnium auctoritate resecetur*. Infra: *Nec cuiquam licebit a regulis evagari*, *quas sibi iuxta canonum definitiones unita fraternitas in commune praefixerit ; quum*, *imminente quotannis examine*, *ita singuli actus suos dirigent*, *ut his discussio iudicii optari magis debeat*, *quam timeri*. *In dirimendis sane gravioribus caussis*, *&* *quae illic non potuerint terminari*, *Apostolicae sedis sententia consulatur*.

II. Tria quaedam observanda sunt in hoc decreto. Primum quidem summum illum Pontificem disertis verbis confirmare celebrationem Conciliorum ex diversis provinciis congregatorum, contra quam visum erat praedecessoribus eius Innocentio & Leoni. Hi quippe edixerant, ut unaquaeque provincia suis specialibus Conciliis contenta esset, in quibus caussae terminarentur, neque licere ad alias provincias convolare. Quod eo consilio, ut ego quidem existimo, actum est, ut ea arte facilius flecterent provinciales ad consulendam statim Romanam sedem. *Suis unaquaeque provincia sit contenta Conciliis*, inquit Leo. *Nec aliqui liceat*, inquit Innocentius, *ad alias convolare provincias*.

III. Secundum caput in eo constat, quod Concilium illud generale iubetur celebrari semel in anno, *per annos singulos*; non autem bis, velut synodi provinciales; quod ad formam Concilii universalis Africae

(1) Concil. Matisc. 2. c. 9. & 20.

cae institutum est. Ad ea decreta alludit synodus Agathensis, quum praecipit, ut Concilium Episcoporum regni Gotthici, ex quibus illa constabat, renovetur annis singulis, secundum constituta patrum (2): *Synodum etiam iuxta constituta patrum singulis annis placuit congregari*. Falluntur autem, qui in eo canone agi putant de Conciliis provincialibus; nisi ostendant, in praecedentibus canonibus celebrationem eorum Conciliorum semel tantum in anno iussam, quemadmodum LXXI. canon Agathensis supponit. Id quod probari non potest, nisi quoad Concilia generalia, ut dixi. Tempus autem illud ad triennium coërcet canon vigesimus Concilii Matisconensis secundi, perperam a nonnullis intellectus de synodis provincialibus: *Ad synodum post triereticum tempus omnes conveniant*, id est, ex omnibus provinciis, quae tum coiverant.

IV. Tertium caput, quod est magni momenti, consistit in modificatione, quam facit Hilarus, nimirum, ut regulae, quae in his Conciliis promulgabuntur, sint *iuxta Canonum definitiones*. Eadem est sententia Concilii Venetici in epistola synodica: *Ut quae in prioribus patrum statutis videmus omissa, & procedente tempore licentia ex nimia labentis saeculi libertate praesumta, statutis saluberrimis sanciremus*. Hinc factum, ut praefationes omnium Conciliorum hanc cautionem contineant, velle se canones antiquos renovare & novos condere ad evellenda nova mala. Et in epistola tractoria Aviti Episcopi Viennensis, qua collegas suos evocat ad Concilium Epaonense, legitur, id Concilium ea de caussa convocari, ut animi omnium revocentur ad memoriam antiquorum canonum, & ut novi condantur, si res ita ferat (3): *Iustum est, quantum reor, ut constitutis prioribus sub communis praesentiae opportunitate tractatis, nostris simul nobisque, prout ordo collocutionis invenerit, vel insinuemus vetera, vel si necesse est, etiam nostram iungamus*. Eadem fuit sententia Concilii Arvernensis habiti anno DXXXV. cuius ea sunt verba: *Id nobis rationabile visum est, ut, quamvis ecclesiasticae regulae pene omnia comprehendant, tamen quaedam vel adderentur nova, vel repeterentur antiqua*.

V. Canones antiqui, ad quos alludit Hilarus, nulli alii sunt praeter eos, qui continentur in collectione, quae canone primo Concilii Chalcedonensis recepta est, id est, canones Nicaeni, Ancyrani, Neocaesarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodiceni & Constantinopolitani, ne interim Chalcedonenses omittam, quae collectio Latine versa est tempore Concilii Chalcedonensis (4). Sed quoniam translatio ista confusa erat & indigesta, Dionysius Exiguus, natione Scytha, & Abbas apud Romam novam versionem aggressus est aevo Iustiniani Impera-

(2) Can. 71. Conc. Agath.
(3) Avit. ep. 80.
(4) Vide lib. 3. cap. 3. §. 7.

peratoris ; quae statim obviis ulnis excepta est ab Ecclesia Romana, ut testatur Cassiodorus (5) : *Ex Graecis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiae luce composuit ; quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur*. Ceterum sufficere visa non est Dionysio collectio canonum Graecorum. Itaque, ut eam integram esse efficeret, canones Sardicenses addidit, & collectionem canonum Africanorum, praeter quinquaginta canones apostolicos, qui prima statim fronte occurrunt apud Dionysium. Constat integra haec collectio ex CCCLXXII. canonibus: quos statim subsequuntur decreta Pontificum Romanorum Siricii, Innocentii, Zosimi, Caelestini, Leonis, Gelasii, & Hilari. Corpus illud canonum & epistolarum decretalium statim in universo Occidente obtinuit ad dirimendas lites ecclesiasticas (6) ; praecipue vero in Gallia, ut patet ex Gregorio Turonensi, qui illud vocat librum canonum.

VI. Ex iis, quae dicta sunt, colligi potest, eam Hilaro Papae & Episcopis Gallicanis mentem fuisse, ut debitam antiquis canonibus in veteri collectione comprehensis reverentiam custodirent, & ut suos tantum conderent ad interpretationem & supplementum antiquorum, quibus derogari non poterat. Canones itaque novi secundum auctoritatis gradum obtinebant post antiquos ; quia Concilia regionalia cedere debent Conciliis plenariis Ecclesiae universalis, ut sanctus Augustinus scribit (7). *Ipsa Concilia*, inquit, *quae per singulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, quae fiunt ex universo orbe Christiano sine ullis ambagibus cedunt*. Quare Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis praeclare dicebat de canonibus Ecclesiae Gallicanae, canonum Gallicanorum sanctiones non esse passim aequali auctoritate recipiendas (8), *ut Nicaeni, Chalcedonensis, & ceterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum receptorum ; sed quia congrua veneratione pro caussis necessariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debita* (9). Canones illos vocavi novos post Concilium Vasense anni DXXIX. cuius ea sunt verba ex praefatione : *Et quamvis omnia, quae a sanctis sacerdotibus vel clericis observari debeant & antiqui & novelli canones continere probentur &c.*

VII. Eorum canonum collectio fiebat, qui conditi erant ab universa Ecclesia Gallicana, vel a quadam eius portione, sive in regno Wisigotthorum, Burgundionum aut Francorum, sive etiam in provincia Gallicana regni Italiae, in qua habitae fuere synodi Auraufica-

(5) Cassiod. c. 23. div. lect.
(6) Vid. supra lib. 3. cap. 4. §. 3.
(7) August. lib. 2. de Bapt. cap. 3.
(8) Agobardus in libro adversus legem Gundobadi cap. 12.
(9) Vide supra lib. 3. cap. 4. §. 6.

ficanae & aliae quaedam provinciales ; hique canones recipiebantur ab Episcopis aliarum provinciarum, confecta collectione sub nomine Gallicanorum canonum (10). Id docet epistola encyclica Caesarii Episcopi Arelatensis data anno DXXXIV. qui adducit canones a Ioanne secundo Papa missos ad significandam poenam crimini debitam, quod Episcopo Reiensi Contumelioso obiiciebatur, qui descripti sunt ex collectione Dionysiana : quibus addit Caesarius canonem nonum Concilii Nicaeni, & dein titulum hunc apponit ; *Incipiunt tituli Canonum Gallicani*. Addit quoque canonem quartum Valentinum, nonumque Concilii primi Aurelianensis, tum XXIII. Arausicani primi, & XXII. Concilii Epaonensis. Demum his verbis epistolam suam concludit: *Ecce manifestissime constat, quia, secundum quod & tituli antiquorum patrum, ... sed & canones Gallicani continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab aliis revicti, ad honorem redire non possunt*.

Ecclesiarum communicatio efficiebat, ut in Hispaniis quoque vim legis obtinerent canones Gallicani (11), ut patet ex Concilio Tarraconensi habito anno DXVII. quod eos recipit, quoad monachorum statum: *Canonum ante omnia Gallicanorum*, inquit, *de eis constitutione servata*.

CAPUT XXII.

Decreta Conciliorum generalium a Regibus Galliarum confirmanda fuisse ad exemplum Conciliorum oecumenicorum ab Imperatoribus confirmandorum, ostenditur.

SYNOPSIS.

I. Ad executionem publicam canonum necessaria erat auctoritas regia & tuitio. Confirmatio canonum decernenda est a Principe cum cognitione caussae.

II. Imperatores confirmaverunt Concilia oecumenica. Theodosii confirmationem petit secunda synodus oecumenica.

III. Synodus Aurelianensis prima tractavit de titulis a Clodoveo Rege propositis, a quo Episcopi petunt confirmationem canonum. Actum id a Clodoveo ad exemplum Theodosii.

IV. Insignis est locus e synodo CP. sub Mena ad probandam in hac materia Principum auctoritatem.

V. Iustinianus Concilio quinto proposuit materiam, quae tractanda erat.

VI. Synodus Aurelianensis secuta est exemplum veterum Conciliorum. Eam Clodoveus confirmavit, tametsi edictum eius non exstet. Cur necessaria confirmatio Principum.

VII. Expenditur edictum Clotarii Regis pro confirmatione canonum Concilii Parisiensis quinti. De electionibus Episcoporum. De venia clericorum. De eorum caussis. Qui-

(10) Vide lib. 3. cap. 4. §. 6.

(11) Vide Notas Baluzii ad Agobardum pag. 50.

Quinam sint iuniores Ecclesiae. Crimina privilegiata. De statu libertorum. Edictum illud decretum est ex sententia & consilio Episcoporum & optimatum regni. Quare summo applausu acceptum est a personis ecclesiasticis. De raptoribus viduarum aut monialium.

VIII. Post conditos canones agebatur de iudiciis caussarum.

IX. In Conciliis generalibus tractabantur caussae communes, id est, magni momenti. Imperatores dare poterant iudices ecclesiasticos in caussa ecclesiastica. Non licebat excedere terminos caussarum in synodo propositarum a Principe. Probatur variis exemplis.

I. SEd praeter modificationem a me paullo ante explicatam circa convenientiam novorum & antiquorum canonum, necessarium insuper erat, ad exsecutionem eorum publicam, ut Regum nostrorum auctoritate firmarentur (1). Quo in capite ii iure Imperatorum utebantur, quibus successerant in provinciis, quae, cadente imperio, regiae Francorum coronae cesserant (2). Episcopi vero Gallicani eumdem ordinem servabant, quem veteres Episcopi in Conciliis universalibus congregati tenuerant, petendo nimirum confirmationem decretorum ab Imperatoribus, sive pro damnatione haereseos, sive etiam pro constitutione disciplinae ecclesiasticae. In quibus tamen discrimen observare licet (3). Nam vis & robur definitionum in materia fidei non pendent ab auctoritate Principum, sed ab ecclesiastica: quae sola potest iudicare de iure, & ad quam pertinet inquirere, an opinio, quae controvertitur, haeretica sit, an orthodoxa; adeo ut, quoad hoc, nullae aliae sint auctoritatis regiae partes, quum decreta de fide confirmat, nisi, ut supremam tuitionem impertiat exsecutioni rerum iudicatarum, utque poenis ecclesiasticis addat saeculares, exsilii videlicet, publicationis, & ultimi supplicii. Quantum autem ad canones; quum ii legum loco sint & instituta perpetua, quae spectant ad subditos Principum, sive clericos, sive laicos, novamque politiam introducant in dispositionem civilem, valde interest Principum, ne eorum ante exsecutionem permittant, quam eos consideraverint, ut sciant, an aliquid in eis contineatur, quod laedat utilitatem publicam aut iura & tranquillitatem imperii. Quare confirmatio horum canonum decernenda est a Principe cum cognitione caussae; quandoquidem eis vim legis publicae in regno tribuit acceptatio & consensus Principis, tamquam capitis populorum, & confirmatio etiam, tamquam Principis, qui superiorem non agnoscit.

II. Vetus illa consuetudo probari potest tum ex praxi, tum etiam ex edictis Constantini, Theodosii, Marciani & Iustiniani Imperatorum (4): qui confirmaverunt decreta Concilii Nicaeni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis & Constantinopolitani sub Agapeto & Mena. Verum sufficit, quod ad praesens institutum attinet, epistola synodica Concilii CP. oecumenici secundi ad Theodosium Impera-

(1) Vide lib. 2. cap. 10. & seqq.
(2) Vide lib. 4. cap. 5. §. 1.
(3) Vide lib. 2. cap. 10. §. 8.
(4) Vide lib. 2. cap. 10. §. 9. & seqq.

ratorem; in qua patres aiunt, se ex officio teneri ad relationem eorum, quae in synodo gesta sunt, Principi mittendam; adduntque, se damnasse haereses subortas adversus catholicam fidem, ac praeterea quasdam regulas pro disciplina Ecclesiae constituendas decrevisse, quas epistolae adiungunt. Quapropter clementiam Principis orant, ut ea confirmare dignetur. *Rogamus itaque tuam clementiam, ut per litteras quoque tuae pietatis confirmetur Concilii decretum; ut sicuti litteris, quibus nos convocasti, Ecclesiam honore prosecutus es, ita etiam finem eorum, quae decreta sunt, obsignes.*

III. Quoad vero praxim Ecclesiae Gallicanae, illustrius exemplum proferri non potest quam epistola synodica Concilii Aurelianensis primi, quod ceterorum forma & exemplar esse debet. Tractant enim patres de *titulis*, id est, Capitibus a Rege propositis, cuius iudicio submittunt canones a synodo conditos, quorum confirmationem petunt. *Quia*, inquiunt in epistola ad Clodoveum Regem, *tanta ad religionis catholicae cultum gloriosae fidei cura vos excitat, ut sacerdotalis mentis affectu sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi iusseritis, secundum voluntatis vestrae consultationem & titulos, quos dedistis ea, qua nobis visum est, definitione respondimus; ita ut, si ea, quae nos statuimus, etiam vestro recta esse iudicio comprobantur, tanti consensus Regis ac Domini maiori auctoritate servandam tantorum firmet sententiam sacerdotum.* At non fortuito, aut per occasionem, synodus deliberat de materia a Rege proposita, sed quia inter iura regia & hoc etiam eximium est, ut Conciliorum cognitionem Principes intra certos limites coërceant, servato quoque ordine praescripto. Modus hic agendi deprehenditur in litteris Imperatoris Theodosii pro convocatione Concilii Ephesini primi atque item secundi, in quibus praescribit materias, de quibus tractari oporteat. Praxis autem illius instituti exstat in Chalcedonensi synodo; quae coacta quidem erat ad definiendam caussam fidei; sed quum ad caussarum particularium iudicium ventum est, sive adversus Dioscorum, sive aliam ob caussam, tum in actis leguntur nonnullorum libelli Marciano Imperatori oblati petentium, ut eorum caussae iudicentur in Concilio una cum rescripto Principis (5).

IV. Singularis est in hac materia auctoritas Concilii CP. sub Mena. Imperator Iustinianus in ea urbe synodum congregaverat an. DXXXVI. ex Episcopis quatuor patriarchatuum Ecclesiae Orientalis ad iudicandas accusationes, quas adversus Anthimum Episcopum Trapezuntinum proponebat Marianus Archimandrita. Postquam is iudicio synodi deiectus fuit, Episcopi patriarchatus Antiocheni, itemque nonnulli alii Episcopi, monachi, ac clerici enixe & cum acclamationibus extraordinariis a Mena Patriarcha efflagitarunt, ut statim sententiam damnatio-

(5) Vide lib. 2. cap. 10. §. XI.

tionis & anathema pronuntiaret adversus Severum Episcopum Antiochenum, Petrum Episcopum Apameae, & Zoaram monachum, complices haereseos Anthimi. At Menas, qui videbat, litteras Principis pro convocatione Concilii solius Anthimi mentionem facere, respondet, referendum esse de hac petitione ad Principem. Nam addit ille (6), *nihil eorum, quae in sanctissima Ecclesia moventur, convenit fieri praeter sententiam & iussum ipsius. Rogamus itaque vestram caritatem in praesentiarum quiescere, ut nos tempus accipiamus referre ad pias suas aures ea, quae a vobis exclamata fuerunt*. Tum in actione quinta exstant libelli Iustiniano oblati ab Episcopis secundae Syriae & ab Archimandritis, quibus eum orant, ut iubeat Menae Patriarchae & synodo ut iudicium peragant adversus illos haereticos. Post quae mandatum Principis exiit, delatum ad synodum *per Theodorum Referendarium, qui detulit pium eius mandatum, quo iubet sanctae vestrae synodo, ut ea omnia discutiat, quae libello continentur*, ut aiunt monachi in libello suo ad synodum.

V. Eo fundamento patres Concilii quinti oecumenici Vigilium Papam per Legatos orarunt, ut ad synodum accederet, simul cum iis tractaturus de tribus capitulis. Materia enim isthaec proposita Concilio fuerat ab Imperatore Iustiniano in litteris convocationis (7). *Adhortantes vero eum* (id est, Vigilium) *convenire una nobiscum & tractare & disponere de tribus capitulis, de quibus piissimus Imperator nos eiusque beatitudinem in scriptis interrogavit*.

VI. Ex quibus colligi potest, patres Concilii Aurelianensis secutos esse exemplum obsequii Principibus exhibiti ab antiquis Episcopis. Quare dubitandum non est, quin Clodoveus synodum illam confirmaverit, tametsi edictum eius non exstet, quod ea Principes ab Episcopis discere debeant, quae ad doctrinam fidei, vel morum spectant, *ut audiant ex ore patrum, quod sacrum est*, ut ait Concilium quintum Aurelianense in praefatione. Tenentur enim praeterea Principes auctoritate sua exteriori fulcire documenta, quae consentanea sunt sacrae scripturae & traditioni. Canones autem de disciplina conditi confirmari debent pro bono status ecclesiastici, qui regiae protectioni subiacet.

Caremus aliorum Principum edictis pro confirmatione canonum datis; quod sufficere persaepe crederent, si eos verbo firmarent, eorumque exsecutionem permitterent. Attamen non adeo sumus infelices in hac quoque parte, quin supersint illustria aliquot exempla huius moris. Primum enim proferri potest declaratio Episcoporum in urbe Pictaviensi congregatorum anno DXC. ad iudicandam caussam monialium Pictaviensium; qui aiunt, caussas religionis communicandas esse Regibus regionis, ut illis quodam modo socientur, & eorum de-

(6) Act. IV. Concilii CP. sub Mena. (7) Concil. V. collat. 2.

decreto firmentur (8): *Propitia divinitate piis atque catholicis populo datis Principibus, quibus concessa est regio, rectissime caussas suas patefacit religio, intelligens, sacrosancto participante Spiritu, eorum, qui dominantur, se sociari & constabiliri decreto.*

VII. Edictum Clotarii Regis, quo canones Concilii Parisiensis habiti anno DCXIV. confirmantur, expressius ostendit, non solum Principes confirmasse canones in synodis editos, sed etiam eis addere solitos modificationes, in iis praecipue capitibus, quae vim auctoritatis regiae & iurisdictionis saecularis infringebant. Edixerat Concilium illud in primo canone, Episcopum esse eligendum a Metropolitano & Episcopis comprovincialibus, itemque a clero & populo civitatis: si vero aliquis *potentia* ordinaretur, eius ordinationem fore nullam. Ei canoni, qui novare tentabat adversus antiquos canones & iura regia, modificationem adhibet edictum Clotarii. Quippe iubet, ut electio fiat a clero & populo, non autem a Metropolitano & comprovincialibus Episcopis, a quibus ordinationem peragi praecipit iuxta antiquos canones. Ad conservanda autem iura regia, quorum dignitatem violare velle videtur synodus vocem potentiae usurpando, iubet, ut si electus fuerit dignus, ordinetur secundum mandatum Principis; vel certe, si e palatio eligatur, iuxta merita doctrinamque suam ordinetur. Ceterum ea modificatio iis verbis concepta est, quae simul canonis confirmationem continent: *Ideoque definitionis nostrae est, ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc praetermissum est, vel dehinc perpetualiter observetur; ita, ut Episcopo decedente, in loco ipsius, qui a Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, a clero & populo eligatur. Et si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligitur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.*

Canone tertio prohibetur clericis sub poena depositionis, ne Principem, aut ullam aliam potestatem adeant, omisso proprio Episcopo; nisi si ad eos accedant pro obtinenda venia. Clausula illa duo quaedam significat, veniam scilicet criminis, quoad leges publicas, & postulationem Episcopo faciendam pro indulgentia, remissione aut moderatione poenitentiae. Exemplo esse potest Childebertus, qui Episcoporum clementiam imploravit pro Crodielde, & Basina apud Gregorium Turonensem (8), itemque Rex Sigismundus pro Stephano in Concilio Lugdunensi (9). At edictum addit, recipiendum esse clericum ab Episcopo suo, si Principis epistolam ad eum deferat, quacumque tandem de caussa Principem imploraverit: *Et si pro qualibet caussa Principem expetierit, & cum ipsius Principis epistola ad Episcopum suum fuerit reversus, excusatus recipiatur.* Hac modificatio-

(8) Greg. Turon. lib. 12. c. 16.
(9) Greg. Turon. lib. 10. c. 20.
(10) Concil. Lugdun. an. 517.

tione edicti Clotarii usus est Carolus Calvus anno DCCCXLIII. in caussa Presbyterorum Septimaniae, qui opprimi se a suis Episcopis querebantur (10): *Vt Episcopi nullam inquietudinem, sive exprobrationem Presbyteris aut aperte ingerendo, aut alia qualibet occasione machinando, pro eo, quod se ad nos hac vice reclamare venerunt, inferant; quia longa oppressio huiusmodi itineris eos fecit subire laborem.*

Canon quartus magni momenti est ad extollendam iurisdictionem ecclesiasticam in detrimentum saecularis. Eius haec sunt verba: *Vt nullus iudicum neque Presbyterum neque Diaconum vel clericum ullum aut iuniores Ecclesiae sine scientia Pontificis per se distringat aut damnare praesumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia, cui iniuriam fecisse dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quamdiu reatum suum corrigat & emendet*. Quid Episcopi velint, recte explicat hic canon. At edictum caussas distinguit, & utriusque iurisdictionis terminos accurate admodum praescribit. Nam discrimen esse docet inter caussas civiles & criminales, itemque inter Presbyteros, Diaconos & clericos inferioris ordinis. De caussis civilibus clericorum, cuiuscumque ordinis sint, saeculares iudices non posse cognoscere, nisi si caussa citra omnem controversiam fuerit evidens & manifesta; exceptis nihilominus Presbyteris & Diaconis, quorum omnes caussae civiles ab Episcopis eorum omnino iudicandae sunt: quoad caussas vero criminales omnium clericorum, si capitales essent, examinandas esse a iudicibus saecularibus simul cum Episcopis: quod si caussa vertatur inter hominem Ecclesiae addictum, cuiusmodi viros *iuniores Ecclesiae* vocat hic canon, & hominem liberum, iudicandam esse in audientia publica a praeposito Ecclesiae & iudice publico. Haec sunt verba edicti. *Vt nullus iudicum de quolibet ordine clericos de civilibus caussis praeter criminalia negotia, per se distringere, aut damnare praesumat, nisi convincitur manifestus; excepto Presbytero, aut Diacono. Qui vero convicti fuerint de crimine capitali, iuxta canones distringantur, & cum Pontificibus examinentur. Quod si caussa inter personam publicam, & homines Ecclesiae steterit, pariter ab utraque parte praepositi Ecclesiarum & iudex publicus in audientia publica positi ea debeant iudicare.* Caussas criminales iudicibus saecularibus reservaverat Concilium Matisconense primum anno DLXXXI. cuius ea sunt verba in canone septimo: *Absque caussa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio*. Synodus vero Pictaviensis, apud Gregorium Turonensem (11), crimina capitalia his tribus vocabulis comprehendit, *adulterium*, *homicidium* & *maleficium*. Verum materia haec non est huius loci. In praesentiarum satis erit adnotare modificationem canonis edicto Clotarii introductam; cui accepta referri debet origo instituti, quo clericos gravium criminum reos, quae nunc *privilegiata* dicuntur,

(10) Capitulare Tol. 1.

(11) Gregor. Turon. lib. 10. cap. 16.

tur, a iudice ecclesiastico & saeculari coniunctim iudicari apud nos invaluit.

Canon quintus Episcoporum iurisdictioni absolute submittit quaestiones de statu & libertate libertorum, adeo, ut Episcopis licere edicat, eos excommunicatione plectere, qui libertos revocare conarentur ad pristinam servilem conditionem, nisi rationem actus sui reddant Episcopo aut praeposito Ecclesiae. Edictum vero nihil Episcopo tribuit praeter protectionem libertorum, & ut praesens sit in iudicio, quod in ea caussa feret iudex publicus: *Libertos a sacerdotibus iuxta textus chartarum ingenuitatis suae defendendos, nec absque praesentia Episcopi aut praepositi Ecclesiae esse iudicandos, vel ad publicum revocandos*. Ceterum huius loci auctoritate modificatus quoque censeri potest canon septimus Concilii Matisconensis secundi, quod omnem iudicibus saecularibus cognitionem ademit in hac materia, nisi si Episcopo visum fuerit eos in audientiam accersere.

Si edictum illud exstaret integrum, alias proderet modificationes aut explicationes iurium regiorum; & fortassis ob similem diligentiam amissa sunt edicta aliorum Principum. Ex hoc autem edicto colligi potest, Reges confirmasse decreta Conciliorum cum cognitione caussae, tum non ita severe accipienda esse verba canonum, quando de iurisdictione saeculari agunt, ut ab iis discedere nefas esse putemus vel transversum unguem; contra aequum esse, ut explicentur ac terminis quibusdam circumscribantur, eaque modificatio adhibeatur, quae legibus antiquis & Principum possessioni congruat, ne regia auctoritas detrimentum patiatur. Ea porro regula in primis uti oportebit, quoad posteriorum saeculorum Concilia, quae maxime tentarunt imminuere regiam potestatem in res & personas ecclesiasticas.

Sed observandum haud dubie est edictum illud Clotarii, quo nonnulla alia capita continentur, latum non esse per vim, sed ex sententia & consilio Episcoporum & optimatum regni, ut ex ipsis edicti verbis constat: *Quicumque vero hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerare presumserit, in ipsum capitali sententia iudicetur; qualiter alii non debeant similia perpetrare. Quam auctoritatem vel edictum perpetuis temporibus valiturum manus nostrae subscriptionibus decrevimus roborandum*. Adeo autem acceptum illud fuit personis ecclesiasticis, ut synodus Remensis congregata anno DCXXX. excommunicationi subdat iudices, qui aut canones ipsos in contemtum huius edicti, aut edictum ipsum violabunt. Solebat enim disciplina illius saeculi, quo poenitentiae publicae in usu erant, eos iudices aliasve personas, ex consensu Regum, excommunicatione plectere, quos eorum edicta poenae capitali subiiciebant. *Iudices*, inquit synodus Remensis, *qui super auctoritate & edicto dominico canonum statuta con-*

contemnent, vel edictum illud dominicum, quod Parisiis factum est, violaverint aut contemserint, placuit eos communione privari. In eiusdem Concilii Remensis canone XXIII. excommunicantur ii, qui *viduas vel puellas Domino consecratas* rapuerint etiam *per auctoritatem regiam*. Quod ea da caussa praecipitur, quoniam edictum Clotarii irrita esse decernit huiusmodi rescripta, & raptores, qui sibi iungunt moniales, poenae capitali subiicit.

VIII. Postquam canones conditi erant, de caussarum iudiciis agebatur. Id docet canon primus Concilii Arvernensis, habiti anno DXXXV. relatus in Decreto Ivonis Carnotensis (13): *In primis placuit, ut quoties secundum statuta patrum sancta synodus congregatur, nullus Episcoporum aliquam prius caussam suggerere audeat, quam ea, quae ad emendationem vitae, ad severitatem regulae, ad animae remedia pertinent, finiantur*.

IX. Existimandum est, caussas in his Conciliis tractari consuevisse secundum distinctionem in canonibus Africanis prolatam, id est, in eis tractatum non fuisse, nisi de caussis communibus & magni momenti, veluti fidei, disciplinae, aut accusationum adversus Episcopos, sive institutae illae essent ob eorum mores, sive etiam ob vitia ordinationum. Iam enim ostendi auctoritate quamplurium canonum Ecclesiae Gallicanae, caussas Presbyterorum & aliorum clericorum, atque etiam caussas civiles Episcoporum iudicari solitas in synodis provincialibus citra appellationem. Sed praeter accusationes adversus Episcopos nonnullae etiam caussae magni momenti in synodo diversarum provinciarum iudicabantur iussu Principum. Exemplo erit gravis controversia, quae exarsit inter Chrodieldem filiam Chariberti Regis monialem in monasterio beatae Radegundis Pictaviensis & Leuboveram Abbatissam: quae controversia iudicata est in Concilio Pictaviensi ab Episcopis, quos ea de caussa congregaverant Guntramnus & Childebertus Reges. In epistola autem sua ad Reges missa, qua eorum sententia continetur, Episcopi confitentur, se congregatos esse ab iis ad iudicium illius caussae; neque altius scrutantur, an Regibus liceat iudices ecclesiasticos dare in caussa ecclesiastica, quod intelligerent, canonem centesimum quartum Africanum eam auctoritatem agnovisse in Imperatoribus. Igitur iudicium fertur, non solum a Metropolitano provinciae, sed etiam ab Episcopis alienarum provinciarum, ad unicam hanc caussam iudicandam congregatis iussu Principum, ad cuius solius cognitionem coërciti sunt. *Et quia*, inquiunt Episcopi, *ex iussione potestatis vestrae, quum ad Pictavam civitatem pro conditionibus monasterii sanctae recordationis Radegundis convenimus, ut altercationes inter Abbatissam eiusdem monasterii & monachas ipsis disceptantibus agnoscere deberemus, evocatis partibus &c.*

(13) Ivo par. 5. cap. 1.

&c. In calce autem epistolae, restituta Abbatissa, excommunicatisque Chrodielde & complicibus eius, addunt: *Haec nos pro vestra iussione, quod ad ecclesiasticum spectat ordinem, circumspectis canonibus, absque personarum aliqua acceptione, suggerimus peregisse.* Venia tamen eis data est, rogante Childeberto Rege, in Concilio, quod eodem anno convenit in civitate Metensi: *Vtriusque Rex veniam impertiri deprecatus est; & sic in communionem receptae.*

Examen regulae sancti Columbani, quam multi arguebant superstitionis, peractum est anno DCXXVII. in synodo generali Episcoporum regni Burgundici, quod complectebatur medietatem fere provinciarum Galliae, ab Episcopis a Clotario Rege convocatis, *qui statuit, ut synodali examinatione probarentur.* Infra: *Tunc emanante regale auctoritate multi iam Burgundiae Episcopi in suburbio Matisconensis urbis conveniunt* (14).

Audoenus Rotomagensis Archiepiscopus narrat in vita sancti Eligii (15), quemdam haereticum Monothelitam e Graecia profugum, in Galliam se contulisse, & apud Augustodunensem urbem clanculum docuisse pravam suam doctrinam, Regemque Clodoveum secundum congregasse Concilium apud urbem Aurelianensem anno DCXLV. in quo haereticus ille damnatus fuit, & pulsus e regno, exemplaque sententiae adversus ipsum latae per singulas civitates commeasse.

Quinquennio post, id est, anno sexcentesimo quadragesimo nono, eam haeresim Martinus Papa primus damnavit in Concilio Romano; cuius acta misit ad Amandum Traiectensem Episcopum, ut eius cura damnatio in eo Concilio decreta firmaretur consensione Episcoporum illarum partium in synodo congregatorum (16). *Atque synodali conventione omnium fratrum & coëpiscoporum nostrorum partium illarum effecta, secundum tenorem encyclicae a nobis directae scripta una cum subscriptionibus vestris nobismet destinanda concelebrent, confirmantes atque consentientes eis, quae pro orthodoxa fide & destructione haereticorum vesaniae nuper exortae a nobis statuta sunt.*

CAPVT XXIII.

De moribus Hispaniae in convocandis Synodis generalibus.

SYNOPSIS.

I. Hispania iisdem moribus vivebat, quibus Gallia. Reges illic convocabant Concilia generalia, eorumque canones confirmabant. Concilium Toletanum tertium con-

Tom. III. X

(14) Ionas monachus in vita Eustasii, relatus tom. I. Concil. Gall. pag. 477.

(15) Vita S. Eligii lib. 1. c. 34.

(16) Martinus P. in epist. ad Amandum Traiect. Episc.

convocatum est a Recaredo Rege, qui canones eius edicto suo confirmavit. Tum temporis Gallia Narbonensis pertinebat ad regnum Hispaniae. Cinthila Rex confirmavit Concilium Toletanum quintum.

II. Episcopi Hispani distinguebant caussas, quae tractandae erant in Concilio generali ab iis, quae pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium. Probatur ex Concilio Toletano quarto.

III. Concilium Toletanum octavum iubet, ut diversitas iudiciorum referatur ad Concilium universale Hispaniarum.

I. Verum ne quis existimet, Reges nostros excessisse limites auctoritatis suae, quum generalia regni Concilia convocabant, eorumque canones confirmabant, adferam exemplum Hispaniarum, in quas eadem praxis introducta est, statim atque Recaredus Rex, Gotthicae stirpis, eiurato Arianismo, catholicam religionem amplexus est. Is ergo Concilium Toletanum tertium congregavit anno DLXXXIX. cui interfuerunt Episcopi sex provinciarum Hispaniae, aut per se, aut per legatos suos, scilicet Toletanae, Hispalensis, Bracarensis, Emeritensis, Tarraconensis, & Narbonensis, quae tum pertinebat ad regnum Hispaniae. Vnde factum, ut Concilium illud, itemque alia generalia, dicatur *synodus Episcoporum totius Hispaniae & Galliae*. Editi sunt in eo Concilio canones XXIII. quos edicto suo confirmavit Recaredus, eorumque titulos ei inferuit: *Capitula enim, quae nostris sensibus placita, & disciplinae congrua a praesenti conscripta sunt synodo in omni auctoritate sive clericorum, sive laicorum, sive quorumcumque omnium observentur & maneant*. Infra: *Has omnes constitutiones ecclesiasticas, quas summatim breviterque perstrinximus, sicut plenius in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus*. Subscriptio autem eius ita habet: *Flavius Recaredus Rex hanc deliberationem, quam cum sancta definivimus synodo, confirmans subscripsi*. Tum subscribunt Metropolitani, Episcopi, & absentium legati, LXII. numero. Concilium porro Toletanum quintum anno DCXXXVI. edicto suo confirmavit Rex Cinthila.

II. Exemplo Africae & Galliarum, Hispaniarum Episcopi distinguebant caussas, quae tractandae erant in Concilio generali ab iis, quae pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium. Diserte id docet canon tertius Concilii Toletani quarti a Rege Sisenando convocati anno DCXXXIII. cui praefuit Isidorus Hispalensis: *Si caussa fidei est, aut qualibet alia Ecclesiae communis, generalis totius Hispaniae & Galliae synodus convocetur. Si vero nec de fide nec de communi utilitate tractabitur, speciale erit Concilium uniuscuiusque provinciae, ubi Metropolitanus elegerit peragendum*.

III. In Concilio octavo Toletano habito anno DCLIII. iussu Regis Recesvvinthi, canone XI. nova quaedam caussa reservatur Concilio universali, videlicet quum in quaestione quapiam reperitur diversitas iudiciorum: *Vt illic de diversitate iudiciorum protensae lites habeant ter-*

terminum, *ubi Spiritus sanctus universalem coadunavit coetum*. Dein Concilium iubet, ut universi canones horum Conciliorum, *generalia statuta*, inviolabiliter observentur.

CAPUT XXIV.

De synodis auctoritate Carlomanni & Pipini congregatis, & confirmatis.

SYNOPSIS

I. Ignoratio canonum pessumdedit ecclesiasticam politiam sub finem primae Regum nostrorum dynastiae. Inde factum, ut nonnullae gentes in limite Rheni ad idololatriam converterentur. Ea de caussa missus in Germaniam Bonifacius; quem Gregorius secundus Papa commendavit Carolo Martello. Oblitterata erat in regno Austrasiorum consuetudo celebrandorum Conciliorum.

II. Carlomannus Dux Francorum convocavit Concilium Liptinense; cuius etiam decreta confirmavit. Bonifacius Missus sancti Petri. *Decernit autem Carlomannus* iuxta sanctorum canones.

III. Pipinus convocavit synodum Suessionensem; cuius canones editi sunt sub nomine Pipini, quemadmodum Liptinenses sub nomine Carlomanni. Solus Pipinus illic decernit confirmationem canonum cum consilio ceterorum. De appellationibus tamquam ab abusu. Vox illa Vel *interdum aequivalet coniunctioni* Et. Servi Dei, *id est, Abbates.*

IV. Zacharias Papa cuncta confirmavit, quae apud Liptinas & Suessionem acta fuerant. Auctoritatem suam vocat commonitionem, *Principum vero* mediationem. *Expenduntur verba Zachariae.*

V. Pipinus Rex synodum Vernensem congregat. Canone quarto praecipitur, ut bis in anno celebretur synodus, ubicumque Domnus Rex iusserit, in eius praesentia. *Prima synodus, regia dicebatur; alia* ecclesiastica. *Ad primam conveniebant Episcopi & proceres.*

VI. Conventus mensis Martii revocatus ad Maium in Concilio Compendiensi. Conventus vocabatur Campus. *Emendati annales Francici.*

VII. Angli veteres conventus suos mense Maio agi iusserunt. Conventus Francorum interdum vocantur Placitum, Concilium, Conventus, Synodus, & Colloquium. *In iis tractabantur caussae ecclesiasticae & civiles. Conventus Gentiliacensis examinavit quaestionem de processione Spiritus sancti & de cultu imaginum.*

VIII. Secundus conventus constabat solum ex Episcopis, Abbatibus, & Presbyteris. Novos canones ut plurimum non condebat. Sed si quos conderet, ii non ante vim legis obtinebant, quam edicto Principis fuissent confirmati.

I. Concilia habita sub secunda Regum nostrorum dynastia abunde probabunt auctoritatem regiam pro convocatione Conciliorum, itemque pro confirmatione aut modificatione canonum.

Turbulenta bella, quae post annum sexcentesimum sexagesimum inflammata sunt in regno tantam confusionem attulerunt in politia Ecclesiae Gallicanae, ut canones prorsus ignorarentur; eoque pacto cessatio ab eorum exsecutione aliquatenus excusabatur, ob inscientiam Episcoporum. Hinc factum, ut vita hominum non solum paullo solu-

lutior esset, sed ad superstitiones etiam inclinaret, nonnullique in limite Rheni fluminis ad idololatriam converterentur. Gregorius secundus Pontifex Romanus intelligens, sibi ob dignitatem sedis suae imminere curam universalis Ecclesiae, Legatum in Germaniam misit Bonifacium, ut illic operam daret conversioni paganorum (1); eum porro commendavit Carolo Martello Duci Francorum, qui eum sub sua protectione suscepit anno septingentesimo vigesimo secundo. Optimus ille Episcopus magnos progressus fecit in Germania. Dein Carlomanno Duci Francorum Caroli Martelli filio persuasit, ut synodum congregaret in regno Austrasiae, quod Carlomanno evenerat. Obliterata erat in ea regione Conciliorum celebratio, quum nullum illic habitum fuisset, elapsis iam sexaginta & eo amplius annis; quod nimirum nullus illic fuisset Archiepiscopus, qui eorum convocationem faceret, episcopatus vero dati essent utendi laicis aut personis quidem ecclesiasticis commissi, sed adulteris & dissolutis; ut ad Zachariam Papam scripsit Bonifacius anno septingentesimo quadragesimo tertio (2). Respondet Zacharias, laudare se desiderium Carlomanni, Legatumque iubet celebrare synodum: *Praecipimus*, inquit, *celebrare synodum* (3).

II. Existimari posset, Bonifacio pontificia praeceptione fulto competivisse auctoritatem congregandi Concilii Episcoporum Galliae. Verum aetatis illius politia aliud obtinebat, quae nihil de iure Regum detrahi patiebatur in gratiam Ecclesiae Romanae; cui satis concedi videbatur, si Legatus Concilium celebraret cum Episcopis. Quapropter Carlomannus, penes quem erat Regia auctoritas tempore Childerici Regis, Liptinas evocavit Bonifacium Legatum Apostolicae sedis aliosque Episcopos & eorum presbyteros, ut eorum consiliis iuvaretur ad restituendam religionem, quae sub aliis Principibus pessumdata fuerat. *Ego*, inquit ille in praefatione Concilii Liptinensis, *Carlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Domini DCCXLIII. cum consilio servorum Dei & optimatum meorum Episcopos, qui in regno meo sunt, cum Presbyteris ad Concilium & synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium Archiepiscopum &c. ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei & ecclesiastica religio recuperetur, quae in diebus praeteritorum dissipata corruit*. Inutilis autem futura est opera nostra, si probare velimus, statuta huius Concilii a Principe confirmata fuisse, quum decretum publicatum sit eius nomine, de consilio Episcoporum & optimatum. Canon primus illius Concilii eius est momenti, ut nostram quoque curam requirat. Ait quippe Princeps, se constituisse Episcopos in civitatibus, eisque praeposuisse Bonifacium Archiepiscopum, *qui est Missus S. Petri*, bona sua Ecclesiis restituisse, suis reditibus privasse, re-

(1) Gregorii epistola ad Carolum Ducem, & epistola Caroli.

(2) Bonif. epist. ad Zachar. c. 2.

(3) Zachar. epist. ad Bonif. c. 2.

regradasse, & ad poenitentiam compulisse falsos Presbyteros, Diaconosque & clericos dissolutos. Tum clausulam addit, quae regulam probat a nobis propositam quoad convocationem Conciliorum & decretorum confirmationem: *Statuimusque, per annos singulos synodum congregari, ut nobis praesentibus canonum decreta & Ecclesiae iura restaurentur, & religio Christiana emendetur*. Deinde in quibusdam capitibus nonnulla iubet de obsequio Presbyterorum erga Episcopos in functionibus ecclesiasticis, castigatione Presbyterorum dissolutorum, & quibusdam aliis rebus (4). Vtitur autem iis verbis, quae Iustinianus frequenter usurpat in Novellis constitutionibus, quaeque in usum hodie recepta sunt in Regum nostrorum constitutionibus: *Decernimus iuxta sanctorum canones*.

III. Pipinus frater Carlomanni Dux & Princeps Francorum, penes quem regia auctoritas erat in regnis Burgundiae & Neustriae, synodum anno sequenti DCCXLIV. congregavit in urbe Suessionensi ad restituendam disciplinam canonicam in his regionibus. Eodem autem iure in hac synodo usus est, quo frater eius in Austrasia usus erat. Praecipit enim, ut antiqui canones observarentur; & nonnulla statuta edidit cum consilio Episcoporum & optimatum regni pro constituendis Episcopis per civitates, & pro recta gubernatione clericorum, monachorum & laicorum. Hi autem canones sub nomine Pipini eduntur, quemadmodum Liptinenses sub nomine Carlomanni. *Propterea nos*, inquit Pipinus, *una cum consensu Episcoporum, sive sacerdotum seu servorum Dei, & optimatum meorum consilio, decrevimus, ut annis singulis synodum renovare debeamus*. Reliqui autem canones eodem modo concepti sunt: *constituimus, statuimus, diximus*. Quod non ea mente dictum velim, ut ea explicatione removere velim Episcopos a conditione canonum, aut eorum auctoritatem imminuere; sed ut ostendam, ad Principes pertinere ius consentiendi canonibus eosque auctoritate sua firmandi. Explicatio enim haec, quae statim occurrit, quum sit apertissima, colligitur praeterea ex verbis ultimi canonis; in quo poena decernitur adversus eos, qui canones illos violarent ab Episcopis cum consensu Principis & optimatum decretos. Quo loco iniecta est mentio consensus Principis & consilii eius. Quantum autem ad confirmationem, deprehenditur quidem illa in singulis canonibus, sed Princeps solus eam decernit cum consilio ceterorum. Quibus addo, ultimum illum canonem tribuere Principi, Episcopis & Comitibus, id est, Parlamento Franciae, auctoritatem puniendi violatores horum canonum Suessionensium: in quo exstat exemplar appellationum tamquam ab abusu, quae nunc apud nos usu quotidiano recipiuntur; qua de re dixi alibi. *Si quis contra hoc decretum*, inquit synodus (5), *quod XXIII. Episcopi cum aliis sacerdotibus vel* fer-

(4) Can. 3. 4. 5.

(5) Capitul. lib. 5. tit. 1.

servis Dei una cum consensu Principis Pipini vel optimatum Francorum consilio constituerunt transgredi vel legem irrumpere voluerit vel despexerit, iudicandus sit ab ipso Principe vel Episcopis vel Comitibus, & componat, secundum quod in lege scriptum est, unusquisque iuxta ordinem suum. Vox illa *Vel* apud mediae aetatis scriptores aequivalet coniunctioni *Et*. Itaque quum legis in hoc canone *vel Episcopis vel Comitibus*, intelligendum est *& Episcopis & Comitibus*. Item *sacerdotibus, vel servis Dei*, id est, *& servis Dei*, hoc est, Abbatibus.

IV. At Zacharias Pontifex, quum acta horum Conciliorum ad se a Bonifacio missa recepisset, non damnavit temeritatis auctoritatem a Carlomanno & Pipino usurpatam in his synodis. Contra cuncta, quae in eis statuta fuerant, approbavit. Recte autem auctoritatem suam distinguit ab auctoritate Principum. Quippe suam vocat *commonitionem*, Principum vero *mediationem*. Legato autem suo potestatem tribuit monendi synodum de vitiis, quae in Ecclesia erant. Episcopos autem, Duces & Comites admonet, ut Legati consilia sequantur, eiusque commonitionibus obediant, remediumque una cum Principibus adhibere fatagant malis, quae in clero erant. Heic autem consideranda est mira potestatum concordia, quum unusquisque iuxta gradum suum laboraret pro reformatione Ecclesiae. *Referente nobis*, inquit Zacharias, *reverendissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio Archiepiscopo, quod dum synodus aggregata esset in provincia vestra iuxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pipino & Carlomanno Principibus vestris, peragente etiam vicem nostram Metropolitano Bonifacio, Dominus illuminasset corda vestra cum Principibus vestris in praedicationem eius, ut omnibus commonitionibus eius obediretis, & falsos & schismaticos & homicidas & fornicarios a vobis expelleretis sacerdotes, omnipotenti Deo gratias egimus &c.* Epistola porro illa inscripta est universo clero Ducibusque & Comitibus Franciae, qui suffragia sua contulerant in conditione horum canonum.

V. Praeclara haec initia, pro restituenda disciplina canonica, Pipini auctoritate firmata sunt, postquam unctus est in Regem; tametsi continua bella, quae gessit cum Hunaldo & Waifario Ducibus Aquitaniae, multum incommodaverint pio ac generoso consilio Pipini, pro reformatione Ecclesiae suscepto. Hinc illae querelae Pipini in Concilio generali Vernensi, in quo *universos pene Galliarum Episcopos* congregavit anno DCCLV. nonnullosque in eo canones condi procuravit, interim valituros, donec revocata pace licitum ei foret cuncta restituere, secundum antiquos canones. Vnicuique civitati dari iubetur Episcopus. Tum quibusdam delegatur ministerium Metropolitanorum, donec plenius statui possit. Canon quartus praecipit, ut

ut unoquoque anno duae ſynodi celebrentur; prima, menſe primo, Kalendis Martiis, *ubicumque Domnus Rex iuſſerit, in eius praeſentia*; ſecunda vero Kalendis Octobris in urbe Sueſſionenſi, vel ubi ab Epiſcopis ſtatutum fuerit in praecedenti Concilio. Heic autem obſervandum eſt, primam ſynodum eam eſſe, quae *ſynodus regia* dicebatur, aliam vero *ſynodum eccleſiaſticam*. Prima ergo illa ſynodus non ſolum ex Epiſcopis conſtabat, ſed etiam ex optimatibus & Comitibus regni; in qua omnium ſuffragiis condebantur ſtatuta ad diſponendam politiam eccleſiaſticam & civilem, quae poſtea confirmabantur a Rege. Quod probari poteſt ex inſcriptione Concilii Compendienſis, habiti anno DCCLVII. *quod apud Compendium palatium publicum in generali populi conventu celebratum eſt*. Cui conſentanea ſunt verba Eginhardi in annalibus: *ubi tunc populi ſui generalem conventum habuit*.

VI. In hoc Concilio Compendienſi mutatum eſt tempus huius conventus, qui Kalendis Martiis habendus erat iuxta canonem ſynodi Vernenſis. Nam Pipinus eum Kalendis Maii praecepit haberi, ut docet Fredegarius: *Pipinus Aurelianis placitum ſuum campo Madio, quod ipſe primus pro campo Martio pro utilitate Francorum inſtituit, tenens, multis muneribus a Francis & proceribus dicatus eſt*. Conventus hoc loco vocatur campus, eo quod in campo ageretur, ut docet Eginhardus (6). Vnde apud Gregorium Turonenſem libro II. cap. XXVII. & in antiquis Chronicis vocatur *Campus Martius*. Campus ille Martius in Maium mutatus eſt a Pipino in hoc Concilio Compendienſi. Quod probatur auctoritate annalium Francicorum ab Andrea Ducheſnio editorum, in quibus habetur, conventum, qui menſe Martio agi conſueverat, haberi deinceps iuſſum eſſe menſe Maio, idque ita inſtitutum eo tempore, quo Taſſilo Dux Baioariae ad Regem Pipinum acceſſit, eiuſque ſe vaſallum profeſſus eſt. *Anno DCCLV.* (inquiunt annales Francici (7), *venit Thaſilo ad Martis campum. Et mutaverunt Martis campum in menſe Maio*. At ſubiectio Taſſilonis facta eſt in conventu Compendienſi, qui in annum DCCLV. incidit, ut teſtatur Eginhardus in annalibus. Quare emendandus eſt error, qui irrepſit in annales Francicos paullo ante laudatos; in quibus ſcriptum eſt, Taſſilonem acceſſiſſe ad Pipinum anno DCCLV. legendumque *anno DCCLVII.*

VII. Angli veteres, exemplum Francorum ſecuti, conventus ſuos, quos Parlamenta vocant, menſe Maio agi iuſſerunt, ut patet ex legibus ſancti Edvvardi. Conventus autem hic Francicus diverſe vocatur in vetuſtis annalibus, *Placitum* videlicet, *Concilium*, *Conventus*, *Synodus*, & *Colloquium* (8). In eo, ut dixi, tractabantur cauſſae eccleſia-

(6) Eginh. ad an. 767. *Pipinus conventum more Francico in campo egit*.

(7) Apud Ducheſn. Tom. 2. p. 7.

(8) Chron. S. Arnulfi: *Carolus habuit colloquium vel ſynodum in Wormatia civitate*.

siasticae & civiles; ut colligere possumus ex canonibus Concilii Compendiensis, & ex quaestionibus propositis in Concilio Gentiliacensi anno septingentesimo sexagesimo septimo. Nam quum Legati Pipini & summi Pontificis ex urbe Constantinopolitana rediissent una cum Legatis Graecorum, Rex congregavit Episcopos, & optimates regni in villa Gentiliacensi, in agro Parisiensi; ubi quaestiones de processione Spiritus Sancti & de cultu imaginum examinatae sunt, ut Eginhardus testatur in annalibus (9). *Rex Pipinus, conventu in Gentiliaco villa congregato, synodum de ipsa quaestione habuit*. Ex epistola vero Paulli Papae ad Pipinum discimus, eam synodum constitisse ex *aggregatis sacerdotibus atque optimatibus*.

VIII. Secundus vero conventus, a Synodo Vernensi imperatus, constare debebat ex Metropolitanis, Episcopis, Abbatibus & Presbyteris. Sed novos canones condere non debebat, eamque tantum curam suscipiebat, ut veterum observationi invigilaret & hominum vitia corrigeret. Ita docet canon quintus Concilii Vernensis; in quo statutum est, ut illi, qui monasteriis praesunt, si peccaverint, definitivo decreto corrigantur a Concilio, postquam Episcopi & Metropolitani irrita opera fuisset. Quod si conventus huiuscemodi canones aliquos edebant, ii non ante vim legis obtinebant, quam in regio consilio examinati fuissent & Regis edicto confirmati.

CAPUT XXV.

De Conciliis generalibus sub Carolo Magno habitis, & eorumdem ratione & modo.

SYNOPSIS.

I. Sub Carolo magno politia ecclesiastica restaurata est. Duplex item conventus unoquoque anno celebrabatur eius aevo. Liber Adalardi De ordine palatii.

II. In his conventibus condebantur statuta de rebus ecclesiasticis & civilibus. Carolus magnus conventui proponebat capitula, de quibus deliberari volebat.

III. Acceptis capitulis, optimates examinabant caussas. Principis auctoritas quoad constituta in his conventibus.

IV. Episcopi & Abbates interdum in his conventibus deliberabant seorsim a laicis, interdum coniunctim, pro genere caussae, quae tractabantur. Probatur ex Hincmaro.

V. Eginhardi locus ex Annalibus explicatus. Item Capitulare anni 779.

VI. Carolus magnus praecepit quinque Concilia in diversis locis celebrari. Quae fuerint in eis Episcoporum partes, quae Abbatum, ac Comitum. Canones suos a Principe emendari aut confirmari postulant Concilia isthaec. Eos Carolus praesente se examinari iussit in conventu Aquisgranensi; ubi eos confirmavit.

VII. Synodus Francofordiensis congregata est iussu Caroli magni, qui praefuit synodo. Explicatur praesidentia illa. Concilia Gallicana habebantur per illas tempestates in aula palatii.

VIII. In

(9) Eginh. ad an. 767.

VIII. In Concilio Francofordiensi explosa haeresis Felicis Episcopi Vrgellensis. Tum synodus Nicaena secunda repudiatur. Quaestiones illae sola Episcoporum auctoritate definitae sunt. Tassiloni Duci Baioariae venia a Carolo data, nulla Episcoporum mentione facta.

IX. Caussae communes in synodis generalibus tractari solitae. Caussae vero, quae communes non erant, in provinciis agitabantur.

ADDITIO.) Agitur de Concilio Narbonensi adversus Felicem Vrgellensem, quod iussu Hadriani primi & Caroli magni habitum est. Eius acta referuntur. Tum disputatur de tempore huius Concilii. Reges Francorum Imperatores interdum dicti, tametsi imperium Romanum non obtinerent. De limitibus dioeceseos Narbonensis & Helenensis. De Episcopatu Ausonensi & Archiepiscopatu Tarraconensi Confinium Hispaniae, *id est, dioecesis Ausonensis.*

I. SVb Carolo magno politia ecclesiastica restaurata est iuxta antiquos canones, cura & diligentia huius Principis, qui eos renovari procurabat in generalibus regni conventibus; novosque condi praecipiebat, si necessitas postularet. Quoniam vero Hincmarus Remensis Archiepiscopus impense laudavit ordinem in his conventibus observatum aevo Caroli magni, brevis eius descriptio ineunda est per aversionem, utilis futura ad recte intelligendum diversa loca synodorum, capitularium, & vetustorum annalium illius aevi (1). Adalardus Abbas Corbeiensis, propinquus & Consiliarius Caroli magni, librum ediderat *De ordine Palatii*, cuius synopsin retulit Hincmarus: in quo aiebat, duos unoquoque anno conventus haberi solitos; quorum unus generalis esset, alter vero particularis (2). Primus constabat ex Episcopis & Abbatibus & Comitibus regni; & in eo disponebatur status politicus in eum annum. Secundus autem constabat ex antiquioribus Episcopis & Comitibus & ex nonnullis etiam ex iis ministris, quorum consiliis Princeps utebatur in republica administranda; in eoque conventu secreto digerebantur ac decernebantur ea, quae proponi & statui debebant in proximo conventu generali. Praeterea conventus ille virorum principum ordinabat negotia, quae per annum incidebant, quaeque differri non poterant, sive pro renovandis induciis, aut ob bellum minime exspectatum, aut ob alias similes occasiones.

II. In his conventibus, praecipueque in generalibus, condebantur statuta de rebus ecclesiasticis & civilibus. Rex enim conventui proponebat nonnulla capitula, de quibus deliberari volebat in conventu, ut disertis verbis adnotavit Hincmarus. Heic autem animadvertere potest lector, in usu tunc apud nos fuisse modum agendi, quem Romani Imperatores olim usurpabant, de quo supra disserui (3). Tum etiam revocari potest exemplum Clodovei primi Regis Christianis, qui synodo

(1) Vide Notas ad Capitularia p. 1212.

(2) Hincmar. ep. 3. cap. 29. edit. Mogunt. *bis in anno placita duo tenerentur &c. in quo placito generalitas universorum maiorum tam clericorum quam laicorum conveniebat.*

(3) *Supra cap. 22. huius libri.*

synodo Aurelianensi dedit *titulos*, id est, capitula, de quibus agi voluit in Concilio. Eumdem ordinem sequebatur Carolus magnus. *Mox*, inquit Hincmarus in capite XXXIV. eiusdem epistolae, *auctoritate regia per denominata & ordinata capitula, quae vel ab ipso per inspirationem Dei inventa, vel undique sibi nunciata post eorum abscessum*, (id est, postremum conventum habitum) *praecipue fuerant, eis ad conferendum vel considerandum patefacta sunt*.

III. Acceptis capitulis, optimates examinabant caussas: ea tamen ratione, ut penes antiquiores esset maxima in censendo auctoritas, eisque iuniores consensum suum adderent (4). Iuniores tamen interdum loquebantur, sed ut sensus suos potius promerent, quam ut suffragii ferendi iure uterentur. Discussio isthaec biduum aut triduum durabat; delegato palatinis ministerio, ut Regis responsa super dubiis propositis ad conventum referrent, donec ad eum delata foret deliberatio synodalis. Tunc vero Princeps eam sententiam praeferebat, quam aequiorem existimabat, eamque omnes dein amplectebantur. *Donec*, inquit Hincmarus in cap. XXXIV. eiusdem epistolae, *res singulae ad effectum perductae gloriosi Principis auditui in sacris eius obtutibus exponerentur, & quidquid data a Deo sapientia eius eligeret, omnes sequerentur*.

IV. Attamen quia differentia occurrebat in caussis, quarum aliae erant spirituales, aliae vero saeculares, quaedam vero mixtae, discrimine etiam aliquo utebantur in modo deliberandi. Episcopi enim & Abbates seorsim a laicis conveniebant, foris nempe, si caelum serenum esset, alias intra aedes, ita ut unusquisque suam curiam haberet discretam ac separatam ac splendide ornatam & instructam, ad quam summo mane conveniebatur. Comites vero & optimates a reliquis laicis discernebantur *subselliis honorificabiliter praeparatis* (5). Inter deliberandum autem, seorsim interdum promebant sententiam suam, interdum simul congregabantur, prout ipsis videbatur, ut se ad genera caussarum accommodarent, quae aut spirituales erant, aut saeculares, aut mixtae: *In eorum manebat potestate, quando simul vel quando separati residerent, prout eos tractandae caussae qualitas docebat, sive de spiritualibus, sive de saecularibus, seu etiam commixtis*.

V. Descriptio haec viam aperit ad genuinum manifestumque sensum verborum Eginhardi, cuius scriptio accuratissima est prae omnibus illius aevi annalium scriptoribus. Is ergo scribit, Pipinum Regem, habito conventu generali in Gentiliaco villa, synodum habuisse de quaestione Trinitatis & de cultu imaginum, id est, eum discussioni Episcoporum, qui in conventu generali aderant, commisisse quaestionem de rebus spiritualibus. Eadem distinctio adhibenda est verbis Caroli magni ex Capitulari anni DCCLXXIX. dum iubet, ut consti-

tu-

(4) Hincmar. cap. 20.

(5) Cap. 35. *ad suam constitutam curiam*.

tutiones patris sui Pipini observentur sive illae, quae *in placitis* factae sunt, sive *in synodis*, id est, de caussis civilibus, & ecclesiasticis (6); *Capitula vero, quae bonae memoriae genitor noster in suis placitis constituit, & in synodis conservari volumus*. Nam licet annalium scriptores & Pipinus vocem *synodus* usurpaverint pro conventu generali, attamen utriusque distinctio introducta est, postquam canonum auctoritas manifestius invaluit. Verum quia canones de disciplina lati ad rempublicam spectabant, materia haec ab Episcopis simul cum laicis tractabatur, nec aliud Episcopis solis permittebatur, quam quaestiones mere spirituales. Sane Capitulare anni DCCLXXIX. decretum est ex sententia Episcoporum, Abbatum & Comitum, cum consensu Regis: *Congregatis in unum synodali Concilio Episcopis, Abbatibus, virisque illustribus Comitibus, una cum piissimo Domino nostro, secundum Dei voluntatem pro caussis opportunis consenserunt*. Post conditos canones, controversiae particularium personarum agitabantur; quas Princeps reservabat cognitioni conventus generalis, si forte Comes palatinus eas ob aliquam caussam noluerat definire (7).

VI. Docuit nos ergo Hincmarus, ordinem observari solitum illa aetate in conventu generali Galliae ad discutiendas caussas canonicas, earumque decisionem ab arbitrio Regis pependisse, qui eam pro libito confirmabat aut retractabat. Idem agendi modus probari etiam potest exemplo valde illustri, quod innititur testimonio omnium Episcoporum Galliae. Carolus magnus, aetate iam provecta, cupiens integre restaurare politiam ecclesiasticam, iussit anno DCCCXIII. ut Episcopi Galliarum conventus ecclesiasticos agerent in quinque locis, id est, apud Arelatensem urbem, Moguntiacensem, Remensem, Turonensem & Cabilonensem (8). At Episcopi, gratias agentes Carolo, quod eos congregari iussisset, quosdam canones condiderunt, postquam caussas examinaverant summa cura & diligentia. Concilium enim Moguntinum docet, eos viros, qui in illa synodo aderant, in tres turmas fuisse divisos; quarum primam constituebant Episcopi quaerentes remedia malorum in sacris scripturis & canonibus, in alia vero turma consedisse Abbates *regulam sancti Benedicti legentes atque tractantes diligenter, qualiter monachorum vitam in meliorem statum atque augmentum cum Dei gratia perducere potuissent*, in tertia demum Comites, qui in eam curam sedulo incumbebant, ut leges mundanas sive saeculares examinarent, & ius cuique suum tribuerent, *vulgi iustitias perquirentes, omniumque advenientium caussas diligenter examinantes, modis quibus poterant iustitias terminantes*. Denique Concilia isthaec, quum intelligerent, quae sint regiae auctoritatis partes,

(6) Capitulare anni XI. cap. 12.
(7) Hincmar. c. 33.
(8) Eginhardus ad an. 813. *Concilia quoque iussu eius super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt*.

tes, canones ecclesiasticos a se editos tradunt Principi, ut eos emendet, si ei ita visum fuerit; si vero eos aequitate niti existimaverit, confirmet. Obsequio autem illo defunguntur verbis conceptis ad calcem canonum, velut Concilium Arelatense & Turonense; aut in praefatione, velut Moguntinum & Cabilonense: En verba Concilii Arelatensis: *Haec igitur sub brevitate, quae emendatione digna perspeximus, quam brevissime adnotavimus, & Domino Imperatori praesentanda decrevimus, poscentes eius clementiam, ut, si quid hic minus est, eius prudentia suppleatur; si quid secus, quam se ratio habet, eius iudicio emendetur; si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio divina opitulante clementia perficiatur*. Praefatio autem Concilii Moguntini sic habet: *Quatenus ea, quae paucis perstrinximus capitulis, a vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas ita dignum esse indicaverit; & quidquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra magnifica imperialis dignitas iubeat emendare*. Postquam autem canones illorum Conciliorum ad Carolum delati fuere, eos praesente se examinari iussit in conventu generali Aquisgranensi; ubi eos confirmavit, ut vim legum obtinere possent. Ita enim docent annales Eginhardi: *Constitutionum, quae in singulis* (id est, synodis) *factae sunt, collatio coram Imperatore in illo conventu habita.*

VII. Qui vero scire voluerit, quanam cura negotia tractarentur illa aetate, legat canones Concilii Francofordiensis anno DCCXCIV. celebrati. Constabat illud ex Episcopis omnium provinciarum, quae Caroli imperio parebant, ex Gallia nimirum, Germania & Italia; eique praeterea intererant Theophilactus & Stephanus Episcopi, Hadriani primi Papae Legati. Itaque ei synodo interfuit legatio sedis Apostolicae. Convocatio tamen eius facta est iussu Principis. Testis erit Eginhardus, cuius ea sunt verba ad annum DCCXCIV. *Concilium Episcoporum ex omnibus regni provinciis congregavit*. Quin & canon primus eiusdem Concilii id aperte profitetur: *Coniungentibus, Deo favente, Apostolica auctoritate, atque piissimi Domini nostri Caroli Regis iussione, anno XXVI. principatus sui, cunctis regni Francorum, seu Italiae, Aquitaniae provinciae Episcopis ac sacerdotibus, synodali Concilio, inter quos ipse mitissimus sancto interfuit conventui*. Episcopi etiam Italiae, qui huic synodo intererant, in libello suo adversus Elipandum scribunt, eam fuisse congregatam decreto Caroli: *Imperii illius decreto per diversas provincias regni eius ditioni subiectas summa celeritate percurrente, multitudo antistitum sacris obtemperando praeceptis in uno collegio aggregata pervenit*. Praeterea canon primus docet, ei Concilio interfuisse Carolum. In epistola autem synodica patres aiunt, eum synodo praefuisse. Quod Legatis non adimit ius praesidendi Episcopis; sed ius regium explicat, id est, ius praesidendi universo coetui: *Congregatis in unum caritatis conventu, prae-*

praecipiente & praesidente piissimo & gloriosissimo Domino nostro Carolo Rege. Effectus autem regiae praesidentiae non in eo solum versabantur, ut omnibus praeesset, sed ut ordini iudiciorum interlocutionibus suis immineret. Quum enim allata esset in medium epistola Elipandi Archiepiscopi Toletani, cuius praecipue caussa Concilium fuerat congregatum, iussit Carolus, ut publica voce legeretur; & oratione habita de materia fidei, *adiecit*: *Quid vobis videtur?* ut adnotant Episcopi Italiae (9). Neque praetermitti debet, eosdem Episcopos scribere Concilium habitum fuisse *in aula palatii*, iuxta morem illius saeculi; cuius moris fidem facit Concilium Tullense apud Saponarias habitum anno DCCCLIX. *Vt in eorum palatiis saltem semel intra biennium generalis Episcoporum conventus agatur*.

VIII. Tria quaestionum genera in synodo Francofordiensi agitata fuerunt. Praecipua fuit quaestio fidei, confirmatio nimirum damnationis adversus haeresim Elipandi Archiepiscopi Toletani & Felicis Episcopi Vrgellensis decretae in synodo Romana, itemque in Concilio Ratisbonensi iussu Regis congregato. Asserebant namque Felix & Elipandus, Iesum Christum fuisse filium adoptivum Dei secundum carnem, non autem filium naturalem; quae haeresis damnatur in primo canone. Agitatum insuper est, an secunda synodus Nicaena, quae praeceperat adorationem imaginum, recipienda foret tamquam septima synodus oecumenica. Decretum itaque fuit in canone secundo, synodum illam repudiandam esse & damnandam, reiiciendam quoque adorationem imaginum, eamque servitutem repellendam a Christianis. Quoniam vero quaestiones illae pertinebant ad dogma, sola Episcoporum auctoritate definitae sunt, tametsi Princeps interesset deliberationibus: *Omnes, qui supra sanctissimi patres nostri contradixerunt & eradicandam statuerunt, consentientes condemnaverunt*, inquiunt canones, qui nullam interim mentionem Principis faciunt in his sententiis damnationis. Sicut e contra, Tassiloni Duci Baioariorum, qui ad synodum accesserat, ut veniam a Carolo peteret, venia data est a Principe solo, nulla synodi mentione facta: *Idcirco Dominus noster misericordia motus praefato Tassiloni gratuito animo & culpas perpetratas indulsit & gratiam suam pleniter concessit*. Decretum etiam de moneta solo Regis nomine publicatum est in canone quinto. At regulae canonicae in hoc Concilio editae conceptae sunt sub nomine Regis & synodi (10): *Statutum est, definitum est, a Domno Rege & a sancta synodo*.

IX. Praeterea ex hoc Concilio discimus caussas communes, tractari solitas in synodis generalibus. Nam in ista synodo controversia, quae erat inter Archiepiscopos Viennensem & Arelatensem, iudicata fuit se-

(9) Vide infra cap. 28. §. ult.

(10) Can. 6. 7.

secundum epistolas veterum Pontificum Romanorum (11); Tarantasiensis vero, Ebredunensis & Aquensis, sedis Apostolicae dispositioni relictae sunt. Accusatio instituta adversus Petrum Episcopum laesae maiestatis reum iudicata est *a Domno nostro Rege & a sancta synodo* (12). Caussa etiam Gerbodi Episcopi in eodem Concilio Francofordiensi examinata est; quumque ordinationem eius perperam factam fuisse constitisset, Metropolitanus & Episcopi comprovinciales iussi sunt eum deponere (13). Canone autem XXXIX. caussa Presbyterorum in crimine deprehensorum ab accusatore, de quo aliunde non constaret, quam ex affirmatione accusatoris, Episcopo proprio iudicanda committitur; vel si is non possit eam finire, remitti iubetur *ad Concilium universale*, id est, ad synodum generalem Ecclesiae Gallicanae, quod nimirum materia isthaec magni momenti esset & maxime ambigua in modo agendi. Caussae vero, quae communes non erant, in provinciis iudicabantur, iuxta legem Capitularium: *Caussae, quae communes non sunt, in suis provinciis iudicentur.*

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Quum in paragrapho octavo huius capitis agatur de haeresi Felicis Episcopi Vrgellensis, quae damnata est in Concilio Francofordiensi, visum est heic addere Concilium Narbonense pro eadem caussa, ut inquiunt acta eius, habitum iussu Hadriani I. & Caroli Regis, quod sic habet.

CONCILIVM NARBONENSE habitum Anno DCCLXXXVIII.

ANno incarnationis dominicae DCCLXXXVIII. indictione XII. gloriosissimo quoque Domino Imperatore Carolo regnante an. XXIII. 5. Kal. Iul. dum pro multis & variis ecclesiasticis negotiis, praesertim pro Felicis Vrgellitanae sedis Episcopi pestifero dogmate, monente per suae auctoritatis litteras Domno Apostolico Adriano, ac Domino Imperatore per Missum suum nomine Desiderium, convenissemus urbem Narbonam intra Basilicam sanctorum Iusti & Pastoris, ego scilicet Danihel, licet indignus atque peccator, gratia tamen Dei sanctae metropolitanae praemissae urbis Episcopus, nec non & Elifantus Arelatensis Episcopus, cum plurimorum collegio venerabilium Episcoporum, una cum auctoritate Domni Apostolici, Missoque praedicto Domni Imperatoris Caroli, inter cetera, quae veraci sermone finem acceperunt, orta est querela coram nobis omnibus de parochia Narbonensi, unde praecipiente Domino Imperatore, subtili examinatione & speciali, ob prolixas altercationes examinari iusserat. De qua Danihel Episcopus per testes idoneos, Iustum scilicet Agathensem, & Witeringum Nemausensem Episcopum, atque Amicum Magalonensem Comitem, ceterosque quamplures, discutiendo elucidans, totum Redensem pagum super Winedurium (*). Helenensem Episcopum iustissime evin-

(11) Can. 8.
(12) Can. 9.
(13) Can. 10.
(*) *Apud Catellum* Hostiensem.

evindicavit, & marginem parochiae Narbonensis ex alia parte usque ad flumen, qui vocatur Orbus, quamdiu vocabulum suum idem comitatus retinet, superius & inferius perduxit, plenissime ratione Volfegarii Episcopi Biterrensis cum praedictis testibus superata. Praeterea idem Danihel Archiepiscopus de Ausonensis parochia rationem adhibens ostendit, quod nullo modo Episcopum ponere illuc potuisset ob paganorum infestationem, & quemadmodum auxiliante Deo per antecessoris sui industriam quondam ibidem haeresis exstincta fuerit, & quia eiusdem pagi plebs, sicut quidam ipsorum in praesentia retulerunt, nulli parochiae adhaerere vellet, nisi Narbonensi, ob principalitatem tantae sedis praecipuae. Cuius Archiepiscopi rationem salubrem esse comprobantes, pro praedictis commoditatibus, & ne confinio Hispaniae occasionem tristitiae ingereremus, unanimiter iusto perpendimus examine, ut nulli sedi deinceps sociata habeatur nisi Narbonensi; servata veruntamen auctoritate, si per se Episcopum habere nequiverit. Rogamus igitur cunctos subsequentes nos, & hoc nostrae auctoritatis decreto confirmamus, sancimus, stabilimus, tam de Redensi pago, quam etiam de Ausonensi, sive confinio Narbonensi & Biterrensi, quod est Orbus, ut sicut coram nobis discussum & comprobatum est, ita inconvulsum & incontaminatum nullius contradictione valente in perpetuum permaneat. Si quis vero nostram communem contemnens diffinitionem, per aliquam insidiam aut subreptionem hoc nostrae firmitatis decretum infregerit, aut aliqua machinatione violaverit, si ordine ecclesiastico est adunatus, canonica sententia irrecuperabiliter feriatur, sicut temerator tanti Concilii ac decreti. Quod si laica potestas in hoc se per atrocitatis violentiam miscuerit, nisi a temeraria praesumtione se citissime subtraxerit satisfaciendo, quod deliquit, digna ultione totius anathematis sit undique & ubique multatus, Domini nostri Iesu Christi & nostra auctoritate vigente. Vt autem hoc nostrae firmitatis decretum certiorem roborationis obtineat vigorem, manus nostrae subscriptione illud roborare studuimus.

In Christi nomine Danihel Dei miseratione sedis Narbonensis metropolitanae Ecclesiae Episcopus huius decreti institutione subscripsi.
Ego Elefantus primae sedis Arelatensis Episcopus confirmavi.
Desideratus Diensis Episcopus subscripsi.
Ego Salicus Arausisensis Episcopus.
Ego Arricho Tolosanae sedis Episcopus confirmavi.
In Dei nomine Donadeus Wappencensis Episcopus.
Ego Francolinus Conseranensis Episcopus subscripsi.
Ego Lupus Cavalionensis Episcopus subscripsi.
Ego Arimundus Vceticensis Episcopus S.
Ego Hiscipio Carcassensis Episcopus subscripsi.
In Christi nomine Magincus Adtensis Episcopus subscripsi.
Witeringus Nemausensis Episcopus confirmavi.
Felix Episcopus Vrgellitanae sedis subscripsi.
Ego Bonitus Valentinae sedis Episcopus S.
Ego Iustus Agathensis Episcopus subscripsi.
Ego Adaulfus Ierundensis Episcopus subscripsi.
In Christi nomine Wenedurius Helenensis Episcopus S.
Ego (*) Se..... Barcinonensis Episcopus S.
Ego Autbertus Antipolitanae sedis Episcopus subscripsi.
Ego Iohannes Cimelanensis Episcopus S.
Ego .... Foroiuliensis Episcopus S.
Ego Iohannes Madolonensis Episcopus S.
Ego Asinarius Vicuiuliensis Episcopus.
Abraham Commenensae sedis Episcopus S.
Ego Amatus, Carpentoratinensis Episcopus S.
Ego Raganbaldus Diaconus, Diniensis vocatus Episcopus S.
Ego Ansebrandus Diaconus ad vicem Landeberti Eglinensium Episcopi S.
Ego Riccimirus indignus Presbyter ad vicem Vulfegari sedis Biterrensis Episcopi S.
Ego Arricho Cancellarius, ac si indignus Presbyter, hoc decretum scripsi die & anno quo supra.

NOTAE STEPHANI BALVZII.

ACta Concilii Narbonensis sub Carolo magno habiti, quae nunc damus, edita olim fuerunt a clariss. viro Guillelmo Catello Senatore Tolosano ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis. Sed tam foedis tamque multis illic mendis scatent, ut dici vix possit. Ego vero ea ante hos quadraginta annos descripsi ex vetu-

(*) Servus Dei.

tutissima membrana, quae aut aetati Caroli suppar est, aut certe non multum remota, quantum colligi potest ex characterum forma & litteris fugientibus. Quamquam autem non dubitem, quin ea acta germana sint, exstentque in eis non obscura vestigia prisci moris, dissimulare tamen nolim difficultates, quae in illis occurrunt, quaeque falsi suspicionem nonnullis iniicere possunt. Etenim Concilium illud celebratum dicitur anno DCCLXXXVIII. regni vero Caroli XXIII. Sed si anni eius computentur ab anno DCCLXVIII. quo Pipinus Caroli pater decessit, omnino annus DCCLXXXVIII. erit XX. regni Caroli, contra quam legitur in fronte horum actorum. Itaque aut fatendum est, peccatum heic esse a librario, aut alia numerandi ratio ineunda est. Ac primum quidem omnium constat, Carolum & Carlomannum, Pipini filios, diu ante patris mortem appellatos fuisse Reges Francorum, etiam a Pontificibus Romanis, nimirum ab anno DCCLIV. quo una cum patre uncti sunt in Reges a Stephano Papa. Sed hoc pacto initium regni Caroli in ulteriora, quam par sit, tempora produceretur. Tradunt annales Francorum, Pipinum anno DCCLXIII. vel LXIV. (variant enim heic annales) conventu Wormatiae habito filiis suis, qui iam Reges erant, divisisse comitatus, id est, ut ego quidem existimo, regni divisionem inter filios constituisse. Ac Carolo quidem haud dubie data est Aquitania, Septimania, & ea Hispaniae pars, quae Francico imperio parebat. Tunc vero primum potuere gentes illae annos regni Caroli computare, incipiendo fortassis ab anno sequenti. Atque eo pacto aliquatenus constare posset aera huius Concilii Narbonensis, quae alioqui gravi mendo laborat. Conventus autem ille VVormatiensis post Pascha actus est.

Nam quod ad nomen Imperatoris spectat, quod Carolo tribuitur XIII. annis ante quam Imperator renuntiatus sit, res tanti momenti non est, ut quemquam remorari debeat. Quippe Reges Francorum, quod Romanis Imperatoribus successissent in regno, aliquando vocabantur Imperatores per illas tempestates, tametsi revera imperium Romanum non obtinerent. Exemplo sit Pipinus Rex, qui vocatur Imperator in charta Maurengi pro monasterio Flaviniacensi: *Actum Flavinia coenobio anno XVII. Pipini Imperatoris.* Exemplo quoque sit Ludovicus Balbus, Caroli magni proneros: qui tametsi Imperator nunquam fuerit, a Ioanne VIII. Pontifice Romano Imperator vocatur in privilegio, quod Pontifex ille monasterio Trenorchiano concessit anno DCCCLXXVIII. in Concilio Tricassino. Odo vero, is, qui sub Carolo simplice Balbi filio Regem se fecit, Imperator quoque dicitur in litteris Stephani V. summi Pontificis, si tamen litterae illae non sunt supposititiae, & in veteribus actis, quae exstant in archivo monasterii Rivipullensis in Catalonia. Quin & simplex ipse Imperator vocatur in Chartulario Ecclesiae Helenensis lib. IV. charta XXVI. *Facta scriptura donationis sub die XIII. Kalend. Maii anno 1. quod obiit Carolus Imperator filius Ludovici, Christo regnante Rege.* Huius vero filius Ludovicus Transmarinus Imperator etiam vocatur in actis quibusdam veteribus anno DCCCCLXIV. confectis, quae exstant in archivo Ecclesiae Gerundensis: in quibus & illud observandum est, adnotatum illic esse, ea confecta esse *imperante Lotario Rege, anno octavo principatus eiusdem.* Quare mirum videri non debet, quod idem Lotharius Rex Augustum se vocat in diplomate dato anno DCCCCLXXXI. quod exstat in Chartulario monasterii S. Petri Rodensis apud Emporitanos, itemque in privilegio, quod eodem anno concessit monasterio sancti Genesii de Fontanis in comitatu Ruscinonensi. Denique, ne singula commemorem, in Roberto quoque Rege imperatoriam dignitatem inesse agnovit Helgaldus loquens de dedicatione basilicae sancti Aniani Aurelianensis. *Post quae omnia*, inquit, *cupidus sanctae benedictionis Rex Robertus gloriosus, iussione imperatoria evocavit Archipraesules Gauzelinum Bituricensem & Abbatem Floriacensem, Leothericum Senonensem &c.* Et tamen horum nemo

nemo fuit Imperator. Ex libello autem sacrosyllabo Episcoporum Italiae, qui ex synodo Francofordiensi per provincias missus est, tentari fortassis posset etiam illa aetate imperatoriam veluti dignitatem in Carolo magno agnovisse Episcopos Italos. Aiunt enim, ut significent, missas esse ab eo Principe litteras ad universos regnorum eius antistites, quibus eos evocabat ad Concilium Francofordiense, *imperii eius decretum* in universas regni provincias missum esse. Atqui Concilium Francofordiense, ut omnes norunt, habitum est anno DCCXCIV. id est, septem annis ante delatum Carolo imperium.

Maior insurgit difficultas ex eo, quod Narbonensis isthaec synodus congregata dicitur *praesertim pro Felicis Vrgellitanae sedis Episcopi pestifero dogmate*, idque auctoritate pontificia & regia. Quippe Francorum annales tradunt, eius haeresim *tertio* damnatam esse in Concilio Francofordiensi; quum antea profligata fuisset Romae & in Concilio Ratisbonensi. Quod constare nequit, si revera in hoc Narbonensi Concilio damnata fuit. Nisi si eiuratio a Felice facta Romae coram Hadriano Pontifice distinguatur ab expressa damnatione facta in synodo. Quum enim haereses, iuxta priscum morem, in eis provinciis damnari debeant, ubi ortae sunt, par est existimare, eam sollicitudinem fuisse Archiepiscopo Narbonensi, cuius metropoli tunc temporis subiecta erat civitas Vrgellensis, ut nascenti malo occurreret, cum consilio Episcoporum suorum. Quoniam vero caussa gravis erat, Episcopos quoque adesse cupiebat ex aliis provinciis, quod fieri non poterat absque permissu Principis. Quippe huic Concilio Narbonensi interfuerunt Episcopi ex Provinciis Narbonensi, Arelatensi, Viennensi, Aquensi, Elusana, & aliis.

In eo autem actum est, inter cetera, de limitibus *parochiae*, id est, dioeceseos Narbonensis, de quibus controvertebatur inter Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem; ac pagus Redensis adiudicatus est Archiepiscopo Narbonensi. Vnde factum, ut nonnulli sequentium Archiepiscoporum, ne iudicii istius memoria interiret, se Narbonenses & Redenses Archiepiscopos dixerint, eodemque nomine vocentur in Praeceptis Regum Caroli Calvi, Carlomanni, & Caroli simplicis, quae exstant in archivo Archiepiscopi Narbonensis.

Tum retulit Daniel Archiepiscopus Narbonensis, sibi liberum hactenus non fuisse Episcopum instituere in Ecclesia Ausonensi *ob paganorum infestationem*, & quia eiusdem pagi plebs nullum proprium Episcopum habere volebat praeter Archiepiscopum Narbonensem. Quod ut melius intelligatur, res supra repetenda est. Transgressi in Hispaniam Mauri & Sarraceni neque fanis pepercerunt, neque profanis. Hac generali clade perculsa est in primis civitas Ausonensis, atque ipsa Tarraco provinciae caput. Provincia itaque dein subiecta est Metropolitano Narbonensi, tamquam viciniori; & speciali dioecesi Narbonensi adiecta dioecesis Ausonensis, quamvis longo intervallo disiuncta, donec proprium Episcopum habere posset; cuius instituendi quum opportunitas eveniret, delegata cura est Archiepiscopo Narbonensi. Acta haec circa annum DCXC. ut patet ex litteris Vrbani II. ad Raynerium Legatum; in quibus scriptum est, Episcopos Tarraconenses metropoli Narbonensi fuisse subiectos iam inde a quadringentis annis. In epistola vero ad Berengarium Episcopum Ausonensem, in Tarraconensem metropolim translatum, data Capuae anno MXCI. Kal. Iulii, ait Tarraconensem urbem ab Agarenis, id est, Sarracenis, dirutam fuisse *transactis iam trecentis nonaginta annis*. Quod confirmari potest ex eo, quod in dissertatione nostra de episcopatu Egarensi adnotavimus Egarensis urbis excidium referendum esse ad annum circiter DCXCIII. post Maurorum in Hispanias adventum. Quoniam vero hic mos obtinebat, ut singuli Episcopi, atque etiam Metropolitani, rationem in synodis redderent rerum a se gestarum, Daniel Narbonensis Archiepiscopus, gnarus consuetudinis, caussas attulit, ob quas Episcopum

pum instituere non potuerat in Ecclesia Ausonensi. Itaque edicunt patres, ut in eo statu maneat, donec proprium Episcopum habere possit. Probabile est, easdem caussas obstitisse per multum aevi, ne suus Ausonae Episcopus redderetur, quum ei datus non fuerit antistes, nisi centesimum tandem post annum, hoc est, circa annum octingentesimum octuagesimum octavum. Tunc enim Theodardus Narbonensis Archiepiscopus Gotmarum Ausonensem Episcopum consecravit; ut patet ex Praecepto Odonis Regis, & ex Concilio Barcinonensi habito anno DCCCCVI. in caussa Ecclesiae Ausonensis nondum edito. Incessit dein Attonem Episcopum Ausonensem ambitio evehendi sedem suam in metropolitanam, quod unaquaeque provincia suum Metropolitanum habere debeat, nullaque tunc spes affulgeret restituendae Tarraconis. Ergo curante Borrello Comite a Ioanne XIII.summo Pontifice & praerogativam primae sedis nomenque Archiepiscopi impetravit ac Pallium, utque Episcopi provinciae Tarraconensis Episcopo Ausonensi deinceps obedirent tamquam Metropolitano; decretoque eodem, adductis exemplis ex B. Gregorio, unitae sunt Ecclesiae Ausonensis & Tarraconensis, ut color huic novae institutioni quaereretur. Datae ea de re litterae anno DCCCCLXXI. quae exstant in archivo Archiepiscopi Tarraconensis. Verum quum nova haec Archiepiscopi institutio facta esset invocato & inaudito Archiepiscopo Narbonensi, cuius valde intererat, ambitio illa Attonis caruit effectu. Constat enim, Archiepiscopos Narbonenses diu post haec tempora usos fuisse iure metropolitico in ea provincia citra omnem controversiam. Praeterea Fruia, sive Frugifer, antistes Ausonensis, qui annis DCCCCLXXII. & DCCCCLXXVII. sedebat, se solum vocat Episcopum, non autem Archiepiscopum. Quin & in Concilio Romano celebrato anno DCCCCXCVIII. eo inter alia argumento reprobata est Guadaldi Episcopi Ausonensis, qui Fruiano successerat, ordinatio quod ab alio Metropolitano peracta esset quam a suo, id est, Narbonensi, ut explicant Gregorii V. litterae nondum editae. At Vrbanus secundus episcopalem sedem Tarraconi post longa tempora restituens ann. MLXXXIX. *salvam* esse iubet *Narbonensis Ecclesiae iustitiam*, id est, ut eius metropoli semper subiecta foret sedes Tarraconensis. Pollicitus tamen est, se antiquam dignitatem metropoliticam tributurum Episcopo Tarraconensi, *si Romani auctoritate privilegii Tarraconensem provinciam canonice vendicare Narbonensis antistes nequiverit*. Pessumdata fuit hac unica clausula Narbonensis Archiepiscopi auctoritas in provinciam Tarraconensem. Quippe subiectio illa provinciae Tarraconensis facta fuerat Episcoporum decreto & consensu populorum, ac praeterea firmata erat consuetudine. Nulla Romanae sedis inter haec mentio. Itaque quum de privilegio apostolico non constaret, Vrbanus biennio post Berengarium Episcopum Ausonensem transtulit ad metropolim Tarraconensem, concesso etiam usu Pallii; eique insuper indulsit, ut Tarraconensem & Ausonensem Ecclesias, quae Ioannis XIII. decreto unitae erant, retineret, *donec auctore Deo ad pristini status plenitudinem Tarraconensis Ecclesia reformetur*. Quoniam vero Archiepiscopus Narbonensis conquerebatur, gravem sibi in eo factam esse iniuriam, Vrbanus eum restituit in integrum, litteris datis ad Raynerium Legatum, quae nuper editae a nobis sunt, in quibus haec habentur: *Inter cetera praeiudicium sibi factum de Tarraconensium Episcoporum subtractione per Romanam Ecclesiam suppliciter intimavit, quum eos Narbonensis metropolis per annos quadringentos sine alterius Ecclesiae reclamatione possederit. Nostra igitur vice in partibus illis fungens Tarraconensibus Episcopis nostra auctoritate praecipito, ut Narbonensi tamquam proprio Metropolitano obediant, donec praestante Domino Tarraconensis restauretur Ecclesia*. Interlocutus est tamen iterum Pontifex in eisdem litteris, ut si Narbonensis Archiepiscopus probare non potuerit, sibi primatum ex privilegio competere in provinciam Tarraconensem, Legatus cum *principibus terrae*, de restituenda Ecclesia Tarraconensi laboret. *Interim*

rim tamen Tarraconenses Episcopos ei tamquam Metropolitano proprio obedire praecipito. Obtinueritne id, an non, facile est pronuntiatu. Nam Berengarius interfuit Concilio Nemausensi anno MXCVI. initio mensis Iulii tamquam Archiepiscopus Tarraconensis. Et deinceps, citra controversiam, Tarraco suos habuit Archiepiscopos. Haec, quia subobscura erant, visum est, explicari debere; ut vel ex hac unica narratione auctoritas conciliari possit huic Concilio Narbonensi. De subiectione porro Ecclesiae Ausonensis rursum actum est in Concilio Barcinonensi an. DCCCCVI. & in Concilio habito anno sequenti apud monasterium sancti Tyberii in dioecesi Agathensi.

Confinio Hispaniae) id est, Ecclesiae Ausonensi, quae vicina erat Hispaniae. Quamvis enim certum sit provinciam Tarraconensem ultra Pyrenaeos esse semperque fuisse portionem Hispaniarum, tamen quia tum temporis ea Hispaniae pars Regibus Francorum optimo iure parebat & ad eorum regnum pertinebat, *Marca Hispanica* sive *Limes Hispanicus* dicebatur; quod idem est ac *confinium Hispaniae.* Eosdem fines Francici regni designant litterae Helmeradi Episcopi Helenensis datae Kal. Septembris anno DCCCCX. quae exstant in vetusto Chartulario Ecclesiae Helenensis. In iis enim Helmeradus Monasteriolum donans Ecclesiae suae ait locum illum esse *circa clusas Hispaniae*, in Comitatu Barcinonensi. *Ego igitur exiguus Praesul Helmeradus*, inquit, *in hac ipsa dedicationis die, quam rogatu meo sacri peragunt praescripti Episcopi, offero omnipotenti Deo & B. Eulaliae Dominae meae de exiguis facultatibus meis CITRA CLUSAS SPANIAE proprietatis meae, quem Monasteriolum vocant; & coniacet in comitatu Barchinonense in ipsa maritima.* Diu perseveravit apud eas gentes illa regnorum divisio. Exstat quippe in archivo regio Barcinonensi vetus instrumentum, confectum anno septimo regni Philippi I. Regis Franciae, in quo scriptum est, Arnallum Mironis vendidisse R. Comiti Barcinonensi castrum de Castroserris, situm videlicet citra Rubricatum, haud procul urbe Ausonensi, quod illi advenerat *per largitionem Dei, qui nobis hoc dedit de potestate Sarracenorum. Et sunt haec omnia in extremis finibus marchiarum iuxta Hispaniam*, id est, in extremis Francici regni finibus, ultra Barcinonem & Ausonam, ad Rubricatum fluvium. Heic enim fuit limes regni Francici, ultra quem Sarraceni habitabant per illas tempestates. Docet illud etiam Witikindus lib. I. loquens de divisione regni inter filios Ludovici Pii: *Carolo Aquitaniae & Wascanorum cessere regiones, terminum habens ab occidente Barcilonam Hispaniae urbem.* Igitur ultra Rubricatum Hispania erat, si loca quaedam excipias admodum vicina orae fluminis, Monasteriolum videlicet, Minorissam, & quaedam alia finitima; citra vero, Marca Hispanica, quae provincia erat regni Francici. In eodem confinio Hispaniae, citra Rubricatum, sita fuit Egara, sedes olim episcopalis, ubi habitum fuit Concilium Egarense anno sexcentesimo decimo quarto.

Desiderium) Missum Imperatoris Caroli, ut diserte illic scriptum est. Itaque multum erravit, qui Tom. VII. Conciliorum pag. 694. adnotavit, illum fuisse Legatum sedis Apostolicae.

Elefantus) Eius mentio est in canone VIII. Concilii Francofordiensis.

Helmensis) id est, Helenensis; hoc enim verum est nomen. Est autem civitas Helenensis in comitatu Ruscinonensi sive Rossilionensi, ut sequens aetas vocavit, aedificata in ruderibus castri Helenensis; ubi institutus est episcopatus post excisum regnum Tolosanum, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus in libro primo Marcae Hispanicae; de quo libro dictum est in vita eius. Porro hodie vox *Helenensis* mutata est in *Elnensem*. Quod autem ea Ecclesia sita esset in comitatu Rossilionensi, Episcopi Helenenses frequentissime vocantur *Rossilionenses* in actis veteribus. Unde in Concilio apud Tusiacum anno DCCCLX. legitur *Audesindus Roscellensium*

sium Episcopus. At Vuenedurii, seu Vuinedurii, mentio diserta exstat in Chartulario Helenensi, ubi levi mutatione vocatur Vinedarius; diciturque sedisse ante Ramnonem, qui sub Ludovico Pio Helenensis antistes fuit. Vtilis autem esse potest hic locus ad emendandos vulgatos Helenensium Episcoporum catalogos, quum Episcopi, qui sederunt post Vinedurium usque ad Audesindum, illic optime recensiti sint: *Praedecessores Audesindo Episcopo, videlicet Vinedario Episcopo, Ramno Episcopo, Salomone Episcopo, & isto praesente Audesindo &c. Facta recognitione evacuationis sub die XVI. Kal. Ianuarii, anno XXXVI. regnante* Carolo *Rege*, id est, Carolo Calvo.

Cimelanensis) id est, Cemelenensis, in extrema Alpium maritimarum provincia, sub metropoli Ebredunensi, haud procul Castro Nicaensi. Ei sedi praefuit Valerianus Episcopus; cuius tempore Ecclesiae Cemelenensis & Nicaensis unitae sunt auctoritate sancti Leonis Papae.

Madolonensis) id est, Magalonensis in prima Narbonensi. Magdalona enim & Madalona dicebatur per illas tempestates, ut nullo negotio probari potest. Porro sedes Magalonensis iamdiu translata est in urbem Monspeliensem.

Viciulienfis) id est, Aturrium Episcopus. Sunt autem Aturres in Novempopulis ad Aturrum fluvium, qui postea Adures dici coeperunt. Nomen autem primum populi fuit, non oppidi. Oppidi enim Aturrensium nomen Vicus Iulius; cuius clara exstant documenta.

Commenensae) id est, Convenarum in Novempopulis, quorum urbs antiquitus Lugdunum. Ceterum ex hoc loco patet, introduci tum coeptam corruptionem nominis huius civitatis, quae nunc *Comenge* dicitur.

Dunensis) Assentior lubens clarissimo viro Carolo Cointio, qui istic edidit *Diniensis*. Nullus enim hac aetate fuit Episcopus Dunensis.

Eglinensium) id est, Engolismensium in Aquitania secunda. Eam autem urbem vocat *Egolisenam* Eginhartus ad annum DCCLXIX. alii *Egolismam*, nonnulli *Inculismam*, & synodus isthaec Narbonensis *Eglinam*. Mirifica enim fuit illorum temporum audacia in corrumpendis urbium nominibus. Vide Sirmondum in Notis ad Capitula Caroli Calvi p. 29.

CAPVT XXVI.

Synodos Gallicanas reverentiam erga sedem Romanam tempore Caroli M. observasse ostenditur.

SYNOPSIS.

I. Reverentia Ecclesiae Gallicanae erga Apostolicam sedem.

II. De Presbyteris gravium criminum reis magna olim quaestio fuit, quonam modo iudicandi essent. Consulitur Leo III. Papa. Dein Carolus summo iure decernit secundum responsionem Pontificis. Purgatio canonica indicta Presbyteris suspectis sed non convictis.

III. Vnde orirentur suspiciones illae, docet Hincmarus. Difficilis erat accusatio in Presbyterum.

IV. Chorepiscoporum ambitio diu turbavit Ecclesiam Gallicanam. Eos Leo III. a Carolo consultus vetuit quidquam muneris episcopalis attingere. Tum edicit, eos esse pellendos in exsilium.

V. Ea poena modificata est a synodo & ab Imperatore.

VI. Principes de rebus arduis referunt ad summos Pontifices. Novum non est, decreta curiae Romanae ante in Gallia exciti debere, quam vim legis obtinere possint.

I. Hic

I. HIc locus me admonet, ut revocem in memoriam ea, quae supra adnotata sunt, synodos nimirum Gallicanas debitam sedi Apostolicae reverentiam semper retinuisse, non ita tamen, ut a suis iudiciis permiserint provocari, quum appellationes in usum receptae non essent, nisi quoad depositionem Episcoporum, iuxta modificationem a me alibi explicatam. Reverentia igitur synodorum Galliae in eo posita erat, ut consultationes ad summos Pontifices mitterent, quoties inciderent caussae dubiae & graves, vel caussam eius iudicio prorsus permitterent. Caussae ad sedem Apostolicam dimissae exemplum exstat in paragrapho ultimo superioris capitis, in caussa Metropolitanorum Ebredunensis & Aquensis. Consultationum vero duo illustria exempla exstant in libris Capitularium. Primum respicit Presbyteros suspectos, aliud Chorepiscopos.

II. Quoad Presbyteros, constat ex Capitularibus, difficultatem illam diu agitatam esse in synodis Gallicanis, a temporibus Pipini Regis, neque tamen unquam fuisse definitam. Agebatur de Presbyteris gravium criminum reis, sed de quibus nondum satis constabat, ipsi vero negabant. Supra adnotavimus, canone XXXIV. Concilii Francofordiensis, caussam Presbyteri horum criminum infamati commissam esse Episcopo eius proprio; vel si is eam finire non posset, non remissam quidem ad synodum provinciae, sed ad Concilium generale seu universale Ecclesiae Gallicanae. Tandem Carolus magnus, cupiens confusioni huiuscemodi modum adhibere, Episcopos aliquot misit ad Leonem tertium Papam, ut cum eo consultarent, quid de his Presbyteris agendum esset. Episcopos vero & regni proceres admonuit, missam a se esse legationem illam, statim autem ut redierit, communicaturum se esse cum omnibus responsa Pontificis (1): *Vnde ad consultandum patrem nostrum Leonem Papam sacerdotes nostros mittimus, & quidquid ab eo vel a suis perceperimus, vobis una cum illis, quos mittimus, renuntiare non tardabimus*. Interim Episcopos & proceres hortatur, ut sedulo negotium illud expendant; ut dein ipse cum illis & cum instructionibus Pontificis decernere possit, quod aequum fuerit visum ad compescendos populorum clamores: *Vos interdum vicissim tractate attentius, quid ex his vobiscum constituamus una cum praedicti sancti patris institutionibus, ut murmur cesset populi*. At Leo Pontifex caussam definiri iussit in synodo Romana. Quum autem eius responsio ad Carolum allata esset, eam ipse in conventu generali regni considerari praecepit; & cum consilio Episcoporum, consiliariorum, & omnium *fidelium*, sive vasallorum decreta est constitutio de ordine tenendo, quoties huiuscemodi Presbyterorum caussae inciderent; quae nomine Imperatoris edita, omnium supra dictorum consensus continet. *Consultu Domni & patris nostri Leonis Apostolici cete-*

(1) Lib. 5. Capitul. cap. 33.

ceterorumque Romanae Ecclesiae Episcoporum & reliquorum sacerdotum, sive Orientalium & Graecorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum & sacerdotum, nec non & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorumque sacerdotum & Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium & cunctorum consiliariorum nostrorum consultu, definitum est. Sane Princeps, Legatos suos pro consultatione ad Leonem mittens, sibi reservaverat auctoritatem decernendi cum sententia Concilii Gallicani, & *cum institutionibus* Papae, non autem iuxta institutiones. Statutum itaque est *consultu omnium, ut, quotiescumque cuiquam sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat*, reusque legitimis testimoniis convictus fuerit, *canonice diiudicetur*: at si accusator satis probare non posset crimen, negotium pariter canonice definiendum: quod si nihilominus criminis perpetrati suspicio gravis inhaereret animis hominum, purgatio canonica indicitur Presbytero; id est, iubetur Presbyter, adhibito tactis Evangeliis sacramento tam suo, quam trium, quinque, vel septem, aut eo amplius Presbyterorum, itemque hominum nonnullorum bonae famae, se purgatum populo comprobare, *exemplo Leonis Papae* (2).

III. Hincmarus in epistola septima accurate explicat hunc agendi modum, ostenditque, suspiciones illas fluxisse ex commercio Presbyterorum cum mulieribus probrosis, vel ex eorumdem cohabitatione cum aliis, neque impositam fuisse accusatori necessitatem convincendi reum cuiuspiam probrosi facinoris. Attamen probatio difficilis erat; quoniam accusatio peragi non poterat ab accusatore, quin eodem tempore septem testes adessent, iis dotibus ornati, quas ab huiuscemodi testibus exigunt leges & canones. Quod si praescriptus testium numerus non adesset, vel huiusmodi homines essent, qui secundum canones ad accusationem sacerdotum admitti non possent, mulcta eis dicebatur. Verum id non tollebat suspicionem populorum. Itaque ea demum dimovebatur, quum Presbyter accusatus se suo & sex Presbyterorum sacramento purgabat iuxta consuetudinem tum receptam. Ea autem a divo Petro arcessebatur: qui quum reprehensus fuisset, quod cum gentibus communicaret, ut accusationem illam purgaret, usus est sex fratrum testimonio: *Venerunt autem mecum & sex fratres isti* (3).

IV. Veniendum nunc ad caussam Chorepiscoporum. Saepe in conventibus & synodis regni controversum fuerat, an ordinationes Presbyterorum, Diaconorum & Subdiaconorum a Chorepiscopis peractae, confirmationes baptizatis tributae, benedictiones chrismatis, Ecclesiarum, & virginum ab iis tentatae, vitiosae essent, an canonicae (4) Ca-

(2) Vide lib. 1. cap. 11. §. 6.

(3) Actor. cap. XI.

(4) Vide lib. 2. c. 12. §. 7. & c. 13. & 14.

Carolus censuit, Apostolicam sedem esse consulendam, & inter cetera Arnonis Archiepiscopi ad Leonem tertium delegati mandata hoc etiam caput adiunxit. Respondit Pontifex, secundum canones liberum non esse Chorepiscopis ullam muneris episcopalis partem attingere, atque adeo quidquid ab eis praesumtum fuerat, irritum esse. Tum decernit, Chorepiscopos esse damnandos, id est, deponendos, & in exsilium pellendos. Series huius negotii, itemque illius, de quo mox dicebamus circa Presbyteros, magni momenti est ad ostendendum, quonam modo se gererent Galli nostri in recipiendis rescriptis curiae Romanae. Nam post reditum Arnonis Imperator conventum generalem regni Ratisbonae egit, ut Leonis responsio examinaretur.

V. Hic autem agendi modus adeo legitimus erat, ut etiam Leo consenserit, synodum ea de caussa celebrari; non, ut illic revocaretur in dubium definitio consentanea canonibus, sed, ut in publico conventu susciperetur haec institutio canonica, eiusque decernendae rationes subducerentur, quo facilius ei assentirentur universi, tum etiam, ut poena depositionis & exsilii adversus Chorepiscopos a summo Pontifice decreta temperamento quodam adhibito molliretur. Itaque coacto, ut diximus, conventu generali, modificata est haec poena a synodo & ab Imperatore. Statuerunt enim Chorepiscopis remittendam exsilii poenam, & ut gradum Presbyterorum tenerent, existimantes, eam modificationem Leoni acceptam fore (5): *Praedictos autem Chorepiscopos omnes praecepit damnare & in exsilio detrudi. Ista vero omnes, maxime regni nobis a Deo commissi Episcopi cum eodem Arnone, permittente praefato Apostolico, mitius tractantes, iam dictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt*, inquit Carolus in libro septimo Capitularium. Praeterea in eodem conventu suscepta est responsio Leonis, & singula edicto Imperatoris confirmata sunt (6): *Placuit, sicut Leonis Papae & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, ut nullus Chorepiscopus &c.* Ceterum heic observandum est, decretum Papae & definitionem synodi Gallicanae edicto regio Caroli nomine concepto promulgata fuisse; tametsi res esset omnino spiritualis, quum de iure & auctoritate ordinationum ageretur.

VI. Ex his autem duo quaedam colligenda sunt. Primum, Regem de rebus arduis ad summum Pontificem referre consuevisse, atque adeo auctoritatem praesidis synodi exercuisse. Alterum, novum non esse in Gallia, ut decreta curiae Romanae non ante vim legis apud nos habeant, quam Principum rescriptis firmata sint.

CA-

(5) Lib. 7. Capitular. cap. 187.

(6) Lib. 7. Capitular. cap. 328. 329.

CAPUT XXVII.

De Synodis generalibus sub Ludovico Pio habitis & earum forma.

SYNOPSIS.

I. Explicatur modus agendi Ludovici Pii Imperatoris. Quatuor synodos in Gallia haberi praecepit; quarum canones confirmavit, postquam iussu eius examinati fuerunt in Concilio Wormatiensi, praesente Legato Gregorii quarti.

II. Eius Legati praesentia necessaria non erat in illo conventu: cui per occasionem interfuit, quum ob alia negotia venisset in Galliam. Probatur ex Eginhardo. Idem dicendum de Legatis, qui synodo Compendiensi interfuerunt anno 757.

III. Nulli canones praesentia Legatorum de industria missorum firmati reperiuntur praeter Liptinenses & Francofordienses. Caute itaque legendus Benedictus Levita, qui Capitula Regum ait, maxima ex parte fuisse statuta coram Legatis sedis Apostolicae, qui ea firmarunt auctoritate apostolica.

IV. Attamen Legatorum praesentia nihil detrahit de dignitate Regum nostrorum. Capitulare Lotharii, in quo quamplurima decreta exstant circa disciplinam canonicam. Illud se observare velle profitetur Leo Papa quartus.

I. EVmdem ordinem tenuit Ludovicus Pius Caroli magni filius. Leges enim suas & capitula condebat, tribuendae auctoritati rebus constitutis, in conventibus generalibus; Missosque persaepe suos dirigebat in provincias ad fovendam eorum exsecutionem rebellesque puniendos, ut constat ex epistola ab eo scripta ad Sicharium Burdegalensem Archiepiscopum post habitam synodum Aquisgranensem anno DCCCXVI. & ex Capitulari eius tertio edito anno octingentesimo vigesimo octavo (1). Anno autem sequenti una cum filio suo Lothario praecepit, ut antistites regni in quatuor locis congregarentur, Moguntiae videlicet, Parisiis, Lugduni & Tolosae, tractaturi de rebus ad religionem Christianam morumque emendationem pertinentibus, ac praeterea significaturi, quae virtutum opera incumbant Principibus, Episcopis, & cuiuslibet conditionis hominibus (2). Data ex eo Episcopis Lutetiae congregatis occasio in unum corpus componendi nonnulla documenta valde utilia sub titulo Concilii Parisiensis in tres libros distributi. Horum porro quatuor Conciliorum canones Imperator confirmavit, postquam iussu eius examinati fuerunt in conventu generali apud Wormatiam habito, *Omnium tam Episcoporum quam fidelium laicorum votis convenientibus*, ut ait Hincmarus (3); qui addit Legatum Gregorii quarti summi Pontificis huic Wormatiensi synodo interfuisse.

II. Prae-

(1) Epist. Ludov. ad Sichar. Tom. 2. Concil. Gall. pag. 426. Capitulare III. pag. 463.

(2) Epist. Ludovici & Lotharii, praefixa Concilio Paris. an. 829.

(3) Hincmar. de divortio Lotharii & Thetbergae, in respons. ad interrogat. V.

II. Praesentia huius Legati necessaria non erat in synodo Wormatiensi ad adiungendam auctoritatem canonibus in ea conditis, quum Impp. Carolus magnus & Ludovicus Pius quamplures alias congregari iusserint citra ullius Legati praesentiam; & quum praeterea vetusti Pontifices agnoverint inesse synodis provincialibus auctoritatem condendi canones. Verum quum Legatus ille in comitatu adesset ob nonnulla negotia, placuit eum interesse in deliberationibus caussarum ecclesiasticarum. Docet autem Eginhardus, Legatos ex diversis regionibus, ac nominatim ex urbe Romana, ad hunc conventum Wormatiensem venisse, ut res suas expedirent ac conficerent, quae iuxta usum illius saeculi definiendae erant ex sententia conventus generalis. *Imperator medio Augusto Wormatiam venit*, inquit Eginhardus (4), *ibique habito generali conventu, & oblata sibi annua dona suscepit, & legationes plurimas, quae tam de Roma & Benevento, quam de aliis longinquis regionibus venerant, & audivit, & absolvit*. Idem dicendum est de Legatis pontificiis, qui Concilio Compendiensi interfuerunt anno DCCLVII. *Georgio* nimirum *Episcopo Romano*, id est, Episcopo provinciae Romanae, & *Ioanne Sacellario*, quorum mentio exstat in canone IX. illius synodi. Nam missi fuerant a Paullo primo ad Pipinum Regem, ut eum certiorem facerent de sua electione, amorisque in Pipinum sui ac totius populi Romani abundantiam illi ostenderent, ut patet ex epistola Paulli Pontificis ad Pipinum.

III. Itaque nullos alios canones praesentia Legatorum de industria missorum firmatos reperio praeter Liptinenses sub Carlomanno editos anno DCCXLIII. & Francofordienses anno septingentesimo nonagesimo quarto. Quare caute legendus est Benedictus Levita, quum in praefatione ad librum quintum Capitularium ait, ut auctoritatem illis conciliet, ea fuisse maxima ex parte statuta in conventibus, quibus Legati sedis Apostolicae interfuerunt, ea firmantes apostolica auctoritate (5). Id enim intelligendum est de tribus postremis Capitularium libris, ut ipsemet Benedictus scribit in fine ultimi libri.

IV. Tametsi illud nihil detrahit de dignitate Regum nostrorum: Contra praeiudicio illo firmatur ius, in cuius possessione tunc illi erant, convocandi nimirum Concilia, eorumque decreta confirmandi aut modificatione adhibita inflectendi. Lotharius Imperator Capitulare edidit anno DCCCXLVII. quod ex legibus Caroli Magni, Ludovici Pii, Pipini, & ipsius Lotharii constat (6); quod observari iubet per universum imperium, mulcta eis indicta, qui contra venirent, sive ecclesiastici forent, sive laici: in quo Capitulari quamplurima decreta exstant circa disciplinam canonicam. Tantum autem abest, ut

(4) Eginh. ad an. 829.

(5) Vide Baluzii praefationem ad Capitularia §. XI. & seqq.

(6) Capitulare Lotharii editum a Goldasto tom. 2. Constit. Imperial. pag. 102.

ut Leo quartus ea damnet, tamquam a iudice non competenti edita, ut etiam ad Lotharium scribens profiteatur se observare velle illud Capitulare: *De capitulis vel praeceptis imperialibus vestris nunc & in aevum nos conservaturos modis omnibus profitemur* (7).

CAPVT XXVIII.

De libertate Conciliorum Gallicanorum sub Carolo Calvo, & quatenus deinceps a Nicolao I. P. R. admodum imminuta sit.

SYNOPSIS

I. Antiqua politia nondum prorsus eversa erat aevo Caroli Calvi. Episcopi tum lacertos movere coeperunt. Eorum tamen decreta in synodis edita non ante valebant, quam in conventu regio approbata fuissent. Probatur exemplo Concilii Meldensis. De raptoribus alienarum sponsarum.

II. Synodus Suessionensis anni 853. nullum canonem edidit extra materiam a Carolo propositam. Eius canones confirmati sunt apud Vermeriam in generali regni conventu.

III. Sub Carolo Calvo imminui coepta Regum dignitas. Nicolaus primus ad se traxit convocationem Conciliorum absque litteris Principis. Actum id adversus mores antiquos.

IV. Tamen summus Pontifex potest synodum convocare intra Gallias, si id Ecclesiae utilitas postulaverit. Ita sensit synodus Suessionensis anno 866. adversus Britonum Episcopos scribens.

V. Antea convocatio Concilii generalis fiebat auctoritate Principis, etiam quando summus Pontifex synodum in regno haberi praecipiebat. Probatur auctoritate Gregorii magni & Hincmari.

VI. Nicolaus primus sequi noluit exemplum beati Gregorii. Sua auctoritate eam synodum Suessionensem celebrari iussit. Quare synodus fatetur, se congregatam fuisse iussu & auctoritate Nicolai; quod etiam agnoscit Carolus ad Nicolaum scribens.

VII. Volfadi Remensis Presbyteri caussa aliam occasionem subministravit infringendae Conciliorum Gallicanorum auctoritati. Synodus Suessionensis cedit iussis Nicolai. Sed tamen eum haud occulte increpat, graviterque monet, datum esse exemplum perniciosum posteris.

VIII. Volfadus gradui suo restitutus in synodo Suessionensi, statim fit Archiepiscopus Biturigensis; inexspectata restitutionis eius confirmatione, quam Rex a summo Pontifice postulaverat. Ex eo tempore summi Pontifices ad se traxerunt iudicia appellationum Episcoporum & Presbyterorum.

IX. Concilium Metense iussu Nicolai congregatum postulante Lothario Rege. Caussa enim dubia erat. Agebatur de divortio Lotharii cum Theiberga.

X. Attamen Nicolaus non transmisit prorsus iura regia. Ex facto eius deprehenditur, epistolas Pontificum apud nos obtinere non posse vim legis, donec Regi ostensae fuerint.

XI. Lethale vulnus synodis inflixit Nicolaus primus, praecipiens, ut acta synodi Metensis ad se mittantur; ut si iniuste fuerit iudicatum, restaurari iubeat cognitionem.

XII. Nicolaus primus omnium pronuntiavit, neminem posse synodum generalem convocare absque iussione sedis Apostolicae.

XIII. Duo loca male intellecta occasionem praebuerunt huic propositioni. Primus petitur ex synodo Romana in caussa Symmachi Papae. Vera huius synodi mens en

(7) Apud Gratian. dist. 10. c. 9. Vide Baluzii praefationem ad Capitularia §. 21. & seqq.

explicatur.

XIV. Secundus locus eruitur ex epistola Pelagii secundi adversus Ioannem CP. quae explicatur. Canones generales Ecclesiae condi non possunt absque sententia Romani Pontificis.

XV. Verissimum est, Concilia non posse celebrari absque sententia summi Pontificis. Sed regula illa extendi non potest ad Concilia nationalia. Hincmari praeclarae regulae afferuntur. An generalia regni Concilia haberi possint in palatio.

I. ANtiqua politia nondum prorsus eversa erat aetate Caroli Calvi; tametsi manifeste appareat, bella civilia, quae vim regiae auctoritatis infringere solent, divisionem item imperii Francorum inter tres fratres, viam aperuisse ad introducendas novitates in hac materia. Nam Episcopi a Rege evocati frequentius quam sub Carolo Magno & Ludovico Pio celebraverunt synodos ex diversis provinciis seorsim a generali regni conventu; in quibus iudicabant caussas graves, Episcoporum nempe, ac Presbyterorum, & Diaconorum, si res tanti momenti esset; ut constat ex synodis Moguntina, Suessionensi, Valentinensi, Tullensibus duabus apud Saponarias & apud Tusiacum, aliisque. Interdum vero ultra progrediebantur. Quippe in synodis illis canones & statuta condebant. Verum ii non ante vim constituti obtinere poterant, quam in conventu regio approbati fuissent. Hinc nata controversia, quae post Concilium Meldense excitata est anno octingentesimo quadragesimo sexto. Nam quum Episcopi illic condidissent LXXIX. canones, iussit Rex, eos ad se deferri, ac dein eos examinari praecepit in conventu generali, habito in villa Sparnaco ad Matronam fluvium; in quo ex procerum regni consilio statutum est, novemdecim tantum ex illis canonibus observandos esse (1): *Ex omnibus illis capitulis haec tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripta tradiderunt, dicentes, non amplius de eorum capitulis, quam ista & ista velle cum Principe observare.* Ad hanc haud dubie modificationem alludunt Episcopi in canone ultimo huius synodi, qui post decretum Sparnacense additus est ceteris; in quo Regem hortantur, ut saltem observet capitula recenter ab ipso decreta cum Episcopis manuque eius confirmata: *Vt autem capitula, quae Domino mediatore communiter decrevistis, & manu propria confirmastis, pleniter observetis &c.* Praeterea eum orant, ut observari in futurum iubeat poenas, ab iis decretas adversus raptores sponsarum alienarum, utque decretum ea de re suum ceteris canonibus, qui recepti ab eo erant, adderet: *Hoc diploma, si complacet, adnectatur.* Poenae illae anathematis exstant in canone LXVIII. synodi Meldensis, qui octavum & decimum locum occupat inter eos; quos observandos censuit conventus Sparnacensis.

II. Synodus Suessionensis, quae an. DCCCLIII. congregata est ex quin-

(1) Capitula excerpta in villa Sparnaco, in Capit. Caroli Calvi, & tom. 3. Concil. Galliae pag. 63.

quinque provinciis, reverentius constitit intra limites aequi. Convocata illa fuerat a Carolo Calvo Rege, nullumque canonem condidit extra materiam a Principe propositam. Canones autem eius admissi & confirmati sunt in conventu generali regni, habito apud Vermeriam eodem anno (2): *Sed & capitula, quae synodali consultu Dominus Rex Carolus in Concilio memorato apud Suessionensis civitatem sacro proposuit conventu, coram fidelibus suis in eodem palatio Vermeria relegi fecit; & ab omnibus consonanter suscepta sunt & accepta.* Synodus quoque Tullensis ann. DCCCLIX. habita fuit coram Regibus, qui confirmarunt canones in ea conditos. Item Duziacensis habita anno DCCCLXXIV. *nutu divino & sanctione Caroli Regis.*

III. Sub Carolo Calvo introduci coepere ingentes novitates in gratiam sedis Apostolicae & in detrimentum regiae auctoritatis. Etenim Nicolaus primus Pontifex Romanus ad se traxit immediatam convocationem Conciliorum absque litteris Principis. Aliud tamen obtinuerat quoad Concilium Francofordiense; quod auctoritate quidem Pontificis Romani celebratum fuerat coram Legatis eius, sed Caroli magni iussione convocatum, missis quaquaversum litteris.

IV. Sane diffiteri nolim, inesse summo Pontifici auctoritatem convocandi Concilii intra Gallias, si id Ecclesiae utilitas postulaverit. Neque enim me latet, synodum Suessionensem, quae anno DCCCLXVI. congregata est, eam auctoritatem agnoscere in sede Apostolica. Scribens enim ad Nicolaum primum adversus Episcopos Britonum, qui obedientiam Metropolitano Turonensi debitam abiecerant, ait, eos nolle prorsus convenire ad generales regni synodos, neque legatos aut litteras mittere, etiam tum quum summus Pontifex earum congregationem fieri praecipiebat ad discutiendas caussas emergentes; atque id eo minus ferendum esse, quod Episcopi illi nulla ratione prohiberentur ad eas accedere, non ob pericula in mari, aut propter asperitatem montium, non longo regionum intervallo disiuncti. *Sed neque ad generalitatis nostrae synodum*, inquit synodus Suessionensis, ad Nicolaum Papam scribens, *si quando apostolatus vestri auctoritas nostram fraternitatem pro quibuslibet emergentibus vel imminentibus negotiis adgregandam decernit, illorum praesentiam, legatos, litteras, quum infra sinum occiduae Galliae commorentur, & nec iuga montium, nec marinum pelagus, sed neque gravis intercapedo terrarum convolare prohibeat, nostrae unanimitati quemquam habere meruimus.*

V. Itaque illud solum aio, hunc ordinem ad ea usque tempora observatum esse in Gallia, ut Regis auctoritate fieret convocatio Concilii generalis regni, non solum semel in anno, aut quando ita Principi videbatur expedire, sed etiam quando summus Pontifex praecipiebat synodum haberi in regno; cuius celebratio differebatur, donec

(2) Concil. Vermer. §. 3.

nec consensus Principis accederet, eiusque ipse convocationem litteris suis faceret, ut supra probatum est exemplo beati Gregorii. Eadem est sententia Hincmari, tum viventis; qui in epistola sexta docet, Episcopos provinciarum Galliae congregari solitos (3), *si fraterna caritas nos invitaverit, potiusque iussio Apostolicae sedis & praeceptio Domini nostri Caroli Imperatoris Augusti nos ad synodum, sicut praecipiunt regulae, vocare decreverit pro talibus, quae forte provincialis nequiverint examine definiri, maxime in caussa fidei vel generalis religionis, sicut in Apostolicae sedis Pontificum & in epistolis legimus Augustorum. Quoniam Imperatorum auctoritate convocatas generales synodos & in historiis ecclesiasticis & in epistolis Apostolicae sedis Pontificum reperimus. Et sanctus Gregorius Reges Francorum synodos in Gallicis & Belgicis provinciis convocare saepe commonuit.*

VI. At Nicolaus primus sequi noluit exemplum beati Gregorii; sed sua auctoritate conceptis verbis synodum Suessionesem celebrari iussit anno DCCCLXVI. locumque & tempus, quo ea habenda esset, praescripsit in epistola scripta ad Archiepiscopos & Episcopos Galliarum. *Praecepimus vos*, inquit Nicolaus ad Herardum Turonensem Archiepiscopum scribens, *una cum ceteris Archiepiscopis & Episcopis Galliarum & Neustriae &c. apud Suessionicam urbem pariter convenire*. Attamen litteras quoque ad Carolum Calvum scripsit, quibus eum faceret certiorem constitutionis suae. Sed id factum est ea tantum mente, ut is exsecutionem urgeret auctoritate sua. Hinc factum, ut epistola synodica Concilii Suessionensis alio verborum sensu concepta sit, quam canon primus Concilii Francofordiensis, quod, ut habet canon, *auctoritate Apostolica & iussione regia* congregatum est. Concilii vero Suessionensis patres fatentur, se congregatos esse iussu Nicolai, nulla Principis mentione. *Synodus*, inquiunt, *Suessionis habita iussu & auctoritate sanctissimi apostolatus vestri*. Quin & Carolus ipse in epistola ad Nicolaum scripta, quae exstat in actis eiusdem Conciiii, agnoscit, eam synodum fuisse convocatam iussu Pontificis: *a synodo praeceptione vestra congregata*.

VII. Occasio celebrandae huius synodi aliam quoque infringendorum canonum caussam invexit; quae plurimum detraxit de auctoritate Conciliorum Galliae. Concilium enim illud congregatum fuit ex universis regni provinciis ad examinandam depositionem Volfadi aliorumque clericorum ab Ebbone Archiepiscopo Remensi ordinatorum post depositionem eius & pravam restitutionem, quae multis de caussis nulla erat & irrita. Eorum namque ordinationem in dubium revocaverat Hincmarus Archiepiscopus Remensis, Ebbonis successor. Quare illi anno DCCCLIII. querelam ea de re suam detulerunt ad synodum Suessionensem, permissu Caroli congregatam, qui locum

(3) Hincmar. ep. 6. c. 37. & 38. edit. Mogunt.

locum ac diem celebrationis indixerat: *Episcopis iuxta instituta canonum synodum celebrare volentibus, annuit idem Rex Carolus, eosque ad urbem Suessionum X. Calendas Maias convenire praecepit*, ut legitur in praefatione eiusdem synodi. In ea autem declaratum fuit iudicio synodi & iudicium, qui inter adversarios convenerant, horum clericorum ordinationem esse nullam. At Nicolaus, delata ad se eorumdem clericorum querela, tredecim post annis iussit eam caussam retractari in Concilio generali Episcoporum Galliae; quos ad eamdem urbem Suessionensem convenire praecepit (4); addito conceptis verbis, quod si clerici depositi a iudicio huius Concilii ad sedem Apostolicam appellarent, eorum caussa iudicanda esset apud urbem Romanam, quo Hincmarus ac clerici vicarios suos mittere possent. Quo loci animadvertere licet tria atrocia vulnera inflicta esse auctoritati Conciliorum generalium Galliae contra praescripta canonum. Primum enim decernitur revisio caussae adversus Presbyteros iudicatae in Concilio congregato ex diversis provinciis; quum tamen, iuxta canones, eorum caussae in his Conciliis iudicandae sint definitivo decreto. Tum reis relinquitur potestas appellandi a iudicio post revisionem lato. Istud vero contrarium est legibus & canonibus Sardicensibus, etiamsi de Episcoporum depositione ageretur. Tertio partes Romam evocantur, id est, Hincmarus Archiepiscopus Remensis, & clerici deiecti; quum tamen appellationes, etiam Episcoporum, ad provincialia iudicia remitti debeant, iuxta canones Sardicenses. Sane ad vitandam conflictionem iurisdictionis synodus Suessionensis, sequuta modum ab Hincmaro propositum in schedula ab eo porrecta synodo, ad Nicolaum scripsit (5), se, manente auctoritate iudiciorum secundum canones latorum, consensisse votis pontificiis, id est, ut clerici illi gradibus suis restituantur ex speciali gratia & intuitu misericordiae. Sed addunt patres monitionem, quae magni momenti est, cavere nimirum debere Nicolaum, ne ex hoc synodi obsequio emergat pernicies disciplinae ecclesiasticae, provideatque, ne exemplum illud trahatur in consequentiam ab iis, qui se deinceps restitui postulabunt.

VIII. Arbitror autem, eo facilius synodum flecti se passam esse in hac caussa, quod, ut ego quidem existimo, ita fieri debere convenisset inter Carolum Regem & Hincmarum in gratiam Volfadi. Video quippe, Volfadum illum, qui huiusce controversiae praecipua caussa fuit, statim post haec cum consensu synodi a Rege promotum esse ad archiepiscopatum Biturigensem; non expectata etiam restitutionis eius confirmatione, quam Rex a summo Pontifice postulaverat, de qua praecipitatione conqueritur Nicolaus in epistola ad Episcopos synodi Suessionensis. Itaque simillimum veri est, eum aemulatione auctoritatis

(4) Nicolaus I. in epist. ad Herardum Archiep. Turon.

(5) Epist. synod. Concilii Suession.

tis callide tractum in partes, ut eliceretur ab eo consensus pro restitutione Volfadi & aliorum clericorum, quorum depositio, petente Hincmaro, confirmata fuerat a Benedicto Papa. Verum hic agendi modus ingentem rebus nostris perniciem attulit, quum ab eo tempore Romani Pontifices sibi adversus canones & vetustam possessionem vindicaverint iudicia appellationum, non solum Episcoporum, sed etiam Presbyterorum, ut ostendi in capite decimo quinto huius libri.

IX. Opponi posset, Nicolaum primum propria auctoritate convocasse Concilium Metense ante synodum Suessionensem, atque adeo existimandum non esse, tum primum imminui coeptam auctoritatem regiam, quum Suessionica synodus decreto Pontificis convocata est. Sed magnum inter haec duo Concilia discrimen intercedit. Quippe Metense Concilium celebrari postulaverat Lotharius Rex Austrasiae; qui Nicolaum rogavit, ut illud convocaret, ac Legatos eo suos mitteret, ad iudicandam caussam matrimonii sui cum Thetberga coniuge sua (6). Caussa enim dubia erat; ob quam synodus Aquisgranensis anno DCCCLX. congregata, cui interfuerant Archiepiscopus Treverensis aliique Episcopi in regno Lotharii constituti, Nicolaum consuluerat (7). Optimo igitur iure poterat non solum decernere celebrationem huius Concilii, sed etiam illud convocare: quoniam Regis Lotharii, ad quem convocatio pertinebat, agitanda illic erat caussa: cui rei necesse erat congregare Episcopos ex diversis regnis.

X. Attamen si propius introspiciamus, quem ordinem tenuerit Nicolaus in convocatione huius Concilii, constabit, iura regia non fuisse prorsus transmissa. Quippe Nicolaus Legatos suos mittens, eis litteras dedit ad Episcopos Galliae & Germaniae scriptas, quibus eos evocabat ad urbem Methensem, illic iudicaturos caussam Lotharii (8). Verum eam cautionem adhibet quoad Carolum Calvum, ut Legatos velit ad eum accedere, eique *epistolas synodicas*, id est, litteras Concilii convocatorias, ostendere, quae ad Episcopos regni eius scriptae erant; itemque *commonitorium*, id est, mandata Legatis data (9). Tum & illud quoque fieri annuit, ut isthaec omnia cum Episcopis cunctisque aliis communicentur. *Eidem glorioso Regi*, inquit Nicolaus in epistola ad Legatos in Franciam missos (10), *epistolas synodicas, & has, quas vobis nunc dirigimus, pariter cum commonitorio, praesentibus cunctis ostendite*. Ex his autem colligi possunt vestigia prisci moris, quo receptum erat, non posse vim legum apud nos obtinere epistolas Pontificum Romanorum, donec Regi ostensae fuissent.

Con-

(6) Nic. I. ep. 19. *Regalis excellentia vestra nuper apostolatui nostro direxit, ut pro perficienda synodo Missos e latere nostro mittere dignaremur.*

(7) Epistola Episcopor. regni Lotharii ad Nicolaum.

(8) Nicol. epist. 22.

(9) Vide supra lib. 5. cap. 45. §. 5. 6.

(10) Appendix ep.istolar. Nicolai I. ep. 2.

Convocatio nihilominus isthaec effectu caruit quoad Francos, habita nimirum synodo Metensi anno DCCCLXIII. a solis Episcoois regni Lotharii & Legatis Nicolai; ut ipse Nicolaus testatur in epistola LVIII. ad Episcopos in regno Ludovici constitutos.

XI. Fatendum tamen est, modum illum mittendorum Legatorum ad convocanda provinciarum Concilia caussasque in eis iudicandas placuisse summis Pontificibus, qui ea ratione in se traxerunt omnem auctoritatem, quae penes Episcopos erat. Auctoritas enim Legatorum ad eam formam disposita est, quam Nicolaus instituerat in hac legatione ad siynodum Metensem. Ea autem in eo versabatur, ut Legati una cum synodo diudicarent caussam Lotharii caussasque ecclesiasticas definirent, quae inciderent; ea tamen lege, ut si talis controversia oboriretur, quae in synodo terminari non posset, ad sedem Apostolicam referretur (11). Nihil heic novi statutum est; quoniam ea erat portio antiqui iuris, quod Episcopo Romano competebat in Occidente, ut ad eum referendae essent caussae ambiguae, quemadmodum ostendi in superioribus libris. At clausula sequens prorsus abolet auctoritatem synodorum, sive pro iudicandis caussis, seu etiam pro condendis canonibus. Nam iubet Nicolaus acta synodi ad se mitti; ut, si invenerit, caussas secundum aequitatem definitas fuisse, Deo omnipotenti gratias referat; si vero iniuste fuerit iudicatum, restaurari iubeat cognitionem; *ea renovare summopere iubeamus*, inquit Nicolaus in epistola XXIII. ad Episcopos in Concilio Metensi residentes.

XII. Et Legatorum quidem missio magnum praesidium erat ad traducendas ad Apostolicam sedem universas provinciarum caussas; sed ostendendum erat, necessariam esse eorum praesentiam in Conciliis. Primus omnium Nicolaus in medium protulit propositionem, unde petita est haec consequentia. Nam in sermone, habito Romae in vigilia Natalis Domini, qui relatus est in Concilio Romano, quod anno DCCCLXV. celebratum est, post iudicatam caussam Rothadi Episcopi Suessionensis, qui depositus fuerat in synodo generali Silvanectensi, affirmavit, neminem posse synodum generalem convocare absque iussione sedis Apostolicae: *Cuius rei gratia facto Concilio generali, quod sine Apostolicae sedis praecepto nulli fas est vocandi, &c.* Axioma illud, quod extenditur ad omnia Concilia, quae neque episcopalia sunt, neque provincialia, sumtum est ex decretis suppositítiis Papae Iulii, quae exstant in collectione Isidori Mercatoris; cuius auctoritatem imminui, ferre non poterat Nicolaus, ut ostendi in cap. V. §. VI. & cap. VI. §. I. libri tertii.

XIII. Certum quidem est, duo loca male intellecta occasionem praebuisse huic propositioni. Primus est Concilium Romanum tertium sub Symmacho, in cuius actis legitur, quod, quum Theodoricus Rex Italiae

(11) Vide supra lib. 5. cap. 45. §. 3. 4.

liae synodum generalem Italiae convocasset ad iudicandam accusationem institutam adversus Symmachum, Episcopi provinciarum Liguriae, Aemiliae & Venetiarum Romam ad Concilium proficiscentes, ac per Ravennam iter agentes, ubi Rex morabatur, ei suggesserunt Symmachum Papam, tametsi reus esset, debuisse convocare Concilium, *ipsum, qui dicebatur impetitus, debuisse synodum convocare*. Certe exprobratio illa locum habebat quoad Italiam, neque recipienda esset in aliis regnis: quia Concilium patriarchale convocandum est a Patriarcha, & a nullo alio convocari potest secundum canones. Ideoque ad Papam Symmachum, non autem ad Regem spectabat evocatio Episcoporum Italiae, qui per illas tempestates patriarchalem synodum Romanam constituebant.

XIV. Secundus locus eruitur ex epistola Pelagii secundi adversus Ioannem Patriarcham Constantinopolitanum, qui se dicebat Episcopum universalem, eoque titulo, quem indebite usurpabat, Concilium generale inscio Pelagio convocare praesumserat; ad quod non solum Episcopos Orientis invitaverat, sed etiam Occidentales, evocato nimirum Episcopo Thessalonicensi atque Episcopis Graecis, qui ad patriarchatum Romanum spectabant. *Relatum est ad Apostolicam sedem*, inquit Pelagius secundus in epistola octava, quae est ad Episcopos, qui ad synodum Constantinopolim conveniunt, *Ioannem Constantinopolitanum Episcopum universalem se scribere, vosque ex hac sua praesumtione ad synodum convocare generalem, quum generalium synodorum convocandi auctoritas Apostolicae sedi beati Petri sit tradita*. Nullus Pontificum Romanorum ante Pelagium sibi arrogaverat auctoritatem convocandi Concilia. Vtcumque tamen se res habeat, constat, Pelagium eo loco contendere, ad solam sedem Apostolicam pertinere ius convocandi Concilium omnium patriarchatuum, exclusis prorsus ab eo iure Episcopo CP. & reliquis Patriarchis. Et haud dubie Ioannes Constantinopolitanus egrediebatur limites suae auctoritatis, quod evocare praesumeret Episcopos, qui erant extra suam Dioecesim, contra canonem secundum Concilii oecumenici secundi. Sed hoc praecipuum ac magnificum pro Pelagio erat, quod in epistola genuina Papae Iulii ad synodum Antiochenam scriptum sit, non quidem competere Romano Pontifici ius convocandi Concilia generalia, quum ea auctoritas pertineret ad Imperatores; sed canones Ecclesiae generales condi non posse absque eius sententia, ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας (12). Haec sunt verba Graeca, quae sic versa sunt in historia tripartita: *Non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari*. Vnde Papa Pelagius haec verba hausit: *Multis denuo Apostolicis & canonicis atque ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari*.

XV. Sed quemadmodum verissimum est, non posse Concilia cele-

 bra-

(12) Vide supra lib. 5. cap. 12. §. 1. & addit. ad cap. 14. §. 8.

brari absque sententia Episcopi Romani, ita absurdum est, regulam illam porrigere ad Concilia Dioecesana sive regionalia contra mentem antiquitatis; quod tamen contendit Nicolaus Papa. Equidem collectio canonum, quae ab Adriano primo data est Angilramno Episcopo Metensi, docet, Concilia provincialia pro depositione Episcoporum convocari debere a summo Pontifice. Vnde Ivo & Gratianus occasionem arripuerunt tribuendi soli summo Pontifici auctoritatem convocandi synodos (13). At Hincmarus, qui & decreta suppofititia Iulii & capitula Angilramno data viderat, tria quaedam affirmat. Primum, canones Conciliorum servandos prae istis epistolis. Secundum, Metropolitanos, quum Concilia provincialia aut nationalia celebrant, ita agere vi auctoritatis sancti Petri, quae omnibus Apostolis communicata est & Episcopis eorum successoribus. Tertium, verba illarum epistolarum (de quarum fide iam tum dubitabatur, tametsi satis non constaret, eas esse suppofititias) intelligi debere de conventu generali Ecclesiae in caussa fidei: *Constat ergo de generali fidei caussa hoc dixisse Apostolicam sedem* (14). Alibi vero ostendit, Regibus Francorum competere ius convocandi generalia regni Concilia; quasi voluerit opponere doctrinam Galliarum novae Nicolai ambitioni. Probabile est, Legatos Hadriani secundi in octava synodo conatos esse infringere iura Regum nostrorum circa convocationem Conciliorum, quemadmodum diversa alia eorumdem iura pulsare tentaverant iuxta propositiones Nicolai primi, ut observavi supra. Verum nihil aliud obtinere potuerunt, quam ut canone septimo decerneretur adversus praxim Galliae, quae volebat, ut generalia regni Concilia haberentur *in palatio*, eam propositionem falsam esse, *Non posse synodum absque principali praesentia celebrari*. Quin etiam pronuntiatum est, non decere prorsus Principes interesse synodis, nisi sint oecumenicae (15).

C A P V T XXIX.

De Legatis perpetuis in Galliam a Pontifice Romano missis ad intervertendam eius libertatem, & eorum differentia a Vicariis sedis Apostolicae pristinis.

S Y N O P S I S.

I. Pontifices Romani Legatos perpetuos in Gallia instituere tentarunt, firmandae auctoritati suae. Nihil in antiquitate illa tentatum adversus iura Principum aut Conciliorum.

II. Vicarii sedis Apostolicae Primates & Primicerii dicti ab Hincmaro.

III. Drogonis Episcopi Metensis vicariatus effectu caruit, repugnantibus Episcopis Gallicanis. Praefuit Synodo ad Theodonis-

(13) Vide lib. 3. cap. 5. §. 4. 5.

(14) Hincm. c. 20. & seqq. Opusculi adversus Hincmarum Laudun.

(15) Vide lib. 2. cap. 17. §. 3. & lib. 6. cap. 25. §. 7.

donisvillam. Datum id nobilitati eius, non autem Legationi.

IV. Cur Episcopi Gallicani huic novae Drogonis dignitati intercesserint. Nimirum ob conditiones in rescripto de legatione eius adiectas prorsus adversas libertati Ecclesiae Gallicanae.

V. Ansegisi Archiepiscopi Senonensis legationem admittere nolunt Episcopi Gallicani; quamvis acriter id urgeret Carolus Calvus. Hincmarus Remensis nobilem epistolam scripsit adversus ambitum Ansegisi. Rostagni item Arelatensis Archiepiscopi legatio irrita fuit.

VI. Quum Pontifices Romani viderent, Episcopos Gallicanos ferre non posse, ut ius perpetuae praesidentiae Gallicanis Episcopis concederetur, exteros miserunt. Frodoardus explicatur.

I. SEd, ut ad legationes redeamus, quum summi Pontifices intelligerent, initam hoc pacto esse optimam rationem conservandae suae auctoritatis in Gallia, Legatos in ea perpetuos instituere tentarunt; optimumque propterea factu visum est, legationem iis viris tribuere, quorum esset amplissima dignitas, quique praecipua apud Reges auctoritate & gratia florerent (1). Iam antea in capite vigesimo huius libri examinatus est vicariatus Episcoporum Arelatensium, ostensumque, nullius illum roboris fuisse sub Imperatoribus Romanis, neque etiam sub prima Regum nostrorum dynastia. Sub secunda dein Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus a sede Apostolica missus est ad erudiendos in fide populos Germaniae, idolis addictos, & ut Episcopos in Gallia restitui procuraret: qui vicariatum suum exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum, quorum intererat, nulla iniuria facta iuri Principum aut Conciliorum. Sic enim ad Zachariam Pontificem Romanum scribit idem Bonifacius. *Notum sit paternitati vestrae, quia postquam indigno mihi mandastis, in provincia Francorum, sicut & ipsi rogaverunt sacerdotes, Concilio synodali & conventui praeesse.*

II. Interfecto autem in Frisia Bonifacio ab infidelibus anno DCCLIV. Galliae per nonaginta annos nullum habuere Primatem. Interim iura Metropolitanorum conservata fuere. Ecclesiasticae vero caussae definiebantur secundum canones & decreta sedis Apostolicae Pontificum & Principum suorum dispositionem, ut verbis Hincmari utar, qui Apostolicae sedis Vicarium Primatem & Primicerium vocat. *Hactenus*, inquit (2), *provinciae cisalpinae temporibus Pipini Regis* & *Caroli ac Ludovici Imperatorum sine hoc Primicerio vel Primate a sede Apostolica delegato annos circiter XXIII.* (legendum XCIII. (3)) *manserunt; & Metropolitanis singulis suo iure servato, Apostolicae sedis favore & Principum suorum dispositione, secundum sacros canones & decreta eiusdem sedis Pontificum, quaeque fuerunt agenda venerabiles Episcopi per auctoritatem canonum sacrorum & decreta sedis Romanae Pontificum peregerunt.*

(1) Vide supra lib. 5. cap. 19. §. 2.
(2) Hincmar. epist. 6, c. 29. edit. Mogunt.
(3) Vide supra lib. 5.

III. Drogo Caroli Magni filius ex concubina, & Metensis Episcopus hanc Vicarii dignitatem renovare studens in Gallia, eam a Papa Sergio obtinuit anno octingentesimo quadragesimo quarto (4). Verum obtineri non potuit ab Episcopis Gallicanis, ut liberam ei Vicarii Apostolici auctoritatem permitterent. Et de consensu quidem Regum nepotum suorum primum locum obtinuit in synodo ad Theodonis-villam: verum quum negotium illud propositum fuisset in Concilio Vernensi, pro solo iure praesidendi, *de praelatione reverendissimi Drogonis*, pronuntiatum est in canone XI. de hoc acturos Episcopos in proximo conventu Episcoporum Galliae & Germaniae, in quo inquiri posset, an ei praerogativae consensum suum abhibere velint Metropolitani reliquique antistites. In antecessum tamen synodus ait, quod si dignitas haec alicui committi possit, nihilque arcanae ambitionis in ea lateat praeter eam, quae praetenditur, *& non alia, quam quae praetenditur, latet caussa*, id est, praesidentiam, videri eum honorem nemini potius tribui posse, quam Drogoni, qui & Episcopis communione sacerdotii sociatus erat, & excellentiae Principum privilegio propinquitatis. Hincmarus autem testatur, ambitionem illam effectu caruisse, ob hoc, quod ii, quorum intererat, consensum ei suum adhibere noluerunt: *Quod affectu ambiit*, inquit Hincmarus in cap. XXX. epistolae paullo ante laudatae, *effectu non habuit: & quod efficaciae usu, non consentientibus, quibus intererat, obtinere non potuit, patientissime, ut eum decuit, toleravit; ne scandalum fratribus consacerdotibus generans, schisma in sanctam Ecclesiam introduceret.*

IV. Ego vero existimo, Episcopos Gallicanos intercessisse huic legationi, non ob caussam praesidentiae, quum ei consenserint in Concilio Vernensi contemplatione nobilitatis Drogonis, sed ob conditiones quae in rescripto de legatione eius adiectae erant (5), prorsus adversae libertati Ecclesiae Gallicanae. Vnde nil mirum, si ius sibi reservaverint examinandi, an aliquid occultum in eo esset praeter ius praesidentiae. Atqui si rescriptum legationis eius excutiatur, deprehendentur in eo clausulae aliquot, quae derogant auctoritati Conciliorum provincialium & generalium. Primum enim Sergius secundus Papa ei tribuit auctoritatem convocandi nomine Pontificis Concilia generalia: ex quo capite violabatur regia dignitas. Tum iubet, ut quaecumque caussae definientur in Conciliis provincialibus, ad eum referantur. Quod si quis nullo discrimine adhibito, sive Episcopus sit, sive clericus, aut laicus, appellaverit Apostolicam sedem, caussam eius discutiendam esse coram Vicario & eius synodo. Si vero diversitas opinionum inter Episcopos orietur, reum mitti debere Romam

(4) Vide lib. 4. cap. 5. §. 4. lib. 5. cap. 44. §. 7. 8.

(5) Rescriptum Sergii PP. exstat T. 3. Concil. Gall. pag. 2.

mam cum actis synodi & litteris Vicarii. Servato in omnibus primatu Ecclesiae Romanae, *& vigore & exaltatione carissimi ac spiritalis filii nostri Domini Lotharii magni Imperatoris*.

V. Anno DCCCLXVI. legationis dignitas per Gallias & Germanias a Ioanne VIII. concessa est Ansegiso Archiepiscopo Senonensi in gratiam Caroli Calvi Imperatoris (6). At Ioannis litterae miro temperamento conscriptae sunt ac verbis iis conceptae, quae dignitatem canonum ferme illaesam praestant (7). Ansegiso enim vicariatum suum confert, ut eo utatur in convocatione synodorum, & in aliis caussis ecclesiasticis, quum Ecclesiae utilitas ita postulaverit. Tum iubet, ut decreta sedis Apostolicae communicentur cum Episcopis ab Ansegiso Vicario: qui, si necessitas ingruat, curabit ad summum Pontificem mittere relationem eorum, quae acta fuerint, ut secundum eius relationem ipse maiores difficilioresque caussas definire possit. Singulari porro industria, ut dixi, confectum est rescriptum Pontificis. Illud ab Episcopis in Concilio Pontigonensi eodem anno congregatis suscipi contendit Imperator Carolus, praesentibus Apostolicae sedis Legatis. Verum nihil aliud obtinere ab Episcopis potuit, quam obedituros se iussionibus summi Pontificis, *servato singulis Metropolitanis iure privilegii secundum sacros canones & iuxta decreta sedis Romanae Pontificum ex iisdem sacris canonibus promulgata*. Tametsi autem Imperator & Legati eos urgerent, ut absolute responderent, se obedituros primatui Ansegisi, responsum illud a corpore Episcoporum extorquere non potuerunt. Solus Frotarius Burdegalensis Archiepiscopus, itemque Odo Episcopus Belvacensis desiderio Imperatoris obsequuti sunt. Odo vero legit quaedam capitula *sine conscientia synodi dictata*. Hincmarus Remensis adversus ambitum Ansegisi scripsit celebrem illam epistolam sextam de iuribus Metropolitanorum: in qua protestatur, paucorum consensum in eo Concilio adhibitum, & aliorum silentium (8), *fastu imperialis potentiae contra suprascripta sacrorum canonum & Apostolicae sedis Pontificum decreta ex eisdem sacris canonibus promulgata*, nullum detrimentum adferre posse antistitibus Galliarum. Pertinacem autem se in ea epistola praestat adversus praesidentiam ab Ansegiso praetensam, tribus praecipue de caussis. Primum, quod ei Pontifex tribuisset ius convocandi Concilia generalia, (quod soli Pontifici competit & Regi, & si provincia finitima ita roget) trahere in partes Principem oblique conatus, ut novae huic dignitati faveret, quae iura regia violabat. Tum, quod eidem Ansegiso praesidentiam concedit; quae tamen secundum canones nulli Metropolitano debetur, nisi iuxta tempus ordinationis. Tandem vero, quod ei auctoritatem tribuit de rebus gravioribus referendi ad sedem Apo-stoli-

(6) *Vide lib. 4. cap. 5. §. 5. 6. 7.*

(7) Rescriptum Ioannis VIII. extat Tom. III. Concil. Gall. pag. 422.

(8) Hincmar. epist. 6. c. 32.

stolicam; quum tamen id ius unicuique Metropolitano competat, iuxta epistolam Innocentii primi ad Victricium Rotomagensem: quod intelligendum est de Conciliis provincialibus. Nam quoad generalia, relationem illam suam faciebant per epistolam synodicam aut regiam.

Ansegisi consilium interrupit obitus Caroli Calvi Imperatoris, qui anno sequenti decessit. Veruntamen Ioannes VIII. Papa, ut possessionem suam retineret, vicariatum suum per Gallias tribuit Rostagno Archiepiscopo Arelatensi (9). Sed ea legatio omni prorsus effectu caruit (10).

VI. Pontifices Romani, quum intelligerent, Metropolitanos ferre nolle uni ex suo corpore conferri ius perpetuae praesidentiae, existimarunt, mittendos esse Legatos in Gallias & in alia regna, cum potestate convocandi Concilia pro necessitate temporum, eisque praesidendi, ac relationem rerum in eis statutarum mittendi ad Apostolicam sedem, ut Romae aut confirmarentur aut retractarentur. Huiuscemodi legationem exercuit Robertus Archiepiscopus Treverensis: cui data est potestas praesidendi synodo apud Mosomum in dioecesi Remensi habitae anno DCCCCXLVIII. in caussa Archiepiscopi Remensis, ut narrat Frodoardus in Chronico (11); cuius locus explicari non debet de legatione generali, sed de ea tantum, quae concessa erat ad iudicandam appellationem Episcopi iuxta canones Sardicenses: *Mandatum legationis Apostolicae, quam dudum Robertus Archiepiscopus deferente Frederico Praesule Mogonciacensi coram Regibus & Episcopis tam Galliae, quam Germaniae susceperat, & partem iam praeceptionis ipsius exegerat.* Marinus quoque sedis Apostolicae Legatus pro eadem caussa venit ad Gallias; & conventui generali Ingilenheimensi praefuit eodem anno, postquam litteras legationis ostenderat. *Missus Apostolicae sedis chartam suae legationis honorifice protulit*, inquit Concilium Ingilenheimense in praefatione. Relationem ille suam ad Agapetum secundum misit de rebus in hac synodo gestis: cuius synodi sententiam Romana confirmavit anno sequenti, ut testatur idem Frodoardus. Ceterum ea ratione caussas ad se trahebant Pontifices Romani.

CAPVT XXX.

De Legatorum Pontificiorum auctoritate in convocandis Conciliis prima caussarum cognitione, & condendis canonibus usurpata, ut & de eorum procuratione & frequentia.

SYNOPSIS.

I. Sub initia tertiae Regum nostrorum dynastiae nova politiae forma introducta est, in detrimentum auctoritatis Metropolitanorum & Conciliorum, tum etiam regiae. Quip-

(9) Ioannes VIII. epist. 94. 95.
(10) Vide supra lib. 5. cap. 40. §. 3.
(11) Frodoardus ad an. 948.

Quippe omnes caussae pendebant ab arbitrio Legatorum.

II. Canon Sardicensis satis modeste observatus est, usque ad saeculum decimum. Dein Alexander secundus pronunciavit, curam universalis Ecclesiae ad se pertinere, ideoque, quum id per se ipse non posset, mittendos, qui vice sua Ecclesias visitarent. Expenditur ea Alexandri sententia. Petrus Damiani Legatus in Gallia.

III. Amatus Episcopus Oloronensis Legatus in Aquitania. Item Geraldus Cardinalis Ostiensis. Quid Aquitanicae legationis nomine comprehenderetur.

IV. Ad Legatos ea tempestate pertinuit convocatio Conciliorum generalium ex provinciis, quae intra legationis eorum terminos continebantur. Gregorius VII. definivit, Legatos Apostolicae sedis praecedere debere omnes Episcopos. Deponere poterant Episcopos. Eorum suffragium aequiparabatur collectis totius synodi suffragiis.

V. Concilia ab illis convocata constabant ut plurimum ex Episcopis & Abbatibus eorum legationis; eisque interdum intererant optimates. Probatur variis exemplis.

VI. Primam omnium caussarum cognitionem ad se trahebant in provinciis. Irascitur tantisper Ivo Carnotensis ob eam praesumtionem.

VIII. Canones & statuta in Conciliis condebant pro disciplina ecclesiastica.

VIII. Tum acta Conciliorum suorum mittebant ad Apostolicam sedem. Omissum obsequium illud a Geraldo Episcopo Ostiensi gravem Gregorii VII. reprehensionem adversus ipsum excitavit.

IX. Procuratio Legatorum introducta aevo Alexandri secundi, & frequentia Legatorum sub Gregorio VII. qui Metropolitanos iureiurando adegit polliceri, se sumtus necessarios Legatis suppeditaturos. Origo huius instituti peti potuit ex litteris Gregorii secundi. Verum quantum absuit sequens aetas a modestia illius saeculi.

X. Procurationes Legatorum gravissimam in Galliis querelam excitaverunt. Et occasionem praebuit auri sacra fames. Episcopi Gallicani Paschalem secundum orant, ut legationem suam tribuat cuidam Episcopo transalpino.

XI. Frequentia Legatorum in fastidium versa. Iudicia lata in synodis Gallicanis interdum Romae cassabantur parte inaudita altera. Unde occasionem sumit Ivo scribendi, inutilem esse Conciliorum celebrationem. Idipsum diu ante senserat Hincmarus.

XII. Ita summi Pontifices cuncta ad se traxerunt. Eo pacto abolita sunt generalia regni Concilia ecclesiastica. Frequentes dein non fuere legationes, nisi ob gravem caussam. Concilium Biturigense anni 1226. in quo sessum non fuit quasi in Concilio, sed ut in Consilio. Cur ita factum.

I. HActenus satis aequa lege constiterat ecclesiastica politia. At ex fundamentis, quae iacta sunt desinente secunda Regum nostrorum dynastia (1), consecuta est nova eiusdem politiae forma sub initia tertiae eorum stirpis, in detrimentum Metropolitanorum Conciliorumque provincialium & generalium regni. Quin & eodem tempore valde imminuta est regia auctoritas. Nam Legatorum missiones adeo frequentes erant, & potestas illis ab Apostolica sede concessa tam splendida erat ac magnifica, ut omnes caussae ecclesiasticae ab eorum nutu penderent & secundum illorum voluntatem iudicarentur, aut ad Apostolicam sedem remitterentur.

II. Decreverat quidem synodus Sardicensis, posse Episcopum Romanum, si ita existimaret, Legatum *a latere suo* in provincias mittere, illic cum Episcopis provinciae iudicaturum revisionem caussae Episcopi depositi. Satis modeste observata est haec lex usque ad saeculum

(1) Vide supra lib. 5. cap. 46. §. 1.

lum decimum; nequicquam promovente Nicolao primo, qui consilium inierat vertendi legationes huiuscemodi in consuetudinem ordinariam, eo praetextu, quod, ut recenter inventum fuerat, irrita forent Concilia generalia, quae non cum auctoritate Apostolicae sedis habita erant. Post annum millesimum necessarium visum non est praetexi ad mittendos Legatos iudicia appellationum. Quippe Alexander II. ius mittendorum Legatorum ex eo capite arcessit circa annum MLXII. quod cura universalis Ecclesiae eum cogat mittere ad vicem suam personas, quae visitent Ecclesias, quum id ipse efficere per se non possit (2). Certum quidem est, ei incumbere sollicitudinem Ecclesiae universalis. At novum est, quum dicitur, ex ea sollicitudine sequi, ut teneatur ad personalem dioeceseon visitationem: id enim ad unumquemque Episcopum pertinet in sua dioecesi. Ministerium autem Romani Pontificis in eo tantum versatur, ut ad eum maiores caussae & appellationes referantur; quibus ipse providere tenetur secundum canones. Attamen Alexander II. axioma illud innuens tamquam certum, hinc occasionem sumit probandi necessitatem mittendi in Gallias Petrum Damiani Cardinalem Ostiensem cum dignitate Legati, qui illic personam Pontificis repraesentaret. Epistola Alexandri scripta est ad Archiepiscopos Remensem, Senonensem, Turonensem, Biturigensem, & Burdegalensem: cuius haec sunt verba (3): *Non ignorat sancta vestra fraternitas, dilectissimi, quod ex auctoritate sedis Apostolicae, cui nos indignos clementia divina praefecit, totius universalis Ecclesiae regendus ac disponendus nobis status incumbit. Quoniam igitur pluribus Ecclesiarum negotiis occupati, ad vos ipsi venire non possumus, talem vobis virum destinare curavimus, quo nimirum post nos maior in Ecclesia Romana auctoritas non habetur, Petrum videlicet Damianum Ostiensem Episcopum, qui nimirum est noster oculus & Apostolicae sedis immobile firmamentum. Huic itaque vicem nostram pleno iure commisimus; ut quidquid in illis partibus Deo auxiliante statuerit, ita ratum teneatur ac firmum, ac si speciali nostri examinis fuerit sententia promulgatum.*

III. Legati huiuscemodi mittebantur ad diversa regna; & eorum legatio interdum porrigebatur in universum regnum, interdum vero in quasdam tantum provincias (4). Exempli caussa, Amatus Episcopus Oloronensis apud Benearnos creatus est Legatus in universa Aquitania anno MLXXIV. eaque legatio complectebatur metropoles Burdegalensem & Auscitanam, atque etiam Turonensem. Eadem legatio commissa est Geraldo Cardinali Ostiensi (5): quae, ut testatur auctor vitae sancti Bernardi, complectebatur quidquid inter Pyrenaeos mon-

(2) Vide supra lib. 5. cap. 47. §. 1. 2.
(3) Alexander II. epist. 10.
(4) Vide supra lib. 5. cap. 46. §. 8. 9.
(5) Vide supra lib. 5. c. 46. §. 3. & seqq.

montes &. Ligerim fluvium intercipitur, ut in Notis ad librum primum Goffridi Vindocinensis ostendit Sirmondus.

IV. Eorum vero auctoritas non in eo solum posita erat, ut privatam aliquam caussam soli iudicare possent. Magnificum fuit, quod ad eos pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis, quae intra legationis eorum terminos continebantur. Tum vero in synodis praesidebant super universos Metropolitanos, tametsi praerogativam hanc anno DCCCLXVI. Ansegiso Senonensi Archiepiscopo contradixisset Concilium Pontigonense. Sed tempore addito devorata est haec lex a Metropolitanis, postquam Gregorius VII. definivit, Legatos Apostolicae sedis, cuiuscumque tandem gradus ii forent, praecedere in Conciliis debere omnes Episcopos, ut habetur in dictatibus eiusdem Papae: *Quod Legatus eius omnibus Episcopis praesit in Concilio etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.* Magna autem erat eorum dignatio, quod in provincias accederent cum auctoritate suspendendi & deponendi Metropolitanos & alios Episcopos, quo facilius mandatorum suorum exsecutionem obtinerent, ac votorum suorum compotes fierent; cuius rei exempla exstant quamplurima in epistolis Gregorii VII. & Ivonis Episcopi Carnotensis. Quin etiam sedis Apostolicae iudicio reservare poterant ea, quibus Episcopi consentire nollent in Conciliis; ea Legatis auctoritate concessa, ut unicum eorum suffragium aequipararetur collectis totius synodi suffragiis, divisionemque sententiarum hoc pacto introducerent. Praeceptum id fuerat ad exemplum auctoritatis, quam Leo primus tribuerat Episcopo Thessalonicensi, cui Vicarii sedis Apostolicae dignitatem contulerat in Dioecesi Illyriciana (6): *Si autem in eo, quod cum fratribus tractandum definiendumve credideris, diversa eorum fuerit a tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione ferentur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat, decernatur.*

V. Infinitum esset & inutile persequi omnia Concilia, quae ab huiuscemodi Legatis celebrata sunt in Gallia, quorumque mentio exstat in epistolis Gregorii VII. & aliorum Pontificum, apud Ivonem Carnotensem, & Goffridum Vindocinensem. Satis erit adnotasse tria quaedam. Primum, Concilia illa ut plurimum constitisse ex Episcopis & Abbatibus earum regionum, ad quas Legati auctoritas porrigebatur, eisque interdum interfuisse optimates. Diserta in eam rem sunt verba Nicolai monachi Suessionensis, quum loquitur de Concilio Trecensi, habito a Richardo Episcopo Albanensi Paschalis secundi Legato. *Richardus Cardinalis & Apostolicae sedis Legatus apud Trecenses celeberrimum habuit conventum Episcoporum, Abbatum, & Galliae procerum*, inquit Nicolaus in vita sancti Godefridi Epi-

 sco-

(6) Leo in Decret. tit. 41.

scopi Ambianensis lib. I. cap. XXX. At principes illi viri invitabantur ad synodum, postquam eius celebrationi consensus eorum accesserat, ut colligitur ex litteris Amati Episcopi Oloronensis Apostolicae sedis Legati, quibus Archiepiscopo Turonensi Rodulfo praecipit, ut ad synodum Burdegalensem veniat (7): *Noverit vestra caritas, frater dilectissime, nos auctoritate Dei omnipotentis omniumque legationis nostrae Episcoporum, Abbatum, Principum consensu Concilium Burdegalae in octava sancti Michaëlis celebrandum constituisse*. In Germania quoque Legati invitabant proceres ad Concilia; quemadmodum factum est anno MCXVI. quum excommunicationis sententia lata est in Henricum Imperatorem, apud Trithemium in Chronico Hirsaugiensi.

VI. Alterum caput notatu dignum hoc est, Legatis infra magnitudinem eorum visum, si de appellationibus tantum cognoscerent in Conciliis. Itaque primam omnium caussarum cognitionem ad se trahebant in Conciliis definiendarum, & interdum etiam absque Concilio; sive ageretur de electionibus Episcoporum, deque eorum moribus, sive de simplicibus clericis, aut etiam de titulis beneficiorum, aut laicorum excommunicationibus. Eum ordinem tenuit Cono Episcopus Praenestinus in Concilio Belvacensi anno MCXIV. in quo Thomas de Marla, qui dioeceses Remensem, Laudunensem & Ambianensem vexabat, excommunicatus est, *quum sederet Belvaci generali conventu Gallicana Ecclesia*, ut ait Sugerius Abbas. At Ivo Carnotensis gravem adversus Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem & Apostolicae sedis Legatum querelam movit, eo quod primam cognitionem electionis Episcopi Aurelianensis ad se traxisset (8). *Si intra provinciam*, inquit, *secundum quod instituta maiorum continent, fieret prima discussio, sicut necesse foret, &c.*

VII. Tertium caput nostrarum observationum ita habet, non solum iudicia in his Conciliis tulisse Legatos, sed etiam canones & statuta condidisse pro disciplina ecclesiastica: cuius rei exempla suppetunt. Namque Concilium Pictaviense habitum anno millesimo centesimo a Legatis Paschalis II. decem canones condidit, quorum nonnulli transcripti sunt in Concilio generali, quod Callistus II. celebravit anno MCXXII. in Ecclesia Lateranensi. Aliud quoque Concilium in eadem urbe Pictaviensi celebravere Legati anno MCIX. in quo editi sunt canones sexdecim. In Anglia quoque Legati sedis Apostolicae varia Concilia celebraverunt, in quibus etiam constituti sunt canones; velut in Londinensi habito anno MCXXV. a Ioanne de Crema Legato, qui disciplinam ecclesiasticam restauravit.

VIII. Quoniam autem potestas horum Legatorum non ad hoc tantum

(7) Ap. Sirmond. in Notis ad Goffrid. Vindoc. lib. 1. ep. 29.

(8) Ivo ep. 68.

tum instituta erat, ut caussas provinciarum definirent, sed, ut insuper sedis Apostolicae auctoritatem apud eas retineri procurarent, necessarium erat, ut acta synodorum Romam referrentur, eo magis, quod appellationes & conquestiones adversus illorum iudicia recipiebantur, tametsi interim effectum eorum non impedirent. Officium Legatorum in referendis ad Apostolicam sedem rebus eorum auctoritate decretis recte explicavit Gregorius VII. anno MLXXIV. ad Geraldum Episcopum Ostiensem & Apostolicae sedis in Hispania Legatum scribens, qui peccaverat aliquatenus in hanc regulam (9): *Miramur & multum anxii sumus, quod quum semper consuetum & valde necessarium fuerit, ut, si quando Legatus Apostolicae sedis Concilium in remotis partibus celebraverit, sine mora ad annuntiandum omnia, quae egisset, reverteretur.* Infra: *Debuerat prudentia tua illum, quem tibi adiunximus, aut aliquem, qui synodo interfuisset, quique omnia vice tua nobis rationabiliter expedire sciret, ad nos direxisse* (10)*; quatenus perspectis omnibus, confirmanda confirmaremus, & si qua mutanda viderentur, discreta ratione mutaremus.* Infra: *Alii iniuste se excommunicatos, alii inordinate depositos, alii immerito interdictos conqueruntur.*

IX. Huiuscemodi Legatorum numerus immensum crevit aetate Gregorii VII. quoniam post regulam ab Alexandro II. propositam subtilitas illius saeculi invenit artem extorquendi sumtus Legatis necessarios ab Ecclesiis, quae erant intra limites legationis eorum, exemplo petito a procurationibus, quae debentur Episcopis pro visitatione (11). Praeterea Gregorius novam anno MLXXIX. clausulam adiecit iuramento Metropolitanorum, quando Pallium recipiebant, qua cogebantur ad suppeditandos sumtus necessarios Legatis, quoties per provincias eorum iter agerent ad legationem suam euntes, ut eo pacto certi essent sumtus eisdem Legatis necessarii: *Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adiuvabo* (12). Constat sane, Gregorium II. anno DCCXXII. clericis ac nobilibus laicis commendasse Bonifacium, quem in Germaniam mittebat ad convertendos infideles, eosque hortatum esse, ut sumtus ei alendo suppeditarent (13). Haec sunt Gregorii verba in epistola quarta: *Cui, hortamur ob amorem Domini nostri Iesu Christi & Apostolorum eius reverentiam, ut in omnibus solatia exhibeatis, eumque in nomine Iesu Christi recipiatis, ut scriptum est de suis discipulis: Qui vos recipit, me recipit. Providentes insuper necessaria itineris eius, comitesque tribuentes. Cibum etiam ac potum,* vel

(9) Gregor. VII. lib. 1. ep. 16.
(10) Vide supra lib. 5. cap. 53. §. 2.
(11) Vide supra lib. 5. cap. 48. §. 1. & seqq. & cap. 51. §. 1. & seqq.
(12) Concil. Rom. an. 1079.
(13) Vide supra lib. 5. cap. 43. §. 1. & cap. 48. §. 2.

vel si quid eguerit , largientes &c. Gregorius inquam secundus clerum ac nobiles laicos hortatus est , ut impendia necessaria Bonifacio praeberent . Verum contributio illa infra mediocritatem subsistebat, quod exigui admodum sumtus sufficerent homini frugaliter viventi & Apostolorum virtutibus aemulanti ; ac praeterea contributio illa sponte fiebat. At quum Legati in provincias accederent cum pompa & splendido comitatu, necessarii erant immensi sumtus; adeoque contributio propter illos imperata personas ecclesiasticas opprimebat; quae cogebantur eam pendere pro visitatione , tametsi Legati ad eas non accederent (14). Quare Innocentio III. visum est , ut modus quidam iis rebus adhiberetur, edito in eam rem canone in Concilio Lateranensi anno MCCXV. qui tamen non admodum iniquus est Legatis (15).

X. Hae Legatorum procurationes gravissimam in Galliis querelam excitaverunt. Etenim Episcopi videntes perpetuam velut reciprocationem Legatorum Roma venientium ac statim abeuntium , ante quam eis licuisset mala provinciarum introspicere, ac per consequentiam ante quam iisdem malis remedia adhibuissent (16), quum id, inquam, Episcopi cernerent , dicebant, summos Pontifices potius studere augendis suorum fortunis, quam sanandis subiectorum malis . Ita enim ad Paschalem II. scribit Ivo Carnotensis Episcopus (17): *Quum enim a latere vestro mittitis ad nos Cardinales vestros tamquam filios uterinos, quia in transitu apud nos sunt , non tantum non possunt curanda curare , sed nec curanda prospicere . Inde est , quod multi praepositorum facta gladio linguae ferire cupientes dicunt , sedem Apostolicam non subditorum quaerere sanitatem , sed suam aut lateralium suorum quaerere commoditatem* . Et quoniam mos mittendorum Legatorum praevaluerat , Episcopi Gallicani , non spernendam occasionem rati, eum vertere studuerunt in commodum regni. Etenim quemadmodum ducentis ante annis contenderant , ne cuiquam Episcoporum Gallicanorum concederetur legatio sedis Apostolicae , nullusque praeterea perpetuus Legatus mitteretur in Gallias , nunc Paschalem orant , ut legationem suam tribuat Episcopo cuipiam transalpino , qui penitus introspicere poterit provinciarum morbos , eisque remedium adhibere per se aut per relationes , ad sedem Apostolicam mittendas. Addunt autem , cupere se in primis , ut ministerium illud delegetur Hugoni Archiepiscopo Lugdunensi , qui praeclare admodum in eo se gesserat sub Gregorio VII. & Vrbano II. *Alicui transalpino legationem sedis Apostolicae iniungatis , qui & vicinus subrepentia mala cognoscat, & ea vel per se vel per relationem ad sedem Apostolicam maturius curare praevaleat*.

XI. Tandem diversae vexationes , quae regna affixerunt ob frequen-

(14) Vide supra lib. 5. cap. 51. §. 6.
(15) Cap. *Procurationes* de censibus.
(16) Vide supra lib. 5. cap. 54.
(17) Ivo ep. 109.

quentiam Legatorum, qui praetextu disciplinae ecclesiasticae saepenumero se negotiis publicis immiscebant, & marsupia sua inflabant, Episcopos & populos in fastidium harum legationum verterunt; ut colligi potest ex Matthaeo Parisio variis in locis. Quod auctum est ob inutilitatem horum sumtuum. Nam iudicia a Legatis lata in synodis regni interdum Romae mittebantur in irritum parte inaudita altera. Hinc illae lacrymae Ivonis Carnotensis ad Paschalem secundum scribentis ob thesaurariam Ecclesiae Cabilonensis, cuius possessione Drogo quidam deturbatus fuerat iudicio Concilii generalis Galliarum apud urbem Pictaviensem habiti a Legatis sedis Apostolicae: *Confirmantibus eisdem Cardinalibus iudicium nostrum*, (inquit Ivo in epist. XCV.) *ex ratione & auctoritate iudicavimus, non fuisse canonicam investituram*. Interim Drogo restitutus fuerat a summo Pontifice, inauditis iis, quorum intererat. Vnde occasionem sumit Ivo affirmandi, modum hunc agendi efficere, ut inutilis omnino sit celebratio horum Conciliorum: *Quid etiam ultra valebunt celebranda Concilia, quorum per unius personae delationem irrita fient, quantalibet auctoritate fulta iudicia? Vnde rogamus sanctitatem vestram, ut librata consideratione commodorum & incommodorum, quae de eiusmodi perturbatione nasci possunt, saniori sententiae animum accommodetis; ut & iudicia synodalia nonnisi summa ratione cassentur, & mandata Apostolica curiosius observentur*. Eadem Hincmaro mens fuerat ducentis & eo amplius ante Ivonem annis; quam cum indignatione aperit in epistola ad Nicolaum primum scripta, quae exstat apud Flodoardum, occasione Rothadi Episcopi Suessionensis in generali regni synodo depositi a iudicibus electis; quod iudicium instaurari nihilominus in Concilio Romano volebat Nicolaus (18): *Si de reliquo verba iniquorum praevaluerint adversum nos, sicut iactitant proferentes, non erit necesse de provincialibus synodis, in quibus hactenus laboravimus, magnopere laborare; quippe quoniam erit & lex & spes sibi quisque*. Antea autem dixerat propter appellationes huiuscemodi: *Non solum ab ecclesiasticis personis, verum & multo magis a saecularibus, nostra iudicia contemnuntur*. Itaque in animum inducit, monendos a se esse Episcopos, si quid peccent. *Si corrigere se voluerint*, inquit, *congaudebo. Sin autem, ad vestrum eos iudicium provocabo. Qui si ire voluerint, vestra sancta sapientia, quid inde melius viderit, decernere procurabit. Si autem ire noluerint, facient, quod sibi utile iudicaverint*.

XII. Summi Pontifices, postquam Episcopos Gallicanos eo flexerant, ut appellationes a iudiciis suis patienter ferrent, omnem auctoritatem in se trahere studuerunt, ita, ut eam cum nullo communicarent. Eo pacto Concilia generalia ecclesiastica regni sensim abolita fue-

(18) Apud Flodoard. lib. 3. hist. Rem. c. 23.

fuere. Frequentiae vero Legatorum haec ratio praescripta est, ut nonnisi ob graves caussas accederent ad provincias, sive pro revocanda pace inter Reges Galliarum & Angliae, sive pro bello adversus Albigenses, seu etiam ob alias similes caussas. Huiuscemodi legationis illustre exemplum exstat apud Matthaeum Parisium. Narrat ille, Cardinalem Romanum anno MCCXVI. missum esse in Galliam cum auctoritate Legati, ut provideret petitionibus Raymundi ultimi Comitis Tolosatium; cuius bona publicata fuerant ob haeresim Albigensium, quorum ipse erat fautor. Unde patet, summum Pontificem extendisse sollicitudinem suam ad res temporales, tamquam connexas spiritualibus, id est, haeresi; quemadmodum observavit Clemens IV. in suis epistolis. Igitur quum Legatus advenisset, Concilium convocavit apud urbem Biturigensem; ad quod invitavit Regem, Archiepiscopos, Episcopos, & clerum Ecclesiae Gallicanae, atque insuper Comitem Tolosanum (19). In hoc conventu adfuerunt centum Episcopi e novem provinciis; praeter Abbates, Priores & procuratores Capitulorum. Et quia Lugdunensis Archiepiscopus de primo consessu contendebat cum Archiepiscopo Senonensi, Rotomagensis vero cum Biturigensi, Burdegalensi, Narbonensi, & Auscitano, adnotat Matthaeus Parisius, ad vitandam contentionem consessum illic non fuisse dispositum tamquam in vero Concilio, sed tamquam in conventu & Consilio extraordinario: *Timebatur de discordia. Et ideo non fuit sessum, quasi in Concilio, sed ut in Consilio.* Quum autem controversia moveretur inter Simonem Comitem Montisfortis & Raymundum Comitem Tolosanum, Legatus praecepit Archiepiscopis, ut unusquisque seorsim cum suffraganeis suis sententiam promeret, eamque scripto traderet, quo illam summo Pontifici & Regi Francorum Legatus ostendere posset, excommunicationi interim subdens eos, qui sententiae suae secretum proderent. Unde colligi potest, vim conventuum ecclesiasticorum Galliae reductam esse ad simplex consilium. *Praecepit Archiepiscopis singulis Legatus cum praesentibus, ut convocatis seorsum unusquisque suffraganeis, cum eis deliberarent super negotio praefato, & traderent Legato consilium suum redactum in scripto. Quo facto, Legatus excommunicavit omnes, qui super hoc sua consilia revelarent, dicens, se ea velle Domino Papae significare & Francorum Regi ostendere.*

CA-

(19) Similis historia habetur supra lib. 5. cap. 56. §. 19.

CAPVT XXXI.

Quod Legati Apostolici in Gallia & aliis regnis nihil absque Regis consensu de iure facere possint, ostenditur, ubi simul canones Concilii Claromontani explicantur.

SYNOPSIS.

I. Legati in se traxerunt omnem auctoritatem Conciliorum ecclesiasticorum. Confirmationem autem canonum summo Pontifici reservaverunt.

II. Non possunt ministerium suum exsequi intra Gallias absque consensu Regis. Probatur ex Gregorio magno.

III. Ratio huius instituti aperitur. Epistola Concilii Africani ad Caelestinum explicata contra mentem illustrissimi Cardinalis Perronii.

IV. Concilium Sardicense Vicarios Apostolicae sedis adesse sinit in synodis provincialibus, si caussa Episcopi deiecti retractanda fuerit. Aliud obtinebat in Africa, cui ignotum erat Concilium Sardicense. Legati in provincias mitti non possunt absque consensu Principum.

V. Idem ius obtinuit olim apud Anglos. Probatur ex Rogerio de Hoveden. Prudens Philippi Pulcri Regis ad Bonifacium VIII. responsio.

VI. Si quid Legati tentabant adversus canones & vetustam consuetudinem, intercessione regia rescindebatur. Legati persaepe convellebant dignitatem Episcoporum. Gravis monitio Ivonis Carnotensis ad Hugonem Lugdunensem scribentis.

VII. Episcopi regiam auctoritatem implorabant adversus temeritatem Legatorum. Probatur ex Ivone.

VIII. Legatorum facultates examinari debent antequam munere suo fungantur. Probatur exemplis.

ADDITIO) Canones quidam Concilii Claromontani sub Vrbano secundo nunc primum eduntur. De censu annuo Episcoporum, quem ex altaribus recipere debent. Emendatus & illustratus canon primus Concilii Nemausensis. Illustratus etiam canon quartus Concilii Claromontani. Dedit is originem iuri praesentationis, quo Abbates fruuntur quoad Ecclesias parochiales. De Primatu Lugdunensi. Ei acriter restiterunt Senonenses. De Archiepiscopatu Dolensi. Rursum nonnulli canones Claromontani nunc primum editi.

I. SVperest, ut examinemus, an per illas tempestates pessumdata fuerit regia auctoritas, quoad convocationem Conciliorum Gallicanorum, aut promulgationem decretorum pro ordinanda politia ecclesiastica propositorum. Lucem magnam iis, quae dicturi sumus, affert distinctio illa, quam supra attulimus inter synodos ecclesiasticas & regias (1), quae a Pipino Rege introducta fuit, simulque viam aperiet ad perfectam intelligentiam huius difficultatis. Nam synodi ecclesiasticae cognoscebant de litibus & controversiis, quae ad caussas communes pertinebant; interdum vero canones condebant, qui tum demum obtinebant vim legis, postquam eos Princeps confirmaverat in synodo regia. At Legati omnem horum Conciliorum auctoritatem in se traxerunt, atque etiam cognitionem caussarum, quas

(1) Vide supra cap. 24. huius libri.

quas in Conciliis provincialibus tractari, receptum antea erat. Confirmationem autem canonum summo Pontifici reservaverunt. Quo agendi modo multum imminuta est regia auctoritas. Attamen Principes eam sartam tectam conservaverunt in tribus capitibus magni momenti. Primum enim passi non sunt, Legatos absque consensu suo exsequi munia legationis intra Gallias. Tum si quid a Legatis tentabatur adversus canones & vetustam consuetudinem, intercessione regia infringebatur. Demum suae dispositioni conservaverunt convocationem Conciliorum regiorum.

II. Primum omnium satis constat, Legatos nullam muneris sui functionem attingere in Gallia potuisse absque petitione aut expresso consensu Regis (2), quum id aperte doceat Gregorius magnus. Iusserat ille synodum in Gallia celebrari ad abolendam simoniam. Verum Episcopi parum erant solliciti de exsequendis iussis eius. Quare Gregorius cupiit, ut Legatus Apostolicae sedis ad Gallias accederet pro exsecutione sui consilii. Quoniam vero iura Principum recte noverat, negotiorum tractationi assuetus, quod responsalem Apostolicae sedis egisset apud Imperatores Constantinopolitanos, Regum Francorum auctoritatem sartam tectam integramque esse voluit (3). Itaque anno DCI. summo studio institit apud Reginam Brunichildem, ut ipsa ad se scriberet, quatenus, si ita Regina iusserit, Legatum cum consensu auctoritatis regiae in Galliam mittat, cuius industria corruptelae consuetudinis ad regulam dirigerentur in synodo regni (4): *Sed quoniam eos, quorum est locus haec insequi, nec sollicitudo ad requisitionem, nec zelus excitat ad vindictam, scripta ad nos vestra discurrant, ut personam, si praecipitis, cum vestrae auctoritatis assensu transmittamus, quae una cum aliis sacerdotibus haec & subtiliter quaerere & secundum Deum debeat emendare*. At Regina, morem gerens Pontifici, legatos anno sequenti DCII. misit Romam pro variis negotiis, eisque inter cetera mandavit, ut Legatum Apostolicae sedis in Galliam mitti peterent; ut constat ex quadam Gregorii epistola, qua hanc Reginae pietatem mirifice laudat. *Praefati autem viri magnifici filii nostri*, inquit Gregorius ad Reginam Brunichildem scribens (5), *dato capitulari inter cetera petierunt, quod sibi ex vestra perhibuere iussione mandatum, ut talis debeat a nobis in Galliis persona transmitti, quae facta synodo cuncta, quae contra sacratissimos canones perpetrantur omnipotenti Deo auctore possit corrigere*. Verum res ista caruit effectu ob bella apud Gallias suborta. Ceterum ius illud regium confirmari etiam potest ex litteris summorum Pontificum Vigilii & Pelagii, quorum verba relata sunt ad calcem capitis decimi noni. Quippe duo illi Pontifices declarant, se vicariatum suum concessisse Episcopis Are-

(2) Vide supra lib. 5. cap. 56. & cap. 58.
(3) Vide lib. 5. cap. 16. §. 6.
(4) S. Greg. lib. 9. epist. 64.
(5) Idem lib. 11. epist. 8.

Arelatenſibus iuxta petitionem Regum, *iuxta petitionem & mandatum*

III. Ratio huius introductionis haud dubie canonica eſt, quandoquidem ſummi Pontifices ſe ad eam accommodant. Peti autem ex eo poteſt, quod extraordinarium in politia eccleſiaſtica eſſet, mitti in provincias Legatum, qui Conciliis provinciarum intereſſet, quemadmodum ad Caeleſtinum Papam ſcribit Concilium Africanum: *Nam, ut aliqui tamquam a ſanctitatis tuae latere mittantur, nulla invenimus patrum ſynodo conſtitutum*. Vnde concludunt, non toleraturam diutius Africam Fauſtini Epiſcopi ſedis Apoſtolicae Legati praeſentiam. De illo enim intelligi debet hic locus, non autem de Apiario, ut cenſuit illuſtriſſimus Cardinalis Perronius. *Securi ſumus, quod eum, probitate ac moderatione tuae ſanctitatis, ſalva fraterna caritate ulterius Africa minime patietur*.

IV. Fatendum quidem eſt, hanc Africanorum propoſitionem eſſe contrariam Concilio Sardicenſi, quod ſedis Apoſtolicae Vicarios in ſynodis provinciarum tum adeſſe ſinit, ſi cauſſa Epiſcopi deiecti retractanda fuerit. Verum Afris ignotum erat iſtud Concilium. Canones autem in eorum ſynodo propoſiti νοθείας accuſati ſunt, ob hoc, quod e ſynodo Nicaena laudarentur, quum revera Nicaeni non eſſent. Interim Africanorum regula certa manet; niſi ſi caſus evenerit in Concilio Sardicenſi notatus. Vnde ſequitur, neceſſarium eſſe, ut ſi ea tempora incidant, ut neceſſe ſit, hanc diſciplinae canonicae regulam tranſgredi, ſuprema protectionis canonum auctoritas, quae penes Reges eſt, conveniat cum ſuprema exſecutionis auctoritate, quae ad ſummos Pontifices pertinet, atque adeo non poſſe Legatos mitti in provincias, niſi ita fieri Principes conſentiant ob cauſſam aliquam, quae ad ſtatum Eccleſiae Gallicanae pertinet. Equidem Pontifices Romani ſuos Nuntios ſive Aprocriſiarios habebant Conſtantinopoli degentes apud Imperatores (6). Verum id fiebat ex conſenſu Imperatorum; ac praeterea Apocriſiarii illi nullam iuriſdictionem exercebant in vicinis patriarchatibus, niſi ex ſpeciali delegatione Principis. Exemplo ſit Iuſtinianus; qui Pelagium ſedis Apoſtolicae Apocriſiarium, Euphremium Patriarcham Antiochenum, & Petrum Hieroſolymitanum, ac Hypatium Epheſinum Epiſcopos delegavit, qui Pallium auferrent Paullo Patriarchae Alexandrino, qui decreto Principis damnatus erat & in exſilium pulſus apud urbem Gazam, quo ſe iudices delegati contulerunt pro exſecutione (7). Verum munus horum Apocriſiariorum ſive Reſponſalium in ſuggeſtionibus poſitum erat, quas Principibus faciebant pro negotiis Eccleſiae Romanae & publicis Eccleſiae Occidentalis (8). Sic ſuum quiſque Patriarcha Apocriſiarium generalem mittebat pro univerſa Dioeceſi patriarchali (9); ut conſtat ex capite

(6) Vide lib. 5. cap. 17.

(7) Liberatus in Breviario c. 23.

(8) Vide lib. 5. cap. 16. §. 5.

(9) Vide lib. 5. cap. 17. §. 2.

pite tertio Novellae constitutionis sextae Imperatoris Iustiniani, & a nobis supra adnotatum est in cap. XVI. libri quinti, paragrapho quarto.

V. Ius autem illud adeo competit Regibus, ut non solum nostri, sed etiam Angli, illud semper summa cura retinuerint (10). Illustre huius rei argumentum exstat, etiam post introductam Legatorum frequentiam. Quum enim anno MCXIX. Callistus Papa & Henricus primus Rex Angliae convenissent apud Gisortium in Normannia, concessit Regi Pontifex, ut antiquae regni eius consuetudines manerent, ac nominatim, ne quis Legatus in Angliam mitteretur, nisi ita fieri Princeps postularet a Pontifice. Diserta sunt in eam rem verba Rogerii de Hoveden in parte priori annalium. *Rex a Papa impetravit*, inquit, *ut omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia & in Normannia habuerat, sibi concederet, & maxime, ut neminem Legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse, aliqua praecipua querela exigente, quae ab Episcopis regni sui terminari non posset, hoc fieri a Papa postularet*. Reges vero Francorum hunc usum semper retinuisse constat ex ea, quae inter Bonifacium octavum Papam & Philippum Pulcrum Regem suborta est discordia, affirmante Pontifice, misso in Galliam Ioanne Cardinale, posse se libere Legatos & Nuntios ad regna mittere *absque petitione cuiuslibet vel consensu, usu vel consuetudine contrariis nequaquam obstantibus* (11). At Philippi responsio, tametsi multa comitate condita, sartam tectam integramque praestat auctoritatem regiam. Ait enim, non prohibere se, quin Legati, Nuntii, & aliae personae accedant ad Gallias, *nisi sibi & regno sint legitima ratione suspecti, vel alias habeat iustam caussam*. Praxis, quae dein obtinuit usque ad haec nostra tempora, praeclare admodum probatur auctoritate actorum, quae edita sunt in capite XXIII. §. 11. Libertatum Ecclesiae Gallicanae.

VI. Nunc veniendum est ad alterum caput nostrarum observationum. Illud autem versatur in iure, quo usos fuisse diximus Reges nostros prohibendi ea, quae a Legatis tentarentur contra canones: quae propositio omnino manifesta est. Legati persaepe convellebant dignitatem Episcoporum, eisque interdum nonnulla praecipiebant, intentata excommunicationis poena, propter caussas indifferentes, sive etiam in certis capitibus, quae antiquis canonibus contraria erant. Constat id ex epistolis Ivonis Episcopi Carnotensis, qui alicubi Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem sedis Apostolicae Legatum rogat, ne deinceps novi quidquam praecipiat, adversus canones & ius Episcopis quaesitum; ne si ea imperentur, quae effici non possint, contumaciter eius imperia spernantur. Tum eum monet debere prudentiam eius considerare, quum aliquid in materia levi & indifferenti praecipit, vel quando imminuit aut mutat ea, quae antiquitas sancivit,

(10) Vide supra lib. 5. cap. 56. & 57. (11) Vide supra lib. 5. cap. 56. §. 3.

civit, consuetudo servavit, & patrum auctoritas confirmavit, debere, inquam, prudentiam eius considerare, quamnam institutionem sequi oporteat, quibusve obediendum sit, patribusne, qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur, an Legato, qui nihil aliud praedicat, quam ut eorum vestigia adorentur. *Quum vero ea,* inquit (12), *quae indifferenter se habent, & in quibus non observatis minime salus periclitatur, vel observatis minime iuvatur, tam obnixe servanda sancitis, vel quum ea, quae antiquitas sanxit, consuetudo servavit, & venerabilium auctoritas patrum sacrata firmavit, prout vultis, minuitis aut mutatis, attendere debet prudentia vestra, quid saluti eorum, quibus per omnia prodesse debetis, conferatis, vel quorum institutio sit tenenda, vel quibus obedientia potius sit exhibenda, an illis sanctis patribus, qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur, an vobis, quibus nihil aliud est propositum, nisi priorum sequi & honorare vestigia.* Alibi vero apertius eum alloquitur. Significat enim timendum esse, ne Episcopi iugum excutere meditentur, si agnoverint Hugonem cupidine potentiae accensum adimere velle subiectis sua iura. Tum eum admonet, debere potius eum sua cuique iura servare, exemplo beati Petri: qui tametsi Paullo praelatus fuisset, curam Ecclesiae cum eo communicavit; adeo, ut ille Evangelium Iudaeis praedicaverit, hic vero gentibus. *Licet enim,* inquit idem Ivo (13), *prudentia vestra velit & debeat ministerium suum honorare, reminisci tamen debet, quia cum Petrus Paullo esset praelatus, dederunt tamen sibi invicem dexteras societatis, ut alter in gentibus, alter in circumcisione praedicaret Evangelium. Attendat ergo discretio vestra, utrum hoc ita fieri liceat, & si liceat, utrum expediat; ne forte odisse & detrectare incipiant iugum vestrum, quos vultis habere subiectos, dum, hoc exemplo, suo se intellexerint iure privandos.*

VII. Episcopi, tametsi eo tempore servitutem satis aequo animo tolerarent, concoquere non poterant audaciam Legatorum; cui quodammodo resistebant, quum eorum mandata exsequi recusabant, aut quum admonitionibus suis eos urgebant. Verum quoniam Legati fulmen excommunicationis habebant adversus eos, qui mandatis suis resistere nitebantur, necessarium fuit regiam auctoritatem implorare adversus infractionem canonum & vetustae consuetudinis. Intelligebant quippe Episcopi protectionem canonum & optimarum consuetudinum, quae ad Reges pertinet, in eo praecipue versari, ut eorum temeritatem reprimat, qui suprema auctoritate, quae ad exsecutionem canonum usurpanda est, abutuntur. Probatio huius praxis peti potest ex epistola, quam anno MXCVI. ad Regem Philippum primum scripsit Ivo Carnotensis. Paullo ante Urbanus II. Papa duo Concilia celebraverat, unum apud Clarummontem in Aquitania prima,

 aliud

(12) Ivo ep. 60. (13) Ivo ep. 61.

aliud vero apud Nemausum in prima Narbonensi (14). Tum vero Lugdunensis Archiepiscopus Hugo sedis Apostolicae Legatus tertium Concilium eodem anno celebrare constituerat, ad quod Episcopos Gallicanos evocare volebat. *Post duo Concilia hoc anno a Domno Papa celebrata*, inquit Ivo ad Philippum Regem scribens (15), *nunc Legatum eius Lugdunensem Archiepiscopum infra eumdem annum tertium generale convocare & ad hoc regni vestri Episcopos invitare*. Eam igitur ob caussam consultus Ivo respondit, se nihil accepisse de convocatione huius Concilii, neque per litteras ad se a Legato scriptas, neque per latorem earum; si tamen Hugo faceret eam convocationem, eam institutioni apostolicae consentaneam non fore, neque consuetudini ecclesiasticae; adeo ut, si Legatus Episcopos urgere vellet ultra terminos a patribus constitutos Rex teneatur huiuscemodi iniustis oppressionibus resistere cum consilio Episcoporum. *Quod tamen si faceret*, inquit, *non esset haec Apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo. Quod si quis eos ultra terminos a patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi consilio iniustis oppressionibus pro persona vestra resistite; sic, ut, quae Dei sunt, Deo reddant, & quae Caesaris sunt, Caesari reddere non omittant*.

VIII. Reges nostri semper retinuerunt potestatem impediendi exsecutionem constitutionum a Legatis editarum, quoties illae adversari videbantur vetustae consuetudini Galliarum. Verum id ea via tentatum est, quae plurimum haberet humanitatis, minimum morarum, quaeque praeterea valentior erat, quam ea, quae occasiones exspectari suadebat, ut conquisito in praesens remedio, earumdem constitutionum exsecutio impediretur, id quod aetate Ivonis assolebat. At praesens usus postulat, ut Legatorum facultates examinentur. Si vero aliquid in eis adversum reperiatur libertatibus Ecclesiae Gallicanae, tum Rex declarat, prohibere se exsecutionem facultatum, quoad caput illud adversum libertatibus: id quod vulgo vocant Legati facultates (*) verificare, eisque modificationem adhibere, quae necessaria visa fuerit. Prima omnium modificatio singillatim facta continetur in litteris Regis Francisci primi pro legatione Ludovici de Canosa Episcopi Tricaricensis anno MDXIV. item pro Archiepiscopo Barensi anno MDXXII. & pro Cardinale Farnesio anno MDXXXIX. Dein Reges eam curam delegarunt curiae Parlamenti: quae modificationes tum primum auxit annis MDXLII. & MDXLVII. arrestis latis pro facultatibus Cardinalium Sadoleti & sancti Georgii.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Duo Concilia generalia ab Vrbano secundo celebrata esse in Galliis, adnotat Ivo Carnotensis in loco paullo ante laudato. Claromontanum videlicet, & Nemau-

(14) Vide supra lib. 4. cap. 9. §. 4. & lib. 5. cap. 52. §. 3.

(15) Ivo ep. 56.

(*) *Verifier les facultez du Legat.*

mausense, ut explicat illustrissimus Archiepiscopus. Verum non agitur illic de Concilio Claromontano, quod anno superiore habitum fuerat, sed de Turonensi & Nemausensi. Ea tamen nos occasione usi in prima librorum istorum editione canones aliquot Claromontani Concilii heic edidimus, quos in ista quoque exhiberi debere visum est, ne quid deesset ex prima editione.

CONCILIVM CLAROMONTANVM habitum anno MXCVI.

Ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in dioecesi Monspeliensi, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina.

ANno dominicae incarnationis MXCVI. indictione IV. XIV. Kal. Decemb. celebrata est apud Clarummontem Arverniae synodus, praesidente Domino Vrbano Papa, considentibus diversarum provinciarum Archiepiscopis numero XII. cum Episcopis LXXXII. Abbatibus innumeris. Die igitur quarta de laicis quaestio facta est, qui morientibus Episcopis, sive aliis clericis, res defunctorum invasas Ecclesiae pauperibus subripiebant: contra quos commune Concilii totius anathema prolatum est, Papa ipso huiusmodi promulgante sententiam.

I. Si quis post interdicti praesentis cognitionem Episcoporum, seu Presbyterorum, aut aliorum clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. Episcoporum vero deficientium res per Archipresbyterorum seu Archidiaconorum manus aut secundum mortuorum iudicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori, qui futurus est, reserventur. Idipsum de Presbyterorum seu clericorum aliorum rebus per Episcopum vel per supradictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversus ista praesumserit, anathema sit.

Factae sunt & in sequentibus diebus quaestiones de clericis, qui per Gallias Archipresbyterorum seu Archidiaconorum & Decanorum dignitatibus utebantur, quum eorum aliqui in primo tantum gradu consisterent. Praeceptum itaque est.

II. Nullus Episcopus in Ecclesia sua, nisi Diaconus sit, Archidiaconum instituere, nec Archipresbyterum aut Decanum, nisi Presbyter sit, ordinare praesumat (*). Quod ut districtius teneatur, auctoritate Apostolica prohibemus & interdicimus.

Quaesitum est etiam de Episcopis, qui altaria monasteriis data frequenter redimi pecunia compellebant. Decretum itaque est.

III. Quia quidam simoniacae pravitatis ramus in Galliarum partibus

(*) Ap. Gratian. dist. 60. cap. *Nullus Episcopus*.

bus iam diutius inolevit, ut Ecclesiae vel decimae, quae vulgari vocabulo apud eos altaria nuncupantur, monasteriis datae, saepius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur, mortuis nimirum seu mutatis clericis, quos personas vocant, nos, auctore Deo, venalitatem omnem tam ex rebus, quam ex ministeriis ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate Apostolica prohibemus; sicut etiam praebendas omnes venundandas interdicimus. Porro quaecumque altaria vel decimas ab annis triginta & supra huiuscemodi redemtione monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus, salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt.

IV. Sane quia monachorum quidam Episcopis ius suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiae curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant; ut eiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant, & sic cuique sua iura serventur.

V. Confirmata sunt in eodem Concilio capitula superiorum omnium Conciliorum, quae per eumdem Papam aut Melphiae, aut Beneventi, aut Troiae, aut Placentiae celebrata sunt.

VI. Depositi sunt propter ordinationem infra annos factam Episcopi duo; sed iidem ipsi totius Concilii precibus in fine synodi restituti, promittentibus omnibus Episcopis, ab huiusmodi ordinatione se ulterius cessaturos.

VII. Lugdunensi Ecclesiae primatus restitutus est super Lugdunensem, Senonensem, Turonensem & Rotomagensem provincias. Turonensi metropoli citerioris Britanniae restitutio facta est.

VIII. Tunc etiam expeditio facta est, & constituta est equitum & peditum ad Hierusalem & alias Asiae Ecclesias a Sarracenorum potestate eruendas. Et in eorum bonis usque ad reditum pax continua promulgata.

IX. Et quia pleraeque Galliarum regiones alimentorum inopia laborabant, indictum est, treugam usque ad annos tres villanis & mercatoribus esse continuam; Militibus vero a quinta feria usque ad dominicam per singulas hebdomadas observandam, clericis autem & monachis omnibus aeque temporibus, ac perinde peregrinis ad loca sacra tendentibus.

NOTAE STEPHANI BALUZII
in aliquot Canones Concilii Claromontani.

CAn. III.) Repetitus est ad verbum hic canon in Concilio Nemausensi; referturque a Gratiano 1. qu. 3. c. *Quaesitum*. Concilium istud Nemausense publici

blici iuris fecit vir optimus & eruditissimus Dacherius in tomo quarto Spicilegii ex apographo, quod multorum manibus terebatur,& in meas quoque pervenerat. Verum tot mendis scatet apographum illud,ut dici vix possit. Sane graviter peccatum est in hoc canone in his verbis: *salvo utique censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt*. Quo loco deesse aliquid manifestum est,legendumque *salvo utique Episcoporum censu annuo &c.* admonet codex MS. duplex sancti Albini Andegavensis,uterque vetus, itemque Gratianus in dicto cap. *Quaesitum*. Quo etiam modo legi debere docet, praeter auctoritatem horum canonum synodi Claromontanae, Paschalis II. in epistola ad Ivonem Carnotensem & Ranulfum Santonensem Episcopos : quae edita quidem est in Notis ad Goffridum Vindocinensem, sed mutila in hoc loco, ideoque fortassis operae praetium fuerit, eam rursum edi ex pervetusto codice MS. sancti Albini Andegavensis. Unde colligitur, falli virum eruditissimum Antonium Dadinum Alteserram (*), dum nimis credens Goffrido Vindocinensi, asserere non dubitat, clausulam illam canoni Claromontano fuisse *adiectam commento Episcoporum, qui peccandi titulum & auctoritatem quaerebant*. Haec sunt verba Paschalis.

PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus Episcopis Ivoni Carnotensi & Ranulfo Santonensi salutem & Apostolicam benedictionem. Iuxta sanctorum canonum sanctiones non ignotum esse vobis credimus, quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros, Apostolicae sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi Concilio affuistis: in quo praesidente praedecessore nostro bonae memoriae Papa Urbano, considentibus Galliarum Episcopis, decretum est, ut altaria, quae ab annis XXX. & supra sub vicariorum redemtione monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Salvo utique Episcoporum (**) censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis,& personarum redemtionem mutatis nominibus extorquere conamini. Unde oportet nos huiuscemodi versutiis sinceritate veritatis Apostolicae obviare. Praecipimus ergo, ut decretum illud omnino integre teneatur, nec super illud quicquam ulterius pro eisdem altaribus exigatis. Sane quod vobis dicimus,ceteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum dioecesium monasteria praecipimus observandum. Datum Romae 11.*Idus Martii*.

Exstant in eodem codice sancti Albini litterae Gaufridi Episcopi Carnotensis Apostolicae sedis Legati, quibus prohibet, ne deinceps Archidiaconus & Decanus Ecclesiae Andegavensis annuum censum exigant a monachis sancti Albini pro Ecclesia Legionensi, quae est apud Andegavos, & a monasterio sancti Albini pendet. Et haud dubie annuus ille census, quem ii viri exigebant a monachis S. Albini, diversus erat a censu annuo, quem Episcopis conservavit canon Claromontanus. Nam epistola illa Gaufridi in codice sancti Albini descripta est statim post epistolam Paschalis II. Papae.

Gaufridus Dei gratia Carnotensis Episcopus Apostolicae sedis Legatus R. venerabili Andegavensis Ecclesiae Archidiacono & Hu. Decano salutem in Domino. Quod a sanctis patribus inhibitum est, & a Romanae sedis Pontificibus solenniter sub anathemate condemnatum, nobis aut vobis retractare non licet, nec a quoquam minore debet rescindi. Quapropter eam pravam & antiquam consuetudinem de relevandis post decessum alicuius personae Ecclesiis a beatae memoriae Papa Urbano & eius successore Domino Paschali dudum prorsus abolitam & damnatam innovare vel restituere vel eius aliquam adinvenire compositionem, plane simoniacum est, & haereseos ab omnibus improbandae notam incurrit. Unde vestrae fraternitati Apostolica auctoritate & nostra per praesentia scripta mandando praecipimus, quatenus abominabilem illam & ignominiosam con-

(*) Alteserra lib. 4. differt. iur. canon. cap. 8.

(**) In codice S. Albini scriptum est supra lineam, manu fortean suppare, sed diversa, *synodali*.

consuetudinem de annuo censu apud Legionem a fratribus nostris monachis beati Albini exigendo prorsus omittatis, & interdictum, quod in praedicti loci Ecclesiam pro extorquendo huiusmodi censu promulgastis, post acceptas has litteras, sine dilatione solvatis, & ne ulterius ad nos praedicti monachi fatigentur huius rei caussa, modis omnibus caveatis. Alioquin flagitii tanti piaculum graviter in vos compellemur ulcisci.

Can. IV.) Repetitus quoque est ad verbum hic canon in eodem Concilio Nemausensi; extatque apud Gratian. 16. qu. 2. c. *Sane quia*. Refertur autem in epistola Eugenii III. quae nunc primum editur ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis, data ad Tomeriensem & Crassensem Abbates in prima Narbonensi.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis sancti Poncii & Crassensi Abbatibus salutem & Apostolicam benedictionem. Grave nimis est, sedis Apostolicae mandatis dura cervice resistere & eius constitutiones velle in irritum revocare. Per alia siquidem scripta sollicitudini vestrae mandavimus, ut excommunicatos venerabilis fratris nostri Petri Narbonensis Archiepiscopi nequaquam susciperetis, & de substituendis sacerdotibus in parochialibus vestris Ecclesiis, quas in provincia ipsius habetis, decretum praedecessoris nostri sanctae memoriae Urbani Papae firmiter servaretis. Quod nimirum tale est. Sane quia monachorum quidam Episcopis ius suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent absque consilio Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiae curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant; ut huiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopis respondeant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant, & sic sua cuique iura serventur. *Vos vero, sicut ex iterata ipsius fratris nostri conquestione accepimus, neque ipsius interdictum neque decretum ipsum servare ullatenus voluistis. Per iterata itaque vobis scripta mandamus & mandando praecipimus, quatenus & a consortio excommunicatorum memorati fratris nostri omnino abstineatis, & in vestris Ecclesiis, quas in eius episcopatu habetis, absque ipsius consensu Presbyteros minime collectis. Alioquin nos & ipsos Presbyteros excommunicandi & Ecclesias interdicendi ei auctoritatem concessimus. Data Romae apud S. Petrum IV. Idus Maii.*

Tum in epistola generali ad universos monachos per episcopatum Narbonensem constitutos eumdem canonem, quem ab Urbano secundo in Arvernensi Concilio statutum esse docet, prorsus observari iubet. Editur autem nunc primum ea epistola ex eodem Chartulario.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, & aliis monachis per episcopatum Narbonensem constitutis salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam quidam monachorum Episcopis ius suum auferre contendunt, a venerabilis memoriae Urbano praedecessore nostro in Arvernensi Concilio statutum est, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque consilio Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiae curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut huiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopis rationem reddant Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant. Quia ergo iustitiae ac rationis ordo suadet, ut, qui a successoribus sua desiderat mandata seu instituta servari, decessoris sui voluntatem & statuta custodiat, per praesentia vobis scripta mandamus, quatenus Presbyteros, quos in parochialibus eius Ecclesiis collocatis venerabili fratri nostro Petro Narbonensi Archiepiscopo praesentetis; ut, si idonei fuerint, animarum curam, sicut statutum est, ab eo suscipiant. Nihilominus quoque vobis praesentium auctoritate mandamus, ut oblationum & decimarum portionem, quae a populo provenit, & secundum statuta canonum ad ius Archiepiscopi spectare dignoscitur, exceptis his, quae vobis a sede Apostolica specialiter de his indulta sunt; ei absque contradictione aliqua persolvatis. Praeterea quoniam ad aures nostras perlatum est,

est, quod quidam ex vobis parvulos solemniter baptizare, laicis poenitentias & eucharistiam contra suae professionis regulam dare praesumunt, praesentium auctoritate omnimodis prohibemus, ne de cetero id attentare praesumant. Alioquin nos eidem fratri nostro Archiepiscopo vestro potestatem concessimus, ut in huiusmodi praesumtores ecclesiasticae severitatis censuram exerceat. Data Romae apud S. Petrum IV. Idus Maii.

Litterae autem ad eosdem Abbates, quarum in priore epistola mentionem fecit Eugenius, sic habent in eodem Chartulario.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis sancti Poncii & Crassensis Abbatibus salutem & Apostolicam benedictionem. Ex conquestione venerabilis fratris nostri Petri Narbonensis Archiepiscopi & Canonicorum Ecclesiae suae accepimus, quod in Ecclesiis, quas in eius episcopatu tenetis, Capellanos absque conscientia eorum ponatis, & ab eis excommunicatos in vita & in morte recipitis; quod & rationi contrarium & sanctorum patrum decretis omnino adversum esse dignoscitur. Quia ergo tantae praesumtionis excessum dissimulare non possumus nec debemus, per praesentia vobis scripta mandamus, quatenus eorum excommunicatos de cetero nullatenus recipiatis, & in substituendis Presbyteris in parochialibus vestris Ecclesiis, quas in eodem episcopatu habetis, praedecessoris nostri sanctae memoriae Urbani Papae constitutum firmiter teneatis; ut videlicet vos ipsi Presbyteros eligatis & praedicto Archiepiscopo praesentetis, quibus, si idonei fuerint, animarum curam committere debeat, ut de plebis cura ei respondeant, vobis vero pro rebus temporalibus debitam subiectionem exhibeant. Videte itaque, ut hoc mandatum nostrum ita efficere studeatis, ne iteratus clamor exinde ad aures nostras debeat pervenire. Data Ferentini III. Idus Aprilis.

Maior fuit monachorum Engolismensium reverentia, quam Narbonensium. Quod abunde patebit ex editione actorum, quae exstant in Chartulario monasterii sancti Amantii de Buxia in dioecesi Engolismensi.

Quando Aimericus Capellanus Ecclesiae sancti Clementis de Cassanolio perrexit in Ierusalem cum Comite Pictavensi, remansit ipsa Ecclesia sine Capellano. Monachus autem sancti Amantii, Iterius nomine, qui obedientiam illam tenebat, venit ad Petrum Episcopum, quaerens ab eo dari sibi aliquem Presbyterum, qui in Ecclesia illa cantaret. Episcopus vero non habens quem mitteret, praedicto monacho Iterio, ut loco Aimerici praefatae Ecclesiae capellaniam teneret, praecepit & facere omnia, quae Presbyter facere in Ecclesia debet, iussit, scilicet Missas celebrare, poenitentias dare, infirmos visitare, mortuos sepelire, & hoc tamdiu, donec ipse Presbyterum per manum suam secundum voluntatem suam mitteret, qui in Ecclesia ipsa cantaret.

Quod autem in hoc Canone Claromontano praecipitur, ut Presbyteri in parochiis monachorum instituti de plebis cura rationem reddant Episcopo, discedere ab hoc loco non possum, quin addam verba Guillelmi Episcopi Cadurcensis, quae accurate docent, quidnam Presbyteris illis incumberet. Instituta erat controversia de Ecclesia sancti Stephani Vairiacensis apud Cadurcos inter Ebalum de Turenna Abbatem Tutelensem & Presbyterum quemdam nomine Petrum. Ea tandem composita est Divonae Cadurcorum anno MCXIII. adiudicata Ecclesia Abbati & monasterio Tutelensi, iussu Gerardi Episcopi Engolismensis sedis Apostolicae Legati, ac consentiente Leodegario Biturigum Archiepiscopo. Ait vero Guillelmus Episcopus Cadurcensis: *Haec autem redditio, donatio, atque concessio ita facta est, ut electione & providentia Tutelensis Abbatis & monachorum in saepe dicta Ecclesia sancti Stephani de Vairiaco sacerdos ponatur, sed nobis praesentetur, a nobis curam suscipiat animarum, nobis obedientiam promittat, de (*) synodali censu & parata nobis respondeat, ad synodum nostram more ecclesiastico & ad Concilium Archidiaconi & ad communiam nostram iuxta consuetudinem Cadurcensis patriae veniat.* Hae Guillelmi Ca-

(*) Hic est *census annuus* Episcopi conservatus in canone Claromontano.

durcensis Episcopi litterae exstant in Chartulario Ecclesiae Tutelensis. Renovatus autem est hic canon Claromontanus in Concilio Lateranensi sub Callisto II. ut illic adnotabimus. Ceterum heic adnotandum est, huic canoni Claromontano imputandam esse originem iuris, quo hodie utuntur Abbates, quoties beneficia vacant, quibus animarum cura imminet, quaeque ab eorum monasteriis pendent. Destinant enim virum huic ministerio, quem Episcopo praesentant. Tum vero Episcopus eum in beneficio instituit, si idoneus repertus fuerit.

SVA IVRA SERVENTVR.) In vetustissima collatione canonum bibliothecae Colbertinae notata num. 4048. post haec verba additur: *Item ibidem. Si vero laici decretis canonicis resistentes Ecclesias violenter tenere praesumserint, ipsi excommunicentur, in Ecclesiis vero illis nullum divinum officium fiat, nullus ibi oret, lumen non ponatur, mortuus non sepeliatur, baptismi tantum gratia ibi non negetur, infirmis remedio poenitentiae & communionis subveniatur.*

CAN. VII.) Decretum Vrbani secundi in hac synodo Claromontana editum pro primatu Lugdunensi ex MS. codice Lugdunensi primus in lucem emisit illustrissimus Archiepiscopus cum eruditissima dissertatione de Primatibus. Hanc dignitatem Gregorius VII. contulit Archiepiscopo Lugdunensi Gebuino, postquam is cum Gregorio redierat in gratiam, ut ipsemet Gebuinus scribit ad Rodulfum Archiepiscopum Turonensem: *Verumtamen sciatis, nos postea Romam perrexisse, & gratiam Domni Apostolici, quam quidam occasione litigii Pictavensis subtraxisse videbantur, pleniter &, ut credimus, inretractabiliter suscepisse; sicut videre potestis in privilegio nobis ab eo facto, quo confirmat cetera Lugdunensium dignitatum privilegia. Nos enim vobis illud mittimus, quia praecipit Domnus Papa, ut in Ecclesia vestra & in Ecclesiis suffraganeorum vestrorum scriberetur in testimonium.* Eas litteras integras nuper dedimus in appendice libri de Primatibus, itemque alias eiusdem Gebuini ad eumdem Rodulfum & suffraganeos eius, in quibus eos laudat, quod Ecclesiam Lugdunensem *matrem & dominam more bonae sobolis* vocarent. Ceterum ei Lugdunensium dignitati acriter restiterunt Senonenses. Exstat autem ea de re gravis epistola a Ludovico VI. Rege Francorum scripta ad Callistum II. Papam, quae edita est in tomo III. Spicilegii Dacheriani pag. 147. & postea in appendice libri de Primatibus titulo XIV.

CITERIORIS BRITANNIAE.) Mirum est, quod heic dicitur, Turonensi metropoli factam esse in synodo Claromontana restitutionem citerioris Britanniae. Nam ea suum Archiepiscopum per multum aevi habuit post hanc synodum, ut adnotatum est in capite XLVI. libri quinti; qua de re nos plura, Deo iuvante, dicemus ad Hildebertum. Sed multa per eas tempestates decernebantur in synodis, quorum usus non adeo facile obtinebat. Exemplo sit vel unicus hic canon Claromontanus. Tametsi enim Vrbanus provinciam Senonensem subiecisset Lugdunensi, sero id observatum fuit. Quoad vero Britanniam, iam ostendimus sub Innocentio demum tertio eam ad officium rediisse. Et apud Bessyum in probationibus historiae Comitum Pictavensium pag. 414. exstant acta quaedam data recenter post Concilium Claromontanum, anno nimirum MXCVI. Indictione IV. VI. Non. Martii, quibus subscribit Rollandus Dolensis Archiepiscopus.

ITEM ALII CANONES CONCILII CLAROMONTANI.
Ex veteri codice MS. illustrissimi viri PETRI DE MARCA Archiepiscopi Parisiensis.

VRbanus II. in Concilio Clarimontis. Ea, quae a sanctis patribus de simoniacis statuta sunt, nos quoque sancti Spiritus iudicio & Apo-

& Apostolica auctoritate firmamus. Quidquid igitur in sacris ordinibus vel in ecclesiasticis rebus vel data vel promissa pecunia adquisitum est, nos, irritum esse nullasque vires obtinere, censemus. Si qui tamen a simoniacis non simoniace ordinati sunt, siquidem probare potuerint, se, quum ordinarentur, eos nescisse simoniacos, & si tunc pro catholicis habebantur in Ecclesia, talium ordinationes misericorditer sustinemus, si tamen laudabilis eos vita commendat. Qui vero scienter se a simoniacis consecrari imo exsecrari permiserint vel passi sunt, eorum consecrationem omnino irritam esse decernimus.

Quicumque sane cupiditate parentum, quum adhuc parvuli essent, Ecclesias vel Ecclesiarum beneficia per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonice in eis vivere voluerint, pro misericordia ibidem eos esse concedimus, neque pro hoc facto a sacris ordinibus removemus, si alias digni inveniuntur.

Illi vero, qui per se ipsos, quum iam maioris essent aetatis, nefanda cupiditate ducti, eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonice vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia inibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias fortasse transferri non poterunt, & in eisdem canonice vivere promiserint, minoribus ordinibus contenti, ad sacros ordines non accedant; salva tamen in omnibus Apostolicae sedis auctoritate. Si qui tamen ante emtionem catholice ordinati sunt, cum ea, quae emerunt, dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur, nisi forte eiusmodi Ecclesia sit ut ibi primum locum debeant obtinere. Primum enim vel singularem vel praepositurae vel officii locum in emtis Ecclesiis eos habere non patimur.

ET INFRA. Quamvis autem misericordiae intuitu, magnaque necessitate urgente, hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus, nullum tamen praeiudicium sacris canonibus fieri volumus, sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod factum est pro necessitate.

ITEM. Istud quoque praecipimus, ut pro chrismate & baptismo & sepultura nihil unquam exigatur.

ITEM POST ALIA. Illud summopere & Apostolicae auctoritatis privilegio prohibentes, ut nullus in clericali ordine constitutus nullusque monachus episcopatus aut abbatiae aut cuiuslibet ecclesiasticae dignitatis investituram de manu laici suscipere audeat. Quod si praesumserint, depositione mulctetur.

Hi canones maxima ex parte sumti sunt ex Concilio Placentino, quod praeterito mense Martio Vrbanus celebraverat in Longobardia. Repetiti autem fuerunt in hoc Concilio Claromontano; ut fidem facit, praeter canones Anianenses supra descriptos, Bertholdus Constantiensis in Chronico: *In hac synodo* (Claromontana) *Dominus Papa eadem statuta, quae & in praeterita synodo Placentina confirmavit.*

Quinam autem Episcopi & Cardinales huic Concilio interfuerint, longum esset

recensere; neque facile numerus eorum iniri potest. Illustriores nominant monachi Maioris monasterii Turonensis in sua narratione; de qua mentio facta est in capite XLVI. libri quinti.

CAPVT XXXII.

De convocatione Conciliorum Regiorum, ab Ecclesiasticis in Gallia distinctorum.

SYNOPSIS.

I. De convocatione Conciliorum regiorum. Enumeratio eorum, quae supra dicta sunt.
II. Reges semper retinuerunt convocationem horum Conciliorum. Varia eorum nomina. Curia, Parlamentum, *&c.*
III. Conventus habiti propter res ecclesiasticas sub tertia Regum nostrorum dynastia non condebant canones. Ratio huius instituti investigatur. Mansit tamen sua auctoritas Conciliis regiis. Probatur ex Glabro.
IV. Item ex Sugerio. Religiosi viri apud Sugerium, & religiosi laici apud Glabrum. Probatur etiam ex auctore vitae sancti Bernardi, & ex Arnulpho Lexoviensi.

I. NVnc inspiciendum est tertium caput observationum, quas proposuimus in capite superiori, convocatio nimirum synodorum regiarum. Iam antea monuimus, eas fuisse distinctas ab ecclesiasticis, ex eo capite, quod istae de caussis singularibus cognoscebant; Concilia vero regia caussas generales tractabant, quae pertinent ad disciplinam & politiam Ecclesiae & reipublicae; adeo ut, si quaepiam synodus ecclesiastica novos canones condidisset, non ante rati erant, quam in Concilio regio examinati & a Principe confirmati fuissent. Adnotavimus supra, eum fuisse morem sub Pipino Rege, Carolo Magno, Ludovico Pio, & Carolo Calvo. Tum etiam observavimus, ea Concilia constitisse non solum ex Episcopis & Abbatibus, sed etiam ex Comitibus & proceribus regni ac regiis Consiliariis. Hi vero examinabant, quidquid ad politiam ecclesiasticam pertinebat, Regique significabant, quaenam modificationes adhibendae essent rebus circa eam constitutis.

II. Quamvis Legati in se traxissent curam convocandorum Conciliorum ecclesiasticorum, eorumque inutilitas pervicisset, ut prorsus omitterentur in regno, Reges tamen prorsus retinuerunt convocationem Conciliorum regiorum, quorum per illas tempestates valida fuit auctoritas. In secunda dynastia vocabantur *Synodus*, *Conventus*, *Concilium*, *Placitum*, & *Colloquium*; in tertia vero, *Curia*, *Conventus*, *Concilium generale regni* apud Rigordum, & *Parlamentum*. Hincmarus locum, ad quem Episcopi conveniebant, *curiam* vocat. Ivo autem multoties id nomen tribuit conventui agi solito in Natali Domini, aut in Paschate, cui Episcopi & proceres regni intererant; ut in

in epistola CLVIII. *Commonitorias litteras mittatis Archiepiscopis & Episcopis ad curiam, quae habenda est in Natali Domini Suessionis.* Sugerius vero interpretans vocem *colloquium*, quae Latina est, eum conventum recepto tum Gallico vocabulo *Parlamentum* vocat. *Magnum Parlamentum congregavit*, inquit de Rege Ludovico iuniore loquens. *Ibi Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & magna pars Baronum Franciae convenerunt.* Vtrumque nomen coniungit Abbas Vrspergensis, ut conventus huiuscemodi significet, *curiale colloquium*. Eo exemplo Franci conventus generales nominaverunt curias Parlamenti; quod nomen retinuere corpora eorum iudicum, qui vice sacra iudicant.

III. Ad probandum autem ius, quod Regibus competit in convocandis Conciliis regiis, neque maior neque illustrior auctoritas adferri potest, quam ea, quae exstat apud Abbatem Sugerium, qui tum summae rerum praeerat apud Gallos, pari auctoritate & gratia vigens apud summos Pontifices & Reges Francorum. Hic ergo in vita Ludovici iunioris ait, Regem illum, post ductam Burdegalae anno MCXXXVII. in matrimonium Eleonoram Aquitaniae Ducissam, audita patris morte, Lutetiam remeasse: *quae est*, inquit (1), *regni caput & sedes regia; ubi solent Reges antiquitus conventum Praelatorum & Principum* (id est, magnatum regni) *evocare ad tractandum super statu Ecclesiae & de regni negotiis ordinandum*. Per illas vero tempestates hi, qui conveniebant ad tractandum de rebus ecclesiasticis, nullos canones, nulla edebant statuta, procul a moribus synodorum, quae sub prima & secunda Regum nostrorum dynastia celebratae sunt. Ea immutatio ex eo profecta est, quod, quum innumeri canones iam conditi essent, necessarium non erat, ut novi conderentur; tum etiam ex eo, quod summi Pontifices, qui antea solebant synodis provinciarum hanc curam relinquere, nondum recepto, ut canones ederentur in Conciliis Romanis, eam auctoritatem ad se traxerunt edicto, ut Legati ad sedem Apostolicam dimitterent cognitionem caussarum. Constat quidem, hoc agendi modo ademtum non fuisse Conciliis regiis ius edendorum statutorum, neque Regibus auctoritatem ea confirmandi. Tamen nuspiam invenimus, id a quoquam per ea tempora usurpatum. Satis esse existimabant, si fidem & antiquam disciplinam intemeratam praestarent adversus novitates, quas nonnulli conabantur introducere, in detrimentum vetustorum canonum. Exempli caussa, quum Robertus Rex anno MXVII. admonitus fuisset a Richardo Comite Aurelianensi in ea urbe grassari haeresim quamdam novorum Manichaeorum, eo accessit; habitoque regio conventu Episcoporum, Abbatum, illustriorumque ac religiosorum laicorum, inquiri iussit, quinam huius impietatis auctores fautoresve essent. Quum autem compertum

(1) Sugerius in Gestis Ludovici VII. cap. 1.

tum fuisset, duos viros praecipuos a clero, Heribertum videlicet & Lisoium, capita esse huius sectae, quum frustra admoniti fuissent, ut insanam illam opinionem deponerent, Rex ex sententia omnium laicorum eos igne cremari iussit, ut testatur Rodulphus Glaber huius temporis scriptor: *Quantocius Aurelianis properans, convocatis plurimis Episcopis & Abbatibus ac religiosis quibusque laicis, acerrime coepit praescrutari, qui essent auctores huius perversi dogmatis .... Dictum est eis, quoniam nisi celerius ad sanam fidei mentem redeant, Regis iussu & universae plebis consensu igne essent protinus cremanturi.* Necessarium autem non erat, ut Romanae sedis sententia exspectaretur, tametsi de haeresi ageretur; quoniam ea nova non erat aut dubia, sed vetus haeresis, iam olim aperte damnata in veteribus Conciliis.

IV. At in schismate, quod in Ecclesia Romana emersit inter Innocentium II. Papam & Petrum Leonis anno MCXXX. Rex Francorum Ludovicus, edoceri cupiens, utrius communionem amplecti deberet, Concilium regium convocavit apud Stampas: ubi congregavit Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & alios viros religiosos, id est, laicos. Electi virtutes potius examinatae sunt, quam ipsa electio. Nam quamvis maior eligentium pars in Petrum Leonis inclinasset, Rex tamen, ex sententia Ecclesiae Gallicanae, Innocentio adhaesit, qui & propriis virtutibus iuvabatur & eorum meritis, a quibus electus erat. Regem porro convocasse hoc Concilium testatur his verbis Sugerius: *Quo Rex, ut erat piissimus Ecclesiae defensor, cito compunctus, Concilium Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum & religiosorum virorum Stampis convocat: & eorum consilio magis de persona, quam de electione investigans &c.* Existimandum autem non est, magnates regni non interfuisse huic conventui. Nam praeterquam, quod verba illa Sugerii, *& religiosorum virorum*, id satis testantur, (iuxta modum loquendi a Glabro usurpatum, qui *religiosos laicos* vocat proceres, qui Roberti Regis iussu convenerunt apud urbem Aurelianensem) exstat etiam diserta eius rei probatio apud Bernardum Abbatem Bonae-vallis. Narrat ille in libro secundo de vita sancti Bernardi Claraevallensis Abbatis, sanctum illum ad Concilium illud fuisse evocatum, Regem autem, Episcopos & proceres communi consilio integrum hoc negotium eius iudicio prorsus permisisse. Vnde patet, magnates regni ei Concilio interfuisse. *Vbi vero ad locum ventum est*, inquit, *celebrato prius ieiunio, & precibus ad Deum fusis, quum de eodem verbo tractaturi Rex & Episcopi cum principibus consedissent, unum omnium consilium fuit, una sententia, ut negotium Dei famulo imponeretur, & ex ore eius tota caussa penderet* (*).

CA-

(*) Illustre est in eam rem testimonium temporis adversus Gerardum Episcopum Arnulphi Sagiensis Archidiaconi tum Engolismensem Petri Leonis in Aquitania

CAPVT XXXIII.

De fine Conciliorum regiorum, ubi simul ostenditur, etiam laicos censuisse de Politia Ecclesiastica.

SYNOPSIS.

I. Conciliorum regiorum praecipua cura erat videre, ne quid detrimenti caperent antiqua Regis & Ecclesiae Gallicanae iura. Procerum praesentia iustam Episcopis caussam subministrabat, qua se apud summum Pontificem excusarent, si recederent ab institutis curiae Romanae. Probatur ex Ivone Carnotensi. Episcopi homagium Regi praestare coacti, quamquam aliud statuissent Romani Pontifices.

II. Probatur item ex litteris a clero Gallicano ad Bonifacium VIII. scriptis. Ex iis colligitur, non solum Episcopos, sed etiam laicos censuisse de politia ecclesiastica. Tum, Proceres & populum continere solitos in officio clerum.

III. Hunc coactum obtendebant Episcopi Gallicani, quoties Italicas artes eludere destinaverant. Probatur ex iis, quae in urbe Biturigensi contigere anno 1226. apud Matthaeum Parisium.

I. PRaecipua horum conventuum cura erat videre, ne praetextu novitatum, quae in politiam ecclesiasticam introducebantur, quid detrimenti caperent antiqua Regis & Ecclesiae Gallicanae iura. Ea autem erat temporum illorum cautio, ut, quoniam deliberatio fieri debebat a corpore Concilii, caussarum definitio non permitteretur solis Episcopis, quos iam Vaticani fulmina terruerant, sed magnatum etiam regni sententia adiungeretur, qui personarum ecclesiasticarum corpus compellebant aequitatis rationem habere. Coactus enim ille & efflagitatio laicorum iustam Episcopis caussam subministrabat, qua se apud summum Pontificem excusare possent, quum se accommodaverunt ad eorum voluntatem. Sed tamen id aliquo exemplo probandum est. Exstant autem duo valde illustria. Primum petitur ex Ivone Episcopo Carnotensi: qui ad Paschalem II. Papam scribens circa annum MCVIII. narrat, quid actum fuisset in Curia seu Parlamento, quod Rex Philippus primus in festo Natalis Domini habuerat apud urbem Aurelianensem. Agebatur de restitutione Radulphi Archiepiscopi Remensis, eiusque Eccclesiae possessione abiudicanda Gervasio. Negotium autem illud Ivo valde urgebat apud Re-

nia Legatum scribentis. Ait ergo Arnulphus in capite quinto: *Nuntiato in Galliis schismate, dum pro partibus vario favore multi multa loquuntur, fidelisque populus ancipiti raptatur errore, primus Regum catholicus Princeps Rex Francorum Ludovicus occurrit. Is vocatis Episcopis & omnibus, qui probatae religionis in Galliis habebantur, convocato etiam clero regnique maioribus, Concilium statuit generale.* Tractatus ille Arnulphi Sagiensis Archidiaconi, qui dein antistes Lexoviensis fuit, editus est ab amicissimo viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino in tomo secundo Spicilegii veterum scriptorum pag. 336.

Regem. Is vero consensit, ut Radulfus se sisteret curiae mox habendae, in qua agitari posset hoc negotium cum proceribus regni. *Acquievit tandem precibus nostris*, inquit Ivo, (1) *& concessit, ut cum ad curiam suam, quae Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, secure adduceremus, & ibi cum eo & cum principibus regni de hoc negotio, quantum fieri posset, salva regni integritate, tractaremus* (2). Verum id, quod sequitur, magni momenti est. Nam Radulfus restitutus quidem est, ut Ivo optaverat, sed ea lege; ut homagium ab omnibus Episcopis praestari solitum Regi praestaret. Gregorius septimus, Vrbanus secundus, & Paschalis secundus summi Pontifices prohibuerant in Conciliis Romanis, ne Episcopi homagium praestarent Principibus. At Galli nostri his decretis consensum suum adhibere noluerunt. Vnde intelligere possumus, Concilia regia non cessisse Romanis, quae iura regia infringebant, ac praeterea eadem Concilia adegisse Episcopos regni ad reverentiam erga Principes. *Sed reclamante curia*, inquit Ivo, *plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi praedictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret &c. Quod persuadentibus & impellentibus totius curiae optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia ecclesiasticae paci & fraternae dilectioni sic expediebat*. Rogat autem Ivo Paschalem Papam, ut factum illud gratum habere velit, quod non alia de caussa pravum est, quam quod superiorum prohibitioni contradicat; verum illud esse tolerandum, quod neque reparari possit, neque locus sit ultioni: *Ibi consilii & pietatis studeatis visceribus abundare, ubi fas non est debitam fortitudinem exercere*.

II. Alterum exemplum petitur ex litteris a clero Gallicano ad Bonifacium VIII. Papam scriptis. Docent quippe, Regem Philippum Pulcrum convocasse Episcopos, Abbates, Priores conventuales, Decanos, Praepositos, & procuratores Ecclesiarum cathedralium & collegialium, syndicosque & procuratores urbium & communitatum regni, eos vero, iuxta Principis edictum, Parisios accessisse, & in Ecclesia cathedrali congregatos esse anno MCCCII. die decima mensis Aprilis. In eo conventu, cui Philippus interfuit, oratio Principis per procuratorem eius audita est. Disseruit ergo, Archidiaconum Narbonensem Philippo Regi litteras Pontificis reddidisse, in quibus duo quaedam continerentur. Primum, regnum Franciae sedi Apostolicae subiectum esse, etiam quoad temporalia. Secundum, quod nihil aliud erat quam primi exsecutio, praecipere Pontificem omnibus Praelatis, Magistris in theologia & Professoribus utriusque iuris, ut Romam accedant, ad corrigendum excessus & damna, quae Rex, officiales eius, Barones & populi inferebant Ecclesiis & personis ecclesiasticis

(1) Ivo epist. 158.

(2) Vide lib. 4. cap. 13. §. 1.

clesiasticis. Quoniam vero ex illa Episcoporum aliorumque virorum absentia oriretur miserrima totius regni vastitas, unde consequeretur pernicies fidei rarusque Sacramentorum usus, praeter immensam vim auri, quae extra regnum ea ratione asportaretur, velle Principem, cum consilio huius conventus, providere, ne quid detrimenti Regi, regno, & Ecclesiae Gallicanae adferant ea, quae a summo Pontifice & Ecclesia Romana tentabantur circa haec, quae supra dicta sunt & alia nonnulla capita. Introductas nempe reservationes beneficiorum, consecrationes Archiepiscoporum & Episcoporum ademtas Episcopis comprovincialibus, beneficia a summo Pontifice conferri alienigenis, qui neque in iis resident, neque ullo munere suo funguntur; super haec, omitti non debere pensiones, novas exactiones, & servitia immoderata, nonnullasque alias novitates, quas Princeps dissimulare ultra non poterat. Tum a Praelatis, Baronibus, ceteris, & ab unoquoque eorum summo studio postulavit, praecepit tamquam dominus, & ut amicus rogavit, ut se consilio & ope sua iuvarent, quemadmodum ad id tenebantur ratione fidei, quam Principi spoponderant. Quippe cupere se serio studere conservandae antiquae libertati, honori, & statui regni sui suorumque subditorum, ac praeterea reparandis damnis supra memoratis, ac reformationi regni & Ecclesiae Gallicanae. At Baronibus & syndicis communitatum seorsim deliberantibus in hac materia, una omnium vox fuit, reddere se Principi gratias, quod tam praeclarum consilium suscepisset; vitam porro se ac fortunas suas lubenter oblaturos periculis, ut regium illud consilium ad effectum perducatur. Addunt autem, se novitates illas non toleraturos deinceps, tametsi Princeps eas pati aut dissimulare voluerit. Episcopi vero in epistola sua, quam diximus, ad Bonifacium, aiunt, se conatos esse animos Regis ac Baronum placare ac lenire, ac publice dixisse, eam summo Pontifici mentem non fuisse, ut libertatem regni vel famam Regis violaret. Coactos tamen statim respondere, omni cunctatione remota; adeo, ut publice tunc dictum ad eos fuerit, quod si quis ipsorum contrariam sententiam promeret, haberetur pro inimico Regis & regni. *Ac praedicto*, inquiunt, *patenter & publice universis, quod si quis voluntatis contrariae appareret, ex tunc pro inimico Regis & regni notorie habebatur*. Quum autem intelligerent, in eo positum esse negotium, ut, si voluntati Regis & Baronum repugnarent, periculum esset, ne laici exuerent reverentiam & obsequium in Ecclesiam Romanam & Gallicanam, necessitate illa adactos respondisse, adiuvaturos se Regem consilio & ope sua pro conservatione personae eius, iuriumque, honorum, ac libertatis regni; eos nimirum Episcopos, qui ducatus, comitatus, baronias, aliave feuda possidebant, iuxta conditiones suorum iuramentorum; alios vero, secundum sponsionem fidei. Regi nihilomi-

minus supplicasse, ut pateretur Episcopos ad Bonifacium accedere, quandoquidem Romano Pontifici obedire tenebantur. Regem vero ac Barones respondisse, non permissuros se, ut Episcopi iter illud aggrederentur. Quum itaque manifestum foret, imminere dissidium inter regnum & Ecclesiam Romanam, quum eis minae frequenter proponantur pro captione temporalitatis; resque eo devenerit, ut pro nihilo habeantur excommunicationes, quas ferri circa haec contingeret; orare se Pontificem, ut eam curam his malis adhibeat, quae animorum concordiam possit reducere: tum etiam, ut litteras revocet, quibus eos evocaverat ad Concilium; *vocationis edictum*, ut aiunt Episcopi.

Epistola illa manifeste probat duas observationes a me paullo ante prolatas. Primum quidem, non solum personas ecclesiasticas, sed universum conventum deliberasse de politia ecclesiastica, ad prohibendam novitatis introductionem. Tum, Proceres & populum continere solitos in officio clerum, eisque securitatem addere adversus aulae Romanae terrores.

III. Intelligebant sane personae ecclesiasticae, eum agendi modum plurimum valere apud ingenia curiae Romanae. Itaque quoties privatim eorum interesat, publice protestabantur, non solum non assentiri se summi Pontificis desideriis, sed etiam Regem & Principes palam obsistere, adeo ut minarentur, se vitam ac fortunas suas ea de caussa lubenter objecturos periculo. Illustre huius rei exemplum exstat in conventu Ecclesiae Gallicanae, quem anno MCCXXVI. Avarici Biturigum egit Romanus Cardinalis (3), ut in Henrico III. narrat Matthaeus Parisius. Quum is de negotio Albigensium disseruisset, secretis conatibus, quum iam plures ex delegatis recessissent, obtinere tentavit, ut ratio haberetur petitionis, quam Papa faciebat, nimirum ut duarum praebendarum collatio sedi Apostolicae reservaretur, quarum una ad Episcopi aut Abbatis collationem pertineret, alia vero ad Capitulum aut Monasterium. Verum huic petitioni intercesserunt procuratores Capitulorum Ecclesiarum metropolitanarum, asserentes id fieri non posse, quin scandalum ingens excitetur in Ecclesia Gallicana, consensum vero quorumdam nullius roboris futurum in caussa, quae ad publicam omnium utilitatem spectabat. Addunt autem, Regi & omnibus Principibus destinatum esse, ei petitioni obsistere: *Quum fere omnes maiores, & generaliter omnes subditi, nec non & ipse Rex, & omnes Principes parati sint contradicere & resistere usque ad capitis expositionem & omnis honoris privationem; praesertim quum videatur imminere propter hoc scandalum subversio regni & Ecclesiae generalis*. Infra: *Domine, moveat vos zelus universalis Ecclesiae: quia si omnium esset universalis oppressio, posset ti-*

(3) Vide supra cap. 12. §. 30.

timeri, ne immineret generalis discessio; quod Deus avertat. Verba haec cum indignatione quadam facta Legati consilium interruperunt: qui palam professus est, se, quum in curia Romana versaretur, nunquam consensisse huiuscemodi exactionibus; & haud dubie mandatum illud ad se missum esse ea mente, ut exsecutioni mandaretur, si Imperii aliorumque regnorum consensus accederet.

CAPUT XXXIV.

De Conciliis Regiis Gallicanis tempore schismatis sub Carolo VI. & conservata per illa Ecclesiastica libertate.

SYNOPSIS.

I. De Conciliis Ecclesiae Gallicanae tempore schismatis ultimi.

II. In iis nihil reperitur adversum regiae auctoritati; quae semper tota integra conservata est. Deliberationes Ecclesiae Gallicanae spectantur tantum velut consilium Regi datum. Indigent eius consensu & confirmatione. Debent congruere statutis Conciliorum. Praeclara verba Ioannis Iuvenalis de Vrsinis Advocati regii referuntur.

III. Carolus sextus conatur extinguere schisma. Eam ob rem congregavit Concilium Gallicanum; in quo decreta est cessio Benedicti XIII. quam is pollicitus erat.

IV. Ex diversis ordinibus conflatam esse hanc congregationem, probatur ex institutione Caroli. Caute itaque intelligendus est Archiepiscopus Remensis, qui solius cleri mentionem facit.

V. Ordo observatus in rogandis personarum ecclesiasticarum sententiis, explicatus verbis Ioannis Iuvenalis de Vrsinis. Simon Cramaudus Patriarcha Alexandrinus praefuit huic conventui. Ei per legatos praefuisse Regem adnotatum est in vita MS. Caroli sexti.

VI. Legati ad Benedictum missi, qui viam cessionis ei proponerent. Vir callidus eorum ingenia elusit. Rursum legatio ad eum missa; itemque ad Bonifacium IX. ab Hispania. Irrito conatu. Dein subtractio ab obedientia Benedicti decernitur in Concilio Ecclesiae Gallicanae.

VII. Ei restituitur obedientia, opera Ducis Aurelianensis.

VIII. Rursum in congregatione Ecclesiae Gallicanae anno 1406. agitata est materia cessionis & subtractionis. Quorundam audacia edicto Principis repressa, qui aperte invehebantur in viam cessionis & subtractionis. Tum pronuntiat Concilium, non toleraturos se deinceps reservationes beneficiorum aliave ingenia aulae Romanae. Magni viri interfuerunt huic Concilio.

IX. Anno 1408. decreta est neutralitas. Ecclesia Gallicana modum praescribit tenendum in dispensationibus, iudiciis appellationum, & provisionibus beneficiorum, donec durabit ea neutralitas. Ea statuta confirmata sunt a Principe & a Concilio Pisano.

X. Post extinctum schisma, Carolus sextus Ecclesiam Gallicanam reduxit in suam antiquam libertatem. Magni momenti est eius constitutio.

I. SVb Carolo sexto, Carolo septimo, & Ludovico duodecimo Concilia Gallicana novam rursum faciem sumsisse videntur. Attamen si res propius introspiciatur, deprehendere licet, id nihil aliud esse, quam continuationem celebrationis Conciliorum regiorum, cum ac-

acceſſione quadam exteriori fulgoris, quo dignitas Eccleſiae Gallicanae illuſtratur. Certe occaſiones, quae tunc inciderunt, magni momenti erant, quod ageretur de reformatione Eccleſiae in capite & in membris, adeo, ut ad obtinendum id, quod deſtinatum erat, neceſſarium fuerit inveteratis corruptelis opponere conſenſum univerſae Eccleſiae Gallicanae, quae eam ob cauſſam omnium oculis proponi debuit, ut amplitudo eius clarius eluceret in conventu generali.

II. Attamen in Conciliis illis, quae ab anno MCCCXCIV. uſque ad annum MCCCCXL. frequentiſſima fuerunt, nihil regiae auctoritati adverſum reperitur. Contra in iis deprehenditur integra exſecutio iurium regiorum, quae in initio huius libri adnotata ſunt, ad Regem nimirum pertinere ius convocandi Eccleſiam Gallicanam, proponendi materiam, quam in conventu agitari voluerit, examinandi res in eo decretas, eaſque, ſi viſum fuerit, expedire, approbandi, earumque exſecutionem iubendi. Duobus modis fieri poteſt illud examen, vel cum conſilio illuſtriorum virorum ex tribus regni ordinibus, vel etiam ex ſententia minoris numeri. Primi modi exempla ſuperius propoſita ſunt quoad tempora ſecundae Regum noſtrorum dynaſtiae & initia tertiae. Vnde factum, ut Hincmarus ad Regem Ludovicum Balbum ſcribens anno DCCCLXXVII. dicat: *Quia de generalibus Eccleſiae ac regni negotiis ſine generali primorum regni conſilio & conſenſu ſpeciale dare conſilium neſcio, & conſenſum deliberare non valeo, nec praeſumo*. At nunc videbimus Concilium regium ad pauciores eſſe redactum; quum e contra corpus Eccleſiae firmetur praeſentia plurimorum hominum eruditorum, ut in conventibus negotia accuratius expendantur. Nunquam tamen diſcedere oportet ab hac certiſſima regula, deliberationes Eccleſiae Gallicanae conſiderari non poſſe aliter, quam velut conſilium Regi datum, eaſque exſecutioni non poſſe mandari abſque conſenſu & confirmatione eius. Praeterea decreta illa rata eſſe non poſſunt, ſi quid ſtatutum fuerit, quoad politiam eccleſiaſticam, adverſum canonibus Conciliorum generalium in regno ſuſceptorum. Oportet autem, ut eorum ſententiae congruant ſtatutis Conciliorum, ita, ut eo tantum tendant, ut aut mentem canonum interpretentur aut extendant. Sed Regum ea ſemper dignatio fuit, etiam illa aetate, ut ab eis tamquam a capite fluere exiſtimarentur bona conſilia; tribuebantque ipſi decretis auctoritatem, exſecutionemque maturabant, pro reformatione politiae eccleſiaſticae; conventus vero Eccleſiae Gallicanae, in quibus negotia agitabantur, conſilium ſuum ſubminiſtrabant. Propoſitio haec a Ioanne Iuvenale de Vrſinis Advocato regio in curia Parlamenti propugnata fuit in congregatione Eccleſiae Gallicanae, quae anno MCCCCVI. habita eſt Pariſiis. Advocati huius regii verba refert filius eius Ioannes Iuvenalis de Vrſinis Archiepiſcopus Remenſis in hiſtoria Caroli ſexti:

Il

Il monstra deux choses. L'une, la puissance du Roy de France, qui est le bras dextre de l'Eglise, & qu'il luy loit & doit assembler les personnes ecclesiastiques de son royaume touchant le faict de l'Eglise, pour avoir Conseil & en iceluy presider, comme Chef, quand il en est requis; & sans aucune requeste de personne, si bon luy sembloit; comme au cas, qui s'offroit, ou il avoit esté requis de par l'Université & d'aucuns Prelats & personnes ecclesiastiques. Et que sans supplication de personne, quand il verroit estre expedient, le pourroit faire, & en iceluy conclurre, & faire executer ce qui seroit conclu & avisé en iceluy Conseil. Ea vero sic reddi Latine possunt (1): *Duo quaedam ostendit*, inquit Archiepiscopus Remensis de patre suo loquens: *Primum quidem Regi Francorum, qui dextrum Ecclesiae brachium est, eam inesse auctoritatem, ut quoties caussa Ecclesiae agitur, si Concilium Ecclesiae Gallicanae ab eo petatur, congregare illud & possit & debeat, in eoque praesidere tamquam caput. Deinde posse Regem illud ipsum, etiam non rogatum, si maiestati eius visum foret, expedire, uti Concilium habeatur. Nunc quidem id fecisse eum iuxta preces academiae Parisiensis & quorumdam Praelatorum & personarum ecclesiasticarum. Addidit dein, posse Regem, si eae caussae inciderent, propter quas ipse putaret celebrandum esse Concilium, posse inquam illum, etiam nullo rogante, personas ecclesiasticas regni sui evocare, in eo autem Concilio curare, uti decreta condantur, quibus ipse robur & firmitatem auctoritate sua tribuet.* Huius regiae auctoritatis clara documenta exstant in modo agendi, qui tunc temporis usurpatus est ad sopiendum diuturnum illud schisma, quod Ecclesiae unitatem scidit per multos annos.

III. Quum Carolus V. Rex Clementi VII. Avenioni sedenti adhaesisset in schismate, filius eius Carolus VI. pariter cum universo regno adhaesit Benedicto XIII. quem post Clementis obitum Cardinales Avenioni commorantes elegerant, postquam eis pollicitus fuisset, amplexurum se omnes vias, quae proponerentur pro unione Ecclesiae, etiam usque ad cessionem sive resignationem papatus inclusive. Summa cura conatus est Carolus ad unitatem revocare contendentes, tam eum, qui Romae commorabatur, quam qui Avenioni. Vt autem investigaret, quanam in primis ratione id assequi posset, in Concilione generali, sive per viam compromissi, aut cessionis, Concilium congregavit Praelatorum, Capitulorum, nobilium, communitatum, Doctorum in theologia & in utroque iure, aliorumque procerum: qui censuerunt, viam cessionis securiorem esse, breviorem, ac omnium maxime honestam & decoram; porro eam fidelium conscientiam in tuto collocaturam, ac schisma prorsus exstincturam.

IV. Ex diversis ordinibus conflatam fuisse hanc congregationem, disci-

(1) Hunc locum visum est Latine reddere in hac editione.

discimus ex litteris Caroli sexti, in quibus sic habetur (2): *Convocavimus Concilium Praelatorum, Nobilium, Vniversitatum, plurium sacrae paginae & utriusque iuris Doctorum, religiosorumque devotorum, & aliorum procerum regni nostri: intra quos visis deligenter, atque discussis, ac digestis mature pluribus viis, tandem per opinionem ipsius convocati Concilii comperimus assumendam &c.* Quare cum cautione quadam intelligendus est Archiepiscopus Remensis in sua historia; in qua ait, Regem anno MCCCXCIV. congregasse Parisiis Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, monachos, & alias personas ecclesiasticas, ut sententiam eorum exquireret quonam modo se gerere deberet in caussa huius schismatis, *pour avoir leurs avis de proceder en cette matiere*. Verba enim haec non excludunt Nobiles aut ceteros, quos Rex evocaverat; tametsi indicant, eos in corpore Ecclesiae Gallicanae constitutos non fuisse, sed in Consilio regio. Vnde factum, ut eorum quoque sententiae, aeque ac sententiae Praelatorum, secundum quam subtractio huiusmodi decreta est, mentio fiat in decreto anni MCDVI. lato contra epistolam quamdam Academiae Tolosanae: *Praelatos, Vniversitates, viros devotos, Principes insuper & Duces, Barones, Milites, & cetera Regni & Delphinatus, & utriusque brachii suppposita accitos ad Concilium acciri & congregari feceramus*. Item in litteris Caroli VI. datis anno MCCCCVII. *Avons par plusieurs & diverses années fait assembler pardevers nous en nostre ville de Paris les Prelats, & le Clergé, & plusieurs des Princes de nostre sang, Barons, Vniversitez des estudes, & autres sages & preud' hommes de nostre Royaume en tres grand nombre, pour avoir sur ce leurs avis & conseil.* Quae sic latine reddi possunt: *Coram nobis per plures diversosque annos congregari fecimus in civitate nostra Parisiensi Praelatos clerumque & plures ex principibus nostri sanguinis, Barones, Vniversitates studiorum, & alios sapientes & prudentes viros regni nostri in magno numero, ut super ea re sententiis consiliisque eorum iuvaremur.*

V. At ex historia Ioannis Iuvenalis de Vrsinis discimus ordinem observatum in rogandis personarum ecclesiasticarum sententiis; qui melius explicari non potest, quam ipsis verbis auctoris: *Pour demander les opinions, & en faire les relations au Roy & à son Conseil, fut ordonné Messire Simon de Cramaut Patriarche d' Alexandrie & Evesque de Carcassone, qui estoit un des principaux du Conseil du Roy, & notable Clerc. Les Prelats & autres personnes ecclesiastiques furent tous assemblez au Palais a Paris.* Ea vero Latino sermone ita reddi possunt: *Ad rogandas autem sententias relationemque de iis ad Regem & ad Consilium eius faciendam constitutus est Dominus Simon de Cramaudo Patriarcha Alexandrinus & Episcopus Carcassonensis, vir unus e primis in Consilio Regis, & notabilis clericus, id est, plurima*

(2) Tom. 2. Libert. Eccl. Gallic. cap. 20. §. 1.

rima rerum ac litterarum peritia clarus. Praelati igitur cum aliis personis ecclesiasticis congregati fuere Parisiis in Palatio. Infra: *Le Patriarche leur exposa comme le Roy les avoit mandez pour avoir leur avis & conseil des manieres de proceder, & de trouver la voye d'y parvenir. Lors lesdits Prelats, en gardant les loüables coustumes anciennes, firent une procession par la grand sale du Palais & par la cour pour venir à la Sainte Chapelle; où fut dite une Messe du saint Esprit par un Prelat pour invoquer l'ayde de Dieu, à ce qu'il les voulut inspirer à bien delibeer. Puis s'en retournerent en ladite sale. Et les fit le Patriarche jurer qu'ils diroient leur vraye opinion, sans aucune fiction ny partialité; & demanda a chacun son opinion; dont il y en eut plusieurs belles & hautes. Et finablement tous furent d'opinion, que la voye de cession estoit la plus expediente, imò necessaire à trouver union, & meilleure que la voye de compromis, dont aucuns avoient touché. Laquelle deliberation fut rapportée au Roy, aux Seigneurs du Sang & du Grand Conseil; lesquels & furent tres-contens. Et fut conclu, que ladite voye diligemment se pratiqueroit.* Nos ista quoque Latine reddenda esse censuimus in gratiam exterorum, non quidem verbum e verbo reddentes, sed verborum sententiam sequentes: *Patriarcha habita ad eos oratione monuit, Regem eos ad se vocasse, ut eorum sententia & consilio iuvaretur in investiganda ratione exstinguendi schismatis. Tum Praelati, iuxta morem antiquitus observatum, processionem agentes per magnam aulam & cortem Palatii, demum ad sacram capellam venerunt, ubi ab uno ex Praelatis celebrata fuit Missa de Spiritu sancto ad invocandum auxilium divini numinis in capienda maxima deliberatione. His ita peractis, tum demum in eamdem aulam rediere. Iureiurando autem eos adegit Patriarcha promturos sententiam ex animo, absque ulla fictione, & nullo partium studio. Rogavit deinde uniuscuiusque sententiam. Multa porro & eleganter & docte hac occasione dicta in conventu sunt. Vna tandem omnium vox fuit, viam cessionis magis expedire, immo necessariam esse ad constituendam unionem, & haud dubie meliorem via compromissi, de qua actum fuerat ab aliquibus. Quum ita constitutum fuisset, eaque sententia ad Regem, ad Principes regii sanguinis, & ad magnum Consilium relata fuisset, summo ab iis applausu excepta est. Itaque decretum fuit, uti via cessionis omnino obtineret.* Verum Ioannes Iuvenalis silentio transmittit id, quod auctor MS. vitae Caroli sexti adnotavit, Duces Biturigensem, Burgundum, & Aurelianensem huic conventui praefuisse vice Regis.

VI. Anno MCCCXCV. Carolus exsequi volens hanc deliberationem, Duces Biturigum & Burgundiae patruos suos, ac Ducem Aurelianensem fratrem suum ad Benedictum Papam misit, qui ei persuaderent, ut secundum quod ipse pollicitus fuerat, viam cessionis ample-

plecteretur (3). Verum eorum ingenia elusit Benedictus, viam compromissi proponens inter partes, quod negotium istud adeo implicabat, ut finis nunquam sperari posse videretur. Post reditum Legatorum Rex cum consilio alterius congregationis rursum aliquot viros ad Benedictum destinavit, oratum, ut Papatu cederet; si vero is recusaret, finem se schismati imponere curaturum indicarent, prout melius fieri posse existimaret. Eodem vero tempore idem ab Bonifacio IX. Antipapa Romae commorante postulari iussit, quem ob eamdem caussam urgebant Legati Regum Angliae & Castellae, irrito utrobique conatu, quod uterque Pontificum dignitatem suam retinere destinasset. Quo factum est, ut Carolus Concilium Ecclesiae regni sui Parisiis congregaverit: ad quod accessere Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, procuratores Praelatorum absentium, ac deputati Capitulorum Ecclesiarum cathedralium. In eo conventu Rex praesente se, ac praesentibus etiam Principibus & gentibus Consilii sui, caussam hanc examinari orarique iussit utrinque a viris doctis, ad eum modum, quo orari caussae solent in curia Parlamenti. *Itaque*, inquit Carolus, *alternatis diebus in Consilio nostro, modo & forma, quibus audientiae in curia nostra dantur &c.* Dictum itaque est, teneri Regem iuxta sacram scripturam & canones ad adhibendum schismati remedium eiusque exstirpationem, una cum ceteris Regibus procurandam. Quoniam vero eius schismatis continuatio imputanda erat Benedicto summo Pontifici, quod viam cessionis a se in electione sua iuratam respueret, subtrahendam illi obedientiam velut schismatico. Itaque Rex se ad sententiam Ecclesiae Gallicanae accommodans decernit, cum consilio Principum regii sanguinis ac nonnullorum aliorum Principum Ecclesiaeque regni sui, se, Ecclesiam, clerum, & populum recedere ab obedientia Benedicti. Iubet autem, ut interim beneficiis provideatur per electiones & collationes. Constitutio illa data fuit Parisiis die XXVII. Iulii MCCCXCVIII. & proposita in Parlamento XXIX. mensis Augusti insequentis. Quoniam vero provisiones beneficiorum aliaeque expeditiones in curia Romana fieri solitae multis difficultatibus implicatae erant, Concilium Ecclesiae Gallicanae nonnulla statuta edidit, ut observarentur. Sed eorum confirmationem postulavit a Rege; qui eam concessit, postquam statuta illa in Consilio regio examinata fuerunt; ut patet ex constitutionibus regiis editis annis MCCCXCIX. & MCCCCVI.

VII. Quum subtractio non succederet ex sententia eorum, qui eius repertores fuerant, Dux Aurelianensis summa vi tentabat, ut obedientia Benedicto restitueretur (4). Eam ob caussam Rex clerum regni

(3) Vide Notas ad Vitas Papar. Avenion. pag. 1011. 1051. 1156. 1167. 1315. 1336. 1339. 1342. 1348. 1351. 1355. 1383. 1386. 1388.

(4) Vita Caroli VI. MS.

gni sui convocavit Lutetiam anno MCCCCIII. quo Benedictus misit duos Cardinales. Negotium agitatum est in Consilio regio, praesente Rege, *in absentia Praelatorum*; in quo decretum fuit, restituendam esse obedientiam Benedicto, iis conditionibus, quae in quadam schedula continebantur; quarum praecipuae fuerunt istae: Cessurum Pontificatu Benedictum, *cedente*, *decedente*, *vel eiecto adversario*, provisionesque beneficiorum valituras, quae factae fuerant tempore subtractionis. His actis, Princeps, praesentibus Biturigum & Burgundiae Ducibus, *determinationem* suam per Cancellarium significari iussit conventui Praelatorum: quorum aliqui statim consenserunt regiae constitutioni, alii vero moram sibi dari postularunt ad communicandum cum Episcopis suarum provinciarum. Interim Rex ad se Duces illos accersivit, & ad cathedralem Ecclesiam Parisiensem profectus est: ubi Missa per Cardinalem Praenestinum celebrata, populo significata est voluntas regia, habita in eam rem concione a Petro de Alliaco Episcopo Cameracensi. Attamen constitutio regia modestissimis verbis conscripta est. Declarat enim Rex, se quinquennio ante decrevisse subtractionem cum consilio Praelatorum, Principum, cleri, & magnatum regni. Quum autem sibi affirmatum fuerit a duobus Cardinalibus Papam Benedictum serio amplecti velle viam cessionis, idcirco se, cum consilio & consensu Ducum Biturigensis & Burgundi patruorum suorum, fratris sui Ducis Aurelianensis, & patrui item sui Ducis Borbonii, cum consilio etiam Praelatorum, academiarumque Parisiensis, Tolosanae, Andegavensis & Monspeliensis, plurimorumque magnatum & nobilium regni decernere subtractionem illam in posterum cessaturam, restitutumque iri Benedicto Papae obedientiam. Isthaec verbis Gallicis explicantur in alia eiusdem Regis constitutione, quae sic habet (5): *Sçavoir faisons que comme à grande & meure deliberation, & par le conseil des Seigneurs de nostre sang & lignage, des Gens de nostre Grand Conseil, des Prelats de sainte Eglise, Université & Clergié de nostre Royaume &c.* Quorum verborum haec est versio: *Notum fieri volumus, quoniam post magnam & maturam deliberationem, & ex consilio Principum de sanguine & genere nostro, gentium magni nostri Consilii, Praelatorum sanctae Ecclesiae, Universitatum & cleri regni nostri &c.*

VIII. Anno MCCCCVI. rursum congregata est Ecclesia Gallicana, ac rursum examinata materia cessionis & subtractionis. Iussit autem Rex in suo Consilio, ut de ea in utramque partem disputaretur a duodecim Theologis & Canonistis: inter quos magister Petrus Plaout sacrae theologiae Doctor (*) luculenter ostendit, quanta esset in huiuscemodi rebus regia auctoritas, ut inquit Ioannes Iuvenalis de Ur-

 finis.

(5) Tom. 2. Libert. Eccl. Gall. cap. 20. num. 9.

(*) *Monstra bien la puissance du Roy en telles matieres.*

finis. Tandem Concilium Regi supplicavit, ut quorumdam audaciam compesceret, qui paullo acerbius invehebantur in viam cessionis paullo ante propositam ad exstirpandum schisma, subtractionemque vituperabant, quae facta fuerat. Eam ob rem orarunt regiam maiestatem, ut sub certis poenis prohiberet, ne quis deinceps talia loqueretur, utque decerneret, rata esse & firma, quaecumque acta fuerant tempore subtractionis; quidquid vero secus praesumtum fuerit, in irritum mitteretur. Annuit Princeps postulatis, constitutione data die XIV. Ianuarii MCDVI. in qua continentur iussiones, mandata & prohibitiones, uti Concilium postulaverat (6). Praeterea Concilium pronuntiavit, non toleraturos se deinceps reservationes beneficiorum, gratias exspectativas, aliave ingenia aulae Romanae in contemtum veterum Conciliorum a summis Pontificibus introducta. Regem vero rogavit deliberationi huic auctoritatem addere, donec Concilium generale posset haberi. Cui petitioni se Procurator regius adiunxit. Notatu digna sunt verba constitutionis regiae, quae data est anno MCDVI. die XVIII. Februarii (7): *Supplicabant humiliter & devote, quatenus nos ipsorum deliberationi & conclusioni conformanter adhaerentes, ipsas gratas habere, & dictas Ecclesias & viros ecclesiasticos nostrorum Regni & Delphinatus quoad praedicta ad suam libertatem antiquam & iuris communis dispositionem, quantum in nobis est, reducere & in eadem libertate eos conservare & manutenere, omnia in contrarium impedimenta submovendo, dignaremur. Nos igitur attendentes, quod sicut sacerdotes debitores sunt, ut veritatem, quam audiverunt a Deo, libere praedicent, sic Princeps debitor est, ut veritatem, quam audivit a secerdotibus, probatam quidem Scripturis, defendat fiducialiter & efficaciter exsequatur; habita prius deliberatione matura & tractatu diligenti cum pluribus de genere nostro Principibus aliisque viris notabilibus & famosis; dictorum Praelatorum & aliorum virorum ecclesiasticorum & Procuratoris nostri supplicationem & requestam iustam & rationabilem sanctorumque Patrum & Conciliorum generalium decretis conformem reputantes, eam in forma sicut praemittitur de nostra certa sententia duximus admittendam: praedictas deliberationes & conclusiones ratas habentes, dictas Ecclesias & viros ecclesiasticos quoad praedicta ad suam libertatem antiquam & iuris communis dispositionem reducendos esse censemus, & quantum in nobis est reducimus, eosque in eadem libertate per nos de cetero manuteneri & conservari volumus per praesentes; mandantes & districtius iniungentes dilectis & fidelibus Consiliariis nostris gentibus nostrum praesens tenentibus, & qui in futurum tenebunt Parlamentum &c.* Verba ipsa referre volui, quoniam haec est summa congregationis, cui interfuerunt quamplures viri doctissimi, adeo, ut Ioannes Iuvenalis

(6) Cap. 20. num. 12.

(7) Cap. 22. num. 5.

nalis de Vrſinis affirmet (8), nullos aetate illa in univerſo orbe Chriſtiano reperiri potuiſſe viros, qui iſtos doctrina ſuperarent. Quapropter mirum non eſt, ſi cauſſas huius conſtitutionis ſequens aetas deſcripſit in Pragmatica Sanctione. Ceterum in his verbis conſtitutionis videmus quidem Eccleſiam Gallicanam decreta ſua edere, ſed ita tamen, ut ea a Rege confirmari poſtulet. At parte ex alia Princeps profitetur, ſe ex officio teneri ad tuitionem veritatis, quam ſacerdotes docuerint. Sed tamen obſervandum eſt; non ita ſe agere Principem, quaſi ad eum ſimplex tantum exſecutio pertineat, ſed cauſſae etiam cognitionem ad ſe trahere, ut videat, an ea, quae proponuntur, conſentanea ſint ſacrae ſcripturae & canonibus antiquorum Conciliorum. Vno verbo, univerſa examinat in ſuo Conſilio, pronuntiat petitiones aequas eſſe, Eccleſiam Gallicanam reducit in ſuam antiquam libertatem quoad proviſionem beneficiorum, decernit eam libertatem in poſterum obtinere debere, ac conſiliariis ſuis imperat huius conſtitutionis exſecutioni invigilare. Diſcrimen illud, quod intercedit inter deliberationes Eccleſiae Gallicanae & regias, pariter obſervatum eſt in conſtitutione edita anno MCDXVIII. in qua Princeps profitetur, recipere ſe deliberationes Eccleſiae regni ſui per modum conſilii: *Certas concluſiones per eos electas & tandem nobis ab eiſdem per modum conſilii relatas ſuſcepiſſemus, approbaſſemus, & eas ſolide tenendas ac inviolabiliter obſervandas ſtatuiſſemus.*

IX. Tandem anno MCCCCVIII. decreta eſt neutralitas, hoc eſt, decretum, ne alterutri Pontificum obedientia exhiberetur, non ei, qui Avenioni morabatur, neque etiam ei, qui Romae habitabat. Interim Eccleſia Gallicana Pariſiis congregata nonnulla ſtatuta condidit, quibus praeſcripſit ordinem tenendum in diſpenſationibus, iudiciis appellationum, & proviſionibus beneficiorum, praeſide Archiepiſcopo Senonenſi, ob abſentiam Patriarchae Alexandrini. Magni momenti eſt ultima clauſula (10): *Haec omnia deliberata ſunt, ſalvis iuribus Coronae Franciae & libertatibus Eccleſiae Gallicanae; ſalva etiam debita ſanctae ſedi Apoſtolicae reverentia & Domino Papae futuro legitimo, clave non errante.* Statuta illa a Rege confirmata fuerunt. Et quamvis eius conſtitutio de ea re non exſtet, huius tamen confirmationis mentio exſtat in conſtitutione diei XVII. Aprilis MCDXVI. itemque in conſtitutione anni MCDXII. quae ratas eſſe ac firmas ſanciunt proviſiones factas tempore neutralitatis (11): *A nous, qui ſommes Gardien, Protecteur, & Defenſeur des Egliſes de noſdits Royaume & Dauphiné, & qui les ſtatuts & ordonnances deſſuſdites faites audit Concile avons ratifiées & approuvées, appartient iceux & tous*

(8) *Auſſi en toute Chreſtienté on eut bien failly à trouver de plus notables Clercs.* num. 16.

(10) Cap. 20. Libert. Eccleſ. Gallic.

(11) Num. 21.

tout ce qui s'en est ensuivy, faire tenir & garder, sans enfreindre, id est: *Ad nos, qui sumus Custos, Protector & Defensor Ecclesiarum dictorum nostrorum Regni & Delphinatus, quique statuta & ordinationes supradictas, in dicto Concilio factas ratificavimus & approbavimus, pertinet, ipsas & quicquid ex eis secutum est sartas inviolatasque praestare & cavere, ne contra eas veniatur*. Concilium generale Pisanum habitum anno MCDIX. ea statuta approbavit; ut constat ex eius decreto, quod exstat in regestis Parlamenti.

X. Exstincto tandem apud Constantiam schismate, ac Martino V. summo Pontifice electo, querelae tamen Gallorum non desiere (12), quia Concilium non decreverat prohibitionem reservationum beneficiorum, neque pecuniarum exactionem vetuerat. Quapropter Rex coactus fuit definitivo decreto providere his rebus. Iam antea quidem anno MCDVI. statuerat ex sententia Concilii regni sui, ut Ecclesia Gallicana reduceretur in suam antiquam libertatem quoad electiones & collationes beneficiorum. Verum id decretum tantum fuerat interim valiturum, donec Concilium generale celebraretur. Sed quum videret nullum a Conciliis Pisano & Constantiensi remedium esse quaesitum, definitive pronuntiat. Reducens autem in perpetuum Ecclesias regni sui in antiquam suam libertatem decernit, ut provisiones beneficiorum fiant secundum antiqua Concilia, abolitis prorsus reservationibus & gratiis exspectativis. Tum prohibet exactiones Romanae curiae. Quo loco duo quaedam observanda sunt. Primum, constitutionem illam post exstinctum schisma latam esse, quum data sit anno MCCCCXVIII. Alterum, integrum Ecclesiae Gallicanae Concilium non fuisse convocatum ad tractandum de editione huius constitutionis; quae decreta fuit in Consilio extraordinario Principis, in quo aderant Praelati quamplurimi, nonnulli Consiliarii Parlamenti Parisiensis, ac Doctores. Haec sunt verba Constitutionis: *Praehabita deliberatione matura cum Praelatis quamplurimis & gentibus caeterarum dicti nostri Parlamenti aliisque pluribus Doctoribus & Magistris de dicta Universitate Parisiensi, in ingenti numero, in camera dicti nostri Parlamenti de mandato nostro congregatis*. Eapropter verba, quae sequuntur, addita sunt ad calcem huius constitutionis: *Per Regem, ad relationem magni sui Consilii in camera Parlamenti tenti per Dominum Delphinum Viennensem*.

CA-

(12) Num. 22.

CAPVT XXXV.

De Conciliis regiis Gallicanis sub Carolo VII. & Ludovico XII.

SYNOPSIS.

I. Carolus septimus Ecclesiam Gallicanam congregat Avarici Biturigum. In eo conventu examinantur decreta Concilii Basileensis, ac recipiuntur.

II. Publicam eorum acceptationem fieri postulat Ecclesia Gallicana. Tum condita Pragmatica sanctio. In ea emicant clara argumenta regiae auctoritatis.

III. Gallorum Reges in coronatione sua pollicentur Episcopis protectionem & tuitionem iurium Ecclesiae. Intelligendum id iuxta veteres formulas, quae explicantur. Iusiurandum Philippi primi Regis.

IV. Emicat item auctoritas regiae protectionis in congregatione Ecclesiae Gallicanae habita Avarici Biturigum anno 1440.

V. Conventus Turonensis tractavit de capitulis a Rege Ludovico XII. propositis anno 1510. de bello inferendo Papae Iulio. Responsa Ecclesiae Gallicanae spectanda sunt tamquam data ab iis, penes quos est auctoritas decernendi.

I. Carolo dein septimo regnante, Concilium Ecclesiae Gallicanae congregatum est Avarici Biturigum anno MCCCCXXXVIII. in eoque ad usum revocatae sunt omnes regulae supra a nobis observatae. Concilium Basileense generale plurima decreta statuerat pro reformatione disciplinae ecclesiasticae, praesertim quoad provisionem beneficiorum & iudicia caussarum. Dein Legatos suos ad Regem & ad Ecclesiam Gallicanam misit oratum, ut ea decreta susciperentur & observarentur in Gallia. Rex vero ex sententia magni sui Consilii convocavit in urbem Biturigensem Archiepiscopos, Episcopos, insignia Capitula, Abbates, Decanos, Praepositos, & alios Praelatos ecclesiasticos, Magistros & Doctores in iure divino & humano, aliosque viros doctos academiarum, aliasque item personas regni & Delphinatus; quos omnes in magno numero congregavit in Capitulo sanctae Capellae Biturigensis. Congregationi praesidebat Carolus Rex, assidentibus ei primogenito eius filio Ludovico Delphino Viennensi, Duce Borbonio aliisque magnatibus, & viris eruditissimis in rebus ecclesiasticis & saecularibus de magno suo Consilio: *In qua quidem solemni congregatione praesidentes, assistentibus nobis primogenito nostro Ludovico Delphino Viennensi, Duce Borbonio, aliisque magnatibus, proceribus, & viris peritissimis in ecclesiasticis & saecularibus de magno Consilio nostro.* In ea congegatione auditi sunt a Principe Legati Eugenii IV. caussam eius orantes, tum etiam Legati synodi Basileensis. Post quae Carolus utrorumque caussam se praesente examinare iussit diversos Doctores. Quum autem ea discussa fuisset, ecclesiasticae personae repraesentantes Ecclesiam Gallicanam summa cura apud eum enarraverunt, quanta confusio in politiam ecclesiasticam introducta esset,

esset, cui, ut ipsi existimabant, abunde providerant decreta Concilii Basileensis; itaque consentire se acceptationi horum decretorum, alios quidem prout concepta erant, nonnullos cum modificationibus a se additis: eas porro modificationes non ea mente introductas fuisse, quasi dubitaretur de auctoritate eorum, qui decreta haec condiderant, sed quia existimarunt eas congruere utilitati publicae & consuetudini Ecclesiae Gallicanae.

II. Concilium itaque Biturigense censuit, suscipienda esse decreta illa, orandumque Regem, ut publica eorum acceptatio fieret, atque edicto sive Pragmatica Principis sanctione firmarentur, eorumque exsecutio imperaretur curiae Parlamenti & aliis officiariis. Tum omnes Episcopi & personae ecclesiasticae repraesentantes Ecclesiam Gallicanam humiliter Regi supplicarunt, ut rebus in congregatione decretis regium consensum adhiberet, easque cum effectu protegeret, iubens, ut inviolabiliter observentur. At Princeps de negotio isto deliberari iussit in magno suo Consilio, in quo aderant Principes regii sanguinis, quamplurimi magnates, & viri graves ecclesiastici & saeculares. Considerans autem Carolus, sacerdotes teneri ad praedicandam veritatem, quam a Christo didicerunt, Regem vero ad eiusdem veritatis protectionem teneri, si sacris scripturis congruat; intelligens porro, post maturam deliberationem in Consilio suo habitam, supplicationem ac postulationem cleri iustam esse & rationabilem ac decretis sanctorum patrum consentaneam, praedictas deliberationes ratas habuit, eisque consensum & auctoritatem suam adiunxit, praecipiens, ut eae custodiantur & observentur & inter constitutiones regias describantur. Tum curiae Parlamenti & aliis officiariis praecepit, ut eas inviolabiliter observari facerent a personis ecclesiasticis & saecularibus, gravi poena rebellibus irrogata. Singula, quae hucusque diximus, colliguntur ex edicto, quod Pragmaticam sanctionem vocant. Ex eo enim discimus, Regem convocare Concilium regni sui, eique cum Consilio suo praesidere, caussas praesente ac iubente eo tractari, deliberationes Ecclesiae Gallicanae non ante exsecutioni posse mandari, quam Regis edicto firmatae sint, examinari porro debere a Principe in Consilio suo, protectionemque exsecutionis infractionumque castigationem delegari magistratibus regiis. Initio autem edicti Rex declarat, se ex officio, quod ipsi commune est cum universis Principibus, teneri ad conservationem canonum antiquorum patrum, ac praeterea id sibi privatim incumbere ob promissionem sive iusiurandum, quod in coronatione sua iuraverat: quas pariter caussas attulerat Carolus VI. in constitutione edita anno MCDVI. de qua superius egimus.

III. Nam Reges nostri in coronatione sua pollicentur, se protectionem & tuitionem suam exhibituros iuribus Ecclesiae conservandis. Quod

Quod intelligendum eſt iuxta veteres formulas, in quibus conſervatur voluntas Epiſcoporum, qui petitionem hanc fecerant. Eorum autem mens non ea tantum eſt, ut bonorum ſuorum conſervationem ſibi a Principe promitti velint, aut libertatem celebrandi officia divina, ſed praeterea ſolliciti ſunt de conſervatione iurium & privilegiorum, quae ad ipſos pertinent ſecundum canones. Ita enim docet formula iuriſiurandi a Philippo primo emiſſi anno MLIX. quum conſecratus eſt Rex vivente patre. Ea autem his verbis concepta eſt: *Ego Philippus Deo propitiante mox futurus Rex Francorum in die ordinationis meae promitto coram Deo & ſanctis eius, quod unicuique (*) de vobis commiſſis canonicum privilegium & debitam legem atque iuſtitiam conſervabo & defenſionem, quantum potero, adiuvante Domino exhibebo, ſicut Rex in ſuo regno unicuique Epiſcopo & Eccleſiae ſibi commiſſae per rectum exhibere debet. Populo quoque nobis credito me diſpenſationem legum in ſuo iure conſiſtentem noſtra auctoritate conceſſurum*. Formula illa deſcripta eſt, uſque ad vocem *populo*, ex ea, quam Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus obtulit Ludovico Balbo Caroli Calvi filio anno DCCCLXXVII. quum is apud Compendium coronatus & conſecratus fuit; quae exſtat in Capitulis Caroli Calvi a Sirmondo editis (1), quamque Reges ſemper uſurparunt uſque ad tempora Philippi primi. Ac licet dein eius verba fuerint immutata res tamen ipſa manſit. Sicut ante Ludovicum Balbum Reges eamdem quidem promiſſionem faciebant, ſed aliis verbis; ut conſtat ex promiſſione facta a Carolo Calvo anno DCCCLXIX. quando Rex Metis coronatus eſt in regno Clotharii: *Sciatis me... unicuique in ſuo ordine ſecundum ſibi competentes leges tam eccleſiaſticas, quam mundanas, legem & iuſtitiam conſervare.*

IV. Alia quoque Eccleſiae Gallicanae congregatio iuxta decretum Caroli VII. habita fuit Avarici Biturigum anno MCDXL. occaſione ſchiſmatis in Eccleſia vigentis, in qua auctoritas protectionis regiae ſingulariter emicat (2). Quum ſynodus Baſileenſis depoſuiſſet Eugenium IV. & in eius locum ſubſtituiſſet Amedeum Ducem Sabaudiae, qui Felix quintus dictus eſt, Legati Eugenii & Concilii Baſileenſis auditi ſunt a Rege coram Concilio Eccleſiae Gallicanae, quae nonnullas concluſiones edidit in hac materia. De his ergo quum relatum eſſet Principi in ſuo magno Conſilio, ipſe eas *gratas & acceptas* habuit (3): & ſecundum eas conſtitutionem edidit, quae ad Parlamentum miſſa eſt. Huius conſtitutionis ſententia haec eſt. Regem lubenter auditurum Eccleſiam legitime congregatam. Quoniam vero multi viri

(*) Legendum *de vobis & Eccleſiis vobis commiſſis*.

(1) Vide appendicem actor. veter. poſt Lupum Ferrar. tom. VI. VII.

(2) Tom. 2. Libert. Eccleſ. Gallic. §. 24.

(3) *Quas nobis in magno noſtro Conſilio relatas & per nos debite conſideratas, gratas & acceptas habendo &c.*

viri sapientes & docti dubitabant, an depositio Eugenii & nova Felicis electio in Concilio Basileensi factae iuste ac canonice decretae fuerint, & utrum Concilium illud sufficienter tunc repraesentaret Ecclesiam universalem, Principem persistere in obedientia Papae Eugenii. Quum autem materia huius caussae cognoverit, sive per Concilium oecumenicum, sive per congregationem Ecclesiae Gallicanae, quae frequentior convocabitur cum Ducibus, Baronibus, & affinibus suis, aut per communem consensum Principum, tum amplexurum eum veritatem catholicam. Accidit autem, ut per ea tempora, interim dum schisma erat inter Papam Eugenium & Concilium Basileense, personarum ecclesiasticarum studia se diviserint, adeo ut nonnulli partes Concilii sequerentur, alii vero Pontificis. Quoniam vero unius partis fautores & adhaerentes excommunicabantur & beneficiis suis privabantur ab alia, unde horrenda confusio emergebat in regno, Carolus, tametsi Eugenio adhaereret, propria auctoritate (nulla facta mentione Consilii Ecclesiae Gallicanae, tametsi ea adesset in urbe Biturigensi) suspendit citationes, censuras, privationes, & inhabilitationes, sive a Papa sive a Concilio factas; & curiae Parlamenti praecipit, ne pateretur eo praetextu personas ecclesiasticas perturbari in suis beneficiis, ut constat ex constitutione anni MCCCCXL. (4)

V. Ecclesia Gallicana congregata Caesaroduni Turonum a Ludovico XII. anno MDX. deliberavit de capitulis a Rege propositis, de necessitate nimirum belli gerendi adversus Iulium II. Papam, ad prohibendas invasiones eius, & de nullitate sententiarum, quas Iulius postea ferre posset (5). Responsa Ecclesiae Gallicanae non spectanda sunt tantum velut responsa Doctorum, qui interrogantur de caussa aliqua, quae ad conscientiam pertinet, sed velut responsa data ab iis, penes quos est auctoritas decernendi circa materiam propositam. Quamquam necessaria futura erat auctoritas regia ad publicam eorum exsecutionem.

CAPVT XXXVI.

Quod Princeps solus possit imperare exsecutionem canonum, non exspectata sententia Ecclesiae, ostenditur.

SYNOPSIS.

I. An Princeps imperare possit solus exsecutionem canonum, non exspectata etiam sententia Ecclesiae Gallicanae. Id ius competere Principibus probatur variis exemplis Imperatorum Christianorum.

II. In Gallia vero sanctus Ludovicus eo iure usus est. Quem ob hoc mire laudat Ioannes Iuvenalis de Ursinis.

III. Vtuntur adhuc eo iure Reges Francorum. Magni momenti est edictum Caroli sexti latum anno 1418.

I. Quae-

(4) Num. 25.

(5) Num. 28.

I. Quaeri potest, an ex eo, quod suprema canonum protectio ad Regem pertinet, sequatur, eum iubere posse, ut observentur, non expectata etiam sententia Ecclesiae Gallicanae. Certum quidem est, earum constitutionum observationem fore sanctiorem, si conderentur cum generali cleri consensu; quoniam unusquisque eam rem obtinere modis omnibus cupit, quam ipse suo iudicio comprobaverit. Nihilominus aeque certum est, Regem ex sententia Consilii sui, quod auget aut minuit, prout ei lubet, posse latis edictis decernere, ut canones observentur, ac circumstantias & modos necessarios addere ad faciliorem eorum exsecutionem, sive etiam ad veram eorum mentem explicandam, eosque accommodare ad utilitatem regni. Ad probationem autem huius auctoritatis exstant exempla omnium Imperatorum Christianorum, Constantini videlicet, Valentiniani, utriusque Theodosii, Arcadii & Honorii, Marciani, Leonis, Iustiniani, Heraclii, Leonis Philosophi & Basilii.

II. In Gallia vero, inter Reges tertiae stirpis emicat sanctus Ludovicus; qui propria auctoritate, nulla facta mentione congregationis Ecclesiae Gallicanae, celebre illud edictum tulit anno MCCLXVIII. quo pessumdantur novitates ab Ecclesia Romana per illas tempestates introductae, & Ecclesia Gallicana revocatur ad observationem canonum. Ioannes Iuvenalis de Ursinis Archiepiscopus Remensis in oratione sua ad Regem Carolum septimum, quae citatur in Notis ad historiam Caroli sexti ab eodem Ioanne conscriptam, laudat hunc Principem ob editam Pragmaticam sanctionem. Dein addit: *Et n' estes pas le premier Roy, qui a fait telles choses. Car qui bien void l'Histoire de Philippes le Conquerant, il ordonna le mesme. Si fit S. Loüis, qui est saint & canonizé. Et faut dire qu' il fit tres bien. Vostre pere & les autres les ont approvée.* (id est. *Neque enim primus es inter Reges, qui istiusmodi constitutionem edideris. Nam & in historia Philippi Augusti legimus, ipsum similiter olim statuisse. Eius vestigia assecutus est & sanctus Ludovicus, qui sanctus est & canonizatus. Affirmare autem decet, illum recte egisse. Pater tuus aliique eorum acta probaverunt.*)

III. Vtuntur adhuc eo iure Reges Christianissimi. Nam licet tomos deliberationum cleri Gallicani recipiant, eae tamen tantum spectantur velut consilium & (*) oratio ad Principem. Dein Rex decernit id, quod lubitum ipsi fuerit, sive respondendo in margine tomi, ut vulgo fieri consuevit; sive etiam per edictum, ut factum est in edicto Melodunensi anno MDLXXIX. & Parisiensi anno millesimo sexcentesimo sexto. Praeterea Reges nostri condunt constitutiones pro ordinanda politia ecclesiastica, ad exsecutionem canonum; neque ullam cuiuslibet coetus sententiam rogant, quam sui Consilii, quod ex per-

(*) *Remonstrances.*

personis ecclesiasticis & saecularibus constat. Aevo Caroli VI. quum maxime frequentes erant congregationes Ecclesiae Gallicanae, facile abstinebatur a roganda earum sententia. Quare non inutiliter a me observatum est in capite superiori, prohibitionem perpetuam reservationum & gratiarum exspectativarum, quae adversus curiam Romanam facta est, decretam fuisse a Rege anno MCDXVIII. cum consensu sui magni Consilii (1), ad quod extraordinarie vocati sunt nonnulli Praelati & Proceres, & officiarii Parlamenti, ac plurimi Doctores ex academiis. Ceterum edictum illud ex eo capite magnificum est ad probandam auctoritatem regiam in protectione canonum, quod editum est post schisma tandem exstinctum, & postquam his malis remedium adhibere recusaverat Concilium Constantiense, insuper habitis Gallorum postulatis. Porro, quod Ecclesia Gallicana anno MCCCCVI. fieri debere approbaverat, quamdiu schisma duraret, & donec Concilium generale celebraretur, id definitivo decreto Princeps decrevit post exstinctionem schismatis.

ADMONITIO STEPHANI BALUZII.

de Libro sequenti.

Editurus rursum librum septimum dissertationum de concordia sacerdotii & imperii, in quo agitur de iudiciis canonicis Episcoporum, putavi, in antecessum praemittenda esse aliquot insignia loca veterum scriptorum, ex quibus constabit, materiam hanc esse difficilem, quod nemo audeat accusare maiorem, quum manifesta crimina in Episcopo vix accipiant fidem, & quia, si convictus fuerit Episcopus, non punitur. Hinc enim fit, ut Episcoporum peccata interdum maneant impunita, tum etiam quia non convenit inter omnes, quaenam iurisdictio sit competens ad ea castiganda.

Ex libello Precum Marcellini & Faustini Presbyterorum pag. 37.

Sed Clementinus, licet non esset Christianus, tamen exhibens reverentiam nomini episcopatus, id eo maxime homine, quem videbat rationabiliter & fideliter obtinere, respondit Osio: Non audeo, inquit, Episcopum in exsilium mittere, quamdiu in Episcopi nomine perseverat.

Sanctus Hieronymus in caput octavum Ecclesiastis.

Possumus hoc testimonium accipere adversus Episcopos, qui acceperunt in Ecclesia potestatem, & scandalizant eos magis, quos docere & ad meliora debuerant incitare. Hi frequenter post mortem laudantur in Ecclesia, & beati in his, quae non probabiliter fecerant, publice sive a successoribus sive a populis praedicantur. Et hoc itaque vanum est, quia non, ut egerunt, sic audiunt, nec statim corripiuntur in peccato suo. Nemo quippe audet accusare maiorem. Propterea quasi sancti & beati & in praeceptis Domini ambulantes augent peccata peccatis. Difficilis est accusatio in Episcopum. Si enim peccaverit, non creditur. Et si convictus fuerit, non punitur.

Cassiodorus Senator lib. 1. Var. epist. IX.

Manifesta crimina in Episcopo vix accipiunt fidem.

Sanctus Gregorius in libro 1. de cura pastorali cap. 11.

Nemo quippe amplius in Ecclesia nocet, quam qui perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere praesumit; & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. *Citatur ex Augustino apud Burchardum lib. 1. cap. 209. sed male, quum sit sancti Gregorii.*

IV.

(1) *Per Regem ad relationem magni sui Consilii in camera Parlamenti tenti per Dominum Delphinum Viennensem.*

IVSTI HENNINGII BOEHMERI
OBSERVATIONES SELECTAE

CVM ANIMADVERSIONIBVS CARMINI FIMIANI

AD LIBRI I. CAPVT I.

OBSERVATIO I.

§. I. DE novo Auctor illustrissimus repetit Ecclesiarum distributionem & subordinationem ab instituto Apostolorum, de qua sententia quid iudicandum sit, iam ad *lib. I. obs. VI.* brevibus mentem meam aperui, potissimum vero hoc capite id agit, ut originem metropolitanorum Apostolis ipsis deberi evincat, argumentis tamen non adeo concludentibus, in quo quidem Beveregius *in cod. canon. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 15. eum sequi videtur, hoc tamen temperamento adhibito, ut *magis exemplis, quam praecepto metropolitanis & primatibus instituendis occasionem videantur praebuisse*, & quidem vel ideo, quod in propaganda Ecclesia tantam provinciarum, & metropoleon rationem habuerint (I). De origine metropolitanorum.

§. II. Enimvero hanc sententiam serius in Ecclesia iam corrupta natam fuisse, vel inde patet, quod in antiquis Conciliis talis Episcoporum subordinatio & primatus non ab *Apostolico instituto*, sed *mera consuetudine* repetatur. (II) De Synodo Nicaeae- In Conciliis origo metropolitanorum a consuetudine trahitur.

Hh 2

(I) Nemo unus ignorat, quanta animorum contentione de Metropolitanorum origine inter eruditos disceptetur. Eorum ortum ab Apostolis arcessit Petrus de Marca, qui suam sic explicat sententiam; nempe Apostolos in Tito potissimum & Timotheo formam ac specimen quoddam metropoliticae potestatis edidisse; exsecutionem vero & complementum sequentibus saeculis reliquisse. Eamdem tuentur sententiam, ut nostros Baronium, Thomassinum, Bacchinium, Schelstratum, Pagium, Alexandrum ceterosque mittam, viri inter Protestantes eruditissimi Vsserius opusc. *de origine Episcopor. & Metropolitanor.* Beveregius *Codic. Canon. vindicat.* II. 5. & Hammondus *diss.* IV. *contr. Blondell. cap.* 5. & *praef. in ep. ad Tit.* Ea tamen displicet Dupinio *de antiq. Eccles. discipl. diss. VI.* §. 2. ubi argumenta a Cl. Marca in suam sententiam allata elevare conatur, & Caveo *primit. Christianism. p.* 92. Malunt ii, non multo post Apostolorum aetatem ob schismata atque haereses, & controversias inter Episcopos enatas cogitatum de uno in unaquaque provincia eligendo, a quo oborti casus definirentur, rusque omnes ad commune & publicum Ecclesiae statum pertinentes dirigerentur. Ad horum partes accedit Boehmerus, ac Marcae sententiam oppugnare adoritur. Dupinio iam respondit Orlendius *Orb. sacr. & profan. part. I. lib. I. cap.* 4. Boehmerus autem, praeter quam quod dum aliena errata castigare studet, in eo ipso non semel exerrat, non ea expromit, quae a praeclari Antistitis doctrina cordatum quemque dimovere queant, ut in subiectis Animadversionibus passim dispiciemus.

(II) Vnicum & praecipuum Boehmerianae pompae ferculum, ac rationum robur, & caput, quibus suam ille sententiam adstruit, est, quod Metropolitanorum origo non Apostolico instituto, sed moribus adscribitur in vetustis monumentis, quae incorruptis, uti Catharus garrit, Ecclesiae saeculis edita sunt. Sic moribus Metropolitanorum dignitatem inductam, colligit (ut eodem, quo ille recenset ordine, rem sistam) ex Nicaena Synodo *can.* VI. Leone I. *ep.* XXX. *ad Anatol.* Synodo Ephesina *Act.* VII. Nicaena *can.* VII. & Innocentio I. *ep. ad Alexandr.* Verum enimvero conflatum ex hisce

caena constat, quod *can. VI.* morem antiquum circa Ecclesias eminentiores confirmaverit, a quo primatum earum haud repetiisset, si institutum apostolicum in promtu fuisset, quippe quo magis eis prospici potuisset, quam solis moribus antiquis, qui

ce testimoniis argumentum Marcae sententiam non impetit; is enim in re satis implicata & obscura sentit, Apostolos specimen quoddam edidisse distribuendarum provinciarum, & Metropolitanorum instituendorum; exsecutionem vero, & peculiares institutiones processu dein temporis factas ab Episcopis, qui Ecclesiis ab ipsis Apostolis conditis praesidebant; indeque factum, ut veteres hanc provinciarum divisionem non ipsis Apostolis, sed patribus & vetustae consuetudini attribuerint. Sed videamus, quanti facienda sint, quae a recensitis veterum locis desumuntur argumenta. Agmen ducat Nicaeni Concilii canon VI. quo cautum, *antiquos mores servari*, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, secundum quos Alexandrinus Episcopus ἐξουσίαν *potestatem* habeat in Ecclesias Aegypti, Lybiae, & Pentapoleos Romani Antistitis exemplo, & Antiocheno, ceterarumque provinciarum Metropolitis καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις *sua privilegia servari* πρεσβεῖα σώζεσθαι. Nullius Nicaeni Patres Apostolicae auctoritatis aut legis meminere, sed tantum Metropolitanorum iura ad consuetudinem referunt, & secundum eam constituunt. Quid tum? Propositum non fuit Nicaeensibus Antistitibus in origines privilegiorum, quae Ecclesiae ante hominum memoriam obtinuerant, inquirere; sed ea tantum perlata lege rata iubere, & quidem sub ἀρχαίων ἐθῶν *antiquorum morum* nomine, ut innotesceret, se nihil novi in Ecclesiam induxisse, nec alia singulis Ecclesiis privilegia adseruisse, quam quae maiores ipsorum Ecclesiis concesserant, & tempus, atque usus (ἔθος enim rem tempore & usu confirmatam sonat) rata habuerant. Nihil autem vetat adseverare, *antiquam consuetudinem*, secundum quam Metropolitanorum privilegia ubique gentium servari iubent Nicaeni Patres, ab Apostolis ortam fuisse; quin multa suadent, eam non aliunde, quam ab ipsis Apostolis, proficisci potuisse. Et vero inter omnes convenit, Nicaenum illum canonem, si minus de Patriarchis, de Metropolitanis loqui, nihilque novi in eo constitutum, sed tantum Ecclesiarum privilegia, longo diuturnoque tempore atque usu confirmata, fuisse agnita, & perlata generali lege primum roborata: constat item prioribus ante Nicaenam Synodum temporibus Episcopos cuiusque gentis alicui inter se primo paruisse, & eam plerumque fuisse, qui Metropoli eiusdem praeerat, sine quo reliquarum urbium Episcopi nihil maius, sed tantum, quae ad suam cuiusque paroeciam spectabant, facere consueverunt. Dispiciamus itaque, num privilegia haec Metropolitanorum Antistitum, quae Nicaena Synodus sub *veterum morum* nomine confirmat, ad Apostolica tempora adscendant. Inde usque a saeculo secundo in omnibus tum cognitis orbis terrarum partibus, hoc est, Asia, Europa, & Africa, Metropoleon & celebriorum urbium Episcopi quemdam in Episcopos provinciae suae primatum ac praerogativam habuere, iisque praelati fuerunt. Eiusmodi primatus elucet in Synodis secundo labente saeculo habitis in Asia & Europa de die paschatis celebrandi. Namque Synodo in Palaestina habitae ob eam controversiam Theophilus Caesariensis & Narcissus Hierosolymitanus; Ponticae Palma Amastridis Episcopus; Asianae Polycrates Ephesinus; Romanae Victor I.; Gallicanae Irenaeus Lugdunensis praefuere. Vid. Eusebium *H. E. V.* 23. *&* 24. Singula haec Concilia suos habuere praesides Metropoleon Antistites; siquidem Caesarea Palaestinae; Ephesus Asiae proconsularis; Roma Italiae; Lugdunum Galliae Metropoles erant. Praefuerunt quidem Palaestinae Synodo Theophilus Caesariensis & Narcissus Hierosolymitanus: & primo Caesariensis, dein Hierosolymitanus: ille ut Metropolitanus, hic ut celeberrimae sedis Episcopus, quippe qui habebat ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, hoc est, proximum post Caesariensem Metropolitam suum honorem, ut ex Nicaeensi canone VII. de quo infra. Praefuit Synodo Ponticae Palma ὡς ἀρχαιότατος, *ut antiquissimus* omnium, inquit Eusebius, non ut Metropolitanus; is enim erat Amastridis Episcopus, non Heracleae, quae Ponti Metropolis erat, quaeque tum forte suo carebat Episcopo. Praefuerunt reliqui Episcopi

qui plerumque obscuri & incerti sunt, & proinde in Concilio Nicaeno confirmatione indigebant. Ipse Leo I. ut primatum Constantinopolitanum, in Concilio Chalcedonensi *can.* *XXVIII.* firmatum, everteret, unico in Synodo Nicaena, non apostolo-

scopi suae quisque Synodo, tamquam Metropolitani. Praefuit Polycrates omnibus Asiae Episcopis, eosque ad Synodum convocavit, Victore Romano id petente, ac agnoscente in Polycrate Ephesinae Metropoleos Antistite hoc ius convocandi & praesidendi Synodis provinciae; quin & ipsis Asianis Episcopis hoc illius privilegium religiose servantibus. Praesedit tandem Irenaeus Lugdunensis Synodo Gallicanae, ut totius Galliae Metropolitanus; inquit enim Eusebius: *και των κατα Γαλλιαν δε παροικιων, ἁς Εἰρηναιος Ἐπισκοπει*. Omnes ergo *κατα* Γαλλιαν *παροικιαι*, nulla excepta, Irenaeo suberant. Est autem *παροικια* territorium, quod unusquisque Episcopus gubernat; plurium vero paroeciarum aggregatio *ἐπαρχια* dicitur, Metropolitano subdita. Sed & supra universos per Galliam Episcopos primatum habuisse Irenaeum, idem diserte tradit Eusebius: *ἐν οἷς* (loquitur de admonitione a pluribus Episcopis ad Victorem missa) *και ὁ Εἰρηναιος ἐκ προσωπου ὧν ἡγειτο κατα την Γαλλιαν ἀδελφων ἐπιστειλας*. *Ex quorum numero Irenaeus in epistola, quam scripsit nomine fratrum* (hoc est, Episcoporum) *quibus praeerat in Gallia*. In Africa etiam iisdem fere temporibus Episcopos Metropoleon *πρεσβειον* habuisse, liquet ex Agrippino Carthaginiensi Episcopo, qui Africanos Praesules ad Synodum convocavit, eique praesedit, teste Cypriano *ep.* LXXIII. *ad Iubaian.* Quod idem ab ipso Cypriano deinde factum, multae eius epistolae produnt, praesertim XLV. LXI. & LXV. Hic autem Episcoporum supra alios primatus, quem pro re nata secundo tertioque saeculo Metropoleon Episcopi ubique exercuerunt, non tum primum institutus est, sed iampridem constitutus supponitur. Compertum autem est, Apostolos, virosque Apostolicos peculiarem habuisse civilium Metropoleon rationem, ita ut primaria provinciae Ecclesia haberetur ea, quae in eius Metropoli esset collecta, a qua reliquae inferiorum urbium Ecclesiae & Episcopi penderent, cumque illa concordiam & unitatem colerent. Quum itaque Nicaena Synodus Episcoporum supra alios primatum non instituerit, sed agnoverit & confirmaverit, ac universalis Ecclesiae usu fuerit subinde receptus, nulla ut provincia esset, in qua non unus Metropoleos Episcopus reliquis praeesset; quum primatum in sua quisque provincia inde a saeculo secundo exercuerit in Asia, Europa, & Africa; quum de prima eius consuetudinis, ubique vigentis, ut scilicet unus in quaque provincia Episcopus & quidem Metropoleos maiorem prae reliquis auctoritatem haberet, institutione ac primordiis nihil occurrat in monumentis ante Nicaenam Synodum; quum tandem Apostoli ipsi summam in qualibet provincia Metropoleos rationem habuerint, eorumque exemplo ducti proximi Apostolorum successores primas Episcopo Metropoleos cuiusque provinciae detulerint in Ecclesia procuranda; merito ad Apostolicam institutionem refertur Episcoporum Metropolitanorum supra alios provinciae Episcopos primatus, ex probatissima Augustini regula *lib.* IV. *contr.* *Donatist.* *cap.* XXIV. *quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*. Profecto Apostoli, si non expresse praeceperunt, ut unus in singulis provinciis Episcopus, nedum is, qui Metropoli praeesset, ceteris praesideret; luculento tamen exemplo tradiderunt, honorem Metropoli cuiusque provinciae deferendum, quo proximi Apostolorum successores primatum quemdam Episcopo cuiusque Metropoleos attribuere edocti sunt. Itaque ne ambigas, quin generalis Metropolitanorum in provincia sua primatus ab Apostolica traditione manarit: peculiaria vero privilegia, quae Metropoleon Episcopi sibi postea vindicarunt, usu & consuetudine inducta sunt: quo factum, ut maiora aut minora, plura aut pauciora fuerint, ceu loci ac temporis ratio postulavit. Qui ipsa veterum monumenta, quibus metropoliticae potestatis origo moribus adscribi videtur, sedulo excutiet, observabit, in omnibus pro certo & concesso sumi, aliqualem Metropolitanorum in alios Episcopos primatum ab Apostolica traditione acceptum, & longa diuturnaque consuetudine

ſtolico inſtituto ſe fundavit, quum ſi hoc ipſum toto allegare potuiſſet, fortioribus forſan argumentis contra Anatolium pugnaſſet. In controverſia, quae olim inter Epiſcopum Antiochenum & Cypri Epiſcopos obtinuit, non alind fundamentum in Syn-

ne roboratum: peculiaria vero Metropolitanorum privilegia inter antiquos Eccleſiae mores referri. His ita conſtitutis, aio nihil obturbare, quominus τα ἀρχαια ἐθη in Nicaeno canone VI. accipias pro traditionibus Apoſtolicis, diuturno tempore atque uſu Eccleſiae confirmatis, & prae locorum ac temporum adiunctis ſenſim auctis. Coniecturam hanc, praeter hactenus edifferta, nonnulla veterum teſtimonia confirmant: Epiſcopi Cyprii privilegia Metropolitani ſui vindicarunt adverſus Patriarcham Antiochenum, eaque ad Apoſtolica inſtituta retulerunt. Epheſini Patres Act. VII. ex eorum ſententia pronuntiarunt, cuſtodiendum ἀρχαιον ἐθος, & explicatius τα ἐξ ἀρχης ἀνωθεν δικαια, *iura, quae ab initio plantatae Eccleſiae fuerant*. Igitur ἀρχαιον ἐθος idem ſonat ac το δικαιον ἐξ ἀρχης, hoc eſt, inſtitutum Apoſtolicum. Iuvenalis Hieroſolymitanus in Synodo Chalcedonenſi Act. IV. contendit, debere ſibi ut moderatori & iudici Antiochenum Antiſtitem ſubeſſe, uti iubet *mos ab Apoſtolico ordine ac traditione profectus*, ἐθος ἐξ ἀποστολικης ἀκολουθιας και παραδοσεως. Vides, perſuaſum Hieroſolymitano Antiſtiti fuiſſe, Eccleſiarum πρωτεια & privilegia Apoſtolicam habere inſtitutionem, & quod ἐξ ἀποστολικης ἀκολουθιας και παραδοσεως deſcendit, το ἐθος nomine ab eo deſignari. Tandem Synodus Antiochena *can.* IX. iubet, Metropoleos Antiſtitem totius provinciae curam ſuſcipere, ac maiora negotia expedire κατα τον ἀρχαιοτερον κρατησαντα ἐκ των πατερων ἡμων κανονα, *ſecundum antiquiorem, qui obtinuit, Patrum noſtrorum canonem*. Habes, a Patribus Antiochenis ἀρχαιοτερον πατερων κανονα dici, quod alias ἀρχαιον ἐθος adpellatur. Quinam vero iſte, ἀρχαιοτερος κανων, niſi canon XXXIV. Apoſtolicus, ubi idem cavetur, qui ſane antiquiſſimus eſt? Aut undenam is proficiſci potuit, niſi ab ipſis Apoſtolis, qui ſummam ad provinciarum Metropoles curam contulerunt; quod ita facilius propagari, & propagata melius adminiſtrari res chriſtiana potuit; ab ipſis namque ceterae provinciae urbes quodammodo pendebant, earumque exemplum ſequebantur, & in quibus maior erat hominum concurſus, quod Praeſes in iis ſedere, omneſque civiles in tota provincia exortas cauſſas iudicare ſolebat: quam cauſſam exprimit idem Antiochenus canon, qui κατα τον ἀρχαιοτερον κανονα Epiſcopum Metropoleos in unaquaque provincia tamquam ceterorum caput habendum eſſe decernit, δια το ἐν τῃ μητροπολει πανταχοθεν συντρεχειν παντας τους τα πραγματα ἐχοντας, *eo quod in Metropolim undequaque concurrant omnes, qui negotia habent*. Nullum itaque praeſidium Boehmero eſt in Nicaeenſi canone VI. Dum vero a Leone I. opinionis ſuae firmamenta corrogat, & exerrat, & operam abutitur. Labitur quidem dum aſſerit, Eccleſiae Byzantinae primatum a Chalcedonenſi Synodo can. XXVIII. fuiſſe firmatum; non enim Chalcedonenſes Patres, ſed Anatolius & Byzantini clerici canonem illum condiderunt, egeruntque apud ducentos Epiſcopos, qui ex ſexcentis, quibus Chalcedonenſis Synodus conſtabat, remanſerant, ut privilegia CPolitanae Eccleſiae a ſecunda Synodo oecumenica tributa, confirmarentur, ac dioeceſes Thracicam, Aſianam, & Ponticam procuraret; idque contra ipſius Synodi mentem, obſiſtentibus Legatis Pontificiis, diſſentientibus Occidentalibus Antiſtitibus, invitis aut inſciis primariis Orientis Epiſcopis, ſuffragiiſque Epiſcoporum per vim extortis: quae omnia fuſe probavimus *Animadv. in Obſerv. ad Conc. l. 1. p. 101.* Quod vero Leo Anatolii CPolitani primatum ambientis adverſus Nicaenae Synodi decreta, ipſius Nicaeni Concilii auctoritate refellit; ideone eum negaſſe dicetur, Metropolitanae dignitatis incunabula Apoſtolicis inſtitutis deberi? At facile Obſervator cauſſam intelligere potuiſſet, cur Leo Byzantinorum clericorum ambitum Nicaenae potiſſimum Synodi auctoritate reprimendum putaverit; Byzantini enim, qui canonem illum XXVIII. condiderunt, adſeverabant, ſe *paternas definitiones, ac praeſertim Synodi CPolitanae CL. Epiſcoporum regulam ſequi*, πανταχου τοις των ἁγιων πατερων ὁροις ἑπομενοι, και τον ἀρτιως ἀναγνωσθεντα των ρν. θεοφιλεστατων Ἐπισκοπων. Ut igitur eorum mendacium redargueret Leo,

Synodo Ephesina quaerebatur, quam in more veteri. Sic enim act. 7. patres decernunt: *Si non est vetus mos, quod Episcopus Antiochenus ordines in Cypro, sicut docuerunt religiosissimi viri, qui ad Synodum accesserunt, habebunt ius suum intactum & in-*

Leo, probaretque Byzantinorum conatum evertere receptas Patrum sanctiones, ac interturbare Ecclesiarum iura & privilegia a Nicaena Synodo probata & confirmata; e re sua consultissime duxit, Nicaenorum praesertim Patrum auctoritate pugnare. Sed ex eodem Leone in ipsis ad Anatolium litteris luculenter adparet, eum originem primatus Ecclesiarum ab Apostolis arcessere: postquam enim edixit, servandas esse Nicaenorum Patrum regulas (can. VI.), ideoque *non convellenda provincialium iura Primatuum, nec privilegiis antiquitus institutis Metropolitanos antistites fraudandos*; continuo subdit: *nihil Alexandrinae sedi eius, quam per S. Marcum Evangelistam Petri discipulum meruit, pereat dignitatis... Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum praedicante Petro Apostolo christianum nomen exortum est, in paternae constitutionis ordine perseveret, & in tertio gradu collocata, numquam se fiat inferior*. Ne vero ullas a Leone suppetias quaerat Causidicus Halensis, ipsum rursus audiat Pontificem *ep.* LXXXIV: *inter beatissimos*, inquit, *Apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, & quum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praemineret. De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione provisum est, ne omnes omnia sibi vendicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia; & rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret, & nihil umquam a suo capite dissideret.* En, ut diserte tradit Leo, a forma illa per Christum constituta pro Ecclesiae suae regimine, ut nempe Petrus Apostolis, Petrique adeo successor Episcopis praeesset, Apostolos deduxisse regulam constituendi ac perficiendi *ἱεραρχιαν* Ecclesiae, instituendo in provinciis Episcopos maioris auctoritatis, qui aliis inferioribus praeessent; ac quosdam in praecipuis urbibus collocando, qui plurium simul provinciarum Antistitibus praesiderent: unde Metropolitani & Patriarchae orti sunt. Transeo nunc ad Ephesini

Concilii Actionem VII. Ea frustra nititur Observator; quum enim Cyprii Episcopi contenderent, non debere Antiocheno Patriarchae Metropolitanum suum subesse, cuius iura & privilegia ab Apostolicis usque temporibus deducebant, Ephesina Synodus ex eorum sententia definivit. Recurritur quidem in hac Synodo ad *ἀρχαιον ἐθος*, & *ἀρχαιαν συνηθειαν*, & explicatius ad *τα ἐξ ἀρχης ἀνωθεν δικαια*, *iura, quae* AB INITIO *plantatae Ecclesiae fuerant*. Sed quum Cyprii Antistites ab Apostolicis temporibus repeterent privilegia Metropolitae sui, Patresque Ephesini id ratum habuerint; nihil vetat, quominus *τα ἀρχαια ἐθη* de Apostolicis moribus seu traditionibus interpretemur; praesertim quod ii *ἐξ ἀρχης* *ab initio* obtinuisse dicantur. Binghami ipsius testimonium *Origin. Eccles. II. 16. §. 1.* non omittam: *certum est*, inquit, *Episcopos Cypri in Concilio Ephesino contendisse, quod metropolitani sui privilegia eiusdem cum Apostolis aetatis essent*. Testimonium porro, quod subditur Concilii Nicaeni can. VII., ad rem non facit; non enim de iure metropolitano ibi agitur, sed de honore quodam metropolitico proximo. Scilicet quum Caesareae ut metropoleos Episcopus Hierosolymitano per plura saecula praepositus fuerit, ac Hierosolyma ipsius Servatoris nostri sedes esset, & hinc religio christiana in universum orbem derivata fuerit, ideoque eius Episcopus honorem prae aliis habuerit; Nicaeni Patres decreverunt Episcopum Aeliae seu Hierosolymorum habere non *ἁπλως* honorem, sed *ἀκολουθιαν της τιμης*, *consequentiam honoris*, hoc est, proximum post metropolitanum, Caesariensi *metropoli propria dignitate servata*, *τῃ μητροπολει σωζομενου του οἰκειου ἀξιωματος*; & quidem nullum novum constituentes, sed tantum pristinum eius honorem Episcopo Hierosolymitano ratum facientes, illum nempe, quem ex antiqua consuetudine obtinuerat, *ἐπειδη συνηθεια κεκρατηκε, και παραδοσις ἀρχαια*, *quoniam obtinuit consuetudo; & antiqua traditio*. Sed ex ipsa Hierosolymitana Ecclesia argumentum suppetit adversus Boehmerum. In Synodo Chalcedonensi Act. IV. Iuvenalis Hiero-

& inviolatum, qui sanctis in Cypro praesunt Ecclesiis, secundum canones & veterem consuetudinem. Conquesti enim erant Cypri Episcopi, Antiochenum ius ordinandi ad se rapere attentare praeter canones & consuetudinem, quae iam olim invaluerat, proinde patres Ephesini consuetudinem hanc pro ratione decidendi admittebant, quum forsan illa gravius pondus habuisset, quae ab Apostolorum instituto deducta esset, si modo in promtu fuisset. Eodem modo Aeliae Episcopo in *can. VII.* Concilii Nicaeni honor quidam confirmatur propter *antiquam consuetudinem*. Ipse Innocentius I. in *ep.* 13. ad Alexandrum Antiochenum Episcopum, consultus, *an divisis imperiali iudicio provinciis, ut duae metropoles fiant, sic duo metropolitani Episcopi numerari debeant?* respondet, *secundum pristinum provinciarum morem metropolitanos Episcopos numerandos esse*: quae verba satis ostendunt, metropolitanorum primatum ma-

rosolymorum Antistes adseveravit, debere Ioannem Antiochenum Episcopum Hierosolymitano, tamquam moderatori ac iudici suo parere, honoremque deferre, ex Apostolorum institutione ac traditione, και τῳ αποστολικῳ της Ἱεροσολυμων ἁγιας του Θεου εκκλησιας ὑπακουσαι και τιμησαι. παρ' ᾡ μαλιστα ἐθος αυτον των Α'ντιοχεων ἐξ ἀποστολικης ἀκολουθιας και παραδοσεως ἰθυνεσθαι, και παρ' αυτῳ δικαζεσθαι, *& Apostolico throno Dei Ecclesiae Hierosolymorum obedire, honoremque deferre, praesertim quum apud hunc thronum Antiochenam sedem ex Apostolico ordine & traditione mos sit dirigi, & apud ipsum iudicari*. Ex hoc loco illud tuto conficitur, persuasum fuisse Hierosolymitano Antistiti, ab Apostolica institutione ac traditione derivandum esse Ecclesiarum prae aliis primatum. De testimonio tandem Innocentii I., quod in suam sententiam urget Observator, ne labores; ex eo enim unum id educitur, non debere duos esse metropolitanos Episcopos in una provincia, quum Imperialium litterarum auctoritate in duas dividitur, quippe quod vetustis regulis opponitur; sed una provincia in duas ab Imperatore partita, primatum sibi vindicare Episcopum metropoleos, idque *secundum pristinum provinciarum morem*, qui procul dubio ab Apostolicis temporibus descendit, qui summam civilium provinciarum metropoleon rationem in fundandis Ecclesiis habuere, ut Animadversione sequenti adstruetur: *nam quod sciscitaris* (verba sunt Innocentii *ep.* XXIV. *ad Alexandr. Antiochen.* apud Coustant *Collect. epistolar. RR. PP. tom.* I. *p.* 851.) *utrum divisis Imperiali iudicio provinciis, ut duo metropoles fiant, sic duo metropolitani Episcopi debeant nominari; non esse e re visum est, ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones pati, quas pro suis caussis faciendas duxerit Imperator. Ergo secundum pristinum provinciarum morem Metropolitanos Episcopos convenit numerari*. Te pristinus provinciarum mos non ad metropoliticae dignitatis originem spectat, sed eo tantum, ut intelligamus, eum, qui urbi provinciae matri praeest, metropolitanum esse debere, ex pristino provinciarum more, quem inviolatum custodiri iubet Pontifex. Miram huic rei lucem affert Synodus Chalcedonensis *can.* XII. quo proprii gradus amissione mulctatur, qui *praeter ecclesiastica statuta facientes* litterarum Imperialium auctoritate *in duo provinciam unam dividunt, ita ut ex hoc facto duo Metropolitani esse videantur in una provincia*. Sed & ipse Innocentius non obscure initia patriarchicae, & metropoliticae dignitatis ab Apostolicis temporibus deducit; inquit enim in eadem illa ad Alexandrum epistola, Nicaenam Synodum illaesam servari voluisse praerogativam Antiochenae Ecclesiae non super provinciam unam, sed totam Orientis dioecesim, quae quindecim constabat provinciis, idque *non tam pro civitatis magnificentia ei attributum, quam quod prima primi Apostoli sedes esse monstretur, ubi & nomen accepit Religio christiana, & quae conventum Apostolorum apud se fieri celeberrimum meruit*. Nullam itaque iacturam ab iis, quae Boehmerus oggessit, veterum testimoniis patitur exposita Marcae nostri, aliorumque praestantissimorum virorum sententia de Metropolitanorum primordiis; quin potius nonnulla in iisdem illis testimoniis occurrunt, quae Boehmero, aliisque in oppositam caussam abeuntibus graviter officiunt.

magis deberi mori provinciarum, quam expresso instituto Apostolico. Agnoscit id ipsum Auctor, sed ita respondet, ut dubium hoc plane non evellatur.

§. III. Rationes autem Auctoris nostri non adeo stringentes sunt (III). Supponit, Apo- Examinantur

(III) Irruit nunc Observator in Marcae argumenta, nec quidem omnia, sed nonnulla tantum, quibus praestantissimus Antistes operose adstruit, Apostolos ipsos tradidisse formam ac specimen distribuendarum provinciarum, ac Metropoleon in Ecclesia constituendarum, secundum Romani Imperii τυπον; exsecutionem vero Apostolicae huius traditionis, ac singulares multarum Metropoleon institutiones sensim factas ab Episcopis maiorum sedium, ac procedente tempore auctam, & ad perfectionem veluti redactam. Nimirum obiicit ille, *Ecclesias esse in rebus publicis*; proinde Apostolos *non aliunde, quam a civitatibus designare eas potuisse*: tantum abest, ut ab Ecclesiis per Apostolos denominatis a civitatibus inferri possit, iisdem propositum fuisse, Ecclesias per provincias, & Metropoles tribuere: deinde mavult, Apostolos in celebrioribus urbibus Ecclesias plantasse non eo consilio, ut inibi Primates & Metropolitanos constituerent, sed quia uberiorem ex amplioribus iis civitatibus messem sperare poterant, ad easque scripsisse, quod maior pro plurimis, quam paucioribus cura habenda erat. Sunt hae merae coniecturae, quae non ea vi pollent, ut quaedam Marcae argumenta disiiciant. Primum dispiciamus, cuiusmodi illud sit, quod veluti fundamenti loco Censor Halensis posuit, Ecclesias nempe in rebuspublicis esse, & quid inde sibi speret. Ecclesias non urbes & provinciae constituunt, sed coetus fidelium, quo nomine non solus populus, sed & Clerus & Episcopus venit; quum Ecclesia nihil aliud sit, quam *plebs Sacerdoti adunata*, ut ait Cyprianus *ep.* LXVI. Exstent quidem oportet urbes & loca, in quibus una conveniant homines; sed non ideo ex his tantum, verum ex pluribus hominibus eamdem fidem profitentibus sub Episcopo capite suo Ecclesiae coalescunt. Has itaque Ecclesias nominant Apostoli ab urbibus, & quidem Metropolibus, aut provinciis, ut quemadmodum in civili regimine suum quaeque civitas magistratum, tota vero provincia praesidem in Metropoli degenerem habebat; sic & Ecclesiae in iis fundatae praeter peculiares in singulis urbibus Episcopos, unum haberent, qui Episcopis in unaquaque provincia constitutis praesideret, ab eoque ceteri penderent. Civilis itaque provinciarum distributio praecessit ecclesiasticam; atque haec instar illius facta est. Ex hactenus excusso ruinoso fundamento colligit Boehmerus, Apostolos non aliunde, quam a civitatibus designare Ecclesias potuisse. At si haec illis necessitas imponeretur, cur ii Ecclesias nomine provinciarum, in quibus erant, aut primi in provincia Episcopi, qui Metropoli praeerat, nominarunt? Petrus primam suam epistolam inscripsit Christianis per provincias Ponti, Galatiae, Cappadociae, Bythiniae, & Asiae. Paullus epistolas dedit vel ad totam in aliqua provincia Ecclesiam, ut ad Romanos & Galatas; vel ad Metropoliticam, aut primatiam provinciae Ecclesiam, ut ad Corinthios, Ephesios, Colossenses, & Thessalonicenses; vel denique ad primum in provincia Episcopum Metropoli praefectum, ut ad Timotheum & Titum. Ignatius vir Apostolicus Antiochiae Episcopus in *ep. ad Roman.* σε της εν Συρια Εκκλησιας ποιμενα, *pastorem Ecclesiae, quae est in Syria*, appellat, forte quia ad Antiochiam, ut Metropolim suam, tota Syria spectabat. Porro non diffitemur, Apostolos in celebrioribus civitatibus primum Ecclesias constituisse, ut uberiorem Christo messem lucrifacerent, & aequum fuisse, ut saluti pluriorum maiori cura excubarent. Sed dic, sodes, num neglexerunt Apostoli dependentiam & subordinationem inter Ecclesias instituere ad unitatis vinculum arctius fovendum, schismata & dissidia praecidenda, & perturbationem omnem amoliendam? Num media posthabuerunt, quae ad religionem facilius citiusque propagandam maxime omnium conducerent? Quaenam vero media in hanc rem opportuniora inveniri poterant, quam eas prae ceteris urbes in rebus ecclesiasticis primatu quodam ornare, quae secundum Imperii dispositionem civiles erant provinciarum Metropoles, ad quas undique e provinciis homines confluebant ob civilia negotia? Profecto spectarunt Apostoli in Ecde-

rationes Petri de Marca. Apostolos statim de forma regiminis fuisse sollicitos & orbem ecclesiasticum eodem modo divisisse, quo orbis Romanus divisus erat. Equidem hoc negari nequit, Ecclesias esse in rebus publicis, sicuti alia collegia, & ita a civitatibus & rebus publicis denominari, & antiquitus denominatas fuisse; sed id quidem nondum probatum est, quod Ecclesiae a civitatibus olim ab Apostolis eo consilio nominatae fuerint, ut indicium facerent, se ita divisisse orbem ecclesiasticum: quum potius constet, Apostolos Ecclesias non aliunde, quam a civitatibus designare potuisse. Sicuti quando gymnasia aut scholae in diversis civitatibus adornantur, necessario a civitatibus denominari debent, quae denominatio subordinationem inter ipsas scholas non statim infert. Ceterum quod in actis Apostolorum & eorum epistolis non raro mentio fiat metropoleon, & quod in celebrioribus urbibus Ecclesiae principaliter institutae legantur, hoc iterum non eo consilio fit, ut ostendatur, ibidem primates vel metropolitanos fuisse institutos, sed quod maiores Ecclesiae in eiusmodi locis collectae fuerint: quum, quo amplior civitas erat, eo maior & uberior messis speranda, & eo gravior cura sustinenda erat pro salute harum Ecclesiarum. Argumentum inde deductum, quod

An Titus metropolitanus Cretensis fuerit? clesia propaganda civilem Imperii in certas provincias distributionem, adeo ut maiorem Metropoleon, quam aliarum cuiusvis provinciae civitatum, rationem habuerint ad Imperii exemplum, a quo idem diligenter observatum advertebant. Nimirum perspiciebant Apostoli hoc modo Ecclesiam & facilius propagari, & propagatam melius administrari potuisse; possibile enim non fuit, ut Apostoli singulas civitates, tanto locorum intervallo a se invicem disiunctas, saepe visitarent, & caverent, ne fideles in iis constituti vel a religione recenter suscepta recederent, vel haereticis pravisque opinionibus corrumperentur. Hinc necessarium duxerunt, in singulis, quas peragrabant, provinciis unam eligere civitatem, in quam summam conferrent curam, eique talem praeficerent Episcopum, qui reliquas cuiusque provinciae urbes ipsorum loco inspiceret, & curaret, ut ab Episcopis suis secundum Apostolica praecepta administrarentur, & ut Episcopus in unaquaque civitate constitueretur, simul ac ad fidem conversa esset. Huic autem rei nulla in plerisque provinciis commodior aptiorque inveniri potuit civitas, quam totius provinciae metropolis, utpote a qua ceterae quodammodo penderent, eiusque exemplum sequerentur, in qua etiam maior esset hominum concursus, eo quod Praeses in ea sedere, omnesque civiles in tota provincia exortas caussas iudicare solebat. Porro dicat nobis Censor Halensis, undenam factum, ut a primis usque temporibus civiles Metropoles etiam ecclesiasticae essent, nisi quia iam tum ab Apostolicis temporibus earum Episcopi tamquam Metropolitani habiti fuerunt? Vndenam contigit, ut Ecclesiae vel ab ipsis Apostolis fundatae, etsi honorem quemdam, ut Apostolicae, nullum tamen in alias primatum, nisi quatenus Metropoliticae essent Ecclesiae, habuerint, ut ex Hierosolymitana constat Ecclesia. Quamvis enim haec esset sedes ab Apostolis fundata, subiecta tamen fuit Caesareae, quod haec in Ecclesiae & Imperii laterculo Metropolis esset Palaestinae; inque Nicaena Synodo sola *honoris consequentia* Episcopo Hierosolymitano confirmata est, primatu Caesariensi tamquam Metropolitae adservato. Synodus etiam Antiochena *can.* IX. scilicet, κατα τον ἀρχαιοτερον κανονα των πατερων, in quaque provincia metropoleos Antistitem ceteris praeferri, addita ratione, quod in Metropolim concurrant omnes, qui civilia negotia habent; eam scilicet, ob quam ipsi etiam Apostoli summam Metropoleon prae aliis urbibus curam habuerunt. Synodus Taurinensis *cap.* I. obortam inter Arelatensem & Viennensem Episcopum controversiam sic diremit, ut qui se Metropoli praeesse probaret, is primatum haberet. Sed iam ab eiusmodi pluribus producendis abstineo, etsi προφασων ultro se se gregatim offerant. Qui hactenus edisserta aequa lance perpendet, dubius haerere non poterit, quin doctissimi Marcae coniecturae (quid enim in re implicata & obscura certa quaeras argumenta?) prae iis, quas affert Observator, probabiliores esse. Coniecturas autem coniecturis opponere, & quidem probabilioribus minus verosimiles, non est aliorum argumenta refellere, sed sibi placere.

quod Titus a Paullo Cretae relictus esset, ut constitueret presbyteros per civitates, admodum leve est (IV). Si eo tempore talis status obtinuisset, qualis post tria fere saecula in Ecclesiis innotuit, aliquid roboris argumento inesset. Paullus Titum metropoli-

(IV) Quod Cl. de Marca tradit, Apostolos in Tito & Timotheo specimen quoddam metropoliticae potestatis edidisse, id Observator improbat. Sed iisdem, quibus ille, principiis utamur in hac re. Nimirum negavit non multo ante, Metropolitanos ab Apostolis institutos, eo percitus argumento, quod eiusmodi sententia serius iam in corrupta, uti iactat, Ecclesia innotuerit, affertque testimonia beatis iis saeculis edita ad usque Innocentii I. tempora, hoc est, saeculum quintum. Iam negare Halensis Caussidicus nequit, quin monumenta incorruptorum illorum temporum Marcae sententiae omnino velificentur. A Tito exordiamur. Hunc Paullus Cretensem Antistitem constituit, ut *corrigeret, quae desunt, & constitueret* κατα πολιν Πρεσβυτερυς, *per civitates Presbyteros*, hoc est, Episcopos (ut Epiphanius, Hieronymus, Chrysostomus, aliique interpretantur), *ad Tit. I.* 5. Hinc veteres prope omnes collegerunt, aliquam in Creta metropolim fuisse, ubi sedem suam figebat Titus, inque aliis omnibus urbibus, & Ecclesiis Episcopos constituebat, qui huic exinde, tamquam primo Episcopo seu metropolitano, parebant. Ita sane putavit Eusebius *H. E. III.* 4. qui Titum των επι Κρητης Ε'κκλησιων επισκοπην ειληχεναι, *Cretensium Ecclesiarum episcopatum accepisse*, tradit. Chrysostomus *Hom. I. in I. Tit.* ait, Apostolum commisisse Tito *integram insulam*, ολοκληρον νησον, *& iudicium tot Episcoporum*, και τοσυτων Ε'πισκοπων κρισιν. Theodoretus in *argumento ep. ad Tit.* scribit, eum a Paullo ordinatum Episcopum της Κρητης μεγιστης νησης, *Cretae quae maxima est*, της υπ' αυτον Ε'πισκοπυς χειροτονησαι, *ut ordinaret Episcopos sub se*. Sic & Scholiastes: Α'ποςολος, ait, Τιτον ειτα καταστησας Ε'πισκοπυς κατελιπεν, Ε'πισκοπον προτερον ποιησας, *Apostolus Titum ad constituendos Episcopos reliquit, quum eum primum Episcopum creasset*. Hieronymus in *Catalogo* statuit, Titum Cretae Antistitem fuisse, & ad alias etiam insulas potestatem eius porrigit: *Titus*, inquit, *Episcopus Cretae in eadem & circumiacentibus insulis praedicavit Evangelium Christi*. Sed & illud adiiciam, quod nunc calamum subit, metropolim Cretae fuisse Gortynam, ut ex Dionysii Corintbiorum Episcopi epistola constat, quam τῃ Ε'κκλησιᾳ παροικυσῃ Γορτυναν, αμα ταις λοιπαις κατα Κρητην παροικιαις, *Ecclesiae Gortynam circumiacenti simul cum reliquis per Cretam Dioecesibus*, daram ab illo, refert Eusebius *H. E. IV.* quorum, subdit Eusebius, Philippum Episcopum commendat, Φιλιππον Ε'πισκοπον αυτων (non unius dioeceseos, sed λοιπων παροικιων Ε'πισκοπον) αποδεχεται. Habes iam, Titum maximae Cretae urbibus prope centum clarae Antistitem fuisse; eumdem per universam insulam Episcopos constituisse, qui eius iudicio suberant, ac omnium Cretensium Ecclesiarum inspectionem habuisse. Ecquis hinc illud saltem non conficiat, Paullo propositum fuisse, dependentiam & subordinationem minorum Ecclesiarum cum maiori, cui Titus praeerat, instituere, specimenque in Tito luculentissimum metropoliticae potestatis dedisse? Quod de Tito, idem de Timotheo dicas. Hunc Paullus Episcopum Ephesi constituit, quae prima erat Asiae proconsularis metropolis, I. *ad Tim.* I. 3. Duabus autem de caussis Ephesinae Ecclesiae Timotheum affixit, ut haereticis (fortasse Gnosticis) tum grassantibus obsisteret, a quibus non Ephesinae modo Ecclesiae, sed & universae Asiae metuendum, ut ex ipsius Apostoli oratione ad Episcopos habita *Actor.* XX. v. 29. & ut crearet Episcopos & Diaconos in omnibus urbibus, in quibus iis opus erat: proinde illum docet, quales Episcopos & Diaconos ordinare debeat, *cap.* III., monetque, ne accusationem contra Presbyterum admittat, nisi sub duobus tribusve testibus, I. *Tim.* v. 19. Ex his duo collegerunt veteres: primum, Timotheum Ephesino episcopatui fuisse affixum. Eusebius *H. E.* III. 4. Τιμοθεος, inquit, γε μεν της εν Ε'φεσῳ παροικιας ιςορειται πρωτος την επισκοπην ειληφεναι. *Timotheus Ecclesiae Ephesinae episcopatum primus accepisse dicitur*. Auctor Constit. Apost. VII. 46. της δε Ε'φεσυ Τιμοθεος μεν υπο Παυλυ, *Ephesi Timotheum a Paullo* Episcopum ordi-

politanum Cretensem fecisse dicitur, sed cui tandem sedi perpetuo affixus fuit? Paullus, Petrus & alii Apostoli etiam per varias civitates presbyteros constituerunt, quis autem inde inferret, eos eo ipso horum presbyterorum fuisse metropolitanos? Presbyteros seu Episcopos, ut & Diaconos (V), novit sacra scriptura, & antiquitas pri-

dinatum ait, sive, ut ex Scriptura loquitur Theodoretus, *primum Asianorum Antistitem.* Synodus Chalcedonensis *Act.* xi. a Timotheo ad sua tempora Ephesinos Episcopos xxvii. recenset. Anonymus Auctor *vitae Photii* n. 254. scribit, Timotheum a Paullo electum Ephesiorum metropoleos Episcopum, *χειροτονηται της Ε'φεσιων μητροπολεως Ε'πισκοπος*. Alterum est, Timotheo demandatam ab Apostolo non tantum Ephesinae, sed & totius Asianae Ecclesiae curam. Chrysostomus *Hom.* xv. *in* 1. *Tim.* v. 19. *δηλον δε εστιν εντευθεν ότι Ε'κκλησιαν ολον ην εμπεπιστευμενος ὁ Τιμοθεος, η και εθνος ὁλοκληρον το της Α'σιας*, *manifestum est hinc, quod Timotheo credita fuerit Ecclesia, immo gens fere tota Asiatica.* Haec omnia ideo paullo fusius de Tito & Timotheo praemisimus, ut facile Boehmeri exceptionibus nunc occurratur. Tria ille, quantum intelligere possum, excipit. Primum est, Titum & Timotheum nulli sedi perpetuo affixos; alterum, veteres ex suis Apostolica tempora metitos, & de iis more sui temporis locutos, ut probari ex iis nequeat, aut Titum Cretae, aut Timotheum Asiae metropolitam fuisse; tertium, alias inferendum esse, Apostolos fuisse metropolitanos provinciarum omnium, in quibus Episcopos ordinarunt. Primum aperte falsum est; nam ex Paullo constat, eos sedi quemque suae perpetuo affixos, cujus auctoritatem secuti sunt veteres, quos attulimus, Patres. Nec porro video, quid aut Cretensi Titi, aut Ephesino Timothei Episcopatui officiat, quod illi a suis sedibus quandoque absuerint, quo Paullo, cui ut Apostolo *συνεργειν* in Evangelio, ut patri obedientiam & *αντιπελαργειν* debebant, in apostolico munere praesto essent. Quid enim obstat, quominus qui se Paullo ad alia Ecclesiarum negotia se utiles aliquando praebuere, ad Ephesum tamen, ad Cretam, tamquam singularem titulum, & grandem curam suam adligarentur; ita ut ab iis Ecclesiis, non nisi a Paullo evocati ad operam aliquam in Evangelio locandam, per aliquod tempus abscederent? Sic & Silas unus e Iudaeae Episcopis, postea Antiochiam missus, Paullo se comitem adjunxit. *Act.* xv. 40. Secunda vero exceptio facile eliditur; Patres enim, qui metropoliticam quandam dignitatem Tito & Timotheo adseruerunt, non suopte ingenio, aut ex moribus sui temporis inducti fuerunt, sed ex ipsis Apostolis in pluribus testimoniis id hauserunt, ut ex dictis liquet. An vero Boehmerum veteribus Patribus auctoritate praestare existimabimus, ac primaevae Ecclesiae instituta e recentiorum rivulis potius, quam ex veterum fontibus hauriemus? Tertium tandem, quod obiicitur, levissimum est; quum enim Apostoli eminentiori quodam modo omnes episcopatus gradus in seipsis complecterentur, ad metropolitanos & Episcopos ordinandos opus non erat, ipsos metropolitanos esse earum provinciarum, in quibus Episcopos consecrabant.

(V) Iterum homo iisdem repetendis inculcandisque rebus odiose molestus presbyteranam *ισοτιμιαν* obtrudit hoc loco (quod commentum pluries eius vestigiis insistentes difflavimus); duos namque in primitiva Ecclesia ordines statuit, Presbyterorum seu Episcoporum, & Diaconorum. Dignum sane patella operculum, de quo tamen aegre

Spectatum admissi risum teneatis amici. Tres quidem ordines divinitus instituti, ac vicissim inter se distincti memorantur in sacris litteris, ac priorum Ecclesiae temporum monumentis Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum. Episcopi pari inter se potestatis consortio praediti sunt, demto Petri successore, qui primas inter Antistites omnes agit. Attamen confusionis evitandae gratia, quae in Ecclesiae regimine oborireretur, si Episcopi omnes *ακεφαλοι* essent; necesse fuit, subordinationem inter eos instituere: quam ab ipsis usque Apostolorum temporibus obtinuisse, comperimus. Non quidem in priorum trium saeculorum monumentis exstant Metropolitani, itemque Archiepiscopi, Exarchi, Patriarchae nomina, quorum nonnulla aevo Nicaenae Synodi, alia ante Synodum Chalcedonensem

primitivae Ecclesiae, sed de primatibus & metropolitanis altum ubique silentium, de quibus tamen sine dubio mentio iniecta fuisset, si eo tempore cogniti fuissent. Magis Apostoli pietatis culturam promovere intendebant, quam imperium civile in Ecclesiis erigere (VI), ad quod a Salvatore suo haud erant missi. Atque secundum haec cetera Auctoris asserta facile diiudicari possunt, ut speciali examine non indigeant. Conf. Caspar Zieglerus *de Episcop. lib.* 1. *c.* 4. §. 16. *seqq.*

CAPVT II.

OBSERVATIO II. ad §. 4. seqq.

QVVM Auctor noster de more & ratione antiqua eligendi Episcopos in hoc capite agat, multumque inde dependeat ad statum Ecclesiae antiquum pernoscendum & confirmandum ea, quae *lib. I. obs. VI.* & *lib. IV. observ. I.* de *iure plebis in regimine ecclesiastico* dicta sunt, non intempestivum erit, haec uberius illustrare & simul ostendere, quibus artibus tandem plebs etiam hoc iure privata fuerit (I). De electionibus primitivis Episcoporum.

§. II.

sem in ecclesiasticum usum recepta sunt; occurrunt tamen alia nomina, quibus primis iis temporibus designabatur primarius in unaquaque provincia Episcopus, quem reliqui caput suum agnoscere debebant, nihilque praeter illius sententiam facere; is enim dicebatur *primae cathedrae Episcopus*, ut in Synodo Illiberitana an. CCCV. *can.* XVIII., πρωτος *primarius*, ut in *canone Apostolico* XXIII., κεφαλη *caput*, ut in eodem *canone Apostolico* XXXVII. Quid porro de nominibus labores; quum rem ipsam ab ipsis Apostolorum temporibus obtinuisse constet, ut nempe unus in quaque gente Episcopus, & quidem is, qui metropoli eiusdem praesit, primatum ac praerogativam quamdam supra ceteros haberet. Ceterum, si quam haberet vim argumentum a silentio nominis *Metropolitani* petitum, integrum nobis esset, idem telum in ipsum iaculatorem retorquere; negari enim nequit, si minus ab Apostolorum temporibus, iamdiu ante Nicaenum Concilium rem ipsam exstitisse, hoc est, ut, qui Metropoli praeesset antistes, is πρωτειον supra reliquos provinciae Episcopos haberet; & tamen Metropolitani nomen ad eum designandum in nullo ante Nicaenam Synodum monumento offendes.

(VI) Qui sine piaculo hic praetermittam Boehmerianum επιφωνημα, quo suam adversus Cl. Marcam disputationem concludit? Scribit is, Apostolos *magis* de pietate promovenda, quam civili imperio constituendo sollicitos fuisse. Animadverte, quaeso, ut praeter animi sententiam in se ipse incurrit, suaque confessione confodit! Si enim Apostoli *magis* promovere pietatem studuerunt, quam civile in Ecclesiis imperium erigere; ergo civile quoddam imperium, ipsomet fatente Boehmero, in Ecclesiis constituerunt. Sed hominis crebras & horribiles εναντιλογιας nihil moror. Scitum illud est, Apostolos, etsi numquam de civili imperio in Ecclesiis erigendo cogitarint, sacrum tamen imperium, sive dependentiam & subordinationem inter Episcopos instituisse, quo & Religio facilius per orbem propagaretur, & concordia atque unitas inter Ecclesias arctius foveretur, & omnis αταξια & perturbatio ab Ecclesia amoliretur: ac, si non expresso praecepto, luculento utique exemplo praeivisse, ut Metropolitani instituerentur. Qui maturo iudicio, & aequo animo, quae hactenus a nobis edisserta sunt, expender, id in dubium evocare non poterit.

(I) Per me liceat Boehmero ligna deferre in lucum. Omnium teruntur manibus uberes & adcuratae de electionibus sacrorum Ministrorum pertractationes Morini, Thomassini, Haberti, Hallierii, ac potissimum Marcae, nihil ut addi posse videatur. Attamen pollicetur Halensis Ictus, operam suam uberius in hoc argumenti genere locare, simulque confirmare, quam alibi proposuit θεσιν, de iure plebis in Ecclesiae regimine. Sed plane vereor, ne ex magno montium parturientium crepitu ridiculus emergat mus.

Cui ius eligendi naturali ratione in collegio competat.

§. II. Naturale est (II), ut, qui in collegium aliquod cooptatur, electione vel totius collegii, vel qui illud repraesentant, assumatur, ut collegio praesit. Praemittendum vero est, hic potissimum agi de *electionibus Episcoporum*, qui duplici modo possunt considerari, vel (α) prout collegio presbyterorum praeficiuntur, vel (β) prout simul per consequentiam ad totius Ecclesiae praefecturam & curam deliguntur. Quoad priorem considerationem praenotandum est ex iis, quae ad *lib.* I. *observat.* 5. §. 5. dicta sunt, olim Episcopos a presbyteris non fuisse distinctos, tandem tamen ad evitanda schismata, unum ex presbyteris ceteris fuisse praepositum tamquam caput totius collegii presbyterorum, iuxta singularum Ecclesiarum morem, & hoc intuitu aequum erat, ut *principaliter* a toto illo collegio presbyterorum cooptaretur, in quo tum presbyteri clerici, tum seniores plebis, eam repraesentantes, continebantur. Et hactenus primaria electio huic collegio merito tribuenda erat. Quoad alteram considerationem ex statu primitivae Ecclesiae itidem praemonendum est, in caussis maioribus, totam Ecclesiam respicientibus, plebem haud fuisse exclusam, sed potius desuper consultam, ut sine voluntate eius nihil valide agi potuerit (III). Vid. *observ.* V. §. 2. *ad librum* I. Hoc posito aequum & iustum erat, populi quoque consensum in huiusmodi electionibus adhibere, quia utique negotium maximi momenti reputandum est, praeficere Ecclesiae personam, quae tamquam primarium membrum eidem praeesset, & negotia Ecclesiae totius dirigeret. Atque ita cleri & plebis suffragiis Episcopi merito eligendi erant.

Electionis Episcoporum duplici modo considerantur. Primaria electio tribuenda est collegio presbyterorum. Secundaria plebi.

Probatur utrumque ex praxi primitivae Ecclesiae.

§. III. Atque hanc ipsam rationem eligendi, hactenus tantum ex statu Ecclesiae primitivae desumtam & demonstratam, ipsa Ecclesiae praxi nunc iuvat illustrare. Illustrissimus Auctor noster optime & distincte eamdem iam in compendio retulit, quam

(II) Eamdem Observator incudem tundit, eademque semper chorda oberrat. Veluti fundamentum iecit, cui totam suae de Episcoporum electione disputationis machinam superstrueret, quod iam millies obtrusit, Ecclesias nempe collegia esse aequalia, eaque a Presbyteris clericis, & Senioribus plebis repraesentari; Episcopos & Presbyteros divina constitutione unum idemque esse; tum ad schismata cavenda ἐξοχὴν quamdam uni Presbyterorum nomine *Episcopi* insignito datam. Hoc innixus praesidio electionem episcopalem dispescit *in primariam*, quam Collegio Presbyterorum, & *secundariam*, quam plebi adiudicat. Sunt haec sollemnia Puritanorum commenta, quae semel iterumque disiecimus, praesertim *Animadvers. in Observ. ad Concord. l.* 2. *p.* 125. *seqq.* in quibus probatum dedimus, Episcopos divino iure & apostolica observatione Presbyteros dignitate auctoritateque antistare; singulares Ecclesias a Praesidibus sacrorum, universam vero ab unitatis centro Romano Antistite exhiberi; Presbyteros a laicis institutione Christi seiungi. Nimirum homo Lutheranae sectae ac dogmati innutritus a puero, idem in catholica Ecclesia olim factum credidit, quod apud gregales suos, itemque Catharos fieri vidit, apud quos ex sartore, veteramentario, sartore, cetario, aut vili quopiam opifice, confestim imperitae multitudinis clamore fit Episcopus, quem *Superintendentem* adpellant; aut Πρεσβύτερος, hoc est, *Senior*, aut *antiquus*, *& momento turbinis exit Marcus Dama.*

(III) Qua fronte iactet Catharus, *nihil maius* sine voluntate consensuque plebis *valide agi potuisse in veteri Ecclesia*, aut nobis, quasi apertis oculis nihil videremus, sic illudere conetur, ipse norit. Plura passim tradidimus, quae falsae doctrinae castigandae sat essent. Sed quoniam eadem ille nobis saepius occentat, sibi imputet, si saepius refellatur. Primum ab Halensi Caussidico petimus, ut mala fide, ac tergiversatione omissa indicet, undenam hauserit, quod confidenter inculcat; quum enim de moribus veteris Ecclesiae agitur, tantumdem, nec amplius adfirmandum est, quantum ex idoneis scriptoribus colligi potest; nullum vero Iudicae illius fabulae auctorem ac praedem ex omni antiquitatis memoria habet Observator. Deinde eumdem monemus, ut advertat, admisso illo commen-

quam Cyprianus passim suo testimonio confirmat. Sic enim *lib. 1. epist. 4.* (IV) modum Testimo-
eligendi ex praxi Ecclesiae describit: *Propter quod plebs obsequens praeceptis dominicis* nium
& Deum metuens a peccatore praeposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis Cypria-
sacrificia miscere, quum ipsa (plebs) *maxime habeat potestatem* (ius) *vel eligendi* ni.
dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe praesente sub omnium oculis deligatur, ut dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et deinceps: *Propter quod diligenter de traditione divina & Apostolica observatione servandum est, & tenendum, quod*

mento, deterrimum rerum statum in primitivam Ecclesiam invehi, *ἀναρχιαν*, quin & *ἀναρχια* longe deteriorem; summam Ecclesiae regendae potestatem penes plebeculam locari; sacrorum Praesides plebi obnoxios fieri: quae nemo sanae mentis umquam somniabit. Constat enim, Christum Ecclesiae colligendae, ordinandae, erudiendae, & administrandae potestatem Episcopis fecisse, & ab his inde usque ab Ecclesiae incunabulis eiusmodi potestatem fuisse exercitam. Et sane, sive Presbyteros ceterosque inferiores clericos spectes, sive laicos, tantum abest, ut sine eorum voluntate nihil valide effici in Ecclesia potuerit, quin potius omnes Episcoporum auctoritati subfuerint. Ignatius *ep. ad Smyrnens.* §. 8. omnes hortatur, ut Episcopum sequantur, eoque nescio, nihil perficiant, quod ad cultum Religionis, rerumque ecclesiasticarum pertinet: *παντες*, ait, *τῳ Ἐπισκοπῳ ἀκολουθειτε, ὡς ὁ Χριστος Ἰησους τῳ πατρι. . . μηδεις χωρις ἐπισκοπου τι πρασσετω των ἀνηκοντων εις την ἐκκλησιαν*. Idem *ep. ad Polycarp. num.* 4. eum admonet, ne quid sine ipsius arbitrio fiat: *μηδεν ἀνευ της γνωμης σου γινεσθω*. Et *ep. ad Ephes. n.* 4: *unde decet vos in Episcopi sententiam concurrere: quod & facitis. Nam memorabile vestrum Presbyterium, dignum Deo, ita coaptatum est Episcopo, ut chordae citharae*. Canon Apostolicus XXXVIII. vetat, Presbyteros & Diaconos sine *voluntate Episcopi ἀνευ γνωμης του Ἐπισκοπου quidquam perficere*. Idem cavit Synodus Laodicaena *can.* LVII. Haec luculenter ostendunt, Episcopos Ecclesias administrasse, quin Presbyteris obnoxii fuerint; his contra praeter illorum voluntatem ne suo quidem munere persungi licuisse. Quod de Presbyteris, idem potiori iure de laicis intelligendum, qui omnes Episcoporum regimini & auctoritati subsunt. Clemens P. *ep. 1. ad Corinth. n.* 57. tradit, oportere plebem Episcopis subesse: *vos ergo, qui seditionis fundamenta iecistis, subditi estote Presbyteris, & correptionem suscipite in poenitentiam; flectentes genua cordis vestri, discite subiici, μαθετε ὑποτασσεσθαι*. Diserte Ignatius cit *ep. ad Smyrnens. n.* 9. scriptum reliquit: *qui clam Episcopo aliquid agit, Diabolo servit*. Praeclare de hac re Cyprianus *ep.* LXVI. *ad Pupian: Quum te*, inquit, *iudicem Dei constituas, & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes Praepositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt* „ qui audit vos, me audit „ &c. *Inde enim schismata, & haereses obortae sunt, & oriuntur, dum Episcopus, qui unus est, & Ecclesiae praeest, superba quorumdam praesumtione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus ab hominibus iudicatur. Quis enim hic est superbiae tumor, quae arrogantia animi, quae mentis inflatio, ad cognitionem suam Praepositos & Sacerdotes vocare, ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, ecce iam sex annis, nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs Praepositum, nec grex Pastorem, nec Ecclesia gubernatorem*. Et p. 168. *Loquitur illic Petrus, super quem aedificata fuerat Ecclesia, Ecclesiae nomine docens, & ostendens, quia etsi contumax, & superba obaudire volentium multitudo discedat, Ecclesia tamen a Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhaerens. Unde scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non esse*. Haec illepidae Boehmeri fabulae securim infligunt. Piget diutius cum homine eiusmodi conflictari, qui nudis verbis, non rationum clypeo fultus, hostem quaerit, quem debellet. Quare ad alia cito gressu properemus.

(IV) Importuno, ac fugitivo loco affertur celeberrimus Cypriani locus *ep.* LXVIII. Eum nos opportune explicabimus infra *Animadv.* VI.

quod & apud nos quoque & fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit. Patet ex loco adducto, (1) populo ius eligendi olim competiisse & (2) hoc per omnes fere provincias observatum fuisse, (3) hunc morem ab Apostolico exemplo petitum esse, quippe secundum quod plebs nunquam exclusa fuit, (4), immo ius recusandi indignos exercuisse, (5) ordinationem vero a proximis comprovincialibus peractam fuisse. Ceterum quum Episcopus, ut dictum est, tamquam caput toti presbyterorum collegio praeficeretur, inde fiebat, ut cleri potissimae partes in tali electione essent. Quorsum referri potest assertum Hieronymi (V): *Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori loco collocatum Episcopum nominabant, quomodo si exercitus sibi imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint & archidiaconum nuncupent.* Vid. *c. legimus* 24. *d.* 93. quod non ita intelligendum, quasi populi nullae in huiusmodi electionibus partes fuerint, sed quod presbyterorum collegium *primarium* quoddam *votum* in huiusmodi electionibus habuerit, quum sibi directorem & caput quoddam adsciseeret.

Hieronymi locus de electione cleri. Quem modum plebs in electionibus Episcoporum tenuerit?

§. IV. Sed non opus est, pluribus testimoniis hanc in rem uti, quum per priora saecula ubique illa occurrant. Potissimum adhuc erit excutiendum, quem modum populus tenuerit in electionibus Episcoporum, id quod non satis accurate solet explicari, quum plures nimium populo indulsisse, alii vero inanem electionis figuram

(V) Quaenam Hieronymo de episcopatu sententia insederit, iam aperuimus *Animadv. in Observ. ad Concord. L.* 2. *p.* 125. *seqq.* Restat, ut eiusdem locum de more eligendi Alexandrini Episcopi a Catharorum praestigiis vindicemus. Refert is *ep.* LXXXV. *ad Evagr.*, *Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, Presbyteros semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominasse.* Est hercle, cur mireris Boehmeri confidentiam, qui dum pro iure plebis in Antistitum electione pugnat, hoc Hieronymi testimonio utitur, quod plebem aperte excludit, totumque electionis negotium ex Marci institutione unis Presbyteris defert. Sed nihil sibi speret Catharus ab hac Hieronymi narratione, utpote quae incerta & sublesta est, & adeo obscura, nihil ut certi colligi exinde possit. Primum enim, eiusmodi Alexandrinae Ecclesiae consuetudinis nemo Graecorum & Latinorum Patrum meminit ante Hieronymum; non Clemens Alexandrinus, nec Origenes, qui ante Dionysium Alexandriae claruerunt; non Athanasius, neque Theophilus Alexandrini Patriarchae, quibus crebro eius consuetudinis laudandae se se dederat occasio; non Episcopi Aegyptii, quorum plurimum interesrat, eum urgere morem, ut Arianos Athanasii electionem improbantes refellerent; non denique Cyprianus, qui pluribus locis de electione disserit, eamque ab Episcopis testimonio cleri & populi fieri scribit, ex Apostolica observatione, quae ubique in Ecclesia vigebat. Nec veri speciem praefert, Cyprianum ignorasse celebrem illam Alexandrinorum consuetudinem ab ipso Marco institutam, diuque observatam, praesertim quum non longe Africa ab Aegypto abesset. Unus Alexandrinae illius consuetudinis meminit Hieronymus saeculi quarti scriptor, & quidem carptim & subobscure, nec unde eam hauserit, aperit. Deinde Hieronymi narrationi graviter obstat communis veteris Ecclesiae disciplina *a divina traditione, & Apostolica observatione descendens, quae tum in Africanis Ecclesiis, tum fere per provincias universas observabatur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui Praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, ut Episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit*, uti Cyprianus loquitur *ep.* LXVIII. Quis vero credat, Marcum Evangelistam confue-

suetudinem Alexandriae instituisse, omnino aliam ab ea, quam Apostoli praescripserunt? Aut si Boehmero detur, Alexandriae solos Presbyteros ex ipsorum numero Episcopum delegisse; adseratur quoque necesse est, disciplinam ab ea diversam, quam ex observatione Apostolica reliquae omnes Ecclesiae servabant, diu apud Alexandrinos viguisse: adeoque, *quid mihi* (Hieronymi utar verbis) *profers unius urbis consuetudinem*? Fidem quoque derogant Hieronymianae narrationi ipsius Alexandrinae Ecclesiae monumenta. Quum enim Ariani electionem Athanasii Alexandrini illegitimam esse contenderent, obtendentes, populum suas in ea partes non habuisse; Patres Synodi Alexandrinae an. CCCXL. coactae in *Synodica ad omnes Catholicae Ecclesiae Episcopos*, apud Athanas. *Apolog. contr. Arian. t.* 1. *Opp. p.* 128. ad illorum criminationem diluendam testantur, Athanasium a plebe expetitum, & ab Episcopis consecratum fuisse: *nos autem*, aiunt, *cum tota civitate, & universa provincia testes sumus, totam multitudinem, omnemque Catholicae Ecclesiae* (Alexandrinae) *populum, quasi uno corpore, uno animo congregatum, exclamasse, vociferatum esse, ac Athanasium suae Ecclesiae Episcopum petiisse. Hoc publicis votis Christum rogabant, hoc nos diebus noctibusque plurimis facere adiurabant . . . . . Quod autem ex nobis* (Episcopis) *quamplurimi sub omnium conspectu, & omnibus prae gaudio acclamantibus, ipsum ordinarint, nos testes sumus, qui ordinavimus.* Iam vero si ex veteri Alexandrinae Ecclesiae consuetudine a Marco instituta, perque duo amplius saecula confirmata, nullas populus in Antistitis electione partes obtinuisset, sed tantum Alexandrini Presbyteri, profecto nec Ariani, viri eruditi & callidi, obiecissent, populum suas in electione Athanasii partes non exercuisse; nec Episcopi Aegyptii tantopere adlaborassent in ea calumnia depellenda, sed potius ostendissent ita factum oportuisse, collaudantes vetustissimum Alexandrinae Ecclesiae morem, qui XII. Presbyteris electionem Alexandrini Episcopi deferebat. Rem plane conficit Gregorius Nazianzenus *orat.* XXI. qui de hac Athanasii electione disserens: *sic igitur*, ait, *atque ob eas caussas totius populi suffragiis* . . . APOSTOLICO, ET SPIRITVALI MODO AD MARCI THRONVM EVEHITVR, ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἐπὶ τὸν τοῦ Μάρκου θρόνον ἀνάγεται. Athanasius ergo Episcopus creatus est *Apostolico* modo, eo nempe, qui inde usque ab Apostolorum aevo tum in ceteris Ecclesiis, tum in Alexandrina vigebat. Qui enim *Apostolicus* dici potuisset is modus, si ab Apostolis repetendus non esset; aut Arianis opponi, si contraria consuetudo Alexandriam fuisset a Marco illata? Eiusmodi autem fuit *Apostolicus* iste modus, ut petente plebe a multis Episcopis ordinarentur Episcopi: quo pacto Athanasium Alexandriae Antistitem ordinatum, laudata Concilii Alexandrini Synodica monstrat. Tandem constitutiones Alexandrinae Ecclesiae, quas ut Apostolicas traditiones Aegyptii receperunt, Episcopum eligi statuunt, congregatis vicinis Episcopis, itemque Presbyteris, Diaconis, & populo ad testimonium dandum: itaque in electione Celadiani, octavi post Marcum Episcopi Alexandrini, & Iuliani undecimi Episcopi observatum, testatur Severus Alexandrinus *in vit. Patriarchar. Alexandrin.* Conf. Echellensem *de origin. Eccles. Alexandrin. cap.* 2. *seqq.* Neque Puritani fidant Eutychio *in Chronic.* ubi memoriae prodidit, *Alexandriae institutum hoc de Presbyteris, ut scilicet Patriarchas crearent ex Presbyteris* XII., *stetisse ad Alexandrum usque Alexandrinum patriarcham, qui vetuit, ne deinceps Patriarcham Presbyteri crearent, & decrevit, ut mortuo Patriarcha convenirent Episcopi, qui Patriarcham ordinarent*; absurdum enim est, niti scriptore hoc Arabe, recenti (anno namque DCCCCXXXIX. decessit) inepto, & ex Arabicis malis Latine reddito deteriore a Seldeno, partim Arabicae linguae imperitia, partim dolo, ut presbyterianam caussam tueretur. Quod Eutychius ait, Patriarcham Alexandrinum a XII. Presbyteris electum, id falsi arguunt Episcopi Aegyptii Alexandriae congregati, Nazianzenus, & Severus Alexandrinus in locis supra laudatis, ex quibus innotescit, Alexandrinum Episcopum a finitimis Episcopis testimonio cleri & populi eligi consuevisse. Quod vero idem subdit, Episcopum Alexandriae a XII. Presbyteris electum ad Alexandrum usque, id quidem Hieronymi narrationi directe opponitur. Inquit Hieronymus, morem illum *usque ad Heraclam & Dionysium* stetisse. Heraclas Alexandrinus Episcopus undecimo Alexandri anno, hoc est, A. C. CCXXXII. creatus est, teste Eusebio; Dionysius autem

Grotii sententia.

ram populo reliquisse videantur (VI). Grotius *de imperio summ. r. potest. circa sacra c.* 10. §. 8. populo praeter ius δοκιμασίας, seu potestatem allegandi caussis, ob quas is, qui proponitur, eligi non debeat, nihil tribuit, quod alias dici solet *votum nega-*

ti-

rem: A. C. CCLXIV. eamdem obtinuit sedem. Quum autem inter utriusque electionem spatium intersit annorum XXXII., sibi non constabit Hieronymus, nisi dicas, Heraclam fuisse ultimum, qui veteri; Dionysium vero primum, qui novo more factus sit Episcopus. Contra Eutychius Alexandrum patriarcham veruisse tradit, ne deinceps Patriarcham Presbyteri crearent; primus igitur, qui alio more factus est Alexandrinus Episcopus, secundum Eutychium, fuit Alexandri successor Athanasius, qui A. Chr. CCCXXVI post Nicaenam Synodum creatus est. Igitur inter creationem Heraclae, qui ultimus a Presbyteris factus est, auctore Hieronymo, & consecrationem Athanasii, qui primus ab Episcopis consecratus est, auctore Eutychio, anni ferme centum excurrunt. Nodum hunc vindice dignum dissolvant Puritani, qui spem caussae in Hieronymo & Eutychio posuerunt. Iam sentis, nihil incertius Hieronymi & Eutychii narratione, sive de more illo Alexandrini Antistitis eligendi, sive de tempore, quo perduravit. Quid diutius in hac re immoramur? Hieronymus nulla de iure mentione iniecta, de facto tantum loquitur, & quidem tam breviter & obscure, ut vix quid voluerit intelligas: *Presbyteri*, ait, *unum* EX SE ELECTVM *in excelsiori gradu collocatum Episcopum* NOMINABANT. Quo iure, quave iniuria Presbyteri id fecerint, non aperit; nec quid aliud fecerint, quam quod Episcopum nominarint, docet. Ait quidem Hieronymus Episcopum *ex* Presbyteris *electum*; *a* Presbyteris autem *electum* non docet; potuit autem ex Presbyteris ab aliis eligi, vel a populo, vel ab Episcopis aliis; & ab Episcopis quidem, clero & populo annuente, Alexandriae eligi Episcopum consuevisse ex communi Ecclesiarum disciplina ab Apostolica observatione deducta, argumenta a nobis supra prolata conficiunt. Et Ambrosiaster, qui sine dubio auctoritatem Hieronymi secutus est, *Comment. in cap. IV. ep. ad Ephes.* scribit, *quia coeperunt sequentes Presbyteri* (Alexandrini) *indigni inveniri ad primatus tenendos, immutatam fuisse rationem, prospiciente Concilio, ut non* ORDO, *sed meritum creares Episcopum*: quae confirmant, adserere Hieronymum noluisse, Alexandrinum Episcopum a Presbyteris olim electum, sed ex ordine Presbyterorum, quicumque tandem essent electores.

(VI) Celebris est controversia, num populi suffragia in Antistitum electionibus fuerint *iudicialia*, an mere *testimonialia*. Prius Blondello, Binghamo, Buehmero, aliisque visum; posterius Marcae, Haberto, quin & Grotio, Stillingfleeto, aliisque Protestantibus. Horum sententiam sacrae litterae, ac priorum Ecclesiae temporum monumenta luculenter ostendunt. Nimirum nullus exstat in sacra Scriptura locus, quo plebi tribuatur Praesulum constituendorum potestas, qui profecto exstaret, si eiusmodi ius plebi competeret. Contra multa inibi prostant, quae Episcopis potestatem eligendi & constituendi Praesides sacrorum adscribunt. Qui primi Ecclesiam rexerunt, a Christo, non a populo, Apostoli constituti fuerunt. Ioan. VI. *Ego vos duodecim elegi: novi quos elegerim*. Lucas X. 2. *quum praecepta dedisset Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegerat*. Paullus Titum *Cretae reliquit, ut constitueret per civitates Presbyteros*, hoc est, Episcopos, *ad Tit.* I. 5. Ipsi Apostoli, quos regendae Ecclesiae idoneos putabant, successores sibi crearunt, quin populi suffragium exquirerent, ut ipse fatetur Basnagius ad *A. C. LXVIII.* §. 16. & *ad an. LXX.* §. 20. Sic Timotheus, Titus, Dionysius Areopagita a Paullo creati sunt Episcopi. Eusebius *H. E. III.* 4. Linum a Petro Romanum Episcopum delectum testatur. Iraeneus *advers. haeres. III.* 3. Clementem ab eodem Petro Romanorum, Polycarpum ab Ioanne Smyrnaeorum Episcopum electum, inquit Tertullianus *de praescript. adv. haeres. cap. XXXII.* Ioannes Evangelista Episcopos in Asia creavit. Tertullian. *contr. Marcion. IV.* 5. Apostoli *praedicantes per regiones ac urbes, primitias earum spiritu quum probassent, in Episcopos & Diaconos eorum, qui credituri erant, constituerunt*, inquit Clemens I. *ep. I. ad Corinth. n.* 42. Hoc idem effecerunt viri Apostolici, qui Apostolis proxime successerunt.

Ca-

trivum. Sed quia sub hac voce ut plurimum ius quoddam inane comprehendi solet, hinc potius rem ipsam describamus, quam voce hac suspecta utamur. Concludo enim ex locis in §. *antec.* adductis, presbyterorum collegio, ex quo Episcopus eli-

Caius Ecclesiae Romanae Presbyter, Pontificibus Victore & Zephyrino, *Episcopus gentium* ordinatus est χειροτονηθεις εθνων επισκοπος, ut ait Photius *Cod.* XLVIII. eique Ecclesiae destinatus, quam sapientia & consilio adepturus esset. Romani Pontifices consecrare Antistites consueverunt, eosque deinde ad gentes Christo lucrifaciendas mittere; de quibus Innocentius *I. ep. ad Decent.* Iam vero Episcopi, quos prioribus saeculis Romani Pontifices magno numero ordinarunt, & ad fundandas Ecclesias postea miserunt, non a populo earum Ecclesiarum, quas ipsi plantarunt, delecti sunt, nec testimonium & consensus plebis exspectatus est: quod confirmat, sacrorum ministrorum electionem ad populum non pertinere. Sed rem luculentissimis vetustissimorum Patrum testimoniis conficiam. Clemens I. *cit. ep. ad Corinth. n.* 44.: *και οι Αποστολοι ημων εγνωσαν δια του κυριου ημων Ιησου Χριστου, οτι ερις εσται επι του ονοματος της επισκοπης. δια ταυτην ουν την αιτιαν προγνωσιν ειληφοτες τελειαν, κατεστησαν τους προειρημενους, και μεταξυ επινομην δεδωκασιν, όπως εαν κοιμηθωσιν, διαδεξωνται ετεροι δεδοκιμασμενοι ανδρες, την λειτουργιαν αυτων. Τους ουν κατασταθεντας υπ' εκεινων, η μεταξυ υφ' ετερων ελλογιμων ανδρων, συνευδοκησασης της εκκλησιας πασης, και λειτουργησαντας αμεμπτως τῳ ποιμνιῳ του Χριστου μετα ταπεινοφροσυνης, ησυχως, και αβαναυσως, μεμαρτυρημενους τε πολλοις χρονοις υπο παντων, τουτους ου δικαιως νομιζομεν αποβαλεσθαι της λειτουργιας. Et Apostoli nostri cognoverunt per dominum nostrum Iesum Christum, quod futura esset contentio de nomine episcopatus: ob eam ergo caussam, accepta perfecta praecognitione, constituerunt supradictos* (Episcopos) *& deinceps futurae successionis regulam tradiderunt; ut quum illi decederent, ministerium eorum ac munus alii viri probati exciperent. Qui igitur ab illis, aut deinceps* AB ALIIS VIRIS EXIMIIS (hoc est, Episcopis) CONSTITUTI SUNT CONSENTIENTE ECCLESIA UNIVERSA, *& ovili Christi humiliter, quiete, liberaliterque ministrarunt, ac longo tempore praeclarum ab omnibus testimonium reportarunt, hos censemus de officio iniuste deiici*. Quantivis pretii locus hic ostendit, quae fuerint partes cleri & plebis in Episcoporum electione. Καταστασις *constitutio* ad Apostolos & Episcopos, συνευδοκησις *consensus* ad plebem spectabat. Luculentum quoque testimonium prisci Christianorum moris non longe recedentis ab Apostolica aetate dat Lampridius in *vit. Alex. Sever. cap. XLV. ubi*, inquit, *aliquos voluisset vel rectores provinciis dare, vel praepositos facere, vel procuratores, idest rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, subiret poenam capitis: dicebatque grave esse, quum id Christiani & Iudaei facerent in praedicandis Sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunae hominum committerentur & capita*. Quemadmodum Imperator Praesidum nomina proponebat populo; sed ipse tamen, quod nemo negat, Praesides eligebat; ita in electione Episcoporum admittebatur quidem plebs ad probanda crimina aut impedimenta, sed ipsi sacrorum Praesides eligebant. Immo nihil opus erat populo proponi Sacerdotes, si a populo essent electi. Origenes *Hom. VI. in Levitic.* scribit, *requiri in ordinando Sacerdote praesentiam populi; ut sciant omnes & certi sint, quia qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium, & hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuipiam, ne quis scrupulus resideret*. En ut populus adstabat tantum & consentiebat, non autem eligebat Episcopum. Tertullianus *Apologetic. cap. XXXIV.* de Episcopis memoriae prodit: *praesident apud nos probati quique Seniores* (hoc est, Episcopi) *honorem istum non pretio, sed testimonio adepti*. Porro populum vera non tulisse suffragia, argumento est, quod iudicio Synodi provinciae poterant excludi. Apposite Basilius *ep. LXII. petere quidem vestrum est; Domini vero* (id est, synodi provincialis,) *designare*. Sed quoniam in Cypriano praecipuum popularis electionis praesidium ponunt Adversarii, eius in hac re sententiam diligenter expendamus. Inquit ille *ep. LXVIII.*

gendus erat, primum competiisse suffragium, hoc sensu, ut unum aliquem ex se futuro episcopatui destinare potuerint, sed non aliter, quam concurrente plebis consensu. Senatus itaque ecclesiasticus presbyterorum *censebat*, sed plebs *iubebat*, seu

LXVIII. *Propter quod diligenter* DE TRADITIONE DIVINA, ET APOSTOLICA OBSERVATIONE *servandum est, & tenendum, quod apud nos quoque*, ET FERE *per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui Praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant. Et Episcopus deligatur* PLEBE PRAESENTE, *quae singulorum vitam plenissime novit, nec non uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit*. Quod Cyprianus inquir, disciplinam hanc *a divina traditione, & apostolica observatione* descendere, non ita intelligendum, divino aut apostolico praecepto requiri in Sacerdotum electione praesentiam & testimonium plebis; sed tantum quia Christus & Apostoli exemplis suis regulam hanc tradiderunt. Hinc subdit electionem Eleazari, quae licet Dei iussu a solo Sacerdote Mose fuerit peracta, tamen voluit Deus, eius ad sacerdotium electionem coram populo fieri: *coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem, idest, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi* SUB POPULI ASSISTENTIS CONSCIENTIA *fieri oportere, ut* PLEBE PRAESENTE *vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quae omnium suffragio & iudicio fuerit examinata*. Addit & exemplum Apostolorum, qui in electione tum Matthiae, tum septem Diaconorum plebem congregarunt, eiusque audierunt testimonia, ne quis indignus obreperet: *quod postea secundum divina magisteria observatur in Actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Iudae Episcopo Petrus ad plebem loquitur . . . Nec hoc in Episcoporum tantum, & Sacerdotum, sed & in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus . . . quod utique idcirco tam diligenter & caute convocata tota plebe gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet*. Idem Cyprianus *ep.* XXXIII. *ad Cler. & popul.* ostendit, nulla divinae legis necessitate praesentiam & testimonium plebis requiri in Praesulum electionibus; ait enim: *in ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed exspectanda non sunt* TESTIMONIA HUMANA, *quum praecedunt divina suffragia. Aurelius frater noster illustris adolescens a Domino iam probatus & a Deo vocatus est &c.* Deinde pergit, *hunc igitur, fratres dilectissimi, a me & a collegis, qui praesentes aderant, ordinatum sciatis*. Inquit Cyprianus, solere a se plebem consuli, utpote qui *a primordio episcopatus sui statuerat, nihil sine consilio Presbyterorum & Diaconorum, & sine consensu plebis, sua privatim sententia gerere*, in Ecclesiae suae regimine, ut ipsemet fatetur *ep.* XIV.; plebem autem omnino consulendam esse, non ait. Quin facto ipso contrarium ostendit; nam ipse cum Episcopis Aurelium promoverat, inconsulta plebe, caussam interferens, consuli scilicet plebem, ut vitae testimonium praebeat; Aurelio autem satis testimonii praebere geminatam fidei confessionem, quam *divinum suffragium* adpellat. Eodem iure se Celerinum *virtutibus pariter & moribus gloriosum clero adscripsisse, non humana suffragatione, sed divina dignatione* ait *ep.* XXXIX. Frustra duo haec exempla sollicitat Observator, e suo penu promens eiusmodi electiones sine testimonio plebis factas *extraordinarias* fuisse, atque edita quo tempore Carthaginiensis Ecclesia Episcopo suo in fuga exsistenti carebat: quod ut gratis adfirmatur, sic & negatur. Aliis etiam in Africa Episcopis ius fuisse Presbyteros eligendi, probant Aurelii Episcopi verba in Synodo Africana: *Episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina Presbyteri multi constitui possunt*. Nec semper expetita populi testimonia, probat Synodus Carthaginiensis III. *can.* XXII.: *ut nullus*, ait, *ordinetur clericus, nisi probatus vel Episcoporum, vel populi testimonio*. Aditus ergo patebat ad clerum vel populi testimonio, vel episcopali examine. Tribuit quidem Cyprianus *ep.* XLII. populo *suffragia*, sed in eum finem, ut *plebe praesente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur*, ut ipse explicat cit. *ep.* LXVIII. Quare? *Quia plebs singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actus de eius con-*

seu presbyterorum votis applaudebat, & consensum suum interponebat, quo facto demum electio valida erat. Et hoc intuitu Cyprianus populo adscribit (I.) *potestatem eligendi dignos sacerdotes*, seu suffragio suo approbandi, quos dignos a presbyterorum collegio propositos iudicaverat: (II.) *potestatem recusandi indignos*, seu ius votum suum denegandi iis, quos a presbyterorum collegio designatos indignos iudicabant. In similem fere modum procedebatur, ut quidem in statu democratico communibus votis caussae maioris momenti expediuntur, nam & hic senatus ad populum referre solet, cuius deinceps est, examine praevio, vel admittere vel reiicere senatus placitum. Et hoc sensu Episcopi electi dicuntur *praesente plebe*, Cyprian. *lib.* 1. *epist.* 4. Alibi *suffragio populi*, Id. *lib.* 1. *epist.* 3. Alibi *quod plebis iudicio & testimonio comprobatus sit*, Id. *lib.* 2. *epist.* 11.

Ius duplex populi circa electiones Episcoporum.

§. V. Equidem Grotius *cit. l.* §. 10. populum non semper electionibus interfuisse, nec eius consensum praerequisitum fuisse ait, idque probare ex eodem Cypriano *l.* 2. *ep.* 5. conatur, aiente: *in ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed exspectanda non sunt consilia humana, quum praecedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino iam probatus & a Deo vocatus est.* Verum ex hoc exemplo nihil solidi evinci posse, existimo. Delituisse adhuc Cyprianum in secessu suo, quum ordinaret Aurelianum, ex eius epistola constat, & quidem illum velut immediate a Deo vocatum esse existimabat, adeoque suffragia humana in tali casu necessaria non esse concludebat, id quod inde colligebat, quia, ut scribit, *bis confessus, & bis confessionis suae victoria gloriosus est, & quando*, pergit, *vicit, in cursu factus extorris, & quum denuo certamine fortiore pugnavit, triumphator & victor in proelio confessionis exstitit.* Non ergo in genere populi consensum excludebat, sed in tali casu eum minus necessarium esse iudicabat, quum immediate a Deo vocatus & gloriosa sua duplici confessione satis probatus esset, ut supervacuum videretur in eius mores & vitam inquirere. Deinde Aurelius, non Episcopus, sed tantum lector, ordinatus erat, quod facilius absque consensu plebis fieri poterat, quum tantum in caussis maioribus, quorsum pertinebat Episcopi electio, consensus plebis concurrere debebat. Idem iudicium formandum de electione Celerini lectoris, quod exemplum ibidem adducit Grotius *cit. l.* nam & hunc Cyprianus aliique Episcopi, qui aderant, ordinaverant, de qua ordinatione ita Cyprianus ad Clerum plebemve Carthaginensem *lib.* 4. *epist.* 20. scribit: *Exsultate igitur & gaudete nobiscum, lectis literis, quibus ego & collegae mei, qui praesentes aderant, referimus ad vos Celerinum fratrem nostrum, virtutibus pariter & moribus gloriosum, clero nostro non humana suffragatione, sed divina dignatione coniunctum.* Erant tales electiones extraordinariae, eo tempore factae

An & qua ratione populus quandoque ab electionibus exclusus fuerit?

De electione Aureliani, a Cypriano facta.

De electione Celerini.

conversatione perspexit. Porro non ait a plebe eligendum Episcopum, sed *plebe praesente, sive sub populi adsistentis conscientia.* Quin idipsum, ut scilicet *plebe praesente* Episcopus eligatur, non fuisse catholicae consuetudinis, monstrant ea Cypriani verba ibidem: *apud nos quoque,* ET FERE *per provincias universas.* Ita et *suffragium* apud Cyprianum nihil est aliud, quam bonum testimonium, manifestatio voluntatis ac desiderii. Hinc cit. *ep.* XXXIII. *suffragium* quoque vocat divinum testimonium, humano illud opponens: *exspectanda*, inquit, *non sunt testimonia humana, ubi praecedunt divina suffragia.* Et *ep.* LXVIII. commendans Sabini electionem in Hispania factam loco Basilidis, distinguit in ipsa *suffragium*, & *iudicium*, quorum illud plebi, hoc Episcopis tribuit: *quod*, ait, *& apud vos factum videmus in Sabini collegae nostri ordinatione; ut de universae fraternitatis* SUFFRAGIO, *& de Episcoporum, qui in praesentia convenerant, quippe de eo ad vos litteras fecerunt*, IUDICIO *Episcopatus ei deferretur.* Haec nebulas dissipant, quas meridianae luci offundere conatur Observator; simulque probant, quam bene consistat Grotii sententia, populo tribuentis ius δοκιμασίας, quod ab electione diversum est.

factae, ubi Ecclesia Carthaginiensis Episcopo suo, in fuga exsistenti, orbata erat, qui tamen electionem ordinare debebat, adeoque eo minus in exemplum trahendae, quod in statu extraordinario contigerint.

Illustratur ulterius, populum in electionibus multum valuisse. Exempla factionum in electionibus.

§. VI. Ceterum populum in electionibus Episcoporum plurimum valuisse, vel inde satis constat, quod candidati, qui officio huic intrudi, quam legitimam vocationem exspectare, in corrupta Ecclesia malebant, se plerumque ad popularem auram accommodaverint, & factiones in plebe caussaverint, ex quo saepe turbae ingentes datae sunt. Sidonius Apollinaris *lib. 4. epist. 25.* refert, electionem in Ecclesia vacante Cabilonensi factam, ad quam, ut omnia ordinate peragerentur, accesserat primas Lugdunensis. Inveniebat ibi studia populi scissa in tres competitores, *quorum hic antiquam natalium praerogativam, reliqua destitutus morum dote, ructabat: hic per fragores parasiticos, culinarum suffragio comparatos, Apicianis plausibus ingerebatur: hic apice votivo si potiretur, tacita pactione promiserat, ecclesiastica plausoribus praedae praedia fore &c.* Ecclesia Bituricensis eadem fata habuit, ubi *utriusque professionis ordinibus quoddam sacerdotii classicum cecinit. Fremit populus per studia divisus, pauci alteros, multi sese non offerunt solum, sed inferunt.* Id. *lib. 7. epist. 5.* Seditiosae contentiones, quae inter Damasum & Ursicinum Romae ortae sunt, plenius referuntur ab Ammiano Marcellino *lib. 27.* Plura exempla a me adducta sunt in *diss. de iniustit. vocat. factae ad clamor. populi*, ex quibus satis perspicuum est, candidatos plerumque ansam hisce factionibus dedisse, atque adeo clerum in culpa fuisse (VII), quod tales electiones turbulentae contingerent. Utut igitur sub hoc praetextu plebs ab electionibus postea exclusa fuerit, quasi ex huius concursu seditiones & turbae essent metuendae, tamen semper gravius deliquit clerus, quam plebs incauta, illam ad factiones incitando, quibus alia ratione satis praecaveri potuisset, nisi clero conducibilius visum fuisset, plebem ab omnibus negotiis ecclesiasticis plane excludere.

Clerus huiusmodi turbis ansam dedit.

CA-

(VII) Turbae ac dissidia, quae ab imperita & mobili multitudine excitabantur in Episcoporum electione, effecerunt, ut plebs primum in Oriente, deinde in Occidente suffragandi iure excideret. Huius rei caussam in clerum confert Observator, quasi is, suae velificaturus ambitioni, plebem impulerit ad turbas concitandas. Nimirum plebeculae patronus, & cleri obtrectator illiberalis perspectos non habuit multitudinis mores, hoc est, imperitiam, mobilitatem, levitatem, vim turbulentam & periculosam, nihil ut populari imperio deterius esse possit. Sed quam ille calumniam nudis verbis impingit, eamdem nos veterum monumentorum pondere deteremus. Basilius *Hom. VIII. in Hexaemer.* ait, *inopia iudicii plebis multa, eaque maxima in remp. incommoda invecta fuisse*. Egregie Chrysostomus *Hom. III. in Ioan.* scriptum reliquit: *quid censes esse multitudinem? Ignavam sine dubio & desidem esse, dices. Sin dixeris, multos esse, & in unum coactos: ideo maxime contemnendi. Nam si singuli contemtu digni, plurimi congregati longe magis despiciendi erunt. Multorum enim insipientia, collecta multitudine, augetur. Quapropter si singulos seorsim quis duxerit, emendare poterit, simul coactos non facile, eo quod insipientia sit maior, & illi instar pecorum agantur, mutuamque sequantur sententiam.* Et Ambrosius *in Hexaemer. V. XXI. Non imperitae multitudinis vulgari clamore signatur* (Rex), *quae non merita virtutis expendit; nec publicae utilitatis emolumenta rimatur, sed mobilitatis nutat incerto.* Tandem Hieronymus in *Matth. cap. XXI. semper*, inquit, *turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens, atque in morem fluctuum, diversorumque ventorum huc illucque trahitur. Quem nunc quasi Prophetam venerantur, & colunt, postea contra eum clamant.*

CAPUT VI.

OBSERVATIO III.

§. I. DE origine, & usu pallii ita edisserit Auctor (I), ut, quid his addi possit, vix constet. Illud vero unicum potissimum ab eo observatum est, Pontifices Romanos concessione pallii tandem hunc in finem usos fuisse, quo metropolitanos sibi subiugarent & potestatem eorum ab Apostolica sede dependentem facerent (II). Iam ante ipsum hoc docuit Marcus Antonius de Dominis *de republ. eccles. lib. 3. c. 11. §. 25.* aiens: *tali pallio sibi metropolitanos omnes totius Occidentis subiugare voluerunt. Et tandem aperte suos vasallos Archiepiscopos omnes talis pallii concessio-* In quem finem usus pallii introductus sit.

(I) De pallii metropolitici ortu atque progressu per Orientem ac Occidentem praeter Marcam & Baluzium fuse & ornate disseruerunt Ruinart. diss. *de pallio Archiepiscopali*, tom. 2. opp. postumor. Mabillonii p. 399. Garnerius *diss. de pallio Episcopor.* Papebrochius in dissertationibus *de forma pallii*, Io. Gaspar Barthel *diatriba de pallio una cum insertis vindiciis pallii Herbipolensis*, Georgius Pertschius *diss. de origine, usu, & auctoritate pallii Archiepiscopalis*, aliique ferme innumeri. Quid autem spicilegii superfit post messem a tot eruditis viris decerptam, non equidem novi. Per me tamen liceat Boehmero nonnulla de hoc argumento confuse more suo refricare, quae lippis ac tonsoribus nota & explorata sunt, ne ullam scilicet in Romanam sedem obloquendi occasionem abs se dimittere patiatur.

(II) Qui in ceteris prope omnibus a Marca dissentit, is nunc illius de pallio metropolitico doctrinae mirifice consentit. Tradit Parisiensis Antistes, pallium fuisse imperatorium indumentum ab ipsis Augustis communicatum Patriarchis, & ab his postea Metropolitanis. Romanos autem Patriarchas, quod exoptarant, ut Metropolitani confirmationem ab se acciperent, ac obedientiam sibi iureiurando sponderent, id traditione pallii adsecutos. Marcae in hac re intercesserunt Thomassinus *discipl. part I. lib. 2. cap. 53.* Lupus *de Africanae Ecclesiae appellationib. cap.* VIII. Nat. Alexander *Hist. Eccles. saec. IX. cap. 5. art. 2. §. 4.* Garnerius *cit. dissert.* Blanchius *de potest. Eccles. lib. III. cap. 2. §. 2. seqq.* aliique. Nos tria ordine explicabimus I. An pallium ab Imperatore ortum duxerit. II. An pallii datione Romani Pontifices depresserint Metropolitanos, sibique subegerint. III. Quaenam fuerit origo illius effati, pallio transferri *plenitudinem potestatis pontificalis*. Quod pertinet ad primum, ortum pallii ab Imperatoria munificentia repetit Marca, duobus praecipue argumentis I. Quod olim Romani Pontifices pallium nonnisi ex consensu Imperatorum concedere consueverunt, ut ex Vigilio *ep. I. ad Auxanium*, & Gregorio *M. lib.* VII. *ep. 5.* constat. II. Quod Anthimus sede CPolitana pulsus, *pallium, quod habuit, Imperatoribus reddidit*, teste Liberato *Breviar. cap.* XXI. At prius argumentum unum id, si recte video, probat, in pallio concedendo Imperatoris adsensum quandoque expetitum, non autem ab imperatore istiusmodi decus profluxisse. Nimirum talem veniam Pontifices non semper expetierunt, sed tantum quum tempus poscerer. Quum enim Pontifices saeculo VI. & VII. qua tempestate sub Augustis, & Exarchis pene fervirent, pallium Episcopis etiam extra Imperii limites positis mitterent; factum est, ut Imperatoris adsensu tale decus conferrent, ne ulla inde suspicio exsisteret affectati aliunde praesidii, maxime quod Imperatores & Exarchi, qui vix Romae dominatum obtinerent, suspiciosiores essent adversus invadentes aliarum gentium Reges. Ita Vigilius Iustiniani, Gregorius Mauritii consensum poposcit: ille enim a Theodora Iustiniani exagitabatur; hic Exarchi calumnias, & Imperatoris convicia patiebatur: ambo animos hominum male in se animatorum ad turbas exacuere noluerunt vel levissima suspicione inictae societatis cum Regibus Childeberto, Theodorico & Theodeberto initae: utrique probe norunt, quanta mala ob calumnias simili specie structas Sil-

Pallium fuit medium subiugandi metropolitanos.

cessione declararunt. Idipsum quoque non diffitetur Edmundus Richerius in *hist. Concil. general. lib.* 1. *c.* 12. §. 13. sed aperte asserit, Pontifices Romanos pallii concessione non modo omnes Ecclesias Occidentis, verum etiam Orientis sibi monarchice subdere voluisse, de quibus arcanis Pontificum *ad lib. V. observ.* XXIV. plenius actum est. Atque his ipsis quidem nunc acquiescere possem, nisi dubiis quibusdam adhuc occurrendum esset, quae contra Auctorem nostrum mota sunt a Natali Alexandro *tom. VI. hist. eccl. saeculo* IX. *c.* 5. *art.* 2. §. 4. & Ludovico Thomassino *de veter. & nova eccles. discipl. p.* 1. *l.* 2. *c.* 53. §. *ult.* quae brevibus hic removenda sunt.

§. II.

Silverius fuerat perpessus. Ceterum quum nullum posceret tempus, imperatorium adsensum a Pontificibus in dando pallio haud expetitum rescimus; quin ipse Gregorius antequam fuisset calumniis apud Mauritium impetitus, pallium concesserat Vigilio Arelatensi, non petita Imperatoris venia, quod Marca noster non diffitetur. Porro etsi detur, Pontifices semper eam veniam postulasse ab Imperatoribus, inde tamen non conficeretur, pallium ab Imperatoribus ortum fuisse. Etiam Episcopi & Abbates diu investiebantur a Principibus per baculum pastoralem; nec tamen inde consequitur, pedum fuisse imperatorium decus. Vigilius aliique Pontifices saepe Imperatoris assensum postularunt in creandis Vicariis Apostolicae sedis per provincias Roma dissitas: & tamen nemo dicet, potestatem ab ipsis Pontificibus datam iis Vicariis originem ab Imperatoribus traxisse. Unde vero imperatorii illius ornatus concessio orientalibus Patriarchis facta haberetur, unde Romanis, nisi ex conclamata illa Constantini donatione Silvestro facta? Secundum vero argumentum non obstat. Anthimus Eutychiana labe foedatus an. DXXXV. e sede Trapezuntis ad Byzantinam translatus est ope Theodorae Aug. & uxorii Iustiniani adsensu: quum sequenti anno DXXXVI. Agapetus P. apud Imperatorem egisset, ut Eutychianus Episcopus deponeretur, inque exsilium pelleretur, discedens ille, *pallium, quod habuit, Imperatoribus* (Iustiniano & Theodorae coniugi) *reddidit*. Nunc se se exserit Liberati sententia; quum enim pallium esset Episcopatus insigne, & Anthimus gratia Imperatoris ad thronum Byzantinum evectus esset, inde extrusus reddidit Imperatoribus signum illius honoris, quem ab ipsis acceperat. Nec vero Liberatus inquit, Anthimum Imperatoribus reddidisse pallium, quod ab iis acceperat, sed *pallium restituisse, quod ipse habuit*. Et scribere quoque potuisset, Anthimum ab Imperatoribus pallium accepisse, quin ideo sequeretur, pallium imperiale indumentum fuisse, quod a solo Imperatore concedi poterat; nam quum accepisset ab Imperatoribus sedem CPolitanam, accepit per consequentiam ea omnia, quae tali dignitati coniuncta erant. Ceterum ex ipso Liberato *Breviar. cap.* XX. colligitur, pallium patriarchale ad nullum imperialis indumenti genus referri posse; ait enim, *consuetudinem fuisse Alexandriae, illum, qui defuncto* (Patriarchae) *succedit, excubias super corpus defuncti agere, manumque dexteram eius capiti suo imponere, & sepulto manibus suis, accipere collo suo* BEATI MARCI PALLIUM, *& tunc legitime sedere*. Pallium ergo Alexandrinorum Patriarcharum insigne eorum dignitatis erat, aut dicebatur pallium B. Marci. Romanum quoque pallium ab ipsis Pontificibus dictum pallium B. Petri, ut innotesceret, vestem esse sacrae originis, indicium sacrae dignitatis, & sacris usibus destinatam. Quae quum ita se habeant, in eorum partes concedo, qui pallium commune cum ceteris pontificalibus ornamentis originem habuisse putant: ut enim ministri diversorum ordinum inter se distinguebantur variis ornamentis ipsorum gradui adcommodatis; ita credendum est, Episcopos principum Ecclesiarum, quibus multi alii suberant, signis quibusdam distinctos fuisse, hoc est pallio, quod postea Metropolitanis communicarunt; ipsos vero tamquam ἀκεφάλους a se adsumsisse. Quare pallium tam antiquum est, quam provinciarum ecclesiasticarum distributio. Omnia vetusta monumenta id suadent. Synodus Oecumenica VIII. can. XIV. supponit disciplinam hanc in Concilio Nicaeno I. can. XVII. statutam, dum sciscit, *omnes Metropolitanos convocatos a suis Patriarchis, a quibus accipiunt manuum impositionem, & per pallii dationem episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt, concurrere ad eorum Synodum secundum veterem morem institutum. in primo Concilio*

§. II. Notum & pervulgatum est, vulgo asseri, per concessionem pallii metropolitanis conferri *plenitudinem potestatis pontificalis*, vel, ut Innocentius III. in Concilio Lateranensi *c.* 5. loquitur, *plenitudinem officii pontificalis*, quo ipso aperte indigitatur, Archiepiscopos potestatem suam, quam exercent, unice sedi Romanae acceptam ferre debere, eamque unice inde accipere, quo ipso fit, ut ante acceptionem pallii potestatem nullam in sacris exercere valeant, & sic longe adstrictioris conditionis sint, quam simplices Episcopi, qui post consecrationem illa, quae ordinis sunt, statim, etiam ante confirmationem, peragunt. Primario ergo inquirendum est, unde haec assertio de *plenitudine officii pontificalis* natales suos habeat. De vulgato asserto, per pallium transferri plenitudinem officii pontificalis.

§. III. Constat ex iis, quae illustrissimus Auctor tradidit, pallii honorem fuisse imperatorium munus singulare, solis patriarchis ab initio indultum, qui illud ipsum aliis communicare non poterant, nisi consensu imperatorum. Et quidem in Occidente primus, cui pallium a Pontifice concessum fuit, est Caesarius Arelatensis, qui illud circa finem sexti saeculi a Symmacho impetravit, id quod Vigilius Papa *epist.* 7. ad Auxanium Arelatensem indigitat his verbis: *Et quia digna credimus ra-* Pallium concedebatur olim a Pontifice in signum concessi vicariatus.

silio generali. Duo autem potissimum ostendunt, inane commentum esse, nulloque nixum fundamento, iugum hoc Metropolitis imposuisse Pontifices callida & abstrusa dominandi libidine, ut eos subiectiores suae sedi haberent. Primum est, quod initio pallium a Romanis Pontificibus concedi non soleret, nisi solis Apostolicae sedis Vicariis in provinciis Illyrici, Galliarum, & Hispaniarum, in quibus ii Pontificis ipsius vicibus persungebantur: quae sane concessio erat communicatio quaedam potestatis aut patriarchicae aut pontificiae, qua illi donabantur. Pallium ergo ad augendam amplificandamque potestatem Metropolitanorum, quibus suas Pontifex vices demandabat, non ad imminuendam pergebat. Secundum vero est, Pontifices numquam pallium dedisse, nisi Episcopis semel iterumque exorantibus, & sollicite instantibus Regibus, spectatis illorum meritis. Non igitur illud fuit Pontificum consilium, ut Episcopis novum iugum imponerent; sed ut voluntati Principum, Episcoporumque cupiditati facerent satis, regalisque sacerdotii undequaque in Episcopos decora spargerent & ornamenta. Vide ut de hac re, nulla in transversum actus cupiditate, disputat Thomassinus *cit. oper. cap.* 53. *n.* XI. Quod tandem pertinet ad plenitudinem potestatis pontificalis, quam Pallium continet, nemo unus ignorat, ante eius receptionem Metropolitis non licere pastoralia munia exercere, nec ipsum nomen sumere Archiepiscopi, utut fuerint consecrati. Diserte inquit Innocentius III. *cap.* 3. *de auctor. & usu pallii*: *In pallio pontificalis officii plenitudinem cum Archiepiscopalis nominis appellatione conferri*. Quod non ita accipiendum, quasi pallium ipsum plenitudinem conferat potestatis; sed ita, potestatis in ordinatione receptae exercitium, nonnisi pallio accepto, posse explicari. Novum profecto non est, Ecclesiam modum imponere potestati, utut iure divino traditae. Vndenam vero profectum sit, ut pallium plenitudinem potestatis contineret, non facile statues. Marca putat tantam pallio virtutem a Pontificibus tributam, ut Metropolitanos omnes sibi redderent obnoxios. Contra Thomassinus assiduis Metropolitarum moribus factum opinatur, ut plenitudo potestatis pallio tribueretur; ii namque pallii recipiendi cupiditate abrepti, quamvis consecrati, a Pontificalibus abstinebant, atque ita sensim plenitudo potestatis pallio conciliata. Pronior ego sum in coniecturam viri in rebus canonicis acutissimi Dominici Cavallarii *Instit. iuris canon. l.* 9. *§.* 7. plenitudinem potestatis, pallio intextam a Vicariatu, quem initio pallium deferebat, repetentis. Nimirum, qui Vicariatum sedis Apostolicae in pallio olim accipiebant, saltem Patriarchalia iura pallio referebant accepta, nec ea, nisi pallio impetrato, poterant explicare. Ita plenitudo Patriarchalis potestatis in Metropolitas a pallio derivabatur. Labentibus temporibus, Vicariatu a pallio distracto, plenitudo potestatis in pallio contenta, quae erat Patriarchalis, sic accepta fuit, quasi esset pastoralis. Cui sententiae magis adhaeserunt Pontifices, postquam necessitas petendi pallii Metropolitanis omnibus iniecta est.

ratione compleri, ut agenti vices nostras pallii non desit ornatus, usum sibi eius, sicut decessori tuo praedecessor noster sanctae recordationis Symmachus legitur contulisse, B. Petri sancta auctoritate concedimus. Ex quibus verbis concludi potest, ideo pallium Episcopo Arelatensi concessum fuisse, quod esset sedis Apostolicae vicarius, ut, sicuti ipse Pontifex hoc ornatu a reliquis distingueretur, ita quoque eius vicarius hoc charactere repraesentatitio ab aliis distingueretur. Sic itaque eo tempore per concessionem pallii simul transferebatur vicariatus sedis Romanae, seu, quod idem est *plenitudo officii pontificalis* & character repraesentatitius pontificalis auctoritatis. Vtut vero metropolitani proprio iure satis amplam haberent potestatem, tamen inter ipsos metropolitanos de praerogativa aemulationes coortae sunt, atque hinc eo facilius vicariatum sedis Apostolicae Arelatenses expetiebant, quo magis ita inter reliquos ob characterem repraesentatitium praeeminerent, sicuti ipsi Episcopo Romano metropolitani facile primas dabant. Atque haec est prima origo assertionis illius decantatae de *plenitudine officii pontificalis*, quam vicarii propter vicariatum, & huic adiunctum honorem pallii sibi tribuebant. Et hac ratione Gregorius M. *lib.* 12. *indict.* 7. *epist.* 31. Augustino legato suo apud Anglos in haec verba rescribit: *In Galliarum Episcopos nullam tibi* AVCTORITATEM (plenitudinem officii pontificalis) *tribuimus, quia ab antiquis meorum praedecessorum temporibus pallium* (auctoritatem pontificalem) *Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare* AVCTORITATE *praecepta minime debemus. Si ergo contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provincias transeat & aliquid ex* AVCTORITATE (Apostolica) *agendum fuerit, cum praedicto Arelatensi Episcopo agatur &c.* Quem locum etiam refert Gratianus *c.* 3. *c.* 25. *q.* 2. Idem Gregorius M. praedicto Episcopo Augustino, legato suo, usum quoque ex eadem ratione concesserat, ut patet *lib.* 12. *epistola* 15. aiens: *& quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem Domino largiente, & te laborante perducta est, usum tibi pallii in ea ad sola missarum solemnia agenda concedimus, ita ut per loca singula duodecim Episcopos ordines &c.* Idem Ioanni Episcopo primae Iustinianae Illyricae in haec rescribit verba: *Pallium vobis ex more transmisimus, & vices vos Apostolicae sedis agere, iterata innovatione decernimus.* Pallium itaque erat signum concessi vicariatus, & inde dependentis auctoritatis pontificalis, quo non indigebant alii metropolitani, qui vicarii tales minime erant, ut interim, quae ad auctoritatem metropolitanam spectarent, omnino expedire possent.

Ex hoc sensu vicariis per pallium concessa dicebatur plenitudo officii pontificalis.

§. IV. Agnoscit hoc ipsum Ludovicus Thomassinus *cit. l. c.* 54. §. 7. quamquam tres excipiat, qui pallii honorem absque vicariatus praerogativa obtinerent. Inde concludit in antiquitate ecclesiastica versatissimus Samuel Basnage *tom.* 2. *annal. ad ann.* 594. §. 10. Pallii missionem non perpetuum fuisse communicati vicariatus indicium, idque probat (1) exemplo Ioannis Corinthii, cui pallii honorem largitus est Gregorius absque vicariatus dignitate. At vero hoc ipsum merito in dubium vocatum est supra a Baluzio *lib.* 5. *cap.* 29. §. 11. utut enim disertis verbis vicariatus simul haud collatus fuerit, tamen non erat necesse, verbis id exprimere, quod hoc signo, pallii missione, satis declarabatur. Eo tempore enim conclamatum erat, pallium vicariatum Pontificis Romani denotare, & sic sufficiebat, pallio aliquem a Pontifice decorari, ut inde de vicariatu constaret. Patet hoc ipsum ex epist. Gregorii, ad Augustinum scripta & §. *antec.* relata, qua auctoritatem ei in Gallias denegat, quoniam Arelatensis Pallium accepisset. Nulla ibi fit mentio vicariatus, sed solius pallii, quod indicium vicariatus erat. Et constat ex omni antiquitate, vestimenta officii potestatem denotasse. Idem iudicium formandum est de reliquis exemplis a Basnagio adductis. Nam (2) Syagrio Augustodunensi pallium a Gregorio M. concessum esse constat *lib.* 7. *epist.* 113. sed tamen quod ei denegetur vicariatus, nulla ratio est, nisi quod Gregorius verbis id ipsum haud expres-

An pallium absque vicariatus dignitate olim concessum fuerit? Ioannes Corinthius pallium accepit cum vicariatu.

De vicariatu Syagrii.

serit, quod tamen non erat necesse. (3) Episcopo Messanensi, & Salonitano itidem pallium a Gregorio datum est, & consequenter quoque iura pallii, quae tunc unice consistebant in vicariatus honore, id quod etiam rationem habet, quum pallium solis patriarchis competeret, & sic quoque non aliis, quam qui eos repraesentarent.

De vicariatu Messanensis, & Salonitani.

§. V. Quum itaque alii metropolitani, qui pallii honore non erant decorati, eiusdem cum ceteris praerogativae participes fieri anhelarent, hinc postea factum, ut preces eius rei nomine frequenter ad sedem Romanam dirigerentur. Et huc tendit Gregorii illud in *c. 2. d. 100. Prisca consuetudo obtinuit, ut honor pallii, nisi exigentibus caussarum meritis & fortiter postulanti dari non debeat.* Et ut eo rectius hoc honore potirentur, Regum intercessionibus utendum erat, quorum exempla plura adducit Natalis Alexander *tom. 6. hist. eccl. ad saec. 9. c. 5. art. 2. §. 4.* Non poterat sane commodior occasio aulae Romanae sese offerre, imprudentes metropolitanos, quorum potestatem & auctoritatem in primis monarchiae papali hactenus obstitisse animadvertebat, sub iugum mittendi, quam hoc vere palliato honore, quo adducebantur, ut sponte colla sua potestati Pontificis submitterent. Ineptе existimabant, dignitati & auctoritati suae aliquid accessurum esse per honorem pallii, quum tamen in effectu hoc ipso in totum dependere a Pontifice Romano inciperent, ut quidquid hactenus proprio iure peregerant, in posterum tamquam ministri Pontificis vi pallii accepti expedirent, & ita potiores actus ordinis, quos tamquam metropolitani proprio iure antiquitus exercuerant, non aliter quam in pallio perficere possent, cui ex primaeva impositione sua *plenitudo officii pontificalis, hoc est, auctoritas Pontificis Romani* cohaerebat. Satis congrue itaque Auctor illustrissimus asserit, Pontifices Romanos maximam adhibuisse curam, ut Gallicanis Episcopis novam servitutem imponerent, quod quidem tamquam falsissimum commentum explodit Natalis Alexander *cit. l.* sed ex satis infirma ratione, quod reges Galliae a sede Apostolica pallium pro regni sui Archiepiscopis frequenter postulaverint, & ipsi Archiepiscopi ardentissimis votis illud expetierint atque flagitarint. Res ipsa negari nequit, sed consequentia inde deducta laborat. Solemus avibus & feris bestiis, in libertate naturali adhuc vagantibus, huiusmodi escas proponere, ut artificio quodam illecebroso sponte in sui interitum ruant. Apprime Petronius: *Sicut muta animalia cibo inescantur, sic homines non caperentur, nisi aliquid morderent.* Eadem methodo usus est Pontifex Romanus, qui metropolitanos non aliter, quam honore pallii, inescari posse videbat, & ita artificio hoc efficiebat, ut hoc invitamento servitutem sponte subirent. Memor erat Pontifex illius, quod apud Terent. *in Adelph. act. 2. scen. 2.* legitur: *nunquam rem facies, ubi nescis inescare homines.* Id ergo unice probant exempla a Natali adducta, Pontifices ab initio non obtrusisse pallia Archiepiscopis, quod non necesse erat, quum sponte sua illa ambirent, non vero, quod non intenderint hac esca eos subiugare, cuius contrarium eventus & praesens rerum status docuit.

Episcopi Metropolitanorum mutuae aemulationes in Pallio impetrando. Inde Pontifices ansam sumserunt, subiugandi metropolitanos.

Respondetur ad dubia Natalis Alexandri.

§. VI. Superest, ut Thomassini argumentis quoque satisfaciamus. Instat, (I) ne quidem Gregorii M. tempore Patriarchae Antiocheno licuisse sine pallio pontificalia exercere. Verum illud ipsum Patriarchae Antiocheno nullum praeiudicium adferre potuit, utpote qui pallio utebatur non tamquam vicarius Romani Episcopi. Gravius utique praeiudicium hic mos adferebat metropolitanis Occidentalibus, qui, dum absque pallio pontificalia agere non poterant, sed illud prius a Pontifice impetrare debebant, agnoscere tandem cogebantur, se per pallium *plenitudinem officii pontificalis*, hoc est, omnem suam potestatem, quam olim suo iure exercebant, accipere, & summo Pontifici acceptam ferre. Pergit (II.) ipsam imperatoris curam sese ad hoc porrexisse, quae utique sub iugum aliquod eiusmodi novum mittendis imperii Orientalis Episcopis famulata non esset. Forsan respexit ad exemplum Iu-

Thomassini argumenta resolvuntur.

sti-

stiniani, qui a Pontifice Romano impetravit, ut Archiepiscopus primae Iustinianae vicariatum sedis Romanae cum pallio obtineret. Sed in hoc exemplo singulares rationes & circumstantiae occurrunt, supra *ad lib.* 5. *cap.* 29. *obs.* 21. pluribus expositae, ex quibus proinde nullum argumentum huc trahi potest. Pergit (III.) in

Pallium olim in ipsa consecratione non statim dabatur.

sola metropolitani ordinatione vel confirmatione datum olim fuisse pallium, & hinc minime mirum esse, si ea sensim inducta sit consuetudo, ut ne quis pontificali ullo ante consecrationem aut confirmationem munere fungeretur, & semel inducta, etiam tunc obtinuerit, quum iam post consecrationem pallium demum mitteretur. Hic multa cumulat Thomassinus, quae illud non evincunt, quod evincere debebant. Pallium Occidentalibus in ipsa consecratione datum ab initio fuisse, dubium est, quum exempla prima ostendant, post consecrationem demum pallium missum fuisse; neque indigebant metropolitani confirmatione Pontificis, uti Auctor illustrissimus *cap.* 5. *huius libri* egregie ostendit. Qui itaque pallium accipiebant, ab initio non ipsa consecratione, nec in tesseram confirmationis pontificiae illud accipiebant, sed ad vicariatum sedis Romanae sustinendum. Postquam autem, semel inscatis hoc pallio metropolitanis, necessitas eis imponi coepit, pallium a Pontifice accipiendi, simul astutia Romani Episcopi sensim invaluit, ne ante acceptum pallium pontificalia exercerent, quo ipso factum, ut non amplius suam potestatem *ex consecratione*, sed *ex pallii missione* consequerentur, & ita in peiorem coniecti fuerint conditionem, quam in qua sunt simplices Episcopi, qui actus ordinis statim post consecrarionem peragere possunt. Instat ulterius, (IV.) pallium proprium esse Pontificis ornamentum,

Pallium olim non fuit ordinis suscepti indicium.

nec novum aut mirum videri debere, si ei, qui ordinatus, sine proprio suscepti ordinis habitu, ordinem deinceps exercere non liceat. Fallit vero Thomassinus, existimans, pallium fuisse proprium ordinis suscepti habitum, quum ordinem metropolitanus per consecrationem acceperit, pallium vero tantum suscepti vicariatus indicium fuerit. Idipsum vero ex astutia sedis Romanae factum, quod ex post facto pallio haec virtus adscripta fuerit, quasi iura metropolitana & actus ordinis demum tribueret, qua falsa persuasione semel stabilita, demum factum est, ut metropolitani hoc iugum subire coacti fuerint. Pergit (V) patriarchis & metropolitanis, quum

Olim pallii privatio non erat metropolitanae potestatis privatio.

deponuntur, pallium auferri. Sed quid inde? scilicet postquam per pallii acceptionem subiugati sunt metropolitani, necesse fuit, post depositionem illud eis auferre, & amissionem pallii simul involvere amissionem dignitatis metropolitanae. Olim non erat sic. De Salonitano Episcopo Gregorius M. *lib.* 2. *ep.* 16. *indict.* 10. ita scribit: *quod si facere hoc contumaciter, ut consuevit, forte distulerit, usum ei pallii, qui ab hac sede concessus est, ex auctoritate sedis Apostolicae contradices. Quem si, etiam amisso pallio, adhuc in eadem pertinacia perseverare perspexeris, Dominici quoque corporis & sanguinis eumdem Antistitem participatione privabis. c.* 8. *d.* 74. Minatur hic Gregorius Salonitano privationem pallii, seu vicariatus sedis Romanae: ast neutiquam iuris metropolitani, quod extra pallium habebat, id quod quidem Pontifici haud erat integrum, quum in deponendis Episcopis & multo magis Archiepiscopis solus Episcopus Romanus nihil absque Concilii auctoritate decernere poterat, uti infra pluribus Auctor illustrissimus ostendit. Illud eidem adimere poterat Gregorius, quod a sede Romana ipsi concessum erat, scilicet pallium, & ei cohaerentem vicariatum, neutiquam vero dignitatem episcopalem. Neque hanc Gregorii fuisse sententiam, verba sequentia indicant, quibus eidem excommunicationem minorem minatur, si amisso pallio in eadem pertinacia perseveraret. Quomodo vero depositus Episcopus adhuc in contumacia perseverare potest tali, qualis in *cit. loc.* deprehenditur? Non ergo amissio pallii inferebat amissionem dignitatis episcopalis, licet, qui deponeretur, simul pallium amitteret, quum ita simul vicariatu privaretur. Pergit (VI.) si metropolitani olim tamdiu abstinuere a pontificali munere, donec ab imperatore acce-

accepissent pallium, idem quoque observari debuisse, ubi a Pontifice illud acceptum est. Ast idem hic respondeo, quod ad primam obiectionem responsum est. Septimum argumentum idem est, quod Natalis Alexander adducit in §. *antec.* iam reiectum, nec nonum ab hoc adeo differt, ut proinde ulteriori disquisitione hic supersedendum sit.

CAPUT VII.

OBSERVATIO IV. ad §. 4.

Certum est, Bonifacium legatum sedis Romanae primitus auctorem in Synodo anno 742. fuisse, ut metropolitani omnes pallium a Pontifice Romano petere necessum haberent. Quo consilio autem id ipsum factum fuerit, non constat. Auctor noster satis probabiliter docet, hoc ideo factum fuisse, ut metropolitanos Galliae iugum Pontificis subire eo facilius adstringeret (I), id quod tamen maxime displicet

Bonifacius metropolitanos ad pallium petendum adstrinxit, ut eos sedi papali subliceret.

(I) Doctrinam Marcae ab eruditis passim explosam refricare pergit Observator. Tradit ille, Metropolitanos Galliae usos proprio pallio, a Romano prorsus diverso, ad Bonifacium usque Moguntinum Archiepiscopum; hunc vero in Concilio Germanico an. DCCXLII. eos adegisse, ut Francicum pallium deponerent, Romanumque peterent, ut hac veluti compede novae Pontificum servituti illigarentur, quibus coeperunt in susceptione pallii novo cum sacramento obedientiam polliceri: Francos tandem quum statuissent petere a Zacharia P. Metropolitanis tribus Rotomagensi, Remensi, & Senonensi pallia tria, quasi praesagiente animo, quibus se laqueis induerent, petitionem distulisse, idque aegre tulisse Pontificem, nec habuisse Bonifacium, quo apud eum has moras excusaret. Haec speciosa magis sunt, quam vera. Primum nullo idoneo monumento adstruitur, pallium vetus Gallicum a Romano diversum fuisse. Nec Marcae quidquam favet Synodus Matisconensis I. an. DLXXXI. *can.* VI. decernens, *ut Archiepiscopus sine pallio missas dicere non praesumat*; non enim canon ait, *nullus Archiepiscopus*, sed *nullus Archiepiscopus non praesumat &c.* quo nomine κατ' ἐξοχὴν designatur Arelatensis Metropolita, qui tamquam Apostolicae sedis Vicarius obtinebat in Gallia cum pallio nomen Archiepiscopi; aevo quippe Concilii Matisconensis nondum invaluit, ut Metropolitani nomine Archiepiscopi vocarentur. Porro licet aliis Metropolitanis simplicibus concederetur pallio uti in Missa certis tantum sollemnioribus diebus; hic tamen modus definitus non legitur in litteris Pontificum Symmachi, Vigilii, & Pelagii, qui Archiepiscopo Arelatensi pallium dedere. Tandem pallium illud Gallicum numquam Episcopi Galliae postularunt, nec exorarunt; quin Siagrius pallii Romani cupidus fuit, ut a ceteris Episcopis distingueretur: quae sane cupiditas eum non pervasisset, si id a Gallico posset habere. Vid. Thomassin. *Disciplin. part. I. lib.* 2. *cap.* 54. *n.*8. *seq.* & Bona *de reb. liturgic. I.* 24. Dum vero Parisiensis Antistes adfirmat, a Bonifacio impositam Metropolitis Galliae necessitatem petendi pallium ab Apostolica sede, ut eos Pontifici arctius adligaret, acutum non cernit. Quod enim de hac re in Synodo illa, quam Bonifacius coegit, & cui praefuit rogatu Principum Francorum, & auctoritate Zachariae, id decretum est communi Episcoporum, Principum & Optimatum Regni consensu ad restituendam inibi disciplinam penitus collapsam, ut idem testatur Bonifacius *ep.* CV. *ad Cudbertum.* Et vero pro exsecutione Synodici decreti non unus Bonifacius, sed & Principes Galli tria pallia pro tribus recensitis Episcopis a Zacharia petierunt. Quis vero concoquat, unum Bonifacium, qui in Episcopos Galliae nullam a Pontifice potestatem acceperat, potuisse illos ad ea cogere, ex quibus tantum in eos redundaret detrimenti? Qui posset Bonifacius solus vim adhibere, vel fraudem facere Concilio nationali, quo Regni Optimates & Principes eadem simul in urbe cum Episcopis convenissent? Qui posset

Gal-

cet Thomassino *de vet. & nova eccles. discipl. p. 1. lib. 2. c. 55. §. 4. seqq.* Sed si seriem rerum considero, Auctoris nostri coniecturae calculum merentur. Scilicet vicariatus abolitus erat, atque simul illud vinculum, quod metropolitanos sedi Romanae conglutinaverat, laxatum videbatur. E contrario Bonifacius, quem ad hoc negotium satis aptum & astutum Pontifex iudicabat, variis artibus & Ecclesias Germa-

Galliarum Reges & Proceres invitos cogere, ut novo illi Episcoporum suorum iugo assentirentur? Qui possent tam ignari rerum suarum esse, tam coeci Principes, ut Bonifacio preces offerrent, ac suppetias ferrent, ut ditioni suae id dedecoris, hanc inurerent notam? Tantum vero abest, ut per Romani pallii petitionem novum servitutis iugum Metropolitis Galliarum additum sit, quin potius nova libertas, nova immunitas, privilegium novum iisdem accessit; quod optime idem adstruit Thomassinus *cit. loc. §. 6. seqq.* Quod postremo loco adfertur, Episcopos Galliae metuentes, ne novitate illa adigerentur ad insolitam quamdam reverentiam in sedem Apostolicam, neve exciderent ea auctoritate, quam canones tribuunt Metropolitanis, in ambiguo fuisse, an promissis stare deberent, id facile refellitur. Vult nempe Archiepiscopus noster, Bonifacium una cum Carolomanno tria pallia tribus memoratis Metropolitis exorasse; at destitisse paullo post ab ea petitione: qua de re expostulanti Zachariae sic Bonifacium rescripsisse, ut culpam conferret in Gallorum mobilitatem in praestanda fide: Gallos tandem oblatum honorem accepisse, ubi ipsis ostensum fuit, pallium non aliam ob caussam concedi, quam ut externo hoc signo Archiepiscopi a suffraganeis distinguerentur, & monerentur vitae sanctioris, ac subditi continerentur in officio. Sed multa hic commenticia obtruduntur. Primum verum non est, Bonifacium post pallia a Pontifice postulata, destitisse a petitione; nam post tria pallia petita unum deinde postulavit, uti constat ex ipsius Zachariae *ep.* 10. qui idcirco miratus est, caussamque eius rei a Bonifacio scitatus. Deinde a vero abludit, Bonifacium Pontifici respondentem mutationem hanc adscripsisse moriGallorum facile violandi promissorum fidem; nam ille *indulgentiam Apostolicae sedis flagitavit, quia quod committerunt (Galli) tardantes non impleverunt; & adhuc differtur & ventilatur, quod inde perficere voluerint, ignoratur*, ut ipse loquitur Bonifacius *ep. ad Zachar.* Nec illud veri speciem praefert, caussam huiusce Gallorum dilationis fuisse metum, ne Metropolitani novum subirent iugum, inducta Romani pallii exorandi necessitate; quamvis enim Bonifacius pro duobus e tribus Metropolitis pallium semel iterumque non postulavit; pro eorum tamen uno, hoc est, Grimone Rotomagensi Episcopo petitionem iteravit. Verum etiam non est, dilationem & examen eius, quod Galli promiserant, pertinuisse ad id, quod communi consensu fuerat in Synodo cautum de pallio ab Apostolica sede petendo, & obedientia ei praestanda; spectavit enim constitutionem sedium Metropoliticarum, & Archiepiscoporum, quos instituere Galli spoponderant: quas quidem sedes quum in Concilio institutas non reperiamus, credibile est, in peculiari tractatu cum Bonifacio, Episcopis & Principibus Francis fuisse constitutas. Unde difficultates in tali negotio exsequendo effecerunt, ut Galli ipsam differrent exsecutionem. Ceterum decretum Synodi exsecutioni demandatum fuisse, quod fieri tum potuit, liquet ex pallio ab Antistite Rotomagensi petito, in quo eae difficultates non occurrerunt, quae in duobus aliis Remensi & Senonensi emerserunt. Sed quod tum distulerunt, exsecuti deinde fuerunt Franci; nam paullo post aevo Hadriani iam constituti erant Metropolitae Remensis & Senonensis; quorum illi precibus Caroli M. Hadrianus; huic instante Carolo Calvo Nicolaus I. pallium concessit, & quidem *secundum consuetudinem*, ut ipse loquitur. Nicolaus *ep. xv. ad Tilpinum*. Quod tandem tradit Marca, Gallos, ubi resciverunt pallium nonnisi externum signum esse, quo Archiepiscopi a suffraganeis secernerentur, animum tandem induxisse, ut oblatum sibi decus acciperent, id nullo pacto consistere potest; non enim sponte Gallis oblatus est pallii honos, sed ipsimet ad pallium petendum sese obstrinxerunt; & porro constans fuit Apostolicae sedis consuetudo, pallium concedendi post iteratas Episcoporum ac Principum petitiones.

manicas & deinceps Gallicas ſedi Romanae funditus ſubiiciendas allaborabat, idque vi iuramenti praeſtiti, per quod Gregorius anno 723. ipſum ad hoc obſtrinxerat, ſcilicet ut in omnibus utilitatem & commodum Eccleſiae Romanae promovere deberet. Vi huius iuramenti & praeterea legationis Apoſtolicae multa ſingularia in commodum Eccleſiae Romanae egit, & inter alia decantatam illam Synodum anno 742. de qua Auctor hic, coegit, ubi metropolitanis neceſſitas impoſita legitur, quaerendi pallium a Pontifice. Mirum hoc cuidam viſeri poſſet, qui factum, ut Bonifacius huiuſmodi diſciplinam incautis metropolitanis praeſcribere potuerit, quum tamen pallii conceſſio ex ſolius Pontificis gratia non Bonifacii vel Concilii diſpoſitione dependeret, qui forſan aegre admitteret, ut communi uſu pallii honor ita vileſceret. Aſt notae erant Bonifacio artes aulae Romanae, cui hoc medium adſtringendi metropolitanos non poterat eſſe ingratum, uti etiam eventus docuit, quum Zacharias ſtatim promtus fuiſſe legatur in tranſmittendis palliis, cognitum habens, hoc modo metropolitanos demum ſubiici poſſe.

CAPVT X.

OBSERVATIO V.

§. I. QVaeſtio *de annatarum origine* ſatis intricata variiſque dubiis involuta eſt, quae meo iudicio inde in primis nata eſſe videntur, quod res inter ſe affines non ſatis ſollicite diſtinxerint, quae licet in ſe differant, tamen apud ſcriptores antiquos non raro ſub voce *annatarum* generali venire ſolent. Et quidem quatuor iura cognata circa hanc materiam deprehendo, quorum tamen diverſa eſt origo & ratio. Huc pertinet (1) Ius *regaliarum*. (2) *Deportus*. (3) *Spolii*. (4) *Annatarum* ſtricte dictarum. Vt de horum iurium differentia eo rectius conſtet, ſingulorum definitiones prius exponere neceſſum erit.

Cur tam diſcrepantes ſint ſententiae de origine annatarum?

§. II. Scilicet *ius regaliarum* eſt *ius regium fruendi reditibus Eccleſiae vacantis & conferendi beneficia, curam animarum non habentia, quae alias ab Epiſcopo conferri ſolent, donec novus Epiſcopus iuramentum fidelitatis praeſtiterit regi & ab eo inveſtituram bonorum eccleſiaſticorum, ceteraque huc neceſſaria acceperit*. Natalis Alexander *tom.7. hiſt.eccl. ad ſaec.13. diſſ.8. art.* 1. §. 1. (I) Huius iuris potiſſimum duo allegan-

Quatuor iura cognata referuntur.

Ius Regaliarum quid?

(I) De hoc Regaliae iure conſule omnino Nat. Alexandrum in *ſaec. XIII. diſſ* 8 & Ant. Charlas in opere inſcripto: *Cauſſa Regaliae penitus explicata, ſeu reſponſio ad diſſertationem Natalis Alexandri de iure Regaliae*. Quod vero ſpectat ad Regnum noſtrum, nemo aut uberius aut adcuratius totum hoc de iure Regaliae argumentum perſecutus eſt Stephano Patritio, in ſupremis utriuſque Regni Curiis Conſiliario ampliſſimo, viro ſcientia & uſu omnis publici privatique iuris cum paucis comparando, in Conſultatione *de uſu & auctoritate Regularum Cancellariae Romanae*, quae in luculentiſſimis Conſultationum eius voluminibus *de iure Regis in oeconomia eccleſiaſtica, & iure publico Regni* proſtat. Quae vir ſummus hac de re tradit, velut in nucleo exhibebo. Poſtquam is de iure Regaliae Francicae multa praeclare obſervaſſet, quae ipſi Gallorum doctiſſimi haud olfecerunt, Regaliam Regum noſtrorum per offuſas retro acti temporis caligines, criticae artis facem circumferens, ex probabilibus monumentis feliciter eruit, atque confirmat. Primum obſervat, ius hoc Regaliae, tamquam primordialem legem latius in Regno noſtro patuiſſe, quam in Gallico. Ad illud refert ius conferendi beneficia omnia quum maiora, tum minora, quocumque modo ac tempore vacarent, quo Reges noſtros ab ipſis Regni cunabulis conſtanter uſos oſtendit. A Nortmannis exorditur. Nortmannos Reges inde uſque a Rogerio I., Monarchiae apud nos conditore, beneficia omnia contuliſſe, adſtruit ex pactis inter Hadrianum IV.

Fundamenta iuris regalium. gantur fundamenta, (1) *Custodia & defensio*, qua quum omnes Ecclesiae in territorio imperantis fruuntur, merito aequum videtur, ut in usus regios aliquid conferant, & publicis utilitatibus prospiciant. (3) *Vacatio feudorum regalium*. Quum enim,

IV. & Guilelmum I. cognomento *malum*, Rogerii filium & successorem, conventis anno MCLVI. (apud Lunigium *Codic. Ital. diplomat. tom. II. p.* 854.). In iis pangendis remperamentum hoc adhibitum est, ut Ecclesiae in *collativas*, & *electivas* tribuerentur; quarum illae Regii patronatus, hae liberae collationis erant. De Ecclesiis Regii iuris sic cautum: *de Ecclesiis, & Monasteriis Terrae nostrae, de quibus Romanae Ecclesiae quaestio mota fuit, sic fiat: vos quidem & vestri successores in eis habebitis eas, quae in ceteris Ecclesiis, quae sub nostra potestate consistunt, solitae sunt accipi, consecrationes & benedictiones a Romana Ecclesia; & debitos insuper & statutos et census exolvent*. Hinc conficit, quantum ad Ecclesias hasce, in quas ob patronatum *praesentationis* tantum ius haberi poterat, conservatum Regibus nostris fuisse ius *collationis*, quod non aliunde oriri potuit, quam a veteri consuetudine Regni, adservato Romanae sedi solo consecrationis & benedictionis iure. De aliis vero Ecclesiis liberis, & ad Regium patronatum non pertinentibus, ita conventum: *de electionibus quidem ita fiat: Clerici conveniant in personam idoneam, & illam inter se secretam habebunt, donec personam illam excellentiae nostrae pronuntient, & quae persona celsitudini nostrae fuerit designata; si persona illa de proditoribus, aut inimicis nostris, aut heredum nostrorum non fuerit, aut magnificentiae nostrae non extiterit odiosa, vel alia in ea causa non fuerit, pro qua non debemus assentire, assensum praestabimus*. Hoc autem temperamentum, quod ius collationis in omnibus Ecclesiis imminueret, observatum exinde non fuisse, colligit ex veteri canonista Ioanne Semeca in *glossa ad can. nemini caus.* 16. *quaest.* 6. & *can. concilia* §. *hinc etiam in verbo reverentiae in fin.* 17. *dist.* ubi testatur, Apuliae Reges beneficia Regni conferre. Decessit autem Semeca an. MCCLX., hoc est, diu post Concordatum illud initum. Hoc idem confirmat auctoritate Baronii ad A. C. MLXXXXVII. *reperitur*, inquit, *quod Rogerii huius Regni primi Regis temporibus non in Sicilia modo, sed etiam in Apulia, ceterisque eius Regni Provinciis, episcopatus per Regios codicillos conferebantur, ut declarat Roberti eiusdem Cancellarii exemplum apud Ioannem Sarisburiensem lib.* VII. *Policratic. cap.* 17. Fratrem Comitis Loritelli Ecclesiae Agrigentinae praefectum a Guilelmo II., cui *Boni* cognomen indiunt, reluctante Capitulo, tradit doctissimus Consiliarius ex Petro Blesensi *ep.* x. Pergit deinde ad Suevos. Sub his idem Regaliae ius obtinuisse probat. Ait, Innocentium III. occasionem nactum ex baliatu, quem gessit, Friderici II. Regis nostri natu minoris, negasse, se investituram Regni ei daturum, nisi Capitulis Regni, quae primordiales erant leges universae collationis beneficiorum, abrenunciaret. Volebat nimirum Pontifex, ut sede vacante Capitulum significaret Regi obitum Episcopi: deinde ipsum Capitulum eligere personam idoneam, quae *inthronizari* non posset, nisi prius adsensum Regis, & Pontificis confirmationem obtinuisset. Innocentio morem fuisse gestum in hac re, ob investituram & auctoritatem baliatus; Fridericum vero maiorem natu factum, nulla extortae illius renunciationis ratione habita, vetera Regni iura de beneficiis omnibus conferendis tuitum fuisse, iisque constanter usum. Hinc graves exarsisse turbas inter Pontificem & Regem, teste Fazella *Histor. Sicil. dec.* 2. *lib.* VIII. *cap.* 2. Eas autem continuatas sub Gregorio IX. quem, ut Fridericum electionibus excluderet, primum coepisse canonicas in Imperio & Sicilia electiones suspendere, cathedrales Ecclesias sibi reservare, & vacantibus tum sedibus praeficere Episcopos Romanae Ecclesiae fidos, Friderico autem adversos sive cuiusque electione, tradit post Lupum in *canon. Concil. tom.* III. *diss.* 3. *cap.* 8. Tum defervescente quodammodo dissensionum aestu, Concordatum inter Fridericum & Gregorium fuisse anno MCCXXX. initum, quo etiam de collatione beneficiorum actum, teste Richardo a S. Germano in *Chronic.* ad hunc annum. Et quamvis quid hoc Tractatu conventum sit, ignoretur; nullum tamen vetustis Regni iuribus detrimentum allatum fuisse suspicatur tum ex Regis studio

enim bona ecclesiastica feudi iure ad principem supremum pertinebant, & vero per mortem Episcopi vacabant, feuda haec ecclesiastica tam diu redibant ad dominum feudi, donec, Episcopo noviter electo, rursus per investituram conferrentur, & ita per necessariam consequentiam summus princeps, tamquam dominus feudi, vacantis Ecclesiae reditus interim percipiebat, & beneficia, quorum collatio inter fructus reputatur, conferebat, quod pluribus exemplis ex his duobus fundamentis illustrat Natalis Alexander *cit. l. art.* 2. *&* 3. Tempus vacantiae secundum ius Canonicum restrictum quidem est ad tres menses, sed hoc spatium, iure hoc introducto, longius olim extensum videtur, ut principes summi diutius bonis vacantis Ecclesiae fruerentur, vel licet electus esset novus Episcopus, tamen investitura, quae a manu regia accipienda erat, quodammodo protracta esse videtur, ut vel ad anni spatium redituum horum proventus fisco regio saepe applicarentur. Discimus hoc ipsum ex diplomate Friderici II. *anno* 1216. *V. Idus Maii Herbipoli* dato, quod exhibet Meibomius *vol.* 3. *rerum german. pag.* 187. ex quo sequentia huc transferam: *Veterem illam consuetudinem detestantes, quam antecessores nostri Romanorum imperatorum & reges in cathedrales exercuerunt Ecclesias, & abbatias, quae manu regia*

dio & fedulitate quanta maxima in regiis iuribus custodiendis vindicandisque, tum ex eo, quod in tot habitis de iurisdictione controversiis Romani Pontifices numquam ad Concordatum illud provocaverint. Animum postea convertit ad Andegavenses. Sub his eamdem viguisse Regaliam, testimonio probat Marini de Caramanico, qui circa tempora Caroli I. claruit, in *proaemio Constit. Regni Col.* 4. *n.* 50. *&* 60., ubi testatur, Reges nostros & olim beneficia ecclesiastica contulisse, & aevo adhuc suo conferre: *& exinde*, inquit, *probatur plurimorum consuetudo Regnorum, secundum quam Rex confert beneficia ecclesiastica, & habet in certis Ecclesiis Regni sui ius investiturae, sicut* OLIM *fuit &* HODIE *est in Regno Siciliae, ut notatur in capitulo quod autem* 16. *quaest.* 2. *in princip. in glossa ordinaria, quae incipit* „ hoc „ *in* 7. *quaest. ubi hoc tangitur de Rege Apulo*. Idem tamen Marinus alibi tradere videtur, ius hoc per investituras Andegavensibus Regibus datas sublatum: *Reges Siciliae*, ait, *contulisse ecclesiastica beneficia, & habuisse ius investiturae in Ecclesiis Regni, licet* HODIE *per capitula concessionis Regni tollatur*. Duo haec glossographi loca, quae invicem pugnare videntur, conciliat Cl. Senator auctoritate Andreae Iserniensis, qui sub Ioanna I. ann. MCCCLVIII. obiit; hic enim scribit, per investituras Andegavenses tantum ademtum Regibus nostris fuisse ius collativum Ecclesiarum cathedralium, quod *Capitula Regni* adpellat, sive primordiales Regni leges, non autem ius universalis collationis beneficiorum ecclesiasticorum: *attende, quia non per omnia tolluntur illa capitula concessa Regno in investitura per Ecclesiam Romanam facta Regi Carolo I. Regni Siciliae; olim praesentabant, & investiebant de beneficiis ecclesiasticis, & conferebant ea per privilegia papalia, quae possunt hoc concedere laico etiam sine consensu Episcopi dioecesani, sicut dicit glossa hic allegata* 17. *quaest.* 7. *cap. placuit in princip. & in Capitulo nemini Regum. Quod concessit Papa Imperatori de papatu etiam* 63. *distinct. Hadrianus, & Capitulo in Synodo, & Capitulo finali. Unde & praesentabantur Regibus Siciliae electiones Cathedralium Ecclesiarum, & hoc tollitur per dictum Capitulum omnes insuper Ecclesiae*. Addit & Matthaei de Afflictis testimonium, qui sub Ferdinando I. Aragonio clarebat, in *proaemio ad Constitut. Neapolit. quaest.* 18. *n.* 6.: *attende*, inquit, *quia dicit hic Andreas, quod non per omnia tolluntur per Ecclesiam Romanam Regi Carolo I. per Capitula contenta in investitura, Regni privilegia, quae Papa concessit Regibus huius Regni de conferendis beneficiis ecclesiasticis sine consensu Episcopi scilicet, sed per Sedem Apostolicam in dicto Capitulo investiturae fuit sublatum illud videlicet, quia Regibus huius Regni olim praesentabantur electiones Cathedralium Ecclesiarum, & ipse praestabat suum assensum*. Ab Andegavensibus ad Aragonios gradum facit. Ne sub his quidem peremtam Regum nostrorum Regaliam in beneficiis conferendis adstruit ex monumentis controversiae inter Ferdinandum I. & Innocentium VIII. institutae, quae

gia porriguntur, quod videlicet decedentibus Episcopis & Praelatis earum, non tam reliquias rerum mobilium eorum consueverunt occupare & convertere in usus proprios occupatos, quam etiam reditus &. proventus per totius anni curriculum ita prorsus auferre, ut non possint solvi bona decedentis, nec succedenti praelato necessaria ministrari, forsan ideo, quod investitura post electionem diutius protraheretur.

Quia ad annum saepe vacabant benefi. cia, hinc ius regaliarum aliquid affine cum annatis habuisse videtur.

§. III. Quum itaque non raro contingeret, ut reditus vacantis Ecclesiae per integrum annum fisco regio adscriberentur, inde aliquid simile cum annatis, de quibus hic potissimum disquirendi locus, habuisse videntur; interim tamen sedulo cavendum, ne in hisce reditibus propterea annatas invenisse nobis & aliis persuadeamus, quae adhuc diversae sunt naturae. Neque enim tantum ad annum, sed etiam ulterius saepe extendebantur horum redituum perceptiones. Vid. Arnoldus Lubecensis *lib.* 3. *c.* 16. Neque tantum Imperatores Germaniae, sed etiam Reges Galliae hunc morem observasse leguntur, ut constat ex Orderico Vitali *lib.* 10. *de Gulielmo Rufo rege Angliae p.* 763. ubi ait: *defunctis praesulibus, & archimandritis, satellites regis ecclesiasticas possessiones & omnes gazas invadebant, triennioque seu plus dominio regis omnino mancipabant*. Sic nimirum pro cupiditate redituum, qui re-

con-

quae Mansius edidit in *Additionib. ad Baluzii Miscellan. tom.* 1. *p.* 520. Regi inter alia vitio versum, quod beneficia ecclesiastica conferret in Regno suo. Reposuit Rex, *homines sui Regni esse sibi notos, & Pontifici & Curiae ignotos, & propterea se velle dare beneficia iis, quos cognoscebat esse idoneos*, ut est apud Rainaldum *ad an.* MCCCCLXXXVII. n. 11. In hac contentione pro Rege scripsit Camillus Scortiatus Regius Consiliarius; pro Pontifice autem magni tum nominis canonista Io. Felinus. Ille mentionem iniicit consuetudinis Regni, a glossa Decreti probatae, qua *permittitur Regi Apuliae & Siciliae collatio beneficiorum*. Veterem hanc Regni nostri consuetudinem, & canonicae glossae veritatem non negavit Felinus; sed tantum ait, id factum fuisse pro temporum conditione, in qua erat tum Romana Ecclesia bonorum & potentiae inops: *illud*, ait, *quod glossator barbarus de Rege Apulo tangit, ad ea tempora refertur, in quibus tolerabat Ecclesia maiora etiam, quam quod Reges beneficia conferrent. Quinimmo & id ex indulto concedebat, ut Principum favoribus Ecclesia, cui non erat aurum & argentum nec temporale dominium, protegeretur. Verum nota sunt Pontificum & Conciliorum posteriora decreta, quibus aucta, Deo auctore, ecclesiastica ditione laici omnes ad Ecclesiarum titulos conferendos incapaces effecti sunt, dicet nominandi facultas, quam primarias preces appellamus; Imperatori & Principibus de Ecclesia benemeritis honesta moderatione nonnumquam concedatur. Si Rex pro modestia abstinet a collationibus, non dicitur abstinere a re sibi bodie concessa, sed imo quod olim teste dicta glossella secundum temporum priscorum abusionem licere oportuit, hodie omni iure vetitum est*. Caussam vero, cur sub insequutis Regibus Aragonniis ad Fridericum usque Aragonensium ultimum nulla huiusce Regaliae mentio occurrit, repetit Consiliarius Amplissimus a provinciali Regni statu, variisque vicissitudinibus & calamitatibus, quas diu pertulit ob Regum nostrorum absentiam, ac Proregum incuriam, quibus factum est, ut gravis Regiis iuribus iactura fuerit illata. Observat porro istiusmodi Regum nostrorum Regaliam CONSVETVDINEM REGNI Marino de Caramanico; CAPITVLA REGNI Andreae Iserniensi; & PRIVILEGIA REGNI Matthaeo de Afflictis dici. Hanc autem consuetudinem, haec Regni privilegia cum ipso Regum nostrorum principatu nata ab ICtis, qui sub Andegavensibus inclaruere, ideo concessionibus Pontificum adscribi subdit, quod ii solerent omnia, quae ad oeconomiam ecclesiasticam spectabant, non ad Maiestatis iura, sed Pontificum indulta referre, quo subditi religione ducti arctius continerentur in officio. Tandem statuit praescribi fundamentali huic Status legi non posse per pacta inter angustias & perturbationes rerum conventa: *non potest*, (verbis utitur Ferdinandi I.) *Regnum servituti submitti, nec alienari possunt deputata dignitati & coronae Regiae Maiestatis. Quinimo quando concessisset, merito potuisset exinde revocari*. Cetera huc spectantia ab ipso potius fonte, quam arenti hoc rivulo hauriantur.

rendebantur, *Ecclesiae vacabant*, *necessariisque carentes pastoribus dominicae oves lupinis morsibus patebant*. Sed de hoc iure illustrissimus auctor *lib. VIII.* fusius aget.

§. IV. Pergo ad *ius deportus*, quod vocant, quod fere cum iure regaliarum convenit. Conf. Ludovicus Thomassinus *de vet. & nova eccles. discipl. p. 3. lib. 2. c.* 37. Siculi enim summi principes beneficiorum vacantium, quae ad suam collationem pertinebant, reditus, quamdiu vacarent, percipiebant, ita quoque Episcopi vel alii praelati beneficiorum vacantium, ad suam collationem pertinentium, fructus sibi vindicabant, quamdiu scilicet beneficia vacarent. De hoc iure egregium testimonium adhuc superest in *c.9 de officio ordinar. in 6.* ubi Bonifacius VIII. ita: *praesenti prohibemus edicto, ne Episcopi vel eorum superiores aut abbates, seu quivis alii regulares vel saeculares praelati aut ecclesiasticae quaecumque personae vacantibus dignitatibus, personatibus, prioratibus vel Ecclesiis quibuscumque sibi subiectis seu ad collationem, ordinationem, praesentationem vel custodiam pertinentibus earumdem bona* (morientibus eorum rectoribus vel ministris) *in ipsis inventa* (quae per ius spolii sibi vindicabant) *sive vacationis ipsorum tempore obvenientia* (quae per ius deportus acquirebant) *quae in utilitatem eorum expendi vel futuris debent successoribus fideliter reservari, occupare, aut in usus suos convertere quodammodo praesumant, nisi de speciali privilegio vel consuetudine iam praescripta legitime, seu alia causa rationabili hoc eisdem competere dignoscatur*. Patet ex hoc textu, (1) ius spolii & deportus differre, (2) ius deportus fundatum esse vel in iure conferendi vel custodiendi vacantes Ecclesias; quemadmodum enim praelaturae per investituram a regibus conferebantur, ita a praelatis beneficia minora itidem iure feudi collata esse constat, & sic praebendato mortuo beneficium vacans redibat ad collatorem ordinarium, (3) ius deportus non absolute prohibitum a Bonifacio VIII. sed casum consuetudinis vel privilegii adhuc exceptum esse. Solebant vero ut plurimum eiusmodi reditus per integrum annum reservare, quum alias plene & integre fructus beneficiorum vacantium haud percepissent. Constat id ipsum ex *Clem. unde exceffib. praelat.* ubi Clemens Vita: *Praeterea interdum iniuste abbates, priores ac alios beneficiatos beneficiis suis privant, ut sic fructus beneficiorum illorum percipere valeant primo anno praetextu privilegii, quod asserunt se habere, quod usque ad certum tempus fructus beneficiorum vacantium possint percipere primi anni*. Et ita hoc intuitu annatae etiam dicuntur, vid. Carol. du Freine *in glossar. voc. deportus*, an vero annatis illis, quas Pontifex hodie percipit, accenseri possint, inferius dicendum erit. Interim quos abusus hic in adducto textu Clemens V. taxavit, ipse in Anglia exercuisse legitur, ubi ex Matthaeo Westmonasteriensi & Walsinghamo *in Hypodigmate Neustriae* refert Natal. Alexand. *tom VIII. hist. eccl. ad saec.* 15. *diss.* 9. *art.* 1. §. 8. Illius quidem verba ex eo referre placet: *Clemens V. videns insatiabilem quorumdam Episcoporum Angliae avaritiam, importune postulantium, primas vacantes Ecclesias per annum in suis dioecesibus sibi concedi, advertensque, quia quod postulat inferior, potest & superior, appropriavit sibi per biennium omnes proventus de primo vacantibus in Anglia, videlicet de primo anno primos fructus, tam de episcopatibus, abbatiis, prioratibus, praebendis, rectoriis & vicariis, quam de ceteris minutis beneficiis*. Sed optime Natalis Alexander *cit. l.* observat, haec vacantium Ecclesiarum appropriatio quoad reditus annales non fuit perpetua, sed ad breve tempus, non in Ecclesia universa, sed tantum in Anglia; & hinc non recte natales annatarum papalium, proprie dictarum, inde peti possunt. Nam Ioannes XXII. *in extravag.* 2. *de elect. & elect. potest.* ius hoc deportus, quod praelatis competebat, restrinxit ad certum modum, & prohibuit, ne fructus integros vacantis beneficii praelati sibi vindicent, quod ius ibidem vocat *Annalia*. Et quamvis anno 1317. fructus primi anni pro necessitatibus Ecclesiae Romanae ad certum tempus sibi reservaverit, & hoc anno 1319. nova constitutione declara-

De iure deportus.

Ius deportus per integrum annum ut plurimum durabat.

Pontifex potestaidem ius deportus quandoque exercuit.

Ab hoc iure deportus, quod exercuit Clem V. in Anglia, non recte natales annatarum petuntur.

 ve

verit, quae est in *extrav. comm.* 11. *de praebend. & dignit.* tamen hoc onus nec perpetuum fuit, nec omnia quaecumque beneficia oneravit, unde rursus non recte initia annatarum, quae hodie aulae Romanae solvendae sunt, a Ioanne XXII. petuntur, uti infra planum faciam. Breviter utrumque ius & regaliarum & deportus cum annatis similitudinem habent, sed propterea cum illis confundi non debent.

Spolia Episcoporum quid?

§. V. Utrique tam iuri regaliarum, quam deportus coniunctum plerumque erat *ius colligendi spolia* Episcoporum vel aliorum beneficiatorum morientium. Consistebant autem spolia in substantia a beneficiato relicta & ex reditibus ecclesiasticis hactenus acquisita, de qua disponere post mortem haud poterat, quum secundum traditiones ecclesiasticas clerici redituum non essent domini, sed nudi usufructuarii, *c.* 23. *& ult. c.* 12. *q.* 1. Distinctio huius iuris a deportu iam §. *antec.* facta, nec ipsum a Bonifacio VIII. absolute sublatum est, uti antea ostensum, quamvis Clemens V. in *constit. un. de excess. praelat.* idipsum more aliorum Pontificum non adeo probaverit, aiens, *quibus* (fructibus vacantis beneficii) *non contenti equos, boves, thesaurum & alia bona monasteriorum & beneficiorum vacantium illicite occupant, quae essent futuris successoribus reservanda*. Sed de his spoliis nihil ulterius hic attinet dicere, quum *lib.* 8. de illis Auctor noster edisserat, & Ludovicus Thomassinus *p.* 3. *de vet. & nov. eccl. discipl. lib.* 2. *c.* 53. *seqq.* satis distincte hanc materiam enucleaverit.

Quid sint annatae proprie dictae?

§. VI. Pervenio denique ad *Annatas papales*, prout quidem hodie ab aula Romana percipiuntur. Scilicet sicuti in reditibus vacantis Ecclesiae ius regaliarum & deportus consistebat, ita annatae proprie dictae *a novo praelato tamquam tributum quoddam solvuntur Pontifici Romano, Ecclesia non amplius vacante*. Hoc sensu a Carolo du Fresne *in glossar. sub voce Annata* definiuntur, *quod sint reditus unius anni, ab eo, qui recens in demortui Episcopi aut abbatis locum succedit, exsolvi summo Pontifici solitus*. Id tamen circa hanc definitionem monendum iudico, quod annatae improprie dicantur *reditus unius anni*, quum ipsi reditus unius anni non solvantur, sed loco eorumdem certa quaedam taxa, quae tamen omnes anni fructus non exhaurit.

Differentia annatarum a iure regaliarum & deportus ostenditur. Annatae demum solvuntur, beneficio non amplius vacante.

§. VII. Differunt ergo hae annatae ab hactenus expositis iuribus varia ratione. Nam (1) ius regaliarum & deportus, quod etiam aliquando Pontifex exercuit, exercebatur, Ecclesia vacante, & ita reditus Ecclesiae vacantis illi sibi vindicabant, quibus hoc ius competebat, non vero a novo praelato hos reditus exigebant; statim enim ac Ecclesia vacare desinit & ipsi de novo praelato prospectum, hoc ius cessabat. Hoc intuitu saepe vacabant Ecclesiae ad plures annos, ut eo diutius fructus hi, quibus praedicta iura competebant, percipere possent. Sed annatae exiguntur a novo praelato tamquam tributum quoddam ex fructibus primi anni, postquam Ecclesiae iam praepositus & de beneficio investitus est. Hoc ipsum testatur Durandus, qui tempore Clementis V. vixit, in loco ab Auctore illustrissimo adducto in §. 14. ubi ait: *in curia Romana coetus Dominorum Cardinalium vult habere una cum Domino Papa certam portionem a Praelatis, qui promoventur ibidem*. Luculenter idipsum ostendit Durando fere coaevus Ioannes Andreae in *c.* 15. X. *de offic. iudic. ordin.* aiens: *Pluries clamavi in tantum, quod de hoc fuit sermo in Concilio Viennensi, quod optarem, quod curia reciperet vicesimam redituum clericorum totius orbis ad sustentationem Papae & Cardinalium, & nihil exigi posset pro servitiis praelatorum, quos promovet, exceptis laxatis salariis laborantium, puta scriptorum & similium, & tunc provideret legatis & nuntiis, quos mittit de praedicta quota. Abstineret autem ab exactione fructuum primi anni exactionibus decimarum & similibus, quae non polluunt*. Ostendunt antecedentia, Ioannem Andreae neutiquam loqui de *fructibus Ecclesiae vacantis*, quippe quos Clemens V. tantum in Anglia, non vero per universe

versum orbem, & quidem ad breve tempus sibi vindicaverat, uti §. 4. ostensum est, sed de alia exactione, quae a novis praelatis curiae Romanae ratione fructuum primi anni in alium finem praestari debebat. Vterque locus simul ostendit ius deportus & annatas simul, sed diverso tempore & modo a Clemente V. exercitum fuisse; has quidem per universum orbem, illud vero tantum in Anglia; has à novis praelatis solutas fuisse, illud vero fructus vacantis Ecclesiae comprehendisse, has aula Romana primario percipiebat, illud vero ab Episcopis & aliis praelatis exercebatur, uti ipse Clemens V. in *Clem. IV. de excess. praelat.* agnoscit.

Ius deportus & Annatarum simul exercebantur olim a pontifice.

§. VIII. Asserit vero praeterea Ioannes Andreae *loc. cit.* provocans ad Hostiensem, *quod Episcopi hoc ius annatarum conentur imitari, quod esse non debet*. Evidens hoc ipsum redditur ex Concilio Palentino in Hispania an. 1322. sub Ioanne XXII. Clementis V. successore, celebrato, ubi *can.* 19. hac de re ita cautum legitur: *Gratia si non gratis datur & recipitur, gratia non est. Nonnulli vero praelatorum, ut accipimus, cum beneficia conferunt, occasione collationis factae fructus eorumdem beneficiorum aut aliquam ipsorum partem seu summam aliquam pecuniae exigere & retinere praesumunt. Quum igitur corruptelam huiusmodi sacri canones detestentur, inhemus* &c. Nihil aliud nisi annaras hic intelligi, contextus docet, & tamen mirandum, quod annatarum exactio Episcopis prohibita sit, quae tamen iam aetate Clementis V. in usu fuisse, ut paullo ante ex Durando demonstratum est, & ita sub Ioanne XXII. continuasse videntur. Denique distinctius adhuc rem enarrat Odericus Rainaldus in *annal. ecclesiast. ad ann.* 1392. *num.* 1. aiens: *Ingravescentibus rei pecuniariae difficultatibus ob continuos armorum fragores sanxit, ut redigendorum ex omnibus sacerdotiis, quae a Sede Apostolica conferrentur, vectigalium, quae primo labente anno obvenirent, dimidia pars in fiscum pontificium inferretur*. Loquitur praedictus auctor de Bonifacio IX. qui quidem non primitus annatarum rationem invenit, sed potius plenius explicuit & certa lege corroboravit. Tria vero ex praedicto loco annoto, (I) annatas tantum obtinuisse in beneficiis noviter collatis non vacantibus; (II) non comprehendisse integros anni primi fructus, uti quidem ius regaliarum & deportus. (III) Annatas solutas fuisse ob collationem beneficiorum. Vtrumque confirmat praeterea Platina *in vita Bonifacii IX. p.* 249. his verbis. *Tum vero Bonifacius sive vice-comitum potentiam veritus, sive augendae ditionis ecclesiasticae cupidus, annatarum usum beneficiis ecclesiasticis primus imposuit, hac conditione, ut, qui beneficium consequeretur, dimidium anni proventus fisco Apostolico persolveret*. Non ergo annatae sunt reditus vacantis Ecclesiae, sed primi anni post provisionem. Paullus Langius, qui circa annum 1510. floruit, *in Chronico Citizensi*, quod Pistorius publicavit, idem fere repetit, aiens: *Anno Domini 1404. Bonifacius, summus Pontifex, diem clausit extremum, qui primus annatam beneficiis ecclesiasticis imposuit, ut beneficium adeptus dimidium annui proventus Apostolico solveret fisco*. Si ergo beneficium adeptus annatas solvere debet, falsum omnino est, quod solvantur ex reditibus Ecclesiae vacantis.

Episcopi ius annatarum quoque exercere ausi sunt. Annatae propter collationem petebantur.

Novum testimonium, quod annatae solvantur ob collationem.

§. IX. Sed progredior ad aliam differentiam. Nam (IV) in fundamento quoque annatae a iure regaliarum & deportus toto caelo differunt. Fructus Ecclesiae vacantis vel a summis territoriorum dominis, vel ab aliis praelatis percipiebantur ideo, quod, vacante Ecclesia, beneficium ad eorum collationem spectans, ad eos devolveretur, & sic iure quodam feudi, ut supra dictum est, huius reditus per annum & ultra perciperentur. Ast annatae Pontifici praestantur propter *provisionem seu promotionem*, ut instar remunerationis vel honorarii cuiusdam esse videantur. Et hoc intuitu a noviter promotis exsolvi debent, & a pluribus in classem simoniae relatae sunt, quia pro ipsa promotione solvi videntur, quae omnia plenius illustrantur ex iis, quae illustrissimus Auctor *de origine annatarum* in hunc sensum egregie

Regaliarum ius & annatarum diversum fundamentum habent. Annatae solvuntur pro-

edi-

praeter provisionem — edisserit, cuius industria aliis in hac materia laborantibus palmam praeripuit, qui confusione nimia haec iura affinia inter se miscuerunt, & solidi nihil in conclusionibus attulerunt, ut ex iis, quae tradit Natalis Alexander & suo modo etiam Ludovicus Thomassinus, videre est. Varia enim attulerunt loca, quae plane ad ius annatarum harum haud spectant, a quibus merito abstinui, quamvis, ut iura haec antiqua eo cautius distinguerentur, necessarium esse duxerim, singulorum naturam separatim tradere.

Illustratur hoc ex sententia cleri Gallicani in Concilio Constantiensi. — §. X. Agnovit hanc differentiam natio Gallicana in responsione, quam in Concilio Constantiensi, non diu post Bonifacii IX., annatas certa lege corroborantis, obitum habito, edidit, quam exhibet Edmundus Richerius *in hist. concil. gener. lib.* 2. *c.* 3. §. 19. *p.* 107. ex qua, quae ad hanc materiam illustrandam spectant, excerpere placet. Agitur ibidem de utroque iure, tum *percipiendi reditus beneficii vacantis*, tum etiam *annatarum a noviter promotis solvendarum*, ubi utriusque diversa origo & finis indagatur. In *art. III.* ita referunt deputati Gallicani: *Novit etiam idem de Scribanis dominique Cardinales & ceteri alii, deputatos fuisse certos alios de singulis nationibus ad advisandum de remediis & modo procedendi & providendi in exorbitantiis, exorbitanterque & indebite factis de praeterito in curia Romana per olim Ioannem tunc Papam & alios de tempore suo, inter quos fuit advisatum, quod Ioannes praefatus & curia sua Romana Apostolica & domini Cardinales & eorum collegii Camerarius se gerens a beneficiis praelatorum & praelaturarum vacantibus, & quoties vacabant (etiamsi ter aut pluries vacassent in anno) pro qualibet mutatione tituli voluerunt habere & exigere fructus primi anni beneficii sive praelaturae vacantis & aliquando longe ultra: & quandoque Papa qualibet vice annatas vacantes habebat, & Cardinales nihilominus partem mediam quoque propter vacantias &c.* Hic fit mentio (1) annatarum vacantium, quae commode referri posse videntur ad ius deportus seu reditus vacantis adhuc Ecclesiae percipiendi, (2) mediae vel dimidiae partis, quam Bonifacius IX. pro se & Cardinalibus a noviter promotis exigebat, & proprie annatarum papalium nomine, prout hodie in usu sunt, veniunt. De utroque genere quoque agitur in sequentibus, & quidem de iure percipiendi fructus Ecclesiae vacantis, quod Ioannes XXII. ad tempus sibi reservaverat, ita disponitur in *art. V. Caussae vero motivae rationesque & iura recollecta (quantum fieri potuit) ex dictis diversorum, qui in dicta natione deliberaverunt, & quae alias aperta fuerunt, subsequentes exprimuntur: & iuxta Gregorii responsivum oraculum, & Concilii Lateranensis prohibitivum edictum, initium & caussam debendi istarum praestationum fructuum primi anni praelaturarum dignitatum vel beneficiorum vacantium (qui asseruntur deberi ab iis, super quos volunt exigere) diligenter inquirentes, privilegio, consuetudine aut praescriptione non posse defendi, certum est: sicut fuit observatum & de non vacantibus in curia, secundum antiqui iuris ordinem; nullum reperiri posse initium, praeterquam reservationem quamdam temporalem primo per Ioannem Papam XXII. factam pro certo passagio ultramarino & quibusdam aliis necessitatibus suis, de omnibus dignitatibus & beneficiis exceptis Abbatialibus.* Ex his verbis apparet, hic potissimum sermonem esse de vacantibus beneficiis, quae tamen non vacant in curia Romana, a quibus annatae proprie dictae exigi haud poterant, & sic praestationes a Ioanne XXII. exactae de huiusmodi beneficiis fuerunt extraordinariae & temporales ad certam caussam spectantes, quae quum cessent, has quoque praestationes cessare debere, aiunt deputati Gallicani.

Consectaria.

Vera Gallorum sententia de annatarum origine. — De annatis vero proprie dictis, quae solvuntur *de beneficiis in curia vacantibus* pro provisione, & instar honorarii sunt, egregie philosophantur in *art. VI. De vacantibus vero & fructibus primi anni maiorum praelaturarum, abbatialium videlicet, episcopalium & cetera, nullum aliud initium fuisse invenitur, quam voluntaria & gratuita oblatio quorumdam, (qui in discordia electi ad abbatialem vel cathedralem Ecclesiam, dum*

dum prosequerentur in curia per appellationem ad eam factam) per eum , qui obtinebat finalem victoriam , & promovebatur sive eligebatur . Et talis oblatio & gratuita datio iuxta vulgare Italicum , dicta fuit servitium , & secundum Alemannos propina dicitur & dicta fuerunt servitia communia , quia communiter inter eos dividebatur , eo quod singulos , quibus dare volebat , non convocabat , & singulis dare fuisset nimium onerosum , qui tunc agebant in publico consistorio : sed postmodum deductum est in consistorium secretum , quod tamen fuerat & simoniacum & species mali crudelis , etiamsi praetextu consuetudinis . Hoc ipsum ulterius in sequentibus declaratur & iniquitas putativa harum praestationum ostenditur . Patet ex hactenus dictis rursus , deputatos nationis Gallicanae aliud initium agnovisse in iure deportus , & aliud in annatis, a noviter electis solvi solitis. Huc quoque collimat Natalis Alexander *vol. 8. hist. eccl. ad saec. XV. & XVI. diss. 9. §. 9. in f.* aiens : *Hoc annatae genus soli illi persolvebant Episcopi , qui consecrationis munus Romae percipiebant : quod in Episcopis provinciarum dissitarum tunc tantum contingebat , quando circa eorum electiones lis movebatur , ob quam cogebatur electus Romam proficisci , ubi evicta caussa , consecrabatur .* Sed in *artic. VII.* fundamentum annatarum accuratius evolvitur his verbis : *Tum quia nullo statuto , privilegio , consuetudine , praescriptione aut alio titulo potest induci , quod propter conferre aut consentire promotioni aut electioni alicuius monasterii vel Ecclesiae cathedralis , sive ut praeficiatur administrationi praelaturae , beneficii sive Ecclesiae , aliquid possit vel debeat peti vel exigi , eo quod secundum Apostolicas & canonicas traditiones clarissime foret simoniacum . Tum quia non petuntur , neque exiguntur hae annatae per cameram Apostolicam & dominos Cardinales ex eo , quod vacant , sed quia conferunt , seu quia collationi & promotioni , (quae fit per Papam) assentiuntur . Et hoc est clare secundum canones simoniacum . Tum quia constat , quod propterea exiguntur , quia conferunt seu electioni vel promotioni consentiunt , &* NON QVIA VACANT, *eo quod ab illis , qui promoventur ad praelaturas huiusmodi extra curiam , & per alium , quam per Papam , nihil habent vel exigunt ; & constat etiam ex eo , quod nihil percipiunt in tali exactione , nisi domini Cardinales , qui actu sunt praesentes , & tamen de iure communi omnes Cardinales etiam absentes participarent , si , quia vacant , deberentur vel exigerentur .* Habes hic egregia demonstratione fundamentum annatarum papalium , ab illis praestationibus distinctarum , quae ideo , quia Ecclesiae vacant , percipiuntur & ad ius deportus referri debent , quale discrimen sedulo hactenus a me observatum esse indico . Idem etiam constat ex litteris obligationis, quas desuper in camera Apostolica olim edere noviter promoti cogebantur , quae docent , tributum hoc non ratione fructuum Ecclesiae vacantis solvi , sed ratione fructuum & commodorum in posterum percipiendorum . Formula refertur a deputatis nationis Gallicanae *artic. 21.* Praeterea quoque constat , annatas toties exigi , quoties unum idemque beneficium vacat , licet vel maxime bis , ter vel ulterius in uno anno vacet , tamen semper noviter promoti novas annatas solvere debuere , ut conquesta est natio Gallicana in locis supra relatis ; ast reditus vacantis beneficii non aliter , quam semel , percipi possunt , & si hoc intuitu solverentur , annatae quoque in eiusmodi casibus semel tantum essent solvendae : quum vero pro provisione & promotione solvantur, haec vero saepius in uno beneficio per unum annum contingere possit , annatarum quoque exactio iteratur .

Fundamentum annatarum a Gallis eruitur.

Nova argumenta pro differentia annatarum reliquis iuribus.

§. XI. Tempore illius schismatis famosissimi Pontifices suis exactionibus misere lacerabant Ecclesias , & quidem potissimum tribus modis , (I.) spolia defunctorum colligendo , (II.) vacantium beneficiorum fructus sibi reservando , (III.) annatas a beneficiatis exigendo . Idipsum novum argumentum praebet , annatas has , de quibus hic agimus , plane distinctas fuisse ab annuis perceptionibus fructuum Eccle-

Novum argumentum in quo ostenditur, Pon-

tifices olim cum iure annatarum etiam ius depositus exercuisse.

Ecclesiarum vacantium. Conquestus est Carolus VI. rex Galliarum in edicto, anno 1406. die 28. Februar. publice edito de his tribus exactionibus, ubi inter alia ita loquitur: *Nihilominus tamen aliqui collectores & alii officiarii Romanorum Pontificum, praesertim Papae moderni ab aliquibus annis citra Ecclesiam & viros ecclesiasticos praefatorum regni & Delfinatus nostrorum contra praedicta plurimis, ingibusque & importabilibus servitutibus oppresserunt & afflixerunt, potissime (I.) bona praelatorum & virorum ecclesiasticorum decedentium, tam regularium, quam saecularium, quae spolia defunctorum interdum nuncupantur reservando & usurpando: (II.) fructus Ecclesiae, tempore vacationis praelaturarum aut beneficiorum ecclesiasticorum obvenientes, levando aut capiendo, &c. (III.) a beneficiatis quibuscunque primam annatam expetendo & extorquendo, cuius annatae medietatem quoad maiores dignitates Collegio Cardinalium consueverunt assignare & annatam huiusmodi, una cum quadam pecuniae summa, quam vocant minuta servitia, & quam pro familiaribus esse dicunt, cum exactione iuramenti & sub poenis periurii & aliis diversis poenis & censuris hactenus exegerunt.* Nihil clarius & distinctius dici potuit, ut annatas a reliquis exactionibus toto caelo distare constaret. Integrum edictum Caroli VI. refert Edmundus Richerius lib. 2. *hist. Concil. gener. c.* 1. §. 6. Eodem anno idem Carolus VI. aliud edictum eundem fere in sensum publicavit, quod itidem Richerius *cit. l.* subiungit, quo rursus haec tria separantur his verbis: *Quin magis ipsos ingis & servitutibus temporalibus, a nonnullis defunctorum successoribus spolia auferendo, ab aliis praelaturarum & beneficiorum ecclesiasticorum vacantias extorquendo &c. a beneficiatis suorum, quae de novo obtinebant, beneficiorum, primam expetendo & percipiendo annatam &c. afficiebat.* Atque sic exinde conspicuum redditur, (I.) spolia quidem & fructus vacantis beneficii per collectores Romanos collectos & a Pontifice reservatos, annatas autem a beneficiatis solutas, & consequenter non hoc sed illo tributo ius regaliarum violatum fuisse, (II.) annatas, a beneficiatis solvi solitas, neutiquam a iure regaliarum originem traxisse, quasi Pontifex hoc ad se traxerit, & inde ius annatarum exercuerit, quippe quod diversi generis est.

In Concilio Pisano Papa remisit ius deportus, sed non annatas.

§. XII. Multum quoque ad horum illustrationem conferet, percurrere illa, quae in subsequentibus Conciliis hisce de exactionibus cautum fuerit. Prima dispositio hac de re occurrit in Concilio Pisano, anno 1409. habito, in quo *sess.* 23. Alexander V. per Archiepiscopum Pisanum promittit, (I.) *Quod non intendit a modo, ut antea, reservare bona seu spolia praelatorum & aliorum morientium non praelatorum. Item (II.) quod non intendit reservare fructus medii temporis beneficiorum vacantium.* Remisit ergo spolia fructus beneficiorum vacantium, de annatis autem remittendis nullam Archiepiscopus praedictus injicit mentionem, & sic probabile est, quod illas adhuc exigere voluerit. Neque enim tam de annatis, quam de spolio & fructibus vacantium Ecclesiarum querelae & motus audiebantur, quibus vel regi vel aliis praeiudicium fieri videbatur. Vid. Edmundus Richerius *cit. l. p.* 119.

In Concilio Constantiensi ius annatarum distinctum est a iure percipiendi reditus vacantis beneficii.

In Concilio Constantiensi, non diu post Pisanum celebrato, in *sess.* 40. *die* 30. *Octobr.* 1417. habita, plures articuli oblati sunt, reformationem desiderantes, inter quos *art.* 3. est *de annatis, communibus servitiis & minutiis*, & *artic.* 11. tamquam a priori distinctus: *de fructibus medii temporis* scilicet, quo vacant Ecclesiae. Richerius *l.* 2. *c.* 3. §. 18. *p.* 186. Multa postmodum circa annatas disputata sunt in hoc Concilio, Gallis acerrime illas impugnantibus; sed quemadmodum in Pisano, ita quoque in Constantiensi de annatis, stricte dictis, nihil cautum legitur, sed tantum de *artic.* 11. scilicet de fructibus vacantium Ecclesiarum, de quibus sess. 43. ita disponitur: *Fructus & proventus Ecclesiarum, monasteriorum, beneficiorum, vacationis tempore obvenientes, iuris & consuetudinis vel privilegii dispositioni relinquimus, illosque nobis vel Apostolicae Camerae prohibemus applicari.* Quod si sub hac prohibitione annatae comprehenderentur, non confirmatae in hoc Concilio,

sio, id quod tamen plerique existimant, sed magis reprobatae essent dicendae, quamvis non quidem expresse sint confirmatae, sed tantum non prohibitae, quia de artic. 3. ante adducto, nihil expresse statutum est. Et sic rursus apparet, annatas nullo modo dependere a iure percipiendi fructus beneficii vacantis, quum etiam hi duo articuli inter se satis distincti fuerint a patribus huius Concilii. Rectissime hoc ipsum animadvertit Ludovicus Thomassinus *de vet. & nova Eccles. discipl.* p. 3. l. 2. c. 59. §. 2. aiens: *Segregat hic* (in verbis adductis ex Concilio Constantiensi) *Pontifex fructus temporis, quo vacat beneficium, a fructibus primi anni, quo beneficium iam collatum est. Priores illos repudiat, hos posteriores non relaxat.* Iam addit rationem, quam etiam adduxi ad decretum Concilii Pisani, cur annatis non renuntiaverit, sed tantum vacantiis uti aiunt. *In caussa poterat esse*, ait, *quod iure regaliae Galliarum Reges & alii forsan principes aliqui vendicabant sibi fructus vacantium beneficiorum, maxime autem Episcopatuum. Renuntiat ergo Pontifex ei iuri, quo cum regibus & summis principibus collidebatur. At hi nihil sibi arrogabant in proventus primi anni cuiuslibet beneficiarii novi.* Concludo itaque, Pontificem annatas exigendo non exercuisse ius regalium, sed quod inique antea sibi adscripserat, in hoc Concilio, principibus, maxime regibus Galliae, restituisse, salvis utique annatis. Sed in Concilio Basileensi, specialius de annatis actum & constitutum est, ne in posterum solverentur. Verum simul *sess.* 12. anno 1433. habita, haec conditio adiecta, ut pro oneribus a Papa sustinendis certa provisio Pontifici indulgeretur a Concilio, qua non facta, medietatem taxae alias solvi consuetae in posterum novi praelati solverent. Quum autem in eo Concilio Pontifici nulla alia provisio facta fuerit, annatarum usus per indirectum confirmatus est. Neque contrarium evincitur ex *sess.* 20. ubi annatae simpliciter prohibitae videntur, quum haec prohibitio utique sub illa limitatione, quae *sess.* 12. adiecta est, intelligi debeat. Loqui autem patres Basileenses de annatis proprie dictis in *sess.* 12. vel inde apparet, quod (I.) in casu non secuturae alius provisionis permittant medietatem eius taxae, *quae usque nunc ex novi praelati assumtione soluta erat*, praestare; nam propter novam provisionem solvuntur annatae, sed hanc tamen limitationem adiiciunt, (II.) ut demum taxam illam solvant *per annum post adeptam pacificam possessionem*, in quo rursus differentia a fructibus vacantis beneficii deprehenditur. Concludo itaque, Pontifici annatas numquam fuisse ademtas, sed tantum fructus beneficiorum vacantium, utpote quos *iure regaliarum* in plerisque beneficiis sibi vindicabant optimo iure imperantes, & adhuc hodie reges Galliae sibi vindicant, salvis annatis, Pontifici debitis. Et sic in Gallia potissimum haec duo satis distinguuntur, quum fructus vacantis beneficii regio fisco adscribantur, sed annatae a beneficiato Pontifici solvantur.

In Concilio Constantiensi non remissum est ius annatarum, sed percipiendi reditus Beneficii vacantis.

An in Concilio Basileensi annatae remissae sint?

CAPUT XII.

OBSERVATIO VI.

§. I. Agitur hic de *fundamento & iustitia annatarum*, quae quidem satis planae sunt, & adhuc solidius a Natali Alexandro *tom. VIII. hist. eccl. diss.* 9. *art.* 4. excussa sunt, quum Auctor noster admodum dubitanter de iustitia annatarum loquatur. Dubia quoque, quae iustitiae annatarum obstare poterant, optime resolvit celeberrimus vir, Io. Petr. Ludwig. in *dissertat. de iure annat. c.* 2. ut meum iam quidem non sit, haec ulterius illustrare.

De iustitia annatarum remissive.

§. II. Ceterum, quum principes in terris protestantium hoc iure papali hodie utantur, non intempestivum hic erit, de iustitia annatarum, prout a principibus pro-

Quo iure principes prote-

stantes annatas exigant. protestantibus exiguntur, paucis edisserere. Equidem constat, quod per concordata nationis Germaniae inter Fridericum III, & Nicolaum V. Pontifici annatae certa ratione per Germaniam concessae fuerint, sed postquam plures protestantium iugo intolerabili Pontificis se subducere coeperunt, merito quoque eidem denegatae sunt annatae, & tandem in 1. *P. art.* 5. §. 9. id ipsum approbatum. Constat igitur (I.) ex 1. P. Pontifici non amplius annatas deberi, sed totam papalem iurisdictionem esse suspensam in terris protestantium, & tamen totum ius dioecesanum & omnem iurisdictionem ecclesiasticam se intra terminos territorii cuiusque continere debere, *I. P. artic.* 5. §. 48. Non itaque intentio compaciscentium fuit eo tempore, annatas in totum abrogare, aut beneficiatis has in terris protestantium remittere, sed tantum prohibere, ne Pontifici, cui omne ius in huiusmodi territoria ademtum est, solverentur. Et quum omne ius dioecesanum se continere debeat intra terminos cuiusque territorii, perspicuum redditur, cui hoc ius per necessariam consequentiam concessum fuerit, principi scilicet, in quem omne ius papale hac ratione translatum est. Neque enim obstat, quod ius annatarum neque ad ius dioecesanum, neque ad iurisdictionem ecclesiasticam, stricte dictam, pertineat, nam (α) in *cit.* §. 48. de iure dioecesano, quod Episcopi exercent, ut & de eorum iurisdictione non unice agitur, sed verba haec complectuntur *totam iurisdictionem ecclesiasticam cum omnibus suis speciebus*, & ita non tantum *episcopalem*, sed principaliter *papalem* potestatem continent. (β) Pontifex ius annatarum vi summae potestatis praetensae in omnia exercet beneficia, & haec summa potestas papalis, *cum aliis omnibus speciebus* suspensa est, & simul cautum, ut intra limites territorii se contineat, hoc est, territoriali superioritati adscripta est. Sic igitur primus titulus, quo principes nostri ius annatarum exercent, est *pactum publicum* seu *lex fundamentalis imperii*, vi cuius principes nostri eodem iure illas percipiunt, quo olim Papa illas exigebat, fultus itidem pacto publico, cum natione Germanica inito.

Primum fundamentum ex I. P.

In I. P. annatae non sunt sublatae, sed tantum Pontifici denegatae.

Alterum fundamentum ex iure supremo circa sacra deducitur

§. II. Sed praeterea (II.) eo iustior hic titulus pro principibus protestantibus censendus est, quod ius illud, ex quo Pontifex illas ipsas sibi adscripsit, maiori ratione territoriorum dominis adscribi debeat, quippe quod Pontifex inique sibi vindicaverat & hactenus usurpaverat. Plerique, qui annatas defendunt, illas Pontifici deberi aiunt ex iure supremo, quod in omnia beneficia ecclesiastica exercet, propter quod necesse esse concludunt, ut illi ex subiectis ipsi Ecclesiis subveniatur. Vnde etiam titulus *subventionis* ab Auctore nostro, Natali Alexandro, Ludovico Thomassino aliisque potissimum allegari solet, quae subventio Romanae Ecclesiae haud debita foret, nisi summam potestatem circa sacra & beneficia, ex qua necessitas subveniendi deducitur, Pontifici indulgerent. Ex iure publico universali enim constat, quod ad onera publica ferenda hi, qui subsunt, subvenire debeant ei, qui summam potestatem exercet, quum hanc ipsam non aliter, quam subventione convenienti exercere possit, ut proinde subventio tamquam necessarium consequens summae potestatis considerari debeat. Iam constat ex historia ecclesiastica, imperantibus olim ius summum circa sacra & Ecclesias competiisse & ab illis revera exercitum fuisse, uti Auctor illustrissimus passim quoque docet. Sed indebite variis sub praetextibus Pontifex hoc ipsum ad se traxit, & novam rempubl. in rebus publicis imperantium exstruxit, illosque potiori iure suo defraudavit. Postquam vero hanc ipsam potestatem, iure naturali summis principibus debitam, protestantes sibi, reformatione instituta, vindicaverint, maiori fiducia illud ipsum, quod Pontifici *quocumque subventionis titulo* olim indebite ex superstitione solutum, & necessitatibus reipublicae subtractum est, sibi attribuunt & suo fisco adscribunt. Et hoc ipsum suo exemplo approbarunt reges Angliae, qui post reformationem,

in regno praedicto institutam, statim annatas in fiscum retulerunt, uti observat celeberrimus Auctor *dissertationis de iure annatar.* supra §. 1. laudatus c. 3. §. 2.

§. III. Neque vero (III) beneficiati de iniuria conqueri possunt, quum illi ad has annatas solvendas ab antiquissimis temporibus teneantur, nec novum iis imponatur tributum, sed magis habent, quod sibi congratulentur, quod iam subsidia huiusmodi illi solvant, cui omni iure illa ipsa debentur. Qui a partibus Pontificis stant, annatas tamquam onus reale agnoscunt, Ecclesiis cohaerens, id quod sane rationem habet, quum solvatur ex fructibus primi anni & ordinarii iuris sit, ut huiusmodi subventiones sint onera fructuum. Nihil ergo iniqui in eo deprehenditur, si onera realia beneficiis cohaerentia exsolvant, praesertim quum nullum titulum allegare possint, per quem ab hoc onere sint Ecclesiae liberatae. Si ergo nullum titulum, aut remissionem allegare queunt, adhuc perpetuo hoc onus beneficiis cohaeret, & consequenter ad ipsum exsolvendum obligantur. Neque allegare pro se possunt regulam vulgatam, quod omnis obligatio intelligatur sub clausula: *rebus sic stantibus*, & quod post reformationem res ecclesiasticae aliam faciem induerint, nam (α) haec regula non tollit onera realia, (β) status ecclesiasticarum rerum non in totum mutatus est, quum illa ipsa beneficia, ex quibus solvi debeant, in suo pristino statu fere in omnibus permanserint, excepto eo, quod aulae Romanae non amplius subsint, sed translatae sint cum omnibus iuribus in potestatem eorum, quibus haec ipsa omni iure debebantur. Sicuti itaque res transit cum suo iure, ita quoque beneficia ecclesiastica in potestatem summorum principum transire debuerunt.

Fundamentum tertium ex obligatione beneficiatorum deducitur.

An per reformationem Beneficiati ab annatis liberati sint.

§. IV. Accedit (IV) haec ratio, quod olim reges, & principes ampliores reditus ex beneficiis ecclesiasticis perceperint, quam quidem hodie ex taxa consueta annatarum percipere valent. Intelligo fructus beneficiorum vacantium, seu decantatum illud *ius regaliarum*, de quo *in praeced. obs.* §. 2. plenius edisserui, quod tamen rursus imperatoribus nostris ex astutia paparum interversum est. Quum vero fundamentum idem adhuc hodie supersit, quo olim imperatores ius hoc exercuerunt, suo utique iure principes facerent, si illud ipsum in praxim revocarent. Quum itaque hos reditus amplissimos olim optimo iure ex ecclesiasticis beneficiis perceperint, non invidendum erit principibus, si hodie annatis contenti sint. Hoc non eum in finem assero, quasi existimem, ius annatarum ex iure regaliarum originem traxisse, sed ut saltim evincam, nihil iniqui in eo latitare, quod principibus nostris ex reditibus ecclesiasticis quid solvatur. Quod si enim, quae plenius ad *observ. praeced.* edisserui, conferantur, constabit, ius annatarum esse novum inventum Pontificum, & a regibus & imperantibus antea haud exercitum, ius regaliarum autem distinctum ab annatis hisce fuisse. Vtut enim vel maxime quandoque fructus beneficiorum vacantium annatae dicti fuerint, tamen haud fuerunt fructus primi anni, quos Pontifex hodie sibi vindicat, uti satis ostensum est. Alia argumenta adducit illustr. Dn. Stryk *de iure papal. princ. evang.* c. 4. §. 8.

Si olim principes reditus vacantis beneficii sibi vindicarunt multo magis annatas sibi vindicare queunt.

CAPUT XIII.

OBSERVATIO VII.

HActenus aliquoties observatum est, Pontifices ius patriarchicum quavis occasione sibi in Occidente arrogasse, uti quidem Patriarchae Orientales in Oriente (I). Quum vero hoc ius in eo quoque conspicuum sit, ut Concilia generalia seu

Tentavit Pontifex ius patriarchicum sibi asse-

Nn 2

(I) Nimirum unum id restabat, ut qui laudanda omnia carpere, inque deteriorem par-

rere per indi- ctionem fynodo- rum.

feu nationalia poffint cogere, hinc varias artes excogitarunt, ut hoc ius quoque ad fe traherent, & ita Exarchorum ius, quibus illud proprium erat, intervertèrent. Hunc in finem vicarios fuos conftituerunt, ut ad *l. V.* iam obfervatum eft, ut per hos,

partem accipere folet, is Romanos Pontifices, canonum obfervantiam urgentes, ac legitima poteftate utentes, tamquam iurium alienorum ufurpatores ad fupremam ufque plagulam traducere peftgeret. Obftrepit Halenfis Anteceffor, Apoftolicae fedis Vicarios ideo a Pontificibus Patriarchatui in Occidente inhiantibus inftitutos, ut per eos nationalia Concilia cogerent, ac eiufmodi artibus *Exarchorum ius, quibus illud proprium erat, interverterent*: tum in fanctiffimum Pontificem Leonem, quod Synodum Hifpanorum Epifcoporum adverfus Prifcillianiftas indixit, invehitur. Sed quo auctore, quo tefte, quibus argumentis haec fummis Pontificibus dica fcribitur, & invidia conflatur? Vna nempe obloquendi licentia. Atqui caffa ifta funt & inania. Norunt omnes, qui rationis imperio deferunt, Romanos Pontifices in provinciis Roma diffitis inftituiffe Vicarios fuos non ad evertenda, fed confervanda Metropolitarum iura, provinciarum rationes & canonum difciplinam incolumem tuendam, uti conftat ex epiftolis prope omnibus Pontificum faeculi quarti, quinti, & fexti datis ad Epifcopos Theffalonicenfes, Arelatenfes, alioique fedis Apoftolicae Vicarios. Qua ergo fronte iactatur, Pontifices ad patriarchicam auctoritatem ubique per Occidentem protendendam, ac labefactanda Metropolitarum iura Vicarios conftituiffe? Quid vero monftri eft illud, quod continuo fubdit Obfervator, Pontifices nempe, atrogata fibi cogendorum nationalium Conciliorum per Occidentem poteftate, Exarchorum ius perfregiffe? Exarchorum autem nomine, quorum ius congregandae Synodi dioecefanae a Pontificibus ufurpatum nugatur, Patriarchas intelligat neceffe eft. At quinam Patriarchae in Occidente fuerunt, praeter unum Romanum Antiftitem? Qui ergo concipi poteft, Pontifices in Occidente ufurpaffe Exarchorum ius in nationalibus Synodis cogendis pofitum? Iam vero, ut Obfervatorem Halenfem omni praefidio fpoliemus, omnemque Pontificibus intentam calumniam abteramus, Ἔξαρχος *Primas* aut τῆς διοικήσεως eft, aut τῆς ἐπαρχίας. Ille eft Patriarcha, cui

fuberat integra dioecefis feu regio, quae multas fub fe provincias habebat. Balfamon *ad can. IX. Chalcedon.*: ὁ μὲν τοι Ἔξαρχος τῆς διοικήσεως ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὁ ἑκάστης ἐπαρχίας μητροπολίτης, ἀλλ᾽ ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτης, *Exarchus dioecefis eft, ut mihi quidem videtur, non uniufcuiufque provinciae Metropolitanus, fed totius dioecefis Metropolitanus*. Hic vero five Ἔξαρχος τῆς ἐπαρχίας *Primas provinciae*, five Ἔξαρχος *Primas* fine adiuncto dicatur, Metropolitanus eft. Enucleate Macarius Ancyranus *contr. Baraam. & Acyndyn. cap.* XIX: ὁ ἑκάστης ἐπαρχίας Μητροπολίτης, Ἔξαρχος αὐτῆς, οἷον ὁ Ἡρακλείας πάσης Θρᾴκης καλεῖται Ἔξαρχος, καὶ ὁ Ἀγκύρας πάσης Γαλατίας, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης πάσης Θεσσαλίας, *Vniufcuiufque provinciae Metropolita, eius eft Exarchus; exempli gratia, Heracleae Metropolita, totius Thraciae vocatur Exarchus: & Ancyrae totius Galatiae; & Theffalonicae, totius Theffaliae*. Tandem poft Pfeudo-Ifidorum Primates five Exarchi adpellati funt Epifcopi pluribus Metropolitanis & provinciis praefecti, cuiufmodi funt Patriarchae. Praeclare de hac re differit ingens Italiae decus Iofephus Pafchalis Cyrillus *Inftit. canonic. lib. I. p. 60. feq.* Vbinam ergo exftiterunt olim in Occidente Exarchi feu Patriarchae, quorum iura Pontifices attrectarunt, nifi in ipfius Obfervatoris cerebro? Sed & reliqua, quae ille oggerit, expendamus. Monitus Leo a S. Turibio Afturicenfi de progreffu Prifcillianae haerefeos, quae per Hifpanias graffabatur, ut nefandae pefti occurreretur, litteras ad Turibium eiufdem Diacono Pervinco tradidit perferendas, quibus eum de congregando generali Hifpanorum Epifcoporum Concilio monet. Sed quoniam nulla Turibio auctoritas erat ad eiufmodi convocandam Synodum, quippe qui Metropolitanus non erat; fed inter comprovinciales Gallaeciae Epifcopos ultimus, de toto hoc negotio Hifpanos admoneri Antiftites oportuit. Quare Leo ad Tarraconenfes, Carthaginienfes, Lufitanos & Gallaecios fcripfit, eofque ad generalem Synodum rite celebrandam hortatus eft. Eidem autem Turibio

hos, tamquam ministros suos, Concilia cogere possent, quod artificium ibi in primis necessarium erat, ubi Episcoporum maior adhuc libertas videbatur. Alibi saepe tentarunt, directo indicere Concilia. Leo M. cui nihil magis curae fuit, quam potestatem suam & imperium sacrum quovis modo stabilire, maxime hac potestate usus est erga Hispanos: Indixit iisdem Concilium generale anno 447., eoque nomine verbis sat imperiosis ad Episcopos Hispanos scripsit, *epist.* 94. *c.* 17. *Dedimus*, ait, *litteres ad fratres & coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque* Leo M. in Hispania nationale Concilium indixit.

ribio iniunxit, ut pontificias epistolas omnibus Episcopis reddi curaret, totumque negotium ad optatum finem perduci. Sed quum ea tempestate sub diversis dominationibus essent Hispanicae illae provinciae, Gallaeciam occupante Rechila Suevorum Rege, ceteris sub Gothorum imperio degentibus, non potuit Leonis desiderio satisfieri; namque Gallaeciae Episcopi cum Episcopis aliarum provinciarum convenire permissi non sunt. Quod iam tum augurabatur Pontifex, quum ad Turibium scribebat: *Si autem, ait, aliquid (quod absit) obstiterit, quominus possit celebrari generale Concilium, Galliciae saltem in unum conveniant Sacerdotes, quibus congregandis fratres nostri Idatius & Ceponius imminebunt, coniuncta cum eis instantia tua.* Post Leonis epistolam a Turibio acceptam plures effluxere menses, priusquam ad singulos Hispaniarum Episcopos litterae Pontificis transmitterentur, ut de hoc negotio deliberarent inter se illarum Ecclesiarum Primates, ac veniam a Principibus ad Concilium plenarium cogendum assequi conarentur: quod quum frustra demum tentari a se perspexerunt, renitentibus Principibus, tum de Gallaeciae Synodo habenda Episcopi illius provinciae consilium iniere. Hoc rescjens Leo vel scribente iterum Turibio, vel redeunte nuntio, quem ad quatuor illarum provinciarum Antistites delegarat, ad Synodum Gallaeciae, quae parabatur, aut coacta iam erat, scripsit per Turibium Notarium Romanae sedis. Iam vero mali ambitus & usurpati alieni iuris arguetur Pontifex tam sanctus, qui ad catholicam fidem fartam tectam tuendam Synodum generalem indici voluit? Quod is effecit sollicitudinis instinctu, quam universae Ecclesiae ex divina institutione impendere debebat, id in dilatandae iurisdictionis studium ab homine audaci & factioso traducetur? Cur vero Hispaniarum Antistites Leoni morem gesserunt, eiusque in ea re auctoritatem agnoverunt, ac reveriti sunt? An pertulissent ii, Leonem usurpatum in se imperium exercere? Congregari illius Gallaeciae Concilii meminit Lucretius Episcopus in Synodo Bracarensi I. affirmans Leonem *per Turibium notarium sedis suae ad Synodum Galliciae contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxisse*. Occasione huius loci quaetunt eruditi, duone, an unicus Turibius fuerit? Baronius unum esse Turibium statuit, qui & Asturicensis Episcopus fuerit, & eodem tempore Notarius sedis Apostolicae. At scite Quesnellus in Leon. *cit. ep.* Tillemontius *memor. histor. eccles. tom. XV.* aliique duos distinguunt Turibios, alterum ad quem Leo scribit, eumque Asturicensem Antistitem; alterum per quem scripsit ad Hispaniae Episcopos, qui Roma missus est a Leone in Hispanias, ut eius litteras deferret. Tres scilicet epistolas a Leone scriptas in caussa Priscillianistarum, observant Quesnellus *ibid.*, & Ballerini fratres *diss. de epistolis Leonis deperditis n.*17. 18.& 19 *tom.* 1. *Opp. S. Leon. col.* 1444. Haec autem Leonis epistola ad Gallaeciae Synodum, quae edacis temporis iniuria intercidit, post laudatam ad Turibium epistolam data fuit; nondum enim coacta erat peculiaris Gallaeciae Synodus, quum Leo epistolam ad Turibium scripsit, & per Pervincum Turibii Notarium transmisit, teste Idatio ad an. CCCCXLVII. quin nec erat congreganda, quum Gallaeci, nisi quid impedimenti opponeretur, una cum aliis Hispanicarum provinciarum Episcopis ad generale Concilium Leonis iussu convenire deberent. Quum autem iidem impediti fuissent a generali Concilio, post acceptatam forte *Regulam Fidei* ab aliis Hispanis ad Balconium Gallaeciae Metropolitanum directam, suae provinciae Synodum habuere, ad quam Leo scripsit. Ex dictis intelligis, nugatoria omnino esse, quae de Turibio illo, cuius in Bracarensi Concilio inlicitur mentio, infercit Observator, quem parvo momento huc illuc fluctuans modo inter Vicarios, modo Notarios Sedis Apostolicae refert.

atque Gallicos, eisque Concilium Synodi generalis indiximus. Pergit deinceps Asturicensi Episcopo Turibio huius rei curam demandare his verbis: *Ad tuae dilectionis sollicitudinem pertinebit, ut nostrae ordinationis auctoritas ad praedictarum provinciarum Episcopos deferatur.* Morem gesserunt Hispani iussis Leonis & Concilium nationale celebrarunt contra Priscillianistas, quo ipso sane maiestatem sedis Romanae agnoverunt, sed suae libertati insigne detrimentum attulerunt. Fit huius Concilii mentio in Synodo Bracarensi, anno 563. coacta, his verbis: *Eo tempore, quo in his regionibus nefandissimae Priscillianae sectae venena serpebant, beatissimus Papa urbis Romae Leo, qui quadragesimus fere Apostoli Petri successor exstitit, per Turibium,* NOTARIVM SEDIS SVAE, *ad Synodum Galliciae contra impiam Priscillianae haeresis sectam scripta sua direxit.* Notari hic meretur, quod patres Bracarenses Turibium vocent *notarium sedis Romanae*, quo praedicato quid indigitatum fuerit, non satis constat. Si coniecturis locus est, existimarem, patres credidisse, Turibium fuisse *sedis Romanae vicarium*, & ita quoque adductum locum legendum esse. Et hoc ipsum forsan concluserunt ex adductis verbis epistolae Leonis, ubi Turibio in mandatis dat, ut *ordinationis suae auctoritatem ad Episcopos Hispaniae deferat*, & in hoc negotio delegarum sedis Romanae agat. Nam de proprie dicto notario Episcopi Romani hoc assertum intelligi non posse, probabile est, quum nullibi constet, Turibium eiusmodi notarium fuisse. Vel si lectionem vulgatam retinendam quis arbitretur, dici posset, quod Turibius *notarius* dictus fuerit, quod Leo M. notarios non raro ad Concilia ablegare fueverit, ut essent ablegati sedis Romanae. Sic notarium Dulcitium cum aliis ablegavit ad Concilium Ephesinum II. vid. Leo *epist.* 10. Postea in *epist.* 23. idem Pontifex & Romana Synodus Constantinopolim duos ablegarunt notarios, Epiphanium & Dionysium Ecclesiae Romanae, qui fidelibus praesidio essent, eisque contra imminentem haeresim assisterent. Quum ergo Leo per notarios suos varia expediret negotia contra haereticos, forsan hoc sensu quoque Bracarenses Turibium dixere Leonis notarium. Quidquid sit, satis exinde constat, Synodum praedictam generalem Leonis iussu coactam fuisse absque auctoritate potestatis saecularis.

Cur Turibius notarius sedis Romanae vocatus sit?

P E R O R A T I O. (I)

Supersessent nunc quidem libri duo, septimus & octavus, quos observationibus meis

EPILOGVS.

(I) Haec adversus Halensem Antecessorem hactenus edisserta sint. Hominem ad sapientum virorum, in quibus scilicet animi aequitas modestiaque elucet, nulla infuscata insolentia, iudicium primus adduxi, qui Christi leges & instituta passim violat; Maiorum nostrorum doctrinam ex sectae suae notionibus metitur; Sacerdotium oppugnat, ordines & ministeria confundit; Ecclesiae potestatem divinitus collatam impetit; Sacerdotii & Imperii iura miscet ac volvit; totam denique christianam rem evertere molitur, quae sine potestate, absque episcopatu, & ordinum ac functionum discrimine, ut a Christo condita & ordinata est, consistere nullo pacto potest. Quo in facinore perficiendo plerаque ab Antesignanis suis confidentissime converrit, quae iam a Catholicorum doctissimis elisa & profligata fuerant; nonnulla ipse comminiscitur, inque iis mirifice sibi blanditur; plerumque adfirmat, quin ullam adferri sui aut probationem afferat, aut coniecturam; non raro contraria, pugnantia, & ἀσύστατα dicit, secumque ipse conflictatur, nihil ut liquidi ac defaecati ex ipsis sordibus exprimi possit: & passim quae ab aliis recte ac vere dicta sunt, reprehendit. Haec omnia identidem a me ostensa sunt, &, ut spero, non obscure, in hoc qualicumque Animadversionum specimine, ac lineamentis veluti quibusdam, & quilibet illius scripta non cursim,

meis illustrare constitueram, sed duabus potissimum ex caussis hic subsistendum esse censui : (1) quia deprehendi, illustrissimum Archiepiscopum satis egregie omnia explicuisse, (2) quia illae ipsae observationes, quas antea tradidi, etiam ad hos duos libros illustrandos facere possunt, quae ut aequum lectorem inveniant, exopto.

LI.

sim, sed pedetentim & considerate perlegens, intelligere potest. Mihi quidem unum id propositum fuit, catholicae potissimum doctrinae, in quam homo Lutheranorum sacrorum vindex immitis occentat, indemnitati consulere : tantum abest, ut bella indicere cogitarim, nullum habitura triumphum, inque aliena depressione, quod hominem plane dedecet, gloriolae laureolam aucupari. Hinc a nonnullis, quae ille oggerit, castigandis consulto abstinui, a quibus nihil orthodoxae doctrinae metuendum; maxime quod vel ex refutatis iam principiis, a quibus illa pendent, vel sua certe levitate corruunt, vel a quopiam vel mediocriter in sacris hisce instituto levi brachio explodi possunt. Accedit ex innumeris Observatoris sordibus vitium maxime familiare, eadem saepius & alieno loco ad nauseam usque repetendi, in quod ne ipse itidem impingerem, satis duxi opportunioribus quaeque locis excutere, nihil in molestis illius repetitionibus immorandum ratus. De plurimis non pauca sic attigi, ut nonnulla etiam iis, qui spicilegium post messem facere volent, reliquerim. Hanc instituti mei rationem, (ne vitio mihi forte vertatur, quod Boehmeri singula non fuerim consectatus, totamque illius χορυζαν non absterserim) noverit genus quoddam hominum, qui litterulis ad popularem famam inflati, ac opinionem eruditionis non sine publica fraude ambientes in more habent, perversae notae libellum, quem nundinae parturiunt, vix ab se in fronte conspectum, aut emissitiis certe oculis lustratum, avidissime amplecti, eoque maiori efferre praeconio, quo maiores catholicae veritati minas intentat; sentiantque aliquando quum ex sedula adcurataque Boehmerianarum observationum lectione, tum ex nostro in eas Animadversionum specimine, quantum illae monstrum portentumque ad christianae rei eversionem ac interitum complectantur.

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De iudiciis Ecclesiasticis uniuscuiusque provinciae, eorumque summa auctoritate.

SYNOPSIS.

I. Necessitas agendi de depositione Episcoporum, quod ea materia indiligenter admodum tractata sit, quamvis magni momenti esse videatur.

II. Episcopos vetus Ecclesia instituit in principalibus urbibus uniuscuiusque regionis. Rerum omnium confirmatio tributa Episcopo metropoleos, ita tamen, ut eas componeret cum consilio coepiscoporum suorum. Itaque iudicia ecclesiastica uniuscuiusque provinciae erant supremae auctoritatis, nec ab eis provocare licebat.

III. Illustre huius instituti exemplum exstat apud Cyprianum in caussa quorumdam clericorum Africanorum. Caussa illic audiri debet, ubi crimen est admissum, quod illic commodius haberi possint & accusatores & testes.

IV. In caussa Basilidis & Martialis Episcoporum Hispaniae consultus Cyprianus respondit, obtinere debere sententiam synodi provinciae Baeticae, quae Episcopos illos deposuerat, & alios in eorum locum substituerat, neque habendam rationem communionis illis a Stephano Papa impensae.

V. At in caussa Marciani Episcopi Arelatensis, haereseos iam damnatae sectatoris, scribit Cyprianus, eum sententiam accipere, debere, non dicere, ac propterea deponendum. Egregia regula a Cypriano proposita, si quis haeresim facere & gregem Christi lacerare tentaverit.

VI. Magnifica sunt Cypriani verba ad Stephanum Papam scribentis. Refelluntur Novatores, qui ea in diversum trahunt. Notatur illustrissimus Cardinalis Perronius qui ex hoc Cypriani loco collegit, ius deponendi Episcopos pertinere ad solum Pontificem Romanum.

VII. Necessaria fuit illa loci Cyprianici explicatio, ut & nostrorum & adversariorum sententia de hoc loco rectius ad veritatem redigi posset. Referuntur deinde Cypriani verba.

Nter varias ac multiplices difficultates, quae in explicanda veteri Ecclesiae disciplina occurrunt, nulla indiligentius tractata est, quam ea, quae de Episcoporum depositione agit, quum tamen illa vel inter praecipuas referenda sit. Nam hinc Innocentii III. effatum, qui scribit, materiam hanc iure divino sedi Apostolicae reservatam esse, obstat, ne canonici iuris interpretes, iique, qui aetate nostra de fidei controversiis tractant ad contrarias se cogitationes convertant. Illinc vero laici non accedunt ad investigationem rerum in hac materia definitarum, quod illae nullius sint usus in foro. Attamen multum refert altius scrutari, quae fuerit veteris Ecclesiae praxis; ut noscamus, quaenam iurisdictio sit competens ad castiganda Episcoporum peccata, quae aliquo modo impunita dimittuntur ob confusionem huius controversiae.

II. Ve-

II. Verum ut melius intelligere possimus ordinem iurisdictionis episcopalis, necesse est, ut in antecessum statuamus, Ecclesiam in initio se ad civilem Romani imperii dispositionem accommodasse, Episcoposque propterea constituisse in principalibus urbibus uniuscuiusque regionis, primum vero locum & rerum omnium confirmationem tribuisse Episcopo metropoleos provinciae, cum consilio collegarum suorum. Ordinationes itaque Episcoporum & iudicia ecclesiastica fiebant a synodo cuiusque provinciae, cum auctoritate Metropolitani, adeo ut non liceret provocare a iudicio lato in synodo provinciae.

III. Illustre huius instituti exemplum exstat apud Cyprianum, qui Episcopus Carthaginensis erat & caput provinciae Africanae (1); quae tum, praeter provinciam Carthaginensem, complectebatur etiam Numidiam & duas Mauritanias. *Sed quoniam latius fusa est nostra provincia*, inquit, *habet enim Numidiam & Mauritanias duas sibi cohaerentes* (2). Cyprianus ergo, quum ex sententia Concilii sui a sua communione reiecisset quosdam clericos & quemdam pseudoepiscopum haereticorum, irascitur adversus Cornelium Episcopum Romanum, quod quum illi Romam accessissent, haesitasset aliquantulum Pontifex an eos in communionem suam reciperet. Hanc ob rem Cyprianus apud Cornelium aperte edisserit iura Episcoporum uniuscuiusque provinciae; quae in eo versantur, ut ad eos pertineat discussio iudiciumque caussarum & regimen gregis, rationem administrationis suae Deo reddituros, neque licere Romam aliove appellare; neque enim minorem esse auctoritatem Episcoporum Africanorum, quam reliquorum: damnatos porro, si ad Cyprianum accedere voluerint, auditurum se lubenter, & poenitentiam eorum amplexurum, si crimine ullo fuerint involuti. *Post ista*, inquit Cyprianus (3), id est, post damnationem suam & schisma, *navigare audent, & ad Petri cathedram & Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a profanis & schismaticis litteras ferre.* Infra: *Nam quum statutum sit omnibus nobis & aequum sit pariter ac iustum, ut uniuscuiusque caussa illic audiatur, ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus, oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare nec Episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic caussam suam, ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis & perditis minor esse videtur auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicaverunt.* Infra: *Iam caussa eorum cognita est, iam de eis dicta sententia est.* Infra: *Si iudicium nostrum voluerint experiri, veniant. Denique si qua illis excusatio & defensio pot-*

(1) Vide lib. 1. cap. 10. §. 8.
(2) Cyprian. lib. 4. epist. 45.
(3) Cyprian. lib. 1. epist. 3.

potest esse, videamus, quem habeant satisfactionis suae sensum, quem afferant poenitentiae fructum.

IV. Ei fundamento nixus idem Cyprianus, ab Episcopis Hispaniae consultus in caussa Basilidis & Martialis Episcoporum, qui depositi fuerant ob crimen idololatriae ab Episcopis provinciae Baeticae, (quae tum complectebatur civitates Legionensem, Asturicensem & Emeritensem) quique Stephanum Papam fallentes gestae rei ac tacitae veritatis ignarum, ab eo se in communionem recipi obtinuerant, consultus, inquam, Cyprianus respondit (4), debere Episcopos Hispanos primo iudicio firmiter adhaerere, quandoquidem depositio facta erat ob iustam caussam, aliique Episcopi ordinati erant ab Episcopis provinciae in loco depositorum.

V. Suprema illa auctoritas Conciliorum provincialium in iudiciis faciendis non impediebat communicationem Episcoporum diversarum provinciarum, qui se mutuo iuvabant adversus hostes Ecclesiae. Sed praecipue emicuit vetustis illis temporibus eximia quaedam ac principalis sollicitudo Ecclesiae Romanae in decernendis cum consilio aliarum synodorum provincialium remediis adversus schismata & haereses. Constat id ex sententia damnationis prolata adversus Novatianum, auctorem schismatis & haereseos Novatianorum: qui damnatus fuit in Synodis Romana, Italica, & Africana, ut scribunt Hieronymus & Eusebius (5) & ab Episcopis totius orbis; *per totum orbem a sacerdotibus Dei abstento*, ut ait Cyprianus. Marcianus Episcopus Arelatensis se factioni Novatiani adiunxerat. Episcopus Lugdunensis Faustinus & collegae eius, quum intelligerent, suae iurisdictioni non subiacere Marcianum, eo quod in aliena provincia Episcopus esset, in Narbonensi nimirum, Stephanum Papam & Cyprianum per epistolas consuluerunt, quid facto opus esset (6). Agebatur de haeresi iam damnata. Ideoque Cyprianus ait, communem caussam esse omnium Episcoporum, neque opponi posse discretionem provinciarum. *Idcirco enim*, inquit (7), *copiosum est corpus sacerdotum concordiae mutuae glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut, si quis ex collegio nostro haeresim facere & gregem Christi lacerare & vastare tentaverit, subveniant ceteri, & quasi pastores utiles & misericordes qui oves dominicas in gregem colligant.* Unde concludit, deponendum esse Marcianum, qui iam ab universis Episcopis damnatus erat, nimirum in persona Novatiani. *Ex quibus quum Marcianus esse coeperit, & se Novatiano coniungens, adversarius misericordiae & pietatis extiterit, sententiam non dicat, sed accipiat; nec sic agat, quasi ipse*

(4) Vide lib. 4. c. 5. §. 10.
(5) Hieron. de scriptor. Eccles. in Cornelio. Euseb. lib. 6. c. 35.
(6) Vide lib. 1. cap. 10. §. 8.
(7) Cyprian. lib. 3. epist. 13.

ipse iudicaverit de collegio sacerdotum, quum ipse sit ab universis sacerdotibus iudicatus.

VI. Quoniam vero Cyprianus in epistola superius laudata agnoverat primatum Ecclesiae Romanae, dicens, eam esse Petri cathedram & Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, hanc primatus praerogativam Stephano Papae conservat, dum eum monet, ut litteras ad Episcopos in Galliis constitutos scribat, ne ulterius Marcianum eo praetextu tolerent, quod nondum Romae, neque apud Africam fuerit damnatus, quum Novatianus, cuius factioni se Marcianus coniunxerat, iam foret excommunicatus. Sed magnificum est, quod Cyprianus Stephanum hortatur, ut litteras *in provinciam*, id est, ad Episcopos provinciae Narbonensis, *& ad plebem Arelate consistentem* dirigat, quae contineant abstentionem sive excommunicationem Marciani, iubeatque, ut alius in locum eius substituatur (8). Iudicium adversus Marcianum ab Episcopis Gallicanis constitutum erat, qui de eo Romanum & Carthaginiensem Episcopos monent; isti vero communi consilio respondent, Marcianum esse damnatum. At potestas decernendi & pronuntiandi & plenissima exsecutionis cura Pontifici Romano demandatur. Hoc exemplum imitata sunt Concilia Arelatense anno CCCXIV. & Sardicense anno CCCXLVII. in suis epistolis synodicis ad Silvestrum & Iulium Pontifices Romanos, quibus plenissimam exsecutionis rerum in his Conciliis iudicatarum curam mandaverunt. Porro colligi potest ex verbis Cypriani, praerogativam illam aevo eius in cathedra Petri constitutam fuisse: quod nulla industria novatores elevare possunt. Futilis enim est & Cypriani verbis adversa responsio illa, non deponi a Stephano Marcianum, sed ad plebem Arelate consistentem scribi aequum sibi videri, ut deponatur. At in contrariam partem frequentissime peccat illustrissimus Cardinalis Perronius in sua Replica: qui ex hoc Cypriani loco colligit, ius deponendi Episcopos ad solum Pontificem Romanum pertinere.

VII. Necessarium visum est, hunc Cypriani locum sincere & sedulo excutere, ut intelligi possit, quid magni conferat ad explicandam summi Pontificis auctoritatem. Haeretici enim nihil heic magnificum deprehendunt pro sedis Apostolicae dignitate. Nostri vero in ea epistola exstare putant non obscura argumenta iuris, quod Episcopo Romano quaesitum non erat ante hos octingentos annos. Haec sunt verba Cypriani: *Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad coëpiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Marcianum pervicacem & superbum & divinae pietatis ac fraternae salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod necdum a nobis videatur abstentus, qui iampridem iactat & praedicat, quod Novatiano studens & eius pervicaciam sequens a communicatione nostra se segre-*

(8) Vide epistolam Marcae ad Henr. Valesium §. 16.

gregaverit; quum Novatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus & hostis Ecclesiae iudicatus sit. Infra: *Dirigantur in provinciam & ad plebem Arelate consistentem a te litterae; quibus, abstento Marciano, alius in locum eius substituatur.*

CAPVT II.

De supremis Synodorum provincialium iudiciis, & sententiarum in his latarum retractatione in maioribus synodis auctoritate Principis suscipienda.

SYNOPSIS.

I. Supremam Conciliorum provincialium in deponendis Episcopis auctoritatem confirmavit Nicaena synodus & scripto mandavit. Antea enim consuetudine tantum agebatur.

II. Iudicia Episcoporum eo canone Nicaeno contineri, sensit secunda synodus oecumenica. Quid administrationis *vocabulo intelligant patres Constantinopolitani, qui administrationem sive gubernationem Ecclesiarum unicuique provinciae mandatam dicunt a synodo Nicaena.*

III. Africani ad Caelestinum Papam, scribunt, synodum Nicaenam clericos omnes, atque adeo Episcopos, suis Metropolitanis apertissime commisisse.

IV. Clericorum omnium caussas in synodo provinciae terminandas secundum Nicaenam synodum, scribit etiam Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rotomagensem.

V. Episcoporum caussas definitivo iudicio terminandas esse, in synodo provinciali censuit Concilium Antiochenum. At si divisae forent Episcoporum provincialium sententiae, tum iudices alios ex vicina provincia convocandos esse a Metropolitano. Concilium Antiochenum explicatur.

VI. Canon tamen duodecimus eiusdem Concilii detrahere videtur de suprema auctoritate Conciliorum provincialium. Permittit enim Episcopis damnatis, ut ad maius Concilium provocent. Proponitur conciliatio huius ἀντινομίας. De retractatione sive revisione, quae fiebat rescripto Principis. Edicta Praefectorum praetorio obnoxia non erant appellationi, sed revisioni tantum.

VII. Implorabantur etiam rescripta Principum adversus suprema synodorum iudicia. Temperamentum huic consuetudini adhibuit canon duodecimus Antiochenus. Ecclesia non existimabat, ius illud Principum esse iniustum.

VIII. Caussa Athanasii & Marcelli Ancyrani retractata est in Concilio Sardicensi post iudicia diversarum synodorum, permissu Impp. Constantii & Constantis. Probatur ex epistola synodica ad Iulium Papam, quae explicatur.

IX. Photinus haereticus a synodo Sardicensi damnatus Constantii Imperatoris auctoritatem imploravit, ut caussam suam retractari obtineret; quod impetratum est, felici eventu pro veritate fidei.

X. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in synodo Palaestinae damnatus provocavit ad maiorem synodum absque rescripto Principis: quam novitatem redarguit Socrates. Postea tamen rescriptum Constantii impetravit, cuius auctoritate caussa retractata est in Concilio Seleuciensi. Notatus Cardinalis Perronius.

XI. Chrysostomus in synodo ad Quercum depositus, accusationes de integro iudicari in synodo postulat ab Arcadio Imperatore. Et synodus quidem congregata est, sed infelici prorsus eventu.

XII. Arcadius dein & Honorius Impp. vetuerunt, ne Episcopi damnati ad Principes accedant, neve rescripta impetrent. Ex quo

quo capite probatur etiam Principum auctoritas in decernenda revisione.

XIII. Galli quoque per eas tempestates censebant, supremam esse synodorum provincialium auctoritatem in deponendis Episcopis. Probatur ex Concilio Agrippinensi adversus Euphratam.

XIV. Probatur etiam ex Concilio Parisiensi adversus Saturninum Episcopum Arelatensem.

I. Consuetudo illa, quae Conciliis uniuscuiusque provinciae supremam Episcoporum ordinandorum aut deponendorum potestatem tribuit, scripto tradita est & firmata canone quinto Concilii Nicaeni, in quo sic habetur: *De his, qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab Episcopis per unamquamque provinciam, sententia regularis obtineat, ut hi, qui abiiciuntur, ab aliis non recipiantur* Infra: *Placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari; ut communiter omnibus simul Episcopis provinciae congregatis discutiantur huiusmodi quaestiones.* Canon ille confirmat auctoritatem cuiusque provinciae in iudicandis definitivo decreto caussis ecclesiasticis, quae ad clericos aut laicos spectant; & per consequentiam, idem ius statuitur quoad correctionem & depositionem Episcoporum, tametsi casus ille disertis verbis non exstet in canone. Sane dubitari non potest, quin hic canonis sensus sit & ea mens, ut in generali hac lege comprehendantur iudicia adversus Episcopos, quum eorum mentionem alias nuspiam faciat synodus Nicaena.

II. Praeter argumentum illud exstat aperta & expressa auctoritas Concilii secundi oecumenici, itemque Africani Concilii, & Innocentii primi Papae; quorum ea est sententia, ut iudicia Episcoporum eo canone Nicaeno contineri existiment. Canon quippe secundus Concilii CP. oecumenici aperte testatur administrationem & gubernationem Ecclesiarum hoc canone Nicaeno mandatam esse unicuique provinciae. Administrationis vero vocabulo patres Constantinopolitani comprehendunt iudicia adversus Episcopos aeque ac alia politiae & regiminis ecclesiastici capita, quemadmodum accurate explicabo in capite quinto huius libri.

III. Manifestissima est Concilii Africani sententia ad probandam scriptionem meam. Facile est colligere ex verbis patrum illius Concilii, eos paria sensisse cum Cypriano, quum eadem ferme verba usurpent in caussa simili. Sic enim aiunt in epistola ad Caelestinum Papam: *Decreta Nicaena sive inferioris gradus clericos sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim iustissimeque viderunt, quaecumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique provinciae gratiam sancti Spiritus defuturam.*

IV. Eidem interpretationi favet Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rotomagensem scribens, viamque aperit ad veram interpretationem canonis sexti Nicaeni, quem superiori adiungit, ut iura sedis

sedis Apostolicae conservet, quae confirmantur in hoc canone, ut iis summus Pontifex utatur secundum vetustam consuetudinem; qua de re paullo inferius agam occasione Concilii Sardicensis. Innocentii verba haec sunt in epistola ad Victricium cap. III. *Si quae autem caussae vel contentiones inter clericos tam superioris gradus quam etiam inferioris fuerint exortae, placuit, ut secundum Nicaenam synodum, congregatis omnibus eiusdem provinciae Episcopis, iudicium terminetur. Nec alicui liceat (sine praeiudicio tamen Romanae Ecclesiae, cui in omnibus caussis debet reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias.*

V. Eadem veritas colligi potest ex canonibus Concilii Antiocheni, quod habitum est anno trecentesimo quadragesimo primo, cuiusque auctoritas recepta fuit in Concilio Chalcedonensi, & dein in Ecclesia universa. Concilium enim illud cupiens prorsus tollere difficultates, quae persaepe occurrebant in exsecutione Concilii Nicaeni quoad depositiones Episcoporum, iis verbis utitur, quae aperte docent definitivum iudicium ad synodum uniuscuiusque provinciae pertinere. Supremae huic auctoritati innititur canon XV. quo definitur, sententiam ex omnium Episcoporum provinciae suffragiis latam rescindi non posse ab aliis Episcopis: *Si quis Episcopus de certis criminibus accusatus condemnetur ab omnibus Episcopis eiusdem provinciae, cunctique consonanter eamdem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo iudicari, sed firmam concordantium Episcoporum provinciae manere sententiam.*

Eam sententiarum convenientiam exigit Concilium Antiochenum, ut eatur obviam querelis eorum, qui iudiciis in synodo factis aegre parebant, quando iudicum sententiae diversae erant, eoque praetextu manebant in suis episcopatibus, favore urbium adiuti, in quibus instituti erant. Casus ergo ille divisionis sententiarum componitur in canone Antiocheno XIV. in quo decretum est, ut Metropolitanus ante ullius sententiae pronuntiationem vicinae provinciae Episcopos convocet, ut una cum iis de accusatione cognoscat, decernatque, quod iustum fuerit. Haec sunt verba canonis: *Si quis Episcopus de certis criminibus iudicetur, & contingat, de eo provinciales Episcopos dissidere, cum iudicatus ab aliis innocens creditur, reus ab aliis, pro totius ambiguitatis absolutione sanctae synodo placuit, ut Metropolitanus Episcopus a vicina provincia iudices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul & per provinciales Episcopos, quod iustum visum fuerit, approbetur.*

Hi canones Antiocheni abunde probant, iudicia Episcoporum fieri olim solita suprema Episcoporum comprovincialium auctoritate, etiamsi ob diversitatem sententiarum necesse esset, convocare nonnullos ex Epi-

Episcopis vicinae provinciae: quod non fiebat ea mente, ut appellatio quaepiam aut revisio adversus primum iudicium indicaretur, quum illud nondum factum esset, & quum e contra illud superfederi debere visum fuerit, postquam unusquisque sententiam promserat. Igitur conventus hic extraordinarius fiebat, ut primum decretum conderetur, cui retractando locus non erat.

VI. Attamen dissimulandum non est, sibi in speciem repugnare Concilium Antiochenum. Quippe hi canones, quos protulimus, iubent, ut iudicia adversus Episcopos facta a synodo provinciae suprema sint, adeo, ut ab iis non liceat provocare. Et tamen canon duodecimus eiusdem Concilii permittit Episcopis damnatis in synodo provinciae, ut ad maius Episcoporum Concilium provocent, in quo rursus iudicium feratur de accusatione. Unde colligi videtur, idem iudicium esse supremum & appellationi obnoxium. Haec sunt verba canonis duodecimi Antiocheni: *Si quis a proprio Episcopo Presbyter aut Diaconus, aut a synodo fuerit Episcopus forte dammatus, & Imperatoris auribus molestus exstiterit, oportet ad maius Episcoporum converti Concilium, & quae putaverint habere iusta, plurimis Episcopis suggerant, eorumque discussiones ac iudicia praestolentur. Si vero haec parvipendentes molesti fuerint Imperatori, hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem futurae restitutionis penitus opperiri.*

Conciliatio horum canonum pendet, ut ego quidem existimo, a praxi illarum tempestatum; quae interpretibus Graecis, atque etiam Latinis, ignota fuit. Ea autem versabatur in auctoritate, quam Imperatores possidebant, concedendi videlicet rescripta pro revisione supremorum iudiciorum, sive illa civilia essent, sive ecclesiastica. Nam edicta praefectorum praetorio obnoxia non erant appellationi, sed revisioni tantum, si eam is, qui caussa ceciderat, fieri peteret libello in eam rem oblato Imperatori. Diserta sunt verba legis Impp. Diocletiani & Maximiani (1): *Litigantibus in amplissimo praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos affirment, non provocandi, sed supplicandi licentiam ministramus.* Remedium illud in lege ult.. *Cod. de appellat.* & alibi vocatur *retractatio*, vel ἀναψηλάφησις. Illud litigantibus concessit Imp. Iustinianus in Novella CXIX. cap. V. iubens, ut libellum ea de caussa offerant Praefectis praetorio aut eorum Assessoribus; atque eo modo exsolvit illos necessitate implorandi rescriptum Principis, ut antea fiebat, quemadmodum constat ex legibus Codicis (2).

VII. Implorabantur etiam rescripta Principum adversus suprema synodorum iudicia. Cui consuetudini temperamentum adhibet canon duo-

(1) L. 16. C. de sentent. Praef. praet. praet. & l. 5. C. de precib. Imp. offer.
(2) D. l. un. C. de sentent. Praef.

duodecimus Antiochenus; ut his quidem omnis spes restitutionis adimatur, qui postquam damnati fuerint, preces Imperatori obtulerint, ut eius auctoritate restituantur, eorum vero caussa per revisionem retractetur, qui ab Imperatore obtinuerint, ut novum Concilium habeatur, ad quod maior Episcoporum numerus accedat.

Plurima haud dubie huius iuris imperatorii exempla suppetunt, quae probant, Principes concessisse rescriptis suis retractationem iudiciorum in synodis factorum. Verum omnia recensere inutile fuerit. Quapropter satis erit nonnulla eaque magni momenti adnotare; ex quibus constabit, Ecclesiam non existimasse ius illud fuisse iniustum.

VIII. Primum itaque exemplum petitur a Concilio Sardicensi; quod de iudiciis a synodis Tyria, Antiochena & Constantinopolitana adversus Athanasium Episcopum Alexandrinum & Marcellum Ancyranum latis cognovit permissu Impp. Constantii & Constantis, qui eorum caussam retractari concesserant. Ingenue id fatetur ipsa synodus in epistola synodica ad Iulium Papam scripta, quae edita est inter Fragmenta Hilarii: *Tria fuerunt, quae tractanda erant. Nam & ipsi religiosissimi Imperatores permiserunt, ut de integro universa discussa disputarentur, & ante omnia, de sancta fide, & de integritate veritatis, quam violaverunt. Secunda de personis, quas dicebant esse deiectas de iniquo iudicio; ut si potuissent probare, iusta fieret confirmatio &c.* Vbi fortasse legendum, *non iniquo iudicio*: Eo Imperatorum permissu se synodus Sardicensis tuebatur adversus Orientalium conquestionem, qui aiebant, iudicia a suis praedecessoribus fato functis facta non posse retractari. *Non erat fas eorum, qui iam cum Deo sunt, sententiam refricare*, ut inquiunt Orientales in sua epistola synodica. Ex ea porro epistola colligi potest usus, qui tum apud Episcopos invaluerat, auxilium Principum implorandi adversus iudicia Episcoporum. Nam quum Occidentalibus obtulissent, consensuros se, ut *ex utroque Concilio* legati in Aegyptum mittantur ad noscenda Athanasii crimina, eam conditionem addunt, consentire se damnationi suae, si calumniam ei impactam fuisse constiterit, ac praeterea, ut ipsis praecludatur omnis via implorandi praesidium Imperatorum, aut Concilii, vel etiam cuiuspiam Episcopi. Petunt tamen, ut, si aliter evenerit, eadem conditione teneantur Athanasii fautores. *Si falsa*, inquiunt, *inventa fuerint, quae Concilio nuntiavimus, ipsi damnemur, nec Imperatoribus, nec Concilio, nec cuiquam Episcopo conqueramur.*

IX. Secundum exemplum extat apud Epiphanium. Scribit enim in haeresi LXXI. (quae est Photinianorum) Photinum a synodo Sardicensi damnatum velut novae haereseos auctorem, Constantii Imperatoris auctoritatem implorasse, ut caussam suam retractari obtineret, & ut ostenderet, iniquo se iudicio fuisse depositum. Constantius itaque octo Comites, id est, Consiliarios suos delegavit, qui una cum Concilio

cilio Orientalium, quod anno CCCLVII. congregatum est in urbe Sirmiensi, caussam eius iudicarent, suscepta a Basilio Episcopo Ancyrano cura convincendi impietatis & haereseos propositiones Photini. Huius porro delegationis adeo felix eventus fuit, ut damnatio huius haeretici illic confirmata fuerit; cuius acta ad Imperatorem missa sunt; quae item authentica secum detulit Basilius, & Comites item, qui iudicio intererant.

X. Tertium exemplum subministrat Socrates; qui libro II. cap. XXXIX. scribit Imperatorem Constantium, quum anno CCCLIX. Concilium Orientalium apud Seleuciam congregasset, diversas ad eos litteras scripsisse; quum in istis praeciperet, ut primum de caussa fidei tractaretur, in aliis vero iuberet, ut caussae Episcoporum ante omnia iudicarentur. At quod in capite sequenti ait Socrates de Cyrillo Hierosolymorum Episcopo loquens, nullum dubitandi locum relinquit. Fuerat is depositus ab Acacio Episcopo Caesareae Metropolitano suo in synodo provinciae Palaestinae; a qua provocavit ad maius Concilium, oblato iudicibus libello appellationis. Adnotat Socrates, primum omnium Cyrillum contra consuetudinem & canonem ecclesiasticum appellationem usurpasse ad eum morem, qui in foro obtinet: τουτο μεν ουν, μονος και πρωτος παρα το συνηθες τῳ κανονι ἐκκλησιαστικῳ Κυριλλος ἐποιησεν, ἐκκλητοις ὡς ἐν δημοσιῳ δικαστηριῳ χρησαμενος. Vnde colligere possumus, nondum receptam ea aetate fuisse appellationem a minori synodo ad maiorem, neque a provinciali ad patriarchalem. Nam Concilium Antiochenum, quod novemdecim ante annis celebratum fuerat, quam Seleuciense haberetur, non tribuebat facultatem appellandi ab una synodo ad aliam. Vnica ei mens fuit praescribere, quandonam deposito liceret Principis rescriptum ad maius Concilium impetrare ad obtinendam revisionem, quae primos iudices non vetabat secundo iudicio interesse. Nihilominus Cyrillus simpliciter appellavit ad maius Concilium; appellationemque suam primis iudicibus denuntiavit, quum mos postulare videretur, ut rescriptum Principis impetraret. Expostulatio itaque adversus eum facta ei prorsus similis est, quae adversus eum fieret, quem Parlamenti consultum damnasset, si is scripto provocaret, iudicibusque appellationem suam denuntiaret; qui potius sibi providere deberet impetratis litteris cancellariae, quas vocant, & proposita erroris exceptione. At Cyrillus ultra progressus est. Nam praeter innovationem ab eo introductam, rescriptum quoque Constantii obtinuit secundum morem: quo caussa eadem retractari iussa in Concilio Seleuciensi, cuius auctoritate restitutus est Cyrillus. Hunc autem Socratis locum ea de caussa accuratius explicare placuit, quod vir eruditissimus eius sensum non bene ceperit (3), ut neque canonis Antiocheni.

XI. Quartum exemplum peti potest ex damnatione sancti Ioannis

(3) Card. Perron. c. 35. Replicae.

Chryfoftomi (4): qui quum in fynodo ad Quercum, fuburbium id eft Chalcedonis, depofitus fuiffet a Theophilo Epifcopo Alexandrino, in exfilium actus eft ab Imperatore, revocatus tamen ab eo paullo poft. At is, tametfi revocatus fuiffet, aegre ferens iudicium adverfum fe latum, tametfi nullitatibus plenum & erroribus, Arcadii Augufti praefidium expetiit, rogans, ut fynodum congregaret, in qua omnes accufationes de integro iudicarentur: *Mox obfecrabamus Chriftianiffimum Regem, ut Concilium ageret, quo facta haec iuftificarentur*, ut ipfe ait in epiftola ad Innocentium. Et Concilium quidem illud convocatum eft, fed infelici eventu quoad cauffam magni huius viri.

XII. Praeter ea argumenta validum quoque teftimonium ad probandam veterem illam Principum auctoritatem fumi poteft ex lege, quae prohibuit, ne deinceps hic mos ufurparetur. Ea exftat in Codice Theodofiano, ubi Impp. Arcadius & Honorius edicunt, ut Epifcopi depofiti in fynodo collegarum fuorum pellantur in exfilium, fi quid adverfus fententiam in illos latam, aut contra publicam tranquillitatem tentaverint. Praeterea diferte damnatis Epifcopis inhibent, ne ad Principes accedant, neve refcripta impetrent; quae nulla effe pronuntiant iidem Augufti, fi eorum Epifcoporum damnatio peracta fit iuftam ob cauffam (5). *Quicumque refidentibus facerdotibus fuerit epifcopali loco detrufus & nomine, fi aliquid vel contra fententiam vel contra quietem mo'iri fuerit deprehenfus, rurfufque facerdotium petere, a quo videtur exclufus, procul ab ea urbe, quam indignus infecit fecundum legem divae memoriae Gratiani centum millibus vitam agat*. Infra: *Sit huiufmodi perfonis tenore praefentis legis illicitum facra noftra adire fecreta & impetrare refcripta. Omnia deiectis per culpam facerdotio perfonis, quae impetrata funt, infecta permaneant*.

XIII. Manet itaque fententia a me paullo ante prolata, iudicia nempe in fynodis provincialibus lata adverfus Epifcopos appellationi obnoxia non fuiffe fecundum antiquos canones, tametfi revifioni locus effet, fi ita Princeps refcripto iuberet. Obtinebat ea confuetudo non folum in Oriente, fed etiam in Gallia; ut conftat ex iis, quae Valerianus Epifcopus Antiffiodorenfis differuit in fynodo Agrippinenfi, quae anno CCCXLVI. habita eft adverfus Euphratam illius civitatis Epifcopum. Eum quinque Epifcopi depofuerant propter haerefim. Primi vero iudices optarunt, ut damnatio ab ipfis decreta confirmaretur & approbaretur a maiori Epifcoporum Gallicanorum numero. Eam itaque ob cauffam Metropolitanos octo provinciarum evocarunt ad Coloniam Agrippinam, Treverenfem nimirum, Arelatenfem, Lugdunenfem, Vefontionenfem, Moguntinum, Remenfem, Senonenfem & Rotomagenfem; qui eo acceflerunt *ad poftulatum fratrum*, ut ipfi aiunt. In

(4) Vide infra cap. 9. huius libri.

(5) Lex illa Gratiani exftat in appendice cod. Theod. p. 94.

In eo Concilio Valerianus dixit, validam esse depositionem a quinque illis Episcopis decretam, neque necessarium prorsus fuisse, ut nova haec congregatio fieret. *Valerianus Episcopus dixit : Etsi non omnes consentiores, hic apud Agrippinam Dei voluntate, qui fuimus adunati, convenissemus, suffecerat a quinque Episcopis Euphratam blasphemum, quia Christum Deum negat, pro meritis suis sententiari* (*) *eodem iure esse depositum*. Infra : *Ideo eumdem censeo iuste esse depositum*. Idipsum luculentius probant verba Amandi Episcopi Argentoratensis in eodem Concilio, quae sic habent: *Amandus Episcopus dixit : Siquidem in praesenti, quando Euphrata a quinque Episcopis sententiam accepit, me inter ipsos fateor esse consentaneum, qui epistolis meis ad eumdem deponendum consensi, secundum falsam doctrinam ipsius, qui Christum Dominum Deum negat, merito in ipsum sententiam collatam esse constat : ad cuius damnationem consentio*.

XIV. Saturninum Episcopum Arelatensem Gallicani Episcopi in synodo Parisiensi excommunicarunt anno CCCLXII. qui, nulla mentione facta confirmationis a Romano Pontifice decretae, synodicam suam epistolam miserunt ad Episcopos Orientis. Significant, se inter excommunicatos reponere Auxentium & reliquos Episcopos, quos excommunicatos fuisse scripserant Episcopi Orientales; tum denuntiant excommunicatum a se fuisse Saturninum Arelatensem. *Saturninum, qui statutis salubribus impiissime contradixit, secundum fratrum nostrorum geminas iam litteras excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis caritas vestra cognoscat ; quem & vetera, dissimulata iamdiu licet, crimina & cetera edita epistolis suis novae temeritatis irreligiositas indignum Episcopi nomine esse fecerunt*.

C A P V T III.

De translato iure decernendi revisiones in Episcopum Romanum, ut & de Concilii Sardicensis historia.

S Y N O P S I S.

I. Synodus Sardicensis ius illud imperatorium, nempe decernendi revisiones, transfudit in Episcopum Romanum.

II. Ei synodo occasionem dedit caussa Athanasii in synodo Tyria & Antiochena damnati. Attamen Iulius Episcopus Romanus eum in suam communionem recepit, spreta Orientalium intercessione.

III. Quum ex ea contradictione schisma immineret inter Ecclesias, Imperatores Concilium convocarunt apud Sardicam. Res tamen in divortium abiit, eo praetextu, quod Episcopi Occidentales publice reciperent Episcopos deiectos.

IV. Synodus Sardicensis deiectos sedibus suis restitui postulavit a Constantio; quod ille imperavit. Synodica epistola Concilii Sardicensis nullam mentionem facit cano-

 num

(*) Legendum *aeque iure esse depositum*.

num apud Sardicam conditorum.

V. Inquiritur, an Concilium Sardicense sit oecumenicum. Convocatio eius ea mente facta est, ut esset oecumenicum. Verum ob divortium, censeri tantum potest Occidentale: quo modo illud vocant Hilarius & Epiphanius.

VI. Huic Concilio debetur prima origo iuris Summi Pontificis, quoad depositiones Episcoporum. Nihil tamen statuit adversus supremam synodorum provincialium auctoritatem. Concessit enim tantum ius decernendi revisionem. Revisio autem multum differt ab appellatione. Sed hinc nata errandi occasio, quod synodus Sardicensis improprie utatur verbo appellandi & provocandi.

VII. Decernere igitur poterat Episcopus Romanus caussae retractationem; remisso videlicet integro iudicio ad Episcopos provinciae, & ad finitimos. Revisio non impediebat, quin sententia depositionis mandaretur exsecutioni.

VIII. Novam esse hanc institutionem, probatur ex Osio Cordubensi, qui synodo praesidebat.

IX. Perturbatus est ordo canonum Sardicensium.

X. Canon tertius Episcopo Romano tribuit ius decernendi revisionem aut eam denegandi. Quartus vero prohibet, ne quis ordinetur in loco deiecti, donec apud Apostolicam sedem determinatum fuerit, an revisio concedenda sit. Sed non praecipit supersedendum esse interim depositione.

XI. Septimus edicit, ut, si revisio concedenda sit, Episcopus Romanus det iudices ex vicina provincia, qui caussam retractent, cum primis iudicibus. Tum posse illum mittere Legatum, qui synodo praesideat.

XII. Interpretes Graeci non ceperunt sensum horum canonum. Contendunt enim, licere Episcopo damnato rursum appellare a iudicio Episcoporum, quos Pontifex Romanus delegaverit; quod falsum est. Rectum hoc loco vidit Hincmarus.

XIII. Leges civiles prohibent, ne iudex appellationis caussam remittat in provincias; quod fraudi fuit Balsamoni; quum non intelligeret, in Concilio Sardicensi non agi de appellatione, sed tantum de retractatione. Explicantur ambages Balsamonis.

XIV. Explicatio canonum Sardicensium, proposita ab auctore, petita est ex Hincmaro in epistola ad Ioannem VIII. nomine Caroli Calvi scripta.

XV. Canon Sardicensis non vetat, quin damnatus possit etiam implorare auxilium Principis.

XVI. Indicatur discrimen auctoritatis imperatoriae & eius, quae tributa est Episcopo Romano in Concilio Sardicensi.

XVII. Referuntur ipsa verba canonum Sardicensium.

I. CAnone itaque Nicaeno firmata est, uti diximus, suprema synodorum provincialium auctoritas in ferendis iudiciis: quae temperata fuit rescriptis Principum, qui revisiones caussarum fieri praecipiebant. Hinc novae regulae data occasio, quam Sardicense Concilium condidit anno CCCXLVII. qua transfusa est in Episcopum Romanum potestas illa, quae Imperatoribus competebat, concedendi revisiones huiuscemodi; eo tamen adhibito temperamento, quod infra adnotabitur in explicatione canonum huius Concilii, postquam eius celebrandi caussas exposuero.

II Ei occasionem subministravit caussa sancti Athanasii Episcopi Alexandrini. Quippe cum Episcopi Orientales, qui factionis erant Eusebii Nicomediensis Episcopi, vel quos artificiis ille suis incautos decipiebat, in synodis Tyria & Antiochena damnaverant. Contra Iulius Episcopus Romanus in synodo Romana, quae ex Episcopis Italiae constabat, Athanasium recipit in communionem suam, insuper-

ha-

habita intercessione Orientalium, qui Romam miserunt decretum damnationis adversus Athanasium decretae. Haec ergo, ut dixi, occasio fuit celebrandi Concilii.

III. Nam Imperatores Constantius & Constans, cupientes exstinguere schisma ea occasione emergens (1), litteris suis Concilium convocarunt apud Sardicam, quae Illyrici civitas erat, in imperio Occidentali sita & in confinio Thraciae, quae ad imperium Orientis pertinebat (2). Convocatum illud fuit ex magnis provinciis utriusque imperii; sed numerus Episcoporum coërcitus est ad octoginta ex unoquoque imperio. Quum Orientales Sardicam convenissent, Occidentalibus se coniungere noluerunt, neque cum eis corpus Concilii constituere, probabili in speciem argumento. Declararunt enim, ferre se non posse, ut Athanasium & Marcellum Ancyranum communione sua publice honestarent Occidentales, quod de retractanda eorum excommunicatione ageretur, deque eorum depositione a superioribus synodis decreta; cuius iudicii exsecutio retardari non poterat eo praetextu, quod Concilium Romanum eosdem Episcopos in suam communionem suscepisset, quum ea ipsi auctoritas non competeret. *Nos enim omnino illis communicare noluimus, nisi eos, quos damnavimus, proiecissent, & dignum honorem Concilio Orientis tribuerent*, inquiunt illi in sua epistola synodica. Quoniam vero Occidentales eis morem in hac parte gerere recusabant, arrepta est protinus ab Orientalibus occasio divortii, quod probe intelligerent, fieri non posse, quin calumniae Athanasio impactae detegerentur; ideoque noctu aufugerunt in Thraciae urbem Philippopolim. Illic actiones Concilii sui continuarunt sub nomine Concilii Sardicensis adversus Occidentales; quemadmodum isti Sardicae, quo synodus convocata fuerat, eam continuarunt adversus auctores factionis Orientalium.

IV. Constabat synodus illa Sardicensis ex octuaginta Episcopis Occidentis, ac praeterea ex aliquot Eusebianis, qui, agnoscentes dolos & malam fidem sociorum suorum, secessione ab eis facta, legitimo conventui adhaeserunt. Haec ergo synodus, quae Sardicae constitit, Athanasium & Marcellum sedibus suis restitui iussit. Restitutionem autem illam scriptis quaquaversum synodicis epistolis significavit Imperatoribus, Iulio Episcopo Romano, Ecclesiae Alexandrinae, & universis Episcopis Ecclesiae catholicae. Constantius a fratre suo Constante & a legatis veri Concilii Sardicensis rogatus rescripto iussit, ut Athanasius, aliique Episcopi, qui deiecti fuerant sedibus suis, restituerentur. Ac licet Constans factione Magnentii tyranni tum occisus fuisset (1), Constantius, tametsi inimicis Athanasii aperte faveret, Episcopos tamen sedibus suis reddi procuravit. Interim dum haec agebantur, Athanasius ex urbe Roma in Orientem, ubi Constantius mora-

(1) Vide supra lib. 2. cap. 15. §. 5.
(2) Sozom. lib. 3. cap. 11.

(1) *De caede Constantis apud Helenam, fuse Marca in l. 1. Marcae Hispanicae.*

rabatur, accedens, indeque Alexandriam profectus, synodicam de restitutione sua epistolam subscribi obtinuit a CCCXLIV. Episcopis ex Oriente aut Occidente. Epistola porro illa nihil aliud continet praeter restitutionem Episcoporum & caussas, ob quas eam fieri synodus decreverit, tum depositionem nonnullorum Episcoporum factionis Orientalium, nulla interim mentione facta canonum apud Sardicam conditorum.

V. Historiam Concilii Sardicensis heic per aversionem describendam esse existimavi; quoniam observatio illa, quae verissima est, & colligitur ex variis locis Athanasii & Hilarii, valde conducit ad decidendam celebrem illam controversiam, quam illustrissimi Cardinales Baronius & Perronius summa cura tractant, an videlicet Concilium Sardicense sit oecumenicum (2). Hac vero quaestione semel definita, facilis esse videtur responsio, an. XXI. canones in Sardicensi synodo editi eiusdem auctoritatis sint ac Nicaeni. Cui quaestioni respondeo, convocationem huius Concilii ea mente factam esse, ut Concilium oecumenicum celebraretur, id est, compositum ex legatis omnium Dioeceseon & magnarum provinciarum imperii Orientalis & Occidentalis, intra quorum limites Ecclesia Christiana pene coërcebatur. Sed quia divortium ante contigit, quam Concilium foret constitutum ex Episcopis utriusque imperii, res in eo definitae spectari non possunt, nisi tamquam a Concilio Occidentali decretae, quandoquidem decretae sunt absentibus Episcopis Orientalibus. Sane sanctus Hilarius Episcopus Pictaviensis, qui tunc vivebat (3), itemque Epiphanius (4), Concilium illud Sardicense vocant Concilium Occidentalium. Nam quod ad CCCXLIV. Episcopos attinet, referri numerus ille non potest ad eos tantum, qui Concilio interfuerunt, sed etiam ad eos, qui restitutioni Athanasii subscripserunt post celebrationem Concilii.

VI. Huic tamen Concilio debetur prima origo iuris summi Pontificis quoad iudicia canonica Episcoporum. Quamquam si rem propius introspiciamus, neque canonum verba egrediamur, manifestum erit, nihil illic statutum esse adversus supremam synodorum provincialium auctoritatem canone Nicaeno firmatam. Fateor equidem, hactenus universis persuasum fuisse, repertam esse in synodo Sardicensi legem de appellationibus adversus Episcoporum iudicia, easque a summo Pontifice iudicandas esse ex praescripto huius Concilii. Verum ut ab ea persuasione recedam, facit, quod a me observatum est, nempe ius tantum concedendi revisionem a synodo Sardicensi introductum esse in gratiam sedis Apostolicae & in quoddam velut detrimentum auctoritatis imperatoriae. Haec interpretatio mea est: quam quum aliquot viris doctis aperuissem, eam illi suffragio suo comprobarunt. Di-

(2) *Vide supra lib.* 2. *cap.* 15. §. 5.

(3) Hilar. in lib. adversus Constantium.

(4) Epiphanius haer. 71.

Discrimen quippe est inter appellationem & revisionem. Illa namque integram caussae cognitionem transfert ad iudicem superiorem, qui quaestionem excutit & definit in suo tribunali. At revisio definitivum iudicium relinquit priori iurisdictioni, ea ratione, ut prioribus iudicibus novi etiam adiungantur, ut constat ex quadam constitutione Graeca, quam Cuiacius restituit in suis Observationum libris. Sed huic persuasioni, quam dixi, occasionem dedit ipsa synodus Sardicensis, quae vocibus *appellationi* & *provocandi* improprie utitur, quod retractatio vicem subeat appellationis. Vnde factum, ut sequens aetas existimaverit, in his canonibus agi de vera appellatione, iuxta propriam huius vocis significationem.

VII. Attamen ius in ea synodo quaesitum Episcopo Romano diversum prorsus est a iudicio appellationis, quum nihil aliud ei concessum sit, quam ut decernere possit caussae retractationem. Quippe synodus statuit, ut, si Episcopus damnatus Pontificem Romanum appellaverit, in potestate eius sit appellationem respuendi, quo pacto sententia Episcoporum provinciae confirmabitur, aut eam admittendi. Quo casu debet Episcopus Romanus iudicium integrum remittere ad Episcopos provinciae & ad finitimos, ut illi caussae cognitionem suscipiant praesente Legato summi Pontificis, si is existimaverit mittendum esse. Praeterea appellationis ea vis est, ut priore interim sententia supersedendum sit. Quod aliter obtinet in revisione. Nam confugium illud ad Apostolicam sedem non impediebat, quin interim sententia depositionis exsecutioni mandaretur.

VIII. Huius autem iuris novam esse institutionem, probant verba canonis. *Si placet vobis* (inquit Osius Cordubensis Episcopus, qui synodo praesidebat) *sancti Petri Apostoli memoriam honoremus* (5). Non ait, confirmandam esse antiquam traditionem, quemadmodum fieri consuevit in negotiis, quae renovatione tantum aut explicatione iuris antiqui indigent.

IX. Institutio porro illa continetur in tribus canonibus apud Dionysium Exiguum & apud Cresconium in Breviario canonum, tertio videlicet, quarto & septimo. Transpositi sunt tamen haud dubie hi canones; removendique ab hoc loco sunt quintus & sextus, qui de materia prorsus diversa tractant, ut tertius, quartus & septimus simul collocentur. Quod eo ordine fieri potest, ut ponantur V. VI. & VII. quemadmodum citantur in collectione Ferrandi Diaconi; vel III. IV. & V. ut habet collectio Graeca.

X. Vnusquisque eorum canonum, quos ex collectione Dionysiana ab Ecclesia Romana recepta proferam, quiddam speciale continet, quod in aliis non habetur. Quippe tertius iubet, ut, si quispiam Episcopus existimet sibi iustam caussam suppetere postulandi, ut negotium retractetur, primi iudices ad Episcopum Romanum scribant, ut, si re-

(5) Vide supra in addit. ad cap. 16. lib. 2.

retractandi locus erit, is iudices donet; si vero secus ei visum fuerit, res constitutae suum robur obtineant. Itaque hic canon Episcopo Romano tribuit supremam auctoritatem decernendi revisionem aut eam denegandi, dato insuper iure delegandi novos iudices. Canon autem quartus vetat, ne in locum Episcopi deiecti alius substituatur, donec caussa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata. Vis pontificiae auctoritatis continetur hoc canone. Eius porro sensus hic est, ut velit non ante ordinari posse Episcopum in loco depositi, quam determinatum fuerit apud Apostolicam sedem, an revisio concedenda sit deiecto, atque adeo supersedendum esse interim, quoad hoc, exsecutione iudicii facti in provincia. Nihil tamen huiuscemodi vetat quoad depositionem damnati, quam nihilominus peragebant, ut ostendam in capite vigesimo primo. Quamquam canon quintus & septimus Concilii Sardicensis id satis manifeste docent.

XI. Septimus ergo canon praescribit ordinem iudiciorum, postquam ab Episcopo Romano concessa fuerit revisio, atque ita agendum esse eo casu, ut summus Pontifex donet iudices ex vicina provincia, qui caussam retractent cum prioribus iudicibus: tum, ut Pontifex Legatum quoque mittere possit Concilio praefuturum, si ipsi visum fuerit, aliquem esse mittendum. Revisio haec omnino similis est *propositioni*, quam vocant *erroris* adversus decretum Parlamenti, quae rescripto Principis instituitur: cui definiendae interesse debent priores iudices, itemque par novorum iudicum numerus, ac praeterea duo.

XII. Interpretes Graeci Zonaras & Balsamo, qui commentarios ediderunt in hos canones Sardicenses, itemque Harmenopulus in Epitome canonum genuinum eorum sensum non ceperunt. Contendunt enim, licere Episcopo damnato rursum appellare a iudicio lato ab Episcopis, quos Pontifex Romanus delegaverit. Rationem autem huius opinionis Balsamo petit ex canone quarto; tametsi is additio tantum sit ad tertium, ad supersedendum videlicet exsecutione primae sententiae, ut ipsa canonis verba indicant. Id sane vidit Hincmarus: qui post laudatos canones tertium & septimum synodi Sardicensis, quarti synopsin his verbis expressit (6): *Interim tamen alter Episcopus non ordinetur.* At Zonaras, quem sequitur etiam Balsamo, secundam hanc appellationem institutam putat his verbis septimi canonis: *Quod si is, qui rogat caussam suam iterum audiri*. Et tamen certum est, ea verba respicere tantum ad primum iudicium.

XIII. Haeret autem Balsamoni aqua ex eo, quod, quum legibus Principum prohibitum sit, ne iudex appellationis caussam remittat in provincias, hi tamen canones decernunt, ut Pontifex Romanus iudices donet in provinciis. Itaque eo confugit, ut dicat, *praesentem canonem esse specialem & ita editum esse propter viae longitudinem, & ne*

(6) Hincmar. epist. 5. cap. 8.

& ne vexentur Episcopi in adeo longinquam & alienam regionem trahendi. At gravius laborat idem Balsamo in explicatione iudicii secundae appellationis, quae rursum committitur iudicibus delegatis ex provincia finitima ei, a cuius iudicio appellatum fuit. Quod adversum est legibus; ideoque Balsamo id dictum esse putat *specialius*; nisi si quis dicere velit, secundos iudices non esse eosdem cum primis. *Si autem dixeris*, inquit, *alios esse Episcopos, qui sententiam tulerint, nihil invenies repugnans*. Sed lapsus heic non esset Graecus iste interpres, si animadvertisset, novum illud iudicium institutum non esse ad iudicandam appellationem, sed ad retractandum negotium, neque duas in una eademque caussa appellationes introduci ab his canonibus, sed tantum expostulationem.

XIV. Sed illud monendum est, non esse me inventorem huius interpretationis canonum Sardicensium. Eam quippe hausi ex illustri quodam loco Hincmari Remensis Archiepiscopi. Scribit is in epistola ad Ioannem VIII. Papam, quae nomine Caroli Calvi Imperatoris scripta est, auctoritatem a Concilio Nicaeno tributam synodis provincialibus ad iudicandos Episcopos violatam non esse, sed potius confirmatam in synodo Sardicensi, quae praecipit, ut caussa Episcopi depositi terminetur in eius provincia, secundum sententiam nimirum eorum Episcoporum, qui ipsum prius iudicaverant, itemque Episcoporum, qui in finitima provincia commorantur, coram Legato summi Pontificis (7): *Cuius sanctae Synodi* (Nicaenae) *constitutionem Sardicenses canones non convellunt; qui cum Pontificis Romani Vicario vel arbitrio caussam Episcopi in provinciali synodo iudicati, etiam Episcoporum arbitrio vel iudicio, qui eum iudicaverunt, cum Episcopis, qui in finitima & propinqua provincia sunt, praecipiunt terminari; quatenus sive in manenda sive in immutanda sententia, iuxta canones Nicaenos, commune sit placitum*.

XV. Sane vix credi potest, tam promtos ac faciles fuisse Episcopos, ut statim & absque ulla contradictione consenserint, exui se suprema auctoritate, quam possidebant, ut iudicia sua simplici appellationi submitterent. Facilius eis persuaderi poterat, ut approbarent, tribui Episcopo Romano ius concedendi revisionem adversus eorum iudicia, id est, ius Imperatoribus quaesitum communicari cum Pontifice Romano, eaque ratione paullatim ac sensim sine sensu adimi Imperatoribus. Neque enim Concilium in universum id ius ademit Principibus; ut colligere possumus ex verbis canonis septimi, quae sic habent: *Si appellaverit, qui deiectus est, & confugerit ad Episcopum Ecclesiae Romanae*. Verbis quidem illis conditionalibus datur damnato facultas implorandi auxilium Episcopi Romani. Verum id non impedit, quin etiam possit adire Imperatorem, cu-

(7) Epist. Caroli Calvi ad Ioannem VIII. cap. XI.

ius auctoritatem in hac materia satis manifeste agnoscit synodica epistola Concilii Sardicensis paullo ante laudata.

XVI. Magnum tamen discrimen intercedit inter ius, quod Imperatoribus competebat, & illud, quod Romano Pontifici tribuitur. Imperatores enim, quum retractari negotia praecipiebant, maius Concilium congregabant; ad quod evocabant Episcopos ex diversis provinciis, prout eis libuerat. At canones Sardicenses modum adhibent auctoritati Episcopi Romani; cui nihil aliud licere volunt, quam ut novos iudices donet Episcopos ex vicina provincia, qui una cum prioribus iudicibus intersint renovationi Concilii & iudicii. Nam Episcopi provinciales, qui iudicium tulerunt, interesse debent secundo iudicio, ut docet synodus ipsa in canone tertio his verbis, *Concilium renovetur, renovetur iudicium*, itemque in septimo, *renovetur examen*. Vnde nil mirum, si Dionysius Exiguus in lemmate huius canonis retractandi vocabulum usurpat: *De provinciali synodo retractanda per vicarios Episcopi urbis Romae, si ipse decreverit*. Vox autem illa, ut iam adnotatum est, revisioni competit.

XVII. Post explicatam mentem canonum Sardicensium, reliquum est, ut ipsa eorum verba describamus.

Canon III. *Osius Episcopus dixit --- Quod si aliquis Episcopus iudicatus fuerit in aliqua caussa, & putat, se bonam caussam habere, ut iterum Concilium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui caussam examinarunt Iulio Romano Episcopo. Et si iudicaverit, renovandum esse iudicium, renovetur & det iudices. Si autem probaverit, talem caussam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreverit, confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.*

Can. IV. *Gaudentius Episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiae, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit, agendum sibi negotium in urbe Roma, alter Episcopus in eius cathedra, post appellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi caussa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.*

Canon VII. *Osius Episcopus dixit: Placuit autem, ut, si Episcopus accusatus fuerit, & iudicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum deiecerint, si appellaverit, qui deiectus est, & confugerit ad Episcopum Romanae Ecclesiae, si iustum putaverit, ut renovetur examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, & iuxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat, caussam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episco-*

scopum Romanum, ut e latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi, quid velit, & aestimet. Et si decreverit, mittendos esse, qui praesentes cum Episcopis iudicent, habentes eius auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit, Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet, quod sapientissimo consilio iudicaverit.

CAPUT IV.

Vtrum canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam, disquiritur.

SYNOPSIS.

I. Inquiritur, an canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam. Probabile non est, tam bonos fuisse Orientales, ut solius Romani Pontificis auctoritatem sua superiorem esse confiterentur. Nam schisma adversus illum recenter fecerant.

II. Contendebant ea tempestate Orientales, res in Oriente iudicatas non posse retractari in Occidente. Probatur ex epistola Concilii Antiocheni ad Iulium. Neque contradicit absolute Iulius; sed facto Athanasii inhaeret. Ait tamen, nihil adversus statuta Nicoeni Concilii tentari, si quae synodus quaepiam statuit in posteriore retractentur.

III. Recepit quidem Iulius Athanasium & reliquos Episcopos in suam communionem, non tamen eis Ecclesias suas restituit, nisi per consequentiam. Sozomenus explicatus.

IV. Verba Iulii ac Sozomeni hactenus male intellecta fuerant, ideoque explicanda fuerunt accurate.

V. Orientales Sardicae congregati secessionis suae caussas reiiciunt in Occidentales, eo quod illi cognoscere vellent de caussis Orientalium. Probatur ex synodica eorum epistola.

VI. Occidentales aliter censebant, quam Orientales. Iulius scripsit depositiones Episcoporum Ecclesiarum Apostolicarum, ac praecipue Alexandrinae, fieri non posse in Oriente inconsulta sede Romana. Explicantur verba Iulii adversus detortas aliorum interpretationes.

VII. Magna erat per illas tempestates dignatio Ecclesiarum Apostolicarum, ad quarum doctrinam haereticos provocant antiqui patres. Vnde fiebat, ut Episcopis illarum Ecclesiarum incumberet necessitas arctissimae communionis.

VIII. Sed praecipue caussas Episcoporum Alexandriae ad sedem Apostolicam ante omnia referendas esse, iuxta consuetudinem, contendit Iulius; qui consuetudini tribuit exemplum semel usurpatum. Notatur Cardinalis Perronius, & refutatur.

IX. Orientales iniquo animo ferunt, Maximum Episcopum Constantinopolitanum, a secunda synodo deiectum, Romam esse profectum, ut illic caussam suam refricari procuraret. Itaque soluta tunc est Ecclesiarum communio. Quae res magnam sollicitudinem attulit Occidentalibus. Quid ii sibi arrogaverint in caussa Maximi.

X. Si canones Sardicenses recepti tum fuissent, inventa erat occasio, qua revocarentur in usum. Sed eorum ne verbum quidem in epistola Occidentalium, qui nihil aliud contendunt, quam ut una cum Orientalibus cognoscere possint de causa Maximi.

XI. Referuntur verba epistolae Concilii Italiae ad Theodosium.

I. EXaminandum deinceps nobis incumbit, an canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam. In antecessum au-

autem adnotandum est, iniquum omnino visum esse Orientalibus, si Occidentales Episcopi etiam in plenario Concilio tentarent retractare iudicia in synodis Orientalibus facta, quod eo pacto harum synodorum auctoritatem violari manifestum esset (1). Itaque vix credi potest, eos ita comparatos fuisse, ut solius Romani Pontificis auctoritatem sua superiorem esse confiterentur; praesertim quum schisma recenter adversus illum fecissent, eumque ob hoc excommunicassent, quod caput esset eorum, qui leges ecclesiasticas pessumdederant: *Vt ducem & principem malorum, qui primus ianuam communionis sceleratis atque damnatis aperuit, ceterisque aditum fecit ad solvenda iura divina.*

II. Orientales enim, per illas tempestates, regulam hanc certam & indubitatam ecclesiasticae disciplinae esse contendebant, res in Oriente iudicatas retractari non posse in Occidente, nec e contra. Ita namque affirmavit Concilium Antiochenum in epistola ad Iulium Papam: in qua Episcopi adferunt exemplum damnationis Paulli Samosateni ab Episcopis Orientalibus decretae, quam Occidens recepit consensuque suo firmavit absque novo examine; sicut etiam Oriens recepit & approbatione sua confirmavit damnationem a synodo Occidentali decretam adversus Novatum. At Iulius Papa respondens huic epistolae Concilii Antiocheni (2), non contradicit absolute, supremam esse Conciliorum Orientalium auctoritatem, sed Athanasii tantum facto inhaeret explicandoque iudicio, quod adversus eum latum fuerat in synodo Tyria. Ait enim, illud esse irritum, quod adversus Athanasium Presbyterumque eius Macarium testimonia absentibus illis recepta fuerint a iudicibus delegatis apertissimis Athanasii hostibus & ab eo eiuratis; ideoque iudicium illud integrum non fuisse, sed tantum ἐκ μονομερείας: ex quo sequeretur, illud exsecutioni non esse mandandum. Quum itaque Athanasium in suam communionem susceperit, nihil se canonibus adversum egisse, quoniam sententia excommunicationis nulla erat. Quibus addidit momenta ex visceribus caussae petita, falsitatem nimirum accusationis probatam auctoritate actorum, quamplures Orientis Episcopos a communione sua non abstinuisse Athanasium, tametsi damnationis sententia in eum lata fuisset; tum nolle Episcopos Orientales in unum convenire, quamvis per legatos consensissent, ut Papa Iulius universos Episcopos Romam evocaret pro discutienda caussa Athanasii. Ait postremo, nihil adversus statuta Nicaeni Concilii tentari, si, quae synodus quaepiam statuit, in posteriore retractentur. Alludit autem ad synodum Alexandrinam, cui centum Episcopi interfuerant, in qua damnatus fuit Arius; cuius caussa de integro discussa est in Concilio Nicaeno.

III. Sed

(1) Vide lib. 1. cap. 4. §. 1.

(2) Epistola Iulii, apud Athanas. apol. 2.

III. Sed adnotandum est, non dicere Iulium, redditas a se fuisse Ecclesias Athanasio & reliquis Episcopis. Nam ea erat quaestio principalis; quae reservata erat cognitioni synodi, quam Iulius convocaverat rogantibus Orientalium legatis; tametsi negarunt dein Orientales, id se legatis suis dedisse in mandatis. Sane iidem Orientales in sua epistola synodica sub nomine Concilii Sardicensis edita illud tantum conqueruntur, receptos a Iulio in communionem Athanasium & reliquos Episcopos damnatos: *Ad Iulium Romam perrexit, sed & ad Italiae quosdam ipsius partis Episcopos; quos seducens per epistolarum falsitatem, ab eisdem perfacile in communionem receptus est.* Quare quum legis apud Sozomenum (3), Iulium recepisse in suam communionem Athanasium ac reliquos Episcopos & unicuique eorum Ecclesiam suam reddidisse, ob curam videlicet universalis Ecclesiae, quae ei incumbit propter dignitatem sedis suae, existimare debes, restitutionem illam Ecclesiarum non fuisse factam directe, sed per consequentiam, eo quod Episcopi illi a Iulio in communionem recepti fuerint velut Episcopi huius & huius sedis. *Hominemque non condemnaremus, sed reciperemus, eumque pro Episcopo, quemadmodum est, haberemus*, inquit Iulius in epistola ad Orientales apud Athanasium.

IV. Necessariam esse arbitratus sum discussionem praecipuorum capitum huius epistolae, quod ea, aeque ac verba Sozomeni, perperam hactenus accepta sint ab iis, qui ea laudavere. Contendunt quippe factum Iulii, quod nihil aliud est, quam velut quoddam obsequii genus ad retinendam communionem, a suprema eius iurisdictione profectum esse, atque illum ea auctoritate cassasse iudicia Conciliorum Orientalium.

V. Orientales Sardicae congregati pertinaciter adhaerent sententiae Concilii Antiocheni; caussasque secessionis suae reiiciunt in Occidentales, qui adversus veterem Ecclesiae consuetudinem cognoscere vellent de caussis Orientalium. Sic enim aiunt in epistola sua synodica, quae habetur in Fragmentis Hilarii: *Hanc novitatem moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo Ecclesiae, ut in Concilio, Orientales Episcopi, quod forte statuissent, ab Episcopis Occidentalibus, refricaretur; similiter quidquid Occidentalium partium Episcopi, ab Orientalibus solveretur. Verum omnium Conciliorum iuste legitimeque actorum decreta firmanda maiorum nostrorum gesta consignant. Nam in urbe Roma sub Novato & Sabellio & Valentino haereticis factum Concilium ab Orientalibus confirmatum est; & iterum in Oriente sub Paullo Samosateno quod statutum est, ab omnibus est signatum.*

Sed quaenam fuerit Orientalium mens, manifeste docet epistola Imperatoris Constantii data ad Concilium Ariminense, quod constabat

(3) Sozom. lib. 3. c. 7. *Διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ θρόνου ἑκάστῳ τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἀπέδωκε,*

bat ex Episcopis Occidentis. *Non enim*, inquit, *de Orientalibus Episcopis in Concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantum, quae ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra, tractare debetis*. Infra: *Quae quum ita sint, adversus Orientales nihil statuere vos oportet; aut si aliquid volueritis contra eosdem praedictis absentibus definire, id, quod fuerit usurpatum, irrito evanescet effectu. Non enim illa vires habere poterit definitio, cui nostra statuta testantur iam nunc robur & copiam denegari*.

VI. Negari certe non potest, quin aliter ea tempestate visum sit Occidentalibus. Verum longe aberant ab opinione eorum, qui nostra aetate tractarunt de controversiis fidei, qui pronuntiant, appellationes Episcoporum Orientalium iudicandas esse apud urbem Romam a summo Pontifice (4). Nituntur illi, ut ipsi existimant, praeiudicio epistolae Iulii Papae, quae exstat apud Athanasium, cuius sensum detorquent ad mentem suam, quum tamen ex ea constet, iura sedis Apostolicae temperamento quodam prudenter adhibito per eas tempestates explicari solita. Nihil enim aliud ab Orientalibus exigebant Iulius & Romana synodus, quam ut caussae Ecclesiarum Apostolicarum, in primis vero Alexandrinae, quoties de depositione Episcoporum earum sedium ageretur, cum Papa & synodo Romana communicarentur, antequam synodi Orientales cognitionem de iis instituerent, ut communi consensu componi possent magnae Ecclesiae. Quod si post iudicium Orientalium querela manifestae oppressionis deferretur ad synodum Occidentalem, tum retractandum esse negotium in Concilio Occidentalium & Orientalium. Vnde constat, in ea epistola non agi de appellatione, sed de prima tantum caussae cognitione, aut revisione, neque excitatam controversiam de omnibus Episcopis, sed de iis tantum, qui Apostolicis Ecclesiis praesiderent, in primis autem de Alexandrino, ac tamen iudicium reddi non debere a solo Episcopo Romano cum Episcopis Occidentalibus, sed ab Episcopis Occidentis & Orientis in unam sententiam conspirantibus. Ista enim colliguntur ex epistola Iulii, qua Orientales obiurgat in caussa Athanasii Episcopi Alexandrini & Marcelli Ancyrani, quos Orientis Concilia damnaverant inconsulto Episcopo Romano (5). *Oportuit*, inquit, *scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur. Episcopi enim erant, & non vulgares Ecclesiae, qui ista patiebantur, sed quas ipsi Apostoli suamet opera ad fidem istruxerant. Cur igitur, & in primis de Alexandrina civitate, nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut postea, quod iustum est, definiri possit? Quapropter si istbic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram Ecclesiam referri oportuit*.

VII. Ma-

(4) Baronius, Bellarminus & Perronius in variis capitibus Replicae.

(5) Vide addit. ad cap. 12. lib. 5.

VII. Magna erat per illas tempeſtates dignatio Eccleſiarum Apoſtolicarum, id eſt, earum Eccleſiarum, quas Apoſtoli fundaverant, Alexandrinae nimirum, Antiochenae, Epheſinae, Ancyranae, quae metropolis erat Galatiae, Corinthienſis in Achaia, Theſſalonicenſis in Macedonia, in primis vero Romanae, quam principes Apoſtolorum ſanguine ſuo conſecraverant. Hinc factum, ut, quoties Irenaeus, Tertullianus, Optatus & Auguſtinus novitatem obiiciunt haereticis, adducant diſcrimen, quod intercedit inter novam eorum doctrinam & traditionem Eccleſiarum Apoſtolicarum, praecipue autem Romanae; ac praeterea adverſus haereticos adferunt ſucceſſionem perſonarum & doctrinae illarum Eccleſiarum. Vnde fiebat, ut Epiſcopis illis incumberet neceſſitas arctiſſimae communionis, ſcriptis videlicet ultro citroque communicatoriis epiſtolis pro conſervatione fidei.

VIII. Quamobrem, quum ageretur de cauſſa Athanaſii Epiſcopi Alexandrini & Marcelli Ancyrani in Galatia, quorum Eccleſiae erant Apoſtolicae, aequum prorſus videbatur, ut accuſatio adverſus eos inſtituta iudicaretur ab Epiſcopis Occidentis & Orientis. Sed in primis cauſſam Athanaſii urget Iulius; adfertque conſuetudinem iam introductam, a Dionyſio nimirum Epiſcopo Alexandrino (6), quem quum clerici eius haereticum eſſe ſuſpicarentur, & ob id querelam adverſus eum detuliſſent ad Apoſtolicam ſedem, ipſe accuſationem hanc purgavit ſcripta ad ſummum Pontificem epiſtola. Vnde concludit Iulius, monendum ſe fuiſſe, ſi quid ſuſpicionis exortum eſſet Alexandriae adverſus Athanaſium. Huc enim tendit oratio Iulii; ius vero ſuum arceſſit a facto Dionyſii. Ceterum cauſſam iudicari debere ſcribit ab omnibus, παρα παντων, non autem a ſe ſolo. Quare merito reprehendendus eſt illuſtriſſimus Cardinalis Perronius, qui verum Iulii Papae ſenſum diſſimulat in ſua Replica; locum vero hunc mutilat, omittens de induſtria quidquid ſequitur poſt illa verba, *Epiſcopi enim erant*, quod ſequentia parum conducerent ad extollendam ſummi Pontificis auctoritatem. Tum, praetextu verſionis obſcurae, ex Graeco textu in primis conatur elicere ſenſum prorſus contrarium deſtinatis Iulii. His enim ſignificari ait, nihil in cauſſa Athanaſii definiri poſſe, quin prius definitum fuerit ab Eccleſia Romana (7). Haec ſunt verba Graeca: ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι τὰ δίκαια; *An ignari eſtis*, inquit Iulius, *hanc conſuetudinem eſſe, ut primum nobis ſcribatur, ut hinc, quod iuſtum eſt, definiri poſſit?* Attamen certum eſt, nihil aliud ex his verbis elici poſſe, quam eam eſſe Eccleſiae Alexandrinae conſuetudinem, ut primum ad ſummum Pontificem ſcribatur, ut *dein* ἔνθεν, decerni poſſit, quod aequum videbitur, id eſt, communi omnium ſuffragio, ut antea dixerat (8). Ceterum heic

(6) Athan. de ſentent. Dionyſii.

(7) Ap. Athanaſ. apol. 2.

(8) Vide ſupra lib. 5. cap. 12. §. 1. 2.

heic observandum est, satis audacter Iulium tribuere consuetudini exemplum semel usurpatum.

IX. Si quis vero in dubium revocare velit interpretationem epistolae Iulii a me propositam, quoad ius, quod sibi vendicabant Occidentales, is, mea sententia, cedere saltem debet auctoritati Concilii Italici, cui interfuit sanctus Ambrosius Mediolanensis Episcopus. Scribunt huius Concilii Patres in synodica ad Imperatorem Theodosium epistola, Maximum, qui Constantinopoleos Episcopus fuerat ordinatus, quum in synodo Constantinopolitana, quae est secunda universalis, depositus fuisset, captata occasione Concilii generalis, quod Imperatores Romam convocaverant, ad Apostolicam sedem accessisse, ibique expostulasse de sua depositione ac de Nectarii ordinatione in locum suum: attamen Occidentales, tametsi Maximum in suam communionem recepissent, nihil quoad episcopatum decernere voluisse absentibus Episcopis Orientalibus, qui Constantinopoli substiterant pro celebranda synodo. *Nos igitur in synodo ea*, inquiunt, *quae totius orbis Episcopis videbatur esse praescripta, nihil temere statuendum esse censuimus:* angi se nihilominus, quod ex ea caussa interrupta esset Ecclesiarum communio; Orientales enim quum intellexissent, Maximum Romam esse profectum, ut illic caussam suam refricari procuraret in synodo, ad quam universi orbis Episcopi invitati erant, nolle ad eam accedere (9). Tum adferunt vetustam consuetudinem usurpatam ab Athanasio, Petro Alexandrino, & a plerisque Orientalium Episcopis; qui iudicium expetierant, non solum Ecclesiae Romanae, sed etiam Italiae & totius Occidentis. Vnde concludunt Orientales, quum Maximus ad Episcopos Occidentis accesserit, praestolari debuisse eorum sententiam in caussa eiusdem Maximi. Ne quis vero existimet, eos solos velle negotium istud terminare, declarant, se nihil aliud cupere, nisi ut haec caussa in Concilio iudicetur ab Episcopis Occidentalibus & Orientalibus; *ut, ubi una communio est, commune iudicium sit.*

X. Quod si tum temporis auctoritas Concilii Sardicensis valuisset, occasio videlicet opportunissima reperta erat, qua revocaretur in usum. Nullam autem eius mentionem faciunt Episcopi Occidentales, nihilque aliud contendunt, quam ut una cum Orientalibus cognoscere possint de caussa depositionis Episcopi Constantinopolitani. Eam ob caussam Theodosium orant, ut Concilium universale apud urbem Romam celebrari iubeat, eamque sibi videri unicam rationem revocandae communionis inter Occidentales & Orientales (10). Attamen Occidentalibus satisfactum est epistola synodica Orientalium, quam ex Concilio Constantinopolitano scripserunt ad Damasum & ad synodum Romanam: qua Italos orant, non, ut confirment ea, quae in hac synodo Constan-

(9) De caussa Maximi vide supra lib. 5. cap. 21.

(10) Vide supra lib. 5. cap. 21. §. 9.

ſtantinopolitana acta erant, ſed ut caritate ſpirituali ipſis gratulentur propter ordinationes Eccleſiarum Conſtantinopolitanae; Antiochenae & Hieroſolymitanae, quibus praefecti fuerant Nectarius, Flavianus & Cyrillus.

XI. Nunc referenda ſunt verba epiſtolae Concilii Italiae ad Theodoſium, quae edita eſt a clariſſimo viro Iacobo Sirmondo in Appendice Codicis Theodoſiani. *Nam quum cognoviſſent, ad hoc partium veniſſe Maximum*, inquiunt Itali, *ut cauſſam in ſynodo ageret ſuam, quod, etiamſi indictum Concilium non fuiſſet iure & more maiorum, ſicut & ſanctae memoriae Athanaſius & dudum Petrus Alexandrinae Eccleſiae Epiſcopi & Orientalium plerique fecerunt, ut ad Eccleſiae Romanae, Italiae & totius Occidentis confugiſſe iudicium viderentur; quum eum, ſicut diximus, experiri velle adverſum eos, qui epiſcopatum eius abnuerant, comperiſſent, praeſtolari utique etiam noſtram ſuper ea ſententiam debuerunt* (11). *Non praerogativam vindicamus examinis; ſed conſortium tamen debuit eſſe communis arbitrii*. Infra: *Nec quaedam nos angit de domeſtico ſtudio & ambitione contentio; ſed communio ſoluta & diſſociata perturbat. Nec videmus eam poſſe aliter convenire, niſi aut is reddatur Conſtantinopoli, qui prior eſt ordinatus, aut certe ſuper duorum ordinatione ſit in urbe Roma noſtrum Orientalium iudicium. Neque enim indignum videtur, Auguſte, ut Romanae Eccleſiae antiſtitis finitimorumque & Italorum Epiſcoporum debeant ſubire tractatum, qui unius Acholii Epiſcopi ita exſpectandum eſſe putaverunt iudicium, ut de Occidentalibus partibus Conſtantinopolim evocandum putarent. Si quid uni huic reſervatum eſt, quanto magis pluribus reſervandum eſt? Nos autem a beatiſſimo fratre tuae pietatis admoniti, ut tuae clementiae ſcriberemus imperio, poſtulamus, ut, ubi una communio eſt, commune velit eſſe iudicium concordantemque conſenſum.*

CAPUT V.

De ſupremis Synodorum Orientalium iudiciis, & eorum independentia a Pontifice Romano etiam poſt Synodum Sardicenſem.

SYNOPSIS.

I. Orientales Epiſcopi nihil Occidentalibus licere contendebant circa adminiſtrationem & gubernationem Eccleſiarum Orientalium: quod canone ſcripto firmarunt in ſecunda ſynodo. Huius autem inſtitutionis ratio ea eſſe debuit, quod ſupremam eſſe contenderent Conciliorum Orientalium auctoritatem.

II. Prudenter ſe gerunt patres Concilii Conſtantinopolitani. Iura provinciarum & privilegia illuſtriſſimarum Eccleſiarum conſervant. Iudicia porro de diſciplina fieri iu-

(11) Vide ſupra lib. 5. cap. 28. §. 4.

rubent suprema auctoritate synodorum uniuscuiusque dioeceseos. Enumerantur variae Dioeceses utriusque imperii.

III. Prima criminum Episcoporum cognitio pertinet ad synodum provinciae; secunda vero ad Dioecesanam. Exarchi convocabant synodos Dioecesanas absque permissu Principum.

IV. Ecclesia hoc pacto liberata est a necessitate postulandorum ab Imperatore Conciliorum. Synodi itaque Dioecesanae, quae antea extraordinariae erant, & indigebant rescripto Principis, versae sunt in synodos ordinarias. Huius institutionis, quae nova erat, confirmationem ab Imperatore Theodosio petiit secunda synodus.

V. Excipi potest, canonem Constantinopolitanum non constituere diserte duos gradus iurisdictionis in accusationibus Episcoporum. Solvitur haec obiectio, explicato canone.

VI. Ab una synodo Dioecesana ad aliam provocare non licebat.

VII. Nihil tamen derogatum est iuribus Imperatorum; qui, etiam post hunc canonem editum, Concilia ex diversis Dioecesibus congregarunt ad iudicandas Episcoporum caussas. At Theodosius Imperator confirmare noluit institutionem synodi Constantinopolitanae, quae supremam potestatem in iudiciis de disciplina ferendis tribuebat synodis uniuscuiusque Dioeceseos.

VIII. Suprema synodorum uniuscuiusque Dioeceseos auctoritas colligitur etiam ex epistola Cyrilli Alexandrini ad Domnum Antiochenum.

IX. Concilium Chalcedonense novam in Oriente distinctionem introduxit. Iubet enim, ut prima de crimine Episcopi cognitio instituatur in synodo provinciali; Metropolitani vero, apud Exarchum Dioeceseos, aut thronum Constantinopolitanum. De dignitate sedis Constantinopolitanae; quae valde amplificata est in hac synodo. Graeca collectio non complectebatur canones Sardicenses, neque etiam Africanos.

X. Distinctionem a Concilio Chalcedonensi introductam amplexus est Iustinianus. Eo vero iure Graeci semper usi sunt.

XI. Ex his, quae dicta sunt, constat, canones Sardicenses nondum receptos fuisse in Oriente. Eos tandem synodus Trullana recipit, sed cum modificatione quadam; tum ut ostenderet auctoritatem, quae summo Pontifici tributa erat in his canonibus a Concilio Sardicensi profectam, non autem a Nicaeno; tum etiam, ut ostenderet, eam restringi ad solum Occidentem.

XII. Eam tamen in universum orbem extendi debere, contendebant summi Pontifices.

I. HActenus manifeste probavimus, in ea sententia fuisse Occidentales Episcopos, ut existimarent, communibus Orientis & Occidentis suffragiis definiendas esse querelas ab Episcopis illustrissimarum Orientis Ecclesiarum delatas in Occidentem. At isti semper obstinatis animis contenderunt, nihil Occidentalibus Episcopis permittendum esse circa administrationem & gubernationem Ecclesiarum Orientalium. Quae auctoritas, ut valentior esset, eam canone scripto firmarunt in secunda synodo oecumenica, quae prima est Constantinopolitana. Primum enim Orientales Romam accedere noluerunt, tametsi per Imperatoris Theodosii litteras accersiti essent, postquam Constantinopoli in unum conventum esset. Cur autem ita ipsis placitum fuerit, nulla alia probabilis ratio occurrit, quam quod supremam esse contenderent Conciliorum Orientalium auctoritatem. Unde in epistola synodica ad Damasum & ad synodum Occidentalem non dubitant scribere, se anno superiore Concilium generale celebrasse, tametsi illud constaret ex solis Episcopis Orientalibus. Quapropter in Con-

Concilio Aquileienſi recte dicebat Ambroſius, eſſe *conſuetudinem huiuſmodi, ut in Oriente Orientalium eſſet Concilium, intra Occidentem Occidentalium*.

II. Robuſtius urget canon ſecundus Concilii Conſtantinopolitani, cuius auctoritas ab Eccleſia univerſa recepta eſt. Decernit itaque, quonam modo peragenda ſint iudicia canonica apud Orientales, ſive pro depoſitione Epiſcoporum, ſive etiam pro reliquis cauſſis, quae incidunt. Ordo autem, quem in his rebus praeſcribit, plenus prudentiae eſt, ac mirabili temperamento conditus. Nam primum iura provinciarum & privilegia illuſtriſſimarum Eccleſiarum eo canone conſervantur, iuxta canones Nicaenos. Tum Epiſcopis damnatis nova remedia tribuuntur, multo commodiora & faciliora, quam ea, quae Concilium Antiochenum invenerat, quum ſe vota iudicum diviſerant, ſive accedendo ad Imperatores ad obtinendum novum Concilium. Nam in eo Concilio iuriſdictionum limites conſtituuntur iuxta diviſionem Dioeceſeon imperii, & ſuprema eſſe decernitur auctoritas uniuſcuiuſque Dioeceſeos in univerſis iudiciis de diſciplina latis. Dioeceſim quum dico, eo ſenſu eam dictionem uſurpo, quem obtinet in legibus Imperatorum & in canonibus huius Concilii Conſtantinopolitani, ſcilicet pro tractu quodam & diverſarum provinciarum collectione, quae Praefecto praetorio aut eius Vicario parebat in cauſſis civilibus, Exarcho vero in cauſſis eccleſiaſticis. Itaque quum imperium Orientis diviſum eſſet illa tempeſtate in quinque Dioeceſes, Aegyptiacam videlicet, Orientalem, Thracicam, Ponticam, & Aſianam, Concilium Dioeceſes eccleſiaſticas partitur in totidem ſynodos. Ex Notitia porro imperii conſtat, quinque in Aegypto provincias fuiſſe, quarum caput erat Alexandria, in Oriente undecim ſub Antiochenſi civitate, in Ponto decem ſub civitate Caeſareae Cappadociae; quae urbs regia Ponti fuerat. Aſiana, cuius metropolis erat Epheſus, in Aſia proconſulari ſita, conſtabat pariter ex undecim provinciis. Thracica vero ſex provincias complectebatur, & in his, provinciam Europam, in qua Heraclea metropolis Dioeceſeos Thraciae. At Byzantiorum civitas, quae quondam metropolis fuerat, amiſſam dignitatem recuperavit; quae in civitatem Heracleenſem translata fuerat ab Imperatore Severo poſt exciſum ab eo Byzantium. Amplificata dein fuit eius maieſtas poſt Conſtantinum magnum, quum felicibus nominis eius auſpiciis reaedificata fuiſſet civitas, in eaque poſita ſedes imperii Orientalis, ornataque fuit privilegiis antiquae Romae.

III. Dioeceſes itaque eccleſiaſticae ordinatae ſunt ad exemplum diſpoſitionis civilis Dioeceſeon; ita, ut prima criminum Epiſcoporum cognitio pertineret ad ſynodum provinciae; ſi vero de iniuſto iudicio querela moveretur, deferri illa debebat ad ſynodum Dioeceſanam,

 quam

quam Exarchus convocabat absque speciali permissu Imperatoris. Itaque Patriarcha Alexandrinus convocabat synodum Dioeceseos Aegypriacae, id est, synodum sui patriarchatus. Patriarcha Antiochenus convocabat Dioecesim Orientalem, hoc est, Patriarchatum Orientis. Episcopus vero Caesareae Cappadociae, qui caput erat universae Dioeceseos Ponticae, synodum eius Dioeceseos congregabat, ut constat ex Gregorio Nazianzeno in vita Basilii. Episcopus Ephesinus Asianae Dioeceseos Exarchus erat, synodoque generali eius Dioeceseos praesidebat. Quod attinet ad Dioecesim Thracicam, ea speciali curae Episcopi Constantinopolitani commissa est in hoc Concilio, ut diserte adnotavit Socrates. Sed praeter administrationem illam privilegium honoris ei tributum est post Episcopum Romanum, ante ceteros Exarchos, eo quod Constantinopolis esset nova Roma.

IV. In hac divisione conservata sunt privilegia provinciarum & magnarum Ecclesiarum, quae in Concilio quoque Nicaeno confirmata fuerant, ut inquiunt patres Constantinopolitani. Omnia heic magnifica esse video pro dignitate Ecclesiae; quae auctoritate huius canonis liberata est a petendis ab Imperatore Conciliis ad iudicandas Episcoporum depositorum querelas, adeo ut synodi Dioecesanae in synodos ordinarias versae sint, quum antea extraordinariae essent, neque convocari possent absque litteris Imperatoris. Sane quum hi canones novam politiae exterioris formam constituerent in Ecclesia, tametsi in melius mutaretur, Concilium huiusmodi innovationis confirmationem petiit ab Imperatore Theodosio, ut constat ex epistola synodica, non autem a Concilio Romano, tametsi aliam quoque synodicam epistolam ad illud dederit.

V. Video quidem opponi posse adversus haec, quae diximus, quoddam velut silentium huius canonis, qui disertam mentionem non facit horum duorum graduum iurisdictionis in accusationibus Episcoporum, ideoque videri, non introductum fuisse ab hac synodo Constantinopolitana, ut prima harum accusationum cognitio pertineat ad Episcopos provinciae, secunda vero ad synodum generalem Dioeceseos. Sane non diffiteor, quin argumentum illud in speciem sit fortissimum. Contendo tamen, satis mentem suam explicare patres Constantinopolitanos, ex eo capite, quod harum quinque Dioeceseon limites assignent ad tractandas caussas ecclesiasticas, & quod nihilominus intactam esse velint synodorum provincialium auctoritatem canone Nicaeno constitutam. Harum autem potestatem hanc esse volunt, ut caussas suo iure definiant, ea tamen lege, ut caussae, quae synodorum Dioecesanarum cognitioni tributae erant, velut depositiones Episcoporum, in synodo Dioecesana retractentur, in ceteris vero capitibus nihil derogetur supremae provincialium synodorum auctoritati. *Servata vero*, inquit canon, *quae scripta est de gubernationibus*, re-

regula ; manifestum est ; quod illa , quae sunt per unamquamque provinciam , ipsius provinciae synodus dispenset , sicut Nicaeno constat decretum esse Concilio . Hi gradus iurisdictionis luculentius explicantur in canone sexto eiusdem Concilii ; qui exstat in collectione Graeca , licet desideretur in Dionysiana : *Iubet sancta synodus , primum quidem apud provinciae Episcopos accusationem persequi , & apud eos probare crimina Episcopi , qui accusatur . Quod si evenerit , ut provinciales Episcopi crimina , quae Episcopo intentata sunt , corrigere non possint , tunc ipsos accedere ad maiorem synodum Dioeceseos illius Episcoporum pro hac caussa convocatorum.*

VI. Quaeri potest , an iudicia sic definirentur in his synodis Dioecesanis , ut locus non fuerit appellationi aut querelae ab una ad aliam. Verum inutilis est haec quaestio, quum institutio illa synodorum Dioecesanarum non ob aliud facta fuerit , quam ut confusioni illi iretur obviam ; & ut caveretur , ne quis Exarchorum , aut ipsius synodus , caussas alienae Dioeceseos ad se traheret , ut diserte scriptum est in initio huius canonis.: *Qui sunt super Dioecesim Episcopi nequaquam ad Ecclesias , quae sunt extra terminos sibi praefixos , accedant , nec eas hac praesumtione confundant* . Qui in hac Dionysii versione vocantur *Episcopi , qui sunt super Dioecesim* , ii in contextu Graeco dicuntur Ἔξαρχοι τῆς διοικήσεως, *Exarchi Dioeceseos*, & in versione Latina *Primates*.

VII. Apertius & luculentius explicatur suprema Conciliorum Dioecesanorum in iudiciis faciendis auctoritas eodem canone sexto ; quo decernitur , eos ad accusationem admittendos non esse , qui ad Imperatores vel ad tribunalia magistratuum accederent , vel universalem synodum perturbare conarentur , contemtis universis Dioeceseos Episcopis , πάντας ἀτιμάσας τοὺς τῆς Διοικήσεως ἐπισκόπους. Constat sane ex historia ecclesiastica , canones illos (qui ius suum Imperatoribus auferre non poterant , sicuti nec volebant , quum nihil in eis contineatur , quod Principes removeat ab hac cura) non obstitisse deinceps , quin Imperatores Concilia ex diversis Dioecesibus congregaverint ad iudicandas Episcoporum caussas . Verum nihilominus semper est , eam Concilii Constantinopolitani patribus mentem fuisse , ut perpetuam regulam ederent , quae synodis uniuscuiusque Dioeceseos conservaret supremam potestatem in iudiciis de disciplina ferendis . At Theodosius Imperator institutionem illam approbare noluit , ne iuribus Imperii vulnus inferri consensisse videretur . Unde factum est , ut ego quidem arbitror , ut quum synodus ab eo petivisset confirmationem suorum canonum , ipse eam concedere noluerit ; quod colligi posse existimo ex collectione Graeca a Dionysio Latine versa , in qua omissus est hic canon ; tametsi postea Graeci eum descripserunt in ultima collectione sua edita in synodo Trullana.

VIII. Eadem synodorum uniuscuiusque Dioeceseos suprema in ferendis

dis iudiciis auctoritas colligitur ex epistola, quam Cyrillus Episcopus Alexandrinus ad Domnum Episcopum Antiochenum scripsit in gratiam Petri Episcopi, quem Domnus inauditum deposuerat, negata etiam licentia defensionis. Is ergo Cyrillum & Proclum Constantinopolitanum adiens, querelam suam ad eos detulit, oravitque, ut se gratia & favore suo iuvarent apud Domnum. Ea de caussa Cyrillus epistolam dedit ad Domnum, quam Graeci posuerunt inter epistolas canonicas. In ea vero Domnum monet, ut senis istius lacrymas temperet, eique defensionis locum praebeat secundum morem, id est, Domno coram & Episcopis, qui ei subsunt; iis tamen exceptis, quos velut suspectos Petrus recusabit, ad vitandam iudicii nullitatem. Unde discimus, a Patriarchis illis susceptam non fuisse huius Episcopi querelam, ut de ea cognoscerent, sed eam ad synodum patriarchalem Antiochenam dimisisse, illic iudicandam secundum morem.

IX. Concilii Constantinopolitani regulae confirmatae sunt duobus canonibus Concilii Chalcedonensis oecumenici quarti; quod tamen novam in Oriente distinctionem introduxit, quoad iudicia Episcoporum (1). Distinguit enim inter Episcopum & Metropolitanum. Iubet autem in canonibus IX. & XVII. ut prima de crimine Episcopi cognitio instituatur in synodo provinciali, Metropolitani vero ab Exarcho Dioeceseos, sive Throno Constantinopolitano. Nihil in his canonibus obscurum, si disiunctivae explicationem excipias: *Quod si quis a Metropolitano laeditur, apud Primatem Dioeceseos aut apud Constantinopolitanam sedem iudicetur.* Sed ut vim huius difficultatis facilius assequamur, observandum est, hos duos canones fuisse decretos ante constitutionem patriarchatus Constantinopolitani, & ante quam Pontica & Asiana Dioeceses ei subiicerentur. Id autem non contigit, nisi in actione ultima Concilii, quod Legati Apostolicae sedis ei novitati intercessissent. At canones IX. & XVII. qui sedi Constantinopolitanae tribuunt auctoritatem iudicandi Metropolitanos, nullo refragante decreti sunt, exstantque in collectione Dionysii, sed XXVIII. canon, cui contradictum est a Legatis, in ea omissus est. Interpretes Graeci Zonaras & Balsamo non agnoverunt istam difficultatem. Quapropter non excurrunt ultra interpretationem, quae statim occurrit, eo nempe canone tributam unicuique Exarcho potestatem iudicandi Metropolitanos, qui ad eius Concilium aut Dioecesim pertinent, exempli caussa, sedi Constantinopolitanae tribui ius iudicandi Metropolitanos ad Concilium Constantinopolitanum pertinentes. Superest igitur, ut intelligamus, quinam Metropolitani ei subiecti essent, antequam Dioeceses Asiana & Pontica ad eius Dioecesim patriarchalem accessissent. Non me latet, ei competivisse ius praesidendi synodo generali Thraciae; quod sedes Constantinopolitana, quae erat in provincia Europa una ex provinciis Thra-

(1) Vide supra lib. 3. cap. 3. §. 4.

Thraciae, ad honorem secundae sedis evecta esset. Sed ne quid dissimulem, magnificum prorsus est, quod ex ipsis verbis canonis colligitur. Nam sedi Constantinopolitanae, quae certam Dioecesim patriarchalem nullam habebat, tametsi praerogativam Patriarcharum obtineret, ius tribuunt iudicandi Metropolitanos totius Orientis; atque id quidem non post appellationem a iudiciis reliquorum Patriarcharum, ut placuit Hincmaro (2), sed praeveniendo Patriarchas, ad arbitrium conquerentium. Patriarcha vero Constantinopolitanus caussas illas iudicabat in Concilio extraordinario; qua de re nos alibi accurate disseruimus. Ceterum Graeca collectio canonum, quae canone primo Concilii Chalcedonensis firmata est, quaeque Latine versa est a Dionysio Exiguo, non complectebatur canones Sardicenses, neque etiam Africanos, quos a se collectioni Graecae additos fatetur Dionysius. Haec sunt eius verba in epistola ad Stephanum Episcopum: *Tum Concilii Chalcedonensis decreta subdentes, in his Graecorum canonum finem esse declaramus. Ne quid praeterea notitiae vestrae credar velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis Concilii atque Africani, quae Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta.*

X. Distinctionem a Concilio Chalcedonensi introductam amplexus est Imperator Iustinianus, qui illam in Novella constitutione CXXIII. cap. XXII. itemque in CXXXVII. confirmavit. Iubet autem conceptis verbis, ut Episcoporum caussas iudicent Metropolitanus & synodus provinciae; in casu vero appellationis, Patriarcha uniuscuiusque Dioeceseos. Eidem tribuitur prima cognitio caussarum eorum Metropolitanorum, qui ad patriarchatum eius spectant, interdicta prorsus appellatione a iudicio Patriarcharum: *Nullo iis, quae ab eo constituuntur, valente resistere*, οὐδενὸς τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ τυπουμένοις ἀντιλέγειν δυναμένου. Graeci semper eo iure usi sunt; ut colligitur ex titulo IX. Nomocanonis Photii, & ex Zonara & Balsamone in commentariis ad hos canones.

XI. Ex his autem, quae huc usque diximus, constat, canones Sardicenses, qui Pontifici Romano tribuunt potestatem decernendi revisionem in gratiam Episcoporum depositorum, nondum receptos fuisse in Oriente, neque a Concilio Constantinopolitano, nec a Chalcedonensi, nec etiam ab Imperatore Iustiniano; quum manifestum sit, Patriarcham uniuscuiusque Dioeceseos solitum iudicare de his depositionibus definitivo decreto, aeque ac de ceteris omnibus caussis, quae ad disciplinam pertinebant. Attamen synodus in Trullo, quae anno DCXCII. congregata est Constantinopoli, in sua collectione describi iussit canones Sardicenses, & inter hos etiam illos tres, qui ad Episcopi Romani auctoritatem pertinent. Verum non ea fuit huius synodi mens, ut propterea iurisdictioni Episcopi Romani submittere voluerit appellationes Episcoporum, quum in eadem collectione exstent canones secundae synodi oecumenicae, atque item quartae, quae unicuique Patriarchae su-

(2) Hincmar. in opusc. cap. 23.

supremum harum caussarum iudicium commiserunt. Nihil ergo aliud voluit Trullana synodus, quam ostendere, quaenam auctoritas Pontifici Romano competat in suo patriarchatu, cuius limitibus circumscribit potestatem ei quaesitam in canonibus Sardicensibus; tum etiam, ut ostendat, eam auctoritatem illi tributam esse, non a Concilio Nicaeno, sed a Sardicensi. Ea namque est observatio Zonarae ad canonem quintum Sardicensem: *Neque igitur hic canon a Nicaena synodo editus fuit, neque ad ipsum* (id est, Romanum Pontificem) *provocationes ab omnibus Episcopis, sed ab iis tantummodo, qui eidem subiecti erant, dari oportere decernit.* οὔτε οὖν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, οὔτε πάσας τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐπισκόπων ἀνατίθησιν αὐτῷ, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ.

XII. Verum licet ea Graecis mens esset, ut effectus canonum Sardicensium egredi Occidentem non posset, Pontifices tamen Romani contendebant, eos obtinere debere in universa Ecclesia; ut constat ex epistola Papae Leonis primi inferius laudata, & ex commonitorio Gelasii Papae ad Faustum, cuius verba necessario intelligenda sunt de canonibus Sardicensibus. *Ipsi sunt canones*, inquit Gelasius, *qui appellationes totius Ecclesiae ad huius sedis examen deferri voluere; ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium; nec de eius unquam praeceperunt iudicio iudicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cuius potius decreta sequenda mandarunt.*

CAPUT VI.

De agnita Pontificis Romani auctoritate summa ab Orientalibus in caussis fidei, sed non in caussis disciplinam spectantibus.

SYNOPSIS.

I. Concilia Orientalia poterant tantum decernere de caussis disciplinae, ad procurandam exsecutionem canonum. Caussas autem fidei vel regulas generales Ecclesiae universae tractare non poterant absque interventu auctoritatis Episcopi Romani.

II. Hunc Romani Episcopi primatum agnoscebant Orientales. Nihil in caussis fidei aut de regulis generalibus definiri poterat absque eius sententia. Socrates explicatus.

III. Haec explicari debere visum est, ne quis existimet, tentatam fuisse in superioribus capitibus Romani Pontificis auctoritatem. Episcopi Orientales, qui Romanam sedem appellarunt, exagitati fuerant propter caussam fidei; quo casu poterant Apostolicam sedem appellare.

IV. Eustathius Episcopus Sebastenus depositus ab Arianis litteras a Liberio Papa obtinuit, quarum auctoritate restitutus est in sedem suam. De fide agebatur. Quare magni ponderis fuit epistola illa Liberii.

V. Eutyches non appellavit ad solum Pontificem Romanum. Appellavit enim synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam & Thessalonicensem. Appellatio facta ad Patriarchas censetur etiam facta ad eorum synodos. Cardinalis Perronius refutatus.

I. Au-

I. AVctoritas itaque Conciliorum Orientalium his limitibus circumscribi debet, ut decernere tantum potuerint de administrationibus & gubernationibus provinciarum, ut loquuntur canones, id est, de controversiis, quae incidunt in exsecutione canonum, de disciplina ecclesiastica latorum. Nam quoad caussas, quae ad fidem spectant aut regulas generales Ecclesiae universae, certum est, eas definiri non potuisse absque interventu auctoritatis Episcopi Romani: quoniam quum cathedra Petri ea sit, ex qua unitas sacerdotalis exorta est, ut loquitur Cyprianus, par erat, ut reliquae Ecclesiae necessitate communionis unirentur cum Ecclesia Romana, eamque colerent tamquam caput & centrum unitatis, ut verbis Optati utamur. Constituto namque capite in Ecclesia, quemadmodum in collegio Apostolico fuerat constitutum, sublatae erant occasiones schismatum & haereseon, ut observavit Hieronymus; quoniam ea ratione constitutus erat thronus, qui radix & origo erat communionis omnium Episcoporum Ecclesiae Dei, *unde in omnes venerandae communionis iura dimanant*, ut aiebat Concilium Aquileiense generale sub Ambrosio. Huic enim sedi omnes Christiani adhaerebant inter factiones & dissidia aliarum Ecclesiarum, exemplo Hieronymi, qui in trium Patriarcharum schismate, quo Antiochena Ecclesia laborabat, ad Damasum scribens ait: *Beatitudini tuae*, *id est*, *cathedrae Petri communione consocior* (1).

II. Hunc Romani Pontificis primatum agnoscebant Orientales; ut constat ex epistola synodica Concilii Chalcedonensis ad Leonem Papam, in qua eum disertis verbis vocant caput universalis Ecclesiae (2). At ex primatu illo ius quoddam eximium sequebatur, quod Romano Pontifici competebat, absque cuius interventu non licebat caussas fidei definire, nec generales regulas condere pro Ecclesia universa. Hic enim sensus est eius legis ecclesiasticae, cuius mentionem facit Socrates, quamque Iulius allegabat adversus Orientales, nimirum Ecclesias non posse canonizari absque sententia Episcopi Romani, id est, novas regulas, & canones generales, a quibus aliquid introduceretur adversus vetustam consuetudinem, decerni non posse, quin Romanus Pontifex deliberationi interveniat aut per se, aut per Legatos (3). Huic legi magis obnoxiae erant definitiones in materia fidei. Oriens itaque nullam unquam haeresim damnavit, quin statim decretum ad Apostolicam sedem missum sit & in reliquas provincias. Sic damnationes in synodis Occidentalibus decretae ad synodos Orientis mittebantur, ut adnotat sanctus Hilarius; ea videlicet mente, ut caussae communes, cuiusmodi erat materia fidei, tractarentur ex commu-

(1) Vide supra lib. 1. cap. 2.

(2) Vide supra lib. 5. cap. 10. §. 2. in margine.

(3) Vide supra lib. 5. cap. 12. §. 1. & in additione.

muni omnium consensu. Sed magnificum erat pro Romana sede, quod, quum ipsa prima esset, ubi florebat principatus Apostolicae sedis, ut cum Augustino lo,uar, eius auctoritas iuncta synodis Occidentalibus magni momenti erat ad commendandam damnationem haereticorum & anathemata adversus eos decreta, quae facilius ob hoc ipsum exsecutioni mandabantur: cuius moris clara documenta exstant in actis Conciliorum Ephesini & Chalcedonensis aliorumque posteriorum.

III. Necessarium autem visum est haec per transennam adnotare; ut si qua forte suspicio in quorumdam animis suborta esset adversus ea, quae superius dicta sunt, quasi illa convellerent reverentiam, quae sedi Apostolicae debetur, iis scrupulus omnis eximatur; tum etiam, ut hinc occasionem peteremus heic agendi de quorumdam Orientalium Episcoporum in synodis suis depositorum appellationibus ad sedem Romanam. Constat enim, Episcopis illis irrogatas esse iniurias ob caussam fidei. Quoniam vero conservatio verae religionis adversus haereses praecipue spectabat ad sedem Apostolicam urbis Romae, hinc factum, ut, quoties Episcopi illi litteras Episcopi Romani in Orientem deferrent, in quibus contineretur, eos in communionem fuisse receptos, sedibus suis restituerentur ab Episcopis catholicis: cuius rei exstant exempla valde illustria. Non loquor de Athanasio aliisque Orientis Episcopis, quorum supra mentionem feci, quoniam caussa eorum examinata fuit, tamquam ad disciplinam pertineret; tametsi fatendum est, habitam quoque fuisse ab Occidentalibus rationem oppressionis, quam Episcopi illi patiebantur ob caussam fidei. De Eustathio Sebasteno Episcopo loquor, Flaviano & Theodoreto.

IV. Sebastenus ille depositus fuit ab Arianis in Concilio Melitino, quae civitas est Armeniae inferioris. Dein catholici Orientis Episcopi Lampsacum convenerunt anno CCCLXIV. ibique synodum celebrarunt, cui Eustathius interfuit. Quin etiam cum nonnullis Episcopis in Occidentem missus est, cum formulis fidei, quae decreta erant pro restitutione verae fidei adversus perturbationem, quam Constantii Imperatoris auctoritas invexerat. Receptus itaque est in communionem ab Episcopo Romano & Occidentalibus; litterasque a Liberio Pontifice obtinuit, quarum auctoritate restitueretur in sedem suam. Quum autem Cappadociam remeasset, litteras illas obtulit synodo Dioeceseos Ponticae, quae apud Tyanam habebatur, ad quam synodum pertinebat provincia Armenia secunda; a qua synodo redditus est Ecclesiae Sebastenae. Restitutionem illam auctoritate litterarum Episcopi Romani factam fuisse testatur sanctus Basilius in epistola LXXIV. quae data est ad Episcopos Occidentales. Certum quidem est, Eustathii depositionem irritam & nullam fuisse, eo quod ab haereticis facta esset, tum etiam ita sensisse synodum Lampsacenam, quae, spreto iudicio illo, Eustathium in suam communionem recepit & syn-

& synodo interesse consensit, ac praeterea in Occidentem miserat legatione functurum pro synodo Lampsacena. Quia tamen suspicio adversus eum orta erat in caussa fidei, magni ponderis ad confirmandam exsecutionem rerum decretarum fuit epistola illa Liberii & iussio eius pro restituendo Eustathio data post iudicium synodorum Orientis & Occidentis. Ob hoc igitur synodus Tyanensis, cuius iudicio suberat Eustathius in caussa disciplinae, eum insuperhabitis suspicionibus de fide recepit in vim decreti pontificii, tametsi ignoraret, quibus conditionibus eum Liberius recepisset in suam communionem. Haec sunt verba Basilii ex eadem epistola LXXIV. *Quae vero sint illi a beatissimo Episcopo Liberio proposita, & ad quae consenserit, nobis clam est; nisi quod epistolam attulit, per quam restitueretur. Eam ubi Tyanensi synodo exhibuit, in suum locum restitutus est.*

V. Locum inter appellationes ad Episcopum Romanum non tribuo ei, quae sub nomine Eutychetis Archimandritae circumfertur post damnationem eius a Flaviano Episcopo Constantinopolitano peractam, tametsi ea vulgo obtrudatur, quoties controversiae de caussis religionis agitantur. Nolim tamen negare, quin Pontificem Romanum appellaverit; sed tamen contendo, non ad solum Romanum Pontificem provocasse. Exemplum hoc variis in locis Replicae suae laudat illustrissimus Cardinalis Perronius, & appellationem illam Eutychetis probare se putat auctoritate epistolae sancti Leonis ad Flavianum. Ait enim Leo, se libellum Eutychetis recepisse; in quo continebatur, eum *evocatum sui praesentiam non denegasse, adeo, ut in ipso iudicio libellum appellationis se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum; qua ratione compulsus sit, ut contestatorios libellos in urbe Constantinopolitana proponeret.* Verum quia appellatio illa non dicitur facta esse ad Apostolicam sedem, ut probationem impleat Perronius, addit auctoritatem Flaviani Leoni respondentis, cuius haec sunt verba: *Quia idem Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia & calliditate, dicens, iudicii tempore libellos se dedisse appellationis nobis & hic convenienti sancto Concilio & appellasse vestram sanctitatem; quod nequaquam factum est.* Sed ex verbis illis colligi non potest, appellatas non fuisse reliquas sedes (4). Sane dissimulanda non est veritas. Appellavit enim Eutyches synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam & Thessalonicensem, sed clanculum, & in aurem Patricii Florentii, post iudicium factum, & post solutam synodum. Vnde colliguntur duae egregiae regulae. Prima, caussam fidei, quum communis sit & generalis, iudicandam esse a synodis Ecclesiae universae, praecipue vero a Romana, quae omnium prima est; tum depositionem haeretici, quae sequitur ex decisione

 fidei,

(4) Vide lib. 4. cap. 4. §. 2.

fidei, definitivo decreto iudicandam esse ab omnibus, si nova sit haeresis, neque hactenus damnata fuerit ab Ecclesia. Secunda vero regula haec est, appellationes factas ad Patriarchas, censeri etiam factas ad eorum synodos, ut constat ex formula appellationis Eutychetis. Non appellavit autem ad synodos Orientis, quod Patriarcha Antiochenus subscripsisset sententiae Flaviani, & quod plures Metropolitani Dioecescon Asianae, Ponticae & Thracicae adessent in Concilio Constantinopolitano. Ea vero, quae huc usque dicta sunt de appellatione Eutychetis, desumta sunt ex actis Concilii Constantinopolitani, habiti iussu Imperatoris Theodosii post damnationem Eutychetis ad convincendas falsitates, quas haereticus ille contendebat admissas esse in actis superioris Concilii. Inter ceteras querelas, Constantinus monachus Eutychetis procurator dixit eum, quum sententia depositionis legeretur, provocasse ad synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam & Thessalonicensem, verum eius appellationem actis non esse intertam. Haec sunt enim Constantini verba in actis huius secundi Concilii Constantinopolitani, quae referuntur in actione prima Concilii Chalcedonensis: ἀναγινωσκομένης τῆς καθαιρέσεως ἐπεκαλέσατο τὴν ἁγίαν σύνοδον τοῦ ἁγιωτάτου Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ Θεσσαλονίκης. Tum vero Patricius Florentius dixit Eutychetem, post solutam synodum, sibi in aurem dixisse, provocare se ad synodum Romanam, Aegypriacam & Hierosolymitanam, deque ea provocatione commonefactum a se esse Flavianum. Nullam synodi Thessalonicensis mentionem facit, quod ea Dioecesis subesset tum temporis patriarchatui Occidentis. Haec sunt verba Florentii in eisdem actis: Διαλυθείσης τῆς συνόδου, εἶπε πρός με, ἐπικαλούμενος τὴν Ῥώμης, καὶ τὴν Αἰγύπτου, καὶ τὴν Ἱεροσολύμων σύνοδον.

CAPVT VII.

De appellatione Flaviani Episcopi Constantinopolitani in caussa fidei ad Pontificem Romanum, ut & de iudicio appellationis in Concilio oecumenico peragendo.

SYNOPSIS.

I. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus depositus in synodo Ephesina sub Dioscoro. Quum Dioscorus sententiam promeret, recusatus est a Flaviano. Notatur Perronii hallucinatio, qui tunc appellatum a Dioscoro fuisse putat conceptis verbis. Recusatio fiebat per modum appellationis, etiam post sententiam definitivam. Appellavit deinde, & quidem ad solum Pontificem Romanum. Ceteri enim Patriarchae aderant in Concilio.

II. Flavianus appellavit ad summum Pontificem, libello contestatorio oblato legatis eius. Valentinianus Imp. ait, caussam de integro iudicandam esse a summo Pontifice, quod de caussa fidei ageretur, & quod Flavianus ad eum provocasset secun-

dum

dum solemnitatem Conciliorum.

III. Censet tamen idem Valentinianus, eam caussam in synodo oecumenica iudicandam esse a summo Pontifice adhibitis suffragiis Episcoporum ex universo orbe.

IV. Haud aliter sensit ipse Leo, ac Romana synodus. Sed tamen intra Italiam convocari Concilium postulant a Theodosio.

V. Caussa enim Flaviani connexa erat quaestioni fidei, ut docet idem Leo. Et Valentinianus ait, Flaviani depositionem processisse ex quaestione fidei. Videbat enim, non aliter revisioni consensuros Orientales, quam si fidei negotium retractandum esse diceretur.

VI. Hoc etiam intellexit Leo. Itaque canones Sardicenses laudavit, sub titulo tamen synodi Nicaenae. Emendatus canon quartus Sardicensis, qui gravi mendo laborat.

VII. Quid significet Valentinianus, quum ait, Flavianum appellasse Pontificem Romanum secundum solemnitatem Conciliorum. Reiecta Cardinalis Perronii coniectura. Indicat eum appellasse per libellum, non autem viva voce, aut in aurem, ut Eutycheti contigerat.

I. VEniendum nunc ad appellationes Flaviani & Theodoreti, quae magni momenti sunt. Damnatus ob novam haeresim Eutiches a Flaviano, impetravit ab Imperatore Theodosio, ut Concilium generale apud Ephesum haberetur, cui Dioscorus Episcopus Alexandrinus praesideret. In eo autem minis actum est apud Episcopos, ut se accommodare cogerentur ad desiderium Dioscori. Itaque Eutychete restituto, Flavianus depositus est in hac synodo, quae vulgo secunda Ephesina dicitur; interdum vero synodus Ephesina sub Dioscoro, aliquando praedatoria synodus, & latrocinium Ephesinum. Sed quum Dioscorus, qui primo loco censebat, sententiam promeret, qua deponendum esse Flavianum pronuntiabat, iste Dioscorum recusavit, (*) Graeco verbo utens, παραιτοῦμαί σε. Legati vero summi Pontificis huic sententiae intercesserunt, Latino verbo usi, *Contradicitur*. Illustrissimus Cardinalis Perronius, adhaerens antiquae versioni huius Concilii, existimat, his omnino verbis Graecis significari *Appello a te*. Vnde occasionem sumit suspicandi, corrupta esse acta isthaec, quod verbis tantum generalibus concepta sit haec appellatio, nec ad Papam fiat disertis verbis. Verum necessarium non est, ad haec extrema deveniri: quia, ut dixi, verba Flaviani, desumta videlicet ex formula iuris (1), nihil aliud significant, quam recusari a se Dioscorum (2). Quo-

(*) Hanc observationem, quae verissima est, vehementer pro sua temeritate exagitavit Ioannes David in libro de iudiciis canonicis Episcoporum pag. 300. ob id merito reprehensus a Paschasio Quesnello. Nam Rusticus Diaconus in annotationibus suis ad hunc locum actorum Concilii Chalcedonensis ait: *Possumus dicere &c: Refuto te*. In Concilio Basileensi, quum die octava mensis Septembris anni MCCCCXXXV. relegerentur quaedam decreta Concilii Toletani & Chalcedonensis, ita lectum est ex Chalcedonensi: *Haec est fides patrum. Qui praeter ista sapit, haereticus est. Qui aliter sapit, anathema sit. Appello a te; quasi diceret, Refuto te*. Ita testatur Petrus Brunetus Notarius Concilii Basileensis in libro diurno, quem scripsit de gestis eiusdem Concilii.

(1) L. ult. C. de sententiis l. 16. & 18. C. de iudiciis.

(2) Vide Cuiac. lib. 9. observat. c. 23.

Quoniam vero per illas tempestates recusatio fiebat per modum appellationis, etiam post sententiam definitivam, non autem eo modo, qui introductus dein fuit a Iustiniano, hinc factum, ut Flavianus, Dioscorum recusans, ab eo quidem per consequentiam appellaverit, non tamen conceptis verbis. Nam post habitum tandem Concilium libellum appellationis tradidit Legatis summi Pontificis, sic tamen, ut ad solum Pontificem Romanum provocaverit. Necessitate autem coactus fuit ita agere, eo quod reliqui Patriarchae adessent in Concilio, solusque Romanus deesset; cuius sententia ob hoc ipsum integra erat, tum quod Legati publice contradixissent depositioni Flaviani, tum etiam quod epistola Leonis in caussa fidei lecta non fuisset in synodo; tametsi Legati id frequenter petiissent, & decretum ter fuisset a Dioscoro, qui tamen exsecutionis huius decreti curam omnem abiecit. Huius dein repulsae poenas luit, quum ob hanc ipsam caussam depositus est in Concilio Chalcedonensi.

II. Flavianum vero ad Leonem Papam provocasse, tradito Legatis libello appellationis, manifeste probatur ex epistola Imperatoris Valentiniani ad Theodosium; ex qua praeterea colliguntur duo capita magni momenti, tum quoad auctoritatem summi Pontificis, tum etiam quoad disciplinam illius aevi. Iam enim supra observavimus in capite sexto huius libri, definitiones fidei non potuisse decerni absque sententia Pontificis Romani. Dioscorus autem in Concilio Ephesino impedivit, ne Leonis epistola legeretur, & per consequentiam impedivit, ne sententia Leonis adversus haeresim Eutychetis publicaretur. Vnde concludit Valentinianus, non obstare synodum Ephesinam, quin necesse sit, ut caussa de integro iudicetur a summo Pontifice, etiam quoad depositionem Flaviani, quod de caussa fidei ageretur, & quod Flavianus ad eum provocasset iuxta solemnitatem Conciliorum. Haec sunt verba Valentiniani ad Theodosium scribentis (3): *Quam*, (id est, fidem) *nos a nostris maioribus traditam debemus cum omni competenti devotione defendere, & dignitatem proprie venerationis beato Petro Apostolo intemeratam & in nostris temporibus conservare: quatenus beatissimus Romanae civitatis Episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide & sacerdotibus iudicare. Huius enim rei gratia, secundum solemnitatem Conciliorum & Constantinopolitanus Episcopus eum per libellos appellavit, propter contentionem, quae orta est de fide.*

III. Verum quemadmodum necessitas interventionis summi Pontificis luculenter probatur auctoritate huius epistolae, sic ex iis, quae sequuntur, (quem tamen locum laudare non consueverunt ii, qui de controversiis scribunt) manifeste patet, necessarium prorsus fuisse, ut quaestio illa fidei a summo Pontifice iudicaretur in Concilio oecu-

(3) Epist. Valent. par. 1. Concil. Chalced. c. 25.

cumenico, adhibitis suffragiis Episcoporum ex universo orbe. Ait enim Valentinianus: *Huic itaque postulanti* (id est, Leoni) *& coniuranti salutem nostram communem annuere non negavi, quatenus ad tuam mansuetudinem petitionem meam ingererem; ut praedictus sacerdos congregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus intra Italiam, omni praeiudicio submoto, a principio omnem caussam, quae vertitur, sollicita probatione cognoscens, sententiam ferat, quam fides & ratio verae divinitatis expostulat.*

IV. Haud aliter sensit ipse Leo ac Romana synodus. Constat quippe, eos caussam fidei aut Flaviani, quae cohaerebat quaestioni fidei in Concilio Ephesino pessumdatae, non alibi iudicandam censuisse, quam in Concilio oecumenico ex Episcopis Orientis & Occidentis conflato, quod tamen intra Italiam convocari a Theodosio cupiebant. Quod liquido patet ex epistola Leonis & synodi Romanae descripta in parte prima Concilii Chalcedonensis. *Cui sacramento*, inquiunt (4), id est, verae divinitatis & verae humanitatis in Christo, *quia impie nunc a paucis imprudentibus obviatur, omnes partium nostrarum Ecclesiae, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus & lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia & nostri fideliter reclamarunt, & eisdem libellum appellationis Flavianus Episcopus dedit, generalem synodum iubeatis intra Italiam celebrari, quae omnes offensiones ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium vel in caritate divisum, convenientibus utique Orientalium provinciarum Episcopis.*

V. Sed Leonem ea de caussa voluisse Flaviani negotium in Concilio generali retractare, quod quaestioni fidei connexum esset, docent haec verba ex eadem epistola: *Talemque ab ipso*, id est, Dioscoro, *prolatam esse sententiam, ut, dum homo unus*, id est, Flavianus, *impetitur, in omnem Ecclesiam saeviretur. Quod nostri ab apostolica sede directi adeo impium & catholicae fidei esse contrarium viderunt, ut ad consentiendum nulla potuerint oppressione compelli.* Ob hoc ipsum Valentinianus Imperator in laudata superius epistola ait, depositionem Flaviani processisse ex quaestione fidei, intelligens videlicet Orientales, si ratio haec abesset, non concessuros appellationi Flaviani, neque caussae eius revisioni consensuros.

VI. At Leo agnoscens, quanta vis esset huius rationis, epistolae suae inseruit canonem Sardicensem, ut ostenderet, aequum esse post appellationem Flaviani, ut nova synodus Romae haberetur, nihilque interim innovaretur: Canones enim Sardicenses ab annis plus minus triginta in Occidente recepti erant, laudati a Zosimo tamquam a synodo Nicaena petiti. Cuius vestigiis inhaerens Leo illos ex eadem synodo laudat: *Quam autem post appellationem interpositam*, inquit, *hoc necessario postuletur, canonum Nicaeae habitorum decreta testantur,*

(4) Parte 1. Conc. Chalced. c. 10. & 20.

tur, quae a totius mundi sunt sacerdotibus constituta, quaeque subter annexa sunt. Exemplar huius canonis exstat in calce huius epistolae, non quidem inter epistolas Leonis, sed in calce versionis Graecae, quae exstat in actis Concilii Chalcedonensis; ubi quoque descriptus est canon quartus Sardicensis, paraphrastice tamen, & corruptus a librario. Et corruptionem quidem iam alii deprehenderunt. Nemo tamen hactenus ei medicinam adhibere tentavit. Perturbatus est autem sensus canonis in his praecipue verbis: Και διαμαρτυρηται ἐν πολει των καινων κινηθηναι τα τε πραγματα. Anxii sunt eruditi in investigando sensu horum verborum, ἐν πολει των καινων, quae nihil significant. Ego vero existimo, legendum esse ἐν πολει των Ρωμαιων: quae verba quum per abbreviationem scripta essent, erroris occasionem praebuerunt. Atque secundum hanc emendationem sic verti debet hic locus: *& protestatus sit, in urbe Roma negotium esse peragendum*; quod probatur ex ultimis verbis exemplaris huius canonis, quae sic habent: ἃ μη παρα των ἐκεισε κριντων δεξηται τον ὁρον. Canon autem Sardicensis quartus iubet, ne quis in locum Episcopi depositi substituatur, *priusquam Romanus Episcopus sententiam tulerit.* Itaque necessarium est, ut in eo exemplari voces κρινται ἐκεισε, id est, *iudices, qui sunt ibi*, significent iudices Romanos: quos tamen quum significare non possint, nisi ratione habita verborum, quae praecesserunt, necessaria est emendatio, quam proposuimus, ἐν πολει των Ρωμαιων.

VIII. Quaeri potest, quid intellexerit Imperator Valentinianus, dum scriberet, Flavianum scripto appellasse Pontificem Romanum secundum morem Conciliorum (5). Illustrissimus Cardinalis Perronius hunc esse eorum verborum sensum putat, eam nimirum fuisse synodorum consuetudinem, ut appellationes admitterent ad summum Pontificem; ac statim eam consuetudinem arcessit a canonibus Sardicensibus. Verum verba ipsa aperte repugnant huic interpretationi. Nam quum, ut docet Concilium Africanum, *quaedam canone constent, & quaedam consuetudine*, planum est, Valentinianum, quum Flaviani facinus tribuit consuetudini, eius originem non petere a canonibus Sardicensibus. Praeterea non loquitur in singulari, hanc esse consuetudinem Concilii, sed Conciliorum in plurali; quod coërceri non potest ad solum Sardicense Concilium. Verum itaque sensum indicat vetus versio Concilii Chalcedonensis, quae habet: *Secundum solemnitatem Conciliorum cum per libellos appellavit.* Verba enim illa, *secundum solemnitatem Conciliorum*, respondent Graecis illis, κατα το ἐθος των συνοδων. Significant autem, Flavianum appellasse, non solum viva voce, & in aurem, ut acciderat Eutycheti, sed *per libellum*, hoc est, scripto, *secundum solemnitatem Conciliorum*, id est, Conciliorum provincialium, a quibus ad

(5) Epist. Valent. ad Theodos. part. 1. Conc. Chalced. c. 25. πασαν γαρ χαριν κατα το ἐθος των συνοδων, και ὁ της Κωνσταντινουπολεως ἐπισκοπος αὐτον ἐπεκαλεσατο, δια λιβελλων, ἑνεκα της ἀνακινησεως φιλονεικιας περι της πιστεως.

ad synodos superiores appellabatur *per libellum*, id est, libellum appellatorium (6). Tametsi enim iuxta leges liceat appellare viva voce *inter acta*, aut etiam scripto, libello videlicet appellatorio, in quo continebantur nomina eius, qui appellabat, tum etiam alterius partis, & sententia, a qua appellabatur (7); nihilominus secundum morem Conciliorum appellatio fieri debebat servatis scripturae solemnibus, quemadmodum docet hic locus, qui prorsus singularis est; retinuitque in contextu Graeco vocabulum istud Latinum, *libellus*, quod appellationibus proprium est.

CAPUT VIII.

De appellatione Theodoreti Episcopi Cyrensis ad Pontificem Romanum.

SYNOPSIS.

I. Dioscori saevitia afflixit etiam Theodoretum Episcopum Cyrensem: qui non fuit depositus in secunda synodo Ephesina, ut visum Baronio & Perronio.

II. Damnatus fuit in Concilio Ephesino primo, quod Nestorio favere videretur. Deiectus autem fuit invocatus & inauditus in secundo, in consequentiam sententiae a primo latae.

III. Oppressus Theodoretus Leonem Papam appellavit; a quo receptus est in communionem, atque ea ratione episcopatum suum recepit. Admissus dein ad synodum Chalcedonensem, gravis controversiae occasio fuit; quam ut sedarent iudices, dixerunt, eum venisse tantum, ut accusatorem. Absoluta ergo non fuit restitutio Theodoreti.

IV. Restitutio haec integra fuit, postquam iudicio synodi & Imperatoris comprobata fuit, post anathema Nestorio dictum a Theodoreto.

V. Leo ipse agnoscit definitivum decretum de restitutione Theodoreti debere fieri in synodo.

VI. Agitur de collectione canonum a Theodoreto concinnata, in qua additi sunt canones Sardicenses. Aberant illi a collectione, quam Concilium Chalcedonense probavit.

I. Dioscori saevitia afflixit etiam Theodoretum Episcopum Cyri in patriarchatu Antiocheno, adeo ut coactus fuerit sedis Apostolicae auctoritatem implorare, ut Ecclesiae suae restitueretur. Existimant Cardinales Baronius & Perronius, Theodoretum a Dioscoro depositum esse in Concilio secundo Ephesino. Sed acta huius Concilii probant, institutam in eo accusationem non fuisse adversus Theodoretum, sententiam vero latam esse solum adversus Flavianum & Eusebium Episcopum Dorylaei Eutychetis accusatorem. Sane Leo solius depositionis Flaviani meminit in suis epistolis. Itaque, ut ego quidem existimo, res supra repetenda est.

II. Theodoretus una cum Ioanne Episcopo Antiocheno damnatus fue-

(6) Vide supra cap. 6. §. 5.

(7) L. 1. & 2. ff. de appellat.

fuerat in Concilio primo Ephesino, eo quod scripsisset adversus anathematismos Cyrilli & synodi Alexandrinae, atque ideo videretur favere Nestorio. Ac licet concordia rediisset Ecclesiis Alexandriae & Antiochiae, restaurataque esset earum communio, Aegyptii tamen ferre non poterant Theodoretum. Unde factum, ut Imperator Theodosius, quum convocaret secundam synodum Ephesinam, scripserit ad Dioscorum, nolle se, ut Theodoretus ad eam accedat, nisi ita prius decreverit universa synodus. Quoniam vero deinceps intellexerat, futurum fortassis, ut quamplures Episcopi optarent heic adesse Theodoretum, a quo alienatum se esse ait Princeps, quod in caussa fidei scripsisset nonnulla Cyrillo contraria, altera epistola Dioscoro Alexandrino, Iuvenali Hierosolymitano, & Thalassio Caesareensi maximam tribuit auctoritatem in caussa Theodoreti, & aliis, quae spectant ad cognitionem synodi. Dioscorus, qui tam illustri potestate ornatus erat, Theodoretum non iudicavit in Concilio. Vocandus enim erat ipse, & caussa eius examinanda; quum tamen contraria prorsus cura Dioscoro sederit, nimirum ne Theodoretus accerseretur. Itaque Dioscorus eum habens pro damnato in prima synodo Ephesina, tamquam haereseos Nestorii fautorem, declaravit coram synodo, curaturum se, ut Ephesini canones adversus illum custodiantur, eumque velut Nestorianum ab Ecclesia sua expulit. Huc enim alludunt Aegyptii in Concilio Chalcedonensi. *Cyrillum*, inquiunt, *eiicimus, si Theodoretum acceperimus. Canones istum eiecerunt*. Unde constat, verba haec eorumdem Aegyptiorum, *coram universa synodo damnatus est*, significare, eum fuisse damnatum omissis iudiciorum solemnibus, in consequentiam sententiae Concilii primi Ephesini.

III. Oppressus Theodoretus Leonem Papam appellavit. Appellatio autem eius exstat disertis verbis in epistola, quam scripsit ad Leonem, itemque in epistola ad Renatum Diaconum: in quibus explicat fidem suam, ostenditque, se non esse Nestorianum. Eum itaque Leo recepit in suam communionem, ut ait Paschasinus Legatus in actione prima Concilii Chalcedonensis, atque ea ratione episcopatum illi suum restituit. Eum porro in actione prima Concilii interesse iusserunt iudices imperiales, ob eam videlicet caussam, ut ipsi inquiunt (1), quod sanctissimus Archiepiscopus Leo ei episcopatum suum reddidisset, & quod divinissimus & piissimus Imperator praecepisset, eum adesse in Concilio. Attamen quoniam Aegyptii, Palaestini & Illyriciani gravissimos tumultus excitabant adversus susceptionem Theodoreti, contra Orientalium, Thracicorum, Ponticorum & Asianorum studiis idem attollebatur, iudices in his angustiis constituti eo confugere coacti sunt, ut dicerent, Theodoretum, tametsi locum suum recepisset au-

(1) Act. 1. Concil. Chalcedonens. ὁ ἁγιώτατος Λέων. ἐπειδὴ καὶ ἀποκατέστησεν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπήν

auctoritate Leonis, venisse tamen, ut accusatorem tantum, iniurias suas ulturum, & expurgaturum, si quid adversus eum proponeretur: nam uniuscuiusque partis ius integrum esse (2). Unde colligere licet, absolutam non fuisse restitutionem Theodoreti, sed interim tantum valituram, donec quaestio principalis, ex qua profecta erat eius depositio, retractata fuisset: quod factum est in Concilio Chalcedonensi.

IV. Hic modus agendi repugnat aliquatenus canonibus Sardicensibus; quibus appellatio quidem ad Episcopum Romanum conceditur, non tamen restitutio ante iudicium. Quare necessaria fuit auctoritas Imperatoris, non solum pro iuvanda exsecutione decreti pontificii, sed etiam, ut iure a praedecessoribus suis ad se transmisso propria auctoritate decerneret. Quoniam tamen, ut dixi, restitutio illa nihil detrimenti afferebat quaestioni principali, Concilium in actione octava retractans caussam Theodoreti, ab eo exegit, ut conceptis verbis anathema diceret Nestorio & Eutycheti. Ac res eo processit, ut parum abfuerit, quin is cum ignominia & dedecore pelleretur a synodo, eo quod, quum desideriis patrum statim satisfacere debuisset, damnando aperte & uno verbo haeresim Nestorii, orationem orsus est, ut fidem suam explicaret. Post emissam itaque a Theodoreto fidei professionem Paschasinus Leonis Papae Legatus dixit: *Hoc iudicio sanctissima & venerandissima synodus, insuper vero & nostra humilitas, reddi ei Ecclesiam propriam definivit*; ea tamen conditione, si in fide constans esset: quod omnium Episcoporum suffragiis comprobatum est, & imperiali auctoritate confirmatum a iudicibus *Gloriosissimi iudices dixerunt: Secundum decretum sancti Concilii Theodoretus sanctissimus Episcopus Ecclesiam civitatis Cyri recipiat*. Mentionem autem hoc loco faciunt decreti Concilii, quod definitivum erat.

V. Quare Leo ipse, tametsi scribat, primam caussae Theodoreti cognitionem ad se pertinere, agnoscit tamen, definitivum decretum debere fieri in synodo. Haec sunt eius verba in epistola LXIII. ad Theodoretum, in qua agit de restitutione eius: *Gloriamur in Domino ---, qui nullum eos in fratribus detrimentum habere permisit, sed quae nostro prius ministerio definierat, universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu, ut vere a se prodiisse ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent*.

VI. Sed hoc loco observandum est Theodoretum, qui Romanum Episcopum appellaverat, cupientem patrocinari huic sedi, quae restitutionem suam procuraverat, collectioni canonum a se adornatae inseruisse XXI. canones Sardicenses (3). Exstat enim in bibliotheca

 regia

(2) Φυλαττομενυ δηλονοτι μετα ταυτα παντος λογυ, και ὑμιν και ἐκεινῳ.

(3) Vide lib. 3. cap. 3. §. 8.

regia vetus codex MS. Theodoreti nomine infignitus, quo canonum collectio continetur in quinquaginta titulos diftributa. Conftat autem ex canonibus Nicaenis, Ancyranis, Neocaefarienfibus, Sardicenfibus, Conftantinopolitanis, Ephefinis, & XXVII. Chalcedonenfibus, praeter canones Bafilii & LXXXV. Apoftolicos. In calce huius collectionis exftat collatio Novellarum Iuftiniani, quam Ioannes Scholafticus Patriarcha Conftantinopolitanus elaboravit. Sed collectio illa, quum privato Theodoreti ufui concinnata effet, confirmata non fuit a Concilio Chalcedonenfi. Certum quidem eft, Concilium illud in canone primo tribuiffe auctoritatem cuidam canonum collectioni, ex qua nonnulli canones laudantur in actis Concilii. Verum ea non complectebatur canones Sardicenfes; ut conftat ex collectione Latina Dionyfii Exigui, quae nihil aliud eft, quam verfio Graecae collectionis a Concilio Chalcedonenfi approbatae, quemadmodum obfervavimus in capite quinto huius libri.

CAPVT IX.

De appellatione Chryfoftomi in cauffa difciplinam fpectante ad Concilium oecumenicum.

SYNOPSIS.

I. De appellatione fancti Ioannis Chryfoftomi Epifcopi Conftantinopolitani. Eam non iudicavit fummus Pontifex, ut vulgo exiftimant.

II. Chryfoftomus vocatus in ius a Theophilo Epifcopo Alexandrino eum recufavit. Tum provocavit ad Concilium oecumenicum. Factione quorumdam Epifcoporum repellitur ab Arcadio Imperatore, qui primam fententiam iubet mandari executioni. De hoc agendi modo expoftulat Chryfoftomus apud Innocentium Papam, Venerium Epifcopum Mediolanenfem & Chromatium Aquileienfem. Eum in communionem fuam recipit Innocentius. Tum ad exftinguendum hoc malum neceffariam effe ait univerfalem fynodum, quae coacta non eft. Tum foluta communio Ecclefiarum.

III. Itaque Chryfoftomi appellatio interpofita fuit ad Concilium oecumenicum, & fufcepta ab Imperatore, a Summo Pontifice, & ab Epifcopis Italis. Cenfuit Innocentius Papa, appellationem & cetera, quae interim contigere, fufpendiffe effectum iudicii lati adverfus Chryfoftomum. Implicata eft haec caufsa ob praecipitem damnationem Chryfoftomi factam ante refponfionem Epifcoporum Occidentalium.

IV. Schifma duravit, donec Orientales Chryfoftomi nomen repofuerunt in diptychis Ecclefiae. Explicatus Damafi locus, qui ait fedem Apoftolicam, etiam folam, abfolvifse Chryfoftomum. Tum vulgata perfuafio deftruitur.

I. Exempla appellationum fupra allata pertinent ad depofitiones ob cauffam fidei decretas. Sed praetermittendum non eft exemplum valde illuftre, quod ad folam difciplinam pertinet, editum in magno viro ac fanctiffimo Ioanne Chryfoftomo Epifcopo Conftantinopolitano. Vulgo fcribitur, appellatum ab eo fuiffe Innocentium primum Pontificem Romanum, hunc vero caffaffe iudicium a fyno-

do

do Orientali latum adversus Chrysostomum. Sed si negotium illud penitius introspiciatur, constabit, eam in hac caussa fuisse Romani Pontificis auctoritatem, ut egressa non fuerit modum, qui per illas tempestates illi praescriptus erat, sed auctoritatem illum suam totam integram retinuisse; non ita tamen, ut appellationem iudicaverit tamquam devolutam ad Apostolicam sedem, ut vulgo existimant.

II. Dicta Chrysostomo dies est a Theophilo Episcopo Alexandrino & triginta Episcopis Aegyptiacis, a quibus vocatus est in ius apud suburbium quoddam urbis Chalcedonensis (1). Chrysostomus Theophilum recusavit ob inimicitias capitales; & iudicari se ab eo non posse pronuntiavit, quod iudex esset incompetens. Praeceperat enim canon secundus synodi oecumenicae secundae, ne Aegyptii Episcopi iudicent Thracicos, in quibus erat Constantinopolitanus. Tum provocavit ad Concilium oecumenicum, expurgaturum asseverans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuerit (2). At illi, nulla habita ratione appellationis, sententiam depositionis in eum tulerunt. Dein ab Imperatore Arcadio pellitur; sed biduo post revocatur. In Ecclesiam autem regreditur maiori Episcoporum numero stipatus, quam essent illi, a quibus fuerat condemnatus (3). Vrget vero celebrationem Concilii, appellationi suae insistens: quae suscipitur ab Imperatore, a quo litterae exeunt pro convocatione Concilii. Interim turbulenti aliquot Episcopi, quibus gratia Imperatricis Eudoxiae praesto erat, pronuntiant, restitui non posse Chrysostomum adversus primam depositionem, quod in Ecclesiam regressus foret inexspectata sententia maioris synodi, contemto videlicet canone duodecimo Antiocheno, cui pravam omnino interpretationem adhibent. Dein ab Arcadio Imperatore obtinent, ut prima sententia custodiatur & publica auctoritate mandetur exsecutioni. De hoc agendi modo expostulat Chrysostomus apud Innocentium Papam, Venerium Episcopum Mediolanensem, & Chromatium Aquileiensem, ut scribit Palladius in vita Chrysostomi. Exstat autem eius epistola ad Innocentium, qua Pontificem rogat, ut insuperhabito iudicio illo, quod omni ex parte irritum est, eum conservet in communione sua & Episcoporum Occidentalium, scribatque in Orientem, haec inique facta non habere robur, sicut neque ex sua natura habent. At Pontifex Chrysostomum recipit in suam communionem. In epistola vero ad clerum & populum Ecclesiae Constantinopolitanae data ait, indignum & intolerabile prorsus videri facinus illud, deiectum per vim Episcopum, non servato iudicii specimine, & adversus canones. Addit, ad sopiendos talium procellarum motus necessarium sibi videri, ut universalis synodus congregetur, quam dudum etiam cogendam esse censuerat. Eam

(1) Vide supra cap. 2. §. 11.

(2) Epist. Ioannis Chrysost. ad Innoc. & epist. Innoc. ad clerum CP.

(3) Sozomenus.

Eam ob rem Honorius Imperator Occidentis fratrem suum Arcadium orat, ut Orientales Episcopos congregari iubeat apud Thessalonicam, quae Occidentis urbs erat. Negat Arcadius. Tum Occidentalium & Orientalium Ecclesiarum communio solvitur & dissociatur; quae redintegrari non potest, nisi Orientales in communionem suam recipiant memoriam sancti Ioannis Chrysostomi, qui interim obierat in exsilio.

III. Ex hac narratione colligitur, non quidem Chrysostomum provocasse ad summum Pontificem, aut appellationem eius a Papa iudicatam fuisse, sed appellationem, ab eo interpositam ad Concilium oecumenicum, susceptam esse ab Imperatore pro more illius saeculi, ei porro appellationi consensisse Papam & Episcopos Italos, qui cura sua id dein egerunt apud Imperatores, ut Concilium convocaretur. Sed non eo loci substitit Innocentius. Censuit enim cum Episcopis Italis, appellationem interpositam ante depositionem ac postea renovatam & manifestas iudicii huius nullitates iudicii effectum suspendisse; communionemque suam subtraxit Orientalibus, donec illi sententiae suae accederent. Congruit aliquatenus ea historia cum caussa Athanasii. Immo validior est caussa Chrysostomi, ex eo capite, quod appellatio eius ad futurum Concilium suscepta fit ab Imperatore & a Pontifice Romano. Rursum altera quoque nullitas proferebatur adversus secundam depositionem; quae Occidentalium animos irritavit, qui contumeliam hinc sibi irrogari censuerunt. Theophilus enim Episcopus Alexandrinus & Ioannes Chrysostomus Legatos suos miserunt ad Episcopos Romae & Italiae, ut communi consensu huic perturbationi remedium adhiberi posset. Et tamen inexspectata responsione Episcoporum Occidentalium, qui ab utraque parte per legatos consulti fuerant, praecipitatum in Oriente fuit Chrysostomi iudicium, post quod pulsus est in exsilium. Interim synodus Episcoporum Romae & Italiae censuit terminandas esse controversias illas in Concilio generali, nullam vero partium abstinendam esse a communione ante iudicium eiusdem Concilii. Isthaec quidem docet Palladius. Sed praeterea exstat Honorii Augusti epistola ad Arcadium fratrem, quae id ipsum docet; cuius verba magni momenti sunt. Sic autem habet: *Erat inter Episcopos caussa, quae collato tractatoque consilio deberet absolvi. Missi ad sacerdotes urbis aeternae atque Italiae utraque ex parte Legati. Exspectabatur ex omnium*, id est, Orientalium & Occidentalium, *auctoritate sententia informatura regulam disciplinae. Integrum nempe esse debuerat, nec quidquam novari, dum definitio deliberata procederet; quum interea mirum quoddam praecipitium festinationis exarsit, ut non exspectatis litteris sacerdotum, qui fuerant mutua partium legatione consulti, non examinatis rebus, in exsilium truderentur Antistites, animadversioni prius addicti, quam sententiam iudicii episcopalis experti. Denique quam immatura illa damnatio fuerit, res proba-*

bavit. Namque hi, quorum exspectabatur auctoritas, pacifica Ioanni Episcopo communione permissa, faciendam concordiam censuerunt, nec quemquam putarunt ante iudicium consortio repellendum. Quid nunc aliud superest, quem ut catholicam fidem schismata in diversum dissociata dilacerent?

IV. Sane schisma inter Ecclesias duravit, donec Episcopi Constantinopoleos & Antiochiae nomen Chrysostomi reposuerunt in diptychis Ecclesiae, id est, in libris, in quibus descripta erant nomina Episcoporum defunctorum; quae in liturgia recitabantur, ut eorum memoriae communicaretur, precesque pro eis fierent (4). Cyrillus Episcopus Alexandrinus, Theophili successor, acriter contendit, id fieri non debere, scripta ad Atticum Episcopum CP. gravissima epistola, qua aiebat, id contra canones esse & adversum auctoritati iudicii pro depositione lati, neque ea ratione revocandam esse pacem Ecclesiae, ut interim vulnus atrocissimum canonibus infligatur. Attamen rediit Occidentalibus & Orientalibus concordia post restitutione nominis Chrysostomi. Quare non sine caussa scribere haec potuit Papa Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniae: *Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam catholicorum praesulum certe damnarat; quem simili modo sedes Apostolica, etiam sola, quia non consensit, absolvit.* Quae tamen verba non ita intelligenda sunt, tametsi ea sit multorum persuasio, ut hinc colligi videatur, synodum non esse exsecutoriam absque confirmatione summi Pontificis. Nam nihil aliud hinc erui potest, quam sedem Apostolicam non consensisse exsecutioni huius iudicii adversus Chrisostomum lati, tum quia ipse appellaverat, tum etiam quod irritum prorsus & nullum censendum illud esset; Orientales vero, quum nihil ex obstinata severitate Pontifex Romanus remitteret, necessitate quadam coactos cessisse eius voluntati, ut pacem Ecclesiarum ea occasione interruptam restituerent.

C A P V T X.

De appellatione Ioannis Patriarchae Alexandrini, & de iure Pontificis Romani iudicandi de appellationibus interpositis.

S Y N O P S I S.

I. Ioannes Patriarcha Alexandrinus a Petro Moggo deiectus ad Papam Simplicium appellavit.

II. Summi Pontifices non solum cognoscebant de appellationibus Orientalium, sed etiam primam caussae cognitionem in se trahebant, si de haeresi ageretur. Materia enim fidei est caussa communis. Eo iure usus est Caelestinus adversus Nestorium.

III. Si post damnatam haeresim Patriarchae adhaererent haereticis, deponi poterant a summo Pontifice & sinodo Romana absque

(4) Vide lib. 3. cap. 7. §. 2.

que Concilio oecumenico. Tunc enim Papa se praestat exsecutorem sententiae latae adversus haeresim. Probatur ex Gelasio,

IV. Gregorius magnus iudicavit appellationes interpositas a sententiis Patriarchae Constantinopolitani.

I. MAgni etiam momenti est appellatio Ioannis Patriarchae Alexandrini, quem Petrus Moggus haereticus, iubente Imperatore Zenone, & consentiente Acacio Episcopo Constantinopolitano, episcopatu deturbavit. Imploravit deiectus ille auxilium Calendionis Patriarchae Antiocheni; ex cuius & synodi Orientis sententia Papam Simplicium appellavit, ut scribit Liberatus Archidiaconus Ecclesiae Carthaginiensis in capite XVIII. sui breviarii: *Ioannes ingressus est ad Calendionem Patriarcham; & sumtis ab eo intercessionis synodicis litteris, Romanum Pontificem appellavit, sicut fecit & beatus Athanasius: & suasit scribere pro se Acacio Constantinopolitano.*

II. Non solum autem summi Pontifices cognoscebant de appellationibus Episcoporum & Patriarcharum Orientis, quando agebatur de fide, sed etiam primam caussae cognitionem ad se trahebant, si forte in haeresim incidissent. Nam quia materia fidei est caussa communis & generalis, quae ad universam Ecclesiam pertinet, ut supra dixi, necesse est, ut haeresis ab omnibus Episcopis damnetur, praecipue vero a Romano, qui caput est unitatis, & qui quum primam sedem obtineat, ferre debet primam sententiam; *cuius debet esse prima sententia*, ut loquitur Facundus Hermianensis. Eoque iure usus est Caelestinus Papa adversus Nestorium.

III. At si iam haeresis in synodo damnata fuisset, quemadmodum Eutychiana in Concilio Chalcedonensi, tum, si Patriarchae communionem haereticorum amplectebantur, deponi poterant a summo Pontifice & synodo Romana, neque necessaria erat synodus oecumenica. Eo enim casu Papa se tantum praestat exsecutorem sententiae latae adversus auctores haereseos & eorum complices (1). Ei fundamento innixus Gelasius Papa Acacii Patriarchae Constantinopolitani, qui a Felice Papa deiectus fuerat in synodo Romana, depositionem tuetur adversus exceptionem Euphemii Patriarchae Constantinopolitani, qui aiebat, decessorem suum non potuisse damnari ab uno, id est, a summo Pontifice, absque congregatione synodi. Respondet itaque Gelasius in commonitorio ad Faustum: *In qua*, id est, in synodo Chalcedonensi, *per numerosam sententiam sacerdotum erroris huius auctores constat fuisse damnatos, decessoremque meum exsecutorem fuisse veteris constituti, non novae constitutionis auctorem.*

IV. Auctoritatem iudicandi de appellationibus interpositis a sententiis a Patriarcha CP. latis in caussa fidei retinuit Gregorius magnus, cuius rei exempla exstant in caussa cuiusdam Presbyteri Chalcedonen-

(1) Vide lib. 4. cap. 17. §. 1.

nensis, & monachi cuiusdam Lycaoniae, qui a Ioanne Patriarcha Constantinopolitano appellaverant.

CAPVT XI.

Quod sero canones Sardicenses in Occidente etiam recepti fuerint, ostenditur.

SYNOPSIS.

I. Inquiritur, an canones Sardicenses in Occidente obtinuerint in gratiam Episcoporum deiectorum. Quid Occidentis nomine significetur. Variae Occidentis Dioeceses enumerantur.

II. Sero itaque canones Sardicenses recepti sunt in Occidente. Nam Principes caussas retractari iubebant iure suo; quo eos privare noluit Concilium Sardicense.

III. Ex constitutione Gratiani, qua valde amplificata est auctoritas Episcopi Romani, colligitur, eos canones nondum fuisse receptos in usum.

IV. Ei constitutioni edendae occasionem praebuit Romana synodus, quae aegre ferebat Episcopos in singulis occasionibus accedere ad Imperatores pro impetranda revisione. Ordo itaque iudiciorum nova lege explicatus est a Gratiano, quae plurimum auctoritatis tribuit Episcopo Romano.

V. Referuntur verba rescripti huius Principis.

VI. Missum est illud in exsecutionem quadriennio post, in caussa Priscilliani & sectatorum eius: qui quum damnati fuissent in synodo Caesaraugustana, Romam accesserunt, ut Damaso coram obiecta purgarent. Sed ne in conspectum quidem eius admissi sunt.

VII. Redditi sunt postea Ecclesiis suis a Gratiano. Sed rursum damnati sunt, post mortem Gratiani, studio Ithacii Episcopi.

VIII. Sulpitius Severus aegre fert appellationem Priscilliani non cohibitam fuisse ab Episcopis, qui sententiam adversus eum tulerant. Loquitur autem de appellatione ad Imperatorem. Explicatur locus Sulpitii Severi.

I. Satis, ut arbitror, Orientem spectavimus. Redeamus itaque ad Occidentem, & videamus, an illic obtinuerint canones Sardicenses in gratiam Episcoporum deiectorum. Occidentis nomine per eas tempestates comprehendebantur universae Ecclesiae, qua tum continebantur intra terminos imperii Occidentalis, a confinio Thraciae usque ad Oceanum. Distinctio illa Orientis & Occidentis introducta fuit in imperio temporibus Vespasiani, tametsi corpus imperii divisum non esset. Sed divisionem illam peregit Diocletianus: cuius exemplum imitatus Constantinus imperium divisit inter filios suos, iis limitibus imperiorum constitutis, qui dein Ecclesiarum quoque limites fuere. Divisus autem erat Occidens, aeque ac Oriens, in tractus & Dioeceses numero septem. In Italia quippe duae Dioeceses erant; quarum una urbi Romanae contributa erat, & decem provincias complectebatur; altera vero, quae constabat ex septem provinciis, civitati Mediolanensi suberat. In Illyrico provinciae erant XVIII. quarum caput erat Sirmium. Quum

autem divisum illud fuisset in Orientale & Occidentale, Thessalonica constituta est caput Illyrici Orientalis; reliqua vero Illyrici pars Praefecto praetorio Italiae subiecta fuit. Africana Dioecesis sex provincias complectebatur, quarum caput erat Carthago. Dioecesis vero Gallicana ex XVII. provinciis constabat. Britannica quinque provincias numerabat; Hispanica vero sex. Haec in antecessum monenda erant, ut facilius intelligi possent ea, quae heic dicturi sumus.

II. Canones Sardicenses, qui in schismate Ecclesiae conditi fuerant, sero in Occidente recepti sunt: quoniam Imperatores rescriptis suis decernebant celebrationem synodorum ad iudicandas caussas Episcoporum, tum etiam rescripta concedebant pro retractatione caussarum. Eo autem iure privare Principes noluit synodus Sardicensis; sed tantum in Episcoporum depositorum arbitrio positum esse voluit Episcopum Romanum vel Imperatorem appellare pro obtinenda caussae revisione.

III. Confusio, quae in his synodis occurrebat, & lentitudo negotiorum, quas invehebant rescripta Principum, novae constitutioni occasionem praebuerunt, quae ab Imperatore Gratiano edita est iuxta postulata cuiusdam synodi Romanae. Gratianus ergo iurisdictionem ecclesiasticam ordinavit quoad iudicia Episcoporum de haeresi suspectorum; & in ea lege magna ratio habetur summi Pontificis, sed alio prorsus modo, quam eo, qui fuerat praescriptus in synodo Sardicensi. Vnde colligitur, eos canones nondum fuisse receptos in usum. Nam aut eumdem ordinem tenuisset Gratianus, aut saltem eorumdem canonum mentionem fecisset.

IV. Synodus Romana congregata anno CCCLXXVIII. ex omnibus Episcopis Italiae oravit Gratianum & Valentinianum Impp. ut constitutionem ea de caussa generalem ederent, in eum sensum, quem ipsa suggerabat, ne Episcopi deinceps cogerentur ad Principem accedere in singulis occasionibus. *Quaesumus*, inquiunt Episcopi, *clementiam vestram, ne rursus in plurimis caussis videamur onerosi, ut iubere pietas vestra dignetur*. Itaque rogante synodo, triginta annis post habitum Sardicense Concilium, auctoritate imperiali decretum est, ut Papa Damasus apud Romam iudicet accusationes cum consilio quinque aut septem Episcoporum, & ut accusati compellantur a Praefectis praetorio, Proconsulibus, aut Vicariis eas Ecclesias dimittere, a quibus deiecti fuerint, aut Romano se Pontifici sistere ad subeundum iudicium. Si vero accusati consistant in longinquioribus provinciis, omnis eius caussae cognitio pertinebit ad Metropolitanum illius provinciae. Sed si accusatus fuerit Metropolitanus, tum is debet necessario Romam venire, illic iudicandus, aut ad Episcopos accedere, quos Papa iudices dederit. At si fortasse Metropolitani suspecti essent accusatis, tum eis pro libito licebit provocare ad Roma-

manum Pontificem aut ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum. Statuunt autem Imperatores, ut, quidquid a Pontifice Romano, sive a iudicibus ab eo datis, sive a Metropolitano, aut etiam a Concilio quindecim Episcoporum fuerit statutum, prorsus obtineat; adeo, ut in controversiam deduci non possit, etiam praetextu revisionis, aut alio quovis modo.

V. Vir clarissimus Sirmondus epistolam Concilii Romani itemque rescriptum Gratiani edidit in appendice Codicis Theodosiani. Quamquam rescriptum illud editum fuerat a Baronio in tomo quarto annalium, sed minus emendate. Ea autem, quae ex ea constitutione retulimus, habentur in his verbis. *Volumus autem, ut quicumque iudicio Damasi, quod ille cum consilio quinque vel septem habuerit Episcoporum, vel eorum, qui catholici sunt, iudicio vel consilio condemnatus fuerit, si iniuste voluerit Ecclesiam retentare, ut qui evocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non ivisset, aut ab illustribus viris Praefectis praetorio Galliae atque Italiae, sive a Proconsulibus, vel Vicariis, auctoritate adhibita, ad episcopale iudicium remittatur, ut ad urbem Romam sub prosecutione perveniat. Aut si in longinquioribus partibus alicuius ferocitas talis emerserit, omnis eius caussae dictio ad Metropolitae in eadem provincia Episcopi deducatur examen. Vel si ipse Metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos, quos Romanus Episcopus iudices dederit, sine dilatione contendat.* Infra: *Quod si vel Metropolitani Episcopi vel cuiuscumque sacerdotis iniquitas est suspecta aut gratia, ad Romanum Episcopum vel ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum liceat provocare; modo ne, post examen habitum, quod definitum fuerit, integretur.*

VI. Exsecutionis huius rescripti exemplum exstat anno CCCLXXXI. in caussa Priscilliani haeretici, hominis Hispani, Instantiique Episcopi & Salviani sectatorum eius, qui damnati fuerunt in Concilio Caesaraugustano. Hi ergo, post sententiam synodi, Romam accesserunt, ut Damaso coram obiecta purgarent; sed ne copiam quidem sui facere voluit Pontifex, ut Sulpitius Severus adnotavit in libro secundo historiae sacrae. *Instantius*, inquit, *Salvianus & Priscillianus Romam profecti, ut apud Damasum Urbis ea tempestate Episcopum obiecta purgarent*. Infra: *Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem eius admissi sunt*.

VII. Sed postea rescriptum ab Imperatore Gratiano impetrarunt, quo missa est in irritum sententia adversus eos lata in Concilio Caesaraugustano, Ecclesiisque suis redditi sunt. Post mortem Gratiani, Ithacius Episcopus Hispanus, qui primum iudicium adversus Priscillianum procuraverat, Imperatorem Maximum adiit, qui Gallias, Hispanias, & Britanniam sub imperium acceperat: a quo synodum Burdigalae in Aquitania secunda cogendam impetravit, in qua In-

stantius ab episcopatu suo deiectus est. Priscillianus vero, quum iurisdictionem Episcoporum refugeret, provocavit ad Imperatorem; auditusque apud urbem Treverensem, capite damnatus est a Praefecto praetorio una cum quibusdam sectatoribus suis.

VIII. Sulpitius Severus, cui narrationem hanc debemus, aegre fert, quod Episcopi acquieverint appellationi Priscilliani; quem potius damnare debuerant velut contumacem; vel si ipsi reo suspecti essent, iudicium illud reservare debuerant aliis Episcopis, non autem Imperatori, ut ipse ait; idque eam haud dubie ob caussam, quod iudicium de haeresi ad iurisdictionem ecclesiasticam pertineret post editam Gratiani constitutionem. *Priscillianus vero, ne ab Episcopis audiretur*, inquit Severus, *ad Principem provocavit. Permissumque id nostrorum inconstantia: quia aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si sibi ipsi suspecti habebantur, aliis Episcopis audientiam reservare, non caussam Imperatori de tam manifestis criminibus permittere*. Arbitror autem temperamentum illud a Sulpitio Severo propositum, nimirum, ut rei ad aliud Episcoporum Concilium dimittantur ob suspicionem primorum iudicum, ex rescripto Gratiani petitum esse; nisi si id factum est ob receptum ea tempestate morem, ut si forte synodus cuipiam suspecta videretur, Princeps reum & actorem ad aliud Concilium dimitteret, quod litteris imperialibus contrahebatur, ut constat ex actis Concilii Berytensis, relatis in actione nona Concilii Chalcedonensis. Vnde sequi videatur, eam Severo mentem fuisse, ut existimaverit, potuisse Maximum congregare aliam synodum, eo quod Episcopi Burdigalae congregati reo suspecti forent.

CAPVT XII.

Vlterius demonstratur, ne quidem aetate Innocentii I. Sardicenses canones fuisse receptos, ubi simul de relationibus ad sedem Romanam agitur.

SYNOPSIS.

I. Aetate Innocentii primi canones Sardicenses nondum recepti erant. Is enim iura sedis suae arcessit a Concilio Nicaeno.

II. Canon sextus Nicaenus conservavit privilegia Ecclesiae Romanae. Inquiritur in privilegia illa. Duae Dioeceses Italiae prorsus parebant constitutis Apostolicae sedis. Ceterae vero Occidentis Ecclesiae tenebantur ad eam mittere relationes.

III. Tenebantur ergo referre ad Apostolicam sedem de quaestionibus difficilioribus & ambiguis. In quo summus Pontifex utebatur iure quodam imperiali.

IV. Duplex relationum genus in Ecclesia. Vel quando de fide agebatur, vel de quodam disciplinae capite nondum aperte definito in canonibus. Inferioris ordinis Episcopi referre ad Patriarchas debebant de caussis fidei. Probatur ex Hieronymo.

V. Caussae ergo fidei referebantur ex utraque

quae Ecclesia ad Pontificem Romanum, ut de integro examinarentur in synodo Romana. Relationes Orientis non mittebantur ad Apostolicam sedem, nisi post examen synodi patriarchalis. Relationes vero Occidentis recta ex provinciis ad eam sedem deferebantur.

VI. Ius illud Apostolicae sedis canonibus & vetustae consuetudini tribuit Innocentius primus. Quoad canones; probatur ex illius epistola ad Concilium Milevitanum.

VII. Quoad antiquam vero traditionem, eam ille ostendit in epistola ad Concilium Carthaginiense. Referuntur verba illius epistolae, & explicantur. Gelasius Papa docet, in caussis fidei summam totius iudicii deberi Apostolicae sedi. Iustinianus Imperator relationem ad Ioannem secundum Papam misit in caussa fidei.

I. NOndum etiam recepti erant canones Sardicenses aetate Innocentii primi, id est, ad annum quadringentesimum. Ius enim, quod ille vindicat sedi suae, prorsus petit a canonibus synodi Nicaenae: quorum sensum, quoad iura Romani Pontificis in Occidente, primus ille aperuit in epistola ad Victricium Episcopum Rotomagensem. Quoniam vero hic locus nondum satis explicatus est, ut ego quidem arbitror, ei explicando nostra quoque cura non deerit; praesertim quum res ista pertineat etiam ad materiam, quam tracto, ad depositionem videlicet Episcoporum.

II. Canon sextus Nicaenus privilegia sua, in quorum possessione tunc erat Ecclesia Romana, ei conservavit, aeque ac Ecclesiis Alexandriae & Antiochiae, aliisque, quarum magna dignitas erat. Verum non explicat, quaenam fuerint illa privilegia, aut ad quas provincias porrigerentur. Quinimmo cuncta consuetudini adscribit, quae facile deprehendi non potest in illa antiquitate, eo quod novi canones prorsus mutaverint antiquam formam. Vnde fit, ut hodie multum laboremus in detegendis iuribus illis. Attamen affirmare licet, duas dioeceses Italicas sedis Apostolicae constitutis omnino paruisse per illas tempestates; quod synodum eius patriarchalem constituerunt, ut alibi ostendi. At ceterae Occidentis provinciae tenebantur mittere ad eam relationes, tamquam ad sedem, in qua residebat principatus sedis Apostolicae, & unde fides manaverat in provincias. Roma ergo erat velut matrix fidei. Ecclesiae vero ceterarum Occidentis provinciarum erant velut coloniae quaedam ab ea urbe pendentes; in quo similes erant Ecclesiis Italicis. Hic est sensus epistolae Innocentii primi ad Decentium Episcopum Eugubinum. *Praesertim quum sit manifestum* inquit, *in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interiacentes nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus aut eius successores constituerunt sacerdotes.* Infra: *Oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse, non dubium est; ne, dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.*

III. Subiectio illa provinciarum Occidentis, quae ad synodum patriarchalem Romanam non pertinebant, non versabatur tantum in reve-

reverentia quadam & obsequio erga sedem Apostolicam, sed in eo praecipue, quod illae tenerentur referre ad Pontifices Romanos de quaestionibus difficilioribus & ambiguis, quae incidebant. In quo summus Pontifex utebatur iure quodam imperiali, quod probat supremam eius auctoritatem. Frustra enim sunt, qui eam quaerunt in appellationibus Episcoporum, quae in veteri Ecclesia non recipiebantur.

IV. Sed ut melius intelligamus, quid eximium habeat ius illud relationis, observandum est, nomen illud ex iure civili sumtum esse (1): ubi legimus, Praesides provinciarum relationes ad Principem misisse, quando dubiae litis occasio id exsigebat: cuius rei exempla exstant in Codice Theodosiano & Iustinianeo. Quem relationum morem a Plinio Secundo, quum ad ordinandam Bithyniam & Pontum a Traiano Principe missus esset, frequenter usurpatum fuisse legimus. In Ecclesia vero duo caussarum genera erant, in quibus necessarius erat usus relationum. Nimirum quoties agebatur de fidei controversae capitibus, vel de quopiam dubiae disciplinae capite nondum satis aperte definito in canonibus. Nam quoad materiam fidei, exstat insignis locus apud Hieronymum in epistola LXI. quae data est ad Ioannem Episcopum Hierosolymorum; ex qua patet, eam necessitatem inferioris ordinis Episcopis incubuisse, ut ab iis referendum esset ad Patriarchas de caussis fidei. Scribens enim, ut dixi, ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, cum eo graviter expostulat, quod obortis in Palaestina controversiis de erroribus Origenis, de iis retulisset ad Theophilum Episcopum Alexandrinum, quum potius iuxta Nicaeni canonis praescriptum referre debuisset ad Metropolitanum suum, Episcopum videlicet Caesariensem, aut ad Episcopum Antiochiae, qui Orientis atque adeo Palaestinae Metropolitanus erat. *Antiochiam*, inquit, *quae est metropolis Orientis, referre debueras.*

V. Caussae ergo fidei ad summum Pontificem referebantur post iudicia synodorum provincialium, non solum ex Occidente, sed etiam ex Oriente, ut de integro examinarentur in synodo Romana. Sed illud discrimen intercedebat, quod relationes Orientis non mittebantur ad Apostolicam sedem, nisi postquam examinatae fuerant in synodo patriarchali, quum e contra relationes Occidentis recta ex provinciis ad sedem Romanam commearent. Sic post damnatam Pelagii & Caelestii haeresim Concilium Carthaginiense & Milevitanum relationem ad Innocentium primum miserunt anno CCCCII. ut iudicium ab ipsis latum sedis Apostolicae auctoritate firmaretur. Haec sunt verba epistolae Concilii Milevitani ad Innocentium: *Hoc itaque gestum, domine frater, sanctae caritati tuae intimandum duximus, ut statutis nostrae mediocritatis etiam Apostolicae sedis adhiberetur auctoritas.* De relationibus utriusque Concilii habita cognitio est in Concilio Romano.

(1) Vide lib. 1. cap. 10.

no. Sic enim eorum synodicas epistolas vocat Innocentius in epistola XXVII. ad Aurelium Episcopum Carthaginiensem, missa per Iulium Episcopum, quem ad eumdem Aurelium redire iussit *cum Apostolicae sedis ad relationem duplicis synodi iudicatis*. Idem quoque relationis vocabulum usurpat ipse Innocentius in epistola ad eumdem Aurelium & Augustinum Hipponensem Episcopum, quae est XCVI. inter epistolas Augustini: *Vestris relationibus respondentes rescripsimus*. Itemque in responsione ad Concilium Milevitanum, epistola XCI. inter epistolas eiusdem Augustini: *Fiant enim necesse est cautiores, quum inventores malorum ad duplicis relationem synodi sententiae nostrae statutis viderint ab ecclesiastica communione seiunctos*.

VI. Ius illud Apostolicae sedis, recipiendi nimirum relationes synodorum, canonibus & vetustae consuetudini tribuit idem Innocentius. Nam quoad canones, illos laudat in epistola, quam diximus, ad Concilium Milevitanum, quam iis verbis conceptam esse, ait Augustinus in epistola CVI. quae sedis Apostolicae sacerdotem decebant. Nam postquam synodum illam laudibus prosecutus est, quod eo officio defuncta esset erga sedem Apostolicam, exemplo aliarum provinciarum, addit, Africanos ita agentes canonum constituta servasse, & universo orbi profuisse, quod haeresim damnaverint. *Neque enim*, inquit Innocentius, *hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmastis, scientes, quod per omnes provincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent; praesertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror, omnes fratres & coëpiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra, quod per totum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse*. Infra: *Gemino igitur bono caritas vestra fungetur. Nam & canonum potiemini gratia servatorum, & beneficio vestro totus orbis tutabitur*.

VII. Quoad antiquam vero traditionem, disciplinam ecclesiasticam ac decreta patrum, laudantur ab eo isthaec omnia ad asserendum Romanae sedis privilegium in epistola eius ad synodum Carthaginensem, quae est XCII. inter epistolas Augustini. *Antiquae traditionis exempla servantes*, ait idem Innocentius, *& ecclesiasticae memores disciplinae, nostrae religionis vigorem non minus nunc in consulendo, quam antea, quum pronuntiaretis, veneratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium, scientes quid Apostolicae sedi debeatur; quum omnes hoc loco positi, ipsum sequi desideremus Apostolum, a quo ipse episcopatus & tota auctoritas nominis huius emersit. Quem sequentes, tam mala iam damnare novimus, quam probare laudanda, vel id vero quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda; quod illi non humana, sed divina decrevere sententia; ut quidquid quamvis de disiunctis remotisque provinciis*

ctiis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius sedis notitiam perveniret, ut tota huius auctoritate, iusta quae fuerit pronuntiatio, firmaretur. Clausula illa generalis, *Quidquid*, coërceri debet ad materiam, qua de agitur, iuxta vulgatam iuris definitionem. Atque adeo restringenda est ad caussas fidei, ut docet Innocentius ipse in epistola ad Concilium Milevitanum: *praesertim*, inquit, *quoties fidei ratio ventilatur.* Quare recte Gelasius Papa in commonitorio ad Faustum scripsit principalem auctoritatem, licet non totam, deberi iuxta canones sedi Apostolicae in caussa fidei: *Quantum ad religionem pertinet, nonnisi Apostolicae sedi, iuxta canones, debetur summa iudicii totius*. Exstat autem in Codice Iustinianeo relatio in caussa fidei a Iustiniano Augusto facta ad Ioannem II. Pontificem Romanum (2).

C A P V T XIII.

De relationibus in caussis dubiae disciplinae & aliis maioribus ad Pontificem Romanum.

S Y N O P S I S.

I. Referebatur etiam ad sedem Apostolicam de caussis dubiae disciplinae. Ratio huius instituti proponitur, petita ex necessitate communionis cum Ecclesia Romana. Relatio & consultatio promiscue accipiuntur. Probatur multis auctoritatibus.

II. Relationes itaque & consultationes ad Apostolicam sedem mittebantur in capitibus dubiae disciplinae. Quod ostenditur exemplo Himerii Episcopi Tarraconensis, qui Siricium Papam interrogavit de quindecim capitibus disciplinae, quae magni momenti erant.

III. Probatur etiam ex Innocentio primo, qui morem illum arcessit ab institutione maiorum.

IV. Ea autem mens fuit Romanis Pontificibus, quum consultationibus provincialium respondebant, non, ut novas leges praescriberent, sed ut eos revocarent ad observationem canonum & antiquae traditionis. Probatur ex eodem Innocentio & Leone primo.

V. Episcopi adstricti erant ad observationem harum responsionum, quod decisiones essent ex canonibus aut ex traditione petitae. Quare Siricius epistolam suam ad Himerium significari iubet omnibus Episcopis Hispaniarum.

VI. Locus ex epistola Innocentii ad Victricium Rotomagensem explicatus. Synodus illic memorata non est Sardicensis, sed Nicaena. Sardicensis enim nihil statuit de relationibus ad summum Pontificem mittendis in caussa fidei.

VII. Canonibus tamen Nicaenis modum quemdam praescribit Innocentius; qui petitus est ex canone sexto eiusdem Concilii Nicaeni. Explicatur locus Innocentii contra pravas aliorum interpretationes, qui de depositionibus Episcoporum tantum heic agi existimant, quod maiores caussae ad Apostolicam sedem referri heic iubeantur.

VIII. Quae sint causae maiores. Priscis illis temporibus depositiones Episcoporum non referebantur inter causas maiores; id quod manifestum est, & probatur variis auctoritatibus. Maiores causae, id est, difficiles quaestiones, ex Pelagio II. Papa.

IX. Causae simplicium Presbyterorum ad

(2) L. Inter claras. C. de sum. Trin.

ad sedem Apostolicam referebantur, quando de fide agebatur. Probatur multis exemplis. Ergo caussae quoque Presbyterorum possunt esse maiores.

X. Existimat tamen Hincmarus, Innocentium alludere ad Concilium Sardicense, tametsi solius Nicaeni mentionem faciat. Relationem autem ad eum casum coercet, si Episcopi appellaverint. Refellitur Hincmarus multiplicibus argumentis. Siricius & Innocentius nullos canones, praeter Nicaenos, in auctoritatem receperunt. Nullos enim alios canones tunc admittebat Ecclesia Romana.

I. PRaeter caussas, quae ad fidem pertinebant, relationes etiam fiebant ad sedem Apostolicam in caussis dubiis disciplinae canonicae. Ea quippe tempestate Romana Ecclesia ac ceterae Occidentis nulla alia lege tenebantur, quam Nicaenis canonibus & more maiorum; quarum institutionum auctoritas sanctius observabatur in Ecclesia Romana, ubi quoque apertior erat earum sententia. Quare quum provinciis Occidentis ea necessitas incumberet, ut capiti suo consentire deberent tam in capitibus disciplinae, quam fidei, relationes ea de caussa suas ac consultationes ad Apostolicam sedem mittebant. Consultationes voco, quod haec duo vocabula promiscue accipiantur in Digestis, Codice Theodosiano & Iustinianeo. Quo exemplo scriptores quoque ecclesiastici promiscue his vocibus usi sunt. Inde factum, ut Hieronymus in epistola ad Ageruchiam, de se loquens, dicat, se apud Damasum operam dedisse, ut Orientis atque Occidentis synodicis consultationibus responderet. Et Innocentius primus, ad Concilium Milevitanum scribens, huiuscemodi relationes *consulta* vocat; ac testatur, eam fuisse unam ex occupationibus ordinariis Apostolicae sedis, ut huiuscemodi consultationibus responderet: *Inter ceteras Ecclesiae Romanae curas & Apostolicae sedis occupationes, quibus diversorum consulta fideli ac medica disceptatione tractamus.* Si quis tamen argumentum requirat manifestius ad probandum, voces relationis & consultationis promiscue accipi consuevisse, proferenda sunt verba Siricii Papae in epistola ad Himerium Episcopum Tarraconensem in Hispania citeriori. *Directa*, inquit, *ad decessorem nostrum sanctae recordationis Damasum sanctitatis tuae relatio me iam in sede ipsius constitutum invenit: quam quum in conventu fratrum sollicitius legeremus &c.* Infra: *ad singula consultationi tuae responsum competens non negamus.* In libris quoque iuris civilis hae voces promiscue etiam accipiuntur (1).

II. Adnotavi supra, mitti solitas ad sedem Apostolicam relationes sive consultationes in capitibus dubiae disciplinae. Huius rei exemplum exstat in consultatione Himerii Tarraconensis Metropolitani ad Damasum Papam missa; qua eum interrogavit de quindecim capitibus disciplinae, quae magni momenti erant, de baptismo nimirum, poenitentia, clericis, eorumque coelibatu, ac de monachis. Siricius vero,

(1) L. 3. C. de rel.

vero, priscae aetatis Pontifex, qui anno CCCLXXXV. & deinceps sedebat, consultationem illam profectam esse pronuntiat ex mero iure obsequii, quod sedi Apostolicae debetur. Sic enim scribit in calce epistolae ad Himerium: *Ad singulas caussas, de quibus ad Romanam Ecclesiam, utpote ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus.*

III. Earum consultationum usus in dubiis disciplinae caussis disertis verbis expressus habetur in epistolis Innocentii primi, qui eum arcessit ab institutione maiorum in epistola ad Felicem Episcopum Nucerianum. *Mirari non possumus*, inquit, *dilectionem tuam sequi instituta maiorum, omniaque, quae possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quasi ad caput atque ad apicem episcopatus referre, ut consulta videlicet sedes Apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronuntiet.* Excipi posset, Felicem illum Episcopum Nucerianum pertinuisse ad Dioecesim Romanam, quod Nuceriana civitas esset in provincia Capuana. Itaque rei huius probatio aliunde petenda est. Eam autem valde illustrem exhibet altera eiusdem Innocentii epistola, data ad Exuperium Episcopum Tolosanum, a quo consultus fuerat Innocentius. *Et quidem dilectio tua*, inquit, *institutum sequuta prudentium, ad sedem Apostolicam referre maluit, quid de rebus dubiis custodire deberet potius, quam usurpatione praesumta, quae sibi viderentur de singulis obtinere.*

IV. Verum illustriora huius moris exempla petenda sunt primum ex epistola Innocentii ad universos Episcopos Macedoniae, in qua missae ab eis relationi de dubiis disciplinae respondet: *ad quam*, id est, sedem Apostolicam, *relatio quasi ad caput Ecclesiarum missa currebat.* Tum ex eiusdem epistola ad Victricium Episcopum Rotomagensem, qua eius consultationi respondet. Ex ea autem colligitur regula valde illustris, eam nimirum Romanis Episcopis mentem non fuisse, quum responsa dabant post consultationes, ut novas leges his responsis praescriberent, aut nova statuta inveherent, sed tantum, ut Christianorum mentes revocarent ad observationem canonum & antiquae traditionis. *Non quo*, ait Innocentius, *nova praecepta aliqua imperentur, sed ea, quae per desidiam aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari cupiamus, quae tamen Apostolica & patrum constitutione sunt constituta.* Ex eo porro fonte manat, quod Leo primus alicubi scribit, decreta sua ac decessorum suorum ex canonum disciplina esse petita: *de canonum*, inquit, *sunt promulgata disciplinis.*

V. Responsa tamen illa non ita accipienda sunt, ac si simplicis tantum consilii vicem subirent, sed velut decisiones ex canonibus aut ex traditione petitae, ad quarum observationem Episcopi erant adstricti. Eam ob caussam Siricius Himerio mandat, ut responsa sua deferri curet ad Episcopos provinciae Tarraconensis, itemque ad eos,

qui

qui in reliquis quatuor Hiſpaniarum provinciis morabantur, in Carthaginenſi nimirum, quae nunc Toletana dicitur, Baetica ſive Andaluſia, Luſitania, & Gallaecia. *Nunc fraternitatis tuae animum*, inquit Siricius, *ad ſervandos canones & tenenda decretalia conſtituta magis ac magis incitamus, ut haec, quae ad tua Conſulta reſcripſimus, in omnium coëpiſcoporum noſtrorum perferri facias notionem*.

VI. In eadem Epiſtola Innocentii ad Victricium exſtat illius Pontificis perſcriptum deſiderium quoad cauſſas Epiſcoporum, ſed iis verbis, quae moleſtos hactenus habuerunt eruditos. Contendebat quippe Innocentius, maiores cauſſas eſſe referendas ad ſedem Apoſtolicam poſt iudicium Epiſcoporum uniuſcuiuſque provinciae, iuxta ſynodi conſtitutum & vetuſtam conſuetudinem. *Si autem*, inquit (2), *maiores cauſſae in medium fuerint devolutae, ad ſedem Apoſtolicam, ſicut ſynodus ſtatuit & vetus conſuetudo exigit, poſt iudicium epiſcopale referantur*. Ex epiſtola porro Innocentii ad Concilium Milevitanum, in qua contendit, ius relationis in materia fidei ad ſedem Apoſtolicam pertinere iuxta canones, & ex hoc epiſtolae ad Victricium loco, qui ſynodo tribuit auctoritatem referendi de cauſſis maioribus, ex his, inquam, locis colligitur, heic agi de cauſſis dubiis fidei & diſciplinae, non autem ſimpliciter de depoſitionibus Epiſcoporum, aut in univerſum de omnibus cauſſis, ut vulgo putant. Synodus vero, cuius hoc loco mentionem facit Innocentius, & canones in epiſtola ad Milevitanum Concilium laudati, omnino ſunt alii praeter Sardicenſes. Synodus enim Sardicenſis nihil ſtatuit de relationibus ad ſummum Pontificem mittendis in materia fidei. Itaque ſynodus illa ab Innocentio laudata non alia eſt, quam Nicaena, cuius ipſe mentionem facit in initio huius capitis tertii (3); ubi ait, cauſſas clericorum tam ſuperioris ordinis, quam etiam inferioris terminandas eſſe ſecundum Nicaenam ſynodum ab Epiſcopis provinciae, adeo, ut non liceat ad alias convolare provincias.

VII. Canonibus tamen Nicaenis modum quemdam praeſcribit Innocentius his verbis: *Sine praeiudicio tamen Eccleſiae Romanae, cui in omnibus cauſſis debet reverentia cuſtodiri*. Clauſula illa petita eſt ex canone ſexto eiuſdem Concilii Nicaeni; quo vetus conſuetudo confirmatur pro conſervatione iurium Patriarcharum & ceterorum Metropolitanorum, praecipue vero pro iuribus Epiſcopi Romani conſervandis, qui illic expreſſe nominatur. Quare quum Innocentius pronuntiat, ſynodum Nicaenam cauſſas clericorum ſuperioris ordinis commiſiſſe iudicio ſynodorum uniuſcuiuſque provinciae, recte addidit, ſalvam tamen eſſe in omnibus debere reverentiam ſedi Romanae debitam, id eſt, ſervandam eſſe auctoritatem primatus Romani ab eadem Nicaena ſynodo confirmati. Quoniam vero exceptio illa vaga

(2) Innoc. in ep. ad Victric. c. 3.

(3) Vide lib. 1. cap. 10. §. 6.

ga est & generalis, & ad caussas Episcoporum & reliquorum clericorum porrigitur, (hic est enim genuinus sensus horum verborum *in omnibus caussis*) eam Innocentius aperte explicat in iis, quae sequuntur, quae duo quaedam probant, nimirum reverentiam illam versari in iure relationis, & relationem tamen fieri tantum debere in caussis maioribus, id est, in controversiis fidei & in dubiis disciplinae caussis. Et quia duo illa capita respicere possunt non solum Episcopos, sed etiam reliquos clericos, & laicos, recte scriptum est in initio capitis tertii, servandam esse reverentiam Ecclesiae Romanae debitam, id est, mittendam esse relationem ad Apostolicam sedem *in omnibus caussis*, id est, in caussis & contentionibus, *quae inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortae*. Existimo autem, eam explicationem multo meliorem esse ea, quae vulgo huic loco affingitur, verba nempe illa, *in omnibus caussis*, nihil aliud significare, quam depositiones Episcoporum, quae dein explicantur, ut aiunt, sub nomine caussarum maiorum. Nam interpretatio illa violenta est ac verbis ipsis contraria, quae, ut dixi, complectuntur caussas Episcoporum & clericorum, quoties eas contingit esse maiores.

VIII. Ad faciliorem autem intelligentiam huius materiae observandum est, caussas maiores sedi Apostolicae reservatas ea tempestate restrictas fuisse ad duo capita superius allata, ad dubia videlicet fidei & disciplinae, tum dispositiones Episcoporum inter caussas maiores non fuisse relatas tempore Concilii Nicaeni, neque deinceps per multum aevi. Harum observationum probatio in promtu est & manifesta. Constat enim, depositiones Episcoporum peragi olim solitas unica Episcoporum auctoritate, iuxta canones Nicaenos itemque Sardicenses, qui prorsus obtinuerunt in Occidente usque ad tempora Nicolai primi; adeo ut si appellatio non interponeretur, depositiones illae mandarentur exsecutioni absque auctoritate summi Pontificis. Praeterea Pelagius secundus ad Ioannem Patriarcham CP. scribens circa annum DLXXVIII. locum hunc ex epistola Innocentii laudans & interpretans ait, unamquamque provinciam habere debere suos iudices, Episcopos nimirum, ut in sua quaelibet synodo caussas terminet tam Episcoporum quam aliorum clericorum, si appellatio non interponeretur. Tum addit, maiores & difficiles quaestiones referri semper debere ad Apostolicam sedem, sicut synodus statuit & consuetudo exigit. *Maiores vero*, inquit (4), *& difficiles quaestiones, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper referantur*. Quibus verbis explicat verba Innocentii: *Maiores caussae*, id est, *difficiles quaestiones* (5). In eumdem sensum Leo primus ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem scribens, tum demum caussas Episcoporum referendas esse docet ad Apostolicam sedem, si quid inciderit ad-

(4) Pelag. 2. ep. 8.

(5) Vide Avitum ep. 36.

admodum difficile, ita, ut nec a synodo provinciali definiri potuerit, nec a synodo Illyriciana: *Si forte inter ipsos, qui praesunt, de maioribus (quod absit) peccatis caussa nascatur, quae provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate Metropolitanus curabit instruere; & si coram positis partibus, nec tuo fuerit res sopita iudicio, ad nostram cognitionem, quidquid illud est, transferatur.* Sane Vigilius Pontifex Romanus ad Eutherii (*) consulta respondens, ac caussas commemorans sedi Apostolicae reservatas, iudicia appellationum piscoporum & maiores caussas velut quasdam res prorsus diversas recenset. *Omnium appellantium Apostolicam sedem Episcoporum iudicia*, inquit, *& cunctarum maiorum negotia caussarum eidem sanctae sedi reservata esse liquet.*

IX. Praeterea caussae simplicium Presbyterorum, quando de fide agebatur, ad sedem Apostolicam referebantur, ut patet ex caussa Pelagii & Caelestii. Idem constat etiam ex caussa Eustathii Diaconi, quem de haeresi suspectum esse censuerant Episcopi Macedoniae: quem tamen gradu suo deiicere noluit Innocentius, tametsi ab Episcopis illis fuisset damnatus. Tum etiam proferri potest exemplum Eutychetis Archimandritae Constantinopolitani. Vnde colligitur, caussas quoque Presbyterorum posse esse maiores, aeque ac caussas Episcoporum.

X. Ea est sententia Hincmari, ut existimet, Innocentium, tametsi Nicaeni Concilii mentionem faciat in initio huius capitis tertii epistolae ad Victricium, alludere nihilominus ad Concilium Sardicense, quum ait, *ad sedem Apostolicam, sicut synodus statuit, referatur*, ac relationem illam tum demum fieri debere, si Episcopi appellaverint. Haec sunt verba Hincmari (6). *Beatus quoque Innocentius*, inquit, *ad Victricium Rotomagensem Episcopum duo capitula magni Concilii Nicaeni & capitulum Sardicensis Concilii de Episcoporum ad sedem Apostolicam appellatione uno capitulo sagaciter atque patenter explicat.* Haec est sententia Hincmari, ut dixi. Sed multa sunt, quae me ab eo discedere cogunt. Primum enim propositio Innocentii puris & manifestis verbis concepta est, nulla conditione adiecta. Decernit autem, ut ad sedem Apostolicam referatur in omnibus caussis maioribus, absque ullo discrimine. Et tamen Hincmarus eas relationes coërcet ad solas Episcoporum depositiones, si forte provocaverint. Deinde caussae maiores proprie sunt illae, quas commemoravi, non autem iudicia Episcoporum; nisi si in iudiciis illis incideret difficilis quaepiam quaestio nondum a canonibus definita, ut adnotavit Hincmarus ipse in epistola ad Nicolaum primum, quae exstat apud Flodoardum, cu-

(*) *Eutherii*) sive Profuturi Episcopi Bracarensis. Sed hic locus sumtus est ex additamento Pseudo-Isidori. Quippe caput de Primatu Romanae Ecclesiae non pertinet ad hanc epistolam Vigilii, ut monuimus tom. 1. novae nostrae collectionis Concilior. pag. 1467.

(6) Hincmar. ep. 9. c. 12. & alibi.

cuiusque infra mentionem faciam in capite XXI. huius libri. Tertio verisimile non est, ut Innocentius alterius Concilii meminisse voluerit in fine capitis, quam cuius mentionem fecit in initio, quin discrimen adnotare etiam voluerit, si ullum fuisset. Demum adnotandum heic est (& haec observatio multum confert ad decisionem propositionis principalis) Siricium & Innocentium nullos canones in auctoritatem recepisse, quam Nicaenos (7). Neuter enim aliorum canonum observationem imperat, quam Nicaenorum; id quod eorum ex epistolis liquet. Quin & Innocentius in epistola ad clerum Constantinopolitanum, quae exstat apud Sozomenum, disertis verbis scribit, nullos esse canones praeter Nicaenos, ad quorum observationem Ecclesia teneatur. *Canonibus porro obsequendum esse scribimus*, inquit, *qui Nicaeae sunt decreti; quos solos consectari decet Ecclesiam catholicam & iuxta eos iudicare*. Id ipsum scribit Innocentius in epistola ad Theophilum Episcopum Alexandrinum, quae exstat apud Palladium in vita Chrysostomi; ubi ait, Romanam Ecclesiam nullos canones admittere praeter Nicaenos: *Alios quippe canones Romana non admittit Ecclesia*.

C A P V T XIV.

De relationibus a Conciliis generalibus & nationalibus ad Pontificem Romanum.

S Y N O P S I S.

I. Relationes etiam a Conciliis generalibus & nationalibus fiebant ad Apostolicam sedem, tamquam ad caput omnium Ecclesiarum, ut eius auctoritate consequeretur executio constitutorum. Neque tamen eorum confirmatio petebatur. Probatur ex epistola synodica Concilii Sardicensis.

II. Concilium Arelatense statutorum suorum publicationem delegat Papae Silvestro. Secunda synodus oecumenica relationem ad Damasum Papam misit de rebus in synodo gestis, procul a petitione confirmationis.

III. Concilia provincialia Occidentis referebant ad sedem Apostolicam de depositionibus Episcoporum; ne videlicet Episcopus Romanus & reliqui Occidentales deciperentur ab Episcopis deiectis.

IV. Innocentius primus atrox vulnus inflixit auctoritati synodi provincialis Macedoniae in caussa Bubalii & Tauriani. Conquerentibus autem Episcopis Macedoniae, non attulit Sardicenses canones aut Nicaenos, sed aequitatem.

I. POst explicata duo relationum genera, quae sedi Romanae tribuebant ius cognoscendi de caussis provinciarum post iudicia synodorum, superest, ut tertium relationis genus usurpatum fuisse ostendamus, quae ad sedem Apostolicam tamquam ad caput omnium Ecclesiarnm fiebat a Concilio generali aut nationali, ut rerum constitu-

(7) Siricius ep. 1. & 3. Innoc. ep. ad Victric. ad Alexandr. ad Episcopos Macedoniae, & ad synod. Tolet.

ſtitutarum exſecutio conſequeretur auctoritate Pontificis Romani. Genus illud relationis illuſtriori exemplo probari non poteſt, quam ex epiſtola ſynodica Concilii Sardicenſis, in qua patres fatentur, ſe relationem illam ad Papam Iulium mittere tamquam ad caput (1); ſed ita tamen, ut ab eo non petant confirmationem rerum a ſe conſtitutarum, ſed tantum, ut certiores de his faciat Epiſcopos Italiae, Siciliae & Sardiniae (2). *Hoc enim optimum*, inquiunt, *& valde congruentiſſimum eſſe videbitur, ſi ad caput, id eſt, ad Petri Apoſtoli ſedem, de ſingulis quibuſque provinciis Domini referant ſacerdotes.* Infra: *Tua autem excellens prudentia diſponere debet, ut per tua ſcripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, & in Italia ſunt fratres noſtri, quae acta ſunt & quae definita cognoſcant, & ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, quos extra epiſcopatum iuſta ſententia declaravit.*

II. Concilium Arelatenſe primum congregatum ex provinciis Occidentis ad Silveſtrum Papam retulit de iis, quae in ſynodo geſta fuerant; non tamen, ut eorum confirmationem petat, ſed ut eorum illi publicationem mandet; Imperatorum more Romanorum, qui reſcripta ſua mittebant ad Praefectos praetorio; vel ad eum modum, qui hodie apud nos obtinet, ut Rex ad curias Parlamenti ſua pariter reſcripta mittat. *Placuit a te*, inquiunt Patres Concilii Arelatenſis, *qui maiores Dioeceſes tenes, per te potiſſimum omnibus inſinuari* (3). Sic ſecunda ſynodus oecumenica ad Papam Damaſum & ad ſynodum Occidentis retulit de his, quae in ſynodo geſta fuerant adverſus haereſes, tum etiam de his, qui de tribus Eccleſiis patriarchalibus decreta fuerant; non quidem, ut ea confirmari petant a Damaſo, ſed ut ipſe de his inſtruatur, patribuſque ſynodi gratuletur. *Quibus rebus*, inquiunt, *tamquam legitime & ſecundum Eccleſiae canones a nobis conſtitutis obſecramus veſtram reverentiam, ut gratuletur*: τὴν ὑμετέραν συγχαίρειν παρακαλοῦμεν εὐλάβειαν.

III. Concilia provincialia, quorum ſuprema erat auctoritas quoad depoſitionem Epiſcoporum, adeo, ut nondum ea tempeſtate permiſſa eſſet in Occidente provocatio, relationes tamen interdum ſuas mittebant ad ſedem Apoſtolicam, quibus continebantur ea, quae adverſus Epiſcopum deiectum decreta fuerant. Quod ea de cauſſa fiebat, ne Romanus Pontifex vel reliqui Occidentis Epiſcopi incauti deciperentur ab Epiſcopo depoſito, recipientes aut ad eum mittentes litteras communicatorias, quarum uſus frequentiſſimus erat per illas tempeſtates. In quo imitabantur cautionem a Concilio Sardicenſi adhibitam, quod Iulium Papam monuit, quoniam Epiſcopi in Concilio depoſiti fuiſſent. IV. At

(1) Vide ſupra lib. 1. cap. 10. §. 10.
(2) Epiſt. Synod. Conc. Sardic. ap. Hilar. in Fragm.
(3) Locus iſte Concilii Arelat. explicatur ſupra lib. 1. cap. 5. §. 1.

IV. At Innocentius primus, audaciae subsidium a dignitate sedis suae petens, atrox vulnus inflixit auctoritati synodi Macedoniae, cuius iudicium retractavit in caussa Bubalii & Tauriani ab ea synodo damnatorum. Id aegre tulerunt Episcopi per Macedoniam constituti, qui de ea novitate apud Innocentium questi sunt. Quid faceret summus Pontifex? Erat heic sane locus proferendi auctoritatem canonum Sardicensium, si tunc illi in usu fuissent; nec sane eos omisisset Pontifex. Sed neque Concilium Nicaenum laudavit: quod tamen non omisisset, si canone aliquo synodus illa Romanae sedi ius tribuisset retractandi iudicia provinciarum. At fortassis attulit consuetudinem antecessorum suorum, quemadmodum ab eo usurpatum videmus in plurimis occasionibus? Non ita sane. Solam ergo aequitatem praetendit, aiens, veritatem magis splendescere, quum exagitatur, fructumque divinum esse, quum veritas saepe examinatur. Haec enim sunt ipsissima eius verba in epistola septima ad Episcopos per Macedoniam constitutos: *Grave non oportuit videri piissimis mentibus vestris cuiuscumque retractari iudicium; quia veritas exagitata saepius magis splendescit in luce, & pernicies revocata in iudicium gravius & sine illius, qui primus iudicavit, poenitentia condemnatur: Nam fructus divinus est, iustitiam saepius recenseri.*

C A P V T XV.

De fatis canonum Sardicensium a temporibus Zosimi in Occidente.

S Y N O P S I S

I. Primus omnium Zosimus canones Sardicenses protulit. Quo consilio id factum. Negant Africani, eos canones Nicaenos esse. Itaque missa legatio Constantinopolim & Alexandriam ad perquirenda vera exemplaria Concilii Nicaeni. Interim tamen servaturos se pollicentur canonem Sardicensem de appellationibus.

II. Ei legi subditas non fuisse provincias, si Italiam excipias, patet ex epistola Concilii Africani ad Bonifacium. Notatus Cardinalis Perronius.

III. Redeuntibus Legatis Africanis, patuit, canonem a Faustino Legato sedis Apostolicae prolatum, non exstare in synodo Nicaena. Parum id profuit. Nam Caelestinus Papa paullo post admisit appellationem Apiarii Presbyteri. Irritus tamen fuit Faustini conatus, qui Apiarium in communionem recipi ab Africanis urgebat. Reiecta Cardinalis Perronii sententia in explicatione huius loci. Nolunt Africani Legatum a Pontifice in Africam mitti posse pro arbitrio. Tum aiunt, Africam non passuram ulterius praesentiam Faustini. Indicatur lapsus Cardinalis Perronii.

IV. Repetuntur in aversione, quaecumque dicta sunt in superioribus paragraphis. Canones Sardicenses ignoti fuerunt Africae & aliis provinciis extra Italiam usque ad tempora Zosimi. Profitentur Africani, nolle se in posterum tolerare appellationes ad sedem Apostolicam.

V. Cessere tamen dein Pontificum Romanorum desideriis, admissis canonibus Sardicensibus. Quonam tempore id factum.

I. Pri-

I. PRimus omnium Zosimus Papa, qui anno quadringentesimo decimo septimo sedebat, canones Sardicenses protulit, contenditque, ut in Occidente vim legis obtinerent. Arbitror autem, eum id consilium cepisse, quod Honorius & Arcadius Impp. paullo ante abiecissent ius concedendi rescripta pro retractando iudicio Episcoporum depositorum, quemadmodum supra ostendi in capite secundo, adductis verbis legis. Existimavit itaque Zosimus, gratum Episcopis futurum, si revisiones non omnino abolerentur, sed contra decernerentur auctoritate sedis Apostolicae. Tentatum id in Africanis ingeniis voluit Pontifex. Itaque anno CCCCXVIII. Faustinum Episcopum Legatum suum misit ad Concilia Africae, qui omni studio in id incumberet, ut Episcopi Africani sinerent Romanam sedem appellari ab Episcopis damnatis. Integra negotii istius series exstat in codice canonum Ecclesiae Africanae; quae in codicem canonum Ecclesiae transcripta est a Dionysio Exiguo, qui sub Imperatore Iustiniano floruit. Datum est in mandatis Legato, ut Episcopos Africanos hortaretur ad observationem septimi canonis Sardicensis, in quo agitur de appellationibus ad sedem Apostolicam, sed ea dignitate, ut canon ille laudetur, quasi ad Nicaenam synodum pertineret (1). Verum Episcopi, qui canonem illum non reperiebant in exemplaribus Concilii Nicaeni a Caeciliano Carthaginiensi Episcopo, qui ei synodo interfuerat, in Africam delatis, pronuntiarunt, dubios esse canones a Faustino prolatos. Decreverunt autem, mittendos esse Legatos ad Episcopos Alexandriae & Constantinopoleos, ubi authenticum Concilium Nicaenum esse dicebatur, ut agnosci dein posset, an revera hi canones ad Nicaenam synodum pertinerent. Tum etiam decreverunt, monendum de hoc esse Bonifacium Papam Zosimi successorem, ut & ipse curam quoque suam adhibeat in conquirendis veris exemplaribus Concilii Nicaeni. Pollicentur tamen, obedituros se huic canoni, si constiterit, eum pertinere ad synodum Nicaenam; si vero aliter eveniret, tractaturos dein in sequenti synodo de hoc negotio. Interim statuunt, iuxta quod censuerat sanctus Augustinus, ut canon de appellationibus Episcoporum a Faustino propositus exsecutioni mandetur, quemadmodum ipsi anno praeterito scripserant ad Zosimum. *Iam priore anno*, inquiunt (2), *etiam litteris nostris ad eumdem venerabilis memoriae Zosimum Episcopum datis insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla eius iniuria paullisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum Concilii Nicaeni.*

II. Attamen in antecessum admonent, Bonifacium intelligere etiam sanctitatem eius, aequum non esse, ut Afri typhum istum patiantur, si constiterit, canones illos abesse a synodo Nicaena; tametsi, ut aiunt, in Italia custodiatur id, quod in canonibus prolatis statutum est. Vnde

(1) *Vide lib.* 4 *cap.* 5. §. 9.

(2) Epist. Concil. Afric. ad Bonifacium PP.

Vnde colligi poteſt, ei legi nondum ſubiacuiſſe reliquas provincias: *Haec utique uſque ad adventum veriſſimorum exemplarium Nicaeni Concilii inſerta geſtis ſunt: quae etſi quemadmodum ipſo, quod apud nos fratres ex Apoſtolica ſede directi allegaverunt, commonitorio continerentur, eoque ordine vel apud vos in Italia cuſtodirentur, nullo modo nos talia, qualia commemorata iam nolumus, vel tolerare cogeremur, vel intolerabilia pateremur. Sed credimus, adiuvante miſericordia Domini Dei noſtri, quod tua ſanctitate Romanae Eccleſiae praeſidente, non ſumus iam iſtum typhum paſſuri, & ſervabuntur erga nos ea, quae nobis etiam non diſſerentibus cuſtodiri debeant, cum fraterna caritate, quae ſecundum ſapientiam atque iuſtitiam, quam tibi donavit altiſſimus, etiam ipſe perſpicis eſſe ſervanda, ſi forte aliter ſe habent canones Concilii Nicaeni.* Hunc locum aliquatenus emendatum proferre placuit, ut manifeſtior fieret eius ſententia; quae alioqui obſcura eſt in editis, vitio interpunctionum. Hinc enim data errandi occaſio Cardinali Perronio, qui in cap. LII. Replicae immenſum aberrat a vero ſenſu huius epiſtolae, adducta interpretatione, quam fulcire nititur auctoritate verſionis Graecae, quae & ipſa quoque multum diſcrepat a genuino ſenſu.

III. Effectus legationis ab Africanis in Orientem miſſae is fuit, ut Cyrillus Epiſcopus Alexandrinus & Atticus Conſtantinopolitanus ad Africanos miſerint exemplaria viginti canonum Concilii Nicaeni, inter quos non exſtabat ille, quem iuſſu Zoſimi Fauſtinus protulerat. Parum tamen id profuit. Caeleſtinus enim, Bonifacii ſucceſſor, haud multo poſt admiſit appellationem Apiarii Presbyteri ab Epiſcopo ſuo depoſiti; eumque reſtituens, Legatum in Africam pro exſecutione reſtitutionis miſit Fauſtinum; tametſi appellatio Presbyterorum prohibita fuiſſet in Conciliis Nicaeno & Sardicenſi. Congregata ſynodo Africana, nullum non lapidem movit Fauſtinus, ut Apiarium in communionem recipi ab Afris procuraret, *volens eum reddi communioni, Eccleſiae Romanae aſſerens privilegia*. Quod intelligi debet de Fauſtino, non autem de Apiario, ut Perronio viſum. At Fauſtinus, tametſi multum moverit, nihil promovit. Contra, quum Concilium cognitionem accuſationis in ſe ſuſcepiſſet, convictus eſt Apiarius praeſente Fauſtino. Quapropter patres Caeleſtino ſupplicant, ne deinceps facile ſuſcipiat eos, qui ex Africa Romam veniunt, neve in ſuam communionem admittat eorum excommunicatos, quia hoc etiam Nicaeno Concilio definitum eſt. Tum etiam orant, ut Presbyterorum improba refugia repellat: *quia*, inquiunt, *& nulla patrum definitione hoc Eccleſiae derogatum eſt Africanae*. Addunt autem, ſynodum Nicaenam Presbyteros & Epiſcopos commiſiſſe ſuis Metropolitanis, ut univerſae eorum cauſſae in provinciis eorum definirentur; ita tamen ut unicuique conceſſum ſit, ſi iudicio cognitorum ſe putat offenſum, ad

ad universale Concilium Africae provocare. Caussas enim illic serio & diligenter examinandas iri, in plenario videlicet Episcoporum conventu; qui haud dubie veritatem rerum deprehendent, facileque agnoscent, an testimonia vera sint, adductis videlicet coram testibus, qui *ad trasmarinum iudicium* adduci non possunt. Reiiciunt etiam temperamentum, quod ipsis, ut coniectura suadet, a Faustino propositum fuerat, quo exigebatur eorum consensus pro mittendo Legato ad synodos Africanas: *Nam, ut aliqui tamquam a tuae sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum*. Orant etiam Caelestinum, ne in posterum clericos Romanos mittat exsecutores; (id enim usurpatum fuerat, misso Faustino, qui communionem Apiario restitui procuraret) *ne fumosum typhum saeculi in Ecclesiam Christi, quae lucem simplicitatis & humilitatis diem Deum videre cupientibus praefert, videamur inducere*. Nam quoad Faustinum, securos se esse aiunt, quod ob probitatem & moderationem summi Pontificis, qui etiam rationem habebit fraternae caritatis, eum ulterius Africa non patietur. De Faustino enim heic loquuntur patres, non autem de Apiario, ut existimat Cardinalis Perronius, vim apertam inferens verbis epistolae ad Caelestinum scriptae.

IV. Ex hac narratione, quae ex fide actorum descripta est, prout exstant in contextu Latino, quem Cardinalis Perronius praetextu emendationis corrupit, ex hac, inquam, narratione colligitur, Africae & aliis provinciis, si Italiam excipias, ignotos fuisse canones Sardicenses usque ad tempora Zosimi Papae; tum in usu non fuisse appellationes Episcoporum ad sedem Apostolicam, easque esse contrarias canonibus synodi Nicaenae; demum Episcopos Africanos in ea esse sententia, ut profiteantur, nolle se in posterum tolerare huiuscemodi appellationes, licet eis adquievissent, quamdiu obscurum fuit, an canones ab Apostolica sede directi in Nicaena synodo conditi fuissent.

V. Fatendum tamen est, eos tandem cessisse desideriis Pontificum Romanorum, non quidem in isto Concilio, tametsi ita visum Bellarmino, Perronio & Baronio: huic enim sententiae manifeste repugnant eorum oppositiones verbis minime ambiguis conceptae in eorum epistola ad Caelestinum. Cessere ergo tandem ob pertinaciam sedis Apostolicae Pontificum, qui nihil remittere voluerunt ex iure sibi legitime quaesito in Concilio generali Occidentis, Sardicensi nimirum; praesertim quum possessioni eorum consensissent Africani Episcopi, qui ad certum tempus morem gesserant desideriis summorum Pontificum. Subsidio fuit exemplum Galliarum & Hispaniarum, apud quas in usum revocatum est privilegium illud. Tum etiam Novella constitutio Valentiniani suggerente Leone primo data anno CCCCXLV. quae summo Pontifici supremam auctoritatem tribuit in iudiciis Episcoporum, sive ii Galli sint, aut ex aliis provinciis; quod Africanos coe-

git ad observationem canonum Sardicensium. Praeterea incursio Vandalorum, qui Ariani erant & in Africa dominabantur, Africanos necessitate adigebat ad arctissimam unionem cum Ecclesia Romana. Vestigia tamen quaedam contradictionis exstant in epistolis Papae Leonis in caussa Lupicini. Sed adquievisse eos, constat ex Ferrando Diacono Ecclesiae Carthaginiensis, qui sub Iustiniano Imp. floruit; ut patet ax capitibus LIX. & LX. Breviarii canonum eiusdem Ferrandi.

CAPVT XVI.

De ordine iudiciorum Ecclesiasticorum in Africa.

SYNOPSIS.

I. Investigatur, quamnam ob caussam Zosimus canones Sardicenses protulerit sub titulo Concilii Nicaeni. Fieri id ita potuit, quod Innocentius pronuntiasset, Ecclesiam nullis canonibus uti praeterquam Nicaenis; tum etiam, quod Afris nulla synodus Sardicensis nota erat praeter eam, quae ab Arianis habita fuerat: Necessarium itaque erat eos Nicaeno Concilio tribui, ut contradictioni Africanorum occurreretur.

II. De ordine iudiciorum in Africa quoad Episcoporum peccata. Iudicabantur a Primatibus & synodis suarum provinciarum; in casu vero appellationis, a Concilio universali Africae. Africa tum divisa erat in sex provincias.

III. Decretum dein, ut duodecim iudices eligerentur a reo & ab accusatore, ab eorum vero iudicio appellari non posse.

IV. Episcopus enim iudicari debet a duodecim Episcopis. Decimum tertium constituebat Primas; qui necessarius erat. Quare Lucas Patriarcha CP. depositionem cuiusdam Episcopi a Metropolitano Cyprio decretam ex eo capite irritam esse pronuntiavit, quod ab undecim tantum Episcopis cum Metropolitano peracta fuisset. Attamen ex consensu partium minor iudicum numerus sufficere poterat, ex canone Africano XV.

V. In caussis Episcoporum ac Presbyterorum non licebat provocare ad iudicia transmarina. Manifeste id scriptum in canone XXVIII. collectionis Africanae, adiecta videlicet clausula canoni Milevitano. Adversus hanc clausulam pugnant acriter Baronius & Perronius: quorum sententia refellitur. Africa existimabat Apostolicam sedem appellari non posse a iudicibus electis, neque a Concilio universali Africae. Placitum etiam id Gallis nostris aevo Hincmari.

VI. Illustrissimus Cardinalis Perronius existimat, appellationes Episcoporum Africanorum recipi solitas ab Apostolica sede ante habita haec Concilia Africana; quod probari putat auctoritate Augustini.

VII. Explicatur locus Augustini; & ostenditur, eum male intellectum esse a Cardinale Perronio. Neque enim probat, Apostolicam sedem fuisse appellatam a Caeciliano Carthaginiensi & collegis eius. De dignitate Ecclesiae Romanae.

VIII. Ecclesiarum Apostolicarum dignitas tandem coercita est ad patriarchales. Iustinianus Imp. decernit, eos esse haereticos, qui neque communicant, neque consentiunt professioni fidei, quae summo consensu praedicatur a Patriarchis. Rursum explicatus Augustini locus.

IX. Quaeritur, cur Augustinus caussas Presbyterorum distinguat a caussis Episcoporum.

I. Quae-

I. Quaeri potest hoc loco, quamnam ob caussam Zosimus protulerit canones Sardicenses sub nomine Concilii Nicaeni, & quinam per eas tempestates esset in Africa iudiciorum ordo quoad Episcoporum peccata.

Prima harum quaestionum acriter & animose tractatur a novatoribus, qui Zosimum arguunt falsitatis & imposturae. Contra nostri id ex eo profectum aiunt, quod ea tempestate canones Nicaeni & Sardicenses in eodem volumine descripti essent, nullo discrimine adhibito, sub titulo canonum Nicaenorum. Probabilis quidem coniectura, si vetusti codicis auctoritate niteretur; qui (*) nondum emersit e tenebris. Adde, Nicaenos canones semper in titulo praenotari solitos numero viginti: quo unico argumento prohiberi potuit, ne XXI. canones Sardicenses Nicaenis annumerarentur. Fortassis igitur propius accedemus ad verum, si dicamus Zosimum aliqua necessitate adactum, ut canones Sardicenses sub nomine Concilii Nicaeni laudaret, quod Innocentius primus aperte dixisset, Ecclesiam nullis aliis canonibus uti, praeterquam Nicaenis in iudiciis caussarum ecclesiasticarum (1), tum etiam quod Afris nulla synodus Sardicensis nota esset praeter eam, quae ab Arianis habita fuerat, ut in epistola CLXIII. testatur Augustinus (2). Quare necessarium erat, ut Zosimus hos canones Concilio Nicaeno adscriberet, ut contradictioni Africanorum occurreret. Nam quod ad rem ipsam attinet, existimabat haud dubie Zosimus, nullam Africanis iniuriam fieri, qui sedis Apostolicae auctoritati iam tum suberant, si canones Sardicenses pro Nicaenis laudarentur. Quippe Nicaena synodus Ecclesiae Romanae privilegia confirmaverat. Sardicensis vero, quae vere Occidentalis synodus fuit, eadem privilegia primatus Romani explicaverat tantum, qamvis magnifice. Igitur sic accipienda sunt Zosimi verba: Canon Nicaenus, id est, interpretatio canonis Nicaeni. Eosdem canones Sardicenses, ac si Nicaeni essent, ex fide decessoris sui laudavit Leo primus ad Theodosium Imperatorem scribens: qua de re supra dixi in capite VII. §. VI. huius libri.

II. Secunda quaestio facilis est. Nam ex epistola Africani Concilii ad Caelestinum discimus, eum in Africa morem obtinuisse, ut Episcopi iudicarentur a Primatibus & synodis suarum provinciarum, & in casu provocationis, a Concilio universali totius Africae: *maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suae provinciae vel etiam universale provocare.* Ex canone autem vigesimo codicis canonum Ecclesiae Africanae patet, accusationem adversus Episcopum proponendam esse ab accusatore apud Primatem provinciae: *Quisquis Episcoporum accusatur, ad Primates pro-*

vin-

(*) Heic adnotandum est, tum Marcae ignotum fuisse codicem Christophori Iustelli, quum hic liber septimus scriptus est.

(1) Vide lib. 3. cap. 2. §. 1.

(2) Vide Augustin. lib. 3. contra Cresconium cap. 34. & lib. 4. cap. 44.

vinciae ipsius caussam deferat accusator. Sed adnotandum est, hoc loco Africam ea tempestate divisam fuisse in sex provincias, Proconsularem nimirum sive Carthaginensem vel Africam proprie dictam, Mauritanias duas, Numidiam, Tripolitanam & Byzacenam. Nam quoad provinciam Tingitanam, illa pertinebat ad Hispanias, tametsi fretó ab iis disiuncta.

III. Ex eodem canone vigesimo colligitur, permissum fuisse Episcopo accusato arbitrium sistendi se coram Primate, vel primam caussae cognitionem deferendi ad Concilium universale Africae, quod ex universis Africanis provinciis congregabatur cura Episcopi Carthaginensis; cui hanc auctoritatem procuraverat dignitas sedis Carthaginensis, ut iure suo & generalia isthaec Concilia convocaret, & in eis praesideret. Quoniam vero frequenter eveniebat, ut appellationes in synodo generali iudicari non possent, decretum fuit, in arbitrio eius, qui provocat, futurum, utrum caussam suam a duodecim Episcopis iudicari velit, quorum sex reus eligeret, accusator vero reliquos, ab eorum vero Episcoporum iudicio appellari non posse. Sic enim scriptum est in canone XV. *Sane si ex consensu partium electi fuerint iudices, etiam a pauciori numero, quam constitutum est, non liceat provocari*. Et canone XCVI. collectionis Africanae: *Si autem fuerit provocatum, eligat, qui provocaverit iudices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare*. Item in canone CXXII. *A iudicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare*. Institutio illa consentanea erat legibus Romanis, quae edicunt appellari non posse a iudicibus electis.

IV. Constitutum itaque dixi, ut iudices electi forent duodecim, quod canon duodecimus iubeat, Episcopum iudicari a duodecim Episcopis. Et in canone duodecimo collectionis Africanae scriptum est, Episcopum Maurentium, quum se de obiectis peccatis purgare vellet, septem iudices postulasse, quos nominavit, & in his Xantippum Primatem & Augustinum Episcopum Hipponensem. *Sanctum Concilium concessit iudices postulatos. Reliquos autem iudices ad complendum numerum necessarios, eligentibus ipsis senioribus a nova Germania*, id est, accusatoribus, *senes Xantippus curabit decernere*. Xantippus erat Primas, & decimum tertium iudicem constituebat. Vnde occasionem sumsit Lucas Patriarcha CP. mittendi in irritum depositionem cuiusdam Episcopi a Metropolitano Cyprio decretam, quod eam peregisset cum undecim tantum Episcopis, ipse vero, qui Primas erat, duodecimi locum impleret, quum iuxta canones idem praesidere duodecim omnino Episcopis debuisset, ut refert Balsamo (3). Attamen si partes communi consensu minorem iudicum numerum elegissent, de-cla-

(3) Balsamo in can. 12. Concil. Afric. sub Zosimo.

claravit canon decimus quintus Africanus, vel minorem illum numerum sufficere.

V. Quod si quis quaerat, utrum a sententia iudicum electorum provocare liceret ad summum Pontificem, huic respondeo, non solum caussas Presbyterorum, sed etiam Episcoporum, ita in provinciis finiendas fuisse, ut appellari ad transmarina iudicia licitum non esse existimarent Afri, quemadmodum supra ostendimus. Hinc factum, ut, quum illi mentem suam apertius explicare vellent, (nondum enim satis explicatam rebantur in epistola Concilii Africani ad Caelestinum, tametsi non admodum obscure scripsissent) quum canonum suorum collectionem adornarent, clausulam addiderunt canoni XXII. Concilii Milevitani, quae vetat, ne ad transmarina iudicia appellent Episcopi, neque etiam Presbyteri; *sicut & de Episcopis saepe constitutum est*, ut inquit canon XXVIII. eiusdem collectionis. Digladiantur autem heic scriptores. Cardinales enim Baronius & Perronius contendunt, eam clausulam esse delendam, pluribus argumentis. Primum enim aiunt, eam non exstare in canonibus Concilii Milevitani. Verum id quidem. Addita enim de industria fuit, quo primum tempore adornata est haec collectio. Itaque spectari debet hic canon tamquam XXVIII. istius collectionis, non autem tamquam XXII. Concilii Milevitani. Deinde aiunt, eo in primis argumento evinci, delendam esse hanc clausulam, quod prohibitio illa nuspiam exstet in Conciliis Africanis, quod tamen ut rem certam tradit collector. Gravis sane accusatio, si exstarent canones omnium Conciliorum Africae, nec quidquam simile in eis reperiretur. Verum caremus multis Conciliis Africanis; quibus, si exstarent, maior habenda fides esset, quam iis, qui eorum scriptioni contradicunt. Nam praeterea Concilium Africanum anni CCCCXVIII. aperte pronuntiavit, non toleraturos se appellationes ad sedem Apostolicam, si constiterit, ius illud sedi Romanae tributum non fuisse a synodo Nicaena. Prohibitio autem illa antecedit tempora collectionis canonum Africanorum; quamvis Concilium Milevitanum, in quo addita est haec clausula, sit antiquius illa prohibitione. Constat ergo, in ea sententia fuisse Afros, ut existimaverint, ad Apostolicam sedem provocari non posse a iudicibus electis, neque etiam a Concilio universali Africae. Eo praeiudicio usi sunt Galli aetate Hincmari, ut ostendam infra cap. XXIII.

VI. Sed dissimulanda non est hoc loco opinio illustrissimi Cardinalis Perronii, existimantis, appellationes Episcoporum Africanorum recipi solitas ab Apostolica sede ante habita haec Concilia Africana; cuius rei probationem petit ex quadam Augustini epistola. Hic enim loquens de Caeciliano Carthaginensi Episcopo & de Episcopis, qui Caeciliani partes fovebant, adversus quos, licet absentes, synodus Donatistarum sententiam damnationis protulerat, ait, eos posse caussam

sam suam reservare iudicio aliorum collegarum, praesertim Ecclesiarum Apostolicarum, & ostendere, sententias latas adversus absentes nullius esse roboris: non enim agebatur de Presbyteris aut Diaconis, sed de collegis (4). *Non de presbyteris*, inquit, *aut Diaconibus, aut inferioris ordinis clericis, sed de collegis agebatur, qui possent aliorum collegarum iudicio, praesertim Apostolicarum Ecclesiarum, caussam suam integram reservare; ut contra eos sententiae datae in absentes nullo modo aliquid valerent*. Tum addit, nullius momenti apud Caecilianum esse debere multitudinem inimicorum ipsi insidiantium, quandoquidem communione iunctus erat Ecclesiae Romanae & aliis Ecclesiis, unde Evangelii fides fluxerat.

VII. Verum id non probat, provocatum fuisse ad summum Pontificem, sed tantum expostulatum apud omnes Ecclesias de iniuria Caeciliano irrogata. Nam Augustinus eam cognitionem aliis collegis reservat indefinite, praesertim vero Ecclesiis Apostolicis; inter quas Romana prima erat, non tamen unica. Iam antea in capite quarto huius libri adnotavi, quaenam essent Ecclesiae Apostolicae, & quanta esset earum dignitas. Sapienter porro heic Augustinus mentionem facit Ecclesiarum Apostolicarum in controversia, quae Africam turbabat, divisam in Donatistas schismaticos & in Caecilianum & Ecclesias catholicas ei adhaerentes. Nam ad ostendendum, quinam ex illis schisma facerent, ratio habenda non erat damnationum, quae ab utraque parte in adversarios decernebantur, neque ex eis peti poterat praeiudicium bonae caussae; sed inspiciendum erat, quinam communione consociati essent Ecclesiae Romanae & ceteris Ecclesiis Apostolicis. Nam regula illa constans est & certa, unitatem consistere in communione Ecclesiarum Apostolicarum; contra, schisma fieri, si quis se ab eis separet. Ita namque observatum est a Pelagio primo, itemque a Pelagio secundo; quorum hic scribit ad Episcopos Istriae, ille vero ad Episcopos Tusciae; qui schisma adversus Romanam Ecclesiam & Orientis Ecclesias fecerant propter tria capitula in Concilio quinto generali damnata: *Ubinam Ecclesia sit constituta, licet ipsius Domini voce in sancto Evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus eiusdem memor sententiae definierit, audiamus. In his namque ait esse Dei Ecclesiam constitutam, qui sedibus Apostolicis per successionem praesulum praesidere noscuntur. Et quicumque ab earumdem sedium se communione vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur*.

VIII. Ecclesiarum Apostolicarum dignitas tandem restricta est ad patriarchales, quod aliae continerentur in Dioecesibus Patriarcharum in Oriente. Nam in Occidente nulla Ecclesia Apostolica fuit praeter Romanam. Quapropter Iustinianus Imperator, in usum revocans regulam ab Augustino propositam, decernit in Novella constitutione CIX.

(4) Aug. ep. 162.

CIX. eos esse haereticos, qui neque communicant, neque consentiunt professioni fidei, quae summo consensu praedicatur a Patriarchis Occidentis & Romae, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno & Hierosolymitano, & ab Episcopis, qui sunt sub eorum potestate. Optime igitur aiebat Augustinus, posse Caecilianum in hac schismatis caussa spernere hostes suos, quum communione iunctus esset Ecclesiae Romanae & ceteris Ecclesiis, unde fluxerat Evangelium, ac posse illum reservare caussam integram aliorum collegarum iudicio, praesertim Apostolicarum Ecclesiarum. Ostendit autem id quidem auctoritatem illarum Ecclesiarum, ac praesertim Romanae, pro conservatione unitatis & communionis; sed non probat, appellari posse a iudicio Episcoporum Africanorum ad Romanam sedem vel ad alias Ecclesias Apostolicas in caussa disciplinae, quando Episcopi sunt catholici.

IX. Si quis vero quaerat, cur in hac caussa schismatis & communionis Augustinus distinguat Presbyteros ab Episcopis, huic respondeo, recte & ex ordine id agi ab Augustino; quoniam Episcopi sunt caput communionis suarum dioeceseon, quam cum aliis Ecclesiis conservant, Presbyterorum vero communio pendet ab Episcoporum suorum communione. Eam ob caussam prohibitum erat Presbyteris, ne litteras formatas aut communicatorias darent.

CAPUT XVII.

De iure, quo Bonifacius, Caelestinus & Leo I. usi sunt in iudicandis Episcoporum Gallicanorum caussis.

SYNOPSIS.

I. Bonifacius & Caelestinus, Zosimi successores, canonum Sardicensium executionem quaquaversum introducere tentarunt. Neque tamen Zosimus eorum auctoritate damnavit Proculum Massiliensem, qui se Metropolitanum in provincia Arelatensi institui procuraverat in synodo Taurinatensi. Nam damnatio eius decreta est post promulgatam legem Gratiani. Nondum autem habitum fuerat Concilium Chalcedonense, cuius auctoritate Metropolitanorum iudicia Patriarchis reservata fuerunt.

II. Romanus Pontifex Episcoporum Gallicanorum caussas remittebat ad synodos provinciarum. Probatur ex epistola Bonifacii primi ad Episcopos Galliarum in caussa Maximi Episcopi Valentini. Sed tamen Bonifacius auctoritatem suae sedis conservavit, iubendo, ut acta synodi ad se post iudicium mitterentur.

III. Caelestinus caussam Episcopi Massiliensis commisit Episcopis provinciae Viennensis & Narbonensis, id est, finitimae. Caussae tamen Danielis, qui in altera earum provinciarum Episcopus fuerat ordinatus, cognitionem ad se traxit ob flagitia in Oriente commissa, de quibus ad Apostolicam sedem retulerant Orientales. Quod ideo explicandum fuit, ne quis hinc colligeret, Romanum Pontificem ad se ea tempestate traxisse primam cognitionem criminum Episcoporum Gallicanorum.

IV. Quid de relationibus & appellationibus senserit Leo primus.

V. Idem Leo docet, primam caussarum Metropolitanorum cognitionem institui posse apud sedem Apostolicam. Probatur exemplo Hilarii Episcopi Arelatensis, qui iure metropolitico privatus a Leone fuit in Concilio Romano. Tum Chelidonii Vesontiensis exemplo, quem eodem decreto Pontifex Ecclesiae suae restituit.

VI. Quum autem intelligeret Leo, difficilem fore decreti huius exsecutionem in Gallia, constitutionem a Valentiniano Imp. impetravit, qua imperata exsecutio est. Magni momenti sunt verba Valentiniani; quae expenduntur. Tribuunt autem Episcopo Romano potestatem evocandi Romam Episcopos noxios.

VII. Contendit etiam Leo, Metropolitanos iudicari non posse absque sententia Episcopi Romani, ut patet ex illius epistola ad Anastasium Thessalonicensem.

VIII. Successores quoque eius incessit eadem cura quoad Gallias.

IX. Contendit insuper Leo, ordinandum non esse Episcopum in loco deiecti, si is Apostolicam sedem appellaverit, donec caussa appellationis fuerit iudicata. Constitutum id fuerat in synodo Sardicensi. Sed quum ea in auctoritatem recepta non esset apud Afros, abstinuit Leo a proferendis his canonibus in caussa Lupicini. Ius appellationum in Africam introducere voluit Leo. Sed Afri ei assentiri noluerunt.

I. POst introductos industria Zosimi Papae canones Sardicenses, successores eius Bonifacius & Caelestinus eorum exsecutionem quaquaversum introducere tentarunt, non solum in Africa, sed etiam in reliquis provinciis Occidentis. Ex epistola namque Concilii Carthaginensis ad Bonifacium, quae supra relata est in capite decimo quinto huius libri, patet, eos canones nondum plane receptos alibi fuisse, quam in Italia. Certum quidem est, Zosimum ad se traxisse primam cognitionem caussae Proculi Episcopi Massiliensis, rogante Patroclo Arelatensi (1); cuius cura depositus est Proculus a Zosimo, ut patet ex epistolis synodicis ab eo missis ad Episcopos Galliarum, Hispaniae & Africae. Verum ille damnatus fuit Romae post legem Gratiani promulgatam, quae Romani Pontificis iudicio commiserat Metropolitanos, ut supra ostendimus in capite undecimo huius libri. Concilium enim Chalcedonense, cuius auctoritate Metropolitanorum iudicia reservata fuerunt Patriarchis, nondum habitum fuerat. Ceterum Proculus ille per obreptionem in Concilio Taurinatensi anno CCCXCVII. obtinuerat ius metropoliticum in nonnullis urbibus provinciae Arelatensis, ac dein duos Episcopos ordinaverat contra praescripta canonum.

II. Si querela a quopiam Episcopo deferretur ad Pontificem Romanum, is caussae cognitionem non suscipiebat, sed ad synodos provinciarum remittebat iuxta canones Nicaenos. Colligitur id ex epistola Bonifacii primi ad Episcopos Galliarum scripta anno CCCCXIX. in qua asserit, decessores suos constituisse, Maximum Episcopum Valentinum, quem clerici eius accusaverant, iudicandum esse in synodo provinciae, *a decessoribus meis provinciali delegata cognitione*. Ac licet Maximus detrectaret iudicium Episcoporum provincialium, noluit tamen Pontifex cognoscere de hac caussa; sed praecise inhaerens aucto-

(1) Zosimus epist. 6. an. 417.

ctoritati canonum Sardicensium, rursum cognitionem caussae remisit ad synodum provinciae, iubens caussam illic definiri, tametsi Maximus, cui diem certam dixerat, qua se synodo sistere teneretur, accedere recusaret. *Dilationem quidem dedimus*, inquit Bonifacius, *& decrevimus vestrum intra provinciam debere esse iudicium, & congregari synodum ante diem Calendarum Novembrium.* Quemadmodum autem Bonifacius iurisdictionem Episcoporum provinciae illaesam conservabat, sic iuri quoque prospiciebat sedi suae quaesito per canones Sardicenses; nimirum ut si Maximus se laesum esse existimaret, atque adeo sedis Apostolicae auxilium imploraret, in potestate Papae esset aut primum iudicium confirmare aut revisionem decernere. In hac porro caussa Maximus iniuriam sibi illatam esse conquerebatur etiam ante primum iudicium, & summi Pontificis opem efflagitaverat. Itaque Bonifacius merito petere potuit, ut acta synodi ad se post iudicium mitterentur, ob conquestionem sive appellationem, quae praecesserat. *Quidquid autem*, inquit Bonifacius, *vestra caritas de hac caussa decernendum esse duxerit, quum ad nos relatum fuerit, nostra, ut concederet, necesse est auctoritate firmetur.*

III. At Papa Caelestinus caussam Episcopi Massiliensis, adversus quem gravis instituta accusatio erat, non solum Episcopis provinciae Narbonensis secundae, in qua sita erat Massilia, commisit, sed etiam Episcopis provinciae finitimae, id est, Viennensis. *Vestro eum audiendum collegio delegamus*, inquit Caelestinus in epistola ad Episcopos per Viennensem & Narbonensem provincias constitutos. Quoad vero Danielem, qui in altera earum provinciarum Episcopus fuerat ordinatus insuperhabita accusatione adversus eum instituta apud sedem Apostolicam, huius caussae cognitionem ad se trahit Pontifex, haud iniuria. Hic enim, quum adhuc clericus esset, sacrarum virginum, quarum monasterium tenuerat, pollutus incestu fuerat in Oriente, & post detecta flagitia, in Occidentem migraverat. Tum criminum eius relatio ad Caelestinum, tamquam Occidentis Patriarcham, missa fuerat ab Orientalibus, ut ait Caelestinus: *missa relatione ex Orientalibus ad nos partibus.* Misit vero postea epistolam ad Episcopum Arelatensem, ut Danielem vocaret ad iudicium episcopale. Attamen ille *in pontificii dignitatem hoc tempore, quo ad caussam dicendam missis a nobis litteris vocabatur, obrepsit*, inquit Caelestinus. Caussam huius retentionis explicandam esse existimavi, ne quis hinc colligeret, Pontificem Romanum ea tempestate ad se traxisse primam cognitionem criminum Episcoporum Gallicanorum. Daniel enim accusabatur de variis criminibus, non in Gallia commissis, sed in Oriente antequam Episcopus fieret; quorum criminum cognitio ad Episcopos Orientis pertinebat, ii vero auctoritatem in eo casu suam ad Caelestinum transtulerant.

IV. Leo autem primus tria quaedam nos docet. Primum enim osten-

ostendit, quonam modo se gererent Romani Pontifices, etiam quoad Gallias, postquam relationes de rebus dubiis ad eos missae fuerant, & post appellationem a iudiciis latis adversus Episcopos, quae aut confirmata fuerant a sede Apostolica aut retractari iussa. Haec sunt eius verba ad Episcopos provinciae Viennensis: *Nobiscum itaque vestra fraternitas recognoscat Apostolicam sedem pro sui reverentia a vestrae etiam provinciae sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam*, (hoc est antiquum ius, quod a synodo Nicaena arcessit Papa Innocentius) *& per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem caussarum aut retractata aut confirmata fuisse iudicia*. Istud vero ius est a Sardicensi Concilio introductum.

V. Docet deinde Leo primam caussarum Metropolitanorum cognitionem institui posse apud Apostolicam sedem; ut probatur exemplo Hilarii Arelatensis Metropolitani. Evocatus is fuerat Romam ob multas Episcoporum ordinationes peractas invito clero & populo, quos manu armata instituerat in Ecclesiis (2). Privatus itaque iure metropolitico a Leone fuit in Concilio Romano. Eodem decreto missa est in irritum sententia lata adversus Chelidonium Episcopum, quem Hilarius sacerdotio deiecerat tamquam viduae maritum (3). Verum quum id probare non potuisset Hilarius *in Concilio sacerdotum*, quod tunc Leo Romae celebrabat, Chelidonius Ecclesiae suae redditus est. Suspicari heic merito aliquis posset, vim iuri constituto factam a Leone, quod caussam Chelidonii Romae iudicaverit, quum eam remittere debuisset ad Episcopos provinciales, ab eis terminandam cum Episcopis provinciae finitimae iuxta canonem Sardicensem. Sed ex eo capite repetenda est Leonis defensio, quod Chelidonii appellatio iuncta esset accusationi adversus Hilarium Arelatensem Episcopum institutae, ac praeterea, quod ipse quoque Metropolitanus Episcopus esset, Vesontionensis nimirum, ut praefert codex monasterii Iurensis a Sirmondo laudatus in Notis ad hanc Leonis epistolam.

VI. Intellexit Leo, difficilem in Gallia fore exsecutionem iudicii adversus Hilarium facti, tum ob magnam viri dignationem ex sanctitatis eius opinione profectam, tum etiam ob infractos canones in caussa Chelidonii, quae Romae fuerat definita (4). Itaque constitutionem a Valentiniano Aug. impetravit, quae praecipit, ut iudicium illud mandetur exsecutioni. Verum additio, quae sequitur, magni momenti est. Edicto enim perpetuo inter alia decernitur, quod, si aliquis Episcopus Galliarum aut aliarum provinciarum Romam evocatus summi Pontificis iudicio se sistere recuset, adesse cogatur per gubernatorem provinciae: *ita, ut quisquis Episcoporum*, inquit Valentinianus, *ad iudicium Romani Episcopi evocatus venire neglexerit, per*

(2) Vide supra lib. 5. c. 32. §. 4. & seqq.

(3) Vide Marcam in libro de Primatibus §. 78.

(4) Vide supra lib. 5. c. 32. §. 4. 7.

per moderatorem eiusdem provinciae adesse cogatur. Rescriptum autem illud non solum ratum esse decernit decretum in caussa Chelidonii factum, sed etiam novum ius introducit adversus canones Sardicenses. Episcopo enim Romano tribuit potestatem evocandi Romam Episcopos. Sed Galli existimarunt, sic obsequendum esse Pontifici, ut interim nihil detraheretur de auctoritate canonum Sardicensium, quemadmodum supra ostensum est.

VII. In alia quoque occasione contendit Leo, Metropolitanos iudicari non posse absque sententia Episcopi Romani. Anastasius Episcopus Thessalonicensis caput erat & primus Metropolitanus Illyrici Orientalis, id est, Macedoniae, Achaiae, Epiri veteris & novae, aliarumque provinciarum; ac praeterea, quo dignitatem muneris sui fortius retineret, vicariatu Papae Leonis ornatus fuerat, ut eius Legatus natus esset in his provinciis. Is ergo ad se manu armata adduci a publicis officiis praefecturae Illyricianae curaverat Atticum veteris Epiri Metropolitanum antistitem. Id atrociter ac vehementer factum, ait Leo, Anastasium obiurgans (5). Dein addit haec verba, quae probant id, quod antea dixi, contendisse nimirum Leonem, Metropolitanos iudicari non posse absque sententia Episcopi Romani. *An forte*, inquit (6), *aliquod tibi facinus fratris innotuerat, & Metropolitanum Episcopum novi apud te criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse, etiam tu nihil ei obiiciendo confirmas. Sed etiamsi quid grave intolerandumque gessisset, nostra erat exspectanda censura; ut nihil prius ipse decerneres, quam quid nobis placeret, agnosceres*.

VIII. Successores quoque eius incessit eadem cura quoad Gallias (7). Hinc enim factum, ut Papa Hilarus Hermetem Episcopum Narbonensem suspenderit a iuribus metropoliticis anno quadringentesimo sexagesimo secundo. Idem Leontio Episcopo Arelatensi delegavit sollicitudinem castigandi praesumtionem Mamerti Metropolitani Viennensis, reservans tamen sedi Apostolicae iudicium, postquam Leontii & synodi relationem receperit. Tum anno CCCCLXIV. post acceptam relationem negotium illud terminavit. Eam autem curam in se traxit Hilarus, quod de Metropolitanis ageretur & de iuribus Ecclesiarum, quibus illi praesidebant.

IX. Tertium caput, quod ex epistolis Papae Leonis colligitur, istud nimirum est, contendisse illum, iuxta canones Sardicenses, damnati Episcopi appellationem a synodo quidem provinciae iudicandam esse, interim tamen alium Episcopum non esse ordinandum in sede deiecti; ut constat ex epistola ab eo scripta ad Episcopos Mauritaniae Caesariensis, quae provincia est Africae, in caussa Lupicini Episcopi. Is, lite pendente, provocaverat ad sedem Apostolicam. Episcopi tamen

(5) Vide supra lib.5.cap.27.§.1.& seqq.
(6) Leo I. epist. 84.
(7) Vide supra lib.5.cap.34.§.4.& seqq.

men reum peregerant, insuperhabita appellatione, eumque deposuerant, substituto etiam Episcopo in locum eius: quod fieri non potuit, si canonis Sardicensis ratio haberetur. Leo itaque Lupicinum remittit in provinciam, illic iudicandum ab Episcopis provincialibus, quibus superordinationem exprobrat. Sed illud observandum est, religiosum heic fuisse Leonem: qui non est ausus allegare canones Sardicenses, quibus prohibetur, ne pendente appellatione ad sedem Apostolicam alius Episcopus ordinetur in loco deiecti. Id enim nequaquam omisisset, si tum Sardicensis synodus in auctoritatem recepta fuisset apud Afros. Ergo regulae generali innititur, nimirum neminem iuste damnari posse, nisi praesentem & convictum, aut certe confessum, alium vero in eius loco ordinari non posse, quin prius sedes vacet. Quoniam vero excipi poterat, Lupicinum deseruisse vadimonium ac suam praesentiam denegasse, atque ideo secundum canones sententiam damnationis accipere debuisse, occurrit Pontifex huic obiectioni, aiens, eum appellasse, atque adeo non refugisse iudicium. Vnde concludit, non debuisse illum excommunicari pendente negotio, ac eam ob caussam se ei saepius postulanti communionem reddidisse. Vnde etiam colligi potest, ius appellationum in Africam introducere voluisse Leonem, sed Afros ei noluisse prorsus assentiri (8): *Caussam quoque Lupicini Episcopi illic iubemus audiri; cui multum & saepius postulanti communionem hac ratione reddidimus, quoniam quum ad nostrum iudicium provocasset, immerito eum pendente negotio a communione videbamus fuisse suspensum. Adiectum etiam illud est, quod huic temere superordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari, ante quam Lupicinus in praesenti positus aut confutatus aut certe confessus iustae posset subiacere sententiae; ut vacantem locum, quemadmodum disciplina ecclesiastica exigit, is, qui consecrabatur, exciperet.*

CAPVT XVIII.

De iure, quo usi sunt Vigilius, Pelagius II. & Gregorius Magnus in iudicandis caussis Episcoporum.

SYNOPSIS.

I. Vigilius Papa nihil aliud reservat Apostolicae sedi praeter iudicia appellationum. Vnde sequitur, eum synodis provincialibus relinquere potestatem deponendi Episcopos absque permissu sedis Apostolicae.
II. Eadem est mens Pelagii secundi, qui omnium Episcoporum caussas in synodo provinciae definiendas esse docet: nisi si ad Apostolicam sedem fuerit provocatum.
III. Primus omnium Gregorius magnus canonum Constantinopolitanorum & Chalcedonensium instituta, a decessoribus suis non custodita, transtulit ad explicandam sedis suae dignitatem. Hi autem primam de

(8) Leo I. epist. 87. cap. 2.

de crimine Metropolitani cognitionem Patriarchis reservant. Quae institutio in legem publicam versa est a Iustiniano.

IV. Hinc factum, ut Gregorius Apostolicae sedi vindicet secundum canones ius iudicandi accusationes adversus Metropolitanos institutas. Iudicabat etiam Romae caussas Episcoporum, tametsi Itali non essent. Probatur exemplo Andreae Episcopi Thebani in Thessalia.

V. Aliquando causae definitionem remittebat in provinciam, misso etiam Legato, iuxta canones Sardicenses. Probatur duobus exemplis.

VI. Aliter se gessit erga Afros, quorum consuetudines illaesas esse concessit, modo fidei contrariae non essent.

VII. Postulabant Afri, ut causae eorum definirentur secundum canones Africanos & Sardicenses. Hi enim iam recepti erant; & vicem tum subibant privilegii, ob Novellam Iustiniani. Nullam eorum causam in urbe Roma iudicavit Gregorius.

VIII. Id unum contendit Gregorius, ut Primas Byzacenus Romam veniret, responsurus de obiectis: quod obtineri non potuit. Itaque eo tractus est Pontifex, ut causam in synodo provinciae iudicari consenserit.

IX. Notatur hallucinatio Cardinalis Perronii, qui ex corrupto Gregorii loco colligit, Episcopum Byzantinum, hoc est, Constantinopolitanum, Romano subiectum fuisse.

X. Ecclesia Hispanica utebatur collectione Martini Bracarensis. Canon autem XIII. iubet, ut causae Episcoporum definiantur in synodis provincialibus; si vero divisa fuerint iudicum vota, tum vocandam esse provinciam finitimam.

XI. In causa Stephani & Ianuarii Episcoporum Hispanorum, qui Romanam sedem appellaverant, Gregorius Ioannem Defensorem in Hispaniam misit, ut solus definitivo decreto cognoscere posset de appellatione. Sedes Apostolica est caput omnium Ecclesiarum.

XII. Hispani, ut appellationes ad Apostolicam sedem abolerent, Episcopo damnato licere voluerunt secundam synodum impetrare ad obtinendam restitutionem suam.

XIII. Ecclesiam Gallicanam Gregorius tractavit ut Africanam.

XIV. Post Gregorii M. tempora Paullus Archiepiscopus Cretae ausus est prohibere, ne ad Vitalianum Papam provocaretur.

XV. Appellationum usus obtinebat etiam in Anglia aevo Bedae.

I. NVnc inspiciendum est, quaenam mens fuerit Pontificibus subsequentibus. Vigilius certe nihil aliud sedi Apostolicae reservat praeter iudicia appellationum. Unde sequitur, eum Episcopis provincialibus relinquere ius decernendi depositiones collegarum suorum absque permissu sedis Apostolicae, *Omnium*, inquit ille in epistola ad Eutherium, quae anno DXL. data est (1), *appellantium Apostolicam sedem Episcoporum iudicia eidem sanctae sedi reservata esse liquet.*

II. Pelagius vero secundus, qui anno DLXXVII. sedebat, aperte pronuntiat, eam esse certam provinciam, quae constat ex decem vel undecim civitatibus sub uno Rege & totidem inferioribus potestatibus, quoad civilem reipublicae statum; cuius rei exempla hoc aevo exstabant apud Reges Longobardorum & Suevorum in Gallaecia: tum quoad spiritualia administranda, eam etiam esse certam provinciam, quae unum Episcopum habet & decem vel undecim Episcopos suffraganeos ad iudicandas caussas omnium Episcoporum in plena synodo

(1) Vide supra cap. 13. §. 81.

odo, adeo, ut opus non sit ad alias convolare provincias; nisi si ad maiorem sedem fuerit provocatum, vel si convenire non potuerit inter iudices: quo casu, referendum esse ad maiorem sedem, id est, sedem Apostolicam. Haec sunt verba Pelagii in epistola ad Ioannem Constantinopolitanum: *Scitote, certam provinciam esse, quae habet decem vel undecim civitates & unum Regem & totidem minores potestates sub se, & unum Episcopum aliosque suffragatores decem vel undecim Episcopos iudices, ad quorum iudicium omnes caussae Episcoporum & reliquorum sacerdotum ac civitatum caussae referantur, ut ab his omnibus iuste consona voce discernantur, nisi ad maiorem auctoritatem fuerit ab his, qui iudicandi sunt, appellatum &c.*

III. Inter omnes vero Pontifices nemo peritior fuit iurium sedis Apostolicae, quoad appellationes, quam Gregorius magnus. Rebus ille gerendis admotus per multos annos, Ecclesiae Orientalis mores introspexerat, quum sedis Apostolicae Apocrisiarium ageret Constantinopoli; ideoque melius intellexit, quam decessores sui, quaenam esset secundum canones auctoritas summi Pontificis in patriarchatu Occidentis. Nam Concilium Constantinopolitanum itemque Chalcedonense unicuique Patriarchae eiusque synodo commiserant iudicia appellationum ab Episcopis depositis interpositarum, itemque aliarum caussarum ecclesiasticarum, Metropolitanorum vero primam cognitionem. Verum quia versio Latina Dionysii Exigui, qua utebatur Occidentalis Ecclesia, pro his canonum Graecorum vocibus *Exarchus Dioeceseos*, quae Dioeceseos Patriarcham significant, habebat *Primas Dioeceseos*, hinc factum, ut vis huius vocis ignota fuerit Occidenti, creditumque fuerit eam significare Metropolitanum aliquem, qui vicinus esset aut antiquor eo, adversus quem lata sententia erat. Sane Hadrianus I. & Hincmarus Primatem Dioeceseos non alium esse existimant, quam Metropolitanum. Praeterea quum canon Chalcedonensis ei, qui adversus Metropolitanum agit, tribueret arbitrium implorandi opem Exarchi Dioeceseos aut thronum Constantinopolitanum, hanc dignitatem novae Romae collatam concoquere non poterat Ecclesia Romana. Itaque his canonibus uti noluit ad asserendam auctoritatem suam. Nam aliunde possidebat illa ius cognoscendi de appellationibus Episcoporum, quod ipsi tributum fuerat in synodo Sardicensi, itemque ius caussas Metropolitanorum definiendi ante omnem appellationem, primo videlicet iudicio, post rescriptum Gratiani. Quo fiebat, ut parum illa sollicita esset de canonibus Chalcedonensibus. At Gregorius magnus eorum praeiudicio dignitatem suae sedis explicavit, ne quidem nominata synodo Chalcedonensi. Quippe quum animadverteret, veram horum canonum mentem in legem publicam versam esse ab Imperatore Iustiniano in Novella CXXIII. quae praecipit appellationes iudicari a Patriarchis uniuscuiusque Dioeceseos, ab ea arcessit ius illud sedi Romanae quaesitum in Occidente.

IV. Hinc

IV. Hinc factum, ut in epistolis suis Apostolicae sedi ius vindicet iudicandi secundum canones accusationes institutas adversus Metropolitanos (2): *si contra Metropolitanum aliquid caussae habuerit, ob hoc sedis Apostolicae petat iudicium, quod per canones antiquorum patrum est institutione permissum*. Legimus vero in regesto epistolarum eius, eum quandoque apud Romam iudicasse, non solum caussas Episcoporum Italiae, sed etiam aliarum provinciarum; interdum vero caussae definitionem remisisse in provinciam, misso etiam Legato, iuxta canones Sardicenses. Primi casus illustre exemplum exstat in caussa Andreae Episcopi Thebani. Fuerat is depositus, nullo iuris ordine servato, ab Episcopo primae Iustinianae, qui dein Archiepiscopus Bulgariae dictus est; cuius auctoritas ea tempestate porrigebatur supra octo Metropolitanos Illyrici Occidentalis iuxta constitutionem Iustiniani, cui Papa Vigilius consenserat. Gregorius ergo appellationem iudicans in sede sua, iudicii acta rescidit, Andreamque restituit, Archiepiscopum vero a communione suspendit ad sex mensium spatium (3).

V. Secundi vero casus exemplum subministrat epistola XLVII. libri secundi. Episcopus urbis Epidauriae, quae nunc Ragusa dicitur, absque synodi congregatione depositus fuerat ab Episcopo Salonitano Metropolitano provinciae Dalmatiae. Appellatus Gregorius decernit, ut Metropolitanus synodum provinciae congreget ad iudicandam accusationem secundum canones coram Antonio Subdiacono, cui Papa delegat executionem, ut eius cura cuncta decernantur iuxta leges & canones. In provincia quoque Corinthiaca, sive Achaia, iudicari iussit appellationem Anastasii Episcopi deiecti, misso in eam rem Secundino Episcopo, qui sententiam depositionis confirmavit (4).

VI. At licet Gregorius ad se traxisset supremum arbitrium iudicandi appellationes in urbe Roma, aut eas remittendi ad provincias, cum Africanis tamen aliter se gessit, quam cum reliquis provinciis (5). Constat enim, eum morem gessisse Episcopis Ecclesiarum Numidiae & Carthaginis, qui eum oraverant, ut privilegia & consuetudines illarum Ecclesiarum illaesas praestaret, in quarum possessione erant iam a temporibus beati Petri. Quod eis concessit Pontifex, modo ne illae fidei contrariae essent. *Petiistis enim*, inquit Gregorius ad Episcopos Numidiae scribens (6), *per Hilarium Chartularium nostrum a beatae memoriae praedecessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quas a beati Petri Apostolorum principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem iuxta seriem relationis vestrae consuetudinem, quae tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam* per-

(2) Lib. 7. indict. 11. epist. 8.
(3) Lib. 2. epist. 6.
(4) Lib. 4. epist. 50.
(5) Vide lib. 3. cap. 9. §. 2.
(6) Lib. 1. epist. 75.

permanere concedimus, sive de primatibus constituendis, sive de ceteris capitulis. Et ad Dominicum Episcopum Carthaginensem (7). *De privilegiis vero ecclesiasticis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua iura servamus*.

VII. Africanorum autem postulata huc inter alia tendebant, ut caussae eorum definirentur secundum antiquos canones Africanos & Sardicenses. Hi enim iam recepti erant ab Afris; ut constat ex collectione Ferrandi, quae sexaginta ante Gregorium annis confecta fuerat. Privilegii autem vicem tum subibant ob Novellam Iustiniani, quae altius evehebat dignitatem Patriarcharum, atque adeo Romani Pontificis in Occidente. Ita porro se cum Afris gessit Gregorius, ut nullam eorum caussam in urbe Roma iudicaverit. Contra Columbum Episcopum Numidam delegavit, qui curaret, ut singula gererentur secundum canones in synodo provinciae, etiam quoad caussam Maximiani Episcopi; quem degradari posse ait, si nocens fuerit, *adunato Episcoporum universali Concilio* (8): quod & ipsum statuit de Petro & Paullino Episcopis (9).

VIII. Id unum ad conservandam auctoritatem suam contendit Gregorius, ut Clementius Primas provinciae Byzacenae Romam veniret, responsurus de quodam crimine ei obiecto. Quoniam vero eius imperium detrectabat Clementius, Gregorius rescriptum a Principe impetravit. Sic enim testatur ipsemet in epistola LXIV. libri septimi: *In quodam crimine Byzacenus Primas fuerat accusatus; & piissimus Imperator eum iuxta statuta canonica per nos voluit iudicari*. Sed quoniam Theodorus *magister militum*, id est, Gubernator Africae, acceptis decem auri libris, exsecutione huius rescripti imperatorii supersederi iusserat, aliud dein impetravit Gregorius. Postea Primas ille Pontifici significat, velle se subiici Apostolicae sedi; adeoque illum permulsit, ut tandem obtinuerit, caussam suam iudicari in Concilio provinciali, iuxta praeceptum Pontificis.

IX. Sed dissimulare hoc loco non possum gravem hallucinationem Cardinalis Perronii aliorumque, qui de controversiis religionis libros scripserunt. Confessionem enim illam Primatis Byzaceni, qui se Romanae sedi subiectum fatetur, tribuunt Ioanni Episcopo Constantinopolitano, decepti videlicet affinitate nominis, quod in contextu epistolae scriptum sit corrupte *Byzacenus*; quod ipsi corrigi volunt ac reponi *Byzantinus*, quum tamen certum sit, in usu numquam fuisse, ut Constantinopolitanus Episcopus diceretur Byzantinus: *Nam quod se dicit*, inquit Gregorius, *sedi Apostolicae subiici, si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio quis ei Episcopus subiectus non sit. Quum vero*

(7) Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag. 44. & 140.

(8) Lib. 2. epist. 33.

(9) Lib. 5. epist. 36. lib. 10. ep. 22.

vero culpa non exigit, omnes ſecundum rationem humanitatis aequales ſunt. Diſcrimen tamen magnum eſt inter utramque. Nam ſecundum eorum opinionem Patriarcha CP. agnoſcit, ſubiectum ſe eſſe Apoſtolicae ſedi quoad correctionem morum; quum Clementius Primas fuerit in Africa, quae in patriarchatu Occidentis conſtituta erat (10). Et tamen ille obtinuit, cauſſam ſuam cum auctoritate ſummi Pontificis iudicari in ſua provincia ſecundum canones.

X. Alium ordinem tenuit idem ſanctus Pontifex quoad Hiſpaniam; ubi diſciplina quiddam ſpeciale invexerat in iudiciis Epiſcoporum. Eccleſiae enim illius nationis utebantur canonibus a Martino Bracarenſi collectis, itemque iis, qui in ſynodis Hiſpanicis concedebantur. Eam collectionem concinnavit Martinus circa annum DLXXI. rogantibus Epiſcopis provinciae Gallaeciae: in qua canones Graecos in epitomen redactos edidit, quos accommodavit ad uſum Hiſpaniae & ad canones Conciliorum Toletanorum. In canone autem XIII. cauſſam Epiſcopi definiendam eſſe ait in ſynodo provinciali; ſi vero diviſa fuerint iudicum vota, tum vocandam eſſe provinciam finitimam, iuxta canonem Antiochenum.

XI. Secundum hanc inſtitutionem Stephanus Epiſcopus, laeſae maieſtatis reus, iudicatus fuerat & deiectus a ſynodo provinciae finitimae; Ianuarius vero Epiſcopus Malacitanus a collegis ſuis depoſitus fuerat. Vterque ſedem Apoſtolicam appellavit. Ob hoc itaque Gregorius Ioannem Defenſorem Romanae Eccleſiae miniſtrum in Hiſpaniam miſit cum ſumma poteſtate, ita, ut ille ſolus definitivo decreto cognoſcere poſſet de appellatione, & confirmare eorum depoſitionem, vel eos reſtituere, ac praeterea aliquam poenitentiam imponere Epiſcopis, qui Ianuarium deiecerant, ſi conſtaret, ita eos malitioſe egiſſe (11); id quod Defenſor exſecutus eſt quoad Ianuarium. In commonitorio autem, quo petitionibus Epiſcoporum Hiſpaniae reſpondetur, inter alia obſervatur, Epiſcopum Stephanum non debuiſſe iudicari ab Epiſcopis alieni Concilii. Quod alludit ad canonem XIII. collectionis Martini Bracarenſis. Sed huic eorum deſiderio opponitur Novella Iuſtiniani; quae praecipit, ut cauſſae civiles & criminales Epiſcoporum a ſuis Metropolitanis definiantur, & in caſu appellationis, a Patriarcha. Si quis vero reponat, inquit Gregorius, Stephanum non habuiſſe neque Metropolitanum neque Patriarcham, huic dici poterit, eius cauſſam fuiſſe dirimendam ab Apoſtolica ſede, quae eſt caput omnium Eccleſiarum. Haec ſunt verba Gregorii: *Contra haec ſi dictum fuerit, quia nec Metropolitanum habuit nec Patriarcham, dicendum eſt, quia a ſede Apoſtolica, quae omnium Eccleſiarum caput eſt, cauſſa haec audienda ac dirimenda fuerat; ſicut &* *prae-*

(10) Gregor. lib. 10. epiſt. 37. *Univerſis Epiſcopis Concilii Byzacii.*

(11) Gregor. l. 11. epiſt. 50. 53. 54.

praedictus Episcopus petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni Concilii iudices habuit omnino suspectos.

XII. Suspicor tamen, Episcopos Hispanos non admodum patienter tulisse iudicia isthaec Romana. Nam appellationis ad Apostolicam sedem removendae caussa novam legem introduxerunt in gratiam Episcopi damnati, nimirum, ut ei liceat secundam synodum impetrare ad obtinendam restitutionem suam. Colligitur id ex canone XXVIII. Concilii Toletani IV. habiti anno DCLXVI. cuius haec sunt verba *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si a gradu suo iniuste deiectus, in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcopi.*

XIII. Quoad Ecclesiam vero Gallicanam, eam Gregorius haud aliter tractavit, quam Africanam. Iussit enim, ut caussae Gallorum in Conciliis Gallicanis definiantur, ut statim ostendam.

XIV. Post Gregorii magni tempora Paullus Archiepiscopus Cretae, quae patriarchatui Occidentis subiecta erat, ausus est prohibere, ne ad Vitalianum Papam provocaretur. Deposuerat is Ioannem Episcopum Lappensem in ea insula: qui Romam appellans, occasionem dedit synodo, quae anno DCLVIII. congregata est a Papa Vitaliano. Quum recitata fuissent acta, revocata sententia est, tamquam contraria canonibus. Docet autem epistola Vitaliani ad Paullum, eum appellationi cedere noluisse; in quo sane nullo iure nitebatur: *Oportebat*, inquit Vitalianus, *tuam fraternitatem secundum canonum vigorem tempore, quo se petiit ad nos venire, cum absolvere tuis litteris* (id est, ei dare missionem sive litteras dimissorias) *quem non solum noluisti canonice absolvere ad principis Apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquiens, quia non competenter quaeris. Quae ergo sancti sanxerunt patres, indecentia sunt?*

XV. Appellationum usus obtinebat etiam in Anglia; ut colligitur ex Beda, qui in lib. V. hist. cap. XX. refert, Wilfridum Eboracensem Archiepiscopum, quum anno DCCV. a synodo depositus fuisset, Ioannem septimum appellasse, Romamque profectum esse, quo etiam accessere accusatores eius, illic autem restitutum fuisse a summo Pontifice; quae restitutio demum peracta est in synodo Anglicana ea de caussa congregata.

CAPVT XIX.

De praxi Ecclesiae Gallicanae in peragendis iudiciis Ecclesiasticis sub prima Regum Dynastia.

SYNOPSIS.

I. *Inquiritur, quonam modo se Galli sub prima Regum dynastia gesserint circa de-*

depositiones Episcoporum. Canones Sardicenses tum recepti erant in Gallia. Synodus itaque provinciae deponebat Episcopos. In casu appellationis Papa caussam retractari iubebat in provincia. Probatur exemplo Contumeliosi Episcopi Reiensis. Depositio tamen peragebatur, tametsi appellatum fuisset.

II. Salonius Episcopus Ebredunensis & Sagittarius Vappincensis, damnati in Concilio Lugdunensi, licentiam appellandi sedem Apostolicam petunt a Rege Guntramno, qui litteras dimissionis illis concessit. Dein restituti sunt decreto Ioannis tertii.

III. Synodus a Rege convocata fuerat; & iudices ecclesiastici ab eo dati: quod Principibus licere, probatur ex canonibus Africanis, & ex Novella constitutione Valentiniani tertii.

IV. Idem probatur ex Iustiniano; qui praeterea iudicium appellationis Principi reservavit; quod Gregorius magnus approbavit.

V. Reges nostri dabant iudices Episcopis. Id vero non displicuit summis Pontificibus.

VI. Salonius itaque & Sagittarius Romanum Episcopum appellarunt iuxta Concilium Sardicense. Attamen regno egredi non sunt ausi absque permissu Principis. Ex quo loco colligitur vetustas huius iuris regii. Redditi sunt Ecclesiis suis a Ioanne tertio.

VII. Sed iidem iterum accusati, rursum deiecti sunt: alii vero in eorum locis ordinati. Unde colligitur, sententias synodorum mitti solitas in exsecutionem absque auctoritate Papae.

VIII. Probatur exemplo Saffaraci Episcopi Parisiensis.

IX. Item exemplo Aegidii Remensis Archiepiscopi. Magni praeterea momenti est exemplum illud ad probandam auctoritatem regiam.

X. Probatur etiam exemplo Desiderii Viennensis Archiepiscopi.

XI. Tum etiam Didonis & quorumdam aliorum Episcoporum sub Theodorico Rege damnatorum.

XII. Gregorius magnus vicariatum suum concessit Virgilio Episcopo Arelatensi, edicto, ut ille caussas Episcoporum iudicaret congregatis duodecim Episcopis. Sed difficiles quaestiones ad sedem Apostolicam referri iussit. Episcopi Arelatenses, tametsi Vicarii essent sedis Apostolicae, nullam synodum congregarunt, si Arelatenses excipias.

XIII. Gregorius magnus nihil aliud optat, quam ut Legatus Apostolicae sedis adsit in synodo, quae propter Episcopi peccata fuerit congregata, adeoque non cogitabat de evocandis Romam Episcopis, ut prima illic de crimine eorum cognitio haberetur. Mittere tamen Legatum non vult absque postulatione Principis.

XIV. Tum missa Romam legatio a Principe Legatum in Gallias a Gregorio mitti postulavit: quem Pontifex pollicitus est brevi missurum. Verum oborta tunc bella in regno obstiterunt, ne Legatus illo mitteretur.

XV. Charibertus Rex in irritum misit sententiam depositionis a Leontio Burdegalensi Archiepiscopo latam adversus Emerium Episcopum Santonensem.

I. INspiciendum itaque nunc est, quaenam fuerit Ecclesiae Gallicanae praxis in peragendis iudiciis canonicis Episcoporum sub prima Regum nostrorum dynastia. Argumento sequentia erunt, canones Sardicenses in usu tum fuisse apud Gallos. Synodus itaque provinciae deiiciebat Episcopos. Si vero Pontifex Romanus appellabatur, is retractari caussam in provincia iubebat, si ita expedire arbitraretur. Exemplo erit caussa Contumeliosi Episcopi Reiensis, quem in plena synodo damnatum Caesarius Arelatensis episcopatu movit. Missa dein relatio ad Ioannem II. Pontificem Romanum, qui anno DXXXIV. iudicium illud confirmavit litteris datis ad Episcopos Galliae. Attamen

men quoniam Contumeliosus provocaverat ad sedem Apostolicam, Agapetus Papa anno DXXXVI. praecepit, caussam eius de integro examinari a iudicibus delegandis in provincia, iuxta canones, Sardicenses nimirum, ut patet ex verbis epistolae Agapeti ad Caesarium Episcopum Arelatensem. *Delegaturi enim*, inquit, *Deo nostro adiuvante, sumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta sub consideratione iustitiae omnia, quae apud fraternitatem tuam de huiusmodi negotio acta gestave sunt diligentissima vestigatione flagitentur*. Infra: *Melius autem fecerat fraternitas tua, si postea quam sedis Apostolicae, appellatione interposita, desideravit examen, circa personam eius a tempore sententiae nihil permisisset imminui, ut esset integrum negotium, quod interposita provocatione quaereretur. Nam si in exsecutionem mittitur prima sententia, secunda non habet cognitio quod requirat*. Ex hac ultima clausula discimus, solitos illa tempestate Episcopos Gallicanos exsequi sententiam depositionis, tametsi ab ea appellatum esset; quamvis aliud obtinere debere censeret summus Pontifex.

II. Verum, ut melius intelligamus praxim eius saeculi, expendenda sunt acta synodi, habitae adversus Salonium Episcopum Ebredunensem & Sagittarium Vappincensem, prout exstant apud Gregorium Turonensem (1). Accusabantur illi de violentia, homicidio, adulterio, & de gravi quodam facinore adversus Episcopum Tricastinensem. Harum rerum certior factus Guntramnus Rex synodum Lugdunensem convocavit anno DLXVII. in qua Episcopi illi suis sedibus privati sunt a Nicetio Patriarcha, id est, Episcopo Lugdunensi & ceteris Episcopis illic congregatis. Ii vero quum damnati essent, Regem adeunt, de iniquo iudicio conqueruntur, petuntque licentiam appellandi Papam Romanum. Annuit Princeps, deditque litteras dimissionis. Ioannes dein tertius eos sedibus suis restituit, scripta ob eam rem epistola ad Guntramnum Regem. Disertis haec verbis docet Gregorius Turonensis: *Sibi tradi licentiam*, inquit, *ut ad Papam urbis Romanae accedere debeant. Rex vero annuens petitionibus eorum, datis epistolis, eos abire permisit. Qui accedentes coram Papa Ioanne, exponunt se nullius rationis exsistentibus caussis dimotos. Ille vero epistolas ad Regem dirigit, in quibus locis suis eosdem restitui iubet. Quod Rex sine mora, castigatis prius illis verbis multis, implevit*.

III. Si quis autem penitus introspiciat negotium istud, intelliget, primo Regem convocasse synodum ad procurandam Episcoporum punitionem: in quo ius imperatorium renovat. Ius autem illud in eo versabatur, ut Principi liceret dare iudices ecclesiasticos in caussis Episcoporum & clericorum: quod ius approbatum est in canone Africano centesimo quarto, qui exstat in collectione canonum, quae tum in usum recepta erat in Gallia. Praeterea nota illis erat Valentiniani III.

(1) Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 20.

III. constitutio, quae exstat in codice Theodosiano, qua Patroclum Metropolitanum Arelatensem delegavit anno CCCCXXV. ad iudicandos nonnullos Episcopos Galliarum, qui Pelagii haeresim fovebant. *Diversos vero Episcopos*, inquit (2), *nefarium Pelagiani & Caelestiani dogmatis errorem sequentes, per Patroclum sacrosanctae legis antistitem praecipimus conveniri.*

IV. Sane Novella CXXIII. Imperatoris Iustiniani non solum admittit praxim illam, ut Imperatori liceat cuiuslibet caussae cognitionem Episcopo delegare, sed etiam iudicium appellationis Principi reservat in capite quarto. Id autem Gregorius magnus approbat lib. II. epist. VII. in qua mentionem facit accusationis adversus Hadrianum Episcopum Thebanum in Thessalia, cuius cognitionem Mauritius Imperator delegavit Ioanni Metropolitano Larissaeae civitatis, tum etiam iudicii absolutionis ab Imperatore lati post appellationem in gratiam Episcopi damnati.

V. Non displicuit Pontificibus Romanis Regum nostrorum consuetudo, qui iudices dabant Episcopis, modo tales darentur, quibus obiici incompetentia non posset. Nam si competentes non essent, tum poterant Pontifices expostulare de hoc facto; quemadmodum usurpatum est a Pelagio primo Papa. Expostulavit is anno DLVII. cum Childeberto Rege, quod caussam Sapaudi Metropolitani Arelatensis & Primatis Galliarum delegasset Episcopo cuidam, qui dignitate inferior erat Sapaudo (3). *In iudicium sequentis civitatis Episcopi*, inquit Pelagius ad Childebertum scribens, *quod nulla ecclesiastica lege vel ratione conceditur, iudicandum iuberetis occurrere; ut ipso de conculcato loci sui praeiudicio conquerente, illum, qui usurpavit, necesse sit de illicita praesumtione culpari.* Synodus vero, quae convenit ad iudicandam caussam Praetextati Episcopi Rotomagensis a Rege Chilperico convocata fuit (4). Itemque ea a Rege convocata est, in qua Gregorius Turonensis expurgavit calumniam sibi impactam, quasi probrosa adversus Reginam Fredegundem verba dixisset. *Rex arcessitis regni sui Episcopis, caussam iussit diligenter inquiri* (5).

VII. Rursum ex relatione eorum, quae gesta sunt adversus Salonium & Sagittarium colligitur, reos ab Episcopis fuisse damnatos iuxta auctoritatem, quam ipsis tribuunt canones. Tum deiectos provocasse ad summum Pontificem, quemadmodum constituerat Concilium Sardicense. Attamen egredi regno ausos non esse absque permissu Principis. Ex quo loco colligitur vetustas huius regii iuris, quo Episcopi tenentur ad impetrandam a Rege licentiam exeundi, etiamsi Romam pro-

(2) L. 47. C. Theodos. de Episc. & Cler.
(3) Vide supra lib. 1. cap. 11. §. 3.
(4) Gregor. Tur. lib. 5. hist. c. 20.
(5) Idem lib. 5. 49.

proficifci velint (6). Abeundi autem poteſtatem illis facit Guntramnus Quum vere nullus accuſator Romae adeſſet, qui reos coram convinceret, eos Ioannes III. Pontifex Romanus reſtitui iuſſit ſuis Eccleſiis. In quo nihil iniquum a Pontifice ſtatutum eſt, quum, ut dixi, nullus Romae adeſſet, qui accuſationem urgeret. Eam tamen legem reſtitutioni adiecit, ut, ſi quis eos accuſare vellet, expurgare teneretur obiecta. Et haud dubie ea conditio continebatur in litteris, quas Pontifex ad Regem ſcripſit pro eorum reſtitutione.

VII. Sed iterum iidem accuſati ſunt anno quingenteſimo ſeptuageſimo nono. Quare Guntramnus Rex Concilium Cabilonenſe convocavit; in quo denuo examinata ſunt vetera crimina, ea tantum mente, ut aliqua illis propterea poenitentia imponeretur. Sed additum eſt crimen laeſae maieſtatis. Itaque, ut perfidiae ſuae poenas darent, epiſcopatibus ſuis deiecti ſunt, & in cuſtodiam traditi in Eccleſia ſancti Marcelli: ex qua quum evaſiſſent, per diverſa loca vagati ſunt, donec in ſedibus eorum alii antiſtites ordinati ſunt. Eorum fidem facit idem, qui ſupra Gregorius (7), his verbis: *Illud eſt additum, quod eſſent rei maieſtatis & patriae proditores. Qua de cauſſa ab epiſcopatu diſcincti, in baſilicam ſancti Marcelli ſub cuſtodia detruduntur. Ex qua per fugam elapſi diſceſſerunt, per diverſa vagantes, donec in civitatibus eorum alii ſubrogati ſunt.* Vnde colligere debemus ſententias in Epiſcopos latas a ſynodis mandari ſolitas exſecutioni, neque neceſſarium prorſus fuiſſe, ut de illis referretur ad ſummos Pontifices.

VIII. Axioma illud confirmari poteſt variis exemplis. Magni autem momenti eſt in hoc argumento cauſſa Saffaraci Epiſcopi Pariſienſis: qui quum ſemel damnatus fuiſſet, cauſſam ſuam in ſecunda ſynodo retractari impetravit. Illam Chilpericus Rex eam ob rem convocavit Pariſiis anno DLV. & in ea depoſitus eſt Saffaracus, multorum criminum capitalium reus.

IX. Idem axioma confirmatur etiam alio exemplo valde illuſtri, cuius narrationem accurate inſtituit Gregorius Turonenſis (8). Aegidius Remenſis Metropolitanus laeſae maieſtatis accuſatus eſt a Rege Guntramno anno quingenteſimo nonageſimo. Accuſationis peragendae cura a Principe delegata eſt Ennodio, qui Dux olim fuerat. Rex Epiſcopos regni ſui evocat apud urbem Metenſem; ubi reus convictus, crimen ſuum confeſſus eſt, aiens, ſe reum mortis eſſe. *At ille confuſus ait: Ad ſententiam dandam ſuper culpabilem ne moremini. Nam ego novi me ob crimen maieſtatis reum eſſe mortis.* Iudicio itaque ſynodi depoſitus fuit. Quum autem Epiſcopi vitae gratiam illi fieri

(6) *Vide Iuretum in Notis ad ep. 254. Ivonis Carnot. & Eadmerum in Hiſtoria Novor.*

(7) Gregor. Tur. lib. 5. c. 27.

(8) Gregor. Tur. lib. 5. c. 19.

fieri obtinuissent a Rege, in exsilium pulsus est apud Argentoratum; Romulfus vero in eius locum substitutus est. *Episcopi . . . . . obtenta vita, ipsum ab ordine sacerdotali, lectis canonum sanctionibus, removerunt. Qui statim ad Argentoratensem urbem, quam nunc Strataburgum vocant, deductus, exsilio condemnatus est. In cuius locum Romulfus, filius Lupi Ducis, Episcopus subrogatus est.* Ceterum ea depositio eo maioris momenti est, quod adversus Episcopum Metropolitanum decreta est; cui Rex dat iudices non secus ac simplici Episcopo, tametsi cognitio caussarum Metropolitanorum pertinere posset ad summum Pontificem. Tum etiam sententia exsecutioni mandatur, nulla prorsus facta relatione ad Apostolicam sedem.

X. Anno dein sexcentesimo tertio, ut narrat Fredegarius in Chronico, Desiderius Metropolitanus Viennensis, pridem Reginae Brunichildi invisus, in synodo Cabilonensi depositus fuit, & in quamdam insulam proiectus. Domnolus vero in eius locum substitutus est, tametsi nulla super hoc Apostolicae sedis rescripta emanassent. *Anno octavo regni Theodorici*, inquit Fredegarius, *synodus Cabilono colligitur. Desiderium Episcopum Viennensem deiiciunt: & instigante Aridio Lugdunensi Episcopo & Brunichilde, subrogatus est loco ipsius sacerdotali officio Domnolus. Desiderius vero in insulam quamdam exsilio detruditur.*

XI. Bella domestica, quae Gallias commoverunt sub Theodorico Rege & Ebroino Maiore domus regiae nonnullos quoque Episcopos in partes traxerunt, reos ob hoc laesae maiestatis. Itaque quum Rex & Ebroinus synodum alicubi convocassent, plures Episcopi in ea deiecti sunt, ac praesertim Dido, qui dein capite plexus est; alii vero in exsilium tantum pulsi sunt iussu Principis. Quum vero in partes quoque transgressus fuisset Leodegarius Episcopus Augustodunensis, dimissus non fuit ad iudicium synodi; sed Comiti palatino traditus, eius iussu capitis poenam subiit. Vetus auctor vitae sancti Leodegarii, qui haec omnia edisserit, acerbe invehitur in eos, qui sanctum hunc virum iniquo iudicio morte damnarunt; sed tamen nullam querelam movet adversus poenam Didoni aliisve Episcopis irrogatam. *Theodoricus Rex*, inquit, *& Ebroinus synodum in quadam villa regia convocantes, multam Episcoporum turbam adesse fecerunt; ibique inter ceteros Didonem . . . . . condemnatum ab ipsa synodo, calvaria accepta in capite expulsum segregant a sancta congregatione. Deinde exsilio condemnatus, morteque secuta poena capitis exsoluit. Alii porro Episcopi tunc a Rege per Ebroinum in ipsa synodo poenam similem sortiti, perpetuo exsilio sunt deportati.*

XII. Recurrit nunc Gregorii magni prudentia, ut se delicatis Gallorum ingeniis accommodaret, interim vero sedis Apostolicae dignitatem retineret: quam prudentiam etiam adhibuerat quoad Afros.

Visum itaque expedire, ut Virgilio Arelatensi Episcopo vicariatum sedis Apostolicae tribueret, edicto, ut caussas ille fidei aut Episcoporum iudicaret, congregatis duodecim Episcopis; ea tamen adiecta conditione, ut si caussa quaepiam difficilis incideret, quae in provincia definiri non posset, ea ad sedem Apostolicam referretur: *Si qua vero*, inquit (9), *inquisitio de fide vel fortasse aliarum rerum inter Episcopos caussa emerserit, quae discerni difficilius possit, collectis duodecim Episcopis ventiletur atque decidatur. Si autem decidi nequiverit, discussa veritate ad nostrum iudicium referatur*. Attamen licet Episcopi Arelatenses vicariatum Apostolicae sedis accepissent abhinc annis centum & viginti cum auctoritate convocandorum Conciliorum, certum est, eos nullam synodum congregasse, si synodos provinciae Arelatensis excipias. Contra, Regum illae iussu convocatae fuerunt; & iudicia in illis lata sunt adversus Episcopos, nulla mentione facta Episcopi Arelatensis, ut plurimum absentis a Concilio.

XIII. Testatum fecerat Gregorius, velle se, ut Episcoporum & aliorum clericorum Africanorum caussae in synodis provincialibus definiantur, delegatione in eam rem data uni ex Episcopis Africanis. Haud absimili consilio vicariatum suum concessit Episcopo Arelatensi, praecipiens item, ut caussae Episcoporum ac aliorum clericorum Gallicanorum in provinciis terminentur. Sed aperta rursum in eam rem sunt verba eius ad Reginam Brunichildem scribentis. Neque enim aliud ad commendandam sedis Apostolicae dignitatem exigit, quam, ut Regina approbet, mitti in Galliam Legatum; quo, habita synodo adversus Episcopos impudicitiae reos, poena in eos decerneretur. Satisfieri itaque censebat auctoritati suae, si in synodo adesse sineretur Legatus a Romana sede directus; adeoque non cogitabat de evocandis Romam Episcopis, ut illic prima de criminibus eorum cognitio haberetur. Idipsum Afris significari curaverat Caelestinus; qui eius desiderio cedere noluerunt. Ea porro est ipsamet praerogativa, quae Gratiani rescripto quaesita est Episcopo Romano, ut si de caussa agatur Metropolitani cuiuspiam in longinqua regione positi, possit Pontifex dare iudices, a quorum sententia provocari non possit. Sed in primis observandum est in Gregorio magno obsequium ab eo praestitum regiae auctoritati, dum ita se gerit, ut in Galliam mittere personam nolit cum auctoritate extraordinaria absque postulatione Principis. Ius autem illud usque ad haec tempora conservatum fuit: Pontifices enim Romani Legatos in Galliam mittere non possunt absque consensu Regis (10).

Nunc referenda sunt verba Gregorii ex epistola ad Brunichildem Reginam (11): *Multorum ad nos relatione pervenit ..... ita quosdam sa-*

(9) Gregor. lib. 4. epist. 51. & cap. 58. §. 1.
(10) Vide sup. lib. 5. cap. 56. §. 23. (11) Gregor. lib. 9. epist. 64.

ſacerdotes in illis partibus impudice ac nequiter converſari, ut & audire nobis opprobrium & lamentabile ſit referre. Infra: *Sed quoniam eos, quorum eſt locus haec inſequi, nec ſollicitudo ad requiſitionem nec zelus excitat ad vindictam,* (Metropolitanos intelligit) *ſcripta ad nos veſtra diſcurrant, ut perſonam, ſi praecipitis, cum veſtrae auctoritatis aſſenſu tranſmittamus, quae una cum aliis ſacerdotibus haec & ſubtiliter quaerere & ſecundum Deum debeat emendare.*

XIV. Morem Pontifici geſſerunt Regina Brunichildis & nepos eius Theodoricus Rex; qui duos Legatos Romam miſere pro nonnullis negotiis. Inter mandata vero eis data, illud quoque praeceptum eſt, ut Legatum in Gallias mitti poſtularent, ſynodum illic habiturum. Id mire placuit Gregorio, qui pollicitus eſt, ſe illum brevi miſſurum. Verum oborta tunc in regno civilia bella obſtiterunt, ne Legatus ille mitteretur. *Praefati autem viri magnifici filii noſtri*, inquit Gregorius ad Brunichildem ſcribens (12), *dato capitulari inter cetera petierunt, quod ſibi ex veſtra perhibuere iuſſione mandatum, ut talis debeat a nobis in Galliis perſona tranſmitti, quae facta ſynodo, cuncta quae contra ſanctiſſimos canones perpetrantur, omnipotenti Deo auctore poſſit corrigere.* Infra: *Apto autem tempore, ſi Deo placuerit, venerandae excellentiae veſtrae deſideria implere curabimus.*

XV. Ceterum omittendum non eſt hoc loco iudicium latum a Rege Chariberto, qui anno DLXIII. in irritum miſit ſententiam depoſitionis, a Leontio Burdigalenſi Archiepiſcopo & provincialibus Epiſcopis decretam adverſus Emerium Epiſcopum Santonenſem (13). Ad epiſcopatum ille promotus fuerat iuſſu Regis Clotarii; qui praeterea cum ab aliis Epiſcopis ordinari praeceperat, quam a ſuo Metropolitano, Leontio nimirum. Hic, poſt deceſſum Clotarii, Epiſcopos provinciae ſuae congregavit in civitate Santonenſi: in qua ſynodo deiectus fuit Emerius. Tum celebrata alterius electio, cuius confirmationem a Chariberto Leontius petiit per legatos. At Charibertus aegre ferens contemtam patris ſui Clotarii auctoritatem, deiecto videlicet Emerio ab epiſcopatu, iniuriam illam ultus eſt propria auctoritate; miſſis videlicet in provinciam viris religioſis, qui Emerium reſtituerent Eccleſiae Santonenſi; dicta vero mulcta mille aureorum Leontio Archiepiſcopo, ut temeritatem eius hac poena caſtigaret; reliquis vero Epiſcopis mulcta etiam indicta, ſed leviori. Rem narrat Gregorius Turonenſis his verbis (14): *Directis viris religioſis, Epiſcopum in loco reſtituit; dirigens etiam quoſdam de Camerariis ſuis, qui exactis a Leontio Epiſcopo mille aureis, reliquos iuxta poſſibilitatem condemnarent Epiſcopos. Et ſic patris ultus eſt iniuriam.*

(12) Gregor. lib. 11. epiſt. 8.
(13) Vide lib. 4. cap. 5. §. 2.
(14) Gregor. Turon. lib. 4. cap. 26.

CAPVT XX.

De nova praxi iudiciorum Ecclesiasticorum sub secunda Regum dynastia introducta ex spuriis Pontificum Romanorum epistolis ab Isidoro collectis.

SYNOPSIS

I. Sub secunda Regum nostrorum dynastia novum ius introductum est in Ecclesiam Gallicanam. Petitum illud ex collectione Isidori, quae tum primum prodiit.

II. Epistolae veterum Pontificum Romanorum, quae habentur in illa collectione, sunt prorsus apocryphae citra omnem controversiam.

III. Ea collectio tribuitur Isidoro Mercatori. Tribui autem non potest Isidoro Episcopo Hispalensi. Isidorum Episcopum Setubensem eius auctorem facit Chronicon Iuliani Toletani. Sed illud falsi suspicione laborat.

IV. Eodem tempore emerserunt Capitula Hadriani data Ingilramno Metensi Episcopo.

V. Iure illo novo statuitur, nullum Episcopum posse iudicari, nisi in synodo convocata a summo Pontifice.

VI. Sed ius illud contrarium est antiquis canonibus & decretis Pontificum Romanorum. Huic novitati occasionem dedit Concilium Sardicense. Collectio tamen Hadriani non egreditur alibi limites a synodo Nicaena constitutos.

VII. Appellationem Episcopi damnati iudicandam esse Romae, decernunt Capitula Hadriani. Explicatur canon Sardicensis de appellationibus. Tum indicatur innovatio adversus sententiam eius introducta.

VIII. Praeterea praecipitur, ut si forte reus existimaverit, iudices sibi esse suspectos, in eius arbitrio sit, an velit a Romano Pontifice caussam suam iudicari, an vero a Primate Dioeceseos: quod haustum est e canonibus Sardicensibus male intellectis, itemque ex lege Gratiani.

IX. Capitula Hadriani & apocryphae Pontificum Romanorum epistolae, tametsi in honore haberentur apud Gallos, vim tamen legis non obtinebant, si constaret, eas canonibus esse adversas. Probatur ex Hincmaro.

X. Praeclara sententia Hincmari de auctoritate harum epistolarum. Concilia prae illis servanda.

XI. Canon quintus Sardicensis versus est in legem publicam regni. Probatur e libris Capitularium, & ex Hincmaro.

I. SVb secunda Regum nostrorum dynastia novum ius canonicum in Ecclesiam Gallicanam aeque ac in ceteras Occidentis provincias introduci coeptum est, inventis eam in rem suppostitiis illis veterum Pontificum Romanorum epistolis, in quibus exstant quamplurima constituta prorsus adversa veterum canonum statutis. Editae illae fuerunt in collectione canonum, quae Isidoro Mercatori vulgo tribuitur, quam Riculfus Episcopus Moguntinus ex Hispania attulit in Galliam. Vnde factum, ut in Capitularibus Regum quamplurima loca descripta fuerint ex falsis illis epistolis.

II. Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententia omnium virorum eruditorum (1), ac Baronii quoque & Bellarmini Cardinalium,

(1) Vide Baluzii praefationem ad Ant. Augustinum §. 2. & seqq.

lium, eas epistolas veterum Pontificum, Clementis nimirum, Anteri, Evaristi, Telesphori, Callisti, Iulii, Damasi, & in universum omnes illas; quae tempora Siricii & Innocentii antecedunt, fabricatas fuisse ab hoc Isidoro (2). Quod colligitur non solum ex barbarie sermonis ac inscientia antiquitatis, sed etiam ex magno discrimine, quod intercedit inter disciplinam veteris Ecclesiae & eam, quae in his epistolis continetur. Accedit Dionysii Exigui auctoritas: qui quum in sua collectione canonum addiderit epistolas decretales Pontificum Romanorum, nullam tamen mentionem facit earum, quae in illa Isidoriana continentur. Ac tametsi Leo & Gelasius frequenter laudent epistolas praedecessorum suorum, nullam Isidorianarum mentionem faciunt.

III. Quaerunt anxie viri eruditi, quisnam tandem homo fuerit Isidorus ille Mercator, cui haec compilatio tribuitur. Neque enim tribui potest Isidoro Episcopo Hispalensi, quum eius aetas multum antecedat tempus istius collectionis, tum etiam, quod nitidior sit Isidori stilus, quam tota haec epistolarum apocrypharum farrago. Existimabat Blondellus, Isidorum hunc Mercatorem fuisse fratrem Eulogii Cordubensis; qui in Germaniam confugerat, vitandae Sarracenorum immanitatis. Verum huic coniecturae repugnat ratio temporum. Isidorus enim ille vivebat anno DCCCL. quum diu ante eam compilationem ex Hispania in Gallias attulisset Riculfus Episcopus Moguntinus. Si fides habenda esset Chronico Iuliani Toletani, quod Pariiis editum est a clarissimo viro Laurentio Ramirezio, non laborandum esset de auctore huius collectionis. Etenim iuxta Chronici illius fidem Isidorus Mercator Episcopus Setubensis (quae civitas nunc Xativa dicitur in Hispania) ope monachi cuiusdam Benedictini operam dedisse dicitur huic compilationi & obiisse anno DCCCV. quum annum aetatis ageret centesimum. Verum Chronicon illud falsi suspicione laborat, uti diximus in capite V. libri III. §. 11.

IV. Eadem tempestate emersit collectio LXXX. capitulorum (alii tamen LXXII. tantum fuisse dicunt) sub nomine Capitulorum Hadriani Papae, quae data ab eo est Ingilramno Episcopo Metensi anno septingentesimo octuagesimo quinto. Ea autem excerpta est ex antiquis canonibus & genuinis Pontificum Romanorum epistolis, tum etiam ex legibus Codice Theodosiano comprehensis, vel potius ex breviario illarum legum. In his autem capitulis interdum nonnihil additur antiquis canonibus, interdum vero detrahuntur verba magni momenti, prout conducere visum est ad extollendam Romani Pontificis auctoritatem. Attamen tanta horum capitulorum dignatio fuit, ut etiam frequenter descripta fuerint in Regum nostrorum Capitularibus; & iis usus est Isidorus Mercator in adornanda collectione epistolarum apocrypharum, quas diximus.

V. Nunc

(2) Vide lib. 3. cap. 5.

V. Nunc penitius inspiciendum est, quid novi iuris invexerint hae duae collectiones quoad iudicia canonica Episcoporum. Primum enim illic statuitur, nullum Episcopum posse iudicari, nisi in synodo a summo Pontifice convocata: *Nullus Episcopus, nisi canonice vocatus, & in legitima synodo suo tempore apostolica auctoritate convocata, super quibuslibet criminibus pulsatus audiatur vel impetatur*. Haec enim sunt ipsa verba capitis tertii collectionis Hadriani; unde sua exscripsit Isidorus Mercator sub nomine Iulii Papae. Hic autem Hadriani locus laudatur in secunda additione Ludovici Pii cap. XII.

VI. Ius istud novum adversatur canonibus Nicaenis, Antiochenis, Africanis, Sardicensibus, & epistolis Innocentii, Leonis, Gregorii, & reliquorum Pontificum Romanorum; qui decernunt, ut prima de criminibus Episcoporum cognitio habeatur a synodo provinciae, quam Metropolitanus convocabit absque auctoritate Pontificis Romani. Occasionem autem huic novae institutioni subministravit Concilium Sardicense, quod Episcopum deponi praecipit in Concilio ex delegatione Pontificis congregando; sed illud decernitur tantum in casu appellationis, ad retractandum primum iudicium. Eo autem consilio conditum est capitulum illud Hadriani, ut tota deiiciendorum Episcoporum auctoritas ad Apostolicam sedem devolvatur, adeo, ut etiam prima caussae cognitio instituatur auctoritate Pontificis, & quod iure ordinario competit Episcopis, ex delegatione tantum Pontificis fiat. Attamen in his, quae sequuntur, collectio illa non egreditur limites a synodo Nicaena statutos. Nam in capitulis V. IX. XII. & XX. praecipitur, ut primum iudicium fiat ab Episcopis provinciae: quod in exsecutionem mitti debeat, si Episcopus damnatus Apostolicam sedem non appellaverit. Descriptum autem est istud in additione quarta Ludovici Pii cap. VIII. & in libro VI. Capitul. cap. CCLXXXVII. itemque in libro VII. cap. CCXXXIV. & CCLXXV.

VII. Secundo ingens tentata est innovatio quoad Episcopum depositum provocantem ad Apostolicam sedem. Hunc enim capitulum XX. praecipit a summo Pontifice iudicari: *apud Romanae sedis Pontificem iudicetur*. Tum in XXIII. scriptum est *statuendum, quod ipse censuerit*: quod relatum est in septimo Capitularium libro cap. CCXXXIV. & CCXXXV. In eo autem capite facta est fraus non contemnenda. Quippe id in legem perpetuam versum est, quod antea conditio tantum erat; huius novae institutionis colore quaesito ex canone Sardicensi, cuius tamen breviarium tantum refertur, & ipsum procul aberrans a mente canonis. Nam Hadrianus primus in Epitome canonum, quam anno DCCLXXIII. misit ad Carolum magnum, canonis tertii Sardicensis breviarium concepit his verbis: *Quod si damnatus appellaverit Romanum Pontificem, id observandum est, quod ipse censuerit*. Et tamen canon ille Sardicensis, tametsi supre-

mam

mum Romano Pontifici auctoritatem tribuat, si Episcopus appellaverit, ea nihilominus mente id constituit, ut ea tantum utatur ad iudicandum, an prima sententia confirmanda sit, an vero decernenda revisio. Quo casu caussam remittere debet ad secundam synodum provinciae, misso etiam Legato, si mittendum esse aliquem existimaverit. Porro in Capitulis Hadriani omissa non est haec pars canonis Sardicensis, potestas nimirum decernendi, ut res in synodo iudicatae denuo examinentur: sed disiuncta est illic a materia, de qua agitur, separatumque capitulum constituit. In capitulo enim XLII. exstant verba epitomes Hadriani, sumta ex canone septimo Sardicensi; quae relata etiam sunt in libro VII. Capitul. cap. CCLXVII.

VIII. Tertio praecipitur, ut si forte reus existimaverit, iudices sibi esse suspectos, in eius arbitrio sit, an velit a Romano Pontifice caussam suam iudicari, an vero a Primate Dioeceseos; ut patet ex capite XX. huius collectionis, quod relatum est in septimo Capitularium libro capite CCXXXIV. Huic innovationi occasionem praebuerunt canones Sardicenses male intellecti. Nam nonus & decimus permittunt, ut caussa Metropolitani iudicetur apud Primatem Dioeceseos, id est, apud Patriarcham, aut sedem Constantinopolitanam. Itaque collectio ista in diversum trahit mentem horum canonum, edicens, ut Episcopi, quibus Metropolitanus aliive Episcopi suspecti sunt, possint caussam suam deferre ad Primatem Dioeceseos, id est, iuxta mentem istius collectoris, ad antiquiorem Metropolitanum, aut ad sedem Romanam. Eidem innovationi occasionem quoque praebuit rescriptum Gratiani Imperatoris supra relatum in capite undecimo huius libri; quo tribuitur Episcopo accusato facultas appellandi ad Concilium quindecim Episcoporum, vel ad Episcopum Romanum, si suspectos sibi esse crediderit aut Metropolitanum aut reliquos iudices. Verum haec lex deinceps obtinere non debet post receptos in auctoritatem canones Sardicenses; qui aliam regulam constituerunt quoad Episcoporum iudicia, appellarique permiserunt a sententiis depositionis decretis in synodis; quum e contra lex Gratiani vetet, ne is appellet a iudicio synodi provincialis, qui se ab ea iudicari consenserit.

IX. Attamen observandum est, honorem quidem habitum huic collectioni Hadriani & falsis Pontificum epistolis, adeo, ut eis frequenter utantur Reges nostri in libris Capitularium; sed nihilominus eas vim legis non obtinuisse apud Gallos, quando constabat, eas esse adversas canonibus. Testatur id Hincmarus Remensis Archiepiscopus in opusculo LV. capitulorum adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum sororis filium scribens, qui ea collectione utebatur. Ait enim apertissime Hincmarus de hac collectione Hadriani, eam sibi repugnare in plerisque capitibus, in aliis vero contrariam esse sacris ca-

no-

nonibus (3). *De sententiis vero*, inquit, *quae dicuntur ex Graecis & Latinis canonibus & synodis Romanis atque decretis Praesulum ac Ducum Romanorum collectae ab Hadriano Papa, & Engelramno Metensium Episcopo datae, quando pro sui negotii caussa agebatur, quam dissonae inter se habeantur, qui legit, satis intelligit, & quam diversae a sacris canonibus, & quam discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis iudiciis habeantur*. Infra: *De istis sententiis plena est terra, scilicet & de libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Moguntinus Episcopus in huiuscemodi, sicut & in Capitulis regiis studiosus obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit*.

X. Quid autem de veterum Pontificum epistolis ipse sentiret, apertissime ostendit eodem loco; tametsi scribere non audeat, eas esse suppositititias. Docet enim ex Innocentii, Leonis & Gelasii receptis decretis, accurate servanda esse ea, quae in canonibus Conciliorum praescribuntur; a quibus tamen discederetur, si varia capita controversis illis epistolis comprehensa servarentur, quae sunt adversa canonibus; qui posteriores quum sint iis epistolis, illis utpote prioribus derogare censendi sunt. Vnde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum, quorum nomina praeferunt, sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes Apostolica custodit. *In hac discretione*, inquit (4), *ut praemisi ex verbis Gelasii, suscipe ad instructionem illas epistolas, quas beatissimi Papae diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt legendas venerabiliter; & serva sacra Concilia, quae sedes Apostolica & omnis sequitur Ecclesia, inviolabiliter*.

XI. At licet in libris Capitularium descripta fuerint Capitula Hadriani, tamen in eisdem scriptus quoque est canon quintus Sardicensis, ut vim legis in regno obtineat quoad negotia ecclesiastica; eoque solo utebatur Ecclesia Gallicana, ut testatur Hincmarus. Haec sunt verba Capitularium (5). *Vt iudicatus Episcopus ad Apostolicam sedem, si voluerit, appellet. Ex Concilio Sardicensi titulo quinto. Quod si appellaverit, in cathedra ipsius alter non ordinetur*: quae verba transcripta sunt e Breviario Ferrandi Diaconi tit. LIX. & LX. In eisdem Capitularibus descripta est pars illa epistolae Leonis primi ad Episcopos Mauritaniae Caesariensis, qua eorum iudicio committit caussam Lupicini Episcopi. In universum autem reliqua capitula sic accipienda sunt, ut istis nequaquam derogetur, quemadmodum probavimus ex Hincmaro. Is autem nomine Caroli Calvi Imperatoris scribens ad Ioannem VIII. Pontificem Romanum, quinam sit canonum Sardicensium sensus, aperit in capite undecimo illius epistolae, cuius verba supra

(3) Hincmar. in Opusc. cap. 24.

(4) Hincmar. cap. 25.

(5) Lib. 7. Capitul. cap. 323.

ſupra relata ſunt in hoc libro. Tum capite XIX. docet, eam fuiſſe praxim ſui ſaeculi, eamque ſemper obſervatam fuiſſe in hoc regno. *Haec itaque tranſalpinis Eccleſiis*, inquit, *earumque rectoribus a ſede Apoſtolica de appellatione Epiſcoporum ad ſedem Apoſtolicam ante longiſſimae aetatis annos uſque ad noſtra tempora ſervata & a deceſſoribus ac praedeceſſoribus eorum ſecuta & exſecuta fuerunt*. Quod eo facilius is credet, qui obſervaverit, canones Nicaenos, Antiochenos & Sardicenſes fuiſſe deſcriptos in codice canonum, quo Eccleſia Romana utebatur aevo Caroli magni, quem Hadrianus primus miſit ad hunc Principem. In epiſtola vero, quae praefixa eſt huic codici, Hadrianus Carolum hortatur ad obſervationem horum canonum. *A lege nunquam diſcede*, inquit, *haec obſervans ſtatuta*. Vnde Leo quartus ſcribit, Epiſcopos iudicari ſecundum regulas a canonibus praeſcriptas.

C A P V T XXI.

De praxi iudiciorum eccleſiaſticorum ſub Gregorio IV. Leone IV. & Nicolao I.

S Y N O P S I S.

I. Gregorius quartus cauſſas Epiſcoporum audiri iubet a Primate Dioeceſeos; ſed iudicium tamen peragi prohibet; quod ſibi reſervat, vel Legatis in provinciam mittendis.

II. Leo quartus ſtatuit, Epiſcopum damnari non poſſe, niſi a duodecim, niſi ſi Papam appellaverit. Quo caſu nemo poteſt ſententiam pronuntiare adverſus eum.

III. Hae conſtitutiones contrariae erant canonibus. Oſtenditur autem, in quo adverſarentur canonibus.

IV. In Gallia tamen Epiſcopi deponebantur in ſynodo provinciali, non invitis Pontificibus Romanis.

V. Probatur ex Nicolao primo, qui ait, ſedem Apoſtolicam eum habere debere pro damnato, qui iudicio Epiſcoporum fuerat damnatus. At ſi deiectus appellaverit Apoſtolicam ſedem, tum recipi eum poſſe in communionem, poſtquam cauſſa fuerit examinata in ſynodo. Referuntur verba Nicolai.

VI. Agnovit Nicolaus, ineſſe ſynodis provinciarum legitimam auctoritatem ad deponendos Epiſcopos, neque neceſſariam eſſe delegationem ſummi Pontificis. Probatur ex epiſtola eius ad Salomonem Regem Britonum.

VII. In Concilio Tribarienſi ſtatutum eſt, ut Epiſcopus nonniſi a duodecim Epiſcopis deponatur, nempe in ſynodo provinciali.

I. Gregorius dein quartus infringere conatus eſt auctoritatem canonum Sardicenſium anno DCCCXXXV. & iudiciorum ordinem praeſcribere quoad Epiſcopos, arrepta occaſione quadam opportuniſſima (1). Aldricus Cenomanenſis Epiſcopus ad eum provocaverat ante ſententiam Epiſcoporum provincialium, qui neque litis inſtructione, neque iudicio ſuperſedere volebant. Praecipit itaque Grego-

(1) Vide Baluzii praefat. ad Anton. Auguſtin. cap. 7.

rius Pontifex, ut caussa eius audiatur a Primate Dioeceseos; sed iudicium tamen peragi prohibet; quod sibi reservat, vel Legatis suis in provinciam mittendis. Constitutio autem haec versa fuit a Gregorio in legem generalem, scripta videlicet epistola ad Episcopos Galliae, Germaniae & Europae, quae exstat integra in secundo tomo Conciliorum Galliae; eius autem excerpta exstant apud Ivonem in Decreto & apud Gratianum 2. quaest. 6. Haec sunt verba Gregorii: *Liceat illi post auditionem Primatum Dioeceseos, si necesse fuerit, nos appellare, & nostra auctoritate, aut ante nos, aut ante Legatos nostro ex latere missos iuxta patrum decreta suas exercere atque finire actiones; nullusque illum ante haec iudicet aut iudicare praesumat.*

II. Eam constitutionem imitatus est Leo quartus anno DCCCXLIX. ad Episcopos Britanniae scribens. Ait enim, Episcopum damnari non posse, nisi a duodecim Episcopis, nisi si Papam appellaverit: quo casu nemo potest sententiam pronuntiare adversus eum. *Si Episcopus,* inquit, *suam caussam in praesentia Romanae sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum finitivam praesumat dare sententiam: sed omnino eam audiri decernimus.* Refertur hic locus a Gratiano 2. q. 4. cap. *Nullam.* Epistola vero exstat integra in tomo tertio Conciliorum Galliae.

III. Hae duae constitutiones Gregorii quarti & Leonis quarti contrariae erant canonibus in duobus capitibus. Tum ex eo, quod iubent, ut si Episcopus accusatus appellet a synodo provinciae ante iudicium, vel si primam caussae suae cognitionem a Romano Pontifice suscipi postulet, litis instructione supersedeatur, donec Papa statuerit quid sequendum sit. Tum etiam ex eo, quod arbitrio eius reservant, an Episcopus in urbe Roma iudicandus sit, an vero dimittendus in provinciam, illic iudicandus coram Legatis Apostolicae sedis. Quod sumtum est ex more usurpato a Gregorio magno: qui tamen Gallias & Africam distinguebat ab aliis provinciis, & cum eis diverso prorsus modo se gerebat, quam cum aliis.

IV. Galli tamen ea tempestate contraria Gregorio quarto & Leoni quarto usurpabant quoad ius appellationum. Nam quoad primam caussae cognitionem dubium non erat, quin Episcopi ad synodum a Principe evocati possent deponere Episcopum. Quin & ipsi quoque Pontifices novarum, quas diximus, constitutionum auctores, aut eorum successores, nunquam contradixerunt huic auctoritati; tametsi iam tum vulgata essent Hadriani primi Capitula & apocryphae Pontificum Romanorum epistolae ab Isidoro Mercatore collectae. Sane res ista probari potest ex adductis Gregorii quarti & Leonis quarti constitutionibus, qui ei Episcoporum auctoritati non derogant, nisi in casu appellationis. Sed praeterea idipsum probari potest ex duobus locis Nicolai primi valde illustribus.

V. Pri-

V. Primus petitur ex caussa Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Anno DCCCXXXV. Ludovicus Pius Imperator synodum apud Theodonisvillam convocavit, cui interfuere octo Archiepiscopi & Episcopi triginta quinque; in qua Ebbo deiectus est. Quippe crimen suum confessus fuerat, partes nimirum Lotharii secutum se esse adversus Ludovicum patrem, istum vero exauctorasse praetextu poenitentiae publicae. Quum autem is post deiectionem suam Romam profectus esset, a Sergio in communionem receptus non est. Vnde Nicolaus sumit occasionem scribendi, sedem Apostolicam eum habere debere pro damnato, qui iudicio Episcoporum fuerat damnatus, iuxta constitutum canonis quinti Nicaeni, quem laudat. At si deiectus appellaverit Apostolicam sedem, tum recipi eum posse in communionem Ecclesiae, postquam caussa fuerit examinata in synodo. Vnde colligitur, appellatione ad Apostolicam sedem suspensum non fuisse effectum sententiae a primis iudicibus latae, quoad depositionem nimirum & privationem communionis episcopalis, tametsi suspenderetur, quoad ordinationem alterius Episcopi in loco deiecti. Magni autem momenti sunt verba Nicolai, quae sic habent in epistola eius ad synodum Suessionensem: *Porro si quispiam sedem Apostolicam per Sergium sanctae memoriae Papam Ebbonem quondam Archiepiscopum indignum clericali communione sanxisse perhibet, noverit quoniam talem sedes Apostolica debuit Ebbonem, donec synodali eius examine caussa discuteretur, habere, qualem ab aliis habitum non ignorabat.* Infra: *Donec igitur auctoritate sua super huiuscemodi pusillanimitate aut contentione aut alio quolibet vitio examinatio vel diiudicatio proveniret, Apostolica sedes nihil agere debuit, nisi quod egit, videlicet, ut ab aliis abiectum ipsa nequaquam indiscusse susciperet; praecipue, quum praedictus Ebbo, non quasi pro depositione sua queritans, vel legitime restitui volens examine praecedente, sedem Apostolicam appellaverit.... a qua, iam reprobatus ab aliis, merito debuit reprobari, donec supplex ab ea sese canonice posceret adiuvari.*

VI. Secundum caput, quod ex epistolis Nicolai primi colligitur, hoc est, agnovisse illum, inesse synodis provinciarum legitimam auctoritatem ad deponendos Episcopos, neque necessariam esse delegationem summi Pontificis; quod colligitur ex epistola eius ad Salomonem Regem Britonum scripta. Monet ergo Regem illum depositionem Episcoporum illius provinciae, qui se simoniacos esse confessi erant, & ob hoc ipsum ab aliis Episcopis iubente Salomone depositi fuerant, validam non esse, quod a duodecim Episcopis peracta non esset, ac praeterea quod ei peragendae defuisset Metropolitanus. Addit vero, Leonem quartum & Benedictum tertium praedecessores suos nihil aliud exegisse, ad hoc, ut iudicium adversus Episcopos Britonum rectum esset & legitimum, quam ut duodecim Episcopi adessent in synodo: *Quo-*

rum vestigia & ego quoque secutus eadem censui, immo & censeo, nec ullam posse Episcopos sui honoris suscipere iacturam, quos non constat fuisse a duodecim Episcopis, praesente primamque sententiam Metropolitano Episcopo obtinente, quum examinarentur, auditos. Verum ea, quae sequuntur, magis urgent. Regi enim imperat, ut Metropolitanum Turonensem conveniat, eiusque iudicium expetat, ac propterea ad synodum mittat Episcopos Britonum, qui sunt Ecclesiae Turonensis suffraganei. Quo casu, nimirum postquam accusati fuerint examinati coram Metropolitano & *integro numero collegarum, id est, duodecim Episcoporum celebrato conventu*, & ipsi legitime deponi poterunt, & alii Episcopi in eorum loco ordinari. Quia tamen intelligebat, aegre consensurum Salomonem, ut Episcopi accusati Caesarodunum Turonum mitterentur, quod is eum Metropolitanum Britanniae praeesse nollet, Romanum iter aperit, ubi caussam ait definitum iri, postquam ii auditi fuerint, quorum interest. Hanc autem Nicolai epistolam in Decreto suo transcripsit Gratianus 3. q. 6. cap. *Haec quippe*.

VII. Germanos quoque ipsos incessit cupido retinendi vetustam consuetudinem deponendi Episcopos in suis synodis, ita tamen ut a duodecim Episcopis iudicarentur; ut constat ex canone decimo Concilii Triburiensis, quod anno DCCCXCV. habitum est: *Statutum est in hac sancta & universali synodo, ut nullus Episcopus deponatur, nisi a duodecim Episcopis.*

CAPUT XXII.

De praxi Ecclesiasticorum iudiciorum Gallicanorum, maxime interposita appellatione ante iudicium, sub Hadriano II. Pontifice Romano.

SYNOPSIS.

I. Episcopi Gallicani contendebant supersedendum non esse depositione, tametsi appellatio interposita esset ante iudicium.

II. Haec Gallicanorum regula probatur ex controversia, quae inter eos & Hadrianum secundum exarsit in caussa Hincmari Episcopi Laudunensis, qui ante iudicium appellavit summum Pontificem, petiitque supersederi iudicio. Notatur auctor tractatus De delicto communi.

III. Id unum contendebat Hadrianus, iudicandam esse appellationem parte utraque audita. Nihil vero aliud prohibet, quam ne quis pendente appellatione ordinetur in loco deiecti.

IV. Synodus Duziacensis ad Hadrianum rescribens se tuetur auctoritate canonum Sardicensium.

V. Si caussam retractari iubeat Pontifex, existimabant Galli, eam retractari debere in provincia. Cui regulae adhaeret Hadrianus.

VI. Magni momenti est haec Hadriani adhaesio. Quippe canonum Sardicensium & Africanorum auctoritatem inviolatam praestat: ac praeterea duas illas Gallorum regulas, supra propositas, certas esse evincit. Referuntur ipsa Hadriani verba ex epistola ad Carolum Calvum.

VII. Sergius Papa caussam Ebbonis Archiepiscopi Remensis retractari iussit in pro-

provincia coram Legatis sedis Apostolicae. Probatur ex epistola synodi Tricassinae ad Nicolaum primum. VIII. Vtraque Gallorum regula probatur etiam auctoritate Hincmari in epistola ad eumdem Nicolaum.

I. Ecclesia Gallicana robuste libertatem suam illa aetate retinuit quoad caput appellationum. Primum enim contendebant Episcopi Gallicani, appellationem interpositam ante iudicium ab Episcopis provinciae latum, non esse eius momenti, ut interim supersedendum foret instructione litis aut pronuntiatione sententiae, & per consequentiam, privatione communionis episcopalis, tametsi alterius Episcopi ordinatione supersederetur.

II. Hanc eorum fuisse regulam, discimus ex controversia, quae inter Hadrianum secundum & Episcopos Gallicanos exarsit in caussa Hincmari Episcopi Laudunensis. Depositus is fuit in Concilio Duziacensi decem provinciarum an. DCCCLXXI. tametsi ante iudicium appellasset summum Pontificem, petiissetque ut interim supersederetur iudicio. Ea porro Episcopis illis mens non erat, ut appellationis prosecutionem prohibere voluerint, quemadmodum existimat is, qui tractatum scripsit *De delicto communi*; sed depositionem iudicare volebant pendente appellatione. Sane acta aiunt: *Salvo in omnibus iudicio sedis Apostolicae*. Hadrianus vero eis exprobrat hanc praecipitationem, contenditque, supersederi debuisse instructione litis post appellationem. Depositionem praeterea confirmaturum se negat, donec Hincmarum Laudunensem & accusatorem eius audiverit in plena synodo; *in praesentia nostra*, inquit, *& totius sedis Romanae synodali collegio*. Haec sunt eius verba in epistola XXVI. quae data est ad Episcopos synodi Duziacensis: *Tamen, sicut ipsius Concilii actionibus legitur, quoniam salvo in omnibus iudicio sedis Apostolicae illum ab Episcopis fuisse iudicatum asseritis, nos, non aliqua contra quoslibet commoti invidia, nec alterius culpam in alterum retorquere cupientes, volumus & auctoritate Apostolica, nullius partis favorem aut obsequium, sed rei gestae veritatem magis invenire cupientes, iubemus ipsum Hincmarum Laudunensem Episcopum vestra fretum potentia ad limina sanctorum Apostolorum nostramque venire praesentiam. Quo sane veniente, veniat pariter accusator idoneus, qui nulla possit auctoritate legitima respui. Et tunc in praesentia nostra & totius sedis Romanae synodali collegio caussa illius prudenti ventilata examine, ac diligenter inquisita, secundum Deum & sacrorum canonum constitutiones spiritu Dei prolatas sine protelatione aliqua finietur.*

III. Revera tamen latae sententiae connivet Hadrianus, id unum contendens, iudicandam esse appellationem utraque parte audita, nihil vero aliud prohibet, quam ne quis ordinetur in loco deiecti, donec iudicata fuerit appellatio. *Quia quum clamaret in synodo*, inquit Hadrianus, *se ad sedem Apostolicam velle incunctanter venire atque*

in

in praesentia eius pro obiectis sibi ab adversario criminibus respondere; damnationis in eum non erat proferenda sententia. Infra: *Vnde quousque caussa illius, sicut praetulimus, fuerit iterum refricata atque finita, alter Episcopus in ipsa Laudunensi Ecclesia nullatenus ordinetur*.

IV. Huic Hadriani epistolae respondens synodus Duziacensis canonum Sardicensium auctoritate se tuetur; ut patet ex eorum epistola; in qua aiunt abstineri potuisse ab hac excusatione, quam mittunt, si is, qui Hadriano erat ab epistolis, diligenter inspexisset acta synodi in loco, quem indicant. *Nunc nobis non esset necessarium excusare*, inquiunt, *si is, quem nobis iussistis rescribere, ad locum in gestorum synodalium serie legisset, quod ibi, ante quam damnationis in Hincmarum proferretur sententia, scriptum est ita:* (*) *Tunc lectae sunt in synodo ab Adalgario Diacono sententiae canonum, ita eo dicente: Sardicenses canones decreverunt, ut si aliquis Episcopus iudicatus &c.*

V. Quum itaque Rex Carolus Calvus & Episcopi Gallicani summopere urgerent observationem canonum Sardicensium, temperamento eo utitur Hadrianus, quo utrorumque iuribus consulitur. Vnde quoque elicienda est secunda Gallorum regula, nimirum in casu appellationis, si summus Pontifex velit caussam retractari, iudicandam esse illam in provincia. Cui regulae adhaeret Hadrianus in epistola ad Carolum; in qua mentem ei suam aperit, postquam Episcoporum Gallicanorum ultimas litteras expenderat. Ait ergo aequum esse, ut quandoquidem Laudunensis Episcopus appellavit Apostolicam sedem, spatium habeat accedendi ad eam, ubi ipsi ostendentur epistolae & acta adversus eum missa. Quod si, postquam acta cum eo communicata fuerint, pertinaciter contenderit, se iniuste esse damnatum, tum Papam iussurum, ut caussa retractetur in provincia, vel a iudicibus electis, vel a synodo coram Legatis summi Pontificis, ita tamen, ut interim Laudunensis restitui non possit Episcopali ordini.

VI. Hic locus magni momenti est, tum ex eo, quod canonum Sardicensium & Africanorum auctoritatem inviolatam praestat, tum etiam quod duas Gallorum regulas supra propositas certas esse evincit. Haec sunt verba Hadriani (1): *Sed quia non satis idonea videntur & matura nostris, & huic sanctae sedi condigna*, id est, gesta synodalia habita contra Hincmarum, *donec ad hanc sanctissimam & Apostolicam, quam appellavit, sedem spatium habeat veniendi, ideo veniat; & ostensis sibi litteris, quas nobis misistis, & libello continenti seriem synodi, libellulo etiam cleri & plebis Laudunensis proclamationem continenti, si adhuc iustam putaverit habere proclamationem, asserens, se iniuste damnatum: tum electis iudicibus, non tamen eo prius in gradu restituto, aut ex latere nostro directis Legatis cum auctoritate*

(*) In actis Concilii Duziacensis c. 10. Regem.

(1) Epist. 29. Hadr. II. ad Carolum

ctoritate nostra, refricentur quae gesta sunt, & negotia, in qua orta sunt provincia, canonice terminentur. Quod si venire detrectaverit, clareat, quod idem ipse dederit locum damnationis in semetipsum; nec sacer ordo differendo moram patiatur vel detrimentum.

VII. Ad maiorem autem probationem huius secundae regulae Episcoporum Gallicanorum, caussam videlicet in provincia retractandam fuisse, si summus Pontifex appellationem admitteret, adferam exemplum Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Fuerat is depositus anno DCCCXXXV. ut supra retuli. Vndecim vero post annis Imperator Lotharius, odio adversus Carolum Regem fratrem suum, a Sergio Pontifice rescriptum impetravit, quo caussa Ebbonis retractari iubebatur: ac tametsi magna esset eius gratia, quod Roma eius imperio pareret, nihil tamen aliud obtinuit, quam, ut negotium in provincia retractaretur coram Legatis, quos Sergius apud urbem Treverensem missurus erat ad Imperatorem. Sane Ebbo dein abstinuit a prosecutione huius negotii. Sed hanc delegationem factam esse, docet epistola synodi Tricassinae ad Nicolaum primum scripta anno DCCCLXVII. qua eum synodus certiorem fecit eorum, quae acta fuerant in caussa Ebbonis. *Lotharius Imperator*, inquit synodus, *epistolas a Sergio Papa exegit pro refricando iudicio de Ebbonis abiectione, quasi discordia esset in Remensi Ecclesia pro eius ordinatione. Vnde idem Papa Domino Carolo, sed & Guntbaldo Archiepiscopo, & eidem Hincmaro litteras misit, ut, quum post diem sanctae resurrectionis Missos suos in servitium Imperatoris mitteret, Treviris cum Episcopis ad hanc discordiam sopiendam convenire studerent.*

VIII. Ad prob ndam autem utramque regulam utar etiam testimonio Hincmari ad Nicolaum Papam scribentis. *Hinc iuxta Sardicense Concilium*, inquit (2), *summus primae & sanctae sedis Romanae Pontifex pro examinis renovatione ad se reclamantis & refugientis cum sua clamatione deiecti provincialis Episcopi non statim singularitate privilegii & auctoritatis suae restituit, sed remittens eum ad provinciam, ubi caussa patrata fuerat, . . . aut finitimis Episcopis dignatur scribere, aut e latere suo mittit, qui habentes eius auctoritatem praesentes cum Episcopis iudicent, & diligenter caussam inquisitam definiant.*

CA-

(2) Ap. Flodoard. lib. 3. hist. Remens. cap. 13.

CAPVT XXIII.

De praxi Ecclefiae Gallicanae, de non admittenda appellatione a iudicibus electis, fub Nicolao I.: ubi fimul ex Hincmaro quinque iura Epifcoporum Gallicanorum fingularia illuftrantur.

SYNOPSIS.

I. Contendebant praeterea Epifcopi Gallicani, appellari non poffe a iudicibus electis, etiamfi ii electi effent poft appellationem. Ei Gallorum defiderio contradixit Nicolaus primus in cauffa Rothadi Epifcopi Sueffionenfis. Narratur hiftoria depofitionis Rothadi.

II. Deiectionis eius certior factus Nicolaus excanduit, praefertim quod intellegeret, ordinatum fuiffe in loco eius Epifcopum, fpreta appellatione. Itaque ad Hincmarum fcripfit, non occultis doloris indiciis, adeo ut fufpenfionem a divinis intentaverit.

III. Synodi acta confirmaturum fe negat Nicolaus, donec Rothadus fuiffet auditus. Tum irafcitur ob depofitionem Rothadi peractam poft appellationem. Scribendum autem fuiffe ad fummum Pontificem, tametfi appellatum non fuiffet, ut cognofci poffet, an is cauffam retractari vellet; quod contrarium eft canoni Sardicenfi.

IV. Canones violatos ait ex eo capite, quod Epifcopus in loco Rothadi fuerit ordinatus poft appellationem. Epifcopi vero excipiunt, eum poft appellationem expetiiffe iudicium Epifcoporum. Quid dein actum a Nicolao.

V. Temperata fuit excandefcentia Nicolai. Poftulat, ut aut Epifcopi Rothadum reftituant, aut aliquos Romam mittant, queis coram iudicium renovari poffit apud fedem Apoftolicam.

VI. Hinc occafionem fumfit Hincmarus fcribendi celebrem illam epiftolam ad Nicolaum; in qua evulgantur quinque arcana Epifcoporum Gallicanorum quoad depofitionem Epifcoporum. Explicantur regulae illae.

VII. Pallium interdum tribuebatur Epifcopis, tametfi Metropolitani non effent. Hi vero contendebant, fibi quoque competere privilegium exemtionis a iurifdictione fynodorum. Verum exemtio illa non derogabat auctoritati fynodorum. Pallium autem concedi nemini poterat, ob exemtionem illam, abfque confenfu Regis & Epifcoporum Gallicanorum.

VIII. Gregorii igitur quarti & Leonis quarti conftitutiones in ufum receptae non erant in Gallia, quum id, quod diu ante ab eis conftitutum fuerat in gratiam omnium Epifcoporum, ab Hadriano tribuatur Actardo Epifcopo Nannetenfi tamquam privilegium, ratione Pallii.

IX. Magni momenti funt verba Hincmari, ex quibus quinque illae Gallorum regulae colliguntur.

X. Galli pervicaciter contendunt, appellari non poffe a iudicibus electis, contra tendente Nicolao Papa. Mirabile temperamentum Hincmari.

XI. Ruituram prorfus ecclefiafticam difciplinam fcribit ad Nicolaum Hincmarus, fi fententia adverfus Rothadum a iudicibus electis lata infringatur.

I. PRaeter duas regulas Epifcoporum Gallicanorum a nobis propofitas capite fuperiori, tertia quoque prorfus animofe propugnabatur a noftris; non poffe nimirum Epifcopum damnatum provocare a iudicibus electis, tametfi ii electi effent poft appellationem interpofi-

positam ad sedem Apostolicam. Sed fatendum est, summos Pontifices se ad hanc regulam non accommodasse, licet alias devorassent. Contra Nicolaus primus ei aperte contradixit in caussa Rhotadi Episcopi Suessionensis. Varia ei crimina obiecta fuerant in synodo habita in Convicino villa propter Silvanectum anno DCCCLXIII. in primis vero depositum ab eo Presbyterum iniuste, dissipata bona Ecclesiae, oppignoratum calicem aureum, spretas Metropolitani monitiones. Quum autem in eo res esset, ut sententia iamiam in eum ferenda esset, provocavit ad sedem Apostolicam, prorogarique tantisper iudicium obtinuit, donec ipse Romam accessisset. Interim schedulam porrexit nonnullis Episcopis synodi, eorum opem implorans; quam schedulam sic interpretatus est Hincmarus, quasi Rothadus ad iudices electos provocaret. Itaque Rex synodum transtulit ad suburbium Suessionense; ubi accusator quoque sex Episcopos elegit, quos iudices esse cupiebat. Episcopi vero, ad quos Rothadus scripserat, tum etiam sex, qui ab accusatore electi erant, eum deponunt, ac statim Episcopum alium in loco eius ordinant. Ipse vero in exsilium pulsus, in monasterium proiectus est.

II. Deiectionis eius certior factus Papa Nicolaus excanduit; praesertim quum intelligeret, ordinatum fuisse in loco eius Episcopum, spreta appellatione (1). Statim itaque ad Hincmarum scribit, ut famae & sedi suae Rothadum restituat intra spatium triginta dierum, postquam hanc epistolam receperit; vel si sententiam existimet esse iustam, aut ipse Romam veniat, aut Legatum mittat, ut ius partium agnoscere Pontifex possit. Quod si obedire contemserit Hincmarus, eum Nicolaus *a Missarum solemniis celebrandis* suspendit.

III. Interim synodi Silvanectensis acta Romam deferuntur ab Odone Episcopo Belvacensi; quae confirmaturum se, negat Pontifex, (id enim postulabatur) donec auditus fuisset Rothadus. In epistola autem scripta ad synodum significat, gravissimam offensionem sibi concitatam esse ex eo, quod Rothadus depositus sit nulla ratione habita appellationis ab eo interpositae ad sedem Apostolicam. Ait vero, secundum canones Sardicenses permissam esse appellationem, ac tametsi Rothadus non appellasset, eam tamen iuxta canones illos incubuisse necessitatem, ut ad summum Pontificem scribendum fuerit, quo sciri ac cognosci posset, an is caussam retractari vellet ac iudices ea de caussa dare. Sed heic obiter adnotandum est, Nicolai mentem in hac ultima clausula contrariam esse canoni Sardicensi, qui necessitatem synodo non imponit mittendi acta ad summum Pontificem, nisi in casu appellationis, ut dein ipse iudicare possit, an iudicium sit renovandum.

IV. In epistola vero XIX. ad Hincmarum manifeste peccatum esse ait

(1) Vide Baluzii praefationem ad Ant. Augustinum cap. 8.

ait ab Episcopis adversus canones, eo quod post appellationem Rothadi alium Episcopum in loco eius ordinaverant. Et quoniam Episcopi excipiebant, eum post appellationem ad sedem Apostolicam Episcoporum iudicium expetiisse, reponit Nicolaus (2), ex Rothadi ore intelligendum esse, quaenam ipsi mens tunc fuerit. Quamobrem eis praecipit, ut duo vel tres ex ipsis veniant ad sedem Apostolicam, vel vicarios suos mittant, Rothadumque adduci faciant, ut partium iura intelligi possint: quod si intra triginta dierum spatium a die receptionis huius epistolae paritum non fuerit, eos suspendere se ait *a Missarum solemniis celebrandis*. Declarat autem, se, si illi moras nectant, ad Rothadi absolutionem processurum. *Ipsum quidem Rothadum a nobis*, inquit, *Apostolicae sedis more a damnationis vinculo fore solvendum*. Vt autem Episcopos in partes trahat, eorum quoque interesse ait, ut negotium illud ea ratione terminetur: privilegia enim Apostolicae sedis multum valere ad propulsandas iniurias, quas Episcopis forte inferri contingit: quod enim nunc Rothado accidit, posse statim unicuique eorum evenire. Adferam autem ipsa verba Nicolai: *Privilegia sedis Apostolicae tegmina sunt, ut ita dicam, totius Ecclesiae catholicae. Privilegia, inquam, huius Ecclesiae munimina sunt circa omnes impetus pravitatum. Nam quod Rothadò hodie contigit, unde scitis, quod cras cuilibet non eveniat vestrum? Sic Apostolus admonet dicens: Qui putat se stare, videat, ne cadat. Quod si contigerit, ut verbis utamur propheticis, ad cuius, rogo, confugietis auxilium?*

V. Ex hac porro epistola constat, temperatam iam tum fuisse excandescentiam Nicolai; qui paullo commotior Rothadum restitui iusserat, scripta ad Hincmarum epistola, quod deiici non potuisset pendente appellatione. Nam in posteriore ista ad Episcopos synodi Silvanectensis, quae scripta non est imprudenter, sed post maturam deliberationem, declarat, non cogitare se de restituendo Rothado, nisi postquam constiterit, nolle eos Romam accedere aut vicarios mittere pro retractanda eiusdem Episcopi caussa.

Itaque post epistolas Nicolai ad synodum, ad Regem, & ad Hincmarum scriptas, Rothadus monasterio egredi iussus est (3). Papa vero ad eum dein scripsit, ut, si se non existimet habere bonam caussam, abstineat a profectione in Vrbem: se enim Episcopis scripsisse, gratam sibi fore restitutionem eius, si ipsi ita censuerint, vel aliquos ex ipsis Romam mittant, queis coram iudicium renovari possit apud sedem Apostolicam.

VI. Hinc occasionem sumsit Hincmarus scribendi ad Nicolaum eam epistolam, quae apud Flodoardum exstat in libro III. historiae Remensis cap. XIII. in qua evulgantur quinque arcana Episcoporum Gal-

(2) Epist. 32. ad Episc. syn. Silvan. (3) Nicol. epist. 34. ad Rothadum.

Gallicanorum quoad depositiones Episcoporum. Primum enim docet, synodis comprovincialibus iuxta canones Nicaenos & aliorum Conciliorum ac decreta Pontificum Romanorum competere ius definiendi omnes caussas Episcoporum vel clericorum, neque necessarium esse, ut ob eas summus Pontifex adeatur. Tum si quid dubietatis emerserit in iudiciis Episcoporum, id est, si ea caussa incidat, quae definita non sit in canonibus, & quae propterea definiri nequeat in synodo unius vel plurium provinciarum, accedendum esse ad divinum oraculum, id est, ad sedem Apostolicam. Tertio Episcopum, postquam depositus fuerit, appellare posse, si velit, Episcopum Ecclesiae Romanae; id est, eius appellationem admitti non posse ante, quam iudicatus sit & a gradu suo deiectus in synodo provinciali, iuxta Concilium Sardicense. Tum vero renovandum esse iudicium, si Romanus Episcopus iusserit renovari. Quarto appellari prorsus non posse a sententia Episcoporum, quos iudices elegerint accusator & reus. Quinto Metropolitanus, qui Pallium a summo Pontifice receperunt, iudicandos non esse ab Episcopis provincialibus absque auctoritate sedis Apostolicae, quemadmodum a Leone Papa decretum est. Axioma illud non receptum erat absolute in Gallia, ut adnotatum est superius, quum relata sunt exempla Metropolitanorum deiectorum. Verumtamen certum est, potuisse Papam, si ita existimaret, sibi reservare iudicium Metropolitanorum; ut supra vidimus factitatum a Caelestino, Leone & Hilaro. At Hincmarus, ut satis Pontifici faceret, & ut sibi, qui Metropolitanus erat Remensis, patrocinaretur, regulam illam invehere conatus est.

VII. Interdum autem Episcopis, contemplatione meritorum, Pallium a sede Apostolica tribuebatur, tametsi illi non essent Metropolitani. Hi vero contendebant, sibi quoque competere privilegium exemtionis a iurisdictione synodorum; ut patet ex Theodulfo Aurelianensi Episcopo, qui sub Ludovico Pio depositus fuit. Ait enim:

Solius illud opus Romani Praesulis exstat,
Cuius ego accepi Pallia sancta manu.

Attamen si penitius introspiciamus privilegium, quod una cum Pallio Hadrianus secundus concessit Actardo Episcopo Nannetensi anno DCCCLXVIII. facile deprehendemus, illud coerceri ad casum appellationis vel recusationis, exemtionem vero illam non derogare auctoritati synodorum. Praeterea concedi Pallium nemini poterat absque consensu Regis & Episcoporum Galliae, ob exemtionem illam a iurisdictione. Haec sunt Hadriani verba ad eumdem Actardum Episcopum Nannetensem: *Nullus Metropolitanorum antistitum vel ceterorum Episcoporum in controversia criminis, si sedem appellaveris Apostolicam, vel eius speciali expetieris audiri vel discuti fortassis examine, praesumat de te proferre non nostro praemisso decreto iudicium;*

cium; sed Apostolicae sedis tantum reserveris examinandus vel iudicandus incunctanter arbitrio.

VIII. Ceterum ex his Hadriani verbis petitur validissimum argumentum ad probandum, constitutiones Gregorii IV. & Leonis IV. receptas tum non fuisse in Gallia; quum id, quod triginta ante annis constitutum fuerat in gratiam omnium Episcoporum, nimirum, ut si sedem Apostolicam appellaverint, eorum iudicio supersedeatur, nunc ab Hadriano tribuatur Actardo, ut privilegium, contemplatione Pallii.

IX. Magni autem momenti sunt verba Hincmari, ex quibus quinque illae regulae colliguntur, ideoque operae pretium fuerit ea referre (4). *I. Absit enim a nobis, ut privilegium primae & summae sedis sanctae Romanae Ecclesiae Pontificis pro sic parvo pendamus, ut controversias & iurgia tam superioris quam etiam inferioris ordinis, quae Nicaeni & ceteri sacrorum Conciliorum canones & Innocentii atque aliorum sanctae Romanae sedis Pontificum decreta in synodis provincialibus a Metropolitanis praecipiunt terminari, ad vestram summam auctoritatem fatigandam ducamus. II. At si forte de Episcopis caussa nata fuerit, unde certa & expressa in sacris regulis non habeamus iudicia, & ob id in provinciali vel in comprovinciali nequeat examine definiri, ad divinum oraculum, id est, Apostolicam sedem, nobis inde est recurrendum. III. Si etiam de maioribus caussis a provinciali Episcopo ad electorum iudicium non fuerit provocatum, IV. & in aliqua caussa idem Episcopus fuerit indicatus, id est, a gradu suo in comprovinciali synodo deiectus; & putat se bonam caussam habere, & appellaverit, qui deiectus est, & confugerit ad Episcopum Romanae Ecclesiae, ... ad illius dispositionem secundum septimum Sardicensis Concilii capitulum renovabitur examen. V. Nam de Metropolitano per sacras regulas constituto, qui ex antiqua consuetudine ab Apostolica sede Pallium accipit, sicut Leo ad Anastasium, quod & Nicaenum Concilium innuit, & ceteri Romanae sedis Pontifices in decretis suis ex sacris canonibus monstrant, sedis ipsius Pontificis etiam ante iudicium est sententia praestolanda.*

X. Tanta autem erat Ecclesiae Gallicanae pervicacia quoad quartum caput harum regularum, ut, quum ipsa iuxta canones Africanos contenderet, admittendam non esse appellationem a sententia iudicum electorum, videret tamen Nicolaum multum urgere, ut Rothadus Romam adduceretur, quo Episcopi mitterent vicarios, queis coram caussa retractaretur, ea erat, ut dixi, Episcoporum Gallicanorum in hoc capite pervicacia, ut temperamentum quaesiverint, quo utrorumque iura salva & illibata permanerent. Hincmarus enim scribit, iustum esse, ut Rothadus Romam proficiscatur, quandoquidem ita iubebat summus Pontifex; quum aequum prorsus sit, ut quilibet

(4) Ap. Flodoard. lib. 3. hist. Rem. cap. 13.

libet Episcopus ab eo vocatus Romam accedat, nisi legitima excusatione praepediatur; tum aequum pariter esse, ut Episcopi illuc mittant vicarios suos, quum id summo Pontifici placeat: in quo satisfacit dignitati sedis Apostolicae. Sed tamen eos limites praescribit potestati suorum vicariorum, ut manifeste appareat, eum providere voluisse, ne quid detrimenti caperent iura canonica Ecclesiae Gallicanae. Neque enim eos mittit ut accusatores, aut ad convincendum Rothadum, sed ut repellant accusationes impactas Episcopis Gallicanis, ac si debitam Apostolicae sedi reverentiam contemnere viderentur repudiata Episcopi illius appellatione; tum etiam ut Nicolao suppliciter significent, iudicatum ab illis fuisse Rothadum, qui ad iudicium electorum provocaverat iuxta canones Africanos & decreta sancti Gregorii. Haec sunt verba Hincmari in epistola ad Nicolaum (5). *Quum eo*, id est, Rothado, *quia vobis placet, cui cuncta bona placent, mittimus vicarios nostros, non ut accusatores ad confligendum, sed ut a Rothado atque a vicinis nostris, qui caussam pleniter ac veraciter aut nesciunt aut scire non volunt, accusati, quod non in contemtum sedis Apostolicae appellantem Rothadum secundum Sardicenses canones sedem Apostolicam, sed eum, qui ad electorum iudicium de certis capitulis provocavit, iuxta Carthaginenses & Africanos canones ac decreta beati Gregorii, regulariter iudicavimus, vestrae summae auctoritati humiliter intimandum.*

XI. Demum Hincmarus orat Nicolaum, ut rationem habeat canonis Carthaginensis, qui vetat appellari a iudicibus electis, tametsi ii duodecim non essent; quum praesertim in caussa Rothadi integer ex consensu partium fuerit iudicum numerus, a quibus dein lata sententia est: quod si ea sententia infringatur, pessumdari hoc unico facinore auctoritatem Metropolitanorum, funditus everti vigorem ecclesiasticae disciplinae, & iudicia synodorum in contemtum abitura, etiam apud laicos: utcumque se res habeat, si post monitiones illas Papa ex speciali gratia & intuitu misericordiae Rothadum restituere velit, nolle se auctoritati eius obsistere: malle enim se credere, multa Nicolao revelata esse, quae aliis sunt abscondita & occulta.

CAPUT XXIV.

Probatur ulterius, olim a iudicibus electis appellari non potuisse.

SYNOPSIS.

I. Rothadus a Nicolao Papa restitutus est in integrum: Intentata autem Hincmaro depo-

(5) Hincmar. T. 2. pag. 247.

depositionis poena, si restitutionis exsecutionem impediat. Vult tamen, ut si quid Rothado obiicitur, accusatio peragatur apud sedem Apostolicam.

II. Regulam prorsus novam invehere conatur Nicolaus, synodum nempe provincialem non posse deponere Episcopum, etiamsi Apostolicam sedem non appellaverit, exspectandaque esse mandata specialia summi Pontificis.

III. Contendebat Nicolaus, iudicia Episcoporum inter maiores caussas numerari: quod negabant Galli. Vrget Nicolaus, interrogatque, quaenam tandem caussae sint maiores, si iudicia Episcoporum in eum censum referenda non sunt.

IV. Non contradicit Nicolaus Gallorum regulae, qui aiebant, provocari non posse a iudicibus electis. Sed oblique agens, ait, ei locum esse non posse in caussa Rothadi, illum enim non appellasse iudices electos; quod verum est.

V. Rothadus itaque sedem suam recepit. Sed tamen Galli non discesserunt a regulis suis. Probatur ex Hincmaro, qui synodi iudicium contendit non fuisse cassatum, sed Rothado humiliter poscenti veniam ab Apostolica sede datam, synodum vero Gallicanam bis decretis paruisse, ut praecipiunt antiquae regulae.

VI. Galli optimo iure contendebant, appellari non posse a iudicibus electis. Nicolai tamen desiderium consentaneum prorsus rationi erat. Rothadus enim non appellaverat expresse iudices. Praeterea pendente appellatione nihil tentari debuit inconsulta sede Apostolica.

VII. Certa est regula, appellari non posse a iudicibus electis. Cui & Romani Pontifices assentiuntur. Apud Graecos vetita erat appellatio a sententia iudicum electorum.

VIII Appellari non posse a iudicibus electis, existimabat aetas divi Bernardi.

I. Romam itaque profectus Rothadus Episcopus Suessionensis iuxta praeceptum Nicolai, illic semestre integrum commoratus est, adventum vicariorum Episcoporum exspectans. Sed quum illi se per litteras excusassent, eo praetextu, quod Italia undique obsepta esset armis hostium, significassentque praeterea, impositam sibi non fuisse curam accusandi Rothadum, Nicolaus congregato Romae Concilio anno DCCCLXV. Rothadum in eum statum restituit, in quo erat ante sententiam excommunicationis & depositionis in illum latam. Tum Regem Carolum Calvum orat, ut decreti huius exsecutionem protegat, Episcopumque illum restitui iubeat. Hincmarum vero obiurgans, depositionis poenam intendat, si decreti huius exsecutionem impediat. Declarat tamen, eam sibi mentem esse, ut, si quid Rothado obiicitur, accusatio institui & peragi possit apud Apostolicam sedem (1).

II. Sed in primis consideranda est epistola Nicolai ad Episcopos Gallicanos; in qua rationem reddit eorum, quae a se gesta erant in caussa Rothadi. Et tamen quum contemni & atteri turpe ac sordidum arbitraretur, ac ulcisci vellet auctoritatem suam, quam in eo violatam esse existimabat, quod Episcopi deiecti appellationem admittere iudices nollent, regulam invehere conatur non solum canonibus receptis & decessorum suorum praxi contrariam, sed etiam variis suimet constitutionibus in superioribus epistolis contentis. Itaque regula ab eo

(1) Nicol. ep. 44. ad Carolum.

eo proposita, pompae nimirum plena, est haec, synodum provincialem non posse deponere Episcopum, etiamsi Apostolicam sedem non appellaverit, exspectandaque esse mandata specialia summi Pontificis. Diserta in eam rem sunt verba eius in ea, quam diximus, epistola ad Episcopos Gallicanos: *Etsi sedem Apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre statuta & Episcopum inconsultis nobis deponere nullo modo debuistis*. Id ipsum antea viva voce dixerat in sermone, quem habuit in Concilio Romano, cuius haec sunt verba: *Quamquam etsi nunquam provocasset, nunquam omnino praeter scientiam nostram deponi debuerit: quia sacra statuta & veneranda decreta Episcoporum caussas, utpote maiora negotia, nostrae definiendas censurae mandarunt*. Decreta autem, unde ius suum repetit Nicolaus, non alia sunt, quam ea, quae exstant in collectione Isidori Mercatoris; quorum ipse veritatem propugnavit in epistola adversus Hincmarum, qui dixerat, eas epistolas in codicem canonum non esse relatas.

III. Addit autem Nicolaus, maiores caussas definiri non posse *sine censura sedis Apostolicae*, ut ait sanctus Leo, & iudicia Episcoporum inter maiora negotia numerari: quod Galli concedere nolebant. *Sed dicitis*, inquit, *iudicia Episcoporum non esse maiora negotia*. Nihil autem aliud reponit, quam eas haud dubie caussas esse maiores, quod Episcopi primum gradum obtineant in Ecclesia, eorumque iudicia ad se eo maiori de caussa pertinere, quod etiam caussas clericorum inferioris ordinis, *quum tempus vel res exegerit*, iudicare potest, iuxta auctoritatem Innocentii in epistola ad Victricium, quem laudat, cuiusque nos genuinum sensum aperuimus in capite decimo tertio huius libri. Quoniam vero Hincmarus scripserat ad Nicolaum, caussas Metropolitanorum iudicari non posse inconsulta sede Apostolica, ait Nicolaus, nullum se discrimen quoad hoc constituere inter Metropolitanos ac reliquos Episcopos. Demum gravi interrogatione Gallicanos Episcopos urget Nicolaus, quaeritque, quaenam tandem sint maiora negotia sedi Apostolicae reservata, si iudicia Episcoporum in eum censum referenda non sint; cui interrogationi iam satisfactum est in eodem capite XIII. huius libri.

IV. Quantum autem ad obiectionem Gallorum, qui aiebant, licitum non esse provocare a sententia iudicum electorum, ei non contradicit aperte: sed oblique agens, ostendit, locum ei esse non posse in caussa Rothadi; illum enim non appellasse iudices electos. Sane Rothadus nonnullis Episcopis scripserat, ut eorum opem imploraret, non certe in praesens, sed postquam summus Pontifex praecepisset caussam retractari in provincia. Interim vero neque numerum iudicum expresserat, neque declaraverat, renuntiare se appellationi ad sedem Apostolicam, quo caussam iudicari sineret ab Episco-

ſcopis electis. Contra perſtitit poſtea in appellatione, quando damnatus eſt a praetenſis iudicibus. Ait deinde Nicolaus, eum, poſtquam ſedem Apoſtolicam appellaverat, non potuiſſe provocare ad auctoritatem Romana minorem & inferiorem. Vnde colligi poteſt haeſuram illi fuiſſe aquam, niſi appellatio ad ſedem Apoſtolicam anteceſſiſſet ſententiam iudicum electorum. Demum magna animi perturbatione & indignatione commotus regulam allegat a me prolatam ſuperius in paragrapho ſecundo huius capitis.

V. Auctoritate itaque huius iudicii Rothadus ſedem ſuam recepit. At Epiſcopi Gallicani non diſceſſerunt a regulis ſuis; ut conſtat ex reſponſione Hincmari ad Epiſcopum Laudunenſem, qui ei exprobraverat, in irritum ab Apoſtolica ſede miſſam eſſe ſententiam in Rothadum latam. Ait enim Hincmarus, iudicium ſynodi, quod latum fuerat & in exſecutionem miſſum iuxta canones, ab Apoſtolica ſede non fuiſſe caſſatum, ſed Rothado humiliter poſcenti veniam ab ea ſede datam, multis pro eo rogantibus. Papam vero flecti ſe paſſum eſſe, quod Legati Epiſcoporum, qui cauſſas iudicii lati ſecum adferebant, Romae ſe non ſtitiſſent, prohibiti nimirum fauces Alpium tranſire, ſynodum vero Gallicanam hoc ſedis Apoſtolicae decretum reverenter ſuſcepiſſe, quemadmodum praeſcriptum eſt in antiquis regulis: atque id eo magis obtinere debuiſſe, quod iam vita exceſſiſſet ille, qui in loco deiecti ordinatus fuerat, & remoto obſtaculo, ſatius fuiſſe, pacem quam bellum amplecti; praeſertim quum frater damnatus ad meliorem frugem ſe iam recepiſſet. Haec compendio perſtringere placuit, quae fuſius exſtant apud Hincmarum in capite quinto opuſculi LV. capitulorum; in quo haec quoque verba habentur: *Noſtrum iudicium per regulas exſecutum ſedes Apoſtolica non caſſavit; ſed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poſcenti, quoniam legati noſtri, qui cauſſam eius examinavimus, cum litteris, ſicut praecipiunt canones, prius non venerunt cluſas*, id eſt, fauces & tranſitus Alpium, *tranſire prohibiti, ſolatii benignitatem impendit.*

VI. Quod ſi mihi ſententiam quoque meam proferre liceat inter tantos viros, libere dicam, quid mihi in mentem venerit. Itaque exiſtimo, Gallicanos Epiſcopos optimo iure contendiſſe, appellari non poſſe a iudicibus electis, Nicolai vero deſiderium rationi prorſus conſentaneum fuiſſe in hac facti ſpecie. Nam poſtulatio iudicum electorum, quam iſti contendebant factam fuiſſe a Rothado; non erat expreſſa, quandoquidem alium ſenſum recipere poterat. Praeterea appellatio ad ſedem Apoſtolicam, quae facta ante fuerat, cuique ſynodus Gallicana conceſſerat, prohibebat quodam modo, ne quid Epiſcopi definirent inconſulta ſede Apoſtolica; praeſertim quum reus in appellatione perſtiterit, quando ſententia adverſus illum pronuntiata eſt.

VII. Attamen, ut dixi, conſilio Gallorum prorſus favebat regula ge-

generalis; quae conceptis verbis exstat in canone Carthaginensi, cuius auctoritas recepta erat in Occidente. Quin & Hadrianus ipse in Epitome canonum hunc quoque Carthaginensem descripsit: *Item, ut a iudicibus consensu partium electis non appelletur*. Sane Ecclesia Gallicana insuperhabuit has ultimas Nicolai epistolas, quae politiam canonicam in regno receptam ex eo capite pessumdabant, quod pronuntiarent, nullum Episcopum posse deponi inconsulta sede Apostolica. Itaque perstitit eadem Ecclesia in observatione trium regularum supra adductarum in capitibus XXII. & XXIII. huius libri: quas dein inviolatas praestitit Hadrianus secundus anno DCCCLXXI. id est sexennio post epistolas Nicolai, adeo, ut etiam caussas definiri voluerit *per iudicium electorum*. Graeci vero, in quorum collectione descripti sunt canones Carthaginenses, nequaquam ambigunt, quin vetita prorsus sit appellatio a sententia iudicum electorum; ut observant Zonaras, Balsamo & Matthaeus Blastares, qui ad confirmandam hanc decisionem laudant libros Basilicon.

VIII. Adeo autem invaluerat apud Gallos haec opinio, appellari nimirum non posse a sententia iudicum electorum, ut etiam aevo divi Bernardi persuasum omnibus fuerit, id non licere. Scribens enim sanctus ille vir ad Innocentium II. Papam de caussa Abailardi, qui ob quaedam doctrinae capita in Concilio Senonensi damnatus fuerat a iudicibus electis, ait (2): *Appellavit ab electis iudicibus; quod non putamus licere*. Episcopi tamen Gallicani cesserunt appellationi, *reverentiae caussa*, ut ait idem Bernardus in epistola sequenti. Pace tamen tanti viri dixerim, eo casu, quod ageretur de fide, debuisse caussam illam per appellationem rei aut relationem iudicum devolvi ad Apostolicam sedem. Difficultas enim haec ad maiora negotia pertinebat.

C A P V T XXV.

De introducta praxi in Gallicanis Ecclesiis adhibendi Pontificis Romani in depositionibus Episcoporum consensum post tempora Nicolai I.

S Y N O P S I S.

I. Galli tandem cedere Romanis coacti sunt sub initia tertiae Regum nostrorum stirpis in caussa Arnulphi Remensis Archiepiscopi. Castigatur Cardinalis Perronius, qui heic agi putavit de Arnulpho Episcopo Aurelianensi.

II. Violatae fidei reus Arnulphus caussam dixit in Concilio Remensi; ubi proditionem confessus coram duodecim iudicibus, depositus est a synodo.

III. Quaesitum est in synodo, an competens illa esset ad iudicandam caussam absque auctoritate summi Pontificis. Ad probandam necessitatem auctoritatis Roma-

(2) Bernard. epist. 189.

nae adductae sunt epistolae illae apocryphae Pontificum Romanorum. Pro synodi vero potestate allati canones Africani, Antiocheni, Nicaeni & auctoritas beati Gregorii, tum etiam exempla Aegidii & Ebbonis Archiepiscoporum Remensium.

IV. Receptae tum non erant voluntariae cessiones episcopatuum. De formula confessionis Episcoporum reorum. Ea fiebat singillatim apud confessores, in aversione autem apud synodum. Asserentibus autem confessoribus eiusmodi peccatum fuisse admissum, quod poena depositionis plectendum esset, depositio peragebatur.

V. De depositione Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Tres Episcopos elegit, qui peccatorum suorum iudices essent. Tum tres rursum Episcopos confessionis suae testes postulavit. Qua peracta, depositus est.

VI. Arnulphus quatuor confessores elegit; eisque crimina sua confessus, sententia synodi damnatus est: quoniam neque Papam appellaverat ante electionem iudicum, neque postquam ii electi erant.

VII. Exemplo Potamii Bracarensis & Ebbonis Remensis colligit synodus, canonice deponi Arnulphum posse, & alium in loco eius ordinari.

VIII. Arnulphus publice profitetur, violatam a se fuisse fidem Regi debitam. Brochardus Comes petit, ut proditionis crimen expresse profiteatur. Intercessit Arnulphus Episcopus Aurelianensis, dicens confessionem nemini singillatim fieri debere nisi Presbyteris. Decernitur Arnulphi depositio.

IX. Subscripsit in actis cessionis episcopatus. Indicatur discrimen esse inter resignationes, quae hodie fiunt sine causa, & eas, quae tum fiebant ob crimen.

X. Ioannes XV. Episcopos huius depositionis auctores suspendit a divinis. Gerbertus ait, obsequendum non esse huic suspensioni, quod adversus canones decreta esset.

XI. Arnulphus restitutus est in alia synodo Remensi ob eam solam caussam, quod depositus fuisset absque consensu & auctoritate sedis Apostolicae. Probatur ex Gerberto.

I. REgula a Nicolao primo prolata, nullam nempe depositionem peragi posse absque auctoritate summi Pontificis, retenta fuit in Romana sede: a qua summi Pontifices non facile discedebant, nisi ea inciderent tempora, ut acriter adversum tendentibus concedere cogerentur. Itaque universum orbem huius novae opinionis iugo colla submittere coëgerunt, magnis illis nominibus veterum Pontificum ac martyrum munitae, quae exstant in titulis apocrypharum epistolarum ab Isidoro collectarum, quarum auctoritati nemo contradicebat. Gallia quoque ipsa cedere tandem coacta est sub initia tertiae Regum nostrorum stirpis in caussa Arnulphi Remensis Archiepiscopi: qui quum Metropolitanus esset, facilius parere potuit auctoritati Romanae. Sed antequam ultra progrediamur, observandus heic est error Cardinalis Perronii, qui Arnulphum hunc Remensem Archiepiscopum confundit cum Arnulpho Episcopo Aurelianensi, eumque nominat Arnulphum Episcopum Aurelianensem; quum tamen certum sit, Archiepiscopum illum caussam dixisse ut reum, Episcopum vero Aurelianensem sedisse inter iudices.

II. Ex actis Synodi Remensis, habitae anno DCCCCXCII. colligitur, Arnulphum illum Lotharii Regis filium fuisse ex concubina, Archiepiscopumque Remensem factum fuisse beneficio Hugonis Regis, cui praestiterat iuramentum fidelitatis. Et tamen violata fide data

ta

ta, portas urbis Remensis avunculo Carolo aperuerat, qui armis regnum repetebat ab Hugone. Eam ob rem Hugo synodum Remensem convocavit: ad quam vocatus Arnulphus, proditionem suam ac periurium confessus est coram duodecim Episcopis, quos iudices & confessores suos esse postulavit, indignum se esse aiens episcopatu, eoque spoliari petens. Verbis autem generalibus confessionem suam repetiit in Concilio coram Rege & proceribus. Tum deponitur a synodo; quae pro eo vitam & membra a Rege impetrat.

III. Quaesitum est in synodo, an competens illa esset ad iudicandam hanc caussam absque auctoritate summi Pontificis. Ad probandam necessitatem auctoritatis Romanae adductae sunt supposititiae epistolae Iulii, Damasi & aliorum Pontificum. At parte ex alia, duo quaedam dicta sunt (1). Primum, Regem ante hos undecim menses epistolam scripsisse ad Ioannem XV. Papam, qua ad eum deferebat querelam suam adversus Arnulphum, petebatque *formam iudicii*: in quam etiam sententiam scripserant Episcopi Remenses (2): sed Ioannem nihil hactenus respondisse. Necessitate itaque adactum Regem ad congregandam synodum: quae optimo iure poterat cognoscere de accusatione ista, postquam adeo manifestum erat, Pontificem nolle cognitionem habere: ita quippe sancitum in canonibus, qui totam harum rerum auctoritatem tribuunt synodis provincialibus. Laudantur autem in eam rem canones Africani, itemque Antiocheni, Nicaeni & nonnulla loca ex epistolis beati Gregorii, tum etiam exempla Aegidii & Ebbonis Remensium Archiepiscoporum, & interpretatio, quam Hincmarus adhibuerat canonibus & decretis, quae in hac materia allegantur.

IV. Igitur constituta Concilii potestate, probatur auctoritate Conciliorum Toletanorum proditionem in Principem crimen esse, quod depositionis poena plecti debet. Ceterum quod spectat ad confessionem Arnulphi, adnotandum est in antecessum, ut res ista melius intelligatur, receptam tum temporis non fuisse voluntariam cessionem episcopatus sine caussa legitima, veluti gravis infirmitatis, aut criminis capitalis, quod depositione puniri mos esset. Quoad crimina vero necessarium erat, ea probari magno testium numero fide dignorum, aut ut ea reus fateretur. Sed valida non erat confessio, nisi secundum praescriptas in iure formulas fieret: quam tamen cautione quadam adhibita fieri necesse erat, si forte crimen capitale esset. Constituerat Leo, sufficere poenitentibus confessionem criminum solis Presbyteris factam, neque necessarium esse, ut ea scripto proderent. Videbat enim, quod, nisi ea necessitate exsolverentur, eorum inimici possent eis creare vitae periculum. Eo exemplo Episcopi accu-

(1) Vide Baluzii praefat. ad Anton. Augustin. cap. 14.

(2) Concil. Remens. cap. 27.

cusati admittebantur ad confessionem suorum criminum: quam singillatim faciebant, nihil circumstantium omittentes; & id quidem non coram universa synodo, sed apud Episcopoos electos, qui ad secretum erant adstricti, tamquam confessores poenitentis. Hunc autem agendi modum ad dignitatem suam vertebat synodus, ad vitandam scilicet appellationem accusati, quod iuxta canones Africanos damnato non liceat ab electis iudicibus provocare. Episcopi vero a reo electi, ab eo assumebantur tamquam iudices, qui iudiciariam eius confessionem excipiebant, quae fundamentum erat sententiae damnationis. Confessio porro illa in aversione scribebatur in actis cessionis episcopatus, quae accusatus scripto dabat. Confessores vero, id est, iudices electi, pronuntiabant crimen illud, quod accusatus fuerat confessus poenam depositionis mereri.

V. Exemplo sit depositio Ebbonis Archiepiscopi Remensis: qui quum anno DCCCXXXV. in synodo apud Theodonis-villam accusatus fuisset a Ludovico Pio Imperatore, tres Episcopos elegit, qui iudices essent suorum peccatorum; coram quibus omnia confessus, remedium poenitentiae ab eis petiit, ut a functione episcopali, cuius se indignum esse agnoscebat, recederet. *Secundum canonicam institutionem elegit sibi, per consensum synodi, Episcopos iudices peccatorum suorum, quos canones electos appellant, de quibus scriptum est in Concilio Africano can. 63. ut ab electis iudicibus provocari non liceat.* Tum tres rursum Episcopos confessionis suae testes postulavit; quam scripto & viva voce per aversionem confirmavit, dicens, se indignum esse episcopatu ob sua crimina. Post quae damnatus fuit ab Episcopis, *dicentibus per ordinem omnibus: Secundum tuam confessionem cessa a ministerio;* ut adnotavit Hincmarus in posteriori opere adversus Gothescalcum cap. XXXVI. Ceterum praeter iudices electos ad confessionem criminum, alii quoque eligi poterant ad ea convincenda, aut pro iudicandis quaestionibus canonicis quum appellabatur a Metropolitano; quemadmodum usurpatum est ab Hincmaro in Concilio Suessionensi anno DCCCLXIII.

VI. His positis, videmus in actis Arnulphum quatuor Episcopos seu confessores elegisse & una cum iis secessisse *in cryptae secretiorem partem*. Facta autem ab eo confessione proditionis, confessores evocant alios Episcopos, eisque annuntiant, *Arnulphum cum lacrymis & gemitu sua crimina sub nomine confessionis declarasse, seque a sacerdotali officio, quo hactenus indigne usus fuerat, removeri velle.* Tum eum omnes Episcopi hortantur, sub poena anathematis, ne quid adversus veritatem fateatur. Nihilominus ille in confessione sua perstitit. Praeterea ab eo postulant, ut Abbates & clericos, qui in synodo aderant, evocari sinat, testes futuros eius confessionis, ea tamen cautione, ut iureiurando aut anathemate iniecto adigendi antea sint

sint ad sponsionem silentii: quod impetratum est. His actis, synodus existimat, deponi deinceps Arnulphum posse; quoniam neque Papam appellaverat ante electionem iudicum, quod tamen potuerat, neque postquam ii electi fuerant. Quo sane casu reiicienda prorsus fuisset eius appellatio, quum non liceat appellare a iudicibus electis.

VII. Adfertur exemplum Potamii Archiepiscopi Bracarensis in Concilio Toletano decimo depositi, postquam impudicitiam suam scripto confessus fuerat; itemque exemplum Ebbonis, qui crimen suum confessus est Episcopis, quos sibi confessores elegerat. Vnde colligit synodus Remensis, canonice deponi Arnulphum posse, & alium in loco eius ordinari.

VIII. Reges Hugo & Robertus eius filius ad synodum veniunt *cum primoribus palatii*. Arnulphus introducitur, & publice profitetur, violatam a se fuisse fidem Regi debitam. Tum Comes Brochardus postulat, ut is expresse fateatur proditionem, ut alius dein Episcopus canonice ordinari possit in loco eius. Intercessit Arnulphus Episcopus Aurelianensis, vetus antistes, dicens, confessionem nemini singillatim fieri posse, nisi Presbyteris, satisque esse, si reus crimen suum verbis generalibus publice confiteatur: infidelitatis enim confessionem in aversione factam sufficere ad depositionem: *Immo*, *inquit pater Arnulphus*, *non eritis hodie pares sacerdotibus*, *quibus solis pura debetur confessio*. Vno verbo, decernitur Arnulphi depositio. Quo facto, se in terram ille in modum crucis prosternens coram Regibus, eis cum lacrymis & singultibus supplicat, ut veniam sibi tribuere velint. Archiepiscopus vero Bituricensis vitam & membra pro Arnulpho nomine totius synodi petit a Regibus: quod ab eorum pietate concessum est.

IX. Arnulphus subscripsit actis suae cessionis secundum formulam ab Ebbone praedecessore suo relictam; cuius heic verba describam, ut appareat discrimen, quod intercedit inter resignationes episcopatuum, quae nunc fiunt absque caussa, & eas, quae aetate illa fiebant ob crimen. *Ego Arnulfus quondam Remorum Archiepiscopus*, *recognoscens fragilitatem meam & pondera peccatorum meorum*, *testes confessores meos Siguinum Archiepiscopum* (& alios duodecim, quos nominat) *constitui mihi iudices delictorum meorum*; *& puram ipsis confessionem dedi*, *quaerens remedium poenitendi & salutem animae meae*, *ut recederem ab officio & ministerio pontificali*, *quo me recognosco esse indignum*, *& alienum me reddens pro reatibus meis*, *in quibus peccasse me*, *secreto ipsis confessus sum*, *& de quibus publice arguebar*; *eo scilicet modo*, *ut illi sint testes alii succedendi & consecrandi in loco meo*, *qui digne praeesse & prodesse possit Ecclesiae*, *cui hactenus indignus praefui*. *Et ut inde ultra nullam repetitionem aut interpellationem auctoritate canonica facere valeam*, *manu propria mea subscribens firmavi*.

X. At

X. At depositio illa Arnulphi ac Gerberti successoris eius ordinatio offendit Ioannem XV. Papam, qui Episcopos huius rei auctores suspendit a divinis. Gerbertus Senonensi Archiepiscopo Seguino scripsit, obsequendum non esse huic suspensioni, quod adversus canones decreta esset. Hugo vero Rex Ioannem Pontificem orat, ut ea approbet, quae apud Remensem urbem acta fuerant; vel si id non velit, saltem Gratianopolim usque accedat, ut de hoc negotio tractare cum Rege possit viva voce; aut in Galliam veniat, ubi honor ei multus habebitur. Tum addit: *Hoc ex integro affectu dicimus, ut intelligatis & cognoscatis, nos & nostros vestra nolle declinare iudicia.*

XI. Tandem Pontifex Leonem Legatum in Galliam misit, qui una cum Seguino Archiepiscopo Senonensi Concilium anno DCCCCXCV. congregavit in urbe Remensi: cuius Concilii decreto Arnulphus sedi suae restitutus est, eam ob caussam solum, quod deponi non potuerit absque consensu & auctoritate sedis Apostolicae (3). Hanc enim fuisse caussam eius restitutionis, docent epistolae Gerberti, qui in epistola ad Seguinum ait: *Quomodo ergo nostri aemuli dicunt, quod in Arnulfi deiectione Romani Episcopi iudicium exspectandum fuit?* Item in epistola ad Wilderodum Episcopum Argentoratensem: *Aiunt calumniatores nostri, summum sacerdotem Arnulfum a summo sacerdote Romano debuisse tantum diiudicari.*

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

I. Arnulphi Remensis Archiepiscopi deiectionem ac deinde restitutionem, quum res sit valde intricata, visum est, heic aliquot observationibus esse explicandam, non quidem in universum, sed tantum in eo capite, quod respicit auctoritatem Episcopi Romani, sine qua non potuisse illum iudicari, adnotavit illustrissimus Archiepiscopus. Huius controversiae mentionem non semel facit Gerbertus in epistola ad Wilderodum; in qua primo disputat de auctoritate Conciliorum nationalium & provincialium, testimoniis ex antiquitate petitis; deinde ostendit, praeteritam non fuisse auctoritatem Romani Pontificis; sed quia ipse interpellatus nihil responderat, post octodecim menses institutum fuisse iudicium, & Arnulphum fuisse depositum secundum canones & servato iuris ordine. Haec sunt praecipua capita epistolae ad Wilderodum. Sed operae pretium est referre loca illa ex ea epistola, in quibus Gerbertus commemorat querelam Romani Pontificis. *Alii Romano Pontifici iniuriam factam videri volunt*, inquit, *quasi sine eius auctoritate & sine suis iuribus resumtis deponi non debuerit*. Et infra: *Et tu dicis Arnulphum incendia, seditiones, traditiones, flagitia, captivitates, suorumque direptiones exercentem, suorum Regum interitus molientem, patriam hostibus prodentem, divina humanaque iura contemnentem, nec communione debuisse privari, nec potestate Principis abiici sine Episcopi Romani iussione*. Denique post multa testimonia ex antiquitate sic concludit hanc argumentationem: *Sed neque Primati Romano iniuriam illatam, quum per octodecim menses litteris & legatis commonitus respondere noluerit. Non enim eius silentium aut dissimulatio vel nova constitutio iam constitutis praeiudicat legibus*. Item infra: *Monstra-*

(3) Appendix Aimonii lib. 5. cap. 45.

ſtratum eſt, ut arbitror, nullam Romano Pontifici iure factam videri poſse iniuriam, nec ſine Romanorum Pontificum auctoritate Arnulphum damnatum.

II. Idem Gerbertus poſtea factus Pontifex Romanus, Arnulphum ſedi Remenſi ſua auctoritate reſtituens, primo eum legitime depoſitum fuiſſe innuit, ſed tamen eum Romanae pietatis munere reparat, quia abdicatio eius aſſenſu Romano caruerat. Placet autem referre integram epiſtolam, prout edita eſt a clariſſimo viro Andrea Duchesnio. Sic autem habet:

Silveſter Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto in Chriſto filio Arnulfo ſanctae Remenſis Eccleſiae Archiepiſcopo. Apoſtolici culminis eſt, non ſolum peccantibus conſulere, verum etiam lapſos erigere, & propriis privatos gradibus reparatae dignitatis inſignibus informare; ut & Petro ſolvendi libera ſit poteſtas, & Romanae gloriae ubique fulgeat dignitas. Quapropter tibi Arnulfo Remenſi Archiepiſcopo quibuſdam exceſſibus pontificali honore privato ſubvenire dignum duximus; ut quia tua abdicatio Romano aſſenſu caruit, Romanae pietatis munere credaris poſſe reparari. Eſt enim Petro ea ſumma facultas, ad quam nulla mortalium aequiparari valeat felicitas. Concedimus ergo per huius privilegii noſtri ſtatuta, tibi baculo & annulo redditis, archiepiſcopali officio fungi & omnibus inſignibus, quaecumque ad ſanctae metropolim Remenſis Eccleſiae pertinent, ſolito more perfrui. Pallio ſolemnitatibus ſtatutis utaris, benedictionem Regum Francorum & tibi ſubiectorum Epiſcoporum obtineas, & omne magiſterium, quod tui anteceſſores habuiſſe viſi ſunt, noſtra auctoritate Apoſtolica geras. Praecipimus etiam, ut nullus mortalium in ſynodo, aut in quacumque parte, abdicationis tuae crimen tibi quoquo modo opponere praeſumat, vel hac occaſione in improperii contra te verba exardeſcat; ſed noſtra te utique auctoritas muniat, etiamſi conſcientiae reatus accurrat. Confirmamus inſuper tibi & concedimus archiepiſcopatum Remenſem in integrum, cum omnibus epiſcopatibus tibi ſubiectis, ſeu cum omnibus monaſteriis, plebibus, titulis, & capellis atque cortibus, caſtellis, villis, caſalibus, & cum omnibus rebus ad Eccleſiam Remenſem pertinentibus, ſalvo & inviolabili teſtamento beati Remigii Francorum Apoſtoli. Statuentes Apoſtolica cenſura, ſub divini iudicii obteſtatione & anathematis interdictione, ut nulli unquam noſtrorum ſucceſſorum Pontificum vel aliae qualibet magnae parvaeque perſonae hoc noſtrum privilegium infringere liceat. Si quis vero, quod abſit, hoc Romanum decretum violare tentaverit, anathema ſit.

III. Ex hac Silveſtri epiſtola colligi poteſt, non plene reſtitutum fuiſſe Arnulphum in ſynodo, quam in Remenſi urbe habuit Leo Romanus Abbas. Quod etiam colligitur ex Aymoino in vita Abbonis Floriacenſis cap. XI. & XII. ubi ſcriptum eſt, Regem Robertum miſiſſe Romam ad Gregorium quintum Ioannis ſucceſſorem, *quia Arnulfus Remorum Archiepiſcopus abſque iuſta audientia ſede ſua privatus cuſtodiaeque fuerat mancipatus*. Addit deinde Aymoinus: *Regreſſus itaque honorabilis Abbo ad Regem, a quo miſſus fuerat, cuncta, pro quibus ierat, perfecta nuntiat. Arnulfum Remenſem cuſtodia exemtum pontificatui reſtituit, Pallium illi a Domino Papa directum reddidit.*

IV. Puto, Robertum ſuſcepiſſe tum cauſſam Arnulfi tuendam, ut Romanum Pontificem, cui ea cauſſa valde cordi erat, ſibi faventem ac propitium habere poſſet pro confirmatione matrimonii ſui cum Berta. Hanc coniecturam adiuvat epiſtola CLIX. Gerberti, quae data eſt ad Adelaidem Reginam: in qua agens de reſtitutione Arnulfi, his omnino verbis utitur: *Leo Romanus Abbas, ut abſolvatur, obtinuit, ob confirmandum ſenioris mei Regis Roberti novum coniugium.* Poſtea vero quum videret Robertus, rationem ſui habitam non fuiſſe a Gregorio, qui in Concilio Romae celebrato anno DCCCCXCVIII. inceſtas nuptias publice & cum anathe-

mate

mate damnaverat, haud dubie iniuriam suam ultus est in persona Arnulfi, eum rursus pellens sede sua. Itaque opus habuit nova restitutione, quam illi concessit Gerbertus tum Pontifex Romanus. Alioqui inutilis illa fuisset, si iam inde a Gregorii temporibus Arnulphus in sede sua libere resedisset.

V. Robertum in Concilio illo Romano ob nuptias illas excommunicatum fuisse, fidem faciunt canones eiusdem synodi nuper editi a clarissimo viro Domno Luca Dacherio in tomo nono Spicilegii. Haec sunt verba canonis primi & secundi: *Ut Rex Robertus consanguineam suam Bertam, quam contra leges in uxorem duxit, derelinquat & septem annorum poenitentiam agat, secundum praefixos ecclesiasticos gradus iudicatum est. Quod si non fecerit, anathema sit. Idemque de eadem Berta fieri praeceptum est. Herchembaldum Turonensem Archiepiscopum talis coniugii consecratorem cum omnibus Episcopis, qui consentientes interfuerunt his incestis nuptiis Regis & Bertae consanguineae suae, a sacrosancta communione suspendimus, donec ad hanc sanctam sedem Apostolicam veniant satisfacere*. Non repugnavere illi. Immo Romam ea de caussa profecti sunt, ut testatur Leo IX. in epistola ad Henricum Regem Francorum (*). *Pater tuus Robertus*, inquit, *laude & consultu Episcoporum regni tui Bertam matrem Odonis Comitis sibi duxit uxorem. Ob quam rem, quoniam sibi erat carnis affinitate coniuncta, ab antecessore nostro cum Episcopis, qui placito interfuerunt, excommunicati, post ad sedem Apostolicam venientes, cum satisfactione sumta poenitentia redierunt ad propria*. Vide praefationem tomi noni Spicilegii.

VI. Itaque, ut ad caussam Arnulphi redeamus, sic constituere possumus, depositum illum fuisse in synodo Gallicana absque interventu auctoritatis Romani Pontificis, istum vero illam Gallicanorum Episcoporum audientiam aegre tulisse, missum deinde Legatum, qui Romanam auctoritatem sartam tectamque in Gallia praestaret, huius industria restitutum esse Arnulphum, sed nihilo minus in custodia tentum, donec Abbo rediit ex urbe Roma, nondum tamen plenam fuisse restitutionem Arnulphi, quae tunc citra controversiam obtinuit, postquam Gerbertus in sede Romana collocatus fuit. Ceterum istic data occasione admonebo, falso a me creditum fuisse, epistolam Abbonis Abbatis Floriacensis ad L. Abbatem, quae a me edita est in libro primo miscellaneorum, fuisse scriptam ad Abbatem Fuldensem, quam certum est scriptam fuisse ad Leonem Abbatem monasterii sancti Bonifacii in urbe Roma constituti. Quod ea in primis de caussa dico, quia temeritas mea in errorem impulit eruditissimum virum Ioannem Mabillonium.

C A P V T XXVI.

De continuata praxi adhibendi Pontificis consensum in depositionibus Episcoporum quoad tempora subsequentia.

S Y N O P S I S

I. Praeiudicium in caussa Arnulphi factum omnino firmavit possessionem Pontificum Romanorum.

II. Ex eo tempore ius illud sic explieant, quasi suae sedi quaesitum esset iure divino. Probatur ex epistola Leonis IX. ad Episcopos Africanos.

III. Deinceps ergo Episcopi accusati Romam evocati sunt, & eorum depositio peracta in synodo Romana. Interdum tamen Romani Pontifices ea de caussa Legatos mittebant in provincias. Probatur aliquot exemplis.

IV. Gregorius septimus edixit, solum Pon-

(*) Apud Ivonem par. 9. cap. 8.

Pontificem Romanum posse Episcopos deponere vel reconciliare, & Legatum eius adversus eos sententiam depositionis dare posse. Legatis tamen suis imponebat necessitatem mittendi ad sedem Apostolicam relationem rerum gestarum. Appellationes vero depositorum admittebat, quarum iudicium aliquando remittebat ad Legatos.

V. Interdum Episcopis finitimis delegabat curam iudicandi caussas Episcoporum; servata tamen auctoritate sua. Delegata cognitione adversus Rainerium Episcopum Aurelianensem, eum a se depositum pronuntiat, si constiterit, vera esse, quae ei obiiciuntur. Factum id cupidine retinendae auctoritatis. Magni momenti sunt verba Gregorii; quae rejecuntur.

VI. Ex iure tum recepto Episcopus accusari poterat apud synodum provinciae, quae depositionem decernere non poterat absque auctoritate sedis Apostolicae, quamvis eum suspendere & excommunicare posset. In casu vero appellationis in Papae arbitrio positum erat, an cognitionem ipse susciperet, aut per Vicarios suos caussam iudicari praeciperet.

VII. Secundum tamen ius illud necessarium non est, ut synodus provincialis congregetur ex speciali delegatione summi Pontificis, tametsi eam necessitatem imponere videatur epistola Iulii, quae explicatur de auctoritate generali. Probatur ex Hincmaro, & ex glossatore Decreti.

VIII. Libri Decretalium nihil immutarunt quoad ordinem iudiciorum, nec quoad depositionem Episcoporum. Innocentius III. pronuntiavit, ad solum Pontificem Romanum iure divino pertinere depositiones, cessiones, & translationes Episcoporum. Adducuntur rationes, quibus sententiam illi suam fulcire nititur; quae refelluntur.

IX. Ius illud receptum ubique erat & versum in mores.

I. Solemne illud praeiudicium, quo rescinditur iudicium factum adversus Episcopum, tametsi is non appellasset Apostolicam sedem, ob eam solam caussam, quod depositio decerni non potuerit absque auctoritate sedis Apostolicae, praeiudicium, inquam, illud omnino firmat possessionem summorum Pontificum, quamvis novum illud ius niteretur tantum decretis apocryphis & supposititiis.

II. Ex eo tempore Romani Pontifices ius illud non explicant verbis ambiguis, sed apertis, ac si sedi eorum quaesitum esset iure divino. Colligi id potest ex epistola quarta Leonis IX. quae data est ad Petrum & Ioannem Episcopos Africanos: in qua Episcopo Carthaginensi auctoritatem tribuit in reliquos Episcopos Africanos, qui tum, id est, ad annum millesimum quinquagesimum tertium, ad quinarium numerum redacti erant. *Sed hoc vos non lateat*, inquit, *non debere praeter sententiam Romani Pontificis universale Concilium celebrari, aut Episcopos damnari vel deponi. Quia etsi licet vobis aliquos Episcopos examinare, diffinitivam tamen sententiam absque consultu Romani Pontificis, ut dictum est, non licet dare. Quod in sanctis canonibus statutum, si quaeritis, potestis invenire; scilicet quia omnium Ecclesiarum maiores & difficiliores caussae per sanctam & principalem beati Petri sedem a successoribus eius diffiniendae sunt; utpote cui divinitus dicitur, Confirma fratres tuos, &, Tibi dabo claves regni caelorum.*

III. Itaque, quoties dein actum est de deiiciendo Episcopo, tametsi

Gallus esset, Episcopi accusati Romam vocati sunt, & eorum depositio peracta in synodo Romana. Interdum tamen summi Pontifices Legatos a latere miserunt in provincias, qui congregata synodo primum caussae cognitionem instituebant cum Episcopis provinciae. Illustre huius rei exemplum exstat in caussa cuiusdam Episcopi simoniaci & quinque aliorum Episcoporum, qui ab Hildebrando Victoris Papae Legato depositi sunt in Concilio Lugdunensi anno MLV. ut adnotat Petrus Damiani in epistola nona ad Nicolaum Papam. *A Victore Papa*, inquit, *Apocrisiarius in Gallias destinatus* (id est, Hildebrandus) *synodum congregavit; in qua videlicet sex Episcopos diversis criminibus involutos ex Apostolicae sedis auctoritate deposuit.* Stigandi autem Archiepiscopi Cantuariensis itemque alterius cuiusdam Episcopi Anglicani depositio peracta est in Concilio apud Wintoniam in Anglia celebrato anno MLXX. cui interfuerunt tres Legati sedis Apostolicae. *In quo Concilio Stigandus Doroberniae Archiepiscopus degradatur*, ut ait Rogerius de Hoveden.

IV. Sed neque maior neque illustrior auctoritas proferri potest ad probandam propositionem nostram, quam ea, quae exstat in decantatis illis articulis Gregorii VII. editis anno MLXXIV. qui vulgo *Dictatus Papae* vocantur; in quibus continentur vetera & nova privilegia sedis Apostolicae. Exstant autem numero XXVII. in regesto illius Pontificis post epistolam quinquagesimam quintam libri secundi. In tertio sic habetur: *Quod ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare*. In quarto autem: *Quod Legatus eius omnibus Episcopis praesit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare*. Attamen Gregorius Legatis suis imponebat necessitatem mittendi ad sedem Apostolicam relationem rerum gestarum, quam Legati confirmabant scriptis privatim litteris: quemadmodum usurpatum est in caussa Episcopi Carnotensis, quem Hugo Episcopus Diensis Gregorii Legatus deposuit, & in deiectione Manassis Archiepiscopi Remensis (1). In casu vero appellationis conquestionem depositorum admittebat; ut constat ex variis locis eiusdem regesti, in primis autem quoad depositionem Archiepiscopi Auscitani & Episcopi Bigorritani, quae anno MLXXIII. decreta fuerat a Giraldo Episcopo Ostiensi Gregorii VII. Legato (2). Admissa autem appellatione depositorum, caussam interdum integram remittebat ad Legatos, ut eam rursum in plenario Concilio iudicarent; cuius moris exemplum datum est in caussa Lamberti Episcopi Morinensis, quae remissa est ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum Gregorii Legatum (3).

V. At Gregorius non mittebat semper Legatos ad iudicandas caussas Episcoporum; sed sollicitudinem eam quandoque delegabat Episcopis,

(1) Gregor. VII. lib. 5. epist. 11. lib. 8. epist. 18.

(2) Lib. 1. epist. 16.

(3) Lib. 9. epist. 32.

pis, qui circa morabantur. Ac tamen auctoritatem suam retinebat in rescripto delegationis; cuius formula valde digna notatu est. Rainerius Aurelianensis Episcopus ante legitimae aetatis annos ad episcopatum promotus fuisse dicebatur absque electione cleri & populi; tum archidiaconatus & abbatias vendidisse arguebatur; quumque Romam ad dicendam caussam vocatus fuisset, neque illuc accesserat, neque miserat excusationem. Contumaciam illam excommunicatione quidem ultus est Pontifex; sed Rainerius, spreta excommunicatione, perstitit exercere functiones muneris episcopalis. Ei accusationi examinandae Gregorius anno MLXXVII. delegat Archiepiscopos Senonensem ac Biturigensem, eorumque suffraganeos, coram quibus, innocentem se esse, probare poterit reus. Si vero conftiterit, vera esse crimina, tum eum Pontifex in antecessum deponit auctoritate huius rescripti, quod publicari & in executionem mitti ab Episcopis iubet, a quibus etiam alium in loco depositi ordinari mandat. Tanta autem retinendae auctoritatis suae cupidine flagrabat, ut maluerit sententiam conditionalem ferre contra praescripta legum quam pati, ut depositio decerneretur a Metropolitanis; quibus nihilominus tribuit supremam in caussa ista iudicanda auctoritatem & purgationem sententiae suae. *Auctoritate Apostolica vobis praecipimus*, inquit (4), *ut ad examinationem actuum suorum, in locum, quem magis aptum probaveritis, conveniatis, ad quem prius litteris vestris eum convocetis; ibique de supradictis vobis respondeat, & si potest, se innocentem reddat. Quod si forte in contumacia sua permanens, infra quadraginta dies admonitionis venire contemserit, aut veniens de omnibus supradictis canonice se non expurgaverit, iudicio sancti Spiritus & auctoritate Apostolica sententiam damnationis & depositionis sine omni spe restitutionis in eum promulgamus; quam vos, sicut decet, sequentes, per aures circumstantis populi diffundite; & Sansonem ipsum, de quo vos mihi scripsistis, qui beati Petri consilium & nostrum expetiit, in loco illius depositi secundum Deum subrogate.*

VI. Compilatores decretorum, Ivo nimirum & Gratianus, non omiserunt in suis collectionibus excerpta ex epistolis veterum Pontificum Romanorum, quae exstant in collectione Isidori. Eas enim canonicas esse declaraverat Nicolaus primus, ac propterea ius illud iam introductum erat & in usum revocatum ea tempestate quoad iudicia canonica Episcoporum. Vivebat Ivo anno millesimo nonagesimo. Is autem frequenter utitur decretis Zephyrini, Fabiani, Sixti, Stephani, Felicis & aliorum (5). Gratianus vero Decretum suum adornavit circa annum MCXL. quod in auctoritatem dein receptum est, & primam partem facit operis, quod vulgo *Ius canonicum* appellatur. Is ergo adducit etiam decreta Zephyrini, Sixti, Damasi, Eleutherii,

 Iulii

(4) Gregor. VII. lib. 5. epist. 8.

(5) Ivo part. 3. Decreti cap. 245. & seqq.

Iulii & Leonis. Locorum autem ex iis a Gratiano adductorum summa haec est, posse Episcopum accusari apud Metropolitanum & Episcopos comprovinciales, qui litis instructionem peragere possunt usque ad sententiam definitivam, reumque suspendere & excommunicare possunt; sed tamen depositionem decernere non possunt absque auctoritate sedis Apostolicae. Licere interim Episcopis appellare a synodo provinciae ad Apostolicam sedem (6). In Papae vero arbitrio positum, ut aut ipse cognitionem suscipiat, aut per Vicarios suos caussam iudicari praecipiat: *Qui aut per se aut per Vicarios suos retractare negotium procuret*, ut ait Papa Sixtus in c. *Accusatus*.

VII. Secundum autem ius illud necessarium non est, ut synodus provincialis, quae examinare debet accusationem in Episcopum, congregetur, ex speciali delegatione summi Pontificis; tametsi eam necessitatem imponere videatur epistola Iulii. *Nullus Episcopus*, inquit (7), *nisi in legitima synodo & suo tempore auctoritate Apostolica convocata, super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur*. Nam auctoritas illa alia non est, quam auctoritas generalis Apostolicae sedis; quae & synodos haberi praecepit, & earum auctoritatem confirmavit. Trahi autem non potest ad delegationem specialem, quae necessaria sit ad hoc, ut Concilium provinciale cognoscere possit de accusatione adversus Episcopum instituta; quum ea auctoritas synodo provinciali competat ex iure communi, etiam iuxta ipsa Sixti, Damasi, & Eleutherii decreta, quae a Gratiano referuntur 3. q. 6.

Interpretatio illa decretorum, quae significare videntur, necessariam esse specialem summi Pontificis delegationem ad congregandam synodum provincialem pro examinanda accusatione adversus Episcopum instituta, prodita est ab Hincmaro ante hos septingentos annos in capite vigesimo opusculi LV. capitulorum. *In eisdem epistolis scriptum est*, inquit, *non debere vel posse convocari synodum sine iussione vel consensu Romani Pontificis*. Addit, canones tamen Nicaenos, Chalcedonenses & Antiochenos, itemque Romanos Pontifices Innocentium, Leonem & Gelasium, docere synodos congregari posse absque auctoritate sedis Apostolicae. Tum ait: *Non igitur absque sedis Apostolicae auctoritate Metropolitani Episcopi & Primates provinciarum synodos convocamus*.

Hanc interpretationem in scholas nostras invexit etiam glossator Decreti, qui locum illum Iulii cepit de auctoritate generali sedis Apostolicae. Nam in verbo *auctoritate* addit *generali*. Et statim: *Audiri enim potest caussa Episcopi; sed non potest terminari sine speciali mandato Apostolicae sedis; licet absolvi possit. Tamen hoc non credo*, id est, non credit, synodum provinciae posse congregari absque speciali mandato sedis Apostolicae. Sed haec ultima clausula est annota-

(6) Gratian. 3. qu. 6. cap. *Ultra*, & seqq. & 5. qu. 4.

(7) Gratian. cap. *Nullus* 5. qu. 4.

tatio Bernardi gloſſatoris, qui diſſentit a Ioanne & ipſo gloſſatore quoad auctoritatem ſynodi in impertienda abſolutione. Ignotum quippe non fuit gloſſatoribus illis, fuiſſe illud tempus, quum cauſſae Epiſcoporum non referrentur ad Apoſtolicam ſedem: quod collegerant, tum ex canone Antiocheno, tum etiam ex quadam Nicolai epiſtola, quae exſtat in Decreto Gratiani.

VIII. Libri vero Decretalium nihil prorſus immutarunt quoad ordinem iudiciorum adverſus Epiſcopos faciendorum, nec quoad eorum depoſitionem. Solum illud emerſit effatum Innocentii III. Papae, quem audacem Iuriſperitum vocat Matthaeus Pariſius: qui depoſitiones, ceſſiones & translationes Epiſcoporum ad ſolum Pontificem Romanum iure divino pertinere pronuntiavit. Adeo enim metuebat, ne ſynodi provinciales ſua iura repeterent, ut ſubſidium audaciae a metu petens, inauditam ante hoc ſaeculum & a veterum moribus alienam ſententiam protulerit; cui praeterea ſtabiliendae multum operae poſuit, argumento utens a poſteris prorſus abiecto. Ait enim, res ſpirituales facilius inſtitui, quam diſſolvi, quum tamen humanae facilius dilabantur, quam aedificari aut formari poſſint: unde patet, vinculum ſpirituale carnali fortius eſſe. Quum autem Deus ſibi reſervaverit diſſolutionem coniugii carnalis inter hominem & feminam, planum eſſe, eum ſibi reſervaſſe etiam diſſolutionem coniugii ſpiritualis, quod intercedit inter Epiſcopum & Eccleſiam. Vnde concludit, ſolum Pontificem Romanum, qui eſt Vicarius Ieſu Chriſti, poſſe decernere translationes & depoſitiones Epiſcoporum, idque auctoritate divina. Sed argumentum illud minus probat. Nam hinc potius ſequeretur, nullo caſu Papam poſſe diſſolvere coniugium ſpirituale, quum ipſe, quamvis Chriſti Vicarius, nullo caſu poſſit diſſolvere vinculum coniugii carnalis. Melius dicam, argumentum illud nihil concludit; quoniam unio Epiſcopi & Eccleſiae coniugium tantum eſt per metaphoram; & ideo, ſi ſummo iure agamus, comparari non poteſt cum vero coniugio. Certum quidem eſt, Athanaſium & alios veteres ordinationem ſive intitulationem Epiſcopi in quapiam Eccleſia comparaſſe cum coniugio; ſed id ab iis ſcriptum eſt per translationem, ut oſtenderent, quam arcto vinculo Eccleſiae ille ſuae eſſet adſtrictus. Haec ſunt verba Innocentii (8). *Non enim humana, ſed potius divina poteſtate coniugium ſpirituale diſſolvitur, quum per translationem, depoſitionem, aut ceſſionem auctoritate Romani Pontificis, quem conſtat eſſe Vicarium Ieſu Chriſti, Epiſcopus ab Eccleſia removetur. Et ideo tria haec, quae praemiſimus, non tam conſtitutione canonica, quam inſtitutione divina ſoli ſunt Romano Pontifici reſervata.*

IX. Ceterum ius illud in Gallia, aeque ac in reliquis orbis Chriſtiani provinciis, receptum erat & verſum in morem: ut adnotatum eſt

(8) Cap. 2. de transl. Epiſc.

est in glossa Pragmaticae sanctionis. *Episcoporum depositio*, inquit Guimerius (9), *est Papae reservata. Si vero non agatur contra Episcopos ad depositionem, sed ad aliam poenam arbitrariam vel determinatam, citra tamen depositionem, tunc Concilium provinciale erit iudex*. Istud vero probari posset multis exemplis ex historia petitis, si res tanti esset.

C A P V T XXVII.

De nova forma iudiciorum introducta per Concordata inter Franciscum Regem & Leonem X. Pont. Rom.

S Y N O P S I S.

I. Concordata novam iudiciorum formam introduxerunt, qua ferme revocatum esse videtur ius antiquum. Explicatur ius a Concordatis introductum circa iudicia caussarum & appellationes.

II. Ostenditur, in quo simile sit id ius antiquo iuri. Caussae omnes olim commissae erant unicuique provinciae, nulla Pontificis Romani mentione. Primi omnium Nicolaus primus & Ioannes octavus appellationes Presbyterorum deiectorum admiserunt: quod aegerrime tulit Rex Carolus Calvus. Quid de Episcoporum caussis statutum in Concilio Nicaeno & Sardicensi.

III. Ius illud observatum est usque ad initia tertiae Regum nostrorum dynastiae. Temperamentum inter ius antiquum & novum invehunt Concordata. Explicatur temperamentum illud.

IV. An caussae Episcoporum reserventur summo Pontifici in Concordatis, verbis illis generalibus, maiores caussae. *Reiecta responsio inventa aetate Caroli IX. Regis. Episcoporum caussae non recensentur inter maiores.*

V. At fortassis intelligenda sunt Concordata de eo, qui quum immediate subiectus sit Apostolicae sedi, eam appellat. Refutatur obiectio illa.

VI. Ex titulo De publicis concubinariis *elici videtur, Episcoporum depositiones ipsi summo Pontifici reservari. Explicatur hic locus in gratiam Episcoporum Gallicanorum.*

I. Concordata inita inter Franciscum primum Regem Christianissimum & Leonem decimum Pontificem Romanum novam iudiciorum formam introduxere, qua ferme revocatum esse videtur ius antiquum. Nam ante Pragmaticam sanctionem prima omnium caussarum cognitio Romae ut plurimum habebatur in perniciem litigantium & iurisdictionis ecclesiasticae, ac praeterea in magnum regni detrimentum, ob immensam vim auri, quae ad contestandas lites in Italiam asportabatur; quemadmodum in Pragmatica differitur in decreto *De caussis*. Hinc factum, ut in Concordatis quoque insertus sit titulus *De caussis:* in quo iubetur, ut omnes caussae, exceptis maioribus, agitentur, iudicentur, & terminentur coram iudicibus ordinariis locorum; in casu vero appellationis, eam interponendam esse ad

(9) Guimer. in Glossa Pragm. tit. *De Concub.* §. *Et si his.* verbo, *Destitutio*.

ad superiorem immediatum, & dein ad curiam Romanam. Exemtos vero, qui summum Pontificem appellaverint, iudicandos esse in provinciis secundum delegationem Pontificis. Si vero a delegatis appelletur, missurum eo casu Pontificem nova mandata, quo terminari caussa possit in provincia. Ab hac autem regula excipiuntur Cardinales & officiales summi Pontificis actu servientes; quorum caussae alibi tractari non posse edicitur, quam in curia Romana.

II. Ea ratione revocatur quodam modo ius antiquum, ut dixi. Nam omnes caussae, quae ad disciplinam ecclesiasticam pertinent, definiri debent in provinciis iuxta canones Nicaenos, Antiochenos, Sardicenses & Africanos. Caussae enim Presbyterorum ac laicorum unicuique provinciae commissae erant; neque primam earum cognitionem ad se trahebant Romani Pontifices, neque rursum ad eos appellabatur. Primi omnium Nicolaus primus & Ioannes octavus appellationes Presbyterorum deiectorum aut excommunicatorum ab Episcopis Gallicanis admiserunt. Atque id quidem adeo aegre tulit hac aetate Carolus Calvus, ut graviter ob hoc ipsum expostulaverit cum Ioanne VIII. missa ad eum gravissima epistola, quae exstat inter epistolas Hincmari. Caussae Episcoporum definitivo decreto iudicabantur in provinciis iuxta Concilium Nicaenum. Post Concilium vero Sardicense, si quis appellaret Apostolicam sedem, secunda caussae cognitio habebatur a synodo provinciae ex delegatione summi Pontificis.

III. Quod omnino observatum est in Gallia usque ad initia tertiae Regum nostrorum dynastiae; ac licet necessarius esset interventus auctoritatis summi Pontificis, iudicia tamen peragebantur in regno. Temperamentum inter ius antiquum & usum receptum invehunt Concordata. Nam hinc supremam auctoritatem & definitivum decretum summo Pontifici reservant, Gallis vero restituunt commoditatem iudiciorum in provinciis peragendorum.

Dubitari potest, an caussae Episcoporum in eo decreto contineantur, ita ut in regno definiendae sint ex delegatione summi Pontificis. Cui quaestioni responderi potest, eas haud dubie hoc decreto comprehendi, quum neque nominatim nec speciatim ab eo excipiantur. Solae enim Cardinalium & officialium Papae actu servientium caussae sedi Apostolicae reservantur. Quibus addi potest, Episcopos comprehendi iis Concordatorum verbis, quibus ordo iudiciorum praescribitur, quoad eos, qui sedi Apostolicae sunt immediate subiecti, quorum caussae delegari debent in provincia. Nam licet Episcopi Metropolitano & synodo provinciali subiecti sint, intelligi id non potest quoad depositiones, quae summo Pontifici immediate reservantur. Unde sequitur, Episcopos, quoad hoc, sedi Apostolicae esse immediate subiectos, ideoque caussas eorum debere a summo Pontifice delegari, ut finiantur in partibus, iuxta legem Concordatorum. *Si quis vero immedia-*

te

te subiectus sedi Apostolicae ad eamdem sedem duxerit appellandum causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem, si ab illis appellari contigerit.

IV. Obiiciet fortasse aliquis, eas caussas, eo quod sint caussae maiores in iure comprehensae, exceptas esse in primo articulo huius capitis, cuius ea sunt verba: *Omnes & singulae caussae exceptis maioribus in iure expresse denominatis, apud illos iudices in partibus, qui de iure aut consuetudine praescripta vel privilegio illarum cognitionem habent, terminari & finiri debeant.* Responsio, quae exstat in memoriis sive codicillis aetate Caroli IX. confectis in gratiam Episcoporum Romae damnatorum futilis omnino est, &, pene dixerim, puerilis. In iis quippe scriptum est, heic per caussas maiores intelligi lites Ecclesiarum cathedralium iuxta Pragmaticam sanctionem, quae maiores caussas ita interpretatur. Verum, si concedimus, caussas Ecclesiarum cathedralium esse reservatas Apostolicae sedi, non video, qua ratione fieri possit, ut non ei quoque reservatae censeantur Episcoporum depositiones. Itaque censeo, sic repellendam esse hanc obiectionem, depositiones Episcoporum non comprehendi in decisione primi huius articuli Concordatorum, cui adiecta exceptio est, easque gravem ob caussam non comprehendi in hoc articulo, habita nimirum ratione iuris tunc recepti. Nam quum in articulo illo dicatur, caussas esse terminandas ab ordinariis locorum iudicibus, manifestum est, eidem legi subiectas futuras fuisse depositiones Episcoporum, quas Metropolitanus & synodus provinciae definitivo decreto potuissent decernere, nisi exceptio illa addita fuisset in articulo. Consentanea autem illa est iuri, quod in Decreto exstat & Decretalibus; quo synodus provinciae arcetur a decernenda depositione, quae sedi Apostolicae reservata est, & quoad hoc Episcopum eidem sedi immediate subiectum praestat. At in eo casu Concordata alibi imponunt summo Pontifici necessitatem delegandi iudices in partibus ad iudicandas eorum caussas, qui sedi Apostolicae immediate subiecti sunt. In hoc autem ultimo articulo describi debuit exceptio maiorum caussarum, si haec Concordatorum auctoribus mens fuisset, ut existimarent, subiectorum eorumdem caussas terminari non debere in partibus ex delegatione summi Pontificis.

V. Reponet vero fortean quispiam, sic intelligenda esse Concordata, si is, qui sedi Apostolicae immediate subiectus est, eam appellet. Verum explicatio illa nimis iniqua esset, si eo praeiudicio ceteri casus ab hac regula excluderentur. Exempli caussa, si quis in ius Romam vocet eum, qui exemtus est a iurisdictione ordinaria, annon aequum est delegari in partibus huius caussae cognitionem, ut & actori & reo, si appellaverit, ius dicatur, iuxta vulgatam iuris regulam: *Non*

Non debet licere actori, quod non liceat reo, & vice versa. Iurisdictio enim, quae competens est quoad appellantem, competens quoque est quoad actorem. Sane certum est, Reges nostros semper existimasse, Episcoporum caussas in regno esse iudicandas ex delegatione summi Pontificis, non autem Romae, etiam in caussa haereseos; ut constat ex Memoriis sub Carolo IX. Rege, ut diximus, confectis anno MDLXV. in caussa Ioannae Reginae Navarrae & Episcoporum Romae damnatorum propter haeresim.

VI. Opponi praeterea posset titulus Concordatorum *De publicis concubinariis*, §. *Quod si.* in quo sic scriptum est: *Quod si ii, quorum destitutio ad nos & sedem Apostolicam spectat, per Concilia provincialia aut suos superiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ad nos deferantur.* Videtur enim, depositiones Episcoporum heic reservari ipsi summo Pontifici. Sed heic observandum est, Concilium provinciale in eo casu caussam Episcopi tractasse absque delegatione summi Pontificis, ideoque, iuxta exceptionem in primo articulo *De Caussis* contentam, decernere depositionem non posse. Contra synodus illa tenetur acta mittere ad sedem Apostolicam & noxios denuntiare aut deferre ad eam. Id enim, & nihil omnino aliud, in paragrapho statuitur. Enimvero, postquam synodus officio suo & obsequio defuncta est erga summum Pontificem, accusatio denuntiata tum iudicanda est secundum ordinem praescriptum in Concordatis, titulo *De Caussis*, id est, delegatis a summo Pontifice Episcopis Gallicanis, qui caussam definiant in regno; ita ut accusati Romam evocari prorsus non possint in detrimentum Concordatorum. Certe summa cura provisum est, ne in paragrapho *Quod si* adderetur, caussas Episcoporum, qui concubinarii essent, iudicandas esse in urbe Roma. Id unum sufficere visum est, si acta Romam mitterentur, & accusati deferrentur ad Papam. Neque crediderunt, addendam esse clausulam, & eo casu Pontificem Romae iudicaturum caussam.

CAPUT XXVIII.

De iudicibus delegatis a Pontifice Romano in caussis depositionum Episcopalium.

SYNOPSIS

I. Superest, ut examinemus, an Papa, quum dat iudices in partibus, tentet aliquid contra praescripta canonum aut Decretalium, & an deroget auctoritati Apostolicae sedis. Episcopus deponi non potest, nisi ex sententia aliorum Episcoporum. Unde sequitur delegari non posse simplices Presbyteros. Iudices debent esse duodecim.

 Aliud

Aliud statutum rescripto Gratiani, & a Gregorio magno.

II. Aeque suam auctoritatem conservat Pontifex, ac si ipse susciperet cognitionem caussae. Probatur auctoritate legis Gratiani & synodi Sardicensis, & pluribus insuper auctoritatibus.

III. Concilium Tridentinum abolevit auctoritatem synodorum provincialium. Verum Concilium illud receptum non est in Gallia; ac praeterea nova haec institutio contraria est Concordatis. Nam iis derogari non potest absque consensu Regis.

IV. Sententia damnationis a delegatis prolata, mittenda est in exsecutionem, nisi is, qui damnatus est, appellaverit. In caussis Episcoporum Gallicanorum dare tenetur Pontifex novos iudices ad iudicandam appellationem.

V. In casu criminis laesae maiestatis processus Romam mitti non potest, quod evulgari non oporteat imperii arcana. Veteres Episcopi cognoscere nolebant de crimine maiestatis.

VI. Nam si Papa difficilem se in eo capite praestaret, monendus esset, timendum valde esse, ne Princeps irritatus poenam capitis suo iure decernere praesumat adversus Episcopos laesae maiestatis reos. Ea fuit sententia Hervei Episcopi Bellovacensis in synodo Remensi.

VII. Temperamentum allatum ex Concilio Sardicensi; cuius ope regula in universum statui potest quoad depositionem Episcoporum.

I. SVperest, ut examinemus, an Papa, quum dat iudices in partibus ad decernendam depositionem Episcopi noxii, tentet aliquid contra praescripta canonum aut Decretalium, & an deroget auctoritati Apostolicae sedis.

Quaestio ista nullo negotio solvi potest, si memoria ineatur antiqui iuris, mediique ac recentioris. Vnde quoque duas regulas colligemus. Earum prima erit, Episcopum deponi non posse, nisi ex sententia aliorum Episcoporum. Quare Papa simplices Presbyteros delegare non posset ad habendam cognitionem de crimine Episcopi, quod canones praecipiant, ut Episcopus nonnisi ab eiusdem gradus & ordinis iudicibus iudicetur. Eos autem iudices duodecim esse debere, dicunt; ut constat ex Concilio Africano, & ex epistola sancti Gregorii ad Episcopum Arelatensem. Vnde quoque factum, ut Nicolaus primus, ad Salomonem Regem Britonum scribens, ex eo capite irritam esse pronuntiet Episcoporum Britonum depositionem, quod non a Metropolitano & a duodecim Episcopis peracta fuerit. Eumdem numerum Episcoporum exigunt Concilium Triburiense & Lucas Patriarcha CP. apud Balsamonem. Attamen in rescripto Gratiani Augusti vidimus, posse Romanum Pontificem deponere Episcopum cum consilio quinque aut septem Episcoporum. Legimus vero in regesto Gregorii magni (1), delegatum ab eo fuisse Metropolitam Syracusanum una cum tribus aut quatuor Episcopis ab eo eligendis, ut de caussa Lucilli Episcopi cognoscerent eumque deponerent. Praeterea decretalis Zephyrini epistola, quae exstat apud Gratianum, quo iure nunc utimur, non exigit absolute numerum duodecim Episcoporum, sed tantum, si ea caussa incidat, ut totidem Episcopos haberi necesse sit:

(1) Lib. 7. ep. 62.

sit: *Duodecim iudices quilibet accusatus Episcopus, si necesse fuerit, eligat; a quibus eius caussa iudicetur.*

II. Secunda regula haec esse potest, summum Pontificem conservare suam auctoritatem, quoad depositionem Episcoporum, quum eorum iudicium delegat, ac si eos ipse iudicaret & deponeret. Rescriptum enim Gratiani, cuius supra mentionem fecimus, verbis minime ambiguis ait, Episcopum Metropolitanum, si in longinquis regionibus commoretur, exsolvi a necessitate accedendi ad sedem Apostolicam, sed daturum ei Episcopum Romanum iudices, *quos Romanus Episcopus iudices dederit.* Concilium autem Sardicense nihil aliud postulat, quam ut Episcopus Romanus *det iudices*, Episcopos nimirum ex provincia finitima, una cum primis iudicibus, ad iudicandam caussam appellationis. Bonifacius vero, Leo & Gregorius magnus, aliique Romani Pontifices existimarunt, satis suae auctoritatis conservationi provisum, si Episcopis provincialibus iurisdictionem suam delegarent, aut Legatis Apostolicae sedis, ad decernendam definitivo iudicio Episcoporum depositionem. Quin etiam cum suo illi arbitrio reservarunt potestatem iudicandi appellationem in urbe Roma, aut eam curam delegandi in provinciis, abunde auctoritati sedis Apostolicae satisfactum putarunt. Gregorius enim septimus, qui Pontificum Romanorum auctoritatem immensum explicavit, frequenter Legatos misit in provincias ad deponendos Episcopos, iurisdictione sua in eam rem delegata. Ne vero inhaerere tantum videamur antiquo iuri & mediae aetatis, habemus ex novo iure, quod Gratiani Decreto continetur, voluisse Romanos Pontifices, sui arbitrii esse, an Episcopi iudicandi essent in synodo Romana, aut per Legatos sedis Apostolicae, *aut per se, aut per Vicarios suos*, ut ait Papa Sixtus in cap. *Accusatus* 3. quaest. 6.

III. Huic autem regulae opponi non potest decretum Concilii Tridentini (1); quod, introducto iure novo, in universum synodis provincialibus ademit instructionem criminum Episcoporum, quae poenam depositionis merentur, eamque tribuit iis viris, quos Papa delegaverit, servata summo Pontifici definitiva sententia. Decretum, inquam, illud opponi non potest. Praeterquam quod enim Concilium illud non est receptum in Gallia, contrarium ex eo capite est Concordatis, quibus neque sedes Apostolica neque Concilia derogare possunt absque consensu Regis.

IV. Postquam autem delegati sententiam damnationis protulerint, tum in exsecutionem mittenda est depositio, nisi is, qui damnatus est, appellaverit. Ea enim vis est sententiarum a competenti iudice latarum, ut exsecutoriae sint, nisi earum effectus suspendatur per appellationem. Ita enim usurpatum supra vidimus a Legatis pontificiis: quod

(1) Sess. 24. de Reform. cap. 6.

quod etiam satis innuunt Concordata his verbis : *Si ab illis appellari contigerit* . Nam is, qui deiectus est, provocare quidem potest, quemadmodum appellabatur a Legatis. Verum quemadmodum olim summi Pontifices cognitionem appellationis in provinciam remittebant ad Legatos suos, si ita faciendum esse existimarent, (quod usurpatum vidimus a Gregorio VII. in caussa Lamberti Episcopi Morinensis,) sic Concordata eam summo Pontifici necessitatem imponunt, ut eo agendi modo utatur in caussis Episcoporum Gallicanorum, datis videlicet novis iudicibus ad iudicandam appellationem.

V. Quod si summus Pontifex pervicaciter in futurum contenderet, mitti debere acta, id est, *processum*, ut hodie vocant, ad Apostolicam sedem, etiamsi damnatus eam non appellaverit, antequam bullas ei concedat, quem Princeps nominaret in loco depositi, tum, si de crimine maiestatis ageretur, reponi posset, postulationem illam non esse aequam, quod evulganda non sint imperii arcana, quae nullis communicanda sunt, quam iis, qui iureiurando fidem suam Regi obligaverunt: in primis vero ea noscere non debere alienigenas & exteros, ut sunt Cardinales & alii Consiliarii Papae Romani, qui arcana haec vertere possent in perniciem regni. Quamobrem veteres Episcopi, qui tempore Imperatorum Romanorum nondum res publicas attingebant, id est, nondum erant Consiliarii Principum, (quae dignitas ei ordini primum communicata est a Regibus nostris) veteres, inquam, Pontifices antiquitus cognoscere recusabant de crimine maiestatis. Haec enim sunt omnino verba eorum in synodo congregata adversus Chrysostomum. *Continent & libelli laesae maiestatis crimen. Iubeat nunc pietas vestra expelli vel invitum daturum tanti criminis poenas Nobis enim non licet ista inquirere.*

VI. Addi potest, ex eo agendi modo ingens periculum imminere iurisdictioni ecclesiasticae, valdeque timendum esse, ne Princeps irritatus poenam capitis iure suo decernere praesumat adversus Episcopos laesae maiestatis reos. Eam namque rationem in synodo Remensi adversus Arnulphum habita attulit Herveus Episcopus Bellovacensis. Siguinus Senonensis Archiepiscopus negabat, se caussam Arnulphi iudicaturum, nisi prius ei poenam sceleris Princeps remitteret, si constaret, eum esse reum laesae maiestatis. Reposuit Herveus, timendum esse, ne ex hoc agendi modo periculum immineat viris ecclesiasticis: neque enim exspectaturos fortean saeculares iudices ecclesiastica iudicia: unde per consequentiam necessariam Episcopi iustitiae saeculari subiicientur, si ipsi cunctentur iudicia facere secundum canones. *Videte*, inquit Herveus (3), *ne sit periculosius iudicia ecclesiastica deinceps a saecularibus non exspectari. Consequens enim est, ad forensia iura nos pertrahi, si divinis legibus in ali-*

(3) Synodus Rom. sub Gerberto cap. 4.

aliquo videbimur obniti. Quod amplexus est Bruno Lingonensis Episcopus in capite sexto. *Quum hoc maxime sit pertimescendum*, inquit, *ne forte, dum uni personae parcere volumus, sicut frater & coëpiscopus noster Herveus retulit, & eam & omnem ecclesiasticum ordinem sub periculo sanguinis relinquamus*.

VII. In universum, adhiberi posse censeo temperamentum, quod ex Concilio Sardicensi peti potest ad conservandam auctoritatem summi Pontificis & iura regni; sive de crimine maiestatis agatur, sive de aliis caussis, quae ad depositionem Episcoporum spectant. Temperamentum autem illud in eo versatur, ut acta iudicii Romam mittantur, ut statim Pontifex Bullarum expeditionem imperare possit secundum sententiam iudicum delegatorum, si ita faciendum esse existimaverit, omissa prorsus omni nova sententia confirmationis. Vel si aegre adduci possit, ut ita faciat, peti ab eo poterit, ut det novos iudices, qui caussam retractent & denuo iudicent una cum primis iudicibus. Hunc agendi modum synodus Sardicensis non aperuit, nisi in casu appellationis. Hac vero ratione, quam proponimus, idem modus tolerabitur, etiamsi appellatum non fuerit.

LI.

LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

De iure Regaliae generatim.

SYNOPSIS.

I Agendum dein de iure regaliae. Quid sit ius illud, & in quo consistat. Regalia dividitur in temporalem & spiritualem

II. An ius illud per omnes Ecclesias cathedrales huius regni diffundatur, an vero ad certas quasdam restrictum sit. Quid anno millesimo sexcentesimo octavo placitum Parlamento Parisiensi. Rex Henricus IV. prohibuit, ne deinceps Parlamentum huius controversiae cognitionem susciperet; quam sacri consistorii iudicio permisit.

III. Recte autem intelligi non potest haec controversia, quin ad antiquitatem recurratur, instituta videlicet comparatione antiqui iuris & novi.

IV. Vasta est & nobilis controversia illa haec, ideoque accurate describenda.

V. In antecessum autem agendum est de electionibus canonicis Episcoporum, quatenus regiae auctoritatis, sive assensus regii mixtionem olim ea materia admittebat. Tum de Investituris. Et de iuramento, quod vocant fidelitatis.

I. DE regalium iure tractaturos a nominis ipsius vel potius a rei per nomen significatae origine dissertationes auspicari recta methodus omnino videtur exigere. Sed interim sepofita de vocabulo ipso in alium locum opportuniori disputatione, quid illo significetur in hac materia, quam aggredimur, paucis explicandum est.

Ius itaque regalium est ius Regi competens ad fruendum reditibus, qui ad Ecclesias cathedrales sede vacante pertinent; donec novus Episcopus, fide Regi praestita, Ecclesiae possessionem adipiscatur. Competit quoque ius ad conferendum praebendas aliaque beneficia, quibus animarum cura non incumbit. Quare pragmatici dividunt regaliam (ut ipsi loqui solent: quam dictionem nos quoque deinceps usurpabimus) in temporalem & spiritualem. Ad illam referunt redituum temporalium fruitionem; ad istam vero beneficiorum collationem, quae litteris regiis fieri consuevit.

II. Porro insignis controversia ab aliquot annis excitata est, an ius istud per omnes Ecclesias cathedrales universi regni diffundatur, an vero ad certas quasdam restrictum sit. Cuius quidem decisio quaestionis, cum variis senatus Parisiensis consultis in longiorem deliberationem protracta fuisset, tandem anno MDCVIII. iudicio lato in auditorio publico adversus Ecclesias omnes pro regii iuris confirmatione promulgata est. Contra sententiam illam, qua plurium Ecclesiarum liber-

libertas pessumdabatur, clerus Gallicanus apud Henricum quartum, optimum Regem graviter conquestus est, & litteras negotii illius avocatorias obtinuit, quibus, cognitione illa interdicto senatu, Ecclesiarum, quae se ab eo iure immunes profitentur, status Consilii sanctioris iudicio permissus est.

III. Sed iuris regii & immunitatum ex adverso propositarum plenissima cognitione imbui non possumus, nisi ab exordio narrationem per saeculorum seriem diligenter expansam contexamus, instituta comparatione inter iuris canonici regulas & iuris regii novitatem; unde possimus addiscere, quo tempore & quibus de caussis a veteri & recepto iure discessum sit. Per viam illam regiam pergentibus difficile erit a vero aberrare: cuius dignitatem hac in re violant, qui regalium origines ex arbitrio comminiscuntur.

IV. Neque vero paucis hac de re verbis agi potest, quum disputatio isthaec aliquot capita complectatur, quae in satis perplexa disquisitione versantur. Attamen argumenti nobilitas delicatiorum hominum, qui exactis disceptationibus anguntur, ingeniis satisfacere poterit; praecipue quum illa tantum attingere velimus, quae necessaria sunt omnino ad regalium cognitionem; dilatis in aliud tempus, quae absque piaculo, licet eruditionis plena, hic omitti possunt.

V. Electionum canonicarum materies, quae tam late patet, hic tamen delibanda est, quatenus regiae auctoritatis sive assensus regii mixtionem olim admittebat. Vnde proficiscitur de investituris, &, quae illas secutae sunt, sacerdotii & imperii controversiis agendi necessitas. Fidei quoque ab Episcopis exactae & Regibus praestitae iniicienda mentio, quum illius beneficio regaliae effectus desinant. Canonum quoque & legum publicarum constituta adducenda erunt, quibus vacantium sedium reditus Ecclesiae aut successoribus olim reservati erant. Discutienda quoque erit feudalium rerum recentiori iure introducta natura; quae vasalli morte beneficii sive regalium reditus domino feudi addicit, donec hominii praestatione novus vasallus defungatur. Tum subnectendum, quid ex eo iure praesumtum sit a Principibus in perceptione fructuum, qui ad episcopatus vel abbatias vacantes pertinebant, quid a Conciliis posterioribus constitutum, quid regiis edictis receptum, & senatus Parisiensis consultis decisum fuerit. Quibus omnibus disceptatis, aperiet sese iuris istius regii, quod regaliam vocant, origo. Vnde quisque colligere poterit, quid de principali illa quaestione sentiendum sit, scilicet an coerceri debeat ad certas Ecclesias regalia, vel ad regni istius universas porrigi.

CA-

CAPUT II.

De veteri ritu electionum episcopalium, & populi ad illas concursu.

SYNOPSIS.

I. In Episcopis constituendis vetus Ecclesia secuta est exemplum Apostolorum. Designatio personae olim ab iisdem fiebat, a quibus consecratio. Describitur in aversione vetus forma electionum.

II. Antiquitas nihil clero & populo tribuit praeter solum testimonium & consensum, electionem autem ipsam & iudicium Metropolitano & Episcopis provincialibus. Discrimen nullum erat inter clerum civitatis & populum in testimonio dando.

III. Haec opinio nova est. Eius tamen ope conciliari poterunt duae contrariae sententiae, de quibus multum digladiantur scriptores. Ex necessitate consensus populi manavit assensus regii necessitas.

IV. Episcopi provinciales accedebant ad Ecclesiam vacantem; & successorem deligebant plebe praesente, cui relinquebatur facultas suffragandi vel resistendi electioni. Probatur ex Cypriano.

V. Hic usus descendit ex traditione divina. Quonam modo accipiendum sit plebis testimonium & Episcoporum iudicium.

VI. Electionum Christianarum ritus illustrantur ex Lampridii loco valde illustri. Probatur iterum auctoritate Cypriani, in arbitrio plebis positum fuisse, an electum admitteret vel recusaret.

VII. Ergo plebs quidem testimonium ferre poterat; sed tamen ius aequum cum Episcopis non habebat in electionibus. Refelluntur novatores, qui Cypriani verba in diversum trahunt, ut electionum iura plebi vindicent.

VIII. Origenes praesentiam populi requirit in ordinando Episcopo. Cur ita visum. Quid significetur iis verbis, qui foris sunt, *in prima Pauli epistola ad Timotheum.*

IX. Clemens quoque Romanus docet, Episcopos eligi ab Episcopis, sed gratos & acceptos debere illos esse fidelibus. Emendatur versio Iunii Patricii.

X. Arbitrium electionum penes Episcopos fuisse aevo Origenis, patet ex Eusebio.

I. PRima illa pars aggredienda est, quae canonicas electiones & regiam cum illis progressu temporis admixtam potestatem respicit. In Episcopis constituendis petitam ab exemplo Apostolorum formam secuta est vetus Ecclesia; quae in personae designatione & eius postea consecratione per manus impositionem versabatur. Quae duae actiones ab ipso Ecclesiae exordio usque ad hanc aetatem in Oriente & usque ad quartum saeculum in Occidente coniungi solebant; adeo ut, quemadmodum fieri solet in actibus legitimis, qui neque diem recipiunt nec conditionem, designatio ab iisdem fieret, a quibus ipsa consecratio. Episcopi scilicet in unum collecti promovendae personae vitam anteactam eiusque merita discutiebant, & probatam ordinabant. Sed in personae deligendae examine vacantis Ecclesiae clerum & populum interrogantes, eorum testimonia exquirebant, atque consensum praestolabantur, ne invitis obtruderetur Episcopus. Itaque de-

fide-

sideria & vota cleri atque populi necessaria quidem erant, ut in pace fieret ordinatio; sed vis & supremum arbitrium electionis penes Episcopos erat uniuscuiusque provinciae. Harum promotionum ordo deinde per canones apertius explicatus est, ad vitandam scilicet, quae frequenter accidebat, ex Episcoporum absentia in deligendis personis moram longiorem & in examine faciendo perturbationem. Electiones itaque in Occidentali Ecclesia separari coeperunt a confirmatione, & haec ab ordinatione sive consecratione. Tum clero civitatis, cum consensu populi, electio futuri Episcopi tributa est; & Metropolitanorum cognitioni, una cum Episcopis suae provinciae, decreti de electione facti reprobatio vel confirmatio reservata. Quod ius ad solum deinde Metropolitanum posterioribus canonibus translatum est ob synodorum infrequentiam.

II. Ceterum si negotium istud referatur ad primam originem, morumque vetustae Ecclesiae & antiquorum canonum ratio habeatur, constans est illa sententia, quae solum testimonium & consensum designandi Episcopi clero & populo tribuit, ipsam vero designationem sive electionem, & iudicium Metropolitano una cum synodo provincialium Episcoporum. In quo testimonio dando non reperio discrimen aliquod constitutum a veteribus inter clerum civitatis & populum. Aequo enim iure hac in parte utebantur, & utriusque consensus ad suscipiendum Episcopum exspectandus erat. Tota quippe, ut iam dixi, auctoritas erat penes Episcopos, & praecipue penes Metropolitanum, qui rebus gestis τὸ κῦρος adhibebat, ut loquitur synodus Nicaena.

III. Non me latet, quin plerisque nova videri possit haec opinio & fortasse ob novitatem periclitari. Sed si animo sincero expendatur ut vera esse testimoniis prolatis statim demonstrabitur, sic ex duabus oppositis conflata, ambarum auctoritate fulciri poterit. Duae etenim sunt hac in disputatione praecipue sententiae. Altera, plebem a iure electionum remotam semper fuisse, docet, solo relicto illi testimonio & voto, clero autem civitatis electionem in solidum tributam. Altera docet, ius aequum semper fuisse clero & populo in electionibus, idque iure Apostolico & veterum patrum testimoniis niti. Nos vero nec clero civitatis nec populo ius merum electionis olim competivisse asserimus, sed solis Episcopis provinciae, qui testimonio atque consensu cleri & populi in persona eligenda utebantur. Postea ius electionis clero cum populi consensu in Occidente communicatum est, donec populus ab eo iure seclusus est. Ex necessitate consensus populi in electionibus manavit assensus regii necessitas: qua de re postea disserendum erit.

IV. Definitionis nostrae probationem ex testimoniis veterum patrum & synodorum petemus. Qui luculentius ista explicuit proferendus est Cyprianus epistola LXVIII. *Diligenter de traditione divina & Apostolica*

lica observatione servandum est & tenendum, quod apud nos quoque & fere per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini collegae nostri ordinatione, ut de universae fraternitatis suffragio & de Episcoporum, qui in praesentia convenerant, quique de eo ad vos litteras fecerant, iudicio episcopatus ei deferretur & manus ei in locum Basilidis imponeretur. Locus est insignis: unde discimus, ex more ubique fere recepto Episcopos provinciae ad Ecclesiam vacantem accedere solitos & plebe praesente successorem deligere. Designandae personae actus discutiebantur publice; & plebi facultas relinquebatur suffragandi vel renitendi. Sed iudicium & electionis arbitrium integrum erat penes Episcopos praesentes, ut diserte docent verba ultima de ordinatione Sabini in Hispaniis facta.

V. Ex divina traditione hunc usum eleganter trahit Cyprianus, nempe, ut plebe praesente Episcopi praepositos deligant; idque probat ex facto Moysi, qui iubetur exuere Aaronem stola pontificia, eamque filio eius Eleazaro imponere coram omni synagoga, iuxta versionem Septuaginta interpretum: *Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales nonnisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere; ut plebe praesente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quae omnium suffragio & iudicio fuerit examinata.* Quae verba distributive sunt accipienda; ut suffragium sive testimonium pertineat ad plebem, quae testimonio suo praeponendis suffragatur, vel malorum detegendo crimina, vel bonorum merita praedicando, iudicium vero ad Episcopos, ut superius monui ex eodem Cypriano. Dictio suffragii approbationem significat in iure & apud alios auctores.

VI. Ex Lampridio in vita Alexandri Severi illustrari potest electionum Christianarum ritus, & quae populi partes in eis essent, apertissime explicari iuxta mentem Cypriani: *Ubi aliquos voluisset* (Alexander) *vel rectores provinciis dare, vel praepositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut, si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, poenam subiret capitis. Dicebatque, grave esse, quum id Christiani & Iudaei facerent in praedicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunae hominum committerentur & capita.* In Christianorum ergo electionibus Episcopi promovendum per litteras populo proponebant, aliquando in antecessum, ut factum in ordinatione Sabini; vel integram rem

Con-

Concilio futuro reservabant, quando ad civitatem, cui praeficiendus erat sacerdos, Episcopi accedebant. Tunc vel ipsi aliquem proponebant, vel a clero & plebe propositum, susceptis publice testimoniis assistentis populi, electionem perficiebant. Propterea, quum plebis testimonio maxime niteretur electionum gerendarum ratio, Cyprianus eam hortans, ut a peccatore praeposito suo discedat, nec sibi blandiatur, quasi immunis a contagione delicti esse possit cum sacerdote peccatore communicans, addit: *Quum ipsa maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi*: quia scilicet illius testimonio stant praecipue, vel cadunt praeponendi.

VII. Praeter veteris testamenti auctoritatem Cyprianus quoque loca duo Actorum adducit, ut probet plebis de testimonio ferendo potestatem, non autem ius aequum cum Episcopis in agendis electionibus, ut quidam verba Cypriani detorquent: *Quod postea secundum divina magisteria observatur in actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Iudae Episcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio dicentium; fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantum & sacerdotum, sed & in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus, de quo & ipso in actis eorum scriptum est: Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis. Quod utique idcirco tam diligenter & caute convocata tota plebe gerebatur, ne quis ad altius ministerium vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.* Non est hic uberior disputatio instituenda de locis istis, ex quibus novatores electionum iura plebi vindicare solent; quum ex Cypriani verbis, quibus illi maxime nituntur, manifeste constet, plebem ab Apostolis, qui Ecclesiae rectores erant, ad hoc convocatam, ut eorum testimonio de praeficiendorum meritis fides fieri posset. Ceterum ipsa rerum summa penes Apostolos erat. In primo quippe exemplo Petrus pro iure suo substituendum aliquem Iudae edicit. Nec dubium, quin ipse cum Apostolis duos illos constituerit, ut per sortes Dei voluntas de altero eligendo exploraretur. Ex mandato Apostolorum fideles inquirunt, quinam essent apti ministerio: ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους. *Considerate, fratres, viros, qui testimonium habeant eorum, quibuscum vixere.* Qua ratione etiam Paullus Timotheum, licet sibi valde notum, Evangelistae munere ornavit post testimonia eorum, quibuscum vixerat Lystris & Iconii: ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

VIII. Eadem fuerat mens Origenis homilia sexta in Leviticum: *Licet Dominus de constituendo Pontifice praecepisset & Dominus elegisset, tamen convocatur & synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote & praesentia populi; ut sciant omnes & certi sint, quia, qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in*

 omni

omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium; & hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuipiam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus praecepit in ordinatione sacerdotis: Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt. Patet itaque ex Origene, populi praesentiam adhiberi, ut sciat unusquisque, omnia recte atque ordine geri, & testimonium ferre possit de conversatione eius, de quo agitur. Ad quod probandum adducit locum Paulli in 1. Timoth. c. 3. ubi, *qui foris sunt* significant eos, qui non erant in Ecclesia. Argumentum ducitur a minori: ut notatur etiam in scholiis ex Chrysostomo: *Si enim ex iis, qui foris sunt, quanto magis a fratribus?* εἰ γαρ ἀπο των ἐξωθεν, πολλῳ μαλλον ἀπο των ἀδελφων.

IX. Origenem Cyprianumque praemisi, quoniam rerum gerendarum ordinem patefaciunt, & vicem commentarii praestare possunt illustri Clementis Romani loco petito ex genuina eius epistola, a veteribus tantopere commendata, quam Iunius Patricius ex codice MS. publicavit. Docet ille constitutum ab Apostolis, ad praevertendas, quae de episcopatu obtinendo exorituras praevidebant dissensiones, ut Episcopi in demortuorum locum *ab ipsis Apostolis vel postea a claris & celebribus viris substituantur, gratum sibi hoc esse, testante universa Ecclesia.* Iudicio itaque & delectu eorum, qui principem in Ecclesia locum tenent, id est, Episcoporum, dantur Ecclesiis Episcopi, ex Apostolorum instituto, sed qui sint grati & accepti fidelibus. Alioqui ni praecipua & summa esset in his delectibus Episcoporum auctoritas, discordiis in Episcopo eligendo Ecclesia quateretur adversus Apostolorum propositum. Haec sunt Clementis verba: οἱ ἀποστολοι ἡμων ἐγνωσαν δια του κυριου ἡμων Ἰησου Χριστου, ὁτι ἐρις ἐσται ἐπι του ὀνοματος της ἐπισκοπης. δια ταυτην οὖν αἰτιαν, προγνωσιν εἰληφοτες τελειαν, κατεστησαν τους προειρημενους, και μεταξυ ἐπινομην δεδωκασιν, ὁπως ἐαν κοιμηθωσιν, διαδεξωνται ἑτεροι δεδοκιμασμενοι ἀνδρες την λειτουργιαν αὐτων &c. Κατασταθεντας ὑπ' ἐκεινων, ἢ μεταξυ ὑφ' ἑτερων ἐλλογιμων ἀνδρων, συνευδοκησασης της ἐκκλησιας πασης. *Apostoli nostri per Iesum Christum Dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus futuram. Propter hanc itaque caussam perfecta praescientia praediti constituerunt praedictos* (Episcopos nimirum) *& deinceps* (*) *formam dederunt, ut iis defunctis probati alii viri in eorum ministerium succederent &c. ab illis vel deinceps ab aliis viris celebribus constituti, universa Ecclesia sibi gratum esse testante.*

X. Penes Episcopos arbitrium electionum stetisse quondam, docet, quod Origenis tempestate Hierosolymis accidit. Etenim quum Narcissus Hierosolymorum Episcopus se in locum desertum subduxisset, neminique compertum esset, quo se recepisset, *visum est his, qui finitimis*

(*) Sic reddenda vox ἐπινομην non autem, ut fecit Iunius. *Descriptas officiorum vices reliquerunt.*

mis Ecclesiis praeerant, ut alterum Episcopum crearent, qui Dius vocabatur: δοξαν τοις των ὁμορων ἐκκλησιων προεστωσιν, ἐφ᾽ ἑτερυ μετιεσιν ἐπισκοπυ χειροτονιαν, Διος αυτῳ ὀνομα ἠν. apud Eusebium lib. VI. cap. XIX.

CAPVT III.

De iure Metropolitani & Episcoporum provincialium circa electiones Episcoporum.

SYNOPSIS.

I. Canon quartus Nicaenus χειροτονιαν Episcopi tribuit Metropolitano una cum Episcopis provinciae. Zonaras & Balsamo existimarunt, eo canone in Episcopos translatum esse ius electionis, quod antea populis competebat. De sola autem manuum impositione. heic agi, scripsit Franciscus Florens.

II. Auctoris sententia est, heic agi de utraque actione eligendi & consecrandi, & utramque heic & alibi χειροτονιας vocabulo significari.

III. Post mortem Episcopi Metropolitanus & Episcopi provinciales ad sedem vacantem accedebant, ibique in synodo electionem & ordinationem celebrabant. Probatur ex Concilio Antiocheno & Laodiceno.

IV. Ius itaque Episcoporum canone firmatum est: quod pertinet ad populum, consuetudini relictum. Quid iudicii vocabulo intelligat canon Laodicenus.

V. In synodo ad celebrandam ordinationem coacta adesse debebant omnes Episcopi provinciae, vel saltem tres: ceteri enim consensum suum scripto dabant.

VI Synodus illa habebatur in civitate sedis vacantis, ne clerus & populus civitatis arcerentur a communione electionis.

I. VSus ille in Ecclesia iamdiu receptus a synodo Nicaena sancitus est canone quarto, quo Episcopi χειροτονια Metropolitano una cum provinciae Episcopis committitur. Ambigua vocis huius Graecae significatio Zonaram & Balsamonem induxit, ut eam de electione hic interpretarentur & scriberent, electionum iura, quae olim populis commissa erant, in Episcopos hoc canone transcripta fuisse. De sola autem impositione manuum hic agi, scripsit Antecessor eruditissimus Franciscus Florens ad Tit. VI. de electione, ex Dionysii interpretatione, qui χειροτονιαν hic vertit ordinationem: *Episcopum convenit, maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen in id ipsum omnimodis convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quae geruntur per unamquamque provinciam, Metropolitano tribuatur Episcopo.*

II. Nos vero certum existimamus, hic agi de utraque actione eligendi & consecrandi, quae χειροτονιας sive ordinationis nomine hic & passim significatur: qui duo actus olim inter se cohaerebant, ut mo-

nui

nui supra. Alioqui si de sola manuum impositione ageretur, cur tam anxie decernitur de synodo habenda, de illius iudicio, de contentione inter Episcopos, de plurium sententia sequenda?

III. Porro ad vacantem Ecclesiam ordinandam synodus provinciae veteri instituto cogebatur a Metropolitano in sede vacante celebranda, quae praeficiendum eligebat clero civitatis & plebe praesente atque consentiente, electumque consecrabat. Neque enim primis illis saeculis cleri vel populi postulatio ius aliquod dabat; sed eius tantum ratio habebatur ab Episcopis, nisi ipsorum iudicio alius idoneior praeferendus esset: de quo, quemadmodum & de propositis a plebe, Metropolitanus cum synodo sua provinciali iudicabat. Synodum vocavi hunc Episcoporum conventum iuxta canonem XIX. synodi Antiochenae, qui canonem Nicaenum designat & interpretatur: *Episcopus praeter sententiam Metropolitani nullatenus ordinetur*. Mox: *Et ita sub plurimorum vel praesentia vel decreto ordinatio celebretur*. Omnium enim, si fieri posset, vel saltem plurium Episcoporum praesentiam desiderabat.

Idem ordo constituitur etiam canone XIII. Laodiceno: *Ut Episcopi iudicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, ii videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei, quam recte conversationis exemplo*. Hunc canonem de electionibus diserte interpretatur Martinus Bracarensis, & ex eo Hincmarus.

IV. Ex quibus canonibus aperte conficitur, Episcoporum promotionem iudicio synodi plenissime permissam. Et ne consultatio, quae cum clero & plebe habenda est, auctoritate canonis fulta, contumaces redderet civium animos Episcoporum iudicio, eius mentio omissa est in canonibus; relicta interim consuetudine iam recepta de tractatu electionis habendo cum clero & plebe civitatis. Ius itaque Episcoporum canone firmatum est. Quod pertinet ad populum, consuetudini relictum est. Iudicium porro, cuius meminit synodus Laodicena, exercebatur in dispungendis eorum meritis, qui proponebantur vel a clero, vel a populo civitatis, vel etiam a singulis Episcopis: quae discussio verbo iuris ἀνάκρισις dicitur. Pronuntiatio vero illius iudicii, quo renuntiabatur antistes, dicebatur κήρυξις, ut apud Gregorium Nazianzenum orat. XIX. & alibi.

V. Ceterum haec synodus ex omnibus Episcopis provinciae constare debebat, vel saltem ex tribus praesentibus, qui electionis negotium agebant, iudicioque suo, quis praeficiendus esset, decernebant. Quod obtinebat, quoniam absentes consensum scripto dabant rebus gerendis, & tres illi cum Metropolitani auctoritate omnia agebant; qua cessante, omnia fuissent irrita, ut docent canon Nicaenus IV. & VI. & canon XIX. Antiochenus. Enimvero si dissidium aliquod inter

ter Episcopos de praeficienda persona disceptantes accideret, sententia plurimorum potior erat; quemadmodum decernit canon sextus Nicaenus & XIX. Antiochenus.

VI. Synodus autem ista habebatur in civitate sedis vacantis, ut dixi, ne clerus & populus civitatis arcerentur a communione electionis, qui testimonium tamen ferre debebant de persona eligenda, & desideria sua proponere, repulsam quoque dare, si utilitati ecclesiasticae id expediret. Testimonii ferendi ab aliquo necessitas insinuatur a canone Laodiceno, qui praecipit, probatae per longum tempus conversationis viros ad episcopatum esse promovendos: quae probatio recte institui non poterat, nisi adhibitis ex Ecclesia & plebe testibus.

C A P V T IV.

De electione Athanasii aliorumque, quibus exemplis praxis antiqua confirmatur.

S Y N O P S I S.

I. Athanasii electio & ordinatio peracta est in synodo apud Alexandriam habita, iuxta postulationem civium. Probatur ex epistola encyclica Episcoporum Aegypti, quae exstat apud Athanasium.

II. Probatur item ex Athanasio, electionem illic debere fieri, ubi est copia cleri & populi praesentis, id est, in civitate sedis vacantis.

III. Ex eo autem capite valide Constantium Imperatorem & Arianos exagitat Athanasius, quod Gregorium sibi superposuissent ignotum populo repugnanti, seque expellerent populis gratissimum. Scribit ergo, id tentari adversus Apostolorum traditionem & antiquos Ecclesiae mores.

IV. Eamdem canonum violationem in eadem caussa Athanasii graviter Arianis exprobrat Papa Iulius. Ex quo colligitur, necessarium esse cleri populique consensum in constituendo Episcopo.

V. Tum Episcopi institutionem a provinciae Episcopis in ipsa Ecclesia fieri debere, & promovendum a clero ipsius Ecclesiae petendum.

VI. Initiitur mentio epistolae Concilii Nicaeni ad Alexandrinos.

VII. Ex Constantini rescriptis patet, quaenam Episcoporum partes fuerint in electionibus, quaenam vero plebis.

VIII. Eadem praxis confirmatur aliquot exemplis illustribus ex antiquitate.

IX. Probatur etiam ex controversia de episcopatu Ephesino, quae agitata est in Concilio Chalcedonensi. Eusebius Episcopus Ancyranus in eodem Concilio dixit, habendam provinciae synodum in civitate, cui ordinandus est Episcopus.

X. Decretum fiebat a clericis & civibus; quo a Metropolitano petebatur Episcopi ordinatio, aut eius, qui a civibus designatus esset, aut alterius, qui esset idoneus, arbitrio Metropolitani cum sua synodo.

I. SEd ne coniecturis solum niti videamur, utrumque probabimus illustribus exemplis electionum actarum post synodum Nicaenam. Docebimus itaque, & synodum habitam in civitate sedis vacantis

tis ad electionem ordinationemque faciendam, & exploratam prius cleri atque populi sententiam.

Nullis poterat magis patere synodi Nicaenae sententia, quam Aegyptiis Episcopis, qui paullo post peractum Concilium Athanasium ordinarunt. Illi vero in sua encyclica, quae habetur in apologia secunda Athanasii, testantur, omnem multitudinem populumque Ecclesiae catholicae in unum coactum, quasi in speciem unius corporis & animae, clamoribus vociferationibusque postulasse Athanasium Ecclesiae Episcopum dari, idque publicis votis a Christo expetiisse, *nosque, ut faceremus*, inquiunt illi, *per multos dies & noctes iureiurando obtestatos fuisse; quum interea nec ipsi ab Ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permitterent*. Infra: *Porro quod nostrum plerique ipsum sub omnium oculis exclamationibusque Episcopum crearint, nos ipsi testes fide digniores sumus iis, qui absuerunt & mentiuntur*: ὅτι παν το πληθος, καὶ πας ὁ λαος της καθολικης ἐκκλησιας, ὥσπερ ἐκ μιας ψυχης καὶ σωματος, συνεληλυθοτες ἀνεβοων, ἐκραζον, αἰτουντες Ἀθανασιον ἐπισκοπον τῃ ἐκκλησιᾳ. τουτο ηὐχοντο δημοσιᾳ τῳ Χριστῳ, καὶ τουτο ἡμας ὡρκιζον ποιειν ἐπι πλειστας ἡμερας καὶ νυκτας, μητε αὐτοι της ἐκκλησιας ἀφισταμενοι, μητε ἡμας ἐπιτρεποντες ἀφιστασθαι. Mox: ὅτι δε πλειονες ἡμων αὐτον ἐχειροτονησαν ὑπο ταις παντων ὀψεσιν καὶ βοαις, μαρτυρες παλιν ἡμεις ἀξιοπιστοτεροι των ἀποντων καὶ ψευδομενων, οἱ χειροτονησαντες. Vnde patet, synodum Episcoporum habitam fuisse Alexandriae, & electionem ordinationemque ab iis factam iuxta postulationes civium; quod hic, ut in canone Nicaeno, significatur dictione χειροτονιας.

II. Exstat Athanasii in epistola ad orthodoxos querela de Gregorio sibi viventi per vim ab Arianis subrogato in sede Alexandriae; cuius invasionem ex eo quoque probat inter cetera, quod eius electio peracta non fuerit iuxta formam canonum, quae debuisset fieri κατα τους ἐκκλησιαστικους κανονας, καὶ κατα το Παυλου ῥημα συναχθεντων των λαων καὶ του πνευματος των καθισταντων. Mox: παροντων των αἰτουμενων λαων καὶ κληρικων: *iuxta canones ecclesiasticos & Paulli dictum, congregatis populis cum spiritu constituentium, cum Domini nostri Iesu Christi potestate*. Mox: *populis & clericis, qui poscerent, praesentibus*. En locum electionis, scilicet ubi est copia cleri & populi praesentis, id est, civitas sedis vacantis. Praeterea clerus & populus congregari debent cum Episcopis, qui de successore tractant & eorum spiritui esse coniuncti, id est, ab eorum iudicio pendere, illisque decernentibus obsequi. Alludit hoc loco ad locum Paulli 1. *Cor.* 5. ubi congregatis Corinthiis cum spiritu Paulli excommunicatur incesti reus ille: quam loquendi formulam eleganter trahit ad explicandam Episcoporum & populi consensionem ad constituendum novum Episcopum.

III. Eamdem Constantii & Arianorum vim eleganter exagitat in epistola ad solitariam vitam agentes; docetque, illos & Apostolorum constitutionem & antiquos Ecclesiae mores constituendi Episcopos evertisse, quod Gregorium

rium ignotum populo repugnanti cum minis & manu militari obtruderent, & Athanasium expellerent populis gratissimum: οὗτος ἐπενοησεν ἀλλοιωσαι νομον, παραλυων μεν τε Κυριου δια των Ἀποστολων διαταξιν, τα δε της ἐκκλησιας ἀλλαττων ἐθη, καὶ καινον αὐτος ἐπινοων τροπον των καταστασεων. ἐξ ἀλλων γαρ τοπων, καὶ προ πεντηκοντα μονων, μετα στρατιωτων ἐπισκοπους ἀποστελλει, προς τους μη θελοντας λαους, καὶ ἀντι γνωσεως της προς τους λαους, ἐκεινοι φερουσι τας ἀπειλας καὶ τα προς τους δικαστας γραμματα. *Hic* (Constantius) *excogitavit, quo pacto legem alteraret, dissolvens Domini constitutionem per Apostolos traditam, & mores Ecclesiae immutans, novumque excogitans constituendorum Episcoporum modum. Ex aliis quippe locis & quinquaginta mansionum intervallo dissitis ad populos nolentes cum militibus Episcopos mittit, qui loco notitiae, quae de illis esset apud populos, minas & litteras ad iudices deferunt.* Ex quo testimonio habemus diserte, iuxta Apostolorum instituta & mores Ecclesiae, praeficiendum Episcopum notum esse debere populis atque gratum, nec invitis illis & repugnantibus per vim obtrudendum. Etenim, ut in eadem epistola monet Athanasius, amari non potest a populis ille, quem nolunt, nec ei credere liberos suos possunt, *cuius nec vitam nec conversationem, nec prorsus quis est, norunt*, ὧν τον βιον, καὶ την ἀναστροφὴν, καὶ τις ἐστιν, οὐ γινωσκουσι.

IV. Graviter eamdem canonum violationem Arianis Gregorium obtrudentibus exprobrat Iulius primus Pontifex Romanus apud Athanasium in apologia secunda, iis verbis, quae iura ecclesiastica infracta ostendunt, non solum in expellendo Athanasio, sed etiam in constituendo Gregorio; qui nec ab Episcopis, nec a Presbyteris, nec a populo postulatus esset, nec illis cognitus, nec apud eos baptizatus: quae docent, cleri populique consensum necessarium in constituendo Episcopo. Ποιος κανων ἐκκλησιαστικος, ἢ ποια παραδοσις ἀποστολικη τοιαυτη, ὥστε εἰρηνευουσης ἐκκλησιας, καὶ ἐπισκοπων τοσουτων ὁμονοιαν ἐχοντων προς τον ἐπισκοπον της Ἀλεξανδρειας Ἀθανασιον, ἀποσταλῆναι Γρηγοριον, ξενον μεν της πολεως, μητε ἐκει βαπτισθεντα, μητε γινωσκομενον τοις πολλοις, μη αἰτηθεντα παρα πρεσβυτερων, μη παρ' ἐπισκοπων, μη παρα λαων; *Qualis est ecclesiasticus canon, aut qualis huiusmodi Apostolica traditio, ut in pace agente Ecclesia, tantisque cum Episcopo Alexandriae Athanasio concordantibus Episcopis, Gregorius mitteretur, a civitate quidem peregrinus, nec ibi baptizatus, nec multis notus, nec a Presbyteris, nec ab Episcopis, nec a populis postulatus?*

V. Quae autem eodem loco verba subiunguntur, docent, institutionem a provinciae Episcopis *in ipsa Ecclesia* fieri debere, & promovendum a clero ipsius Ecclesiae peti: οὐκ ἐδει την καταστασιν οὑτως παρανομως καὶ παρα τον ἐκκλησιαστικον κανονα γενεσθαι, ἀλλ' ἐπ' αὐτης της ἐκκλησιας, ἐπ' αὐτῳ τῳ ἱερατειῳ, ἐπ' αὐτῳ τῳ κληρῳ, τους ἐν τῃ ἐπαρχιᾳ ἐπισκοπους ἐδει καταστησαι, καὶ μη νυν τους ἀπο των ἀποστολων κανονας παραλυεσθαι. *Constitutionem adeo illegitime & praeter canonem ecclesiasticum fieri non oportebat; sed in ipsa Ecclesia, ex ipso sacrario, ex ipso clero, qui in provincia sunt, Episcopos oportebat*

constituere. His verbis respicit & explicat canonem illum quartum Nicaenum, de quo agimus.

VI. Possem Concilii Nicaeni epistolam ad Alexandrinos adducere; qua statuitur, ordinatum a Meletio Episcopum obeunti catholicae partis Episcopo in eadem civitate substitui posse, si populus eum eligat, idque decreto suo confirmet Alexandrinus Episcopus. Sed isto loco non agitur de libera electione, sed de remedio schismatis.

VII. Testimoniis ecclesiasticis subiungemus Constantini quoque rescripta, tum ad Nicomediensium Ecclesiam apud Theodoretum lib. I. cap. XX. quam hortatur, ut fidelem Episcopum eligat, *quod nunc quidem in vestra est potestate, & vestri dudum esse iudicii oportuit*, ὅπερ ἐστι μὲν παρόντος ἐν ὑμῖν ἐστί· ὁ καὶ πάλαι ἐχρῆν τῆς ὑμετέρας κρίσεως ἠρτῆσθαι: tum ad populum Antiochenum, quem omissa Eusebii translatione hortatur, *ut ex Ecclesiae lege hunc eligant pastorem, quem communis servator designarit*: Θεσμῷ ἐκκλησίας τοῦτον αἱρεῖσθαι ποιμένα, ὃν αὐτὸς ἀναδείξειεν ὁ κοινὸς σωτὴρ. apud Eusebium de vita Constantini lib. III. cap. LVII. Sed cap. LVIII. adducit eiusdem Constantini epistolam ad Theodotum Laodicenum Episcopum & alios, quae docet, studia plebis & Episcoporum coniuncta fuisse in petenda translatione Eusebii ad Ecclesiam Antiochenam: κατὰ τὴν τῶν λαῶν, καὶ τῆς ὑμετέρας προαιρέσεως συνεσιν τε καὶ βούλησιν.

VIII. Nostra illa definitio probatur quoque ex consequentis aetatis electionibus insignioribus, quarum solum memoriam scriptores conservarunt. Vacanti Caesareensi Ecclesiae in Cappadocia ex Diamei obitu dandus erat successor. Conveniunt eam ob rem Episcopi Caesaream; dissidentibusque inter se civibus, quum alius alium proponeret, tandem quum in Eusebium catechumenum consensissent omnes, illum sibi constitui ab Episcopis extorserunt, teste Gregorio Nazianzeno in Oratione de obitu patris. Eusebio mortuo, Episcopi Caesaream convenere ad electionem Pontificis. Gregorius pater absens scripto in Basilium consensit; & porro ad eius caussam iuvandam, aegro licet corpore, in urbem se contulit; & tandem iuxta vota cleri, monachorum, honoratorum, curiae, & plebis, electio decreta est ab Episcopis, ordinatusque Basilius; ut patet ex superiori oratione Gregorii Nazianzeni, & ex eius epistola XXII.

Flaviani Antiocheni electio & ordinatio facta est Antiochiae ab Episcopis provinciae & totius Orientalis Dioeceseos, tota Ecclesia suffragante, ut docet synodica Concilii CP. anni CCCLXXXI. quae Nectarium quoque a synodo oecumenica, clero & civitate universa suffragante, constitutum testatur. Gregorii Nysseni ea tempestate delectum & ordinationem a synodo provinciae factam ipsemet scripsit, in eoque se Flaviano exaequat. ἐσυν παρὰ συνόδου καὶ μία γέγονεν ἀμφοτέρων ἡμῶν ἡ προτίμησις.

IX. Vigebat mos ille in aliis quoque Ecclesiis, ut ostendi potest ex

ex undecima actione Concilii Chalcedonensis, in qua tractatur de controversia Bassiani & Stephani ob Ephesinum episcopatum. Stephanus enim docere contendens, electionem suam factam iuxta canones ait: *Me quadraginta Episcopi Asiani suffragio & nobilium & totius reverendissimi cleri & omnis civitatis ordinaverunt:* Ψηφῳ κ̀ τῶν λαμπροτάτων, κ̀ τῶν λογάδων, κ̀ τοῦ εὐλαβεστάτου παντὸς κλήρου. Negotium quoque istud recte ab Eusebio Episcopo Ancyrae, quae est metropolis Galatiae, explicatur in actione decima sexta. Etenim quum ageretur de Metropolitanorum ordinationibus a sede Constantinopolitana peragendis, docet, gravissimum detrimentum civitatibus exinde creandum iri, ob sumtus immensos, quibus attererentur; sed servandos esse canones, qui praecipiunt, in civitatibus ipsis habendam provinciae synodum, & ab ea constituendos Episcopos, quos ipsa probaverit, a civitate sibi propositos. Si enim non in civitatibus hi, qui eliguntur a civitate, ordinantur a synodo provinciae comprobati, solvuntur substantiae: ἐὰν μὴ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν αὐταῖς, οἱ ψηφιζόμενοι παρὰ τῆς πόλεως, χειροτονῶνται παρὰ τῆς συνόδου τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν δοκιμαζόμενοι, λύονται αἱ οὐσίαι. Huic incommodo mederi se posse, existimarunt iudices imperatorii, decernentes, ut a clericis metropoleos, a possessoribus, & clarissimis viris, tum etiam a provinciae Episcopis, fiat decretum electionis eius personae, quam dignam episcopatu iudicaverint, gestisque ad Archiepiscopum Constantinopolitanum delatis, penes illum sit, ut ad se evocet electum Constantinopoli consecrandum, aut ex eius permissione, κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, in provincia ordinetur. Reliquit vero singularum civitatum Episcopos ordinandos a Metropolitano & a provinciae Episcopis.

X. Quem autem modum servarent in singulis civitatibus, addiscere possumus ex XIII. actione: ubi Eunomius Nicomediae Episcopus, quae erat Bithyniae metropolis, conqueritur adversus Anastasium Nicaeae Episcopum; qui ex eo, quod Nicaea civitas iure metropoleos donata fuerat per rescriptum Valentis, Episcoporum ordinationes in quibusdam civitatibus sibi vindicabat, & specialiter Basilinopoli. Eunomius autem, ut probet, ad se ius istud pertinere, ait: *Ostendo decreta Basilinopolitanorum, ubi rogaverunt de Episcopo. Tu ostende, ubi rogaverunt Nicaenum, ut eis daret Episcopum.* Decretum itaque fiebat a clericis & civibus; quo a Metropolitano petebatur Episcopi ordinatio, aut a civibus designati, aut alterius, qui esset idoneus, arbitrio Metropolitani cum sua synodo. Etenim (ut recte observat Atticus Nicopoleos in veteri Epiro in eadem actione XIII.) regula ita praecipit, ut in unaquaque provincia Metropolitanus habeat potestatem, & ipse constituat omnes, qui in ea provincia sunt, Episcopos. Decreti facti a Gangrensibus & sibi oblati meminit Eusebius Ancyrae actione XVI.

CAPUT V.

De mutata eligendi forma in Oriente, & exclusione populi.

SYNOPSIS

I. Paullatim a veteri regula discessum est in Oriente, & in Occidente. Orientales Metropolitae synodum Episcoporum ad suas urbes traxerunt, quando agebatur de ordinando Episcopo exiguae Ecclesiae. Unde sequitur, non semper exspectata fuisse clericorum & civium suffragia.

II. Zonaras inductum id putat a synodo Nicaena. Ex canone XVIII. Antiocheno colligitur, Episcopos electos & consecratos aliquando fuisse extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu.

III. Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat, ne consecratus a populo recusaretur. Probatur ex eodem canone Antiocheno. Quae synodus dici debeat τελεία & perfecta.

IV. Ex Basilii quoque facto ostenditur, Episcopum electum & consecratum a Metropolitano extra Ecclesiam vacantem, & absque praevio populi consensu; cui tamen relinquitur licentia recusandi Episcopi.

V. Plebs Episcopum postulare poterat a synodo; sed Dei est designare praeficiendum, nempe synodi iudicio. Probatur ex Basilio.

VI. Populus nullum Episcopum sibi praeponere potest absque iudicio synodi, ut patet ex canone XVI. Antiocheno.

I. Attamen dissimulari non debet, quin paullatim ab hac regula discessum fuerit in Oriente & Occidente, sed diverso modo. Quippe Orientis Ecclesiae, licet in maioribus Ecclesiis ordinandis veterem ritum retinuerint, attamen in aliis tenuioribus Metropolitae ad suas urbes synodum Episcoporum traxerunt, & per consequentiam clericorum & civium consilia atque testimonia non semper exspectarunt. Incommodum illis erat, in parvo oppido synodum habere, electiones per dissensionem civium & criminum obiectiones protractas agere, sumtibus atque dispendiis onerari. Quare quum Nicaenus canon de synodi loco nihil diserte constituisset, nec de cleri populique testimonio, liberum sibi esse putarunt Episcopi, ex arbitrio Metropolitani apud eum synodum pro gerendis electionibus habere.

II. Zonaras quidem tradit, synodum in canone quarto Nicaeno commemoratam, habendam in urbe metropoli: quod ex posterioris aetatis moribus sibi persuaserat. Quod nos evincemus ex Antiocheno canone XVIII. ex quo colligitur, Episcopum electum & consecratum aliquando extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu: *Si quis Episcopus ordinatus ad paroeciam, cui est electus, minime accesserit, non suo vitio, sed quod eum populus vitet*, (vel, reddendo exactius ipsa verba, *propter populi recusationem*, ἤτοι διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν) *aut propter aliam caussam, non tamen eius vitio perpetratam, hic & honoris sit & ministerii particeps, dummodo nil molestus Ecclesiae rebus exsistat, ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare con-*

veniet, quidquid ſynodus perfecta provinciae, quod viſum fuerit, iudicando decreverit.

III. Attamen ſi non accederet populi ſuffragium, periculum erat, ne conſecratus a populo recuſaretur, ut docent huius canonis verba. Sed ſynodi ſtatim ea de re habendae cognitione, an iuſta eſſet recuſatio, diſcutiebatur; quae ſynodus πλήρης eſſet & perfecta, id eſt, ex Metropolitani & Epiſcoporum praeſentia conflata. Canon quoque decimus ſeptimus Antiochenus decernit, quid conſtituendum ſit adverſus Epiſcopum, qui poſt ordinationem non vult proficiſci ad Eccleſiam ſibi concreditam: quod evincit, alibi conſecratum fuiſſe (1).

IV. Ex iſto uſu factum, ut Baſilius anno CCCLXX. poſt ſuffectum a ſe cum ſynodo ſua Euphronium in Epiſcopali ſede Nicopoleos, ſenatum eius urbis hortetur ad ſuſcipiendum Epiſcopum: quoniam, inquit, *eorum conſenſu negotium illud perfici debet*. Habes hic Epiſcopum electum & conſecratum a Metropolitano extra Eccleſiam vacantem, & abſque praevio populi conſenſu; cui tamen facultas recuſandi Epiſcopi relinquitur. Elegantia ſunt Baſilii verba epiſt. CXCIV. Αἱ περὶ τὰς ἐκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν, βεβαιοῦνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν. ὥστε καὶ νῦν, ὃ μὲν ἦν ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, πεπλήρωται, τὸ δὲ λειπόμενον ἤδη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, ἐὰν καταξιώσητε ἐνθύμως περιέχεσθαι τοῦ διδομένου ὑμῖν ἐπισκόπου, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἔξωθεν πείρας ἰσχυρῶς ἀποκρούεσθαι. *Diſpenſationes Eccleſiarum fiunt quidem ab iis, quibus earum cura credita eſt, a populis vero confirmantur. Nunc itaque, quod erat in Deo dilectiſſimis Epiſcopis, impletum eſt; quod vero reliquum eſt, vos reſpicit, ut datum vobis Epiſcopum ex animo complecti & extraneorum tentamenta fortiter repellere.* Vtitur verbo οἰκονομίας, quod etiam uſurpatur in ſecundo canone Conſtantinopolitanae ſynodi, ad deſignandas, quae ab Epiſcopis in Eccleſia fiunt, diſpoſitiones.

V. Attamen haec ſynodi metropoliticae auctoritas in eligendo Epiſcopo non impediebat, quin aliquem poſtulare poſſent, relicto penes ſynodum integro arbitrio; ut patet in hoc negotio Nicopoleos. Senatus enim praefectum a Baſilio approbaverat: *Vos probaſtis, dignum eſſe, inquit, & nos conſenſimus:* ἄξιον εἶναι τὸν ἀναφανέντα, καὶ ὑμεῖς ἐδοκιμάσατε, καὶ ἡμεῖς συνεθέμεθα. Reliquum erat, ut ordinatum Epiſcopum a plebe ſuſcipi curaret. Hoc quoque voluit ſignificare idem Baſilius in epiſtola LXII. ad Neocaeſarienſes, poſt Muſonii Epiſcopi obitum: *Cavendi vobis lupi, vigilis cuiuſdam paſtoris praeſidio, quem repurgatis contentione omni & primatus affectatione animis petere quidem veſtrum eſt, Domini vero deſignare;* λύκους φυλάττων ὑμῖν, ἐγρηγορικοῦ τινος ποιμένος ἐπιστασίᾳ, ὃν ὑμέτερον μὲν αἰτῆσαι φιλονεικίας πάσης καὶ φιλοπρωτείας τὰς ψυχὰς καθαρεύοντας, τοῦ κυρίου καὶ ἀναδεῖξαι. Poſtulare paſtorem, a ſynodo ſcilicet, poſitum eſt in poteſtate plebis; ſed Dei eſt deſignare praeficiendum, nempe ſynodi eiuſdem iudicio. VI.

(1) Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 100.

VI. Sane licet Episcopum hunc vel illum populus petere possit, nullum tamen sibi potest praeponere absque synodi iudicio; ut docet canon decimus sextus Antiochenus: *Si quis Episcopus vacans in Ecclesiam vacantem prosiliat, sedemque pervadat absque integro perfectoque Concilio, hic abiiciatur necesse est, etsi cunctus populus, quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum vero Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes.* Vi huius canonis, qui recitatur in actione undecima Concilii Chalcedonensis, pulsi sunt episcopatu Ephesi Bassianus & Stephanus, relicta eis dignitate episcopali & alimentis.

CAPUT VI.

De caussis, quare tandem plebs ab electionibus fuerit exclusa.

SYNOPSIS

I. Dein Graeci integrum electionum ius traxerunt ad synodum metropoliticam, neglectis clero & populo Ecclesiae vacantis. Incommodum hoc tollere tentavit Iustinianus Imperator, qui vilem plebeculam ab electione removit. Tres autem eligi a clero & honoratis iubet, ut unus ex iis a Metropolitano eligatur.

II. Ex hac Iustiniani constitutione aperitur verus sensus canonis XIII. Laodiceni, quo cavetur, ut vilis plebecula arceatur ab electione Diaconorum vel Presbyterorum.

III. Olim enim clerus & populus ab Episcopo interrogabantur in ordinationibus clericorum; ut patet ex Cypriano, Eusebio, & canonibus Africanis.

IV. Iuris autem istius occasione plebs saepissime peccabat, adeo ut indignos plerumque eligeret. Invitos etiam quandoque rapiebat ad presbyteratum; ut accidit Augustino.

V. Exemplum item eius rei datum in Paullino, Episcopo dein Nolano. Marca *factus Presbyter apud Barcinonem in Hispania.*

VI. Exempla item in Piniano & Chrysostomo. Quare prudenter cautum canone Laodiceno, removendam esse plebem ab electione Diaconorum & Presbyterorum.

VII. Potiori ratione porrigenda fuit haec prohibitio ad electiones Episcoporum. Ioannes Scholasticus turbas arceri scribit ab electionibus Episcoporum.

VIII. Iustinianus edixit clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admittendos, neglectis turbis. Blondellus notatus.

IX. Clerus & honorati eligunt. Plebs vero favet & applaudit.

I. Usurpata a Graecis consuetudo, a minoribus civitatibus ius electionum avocans, illud solidum & integrum metropoliticae synodo addicebat, neglectis clero & populo Ecclesiae vacantis. Cui gravi incommodo ut Iustinianus mederetur, novam legem condidit, qua ius cum temperamento quodam induxit, concessa clericis & populo suffragiorum libertate, ad exemplum Occidentalis Ecclesiae, & relicta Metropolitanis auctoritate non contemnenda. Ac primum clericis & civibus honoratis, qui olim una cum Episcopis de electione consulebant, concessit, ut soli eam peragerent, repulsa ab hac delibera-

beratione vili plebecula, ea lege tamen, ut trium personarum electionem scripto factam ad Metropolitam transmitterent (1). In istius autem arbitrio positum erat, e tribus, quem magis idoneum iudicaret, Episcopum designare & ordinare. Novella CXXIII. & CXXXVII. lex quoque 42. *C. de Episcopis* continent iuris istius novi institutionem.

II. Ex ista Iustiniani constitutione aperitur verus canonis Laodiceni sensus; cuius interpretationem ad hunc locum de industria retulimus. Is est decimus tertius, cuius haec sunt verba Graeca: περὶ τοῦ μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς τὸ ἱερατεῖον. *De eo, quod non liceat turbis electiones eorum facere, qui altaris ministerio sunt applicandi*, ut loquitur vetus Interpres. Eodem sensu Ferrandus in Breviatione cap. 105. de Diaconis interpretatur: qui quidem proprie ἐν ἱερατείῳ sive in sacrario, quae templi pars erat altari proxima, locum habebant sibi specialiter addictum. Attamen Martinus Bracarensis reddit, *qui ad sacerdotium promoventur:* Dionysius, *qui sunt ad sacerdotium provehendi;* ut εἰς ἱερατεῖαν legisse videantur. Itaque genuinus hic videtur esse verborum canonis sensus, ut vilis plebecula arceatur ab electionibus Diaconorum vel Presbyterorum. Diaconos quippe ad suam dispositionem plebs trahebat, quod multitudini fidelium electionem Diaconorum Apostoli permisissent. Plerosque etiam invitos ad presbyteratum per vim adigebat.

III. Certum quidem est, in clericorum ordinationibus clerum atque plebem ab Episcopo fuisse consultam olim, ut docet Cyprianus epist. XXXIII. *In ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi voto ponderare.* Vnde Cornelius Papa apud Eusebium lib. VI. cap. XLIII. Novatianum vetitus a clero & a plerisque laicis, ne in presbyterium adscisceret, hunc solum sibi concedi ordinandum petiit. Hic usus confirmatus est canone XXII. Concilii Carthaginensis tertii: *Vt nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel Episcoporum examine vel populi testimonio*, id est, utroque. *Vel* enim coniunctive accipitur, ut fieri solet in scriptoribus huius aetatis. Quod explicat Concilium Carthaginense quartum can. XXII. *Vt Episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita, ut civium conniventiam & testimonium quaerat.*

IV. Sed iuris istius occasione plebs saepissime peccabat, adeo, ut indignos plerumque eligeret. Eleganter Hieronymus lib. I. adversus Iovinianum: *Nonnumquam errat plebis vulgique iudicium; & in sacerdotibus comprobandis unusquisque suis moribus favet, ut non tam bonum, quam sui similem quaerat praepositum.* Et in Ezechielem cap. XXXIII. scribit, Episcopum & Presbyterum a populo electos & assumtos, ideo formidandum, ne accedant indigni. Contingebat aliquan-

(1) Vide Collectionem Holstenii parte 1. pag. 6. & parte 2. pag. 254.

VIII. Quare canonis istius decretum secutus Iustinianus suis legibus diserte clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admisit, neglectis turbis: quarum assensus non erat negligendus, sed inter suffragia legitima non censebatur. Sic enim accipienda sunt verba canonis, ut plebis interventio prohibeatur, non autem, ut sola eius violentia arceatur, quemadmodum scripsit vir eruditus Blondellus.

IX. Potest discrimen istud inter honoratos & vulgus, quod insinuavimus, probari ex Theodoreti verbis loquentis de Petro, qui successit Athanasio novem annis post tempora Concilii Laodiceni. Ait, eius electionem factam quidem ab Athanasio vivente: συμψήφων γεγενημένων, καὶ τῶν ἱερωμένων, καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ ἀξιώμασι. καὶ ὁ λαὸς δὲ ἅπας ταῖς εὐφημίαις ἐδήλου τὴν ἥδονὴν, *Suffragantibus sacri ordinis viris & iis, qui erant in magistratu & dignitate constituti. Omnis vero populus acclamationibus laetitiae signa promebat.* Clerus & honorati eligunt; plebs vero favet & applaudit. Unde apud Liberatum cap. XIV. in locum Dioscori Proterius electus est *a nobilibus civitatis* & ab Episcopis, plebis mentione omissa. Zeno quoque constituit apud Evagrium lib. III. cap. XII. ut Alexandriae fieret Episcopus, ὃν ὁ κλῆρος καὶ τὸ κοινὸν ψηφίζοιντο, *quem clerus & commune elegissent*, id est, corpus civitatis, neglecta scilicet plebe.

CAPUT VII.

De electione Episcoporum ad Episcopos devoluta contra Iustiniani constitutionem.

SYNOPSIS.

I. Constitutio Iustiniani de tribus eligendis a clero & plebe, decretoque ad Metropolitanum mittendo, neque in Oriente neque in Occidente observata fuit.

II. Secunda synodus Nicaena Episcopis permisit universam electionum potestatem.

III. Decretum priscis illis temporibus erat penes Episcopos solos, exclusis ab eo iure clero & populo. Synodus CP. adversus Photium laicos removit ab electione.

IV. Refertur interpretatio, quam Blondellus adhibet huic canoni Constantinopolitano.

V. Refellitur illa Blondelli interpretatio multiplicibus argumentis.

I. Quod constitutum fuerat a Iustiniano de trium electione facienda a clero & plebe, mittendoque decreto ad Metropolitanum locum non habuit, nec in Oriente, nec in Occidente; quamvis occasionem praebuerit postea Imperatoribus Graecis ad se trahendi ius Metropolitano tributum, ut postea dicetur.

II. Tantum vero ab exsecutione illius legis recessum est, ut non solum usu, sed canone quoque in secunda synodo Nicaena lato an. CCCLXXXVII. Episcopis permissa sit universa electionum potestas,

citato ad eam firmandam canone quarto primae synodi Nicaenae: Δει γαρ τον μελλοντα προβιβαζεσθαι εις επισκοπην υπο επισκοπων ψηφιζεσθαι, καθως παρα των αγιων πατερων των εν Νικαια ωρισται. *Oportet enim eum, qui provehendus est ad Episcopatum, ab Episcopis eligi, ut definitum est in canone Nicaenorum patrum.* Vnde quum obiiceretur Ignatio Patriarchae, quod non adeptus esset sedem Constantinopolitanam per electionem, responsum fuit, *eum decreto omnium simul Episcoporum & Ecclesiae consensu canonice & legitime promotum fuisse*, ut docet Nicetas Paphlago: Ψηφω παντων όμου των άρχιερεων και της εκκλησιας συναινεσει κανονικως και ένθεσμως κεχειρισται.

III. Eo quippe tempore decretum, Ψηφος, erat penes Episcopos solos, exclusis & clericis & populis a decreti ferendi potestate; cuius communionem antea cum Episcopis habuerant, licet non aequo iure. Quare nulli mirum videri debet, si canone XXVIII. Concilii CP. habiti an. DCCCLXX. adversus Photium, in editione Latina Anastasii Bibliothecarii ista legantur: *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta haec & universalis synodus definit, & statuit*: depulsis diserte eodem canone laicis a negotio electionis, sub poena anathematis.

IV. Hunc locum sic interpretatur vir eruditus Blondellus: *Prima canonis parte ex priorum Conciliorum praescripto episcopalis collegii electione ac decreto promotiones fieri debere decernitur. Quum enim a principio uniuscuiusque Ecclesiae clerus & populus communi sibi consilio de praesule providere soliti essent, novo postea in Episcoporum gratiam condito iure Nicaena synodus can. IV. Antiochena can. XIX. Laodicena can. XII. Episcoporum provincialium synodum ante omnia cogi, vel eius ductu viduatae Ecclesiae clerum & plebem in suffragia ire, vel ad eam referre, nihil sine ea aggredi statuerunt. Collegio igitur Episcoporum promotionem tribuit canon; non quasi penes Episcopos solos electionis ius esse debeat,....sed quia primas inter omnes tenent, totiusque quantus quantus est conventus duces esse debent Episcopi. Hoc a Nicaeni Concilii temporibus extra controversiam semper fuit.*

V. Quibus verbis veritas definitionis nostrae, quam abunde probavimus, aliquo pacto obscuratur. Recte quidem vir doctus observat, synodum Episcoporum coactam, ut eorum ductu & auspiciis electio ageretur a clero & a populo. Sed in tribus peccat. Primum, quod synodi illius necessitatem inductam putet a synodo Nicaena, quum demonstraverimus ex Cypriano, ius illud fuisse receptum per omnes fere provincias & Apostolorum exemplo niti, quorum praecipuae partes fuerunt in electione Matthiae. Secundum est, quod initio Episcopos ab electionis gerendae potestate arcere videtur, eamque in solidum clero & populo tribuere; quum potius ius electionis praecipuum

penes

penes Episcopos resederit, non omissis tamen cleri & populi votis: quod tandem fatetur; docetque, primas partes inter electores tenuisse. Incidit in hanc dubitationem, quod usum Occidentis, quo ius electionis translatum est in clerum & plebem per Decreta Pontificum Romanorum, ut statim docebimus, cum Orientalium more confuderit, qui decretum electionis Episcopis, clero & plebi consensum olim relinquebant. Tertium erratum est, quod existimet, collegium Episcoporum in hoc canone non excludere saltem coetum Ecclesiae. Certum quippe est per septimae synodi canonem tertium, ex praescripto, ut putabat, prioris Nicaenae synodi, solidas electiones ad Episcopos solos revocatas, licet consilia cleri non fuerint insuperhabita, saltem in Ecclesiis insignioribus. Quapropter octava synodus idem canone suo sancivit; quod deinde ab Episcopis in Oriente passim ex recepto iure usurpatum fuit. Id ostenditur eximie ex contentione, quae inter Polyeuctum Constantinopolitanum & reliquos Praesules orta est ob electiones Episcoporum, quas sibi solis isti vindicabant, Polyeuctus vero contendebat, Episcopos teneri secum de illis communicare, *Τῶν μὲν εἰς ἑαυτοὺς ἕλκοντων τὴν ἐξουσίαν τοῦ ψηφίζεσθαι οὓς ἂν ἐγκρίνοιεν. τοῦ δὲ σπεύδοντος κοινοῦσθαι αὐτῷ τοὺς ἀρχιερεῖς περὶ τῶν μελλόντων ψηφίζεσθαι*, inquit Zonaras in Nicephoro Phoca.

C A P V T VIII.

De electionibus Episcoporum in Occidente a clero & populo peractis, & a Metropolitano confirmatis.

S Y N O P S I S.

I. In Occidente Episcopi eligebantur cleri & populi suffragiis & iudicio Episcoporum. Probatur ex Cypriano.

II. Probatur etiam ex canone quinto Sardicensi; qui explicatur. Notatus interpres Graecus.

III. Tum ex Concilio Carthaginensi tertio, quod explicatur.

IV. Veterem illum usum paucis verbis complexus est Concilium Carthaginense quartum.

V. Anysius Thessalonicensis Episcopus, a Macedonicis populis obsecratus, ab Episcopis electus est.

VI. Pontificum Romanorum decretis electio personae collata est in arbitrium cleri & populi, etiam absque synodi episcopalis praesentia: qui decretum de electione ad Metropolitanum mittebant, Ad illum vero pertinebat confirmatio vel rescissio electionis.

VII. Huius novae formae origo tribuenda est Siricio Papae & sequentibus Pontificibus. Eam Ambrosius Mediolanensis Episcopus aetate Siricii amplexus esse videtur.

VIII. Siricius docet, Diacono presbyterium vel episcopatum dari, si eum cleri & plebis evocaverit electio. Sed ei electioni adiungendum iudicium Metropolitani.

IX. Eumdem ordinem observari iubent Innocentius, Zosimus, Bonifacius & Caelestinus.

X. Referuntur verba Leonis primi, quibus idipsum statutum & amplificatum est. Explicantur eius verba.

XI. Praecipuae partes tribuuntur clericis in agenda electione. Ratio huius instituti.

Illustria Leonis in hanc rem verba.

XII. Perduravit synodorum usus quoad electiones Metropolitanorum. Probatur ex eodem Leone.

XIII. A Carthaginiensi Concilio profectum, ut vacanti Ecclesiae Episcopum interventorem seu intercessorem Metropolitanus praesiciat. Is apud Gregorium magnum vocatur Visitator. Munus eius describitur. Decretum electionis fieri non posse absque praesentia Visitatoris, admonet Papa Symmachus.

I. SEd relictis Graecis, qui tandem ad Imperatoris arbitrium electiones omnes retulerunt, nunc redeundum est ad perspiciendam, quae in Ecclesia Occidentali inducta est, in electionibus immutationem. Observabat ista vetus illud institutum, ut ab Episcopis, a clero, & a plebe in unum congregatis eligeretur, qui praeficiendus erat Ecclesiae vacanti; quum illo tamen discrimine, quod superius adnotavi, ut iudicium esset Episcoporum, cleri vero & populi suffragium. Illis testimoniis addi potest Cypriani locus de Cornelii Papae electione: *Factus est Episcopus de Dei & de Christi eius iudicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis, quae tunc adfuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio.* Conventum sacerdotum sive Episcoporum vocat *collegium;* a quo iuxta testimonium clericorum & plebis suffragium decreta fuerat Cornelii ordinatio, qui hoc pacto de Dei & Christi iudicio factus fuerat Episcopus.

II. Dubitari non potest, quin eamdem formam sequerentur reliquae Occidentis provinciae. Quod evincitur manifeste ex specie proposita & decisa in can. V. Sardicensis Concilii anno CCCXLVII. ubi agitur de provincia plurimis quondam Episcopis instructa, in qua unus remanserit Episcopus, aliis puta fato functis, ille vero solus negligat populis petentibus ordinare Episcopum, adiunctis scilicet sibi collegis ex vicina provincia, quos potest convocare. Etenim, ut nullus in alienam provinciam debet irruere nisi vocatus ab Episcopis, ita, si rogetur, potest accedere ad agendas functiones ecclesiasticas. Populi autem conveniunt vicinae provinciae Episcopos: quod alioqui ad eos non pertineret, nisi ob Episcopi negligentiam. Episcopi vicini debent litteris suis provincialem Episcopum convenire eique ostendere, iustam esse populi petitionem, & ut ipsi accedant, ut cum eo ordinent Episcopum. Quod si nihil rescripserit, *satisfaciendum esse populis*, constituit canon, *ut veniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.* En synodum Episcoporum, quae ad Ecclesiam vacantem accedit, ut ordinet Episcopum, id est, ut tractatu habito cum clero atque populo designet praeficiendum Episcopum, eique manus imponat. Graeca interpretatio male sententiam huius canonis expressit, & speciem retulit ad Episcopum, qui monitus litteris Metropolitani sui negligit cum aliis Episcopis convenire ad ordinandum Episcopum. Incidit in codicem corruptum Graecus interpres. Legit initio, *in qua plurimi sunt Episcopi*, quum Latinus textus habeat, *in qua plurimi fue-*

fuerint. Quos Latinus vocat *vicinos Episcopos provinciae*, Graecus reddit Exarchum sive Metropolitam provinciae: respexit enim sensum. De his Episcopis, alienae scilicet provinciae, inquit textus Latinus, *ut ipsi veniant & ordinent*. Graecus legit, *ipse veniat*, & refert ad Episcopum negligentem. Haec autem interpretatio est apud ipsum quoque Ioannem Scholasticum. Vnde patet, primum interpretem in textum Latinum corruptum incidisse. Ceterum illius vera lectio, quam secuti sumus & explicavimus, habetur apud Dionysium & apud collectorem Dionysio antiquiorem. Apud Burchardum quoque, Ivonem & Gratianum eadem sententia, licet verbis paullulum diversis.

III. Huic testimonio adiungi debet Concilium tertium Carthaginense, habitum anno CCCXCVII. can. XL. *Si qua contradictio fuerit suborta, quia talia saepe facta sunt apud nos, non praesumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres tantum, sed postulentur ad numerum supradictorum duo vel tres; & in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiantur primo personae contradicentium, postremo illa etiam, quae obiiciuntur, pertractentur; & quum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur*. Huius canonis aperta est sententia, scilicet Episcopos convenire in Concilium in civitate sedis vacantis, ut Episcopum eligant. Poterat quidem synodus illa a tribus congregatis haberi, consentientibus scripto ceteris provinciae Episcopis ex praecepto Metropolitani; ut decreverat synodus Nicaena, & Carthaginensis secunda sub Genetlio canone duodecimo; quod hic canon sequitur. Sed addit, si electo crimina obiiciantur, tres illos, qui Concilium canonice conflabant, non sufficere ad purgandum accusatum, sed tribus illis adiungendos esse duos aut tres, scilicet de primatis auctoritate; ut sex illi aut quinque, accusatione, ut oportet, discussa in civitate sedis vacantis, de purgatione electi pronuntient, eumque sub conspectu publico ordinent.

IV. In pauca verba veterem illum usum contraxit Concilium Carthaginense quartum anno CCCXCVIII. can. I. ubi post expositas pietatis & verae fidei dotes, quibus instructus esse debet Episcopus, subiungit: *Quum in his omnibus examinatus inventus fuerit plene instructus, tunc cum consensu clericorum & laicorum & conventus totius provinciae Episcoporum, maximeque Metropolitani vel auctoritate vel praesentia, ordinetur Episcopus*.

V. Ex hoc more canonico, Acholio Thessalonicensi vita functo, circiter annum CCCXC. Anysius *ad summum sacerdotium a Macedonicis obsecratus populis, a sacerdotibus electus est*, ut loquitur Ambrosius lib. III. epist. XXII. (1)

VI. Quoniam vero pluribus incommodis exposita erat ratio illa electionum, ob necessitatem synodi habendae, quam protrahi saepe, con-

(1) Vide supra lib. 5. cap. 24. §. 2.

contingebat per variarum factionum contradictionem, unde a suis Ecclesiis Episcopi longo tempore distrahi, sumtibus non ferendis vexabantur, aliam formam decrevere summi Pontifices, quae potestatem cleri ac populi, deinde vero Metropolitani auctoritatem in magnum Ecclesiae commodum & dissidiorum remedium vehementer auxit. Etenim electio personae collata est in arbitrium cleri & populi, etiam absque synodi episcopalis praesentia: qui quidem decretum de electione factum & a se subscriptum, ad Metropolitanum mittebant. Ille vero cum plena caussae cognitione iudicium de forma electionis & de persona electi ferebat, confirmata vel etiam rescissa electione. Isto vero ordine semel recepto non abolita est in totum vetustior illa forma synodi habendae ab Episcopis; qua etiam post ista tempora Episcopi aliquando utebantur, prout occasio postulabat. Semper autem in Metropolitanorum electionibus usurpata fuit: quae ius speciale videbatur, quum tamen esset pars iuris antiqui, quod olim commune fuit in electionibus tum Episcoporum tum Metropolitanorum.

VII. Huius novae formae originem tribuere possumus Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Caelestini atque Leonis decretis, quae statim reddemus. Quam Ambrosius, Siricii aetate, pro sua prudentia amplexus videtur in caussa Vercellensis Ecclesiae; quae quum vacaret, Metropolitani sui Mediolanensis Episcopi studio replenda erat. Quare diuturnior eius Ecclesiae vacatio illi imputabatur. Quod ille repellit his verbis epist. LXXXII. *Quum sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, ut inter dissidentes suscipiat hoc munus, quod inter convenientes vix sustineatur?* Infra: *Convenit ergo modestiae vestrae & concordiae insigne edere, ut congruatis assensu ad postulandum sacerdotem.*

VIII. Siricius anno CCCLXXXV. in epistola decretali ad Himerium cap. X. docet, Diacono presbyterium vel episcopatum dari, *si eum cleri & plebis evocaverit electio.* Idem epist. III. ad orthodoxos per diversas provincias Dioeceseos Vrbicariae, ut puto, cap. I. Apostolicum ordinem servandum docet in Episcopis ordinandis, scilicet, *ut digni possint*, inquit, *& plebis & nostro iudicio comprobari.* Ad cleri & plebis electionem adiungendum est iudicium Metropolitani. In Dioecesi quippe Vrbicaria, quae decem provinciis constabat, Episcopus Vrbis metropolitico iure potiebatur in confirmandis electionibus, ut alibi demonstravi (2).

IX. Innocentius in epistola ad Victricium Rotomagensem docet, ordinationes a Metropolitanis fieri debere, servato nempe ordine a decessore suo iam praescripto. Idem Innocentius in epistola ad synodum Toletanam cap. II. anno CCCCVI. damnat Rufinum; qui, *quum Me-*

(2) Vide supra lib. 4. cap. 7. §. 5.

Metropolitano Episcopo ordinandi sacerdotis pontificium deberetur, contra populi voluntatem & disciplinae rationem Episcopum locis abditis ordinaverat.

Ex Zosimi epistola ad Patroclum Arelatensem, & ex altera ad clerum, ordinem, & plebem Massiliensem, constat, eumdem odinem servari in Gallia. Bonifacius irritam decernit factam a Patroclo Lutubensis Ecclesiae Episcopi ordinationem, quod eam contra patrum regulas egisset, cleri, ordinis, & plebis petitione cessante, & praetermisso Metropolitano.

Caelestinus epist. I. cap. V. ad Episcopos per Narbonensem & Viennensem provincias anno CDXXVIII. *Nullus invitis detur Episcopus. Cleri, plebis & ordinis consensus atque desiderium requiratur.* Mox: *Sit facultas clericis renitendi, si se viderint praegravari; & quos sibi ingeri, ex transverso* (id est, extraneos clericos) *agnoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum praemium, vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere iudicium.*

X. Sed qui formam istam exacte perpolivit, Leo primus adducendus est; cuius verba Ivo parte III. & Gratianus dist. *63.* c. *36.* retulerunt; nec tamen hic omitti debent, ut lector liberetur onere conquirendi loci. Leo itaque anno CDXLV. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem cap.V.ista constituit: *Quum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeponatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut si in aliam forte personam partium se vota diviserint, Metropolitani iudicio is alteri praeferatur, qui maioribus & studiis iuvatur & meritis; tantum, ut nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne plebs invita Episcopum non optatum aut contemnat aut oderit, & fiat minus religiosa, quam convenit, cui non licuerit habere, quem voluerit.* Idem in epistola ad Episcopos provinciae Viennensis cap.III. *Teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus & plebis. Qui praefuturus est omnibus, ab omnibus eligatur.* Et in epistola ad Rusticum Narbonensem cap. I. anno CDLII. *Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum Metropolitani iudicio consecrati.* Horum verborum compendio electionis, confirmationis & consecrationis regulam, quae posthac invaluit, Leo complexus est & propriis verbis explicuit. Electio tribuitur clericis, petitio plebi, iudicium Metropolitano, & consecratio Episcopis provinciae. Soli Metropolitano conceditur electionis iudicium; quoniam iuxta synodum Nicaenam τὸ κῦρος ad eum pertinet. Ita tamen, ut, si perplexa esset definitio, aut decerneret ipse, aut ad synodum referret, vel ad sedem Apostolicam remitteret integrum negotium: ut docet Ivo Carnotensis epist. 38. 39. & alibi. Perseveravit apud Metropolitanos haec potestas discutiendi ele-

electiones, & iure Decretalium confirmata est Cap. *Quia diligentia*; Cap. *Innotuit*. & Cap. *Quum dilectus*. *De elect.* & alibi.

XI. Praecipuae autem partes tribuuntur clericis in electione agenda, quoniam ipsi aliquo pacto Episcoporum provinciae eo in negotio auctoritatem repraesentant, subiectam quidem Metropolitani iudicio, sed cuius maximam rationem laici habere debent. Vnde idem Leo officium cuiusque prudentissime descripsit in epistola ad Episcopos per Viennensem provinciam constitutos anno CCCCXLV. (3) *Exspectarentur certe vota civium, testimonia populorum, quaereretur honoratorum arbitrium, electio clericorum, quae in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui norunt patrum regulas, custodiri, ut Apostolicae auctoritatis norma in omnibus servaretur, qua praecipitur, ut sacerdos Ecclesiae praefuturus, non solum attestatione fidelium, sed etiam eorum, qui foris sunt, testimonio muniatur*. Quibus verbis ostenditur, qui modus servandus sit in electionibus, & in quo peccaverat Hilarius Arelatensis, quem eo nomine graviter redarguit & damnat Leo (4): cuius sententiam constitutione quoque sua Valentinianus tertius firmavit, carpens Hilarium, quod *indecenter* Episcopos *invitis & repugnantibus civibus ordinasset*.

XII. Diximus, in Metropolitani electione synodi habendae usum perdurasse; quod probamus his verbis Leonis in epistola ad Anastasium (5): *Metropolitano defuncto, quum in locum eius alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem metropolitanam convenire debebunt; ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconibus optimus eligatur*. Quod Anastasio agendum praescribebat in Dioecesi Illyriciana, usurpabatur ab Episcopis Gallicanis in electione Ravennii Episcopi Arelatensis (6); qui a duodecim Episcopis provinciae *secundum desideria cleri, honoratorum & plebis* consecratus est anno CDXLIX. ut docet Leo in epistola ad Episcopos Provinciae. Quod fuerat iam decretum in Concilio Chalcedonensi, uti iam observavimus.

XIII. Quum de nova forma in Occidentem inducta satis constet, putidum est sequentium Pontificum, qui eam verbis & exemplo firmarunt, Hilari, Gelasii, Symmachi, Hormisdae, Gregorii magni, & aliorum, ipsiusque Gregorii VII. testimonia referre. Id unum observandum est, ex Carthaginensi Concilio profectum, ut vacanti Ecclesiae Episcopum interventorem seu intercessorem Metropolitanus praeficiat, qui civium animos ad concordiam revocet pro eligendo Episcopo, saltem intra annum (7). Apud Gregorium magnum vocantur Visitatores, quibus haec cura imponitur, quorum frequens mentio

(3) Dist. 63. c. 27.
(4) Vide supra lib. 5. cap. 32. §. 8. & cap. 33. §. 2.
(5) Dist. 63. c. 19.
(6) Vide supra lib. 5. cap. 27. §. 2.
(7) Codex canon. Eccles. Afric. cap. 74.

tio in eius epistolis; & ante ipsum, in epistola Symmachi Papae ad Caesarium Arelatensem anno quingentesimo decimo tertio.. Munus autem describitur his verbis a Gregorio lib.II. regesti epist. XIX. quae data est ad Benenatum Visitatorem Ecclesiae Cumanae: *Assiduis adhortationibus clerum plebemque eiusdem Ecclesiae admonere te volumus, ut remoto studio diversarum partium, uno eodemque consensu talem sibi praeficiendum expetant Pontificem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati & dilectionis tuae testimonio litterarum ad nos sacrandus occurrat.* Quod ultimum maxime congruit cum decreto Symmachi epist. V. cap. VI. *Decretum sine Visitatoris praesentia nemo conficiat, cuius testimonio clericorum ac civium possit unanimitas declarari.*

CAPUT IX.

De electionibus Episcoporum Gallicanorum a clero & populo cum consensu Regis factis, ubi etiam de iure antiquo Imperatorum circa electiones differitur.

SYNOPSIS.

I. Nunc inspiciendum est, quam rationem in electionibus secuti sint Episcopi Galliarum. Episcopi eligebantur a clero & populo.

II. Discrimen tamen erat inter electionem Metropolitani & ceterorum Episcoporum. Nam Metropolitani eligebantur ab Episcopis comprovincialibus, cum consensu cleri & populi. Comprovinciales vero a clero & plebe, cum consensu Metropolitani.

III. Ius novum a synodis Gallicanis collatum est Regibus, nempe ut eorum assensus requireretur ad electionem Episcopi; quae quidem indulgentia non omnino abhorrebat a veterum regularum sensu.

IV. Ius illud Episcoporum libertati in administratione Ecclesiae profuturum existimarunt Galli. Tum quoque grati animi significatio hanc cogitationem suggerere potuit. Id etiam proficisci potuit ex eo, quod Episcopi in Regum consilia & regni administrationem adhibiti sint.

V. Concilium Aurelianense quintum ius illud confirmavit.

VI. Praecesserant autem Romanorum Principum exempla, qui in Ecclesiis insignioribus electionum summam ad se revocaverunt. Quod probatur variis exemplis.

VII. Arcadius tamen Imperator solum consensum adhibuit in electione Ioannis Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani.

VIII. Aliquando autem eodem tempore fiebat electio a Principe & Ecclesia. Probatur duobus exemplis valde illustribus.

IX. Gallia exemplum Romanae sedis secuta est in concedendo Regibus iure assentiendi electioni. Romanus Episcopus ordinari non poterat, donec eius electio a Principe confirmata fuisset.

X. Constantinus Pogonatus postea concessit, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Obnoxii tamen deinceps fuere examini Exarchorum.

XI. Eo iure usi sunt Reges Francorum cum bona Episcoporum & populi gratia.

XII. Aliquando electum a populo respuebant.

XIII. Reges enim quandoque assensum illum vertebant in merum imperium, rescriptis videlicet suis episcopatus concedentes, invitis etiam interdum & repugnanti-

tibus populis; quod probatur variis exemplis. Id fieri deinceps vetuit Concilium Parisiense tertium.

XIV. Sed huius prohibitionis rationem non habuit Clotarius Rex, qui postea Emerium sedi Santonensi praefecit.

XV. Postea se varie habuit negotium illud electionum; quae aliquando cleri plebisque electione & decreto regio fiebant, interdum vero ex mero Principis imperio. Hanc labem reficere conatum est Concilium Parisiense quintum, cuius constitutio modificata est a Clotario Rege. Expenditur edictum Clotarii.

XVI. Explicantur veteres formulae electionum, quae fiebant in palatio cum decreto regio.

XVII. Ferre non poterant Episcopi Galliarum, episcopatus in palatio dari Regis imperio, spreta cleri & populi electione. Quid ab iis decretum in synodis, quidve receptum.

XVIII. Occasione contentionum, electione palatina velut necessario remedio Reges utebantur ad Ecclesiae quietem; quod probatur variis exemplis. Libertas electionis concessa est Ecclesiae Ambianensi anno sexcentesimo octuagesimo.

I. NVnc inspiciendum nobis restat, quam rationem in electionibus secuti sint Galliarum Episcopi. Quod satis liquere puto ex superius adductis Pontificum testimoniis, quae, novam illam formam apud Gallias quoque ex eorum decretis viguisse, ostendunt.

Enimvero, ne in totum ab electionis negotio deciderent Episcopi, constituit Concilium Arelatense secundum can. LIV. circa annum CDXLV. *ut tres ab Episcopis nominentur, de quibus clerici vel cives erga unum eligendi habeant potestatem*. Sed isthaec sacrorum comitiorum partitio hucusque incognita locum non habuit. Conventum Episcoporum iuxta canonem Nicaenum & Carthaginensem celebravit Patiens Lugdunensis: *qui provincialium sacerdotum praevio partim, partim comitante collegio*, accessit Cabillonum, *ut municipio summus aliquis antistes ordinaretur*; ubi *ob illa, quae bonum publicum semper evertunt studia privata, quae quidem triumviratus accenderat competitorum, synodi praesentiam necessariam iudicavit. Quare consilio cum coëpiscopis prius clam communicato quam prodito, strepituque despecto turbae furentis, ... stupentibus factiosis, erubescentibus malis, acclamantibus bonis, reclamantibus nullis, Ioannem collegam sibi consecravere* Episcopi anno CDLXX. apud Sidonium lib. quarto epistola ultima. Quare mirum non est, cur in electione Simplicii Bituricensis Metropolitani, quod provincialium collegarum deficeretur numero, Agroecium, qui caput erat Senoniae, aliosque Episcopos ad eam ordinationem Sidonius invitat lib. VII. epistola quinta. Vnde patet ex recentiore forma, non fuisse omnino abolitam veterem.

II. Ceterum Episcopi Gallicani formam illam novam ex praescripto Romanae Ecclesiae inductam sic susceperunt, ut discrimen quoque admitterent inter electionem Metropolitani & ceterorum Episcoporum. Recitanda sunt verba Concilii Aurelianensis tertii, habiti anno DXXXVIII. can. III. quae huius rei plenam fidem faciunt: *Ipse Metropolitanus a comprovincialibus Episcopis, sicut decreta sedis*

Apo-

Apostolicae continent, cum consensu cleri vel civium eligatur: quia aequum est, sicut ipsa sedes Apostolica dixit, ut, qui praeponendus est omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus vero ordinandis cum consensu Metropolitani, cleri & civium, iuxta priorum canonum statuta, electio & voluntas requiratur. Eamdem formam dederat pro Metropolitani electione Concilium Aurelianense secundum anno DXXXIII. can. VII. Et eodem modo decreverat pro Episcoporum provinciae electione Arvernense primum anno DXXXV. can. II. quod confirmatum fuit anno DXLIX. in concilio Aurelianensi quinto can. II. in Concilio Parisiensi tertio anno DXLVII. can. VIII. Parisiensi quinto anno DCXV. can. I.

III. Hoc autem loco praecipue illud observandum est, quod maxime ad harum dissertationum institutum pertinet, ius novum a canonibus Gallicanis collatum fuisse Regibus, nempe, ut eorum voluntas, assensus, & approbatio requireretur ad electionem Episcopi. Quae quidem indulgentia non omnino abhorrebat a veterum regularum sensu, si discrimen observaretur inter potentiam & praesidium. Vetitum quippe per can. XXXI. Apostolicum, ne quis per saeculi potestates Ecclesiam obtineat, ἀρχοντικαῖς δυναστείαις, ut loquitur Ioannes Scholasticus. Adversatur enim canoni ecclesiastico, si quis Episcopus e palatio mittatur militibus stipatus ad cives invitos, ut notat Iulius primus apud Athanasium. Sed si cleri & plebis electio foveatur quoque Principis consentientis praesidio, rebellium & seditiosorum conatus compescentur. Ex illa sententia profectum, quod in mandato synodi Chalcedonensis, quo eis notam facit depositionem Dioscori, additur, Episcopum Alexandriae ordinandum nutu Principis: *Custodite res ecclesiasticas universas, tamquam qui reddituri estis rationem ei, qui secundum Dei voluntatem & nutum piissimorum Imperatorum nostrorum Alexandrinae Ecclesiae ordinandus est Episcopus*, νεύματι τῶν βασιλέων. Etenim quum populi consensus, ordinis, & honoratorum necessarius esset, ut clericorum electio robur haberet, existimarunt Episcopi Gallicani, Principi quoque simile ius concedi posse in universis, quae in regno fierent, electionibus; quoniam Princeps erat populorum totius regni caput: quam rationem urget Ivo Carnotensis in quadam epistola.

IV. Illud quoque Episcoporum libertati in administratione Ecclesiae profuturum putarunt, cum Regis consensu promotus exspectare debeat faciliorem & procliviorem publicam tuitionem. Immo vero ipsius quoque electionis negotium, quod *potentium patrocinia* perturbabant, (ut docet Concilium Arvernense can. II. anno DXXXV.) liberius futurum videbatur. Adde quod ipsa quoque Regum munificentia in dandis Ecclesiae agris, ut factum a Clodoveo testatur synodus Aurelianensis prima canone quinto, & concedendis immunitatibus exi-

exigebat istam ab Episcopis grati animi significationem.

Neque dissimulanda est potior, ut mihi videtur, ratio, tum apud Reges, ut illud beneficium per canonum interpretationem exposcerent, tum apud Episcopos, ut illud sponte largirentur. Adhibitis quippe in Regum consilia & regni cum reliquis proceribus administrationem Episcopis, iuxta monitum, quod Remigius Episcopus dederat Clodoveo Regi (1); aequum erat, ut invito & repugnante Principe non assumerentur ad eam dignitatem aut incogniti aut suspecti, sed potius, qui essent illi & vitae meritis, prudentia, ac fide undecumque probati; praecipue quum ex ministerio sibi commisso magnam in populos sibi subditos auctoritatem consequantur.

V. Aurelianense Concilium quintum, habitum anno DXLIX. hanc Regibus auctoritatem tribuit can. X. ut in eligendo Episcopo, post cleri ac populi decretum, eorum voluntas exspectaretur: *Ut nulli episcopatum praemiis aut comparatione liceat adipisci. Sed cum voluntate Regis iuxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, a Metropolitano, vel quem in vice sua praemiserit cum comprovincialibus Pontifex, consecretur.* Confirmatum hoc canone ius istud dici potest potius quam institutum, si fides adhibenda narrationi Fortunati Pictaviensis & Gregorii Turonensis, qui Reges Francorum hac potestate usos diserte testantur ante annum quingentesimum quadragesimum nonum. Ille quidem in vita sancti Medardi anno DXX. *Peractis*, inquit, *non sine multo fletu Episcopi sui exsequiis, Regis & optimatum assensu sanctissimum sacerdotem Medardum plebs omnis illa Veromandensis & omnes eiusdem provinciae adiacentes Episcopum sibi unanimiter acclamabant consecrari*. Gregorius vero in vita patrum cap. XVII. de Nicetio ait, a Rege Theodorico accersitum anno DXXVI. ut Trevericae urbis Episcopus ordinaretur. *Dato autem consensu populi, & decreto Regis*, inquit, *ad ordinandum adducebatur*.

VI. Si quis inquirere velit penitius, an ipsi Reges auctores fuerint huiusce consuetudinis, aut eam aliunde hauserint, dici potest Romanorum Principum exempla praecessisse: qui quidem non passim & in omnibus Ecclesiis, sed in Constantinopolitana praecipue, aliisque insignioribus aliquando, ad vitandam tumultuum occasionem, electionum summam ad se revocarunt. Quod autem fit aliquando, id ob caussas speciales trahi non debet in consequentiam, nec vim legis aut iuris quaesiti obtinere. Eo consilio, varias in partes distractis Episcoporum studiis, Theodosius senior, ut tranquillitati Ecclesiae Constantinopolitanae consuleret, quam perturbaverant Gregorii & Maximi ordinationes, Nectarium elegit (2); ita tamen, ut synodi Constanti-no-

(1) Remig. in epist. ad Clodoveum: *& ad eorum consilia semper recurrere. Sacerdotibus tuis honorem debebis deferre*. (2) Vide supra lib. 5. cap. 21.

nopolitanae & plebis consensus statim accederet, teste Sozomeno lib. VII. cap. VIII. & Socrate lib. V. cap. VIII. Eamdem ob caussam διὰ τοὺς κενοσπουδαστὰς (ut loquitur Socrates lib. VIII. cap. XXIX) post Sisinnii obitum Nestorium ex Antiochia a se accitum Theodosius secundus, malis licet auspiciis, ad sedem Constantinopolitanam evexit. Idem quoque Princeps, post obitum Maximiani Constantinopolitani, antequam corpus illius sepulturae daretur, mandavit Episcopis praesentibus, ut Proclum constituerent: ἐνθρονίσαι τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν, inquit Socrates lib. VII. cap. XXXIX. Sed facti huius rationem subiungit, ne rursus de electione, ut nuper acciderat, seditiones excitatae Ecclesiam illam concuterent: ἵνα μὴ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ᾖ, καὶ ταραχὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ κινήσηται.

VII. Religiosius se gessit Arcadius Imperator, qui per Nectarii obitum vacanti Ecclesiae Constantinopolitanae, quum clerus ac populus Ioannem Chrysostomum, licet ab ea extraneum, utpote Antiochiae Presbyterum, praefici postularet, eorum desideriis consensit, teste Sozomeno: ψηφισαμένου δὲ τοῦτο τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καὶ ὁ βασιλεὺς συνῄνει, καὶ τοὺς ἄξοντας αὐτὸν πέπομφε: *Quum populus ac clerus hoc censerent, Imperator consensit, misitque, qui eum adducerent.* Vbi est manifestum regii assensus exemplum dati post electionem cleri ac populi.

VIII. Aliquando autem coniungebantur duo illi actus, & eodem tempore desiderium Principis & Ecclesiae ad electionem agendam concurrebat. Cuius quidem consensionis mutae duo supersunt exempla clarissima. Primi testimonium locuples habetur inter epistolas Hormisdae Papae; ad quem Epiphanius Constantinopolitanus scribit de electione sua anno DXX. his verbis: *Post obitum Ioannis sedem sacerdotalem sanctae Ecclesiae catholicae regiae urbis Deus mihi conferre dignatus est, sententia & electione Christianissimi & iustissimi Principis nostri Iustini & piissimae reginae, quae ei ad omne studium communicat divinum, sequentiumque eorum, his, quibus bona est conversatio, & qui regiis honoribus sunt sublimiores, simul & sacerdotum, & monachorum, & fidelissimae plebis consensus accessit.*

Alterum exemplum suppeditat epistola Agapeti Papae ad Hierosolymorum Episcopum, qui ait, post depositionem Anthimi consecratum a se Mennam in sede Constantinopolitana. *Cui simul atque serenissimorum Imperatorum*, inquit (3), *praeter ceteros electio favit, tanta omnis cleri ac populi consensio facta est, ut merito ab omnibus electus visus fuerit*: ᾧτινι καὶ παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν γαληνοτάτων βασιλέων ἐπεγέλασεν ἡ ἐπιλογὴ, ὅμως τοσαύτη ἀπὸ κλήρου παντὸς καὶ τοῦ δήμου συναίνεσις προσεγένετο, ὥστε παρ' ἁπάντων ἐπιλεγῆναι πιστευθῆναι.

IX. Sed nihil est, quod Gallicanorum Episcoporum animos ad sanciendam Regibus auctoritatem de exspectando in electionibus eorum assen-

(3) Act. 1. Concilii CP. sub Mena.

assensu vehementius inclinare potuerit quam Romanae Ecclesiae exemplum (4). Pulsis enim per Narsetem ex Italia Gotthis, quum Roma vetus iterum imperio adiuncta fuisset temporibus Vigilii, eiusque, ut putatur, conniventia, constitutum fuit a Iustiniano, qui exemplum in eo sequebatur Theodorici Italiae Regis, ut electus a clero non ante ab Episcopis ordinari posset quam eius electio ab Imperatore Constantinopolitano confirmata fuisset, ut docet Onuphrius Panvinius. Vnde postea Gregorius magnus, ut se onere regendae Ecclesiae liberaret, scripta epistola ab Imperatore Mauricio petivit, ne electioni assentiretur; quod observavit ante Ioannem Diaconum & Aimoinum Gregorius Turonensis (5). *Scripserat Mauricio Imperatori, coniurans, ne unquam consensum praestaret populis.* Mox: *Data praeceptione ipsum iussit institui.*

X. Constantinus quidem Pogonatus, post Concilium sextum, indulsit petitionibus Ioannis Episcopi Portuensis, ut libera esset Ecclesia Romana a solutione quantitatis, quae solvenda erat pro confirmatione Pontificis Romani. Sed confirmationis necessitas tunc non est sublata. Quin potius additum fuit illi divali iussioni, teste Anastasio, *quod non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, & cum eorum conscientia & iussione debeat ordinatio provenire.* Idem Princeps postea concessit, Benedicto secundo petente, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Quod locum habuit in electione Ioannis quinti. Sed successoris Cononis electio missa fuit ad Theodorum Exarchum, *ut mos est*, inquit Anastasius. Vnde inferri potest, liberatos fuisse Romanos ab onere mittendi decreti Constantinopolim, sed obnoxios fuisse Exarchorum examini, donec ipsi tandem Exarchi defecere.

XI. Sane Reges Francorum iure illo usi sunt cum bona Episcoporum & populi gratia. Editus fuerat Aurelianensis ille canon anno quingentesimo quadragesimo nono. Anno sequenti Nicetius *pleno Regis & populi suffragio Episcopus Lugdunensis ordinatus est*, ut loquitur Gregorius Turonensis in vita patrum capite octavo. Quam vero rationem sequerentur in eliciendo Regis consensu, docet formula septima apud Marculfum. Fiebat decretum electionis a clero & a populo, eligentium manibus subscriptum, quod per legatos mittebatur ad Regem a corpore civitatis; quod a Marculfo *commune* vocatur, ut apud Iurisconsultos τὸ κοινόν. Adiungebant libellum supplicem, cuius verba concepta referuntur in formula: *Ne destitutae sint oves decedente pastore, in loco eiusdem suppliciter postulamus, ut instituere dignemini*

(4) Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 122. Aimoinus lib. 3. cap. 74. Gregor. Tur. lib. 10. cap. 1.
(5) Ioan. Diac. lib. 1. cap. 39. & 40.

mini illustrem virum illum. Decretum illud consensus civium vocabatur; cuius plerumque rationem habebant Principes, ut patet ex Gregorio Turonensi lib. III. cap. II. de Quintiano a Gotthis deiecto a civitate Ruthena, dein ab Arvernis electo anno DXXVI, quem iussit Rex Theodoricus inibi constitui. Ait idem auctor lib. IV. cap. XV. *Turonici audientes, regressum fuisse Regem Clotarium de caede Saxonum, facto consensu in Euphronium Presbyterum, ad eum pergunt.* Mox: *Et data praeceptione Euphronius ordinatur Episcopus*. Huius praecepti formula habetur apud Sirmondum in appendice tomi secundi Conciliorum; ubi haec sunt verba: *Cum consilio, & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, iuxta voluntatem, & consensum cleri & plebium ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commisimus dignitatem*.

XII. Sed aliquando electum a populo Principes respuebant; ut patet ex Gregorio Turonensi lib. VIII. cap. XXIII. de Valdone, qui Episcopatum Burdegalensem petebat: *Cum muneribus & consensu civium ad Regem properat; sed nihil obtinuit. Tunc Rex data praeceptione iussit Gundegisilum Santonicum Comitem, cognomento Dodonem, Episcopum ordinari; gestumque est ita.*

XIII. Quare quum pro innata rerum humanarum conditione supremae auctoritatis arbitrium suis limitibus difficillime contineri possit, Reges aliquando assensum vertebant in merum imperium, & sublata a clero & a populo electionum libertate, rescriptis suis episcopatus concedebant, etiam invitis & repugnantibus populis, adversus decreta sedis Apostolicae. Si gratum & acceptum clero & plebi designarent, ut fecerat de Mena Iustinianus, inversus quidem erat canonicus ordo, sed non eversus. Quare nullus desiderio Principis refragabatur. Eius ordinis exemplum insigne apud Gregorium Turonensem lib. VI. cap. XXXIX. de Sulpitio, quem reliquis competitoribus Rex Guntramnus praetulit: *Sulpitius in ipsa urbe Biturigum ad sacerdotium Guntramno Rege favente praeeligitur. Nam quum multi munera offerrent, haec Rex episcopatum quaerentibus respondisse fertur: Non est principatus nostri consuetudo sacerdotium venumdare sub pretio, sed nec vestrum cum praemiis comparare; ne & nos turpis lucri infamia notemur, & vos mago Simoni comparemini. Sed iuxta Dei praescientiam Sulpitius vobis erit Episcopus*. Ex eodem auctore didicimus Ruthenensem episcopatum vacantem obitu Dalmatii (qui Regem tabulis testamenti adiurabat, ne personam ab ea Ecclesia extraneam praeficeret,) quum multi eum sibi conferri peterent, Theodosio Archidiacono illius Ecclesiae a Rege donatum post relectum Dalmatii testamentum *in praesentia Childeberti Regis ac procerum eius* (6). Quando Turonicae urbis cives ad Catonem Presbyterum Ecclesiae Arvernae accesserunt

(6) Gregor. Tur. lib. 5. cap. 47.

ferunt, ut eius consensum poscerent pro Turonensi episcopatu, ille tumido animo hanc gratiam respuit. Cui cives dixerunt: *Non enim te nostra voluntate expetivimus, sed Regis praeceptione* (7). Quare quum postea a Turonicis peteretur Euphronius, respondit Rex: *Praeceperam, ut Cato Presbyter illic ordinaretur. Et cur est spreta iussio nostra? Responderunt ei: Petivimus eum, sed noluit venire* (8).

Enimvero intra modum illum Principes, petitorum molestiis oppressi, sese non continebant; sed a se solis electum ab aliis ordinari praecipiebant, quam a Metropolitano proprio & a provinciae Episcopis; quod erat canonibus Nicaenis & Romanorum Pontificum decretis & canonibus Gallicanis omnino contrarium. Quod acciderat in Cautino iussu Regis Theodebaldi ad Arvernae civitatis episcopatum electo, & a convocatis sacerdotibus apud Metensem civitatem ordinato, ut testis est Gregorius Turonensis lib. IV. cap. VII. Ideo Concilium Parisiense tertium anno DLVII. can. VIII. cavit, ut libera relinqueretur electio, nec Principis imperio violaretur; vetitis etiam provincialibus Episcopis, ne per regiam ordinationem electum & ab aliis ordinatum admitterent. *Nullus*, inquit, *civibus invitis ordinetur Episcopus, nisi quem populi & clericorum electio plenissima quaesierit voluntate; non Principis imperio, neque per quamlibet conditionem, contra metropolis voluntatem vel Episcoporum provincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate praesumserit, a comprovincialibus loci ipsius Episcopus recipi nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum agnoscunt*. De anteactis autem ordinationibus Metropolitanus iubetur decernere cum Episcopis provincialibus, iuxta antiqua statuta canonum.

XIV. Attamen huius constitutionis rationem non habuit Rex Clotarius, qui Emerium Ecclesiae Santonicae praefecit; cavitque decreto suo, *ut absque Metropolitani consilio benediceretur, qui non erat praesens*, scilicet in comitatu, teste Gregorio Turonensi lib. IV. cap. XXVI. qui haec addit: *Apud urbem Santonicam Leontius Burdegalensis, congregatis provinciae suae Episcopis, Emerium ab Episcopatu depulit, asserens, non canonice fuisse hoc honore donatum*. Ceterum Episcopi Heraclium Presbyterum Burdegalensem elegere, *consensumque suum* ad Regem *direxerunt*, ut eius iudicio *probaretur*. Nitebatur Leontius auctoritate Concilii Parisiensis, quod ordinationum adversus canones actarum discussionem & iudicium synodo provinciae commiserat. Verum Rex Charibertus, iniuriam sibi fieri caussatus, quod se inconsulto Episcopum a patre suo Clotario delectum & admissum expulisset, Emerium sedi suae restituit & ab Episcopis mulctam exegit anno circiter quingentesimo sexagesimo tertio.

XV. Postea varie se habuit negotium istud electionum; quae, praemissa

(7) Idem lib. 4. cap. 11. (8) Ibid. cap. 15.

missa cleri & populi electione, & decreto regio subsecuto, fiebant; ut docent promotiones circiter annum sexcentesimum factae Berthari ad Ecclesiam Carnotensem, Gaugerici ad Cameracensem, Licinii ad Andegavensem, & Lupi ad Senonensem, ut patet ex auctoribus, qui vitas illorum scripsere. Quandoque vero electiones fiebant ex mero Principis imperio. Hanc labem canonum reficere conabatur Concilium Parisiense quintum, habitum anno DCXV. die XV. Kal. Novembris. Quippe canone primo aliquid ex antiquo iure repetivit, ut pondus aliquod adderet electionibus, quas fieri constituit a Metropolitano, cum consensu cleri atque civium, & ab eodem ordinationem fieri cum Episcopis provinciae; vetatque, ne quis per potestatem subrepat. Eadem illa die Rex Clotarius condidit edictum generale, habito Pontificum & optimatum consilio, qui huic synodo intererant, pro confirmatione canonum: *Quicumque hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerarie praesumserit &c.*

Itaque refert magnopere, ut sciatur, quid de primo illo canone constituerit. Ac primo quidem Metropolitano ac provincialibus ordinationem reliquit; secundo, clero ac populo electionem; tertio, Principi approbationem electi. Quae quidem iuxta canonis Aurelianensis praescriptum recte decrevit; nec interim probavit ius illud ex vetere novum, quod Metropolitano electionem tribuebat cum consensu cleri ac populi. Sed quod ultimum adiecit, canonicae libertati ut detrahebat, ita maiestatis regiae dignitatem augebat permaxime. Quippe regiam electionem, quae sola consuetudine nitebatur, iure constituto munivit ex Pontificum & procerum assensu. Quare quum Episcopi duplicem personam sustinerent, soli in synodis canones vetustos sequi se profitebantur, eosque renovabant; sed in Principis Consistorio οἰκονομικῶς, sive per dispensationem, regiae voluntati non reluctabantur, in iis scilicet, quae fidei contraria non essent, licet adversa exactae canonum observationi reperirentur; quamvis interim Reges officii sui admonerent, ne ius derelictum videretur; exemplo Gregorii magni, qui similem regulam sequebatur in variis negotiis, ut eius epistolae docent. Haec sunt edicti verba: *Definitionis nostrae est, ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc praetermissum est, vel dehinc perpetualiter observetur; ita ut Episcopo decedente, in loco ipsius, qui a Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, a clero & populo eligatur; & si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligitur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.* Clausulae ultimae sententia haec est, ab electione cleri & populi excipi viros eximios, qui in palatinis obsequiis, lateri Principis adhaerentes, hanc gratiam promeriti essent, ut ex Lupo Ferrariensi & aliis testimoniis inferius pro-

babimus. Quamvis intra hos limites non continuerit sese regia potestas.

XVI. Qua vero ratione fieri solerent electiones in palatio, seu decreta regia, docent praeceptum de episcopatu & indiculus apud Marculfum formula quinta & sexta. Ecclesia quippe vacante, qui praeficiendus est Episcopus, non solius Regis arbitrio designatur, sed eligitur in palatio ab Episcopis & proceribus, qui lateri Principis adsident, ac si cleri & populi vices in se suscepissent. Decretum vero Principis ad Metropolitanum dirigitur, ut eum una cum Episcopis provinciae ordinet, praevio scilicet examine canonico. Hoc ultimum conservat ordinem canonum in articulo necessario consecrationis. Electio vero, quae tunc nullum ius electo acquirebat, supplebatur per Episcopos, & proceres palatinos; decretumque regium erat vice nominationis hodiernae, ad proprium Metropolitanum directum.

Subiiciemus verba formulae sextae, quae brevior est quinta: *Domino sancto, sedis Apostolicae dignitate colendo in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Credimus, iam ad vestram reverentiam pervenisse, sanctae recordationis urbis illius antistitem evocatione divina de praesentis saeculi luce migrasse. De cuius successore sollicitudine integra cum Pontificibus vel primatibus populi nostri pertractantes decrevimus; illustri viro illi, aut venerabili viro illi, ad praefatam urbem pontificalem regulariter Christo auspice committere dignitatem. Et ideo salutationum iura digno debita honore solventes petimus, ut quum ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postulat, benedici vestra sanctitas non moretur, & iunctis vobis cum vestris provincialibus, ipsum in supra scripta urbe consecrare Christo auspice debeatis. Agat ergo almitas vestra, ut & nostrae voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, & tam vos quam ipse pro stabilitate regni nostri iugi invigilatione plenius exoretis.* Ex huius formulae verbis addiscimus, quam Reges adhibebant observantiam erga Episcopos in rescriptis suis, de qua nudiustertius disputatum fuit, quique esset in regio consistorio consessus ordo inter Episcopos & proceres, ut loquitur formula quinta, sive *primates populi nostri*, ut loquitur sexta. Demum ostenditur, persuasisse sibi palatinos, regiam illam designationem fieri *regulariter*, id est, iuxta regulas canonicas; quoniam electio fiebat in palatio ab Episcopis & a primatibus populi, & de persona, quae per canones promoveri poterat.

Sed illud perpetuum non fuit, ut in palatio prima fieret electio. Saepe cleri & populi desideria exspectata sunt, quae assensu regio perficiebantur. Sic Austregisilus obtinuit anno DCXXI. Ecclesiam Bituricensem, *omnium unanimi consensu, Rege quoque annuente*, teste auctore vitae illius. Eadem ratione Arnulfus episcopatum Metensem adeptus est anno sexcentesimo vigesimo tertio. Sic Audomarus *a Dagoberto Rege & ab omni populo electus est* ad Tarvanensem Ecclesiam.

siam. Et populi voto, ac Regis consensu, Sulpitius consecutus est Ecclesiam Bituricensem circiter annum sexcentesimum trigesimum.

XVII. Attamen quoniam in palatio quoque, spreta cleri & populi electione, episcopatus decernebantur Regis imperio, Remense Concilium habitum anno DCXXX. duo sancivit. Alterum, ut capitula canonum Parisiensis superioris synodi, quam generalem vocat, custodiantur. Alterum, ut Clotarii Regis edictum dominicum observetur. Sed statim addunt in ultimo canone, ut electiones Episcoporum fiant universali totius populi voto & provincialium assensu, & ut indigenae loci eligantur. Scilicet, ut antea dicebamus, testantur de servandis canonibus; ut ne illis nocere posset aliquando, quod ex iure sibi reservato Reges electiones quandoque agebant in palatio. Eadem mente Concilium Cabilonense, habitum anno DCL. decrevit canone decimo a comprovincialibus, clero, & civibus suis electionem Episcopi faciendam. Vt antiquissima illa forma synodi Nicaenae exacte restitueretur, non soli Metropolitano, ut constitutum in synodo Parisiensi, sed etiam provincialibus Episcopis cum clero & populo electionem tribuit, ut fecerat Remense Concilium. Sane Conciliorum repetita sollicitudo non fuit omnino inutilis. Coniunctis enim cleri & populi studiis cum Regis desiderio, digni sacerdotio viri eligebantur. Sic in Modoaldo Treverensi Ecclesiae praeficiendo *Rex & Dux ille aequissimus Pipinus, aliique optimates, clerus & populus concurrisse* dicuntur in Modoaldi vita. Eligium Noviomensis Ecclesia & Audoënum Rotomagensis eodem electionis genere acceperunt anno sexcentesimo quadragesimo sexto. De Audoëno haec verba usurpat auctor illius vitae: *Illum enim solum ea sede dignum, tam Rex, quam proceres, itemque clerus & populus testabantur.* Nec omittendus insignis locus, qui legitur in vita Theodardi; in quo iuxta Cabilonensis Concilii decretum, Episcoporum provincialium electio cum Regis electione coniungitur, non omisso cleri & populi consensu: *Pari consensu Ecclesiae & palatii, & unanimi applausu cleri & populi, Theodardus electus, & a Cuniberto Episcopo in Episcopum consecratus, praesedit Ecclesiae Traiectensi*, scilicet anno sexcentesimo quinquagesimo quarto. De Farone in episcopatum Meldensem promovendo circiter annum DCLX. haec habentur in eius vita: *A viris religiosissimis huius provinciae missa est suggestio de eo ad Regem Clotarium, ut suo assensu praeberet constituendum Pontificem in populo. Qui gratulatione digna ex hoc valde placidus, non solum consensioni animum inclinavit, sed etiam fieri sine scrupulositate ulla adiudicavit.* Consensum scilicet civium praecepto dato firmavit.

XVIII. Quandoque vero contentionum subortarum occasione Reges, necessario veluti remedio, ad Ecclesiae quietem electione sua palatina utebantur. Quod probatur diserte ex auctore antiquo vitae

sancti Leodegarii. *Incubuit*, inquit, *caussa necessitatis, ut in Augustodunensi urbe Leodegarium ordinare deberent Episcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem episcopatu exorta fuerat, & usque ad sanguinis effusionem certatum. Quumque unus ibidem occubuisset in morte, & alter pro perpetrato scelere datus fuisset in exsilii trusionem, tunc Bathildis Regina, quae cum Clothario filio Francorum regebat palatium, divino, ut credimus, inspirata consilio, ad memoratam urbem hunc direxit virum, ut ibidem esset Episcopus*. Circa idem tempus, id est, anno sexcentesimo sexagesimo quarto, *optimates & rectores palatii* consilium dederunt Childerico Regi, ut Landebertum praeficeret Ecclesiae Traiectensi; *cui Regis imperio plebs omnis consensit*, inquit auctor vitae. Id tamen non impediebat, quin alibi eodem anno libera electio ab Episcopis & populis facta locum haberet ante Regis assensum, ut patet ex auctore vitae Amati: *Senocio Senonensium Episcopo e vita subtracto, ab Episcopis & populis sanctus Amatus eligitur*. Praeiectus urbis Arvernae fit Episcopus *decreto Regis populi petitionibus annuente* anno sexcentesimo septuagesimo. Defuncto Audoëno anno DCLXXVI. *cuncti Rotomagensis urbis cives missa petitione ad Theodoricum Regem, cum eius permissu & auctoritate beatum Ansbertum sibi elegerunt consecrari antistitem*. Mox: *Tunc eligentibus civibus praefatae urbis metropoleos, cum unanimi voto sanctorum sacerdotum, Regis & Principum eligitur, trahitur, atque in palatio a sancto Lamberto Episcopo sedis Lugdunensis aliisque sanctis praesulibus, qui ad hoc placitum convenerant, in Pontificem consecratur Ecclesiae Rotomagensis*. Haec omnia gesta sunt iuxta praescriptum Concilii Aurelianensis. Sed Lamberti illius Lugdunensis electio facta fuerat paucis annis antea iuxta edictum Clotarii Regis, ut colligitur ex eodem auctore vitæ Ansberti: *Defuncto sancto Genesio eiusdem urbis Lugdunensis praesule, illico pius Rex Theodoricus & inclytus Princeps Pipinus cum proceribus palatii salubre agentes consilium, divina utique providente iussione, in praefata urbe cum unanimi eiusdem regionis populi voto Lansbertum constituerunt antistitem*.

Rursus libertas electionis conceditur anno DCLXXX. Ecclesiae Ambianensi. *Audiens*, inquit auctor vitae Salvii, *Theodoricus Rex Francorum sanctum Honoratum migrasse Episcopum a saeculo, legatos suos direxit ad urbem Ambianicam, sanctum scilicet Autgarium Noviomensis Ecclesiae Pontificem, ei intimans, ut urbani dignum Deo sibique salutiferum eligerent Episcopum*.

CA-

C A P V T X.

De praxi antiqua Hiſpanica circa electiones Epiſcoporum cum Regis conſenſu.

S Y N O P S I S.

I. In Hiſpaniis quoque Regis aſſenſus adhibebatur in electionibus Epiſcoporum iam inde a temporibus Recaredi Regis. Duorum aut trium deſignatio fiebat, ex conſtitutione Concilii Barcinonenſis in Hiſpania Tarraconenſi. Quod petitum ex ſuſpicacibus gentis illius animis.

II. Synodus Toletana quarta canonicum electionum ordinem diſerte reſtituit. Sed non excluſit aperte interventionem regiam. Quod probatur variis argumentis ex illa antiquitate.

III. Illum uſum apud Hiſpanos ex Gallia propagatum fuiſse vero ſimile eſt.

IV. Reges Hiſpani indulgentiam Concilii verterunt in merum imperium, & plenum ius electionum ſtatim ad ſe traxerunt. Probatur ex canone ſexto Concilii duodecimi Toletani, qui explicatur.

V. Garſias Loaiſa notatus, qui ſenſum iſtius canonis in diverſum trahit. Hallucinationis huius viri origo indicatur.

Additio) *Duodecimo ſaeculo illud tantum invaluerat in Hiſpania citeriori, ut electio Epiſcopi celebrari non poſset abſque conſilio & aſsenſu Regis. Sed id quoque ſuſtulit Petrus primus Rex Aragonum. Iuſſit tamen, ut, poſtquam electio facta fuerit, electus Regi praeſentetur in ſignum regiae fidelitatis. Quod ab Innocentio tertio confirmatum eſt.*

I. ANtequam ad ulteriora progrediamur, non alienum erit ab inſtituto, de conſuetudine, quae invaluerat in Hiſpaniis poſt receptam a Recaredo Rege catholicam fidem, paucis diſſerere. Eam nobis inſinuat canon tertius Concilii, habiti anno Recaredi XIV. & Chriſti DXCIX. ab Epiſcopis Tarraconenſis provinciae, in urbe Barcinonenſi, in Eccleſia ſanctae Crucis: quae quidem ab uſu Regum noſtrorum non abhorrebat. Permittebatur ſcilicet, iuſta canones, electio libera clero & plebi, & iudicium integrum Metropolitano & & coëpiſcopis. Attamen regius quoque aſſenſus intercedebat, qui deſignatur in canone illo per *ſacra regalia*, id eſt, ſacras litteras regias; quarum rationem haberi prohibet, ſi laicos, omiſſo tempore a canonibus praeſtituto, ad epiſcopatum ſtatim provehi mandent; etiamſi *conſenſio cleri ac plebis* & Pontificum *electio aſſenſioque* acceſſerit. Quod in eo canone ſubiungitur de duorum aut trium deſignatione, *quos conſenſus & cleri & plebis elegerit*, non eſt petitum ex lege Iuſtiniani, qua Hiſpani non tenebantur, ſed ex prudentia Epiſcoporum ingenio provincialium accommodata, quae trium eligendorum formam deſiderabat. Ex Leonis primi praeſcripto a Metropolitano is alii s praeferendus erat, qui maioribus iuvaretur meritis & ſtudiis. Sed huic Concilio placuit, ut negotium ſorti committeretur: quod tantum ad

ad provinciam Tarraconensem pertinet. *Ita tamen, ut duobus aut tribus, quos ante consensus cleri & plebis elegerit, Metropolitani iudicio eiusque coëpiscopis praesentatis, quem sors, praeeunte Episcoporum ieiunio, Christo Domino terminante monstraverit, benedictio consecrationis adcumulet*. Ea est provinciae illius indoles, etiamnum hodie, ut suspecta habeant hominum iudicia; ideoque magistratuum municipalium electiones non ordinis aut plebis iudicio, sed sorti committere solent. Quod institutum quoque fuit ad tollendas, quae ex repulsa oriri solebant, graves inimicitias apud homines iniuriarum impatientes.

II. Ceterum synodus Toletana quarta a Sisenando Rege ex omnibus Hispaniarum provinciis congregata anno DCXXXIII. disertis verbis canonicum ordinem in Episcoporum electionibus restituit can. XIX. *Sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus nec populus propriae civitatis elegerit, vel auctoritas Metropolitani vel comprovincialium sacerdotum assensio exquisivit*. Quibus verbis non excluditur aperte regiae voluntatis interventio; per quam praeficiebantur sedibus episcopalibus illi, quos auctoritate sua Rex foveret, ut patet ex Braulonis Caesaraugustani epistola ad Isidorum Hispalensem, qua eum rogat, ut suggerat Regi, quatenus Metropolitanae Tarraconensi Ecclesiae *illum praeficiat, cuius doctrinae sanctitas ceteris sit vitae forma*. Isidorus respondet, Regi *manere incertum, ubi certius convertat animum*. Quae testimonia citat Loaisa in Notis ad Concilium Toletanum duodecimum. Quibus addi potest illustris locus Iuliani Toletani in expeditione Wambae Regis. Loquens enim de Ranimiro contra ius in episcopatum Nemausensem evecto ait: *In cuius electione nullus ordo attenditur, nulla Principis vel Metropolitani definitio praestolatur*.

III. Illum usum apud Hispanos ex Gallia propagatum credere par est. Quippe quum Hispanicae Ecclesiae illa tempestate uterentur codice canonum, qui, praeter veteres, continebat etiam Gallicanos, (ut patet ex antiqua collectione, quam propediem in lucem daturi sumus cum aliis veteribus collectionibus tum Graecis tum Latinis) faciles fuerunt Hispani in admittendo assensu regio, qui decretus erat in Concilio Aurelianensi.

IV. Sed statim Concilii indulgentiam verterunt in merum imperium, & ad se ius electionum plenum Reges Hispaniarum traxerunt. Quod discimus ex canone sexto Concilii Toletani duodecimi, habiti anno primo Ervigii Regis, id est, anno sexcentesimo octuagesimo primo, quo canone confirmatur usus ille electionum a Regibus usurpatus; non autem de novo instituitur, ut quidam sibi persuaserunt. Illud unum novum decernitur, quod dignitatem Episcopi Toletani augebat, & faciliorem praestabat regiae electionis exsecutionem, scilicet,

licet, ut electus a Rege iudicioque Toletani Episcopi probatus, ab eo ordinaretur, ea lege, ut intra trium mensium spatium a die ordinationis suae Metropolitano suo se consecratus sisteret, ab eoque monita pro regenda dioecesi opportuna susciperet. Is autem ordo antea servabatur, ut Rex non prius successorem deligeret, quam de obitu decessoris certior factus esset & consultus de persona praeficiendi; consultus scilicet a clero & plebe, & a Metropolitano & coëpiscopis, qui consensionem suam mittentes, regium decretum pro electo suis suffragiis, aut pro alio ex Regis arbitrio, exspectabant. Haec omnia, quae non poterant brevi temporis spatio expediri, molestiam creabant Episcopis provincialibus, quorum vota vel admittere vel spernere penes Regem erat; ideoque fere inutilis erat eorum aeque ac cleri plebisque consensio. Regis dignitas & potestas erat in suspenso. Ecclesiarum interim vacatio contra canones protrahebatur. Ideo maluerunt Episcopi omnia permittere Regis electioni & iudicio Toletani Episcopi. Hic est sensus Concilii, cuius verba retulit Gratianus dist. LXIII. (1). *Dum longe lateque diffuso tractu terrarum, commeantium impeditur celeritas nuntiorum, quo non queat Regis auditibus decedentis praesulis transitus innotesci, aut de successore morientis Episcopi libera Principis electio praestolari, nascitur semper, & nostro ordini de relatione talium difficultas, & regiae potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis Pontificibus sustinet, iniuriosa necessitas.* Fatentur Episcopi, liberam fuisse Principis electionem ante hunc canonem, sed suspensam, donec consultatio seu relatio missa fuisset e provincia a Metropolitano & Episcopis.

V. Fallitur vir eruditus Garsias Loaisa in Notis ad hunc canonem, in eo, quod existimat, Regem ante Concilium Toletanum electionem suam ad Concilium generale Hispaniae retulisse, Concilium autem inquisivisse, an nominatus dignus esset eo munere, & postea nominatum confirmasse. Hallucinationis occasio sumta ex Concilio Toletano XVI. quod laudat: in quo agitur de Felice Spalensi Episcopo, quem Egica ad Toletanum episcopatum elegerat, eique eius Ecclesiae curam interim commiserat, reservans eam translationem decreto Concilii generalis firmandam. Quare Concilium cum consensu cleri ac populi Toletani Felicem de Spalensi sede in Toletanam se *canonice transducere* declarat canone duodecimo. Translatio non poterat iuxta canones decerni a Rege, sed a synodo generali: cuius auctoritati eam Egica recte permisit, & praeterea translationem Bracarensis ad Hispalensem sedem, & Portucalensis ad Bracarensem, quas Concilium hoc eodem canone decernit. Quod non debuit trahi in consequentiam pro electionibus omnibus. Id autem ex alio capite perspicere poterat Loaisa, quod temporibus Concilii duodecimi, immutata electionum forma, omnia ad merum Re-

(1) *Vide Baluzii praefationem ad appendicem libri Marcae de Primatibus.*

Regis arbitrium relata erant. Quomodo ergo poterat usum antiquiorem illo Concilio duodecimo interpretari ex usu Concilii decimi sexti, anno DCXCIII. habiti, quod erat posterius duodecimo annis tredecim?

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

AT pia posteritas multum remisit de hac severitate. Quippe duodecimo saeculo illud tantum in Hispania Tarraconensi invaluerat, ut post Episcopi obitum alius eligi non posset absque consilio & assensu Regis. Parum id conducere ecclesiasticae libertati censuit Petrus Rex Arragonum. Itaque post peractam Romae coronationem suam ab Innocentio III. anno MCCVI. aeterna lege sancivit, ut deinceps libera esset Episcoporum electio, *assensu regio minime requisito*, id est, inexspectata etiam eligendi licentia: nam antea id quoque obtinebat. Ne tamen prorsus abiiceret ius illud regium, edicit, ut, postquam electio facta fuerit, electus Regi praesentetur *in signum regiae fidelitatis*. Quod adeo gratum fuit Innocentio Pontifici, ut hoc Petri Regis edictum confirmaverit litteris datis ad Episcopos in regno Arragonensi constitutos, quae exstant in archivo monasterii Rivipullensis in dioecesi Ausonensi & in regesto eiusdem Innocentii (*).

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis & aliis Ecclesiarum Praelatis & universis clericis in regno Arragonensi constitutis salutem & Apostolicam benedictionem. Solet annuere sedes Apostolica piis votis, & honestis petentium desideriis favorem benivolum impertiri. In litteris siquidem carissimi in Christo filii nostri Petri illustris Regis Arragonum sic de verbo ad verbum perspeximus contineri: Petrus Dei gratia Rex Arragonum, Comes Barchinonensis, & Dominus Montispessulani venerabilibus in Christo Tarraconensi Archiepiscopo & universis Episcopis, Abbatibus, ceterisque Ecclesiarum Praelatis, & eorum conventibus in regno & dominio nostro constitutis aeternam in Domino salutem. Regi Regum, per quem Reges regnant, reverentiam debitam exhibentes, & sponsae eius, sanctae videlicet Ecclesiae, integram libertatem conservare volentes, pessimam consuetudinem a nobis hactenus observatam, qua electionem Praelatorum sine nostro consilio & assensu procedere non permittebamus, amore Dei & sanctae Ecclesiae & pro remedio animae nostrae & parentum nostrorum relaxamus; vobisque & universis successoribus vestris & conventibus in omni iurisdictione nostra constitutis liberam eligendi facultatem per nos & per omnes successores nostros, assensu regio minime requisito, in perpetuum indulgemus. Hoc solum nobis & successoribus nostris reservantes, ut libere & canonice electus in signum regiae fidelitatis nobis & successoribus nostris debeat praesentari. *NOS igitur devotionem regiam in Domino commendantes, & approbantes in hac parte statutum ipsius, illud auctoritate Apostolica confirmamus & praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Corneti III. Kal. Novembris, Pontificatus nostri anno decimo.*

Post Innocentii tamen pontificatum Ferdinandus Rex Castellae contendebat, Episcopos eligi non posse absque assensu regio; ut colligitur ex epistola Honorii III. ad Episcopum Burgensem, quae exstat in quinta collectione Decretalium, titulo *de restitutione spoliatorum*.

CA-

(*) Innocent. III. lib. 10. epist. 144.

CAPUT XI.

De ratione constituendi Episcopos sub Carolo Martello, Carlomanno & Pipino.

SYNOPSIS

I. Carolus Martellus episcopatus pro arbitrio dabat. Lux tamen quaedam electionis affulsit per illas tempestates.

II. Tum laici fruebantur episcopatibus, ob summam vivendi licentiam. Qua de re Zachariam Pontificem graviter monuit Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus. Praecipua vero mali labes fuit Ecclesiae Remensi, quae per multos annos sine Episcopo fuit.

III. Sub Carlomanno, Martelli filio, instituti Episcopi Principis arbitrio, cum consilio Episcoporum & procerum. Qua de re Francis gratulatur Papa Zacharias in epistola ad eos data.

IV. Idem prorsus actum est a Pipino, Carlomanni fratre, in parte regni, quae imperio eius suberat: qua de re ad Zachariam retulit. Is vero laetabundus eius acta laudavit.

V. Lupus Ferrariensis dicere videtur, Pipinum ita egisse ex privilegio sibi indulto a Zacharia. Sed verba eius intelligenda sunt de ratihabitione Zachariae, non autem de mandato aliquo antecedenti. Bonifacius Moguntinus agnoscebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem.

VI. Pipinus, post adeptum regnum, eumdem ordinem tenuit in constituendis Episcopis.

I. INeunte autem saeculo octavo, quum Dux Francorum Carolus cognomento Martellus omnia bona ecclesiastica invasisset, episcopatus quoque pro arbitrio tradebat. Attamen inter densas illas tenebras electionis lux quaedam affulsit in Aurelianensi civitate anno DCCXVII. quando Eucherius illi Ecclesiae praefectus est. *Quippe omnis eius loci plebs congregata*, inquit auctor vitae eius, *ad Carolum inclytum Francorum Principem legatos cum muneribus & humili prece mittit*, pro Eucherio scilicet. *Ille disponente Domino ratum habuit, quod ab eo humiliter poscebant.*

II. Piget sequentis temporis turpitudinem patefacere, quando nulla in Episcopis dignitas, nulla in Ecclesiis disciplina, sed in rerum civilium perturbatione, ecclesiastici quoque ordinis sola vigebat deploranda confusio, adeo ut laici episcopatibus fruerentur. Qua de re Zachariam Papam monuit Bonifacius his verbis anno DCCXLII. *Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt, nec Archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiae canonica iura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte per civitates episcopales sedes traditae sunt laicis ad possidendum, vel adulteratis clericis, scortatoribus, & publicanis saeculariter ad perfruendum.* Haec perniciosa dilapidatio afflixit praecipue

Ecclesiam Remensem, quae tunc & postea *per multos annos sine Episcopo fuit, & res Ecclesiae de illo episcopatu sunt ablatae, & per laicos divisae, sicut & de aliis episcopatibus*, ut loquitur Hadrianus primus in privilegio dato Ecclesiae Remensi apud Flodoardum. Addit autem Bonifacius, Carlomannum Ducem Francorum cogitare de synodo congreganda; ut, quae collapsa est, vel potius, ut ille loquitur, calcata & dissipata religio, possit in aliquo corrigi & emendari: petitque a Zacharia eius habendi Concilii licentiam, quam iste libentissime concessit.

III. Carlomannus vero statim Concilium coëgit in Germania, praesente Bonifacio Legato Papae: cuius acta confirmata sunt in frequentiore synodo, habita apud Liptinas anno septingentesimo quadragesimo tertio. Primo autem prioris illius synodi canone (pulsis, ut par erat, laicis ab episcopatuum possessione, immo vero & infamibus clericis, qui reditus suos faciebant,) docet Carlomannus, *se per civitates ordinasse Episcopos per consilium sacerdotum, religiosorum, & optimatum suorum, & constituisse super eos Archiepiscopum, qui est Missus sancti Petri*. Hacque ratione ecclesiastica disciplina emergere coepit ex priori colluvie, constitutis scilicet Episcopis iuxta edictum Clotarii Regis & formulas, quae sunt apud Marculfum, id est, Principis arbitrio cum sacerdotum & procerum consilio. Qua de synodo, post missam relationem a Bonifacio, Francis gratulatur Zacharias epistola ad eos data, quae habetur libro quinto Capitularium capite primo. At vero in epistola data ad Bonifacium ait, actam synodum *mediantibus Carlomanno & Pipino excellentissimis filiis nostris iuxta nostrarum syllabarum commonitionem, peragente nostras vices tua sanctitate*.

IV. Non omisit quoque Pipinus ad eumdem Pontificem referre, quae a se de consilio Episcoporum constituta erant in Concilio Suessionensi anno DCCXLIV. ubi profitetur canone secundo, se constituisse Episcopos *per consilium sacerdotum & optimatum, & super eos Archiepiscopum Abel*. At vero laetabundus haec illi & Episcopis Zacharias rescripsit: *Gaudio magno gaudemus in Domino, addiscentes per relationem sublimissimi atque a Deo servati praedilecti filii nostri Pipini vestram omnium bonam conversationem, & quod, ut in bonis & Deo placitis dispositionibus unanimes & cooperatores estis*. Quamvis eiectus postea fuerit Abel ab episcopatu Remensi per summam iniuriam, teste Hadriano in superiore privilegio.

V. Quare quod Lupus Abbas Ferrariensis epist. LXXXI. scripsit de facultate concessa Pipino a Zacharia, ut delectos a se laudabilis instituti viros Ecclesiis vacantibus Episcopos praeficeret, referri debet ad ratihabitionem Zachariae, de qua iam locuti sumus, potius quam ad mandatum aliquod antecedens, cuius nulla memoria exstat inter epi-

epiſtolas illius pontificis ad Gallos & ad Bonifacium datas. Haec ſunt Lupi verba: *Nam Pipinus, a quo per maximum Carolum & religioſiſſimum Ludovicum Imperatores duxit Rex noſter originem, expoſita neceſſitate huius regni Zachariae Romano Papae, in ſynodo, cui martyr Bonifacius interfuit, eius accepit conſenſum, ut acerbitati temporis induſtria ſibi probatiſſimorum, decedentibus Epiſcopis, mederetur.* His verbis reſpexit ſynodum Liptinenſem, cui vice Papae Bonifacius interfuit (1): in qua Carlomannus ſuo & Pipini fratris nomine, qui Dux erat quoque ac Princeps Francorum, conſtituit Epiſcopos. Haec quippe ſynodus, teſte Zacharia, Pipini & Carlomanni ſtudio acta eſt. Praeterea, quod geri incepit in Liptinenſi Concilio de conſtituendis Epiſcopis, perfecit Pipinus in Sueſſionenſi. Quod acceptum quoque fuit ſummo Pontifici; qui laudabili Principum opera Epiſcopos praefici Eccleſiis in commodum fidelium, non autem laicos illorum reditibus frui in religionis ipſius perniciem, ut antea, perſpiciebat. Sane Bonifacius agnoſcebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem. Quippe ſatagens de ſucceſſore ſibi in Eccleſia Moguntina deligendo, cuius rei ſibi gratiam fieri a Zacharia petebat, addit, hoc fieri tamen non poſſe, *ſi Princeps contrarius fuerit*, in epiſtola ad Zachariam data anno ſeptingenteſimo quadrageſimo primo.

VI. Quam deinde formam ſecutus fuerit Pipinus in regnum evectus, inquirere ſuperfluum videtur. Nec enim a ſemel aſſumta auctoritate receſſit. Quod inſinuat in Concilio Vernenſi anno DCCLV. canone ſecundo, ubi ait, ſe conſtituiſſe Epiſcopos, qui vicem Metropolitanorum agerent.

CAPUT XII.

De iure, quo uſus eſt Carolus Magnus in conſtituendis Epiſcopis.

SYNOPSIS.

I. Tranſmiſſam ab avis ad ſe poteſtatem exercuit Carolus Magnus. Hadrianus primus probare videtur interventionem Principis in conſtituendis Epiſcopis.

II. Carolus Magnus non renuntiavit huic iuri, tametſi antiquos canones obſervari iuſſerit. Nihil interim turbarum excitatum eſt ob electiones Epiſcoporum.

III. Suſpicari poſſet aliquis, eum neglexiſſe iura electionum, auctoritate ſynodi Romanae fultum. Hanc ſynodum falſam eſſe ſcripſit Baronius. Primus omnium Sigebertus mentionem illius fecit.

IV. Referuntur duo praecipua argumenta, quibus utitur Baronius ad convincendam falſitatem huius Concilii.

V. Tertium argumentum a Baronio allatum parvi momenti eſt; eique nullo negotio reſponderi poteſt.

VI. Refellitur quartum illius argumentum.

VII. Fallitur Baronius, quum exiſtimat, vocem inveſtiturae nondum fuiſſe repertam aevo Caroli Magni.

VIII. Sextum argumentum robuſtum eſt. Petitur autem ex Romani Pontificis electione.

(1) Vide Notas Baluzii ad Ep. 81. Lupi Ferrar. & in appendice earumdem Notarum.

IX. Falsitas eiusdem synodi tribus aliis argumentis probatur, quae sunt magni momenti.

X. Attamen licet de falsitate huius synodi constet, impostor dici non potest Sigebertus. Laudare enim huius rei auctorem potest Leonem octavum, sedis Apostolicae invasorem. Sed hanc auctoritatem falsi quoque arguere nititur Baronius irrito conatu.

XI. Sigebertus epocham sive temporis consignationem addidit de suo, itemque numerum Episcoporum & Abbatum.

I. TRansmissam ab avis ad se potestatem exercuit Carolus Magnus. Invasas enim a laicis possessiones episcopatus Remensis, sede illa per aliquot annos vacante, restitui curavit Tilpino, quem illi Ecclesiae praefecerat, & ab Hadriano Pallium illi concedi postulaverat, ut patet ex privilegio superius laudato; in quo Papa probare quoque videtur Principis interventionem in constituendis Episcopis. Quippe idem Hadrianus dat in mandatis duobus Episcopis, ut discutiant Lulli Moguntini, quae facta iam fuerat de consensu Pipini Regis, ordinationem, *adiunctis sibi Missis gloriosi ac spiritalis filii nostri Caroli Francorum Regis.*

II. Neque vero Carolus illi potestati renuntiavit, quamdiu superstes fuit, liberam electionem clericis & civibus relinquendo iuxta canones hac de re editos: quorum nullam facit mentionem in solemni illo Capitulari Aquisgranensi, quod conditum fuit anno septingentesimo octuagesimo nono, & relatum est postea in librum primum Capitularium. Illa quidem constitutione renovat omnes canones, qui disciplinam Episcopalis status respiciunt, adductis canonum verbis Nicaeni, Antiocheni, Sardicensis & Chalcedonensis Conciliorum. Sed canones, qui de ordinationibus Episcoporum decernunt, omnino omittit. In Conciliis autem, quae per Gallias ad restaurandam disciplinam acta sunt anno DCCCXIII. ex eius admonitione, ne vestigium quidem ullum exstat querelae pro restituendis aut conservandis electionibus: quod tamen negotium in singulis fere anterioribus synodis summa cura discutiebatur.

III. Suspicari poterit aliquis, Carolum auctoritate synodi Romanae, cuius meminit Gratianus, fultum, electionum iura neglexisse. Sed quum synodi illius veritas ab illustrissimo Cardinale Baronio vocetur in dubium, necesse est, ut nostram hac de re sententiam proferamus. Certum quidem est primum, qui eiusce synodi meminerit, fuisse Sigebertum Gemblacensem in Chronico ad annum DCCLXXIII. ex quo transcripsit Gratianus dist. LXIII. Docet itaque auctor ille, Carolum ex obsidione Papiae Romam contendisse, & Paschae festo ibidem peracto, rediviffe in castra, Papiamque cepisse, statim vero secundum iter Romam instituisse; ubi Hadrianus primus Papa, cum synodo universali CLIII. Episcoporum & Abbatum, Carolo *dedit ius eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas pro-*

vin-

vincias ab eo investituram accipere definivit. Et, ut nisi a Rege laudetur & investiatur Episcopus, a nemine consecretur. Omnesque huic decreto rebelles anathematizavit; & nisi resipiscerent, bona eorum publicari. In Chronico Sigeberti legitur *principatus*, nullo sensu. Sed & in variis MSS. & apud Gratianum e Sigeberto legitur *patriciatus*.

IV. Commentitium istud Concilium a Sigeberto confictum, ut Henrici Imperatoris partes, cui favebat, hac auctoritate muniret adversus Paschalem II. conqueritur atrocibus verbis Baronius. Imposturam autem ex eo probat, quod huius synodi altum silentium sit apud Eginhardum & ceteros coaevos annalium scriptores. Deinde quod secundum istud post Papiam captam institutum a Carolo iter confinxerit Sigebertus contra apertum testimonium Eginhardi, qui, quater tantum Romam advenisse Carolum, testatur. Primus eius adventus fuit hoc anno septingentesimo septuagesimo quarto, secundus anno septingentesimo octuagesimo, tertius anno septingentesimo octuagesimo sexto, quartus anno octingentesimo. Concidit ergo quintus ille excogitatus a Sigeberto. Duo isthaec argumenta vim non exiguam habent; qua plane carent tertium & quartum.

V. Tertio contendit, impossibile fuisse, ut Concilium celebraretur ob temporis angustias, quae intercedebant inter deditionem Ticini & properatum reditum in Gallias ad reprimendos Saxones; intra quod intervallum non poterant evocari Romam CLIII. Episcopi e locis longe dissitis. Sed responderi potest, numerum illum conflatum fuisse ex Episcopis & Abbatibus, qui frequentes fuerunt Romae una cum Carolo ex Gallia & Italia; a quibus subscripta fuit donatio luculenta provinciarum, quam Romanae Ecclesiae contulit Carolus, teste Anastasio in vita Hadriani. Si vera esset investiturarum concessio, tunc fieri potuisset ad rependendum ingens illud a Carolo collatum sedi Apostolicae beneficium. Si novam synodum ponamus cum Sigeberto, poterant facile convenire iidem illi Episcopi, qui primum adventum Caroli honestaverant. Nec enim statim ab urbe capta Italiam deseruit Carolus; qui novum regnum legibus & praesidiis firmavit, missis interea copiis adversus Saxones.

VI. Quartum argumentum ceteris praestare videtur, scilicet, confirmatum fuisse ius electionum a Carolo, nec meminisse ullius privilegii, ab Hadriano in contrarium indulti, cui derogaretur (1). Sed corruit omnino. Etenim electionum episcopalium libertas, quae constituitur libro primo Capitularium, quem citat, non pertinet ad Carolum, sed ad Ludovicum eius filium, qui constitutionis est auctor, ut postea ostendemus.

VII. Addit quintum argumentum, petitum a nomine *investiturae*; quam vocem illa tempestate contendit fuisse incognitam. Attamen, ut

(1) Vide Notas Baluzii ad Concilia Galliae Narbon. pag. 33.

ut notat Lindenbrochius in Glossario ad leges antiquas, *vox illa etiam temporibus Caroli Magni usitata erat. Ut mirum sit*, inquit, *virum multae & variae lectionis id negare ausum*. Loquitur de Baronio. Sed ad episcopatuum concessionem significandam nondum erat instituta, ut suo loco dicetur.

VIII. Sextum argumentum robustum est: quod petitur ex Romani Pontificis electione, quae Caroli aetate & in exordio principatus Ludovici Pii libera fuit ab interventu Principis. Non moror edictum Ludovici Pii, quod adducit, quoniam illo non excluditur necessitas consensus regii post electionem. Solo testimonio Flori Magistri nitor, cuius verba describit ad annum DCCCXIII. *In Romana Ecclesia*, inquit, *usque in praesentem diem cernimus absque interrogatione Principis, solo dispositionis* (adde *divinae*) *iudicio, & fidelium suffragio, legitime Pontifices consecrari* (2).

IX. Nos vero, huius synodi falsitatem ostendi posse putamus tribus aliis argumentis. Primum est, quod isto decreto tribuatur Carolo patriciatus dignitas, quam tamen iure hereditario possidebat ex pactis initis inter Pipinum Regem & Stephanum Papam. Quare a Stephano quarto & antea a Paulo primo Hadriani decessoribus in litteris ad eum datis dicitur Patricius Romanorum. Unde Romam accedens isto anno DCCLXXIV. fuit susceptus ab Hadriano *cum venerandis crucibus & signis, sicut mos est Exarchorum aut Patriciorum Romanorum*, ut observavit Anastasius. Secundum petitur ex testimonio Flori magistri in tractatu de electione Episcoporum, quem scripsit circa annum octingentesimum vigesimum, ubi consensum Regis consuetudine inductum docet. Incognita ergo fuit illi erudito viro haec constitutio Hadriani & universalis synodi. Adde Lupi Ferrariensis epistolam: qui de iure Regum in electionibus stabiliendo tractans, omne robur trahit a concessione Zachariae, ut ostensum fuit superius. Recentior erat & firmior auctoritas Hadriani & synodi universalis: quam, si exstitisset unquam, Lupus non omisisset. Tertium argumentum suppeditant duae Hadriani epistolae, datae ad Carolum; ex quarum altera anno DCCLXXXIV. scripta docemur, Episcoporum in regno Longobardico constitutorum ordinationes ab Hadriano factas post cleri & plebis decretum ad se missum. Ex altera anni DCCLXXXVII. addiscimus Caroli desiderium, ut Episcopi Ravennatis electio non fieret absque Missorum suorum interventu. Cui respondet Hadrianus, id nunquam factum; sed morem istum observatum etiam temporibus Pipini Regis, ut decreto cleri atque plebis ad sedem Apostolicam perlato, proprium antistitem sibi consecrandum Ravennates peterent.

X. Attamen licet de vitio seu potius falsitate huius synodi constet, no-

(2) Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag. 152.

nolim Sigebertum imposturae reum facere. Etenim ille habet auctorem, quem laudet, Leonem VIII. sedis Apostolicae invasorem. Eius constitutio, in Romana synodo edita in gratiam Ottonis primi, exstat apud Gratianum & apud Theodoricum Nihemum: quam falsi quoque arguere nititur vir summus, sed nullo argumento. Quin potius vix de illius veritate dubitare licet, si rei tunc gestae ordo consideretur. Otto Imperator Romam accessit anno DCCCLXIII. cuius adventu territus Ioannes XII. Papa clam ex urbe discessit. Quid post haec gestum fuerit, narratur apud Luitprandum lib. VI. cap. VI. *Cives vero*, inquit, *sanctum Imperatorem cum suis omnibus in urbem suscipiunt, fidelitatemque promittunt, haec addentes & firmiter iurantes, nunquam se Papam electuros aut ordinaturos praeter consensum atque electionem Domini Imperatoris Ottonis Caesaris Augusti filiique ipsius Regis Ottonis.* Coacta dein synodo, Ioannes evocatus quum huic conventui sistere se noluisset, depositus est per summam audaciam, & Leo octavus eius loco substitutus. Quum autem Otto se recepisset Spoletum, Ioannes in urbem rediit; Leone fuga sibi consulente, quem deposuit Ioannes; & ipsemet paullo post infeliciter periit. Eius loco Romani elegerunt Benedictum quintum. Sed Imperator comparato exercitu Romam repetiit. Statimque collecta synodo, Benedictus damnatur, periurii crimine inter cetera illi exprobrato, ut testis est idem Luitprandus. *Numquid inficiari potes*, aiebat Leo Papa, *praesenti Domino Imperatori iuramento promisisse, nunquam te cum ceteris Romanis Papam electurum aut ordinaturum absque illius filiique sui Ottonis Regis consensu?* Quid aliud exspectandum erat post ista, quam ut Romanorum promissio, poena Benedicti iam sancita, ipsius quoque Leonis pontificatum gerentis auctoritate in synodo confirmaretur, ut factum docent constitutionis tunc editae verba concepta apud Gratianum. Ceterum Leo, dignitati suae consulere volens, ostendit, nihil novum a se in Ecclesiam inferri, sed sequi se Hadriani exemplum, qui similem praerogativam Carolo contulit. *Ad exemplum*, inquit, *beati Hadriani Apostolicae sedis antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum patriciatus dignitatem & ordinationem Apostolicae sedis & investituram Episcoporum concessit.*

XI. Post Leonis octavi testimonium Sigebertus non poterat dubitare de facti veritate. Epocham sive temporis consignationem addidit de suo. Patriciatus collatio adegit illum, ut, quantum fieri posset, rem promoveret ad exordia regni Carolini. Potuisset ponere synodum in primo adventu Caroli. Sed Ticinum tunc obsessum erat, nondum captum. Porro iuxta Leonis verba concessae fuerant electiones Carolo Regi Francorum & Longobardorum. Quare exspectandum fuit tempus adepti regni Italiae, post deditionem Ticini & Desiderii Regis. Itaque ut omnia congruerent, commentus est secundum Caroli adventum

tum post Papiam captam. Habitam quoque synodum ab Hadriano scripsit, ex eodem Leonis rescripto, quod integrum exstat apud Theodoricum Nihemum, licet mentio synodi desit apud Gratiani compendium. Quod autem Sigebertus addit de numero Episcoporum & Abbatum, necessum est, ut e penu sua depromserit, volens synodo auctoritatem quamdam ex illo numero centum quinquaginta trium Episcoporum & Abbatum addere. Sed de Leonis constitutione eiusque sententia dicendum erit suo loco, quum ex verbis eius investiturarum episcopalium usus manaverit.

CAPUT XIII.

De antiqua electionum forma per Ludovicum Pium restituta, & prohibita nundinatione Episcopatuum.

SYNOPSIS.

I. Ludovicus Pius Imperator in integrum restituit electionum formam. Notatus Ansegisus Abbas, qui leges Capitularium confudit.

II. Oppressa enim antea erat electionum libertas. E proprio clero eligi debere Episcopos, constituit, & absque pecuniae datione. Olim lege generali Episcopi eligebantur e clericis dioeceseos. Cur ita placitum.

III. Leo primus praecipit, ut ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconis Episcopus eligatur. Subdiaconos quoque eligi permisit Urbanus secundus, itemque Innocentius tertius. Presbyteros quoque rusticanarum paroeciarum eligi posse, docet Ludovicus Pius.

IV. Tum praecipit, ut electiones in futurum peragantur absque datione munerum. Quod aulam praecipue respicit, quae pretio plerumque sacerdotia addicebat. Probatur ex Gregorio Turonensi.

V. Veteres illam sacerdotiorum nundinationem severissime prohibuerunt.

VI. Sub pretio enim redigi non debet gratia, quae vendi non potest, ut inquit Concilium Chalcedonense. Illa tempestate χειροτονία complectebatur electionem personae & consecrationem & in Ecclesia certa institutionem. Explicatus canon Chalcedonensis. Unde commercium vendendorum sacerdotiorum simoniaca haeresis dicta est a Gregorio magno.

VII. Electionem & ordinationem obnoxias esse crimini simoniae, probatur auctoritate Leonis Imperatoris.

VIII. Iustinianus quoque venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Usum tamen enthronisticorum approbavit. Explicatur eius Novella. Notatus Gothofredus I. C.

IX. Clerici pro insinuatione persolvebant emphanistica. Iustinianus explicatus in Novella LVI.

X. Auctoritate Gregorii magni vetitum est, ne quid ordinatoribus aut clericis ministrantibus daretur pro ordinatione, neque notariis ob traditionem chartarum.

XI. Florentini Iurisconsulti publice olim docuerunt, praebendas vendi posse absque simonia. Sed summorum Pontificum decretis iugulata est sententia illa.

XII. Aevo Caroli magni, Presbyteri sine titulo ordinati pretio comparabant Ecclesias. Quae audacia repressa tum fuit in Concilio Turonensi.

ADDITIO.) Emendatum caput A multis, *ext. de aetate & qualit. ordin. Subdiaconos quoque ad episcopatum eligi posse, pronuntiavit Urbanus secundus in Concilio Beneventano. Notantur Correctores* Ro-

Romani, qui hanc Beneventanam synodum interpretantur de ea, quae sub Victore tertio habita est. Eduntur acta Concilii Beneventani sub Vrbano secundo habiti.

I. POst propagatam feliciter per diversas provincias victricibus Caroli armis Christianam fidem, & constitutam in plerisque capitibus ecclesiasticam disciplinam, Ludovicus Imper. eius filius in exordio regni obscuratam vel potius exstinctam electionum formam, petentibus Episcopis, in integrum restituit. Quod ille praestitit anno DCCCXVI. edicto suo, quod Aquisgrani edidit post habitam eo loco celeberrimam Episcoporum synodum; nuncupavitque Capitulare, usitato illa aetate vocabulo, eo quod decisiones illo comprehensae per capita sive capitula digestae essent. Confuderat Ansegisus Abbas, qui quatuor libros Capitularium collegit, hoc Ludovici Capitulare cum alio, quod Aquisgrani editum fuerat a Carolo anno septingentesimo octuagesimo nono. Sed ista discrevit subtiliter vir eruditissimus Iacobus Sirmondus tomo secundo Conciliorum Galliae. Quae distinctio magnam lucem adfert iis, quae de electionibus a Carolo neglectis superius disputata sunt & postea dicentur.

Ludovicus itaque capite tertio Capitularis, quod est caput octuagesimum quintum libri primi Capitularium, precibus Episcoporum exoratus, seu, ut ille loquitur, ordini ecclesiastico assentiens, electionum veterem usum restauravit: *Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiretur honore, adsensum ordini ecclesiastico praebuimus; ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundum statuta canonum de propria dioecesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitae meritum & sapientiae donum eligantur, ut verbo & exemplo sibi subiectis usquequaque prodesse valeant.*

II. Oppressam antea fuisse significat electionum libertatem: quippe quod hic decernit, id agere se profitetur, ut Ecclesia suo liberius potiretur honore. At vero non solam votorum libertatem restituit: sed etiam singularum Ecclesiarum & clericorum in eis ministrantium dignitati consuluit, iuxta veterum canonum praescriptum. E proprio clero eligi debere, & absque pecuniae datione, constituit. Quibus verbis priorum temporum perturbationem suggillat. Vetus est & recepta in Ecclesia regula, clericos post emerita plurium annorum in presbyterii aut diaconii gradibus stipendia ad suarum Ecclesiarum episcopatus evehendos, nec clericis extraneis, neglecto proprio clero, eas dignitates conferendas. Quam formam ad Apostolorum canones, id est, ad consuetudinem antiquam a temporibus Apostolorum ductam, refert Iulius primus apud Athanasium apologia secunda. Conqueritur de Gregorii ordinatione contra canones facta, non solum, quod Athanasio viventi superpositus esset ab Orientalibus, sed etiam quod extraneus esset ab Ecclesia Alexandrina, illique penitus ignotus; addens,

ne canones Apostolorum solverentur, oportuisse ab Episcopis provinciae constitui aliquem ex ipso sacrario, ex ipso clero: *ἀπ' αὐτου του ἱερατειου, ἀπ' αὐτου του κληρου. και μη νυν τους ἀπο των Ἀποστολων κανονας παραλυεσθαι.* Cuius instituti ratio una afferri potest e Gregorio Nazianzeno, oratione quando assumtus est in concordia patris; quoniam noto & familiari gregi praeesse iucundius est, quam externo & alieno, addam etiam & Deo carius.

III. Sed potior est Caelestini ratio, qui gravem iniuriam fieri clericis, docet, si peregrini illis praeferantur. Haec enim sunt eius verba in epistola ad Episcopos Viennenses & Narbonenses: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit reperiri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito praeferantur. Habeat unusquisque clericorum suae fructum militiae in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit aetatem. In aliena stipendia minime alter obrepat; nec alii debitam alter sibi audeat vendicare mercedem.* Quare Leo I. decernit epist. LXXXVIII. ut ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae, vel ex Diaconis, optimus eligatur. Vrbanus secundus & Innocentius tertius in hunc numerum adlegerunt etiam Subdiaconos. Idem Leo primus epistola centesima ortatur Gennadium Constantinopolitanum, ut enitatur, quatenus *Alexandrinis ex clero suo catholicus Episcopus consecretur, iuxta veterem morem.* Gratianus in hanc sententiam testimonia adducit, praeter Caelestinum, Gregorii & Pelagii dist. LX. & LXI. Ex quorum auctoritate hausit Concilium Remense anno DCXXX. ut desideret *loci indigenam* eligi, canone ultimo. Quod ita explicuit Ludovicus Pius in hoc Capitulari, ut ad dioecesim integram hoc porrigat, id est, ad Presbyteros quoque rusticanarum paroeciarum, nec ad solum civitatis clerum restringat. Quod secutum est Concilium Valentinum tertium anno DCCCLV. canone VII. cum aliqua explicatione. *Vt in clero, aut in dioecesi certe ipsa, vel si opus sit, in vicinia ipsius, probata persona quaeratur & eligatur.* Hoc remedio & ius vetustum restitui & aulicorum cupiditates reprimi posse, non desperabant.

IV. Altera huius capituli clausula spondet electiones in futurum absque munerum datione peragendas. Quod aulam praecipue respicit, quae pretio plerumque sacerdotia addicebat (1). Observatum illud a Gregorio Turonensi capite sexto de vitis patrum: qui quum scripsisset, Arvernos Galli electionem a se factam a Theodorico Rege ut confirmaretur, muneribus emeruisse, ait, *tunc germen istud iniquum coepisse pullulare, ut sacerdotium aut venderetur a Regibus, aut compa-* ra-

(1) Vide Notas Baluzii ad Lupum Narbon. p. 33. Ferrar. p. 482. & ad Concilia Galliae

raretur a clericis. Exemplum ductum fuit a Regibus Gotthorum in Italia: qui confirmationes electionum ad se quum traxissent, fisco suo certam solidorum quantitatem ab electis, quae antea pauperibus erogabatur, inferri iusserunt, apud Cassiodorum Lib. IX. epistola XV. Quod secutus est Iustinianus, & reliqui Imperatores, saltem in Romanae Ecclesiae ordinatione. Etenim decreto suo electionem non confirmabant nisi soluta auri quantitate consueta; a qua necessitate Constantinus Pogonatus, petente Agathone Papa, sedem illam liberavit, apud Anastasium; ex quo Gratianus: *ne turpissimi lucri cupiditate allectus, sponsam Christi captivam faceret*, ut conquerebatur de vitiosa illa exactione Gregorius magnus in psalmum quartum.

V. Complectitur quoque clausula illa Capitularis quoscumque, qui ad ordinationem concurrunt, clericos, populum, & Episcopos. Integras enim & puras a pecunia & muneribus quibuscumque ordinationes esse plerisque canonibus, decretis, & legibus publicis, atque poenis inflictis, antiqui sanciverunt. Vetustissima est, quae habetur in Apostolicis canonibus, constitutio can. XXX. ex versione Dionysii: *Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiiciatur & ipse & ordinator eius, & a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon magus a Petro*. Basilius quoque hanc nefandam avaritiam corripuit epistola sua canonica. Sed locum habere non potuit, nisi in provinciis Dioeceseos Ponticae. Quare in Dioecesi Asiana mos iste invaluerat, ut pecuniis ordinationes omnes redimerentur. Quod quum ab Antonino Ephesino Episcopo Dioeceseos illius Exarcho impudenter gereretur, qui pro modo redituum pecunias exigebat teste Palladio, Ioannes Chrysostomus Ephesum se contulit, ut castigatis eius criminis reis, morbo mederetur in posterum (2). Sex itaque, Antonino cognitione pendente defuncto, Episcopos deposuit: qui quum *iuxta morem receptum* pecunias a se datas docuissent, obtinuerunt ius repetendi eas ab heredibus Antonini. Alioqui enim non fuisset illis data conditio ob turpem caussam. Sed Concilium Chalcedonense canone secundo tantum nefas Ecclesiae universalis auctoritate confodit, prolata & extensa poena depositionis in gradus omnes clericatus & in officiorum ecclesiasticorum promotiones, si fiant per turpem lucri negotiationem, & adhibito anathemate in monachos & laicos criminis participes.

VI. Ratio prohibitionis designatur in canone illo his verbis, *sub pretio redegerit gratiam, quae non potest vendi*, τὴν ἄπρατον χάριν. Quod significare vult, hoc est. Quum illa aetate ordinatio sive χειροτονία complecteretur electionem personae atque illius consecrationem per impositionem manuum ipsamque in Ecclesia certa institutionem, (unde necessarium est, ex canone sexto Chalcedonensi ordinandos ad aliquam

 Ec-

(2) Vide lib. 6. cap. 10. §. 2.

Ecclesiam specialiter *pronuntiari*, *ἀνακηρύττεσθαι*) totum illud negotium a digniori parte nomen sumsit χειροτονίας sive ordinationis, quae manu imposita ordinem confert. Quare quum pars illa principalis, ad quam duae aliae referuntur per connexionem necessariam, Spiritus sancti gratiam donet, non potuit cadere in commercium, ut docuit Petrus in repulsa Simonis. *Vivit Spiritus sanctus omnipotens Deus noster*, inquit Sidonius in concione libro septimo epistolarum, *qui Petri voce damnavit in Simone mago, cur opinaretur, gratiam benedictionis sese posse pretio mercari*. Reiectaeque sunt cavillationes Antonini Ephesini, qui reditus Ecclesiarum suae negotiationis caussam praetendebat, quum *pro modo redituum* pretia constitueret. Neque enim Ecclesiae tradebantur, nisi ratione ordinis, neque etiam electio antecedebat, nisi ad ordinem postea consequendum. Quare omnia comprehendebantur damnatione illa, quae gratiam commercio exponebat. Vnde simoniaca pravitas, immo etiam haeresis dicta est a Gregorio primo passim; qui in electione personae eam committi docet, ne quis eam in sola manuum impositione venali versari sibi persuadeat. Vnde in elegantissima epistola ad Syagrium *lib.* 7. *epist.* 110. data anno DXCIX. haec sunt illius verba: *In sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat, sit simplex sine venalitate consensus, pura praeferatur electio, ut ad summa sacerdotii non suffragio venditorum provectus, sed Dei credatur esse indicio*. Probat autem vetitam hanc negotiationem, quoniam Dei donum vendi non potest; deinde quoniam, quod gratis acceptum est, gratis est dandum. Quem Matthaei quoque locum, sumtum ex capite decimo, urferat in hac caussa Gennadius Patriarcha CP. in Concilio Constantinopolitano, anno CCCCLXIX. libro tertio Iuris Graeco-Romani. Decreto suo vafram illorum interpretationem excludit, qui fraudem faciebant Concilio Chalcedonensi, pecuniis datis post ordinationem. De utroque enim tempore antecedenti & subsequenti docet, intelligendum esse canonem. Et consuetudinem contrariam abolet, quae in provincia Galatiae invaluerat.

VII. Plane utramque partem & electionis & ordinationis obnoxiam esse huic crimini simoniae, docent diserta Leonis Imperatoris verba (3): *Nemo gradum sacerdotii pretii venalitate mercetur. Quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, aestimetur ..... nec pretio sed precibus ordinetur antistes*. Infra: *Si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniae interventu subiisse, aut ut si quis, ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & laesae maiestatis accusatione proposita a gradu sacerdotii retrahatur*.

VIII. Iustinianus quoque constitutionibus aliquot venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Vsum tamen quem-

(3) *L. Si quemquam*. C. de Episc. & Cleric.

quemdam ante suam aetatem inductum de enthronisticis solvendis quibusdam adhibitis cautionibus approbat in Novella CXXIII. cap. III. cuius loci genuinum sensum, non omnibus obvium, patefaciemus. Episcopi ordinati, etiamsi Patriarchae essent sive Metropolitani, certam pecuniae summam Archipresbytero sive Archidiacono ordinatoris tradebant, illis exsolvendam, quibus competebat ex more; tripli poena decreta in eos, qui pretium constitutum excederent. Modus illius in Patriarchis non excedit viginti libras auri, in tenuioribus vero episcopatibus trecentos aut ducentos solidos vel circiter pro modo redituum (4). Putabat Gothofredus, in usum Ecclesiae & pauperum hanc quantitatem conferendam; quoniam eorum curam gerebant Archipresbyter & Archidiaconus, quibus erat tradenda: quod potest iuvari ex septima synodo, quae Ecclesiis dandi, & ex Gregorio in dicta epistola, qui pauperibus erogandi morem ab ordinatis servatum commemorant, licet damnent. Sed non opus est coniecturis, quum sint aperta Novellae verba; quae partem quantitatis illatae Episcopis ordinatoribus, alteram vero partem clericis ministrantibus & notariis attribuit. Ius illud dicitur a Iustiniano συνήθεια, sive specialius *inthronisticum*, quod Iulianus Antecessor vertit *cathedraticum*; differtque toto genere a cathedratico, id est, a duorum solidorum praestatione, quam in synodis Presbyteri subditi Episcopo deferebant, cuius meminit Concilium Bracarense secundum canone secundo. Vnde Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus hoc caput Novellae recte inscribit περὶ συνηθειῶν ἤτοι ἐνθρονιστικῶν ἑκάστης Ἐκκλησίας. Ex nomine apparet color quaesitus huic pecuniariae praestationi. Inthronisticum dabatur ratione throni sive cathedrae adeptae. Missio enim illa in possessionem dicitur a Graecis ἐνθρονισμὸς, quam recentiores in Canonicis a stallo chori dicunt installationem. Sane videbatur aequum, a sumtibus itinerum Episcopos relevari, qui e dissitis civitatibus ad metropolim accedebant, ibique dies aliquot transigebant ad ordinationes peragendas, & honorarium aliquod clericis ministris tribui. Ceterum Iustinianus non induxit has praestationes, sed potius ad legitimum modum coërcuit: *Ne ex talibus occasionibus debitis Ecclesiae praegraventur & sacerdotia venalia fiant*, ut loquitur in Novella.

IX. Nec omittendum hac Novella cap. XVI. concedi quoque clericis ab Episcopo ordinatis, ut consueta salaria solvant, emphanisticorum sive insinuativorum nomine, clericis, quibus dari solitum erat, ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐμφανείας, *pro insinuatione sua*, id est, quod clericorum in matricula nomina descripsissent & insinuassent actis ecclesiasticis. Ea tamen lex est adiecta, *ut anni unius diaria*, sic vertit Iulianus, *non excedentes summas praestent*. Quam insinuativorum solutionem tolerat Iustinianus in maiori Ecclesia Constantinopolitana, sed non in ceteris Ec-

(4) Vide supra lib. 6. cap. 10. §. 4.

Ecclesiis, Novella quinquagesima sexta. Quod ultimum non intelligitur de omnibus omnino Ecclesiis, (id enim contrarium esset Novellae CXXIII.) sed de oratoriis urbis Constantinopolitanae, ut colligi potest ex verbis Iuliani Antecessoris num. CXCI. *Si quis in Constantinopolitana civitate clericus fuerit factus, siquidem magnae Ecclesiae clericus sit, emphanistica praestet, quae ex consuetudine praestari oportet. Sin autem alterius oratorii clericus fuerit, nihil ab eo emphanisticorum nomine exigatur*. Illud etiam hinc probatur, quod Iustinianus Defensores Ecclesiae Constantinopolitanae hortatur, ut huius legis exsecutioni invigilent, scilicet in urbe. Neque enim in aliis episcopatibus aliquid poterant. Vetus scholion Graecum ad Novellam istam in collectione Ioannis Scholastici observat, *has praestationes legitimo iure fieri, postquam Imperator, qui saecularium rerum est dominus, illas approbavit. Non enim ob ordinationis gratiam pecunia accipitur, neque propterea indigni admittuntur; sed honorarii & beneficentiae vice praebetur modicum illud, quod lege definitum est*.

X. Sed auctoritate Gregorii magni in synodo Romana vetitum fuit, commoda ulla ordinatoribus aut clericis ministrantibus pastelli nomine vel notariis ob traditionem chartarum, aut alia quacumque occasione praeberi. Cuius constitutionis occasione de simonia evellenda scripsit ad Episcopos & ad Reges Galliae, ad Metropolitanum Corinthi & provinciae Hellados Episcopos, ad Episcopos Epiri, ad Hesychium Episcopum Hierosolymorum, & ad Eulogium Alexandrinum (5). Praeiudicii istius rationem quamdam habuisse videntur Orientales, quum decimo capite mandatorum, quae Patriarchae tradunt ordinatis a se Metropolitis, statuant, ut ἐνθρονιστικὰ (sic enim vocant praestationes illas) non detur Episcopo ordinatori, sed clericis pauperibus, libro sexto Iuris Graeco-Romani. Ceterum in Occidente & Chalcedonensis synodi canon & Gregorii magni decretum a sequentibus Pontificibus & a posterioribus Conciliis Gallicanis & Hispanicis saepissime confirmata sunt.

XI. Emersit tandem nova Florentinorum Iurisconsultorum opinio sexcentis abhinc annis, postquam ordinatio a beneficiorum datione distingui coepit; qui nullum simoniae vitium praebendarum emtioni subesse aperte docebant: quod crimen in sola gratiae spiritualis, quae iam in ordinatione tradita erat, nundinatione constituebant, quum reditus praebendarum saeculares essent & in commercio positi. Quod merito decretis Pontificum statim & postea confutatum fuit. Ius enim fruendi his reditibus pendet ex gratia spiritali collata in ordinatione; cui fit iniuria, si pecuniae vi ad exercitium redigatur. Porro addici alicui speciali Ecclesiae est pars ordinationis, ut superius diximus, ac

(5) Gregor. lib. 4. ep. 51. 53. 56. lib. 9. epist. 40. 51. 53. & 54. lib. 11. ep. 46. 5. epist. 7. lib. 7. epist. 5. 113. 114. lib.

ac proinde institutio illa, sive *pronuntiatio*, non potest emi, nec vendi, iuxta Concilium Chalcedonense, estque vera & manifesta simonia. Quod Abbo Floriacensis demonstrabat exemplo vinculi, quod est inter animam & corpus, animae ordinationis gratiam & corpori praebendam comparans (*6*).

XII. Temporibus Caroli magni morbus ille invaluerat, ut a Presbyteris sine titulo ordinatis Ecclesiae pretio compararentur. Sed qui facinus illud aggrediebantur, non docebant legitime fieri, ut tentatum postea a Florentinis. Ceterum audacia emtorum repressa est canone XV. Concilii Turonensis habiti anno DCCCXIII.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

I. VEtus Ecclesia, ut adnotatur in hoc capite, Presbyteros tantum & Diaconos admittebat ad episcopatum, exclusis prorsus clericis inferioris ordinis. Primus omnium, ut vulgo existimant, Vrbanus secundus (non autem primus, ut perperam habetur in capite *A multis*. extra de aetate & qualitate ordinandorum) Subdiaconos quoque eligi permisit, opportunitate exigente, si tamen consensus accesserit Metropolitani Ecclesiae vacantis vel Romani Pontificis. Decretum id in *Beneventana synodo Vrbani Papae capitulo primo* adnotat Ivo Carnotensis Episcopus in parte quinta Decreti cap. LXXII. & lib. III. Pannormiae cap. V. Verum quum Concilium illud esset ignotum iis, qui sub Gregorio XIII. emendationi librorum iuris canonici operam dederunt, Concilium Beneventanum ab Ivone laudatum admonuerunt intelligendum esse de synodo Beneventana, quae tempore Victoris tertii, cui Vrbanus secundus successit, habita est. Falsi sunt autem illi vehementer. Nam in actis Concilii illius Beneventani, quae exstant apud Leonem Ostiensem, nulla istius rei mentio reperitur. Sed ea constitutio legitur in plurimis codicibus manuscriptis sub nomine Vrbani secundi in Concilio Beneventano, tum etiam apud Ivonem & Gratianum & in libris Decretalium. Quod evincit, coniecturam Correctorum Romanorum esse vanam, omninoque caput istud esse restituendum Vrbano secundo.

II. Hic locus me admonet, ut captata occasione emendem breviarium canonum synodi Claromontanae, quod exstat in libro nono historiae ecclesiasticae Orderici Vitalis. Nam ille describens canones illius Concilii in epitomen a se redactos, quum ventum est ad constitutionem de electione Episcoporum, his omnino verbis reddidit canonem Concilii Claromontani: *Nemo in Episcopum eligatur, nisi aut Presbyter aut Diaconus aut Subdiaconus, & cui dignitas natalium suffragetur, nisi maxima necessitate & licentia summi Pontificis*. Non cepit Ordericus sensum verborum Vrbani, a quo longissime recedit. Quippe Vrbanus Subdiaconos non aliter eligi permisit, quam in casu maximae necessitatis, & cum licentia Romani Pontificis vel Metropolitani, ut patet ex canone primo Concilii Beneventani. Ordericus autem refert, illum statuisse, uti nemo in Episcopum eligeretur, nisi qui Presbyter esset vel Diaconus aut Subdiaconus. Itaque Ordericus Subdiaconos ponit in regula, quum illos Vrbanus ponat in exceptione. Deinde Vrbanus omnino prohibet, inferioris ordinis clericos, id est, eos, qui infra Subdiaconos sunt, eligi in Episcopos. Sed Orderici breviarium illos quoque eligi sinit *maxima necessitate & licentia summi Pontificis*. Quod alienum esse a mente Vrbani, & res ipsa clamat, & docet praeterea ma-

(*6*) Vita S. Abbonis cap. 8.

manifeste vel unicum caput *A multis*. Cur enim etiam Innocentii tertii pontificatu dubitatum adhuc esset, an Subdiaconi eligi possent in Episcopos, si clerici quoque inferioris ordinis eligi poterant auctoritate constitutionis Urbani (1)? Denique in eo etiam peccavit Ordericus, quod heic omisit personam & dignitatem Metropolitani, cuncta ad summum Pontificem referens; quum tamen Urbanus, Subdiaconorum caussam tractans, eos ita eligi permiserit, si consensus eorum Metropolitani accederet. Attamen quamvis Ordericus a sententia sensuque Urbani multum recesserit in hoc loco, eius testimonio habemus renovatum in synodo Claromontana fuisse hunc canonem Beneventanum, adeoque verissimum esse, quod adnotatum est in veteri codice MS. monasterii Anianensis, confirmata nimirum in eodem Concilio fuisse capitula superiorum omnium Conciliorum, quae per eumdem Papam, aut Melphiae aut Beneventi, aut Troiae, aut Placentiae celebrata sunt (2).

III. Puto autem, Urbanum ad condendum istum canonem permotum esse ex eo, quod videret, Subdiaconos ac sequentes Clericos interdum eligi in Episcopos absque Romani Pontificis auctoritate; ideoque decretum ea de re sanciendum esse existimavit, ut, quoties ista deinceps tentarentur, fieri viderentur auctoritate Romani Pontificis. Quam coniecturam ut adiuvem, ostendendum est aliquot exemplis veterum temporum, Subdiaconos & inferioris ordinis Clericos interdum ad episcopalem dignitatem vocatos esse ante constitutionem Urbani. Initium autem faciemus a Iordano Episcopo Lemovicensi. Quum Geraldus vacuam fecisset sedem Lemovicensem anno vigesimo supra millesimum, avaritiaque & ambitio irreperet in animos eorum, penes quos erat aliqua vis & auctoritas in eligendo novo Episcopo, Guillelmus Aquitaniae Dux, ut his malis occurreret, summam electionis in se trahens, habito conventu apud S. Iunianum in Lemovicibus, *ibi Dei nutu*, inquit Ademarus Cabanensis, *elegit in episcopatus honore Iordanum Praepositum Ecclesiae sancti Leonardi, magnae nobilitatis & simplicitatis virum*, tum in subdiaconatu constitutum; eaque electio summo omnium applausu excepta, nullius querelam provocavit, nemo questus est, illam factam esse contra canones, neque licuisse eum eligi, qui nondum Diaconus erat. *Sabbato dein medio Quadragesimae*, ut ait idem Ademarus, *Diaconus & Presbyter ordinatus est, crastina Dominica consecratus est ab Islone Episcopo Santonensi &c.*

IV. Ista sane tolerari potuerunt, quia Subdiaconi, quamvis olim non essent in sacerdotio constituti, sacris tamen altaribus administrabant, quemadmodum loquitur Urbanus. Sed contra regulas omnino fiebat, quum simplices Clerici ad episcopatum eligebantur. Quod Urbani secundi saeculo non semel factum esse, reperio. Primum, quod profero exemplum, editum fuit in persona Geraldi Episcopi Lemovicensis, cui Iordanus successit. Is ergo electus Episcopus anno millesimo & duodecimo, *consecratus est*, ut ait Ademarus Cabanensis, *Pictavis apud sanctum Hilarium mense Novembri pro omnibus gradibus ecclesiasticis a Gisleberto Episcopo, & in gradu pontificali a Siguino monacho Archiepiscopo Burdegalensi*. Adnotat idem Ademarus, gravem controversiam fuisse excitatam inter Episcopos, qui interfuerunt consecrationi istius Episcopi, *contradicentibus omnibus Episcopis, non esse auctoritatem patrum ordinationes graduum ab ostiario usque ad presbyterum fieri debere, nisi per ieiunia quatuor temporum anni, & tota quadragesima per dies sabbatorum usque in palmis*. Itaque contradictio fuit, non ob electionem aut ordinationem hominis, qui nondum erat in sacris ordinibus constitutus, quo tempore electus erat in Episcopum, sed quia ille a primo gradu ecclesiastico usque ad presbyteratum una die promotus fuerat contra canones, non servatis nimirum temporum intervallis, quae prae-
scri-

(1) Vide cap. *Miramur* de servis non ordinandis.
(2) Vide supra lib. VI. cap. 31.

scripta sunt post susceptum unum gradum ecclesiasticum ante, quam sequens ordo suscipi possit.

V. Secundum, quod reperio, exemplum editum fuit anno MLXXIII. in viro celeberrimo, Hugone videlicet Episcopo Diensi, qui dein Legatus fuit Apostolicae sedis & Archiepiscopus Lugdunensis. Electus ille in Episcopum Diensem *de Dei & Christi eius iudicio*, ut Cypriani (3) verbis ait Hugo Flaviniacensis, *de clericorum pene omnium testimonio, de plebis, quae tunc affuit, suffragio, de sacerdotum & bonorum virorum collegio*, quamvis primam tantum tonsuram haberet, approbatus tamen est a Gregorio VII. & ab eo ordinatus Episcopus. Testatur illud idem Hugo Flaviniacensis his verbis: *Non multo post ipse, qui commendabatur, advenit. Et quia solam clericatus tonsuram habebat, in mense Decembris per manum eius* (id est, Gregorii septimi) *usque ad presbyteratus gradum promotus est; quem hoc aliqui calumniatentur Romanorum, & promerent morem sanctae Romanae Ecclesiae, neminem, licet electum antistitem, a Papa ordinandum, nisi in eadem deserviret Ecclesia. Quod tamen in ipso Domnus authentica potestate sua fecit. Complacuerat enim sibi in illo anima eius. In quadragesima vero, sabbato in Presbyterum & sequenti Dominica ad Missas in Episcopum consecratus est.* In ista Romanorum querela adversus hoc Gregorii septimi facinus non arguitur praecipitata ordinatio, quae peracta erat servatis interstitiis. Nihil adversus electionem simplicis clerici. Illud tantum indignantur Romani, quod Gregorius Hugonem ordinasset absolute, hoc est, nulli Ecclesiae addixisset, quum eum ad ecclesiasticos ordines promovit; moris quippe esse in Ecclesia Romana, neminem, licet electus sit in Episcopum, a Papa ordinari posse, nisi in Ecclesia aliqua, in qua ministerium suum exsequatur, intituletur. Quod Gregorius non fecerat; qui Hugonem ea tantum de caussa ecclesiasticis gradibus insigniverat, ut deinceps consecrare Episcopum posset.

VI. Ex his, quae dicta huc usque sunt, colligitur, invidiosam per ea tempora visam non fuisse electionem eorum, qui nondum erant in sacris ordinibus constituti, & Subdiaconos inferiorisque ordinis clericos ad episcopatum vacatos fuisse ante decretum Urbani. Ea fortassis de caussa, ut antea dixi, constitutionem ille suam edidit in Concilio Beneventano, qua Subdiaconos eligi approbavit, non vulgo tamen, sed rarissime, & non sine Romani Pontificis vel Metropolitani licentia. Secundum hanc porro institutionem, quum anno MXCV. Sanson quidam Subdiaconus electus esset Episcopus Ecclesiae Wigornensis, & ad Anselmum Archiepiscopum Cantuariensem Metropolitanum suum venisset, iste electionem eius pro iure suo approbans, primum eum ad diaconatum & presbyteratum promovit, dein ad episcopatum, ut narrat Eadmerus in libro secundo historiae novorum (4). Contra, quum anno millesimo centesimo Belvacenses clerici elegissent Stephanum de Garlanda, Ivo Carnotensis de electione illa scribens ad Paschalem secundum (5), indignabundus illam exagitat, inter alia electionis vitia obiectans, electum esse hominem *procul a sacris ordinibus inventum*, utpote nondum Subdiaconum.

VII. Licet autem Urbanus secundus ista declarasset, adhuc tamen sub Innocentio tertio, hoc est, centum & amplius post Urbanum annis, dubitatum est, an Subdiaconus in Episcopum eligi posset: quam dubitationem sustulit Innocentius in capite *A multis* (6); in quo sancit, *ut Subdiaconus libere valeat in Episcopum eligi, sicut Diaconus vel Sacerdos*. Et tamen, etiam post decretalem Innocentii, fuere, qui contenderent, Subdiaconum non posse eligi in Episcopum. Huius rei probatio exstat in Chronico Montis Sereni pag. 13. ubi notatum est, Conradum, qui factus est

(3) Cyprian. ep. 52.
(4) Eadmerus pag. 35.
(5) Ivo Carnot. epist. 89.
(6) Innocent. III. lib. 10. epist. 164. Vide etiam cap. *Miramur*, de servis non ordinandis.

est Archiepiscopus Magdeburgensis post sanctum Norbertum, passum antea esse contradictionem ab aliquibus dicentibus, *non esse Subdiaconum eligendum*.

Nunc edendi sunt canones Concilii Beneventani, ab Vrbano secundo celebrati, cuius occasione digressi sumus ad explicationem istarum rerum. Sic ergo habent in veteri codice MS. monasterii Anianensis, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina, emendati ex aliis codicibus antiquis.

CONCILIVM BENEVENTANVM
habitum anno MXC.

ANno dominicae incarnationis MXC. indictione XIV. V. Kal. Aprilis, celebrata est synodus Beneventi, praesidente Domino Papa Vrbano, praesentibus Episcopis & Abbatibus, quorum numerus facile adnotari non potuit. Secundo igitur die hoc capitulum editum est (*).

Nullus deinceps in Episcopum eligatur, nisi in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatus atque presbyteratus. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse; super his solis praeceptum habemus Apostoli. Subdiaconos vero, quia & ipsi altaribus administrant, opportunitate exigente concedimus, sed rarissime; si tamen spectatae sint religionis & scientiae: quod ipsum non sine Romani Pontificis vel Metropolitani licentia fieri permittimus.

Item die secundo. Capellanos, qui contra statutum numerum in curiis sine consensu sui Episcopi militaverint, & decimas a laicis sine permissione Episcoporum obtinuerint, nos Sancti Spiritus iudicio sanctorumque Apostolorum auctoritate ab officio & beneficio interdicimus. Adclamatum est ab universis: Fiat. Fiat.

Item die tertio. Nullus omnino Episcopus transalpinum, vel transmarinum, vel quemlibet alienum clericum sine formata epistola & commendatitiis sui Episcopi litteris recipere aut in sua Ecclesia eum ordinare praesumat. Quod qui praesumserit, ut canonum contemtor, periculum sentiat gradus sui.

Praeceptum est etiam in eiusdem synodi die ultima. Nullus omnino laicus post diem cineris & cilicii, qui caput ieiunii dicitur, carnibus vesci audeat. Et omnes, tam clerici, quam laici, viri, quam mulieres, die illo cinerem supra capita sua accipiant. A die septuagesimae usque in octava sancti Paschae, vel a die dominici adventus usque in octavam Epiphaniae, matrimonia nullo modo contrahantur.

CAPVT XIV.

De iure regio, quo usus est Ludovicus Pius in Constitutionibus Episcoporum.

SYNOPSIS.

I. Investigandum nunc, an restituta a Ludovico Pio electionum libertas regii assensus necessitatem excluserit. Non abolitum fuisse, probatur ex Floro, qui sub eodem Ludovico floruit.

II. Referuntur eius verba, quoad electionem canonicam.

III. Tum etiam quoad assensum regium.

IV. Ex Floro colligitur, consultationem Principis tunc adhiberi solitam in electioni-

(*) Ap. Gratian. dist. 60. cap. *Nullus in Episcopum*.

nibus Episcoporum. Debere porro Principes assentiri electioni rite factae, nisi grave aliquid obsistat.

V. Perstringit autem Florus conatum Ludovici; qui clero & populo eos, qui sibi grati erant, commendabat, ab illis eligendos; sicque vota electorum anteveretebat.

VI. Consultationem ad Regem missam post electionem, probatur etiam ex caussa Ecclesiae Senonensis; quae explicatur. De dignitate Archicapellani.

VII. Quum itaque summam electionum ad se traheret Ludovicus, a Concilio Parisiensi monitus est, ut bonos rectores in Ecclesia constitueret.

VIII. Regium assensum in Italiam quoque intulit, contra morem Caroli magni. Tum electio Romani Pontificis subiecta erat ordinationi Imperatorum.

I. SVperest non inelegans quaestio ad plenam Capitularis explicationem, an restituta electionum libertas regii assensus necessitatem excluserit. Sane verbis edicti non est reservata, sed neque ademta. Quare quum assensus ille non solum consuetudine nitatur, sed canone quoque a Concilio Aurelianensi sic probatus fuerit, ut cum electionum libertate misceatur, proclivius est, ut dicamus, non abolitum hac lege. In quo non solis coniecturis agendum, quum habeamus disertum Flori magistri testimonium. Florebat hac aetate auctor iste, a Walfrido Strabone valde laudatus; qui sententiam suam de electionibus in fragmento quodam descripsit circiter annum DCCCXX. quod edidit Papirius Massonus, & ex eo illustrissimus Baronius; ex quo decerpenda sunt aliqua.

II. Ac primum, quae pertinent ad canonicam electionem, deinde, quae pertinent ad consensum Principis. *Manifestum est*, inquit, *omnibus, qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant, quae sunt illa, quae in ordinatione episcopali & sacrorum canonum auctoritas & consuetudo ecclesiastica iuxta dispositionem divinae legis & traditionem Apostolicam iubeat observari. Videlicet, ut pastore defuncto, & sede vacante, unus de clero Ecclesiae, quem communis & concors eiusdem cleri & totius plebis consensus elegerit, & publico decreto celebriter ac solemniter designaverit, legitimo Episcoporum numero consecratus locum decedentis antistitis rite valeat obtinere, nec dubitetur divino iudicio & dispositione firmatum, quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine & legitima observantia fuerit celebratum. Haec sunt, quae & in Conciliis patrum & in decretis Apostolicae sedis Pontificum statuta reperiuntur & comprobantur.* Mox laudato Cypriani loco de electione Cornelii subiungit: *Iuxta haec verba beati Cypriani ordinatos fuisse constat & legitime praefuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites absque ullo consultu mundanae potestatis a temporibus Apostolorum & postea per annos fere quadringentos. Ex quo autem Christiani Principes esse coeperunt, eamdem Episcoporum ordinationibus ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, quum unus Impe-*

 rator

rator orbis terrae monarchiam obtineret, ut ex omnibus latissimis mundi partibus, Asiae videlicet, Europae, & Africae, omnes, qui ordinandi erant, Episcopi ad eius cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra & rata ordinatio, quam sancta Ecclesia iuxta traditionem Apostolicam & religiosae observationis formam celebravit.

III. Quid autem sentiat de Regis assensu, qui tunc adhibebatur, sic explicat: *Quod vero in quibusdam regnis postea consuetudo obtinuit, ut consultu Principis ordinatio fieret episcopalis, valet utique ad cumulum fraternitatis, propter pacem & concordiam mundanae potestatis; non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem sacrae ordinationis, quae nequaquam regio potentatu, sed solo Dei nutu, & Ecclesiae fidei consensu, cuique conferri potest. Quoniam episcopatus non est munus humanum, sed Spiritu sancti donum, sicut ostendit Apostolus &c.* Mox: *Unde graviter quilibet Princeps delinquit, si hoc suo beneficio largiri posse existimat, quod sola gratia divina dispensat; quum ministerium suae potestatis in huiusmodi negotium peragendo adiungere debeat, non praeferre.* Deinde rem concludit his verbis: *Quae omnia, non ideo dicimus, quasi potestatem Principum in aliquo minuendam putemus, vel contra religiosum morem regni aliquid sentiendum persuadeamus; sed, ut clarissime demonstretur in re huiusmodi divinam gratiam sufficere, humanam vero potentiam, nisi illi consonet, nihil valere. Quapropter in sacris canonibus patrum, ubi plurimae caussae commemorantur, sine quibus episcopalis ordinatio irrita habenda est, de hac re nihil invenitur insertum.*

IV. Non existimavi superfluum huius auctoris verba proferre: quae duo eximie probant, & *consultum*, ut ille loquitur, sive consultationem Principis tunc adhibitam in electionibus Episcoporum, & modum, quem ille desiderabat a Principibus servari. Nempe, ut rite & legitime factae electioni assentirentur, nisi grave aliquid obsisteret, & ab ingerendis personis abstinerent, sive, ut Florus loquitur, ministerium suum in hoc negotio adiungerent, non autem praeferrent.

V. Perstringit non obscure, quod Ludovicus ipse, assensum suum amplificans, tentabat hoc tempore adversus libertatem electionum edicto suo firmatam. Commendabat enim eos, qui sibi grati erant, clericis & populis, ut decreto suo illos eligerent; sicque electorum vota suis litteris antevertebat. Exstat eius rei illustre exemplum in vita Friderici Episcopi Traiectensis. Anno quippe DCCCXXI. aut circiter, *Ricfridi obitu comperto, per legatos suos mandavit Traiectensis Ecclesiae senioribus, ut Fridericum sibi Episcopum deligerent, & electum cum summo honore ad ipsius palatium adducerent, nesciens, omnes Traiectenses id ante decrevisse, quod ipse & primates eius percuperent.*

VI. Enimvero praeter Flori testimonium, quo docemur, consultationem ad Regem missam post electionem, adducendae sunt epistolae Se-

Senonensis Ecclesiae ad Iudith Imperatricem, ad Hilduinum Archicapellanum, & Einhardum, apud Sirmondum in Appendice ad tomum secundum Concil. formula decima. Vacabat sedes Senonensis ex obitu Hieremiae Episcopi, qui acciderat anno DCCCXXVII. die VII. Decembris. Ecclesia licentiam a Ludovico obtinuit eligendi Episcopum e suo clero. Sed electum sibi oblatum Imperator reiecit; concesso tamen beneficio secundae electionis. Alter eligitur; qui repulsus est a Missis dominicis. Vnde Senonensis Ecclesiae clerici postulant ab Imperatrice, ut caussa suspendatur, donec electum ipsi deducant ad Imperatoris praesentiam; & tunc *discutiatur ac probetur*, inquiunt, *si nobis prodesse valeat, & in servitio vestro aptus esse possit, an minus*. Idem suppliciter postulant ab Hilduino Archicapellano, *ut dignationis eius iudicio aut suscipiatur aut reprobetur* (1). Pro iure enim sui muneris ecclesiasticas caussas in palatio distringebat Archicapellanus, ut docet Adalardus apud Hincmarum & inscriptio huius epistolae ad Hilduinum *sacris negotiis a Deo praelatum*. Ex huius caussae serie discimus, electionum formam cum regio assensu duplici coniunctam. Primus dabatur pro gerenda electione. Secundus pro admittenda electi persona; sic tamen, ut repelli posset. Porro inter ceteras caussas repulsae canonicas haec quoque civilis erat examini regio subiecta, *si minus aptus esset servitio Regis*, ut loquuntur Senonenses.

VII. Itaque quum ad se traheret electionum summam Ludovicus, prudenter monetur anno DCCCXXIX. a Concilio Parisiensi lib. III. cap. XXII. (quod refertur in addit. ad Capitul. lib. II. cap. XXIII.) ut magnum studium & solertissimam curam adhibeat in bonis rectoribus Ecclesiae constituendis. *Quia si aliter factum fuerit*, inquiunt, *& ordo ecclesiasticus suam non habebit dignitatem, & religio Christiana in multis labefactanda detrimenti sui iacturam patietur, & animae vestrae, quod non optamus, periculum generabitur.*

VIII. Neque vero se intra Gallias continuit in exercendo assensu suo; quin potius eum in Italiam quoque protulit, contra morem Caroli magni, qui a negotio electionum episcopalium in regno Longobardorum abstinuerat, ut superius monuimus. Fortasse tamen post adeptum imperium potestatem illam regiam in Italiae regno Carolus usurpavit; ut colligi posse videtur ex Floro, qui solam Ecclesiam Romanam & subiectas illi Ecclesias, id est, que pendent a Metropoli Romana, ab interrogatione Principis, id est, ab eius assensu electionibus praestando, immunes esse scribebat anno octingentesimo vigesimo. Obnoxiae ergo erant ceterae. Sed quae liberae relictae fuerant ab ea necessitate in Romana metropoli, factae sunt postea illi obnoxiae a Ludovico Pio. Ille quidem liberam electionem Romani Pontificis reliquit

(1) Vide lib. 4. cap. 7. §. 3. & Baluzii Notas ad Lupum Ferrar. pag. 386. 435. 443.

quit clero & populo edicto suo; quod tamen non pugnat aperte cum assensu regio. Post annum DCCCXX. electus Gregorius quartus *non prius ordinatus est, quam Legatus Imperatoris Romam venit, & electionem populi qualis esset examinavit*, ut legitur in annalibus Bertinianis (2); quod Platina etiam observaverat. Asserta quidem est tandem in libertatem posterioribus saeculis Romana Ecclesia. Sed quod in ea tunc inductum est a Ludovico, in ceteris Ecclesiis Italiae, non excepta etiam metropoli Romana & subiectis, locum habuit etiam Lotharii & sequentium Imperatorum temporibus; qui electiones canonicas, quas suo assensu & praesidio iuvare tenebantur, potestate sua turbarunt, sibique solis, conniventibus quoque Pontificibus Romanis, vindicarunt; cuius rei testimonia exstant apud Gratianum & passim in epistolis Ioannis octavi.

C A P V T XV.

De iure, quo Reges Galliae post Ludovici Pii tempora usi sunt in constitutionibus Episcoporum.

S Y N O P S I S.

I. In Galliis species quaedam electionum servata est. Nam Princeps electionem fieri concedebat. Dein, electione facta, facultates Ecclesiae committebat dispositioni electi, suisque litteris ad Metropolitanum & coepiscopos ordinandum transmittebat.

II. Adsuerunt verba Hincmari, quibus respondet ineptis quorumdam sermonibus, qui eligendum illum dicebant, quem Rex vellet. Ait autem, in electione Episcoporum assensionem Regis esse, non autem electionem, quae pertinet ad Episcopos.

III. Ait praeterea Hincmarus, Bellovacenses amisisse ius electionis, quoniam tres incongruos elegerant, ab Episcopis postea reprobatos. Vtitur autem auctoritate canonis Laodiceni.

IV. Eodem sensu canonem illum explicuerat idem Hincmarus in epistola ad Bellovacenses. Ob electionem indigni ius eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari, sed Odacri electionem pertinaciter propugnavit adversus Hincmarum.

VI. Idem Hincmarus aperte docet alibi, quidnam Principi competat in electione Episcoporum, consensus videlicet.

VII. Describuntur ritus electionum, prout obtinebant aevo Ludovici Pii & Caroli Calvi.

I. SEd in Galliis constantia Episcoporum factum est, ut species saltem electionum, etsi non vis integra, permaneret, temperata regia auctoritate, & conciliata, quantum fieri potuit, cum iure canonico. Quaenam essent Ecclesiae & Principis partes in electionibus post Capitulare Ludovici Pii, iuxta illius sententiam eleganter docet synodus congregata anno DCCCLXXXI. apud martyrium sanctae Macrae, in litteris, quas per Episcopos transmisit ad Ludovicum III. Regem; cu-

(2) Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 124.

cuius verba recitat Hincmarus in epistola duodecima editionis Sirmondi. Sed prius ponenda est species. Vacante Ecclesia Belvacensi, clerus & plebs elegit Fromoldum, insipientem & improbum hominem; quem synodus sibi oblatum repulit. Clerus vero & plebs eiusdem Ecclesiae in Odonis eo munere indigni personam decreto suo consensit, quam ab ista synodo probari contendebat. Rex Ludovicus non solum consensum suum adhibuerat, sed Odonem quoque suggesserat eligendum. Synodus autem vetusta Episcoporum iura industrie accersit, Metropolitano & Episcopis provincialibus electionem deberi, consensum vero clero & plebi: ad Principem duo pertinere, tum, ut electionem fieri petentibus clero & plebi concedat, tum, electione facta, ut facultates Ecclesiae, quae sub illius sunt tuitione, electi dispositioni committat, suisque litteris ad Metropolitanum & coëpiscopos ordinandum transmittat. Haec sunt verba litterarum synodi de caussa Belvacensi apud Hincmarum: *Ut sicut sacrae leges & regulae praecipiunt, Archiepiscopis & Episcopis conlimitanearum dioeceseon electionem concedere dignemini; ut undecumque, secundum formam regularem electionis, Episcopi talem eligant, qui & sanctae Ecclesiae utilis & regno proficuus & vobis fidelis ac devotus* (*) *cooperator exsistat, & consentientibus clero ac plebe eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiae, quas ad defendendum & tuendum Dominus vobis commendavit, suae dispositioni committatis, & cum consensu ac litteris vestris eum ad Metropolitanum Episcopum ac coëpiscopos ipsius dioeceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis, & sic sine scandali macula ad sanctum sacerdotium provehatur.*

II. Ceterum respondet Hincmarus ineptis quorumdam sermonibus, qui eligendum illum dicebant, quem Rex vellet: *Nam si quod a quibusdam dicitur, ut audivi, quando petitam apud vos electionem conceditis, illum debent Episcopi & clerus ac plebs eligere, quem vos vultis & vos iubetis; (quae non est divinae legis electio, sed humanae potestatis extorsio) si ita est, ut dici a quibusdam audivi, ille malignus spiritus, qui per serpentem primos parentes nostros in paradiso decepit, & inde illos eiecit, per tales adulatores in aures vestras haec sibilat; quia hoc in scripturis tam veteris quam novi testamenti non continetur, neque in catholicorum dictis, vel sacris canonibus, nec etiam in legibus a Christianis Imperatoribus & Regibus promulgatis hoc scriptum vel decretum invenitur; sed talia dicta infernus evomuit.* Mox: *Sic enim atavus vester Carolus & abavus Ludovicus Impp. intellexerunt. Et ideo in libro primo Capitularium suorum promulgaverunt scribentes.* Adducit caput LXXXIV. cui subiungit decretum Caelestini & canonem XIII. Laodicenum; & mox concludit: *Attendendum est igitur, qualiter hoc imperiale capitulum sacris regulis & antiquorum Impera-* to-

(*) Vide lib. 2. Capitular. cap. 3. supra lib. 4. cap. 7. §. 7.

torum legibus congruat, *ostendens*, *quoniam sicut & leges & regulae dicunt*, *in electione Episcopi assensio Regis sit*, *non electio*, *in Episcoporum vero exsecutione sit electio*, *sicut & ordinatio*. Solum assensum tribuit Regi post electionem, ut fecerat Florus.

III. Quoniam vero Rex gratissimum Belvacensi Ecclesiae Odacrum esse Hincmaro scripserat, respondit iste, Belvacenses decedisse a iure electionis, quoniam tres incongruos elegerant ab Episcopis postea reprobatos. *Perdiderunt*, inquit, *electionem*, *sicut ostensum est illis in synodo*, *& per sacras regulas*, *non ulterius illorum*, *sed Episcoporum esse electionem*, *quam non praeire*, *sed subsequi*, *& non se ab ea debere excidere*. *Et nunc contra regulas & leges sine Visitatore praesumserunt electionem.* Quum ex Laodiceno canone didicissent Episcopi, electiones iudicioMetropolitani & provincialium Episcoporum committi, alium vero usum inductum viderent, nempe, ut electio prius fieret a clero & a plebe, conabatur synodus apud sanctam Macram, exemplo Cabilonensis Concilii, habiti anno sexcentesimo quinquagesimo, electiones episcopales revocare ad Episcoporum provincialium arbitrium. Ad quos eos maxime impellebat, ni fallor, Graecorum usus, qui canone edito in synodo contra Photium anno DCCCLXX. (cuius acta Latine publicaverat Anastasius) diserte firmatus fuerat. Licet enim illis canonibus nondum uterentur Episcopi Galli, ut factum postea, attamen praeiudicio illo maiores concipiebant animos ad vindicandam synodo provinciali Episcoporum electionem. Sed quum difficilis esset veteris illius iuris plena restitutio, sic interpretatus est Hincmarus canonem illum Laodicenum, ut saltem locum haberet, quando clerus & plebs indignum elegissent; quo casu devoluta esset electio ad Metropolitanum & Episcopos.

IV. Eodem sensu canonem hunc explicuerat Hincmarus epistola ad Bellovacenses in formula quarta in appendice tomi secundi Conciliorum Galliae. *Praenoscere vos denique volo*, inquit, *quia si personam a sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis*, *non solum ex ea Pontificem non habebitis*, *verum etiam pro illicita electione*, *ut contemtores canonum*, *iudicium incurretis*. *Sed & nostro ac coëpiscoporum nostrorum iudicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua*, *talem secundum Laodicenses canones studebimus eligere*, *qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire*. Hinc trahi potest origo iuris similis, quod confirmatum est *cap. VII. & XX. De election.* ubi ob electionem indigni ius eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Quare, quod in fine epistolae duodecimae concludit Hincmarus, de casu speciali cleri & populi Belvacensis, qui electionis iure privati erant, intelligendum est: *Conveniant*, *sicut statutum secundum sacros canones fuit*, *in synodo Episcopi*, *clerus*, *ac plebs Belvacensis Ecclesiae cum libero consensu vestro*, *sicut regium ministerium vestrum* de-

decet, & iuxta legalem ac regularem formam electio exsequatur & ordinatio prosequatur. Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari, sed potius auctoritate sua Odacrum elegit; neque se ab hoc proposito discessurum scripsit Hincmaro, donec in synodo universali conflata ex suo & regnis fratrum suorum aliter definiatur. Quod epistola sua ad Regem data graviter damnat Hincmarus, ut canonibus & legibus contrarium, & tandem, ut Ecclesiae invasorem, excommunicatione plectit.

VI. Pro Carolomanno Rege, qui Ludovico successerat, Hincmarus admonitionem scripsit ad Episcopos; haecque adnotavit capite quinto. *Qualiter autem consensu Principis terrae, qui res ecclesiasticas divino iudicio ad tuendas & defensandas suscepit, electione cleri ac plebis quisque ad ecclesiasticum regimen absque ulla venalitate provehi debeat & Dominus in evangelio & sacri canones aperte demonstrant; dicente Domino*: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est & latro*.

VII. Ceterum non erit inutile modum illum perscrutari, quem temporibus Ludovici Pii & Caroli Calvi eius filii sequerentur in electionibus clerus & populus, Episcopi, atque Principes, ut salva esset canonum auctoritas, cum bona Regum gratia. Illud vero non potest certius addisci, quam ex variis epistolis & formulis, quas in appendice tomi secundi Conciliorum retulit Sirmondus: quem modum, ex illis collectum, hic contrahemus in pauca.

De obitu Episcopi monendus erat Metropolitanus a clero & a populo Ecclesiae vacantis, ut a Regis clementia liberam ac regularem electionem illis obtinere satageret (1). Enimvero, quoniam Visitator Ecclesiae vacanti dandus erat, qui electionis canonice faciendae curam susciperet, Metropolitanus, prius admonito Principe, gratum illi Episcopum pro eo munere gerendo delegabat. Visitatori vero per litteras suas dabat in mandatis, ut ageret cum clero & plebe Ecclesiae, quatenus, remotis studiis, uno consensu virum aliquem probatum eligerent; forma electionis a canonibus praescripta publice antea praelecta. (2) Conventus autem ad faciendam electionem constabat non tantum ex clericis civitatis, sed etiam ex monachis monasteriorum paroeciae sive dioeceseos, tum etiam ex delegatis a Presbyteris rusticanarum paroeciarum, qui possessorum quoque mandata deferebant; praeter eos laici nobiles (qui vasalli quoque dicuntur formula quinta) & cives urbis adesse debebant. Visitator vero conventum adloquebatur. Ac primo quidem concessam illi a Principe eligendi potestatem denuntiabat, (ut factum tempore Ludovici Imperatoris docet formula sexta) & dein hortabatur ad opus istud sincere obeundum. Si vota consensissent in aliquem regularem virum, id est, cuius actus & vita a ca-

(1) Form. 1. & 6. (2) Form. 2.

nonibus non discreparent, tunc urgente Visitatore decretum ab omnibus subscriptum de eius electione fiebat: quod Visitator per se, aut per litteras suas, ad Metropolitanum referebat; adiunctis aliquot e clero & plebe, qui omnium vice testimonium electo ferre possent. Tandem Metropolitanus decretum illud, a se prius probatum, ad Regem mittebat, eiusque consensum exspectabat. Quo suscepto, litteris suis evocabat coëpiscopos loco & die constituto ad ordinationem celebrandam: ubi fiebat examinatio canonica ordinandi, iuxta formulam undecimam & duodecimam. Ceterum ex formula illa undecima constat, consensum regium de persona electi hac conditione temperatum *si Episcopi eum dignum ad onus episcopale invenire valerent*.

CAPVT XVI.

De iure, quo in constitutionibus Episcoporum usi sunt, Carolus Calvus, Crassus & Simplex, ceterique Reges.

SYNOPSIS.

I. Consensum regium suis quoque decretis diserte confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharii Imp. habita.

II. Dein palatini clerici a solo Principe designabantur ad episcopatus, absque ulla electione. Quod probatur duobus exemplis.

III. Aliud electionis Palatinae exemplum habetur apud Lupum Ferrariensem in caussa Aeneae Episcopi Parisiensis.

IV. Sed ex eo Regum usu proficiscebantur ingentia incommoda. Plerumque enim promovebantur viri rudes atque imperiti & vitae inexploratae. Itaque Concilium Valentinum edixit, ut, si quis e palatio mitteretur, prius diligenter examinaretur, ut sciri posset, an episcopatu dignus esset.

V. Quamdiu se Reges continuerunt intra terminos consensus, Pontifices quoque Romani eius rationem habendam esse existimarunt.

VI. Non adeo tamen se demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio, quin aliquando sui loci memores essent. Quod probatur auctoritate Ioannis octavi, qui Lausanensis Episcopi institutionem in se traxit, ac tamen consensum a Carolo Crasso suppliciter petiit.

VII. Carolus Crassus quasdam Ecclesias libertate canonica electionum in perpetuum donavit, exempli caussa, Genevensem & Cabilonensem.

VIII. Sub Carolo Simplice, tametsi respublica variis motibus concussa fuerit, remansit tamen necessitas assensus regii in electionibus Episcoporum. Probatur auctoritate Ioannis decimi Papae.

IX. Continuata est haec potestas a sequentibus Regibus, ut ostenditur pluribus exemplis.

X. Initio tertiae regum nostrorum dynastiae perseveravit prior illa consuetudo assensus regii.

I. Consensum regium suis quoque decretis diserte confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharii Imper. habita. Anno DCCCLIV. petunt a Carolo patres in synodo apud Thedonis-villam, ut viduatis Ecclesiis quantocius praeficiantur Episco-

ſcopi a Deo dati & *a vobis regulariter deſignati*. Si omiſſus eſſet Principis conſenſus, irrita quidem non erat ordinatio, ut ſapienter docuit Florus, attamen diſcordiae ſeminarium erat. Quod ut averteret a capite Wenilonis Senonenſis, qui Rege non monito electum a clero & populo Agium Presbyterum Aurelianenſi Eccleſiae ordinaverat, Concilium Vernenſe anno DCCCXLIV. a Carolo poſtulat, quoniam rei illius alium exitum non videbat, ut eius pietas, quod a tantis viris actum eſt, ratum eſſe permittat.

II. Ceterum non potuit his limitibus coërceri poteſtas regia; quae aulicorum cupiditatibus incitata, electiones in aliis conſervando, palatinos clericos a ſolo Principe deſignari poſſe, contendebat. Quod aperte docet Wenilonis & Gerardi Comitis epiſtola apud Lupum Ferrarienſem LXXXI. ad Amulum Archiepiſcopum Lugdunenſem. Huius Amuli ſedes quum eſſet in parte regni Lotharii, prolixius a clariſſimis illis viris Caroli nomine exorandus fuit, ut Bernum Regis propinquum, & ab eo de Conſiliariorum ſuorum conſenſu electum, in Auguſtodunenſi Eccleſia ordinaret. Quod, ut impetrent, addunt non eſſe novum, ut a Rege nobilioribus Eccleſiis ex palatio deligantur antiſtites: *Idque veſtrae prudentiae Dominus noſter iuſſit ſuggerere, non eſſe novitium aut temerarium, quod ex palatio honorabilioribus maxime Eccleſiis procurat antiſtites*. His ſubiungunt conceſſionem a Zacharia factam Pipino, de qua ſuperius actum. Poterant edictum Clotarii Regis proferre, ſi fuiſſet illis obvium; cuius verba de hac ſpecie intelligenda ſuo loco monuimus. Nec contenti Bernum commendare, eadem quoque ratione Godelſadum, a Rege electum, Cabilonenſi Eccleſiae admoveri petunt (1): *Godelſadum etiam, quem ex palatio ſuo more praedeceſſorum Regum maiorum ſuorum, ut ante monſtratum eſt, Cabilonenſi Eccleſiae praefici flagitat idem Rex, in hac quadrageſima non gravemini ordinare.* Quae petitio locum habuit ſaltem in Godelſado, qui ſubſcripſit Concilio Sueſſionenſi anno DCCCLIII. ſex annis poſt epiſtolam illam, quae data eſt anno octingenteſimo quadrageſimo octavo.

III. Aliud electionis palatinae exemplum habetur apud eumdem Lupum ep. 98. & 99. in Aenea Pariſienſi Epiſcopo, quem anno DCCCLIII. Carolus elegerat. Sed eum poſtea clerus quoque Eccleſiae Pariſienſis & fratres coenobiorum ſua quoque electione honeſtarunt, rogantes litteris ſuis Senonenſem Archiepiſcopum & provinciae Epiſcopos, ut quantocius eius ordinatio perficiatur, ne dilatione divini & regii beneficii torquerentur. Ratio vero eſt in promtu, cur Rex electionem Aeneae ſibi aſſumſiſſet: quoniam unus erat e clericis aulicis, ut colligitur ex epiſtola Epiſcoporum ad clerum Eccleſiae Pariſienſis: *Quis enim vel leviter tetigit palatium, cui labor Aeneae*

 non

(1) Vide Notas Baluzii ad epiſt. 81. Lupi Ferrar.

non innotuit, & fervor in divinis rebus non apparuit?

IV. Quoniam vero non omnes episcopatibus admoti referebant Aeneae istius mores, sed inexploratae vitae & rudes atque imperiti passim promovebantur, saltem in regno Gallicano Lotharii Imperatoris, qui omnia agebat pro arbitrio, ideo Concilium Valentinum anno DCCCLV. congregatum, quid agendum esset in his angustiis, praescripsit canone septimo. Ac primum quidem constituit, ut post obitum Episcopi statim a Principe peteretur, ut canonicam electionem clero & populo permitteret. *Sed etsi a servitio pii Principis nostri*, inquiunt, *aliquis clericorum venerit, ut alicui civitati praeponatur Episcopus; timore casto sollicite examinetur, primum cuius vitae sit, deinde cuius scientiae. Et vigore ecclesiastico sub oculis omnipotentis Dei agat Metropolitanus in hac parte, Episcopis sicut Dei ministris adiutorium ferentibus, ne maculatae vitae, & pompis saeculi turbidus, & simoniaca haeresi pollutus, humilibus & mundis membris Christi Ecclesiaeque ipsius superponatur Episcopus; nec praesumat illiteratum & cupiditate nimia caecatum, redditurus facti sui rationem, populo Dei praeficere*. Sane in regno Caroli examen ordinandi mansit integrum penes Metropolitanos, ut diximus. Quod in regno Lotharii aliter se habebat. Ideoque Concilium hortatur Episcopos, ut, si rudis & improbatus ingeratur e palatio Episcopus, adeant Imperatorem cum clero & populo, ut *Ecclesiam Dei gloriosus Imperator digno honoret ministro*.

V. Quando intra consensus terminos Reges se continebant, Pontifices quoque Romani eius rationem habendam docebant, ut patet ex epistola Ioannis octavi ad Aripertum Ebredunensem Episcopum anno DCCCLXXVIII. Hic Valdenum, *quem clerus & populus civitatis Veneiensis elegerat, piaeque memoriae Imperator suo consensu firmaverat*, noluit consecrare post mortem Imperatoris, sed alium absque Ecclesiae consensu. Quare Ioannes Archiepiscopo & partibus praecipit, ut Romam veniant pro tanti negotii discussione.

VI. Ceterum non adeo se demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio, quin aliquando sui loci memores essent. Quum divisio ex gravi partium contentione exorta esset in Ecclesia Lausanensi de Episcopi electione, Ioannes VIII. severe interdicit Theodorico Archiepiscopo Bisuntinensi, quatenus *sibi Episcopum neque iussu Regis, neque expetitu plebis, consecrare praesumat*, donec *communi consulto*, quem utiliorem praeviderint, consecrari permittant de more. Hieronymum huic Ecclesiae Ioannes praefici voluit: sed, qui ab initio non intervenerat, Regis consensum a Carolo Crasso ipse Pontifex suppliciter petivit, testatus, illum Regi *fidelem in omnibus propriumque esse, sicut ceteri regni Episcopi exsistunt*.

VII. Attamen reticenda non est Caroli Crassi erga quasdam Eccle-

sias

fias benigna propensio, quas libertate canonica electionum in perpetuum donavit. Hoc beneficium contulisse Ecclesiae Genevensi scribit Ioannes VIII. epist. 281. Eidem Ecclesiae electionem perenniter de proprio clero donaverat (1). Profert quoque vir clarissimus Sirmondus tomo tertio Conciliorum Galliae, eiusdem Caroli praeceptum Cabilonensi Ecclesiae indultum anno DCCCLXXXV. *ut obeunte pastore proprio, omni deinceps tempore canonicam habeat electionem.*

VIII. Temporis progressu non est imminuta potestas regia in electionibus, licet per bella domi forisque gesta valde debilitata fuerit in rebus civilibus sub Carolo Simplice. Eius rei fidem facit Ioannis Papae decimi epistola anno DCCCCXXI. scripta ad Herimannum Colonienſem, quae edita est Tomo III. Conciliorum Galliae. Hilduinus Ecclesiae Tungrensis episcopatum ab Henrico Rege Germaniae bellum adversus Carolum gerente precibus & pretio impetravit; seque consecrari ab Herimanno Coloniensi vi metuque compulso per Gislebertum obtinuit. Quod factum aperte contra ius Caroli, in cuius regno sita erat civitas Leodium, sive Legia, (utroque enim nomine dicitur a Ioanne) ubi erat sedes Ecclesiae Tungrensis. Vacanti sedi praeficiendum Carolus elegit Richerium Abbatem, adiuncto quoque cleri & populi consensu. Delata dissidii istius querela ad Ioannem decimum illique a Berengario Imperatore consanguineo Caroli commendata, praecipit Herimanno Ioannes, ut Romam cum Hilduino & Richerio accedat ad definiendam hanc controversiam. Interim illum obiurgat ob spretam Caroli auctoritatem. *Valde mirari non distulimus*, inquit, *cur contra rationem absque Regis iussione agere pertentastis, quum vobis reminiscentibus hoc nullo modo esse debeat, ut absque regali praeceptione in qualibet parochia Episcopus sit consecratus.* Huius antiqui moris originem a Romanorum Pontificum auctoritate profectam docens, usum illum in posterum observari iubet: *Ut prior antecessorum suorum Regum mos fuit, eum ita illibatam atque inconcussam dominationem obtinere delectamur. Et sicut priores suos antecessores nostrorum antecessorum auctoritate Episcopum per unamquamque parochiam ordinare probabiliter statutum est, ita ut Carolus Rex faciat, confirmando iubemus.* In epistola ad Carolum ad priscam consuetudinem & regni dignitatem hoc refert: *De hoc, quod Gislebertus contra vestra sceptra inutiliter gessit, valde doluimus, eo quod prisca consuetudo & regni nobilitas censuit, ut nullus Episcopum ordinare debuisset absque Regis iussione.* Necessitatem assensus regii aperte praedicat. Neque enim de nominatione electioni praevia intelligendum puto.

IX. Continuata est haec potestas a sequentibus Regibus, ut fidem facit Artaldus Episcopus Remensis apud Flodoardum lib. III. historiae

(1) *Vide Notas Baluzii ad Concilia Galliae Narbon. pag. 34.*

riae Remensis cap. XXXV. qui se electum ait a clero & populo, dante illis Rodulfo Rege *id agendi facultatem ad Dei honorem & sui fidelitatem*. In Chronico Frodoardi anno DCCCCLII. eligitur Odolricus ad Remensem episcopatum, *favente Lothario Rege*. Quam ob rem non dubitat Adalbero Remensis in decreto suo de reformatione coenobii Mosomensis anno DCCCCLXXXIII. profiteri, *sibi episcopium gratia Dei & benignitate regia contraditum*. His addi potest apertum testimonium Gerberti in epistola LXXX. ad Virdunensem Ecclesiam: *Pastorem tuum voluntate hereditarii Regis*, (id est, Ludovici filii Lotharii) *consensu & favore comprovincialium Episcoporum electum, ac insuper episcopali benedictione donatum, adhuc pertinax minime recognoscis*. Mox: *Ideo pastorem non recognoscis, quia Regem tuum regno privare moliris*. Unde colligi quoque potest, Episcopos tunc persuasum habuisse, cum Regis assensu Episcopos provinciales, non exspectata cleri & plebis voluntate, potuisse Episcopum eligere atque ordinare.

X. Initio tertiae Regum nostrorum dynastiae perseveravit prior illa consuetudo assensus regii. Quod testatur decretum electionis Arnulfi in Episcopum Remensem factum ab Episcopis provinciae *cum omni clero, acclamante populo, orthodoxis Regibus Hugone & Roberto consentientibus*, anno nongentesimo octuagesimo nono. Iidem Episcopi, post abdicationem Arnulfi, elegerunt Gerbertum *favore & conniventia utriusque Principis Domini Hugonis Augusti & excellentissimi Regis Roberti, assensu quoque eorum, qui Dei sunt in clero & in populo.*

C A P U T XVII.

De origine Iuris Regaliarum generatim.

S Y N O P S I S.

I. Ventum est tandem ad tractatum de iure regaliae. Materia isthaec omnino bene tractata est, quoad quaestiones, quae in foro occurrunt. Nemo tamen eius iuris originem hactenus assecutus est. Referuntur in aversione variae plurimorum sententiae.

II. Itaque visum est inquirere accurate ac diligenter in hanc materiam; quae valde nobilis est.

III. Pasquierius censebat, difficile ostendi posse originem iuris regaliae. Plurimum autem confert ea investigatio, ut agnosci possit, quid statuendum sit in lite, quae ab Agentibus generalibus in rebus cleri mota est pro asserenda libertate quarumdam Ecclesiarum.

IV. Ius illud non successit in locum investiturarum. Diversum enim non est ab investituris.

V. Consilium operis explicatur.

I. AGendum itaque deinceps nobis est de iure regaliae, quod ea sit praecipua libri huius scribendi caussa. Et in antecessum qui-

quidem admonendus est lector, eam materiam prorsus bene tractatam esse a viris perquam eruditis, quoad quaestiones, quae in foro occurrunt, de modis videlicet acquirendi & conservandi beneficii iuri regaliae obnoxii. Nondum tamen repertus est quisquam, qui eius originem assecutus sit, neque ipsius vocabuli, quo ius illud significatur. Id unum pertinaciter asseritur, ius regaliae ab ipsis regni initiis exortum, regiae maiestati connexum vinculis arctissimis; sive ita visum Episcopis in gratiam Clodovei Regis ad Christianam fidem conversi, ut placuit quibusdam; sive tandem quod ea auctoritas ita principatui competat, ut necessarius non fuerit praevius Episcoporum consensus. Tum ius illud ideo regaliam vocari, quod mere regium sit & vel inter nobiliores regiae dignitatis partes recensendum; adeo ut, quum soli Regi competat, quum nemine alio communicari possit, exclusis etiam ab eo iure iis, penes quos sub Rege puero administrandae reipublicae cura est, quos *Regentes regni*, recepto iamdiu vocabulo, nominamus. Eo enim tantum tendit eorum sententia, qui materiam istam omnium accuratissime tractaverunt.

II. Verum quoniam illi in limine substiterunt, neque ad originem iuris pervenire, quod a suis haud dubie initiis profectum est, quum tamen adeo illustre sit argumentum, ob dignitatem Regis & Episcoporum, quos ea res tangit, ut credi vix possit, ita obscuram esse hanc materiam, quin deprehendi possint huiusce iuris initia & progressus, facturum me operae pretium existimavi, si in eam curam diligenter & accurate incumberem; praesertim quum ex ea caussa regnum & sacerdotium non semel dissociata sint, atque ad institutum merum omnino pertineat.

III. Deterrebat me tamen, fateor, ab ea investigatione viri clarissimi Stephani Pasquierii auctoritas, qui in suis illis Disquisitionum Francicarum libris adnotavit, nondum a quoquam proditam fuisse originem regaliae: neque id iniuria; nam si quid in nostra historia obscurum est, id in primis praedicandum esse de hac materia. Referam autem ipsa viri verba (1): *Qui ait donné l'ancienneté de la regale, je ne l'ay encore veu; non sans cause. Car s'il y a obscurité en nostre histoire, c'est en celle-cy.* Sed praeterquam, quod instituti mei ratio postulat, ut inquiram in originem iuris, quae adhuc sub iudice lis est, an ius illud regaliae porrigatur ad universas regni Ecclesias, id quoque exigere videtur. Deprehensa enim semel origine huius iuris, facilius intelligemus, quidnam videatur statuendum in caussa, quam in sacrum consistorium attulerunt Agentes generales in rebus cleri, qui quamplurimas regni Ecclesias ab eo iure exemtas & immunes esse contendunt.

IV. Itaque procul ab eorum sententia recedo, qui aevo Ludovici XI.

(1) *Recherches de Pasquier liv. 3. ch. 35.*

XI. nomine Parlamenti Parifienfis apud Regem orantes pronuntiarunt, ius illud regaliae fucceffiffe in locum inveftiturarum. Nam contendo, diverfum illud non effe ab inveftituris, quinimmo ipfas effe inveftituras, prout cum confenfu Regum noftrorum modificatae fuerunt in Conciliis Claromontano & Remenfi & a Callifto fecundo Papa anno millefimo centefimo vigefimo fecundo, & prout ufu ipfo explicatae funt poft tempora eiufdem Pontificis.

V. Ad explicandam autem opinionem meam neceffarium videtur oftendere, quid antiqui canones in Gallia recepti praeceperint quoad fructus epifcopatuum vacantium, quid dein ex vetufto illo iure immutatum fit, & quae tandem cauffae fuerint harum immutationum. Tum de inveftituris inftituenda quaeftio, quae per multum aevi Ecclefiam commoverunt. Quo loco docendum erit, quid eo nomine intelligerent maiores noftri, quinam effet earum ufus in Gallia, ubi primum titulo conceffionis ufurpatae funt, ac dein inveftiturarum, demum vero fub vocabulo regaliae.

C A P V T. XVIII.

De prifca bonorum ecclefiafticorum indole, ratione & adminiftratione, & fpoliis Epifcoporum non diripiendis.

S Y N O P S I S.

I. Vetus Ecclefia nullos reditus habebat praeter oblationes fidelium. Poft Conftantinum Ecclefiae locupletatae funt pluribus latifundiis, liberalitate fidelium. Quarto demum faeculo inter ordinarios cleri reditus numerabantur fructus ex agris & poffeffionibus Ecclefiae.

II. Quoniam vero agri illi maximam habebant invidiam, plebem eorum curam in fe fufcipere rogabat Auguftinus, vitandae invidiae. Verum id obtinere non potuit a laicis; ut docet Poffidius.

III. Eamdem ob cauffam, & ne fufpicioni avaritiae paterent Epifcopi, quibus bonorum ecclefiafticorum cura incumbebat, Concilium Chalcedonenfe ftatuit, ut in unaquaque Ecclefia cathedrali oeconomus inftitueretur, e clero illius Ecclefiae eligendus. Quae inftitutio legibus quoque Principum confirmata eft.

IV. Eam renovarunt Concilia Hifpaniae: quam in ufum revocavit Gregorius magnus. Septima fynodus oecumenica edicit, ut, fi Epifcopus fuerit negligens in inftituendo oeconomo, negligentiam eius fuppleat Metropolitanus: quod & a Patriarcha fieri iubetur quoad Ecclefias Metropolitanas. Aetate Zonarae haec inftitutio non obfervabatur in Oriente.

V. Oeconomus ergo bona Ecclefiae adminiftrabat vivente Epifcopo, itemque poft mortem eius, ex praefcripto Concilii Chalcedonenfis, quo iubetur, ut bona Ecclefiae vacantis futuro antiftiti conferventur ab oeconomo. Explicatur canon Chalcedonenfis.

VI. Propria Epifcopi bona pertinent ad eos, quos ipfe heredes fuos teftamento effe iufferit; quod probatur variis auctoritatibus. Si vero deceffcrit inteftatus, tum propinquos eius heredes effe oportet, fecundum canonem Apoftolicum itemque Antiochenum; quod Balfamoni quoque placitum.

VII. Eadem eft fententia canonis XXII. fynodi Chalcedonenfis, qui explicatur. Notatus Innocentius II. Papa, qui fenfum huius canonis non cepit.

VIII.

VIII. Notati etiam Zonaras & Balsamo, qui prorsus male ceperunt sensum eiusdem canonis Chalcedonensis.

IX. Bona Episcopi ex reditibus Ecclesiae comparata pertinent ad Ecclesiam, ex can. XXIV. Antiocheno. Universa Episcoporum morientium bona in suos usus vertebant Metropolitani in Oriente: quam consuetudinem sustulit Concilium Trullanum.

X. In Occidente quoque clerici intervertere tentabant bona mobilia Episcopi mortui. Vetitum id a Concilio Ilerdensi. Idipsum, quoad laicos, prohibuerunt Urbanus II. & Innocentius II.

XI. Antiqua Concilia Gallicana decreverunt, bona Ecclesiarum vacantium ac spolia Episcoporum decedentium servari debere, expendenda in utilitatem Ecclesiae & pro futuro successore. Potestates pervadere coeperunt res Ecclesiae post mortem Episcoporum paullo ante Concilium Trosleianum.

ADDITIO) Bona morientium Episcoporum a laicis diripi prohibuerunt Urbanus secundus & Innocentius secundus, itemque Callistus secundus. Referuntur canones Concilii Tolosani sub Callisto habiti, antehac non editi. Raimundus Comes Barcinonensis pollicitus est, se deinceps non invasurum bona Episcoporum provinciae Tarraconensis. Exemplum illud sequuta est Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis, laudata ob hoc ab Hadriano quarto Papa. Attamen in Gallia Narbonensi perseverabat ea consuetudo aevo Gregorii IX. & Innocentii IV.

I. Vetus Ecclesia nullis aliis reditibus ad suppeditandas expensas alendis Episcopis & clericis sive etiam pro iuvanda inopum paupertate necessarias fruebatur praeter oblationes fidelium: quae, ut adnotavit Irenaeus, eo usque assurgebant, ut decimam redituum partem egrederentur, quo manifestum omnibus esset, caritatem Christianorum longe esse supra Iudaeorum pietatem. At postquam Constantinus magnus Imperator Christianis fecit potestatem relinquendi quamdam bonorum suorum partem clero, quem lex vocat *sanctissimum Concilium* (1), tum liberalitate fidelium locupletatae sunt Ecclesiae pluribus latifundiis. Praeterea Episcopi ex pecunia publica augebant patrimonia Ecclesiarum, metuentes videlicet, ne refrigescente paullatim caritate Christianorum, pauperum tandem nulla cura esset, quemadmodum adnotavit Chrysostomus, qui plebis crudelitatem acriter exagitat, quod parsimonia sua Episcopos adegisset ad curam rerum saecularium (2). Itaque quarto saeculo inter ordinarios cleri reditus numerabantur fructus ex agris & latifundiis Ecclesiae collecti, ut patet ex canone XXV. Concilii Antiocheni, quo statuitur, ut ii proventus ex decreto Episcopi & ex sententia Presbyterorum & Diaconorum impenderentur ad alendum Episcopum & clerum & ad iuvandos pauperes.

II. Secundum hanc institutionem legimus apud Possidium in vita Augustini cap. XXII. Episcopum illum Hipponensem pauperibus erogare solitum aliquid ex reditibus patrimoniorum Ecclesiae, vel ex obla-

(1) L. 1. Cod. de sacros. Eccles. *Unusquisque sanctissimo venerabilique Concilio discedens bonorum, quod optavit, posse relinquere.*

(2) Chrysostomus homil. 86. in Matth. hom. 21. in 1. Cor. & hom. 37. ad populum Antiochenum.

oblationibus fidelium. Quoniam vero agri illi Ecclesiae maximam habebant invidiam, & ob id clerici acerbe traducebantur malevolorum quorumdam linguis & sermonibus, huic malo mederi cupiens Augustinus, plebem horum latifundiorum curam in se suscipere rogabat, ut ea ratione clerici ab ea administratione liberarentur, quo vivere deinceps cogerentur ex solis oblationibus Christianorum. Verum id obtinere non potuit a laicis. *Pauperibus erogabat*, inquit Possidius, *vel ex reditibus possessionum Ecclesiae, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum forte, ut assolet, de possessionibus ipsis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle se ex collationibus plebis Dei vivere, quam illarum possessionum curam vel gubernationem pati.... Sed nunquam id laici suscipere voluerunt*. Idem conatus infeliciter quoque cessit magno illi viro Ioanni Chrysostomo Episcopo Constantinopolitano: qui, ut administrationem patrimonii ecclesiastici a se removeret, populum Constantinopolitanum orabat eam curam suscipere. *Quare rogo & obsecro*, inquit ille in homilia LXXXVI. in Matthaeum, *aream & torcular vestram devotionem fieri. Sic enim & pauperes facilius alentur, & Deus glorificabitur*.

III. Enim vero quoniam necessaria erat cura extraordinaria in recipiendis & expendendis reditibus universae dioeceseos, ac praeterea ne hinc adversus Episcopum oriri posset suspicio avaritiae, vel fortean is dilapidasse crederetur pecuniam publicam, canone XXVI. Concilii Chalcedonensis statutum est, ut in unaquaque Ecclesia episcopali oeconomus institueretur e clero illius Ecclesiae eligendus. Id postea confirmatum est ab Imperatoribus; quorum leges exstant in Nomocanone Photii tit. X. cap. I. & in Codice Iustiniani. Iubent enim Principes, ut Episcopi ministros huiuscemodi constituant, ac nonnulla statuunt observanda circa eorum administrationem; tum pro referendis rationibus.

IV. Concilium Hispalense secundum & Toletanum quartum renovarunt constitutionem Concilii Chalcedonensis (3). In usum autem eam revocans Gregorius magnus, quemdam Episcopum compelli iubet ad instituendum oeconomum (4). Synodus vero Nicaena secunda, quae est septima oecumenica, iubet in canone undecimo, ut, si Episcopus quispiam negligat instituere oeconomum, Metropolitanus illius suppleat hanc negligentiam; quod & ipsum observari a Patriarcha iubet quoad Ecclesias metropolitanas, si negligentia similis fuerit in Metropolitanis. At Zonaras adnotat in commentario ad hunc canonem, institutionem illam in usu non fuisse aetate sua apud Ecclesiam Orientalem; quemadmodum in Occidente quoque omissa est, postquam bona Ecclesiarum inter Episcopos & Capitula fuere divisa.

V. Non

(3) Conc. Hispal. 2. c. 9. Tolet. 4. c. 47.

(4) Gregor. Magnus lib. 2. epist. 22. & lib. 9. epist. 66.

V. Non solum autem dioecesεos bona vivente Episcopo administrabat oeconomus, sed etiam postquam is abierat e vita. Nam in eo casu Concilium Chalcedonense praecipit canone XXV. ut reditus Ecclesiae viduatae conserventur integri apud oeconomum: τὰς μὲν τοι προσόδους τῆς χηρευούσης Ἐκκλησίας σώας παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας φυλάττεσθαι. Hunc canonem ex versione Dionysii Exigui refert Gratianus dist. LXXV; his verbis: *Reditus vero viduatae Ecclesiae integros reservari apud oeconomum eiusdem Ecclesiae*. Sed ex eo capite laborat hic canon, quod non doceat praecise, quamnam ob caussam reditus illi conservandi sint ab oeconomo: quam tamen colligere licet ex canone secundo Concilii Valentini, in quo statuitur, ut Metropolitanus oeconomum instituat in Ecclesia vacante, qui & redituum administrationem suscipiat, & sumtus suppeditet clericis Ecclesiae, ea tamen lege, ut rationem eorum redituum futuro Episcopo reddere teneatur. *Ut sede episcopali vacante*, inquit canon, *Metropolitanus ex ea oeconomum deputaret, qui clericis stipendia dispensaret & bona administraret, futuro Episcopo rationem redditurus*. Eadem ratione, & quidem apertius, canonem XXV. Chalcedonensem explicat Zonaras in suis commentariis (5). Ait enim, si forte contingat, ordinationem Episcopi differri per trimestre aut etiam longius spatium temporis, tum futuro Episcopo servandos esse reditus apud oeconomum, qui impendia necessaria praestabit, onera episcopatus sustinebit, reliquum vero servabit: ἡ πρόσοδος φυλάττεσθαι ὀφείλει τῷ χειροτονηθησομένῳ Ἐπισκόπῳ παρὰ τῷ οἰκονόμῳ Ἐκκλησίας, ποιοῦντος τὰς ἀναγκαίας ἐξόδους τῆς ἐπισκοπῆς, τὰ δὲ περιττεύοντα ἴσως φυλάττοντος.

VI. Praeter fructus vero, qui sede vacante colliguntur, aliud quoque bonorum genus est, quae in controversiam deducuntur post obitum Episcopi, bona nimirum eius, sive ea mobilia sint, sive immobilia. Cui difficultati provisum est in canone XXIV. Concilii Antiocheni, iuxta canones Apostolicos. Nam distinguens hic canon bona propria Episcopi ab iis, quae ex reditibus Ecclesiae profecta erant, praecipit, ut summa penes Episcopum libertas sit heredes eorum bonorum testamento scribendi, in quorum possessione fuerat ante ordinationem, sive etiam eorum, quae dein ad eum donatione, successione, aut emtione pervenerint, modo ne nomen aut reditus Ecclesiae ad eam emtionem insumti fuerint; quod & leges etiam Imperatorum sancivere, ac praeterea Concilium Agathense canone XXXIII. & Toletanum octavum canone IV. At si Episcopus moriatur intestatus, tum propinquos eius heredes esse oportet, secundum canonem Apostolicum itemque Antiochenum. Quod Theodoro quoque Balsamoni placitum, cuius ea sunt verba in commentario ad can. XXII. Concilii Chalcedonensis: ἀπογραφῆς δὲ γενομένης, ἐὰν ἀδιάθετος ὁ Ἐπίσκοπος τελευ-

(5) Zonaras in can. 25. Concil. Chalced.

ση, νομίζω ὅτι κατὰ νόμους ὑπὸ τῶν ἐξ αἵματος καλουμένων προσγενῶν αὐτοῦ κληρονομηθήσεται.

VI. Addam vero, videri prorſus, eam eſſe veram mentem canonis XXII. Concilii Chalcedonenſis: in quo prohibetur, ne poſt deceſſum Epiſcopi clerici invadant bona, quae propria erant Epiſcopi, id eſt, in detrimentum heredum aut propinquorum ipſius Epiſcopi. Docet praeterea canon ille, reditus Eccleſiae ſervandos eſſe in uſus Eccleſiae, non autem a clericis vertendos in propria commoda. Quae explicatio confirmatur auctoritate horum verborum Latinae verſionis: *ſicuti praecedentibus regulis conſtitutum habetur*. Nam ſuperiorum Conciliorum canones diſcrimen adhibuerunt inter propria Epiſcopi bona, quae ad propinquos eius pertinere decernunt, & bona eccleſiaſtica, quae cedere debent in utilitatem Eccleſiae. Quare integrum & perfectum huius Chalcedonenſis canonis ſenſum non cepit Innocentius II. in Concilio Lateranenſi; qui exiſtimat, eam legem, quae pervadi Epiſcopi mortui bona vetat, capiendam tantum eſſe de bonis, quae ad Eccleſiam & futurum Epiſcopum pertinere debent.

VIII. Inutile porro non erit, heic per tranſennam adnotare, peſſimam eſſe lectionem a Zonara & Balſamone adductam in ſuis commentariis ad canonem hunc XXII. Chalcedonenſem, eamque adverſari ei, quae exſtat in editionibus Graecis, quam ſecutus eſt Dionyſius Exiguus: *καθὼς καὶ τοῖς παραλαμβάνουσιν ἀπηγόρευται*. quod illi explicant de clericis ſive Metropolitanis, qui ſuſceperunt cuſtodiam bonorum mobilium Epiſcopi defuncti. Eam autem interpretationem hauſerunt ex can. XXXV. ſextae ſynodi; quae tamen Chalcedonenſi poſterior eſt, & abuſum noviter emergentem emendat, cui nulla ſuperiorum ſynodorum providerat. Vnde ſequitur, eam patribus Chalcedonenſibus mentem eſſe non potuiſſe, ut abuſum illum abolere cogitaverint, qui nondum fuerat uſurpatus.

IX. Ceterum quoad bona Epiſcopi ex reditibus Eccleſiae comparata, Concilium Antiochenum in eodem canone XXIV. aperte pronuntiat, ea pertinere ad Eccleſiam: *τὰ μὲν γὰρ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς φυλάττεσθαι*. Metropolitanorum nihilominus avaritia peſſimam quamdam conſuetudinem invexerat in Orientem. Nam praetextu curae, quae eis incumbebat in procuranda electione Epiſcopi in ſede vacante, invadebant bona propria decedentis Epiſcopi atque etiam ea, quae ad Eccleſiam eius pertinebant, eaque vertebant in ſuos uſus. Id ſevere prohibuit ſynodus in Trullo canone XXXV. quo decernitur, ut ea bona a clero illius civitatis conſerventur uſque ad ordinationem futuri Epiſcopi; vel certe, ſi clerici illic nulli forent, ea Metropolitanum iubet ſervare ſucceſſori.

X. In Occidente quoque clerici intervertere tentabant bona mobilia Epiſcopi mortui. Quod fieri deinceps vetuit Concilium Ilerdenſe canone XVI. in quo decernitur, ut *omnia uſque ad tempus ſubſtituendi*

Pon-

Pontificis conserventur his, qui in domo inveniuntur, clericis consuetam alimoniam ministrando. Id ipsum quoad laicos, qui bona mobilia decedentium Episcoporum invadebant, prohibuit Vrbanus secundus in Concilio Claromontensi anno MXCV. itemque Innocentius secundus in Concilio Lateranensi anno MCXXXIX. quorum decreta adfert Gratianus 12. *q.* 2.

XI. Ideo autem antiquas regulas canonicas adducere heic placuit, ut omnes intelligerent, reditus patrimoniorum Ecclesiae vacantis ac spolia Episcoporum decedentium numquam pertinuisse ad Principes; quinimo universa haec emolumenta servari debuisse expendenda in utilitatem Ecclesiae & pro futuro successore. Quod adeo placuit vetustis illis Episcopis Gallicanis, ut ius illud in canonibus eorum fuerit constitutum, in Concilio nempe Reiensi, habito anno CDXXXIX. canone quinto, in Francofordiensi anno DCCXCIV. can. XLI. in Pontigonensi anno DCCCLXXVI. can. XIV. & in Trosleiano anno DCCCCIX. can. XIV. ex quo colligere licet, tum coepisse invalescere usum illum occupandi spolia Episcoporum: *Quia inter nostrates hic pessimus inolevit mos, ut defuncto Ecclesiae Episcopo mox a quibuscumque potentioribus pervadantur res ecclesiasticae*.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

PEssimam illam consuetudinem, qua receptam ubique in Occidente erat, ut bona morientium Episcoporum diripterentur a laicis, coercitam esse ab Vrbano II. & ab Innocentio II. recte adnotat illustrissimus Archiepiscopus. Et Vrbani quidem decretum, in synodo Claromontana factum, a nobis editum est supra in additione ad cap. XXXI. lib. VI. ex veteri codice MS. monasterii Anianensis, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina. Post Vrbanum, & ante Innocentii tempora, Callistus secundus idem statuit anno MCXIX. in Concilio Tolosano, ut testatur Bernardus Guidonis Episcopus Lodovensis his verbis a Catello relatis in libro quinto Memoriarum historiae Occitanicae pag. 877. *Primitiae quoque, & decimae, oblationes & bona cetera deficientis Episcopi & clericorum fuerunt Principibus & quibuscumque laicis sub poena sacrilegii interdicta*. Sed exstant in eodem codice Anianensi canones synodi illius a Callisto secundo in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebratae; quos, quum nondum editi fuissent, nos anno MDCLXIII. his dissertationibus adiunximus, sicuti nunc etiam adiungimus.

CONCILIVM TOLOSANVM
habitum anno MCXIX.

(1) ANno ab incarnatione Domini MCXIX. Indictione XII. aera millesima centesima quinquagesima octava, epacta VII. concurrente II. octavo Idus Iunii, praesidente venerabili Callixto Papa II. anno pontificatus sui primo in Concilio Tolosano una cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus Provinciae, Gotiae, Gasconiae, Hispaniae, & citerioris Britanniae, haec sunt capitula recitata & assensu totius Concilii confirmata.

I. Sanctorum patrum vestigiis insistentes ordinari quemquam per pecuniam in Eccle-
sia

(1) Vide T. VI. Spicilegii pag. 15.

sia Dei vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicae omnimodis prohibemus. Si quis autem sic ordinationem vel promotionem acquisiverit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. Nullus etiam in Praepositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum nisi Presbyter, nullus in Archidiaconum nisi Diaconus ordinetur.

III. Porro eos, qui religionis speciem simulantes dominici corporis & sanguinis sacramentum, baptisma puerorum, sacerdotium, & ceteros ecclesiasticos ordines, & legitimarum damnant foedera nuptiarum, tamquam haereticos ab Ecclesia Dei pellimus & damnamus, & per potestates exteras coerceri praecipimus. Defensores quoque ipsorum eodem damnationis vinculo, donec resipuerint, innodamus.

IV. Primitias, decimas, oblationes, & cimiteria, domos etiam, & bona cetera deficientis Episcopi, & clericorum a Principibus vel quibuslibet laicis diripi & teneri penitus interdicimus. Qui vero pertinaciter ista praesumserint, ab Ecclesiae liminibus tamquam sacrilegi arceantur.

V. Liberos homines, clericos, seu laicos, nulla omnino ecclesiastica saecularisve persona vinculo servitutis addicat.

VI. Nullus clericorum pro ecclesiasticis beneficiis servire laicis compellatur.

VII. Quartam decimarum & oblationum partem ad Episcopum pertinentem nullus auferre praesumat.

VIII. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates & beneficia cuilibet quasi iure hereditario derelinquat.

IX. Illud etiam adiicientes praecipimus, ut pro sacri olei & chrismatis & sepulturae acceptione nullum venditionis pretium exigatur.

X. Si quis ecclesiasticae militiae titulo insignitus, monachus, vel canonicus, aut etiam quilibet clericus, primam fidem irritam faciens, retrorsum abierit, aut tamquam laicus comam barbamque nutrierit, Ecclesiae communione privetur, donec praevaricationem suam digna satisfactione correxerit.

Post habita illa Concilia Raimundus Comes Barcinonensis scripto pollicitus est anno millesimo centesimo trigesimo septimo, biennio ante Concilium Lateranense Innocentii, se deinceps invasurum non esse bona Episcopi Barcinonensis: quod postea porrectum est anno MCL. ad omnes cathedrales Ecclesias provinciae Tarraconensis, laudabili exemplo. Illud enim paullo post secuta est religiosissima femina Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis; quae similem sponsionem Petro Narbonensi Archiepiscopo fecit anno MCLV. confirmatam dein ab Hadriano quarto summo Pontifice. Sed praestat heic describere ipsa eorum acta, partim ex Chartulario Ecclesiae Barcinonensis, partim etiam ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

(2) *Privilegium, quod Raimundus Comes Barchinonae & Marchio dedit, promisit & vovit Deo & Episcopo Barcinonensi, se non emparare de aliquid sui Episcopatus in morte vel vita.*

AD aeterni Regis honorem, nec non ad sanctae Crucis sanctaeque Eulaliae sedis utilitatem. Ego Raimundus Dei gratia Barchinonensis Comes & Marchio, aequo animo, sincero affectu dono, voveo, offero omnipotenti Salvatori nostro Deo, atque Arnallo Barchinonensis sedis electo, & omni eiusdem Ecclesiae Canonicorum venerabili coetui, quod ab hodierna die inantea bona Episcopi eiusdem sedis aut res, quae possessuri eius pertinere videantur, sive in vita, sive post mortem, nullius personae consilio imparem, nec imparari faciam, neque auferam, neque auferri faciam, nec alicuius occasionis ingenio defraudem, vel defraudari faciam. Sed deinceps ea sub tuitione mea recipio; ut semper omnia sub defensionis meae auxilio tueantur & potenter regantur. Adii-

(2) Ex Chartulario Ecclesiae Barcinonensis.

Adiicio iterum, quod Arnallo Barchinonensis Ecclesiae electo adiutor sum & defensor ad omnem sui episcopatus honorem habendum, tenendum & possidendum, & quod omnia suprascripta fideliter impleam; exceptis tantummodo castellis, in quorum causis sive stabilimentis fuerim necessarius. Hoc autem devotionis meae propositum nullus successorum meorum transgredi vel violare praesumat: sed omnis progenies mea haec in perpetuum fideliter impleat. Quod est actum II. Kal. Iulii anno dominicae incarnationis CXXXVII. post millesimum, Regisque Francorum iunioris primo.

(3) *Privilegium, quod Raimundus Comes Barchinonensis & Princeps Arragonum & Marchio in exercitu Almeriae promisit Deo, quod in morte Episcoporum nil raperet vel acciperet de rebus defuncti.*

AD notitiam omnium fidelium volumus pervenire, qualiter ego Raimundus nutu Dei Comes Barchinonensis, Princeps Arragonum, ac Marchio, dum olim essem in procinctu itineris Almeriae, divina mihi inspirante clementia votum vovi Domino Deo, atque in manu Domini B. Tarraconensis Archiepiscopi aliorumque Episcoporum, videlicet G. Barchinonensis, B. Gerundensis, P. Ausonensis, qui tunc ibi aderant, donavi, quod quamdam nefariam consuetudinem, quae quondam extiterat in cathedralibus Ecclesiis nostri regiminis exstirparem & abolerem. Erat enim consuetudo, ut decedentibus Episcopis bona pontificalia, quae in palatiis & in castris & in dominicaturis ipsorum inveniebantur a Baiulis & Vicariis patris mei & aliorum praedecessorum meorum diriperentur & distraherentur. Quod quia agnovi alienum esse a divinis legibus & humanis, supradictam detestabilem consuetudinem, sicut tunc verbo delevi, sic nunc praesenti scripto in perpetuum evacuo & derelinquo, sicut melius ad utilitatem & dignitatem ipsarum sedium intelligi potest; ita videlicet, quod nec ego, nec ullus de filiis vel successoribus meis, nec aliquis vivens per nostram vocem in cathedralibus Ecclesiis & in earum castris & dominicaturis hoc deinceps possit exigere, expetere, vel habere. Sed omnia, quaecumque tam in pane, quam in vino, pecoribus, & pecudibus, & omnibus domorum utensilibus, omnibusque ad ius ipsorum episcopatuum pertinentibus a decedentibus Episcopis fuerint congregata, cum omni integritate successoribus Episcopis tradantur profutura. Hanc diffinitionem & evacuationem facio propter amorem Dei & remedium animae meae & parentum meorum, & ut omnipotens in hoc & in futuro saeculo mihi indulgeat. Hoc decretum nostrae diffinitionis & evacuationis si quis infringere tentaverit, nisi resipuerit & satisfecerit, iram Dei omnipotentis incurrat. Quod est actum VIII. Idus Augusti anno dominicae incarnationis MCL. apud Gerundam, in anno regni Ludovici iunioris XIV.

(4) In Nomine Domini Iesu. Anno ab incarnatione eius MCLV. Notum sit omnibus, ad quorum auditum ista devenerint, quod ego Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa recognoscens iniuriam, quam parentes mei & ego in possidendis honoribus & bonis diripiendis decedentium Archiepiscoporum Narbonensis Ecclesiae huc usque perperam fecimus, iustitiae instinctu, & pietatis intuitu, pro remedio animae meae & parentum meorum, per bonam fidem, & sine malo ingenio, solvo, guirpisco, derelinquo, & cum hac charta omnino desamparo Domino Deo & beatis martyribus Iusto & Pastori & tibi Petro Narbonensi Archiepiscopo & successoribus tuis in perpetuum, quicquid videlicet rapere vel aliqua occasione accipere solebam, ego seu aliquis pro me Narbonae, sive in alio aliquo loco, in honore aut in bonis decedentium Archiepiscoporum perceptis vel percipiendis. Haec, inquam, omnia ego iam dicta Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa per me, & per heredes meos solvo atque omni modo Narbonensi Ecclesiae in pace derelinquo, ita quod numquam amplius liceat mihi sive heredibus meis

(3) Ex Chartulario Ecclesiae Barcinonensis, & ex archivo Episcopi Gerundensis.

(4) Ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

meis per se vel per alios in toto honore & in ceteris rebus ad praelibatam Ecclesiam pertinentibus ad laesionem ipsius Ecclesiae ulla occasione aliquid accipere. Ceterum, si aliquis Narbonae, sive apud Crusçadas, in quibus locis ego defuncto Archiepiscopo hanc iniuriam exercere solebam, in bis, quae ad Archiepiscopum pertinent, sive sint bonores, sive sint fructus percepti vel percipiendi, aut aliqua alia res, occasione defuncti Archiepiscopi aliquid amparaverit vel abstulerit, ego Ermengardis iam dicta Vicecomitissa ad id, quod in iam dictis locis ablatum esset, recuperandum, bona fide & sine enganno supradictam Ecclesiam iuvarem & defenderem. Hac igitur ratione ego Petrus supra memoratus Narbonensis Ecclesiae Archiepiscopus pro hac diffinitione & suprascriptae iniuriae remissione, consilio Aldeberti Nemausensis, Petri Lodovensis, Artaldi Elenensis Episcoporum, & Bertrandi Abbatis sancti Aegidii, & Poncii & Rorguerii Narbonensium Archidiaconorum, dedi tibi praefatae Ermengardi Narbonensi Vicecomitissae duo millia solidos Melgoriensis monetae. Praeterea ego Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa recognosco, me iurasse cum charta de sacramentali, tibi Petro memorato Archiepiscopo haec omnia, sicut superius scripta sunt, me observaturam; & mando atque obligo heredes meos in perpetuum, ut hoc idem sacramentum semper Archiepiscopo, sicut in charta de sacramentali scriptum est, faciant. Factum est autem hoc apud Montempessulanum, mense Ianuarii, XVIII. Kal. Februarii, die Sabbati, sub Lodoico Francorum Rege de sancto Iacobo redeunte, in praesentia Petri Lodovensis Episcopi & Artaldi Elenensis Episcopi & Poncii & Rorguerii Narbonensium Archidiaconorum &c.

(5) Adrianus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Berengario Archiepiscopo & dilectis filiis Archidiaconibus & universo clero Narbonensi salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam Apostolicae sedis curam Deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus, quieti & paci universarum Ecclesiarum sollicita nos convenit attentione prospicere, & quae pro earum tranquillitate acta videmus auctoritate Apostolica confirmare; ita ut, quae semel ad honorem Dei, decorem domus eius, & salutem fidelium fuerint constituta, nulla diuturnitate temporis in oblivionem neglectumque deveniant, nullaque machinatione pravorum a sua valeant stabilitate moveri. Dilecta vero in Christo filia nostra nobilis mulier Ermengardis Narbonae domina pravam quamdam consuetudinem, quae contra Deum & Ecclesiam vestram antiquitus inoleverat, divinae legis amore ac tuae, frater Archiepiscope, dilectionis intuitu abolere desiderans, ad remissionem peccatorum suorum instituit, ut te vel tuorum successorum quolibet obeunte nullus Princeps, nullus Castellanus, nulla omnino saecularis persona episcopalia bona invadere, diminuere, aut perturbare praesumat, sed omnia futuro antistiti inconcussa & integra conserventur. Eius itaque nos pium comprobantes affectum, & renuntiationem ipsius ratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus & firmam & illibatam perpetuis temporibus decernimus permanere. Archiepiscopo itaque, quicumque pro tempore fuerit, decedente, nec terrae Princeps, nec Castellanus aliquis, sive Miles, nec saecularis aliqua laicave persona sub obtentu alicuius consuetudinis Narbonensis Ecclesiae bona diripere vel direpta audeat retinere. Si quis autem attentare praesumserit, & infra quadraginta dies praesumtionem suam satisfactione congrua non correxerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius incurrat, & tamquam sacrilegus fidelium communione privatum & vinculo se noverit excommunicationis adstrictum, & a nemine sine licentia Romani Pontificis aut Legati ex eius latere destinati possit absolvi. Data Laterani V. Idus Decembris.

Attamen pessima illa consuetudo non adeo abolita fuit in Gallia Narbonensi, tametsi illic sub poena sacrilegii probibita fuerit a Callisto secundo & Hadriano quarto summis Pontificibus, ut non & Gregorii noni aevo perseveraverit. Exstant enim in Archivo Archiepiscopi Narbonensis litterae illius Pontificis ad Archiepiscopum Narbonensem & ad Episcopos Megalonensem & Helenensem, quibus acerbe exagitat morem illum, & invasoribus bonorum episcopalium poenam excommunicationis interrat. Paritum est fortassis praecepto Gregorii. Sed dein alio titulo hunc morem retinere conati sunt laici, praetextu videlicet conservationis bonorum Ecclesiae, donec successor Episcopus fuerit ordinatus; ut constat ex epistola Innocentii quarti ad Archiepiscopum Narbonensem & Epi-

(5) Ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

Episcopum Helenensem, quae exstat in eodem archivo, & ex epistola Clementis quarti ad Episcopum Biterrensem, quam descripsimus olim ex archivo Ecclesiae Tolosanae. Epistolas illas heic subiicere visum est, quum spectent ad materiam regalium, de qua agitur in hoc libro.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Magalonensi & Elenensi Episcopis salutem & Apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram fama referente pervenit, quod Senescalli & Ballivi carissimi in Christo filii nostri illustris Regis Franciae in Narbonensi provincia constituti, decedentibus Ecclesiarum Praelatis in eadem provincia, castra, villas, & alia bona Ecclesiarum vacantium contra iuris debitum usurpare ac id de novo in Ecclesiarum iuribus attentare praesumunt, quod nullo tempore a praedecessoribus ipsius Regis vel aliis occasione regalium vel alia exstitit attentatum. Vnde ipsis nostris dedimus litteris in mandatis, ut a praedictorum excessuum praesumtione omnino desistant. Ideoque fraternitati vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatinus si dicti Senescalli & Ballivi mandatum nostrum neglexerint adimplere, vos eos ab huiusmodi praesumtione cessare monitione praemissa per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, cogatis. Proviso, ne in terram dicti Regis excommunicationis vel interdicti sententiam proferatis, nisi super hoc a nobis mandatum receperitis speciale. Quod si non omnes iis exsequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exsequantur. Datum Laterani XVII. Kal. Aprilis, pontificatus nostri anno undecimo.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Episcopo Elnensi salutem & Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras Ecclesiae Gallicanae querela perferente pervenit, quod nonnulli regni Fancorum Barones, Ballivi, Praepositi, ac eorum & aliorum nobilium eiusdem regni officiales eamdem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes, aliquando per se, aliquando ad mandatum dominorum seu maiorum suorum, & interdum motu proprio, res & bona Ecclesiarum, hominum earumdem, & ecclesiasticarum personarum capiunt, & interdum capi faciunt per eos, qui suas contra ipsas Ecclesias vel personas exserunt actiones, ut per adversarios gravius infestentur, & capta, ut sic ab ipsis aliquid extorqueant, detinent pro suae arbitrio voluntatis. Eorum autem aliqui ius talia faciendi sibi ex eo vendicare nituntur, quod quum Ecclesiae vel personae ecclesiasticae sub eorum custodia sive advocatione consistant, ex frequenti exercitio huiusmodi captionis se fore in possessione iurisdictionis huiusmodi exercendae per ipsos in Ecclesias vel personas ecclesiasticas, homines & res ipsarum, licet peccandi diuturnitas non ius eis sed damnationem afferat, & in subversionem privilegii ordinis clericorum talis actus frequentia in consuetudinem convalescere nequeat, asseverant. Habebat insuper Ecclesiae praefatae querela, quod vacantibus interdum Ecclesiis seu monasteriis regni praedicti, si super provisione ipsorum duratura discordia oriatur, iidem Barones & alii Barones praetextu guardiae seu advocationis ad bonorum temporalium eorumdem custodiam dissipatores & consumtores deputant, non custodes, in enormem Ecclesiarum & monasteriorum saepius laesionem. Feruntur etiam quidam esse Ballivi, Praepositi, & officiales eorum, qui multo carius solito sua emunt officia, spem damnabilis lucri ponentes in servitiis seu exactionibus, quae ab Ecclesiis, hominibus earum, & personis ecclesiasticis extorquent quodammodo violenter, dum ratione guardiae seu advocationis huiusmodi eorum nomine, a quibus huiusmodi emunt officia ecclesiastica bona capiunt vel capi mandant aliquando eo tempore, agriculturae videlicet, messium, ac vindemiarum, quo eisdem maiora damna noscuntur, etsi vexationem suam ab ipsis redimant, imminere. Super quibus praefata Ecclesia Apostolicum petiit remedium adhiberi. Quocirca fraternitati vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatinus praefatos Barones, Ballivos, Praepositos, officiales, & alios Narbonensis provinciae, quotiens opus fuerit, ut ab huiusmodi Ecclesiarum & ecclesiasticarum personarum gravaminibus conquiescant, attente monere ac efficaciter inducere studeatis: & si ad monita fuerint pertinaces, ipsos super iis per excommunicationem in personas & interdictum in terras eorum, appellatione remota, veritate per vos vel per alios cognita, compescatis. Non obstante si eisdem a sede Apostolica sit indultum, quod excommunicari nequeant vel eorum terrae ecclesiastico subiici interdicto absque speciali

 sedis

sedis eiusdem mandato plenam vel expressam seu de verbo ad verbum faciente de indulto huiusmodi mentionem, sive constitutione de duabus dietis edita in Concilio generali, aut statuto Concilii Lugdunensis (6) de aliquibus per generalem clausulam *Quidam alii* ultra tres vel quatuor auctoritate litterarum nostrarum in iudicium non trahendis. Nam quum privilegia mereantur amittere abusores eisdem ecclesiasticae immunitatis eversoribus, quo minus disciplinalis disciplinae meritos patiantur aculeos, nulla volumus privilegia vel indulgentias seu constitutionis beneficia suffragari. Quod si non ambo iis exsequendis potueritis vel nolueritis interesse, alter vestrum, non exspectato reliquo, ea nihilominus exsequatur. Datum Perusii VIII. Kal. Augusti, pontificatus nostri anno decimo.

Clemens Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Biterrensi salutem & Apostolicam benedictionem. Significavit nobis venerabilis frater noster Episcopus Tolosanensis, quod quum fama volante in illis partibus mendaciter diceretur, quod ipse viam fuerat universae carnis ingressus, Vicarius in Tolosa dilecti filii nobilis viri Comitis Tolosae, praetextu regalium, quae in bonis episcopatus Tolosanensis eidem Comiti indebite vendicare contendit, domos, bona & cameras episcopales temerario ausu intrare ac bona ipsius Episcopi ibidem inventa nequiter occupare praesumsit, certis tandem custodibus ad praemissorum domorum, bonorum, & camerarum custodiam deputatis. Verum quum huiusmodi praesumtionis excessus adeo esset notorius, quod nulla posset tergiversatione celari, Officialis Tolosanensis in dictum Vicarium & omnes dantes ei super hoc auxilium & favorem, canonica monitione praemissa excommunicationis sententiam exigente iustitia promulgavit. Quare dictus Episcopus nobis humiliter supplicavit, ut sententiam ipsam robur faceremus firmitatis debitum obtinere. Quocirca fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus sententiam ipsam, sicut rationabiliter est prolata, facias auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam, appellatione remota, inviolabiliter observari. Datum Viterbii XIII. Kal. Nov. pontificatus nostri anno tertio.

CAPVT XIX.

De usufructu redituum Ecclesiae vacantis Regibus concesso, huius caussis, & investitura per annulum & baculum.

SYNOPSIS.

I. Principibus dein permissus est usufructus redituum Ecclesiae vacantis. Inquiritur in caussas huius innovationis factae adversus canones. Profectum id ex collatione feudorum. Explicantur iura feudorum.

II. Primus omnium Clodoveus Rex iura regia contulit Ecclesiis. Beneficus quoque in Ecclesias fuit Rex Pipinus. Prudens Caroli magni consilium in distribuendis feudis in gratiam Episcoporum. Affluentia donationum orta est ex liberalitate Episcoporum; qui de antiquae poenitentiae rigore pro modo liberalitatis remittebant in eorum gratiam, qui liberales erant erga Ecclesias.

III. Ius illud Principibus quaesitum in bona ecclesiastica ob conditionem feudorum, auctum deinde fuit ob necessitatem assensus regii in electionibus Episcoporum. Quae consuetudo introducta a Concilio quinto Aurelianensi, vires accepit ab edicto Clotarii secundi.

IV. Reges nostri in praeceptis suis episcopalem dignitatem committebant electis.

V. Hincmarus recte explicat, quo referenda sit illa Principum concessio. Illam enim intellexit de assensu regio & de administratione facultatum Ecclesiae, quam Rex committebat electo.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum & consensus electioni adhibitus explicantur vocabulis laudandi & investiendi in decreto Hadriani primi in synodo Romana facto;

(6) *Concil. Lugd. sub Innoc. IV. c. 1.*

Ho: quod decretum esse suppositititum affirmant viri eruditissimi.

VII. Refellitur Baronius, qui existimavit, leges Capitularium derogare huic concessioni & investituris. Investiturae feudorum fiebant cum quadam solemnitate, veluti per festucam, per ramos arborum, & alia similia. Concessio vero episcopatus fiebat per annulum & baculum.

VIII. Sanctus Romanus Rothomagensis Episcopus in pontificali sede institutus est post acceptum a Clodoveo secundo baculum pastoralem. Probabile est ita a sequentibus Regibus usurpatum. Id ipsum usurpabatur a Regibus Angliae.

IX. Gregorius septimus ferre non potuit hunc investiturarum usum. Itaque eum prohibuit in variis Conciliis. Primus autem omnium, ut adnotat Willelmus Malmesburiensis, Episcopos excommunicavit, si investituram a laicis acciperent per baculum & annulum. Tum laicos etiam excommunicat, si eam concedere praesumserint.

X. Inquiritur in caussas huius prohibitionis.

XI. Spreta tamen hac prohibitione Principes retinuerunt usum investiturarum.

XII. Nam iussa illa Gregorii efficere non potuerunt, ut Reges antiqua maiestatis privilegia aboleri sinerent. Ac praeterea repugnabant Episcopi huic novitati. Probatur ex Waltramo Episcopo Naumburgensi, illorum temporum scriptore.

XIII. Eam prohibitionem renovavit Vrbanus secundus, laudabili tamen adhibito temperamento inter abruptam pervicaciam & deforme obsequium.

XIV. Explicatur temperamentum illud adductis verbis Ivonis Episcopi Carnotensis. Iuvatur explicatio ex facto Paschalis secundi, qui Ludovici Francorum Regis praesidium imploravit adversus Henricum quintum Imperatorem investituras acriter retinentem.

I. Itaque permissus est deinceps Principibus usufructus redituum Ecclesiae vacantis, contra quam priscae regulae statuerant, ut in capite superiori diximus. Si quis vero inquirat in caussas tam magnae immutationis, is reperiet, eam esse profectam ex immutatione, quae facta est in conditione & qualitate bonorum ab Ecclesia possessorum. Quemadmodum enim in republica quoddam bonorum genus exstat, quod vulgo *feudum* vocant, incognitum Romano iuri, ideoque novis constitutionibus & antiquarum legum dispositioni contrariis inductum: sic, quum Ecclesiae Regum beneficio donatae fuissent bonis huiuscemodi, necessarium prorsus fuit, ut illae possiderent feuda iis conditionibus, quas in prima feudorum origine invexit publica utilitas. Ergo personae ecclesiasticae, quae feuda possidebant, per consequentiam fiebant vasalli Regum, illisque praestare tenebantur homagium & iuramentum fidelitatis itemque certum militum numerum iuxta valorem feudorum. Praeterea Regi tradere tenebantur arces & castra, quoties id Regis utilitas postulabat. Vnde sequitur necessario, Regem post obitum Episcopi, quod eo casu feudum vacet, illud a se recipere posse ac retinere, donec novus Episcopus investituram feudi receperit homagiumque ac iuramentum fidelitatis praestiterit. Interim tamen Regi competit ius quoddam fruendi reditibus, dum custodia durat.

II. Primus omnium Clodoveus Rex iura regia Ecclesiis manu li-

berali concessit, ut constat ex testamento sancti Remigii apud Flodoardum (1). Cuius exemplum imitati sunt Reges primae stirpis. Pipinus quoque, qui secundae stirpis auctor fuit, eamdem liberalitatem exercuit, exempli caussa, data Narbonensi Ecclesiae medietate comitatus Narbonensis, ut apud Catellum testatur Carolus Calvus. Beneficus quoque fuit in alias regni sui Ecclesias; quo constaret, eum haud minus curasse de augendis bonis Ecclesiarum regni, quam Romanae, cui exarchatum Ravennae contulerat. At Carolus magnus, ut observat Willelmus Malmesburiensis in libro quinto de gestis Regum Anglorum, praeter caussas pietatis, motus etiam fuit ad distribuenda liberali manu bona Ecclesiis ob utilitatem reipublicae, existimans nimirum, Episcopos sanctius observaturos fidem promissam, ac praeterea, si res ita postularet, Principem adversus rebelles adiuvaturos ope feudorum datorum & excommunicationum pondere. *Carolus Magnus*, inquit Willelmus Malmesburiensis, *pro contundenda gentium illarum* (id est, Germanorum) *ferocia omnes pene terras Ecclesiis contulerat, consiliosissime perpendens, nolle sacri ordinis homines tam facile, quam laicos fidelitatem domini reiicere, praeterea si laici rebellarent, illos posse excommunicationis auctoritate & potentiae severitate compescere*. Posteriores Reges decessorum exemplo illustria feuda contulerunt Ecclesiis & monasteriis; id quod Duces & Comites imitati sunt, postquam feuda facta fuerunt hereditaria. Sed tum praecipue ea liberalitas viguit, quando Episcopi, in eorum gratiam, qui liberales erant erga Ecclesias, de rigore antiquae poenitentiae remittebant pro modo liberalitatis. Quem morem ante hos sexcentos annos invaluisse docet in quadam epistola Petrus Damiani Cardinalis. *Quum a poenitentibus terram accipimus*, inquit, *iuxta mensuram muneris eis de quantitate poenitentiae relaxamus; sicut scriptum est; Divitiae hominis, redemtio eius* (2).

III. Ius illud Principibus quaesitum in bona ecclesiastica, ob conditionem feudorum, auctum deinde fuit ob adiunctionem & concursum auctoritatis, quam Reges Francorum a prima statim eorum stirpe possederunt, assentiendi nimirum electioni Episcoporum a clero & populo factae, ut dein ordinari possent a Metropolitano. Consuetudo haec introducta anno DXLIX. canone decimo Concilii quinti Aurelianensis, vires postea accepit ex edicto Clotarii secundi in synodo Parisiensi deliberato anno sexcentesimo decimo quinto. Statuit enim Clotarius, ut Episcopus recens electus a clero & populo, si condigna persona fuerit, a Metropolitano consecretur, postquam ita Princeps iusserit. Ac tamen sibi reservat potestatem eligendi cum consilio Episcoporum & procerum Consilii regii eos ex ministris aut clericis palatinis, quos ad episcopatum promovendos esse existimaverit. Sic enim

(1) Flodoard. l. 1. hist. Rem. c. 8. (2) Vide Baronium ad an. 1055. §. 8. & seqq.

enim explicanda est ultima illa clausula edicti: *si de palatio eligitur*. En ipsa verba: *si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligitur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.*

IV. Formulae Marculphi, itemque antiquae formulae electionum episcopalium, quae editae sunt in tomo secundo Conciliorum Galliae, continent verba, quae tum in usu erant, quoad electiones & ordinationes Episcoporum, magnifica illa quidem pro iure Principum, sed, quae tandem gravissimos motus excitarunt in Ecclesia. Nam Rex in praecepto suo ait, committere se dignitatem episcopalem ei, qui electus est: *Cum consilio & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, iuxta voluntatem & consensum cleri & plebis ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commisimus dignitatem.* Tum clerus ac populus Principem orant, ut eum, qui electus est, instituere dignetur in episcopatu. *Postulamus*, inquiunt, *ut instituere dignemini illustrem virum.*

V. At Hincmarus Remensis Archiepiscopus, cui disciplinae canonicae nota erant omnia, optime admodum explicat, quo referenda sit haec Principis concessio. Nam si verba eius paullo accuratius expendantur, manifestum erit, regiam in hac materia auctoritatem ad duo quaedam capita porrectam fuisse; quorum unum in eo versabatur, ut Rex electioni consensum suum adhiberet, eamque approbaret, aliud vero respiciebat facultates & patrimonia Ecclesiae, quarum rerum administrationem Rex illi committebat. Haec enim sunt verba Hincmari in epistola ad Ludovicum tertium Francorum Regem (3). *Episcopi talem eligant*, inquit, *qui & sanctae Ecclesiae utilis & regno proficuus & vobis fidelis ac devotus cooperator exsistat; & consentientibus clero & plebe, eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiae, quas ad defendendum & tuendum vobis Dominus commendavit, suae dispositioni committatis; & cum consensu ac litteris vestris eum ad Metropolitanum Episcopum & coëpiscopos ipsius dioeceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis.* Ex quibus verbis mirifice probatur id, quod paullo ante observabamus, nimirum, quoddam ius novum in patrimonium ecclesiasticum Regibus quaesitum fuisse ob necessitatem assensus regii pro ordinatione Episcopi electi, & ob naturam bonorum, quibus Ecclesia fruebatur.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum, quam Rex faciebat, & consensus electioni adhibitus explicantur vocabulis *laudandi & investiendi* in decreto Papae Hadriani, quod in synodo Romana decretum est in gratiam Caroli magni. Decretum illud refertur a Gratiano cap. *Hadrianus*. dist. 63. ex historia ecclesiastica, id est, ex Sigeber-

(3) Vide supra cap. 15. §. 1.

berto, cuius sensus hic est: *Vt nisi a Rege laudetur & investiatur Episcopus, a nemine consecretur*. Illustrissimus Cardinalis Baronius (4) ac post eum Binius affirmant, decretum illud suppositum fuisse a Sigeberto in gratiam Imperatoris Henrici, ut titulus legitimus videretur quaesitus ad propugnandum morem investiturarum, qui adversus summos Pontifices usurpatus fuerat ab Imperatoribus. Quoad decretum vero Papae Leonis octavi, qui privilegii ab Hadriano concessi mentionem facit, illudque renovat in gratiam Ottonis primi Imperatoris, contendunt, illud quoque esse supposititium, ac praeterea Leonem fuisse schismaticum (5). Transversos egit illos viros persuasio haec, investituras non esse diversas ab electione, & ius illud esse quid extraordinarium. Attamen certissimum est, Carolum magnum eo iure usum ante synodum illam Romanam. Vnde sequitur, nihil in eo decreto novum esse praeter iuris illius extensionem, nempe, ut eo uti possit in regno Italiae, quemadmodum antea faciebat in provinciis regni Francici. Tum illud quoque novum conceditur, quod Carolo potestas tribuitur eligendi Pontificem Romanum.

VII. Constitutiones, quae exstant in Capitularibus Caroli, relatae etiam in Decretum Gratiani (6), non derogant huiuscemodi concessionibus & investituris, ut visum est Cardinali Baronio: quoniam nihil aliud heic praecipitur, quam ut electione cleri & plebis personae idoneae promoveantur ad episcopatus. Verum illud non impedit, quin post electionem, & ante ordinationem, necessarius fuerit assensus regius, itemque concessio seu investitura.

Investiturae porro illae, quae effectus erant assensus regii, & concessio episcopatus fiebant adhibitis quibusdam solemnibus. Lex enim Salica, qua sola Rex utebatur, caeremonias quasdam introduxerat in quorumlibet fundorum traditione usurpandas; quae in libris Capitularium vocantur *vestiturae*, fiebantque *per festucam*, *per ramos arborum* & alia similia. Quamobrem Reges nostri, quando episcopatum committebant electo, investituram illius ei dabant *per baculum & annulum*.

VIII. Hinc factum, ut antiquus scriptor vitae sancti Romani Episcopi Rotomagensis doceat, eum circa annum DCXXIII. baculum pastoralem accepisse a Clodoveo secundo Rege, statimque in sede pontificali institutum fuisse. *Rex*, inquit, *convocatis tam Episcopis quam Abbatibus, baculum illi contulit pastoralem. Inthronizatur ergo pontificali apice*. Par est existimare, eadem solemnia adhibita in investituris Regum, qui post hunc regnarunt. Illud sane certum est, Imperatores ante Gregorii septimi tempora eo iure usos fuisse & tradi-

(4) Baron. anno 774. §. 13. & seqq. & anno 964. §. 2. & seqq.

(5) Vide supra cap. 12. §. 3. & seqq.

(6) Ex lib. 1. Capitul. ap. Gratian. c. *Sacror.* dist. 63.

didisse investituras per annulum & baculum, idque ante consecrationem, non solum in Germania, sed etiam in regno Italiae & in Arelatensi, eoque iure in regnis suis usos esse Reges Franciae & Angliae. Quare Matthaeus Parisius refert, Regem Edvvardum, qui ante Guillelmum Conquestorem vivebat, virgam episcopalem dedisse Vlstano Vigorniensi Episcopo. Ivo autem Carnotensis Episcopus de se scribit in epistola octava, sibi vim quodammodo factam, ut episcopatum acciperet, clericos ipsum Regi praesentasse, hunc vero sibi tradidisse pastoralem virgam. *Quum clericorum primo ingenio*, inquit, *postea violentia, Regi fuissem praesentatus, & inde cum virga pastorali a Rege mihi intrusa ad Ecclesiam Carnotensem adductus.*

IX. At Gregorius VII. ferre non potuit hunc investiturarum usum, quod is Episcopos Principibus nimium obnoxios esse cogeret, atque adeo minus subiectos esse faceret Apostolicae sedi. Itaque illum deinceps prohibuit in variis Conciliis, arrepta occasione abusus Henrici quarti Imperatoris, quem fama erat investituras infamibus tantum personis dare, aut iis, qui dato pretio illas emebant. Adnotat Willelmus Malmesburiensis (7) primum omnium Gregorium VII. excommunicasse Episcopos electos, si a manu laica investituram Ecclesiarum acciperent per baculum & annulum. *Hic, quod alii mussitaverant*, inquit, *palam extulit, excommunicans electos, qui investituras Ecclesiarum de manu laici per annulum & baculum acciperent.*

Diserta porro sunt Gregorii verba in synodo Romana, habita anno millesimo septuagesimo octavo. *Quoniam* (*) *investituras Ecclesiarum*, inquit, *contra statuta sanctorum patrum a laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo perturbationes plurimas oriri, ex quibus religio Christiana conculcatur, decernimus, ut nullus clericorum investituram episcopatus, abbatiae, vel Ecclesiae de manu Imperatoris vel Regis vel alicuius laicae personae viri vel feminae suscipiat. Quod si praesumserit, recognoscat, investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicatum.* Haec prohibitio non solum adversus Episcopos, sed etiam adversus Reges, iterata est anno MLXXX. in Concilio Romano. Haec sunt decreti verba: *Si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet saecularium potestatum investituram episcopatuum vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumserit, eiusdem sententiae vinculo se obstrictum esse sciat.*

X. Ratio autem una huius prohibitionis haec fuit, quoniam Principes contendebant, episcopatum vi huius investiturae dari electo, quum tamen auctoritas episcopalis non pendeat a Regum gratia. Nam Gregorius ob eam caussam, & ut odia universorum concitet ad-

(7) Willel. Malmesb. de gestis Reg. Anglor. in Willelmo I.

(*) *Vetus codex MS. S. Albini Andegav. habet* investituram.

adverſus inveſtituras, eas multoties nominat *donum epiſcopatus*. Et haud dubie formulae harum conceſſionum iis verbis conceptae erant, quemadmodum ſupra adnotavi, ut viderentur Reges dare dignitatem epiſcopalem. Atque id eo magis probabile erat, quod illa inveſtiturae ſolemnitas fieret per traditionem annuli & baculi. Baculus autem ſignum erat auctoritatis paſtoralis, ut inquiunt patres Concilii octavi adverſus Photium in actione ſexta: *βακτήριον ἐςὶ σημεῖον ἀξίας ποιμαντικῆς*.

Altera prohibitionis Gregorianae ratio petitur a ſtatutis ſanctorum patrum, ut aperte ſcribitur in ipſo canone. Alludit autem ad canonem XXII. eiuſdem Concilii VIII. adverſus Photium ſub Hadriano ſecundo celebrati. Quod colligitur ex epiſtola eius ad Hugonem Dienſem Epiſcopum Legatum ſuum; in qua ei praecipit, ut ſynodum habeat apud urbem Lingonenſem, in eoque conventu renovet prohibitiones factas Metropolitanis, ne manus imponant iis, qui donum epiſcopatus a laicis acceperint, ſub poena privationis ſuae dignitatis; poteſtatibus vero, qui haec deinceps uſurpabunt, poenam excommunicationis intentet, prout in Concilio octavo ſtatutum eſt (8). *Nullus Metropolitanorum*, inquit, *aut quivis Epiſcoporum alicui, qui a laica perſona donum epiſcopatus ſuſceperit, ad conſecrandum illum manum audeat imponere, niſi dignitatis ſuae honore officioque carere ipſe velit. Similiter etiam, ut nulla poteſtas aut aliqua perſona de huiuſmodi honoris donatione vel acceptione ulterius ſe intromittere debeat. Quod ſi praeſumſerit, eadem ſententia & animadverſionis cenſura, quam beatus Hadrianus Papa in octava ſynodo de huiuſmodi praeſumtoribus ſtatuit, ſe aſtrictum fore, cognoſcat*. Canon porro ſecundus itemque vigeſimus Concilii octavi, in verſione Anaſtaſii Bibliothecarii, ſanciunt iuxta canones Apoſtolicos, *neminem laicorum Principum, vel potentum ſemet inſerere electioni vel promotioni Patriarchae vel Metropolitae aut cuiuslibet Epiſcopi*. At Ivo Carnotenſis adnotavit, canonem illum intelligendum eſſe de electionibus, non autem de conceſſionibus aut inveſtituris, ut oſtendam inferius §. XIV.

XI. Nihilominus, ſpreta hac prohibitione, quae adverſus iura regia tentabatur, non ſolum Imperatores, ſed etiam Reges Francorum & Anglorum, uſum illum concedendarum inveſtiturarum retinuerunt. Quod probatur ex regeſto eiuſdem Gregorii Papae, qui Legatis ſuis praecepit, ut cognitionem cauſſae ſuſcipiant Epiſcopi Ambianenſis, quem aliquot Epiſcopi conſecraverant abſente Metropolitano, poſtquam a manu laica inveſtituram receperat; quae manus laica alia intelligi non poteſt praeter Regem Francorum: *Et praeſertim ſi idem Ambianenſis contra Romanae ſynodi & Apoſtolicae ſedis decretum de manu laici nefanda ambitione & temerario auſu inveſtituram ſuſcipere praeſumſit*.

XII.

(8) Gregor. VII. lib. 4. ep. 22.

XII. Nam iussa illa Gregorii efficere non potuerunt, ut reges antiqua maiestatis privilegia aboleri finerent; & Episcopis recti amantibus persuaderi non poterat, ut novitates illas prorsus amplecterentur. Intelligebant enim, Gregorium, praetextu cuiusdam solemnitatis & odiosae explicationis, Regibus adimere velle auctoritatem, ipsis legitime quaesitam. Quo factum est, ut ea tempestate Waltramus, Episcopus Naumburgensis, tractatum de investituris scripserit: in quo concludit, investituram a Regibus concedi ratione bonorum temporalium ad Ecclesias pertinentium, & parum referre, an a Principe fiat verbo, diplomate, aut baculo, quem prae manibus habuerit; quoniam Episcopus in die consecrationis suae baculum & annulum ponit super altare, unde illos dein recipit tamquam ab auctoritate beati Petri. Quapropter quum baculus ille congruat aliquatenus rebus temporalibus & spiritualibus, congruum esse ait, ut investitura ante omnia concedatur a Rege, quod ea ratione tuta futura sint Episcopi bona adversus vim tyrannorum raptorum (9). *Nihil refert*, inquit Waltramus, *sive verbo, sive praecepto, sive baculo, sive alia re, quam in manu tenuerit, investiat aut inthronizet Rex & Imperator Episcopum. Quia die consecrationis veniens annulum & baculum ponit super altare, & in curam pastoralem singula accipit a stola & auctoritate sancti Petri. Sed congruum magis est, quod per baculum, qui est temporalis & spiritualis, praecedens investitura per Regem in fundis & rebus Ecclesiae contra tyrannos & raptores quieta & pacifica reddat omnia.*

XIII. Victor III. Gregorii successor eam prohibitionem renovavit anno MLXXXVII. itemque Vrbanus II. in synodo Claromontana anno MXCV. can. XVI. *Interdictum est, ne Reges vel alii Principes aliquam investituram de ecclesiasticis honoribus faciant* (10). Quoniam vero Concilium illud habitum fuit in Gallia, probabile est, Gallos se primos omnium accommodasse ad voluntatem & desiderium Vrbani Papae: qui, quum Regis Philippi rationes non esse spernendas intelligeret, temperamentum invenit, quo regia auctoritas conservaretur ac tamen praedecessorum suorum statuta manerent. Illud addiscemus ex epistola sexagesima Ivonis Episcopi Carnotensis, modo ea secundum verum eius sensum accipiatur.

XIV. Scribens itaque Ivo ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem sedis Apostolicae Legatum, qui Episcopo cuidam recens electo exprobrat, quod a Rege accepisset investituram episcopatus, hoc factum excusare nititur hac ratione. Distinguit enim electionem Episcoporum a concessione episcopatuum, quam Principes faciunt iis, qui electi sunt. Tum fatetur Concilium octavum prorsus arcuisse Principes a iu-

(9) Vide Eadmerum lib. 4. hist. Nov. p. 94. & lib. 5. p. 132. & 133.

(10) *Vide canonem integrum supra lib. 6. cap. 31.*

a iure electionis, sed non prohibuisse, quin illi concessionem episcopatuum facere possint iis, qui fuerint electi; tantum autem abesse, ut id sedes Apostolica vetuerit, ut etiam summi Pontifices oraverint Reges nostros, episcopatus concedere electis. Addit, intellexisse se, eam solum Vrbano Papae mentem fuisse in Concilio Claromontano, ut impediret, ne Reges darent investituram corporalem, id est, concessionem, quae fiebat per baculum & annulum, quod ea fieri videretur in contemtum sacrorum. Quamquam Ivo nihil heic incommodum esse arbitrabatur; quod Reges non contenderent, quidquam spirituale a se dari, sive illa concessio manu fieret, sive lingua, sive virga; sed ea tantum mente id ab eis usurpari, ut constaret, eos annuere votis eorum, qui electionem peregerant, aut ut electis concederent bona, quae liberalitate Regum Ecclesiae possidebant. Demum ait, optandum esse, ut aut supersedeatur hac controversia, aut mala haec sopiantur. Haec sunt eius verba: *Quum hoc nullam vim sacramenti gerat in constituendo Episcopo, vel admissum vel omissum quid fidei, quid sacrae religioni officiat ignoramus, quum post canonicam electionem Reges ipsos Apostolica auctoritate a concessione episcopatuum prohibitos minime videamus*. Infra: *Domnus quoque Papa Vrbanus Reges tantum a corporali investitura excludit, quantum intelleximus, non ab electione, in quantum sunt caput populi, vel concessione: quamvis octava synodus solum prohibeat eos interesse electioni, non concessioni. Quae concessio, sive fiat manu, sive lingua, sive virga, quid refert? quum Reges nihil spirituale se dare intendant, sed tantum aut votis petentium annuere, aut villas ecclesiasticas & alia bona exteriora, quae de munificentia Regum obtinent Ecclesiae, ipsis electis concedere*. Vtcumque se res habeat, apparet, Ivonem, quum Papae Vrbani prohibitiones sic interpretatur, ut solemnitatem baculi & annuli vetitam esse pronuntiet, apparet, inquam, eum innuere, Regem Franciae Philippum eo temperamento adhibito paruisse decreto synodi Claromontanae. Id ipsum colligi potest ex eo, quod Paschalis secundus in Galliam venit, ut Ludovici Crassi Regis praesidium imploraret adversus Henricum quintum Imperatorem, qui usum investiturarum acriter retinebat. Nam hic agendi modus omnino intempestivus & absurdus fuisset, si Ludovicus quoque tum temporis in usum revocare solitus esset solemnitatem investiturarum, quae damnata erat a Papa Vrbano, & de qua tum maxime disceptabatur inter Paschalem & Henricum (11). Sed praeterea discimus ex epistola CCXXXVIII. eiusdem Ivonis, schisma, quod in regno Germaniae vigebat ob investituras, in Francico non fuisse. Sane cum usus solemnitatis huiuscemodi desierit, par est existimare, cessatum ab ea fuisse in consequentiam synodi Claromontanae.

CA-

(11) Vide Hessonem scholast. apud Tengnagelium p. 329.

CAPVT XX.

De controverfia circa inveftituram Epifcoporum inter Pafchalem II. Pont. Rom. & Henricum V. Imperatorem.

SYNOPSIS.

I. Inveftiturarum controverfia recruduit fub Pafchale fecundo Papa & Henrico quinto Imperatore. Habitum ea de caufsa colloquium in urbe Catalaunenfi; ubi iura imperii magnifice differuit Archiepifcopus Treverenfis, dicens, Epifcopum eligi non pofse abfque confenfu Imperatoris, deinde vero regalia ab eo accipere debere.

II. Refpondit Pafchalis, Ecclefiam fore ferviliter fubiectam Imperatori, fi Praelatum abfque confilio eius eligere non poffit, mortem vero Iefu Chrifti irritam efse, fi Epifcopus inveftiatur per baculum & annulum.

III. Quum Henricus Italiam bello peteret, Pafchalis praecepit, ut Epifcopi regalia Imperatori dimittant, ipfe vero renuntiet iuri inveftiturae & liberas efse finat Epifcoporum electiones.

IV. Tandem urgentibus Romanam urbem fatis, Pafchalis in carcerem ab Henrico coniectus, privilegium inveftiturarum ei concedere adactus eft. Ex verbis huius privilegii colligitur, quid iuris antea competeret Principibus.

V. Privilegium illud vocatum eft pravilegium in Concilio Lateranenfi. Difputatum eo tempore, an pertinacia illa propugnandarum inveftiturarum haerefis efset. Refertur fententia Ivonis Carnotenfis, qui haerefim efse negat.

VI. Ioannes Archiepifcopus Lugdunenfis diebat, inveftituram exteriorem definere pofse in haerefim, fi quis pertinaciter contendat, eam a laico concedi pofse licite.

VII. Goffridus Vindocinenfis diftinguit inveftituram per annulum & virgam ab ea, quam laici faciebant abfque illa folemnitate. Inveftituram tamen a principe dandam non efse, nifi poft electionem & confecrationem. Quod inventum eft a Goffrido adverfus vetuftam confuetudinem.

ADDITIO) Datur nova editio Concilii Lateranenfis a Pafchale fecundo celebrati.

I. INveftiturarum controverfia ifthaec duravit tota integra inter Pafchalem fecundum Vrbani fucceflorem & Henricum quintum Imperatorem. Antequam tamen res in apertum diffidium erumperet, colloquium Rege Francorum Ludovico praefente habitum eft anno MCVII. in urbe Catalaunenfi inter fummum Pontificem & Legatos Imperatoris. Treverenfis Archiepifcopus differuit, iam inde a tempore Gregorii magni ius imperii circa electiones Epifcoporum in eo verfari, ut, ante quam electio publicetur, fecreto Imperator admoneatur, quifnam electus fit, Imperatorem vero affenfum fuum adhibere, fi perfona electa ei grata fit. Poft quae electio fit publice a clero, & electus confecratur. Poft confecrationem autem redit ad Imperatorem pro regalibus, quibus ab eo donatur five inveftitur per traditionem annuli & baculi. Imperator vero ab eo recipit homagium & iuramentum fidelitatis. Quod omnino aequum effe, ait hic

Archiepiscopus. Neque enim debere electum alia ratione occupare civitates, castella, marchias, telonea, & cetera iura imperialia. Rem gestam narrat his verbis Sugerius in vita Ludovici Grossi: *Consecratum ad Dominum Imperatorem pro regalibus, ut annulo, & virga investiatur, redire, fidelitatem & hominium facere. Nec mirum. Etenim civitates & castella, marchias, telonea, & quaeque imperatoriae dignitatis nullo modo aliter debet occupare.*

II. Papa vero respondit, Ecclesiam, quae pretioso sanguine Iesu Christi redemta, libera facta fuerat, ancillari deinceps non debere aut ad servitutem redigi. Ecclesiam porro, si Praelatum eligere non possit absque consilio Imperatoris, Imperatori fore subiectam serviliter, ac mortem Iesu Christi irritam & inutilem esse, si Episcopus investiatur per baculum & annulum. Quum enim res illae ad altaria pertineant, usurpationem hanc esse adversus Deum. Demum Praelatos suo ordini & sacrae unctioni derogare, si manus suas, quae dominico corpori & sanguini attrectandis destinatae sunt, sanguinolentis laici manibus supponant, ut sponsionem ei faciant fidei. *Si Ecclesia*, inquit Paschalis Papa apud Sugerium (1), *eo inconsulto Praelatum eligere non possit, cassata Christi morte, ei serviliter subiacere, si virga & annulo investiatur, quum ad altaria eiusmodi pertineant, contra Deum ipsum usurpare, si sacratas dominico corpori & sanguini manus laici manibus gladio sanguinolentis obligando supponant, ordini suo & sacrae unctioni derogare.*

III. Quum itaque parum ad concordiam conglutinandam profuisset istud colloquium, Henricus Imperator Italiam bello petiit. Quo factum est, ut Paschalis Papa ad pactionem venerit, quae exstat in Chronico Cassinensi lib. IV. cap. XXXVII. & in epistola Paschalis ad Imperatorem, in qua praecipit, ut Episcopi Henrico Imperatori successoribusque eius remittant *regalia*, id est, ut ipse explicat, civitates, ducatus, marchionatus, monetas, dominationes, & reliqua feuda ad imperii servitium pertinentia, neve illa deinceps occupent absque consensu Imperatoris. Sed vicissim, his ita constitutis, dimitti ab Imperatore mandat ius investiturarum Episcoporum, & ut Ecclesias ille liberas esse permittat, cum oblationibus earumque patrimoniis, quae non pertinent ad regnum. Haec sunt verba Paschalis in epistola XXII. ad Henricum data: *In vestri regni partibus Episcopi vel Abbates adeo curis saecularibus occupantur, ut comitatum assidue frequentare & militiam exercere cogantur.* Infra: *Ministri vero altaris ministri curiae facti sunt: quia civitates, ducatus, marchionatus, monetas, (*) turres, & cetera ad regni servitium pertinentia a Regibus acceperunt. Unde etiam mos Ecclesiae intolerabilis inolevit, ut electi Episcopi nullo modo consecrationem acciperent, nisi prius per manum regiam investirentur.* Infra: *Tibi itaque, fili carissime, & Regno regalia illa dimittenda* prae-

(1) Sugerius p. 289. Vide infra cap. 21. §. 4. (*) Leg. *curtes*, ex Chronico Cassinensi.

praecipimus, quae ad regnum manifeste pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & ceterorum praedecessorum tuorum. Interdicimus etiam, ne qui Episcoporum vel Abbatum eadem regalia invadant, id est, civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonium, mercatum, advocatias, iura centurionum, & (*) turres, quae regni erant cum pertinentiis suis, (*) militiam & castra; & ne se deinceps, nisi per gratiam Regis, de ipsis regalibus intromittant. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in Apostolica sede successuri sunt, aut te aut regnum super hoc inquietare negotio.

IV. Postquam autem Romam perventum fuit, Henricus pacta & sacramenta sua violans, Paschalem Papam ac nonnullos Episcopos & Cardinales in carcerem coniecit, & ab eo extorsit privilegium investiturarum. Magni porro momenti illud est, quod ex eo colligatur vetusta illa consuetudo, cui tantopere contradicebant summi Pontifices. Exstat autem apud Florentium Vigorniensem ad annum MCXI. & apud Willelmum Malmesburiensem in libro V. de gestis Regum Anglorum. *Illam igitur dignitatis praerogativam*, inquit Paschalis Papa in eo privilegio, *quam praedecessores nostri vestris praedecessoribus catholicis Imperatoribus concesserunt, nos quoque dilectioni tuae concedimus & praesentis privilegii pagina confirmamus, ut regni tui Episcopis, libere praeter violentiam & simoniam electis, investituram virgae & annuli conferas. Post investitionem vero canonice consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem a clero & a populo praeter tuum assensum electus fuerit, nisi a te investiatur, a nemine consecretur. Sane Episcopi & Archiepiscopi libertatem habeant a te investitos Episcopos & Abbates canonice consecrandi. Praedecessores enim vestri Ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt ut regnum ipsum Episcoporum maxime & Abbatum praesidiis oporteat communiri, & populares dissensiones, quae in electionibus contingunt, regali oporteat maiestate compesci.*

V. Privilegium illud vocatum est pravilegium & revocatum in synodo Romana, quam anno sequenti MCXII. Paschalis Papa convocavit. Disputatum autem est ea tempestate, an pertinacia illa propugnandarum investiturarum haeresis esset, ut Romae ferebatur. Ivo sententiam suam aperte explicat ad Ioannem Archiepiscopum Lugdunensem scribens. Contendit autem, investituram dici non posse haeresim, quum ad fidei materiam nullatenus pertineat, & quum in sola eius manuali actione versetur, qui dat & eius, qui accipit. Si tamen aliquis laicus reperiretur adeo stolidus & vecors, ut sibi persuadeat, se, quum baculum tradit, conferre aliquod sacramentum aut effectum sacramenti cuiuspiam ecclesiastici, habendum eum pro haeretico, non quidem ratione investiturae manualis, sed ob

(*) Leg. *curtes*.

(*) Leg. *militaria castra*. ex Chronico Cassin.

ob diabolicam illius praesumtionem. Addit vero, investituram illam manualem a laicis factam, si res ad vivum & accurate excutiantur, invasionem esse iuris alieni & sacrilegam praesumtionem, quam oporteat omnino rescindere pro libertate & honestate Ecclesiae, siquidem id fieri possit absque detrimento pacis. Demum concludit, tollendam esse investituram, ubi id obtineri poterit absque schismate, sed illic supersedendum esse remediis, ubi certum esse cognoscitur periculum schismatis. Quo loco observandum est, Ivonem, tametsi nihil haereticum esse scribat in investitura, quae fit per traditionem baculi, praesumtionem tamen heic esse & quoddam sacrilegii genus existimare, licet in epistola sexagesima hunc usum scripserit esse indifferentem. Sed iam se aliquo modo accommodare volebat ad anathemata, quae dicta recenter fuerant in hac materia.

VI. At Ioannes Lugdunensis Archiepiscopus Ivoni respondens (2) fatetur quidem, investituram exteriorem a laico factam non esse proprie haeresim; sed tamen contendit, in haeresim desinere, si quis pertinaciter contendat, eam fieri licite posse. Cui scriptioni non omnino assentitur Ivo: qui illud tantum fatetur, eorum opinionem schismati accensendam esse, qui propugnant investituras. *Eorum sententiam* (inquit Ivo in epist. CCXXXIII.) *qui investituras laicorum defendere volunt, schismaticam iudico*.

VII. Goffridus Abbas Vindocinensis illorum temporum scriptor, quem vir clarissimus Sirmondus editionis honore donavit, scribens ad Callistum secundum Papam, ad quem cum sede transierant praedecessorum animi, hanc investiturarum materiam tractat habita ratione illorum temporum; ac viam quamdam aperit opportunam sedandae huic controversiae, quae Ecclesiam turbaverat per quinquaginta annos, & occasionem dederat introducendi in Ecclesiam Pseudo-pontifices itemque Imperatores excommunicatos. Distinguit enim investituram, quae per annulum & virgam fiebat, ab ea, quam laici faciebant absque illa solemnitate. Quoad primum investiturae genus, ait, virgam & annulum esse velut quoddam sacramentum in Ecclesia, non secus ac salem & aquam, oleum & chrisma, nonnullasque alias res, sine quibus peragi non possunt consecrationes hominum aut Ecclesiarum, atque adeo inconcessum aliquid tentari adversus auctoritatem Iesu Christi, quoties laici Praelatis tribuunt investituram per baculum & annulum, quod eos a nemine alio recipere debeant, quam a consecratore suo. Quoniam tamen Ecclesia liberalitate Principum locupletata fuerat multis possessionibus, videri prorsus locum non esse traducendi investituram regiam, quae fit propter res spirituales. Sed eam tamen cautionem adhibet, ut investituram dari a Principe nolit nisi post electionem & consecrationem. Tum vero ait non referre, quo-

(2) Epist. Ioannis Archiep. Lugdun. ad Daimbert. Senon. inter ep. Ivonis num. 237.

quonam id ſigno fiat. Haec ſunt eius verba in opuſculo ad Calliſtum Papam cap.III. & IV. *Inveſtituram per virgam & annulum accipere, niſi a ſuo conſecratore, manifeſtum eſt eſſe damnoſum; quia nulli laico licet illa Eccleſiae ſacramenta dare, ſicut ei non licet Epiſcopum conſecrare.* Infra: *Alia eſt utique inveſtitura, quae Epiſcopum perficit, alia, quae Epiſcopum paſcit. Illa ex divino iure habetur, iſta ex iure humano. Subtrahe ius divinum, ſpiritualiter Epiſcopus non creatur. Subtrahe ius humanum, poſſeſſiones amittit, quibus ipſe corporaliter ſuſtentatur. Non enim poſſeſſiones haberet Eccleſia, niſi ſibi a Regibus donarentur & ab ipſis, non quidem divinis ſacramentis, ſed poſſeſſionibus terrenis, inveſtirentur.* Infra: *Poſſunt itaque Reges ſine offenſione, poſt electionem canonicam & conſecrationem, per inveſtituram regalem in eccleſiaſticis poſſeſſionibus concessionem, auxilium. & defenſionem Epiſcopo dare. Quod quolibet ſigno factum exſtiterit, Regi vel Pontifici ſeu catholicae fidei non nocebit.*

Modificationem porro Ivoni incognitam & vetuſtae conſuetudini contrariam adfert Goffridus; nimirum, non debere Epiſcopum accipere inveſtituram a Rege niſi poſt conſecrationem, quum tamen olim conſecrari non poſſet, donec approbatus & inveſtitus fuiſſet a Rege.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

ADnotatum eſt in paragrapho quinto huius capitis privilegium, quod Henricus quintus Imperator extorſit anno MCXI. a Paſchale ſecundo Papa, vocatum fuiſſe anno ſequenti pravilegium in Concilio Romano. Certum id quidem. Id enim prorſus habetur in editis Concilii huiuſce actis. Verum quum illa ſint depravatiſſima, praetertim in ſubſcriptionibus, ac res tanti momenti ſit, ut non uno loco referri debeat, facturum me operae pretium exiſtimavi, ſi heic bona fide exſcriberem eadem acta ex pervetuſto codice MS. ſancti Albini Andegavenſis, unde a me deſcripta ſunt anno MDCLXI. menſe Septembri. Sunt enim emendatiſſima. Sic ergo habent:

CONCILIVM LATERANENSE

HABITVM ANNO MCXII.

ACTIO CONCILII CONTRA HAERESIM DE INVESTITVRA.

ANno ab incarnatione MCXII. Indictione V. anno pontificatus Domini Papae Paſchalis ſecundi XIII. menſe Martio, XV. (*) Idus Aprilis, celebratum eſt Concilium Romae, Lateranis, in Baſilica Conſtantiniana. In qua quum Dominus Papa Paſchalis reſediſſet cum Archiepiſcopis & Epiſcopis & Cardinalibus & Abbatibus & varia multitudine clericorum & laicorum, ultima die Concilii facta coram omnibus profeſſione catholicae fidei, ne quis de fide ipſius dubitaret, dixit: AMPLECTOR omnem divinam ſcripturam, ſcilicet veteris & novi teſtamenti, legem a Moiſe ſcriptam & a ſanctis Prophetis. Amplector quatuor evangelia, ſeptem canonicas epiſtolas, epiſtolas glorioſi Doctoris beati Pauli Apoſtoli, ſanctos canones Apoſtolorum, quatuor univerſalia Concilia ſicut quatuor evangelia, Nicaenum, Epheſinum, Conſtantinopolitanum, Chalce-

[*] *Lege* Kal.

cedonense, & Antiochenum Concilium, & decreta sanctorum patrum Romanorum Pontificum, & praecipue decreta Domini mei Papae Gregorii septimi & beatae memoriae Papae Urbani. Quae ipsi laudaverunt laudo, quae ipsi tenuerunt teneo, quae confirmaverunt confirmo, quae damnaverunt damno, quae repulerunt repello, quae interdixerunt interdico, quae prohibuerunt prohibeo in omnibus & per omnia, & in iis semper perseverabo (1).

Quibus expletis, surrexit pro omnibus Girardus Engolismensis Episcopus Legatus in Aquitania, & communi assensu Domini Papae Paschalis totiusque Concilii coram omnibus legit hanc scripturam.

Privilegium illud, quod non est privilegium, sed vere dici debet pravilegium, pro liberatione captivorum & Ecclesiae a Domino Paschale Papa per violentiam Regis Henrici extortum, nos omnes in hoc sancto Concilio cum Domino Papa congregati canonica censura & Ecclesiastica auctoritate iudicio sancti Spiritus damnamus & irritum esse iudicamus atque omnino cassamus, & ne quid auctoritatis & efficacitatis habeat, penitus excommunicamus. Et hoc ideo damnatum est, quod in eo privilegio continetur, quod electus canonice a clero & populo a nemine consecretur, nisi prius a Rege investiatur: quod est contra Spiritum sanctum & canonicam institutionem.

Perlecta vero hac charta, acclamatum est ab universo Concilio: Amen, amen. Fiat, fiat.

Archiepiscopi, qui cum suis suffraganeis interfuerunt, hi sunt. Iohannes Patriarcha Veneticus, Sennes Capuanus, Landulphus Beneventanus, Amalphitanus, Regitanus, Idruntinus, Brundusinus, Capsanus, Girontinus; & Graeci, Ronsanus, & Archiepiscopus sanctae Severinae. Episcovi vero, Cencius Sabinensis, Petrus Portuensis, Leo Ostiensis, Cono Praenestinus, Girardus Engolismensis, Galo Leonensis Legatus pro Bituricensi & Viennensi Archiepiscopis, Rogerius Vulturnensis, Gaufridus Senensis, Rollandus Populoniensis, Gregorius Terracinensis, Guillelmus Troianus, Guillelmus Siracusanus Legatus pro omnibus Siculis, & alii fere centum Episcopi. Bruno Signinus & Iohannes Tusculanus Episcopi, cum essent illa die Romae, Concilio non interfuerunt; qui postea, lecta damnatione privilegii, consenserunt & laudaverunt. Cardinales vero, Bonifacius tituli sancti Marci, Robertus tituli sancti Eusebii, Romanus tituli sanctae Priscae, Gregorius tituli sanctorum Apostolorum, Benedictus tituli sancti Petri ad vincula, Anastasius tituli sancti Clementis, Boso tituli sancti (*) Mauricii in Damaso, Iohannes tituli sanctae Caeciliae, (**) Divizo tituli sancti Martini, Theobaldus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Gregorius tituli sancti Grisogoni, Rainerius tituli sanctorum Petri & Marcellini, Vitalis tituli sanctae (***) Albinae. Petrus vero tituli sancti Christi & Albericus tituli sanctae Sabinae, cum essent Romae illo die, Concilio non interfuerunt. Postea, lecta damnatione nefandi privilegii, consenserunt & laudaverunt. Diaconi vero, Abbas Sublacensis, Iohannes Caietanus, Abbas sancti Andreae, Leo sanctae Crucis, Gregorius, Aldo, Theobaldus, Roscemnanus, hi omnes in damnatione praedicti privilegii consenserunt cum Abbatibus & innumera multitudine tam clericorum, quam laicorum.

Haec charta dictata est a Girardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Gregorio Terracinensi, Galone Leonensi Episcopis, a Roberto Cardinale tituli sancti Eusebii, Gregorio tituli sanctorum Apostolorum, communi aliorum consilio.

C A P U T XXI.

De fine controversiae circa investituram, & conservato iure investiendi Episcopos de regalibus & homagium ab iis exigendi.

S Y N O P S I S.

I. Investiturarum materia retractata est in Concilio Remensi, cui praesedit Callistus secundus. Propositae tum Henrico Imperatori conditiones satis aequae; quarum *plen-*

[1] Vide supra lib. 5. cap. 21. §. 12.
[*] *Leg.* Laurentii.
[**] *Leg.* Teuzo.
[***] *Leg.* Balbinae.

plerasque recepit. Sed quum investituram rerum ecclesiasticarum dimittere nollet, excommunicatus fuit.

II. Ei excommunicationi consensit Ludovicus Francorum Rex, qui Concilio intererat. Unde sequitur, eum, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solam feudorum investituram retinuisse.

III. Ea controversia finita est anno MCXXII. in Concilio Lateranensi; in quo statutum est, ut Episcopi regalium investituram accipiant per sceptrum, non autem per baculum & annulum. Expenduntur verba Callisti.

IV. Rescripto tamen Callisti abolitum est ius homagii & iuramenti fidelitatis, quod Episcopi praestare tenebantur: quod antea quoque vetitum a Gregorio septimo & Urbano secundo. Cur ita visum Pontificibus illis.

V. Verum his prohibitionibus obsequuti non sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Quoad Galliam, probatur ex Ivone Carnotensi.

VI. Quoad Angliam vero, auctoritate Willelmi Malmesburiensis.

VII. Emicuit in hoc negotio pietas & reverentia Regum nostrorum erga Apostolicam sedem. Dimiserunt enim solemnitatem homagii. Istud vero non exegerunt, nisi ab iis Episcopis, qui feuda possidebant. A ceteris vero nihil exactum praeter iuramentum fidelitatis.

VIII. Veteri constitutione inductum, ut Episcopi iuramentum fidelitatis praestent Regibus. Innocentius tertius in Concilio Lateranensi censuit, aequum esse, ut clerici, qui bona temporalia possident, iuramentum fidelitatis praestent Principibus.

IX. Callistus secundus investituras confirmavit, tametsi immutationem attulerit in solemnitate. Fridericus tertius regalium investituram per sceptrum dedit Episcopo Tullensi.

X. Gallia iam ante dimiserat solemnitatem investiturae per annulum, & ius illud in feudis tantum retinuerat.

XI. Aevo divi Bernardi investitura feudorum sive regalium in usu erat.

XII. Ex his, quae dicta sunt, colligitur, investituram regalium ac iuramentum fidelitatis publica auctoritate convaluisse post diuturnas contentiones.

ADDITIO.) Datur nova editio Conciliorum Remensis & Lateranensis sub Callisto secundo habitorum. Cuias fuerit Burdinus, qui adversus Callistum sedit. Quid sit Hispanicum iter in canone decimo Concilii Lateranensis. Non est simplex peregrinatio religionis ergo, sed bellum sacrum adversus Sarracenos. De parochialibus Ecclesiis, quas monachi tenent.

I. ANno dein millesimo centesimo decimo nono Callistus secundus Papa, qui cum Imperatore Henrico cognatione coniunctus erat, Concilium Remense celebravit, cui interfuit Ludovicus VI. Francorum Rex. In eo examinata fuit controversia illa de investituris; ac dein decreta Concilii missa sunt ad Henricum, qui tribus quibusdam capitibus consensit, liberas nimirum futuras electiones Episcoporum & Abbatum, consecrationes peractum iri ab iis, ad quos id ius spectat, deinceps vero nullam investituram factum iri per virgam & annulum. Verum concoquere non potuit quartum caput, quod proponebatur. Eo autem decernebatur, teste Rogerio de Hoveden, ut *investituram rerum ecclesiasticarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona*. Itaque ob repulsam illam excommunicatus fuit contra sententiam plurimorum.

II. Mirum videri potest, Regem Francorum huic excommunicationi consensisse, qua ipse aeque involvebatur ac Imperator. Nam Reges nostri investituram quoque dabant, non quidem episcopatuum, ne-

neque cum solemnitate baculi & annuli, sed investituram rerum & possessionum ecclesiasticarum, ut ex Hincmaro & Ivone supra docuimus. Vt ea difficultate nos expediamus, observandum est, bona Ecclesiarum bifariam accipi. Quaedam enim vocantur *regalia*, id est, feuda, quae Regi debent servitium velut a vasallo. Alia vero sunt latifundia & domania, quae Ecclesiae data fuerunt. Olim autem Reges concessiones & investituras universi patrimonii ecclesiastici dabant. Sed in pactis, inter Paschalem & Henricum initis ante, quam Paschalis in carcerem coniiceretur, reperta est nova distinctio, quae potestatem imperatoriam coërcebat ad solam feudorum investituram, quae immediate pertinerent ad Imperium. Quoad alia vero bona, Ecclesiis conservabatur antiqua libertas, ut constat ex epistola XXII. eiusdem Paschalis: *Porro Ecclesias cum oblationibus & hereditariis possessionibus, quae ad regnum manifeste non pertinebant, liberas manere decrevimus*. Adhibenda ergo est distinctio illa propositioni Concilii Remensis. Vnde concludendum est, Regem Ludovicum sese accommodasse ad voluntatem Papae Callisti, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solamque feudorum investituram retinuisse. Vno verbo, & quidem apertius, responderi potest, discordiam illam fuisse inter Papam & Imperatorem de investitura corporali disputantes, quae iam abolita erat in Gallia a tempore Concilii Claromontani.

III. Magnus tandem dies ingenti illi controversiae, quae quinquaginta per annos imperium & sacerdotium inter se commiserat, impositus est in Concilio generali Lateranensi a Callisto secundo Papa celebrato anno MCXXII. cui interfuit Sugerius Abbas sancti Dionysii, legatus Ludovici Regis Franciae. Callistus enim, ex sententia Concilii, hunc modum ei rei adhibuit, quo aliquatenus satisfactum est iis, quorum intererat. Rescriptum eius, quod refertur apud Abbatem Vrspergensem & Willelmum Malmesburiensem, heic ante omnia describendum est. *Ego Callistus servus servorum Dei dilecto filio suo Henrico, Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto, concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici regni, quae ad regnum pertinent, in praesentia tua fieri absque simonia & aliqua violentia; ut, si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani, & provincialium consilio vel iudicio saniori parti auxilium & assensum praebeas. Electus autem regalia per sceptrum a te recipiat, exceptis omnibus, quae ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur, & quae ex his iure tibi debet, faciat. Ex aliis vero partibus imperii consecratus infra sex menses regalia per sceptrum a te recipiat.*

Ceterum in hoc rescripto quatuor adnotanda sunt. Primum enim discrimen ponit inter Episcopos Germaniae & aliarum provinciarum Imperii. Nam Germanos Episcopos praecipit recipere investituram, etiam ante consecrationem. Secus quoad alios; quos ea tantum lege te-

teneri edicit, ut intra sex mensium spatium a die consecrationis investituram accipiant ab Imperatore. Secundo mutat solemnitatem investiturae; quam fieri per sceptrum iubet, non autem per baculum & annulum. Tertio investituras coërcet ad sola feuda sive regalia. Demum Imperatori reservat, in consequentiam investiturae regalium, omnia iura & obsequia, quae ad eum pertinent quoad feuda ab Episcopis possessa.

IV. Sed magni momenti est ultima clausula. Nam ea comprehendit revocationem iuris cuiusdam, quod ex investiturarum controversia ortum erat, homagii nimirum & iuramenti fidelitatis, quod Episcopi praestare tenebantur. Nam satis visum non est Gregorio VII. quod investiturarum usum prohibuisset; sed praeterea vetuit, ne clerici homagia Regibus praestarent. *Vt clericus a laico numquam iustificetur*, inquit, *nec pro terra nec pro aliis rebus, quas ab illo teneat, nec sibi hominatum faciat; sed omnino, quae ab eo tenet sibi, antequam ullam patiatur iniuriam, dimittat*. Hanc prohibitionem in Concilio Claromontano renovavit Vrbanus II. his verbis: *Ne Episcopus vel sacerdos Regi vel alicui laico in manibus ligiam fidelitatem faciat*. Huius autem prohibitionis decernendae, quam in Concilio Romano idem Vrbanus renovavit, quaenam rationes fuerint, aperit Rogerius Hovedenus. Ait enim, Papam in ea synodo disseruisse, exsecrabile prorsus esse, ut manus, quae eo honoris & dignitatis pervenere, ut ministerio suo Deum creent, qui creavit universa, quaeque eum offerunt Deo Patri pro omnium hominum salute, quod ipsis quoque Angelis non licet, indignum, inquam, prorsus esse, ut hae manus ad eam seu socordiam seu ignaviam demittantur, ut imperio subiiciantur earum manuum, quas noctu & interdiu coinquinant obscoeni contactus, rapinae & iniusta effusio sanguinis humani (1). Eodem quoque argumento usus est Paschalis secundus in colloquio Catalaunensi legatos Henrici Imperatoris alloquens (2). Nam idem Papa, praedecessorum suorum statutis aemulatus, eamdem prohibitionem renovaverat in Concilio Lateranensi. *Patrum nostrorum decreta*, inquit, *renovavimus, sancientes & interdicentes, ne quisquam omnino clericus hominium laico faciat*. Idem sensisse videntur Episcopi provinciae Remensis e synodo Carisiacensi anno DCCCLVIII. scribentes ad Ludovicum Regem Germaniae, dum aiunt (3). *Nos Episcopi Domino consecrati, non sumus huiusmodi homines saeculares, ut in vassallatico debeamus nos cuilibet commendare*. Infra: *Manus enim chrismate sacro peruncta, quae de pane & vino aqua mixto per orationem & crucis signum conficit corpus & Christi sanguinis sacramentum*,

 abo-

(1) Vide Eadmerum lib. 2. p. 53. & Ioannem Bromton. p. 994.

(2) Vide supra cap. 20. §. 2.

(3) Epistola Episcopor. ad Ludovicum cap. 15.

abominabile est quidquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem episcopatus saeculare tangat ullo modo sacramentum.

V. Verum his prohibitionibus nequaquam obsequuti sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Nam Ivo Carnotensis, scribens Paschali Papae, ait, se secundum Pontificis mandatum de restitutione Radulfi Remensis Archiepiscopi tractasse cum Rege & proceribus regni in curia sive Parlamento in Aurelianensi urbe habito, sed eam obtineri non potuisse, nisi ea lege, ut Radulfus Regi sacramentum *per manum* (id est, homagium) praestaret more Remensium Archiepiscoporum praedecessorum eius & ceterorum Episcoporum regni Francici: eam enim fuisse optimatum in eo negotio pervicaciam, ut plane necessarium fuerit eorum obsequi studiis, tametsi iussa Pontificis omnino contraria forent: *quia ecclesiasticae paci & fraternae dilectioni sic expediebat*, ut in epist. CXC. ait idem Ivo. Orat autem Paschalem, ut dispensatione utatur in hac caussa, memineritque prudentiae & pietatis suae, quum fas non sit debitam fortitudinem hoc loco exercere.

VI. Non solum autem in Gallia, sed etiam in Anglia, his Romanorum desideriis contradicebatur (4), ut colligitur ex Willelmo Malmesburiensi in libro primo gestorum pontificalium. Quum enim acriter inter se contenderent Henricus secundus Rex Angliae & Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, qui ob prohibitiones Pontificias hominium praestare recusabat, missa est ad Paschalem legatio ad tollendam difficultatem (5). Sed quum Papa editis ea de re constitutionibus pertinaciter adhaereret, eiusque auctoritate se Anselmus tueretur, Rex Henricus in haec verba prorupit: *Quid ad me de litteris Apostolici? Iura Regni mei nolo amittere*. Unde factum, ut Anselmus iussus sit *Regi hominium facere, vel absolutis morarum nexibus regno excedere*. Tandem Henricus, ius suum retinendo, consensum Pontificis elicuit (6); ut in lib. II. eorumdem gestorum pontificalium testatur his verbis idem Willelmus Malmesburiensis: *Concessit siquidem Papa, ut Rex homagia de electis acciperet, sed nullum per annulum & baculum investiret.*

VII. Reges tamen Francorum videntur facilius flexisse, ut morem gererent destinatis Pontificum Romanorum, quoad homagia, non secus ac obsequuti iisdem fuerant quoad solemnitatem investiturarum. Dimiserunt enim solemnitatem homagii, quae in eo versabatur, ut vasallus manus suas supponere teneretur manibus domini. Retinuerunt tamen homagium quoad Episcopos, qui feuda possident, solo fidelitatis iuramento ab iis exacto, qui nulla feuda possidebant. Hinc orta

(4) Vide lib. 4. cap. 13. §. 1.

(5) Vide Eadmer. lib. 3. hist. Novor. 87. 91.

(6) Vide Eadmerum p. 65. 66. 73. 6 1. 70.

ta est distinctio, quae exstat in constitutione anni MCCCXXXII. in qua Episcopi, qui iuramentum fidelitatis & homagium debent, distinguuntur ab iis, qui iuramentum tantum fidelitatis debent. Quoniam vero solemnitas homagii sublata est, utrumque hodie confunditur quoad Episcopos; qui nullum aliud iuramentum praestant, quam iuramentum fidelitatis, tametsi feuda ad homagium quoque adstringant. Recte itaque Fridericus primus Imperator respondit Legatis Hadriani IV. summi Pontificis, qui, tametsi consentirent, ut Episcopi Italiae Friderico praestarent iuramentum fidelitatis, homagium tamen praestari non debere contendebant. *Episcoporum Italiae ego quidem non affecto hominium, si tamen eos de nostris regalibus nil delectat habere. Qui si gratanter audierint a Romano Praesule: Quae tibi & Regi? consequenter quoque ab Imperatore non pigeat audire: Quid tibi & possessioni?*

VIII. Ceterum ex hoc loco colligitur, iuramento saltem fidelitatis consensisse Legatos. Sane in Conciliis Toletanis IV. & X. pronuntiatum fuerat, ad illud Regi praestandum aeque teneri Episcopos ac ceteros subditos. Vsurpabatur porro id ab Episcopis Gallicanis; ut patet ex canone primo Concilii tertii Turonensis, habiti anno DCCCXIII. & ex synodo Aquisgranensi secunda, habita anno DCCCXXXVI. cuius ea sunt verba in canone duodecimo secundi capituli: *Si quisquam Episcoporum sacramentum fidelitatis illi* (id est, Ludovico) *promissum violaverit, & eius contrariis malevola intentione quolibet modo se copulaverit, gradum proprium canonica atque synodali sententia amittat.* Certe Episcopi apud Carisiacum congregati, quorum epistolae facta supra mentio est, non negant, praestitum a se fuisse iuramentum fidelitatis ante ordinationem; sed recusant ei Principi homagium post ordinationem praestare, qui legitimus eorum Rex non erat, sed qui partem regni invadere meditabatur adversus Carolum fratrem. Tandem Innocentius tertius in Concilio Lateranensi aequum esse existimavit, ut clerici, qui bona temporalia possident, iuramentum fidelitatis ei Principi praestent, a quo illa pendent; tametsi prohibeat, ne ii iuramentum illud praestent, qui nulla bona temporalia possident.

IV. Sed, ut ad investituras redeamus, eas Callistus secundus confirmavit; tametsi immutationem attulerit in solemnitate, quam fieri iussit per sceptrum. Vt non iniuria scriptum sit ab Ottone Frisingensi lib. II. cap. V. & VI. episcopatus conferri per sceptrum, regna per ensem, & provincias per vexillum: nam id obtinebat in imperio. Sane Fridericus tertius regalium investituram per sceptrum dedit Episcopo Tullensi; ut patet ex eius rescripto, quod exstat apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 246. *Vniversa & singula regalia, nec non temporalia sive feoda dictae suae Ecclesiae Tullensis cum*

cum sceptro regali & aliis ceremoniis in talibus fieri consuetis conferimus, ac ipsum de eisdem investimus. Eumdem morem in usum revocavit Carolus V. Imperator anno MDXXII.

X. At Gallia solemnitatem investiturae per annulum iam dimiserat ante pactiones Papae Callisti: & ius illud investiturae in feudis tantum retinebat, quam post ordinationem concedebant Reges nostri, data rescripto licentia occupandi feuda ad Ecclesiam pertinentia, iisque utendi; id quod Ivo in epist. sexagesima vocat *investire manu, nutu, lingua*. Eam ob caussam Reges nostri noluerunt uti solemnitate sceptri; sed suam tamen auctoritatem amplificaverunt, arrepta occasione constitutionis Callisti, ut adnotabitur inferius.

XI. Quare mirum non est, aevo divi Bernardi, qui post Callistum floruit, investituram feudorum sive regalium in usu fuisse. Hic enim, loquens in epistola CLXIV. de quodam, qui ad episcopatum electus erat, ait: *Festinavit ad Regem, regalium investituram accepit*. Quo loco per *regalia* intelligit feuda, quae liberalitate Principum ad Ecclesiam pervenerant; ut ipsemet alibi explicat his verbis (7): *Duplex est dominium Praelatorum. Habent enim claves Ecclesiae, quibus claudunt & nemo aperit; aperiunt, & nemo claudit. Habent & regalia: quia domini sunt urbium, oppidorum. Nec solum episcopatus, sed & consulatus* (id est, comitatus) *habent. Vt merito eis dicatur: Quid ultra debui facere, & non feci? Sed quod datum est illis in adiutorium, factum est illis in scandalum*. Eodem sensu accipiebatur vox regalium ab Archiepiscopo Treverensi in colloquio Catalaunensi apud Sugerium, itemque à Paschale secundo in privilegio, quod Imperatori Henrico concessit, & in epistola eiusdem XXII. in Concilio Lateranensi dictata, tum etiam in rescripto Callisti, & in litteris Friderici primi ad Hadrianum quartum, quarum supra meminimus.

XII. Ceterum ex his, quae dicta sunt, colligere licet, concessionem sive investituram regalium, itemque iuramentum fidelitatis, quod Episcopi praestare tenentur post consecrationem suam, publica auctoritate convaluisse post diuturnas contentiones, Reges vero nostros earum possessionem retinuisse, tametsi aliquid ex suo iure dimiserint, ut se ad statuta Conciliorum accommodarent.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Omnis cura mea solet in hoc versari, ut prosim, si quo modo possim, fovendis nostris studiis, & ut libros istos pro mea virili illustrem; additis nimirum, ubi occasio tulit, illustribus aliquot ecclesiasticae antiquitatis monumentis. Iam enim antea in superioribus capitibus addita sunt nonnulla, quae nemini bene sano stomachum, ut ego quidem arbitror, movebunt; quum nihil in eis contineatur, quod egregium non sit, nobile, ac prorsus scitu dignum. Neque huic capiti deerit par diligentia; quod illu-

(7) D. Bernardus in serm. ad Pastor. in fine.

illustrare placuit additis duobus praeclaris monumentis, Conciliis, inquam, Remensi & Lateranensi sub Callisto secundo habitis, quorum in hoc capite facta mentio est, editis illis quidem, sed mendose, quantum colligi potest ex hac nostra editione, si cui libeat eam conferre cum Biniana. Nam quoad Concilium Remense, editum illud fuit ex Rogerio Hovedeno, qui illud transcripsit in annales suos, potius sententiam canonum secutus, quam verba, tametsi ea quoque satis fideliter reddiderit. Exstat autem ipsum Concilium, addito etiam in fronte breviario canonum, in pervetusto codice MS. bibliothecae Seguierianae, cuius aetas non admodum remota est ab aevo Callisti. De Concilio autem Lateranensi dicetur infra in Notis ad illud nostris.

CONCILIVM REMENSE

HABITVM ANNO MCXIX.

Capitula constitutionum Remensis Concilii, cui praesedit Domnus Callixtus secundus, praesente Ludovico Rege Francorum.

I. De damnatione simoniacae haeresis.
II. Ne episcopatuum & abbatiarum investitura per manum laicam fiat.
III. De invasoribus ecclesiasticarum possessionum.
IV. Ne quis Episcopus, Presbyter, aut clericus ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuique hereditario iure dimittat, aut pro sacramentis Ecclesiae vel sepultura pretium exigat.
V. Ne Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinae vel uxoris contubernium habeat.

I. Quae sanctorum patrum sanctionibus de pravitate simoniaca stabilita sunt, nos quoque Spiritus sancti iudicio & auctoritate sedis Apostolicae confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit per se vel per aliquam summissam personam episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, praepositturam, praebendam, altaria, vel quaelibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum dedicationes, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quaelibet ecclesiastica officia, vendens & emens, dignitatis & officii sui ac beneficii sui periculo subiaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus, ab Ecclesia Dei, quam laesit, modis omnibus abscindatur.

II. Episcopatuum & abbatiarum investituram per manum laicam fieri penitus prohibemus. Quicumque igitur laicorum deinceps investire praesumserit, anathematis ultioni subiaceat. Porro qui investitus fuerit, honore, quo investitus est, absque recuperationis spe omnimodis careat.

III. Vniversas Ecclesiarum possessiones, quae liberalitate Regum, largitione Principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis commissae sunt, inconcussas in perpetuum & inviolatas permanere decernimus. Quod si quis eas abstulerit, invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud beati Symmachi capitulum anathemate perpetuo feriatur.

IV. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuilibet quasi hereditario iure derelinquat. Illud etiam adiicientes praecipimus, ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri, ac sepulturae acceptione, infirmorum visitatione vel unctione, nullum omnino pretium exigatur.

V. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus concubinarum, & uxorum contubernia prorsus interdicimus. Si qui autem huiusmodi reperti fuerint, ecclesiasticis officiis priventur. Sane si nec sic immunditiam suam correxerint, communione careant Christiana.

CON-

CONCILIVM LATERANENSE
HABITVM ANNO MCXXII.

Et veteri codice MS. Monasterii Anianensis, quod nunc exstat in bibliotheca Colbertina.

ANno ab incarnatione Domini MCXXII. indictione secunda, epacta XXII. concurrente VII. XV. Kalend. Aprilis, praesidente Domino Papa Callixto secundo, anno pontificatus sui quinto, celebrata est magna synodus Romae diversarum provinciarum Archiepiscoporum, Episcoporum & Abbatum quampluriniorum; ubi recitata sunt haec capitula, & totius assensu Concilii confirmata.

I. Sanctorum patrum exempla sequentes, & officii nostri debita innovantes, ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicae modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter acquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. A suis Episcopis excommunicatos ab aliis Episcopis, Abbatibus, & clericis in communionem recipi procul dubio prohibemus.

III. Nullus in Episcopum, nisi canonice electus, consecretur (*). Quod si praesumtum fuerit, & consecratus & consecrator absque recuperationis spe deponatur.

IV. Nullus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Praepositus, vel Decanus animarum curam vel praebendas Ecclesiae sine iudicio vel consensu Episcopi alicui tribuat. Immo, sicut sanctis canonibus constitutum est, cura & rerum ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi iudicio & potestate permaneat. Si quis vero contra hoc facere aut potestatem, quae ad Episcopum pertinet, sibi vendicare praesumserit, ab Ecclesiae liminibus arceatur.

V. Ordinationes, quae a Burdino haeresiarcha', postquam a Romana Ecclesia est damnatus, quaecumque etiam a pseudoepiscopis per eum postea ordinatis factae sunt, nos irritas esse iudicamus.

VI. Nullus etiam in Praepositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi Presbyter, vel Diaconus, nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus, ordinetur.

VII. Presbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdicimus, & aliarum mulierum cohabitationem, praeter quas synodus Nicaena propter solas necessitudinum caussas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias huiusmodi, de quibus nulla valeat iuste suspicio oriri.

VIII. Praeterea iuxta beatissimi Stephani Papae sanctionem statuimus, ut laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem; sed secundum Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset. Si quis ergo Principum aut laicorum aliorum dispensationem vel donationem rerum sive possessionem ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus videatur.

IX. Coniunctiones consanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas & divinae & saeculi prohibent leges. Leges enim divinae hoc agentes & eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiiciunt, sed maledictos appellant. Leges vero saeculi infames tales eos vocant, & ab hereditate repellunt. Nos itaque patres nostros sequentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus.

X. Eis, qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium praebuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in beati Petri & Romanae Ecclesiae protectione, sicut a Domino nostro Papa Vrbano constitutum fuit, susci-

(*) Vide Gratianum dist. 62. cap. 3.

suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via illa morantur, praesumserint, excommunicarionis ultione plectantur. Eos autem, qui vel pro Hierosolymitano vel Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur & eas dimisisse, cruces iterato assumere & viam ab instanti Pascha usque ad sequens proximum Pascha perficere Apostolica auctoritate praecipimus. Alioquin ex tunc eos ab Ecclesiae introitu sequestramus, & in omnibus terris eorum divina omnia officia, praeter infantium baptisma & morientium poenitentias, interdicimus.

XI. Sanctorum patrum canonibus consona sentientes, oblationes de sanctissimo & reverendissimo altari beati Petri & Salvatoris & sanctae Mariae rotundae & sancti Nicolai Barensis, sancti Ægidii, aut de aliis omnium Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, a laicis auferri penitus interdicimus, & sub anathematis districtione prohibemus.

XII. Ecclesias a laicis incastellari aut in servitutem redigi auctoritate Apostolica prohibemus.

XIII. Quicunque monetam falsam se sciente fecerit, aut studiose expenderit, tamquam maledictus, & pauperum virorum oppressor, & civitatis turbator, a fidelium consortio separetur.

XIV. Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores, Apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, vel novis teloneorum seu pedagiorum exactionibus molestare tentaverint, donec satisfecerint, communione careant Christiana.

XV. Quicquid vero de pace & trevia Dei, vel de incendio, seu de publicis stratis, ab antecessoribus nostris Romanis Pontificibus constitutum est, nos sancti Spiritus auctoritate confirmamus.

XVI. Sanctorum etiam patrum vestigiis inhaerentes generali decreto sancimus, ut monachi propriis Episcopis cum omni humilitate subiecti exsistant, & eis uti magistris & Ecclesiae Dei Pastoribus debitam obedientiam & devotam in omnibus subiectionem exhibeant. Publicas Missarum solemnitates nusquam celebrent. A publicis etiam infirmorum visitationibus, inunctionibus, seu etiam poenitentiis, quod ad illorum nullatenus officium pertinet, sese omnino abstineant. In Ecclesiis vero, quibus ministrare noscuntur, Presbyteros nonnisi per manum sui Episcopi habeant, qui ei de suscepta animarum cura respondeant.

XVII. Ad haec sanctae Romanae Ecclesiae possessiones quietas servare per Dei gratiam cupientes praecipimus & sub districtione anathematis interdicimus, ne aliqua militaris persona Beneventinam beati Petri civitatem praesumat invadere aut violenter retinere. Si quis aliter praesumserit, anathematis vinculo teneatur.

NOTAE STEPHANI BALUZII.

Concilium istud Lateranense a Callisto secundo habitum, quamquam alii iam vulgavere, heic tamen edere visum est, quum & alius sit canonum ordo, quam in editis, & nonnulla contineat in superioribus editionibus praetermissa, & eius quidem momenti, ut vel ob hoc ipsum procurari debuerit nova haec editio. Hi vero canones, quos nunc damus, descripti sunt ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in prima Narbonensi.

Can. I.) Descriptus est ad verbum hic canon ex Concilio Tolosano, quod idem Callistus in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebravit anno MCXIX. cuius canones supra editi sunt ex eodem codice Anianensi.

Can. V.) Cuias fuerit Burdinus, dubitatum video etiam ab antiquis auctoribus. Quidam enim veterum memoriae prodiderunt, eum fuisse natione Hispanum. Sed huic sententiae repugnat Rodericus Archiepiscopus Toletanus, vetustus Hispanicae historiae scriptor, qui eum patria Lemovicem fuisse docet, sed in Hispaniam adductum a Bernardo Archiepiscopo Toletano. Sane Burdinus fuit magnus vir per illas tempestates, adeo, ut Lemovices meos pudere non debeat huius viri, quamvis Callisto cesserit in me-

monumentum victoriae. Nos eius vitam edidimus in libro tertio miscellaneorum nostrorum.

Can. VI.) Et hic quoque canon ad verbum sumtus est ex Concilio Tolosano Callisti secundi: nisi quod in hoc Lateranensi, vitio haud dubie librarii, post vocem *Presbyter* additur *vel Diaconus*, prorsus male & contra mentem canonis. Repetitus dein est idem canon in Concilio Lateranensi, sub Innocentio secundo.

Can. X.) Hispanicum illud iter, cuius meminit hic canon, non erat simplex peregrinatio religionis ergo. Sed ad exemplum Vrbani secundi, qui belli sacri in Oriente gerundi auctor fuit, successores eius bellum quoque sacrum in Hispania fieri adversus Sarracenos decreverunt, eamdemque peccatorum indulgentiam euntibus ea de caussa in Hispaniam contulerunt, quae Orientalis Ecclesiae defensoribus concessa fuerat in Concilio Claromontano. Nam in archivo Ecclesiae Barcinonensis habetur epistola Callisti secundi ad universos Christi fideles, (data fortassis ex isto Lateranensi Concilio, quum data sit Laterani IV. Nonas Aprilis) qua pugnantibus in Hispania adversum Sarracenos eamdem peccatorum remissionem concedit, quae Orientalis Ecclesiae defensoribus concedi solet. At in Concilio Claromontano sub Innocentio II. Papa celebrato, quod nondum editum est, mandatur incendiariis, quae pestis tunc in Occidente grassabatur, ut Hierosolymam vel in Hispaniam pergant, illic anno integro belligeraturi. Praeterea exstat in archivo regio Barcinonensi epistola Hadriani quarti, qua Raimundum Comitem Barcinonensem totamque terram eius sub beati Petri ac sua protectione suscipit, quamdiu pugnaverit contra Sarracenos. In Concilio autem habito apud Montempessulanum in prima Narbonensi anno MCXCV. (cui praefuit Magister Michael sedis Apostolicae Legatus) ab usurarum solutione ita liberantur illi, qui in Hispaniam pergunt, ut etiam fideiussores eorum cogi non possint ad earum solutionem. Concilium illud nos nuper edidimus in Codice Conciliorum Galliae Narbonensis.

Can. XVI.) Renovata est hoc canone constitutio Vrbani secundi, qui in Concilio Claromontano statuerat, ne monachi in Parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consensu Presbyteros collocent, de plebis cura rationem Episcopis reddituros. Vide porro, quae a nobis supra dicta sunt in Notis ad hunc canonem Claromontanum.

CAPVT XXII.

De origine iuris regii in Gallia percipiendi reditus ex bonis ecclesiasticis, sede vacante, ut & spoliis episcoporum.

SYNOPSIS.

I. An Reges Francorum ad se traxerint custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Factitatum id ab eis ostenditur variis argumentis.

II. Adeo autem receptum erat ius illud in Gallia, ut adnotet divus Bernardus, noluisse electum Lingonensem ullam bonorum administrationem suscipere, donec eorum investituram accepisset a Rege: in quo laudatur a Bernardo.

III. Rex Philippus Augustus eam bonorum episcopalium retentionem coercuit ad regalia. Ea vero reddi debent electo post consecrationem. Dein Episcopus tenetur Regi praestare iuramentum fidelitatis. Quod si id non fecerit, Dominus Rex poterit saisire regalia sua, & ea tamdiu tenere, *donec praestiterit iuramentum fuerit.*

IV. Fruebantur praeterea Reges reditibus Ecclesiae vacantis, ut colligitur ex privilegio, quod Papa Formosus concessit Ecclesiae Remensi. Explicantur verba huius privilegii.

V. His tamen reditibus aut collatione praebendarum non fruebantur Principes aevo Gregorii septimi & sequentium Pontificum. Vsusfructus itaque redituum ecclesiasticorum introductus est post constitutionem Cal-

Callisti secundi. Inquiritur in rationem huius novitatis.

VI. Moris huius originem arcessendam esse a iure feudorum, probatur auctoritate Philippi Pulcri Regis.

VII. Praetextu custodiae regalium Principes ad se traxerunt usumfructum decimarum & omnium redituum temporalium. Quod ratione non omnino destituebatur. Quoniam vero collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, ex eo factum, ut Reges ad se traxerint collationem praebendarum: quod ius vetustum est in Anglia.

VIII. In Gallia, iam inde a temporibus Ludovici iunioris, Reges fruebantur reditibus episcopatus vacantis.

IX. Omnes reditus episcopatus vacantis ad Regem pertinent, atque etiam omnia mobilia Episcopi, si decesserit intestatus.

X. Aevo Philippi Augusti receptum erat, praebendarum collationem ad Regem pertinere sede vacante.

XI. Hanc esse antiquam & approbatam consuetudinem regni, aiebat idem Philippus. Adeo autem solidata erat haec potestas aevo divi Ludovici, ut Clemens quartus revocaverit provisionem a se factam de quadam praebenda Remensi, quod idem Ludovicus conquereretur, tentatum id fuisse adversus iura regia. Id ius agnovit Gregorius decimus.

XII. Spolia etiam Episcoporum ad Reges pertinebant in Gallia.

I. SVperest itaque, ut investigemus, an Reges Francorum ad se traherent custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Ac primum quidem vocabulum ipsum investiturae satis indicat, ita prorsus factitatum fuisse. Neque enim revera potuissent Reges eorum concessionem tribuere, nisi ea habuissent in manibus. Huius bonorum ecclesiasticorum occupationis introductio exstat in capite octavo Capitulorum Caroli Calvi: ubi statuitur anno DCCCLXXVII. ut post Episcopi obitum Metropolitanus ad Ecclesiam vacantem mittat Visitatorem, qui una cum Comite sive Gubernatore eam custodiat, impediatque, ne quid ea detrimenti capiat. *Si aliquis Episcopus interim obierit*, inquit, *Archiepiscopus ipsi sedi Visitatorem secundum sacros canones deputet, qui una cum Comite ipsam Ecclesiam, ne praedetur, custodiat, usque dum ipsius Episcopi obitus ad vestram notitiam perveniat.* Argumento autem sequentia erunt, solitos Reges ea bona retinere, donec electioni consensissent. Exstat enim disertum huius rei testimonium apud Ivonem Episcopum Carnotensem in epistola centesima quarta. Scribens enim ad Papam Paschalem ait, Regem nolle consentire electioni Galonis pro episcopatu Belvacensi, neque etiam bona ecclesiastica dimittere in gratiam electi. *Rex*, inquit, *non vult electioni assensum praebere, nec electo bona episcopalia dimittere*. De bonis loquitur, absque discrimine ullo. Sed post habitum sub Callisto Remense Concilium, ea retentio coërcebatur ad sola regalia.

II. Adeo autem receptum erat ius illud in Gallia, ut divus Bernardus ad Ludovicum VII. Regem scribens de monacho quodam, qui ad episcopatum Lingonensem electus erat, adnotet, eum noluisse ullam bonorum administrationem suscipere, donec eorum investituram accepisset a Rege. In quo, ait Bernardus, testatam eum fecisse fi-

 dem

dem suam in Principem, quod a nemine alio recipere voluerit ea, quae a Rege pendent, quam a Rege ipso. Haec sunt eius verba in epist. CLXX. *Electio rite celebrata est. Electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra & non per vos habere vellet. Necdum prorsus se intromisit de aliquo; quamquam invitatio cleri & populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementissime flagitaverint.*

III. At posteri, tametsi iure regio universa bona episcopalia occupare consueverint sede vacante, veterem tamen loquendi formulam retinuerunt, eam retentionem coërcentes ad regalia. Rex quippe Philippus Augustus, ad bellum sacrum proficiscens anno MCXC. Reginae matri suae & avunculo suo Remensi Archiepiscopo regni Regentibus constitutis, praecipit, ut regalia retineant, donec electus Episcopus fuerit consecratus. *Regina autem & Archiepiscopus*, inquit, *tamdiu regalia in manu sua teneant, donec electus consecratus sit vel benedictus. Et tunc regalia sine contradictione reddantur*. Iam enim antea pater eius Ludovicus VII. dixerat anno MCLXI. post obitum nempe Theobaldi Episcopi Parisiensis: *Episcopatus & regale in manum nostram venit* (1). Vnde factum, ut Mauricius Episcopus Cenomanensis fateatur anno MCCXXIII. *quod, quando electus Cenomanensis erit confirmatus a Metropolitano, Rex reddet ei regalia sua* (2). Electus tamen tenebitur praestare Regi iuramentum fidelitatis intra spatium quadraginta dierum. Quod si id non fecerit, *Dominus Rex poterit saisire regalia sua & ea tamdiu tenere, quousque Domino Regi fidelitatem fecerit* (3). Hinc pariter factum, ut anno MCCXLVIII. matri suae id indulgeat, ut possit *fidelitates Episcoporum & Abbatum recipere & eis regalia restituere*. Verba haec accommodata sunt ad statuta Conciliorum; tametsi ea tempestate retentio fructuum porrigeretur ad universa bona episcopalia, ut diximus.

IV. Sufficienter, ut opinor, probavimus, solitos Reges occupare regalia sede vacante. Nunc ergo inspiciendum est, an iidem fruerentur reditibus, & an praebendas ullo unquam tempore contulerint. Ac prima quidem fronte occurrit, vetustum esse usum illum fruendi reditibus Ecclesiae vacantis, argumento ducto a privilegio, quod Papa Formosus Ecclesiae Remensi concessit anno DCCCXCII. precibus Fulconis eiusdem Ecclesiae Archiepiscopi annuens. Prohibet enim, ne Reges, Episcopi aut quilibet Christianorum, sede Remensi vacante, in suam utilitatem convertant episcopatum Remensem aut eius reditus; sed omnia futuro antistiti reserventur, eligendo intra tempus statutum in canonibus, id est, intra trium mensium spatium, ne diutius, quam par est, metropolis sit destituta pastore. Testem huius constitutionis laudo Flodoardum, cuius haec sunt verba in libro quarto

(1) T. 2. libert. Eccles. Gallic. cap. 16.
(2) Tit. 7.
(3) Tit. 12.

to historiae Remensis capite secundo: *Sanciens insuper auctoritate beati Petri, ut nemo Regum, nullus antistitum, nemo quilibet Christianus, decedente Remorum Episcopo, ipsum episcopatum vel res ipsius Ecclesiae suis compendiis applicet, neque sub suo dominio teneat, praeter ipsius civitatis Episcopum, & eamdem metropolim non ultra constitutionem canonicam sine regulis conveniente pastore manere cogat, neque aliter Episcopum ibidem, nisi ut sacri canones iubent, constitui faciat.*

Verum abusus ille, quem hoc loco damnat Formosus, confundi non debet cum iure regaliae, de quo nunc agimus. Nam regalia definit post praestitum fidelitatis iuramentum. Rescriptum vero Papae Formosi traducit pravam quamdam consuetudinem, quae in Galliis invaluerat, ubi laicis non solum monasteria concedebantur *propter imminentem reip. necessitatem*, (ut habetur in canone V. synodi, apud Theodonis-villam habitae anno DCCCXLIV. & in canone duodecimo Concilii Vernensis) sed etiam interdum reditus episcopatuum vacantium. Quo alludit canon XXI. Concilii Meldensis anno DCCCXLV. congregati, dum loquitur *de precariis factis ab iis, qui loca Episcoporum occupaverunt*. Hinc autem fiebat, ut Episcoporum electiones retardarentur. Cui incommodo occurrit privilegium Papae Formosi. Porro consuetudo haec interrupta erat ante controversiam investiturarum.

V. Nam si Principes tum soliti essent frui reditibus episcopatuum vacantium & praebendas conferre, id haudquaquam silentio transmisissent Gregorius VII. Vrbanus II. Paschalis II. & Callistus II. summi Pontifices, qui severe admodum damnaverunt unicam illam solemnitatem investiturae per baculum & annulum & solemnitatem iuramenti *per manum*, quique investituram coërcuerunt ad sola feuda. Itaque in ea sum sententia, ut existimem, usumfructum redituum ecclesiasticorum introductum esse post constitutionem Callisti editam anno MCXXII. quae Regibus tribuit potestatem exigendi a Praelatis universa officia & obsequia, quae ratione feudorum exhibere tenentur: *Quae ex regalibus debet, faciat.* Vnde factum est, ut, quemadmodum plurimarum huius regni provinciarum consuetudo domino feudi addicit usumfructum, quoties feudum vacat per mortem vasalli, id quod vulgo (*) *Relevium* vocant, sic Reges eo feudorum iure quoad regalia sive patrimonia episcopatuum usi sint interim, dum eorum custodiam ad se receperant, donec sedi vacanti praefectus esset Episcopus, & donec is investituram a Rege accepisset, iuramentumque fidelitatis praestitisset. Quod ius in primis introductum est in provincias, in quibus mutatio domini necessitatem imponit solvendi commodum aliquod & utile domino superiori, quod relevium vocant, ut dixi; quum e contra in illis, quae huic iuri relevii obnoxiae non sunt, nihil a Re-

(*) *Relief.*

a Regibus tentatum fuerit quoad usumfructum regalium.

VI. Ius autem illud, tametsi recenter introductum quoad feuda ad Ecclesiam pertinentia, legitimum nihilominus & aequum erat, quod ea feuda iisdem legibus subiecta esse debeant, quibus cetera tenentur. Arbitror autem, Reges resarciendis damnis suis intentos, quae toleraverant dimittendo iura investiendi Episcopos ante consecrationem, dum Pontificibus Romanis obtemperant ita cupientibus, iure suo usos esse, quoad feuda, ut Papa Callistus approbaverat. Ea mihi semper mens fuerat, huius moris originem arcessendam esse a iure feudorum. Sed in hanc sententiam facilius transgressus sum post inspecta mandata a Rege Philippo Pulcro data Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Antissiodorensi, quibus iubet ut in controversia quadam exorta in Ecclesia Carnotensi summo Pontifici repraesentent, quaenam in ea caussa sint iura regia. Exstant mandata illa in quodam regesto Camerae Computorum Paris. fol. 313. ubi haec leguntur: *Sicut feodus vasallo vacans, interim cum suis reditibus a domino licite occupatur, & propter defectum hominis, ut vulgari nostrae patriae verbo utamur, de iure & generali consuetudine regni nostri per dominum, quousque superveniat persona, quae illi serviat, licite detinetur, sic nos & nostri antecessores vacante Ecclesia Carnotensi & temporalem iurisdictionem & bona temporalia accipimus, & nostros facimus omnes fructus, qui proveniunt ex eisdem. Non solum autem nostram potestatem in bonis episcopalibus exercemus; immo bona temporalia praebendarum & dignitatum, sive sit iurisdictio temporalis, sive alia bona temporalia, quae possint ad aliquem pertinere, cum vacante praebenda vel dignitate concedimus, & de eis, praedicto tamen modo, disponimus nostro iure.*

VII. Verum quoniam facilis est excursus ab aequo ad iniquum, quoties privata utilitas urget, hinc factum est, ut praetextu custodiae regalium, auctoritas regia ad se traxerit usumfructum decimarum & in universum omnium redituum temporalium. Quum itaque reditibus quorumdam bonorum, veluti regalium, optimo iure Reges fruerentur, paullatim factum est, ut in Ecclesias quasdam introducta sit consuetudo fruendi universis reditibus. In quo tamen non omnino peccasse videntur Reges nostri; quum id eo praetextu fieri potuerit, quod quum patrimonia episcopatus velut bona nobilia possiderentur ab Episcopo, evecta per consequentiam erant ad dignitatem feudorum. Nam quoad reditus, qui vulgo *spirituales* dicuntur, magna Ecclesiarum pars, cum decimis & oblationibus, laicis in feudum datae fuerant a Pipino, Carolo magno, & Ludovico Pio, cum consensu Ecclesiae Gallicanae, ut alibi ostendo; quae deinde ecclesiasticis viris concessae sunt, ex permissu Regum. Itaque Principes non omnino destituti erant ratione, ut contenderent servitia & debita feudorum in huiuscemodi reditibus

im-

impoſita extincta non eſſe vi conſenſus regii adhibiti liberalitati laicorum erga Eccleſias, qui ea ad ipſas omnino tranſtulerant. Adde quod, licet ius percipiendi decimas ſpirituale ſit, decimae tamen ſunt temporales, ut aiunt canonici iuris interpretes. Quoniam vero collatio beneficiorum cenſetur pertinere ad fructus, ſecundum quod in libris Decretalium continetur, eo iure prorſus opportune uſi ſunt Reges, ut uſum inveherent conferendi praebendas, quarum proviſio ad Epiſcopum pertinebat. Profectum enim hinc eſſe ius illud regium, ut collatio beneficiorum interim dum regalia aperta eſt vacantium ad Regem pertineat, probatur ex reſcripto Alexandri III. edito in antiqua collectione Decretalium, quam publici iuris fecit Antonius Auguſtinus: ex quo reſcripto diſcimus, Regem Angliae Henricum II. frui ſolitum reditibus epiſcopatus vacantis, & in conſequentiam huius poſſeſſionis, praebendarum quoque collationem ad ſe traxiſſe. *Epiſcopo de medio ſublato*, inquit Alexander, *& reditibus epiſcopatus ad fiſcum devolutis, quum quaedam praebenda in iamdicta Eccleſia vacaret, cariſſimus in Chriſto filius noſter H. illuſtris Rex Anglorum eam Thomae clerico ſuo contulit; cui etiam aliam poſtmodum in eadem Eccleſia vacantem cum archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, conceſſit. Quas inſimul non debet habere, quum nulli ſit licitum in una & eadem Eccleſia duas praebendas obtinere.*

VIII. Reges noſtros reditibus epiſcopatus vacantis frui ſolitos iam inde a temporibus Ludovici iunioris abſoluta eſt auctoritas. Nam quum Pariſienſis Epiſcopus e vita exceſſiſſet anno MCLXI. ait idem Ludovicus, epiſcopatum illum & regalia in manum ſuam deveniſſe, id eſt, non ſolum regalia ſive feuda, ſed etiam univerſum epiſcopatum. Eam tamen in ea poſſeſſione cautionem adhibet, ut declaret, nolle ſe ad ſuam utilitatem convertere oblationes & reditus altaris Capiceriae, quos cuidam puellarum monaſterio addicit. *Epiſcopatus*, inquit (4), *& Regale in manum noſtram venit, & ſimiliter Capiceriae reditus. Sed quum oblationes & reditum altaris nollemus accipere &c.*

IX. Epiſcopus quoque Matiſconenſis profeſſus eſt anno MCCI. omnia regalia regni Franciae ad Regem pertinere, dum ſedes vacat, & Regem de reditibus eorum ſtatuere poſſe non ſecus ac Epiſcopum ipſum: quod ſi Epiſcopus deceſſerit inteſtatus, non ſolum ad Regem pertinere reditus epiſcopatus, ſed etiam *omnia mobilia* Epiſcopi defuncti. *Omnia regalia*, inquit (5), *& omnes proventus regalium exſiſtentes in regno Franciae libere ſunt Domini Regis Franciae, ſicut & ea Epiſcopus libere poſſidebat. Et ſi Epiſcopus Matiſconenſis deceſſerit inteſtatus, tam omnia mobilia, quam omnes proventus ſunt Domini Regis Franciae libere & abſolute.*

X. Col-

(4) Tit. 2. libert c. 16. (5) Tit. 4.

X. Collationem (*) autem praebendarum iam fuisse introductam anno MCXC. fidem facit testamentum Philippi Augusti, cuius haec sunt verba: *Si praebenda vel aliquod beneficium ecclesiasticum vacaverit, quando regalia in manu nostra venient, Regina & Archiepiscopus viris honestis & litteratis consilio fratris Bernardi conferant; salvis tamen donationibus nostris, quas per litteras nostras patentes quibusdam fecimus*. Haec ultima clausula continet donationes anticipatas, quae prorsus erant gratiae exspectativae.

XI. Quapropter idem Philippus Augustus apud Innocentium III. aiebat anno MCCX. se praebendam quamdam sede Laudunensi vacante contulisse Thomae de Argentolio clerico suo *secundum antiquam & approbatam consuetudinem regni;* petebatque a summo Pontifice confirmationem huius provisionis. Quod rescripto suo non refutat Innocentius; sed caussam ad examen Capituli Laudunensis remittit, ut intelligi possit, an provisio a summo Pontifice facta in gratiam cuiusdam Odonis praeferenda sit ei, quae a Rege facta est in gratiam Thomae de Argentolio (6). Quod si contingat Odonem praeferri Thomae, Regem orat, ut id gratum habere velit ob reverentiam Apostolicae sedis & ipsius Innocentii. Ceterum potestas illa adeo solidata erat anno MCCLXVII. ut Clemens Papa IV. revocaverit provisionem quamdam, quae auctoritate eius facta fuerat de quadam praebenda Remensi, quod Rex Ludovicus nonus conquereretur, id tentatum fuisse adversus iura regia, affirmaretque (7), *quod vacantes confert in Ecclesia ipsa praebendas a tempore, quo eamdem Ecclesiam pastoris regimine contingit destitui, donec substitutus illi Archiepiscopus regalia recipit a Rege*. De eodem sancto Ludovico refert Nangius, eum conferre solitum praebendas Ecclesiarum cathedralium; *ubi sede vacante, ratione custodiae regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio praebendarum*. Gregorius vero X. epistola sua data anno MCCLXXI. approbavit collationem archidiaconatus Senonensis a Rege factam sede vacante; tametsi beneficium illud vacasset in curia Romana ob consecrationem Archidiaconi, qui ad archiepiscopatum Senonensem electus fuerat.

XII. Praeter reditus episcopatus & collationem praebendarum, spolia Episcoporum defunctorum pertinebant ad Regem; licet antiqui canones ab iisdem spoliis removissent clericos & Metropolitanos, ac licet Vrbanus II. & Innocentius II. eorumdem spoliorum occupationem laicis interdixissent (8). Reges tamen nostri possessionem illam retinuerant quoad quasdam Ecclesias; ut fidem facit Episcopus Matisco-

(*) *Hunc usum conferendi praebendas Ecclesiae vacantis, in cuius possessione sunt Reges nostri, antiquiorem esse Philippo Augusto dicemus ad Hildebertum*.

(6) Tit. 5. libert. Eccl. Gall.

(7) Tit. 16.

(8) Vide additionem ad caput XVIII. huius libri.

tisconensis anno MCCI. cuius auctoritas paullo supra relata est. Sed idem disertius probatur ex epistola Regis Ludovici iunioris, quae exstat tit. 1. cap. XVI. libertatum Ecclesiae Gallicanae, data anno MCXLVII. in qua remittit Episcopis Catalaunensibus veterem consuetudinem, quae ab officialibus regiis usurpabatur, ut caperent omnia mobilia lignea aut ferrea & animalia, quae reperiebantur in domo episcopali. Sed disertis verbis retinet, secundum veterem consuetudinem, vinum, annonam, aurum & argentum, quae tum fuerint in episcopatu: *Praeter annonam, vinum, aurum & argentum: quae omnia, iuxta vetustam consuetudinem, & manu & potestate regia retinemus.* Idem Princeps simile privilegium concessit Theobaldo Episcopo Parisiensi, quod a filio eius Philippo Rege confirmatum est; ut patet ex epistola quadam edita apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 338.

CAPVT XXIII.

De iure, quo Imperatores Romani & Orientales circa spolia Episcoporum & vacantis Ecclesiae reditus usi fuere.

SYNOPSIS.

I. Imperatores quoque fruebantur iure occupandi spolia Episcoporum defunctorum. Sed id ius Ecclesiis remisit Fridericus secundus. Fructuum autem nomine comprehendebant etiam collationem beneficiorum. Sed tamen Fridericus non remisit investituram per sceptrum, neque ius recipiendi homagii ab Episcopis.

II. Post electionem Ottonis quarti Principes Germani scripserunt ad Innocentium tertium, abolitam ab Ottone fuisse consuetudinem occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque, ut ea conserventur successoribus.

III. Dubitandum non est, quin Ecclesiae Orientalis reditus episcopatus vacantis conservaverit successori. Gubernatores tamen provinciarum bona mobilia Episcopi mortui dein occuparunt, & immobilium usumfructum in suos usus converterunt. Ratio huius immutationis investigatur.

IV. Id lege lata prohibuit Ioannes Comnenus Imperator. Tum etiam frater eius Manuel Comnenus: qui praeterea edixit, ne Gubernatores bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adiungerent fiscoque addicerent.

I. AT non in Gallia solum viguit consuetudo illa occupandi spolia Episcoporum morientium & fructus episcopatuum vacantium post editam Callisti constitutionem; sed in imperium quoque transgressa est, ut patet ex constitutione Friderici II. Imperatoris, qui ius illud Ecclesiis remisit, ac declaravit, eam pravam consuetudinem a praedecessoribus suis introductam fuisse. Sed in ea constitutione exstat clausula magni momenti, quae probat, Imperatores fructuum nomine collationem quoque beneficiorum fuisse complexos.

Ait enim, relinquere se Episcopis dispositionem rerum spiritualium, ut Deo reddantur, quae sunt Dei, & Caesari, quae sunt Caesaris. Attamen non abiecit investituram per sceptrum, nec homagium Episcoporum, quae in usu fuerant temporibus praedecessorum suorum. Data est haec Friderici constitutio anno MCCXIII. confirmata dein Bulla aurea eiusdem Principis anno MCCXIX. data ad Honorium III. Papam, quae asservatur in arce Hadriani & in bibliotheca Vaticana, & a Goldasto edita est. Haec sunt eius verba. *Illum quoque dimittimus & refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium Praelatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriae voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Praelatis relinquimus libere disponenda; ut, quae sunt Caesaris, Caesari, & quae Dei, Deo recta distributione reddantur.*

II. Eo autem tempore, quo electus est Imperator Otto quartus, Principes & Barones Germaniae, clerici ac laici Innocentio Papa III. significarunt anno MCC. abolitam ab Ottone fuisse pravam illam consuetudinem, a superioribus Imperatoribus introductam, occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque illum, ut ea bona conserventur futuris successoribus. *Pravam illam consuetudinem*, inquiunt (1), *quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se moventibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum hucusque servaverunt penitus exstirpans, nos ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.*

III. Post explicatum Occidentalis imperii morem, res poscere videtur, ut Orientem quoque spectemus; praesertim quum disquisitio ista multum conferat ad noscendum, quaenam fuerit Regibus nostris mens quoad difficultates, quae supersunt tractandae. Ac primum quidem certum est, Ecclesiam Graecam summo semper studio observasse canones de disciplina latos. Quare dubitandum non est, quin iuxta Concilium Chalcedonense & Novellas Iustiniani reditus episcopatus conservaverit successori, deductis impendiis necessariis. Legimus nihilominus, Gubernatores provinciarum quamdam immutationem introducere illic conatos, exemplo fortassis Occidentalium, & bona mobilia Episcopi mortui occupasse, & immobilium usumfructum in suos usus convertere voluisse, quamdiu sedes vacabat. Et fortassis id ius Imperatori competere asseverabant quoad regalia, quibus dotati erant episcopatus & monasteria Graecorum. Nam legimus in Novella Manuelis Comneni Imperatoris Constantinopolitani, (quae exstat apud Balsamonem in canonem duodecimum septimae synodi & in libro tertio Iuris Graeco-Romani) Ecclesias habuisse villas, census, telonea, iura

(1) Ap. Baron. ad an. 996. & in regesto Innocentii, & apud Goldastum.

iura introitus & exitus tam in fluminibus quam in mari, & omne redituum genus, quos Latini *regalia* nominabant, atque etiam castra: Καστρα ἐν τισι τουτῳ ᾠκοδομηθησαν.

IV. At Ioannes Comnenus Imperator prohibuit circa annum MCXX. (2) ne Gubernatores provinciarum occuparent bona mobilia Episcoporum morientium, sive illa argentum essent, annona, aut animalia, sive quippiam aliud; poenis gravissimis intentatis adversus eos, si secus agerent. Ioannis vero frater Manuel Comnenus eam prohibitionem renovavit circa annum MCL. (3) eamque porrexit ad alium abusum, qui tunc irrepebat. Gubernatores enim bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adiungebant, fiscoque addicebant. Id fieri deinceps vetuit Manuel Comnenus, iubens, ut partes sive membra Ecclesiae vacantis, id est, clerici illius Ecclesiae, eorum bonorum administrationem suscipiant secundum statuta canonum, donec successor adveniat. Hunc autem abusum acriter traducit, dicens, eum vergere in contemtum Dei & legis naturalis eversionem, ideoque se adactum ad abolendum illum morem tamquam indignum professione nominis Christiani (4): τοις ἀκινητοις μεν τοι των χηρευσων ἐκκλησιων, οὐδε ποδα ὁλως ἐπιβαλει τις των κατα χωραν Δουκων. Infra: Πραγμα καὶ εἰς Θεον τολμωμενον περιφρονησιν, καὶ εἰς ἀθετησιν θεσμων φυσικων. Infra: ἐνθεν τοι καὶ ὡς παντη τῳ των Χριστωνυμων ἀναξιον ἐπαγγελματος διορθουται τουτο ἡ βασιλεια μου. Infra: ἀλλα παντα παρα μερων των τοιουτων ἐκκλησιων ἐν αὐτοις οἰκονομηθησεται, καθως ἀρα καὶ περι τουτου νενομισθαι, καὶ κανονικως διηγορευται.

CAPVT XXIV.

Ostenditur, ius illud regium circa vacantes Ecclesias tantum conservatum esse in iis Ecclesiis, ubi ex antiquo receptum erat.

SYNOPSIS.

I. Exemplum Orientalium & Friderici secundi occasionem dedit Regibus nostris, exercendi ius suum ad solas Ecclesias, in quibus receptum illud erat.

II. Hinc factum, ut in vetustis Parlamenti Parisiensis arr. tis interdum pronuntietur secundum Regem, interdum vero adversus ipsum, habita nimirum ratione possessionis.

III. Explicatur ius, quod Regi competebat in episcopatu Aniciensi, sede vacante.

IV. Vsusfructus redituum episcopalium & collatio praebendarum nitebatur tantum consuetudine ante tempora Gregorii decimi. Sed Concilium Lugdunense, ea tempestate habitum, possessionem Regum in ius vertit.

V. Generali fructuum vocabulo comprehendebatur etiam collatio praebendarum; quamvis

(2) An. 1124. *in quem incidit Indictio secunda. Haec porro constitutio exstat lib. 2. Iuris Graeco-Rom. pag.* 147.

(3) An. 1155. *Indict. IV. mense Septembri.*

(4) *Lib. 2. Iuris Graeco-Rom. pag.* 155.

cum sceptro regali & aliis ceremoniis in talibus fieri consuetis conferimus, ac ipsum de eisdem investimus. Eumdem morem in usum revocavit Carolus V. Imperator anno MDXXII.

X. At Gallia solemnitatem investiturae per annulum iam dimiserat ante pactiones Papae Callisti: & ius illud investiturae in feudis tantum retinebat, quam post ordinationem concedebant Reges nostri, data rescripto licentia occupandi feuda ad Ecclesiam pertinentia, iisque utendi; id quod Ivo in epist. sexagesima vocat *investire manu, nutu, lingua.* Eam ob caussam Reges nostri noluerunt uti solemnitate sceptri; sed suam tamen auctoritatem amplificaverunt, arrepta occasione constitutionis Callisti, ut adnotabitur inferius.

XI. Quare mirum non est, aevo divi Bernardi, qui post Callistum floruit, investituram feudorum sive regalium in usu fuisse. Hic enim, loquens in epistola CLXIV. de quodam, qui ad episcopatum electus erat, ait: *Festinavit ad Regem, regalium investituram accepit.* Quo loco per *regalia* intelligit feuda, quae liberalitate Principum ad Ecclesiam pervenerant; ut ipsemet alibi explicat his verbis (7): *Duplex est dominium Praelatorum. Habent enim claves Ecclesiae, quibus claudunt & nemo aperit; aperiunt, & nemo claudit. Habent & regalia: quia domini sunt urbium, oppidorum. Nec solum episcopatus, sed & consulatus* (id est ; comitatus) *habent. Ut merito eis dicatur: Quid ultra debui facere, & non feci? Sed quod datum est illis in adiutorium, factum est illis in scandalum.* Eodem sensu accipiebatur vox regalium ab Archiepiscopo Treverensi in colloquio Catalaunensi apud Sugerium, itemque a Paschale secundo in privilegio, quod Imperatori Henrico concessit, & in epistola eiusdem XXII. in Concilio Lateranensi dictata, tum etiam in rescripto Callisti, & in litteris Friderici primi ad Hadrianum quartum, quarum supra meminimus.

XII. Ceterum ex his, quae dicta sunt, colligere licet, concessionem sive investituram regalium, itemque iuramentum fidelitatis, quod Episcopi praestare tenentur post consecrationem suam, publica auctoritate convaluisse post diuturnas contentiones, Reges vero nostros earum possessionem retinuisse, tametsi aliquid ex suo iure dimiserint, ut se ad statuta Conciliorum accommodarent.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

OMnis cura mea solet in hoc versari, ut prosim, si quo modo possim, fovendis nostris studiis, & ut libros istos pro mea virili illustrem; additis nimirum, ubi occasio tulit, illustribus aliquot ecclesiasticae antiquitatis monumentis. Iam enim antea in superioribus capitibus addita sunt nonnulla, quae nemini bene sano stomachum, ut ego quidem arbitror, movebunt; quum nihil in eis contineatur, quod egregium non sit, nobile, ac prorsus scitu dignum. Neque huic capiti deerit par diligentia; quod illu-

(7) D. Bernardus in serm. ad Pastor. in fine.

illustrare placuit additis duobus praeclaris monumentis, Conciliis, inquam, Remensi & Lateranensi sub Callisto secundo habitis, quorum in hoc capite facta mentio est, editis illis quidem, sed mendose, quantum colligi potest ex hac nostra editione, si cui libeat eam conferre cum Biniana. Nam quoad Concilium Remense, editum illud fuit ex Rogerio Hovedeno, qui illud transcripsit in annales suos, potius sententiam canonum secutus, quam verba, tametsi ea quoque satis fideliter reddiderit. Exstat autem ipsum Concilium, addito etiam in fronte breviario canonum, in pervetusto codice MS. bibliothecae Seguierianae, cuius aetas non admodum remota est ab aevo Callisti. De Concilio autem Lateranensi dicetur infra in Notis ad illud nostris.

CONCILIVM REMENSE

HABITVM ANNO MCXIX.

Capitula constitutionum Remensis Concilii, cui praesedit Domnus Callixtus secundus, praesente Ludovico Rege Francorum.

I. De damnatione simoniacae haeresis.
II. Ne episcopatuum & abbatiarum investitura per manum laicam fiat.
III. De invasoribus ecclesiasticarum possessionum.
IV. Ne quis Episcopus, Presbyter, aut clericus ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuique hereditario iure dimittat, aut pro sacramentis Ecclesiae vel sepultura pretium exigat.
V. Ne Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinae vel uxoris contubernium habeat.

I. QVae sanctorum patrum sanctionibus de pravitate simoniaca stabilita sunt, nos quoque Spiritus sancti iudicio & auctoritate sedis Apostolicae confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit per se vel per aliquam summissam personam episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, praepositturam, praebendam, altaria, vel quaelibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum dedicationes, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quaelibet ecclesiastica officia, vendens & emens, dignitatis & officii sui ac beneficii sui periculo subiaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus, ab Ecclesia Dei, quam laesit, modis omnibus abscindatur.

II. Episcopatuum & abbatiarum investituram per manum laicam fieri penitus prohibemus. Quicumque igitur laicorum deinceps investire praesumserit, anathematis ultioni subiaceat. Porro qui investitus fuerit, honore, quo investitus est, absque recuperationis spe omnimodis careat.

III. Vniversas Ecclesiarum possessiones, quae liberalitate Regum, largitione Principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis commissae sunt, inconcussas in perpetuum & inviolatas permanere decernimus. Quod si quis eas abstulerit, invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud beati Symmachi capitulum anathemate perpetuo feriatur.

IV. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuilibet quasi hereditario iure derelinquat. Illud etiam adiicientes praecipimus, ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri, ac sepulturae acceptione, infirmorum visitatione vel unctione, nullum omnino pretium exigatur.

V. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus concubinatum, & uxorum contubernia prorsus interdicimus. Si qui autem huiusmodi reperti fuerint, ecclesiasticis officiis priventur. Sane si nec sic immunditiam suam correxerint, communione careant Christiana.

CON-

CONCILIVM LATERANENSE HABITVM ANNO MCXXII.

Et veteri codice MS. Monasterii Anianensis, quod nunc exstat in bibliotheca Colbertina.

Anno ab incarnatione Domini MCXXII. indictione secunda, epacta XXII. concurrente VII. XV. Kalend. Aprilis, praesidente Domino Papa Callixto secundo, anno pontificatus sui quinto, celebrata est magna synodus Romae diversarum provinciarum Archiepiscoporum, Episcoporum & Abbatum quamplurimorum; ubi recitata sunt haec capitula, & totius assensu Concilii confirmata.

I. Sanctorum patrum exempla sequentes, & officii nostri debita innovantes, ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicae modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter acquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. A suis Episcopis excommunicatos ab aliis Episcopis, Abbatibus, & clericis in communionem recipi procul dubio prohibemus.

III. Nullus in Episcopum, nisi canonice electus, consecretur (*). Quod si praesumtum fuerit, & consecratus & consecrator absque recuperationis spe deponatur.

IV. Nullus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Praepositus, vel Decanus animarum curam vel praebendas Ecclesiae sine iudicio vel consensu Episcopi alicui tribuat. Immo, sicut sanctis canonibus constitutum est, cura & rerum ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi iudicio & potestate permaneat. Si quis vero contra hoc facere aut potestatem, quae ad Episcopum pertinet, sibi vendicare praesumserit, ab Ecclesiae liminibus arceatur.

V. Ordinationes, quae a Burdino haeresiarcha', postquam a Romana Ecclesia est damnatus, quaecumque etiam a pseudoepiscopis per eum postea ordinatis factae sunt, nos irritas esse iudicamus.

VI. Nullus etiam in Praepositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi Presbyter, vel Diaconus, nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus, ordinetur.

VII. Presbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdicimus, & aliarum mulierum cohabitationem, praeter quas synodus Nicaena propter solas necessitudinum caussas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias huiusmodi, de quibus nulla valeat iuste suspicio oriri.

VIII. Praeterea iuxta beatissimi Stephani Papae sanctionem statuimus, ut laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem; sed secundum Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset. Si quis ergo Principum aut laicorum aliorum dispensationem vel donationem rerum sive possessionem ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus videatur.

IX. Coniunctiones consanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas & divinae & saeculi prohibent leges. Leges enim divinae hoc agentes & eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiiciunt, sed maledictos appellant. Leges vero saeculi infames tales eos vocant, & ab hereditate repellunt. Nos itaque patres nostros sequentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus.

X. Eis, qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium praebuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in beati Petri & Romanae Ecclesiae protectione, sicut a Domino nostro Papa Vrbano constitutum fuit, susci-

(*) Vide Gratianum dist. 62. cap. 3.

fuscipimus. Quicunque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via illa morantur, praesumserint, excommunicationis ultione plectantur. Eos autem, qui vel pro Hierosolymitano vel Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur & eas dimisisse, cruces iterato assumere & viam ab instanti Pascha usque ad sequens proximum Pascha perficere Apostolica auctoritate praecipimus. Alioquin ex tunc eos ab Ecclesiae introitu sequestramus, & in omnibus terris eorum divina omnia officia, praeter infantium baptisma & morientium poenitentias, interdicimus.

XI. Sanctorum patrum canonibus consona sententes, oblationes de sanctissimo & reverendissimo altari beati Petri & Salvatoris & sanctae Mariae rotundae & sancti Nicolai Barensis, sancti Ægidii, aut de aliis omnium Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, a laicis auferri penitus interdicimus, & sub anathematis districtione prohibemus.

XII. Ecclesias a laicis incastellari aut in servitutem redigi auctoritate Apostolica prohibemus.

XIII. Quicunque monetam falsam se sciente fecerit, aut studiose expenderit, tamquam maledictus, & pauperum virorum oppressor, & civitatis turbator, a fidelium consortio separetur.

XIV. Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores, Apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, vel novis teloneorum seu pedagiorum exactionibus molestare tentaverint, donec satisfecerint, communione careant Christiana.

XV. Quicquid vero de pace & trevia Dei, vel de incendio, seu de publicis stratis, ab antecessoribus nostris Romanis Pontificibus constitutum est, nos sancti Spiritus auctoritate confirmamus.

XVI. Sanctorum etiam patrum vestigiis inhaerentes generali decreto sancimus, ut monachi propriis Episcopis cum omni humilitate subiecti exsistant, & eis uti magistris & Ecclesiae Dei Pastoribus debitam obedientiam & devotam in omnibus subiectionem exhibeant. Publicas Missarum solemnitates nusquam celebrent. A publicis etiam infirmorum visitationibus, inunctionibus, seu etiam poenitentiis, quod ad illorum nullatenus officium pertinet, sese omnino abstineant. In Ecclesiis vero, quibus ministrare noscuntur, Presbyteros nonnisi per manum sui Episcopi habeant, qui ei de suscepta animarum cura respondeant.

XVII. Ad haec sanctae Romanae Ecclesiae possessiones quietas servare per Dei gratiam cupientes praecipimus & sub districtione anathematis interdicimus, ne aliqua militaris persona Beneventinam beati Petri civitatem praesumat invadere aut violenter retinere. Si quis aliter praesumserit, anathematis vinculo teneatur.

NOTAE STEPHANI BALUZII.

Concilium istud Lateranense a Callisto secundo habitum, quamquam alii iam vulgavere, heic tamen edere visum est. quum & alius sit canonum ordo, quam in editis, & nonnulla contineat in superioribus editionibus praetermissa, & eius quidem momenti, ut vel ob hoc ipsum procurari debuerit nova haec editio. Hi vero canones, quos nunc damus, descripti sunt ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in prima Narbonensi.

Can. I.) Descriptus est ad verbum hic canon ex Concilio Tolosano, quod idem Callistus in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebravit anno MCXIX. cuius canones supra editi sunt ex eodem codice Anianensi.

Can. V.) Cuias fuerit Burdinus, dubitatum video etiam ab antiquis auctoribus. Quidam enim veterum memoriae prodiderunt, eum fuisse natione Hispanum. Sed huic sententiae repugnat Rodericus Archiepiscopus Toletanus, vetustus Hispanicae historiae scriptor, qui eum patria Lemovicem fuisse docet, sed in Hispaniam adductum a Bernardo Archiepiscopo Toletano. Sane Burdinus fuit magnus vir per illas tempestates, adeo, ut Lemovices meos pudere non debeat huius viri, quamvis Callisto cesserit in me-

monumentum victoriae. Nos eius vitam edidimus in libro tertio miscellaneorum nostrorum.

Can. VI.) Et hic quoque canon ad verbum sumtus est ex Concilio Tolosano Callisti secundi; nisi quod in hoc Lateranensi, vitio haud dubie librarii, post vocem *Presbyter* additur *vel Diaconus*, prorsus male & contra mentem canonis. Repetitus dein est idem canon in Concilio Lateranensi, sub Innocentio secundo.

Can. X.) Hispanicum illud iter, cuius meminit hic canon, non erat simplex peregrinatio religionis ergo. Sed ad exemplum Vrbani secundi, qui belli sacri in Oriente gerundi auctor fuit, successores eius bellum quoque sacrum in Hispania fieri adversus Sarracenos decreverunt, eamdemque peccatorum indulgentiam euntibus ea de caussa in Hispaniam concesserunt, quae Orientalis Ecclesiae defensoribus concessa fuerat in Concilio Claromontano. Nam in archivo Ecclesiae Barcinonensis habetur epistola Callisti secundi ad universos Christi fideles, (data fortassis ex isto Lateranensi Concilio, quum data sit Laterani IV. Nonas Aprilis) qua pugnantibus in Hispania adversum Sarracenos eamdem peccatorum remissionem concedit, quae Orientalis Ecclesiae defensoribus concedi solet. At in Concilio Claromontano sub Innocentio II. Papa celebrato, quod nondum editum est, mandatur incendiariis, quae pestis tunc in Occidente grassabatur, ut Hierosolymam vel in Hispaniam pergant, illic anno integro belligeraturi. Praeterea exstat in archivo regio Barcinonensi epistola Hadriani quarti, qua Raimundum Comitem Barcinonensem totamque terram eius sub beati Petri ac sua protectione suscipit, quamdiu pugnaverit contra Sarracenos. In Concilio autem habito apud Montempessulanum in prima Narbonensi anno MCXCV. (cui praefuit Magister Michael sedis Apostolicae Legatus) ab usurarum solutione ita liberantur illi, qui in Hispaniam pergunt, ut etiam fideiussores eorum cogi non possint ad earum solutionem. Concilium illud nos nuper edidimus in Codice Conciliorum Galliae Narbonensis.

Can. XVI.) Renovata est hoc canone constitutio Vrbani secundi, qui in Concilio Claromontano statuerat, ne monachi in Parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consensu Presbyteros collocent, de plebis cura rationem Episcopis reddituros. Vide porro, quae a nobis supra dicta sunt in Notis ad hunc canonem Claromontanum.

CAPVT XXII.

De origine iuris regii in Gallia percipiendi reditus ex bonis ecclesiasticis, sede vacante, ut & spoliis episcoporum.

SYNOPSIS.

I. An Reges Francorum ad se traxerint custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante: Facilitatum id ab eis ostenditur variis argumentis.

II. Adeo autem receptum erat ius illud in Gallia, ut adnotet divus Bernardus, noluisse electum Lingonensem ullam bonorum administrationem suscipere, donec eorum investituram accepisset a Rege; in quo laudatur a Bernardo.

III. Rex Philippus Augustus eam bonorum episcopalium retentionem coercuit ad regalia. Ea vero reddi debent electo post consecrationem. Dein Episcopus tenetur Regi praestare iuramentum fidelitatis. Quod si id non fecerit, Dominus Rex poterit saisire regalia sua, & ea tamdiu tenere, *donec praestitum iuramentum fuerit.*

IV. Fruebantur praeterea Reges reditibus Ecclesiae vacantis, ut colligitur ex privilegio, quod Papa Formosus concessit Ecclesiae Remensi. Explicantur verba huius privilegii.

V. His tamen reditibus aut collatione praebendarum non fruebantur Principes aevo Gregorii septimi & sequentium Pontificum. Vsusfructus itaque redituum ecclesiasticorum introductus est post constitutionem Cal-

Callisti secundi. Inquiritur in rationem huius novitatis.

VI. Moris huius originem arcessendam esse a iure feudorum, probatur auctoritate Philippi Pulcri Regis.

VII. Praetextu custodiae regalium Principes ad se traxerunt usumfructum decimarum & omnium redituum temporalium. Quod ratione non omnino destituebatur. Quoniam vero collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, ex eo factum, ut Reges ad se traxerint collationem praebendarum: quod ius vetustum est in Anglia.

VIII. In Gallia, iam inde a temporibus Ludovici iunioris, Reges fruebantur reditibus episcopatus vacantis.

IX. Omnes reditus episcopatus vacantis ad Regem pertinent, atque etiam omnia mobilia Episcopi, si decesserit intestatus.

X. Aevo Philippi Augusti receptum erat, praebendarum collationem ad Regem pertinere sede vacante.

XI. Hanc esse antiquam & approbatam consuetudinem regni, aiebat idem Philippus. Adeo autem solidata erat haec potestas aevo divi Ludovici, ut Clemens quartus revocaverit provisionem a se factam de quadam praebenda Remensi, quod idem Ludovicus conquereretur, tentatum id fuisse adversus iura regia. Id ius agnovit Gregorius decimus.

XII. Spolia etiam Episcoporum ad Reges pertinebant in Gallia.

I. SVpereſt itaque, ut inveſtigemus, an Reges Francorum ad ſe traherent cuſtodiam bonorum eccleſiaſticorum ſede vacante. Ac primum quidem vocabulum ipſum inveſtiturae ſatis indicat, ita prorſus factitatum fuiſſe. Neque enim revera potuiſſent Reges eorum conceſſionem tribuere, niſi ea habuiſſent in manibus. Huius bonorum eccleſiaſticorum occupationis introductio exſtat in capite octavo Capitulorum Caroli Calvi: ubi ſtatuitur anno DCCCLXXVII. ut poſt Epiſcopi obitum Metropolitanus ad Eccleſiam vacantem mittat Viſitatorem, qui una cum Comite ſive Gubernatore eam cuſtodiat, impediatque, ne quid ea detrimenti capiat. *Si aliquis Epiſcopus interim obierit*, inquit, *Archiepiſcopus ipſi ſedi Viſitatorem ſecundum ſacros canones deputet, qui una cum Comite ipſam Eccleſiam, ne praedetur, cuſtodiat, uſque dum ipſius Epiſcopi obitus ad veſtram notitiam perveniat.* Argumento autem ſequentia erunt, ſolitos Reges ea bona retinere, donec electioni conſenſiſſent. Exſtat enim diſertum huius rei teſtimonium apud Ivonem Epiſcopum Carnotenſem in epiſtola centeſima quarta. Scribens enim ad Papam Paſchalem ait, Regem nolle conſentire electioni Galonis pro epiſcopatu Belvacenſi, neque etiam bona eccleſiaſtica dimittere in gratiam electi. *Rex*, inquit, *non vult electioni aſſenſum praebere, nec electo bona epiſcopalia dimittere*. De bonis loquitur, abſque diſcrimine ullo. Sed poſt habitum ſub Calliſto Remenſe Concilium, ea retentio coërcebatur ad ſola regalia.

II. Adeo autem receptum erat ius illud in Gallia, ut divus Bernardus ad Ludovicum VII. Regem ſcribens de monacho quodam, qui ad epiſcopatum Lingonenſem electus erat, adnotet, eum noluiſſe ullam bonorum adminiſtrationem ſuſcipere, donec eorum inveſtituram accepiſſet a Rege. In quo, ait Bernardus, teſtatam eum feciſſe fi-

dem suam in Principem, quod a nemine alio recipere voluerit ea, quae a Rege pendent, quam a Rege ipso. Haec sunt eius verba in epist. CLXX. *Electio rite celebrata est. Electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra & non per vos habere vellet. Necdum prorsus se intromisit de aliquo; quamquam invitatio cleri & populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementissime flagitaverint.*

III. At posteri, tametsi iure regio universa bona episcopalia occupare consueverint sede vacante, veterem tamen loquendi formulam retinuerunt, eam retentionem coërcentes ad regalia. Rex quippe Philippus Augustus, ad bellum sacrum proficiscens anno MCXC. Reginae matri suae & avunculo suo Remensi Archiepiscopo regni Regentibus constitutis, praecipit, ut regalia retineant, donec electus Episcopus fuerit consecratus. *Regina autem & Archiepiscopus*, inquit, *tamdiu regalia in manu sua teneant, donec electus consecratus sit vel benedictus. Et tunc regalia sine contradictione reddantur*. Iam enim antea pater eius Ludovicus VII. dixerat anno MCLXI. post obitum nempe Theobaldi Episcopi Parisiensis: *Episcopatus & regale in manum nostram venit* (1). Vnde factum, ut Mauricius Episcopus Cenomanensis fateatur anno MCCXXIII. *quod, quando electus Cenomanensis erit confirmatus a Metropolitano, Rex reddet ei regalia sua* (2). Electus tamen tenebitur praestare Regi iuramentum fidelitatis intra spatium quadraginta dierum. Quod si id non fecerit, *Dominus Rex poterit saisire regalia sua & ea tamdiu tenere, quousque Domino Regi fidelitatem fecerit* (3). Hinc pariter factum, ut anno MCCXLVIII. matri suae id indulgeat, ut possit *fidelitates Episcoporum & Abbatum recipere & eis regalia restituere*. Verba haec accommodata sunt ad statuta Conciliorum; tametsi ea tempestate retentio fructuum porrigeretur ad universa bona episcopalia, ut diximus.

IV. Sufficienter, ut opinor, probavimus, solitos Reges occupare regalia sede vacante. Nunc ergo inspiciendum est, an iidem fruerentur reditibus, & an praebendas ullo unquam tempore contulerint. Ac prima quidem fronte occurrit, vetustum esse usum illum fruendi reditibus Ecclesiae vacantis, argumento ducto a privilegio, quod Papa Formosus Ecclesiae Remensi concessit anno DCCCXCII. precibus Fulconis eiusdem Ecclesiae Archiepiscopi annuens. Prohibet enim, ne Reges, Episcopi aut quilibet Christianorum, sede Remensi vacante, in suam utilitatem convertant episcopatum Remensem aut eius reditus; sed omnia futuro antistiti reserventur, eligendo intra tempus statutum in canonibus, id est, intra trium mensium spatium, ne diutius, quam par est, metropolis sit destituta pastore. Testem huius constitutionis laudo Flodoardum, cuius haec sunt verba in libro quarto

(1) T. 2. libert. Eccles. Gallic. cap. 16.
(2) Tit. 7.
(3) Tit. 12.

to historiae Remensis capite secundo : *Sanciens insuper auctoritate beati Petri, ut nemo Regum, nullus antistitum, nemo quilibet Christianus, decedente Remorum Episcopo, ipsum episcopatum vel res ipsius Ecclesiae suis compendiis applicet, neque sub suo dominio teneat, praeter ipsius civitatis Episcopum, & eamdem metropolim non ultra constitutionem canonicam sine regulis convenienter pastore manere cogat, neque aliter Episcopum ibidem, nisi ut sacri canones iubent, constitui faciat.*

Verum abusus ille, quem hoc loco damnat Formosus, confundi non debet cum iure regaliae, de quo nunc agimus. Nam regalia definit post praestitum fidelitatis iuramentum. Rescriptum vero Papae Formosi traducit pravam quamdam consuetudinem, quae in Galliis invaluerat, ubi laicis non solum monasteria concedebantur *propter imminentem reip. necessitatem*, (ut habetur in canone V. synodi, apud Theodonis-villam habitae anno DCCCXLIV. & in canone duodecimo Concilii Vernensis) sed etiam interdum reditus episcopatuum vacantium. Quo alludit canon XXI. Concilii Meldensis anno DCCCXLV. congregati, dum loquitur *de precariis factis ab iis, qui loca Episcoporum occupaverunt*. Hinc autem fiebat, ut Episcoporum electiones retardarentur. Cui incommodo occurrit privilegium Papae Formosi. Porro consuetudo haec interrupta erat ante controversiam investiturarum.

V. Nam si Principes tum soliti essent frui reditibus episcopatuum vacantium & praebendas conferre, id haudquaquam silentio transmisissent Gregorius VII. Vrbanus II. Paschalis II. & Callistus II. summi Pontifices, qui severe admodum damnaverunt unicam illam solemnitatem investiturae per baculum & annulum & solemnitatem iuramenti *per manum*, quique investituram coërcuerunt ad sola feuda. Itaque in ea sum sententia, ut existimem, usumfructum redituum ecclesiasticorum introductum esse post constitutionem Callisti editam anno MCXXII. quae Regibus tribuit potestatem exigendi a Praelatis universa officia & obsequia, quae ratione feudorum exhibere tenentur: *Quae ex regalibus debet, faciat*. Vnde factum est, ut, quemadmodum plurimarum huius regni provinciarum consuetudo domino feudi addicit usumfructum, quoties feudum vacat per mortem vasalli, id quod vulgo (*) *Relevium* vocant, sic Reges eo feudorum iure quoad regalia sive patrimonia episcopatuum usi sint interim, dum eorum custodiam ad se receperant, donec sedi vacanti praefectus esset Episcopus, & donec is investituram a Rege accepisset, iuramentumque fidelitatis praestitisset. Quod ius in primis introductum est in provincias, in quibus mutatio domini necessitatem imponit solvendi commodum aliquod & utile domino superiori, quod relevium vocant, ut dixi; quum e contra in illis, quae huic iuri relevii obnoxiae non sunt, nihil a Re-

(*) *Relief.*

a Regibus tentatum fuerit quoad usumfructum regalium.

VI. Ius autem illud, tametsi recenter introductum quoad feuda ad Ecclesiam pertinentia, legitimum nihilominus & aequum erat, quod ea feuda iisdem legibus subiecta esse debeant, quibus cetera tenentur. Arbitror autem, Reges resarciendis damnis suis intentos, quae toleraverant dimittendo iura investiendi Episcopos ante consecrationem, dum Pontificibus Romanis obtemperant ita cupientibus, iure suo usos esse, quoad feuda, ut Papa Callistus approbaverat. Ea mihi semper mens fuerat, huius moris originem arcessendam esse a iure feudorum. Sed in hanc sententiam facilius transgressus sum post inspecta mandata a Rege Philippo Pulcro data Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Antissiodorensi, quibus iubet ut in controversia quadam exorta in Ecclesia Carnotensi summo Pontifici repraesentent, quaenam in ea caussa sint iura regia. Exstant mandata illa in quodam regesto Camerae Computorum Paris. fol. 313. ubi haec leguntur: *Sicut feodus vasallo vacans, interim cum suis reditibus a domino licite occupatur, & propter defectum hominis, ut vulgari nostrae patriae verbo utamur, de iure & generali consuetudine regni nostri per dominum, quousque superveniat persona, quae illi serviat, licite detinetur, sic nos & nostri antecessores vacante Ecclesia Carnotensi & temporalem iurisdictionem & bona temporalia accipimus, & nostros facimus omnes fructus, qui proveniunt ex eisdem. Non solum autem nostram potestatem in bonis episcopalibus exercemus; immo bona temporalia praebendarum & dignitatum, sive sit iurisdictio temporalis, sive alia bona temporalia, quae possint ad aliquem pertinere, cum vacante praebenda vel dignitate concedimus, & de eis, praedicto tamen modo, disponimus nostro iure.*

VII. Verum quoniam facilis est excursus ab aequo ad iniquum, quoties privata utilitas urget, hinc factum est, ut praetextu custodiae regalium, auctoritas regia ad se traxerit usumfructum decimarum & in universum omnium redituum temporalium. Quum itaque reditibus quorumdam bonorum, veluti regalium, optimo iure Reges fruerentur, paullatim factum est, ut in Ecclesias quasdam introducta sit consuetudo fruendi universis reditibus. In quo tamen non omnino peccasse videntur Reges nostri; quum id eo praetextu fieri potuerit, quod quum patrimonia episcopatus velut bona nobilia possiderentur ab Episcopo, evecta per consequentiam erant ad dignitatem feudorum. Nam quoad reditus, qui vulgo *spirituales* dicuntur, magna Ecclesiarum pars, cum decimis & oblationibus, laicis in feudum datae fuerant a Pipino, Carolo magno, & Ludovico Pio, cum consensu Ecclesiae Gallicanae, ut alibi ostendo; quae deinde ecclesiasticis viris concessae sunt, ex permissu Regum. Itaque Principes non omnino destituti erant ratione, ut contenderent servitia & debita feudorum in huiuscemodi reditibus im-

imposita extincta non esse vi consensus regii adhibiti liberalitati laicorum erga Ecclesias, qui ea ad ipsas omnino transtulerant. Adde quod, licet ius percipiendi decimas spirituale sit, decimae tamen sunt temporales, ut aiunt canonici iuris interpretes. Quoniam vero collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, secundum quod in libris Decretalium continetur, eo iure prorsus opportune usi sunt Reges, ut usum inveherent conferendi praebendas, quarum provisio ad Episcopum pertinebat. Profectum enim hinc esse ius illud regium, ut collatio beneficiorum interim dum regalia aperta est vacantium ad Regem pertineat, probatur ex rescripto Alexandri III. edito in antiqua collectione Decretalium, quam publici iuris fecit Antonius Augustinus: ex quo rescripto discimus, Regem Angliae Henricum II. frui solitum reditibus episcopatus vacantis, & in consequentiam huius possessionis, praebendarum quoque collationem ad se traxisse. *Episcopo de medio sublato*, inquit Alexander, *& reditibus episcopatus ad fiscum devolutis, quum quaedam praebenda in iamdicta Ecclesia vacaret, carissimus in Christo filius noster H. illustris Rex Anglorum eam Thomae clerico suo contulit; cui etiam aliam postmodum in eadem Ecclesia vacantem cum archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit. Quas insimul non debet habere, quum nulli sit licitum in una & eadem Ecclesia duas praebendas obtinere.*

VIII. Reges nostros reditibus episcopatus vacantis frui solitos iam inde a temporibus Ludovici iunioris absoluta est auctoritas. Nam quum Parisiensis Episcopus e vita excessisset anno MCLXI. ait idem Ludovicus, episcopatum illum & regalia in manum suam devenisse, id est, non solum regalia sive feuda, sed etiam universum episcopatum. Eam tamen in ea possessione cautionem adhibet, ut declaret, nolle se ad suam utilitatem convertere oblationes & reditus altaris Capiceriae, quos cuidam puellarum monasterio addicit. *Episcopatus*, inquit (4), *& Regale in manum nostram venit, & similiter Capiceriae reditus. Sed quum oblationes & redituum altaris nollemus accipere &c.*

IX. Episcopus quoque Matisconensis professus est anno MCCI. omnia regalia regni Franciae ad Regem pertinere, dum sedes vacat, & Regem de reditibus eorum statuere posse non secus ac Episcopum ipsum: quod si Episcopus decesserit intestatus, non solum ad Regem pertinere reditus episcopatus, sed etiam *omnia mobilia* Episcopi defuncti. *Omnia regalia*, inquit (5), *& omnes proventus regalium exsistentes in regno Franciae libere sunt Domini Regis Franciae, sicut & ea Episcopus libere possidebat. Et si Episcopus Matisconensis decesserit intestatus, tam omnia mobilia, quam omnes proventus sunt Domini Regis Franciae libere & absolute.*

X. Col-

(4) Tit. 2. libert c. 16. (5) Tit. 4.

X. Collationem (*) autem praebendarum iam fuisse introductam anno MCXC. fidem facit testamentum Philippi Augusti, cuius haec sunt verba: *Si praebenda vel aliquod beneficium ecclesiasticum vacaverit, quando regalia in manu nostra venient, Regina & Archiepiscopus viris honestis & litteratis consilio fratris Bernardi conferant; salvis tamen donationibus nostris, quas per litteras nostras patentes quibusdam fecimus*. Haec ultima clausula continet donationes anticipatas, quae prorsus erant gratiae exspectativae.

XI. Quapropter idem Philippus Augustus apud Innocentium III. aiebat anno MCCX. se praebendam quamdam sede Laudunensi vacante contulisse Thomae de Argentolio clerico suo *secundum antiquam & approbatam consuetudinem regni*; petebatque a summo Pontifice confirmationem huius provisionis. Quod rescripto suo non refutat Innocentius; sed caussam ad examen Capituli Laudunensis remittit, ut intelligi possit, an provisio a summo Pontifice facta in gratiam cuiusdam Odonis praeferenda sit ei, quae a Rege facta est in gratiam Thomae de Argentolio (6). Quod si contingat Odonem praeferri Thomae, Regem orat, ut id gratum habere velit ob reverentiam Apostolicae sedis & ipsius Innocentii. Ceterum potestas illa adeo solidata erat anno. MCCLXVII. ut Clemens Papa IV. revocaverit provisionem quamdam, quae auctoritate eius facta fuerat de quadam praebenda Remensi, quod Rex Ludovicus nonus conquereretur, id tentatum fuisse adversus iura regia, affirmaretque (7), *quod vacantes confert in Ecclesia ipsa praebendas a tempore, quo eamdem Ecclesiam pastoris regimine contingit destitui, donec substitutus illi Archiepiscopus regalia recipit a Rege*. De eodem sancto Ludovico refert Nangius, eum conferre solitum praebendas Ecclesiarum cathedralium; *ubi sede vacante, ratione custodiae regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio praebendarum*. Gregorius vero X. epistola sua data anno MCCLXXI. approbavit collationem archidiaconatus Senonensis a Rege factam sede vacante; tametsi beneficium illud vacasset in curia Romana ob consecrationem Archidiaconi, qui ad archiepiscopatum Senonensem electus fuerat.

XII. Praeter reditus episcopatus & collationem praebendarum, spolia Episcoporum defunctorum pertinebant ad Regem; licet antiqui canones ab iisdem spoliis removissent clericos & Metropolitanos, ac licet Vrbanus II. & Innocentius II. eorumdem spoliorum occupationem laicis interdixissent (8). Reges tamen nostri possessionem illam retinuerant quoad quasdam Ecclesias; ut fidem facit Episcopus Matisco-

(*) *Hunc usum conferendi praebendas Ecclesiae vacantis, in cuius possessione sunt Reges nostri, antiquiorem esse Philippo Augusto dicemus ad Hildebertum.*

(6) Tit. 5. libert. Eccl. Gall.
(7) Tit. 16.
(8) Vide additionem ad caput XVIII. huius libri.

tifconenfis anno MCCI. cuius auctoritas paullo fupra relata eft. Sed idem difertius probatur ex epiftola Regis Ludovici iunioris, quae exftat tit. 1. cap. XVI. libertatum Ecclefiae Gallicanae, data anno MCXLVII. in qua remittit Epifcopis Catalaunenfibus veterem confuetudinem, quae ab officialibus regiis ufurpabatur, ut caperent omnia mobilia lignea aut ferrea & animalia, quae reperiebantur in domo epifcopali. Sed difertis verbis retinet, fecundum veterem confuetudinem, vinum, annonam, aurum & argentum, quae tum fuerint in epifcopatu: *Praeter annonam, vinum, aurum & argentum: quae omnia, iuxta vetuftam confuetudinem, & manu & poteftate regia retinemus.* Idem Princeps fimile privilegium conceffit Theobaldo Epifcopo Parifienfi, quod a filio eius Philippo Rege confirmatum eft; ut patet ex epiftola quadam edita apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 338.

C A P V T XXIII.

De iure, quo Imperatores Romani & Orientales circa fpolia Epifcoporum & vacantis Ecclefiae reditus ufi fuere.

S Y N O P S I S.

I. Imperatores quoque fruebantur iure occupandi fpolia Epifcoporum defunctorum. Sed id ius Ecclefiis remifit Fridericus fecundus. Fructuum autem nomine comprehendebant etiam collationem beneficiorum. Sed tamen Fridericus non remifit inveftituram per fceptrum, neque ius recipiendi homagii ab Epifcopis.

II. Poft electionem Ottonis quarti Principes Germani fcripferunt ad Innocentium tertium, abolitam ab Ottone fuiffe confuetudinem occupandi bona mobilia Epifcoporum morientium aut Abbatum Principum, ftatuiffeque, ut ea conferventur fucceffori bus.

III. Dubitandum non eft, quin Ecclefiae Orientalis reditus epifcopatus vacantis confervaverit fucceffori. Gubernatores tamen provinciarum bona mobilia Epifcopi mortui dein occuparunt, & immobilium ufumfructum in fuos ufus converterunt. Ratio huius immutationis inveftigatur.

IV. Id lege lata prohibuit Ioannes Comnenus Imperator. Tum etiam frater eius Manuel Comnenus: qui praeterea edixit, ne Gubernatores bona immobilia Ecclefiarum vacantium ad fuam adminiftrationem adiungerent fifcoque addicerent.

I. AT non in Gallia folum viguit confuetudo illa occupandi fpolia Epifcoporum morientium & fructus epifcopatuum vacantium poft editam Callifti conftitutionem; fed in imperium quoque transgreffa eft, ut patet ex conftitutione Friderici II. Imperatoris; qui ius illud Ecclefiis remifit, ac declaravit, eam pravam confuetudinem a praedecefforibus fuis introductam fuiffe. Sed in ea conftitutione exftat claufula magni momenti, quae probat, Imperatores fructuum nomine collationem quoque beneficiorum fuiffe complexos.

Ait enim, relinquere se. Episcopis dispositionem rerum spiritualium, ut Deo reddantur, quae sunt Dei, & Caesari, quae sunt Caesaris. Attamen non abiecit investituram per sceptrum, nec homagium Episcoporum, quae in usu fuerant temporibus praedecessorum suorum. Data est haec Friderici constitutio anno MCCXIII. confirmata dein Bulla aurea eiusdem Principis anno MCCXIX. data ad Honorium III. Papam, quae asservatur in arce Hadriani & in bibliotheca Vaticana, & a Goldasto edita est. Haec sunt eius verba. *Illum quoque dimittimus & refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium Praelatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriae voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Praelatis relinquimus libere disponenda; ut, quae sunt Caesaris, Caesari, & quae Dei, Deo recta distributione reddantur.*

II. Eo autem tempore, quo electus est Imperator Otto quartus, Principes & Barones Germaniae, clerici ac laici Innocentio Papa III. significarunt anno MCC. abolitam ab Ottone fuisse pravam illam consuetudinem, a superioribus Imperatoribus introductam, occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque illum, ut ea bona conserventur futuris successoribus. *Pravam illam consuetudinem*, inquiunt (1), *quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se moventibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum hucusque servaverunt penitus exstirpans, nos ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.*

III. Post explicatum Occidentalis imperii morem, res poscere videtur, ut Orientem quoque spectemus; praesertim quum disquisitio ista multum conferat ad noscendum, quaenam fuerit Regibus nostris mens quoad difficultates, quae supersunt tractandae. Ac primum quidem certum est, Ecclesiam Graecam summo semper studio observasse canones de disciplina latos. Quare dubitandum non est, quin iuxta Concilium Chalcedonense & Novellas Iustiniani reditus episcopatus conservaverit successori, deductis impendiis necessariis. Legimus nihilominus, Gubernatores provinciarum quamdam immutationem introducere illic conatos, exemplo fortassis Occidentalium, & bona mobilia Episcopi mortui occupasse, & immobilium usumfructum in suos usus convertere voluisse, quamdiu sedes vacabat. Et fortassis id ius Imperatori competere asseverabant quoad regalia, quibus dotati erant episcopatus & monasteria Graecorum. Nam legimus in Novella Manuelis Comneni Imperatoris Constantinopolitani, (quae exstat apud Balsamonem in canonem duodecimum septimae synodi & in libro tertio Iuris Graeco-Romani) Ecclesias habuisse villas, census, telonea, iura

(1) Ap. Baron. ad an. 996. & in regesto Innocentii, & apud Goldastum.

iura introitus & exitus tam in fluminibus quam in mari, & omne redituum genus, quos Latini *regalia* nominabant, atque etiam castra: Καςρα ἐν τισι τουτῳ ᾠκοδομηθησαν.

IV. At Ioannes Comnenus Imperator prohibuit circa annum MCXX. (2) ne Gubernatores provinciarum occuparent bona mobilia Episcoporum morientium, sive illa argentum essent, annona, aut animalia, sive quippiam aliud; poenis gravissimis intentatis adversus eos, si secus agerent. Ioannis vero frater Manuel Comnenus eam prohibitionem renovavit circa annum MCL. (3) eamque porrexit ad alium abusum, qui tunc irrepebat. Gubernatores enim bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adiungebant, fiscoque addicebant. Id fieri deinceps vetuit Manuel Comnenus, iubens, ut partes sive membra Ecclesiae vacantis, id est, clerici illius Ecclesiae, eorum bonorum administrationem suscipiant secundum statuta canonum, donec successor adveniat. Hunc autem abusum acriter traducit, dicens, eum vergere in contemtum Dei & legis naturalis eversionem, ideoque se adactum ad abolendum illum morem tamquam indignum professione nominis Christiani (4): τοις ἀκινητοις μεν τοι των χηρευουσων ἐκκλησιων, ὑδε τοδα ὁλως ἐπιβαλλει τις των κατα χωραν Δυκων. Infra: Πραγμα ϗ εἰς Θεον τολμωμενον περιφρονησιν, ϗ εἰς ἀθετησιν δεσμων φυσικων. Infra: ἐνθεν τοι ϗ ὡς παντη τι των χειροτονουμενων ἀναξιον ἐπαγγελματος διορθουται τυτο ἡ βασιλεια μου. Infra: ἀλλα παντα παρα μερων των τοιυτων ἐκκλησιων ἐν αὐταις οἰκονομηθησεται, καθως ἀρα ϗ περι τυτυ νενομισθαι, ϗ κανονικως διηγορευται.

CAPUT XXIV.

Ostenditur, ius illud regium circa vacantes Ecclesias tantum conservatum esse in iis Ecclesiis, ubi ex antiquo receptum erat.

SYNOPSIS.

I. Exemplum Orientalium & Friderici secundi occasionem dedit Regibus nostris, coercendi ius suum ad solas Ecclesias, in quibus receptum illud erat.

II. Hinc factum, ut in vetustis Parlamenti Parisiensis arrestis interdum pronuntietur secundum Regem, interdum vero adversus ipsum, habita nimirum ratione possessionis.

III. Explicatur ius, quod Regi competebat in episcopatu Aniciensi, sede vacante.

IV. Vsusfructus redituum episcopalium & collatio praebendarum nitebatur tantum consuetudine ante tempora Gregorii decimi. Sed Concilium Lugdunense, ea tempestate habitum, possessionem Regum in ius vertit.

V. Generali fructuum vocabulo comprehendebatur etiam collatio praebendarum; quam-

(2) An. 1124. *in quem incidit Indictio secunda. Haec porro constitutio exstat lib.* 2. *Iuris Graeco-Rom. pag.* 147.

(3) An. 1155. *Indict. IV. mense Septembri.*

(4) *Lib.* 2. *Iuris Graeco-Rom. pag.* 155.

vis id disertis verbis non definiverit Concilium illud Lugdunense.

VI. Ea tamen reticentia occasionem postea dedit Bonifacio VIII. affirmandi, collationem beneficiorum non pertinere ad Philippum Pulcrum. Sed is ius suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Ob eam discordiam Ioannes de Parisiis scripsit tractatum de potestate regia & papali.

VII. In articulis Clementis V. oblatis adversus memoriam Bonifacii asseritur, Ecclesias cathedrales esse sub tuitione Regis. Earum vacantium reditus, qui de sua regalia exsistunt, *ad illum pertinere. Eum vero Beneficia ad collationem Episcopi pertinentia conferre, quum sedes vacat.*

VIII. Regum rescriptis ius regaliae coercitum est ad Ecclesias, in quibus receptum erat, Regem eo iure uti. Enumerantur Ecclesiae ei iuri subiectae, itemque illae, quae ei subiectae non sunt.

IX. Eo igitur iure uti non potest Princeps, nisi in Ecclesiis, ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Quidam tamen contendunt, ius regaliae esse ius mere regium, atque adeo ad universas regni Ecclesias porrigendum esse sine discrimine, quam opinionem erroneam esse pronuntiat Pasquierius.

X. At quum dein in edicto anni MDCVI. scriptum fuisset, Regem nolle uti iure regaliae in detrimentum Ecclesiarum exemtarum, data est occasio investigandi, quonam modo intelligenda esset exemtio illa. Parlamentum Parisiense eam interpretatus est de exemtione concessa ob titulum onerosum.

XI. Philippus Augustus nonnullas Ecclesias liberavit a iure regalium; sed Episcopis earum non remisit iuramentum fidelitatis. De Regalia Turonensi.

I. EXemplum Imperatoris Friderici, itemque Imperatorum Graecorum praxis, quae Occidentalibus cognita erat ob frequentes nostrorum peregrinationes ad loca sancta, Regibus nostris, ut ego quidem arbitror, occasionem dederunt, non quidem remittendi in universum usumfructum redituum Ecclesiarum & collationes praebendarum, sed ius illud coërcendi ad solas Ecclesias, in quibus receptum illud erat, relicto ceteris antiquorum canonum usu.

II. Hinc factum, ut in quampluribus veteribus arrestis Parlamenti Parisiensis edicatur, probandam esse possessionem Regis in Ecclesiis; iuxta quam deinde curia decernebat de iure regaliae. Itaque ei in quibusdam Ecclesiis servatur ius, in cuius possessione tunc erat, fruendi omnibus reditibus & conferendi praebendas; in aliis vero ius tantum fruendi regalibus sive bonis temporalibus, non autem reditibus decimarum; quemadmodum Ruzaeus in privilegio LV. adnotavit, iudicatum fuisse anno MCCLXXXII. senatusconsulto Parlamenti Parisiensis. Quibus addi potest, arresto lato anno MCCLXVI. pronuntiatum fuisse in gratiam Ecclesiae Morinensis, edictumque, ut Rex & Capitulum futuro Episcopo conservent reditus bonorum spiritualium aut annexorum. Contra in arrestis, latis anno MCCLXII. & LXVIII. legitur, Regem fuisse in possessione percipiendarum decimarum in Ecclesia Bituricensi; ut discimus ex Probo quaestione LX. num. V. Nam eadem quoque diversitas iudiciorum reperitur quoad collationem beneficiorum; quae Regi adiudicatur in quibusdam Ecclesiis, in aliis vero abiudicatur.

III. Probari istud posset multiplicibus exemplis. Vnicum tamen sufficiet admodum illustre. Petitur autem ex constitutione quadam sancti

cti Ludovici Regis data in consequentiam arresti cuiusdam lati a Parlamento Parisiensi pro regalibus Ecclesiae Aniciensis apud Velaunos. Definita enim fuerat haec caussa post factam inquisitionem. Itaque, iuxta consuetudinem in ea Ecclesia receptam, Regi ratione regalium conservata est, interim dum sedes vacaret, iurisdictio temporalis ad Episcopum pertinens, in urbe nimirum, suburbiis, & territorio civitatis, tum etiam ius recipiendorum vectigalium urbis & aliorum redituum eiusdem urbis & territorii; exceptis tamen reditibus altarium, id est, oblationibus & decimis. Quum autem ostensum fuisset, Regem nunquam ad manum suam revocasse domum episcopalem, neque arcem civitatis, aut castra, sive dominationes, neque vectigalia, quae extra urbem sunt, nisi post decessum duorum postremorum Episcoporum, (quod sufficere non poterat ad introducendum ius consuetudinis,) neque ipsum aut eius praedecessores unquam contulisse praebendas aut dignitates in Ecclesia Aniciensi vacantes, neque ipsam Regibus annuntiasse mortes Episcoporum aut eligendi facultatem petiisse, vetitum eo arresto fuit, ne deinceps aliquid quoad hoc tentaretur adversus Ecclesiam illam. Datum autem est arrestum illud anno MCCLVIII. exstatque in veteribus regestis Parlamenti Parisiensis, unde editum est a Chopino & Corbino. Sed constitutio illa beati Ludovici, quam diximus, data anno sequenti, descripta est in veteri regesto, quod exstat in camera Computorum Paris. hoc titulo: *Regestum curiae Franciae Domini Regis de feudis & negotiis senescalliarum Carcassonae, Bellicadri, & Tolosanae, Caturcensis & Rutenensis.* Exstat autem in ea constitutione clausula quaedam magni momenti, qua caret arrestum. Rex enim sibi reservat ius occupandi arces & castra iure superioritatis, quoties ita postulabit utilitas Principis, secundum quod fieri assolet antiquitus, quamvis ea ad manum suam non recipiat iure regaliae, quum sedes vacat.

Excellentissimo Domino suo Ludovico Dei gratia serenissimo Francorum Regi G. Decanus & Capitulum Aniciensis Ecclesiae se ipsos ad suae beneplacita voluntatis. Serenitatis vestrae litteras per patrem venerabilem Dominum G. Dei gratia Episcopum nostrum nuper nobis transmissas vidimus in haec verba: LUDOVICUS DEI GRATIA REX FRANCIAE. Notum facimus universis, quod inter nos & Ecclesiam Aniciensem super regalibus quaestione suborta, inquiri fecimus diligenter de assensu eiusdem Ecclesiae, quae sunt illa, quae a nobis & nostris antecessoribus regalium nomine, vacante eadem Ecclesia, accipi consueverant ab antiquo. Quia vero per inquestam, quam fieri fecimus, probatum non exstitit seu inventum, quod vacante Ecclesia supradicta nos vel nostri antecessores domum episcopalem, vel fortericia alia civitatis, castra etiam extra civitatem, seu villas alias habuerimus aliquo unquam tempore, sed nec pedagia extra civitatem ad Episco-

pum

pum pertinentia, nisi a duabus proximis vacationibus citra, vel quod unquam vacante Ecclesia nos vel nostri antecessores dignitatem aliquam in ea contulerimus seu praebendam, vel nobis aut nostris antecessoribus denuntiata fuerit mors Episcopi sive cessio, vel petita a nobis ex parte Capituli licentia eligendi, super his ex nunc in perpetuum dictam Ecclesiam nolumus molestari. Sane licet ratione vacationis fortalitia civitatis peti nolimus in posterum, prout diximus, ius tamen ea petendi ratione dominii & recuperandi nobis & nostris successoribus retinemus in illis casibus, in quibus nobis competit ab antiquo. Verum quia per eamdem inquestam invenimus, quod a longis retro temporibus vacante eadem Ecclesia ad nos pertinet, iure regalium, iurisdictio temporalis in civitate, suburbiis & territorio ad Episcopum pertinens, pedagium etiam civitatis, & alii reditus in eadem civitate & territorio ad Episcopum pertinentes, exceptis reditibus altarium, ea nobis & nostris successoribus Regibus Franciae in perpetuum retinemus. Actum apud Corbolium anno Domini MCCLIX. mense Iulio. *Vestrae igitur regiae maiestati referentes, quas scimus & possumus, gratiarum humillimas actiones, quia vestrae benevolentiae placuit ius nostrum & Ecclesiae nostrae per usurpationes diversas a quibusdam in ambiguo positum declarare, quae in eisdem litteris continentur habentes accepta, ea ad vos & successores vestros Reges Franciae iure regalium, vacante Ecclesia nostra, recognoscimus pertinere, quae in vestris praedictis litteris vobis & eisdem successoribus vestris retinuistis expresse. In cuius rei testimonium praesentem cedulam eminentiae vestrae mittimus sigilli nostri munimine roboratam. Datum Anicii in Capitulo anno quo supra, mense Augusto.*

IV. Quum autem usufructus redituum episcopatus (si reditus feudorum excipias) & collatio praebendarum ex consuetudine proficiscerentur adversus canones introducta, optimum factu esse existimarunt Principes, ut huius consuetudinis confirmationem decerni procurarent in Concilio generali Lugdunensi, quod a Gregorio X. convocatum & celebratum est anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto. Eam ob rem editus est in eo Concilio canon, praesentibus Francorum legatis, quo idem prorsus decretum est, quod Regis auctoritate statutum fuerat arresto Parlamenti Parisiensis. Confirmatum enim est ius recipiendi regalia in Ecclesiis, ubi recepta erat illa consuetudo: cuius introductio vetita est quoad Ecclesias, quae ei non erant obnoxiae (5). *Generali constitutione sancimus universos & singulos, qui regalia, custodiam sive gardiam, advocationis seu defensionis titulum in Ecclesiis, monasteriis, seu quibuslibet piis locis de novo usurpare conantes, bona Ecclesiarum, monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare praesumunt, quantaecumque dignitatis honore*

(5) Cap. 12. Concilii Lugdun. sub Gregorio X.

nore praefulgeant,....eo ipso excommunicationis sententiae decernimus subiacere. Infra: *Qui autem ab ipsarum Ecclesiarum ceterorumque locorum fundatione vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant, ab illorum abusu sic prudenter abstineant & suos ministros in eis sollicite faciant abstinere, quod ea, quae non pertinent ad fructus sive reditus provenientes, vacationis tempore non usurpent, nec bona cetera, quorum se asserunt habere custodiam, dilabi permittant, sed in bono statu conservent*. Ceterum adnotandum est, hoc loco vocem *regalia* heic nove accipi, pro custodia nimirum & usufructu omnium fructuum & redituum provenientium interim, dum sedes vacat: *Fructus sive reditus provenientes vacationis tempore*.

V. Dubitandum non est, quin generali fructuum vocabulo comprehenderetur etiam collatio praebendarum, quum iuxta Alexandri tertii constitutionem, quae ante hoc Concilium edita est, collationes recenserentur in fructibus. Sed tamen maluit Concilium ius illud extraordinarium verbis generalibus, quod & ipsa validae rationis loco esse possent, complecti, quam illud disertis verbis explicare. Neque enim probabile est, eam fuisse patribus Concilii mentem, quum hunc canonem conderent, ut collationes praebendarum adimerent. Principibus; quum Innocentius tertius anno millesimo ducentesimo decimo, Clemens quartus anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, & Gregorius ipse decimus anno MCCLXXI. huiusmodi praebendarum collationes a Regibus sede vacante factas approbaverint.

VI. Haec tamen reticentia occasionem postea subministravit Bonifacio Papae octavo de hoc iure controversiam movendi adversus Philippum Pulcrum Regem Francorum; cui scripsit Pontifex, eos se pro haereticis habere, qui contendebant, collationem beneficiorum, quod spiritualia sint, fieri posse a laica persona. Verum Rex ius suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Ioannes de Parisiis temporis illius scriptor, ea occasione scripsit tractatum de potestate papali & regia; in quo inter alia examinat quaestionem collationis beneficiorum. Ait autem, quod cum Ecclesia patronis concesserit ius praesentationis contemplatione fundationis beneficiorum, potuit quoque ipsa ac debuit in gratiam insignium virorum connivere eorumdem beneficiorum collationibus, velut vices rependens protectioni, quam illi impertiuntur Ecclesiae, & consideratione beneficiorum ab iis praestitorum Ecclesiis; praesertim quum collatio ac praesentatio non sint proprie res spirituales, sed tantum spiritualibus connexae *per antecedentiam*, ut ille loquitur. Significat autem, eas antecedere exercitium spirituale & officium, quod beneficiatus praestat Ecclesiae. Nam licet Episcopo iniuria fieri videatur, quum collatione quorumdam beneficiorum sede vacante vacantium privatur, leve tamen illud damnum maiore commodo resarcitur, protectione nimirum & donatio-

tionibus factis & in posterum faciendis in gratiam Ecclesiarum (6). *Quod annexum est spiritualibus officiis per antecedentiam, ut praesentatio, vel collatio, seu ius conferendi, quia non sic dependet a spirituali, sed e converso, potest competere laico praecipue, & ex concessione Ecclesiae, vel ex promissione, & ex longa consuetudine praescripta, potest Rex sibi ius acquirere, quum sibi non repugnet.* Infra *Dicta consuetudo quum non sit damnosa in ministris Ecclesiae, sed in pluribus fructuosa, non praeiudicat iuri publico in genere, licet videatur praeiudicare in specie. Nam licet videatur praeiudicare Episcopis, qui privantur collatione beneficiorum, quae de iure communi eis debetur, tamen Ecclesiae aliunde ex hoc emolumentum accipiunt praeponderans, ratione defensionis & donationis & fundationis. Et ideo non praeiudicat simpliciter.*

VII. In articulis Clementi Papae V. a Guillelmo de Nogareto oblatis adversus memoriam Bonifacii octavi, quam is damnari debere contendebat ob crimen haereseos, tria quaedam proponuntur tamquam certa & manifesta adeoque nota, ut nemo contradiceret. Primum enim asseritur, quamplurimas Ecclesias esse sub tuitione Regis, in primis vero omnes Ecclesias cathedrales huius regni; adeo ut, si vis aliqua illis inferatur, Rex auctoritate sua resarciri damna procuret. Secundo inter iura regia illud quoque recenseri, ad eum nempe pertinere usumfructum omnium fructuum & redituum Ecclesiarum cathedralium vacantium, *qui de sua regalia exsistunt*, donec novus Episcopus bona temporalia a Rege receperit, post praestitum videlicet iuramentum fidelitatis aut homagium. Tum Ecclesias, in quibus Rex fruitur hoc iure regaliae, fundatas fuisse a Regibus Francorum. Tertio Regem, sede vacante, conferre praebendas, dignitates, & beneficia, quorum collatio ad Episcopum pertinebat, etiamsi vacent in curia Romana.

VIII. Porro cum antiqua Parlamenti arresta ius regium consuetudine niti docuerint, illudque deinceps Concilium Lugdunense approbaverit cum hac modificatione, nullamque aliam eius asserendi probabilem caussam invenerint Doctores Parisienses, quam vetustam consuetudinem ex aequitate profectam, mirum videri non debet, si Reges, qui primi leges in hac regalium materia condiderunt ad fori usum accommodatas, ius illud coërcuerint ad Ecclesias, in quibus receptum erat, Regem eo iure uti. Ita enim anno MCCCII. edixit Philippus Pulcher: *Item quantum ad regalias, quas nos & nostri praedecessores percipere assuevimus & habere in aliquibus Ecclesiis regni nostri, quando eas vacare contingit.* Item Philippus Valesius anno MCCCXXXIV. *Ez Eglises de nostre Royaume esquelles nous avons droict de Regale.* Exstat autem in camera Computorum vetus regestum, (cuius excerpta refe-

(6) Ioan. Paris. de potest. reg. & pap. c. 21.

referuntur a Pasquierio lib.III.Disquisitionum Francicarum c.XXXVII.) in quo enumerantur Ecclesiae subiectae huic iuri regaliae, itemque Ecclesiae, in quibus Reges non utebantur eo iure. Inter subiectas autem ponuntur provincia Senonensis, excepto episcopatu Autissiodorensi, Remensis provincia, excepta Ecclesia Cameracensi, provincia Bituricensis, exceptis episcopatu Lemovicensi, Cadurcensi, Ruthenensi, Albiensi & Mimatensi, provincia Turonensis, exceptis Britonum Ecclesiis, & provincia Rotomagensis. Provinciae vero, quae subiectae non sunt, sunt istae, Burdegalensis, Auscitana, Narbonensis & Arelatensis.

Huic regulae, quae nobis a maioribus tradita est, innititur constitutio Ludovici XII. edita anno MCDXCIX. quae his verbis concepta est: *Defendons a tous nos Officiers qu'ez Archeveschez, Eveschez, Abbayes, & autres Benefices de nostre royaume esquels n'avons droict de Regale ou de Garde, ils ne se mettent dedans, sur peine d'estre punis comme sacrileges.*

IX. Qui materiam hanc cum aliqua cura tractarunt, veluti Ruzaeus & Probus, ex his constitutionibus consequi aiunt, ius regaliae non esse ubique simile, nec in universo regno vigere, Regem vero eo uti non posse, nisi in Ecclesiis, ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Attamen dissimulandum non est, tentasse iamdiu quosdam persuasum omnibus facere, ius regalium esse ius mere regium & ad coronam pertinere, ut ipsi loquuntur, atque adeo ad universas regni Ecclesias porrigendum esse absque discrimine. Ita enim ante hos trecentos ferme annos sensit Ioannes Butillerius (*) in sua Summa rurali. At Pasquierius (7), tametsi regius in Camera Computorum Advocatus esset, opinionem illam erroneam esse, contendit, & dignam potius adulatore aulae quam Iurisconsulto Gallo. Addit vero, Guidonem Fabrum Pibracium generalem Regis in Parlamento Parisiensi Advocatum, qui ius regaliae generale ubique esse urgebat edicto statui, id obtinere non potuisse, ac de sententia fuisse deiectum.

(*) Opinio illa Butillerii destituta non erat auctoritate & exemplo. Etenim exstat in libro quarto miscellaneorum nostrorum pag. 495. *quoddam scriptum*, ut fert titulus in veteri codice, *de vacatione Ecclesiae Suessionensis & de collatione praebendarum tempore regalium*, in quo Canonicis Suessionensibus, qui contendebant, *quod collatio praebendarum sede vacante in praedicta Ecclesia ad Regem nullatenus pertinebat, hanc solam rationem praetendentes, quod Rex nunquam contulerat*, responsum est anno MCCL. *ex parte Reginae & ex parte illorum, qui tunc erant ad Consilium Regis, videlicet Archiepiscopi Bituricensis, Episcopi Aurelianensis, Episcopi Belvacensis, Episcopi Ebroicensis &c. quod de consuetudine regni Franciae collatio praebendarum sede vacante in dicta Ecclesia debebat ad Regem pertinere:* Quod obtinuit. Tandem Rex Ludovicus XIV. consentiente Ecclesia Gallicana definivit, regaliae ius valere debere in universis regni Francici Ecclesiis.

(7) Pasquier. lib. 3. c. 37.

X. Nihilominus hinc factum est, ut vetus loquendi modus, in antiquis Regum constitutionibus usurpatus, mutatus dein fuerit. Edictum quippe anni MDCVI. verbis ambiguis & oblique inflexis conceptum est, quae duplici interpretationi obnoxia sunt, quum in ea contineatur, Regem nolle uti iure regaliae in detrimentum Ecclesiarum exemtarum. Verba enim haec occasionem subministrarunt investigandi, an exemtio illa intelligenda esset de exemtione iuris & de praescriptione, aut de exemtione a Principe concessa, sive gratuito, sive titulo oneroso. Viam autem controversia haec aperuit arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno millesimo sexcentesimo octavo quo edicitur, ne Advocati in dubium revocent, an Rex iure regaliae uti possit in universis regni Ecclesiis, quod iam praeiudicatum fuisset, edictum esse intelligendum de exemtione concessa ob titulum onerosum. Querelam adversus hoc arrestum movit clerus Gallicanus apud regiam maiestatem.

XI. Constat sane, plurimas Ecclesias fuisse exemtas, vel, ut apertius loquar, liberatas a iure regalium litteris Philippi Augusti, veluti Autissiodorensem, Lingonensem, Nivernensem, & alias (8) Verum ea concessio non liberabat Ecclesiarum illarum Episcopos a iuramento fidelitatis, ut constat ex litteris exemtionis Ecclesiae Atrebatensis, datis anno MCCIII. *Sed electum suum confirmatum nobis praesentabunt, ut fidelitatem nobis faciat, sicut alii Episcopi nostri nobis facere consueverunt* (9). Quo ad exemtionem vero regaliae Turonensis, litem accuratius disceptandam esse, pronuntiatum est arresto, lato anno MDL.eo praetextu, quod Regina Blancha gratis restituerat regalia electo Archiepiscopo Turonensi (10). Verum concessio illa facta fuerat in gratiam personae, & in eo versabatur, quod bona temporalia restituta fuerint electo ante consecrationem. Huiusmodi concessionis mentio exstat in constitutione regia anni MCCCXXXII.

CAPUT XXV.

De iure regaliae, quo praeter regem dynastae Galliarum usi sunt circa vacantes Ecclesias.

SYNOPSIS.

Inquiritur, an praeter Regem aliqui Galliarum dynastae iure regaliae fruerentur in regno. Magni momenti est haec quaestio ad ostendendum, falsam esse eorum opinionem, qui, ius illud ad solum Regem pertinere posse, contendunt.

II. Du-

(8) Chopin. lib. 2. de Domanio Tit. 9. §. 8. Pasquerius loco supra laudato.

(9) Vide supra litteras Petri Regis Aragonum in additione ad c. X. huius libri.

(10) Probat. libert. Eccl. Gallic. tit. 16. c. 16. Vide Odor. Raynald. ann. 1337. §. 17.

II. Duces & Comites investituras olim eodem iure concedebant, quo Principes. Probatur ex synodo Romana Gregorii septimi & ex regesto eiusdem Pontificis.

III. Rotrocus Comes Huberto Abbati sancti Dionysii Nogenti tradidit baculum pastoralem, eique curam monasterii commisit.

VI. Comites Sabaudiae soliti erant concedere investituram regalium episcopatus Sedunensis. Sed eis ablatum est id ius ab Henrico sexto Imperatore.

V. Quum investiturae, mutato nomine, regalia dici coepissent, Duces & Comites regalia quoque retinuerunt. Probatur ex articulis Clementi Papae quinto oblatis.

VI. In pactionibus initis inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniae ius regaliae huic Duci conservatum est in episcopatibus illius provinciae.

VII. Comes Campaniae iure regaliae fruebatur in Ecclesia Trecensi. Et Vicecomes Gombornensis in episcopatu Lemoviensi.

(ADDITIO.) Comes Andegavensis idem ius usurpabat in Ecclesia Lexoviensi, & in monasterio sancti Albini Andegavensis investiturarum pleno iure olim utebatur. Reges nostri abbatias olim concedebant viris a se delectis, inexspectata etiam monachorum electione. Probatur ex praecepto Rodulfi Regis pro monasterio Tutelensi in Lemovicibus.

I. INvestigandum est deinceps, an praeter Regem aliqui Galliarum dynastae iure regaliae fruerentur in regno. Plena est haec quaestio curiosae eruditionis; ac praeterea magni momenti est ad ostendendum, falsam esse quorumdam persuasionem, qui existimant, eam esse regaliae dignitatem, ut neque transferri in alium possit, neque cum quoquam communicari. Sed, ut rem ipsam melius intelligamus, repetenda est caussa investiturarum, unde quoque regaliae originem esse, scripsimus. Etenim si Duces & comites, postquam eorum dignitates factae sunt hereditariae, investituras regalium episcopatuum & monasteriorum dabant, probabile videtur, eos hunc investiturarum usum retinuisse cum additione, quae facta fuerat ususfructus regalium.

II. Nam quoad investituras, patet ex synodo Romana, a Gregorio VII. celebrata anno MLXXX. solitos quoque Duces & Comites eas concedere eodem iure, quo Principes. *Si quis Imperatorum*, inquit synodus, *Regum, Ducum, Marchionum, Comitum investituram episcopatuum vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumserit &c.* Idipsum disertius docet idem Gregorius lib. IV. epist. XIV. ex qua constat Comites Britonum, synodi Romanae decreto obsequentes, investituras episcopatuum abiecisse, tametsi se vetusta possessione tueri possent. *Quum enim audivimus*, inquit Gregorius, *Principes illius terrae contra antiquam & pessimam consuetudinem pro reverentia Dei omnipotentis & Apostolicae auctoritatis ulterius in ordinandis Episcopis nec dominium investiturae tenere nec pecuniae commodum quaerere velle &c.*

III. Idem investiturarum usus probatur etiam ex Chartulario sancti Dionysii Nogenti-Rotroci; ex quo patet, Comitem Rotrocum Abbati Huberto dedisse baculum pastoralem eique curam monasterii commisisse: *Huberto Comes Rotrocus baculum in manu dedit & curam mo-*

monasterii commisit. Apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 328.

IV. In Imperio quoque vigebat idem usus. Etenim Comites Sabaudiae consueverant dare investituram regalium episcopatus Sedunensis in Vallesia; ut patet ex epistola quadam Henrici sexti Imp. data an. MCLXXXIX. quae exstat in Chartulario Tullensi. Illic enim legitur, Comitem Thomam petiisse restitutionem omnium bonorum suorum, quae adversus patrem eius publicata fuerant decreto curiae imperialis, *per iustam Principum imperii sententiam & parium suorum*. Impetratum id quidem. Sed tamen denegatus ei fuit episcopatus Sedunensis; adiudicatumque est imperio ius tribuendi investituram regalium eiusdem episcopatus, tametsi ea ad Comites Sabaudiae pertinuisset: *Sedunensem episcopatum ad manum imperii retinuimus specialiter; cuius Ecclesiae Episcopi ante tempora illa de manu Comitum Sabaudiae per aliquod tempus recipiebant regalia. Sub ergo hac forma episcopatum illum imperio specialiter retinuimus, ut Ecclesia Sedunensis & eiusdem Ecclesiae Episcopi ad coronam imperii iure perpetuo specialiter pertineant, ac de manu imperii regalia recipiant. Ad cuius rei certiorem evidentiam Willelmum Episcopum, qui tempore illo Sedunensi Ecclesiae praesidebat, de regalibus investivimus, qui investituram regalium Sedunensis episcopatus de manu nostra recepit, eamque omnes eius successores de manu imperii sunt recepturi. Ad ampliorem quoque Sedunensis Ecclesiae dignitatem & exaltationem imperiali simul & regali edicto statuimus, ut nullus de cetero Sedunensis Episcopus investituram regalium nonnisi de manu imperii accipiat*. Apud eumdem Gallandium pag. 245.

V. Quoniam vero investiturae, mutato nomine, regalia dici dein coeperunt, hinc factum, ut Duces & Comites, qui investiturarum iure fruebantur, regalia quoque retinuerint; pro quibus tamen homagium & iuramentum fidelitatis Regi praestabant, quod ea portio quaedam & membrorum essent feudorum ab ipsis possessorum. Propositio haec melius probari non potest, quam auctoritate articulorum a Guillelmo de Nogareto oblatorum Clementi Papae quinto, quorum haec sunt verba in articulo XIV. *Item certum, notorium, & indubitatum exsistit, quod iura regalia aliquarum Ecclesiarum, quae habet in Ecclesiis praedictis Dominus Rex praedictus, progenitores ipsius Domini Regis & praedecessores eius in regno dederunt in feudum aliquibus Baronibus suis tam ecclesiasticis quam saecularibus. Qui Barones regalibus illis utuntur & fruuntur, sedibus ipsarum Ecclesiarum vacantibus, iure suo feudali & regio, a quo ius suum movet; & ideo ius regale vacatur. Quo iure dicti Barones utuntur nominibus suis & nomine regio, & usi sunt tanto tempore, de cuius initio memoria non exsistit*.

Ce-

Ceterum in his articulis enumerantur Barones ecclesiastici, qui regalia Ecclesiarum in feudum tenent a Rege. Adducitur exemplum Ecclesiarum Lugdunensis & Augustodunensis, ad quas vicissim pertinet ususfructus regalium, quando sedes earum vacant, Episcopos vero illarum Ecclesiarum in feudum tenere a Rege mutuum hunc regalium usumfructum.

VI. Quoad Barones vero saeculares, legimus in pactionibus initis anno MCCXXXI.inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniae, ius regaliae ei Duci conservatum fuisse in episcopatibus illius provinciae (1). *Ius regaliae, quod in suis Ecclesiis cathedralibus habere dicitur*. Ius tamen illud coërcitum erat ad usumfructum redituum temporalium, excluso prorsus iure conferendi beneficia, ut patet ex constitutione Caroli sexti eam in rem edita.

VII. Nam de Rege Navarrae, qui Comes quoque Campaniae erat, legimus in arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno MCCLXIX. eum, vacante sede episcopali Trecensi, regaliae iure usum fuisse. Anno dein MCCLXXII. regalia duarum villarum ad Episcopum Lemovicensem pertinentium adiudicata fuit Vicecomiti Combornensi, sede episcopali vacante; repulsosque eodem arresto constat ministros regios, qui harum villarum fructus occupaverant. Quare fallitur Chopinus, dum ait, regaliae Lemovicensis fructus eodem Senatus Parisiensis decreto depositos esse sequestro, pendente litigio, penes Vicecomitem Combornensem; quum constet, eos illi adiudicatos fuisse, sed in iis tantum duobus locis. Regi namque conservatus est ususfructus quorumdam aliorum fructuum.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

TOt argumentis probavit illustrissimus Archiepiscopus, Comites quoque & Duces iure investiturarum, atque adeo regalium, usos fuisse in Gallia, ut inutilis futura videatur omnis opera, quae in hoc ponetur. Sed tamen praetermitti non debet insignis locus Arnulphi Episcopi Lexoviensis; qui in epistola ad Lucium Papam, edita in tomo secundo Spicilegii, docet, Comitem Andegavensem per biennium & amplius occupasse bona episcopalia Ecclesiae Lexoviensis, eo praetextu, quod Arnulphus electus ac consecratus fuisset absque designatione Comitis: *Bona omnia episcopalia redimere de manu Comitis Andegavensis angebar, quae ipse mihi per duos annos & tres menses abstulerat, quia electus canonice sine ipsius designatione fueram consecratus*. Et divus Bernardus Abbas Claraevallensis ad Innocentium secundum Papam scribens pro Arnulpho Lexoviensi Episcopo electo, acriter exagitat Comitem Andegavensem, quem oppressorem pacis & libertatis Ecclesiae vocat, ob hoc, quod Arnulphum in ovile ingredi non pateretur per viam rectam. Exstat autem ea Bernardi epistola in tomo tertio Spicilegii pag. 167.

Operae pretium mihi videtur, in hac tertia horum librorum editione addere arrestum, latum in favorem Vicecomitis Combornensis, in calce istius capitis commemoratum. Sed antequam illud referamus, alicuius erit curiositatis ostendere, Reges nostros accepisse antiquitus regalia in Ecclesia Lemovicensi, contra quam scriptum est in veteri libro Camerae computorum, cuius supra facta mentio est. Nam quum is Aymericus Episco-

(1) Chopin. lib. 2. de Dom. Tit. 9. §. 7.

scopus Lemovicensis, post cuius mortem Vicecomes Combornensis litem intendit in suprema curia Parisiensi pro quibusdam villis, quas Senescallus Petragoricensis, ad cuius senescalliam tum pertinebat dioecesis Lemovicensis, ceperat in manu sua ratione regalium, regalia in initiis sui Episcopatus acceperit a sancto Ludovico, dubitari non potest, quin eo iure tum uterentur Reges nostri in Ecclesia Lemovicensi. Accepisse autem illum regalia a Rege, fidem faciunt eius litterae, quae servantur in archivo regio Parisiensi; quas, licet editae iam sint inter probationes libertatum Ecclesiae Gallicanae, isthic tamen addere visum est:

Universis praesentes litteras inspecturis Aymericus permissione divina Lemovicensis electus salutem in vero salutari. Notum facimus, quod post electionem de nobis in Lemovicensi Ecclesia unanimiter factam, a Domino Bituricensi confirmatione obtenta, ad Dominum Regem, sicut moris est, accessimus episcopatus regalia petituri & parati eidem facere, quod praedecessores nostri in praedicta Ecclesia electi suis antecessoribus facere consueverant, & eidem, in quo se Dominus Rex hac ratione opponebat, quia Capitulum eligendi licentiam ab ipso non petierat in illa forma, in qua aliae regni Ecclesiae cathedrales, quae propter electionem suam Domini Regis praesentiam adeunt, consuetae sunt eligendi gratiam obtinere, tandem vero idem Dominus Rex factum nostrum impedire non volens, sed potius liberaliter expedire, benigniori ductus consilio, regalia saepedictae Ecclesiae nobis restituit liberaliter & benigne, & voluit, & nos idipsum concessimus eidem, quod ex hoc facto nullum fieret praeiudicium iuri suo, si quod habet in petenda ab eodem eligendi licentia a Capitulo Ecclesiae supradictae. Et quia sigillum electi nondum habemus, praesentes litteras sigillo, quo prius utebamur, duximus sigillandas. Actum apud Paciacum anno Domini MCCXLV. mense Martio.

Exstant in regesto XXXI. archivi regii Parisiensis, in quo descriptae sunt etiam superiores litterae Aymerici, exstant, inquam, in eo regesto litterae Philippi Archiepiscopi Bituricensis ad eumdem sanctum Regem scriptae, quae sic habent:

Serenissimo Domino Ludovico Dei gratia Regi Franciae illustri Philippus miseratione divina Bituricensis Archiepiscopus Aquitaniae Primas salutem in eo, per quem Reges regnant. Quum electionem de viro venerabili & discreto Hemerico de Malamorte Capellano Domini Papae in Lemovicensi Ecclesia metropolitana nobis auctoritate subiecta concorditer & canonice celebratam iuris observato tramite duxerimus confirmandam, maiestati vestrae supplicamus, quatenus electo praedicto parato vobis fidelitatem facere, ut tenetur, regalia faciatis liberaliter assignari. Datum Bituris die sabbati post Invocavit me *anno Domini MCCXLV.*

His ita constitutis, quum idem Aymericus vacuam morte sua fecisset cathedram Lemovicensem, Senescallus Petragoricensis in manu sua cepit regalia episcopatus Lemovicensis, & cum iis etiam duas villas ad eumdem episcopatum in inferiori tractu Lemovicensi pertinentes. Adversus illum propterea querelam suam ad Regem detulit Vicecomes. Inquesta autem facta de mandato Regis, curia Parlamenti secundum Vicecomitem pronuntiavit anno MCCLXXII. in octavis omnium sanctorum. Ea fuit sententia.

Sede Lemovicensi vacante per mortem Aymerici quondam Lemovicensis Episcopi Senescallus Petragoricensis ratione regalium Lemovicensium cepit in manu sua pro Domino Rege villas de Rassac & de Boutezac pertinentes ad Episcopum Lemovicensem. Vicecomes Combornensis conquestus fuit super hoc dicens, quod regalia dictarum villarum non pertinebant ad Dominum Regem, sed ad ipsum, quum praedecessores sui a longo tempore citra fuit & fuerint in possessione tenendi dictas villas & percipiendi fructus & reditus eorumdem locorum nomine suo dicta sede vacante. Tandem facta super hoc inquesta de mandato Domini Regis, quia inventa est super hoc saisina dicti Vicecomitis ac praedecessorum suorum a quadraginta annis & amplius, pronuntiatum fuit, quod sibi restituatur saisina praedicta.

Eodem iure in episcopatu Dolensi usum fuisse antiquitus Dominum Comburnii, fidem faciunt litterae Harculfi de Comburnio editae a R.P. Edmundo Martene in collectione veterum scriptorum pag.82. *Quum de iure Iseldis uxoris meae ad me pertineat vacante sede Dolensi res regere pontificales & de terris & hominibus Archiepiscopi tamquam Archiepiscopus disponere &c.* Ista contigere, ut apparet, regnante in Gallia Philippo Augusto, paullo ante, quam Archiepiscopus Dolensis amitteret dignitatem & auctorita-

ritatem Metropolitani. Etenim hunc Harculfum & Ifeldim uxorem eius ea tempestate vixiffe & mortuos effe anno MCXCVII. docet Auguftinus du Paz in hiftoria genealogica familiarum Britanniae noftrae.

Scilicet olim ius regaliae nitebatur confuetudine & poffeffione, & adverfus Regem fententia ferebatur, quum non conftabat de poffeffione eius. Exftant plurima arrefta iftiufmodi fupremae curiae Parifienfis, e quibus unum eligo, latum in cauffa Ecclefiae Bituricenfis anno MCCLXXVII. in Parlamento Epiphaniae. *Notum facimus, quod, quum dilectus & fidelis nofter Archiepifcopus Bituricenfis propofuiffet coram nobis, quod dignitates, perfonatus, praebendae, & beneficia ad collationem Archiepifcopi Bituricenfis in civitate & dioecefi Bituricenfi fpectantes, qui vacaverant fede Bituricenfi vacante, & quos de facto contulimus, ex antiqua confuetudine Bituricenfis Ecclefiae ipfius collationi debuiffent refervari, & ideo peteret, quod dictae collationes a nobis factae non valerent, & pro nobis in contrarium dictum fuiffet, quod praedeceffores noftri & nos eramus in poffeffione conferendi dictos perfonatus, dignitates, praebendas & beneficia, tandem vifa quadam inquefta & de mandato fuper hoc facta fuper praemiffis, pronuntiatum fuit per noftrae curiae iudicium, quum non conftaret de poffeffione noftra ante collationes praedictas, dictum Archiepifcopum remanere debere in poffeffione conferendi beneficia antedicta, & effe reftituendum ad poffeffionem praedictam, & quominus utatur in iis iure fuo, ipfum per nos nolumus impediri.* Contra, quoniam exempla afferenda funt in utramque partem, & pro Rege iudicatum eft anno MCCLXXXVI. in Parlamento omnium fanctorum adverfus Epifcopum Carnotenfem, qui ius regium in collatione beneficiorum coercere volebat ad praebendas maioris Ecclefiae. Haec funt verba arrefti: *Procuratore Epifcopi Carnotenfis pro ipfo Epifcopo & nomine ipfius petente, quod Dominus Rex revocaret collationem ab ipfo factam ratione regalium Carnotenfium in ultima vacatione fedis Carnotenfis de Decanatu fancti Andreae Carnotenfis & de quadam praebenda in Ecclefia fancti Mauricii, quum alias non confueverit Dominus Rex tempore regalium conferre beneficia ad collationem Epifcopi fpectantia, nifi folummodo praebendas maioris Ecclefiae alternatim per quandam compofitionem, quia Dominus Rex inventus eft in bona & longa poffeffione conferendi huiufmodi beneficia tempore regalium, pronuntiatum fuit, quod in huiufmodi faifina remanere debebat.*

Quoniam vero illuftriffimus Archiepifcopus unicum exemplum attulit quoad inveftituras monafteriorum, Rotroci nimirum Comitis, haud inconveniens reor, fi oftendero, Comites quoque Andegavenfes, quorum prifcis illis temporibus magna dignitas erat, eodem iure ufos effe in monafterio fancti Albini Andegavenfis; cui interdum delegabant Abbates propria auctoritate, interdum vero electis *donum rerum temporalium* tribuebant ante confecrationem. Patet illud ex aliquot veteribus actis, quae exftant in Chartulario eiufdem monafterii, quae heic addere vifum eft.

*Novimus, quae praecepta &c. Quamobrem ego in Dei nomine Gozfredus Comes **** vel etiam nobilium perfonarum fidelium noftrorum, pro remedio videlicet animae noftrae, patrifque, necne fimul & matris, feu etiam pro reliquorum parentum noftrorum requie delegamus Abbatem in monafterio fancti Albini nomine Gonterium, falva voluntate monachorum ibidem degentium; eifque licentiam concedimus, ut poft eius obitum quemcumque voluerint Abbatem eligendi habeant poteftatem &c.*

Omnibus in domo, quibus eft Chriftus vivere & mori lucrum &c. Notum effe volumus, quod anno DCCCCLXXXVIII. incarnationis dominicae recedens a loco fancti Albini Abbas Gunterius, quem pro fidelitate Dei & fuae animae remedio nobiliffimus inter fuos Gozfredus Comes eidem loco praefecerat, & Romam, vel, quod maius eft, matrem civitatum Hierufalem expetens gratia orationis, fucceflorem fibi praefago fpiritu providerit, cui animarum fimul & corporum curam committeret, Raynaldum vitae & morum probitate decorum, quem ipfe in Chrifti nomine nutrierat, cum confenfu tamen fratrum praefati loci, & elegantiffimi iuvenis filii praedicti Comitis, qui in loco patris feliciter fucceffit, nomine Fulconis &c.

Certum eft omnibus, qui fundamenta catholicae puritatis noverunt &c. Quare nos fratres pauci in coenobio fancti Albini Andegavenfis Epifcopi Deo pro poffe famulantes, quia vinculum pacis & fignaculum Chriftianae difciplinae dilectionem per unitatem cordis vel animae poffidere cupimus, elegimus fratrem quemdam, morum probitate ornatum, nomine Theoderi-

deri-

dericum, quem nobis vice Christi patrem praeesse volumus, & in diffinitione eius sententiarum nostrarum diversitatem uniri; ne diversa sentientes, a Christi doctrina inveniamur extranei. Facta est autem ista electio consilio atque auctoritate Domni Alberti Abbatis Maioris monasterii, qui hoc in conventu monachorum ritu celebri peracto obtulit etiam fratrem praedictum Gaufrido praeclarissimo Comiti, sub cuius ditione locus ipse consistit, a quo etiam donum rerum temporalium ad idem pertinentium coenobium suscepit. Deinde praesentavit eum venerabili prudentissimoque Patri Eusebio Andegavensis urbis Episcopo; ut, cui Comes exterius tradiderat auctoritate sua dominium, Episcopus debita benedictione consecrans, ex more ecclesiastico curam committeret animarum &c. Acta haec circa annum millesimum sexagesimum.

Sed non discedam ab hoc loco, quin addam illustre monumentum antiquitatis, cuius auctoritate probabitur, Reges nostros diu ante Concordatorum pactiones abbatias quoque commendare solitos viris a se delectis, inexspectata etiam monachorum electione. Ademarus Vicecomes Scalarum in Lemovicibus, & Abbas laicus monasterii Tutelensis, ad quem cum hereditate maiorum ea abbatia pervenerat iam inde a temporibus Caroli Martelli, monasterium illud, quod a Normannis destructum erat, reaedificare cupiebat, eique *veterem abbatiam*, ut ipse vocat, restituere. Tametsi enim iste Abbas esset Tutelensis & vetusta monasterii bona possideret, adhuc tamen alius Abbas in eo monasterio erat secundum regulam, qui parvo contentus, ut ferebat illa aetas, inopem vitam tolerabat, cum monachis sibi subiectis. Hinc orta distinctio abbatiae veteris & novae. Ademarus ergo, ut dixi, monasterium Tutelense restaurare cupiebat. Sed fieri istud non poterat absque consensu Regis. Tum Francis & Aquitanis imperitabat Rodulfus, Burgundionum antea Rex. Is ergo omnem restaurandi Tutelensis monasterii curam in se trahens, Aimoni Abbati eam abbatiam commendavit circa annum DCCCCXXI. precibus eiusdem Ademari & Ebali Comitis Pictaviensis. Post Aimonem Odo factus est Abbas Tutelensis, decreto haud dubie Rodulfi Regis. Verum quum is Abbas Cluniacensis evasisset, atque adeo curam monasterii Tutelensis gerere non posset, Adacium sibi successorem dari obtinuit ab eodem Rodulfo *ad vicem suam supplendam*; ut Odone vivo, vicarius eius esset seu coadiutor, in eius vero locum succederet post mortem ipsius. Ea tamen fuit Rodulfi pietas, ut iure illo dandi abbatiam Tutelensem cesserit in gratiam monachorum, qui eo deinceps potiti sunt citra omnem controversiam (*). Exstat autem eius ea de caussa praeceptum in Chartulario Ecclesiae Tutelensis, dignum profecto, quod heic describatur.

Praeceptum Rodulfi Regis pro Monasterio Tutelensi.

IN nomine sanctae & individuae Trinitatis. Rodulfus gratia Dei Francorum & Aquitanorum atque Burgundionum Rex pius, invictus, ac semper Augustus. Sicut non est potestas nisi a Deo, qui collocat, ut scriptum est, Reges in solio, sic utique consequens est, ut hi, qui in sublimitate sunt, sub potenti manu eius se humilient, & ut regni eius ministri iuxta ipsius voluntatem suas actiones administrent. Quapropter notum sit omnibus tam praesenti, quam futuro tempore regni munia disponentibus, quod ego de statu religionis redintegrando sollicitus Tutelense coenobium in regulari proposito, ut olim fuerat, reparare decrevi. Est autem in Lemovicensi pago super fluvio Correzia situm, in honore videlicet beatissimi Domni Martini constructum. Quo loco prisca reverentia novellis adhuc miraculis Domino largiente servatur. Precibus autem [*] viri Ademari, qui locum ipsum eatenus tenuerat, suggerente etiam Ebalo Comite, cuidam religiosissimo Abbati nomine Aimoni locum eumdem ad restaurandum regulare propositum commendaveram, atque [**] coenobium sancti Savini subiectum feceram. Sed quoniam experimento probatum est, quod eadem subiectio religioni obstaret, eidem religioni pe-

(*) Vide Ratperrum in libro de origine monasterii sancti Galli c. 8. apud Goldast. T. 1. rer. Alamann. Vide etiam Beslyum in historia Episcoporum Pictav. pag. 26.

(*) Deest heic aliquid.

(**) *Leg.* coenobio.

penitus consulere volentes, saniore consilio decernimus, ut antiquo more solius Regis tuitione, non autem dominatione, teneatur. Hoc autem contra ius regni fieri nemo censeat; quandoquidem excellentissimi Imperatores directa sua, quoties causa exegerit, leguntur immutasse; & Apostolo perhibente, necessario legis translatio fit [*]. Hoc ergo coenobium, cum omnibus, quae nunc ad eum pertinent, vel quae deinceps ibidem obvenerint, ita pro auctoritate istius nostri praecepti manere constituimus, ut nullius dominationi nisi tantum sanctae regulae subiaceant. Post discessum vero fidelissimi & amantissimi nostri Domni Odonis, qui praedicto Aimoni venerabili successit, & post Adacium, quem idem venerabilis Odo sibi ad vicem suam supplendam ordinari petiit, licentiam habeant secundum regulam sancti Benedicti, quemcumque saniori consilio maluerint ex se ipsis eligendi. Et neque Rex, nec Comes, aut Episcopus, aut quaelibet alia persona res eorum inquietare aut alicui dare praesumat, sed nec oppido quidem dominari audeant. Partem vero abbatiae, quam praedictus Ademarus Abbate ipso consentiente retinuit, totam post ipsius discessum recipiant: quo decedente, qualem communiter voluerint munburdum, & causedicum habeant. Ius quoque immunitatis ac reverentiam, quae sancto illi loco & nunc divinitus observatur, ita concedimus, ut nemo vel ipsi vel rebus ad eum pertinentibus ullam violentiam inferre moliatur. Ceterum tam Abbas, quam monachi communiter, sicut ante Dei oculos, regulare propositum fervent. Vt autem haec nostra praeceptio indelebilis perseveret, hanc in supetni nomine auctoris annulo nostro signavimus.

Signum Rodulphi gloriosissimi Regis.

Gotefredus sacerdos ad vicem Ansigisi Episcopi recognovit & subscripsit.

Actum [**] Anatiaco Idibus Decembris, Indictione III. anno XI. regnante R. gloriosissimo Rege.

CAPVT XXVI.

De iure regaliae comitibus Tolosanis competente.

SYNOPSIS.

I. Comites Tolosani iure regaliae temporalis fruebantur in universa ditione sua. Probatur ex litteris Raimundi Comitis Tolosani datis anno millesimo ducentesimo nono.

II. Libertatem provinciae Narbonensis confirmavit Philippus Pulcher. Emendatur insignis locus ex diplomate eius; in quo scriptum est Nolumus, *quum tamen in omnibus editionibus habeatur* Volumus.

III. Recensentur Ecclesiae cathedrales, quae Raimundi Comitis Tolosani imperio tum parebant, quando reddita est illis ab eo libertas.

ADDITIO.) Omissa est provincia Auscitana in litteris Raimundi; quae restituenda est ex regesto Innocentii tertii. Quanam occasione concessa haec immunitas a Raimundo. Factum id post absolutionem ab excommunicatione, iubente Milone Legato sedis Apostolicae. Datur nova editio auctior & emendatior earum Raimundi litterarum.

I. COmites quoque Tolosatium iure regaliae temporalis fruebantur in universa ditione sua. Colligitur illud ex litteris Raimundi Comitis Tolosani, Ducis Narbonae & Marchionis Provinciae: qui anno MCCIX. personas ecclesiasticas sibi subiectas in provinciis Viennensi, Arelatensi, Narbonensi, Bituricensi, & Burdegalensi exsolvit necessitate contribuendorum tributorum, quae antea ab iis exige-

(*) Hebr. 12.

(**) f. Attiniaco.

gebantur; tum etiam profitetur, se deinceps occupaturum non esse spolia Episcoporum morientium, neque administrationem Ecclesiarum vacantium ad se tracturum, abolita consuetudine contraria, & omnia futuro successori conservari iubet. Litterae illae exstant integrae apud Catellum in historia Comitum Tolosanorum. *Defunctis earum Episcopis vel rectoribus aliis*, inquit Raimundus, *ipsos vel domus eorum per me vel per alium nullo modo spoliabo, nec administratione earum seu custodia, occasione alicuius consuetudinis vel aliqua alia, me ullatenus immiscebo; sed omnia sine aliqua diminutione defunctorum successoribus teneantur. Electioni autem Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiae faciendae per me vel per quamcumque personam me ullatenus immiscebo.*

II. Libertas illa Ecclesiarum a Rege Philippo Pulcro confirmata est, quoad provinciam Narbonensem, litteris datis apud urbem Nemausensem anno MCCCIII. his verbis: *Nolumus quod gentes nostrae occupent regalia Ecclesiarum vacantium provinciae Narbonensis* (1). Earum litterarum exemplar vidimus in praecepto authentico eiusdem Regis, quod prae manibus habuimus, dato anno millesimo trecentesimo decimo. In eo exemplo diserte scriptum est *Nolumus*. Hoc autem ideo visum est admonere, quod insignis error irrepserit in easdem litteras, prout editae sunt in corpore constitutionum regiarum, ubi editum est *Volumus*. Tanti autem momenti est haec litterarum permutatio, ut ob litterulae unius mutationem prorsus evertantur privilegia provinciae Narbonensis. Attamen assentiri non possum Syndico illius provinciae affirmanti, mutationem illam imputandam esse artificio clericorum sanctae Capellae Parisiensis, qui eam ab anno MDL. inseri procuraverint in editionibus Molinaei, Fontanonis & Guenoisii. Assentiri, inquam, non possum huic Syndico, quod videam, eumdem errorem gravi hallucinatione irrepsisse in omnes editiones libri, cui titulus est *Stilus Parlamenti*, qui vulgatus est ab Aufrerio praeside Tolosano annis 1512. 1530. & 1542. in quibus omnibus editionibus constanter legitur *Volumus*, non autem *Nolumus*.

III. Quoad libertatem vero reliquarum provinciarum in litteris Raimundi Comitis Tolosani comprehensarum, non alias Ecclesias sub vocabulo provinciae Arelatensis intellexit Raimundus praeter dioeceses Arelatensem, Massiliensem, Avinionensem, & aliquot alias in Marchionatu Provinciae positas, qui per eas tempestates separatus erat a comitatu Provinciae ad Comites Arragoniae stirpis pertinente. In provincia vero Viennensi Ecclesiam & pagum Vivariensem tantum obtinebat. Reliquum provinciae ad Comites Viennenses pertinebat, qui custodes delegabant administrandis bonis temporalibus episcopatuum Delphinatus. At custodibus illis cura imponebatur conservandi fructus fu-

(1) Vide Bullam Gregorii IX. in additione ad cap. XVIII. huius libri.

futuro Episcopo; ut testatur Franciscus Marcus in Decisionibus Delphinatus parte II. §. 556. Nam quoad provinciam Bituricensem, magna illius pars subiecta erat Comiti Tolosano, Cadurci nimirum, Albienses, Rutheni & Gabalitani, cum eorum episcopatibus. Vnde factum, ut in regesto illo Camerae Computorum, quod diximus, episcopatus Cadurcensis, Ruthenensis, Albiensis & Mimatensis, qui ad provinciam Bituricensem pertinent, inter eos recenseantur, qui iuri regaliae obnoxii non sunt. Sed praetermittere hoc loco non possum illustre Parlamenti Parisiensis arrestum, latum anno MCCLXXII. in gratiam Ecclesiae Albiensis, quod exstat in veteri regesto eiusdem Parlamenti. *Sabbato post ascensionem Domini restituta fuerunt apud Apamias & reddita per Dominum Regem procuratoribus Capituli Albiensis regalia Ecclesiae Albiensis*, *quae mortuo Episcopo Albiensi Senescallus Carcassonensis ad manum Domini Regis ceperat & saisinaverat sine caussa, quum Dominus Rex super hoc alias nunquam usus fuisset, prout ex aliorum ac ipsius relatione fuit inventum*. Sed in provincia Burdegalensi episcopatum tantum Agennensem possidebat Raymundus. Nam Henricus Rex Angliae, sororem suam Ioannam in matrimonium collocans cum eodem Raimundo, comitatum & pagum Agennensem dotis nomine contulerat.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

DEcretum illud Raimundi Comitis Tolosani, cuius meminit illustrissimus Archiepiscopus in initio huius capitis, editum iamdiu fuit, ut ipse adnotavit, a clarissimo viro Guillelmo Catello in historia Comitum Tolosanorum. Verum tam gravibus mendis laborat haec editio, ut res isthaec silentio transmitti prorsus non debeat. Certe in eo capite graviter peccatum est, quod inter provincias, quibus immunitas conceditur, omissa est Auscitana, ac praeterea clausula illa *secundum statuta canonum & plenissimam libertatem*, quae tamen exstat in regesto Innocentii tertii. Praeterea omissa sunt in editione Catelli nomina Episcoporum praesentium, quae tamen habentur in eodem regesto. Huius autem immunitatis concedendae occasio haec fuit.

Raimundus Comes Tolosanus, nomine haereseos Albigensium valde suspectus, excommunicatus ob hoc fuerat a summo Pontifice. Vnde multa damna ei irrogata sunt. Dein pacem desiderans cum Romana Ecclesia facere, apud fanum sancti Aegidii in prima Narbonensi tractatu habito cum Milone Apostolicae sedis Legato, gratiae summi Pontificis restitutus est & absolutus ab excommunicatione. Sed inter conditiones pacis haec quoque praescripta est Comiti, ut libertatem Ecclesiarum restitueret. Exstant enim in eodem regesto *Mandata post absolutionem*, in quibus Milo ait inter cetera pag. 347. *Item praecipio, ut Ecclesias & domos religiosas in libertate plenaria conserves; videlicet quod in eis alberguarias, procurationes, vel exactiones quascumque nullatenus exigas vel percipias, & defunctis earum Episcopis vel earum rectoribus ipsas nullo modo spolies, nec administrationi earum seu custodiae occasione alicuius consuetudinis vel aliqua alia te immisceas; sed omnia sine diminutione aliqua eorum successoribus reserventur. Electioni etiam Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiae faciendae per te vel per quamcumque personam nullatenus te admisceas; nec aliquam violentiam facias, vel impedimentum aliquod praestes, quo minus electio libere & canonice celebretur &c.* Tum post nonnulla sequitur.

Haec est indulgentia. *Ego Raimundus Dei gratia Dux Narbonae, Comes Tolosae, & Marchio Provinciae, pro animae meae remedio & progenitorum meorum, omnibus Ecclesiis & domibus religiosis provinciarum Viennensis, Arelatensis, Narbonensis, Auxitanensis, Bur-*

degalensis & Bituricensis immunitatem secundum statuta canonum & plenissimam libertatem concedo. Ita videlicet, quod albergarias, procurationes, vel exactiones quascunque, seu tallias nullo unquam tempore per me vel per alios requiram in eis, & requirentes sive postulantes pro posse meo fideliter coercebo. Defunctis etiam earum Episcopis vel rectoribus aliis ipsius vel domos earum per me vel per alium nullo modo spoliabo; nec administrationi earum seu custodiae occasione alicuius consuetudinis vel aliqua alia me ullatenus immiscebo; sed omnia sine diminutione aliqua defunctorum successoribus reserventur. Electioni autem Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiae faciendae per me vel per quamcunque personam me nullatenus immiscebo; nec aliquam violentiam faciam vel impedimentum praestabo, quo minus electio canonice ac libere celebretur. Praeterea possessiones omnes & iura Ecclesiarum, si quia iniuste detineo, eis restituo pleno iure. Promitto insuper, quod omnia iura Ecclesiarum & domorum religiosorum, sicut decet catholicum Principem, in praefatis provinciis totis viribus protegam & defendam. Si quis autem contra praefatam immunitatem & libertatem a me indultam Ecclesiis & aliis domibus religiosis venire praesumserit, ipsum pro posse meo viriliter coercebo. Istam autem concessionem & promissionem feci apud sanctum Aegidium anno pontificatus Domini Innocentii Papae tertii duodecimo, XIII. Kal. Iulii, ad mandatum & exhortationem Magistri Milonis Domini Papae Notarii Apostolicae sedis Legati, praesentibus Domino M. Archiepiscopo (*), cum Episcopis infrascriptis, videlicet Marsiliensi, Avinionensi, Cavellicensi, Carpentoratensi, Vasionensi, Tricastrinensi, & Nemausensi, & Agathensi, & Magalonensi, Lodovensi, Tolosano, Biterrensi, & Domino Archiepiscopo Aquensi, & Episcopo Aurasicensi, & Vivariensi, & Uticensi.

CAPUT XXVII.

De provincia Burdegalensi a iure regaliae libera.

SYNOPSIS.

I. Reges Franciae nunquam contenderunt, ius regaliae porrigi debere ad provinciam Burdegalensem. Si ius illud illic in usu fuisset, pertinuisset ad Duces Aquitaniae. Probatur ex arresto quodam Parlamenti Parisiensis in caussa Ecclesiae Burdegalensis.

II. Privilegia Ecclesiae Burdegalensi indulta, quorum mentio est in hoc arresto, alia non sunt, quam ea, quae a Ludovico sexto & septimo Regibus provinciae Burdegalensi concessa sunt. Ex quibus eruditissimi viri falso collegerunt, exemtionem regaliae huic provinciae indultam fuisse ab Regibus illis.

III. Nam ex iis tantum sequitur, usum regaliae non esse introducendum in futurum in provinciam Burdegalensem. Sed non remittitur id ius, quod nondum bene receptum erat. Praeterea irrepere illud non potuit in Aquitania, ob statuta Conciliorum Pictaviensium.

IV. Privilegium itaque Ludovici Regis obstat, ne titulo regaliae introduci possit in eam provinciam consuetudo occupandi reditus Ecclesiarum vacantium aut collationes praebendarum. Rex Philippus Pulcher Ecclesiae Pictaviensi restitui iussit reditus ex bonis illius Ecclesiae collectos sede vacante.

V. Dubitandum non est, quin provincia quoque Auscitana iisdem privilegiis gaudeat, quibus Burdegalensis.

ADDITIO.) Libertas provinciae Burdegalensis confirmata est a Pontificibus Romanis; ut patet ex litteris Eugenii tertii & Anastasii quarti, quae nunc primum eduntur. Libertas canonica reddita est provinciae Auscitanae a Raimundo Comite Tolosano. Rex tamen Angliae Eduardus contendebat, ad se pertinere usumfructum bonorum episcopalium dioeceseos Aquensis, sede vacante. Sed Capitulum repugnabat, asserens, id tentari adversus libertatem ecclesiasticam. Ob quod appellavit Regem Francorum.

I. Aqui-

(*) *Arelatensi.*

I. Aquitaniae nunc tractanda caussa est: circa quam duo quaedam constituere possumus, quae verissima sunt citra omnem controversiam. Primum, Reges Franciae nunquam contendisse, ius regaliae porrigi ad eam provinciam. Secundum, si ius illud in usu illic fuisset, ad Duces Aquitaniae pertinere debuisse. Probari illud abunde potest ex arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno MCCLXXVII. in quo memorantur litterae quaedam Regis Angliae, qui professus fuerat, non posse se uti iure regaliae in Ecclesia Burdegalensi, id est, ad se non pertinere usumfructum redituum Ecclesiae Burdegalensis interim dum sedes vacat. Earum praeterea litterarum vis firmata est declaratione facta a procuratoribus illius Regis, qui publice professi sunt, nolle Regem venire contra illas litteras. Regis Angliae declaratio eo maioris momenti est ad asserendam immunitatem canonicam provinciae Burdegalensis, quod iure illo regalium in regno Angliae uteretur; ut supra probavimus ex rescripto Alexandri III. & patet etiam ex consuetudinibus Clarendonae apud Matthaeum Parisium: *Quum vacaverit vel archiepiscopatus, vel episcopatus, vel abbatia, vel prioratus in dominio Regis, esse debet in manu ipsius; & inde percipiet omnes reditus & exitus, sicut dominicos reditus suos.* Visis itaque litteris Eduardi, & audita declaratione procuratorum eius, visisque privilegiis Ecclesiae Burdegalensis, pronuntiatum fuit, custodiam bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Capitulum, sede Burdegalensi vacante. Haec sunt verba arresti: *Notum facimus, quod sede Burdegalensi vacante, & bonis archiepiscopalibus captis in manu nostra pro contentione, quae erat inter dilectum consanguineum & fidelem nostrum Regem Angliae illustrem ex una parte & Capitulum Burdegalense ex altera, super eo, quod dictus Rex dicebat, se habere regalia in eisdem, procuratore dicti Capituli hoc negante & e contrario pro dicto Capitulo proponente, custodiam dictorum bonorum dicta sede vacante ad dictum Capitulum pertinere, & petente etiam pro dicto Capitulo dicta bona ratione dictae custodiae dicto Capitulo restitui, & ius sibi fieri super custodia praedicta, exhibente insuper in iudicio dicto procuratore quamdam litteram dicti Regis Angliae & patris sui, per quam manifeste apparebat quod dictus Rex Angliae regalia non habebat ibidem, tandem huiusmodi negotio in curia nostra pendente, procuratores dicti Regis Angliae super dicta littera consulere voluerunt ipsum Regem; qui per procuratores suos curiae nostrae significavit, quod contra litteram praedictam venire non volebat. Et de voluntate procuratorum ipsius de bonis archiepiscopalibus pro ipsa contentione in manu nostra detentis Archiepiscopo tunc in Ecclesia Burdegalensi creato restitutio facta fuit. Quibus procurator Capituli non contentus petiit nomine Capituli, ius super dicta custodia sibi reddi, procuratoribus dicti Regis dicentibus, quod, ex quo dictus Rex Angliae litteram suam praedictam tenere vo-*

le-

lebat, nullum aliud ius debere fieri super dicta custodia, & negantibus, ius fuisse petitum alias pro dicto Capitulo super custodia antedicta. Recordatione igitur facta super hoc per curiam nostram pro dicto Capitulo, auditis hinc inde propositis, visis quibusdam privilegiis Ecclesiae Burdegalensis, pronunciatum fuit per curiae nostrae iudicium, custodiam bonorum archiepiscopalium sede Burdegalensi vacante ad dictum Capitulum pertinere.

II. Privilegia Ecclesiae Burdegalensis, quorum in hoc arresto facta mentio est, intelligenda sunt de litteris Ludovici Crassi Regis eiusque filii Ludovici iunioris, datis in gratiam Episcoporum & Abbatum provinciae Burdegalensis; ex quibus collegerunt Chopinus & Pasquierius, exemtionem regaliae indultam esse huic provinciae ab Regibus illis (1). Exstant autem privilegia illa in regestis Parlamenti Parisiensis, itemque in regestis Camerae Computorum sub titulo *De remissione regaliae Burdegalensis Ecclesiae*. At ego contendo, nequaquam heic agi de regalia: quae nondum introducta erat aevo illorum Regum, neque quoad usumfructum redituum, neque quoad collationem praebendarum. Vnde factum, ut in eis litteris nulla mentio eorum facta sit, ususfructus nimirum, neque collationis praebendarum. Haec enim omnino sunt verba privilegii a Ludovico Grosso concessi: *Ea propter petitionibus vestris, communicato prius Episcoporum, Abbatum & procerum nostrorum consilio, assentiente Ludovico filio nostro iam in Regem sublimato, duximus annuendum, & in sede Burdegalensi & in praedictis episcopalibus sedibus & abbatiis eiusdem provinciae, quae defuncto illustri Aquitanorum Duce Comite Pictaviensi Guillelmo per filiam ipsius Alienoram iamdudum filio nostro Ludovico sorte matrimonii cedit, in Episcoporum & abbatum suorum electionibus canonicam omnino concedimus libertatem, absque hominii, iuramenti, seu fidei per manum datae obligatione. Porro decedentis Archiepiscopi & suffraganeorum ipsius Episcoporum sive Abbatum decedentium res universas successorum usibus regia auctoritate servari volumus & concedendo praecipimus illaesas. Hoc quoque adiicientes, ut omnes Ecclesiae infra denominatam provinciam constitutae praedia, possessiones, & universa ad ipsas iure pertinentia secundum privilegia, iustitias, & bonas consuetudines suas habeant & possideant illibata. Quinimmo Ecclesiis ipsis universis & earum ministris cum possessionibus suis canonicam in omnibus concedimus libertatem.*

III. Fateor equidem, ex eo privilegio sequi, usum regaliae non esse introducendum in futurum in provinciam Burdegalensem. Verumtamen contendo, eo non remitti eum usum. Neque sane id fieri potuit, quum ea lex nondum bene recepta esset in regno. Multo mi-

(1) Chopin. lib. 2. ed. Dom. Tit. 9. §. 5. Pasquier. lib. 3. cap. 37.

minus probabile est, in Aquitania valuisse; ubi pietas Guillelmi Ducis ac nupera Conciliorum Pictaviensium edicta obstiterant, ne consuetudo illa irreperet. Nam anno millesimo centesimo synodus Pictaviensis a Paschali secundo Papa cum consensu Guillelmi Aquitaniae Ducis coacta prohibuerat, ne quis Episcoporum, Abbatum, aliusve e clero donum episcopatus aut abbatiae a Rege, Comite, aut quovis laico accipiat. Si vero laici per vim retinere tentarent, eos synodus excommunicat, & Ecclesias supponit interdicto. Haec sunt verba canonis primi: *Decrevit sancta synodus, ut nullus Episcopus, Abbas, Presbyter, vel quaelibet persona de clero accipiat de manu Regis vel Comitis vel cuiuslibet laicae personae donum episcopatus, abbatiae, vel Ecclesiae*. Infra: *Si vero laici, canonicis decretis resistentes, Ecclesias violenter retinere praesumserint, ipsi excommunicentur*. Non solum autem Comes consensit, adimi sibi auctoritate huius canonis investituram spiritualem, sed etiam retentionem Ecclesiarum. Has enim retineri, receptum erat citra usumfructum redituum, donec investitura temporalis concessa fuisset. Aliud dein Concilium in urbe Pictaviensi habitum est a Legatis eiusdem Papae anno MCIX. in quo prohibitum est, ne clerici laicis praestarent homagium. Verum ea constitutio non excludit iuramentum fidelitatis, ut supra ostensum est in capite XXI. huius libri. Haec sunt verba canonis Pictaviensis: *Vt clerici nunquam alicui laico hominium facere praesumant*.

IV. Dubitari ergo non potest, quin eae prohibitiones in exsecutionem missae sint in Aquitania; quae in Conciliis Romanis decretae, in Conciliis dein Pictaviensibus renovatae fuerunt praesente & consentiente Duce Aquitaniae. Itaque privilegium a Ludovico Grosso eiusque filio Francorum Regibus concessum provinciae Burdegalensi, quo libertas canonica conceditur provinciae, & nominatim libertas electionum, quo praeterea necessitas homagii remittitur personis ecclesiasticis, & bona Episcoporum mortuorum servantur successoribus, ac patrimonia Ecclesiarum cathedralium & aliarum, cuiuscumque tandem conditionis illa sint, tota integra conservari iubentur, privilegium, inquam, illud, ut superiores canones confirmat, ita obstat, ne titulo regaliae introduci possit in eam provinciam consuetudo occupandi reditus Ecclesiarum vacantium, aut collationes praebendarum tentari. Sed tamen nequaquam a lege eximit, quae nondum reperta erat. Regestum Camerae Computorum, in quo provincia Burdegalensis inter eas recensetur, quae Regi non solvunt regalia, interpretationem recipere posset, si ea unquam persoluta fuissent Duci Aquitaniae. Sed iam docuimus ex arresto anni MCCLXXVII. in caussa Ecclesiae Burdegalensis pronuntiatum fuisse secundum Capitulum adversus Regem Angliae. Sed quod observatione dignum est in hoc loco, Rex Philippus Pulcher Ecclesiae Pictaviensi restitui iussit anno MCCCVI. reditus

ditus ex bonis illius Ecclesiae collectos sede vacante; ut constat ex eodem regesto, in quo leguntur haec verba: *De Pictaviensi computatum fuit anno MCCCVI. Sed Rex per litteras totum restitui iussit Episcopo*. Id autem factum est in consequentiam libertatis canonicae, qua iam inde a temporibus Ducum Aquitaniae ea Ecclesia fruebatur; tametsi Pictaviensis comitatus Anglis ademtus, regiae Francorum coronae additus fuisset sub sancto Ludovico.

V. Dubitandum non est, quin provincia quoque Auscitana, quae alio nomine Vasconia dicebatur, quaeque iam ab anno MXXXII. ad Duces Aquitaniae pervenerat, iisdem canonibus Pictaviensium Conciliorum teneretur. Unde sequitur, ei quoque provinciae indultam esse libertatem canonicam a Ducibus Aquitaniae, & a Ludovico Rege postea confirmatam, non secus ac libertatem provinciae Burdegalensis. Quapropter nemini mirum videri debet, quod in eodem regesto Camerae Computorum provincia Auscitana in eodem immunitatis gradu collocata est cum Burdegalensi. Quo fit, ut verisimile videatur, Reges Angliae ab ea quoque provincia non exegisse ius regalium. Atque id eo magis probabile est, quod Reges Franciae, postquam Aquitania ad corpus regni rediit, Ecclesiis illius provinciae suam immunitatem conservaverunt.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

De libertate provinciae Burdegalensis, quamquam ea materia diligenter isthoc capite tractata fuerit, nonnulla tamen nobis dicenda incumbunt, quae scriptioni non officient illustrissimi Archiepiscopi. Ea libertas, si vetera tempora repetamus, petenda videtur a beneficentia Regum Christianissimorum Ludovici Grossi eiusque filii Ludovici iunioris, quorum praecepta iam edita sunt. At in archivo Ecclesiae Sarlatensis in Aquitania secunda exstant bullae Eugenii tertii & Anastasii quarti Pontificum Romanorum, quibus eadem libertas confirmata est ad exemplum Innocentii secundi & Lucii secundi, qui ante Eugenium & Anastasium sederunt, quique ei Regum munificentiae vim Apostolicae auctoritatis addiderant. Quoniam vero epistolae illae Eugenii & Anastasii nondum, quod sciam, evulgatae sunt, visum est eas heic opportunissimo loco exhibere ex archivo Ecclesiae Sarlatensis, ut dixi, descriptas & mecum humanissime communicatas ab amicissimo viro Armando Gerardo Canonico Sarlatensi ecclesiasticae antiquitatis peritissimo.

Nam quoad provinciam Auscitanam, iam adnotatum est in additione ad caput XXVI. huius libri, libertatem canonicam ei redditam fuisse a Raimundo Comite Tolosano, non quidem universae provinciae, quae ad eum non pertinebat, sed in ea illius parte, quae Raimundi imperio parebat. Rex tamen Angliae Eduardus, qui Aquitaniae quoque Dux erat, contendebat anno MCCLXXV. ad se pertinere usumfructum bonorum episcopalium dioeceseos Aquensis, sede vacante. Capitulum vero Aquense ius suum retinere conabatur; vimque ministrorum regiorum repellere tentabat, asserendo, id fieri contra libertatem ecclesiasticam. Verum quum nihil promovere potuisset, iamque per triennium Ecclesia Aquensis ex ea occasione vacaret, Capitulum appellavit Regem Franciae: quemadmodum supra usurpatum in simili caussa vidimus a Capitulo Ecclesiae Burdegalensis. Exstant enim in quodam regesto Camerae Computorum Parisiensium litterae Capituli Aquensis, quae id testantur, datae ad Philippum tertium Regem Francorum, quas heic subiicere placuit.

Bulla

Bulla Eugenii III.

EVgenius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalensi Archiepiscopo eiusque suffraganeis, Episcopis videlicet Agennensi, Engolismensi, Xantonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eamdem provinciam constitutis tam praesentibus, quam futuris in perpetuum. Privilegia, quae intuitu libertatis sacrosanctis Ecclesiis a Romanis Pontificibus vel catholicis Regibus conferuntur, nulla debent temeritate convelli, nulla temporum varietate turbari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia in spiritualibus sine macula & ruga, multimoda virtutum fragrantia & nitore clarescit, ita in temporalibus nulli servituti, nulli mundanae conditioni eam convenit subiacere. Quae quum ita sint, libertatem ab illustribus viris Ludovico patre egregiae recordationis & filio eius Ludovico Francorum Regibus Ecclesiis Burdegalensis provinciae collatam, eorumque privilegiis roboratam, nos praedecessorum nostrorum bonae memoriae Innocentii videlicet & Lucii Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes, nostri favoris assertione firmamus, & ratam & inconvulsam futuris temporibus observari praecipimus. Vt videlicet tam in Burdegalensi sede, quam in aliis episcopalibus Ecclesiis vel abbatiis eiusdem provinciae in Episcoporum electionibus vel Abbatum canonicam habeatis libertatem, absque hominii, iuramenti, seu etiam fidei per manus datae obligatione. Porro, quod a praedecessoribus nostris in generalibus est statutum Conciliis, res & bona & universa Burdegalensis Archiepiscopi & suffraganeorum Episcoporum vel Abbatum decedentium, successorum usibus illibata servari pariter, & inconvulsa, Apostolica auctoritate decernimus. Adiicientes etiam, ut omnes Ecclesiae infra supradictam provinciam constitutae praedia, possessiones, & universa ad ipsas pertinentia, secundum privilegia, iustitias, & bonas consuetudines suas integra & inconvulsa possideant, atque, ut dictum est, in omnibus Ecclesiis earumque ministris & possessionibus vestris canonicam habeatis in omnibus libertatem. Salva sedis Apostolicae auctoritate. Nulli ergo hominum fas sit, vos vel Ecclesias vestras super hac nostra constitutione temere perturbare aut aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem huic nostrae constitutioni ausu temerario contraire tentaverit, si non reatum suum congrue emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, & omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius indignationem incurrat, & excommunicationi subiaceat. Conservantes vero eorumdem Apostolorum benedictionem & gratiam consequantur. Amen.

Ego Eugenius catholicae Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.
Ego Albericus Hostiensis Episcopus S.
Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.
Ego Guido Presbyter Cardinalis tit. S. Chrysogoni S.
Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Praxedis S.
Ego Guido Presb. Card. SS. Laurentii & Damasi S.
Ego Iordanus Presb. Card. tit. S. Susannae S.
Ego Oddo Diaconus Card. S. Georgii ad velum aureum S.
Ego Guido Diac. Card. SS. Cosmae & Damiani S.
Ego Octavianus Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.
Ego Gregorius Diac. Card. S. Angeli S.

Datum Sutrii per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis & Cancellarii VIII. Kal. Maii, Indictione IX. incarnationis dominicae anno MCXLVI. pontificatus vero Domini Eugenii anno secundo.

Bulla Anastasii IV.

ANastasius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalensi Archiepiscopo, eiusque suffraganeis Episcopis Agennensi, Engolismensi, Xan-

tonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eamdem provinciam constitutis tam praesentibus, quam futuris in perpetuum. Quoties aliqua Ecclesiarum conditionibus saecularium virorum per catholicorum Principum provisionem eximitur & grata ei conceditur libertate potiri, sanctae Romanae Ecclesiae universorum Christi fidelium matri providendum imminet attentius & agendum, quatenus, quod ad honorem Dei & salutem Ecclesiae suae factum esse dignoscitur, taliter auctoritate apostolica roboretur, ut non debeat Ecclesia Dei, quae libertati reddita videbatur, per aliquorum malitiam recidivis denuo conditionibus aggravari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia &c. nos praedecessorum nostrorum fel. mem. Innocentii videlicet, Lucii & Eugenii Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes &c. *Caetera, ut in superiore.*

Ego Anastasius catholicae Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.
Ego Cynthius Portuensis & S. Rufinae Episcopus S.
Ego W. Presbyter Cardinalis tit. S. Calixti S.
Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Praxedis S.
Ego Manfredus Presb. Card. tit. S. Sabinae S.
Ego Aribertus Presb. Card. tit. S. Anastasiae S.
Ego Iulius Presb. Card. tit. S. Marcelli S.
Ego Rodulphus Diaconus Card. S. Luciae S.
Ego Guido Diac. Card. S. Mariae in Porticu S.
Ego Oddo Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.

Datum Laterani per manum Rolandi sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis & Cancellarii VII. Kal. Maii, Indictione secunda, incarnationis dominicae anno MCLIV. pontificatus vero Domini Anastasii IV. Papae anno primo.

Epistola Capituli Aquensis ad regem Philippum III.

EXcellentissimo suo Domino & Ecclesiae brachio singulari Domino Philippo Dei gratia Regi Francorum, Capitulum Aquensis Ecclesiae cathedralis in Vasconia salutem cum debita reverentia & honore. Non sine gravi cordis amaritudine dominationi vestrae cogimur intimare, quod praefata Ecclesia nostra iam fere per triennium pastoris regimine destituta, Praepositi & Ballivi Senescalli Regis Angliae ibi pro tempore existentes, immo, quod est deterius, illorum Garciferi servientes, bona episcopalia Capituli ac aliarum Ecclesiarum de dioecesi temporalia pro suae voluntatis arbitrio diripiunt & consumunt, invadentes Ecclesias & etiam infringentes, capientes clericos, & diversa enormia committentes, quae non possemus per singula enarrare, contra libertates ecclesiasticas venientes, & sententias Ecclesiae totaliter contemnentes. Quum igitur Dominus Amanevus de Pomeriis Vicarius eiusdem Ecclesiae sede vacante & nos ex dictis gravaminibus ad vestram duxerimus audientiam appellandum, & bona ipsa vestrae dominationis praesidio submittendum, maiestati vestrae regiae humiliter supplicamus, quatenus eumdem Vicarium, quem ad prosequendum praedicta coram vestra regia maiestate procuratorem nostrum constituimus, favorabiliter in suis petitionibus audiatis, & eas iuste ad exauditionis gratiam admittatis, taliter divino intuitu circa hoc vos habentes, quod honor sanctae matris Ecclesiae vestro mediante subsidio non valeat deperire; quia iam in nostris partibus princeps provinciarum quasi facta est sub tributo. Bene & diu valeat vestra regia maiestas. In quorum testimonium sigillum nostrum praesentibus duximus apponendum. Datum Aquis die sabbathi post festum sancti Lucae Evangelistae anno Domini MCCLXX. quinto.

CA-

CAPVT XXVIII.

De retento a regibus Galliae iure regaliae in appanagio.

SYNOPSIS.

I. Ergo fuerunt in Gallia nonnulli dynastae, qui iure regaliae temporalis potiebantur quoad episcopatus. Reges tamen illud postea non adeo facile communicaverunt; adeo, ut etiam illud negaverint fratribus suis. Probatur exemplo sancti Ludovici.

II. Probatur etiam ex arresto, lato anno 1272. adversus Petrum Comitem Alenconium in caussa Episcopi Sagiensis. Vnde constat, Reges semper consuevisse retinere regalia episcopatuum, quando comitatus tradebant in appanagium.

I. Constat igitur ex adductis superius exemplis, fuisse aliquot dynastas in hoc regno, qui iure regaliae temporalis potiebantur quoad episcopatus. Fatendum tamen est, Reges, postquam illud explicatum fuit, non adeo facile eam auctoritatem communicasse; adeo, ut sanctus Ludovicus, quum appanagii iure comitatus Andegavensem & Cenomanensem daret Carolo fratri suo, regalia episcopatuum retinuerit anno MCCXLVII. ut testatur Ruzaeus in prima parte suae praefationis §. XII.

II. Ego vero addam historiam eorumdem temporum; quae petitur ex arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno MCCLXXII. in controversia, quae erat inter Petrum Comitem Alenconium Philippi tertii Regis fratrem & Episcopum Sagiensem. Contendebat Comes, ad se pertinere iurisdictionem, quae vulgo (*) *Placitum spatae* appellatur, exercendam videlicet in terris ad Episcopum & ad Ecclesiam Sagiensem pertinentibus, atque id quidem eam ob caussam, quod illae sitae essent in comitatu Alenconio aliisque dominationibus sibi a fratre traditis appanagii iure. Contra Episcopus aiebat, Episcopum & Ecclesiam Sagiensem nulli domino subiectos esse, quam Regi, cui soli Episcopus debebat iuramentum fidelitatis. Addidit, Reges semper consuevisse retinere regalia episcopatuum, quando comitatus tradebant in appanagium. Dictum itaque est in eodem arresto, Episcopum & Ecclesiam Sagiensem Regi soli subesse. Tum prohibitum est Comiti, ne ullam iurisdictionem exerceret in eorum possessionibus. Aequum tamen visum, ut damnum illud beneficio Regis resarciretur. Haec sunt verba arresti: *Episcopo Sagiensi e contrario proponente, quod dictus Comes super hoc non debebat audiri, quum ipse Episcopus & Ecclesia sua Domino Regi solum subessent, & pro regali Ecclesiae Sagiensis ipse Domino Regi soli unicam fidelitatem faceret, & quum Reges Franciae in concessionibus terrarum & comitatuum regalia Episco-*

 pa-

(*) *Le Plaid de l'epée.*

patuum sibi retinere consueverint, voluit Dominus Rex, dictum Episcopum & Ecclesiam Sagiensem sibi subesse soli.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

QUum in hoc capite illustrissimus Archiepiscopus adnotaverit, Reges Francorum sic appanagia fratribus suis tradere solitos, ut numquam eis concederent regalia episcopatuum, quod probavit aliquot exemplis, visum est illud ipsum confirmare alio exemplo. Anno MCCXCII. Rex Philippus istius nominis quartus, cognomento Pulcher, Carolo fratri suo concessit custodiam Ecclesiarum, Capellarum, & monasteriorum in quibusdam comitatibus illi traditis in appanagium. Sed eodem tempore Rex ab ea concessione excepit cathedrales Ecclesias Andegavensem & Cenomanensem ac praeterea illas, quae ex speciali privilegio erant de speciali gardia Regis. Eisdem litteris Carolum removit a regalibus episcopatuum, ne quid in duabus illis Ecclesiis a Carolo praesumeretur sede vacante. Lubet autem litteras illas heic edere ex veteri codice manuscripto.

PHILIPPUS Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus universis tam praesentibus, quam futuris, quod nos deliberamus carissimo ac dilecto & fideli fratri nostro Carolo Valesiae, Alenconii, Andegaviae & Cenomaniae Comiti gardas omnium Ecclesiarum, Capellarum, & monasteriorum comitatuum Andegaviae & Cenomaniae, excepta garda Ecclesiarum cathedralium Andegaviae & Cenomaniae & earum, quae de garda nostra speciali exsistunt per privilegium speciale, earumque, quas gardare consuevimus a tanto tempore, quod ius nobis acquisitum exsistat gardiandi easdem; exceptoque regali nostro, prout sede vacante in Ecclesiis cathedralibus antedictis per nos aut praedecessores nostros ab eo tempore, quo comitatus Andegavensis & Cenomanensis ad bonae memoriae quondam Carolum Dei gratia Regem Siciliae & Comitem comitatuum praedictorum devenerunt, gardari consuevit. Salvo tamen in aliis iure nostro & quolibet alieno. Quod ut verum & stabile permaneat in futurum, praesentibus litteris nostrum fecimus apponi sigillum. Actum apud Rochas in die resurrectionis Domini anno eiusdem millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, mense Aprili.

STE-

STEPHANI BALUZII

DISSERTATIO
DE CONCILIO TELEPTENSI.

VI primi rempublicam litterariam condidere, inter praecipua illius fundamenta posuere libertatem & liberum assentiendi dissentiendique invicem arbitrium, adeo, ut illis quoque, qui in subselliis versantur, licere voluerint ab illorum etiam opinionibus discedere, qui suis quique temporibus prima loca occupavissent & de eorum iudicare sententiis, sic tamen, ut semper locus esset retractationi iudiciorum. Id ego quum innumeris propemodum exemplis tum antiquis tum recentibus compertum habeam, usurpatum quoque e propinquo video ab hominibus aetatis nostrae, a sapientibus modeste, sed nimis acriter a clarissimo viro Paschasio Quesnello: qui non ob aliud in se videtur suscepisse curam & laborem recensendarum & illustrandarum lucubrationum sancti Leonis Papae, quam ut exemplo illius, cuius meminit sanctus Ambrosius in epistola XLVII. inveniret, quem reprehenderet, non quem sibi imitandum arbitraretur. Vix enim ullus est eorum, qui eruditionis fama hoc aevo nostro inclaruerunt, quem non bello appetierit, quem non contumelia insecutus sit, ne ipso quidem Sirmondo, cui etiam adversarii nostrae religionis reverentiam servaverunt, excepto; opinor, quia aliquae ei inimicitiae intercesserant cum Petro Aurelio. Ob similem, ut arbitror, caussam aggressus illustrissimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum Parisiensem, genuinum in illo fregit, ratus, se viro optimo, qui exstinctus esset, insultaturum impune & triumphum de eo propterea facile acturum. Sed quamdiu mihi vita suppetet & spiritus hos reget artus, faxo, ut Quesnellus intelligat, illum non omnem esse mortuum & superesse adhuc aliquid ex eo. Non quod me illustrissimo Archiepiscopo aequiparare velim; sed quod existimem, Quesnelli vires non esse tantas, quin a me quoque pro pietate ac veritate pugnante vinci possit, licet eruditio qualiscumque mea multum subsistat infra magnitudinem doctrinae & eruditionis illustrissimi Archiepiscopi. Et alii quidem viderint, quid alibi erratum sit a Quesnello. Mihi nunc incumbit ostendere, Marcam extra culpam esse & immerito verbis Quesnelli vapulare propter usurpatam auctoritatem epistolae Siricii ad Afros de continentia sacerdotum & sequentium clericorum, quam censor iste contendit ab impostore quodam Romanae amplitudinis auctoritatisque

prae-

praepostere studioso fuisse confictam. In quo Quesnellus sequi maluit opinionem Davidis Blondelli, qui diu ante pronuntiaverat, epistolam illam ab aliquo otioso fuisse suppositam (1), quam quod in reprehensionem Blondelli scripserat vir istarum litterarum peritissimus Franciscus Florens (2).

Sane quum in initiis studiorum meorum viderem, hanc epistolam totidem ferme verbis, quod a Crabbo pridem fuerat observatum, extare in epistola Innocentii Papae ad Victricium Episcopum Rotomagensem, Innocentium autem constet Romae sedisse post Siricium, non invitus in eam sententiam concedebam, quae illam Siricio abiudicabat, quod parum probabile mihi videretur, Innocentium uti voluisse ipsis Siricii verbis absque ulla necessitate & absque ulla eius mentione. Verum quum eodem tempore animadverterem, hanc epistolam non semel a Ferrando Diacono Carthaginensi laudari, Ferrandum porro non admodum remotum fuisse ab aevo Siricii, peritum praeterea fuisse rerum Africanarum, de cuius fide & auctoritate nemo hactenus dubitasset, memetipsum incusabam, quod ob levem fortassis suspicionem in dubium vocarem epistolam, quam scriptor adeo antiquus & doctus gravi luculentoque testimonio confirmaret. Et hactenus eo tantum progressa erat investigatio mea. Postea emersit longa & prolixa Quesnelli dissertatio de Concilio Telensi supposititio, in qua ille, certissimum sibi esse, ait, & synodum illam & epistolam Siricii, quae ei inserta est, meram esse fabulam merumque commentum, & verbis contumeliosis insultat illustrissimo Archiepiscopo, quod is in libro tertio de concordia sacerdotii & imperii scripserit, primam continentiae clericalis necessitatem apud Africanas Ecclesias ab illa Siricii constitutione manasse. Itaque mei officii esse putavi, ut in hanc rem diligentius inquirerem, &, si valida essent argumenta Quesnelli, sententiam eius amplecterer; sin minus, id tum cum bona Quesnelli venia sequerer, quod Marca vere scripsisset. Tandem post rem accurate discussam plane persuasus sum, iniuria in hoc loco traduci virum de republica litteraria & ecclesiastica optime meritum, & Quesnelli opinationes posse quidem oculorum aciem praestringere, ceterum nihil in illis esse solidi firmique. Quod ea ratione confici facile posse puto, si singula illius argumenta refellam, eaque ostendam nullius esse ponderis, aut certe exiguam omnino vim & auctoritatem habere.

Quoniam vero fundus totius istius disputationis praecipue consistit in testimonio Ferrandi Diaconi, quod Quesnellus elevare conatus est, quia in breviatione canonum, quam is conscripsit, nonnulla loca sunt obscura, ut ipse censet, & quae cubare videntur in mendo, constituendum

(1) Pseudo-Isid. pag. 550.
(2) Florens ad tit. Decretal. de electione.

dum est, menda illa & vocum obscuritates, quamvis certae essent, non posse ei abrogare omnem auctoritatem, & hinc colligi non posse, delendam illic ubique esse mentionem epistolae Siricii, quae lecta est in Concilio Zellensi. Nam si semel licentia ista invalescat, actum est de auctoritate omnium ferme veterum scriptorum, quum nullus aut rarus sit, qui non istiusmodi mendis laboret, & iis quidem mendis, quae multis viris doctis visa sunt insanabilia.

Primum omnium satis constat, habendam esse antiquitati maximam reverentiam & auctores antiquos esse tractandos religiosissime, id est, nihil in illis mutandum absque certa auctoritate; planeque sentio cum viro doctissimo non ita pridem exstincto, qui alicubi, fraudem sceleratissimam esse, ait, ea in veterum libris delere atque invertere, ex quibus vel argui vel asseri queat eorum auctoritas. Docuerat istud ipsum, sed cum maiori & illustriori auctoritate multis ante saeculis Nicolaus istius nominis primus Pontifex Romanus in epistola ad Bardam Caesarem. Deinde certum est, eos, qui res litterarias tractant, homines esse, atque adeo falli posse & errare. Ex quo consequitur, non debere illos leviter iudicare de scriptis veterum, & si quid in illis inveniunt, quod ipsi non intelligant, non statim damnent neque deleant. Possem plurima exempla proferre, quibus manifestae temeritatis ac malae fidei convincerem viros eruditissimos; qui quum in vetera quaedam monumenta incidissent, in quibus nonnulla eis occurrebant a veritate, ut ipsi putabant, aliena, ea emendarunt seu potius corruperunt per speciem emendationis, quia aliam viam non inveniebant expediendi se ex difficultatibus illic occurrentibus, eamque ob caussam falsa pro veris supposuere, & posteros induxerunt in certos errores.

Illud quoque apud omnes esse debet in confesso, vetustos codices, ut etiam monuit sanctus Papa Gregorius (3), magnae esse semperque fuisse auctoritatis, neque cuiquam licere ab eis dissentire absque certissima ratione. Nam etiam menda eorum interdum retinentur cum ratione. Itaque si plurima vetera exemplaria de diversis & nobilibus locis adlata, ut verbis Africanorum Episcoporum, ad Bonifacium Papam scribentium, nos quoque utamur, comparata concordant, dubitari non potest, quin sint verissima. Adde auctoritatem veteris illius Afri, qui scripsit synodicon adversus tragoediam Irenaei (4). Hic enim censet, tantam vetustis codicibus inesse vim tantamque eis deberi reverentiam, ut eum, qui vetustati & consonantiae eorum non credit, nec contra haereticos posse quidquam, putet, de novi testamenti librorum invenire, quod adstruat, veritate. Quod si ea veterum codicum auctoritas tanti aestimatur, iam liquet, eum inconsidera-

(3) S. Gregor. lib. 5. epist. 14. Vide etiam lib. 6. ep. 31. sub finem.

(4) Synodic. c. 198.

ratissimae temeritatis reum esse, qui non unum tantum locum, qui casu irrepere fortassis ex glossemate potuisset, delet, sed etiam plures alios similes, nullius vetusti codicis auctoritate vel indicina fultus, tantum quia incommodant opinionibus suis.

Breviationis canonum a Ferrando adornatae duo vetera exemplaria hodie exstare compertum habemus, unum in civitate Tricassina, alterum ex monasterio Corbeiensi delatum Lutetiam & repositum in bibliotheca monasterii sancti Germani de Pratis. Ex priore hanc Ferrandi lucubrationem edidit exeunte superiore saeculo Petrus Pithoeus vir doctissimus. Altero ad eam recensendam & emendandam usus est R. P. Petrus Franciscus Chiffletius e societate Iesu. In ea breviatione canonum exstant decem loca laudata ex *Concilio Zellensi*, & in quinque eorumdem locorum additur *ex epistola Papae Siricii*. Ex quo certo colligitur, auctorem huius breviationis respexisse ad epistolam Siricii ad Afros, quae hodie exstat in fragmentis, quae supersunt Concilii Teleptensis seu Zellensis. Verum quia Quesnellus vult, hanc epistolam esse supposititiam, ut a se amoliatur auctoritatem Ferrandi, contendit hanc illius lucubrationem in aliqua sui parte & adulteratam & interpolatam esse, adeoque hinc illi detrahi plurimum auctoritatis, quum incertum maneat, in quas eius partes grassata sit impostoris manus. Ex quo rursus sequitur, inquit ille, Concilio Zellensi seu Telensi & Siricii epistolae eidem annexae nihil addi roboris ex illa collectione, quum ratio subsit de eius sinceritate ambigendi, & si quidem subdititiae sint aliquae breviationis illius vel partes vel citationes, illas maxime tales esse credendas, quae sunt de Zellensi vel Telensi Concilio, quandoquidem eae semper vel solae sint vel ordine ultimae.

Quid si ego ex adverso contendero, totam illam argumentationem nullis veris aut probabilibus fundamentis inniti, breviationem Ferrandi puram dixero ab iis maculis, quibus illam aspergere conatus est Quesnellus, ac denique nullum in egregio corpore naevum esse? Ego quippe confidenter affirmo, vix ullam esse veterum scriptorum lucubrationem adeo sanam, adeo integram, & in quam minus grassatae sint manus, non dicam impostorum, sed imperitorum librariorum, quam est illa Ferrandi breviatio. Ex quo consequitur, nullam bonam subesse rationem ambigendi de eius sinceritate, quum nullae illius partes vel citationes subdititiae sint, adeoque ab homine liberi iudicii dici non possit, subdititias in primis esse credendas eas, quae sunt de Zellensi vel Telensi Concilio, quandoquidem eae semper vel solae sint vel ordine ultimae. Quae scribendi ratio a Quesnello usurpata adeo levis ac puerilis est, ut bonis rationibus omnino destitutum esse oporteat eum, qui his leviculis utitur ad stabiliendas opiniones suas. Sed ad rem ipsam tandem veniamus.

Et

Et quoniam Quesnellus, ante omnia inquirendum esse, ait, de nomine Concilii, de quo variae sunt eruditorum coniecturae, age, hanc primum partem exsequamur. Qui primi illud edidere, Iacobus Merlinus & Petrus Crabbus, Telense vocarunt, sed tamen Crabbus in margine scripsit *Telen*, certo indicio, repertam fuisse quamdam discrepantiam in codicibus, quibus ille utebatur.

Sane in vetustissimo codice MS. bibliothecae regiae, qui fuit illustrissimi Archiepiscopi Remensis, diserte scriptum est: *Incipit Concilium Telenense*, ac paullo post, *congregato Concilio brevis Telenensis*, ut in veteri quodam libro repererat etiam Crabbus. Et in vetustissimo item codice sancti Petri Pictaviensis, qui nunc censetur in bibliotheca regia, dum enumerantur canones priscorum Conciliorum, inter eos ponuntur Telinenses octo. Quo etiam modo scriptum reperi in duobus antiquissimis codicibus bibliothecae Colbertinae. Postea Antonius de Aquino, quum ederet epistolas veterum Pontificum Romanorum, & inter has etiam illam, quam Papa Siricius scripsisse dicitur ad Afros, in margine monuit, eam sumtam esse *ex Concilio Teleptensi, quod Telense appellatur*. Successit deinde Baronius; qui, Concilium istud Telense mendose dici, scripsit, monuitque, Teleptense debere vocari: quam eius emendationem sive coniecturam adeo probavit Sirmondus in antirrhetico primo adversus Aurelium, ut, nullam unquam certiorem fuisse, asseveraverit; quod alter negare ausus non est. Quare verum non est, quod observat Quesnellus, aliquam inter duos illos Theologos concertationem fuisse de nomine istius Concilii, & irrisam a Chiffletio fuisse hanc socii sui, Sirmondi videlicet, emendationem; quae tamen Sirmondi non est, sed Baronii. Aeque parum, immo minus verum est, quod idem audacter affirmat, omnes codices MSS. & recentiores & antiquissimos Telensem dicere synodum, non Teleptensem, quum ille ipse codex Thuanus, ex quo Quesnellus hanc synodum edidit, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina, diserte ac distincte ita scriptum habeat: INCIPIT CONCILIVM TELEPTENSE SVPER TRACTATORIA SANCTI CYRICII PAPAE VRBIS ROMAE PER AFRICAM. *Post consulatum gloriosissimi Honori XI. & Constantii II. VI. Kal. Martias congregato Concilio in Ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis*. Nunc vero, quam habere auctoritatem aut quam fidem possunt audaces illae Quesnelli asseverationes, quum, ut monet Tullius, nec auctoritatem nec fidem rebus commentitiis adiungere debeamus? In illo vetustissimo codice sancti Petri Pictaviensis, de quo mox dicebamus, ita quoque scriptum vidi: INCIPIT CONCILIVM TELEPTENSE SVPER TRACTATORIA SANCTI SYRICII PAPAE VRBIS ROMAE PER AFRICAM. *Post consulatum gloriosissimi Honori undecies & Constantii II. VI. Kalend. Martias congregato Concilio in Ecclesia Apostolorum plebis*

Teleptensis. At in veteri codice Vaticano 1340. dicitur *Concilium Thelestense* pro *Teleptense*, ut apparet. Nam ego, hanc solam lectionem veram esse, contendo, quum certum sit, Teleptem fuisse in provincia Byzacena, Telam autem in proconsulari, in quam Primas Byzacenus nullum unquam ius habuit. Confirmatur istud auctoritate Ferrandi: qui synodum istam in codice Trecensi vocat Zellensem, in Corbeiensi Tiellensem; quod idem est. Verissima enim est admonitio Chiffletii scribentis, Afros *dia* pro *za* frequenter usurpasse, & *t* & *d* quum sono non differant apud plerasque gentes, facile commutari. Neque id Quesnello videri debuit nimis coactum & a proposito alienum. Nam quum ex duobus antiquis breviationis Ferrandi exemplaribus, quae nunc exstare diximus, unum constanter habeat *Zellense*, aliud *Tiellense*, manifestum est, commutationem isthic litterarum factam esse ex more Afrorum, cuius exemplum exstat etiam apud Liberatum Archidiaconum Carthaginensem, & Zellam ac Tiellam, quod Lucae quoque Holstenio viro doctissimo visum est, pro uno eodemque haberi debere. Suetos enim fuisse Afros commutare litteras *t* & *z*, hinc quoque patet, quod quum Crabbus in codicibus suis legerit apud Liberatum cap. XIII. *Atticus Zelensis*, tres vetustissimi codices MSS. ad quos ego contuli breviarium Liberati, constanter habent scriptum *Tallensis*. Vbi etiam observandum est, in veteri codice MS. Ecclesiae Arvernorum & in veteri quoque collectione canonum MS. bibliothecae meae, dum enumerantur canones priscorum Conciliorum, *canones Tellenses* vel *Thelenses* vocari eos, quos supra diximus in aliis antiquis codicibus vocari Telinenses, illos ipsos nimirum, qui pertinent ad Concilium vulgo dictum Telense. Inde factum fortassis, ut, qui ad ista non advertebant animum, quum viderent, in libris suis fieri mentionem Concilii Tiellensis sive Tellensis, Tiellam autem vel Tellam non nossent, Telam nossent, Telensem synodum dixerint, quam Tiellensem seu Tellensem dicere debuerant aut Zellensem. Zella enim fuit vetus oppidum Africae liberum haud procul Acholla, quam constat fuisse in provincia Byzacena; easque urbes inter alias deletas vel semidirutas relictas bello, quod D. Caesar cum Scipione gessit, in quo Scipionem debellavit, enumerat Strabo libro XVII. geographiae. Tum ergo relicta est Zella tamquam prostrata. Et quum postea religio Christiana in illis partibus constituta exegisset, Episcopos locari in locis celebrioribus, Telepte, quae haud dubie vicina fuit veteri Zellae, eum honorem adepta est; ut patet ex Concilio Carthaginensi sub Cypriano, ubi nulla mentio cathedrae Zellensis. Postea quum schisma Donatistarum divisisset Africam, & illi Episcopos in villis & in fundis constituissent, ut maior appareret eorum numerus, quam catholicorum, isti quoque Episcopos partis suae posuerunt in villulis aut in locis olim quidem celebribus, sed postea dirutis, ne nu-

me-

merus Donatiſtarum vinceret. Tum viſa cathedra epiſcopalis apud Zellam. Itaque in geſtis collationis Carthaginenſis legimus nomina Donatiani Epiſcopi Zellenſis, & Donatiani Epiſcopi Teleptenſis catholicorum; niſi ſi Donatianus utramque cathedram tenuit, adverſarios vero habuit apud Zellam Natalicum, apud Teleptem Bellicium & Datianum. Quod magis probabile videtur. Nam quum Ferrandus ſtatuta Concilii Teleptenſis referat ex Concilio Zellenſi, apparet ita ab eo factum, quia per illas tempeſtates is, qui Teleptenſem cathedram tenebat, quum in plebe ſua haberet reliquias veteris Zellae, Epiſcopum ſe Zellenſem Teleptenſemque dicebat & ita vulgo audiebat. Eam ob cauſſam, qui ſynodum iſtam Teleptenſem vocarunt, ita, ut ego quidem arbitror, fecerunt, quia videbant, illam habitam apud Zellam in dioeceſi Teleptenſi, eo modo, quo Loaiſa Concilium Tarraconenſe vocavit illud, quod temporibus Siſebuti Regis habitum fuit apud Egaram in provincia Tarraconenſi, Sirmondus vero Magalonenſe illud, quod convenit apud Iuncarias in territorio Magalonenſi, & eo denique modo, quo avorum noſtrorum memoria Antonius Cardinalis a Prato Concilium Senonenſe dixit illud, quod anno MDXXIX. celebratum ab eo eſt Pariſiis in provincia Senonenſi. Nam quamvis aliqui codices antiqui doceant, ſynodum iſtam Africanam fuiſſe congregatam in Eccleſia Apoſtolorum plebis Teleptenſis, iſtud nihil ſententiae noſtrae officit, quum iis, qui codices illos ſcripſere, facile fuerit nomen Teleptis ſubſtituere nomini Zellae, quae tum fortaſſis ſepulta erat in ruinis ſuis, quum geſta illa deſcribebantur diu poſt habitam ſynodum.

At Queſnellus, qui tenebras in ea loca inducit ad obſcurandam veritatem, ait, parum conſtare de vera lectione, & Telenſem, Zellenſem, Cellenſemque ſynodum in plures dividendam eſſe, pronuntiat, quia apud Ferrandum, ubicumque de Zellenſi ſermo eſt, protinus additur *ex epiſtola Siricii Papae*, non ita, quando de Cellenſi. Primum probare debuit Queſnellus, Cellenſe Concilium laudari a Ferrando. Nam ſi ſemel oſtenſum fuerit, nullam illius mentionem factam a veteri illo ſcriptore, ruit confeſtim omnis illa argumentatio. Nullam porro factam fuiſſe, docent & veteres libri & editiones, in quibus ſemper ſcriptum eſt *Zellenſi* vel *Tiellenſi*. Sane in codice Corbeienſi in capite tertio legitur *Cellenſi* manifeſto errore, quum alibi ſemper exaratum ſit *Tiellenſi*. In Trecenſi vero, ex quo prodiit editio Pithoeana, in eodem capite tertio legitur *Cellenſi* eodem errore; quem adeo agnovit ipſe Pithoeus, ut poſtea in ſuo exemplari repoſuerit *Zellenſi*, ut patet ex nova breviationis Ferrandi editione, quae nuper prodiit e typographia regia. Itaque Cellenſis illa Queſnelli ſynodus evaneſcit, itemque Telenſis; fixumque & conſtans manere debet, Zellenſe Concilium non eſſe diverſum a Teleptenſi.

Antequam discedam ab hoc loco, inutile non erit admonere, Quesnellum isthic rursum conturbare veri cognitionem. Disputans enim de vero nomine istius Concilii adversus Chiffletium, qui scripserat, illud in perantiquo codice Corbeiensi vocari Tiellense, in Trecensi Zellense, primum affirmat, se in codice Corbeiensi legisse Telensem synodum, non Tiellensem; deinde flocci facit auctoritatem Trecensis, quippe unici adversus innumeros. Aliquid veri, sed plurima falsa, habet illa Quesnelli scriptio. Nam primo certum est, hanc synodum in Corbeiensi vocari Telensem eo loco, ubi gesta eius describuntur, sed falsum est, eam non vocari Tiellensem in eodem codice. Quippe ubi refertur breviatio Ferrandi, Concilium illud semper vocatur Tiellense, numquam Telense. Quoad Trecense exemplar, illud ipsum est, quo usum esse constat Petrum Pithoeum in edenda breviatione illa. Vnicum sane quidem est. Sed non ideo minor illius auctoritas, quandoquidem, ei convenire cum Corbeiensi, ostensum est supra. Vnicum autem esse adversus innumeros, dici non potest. Nam ut ita scribi vere posset, probandum saltem esset, magnam & abundantem esse copiam veterum exemplarium breviationis Ferrandi, eorumque nullum praeter Trecense hanc synodum vocare Zellensem. Quum autem duo tantum exstare constet, dici nullo modo potest, Trecense esse unicum adversus innumeros.

Iisdem vestigiis insistens Quesnellus in dissertatione XII. earum, quas cum operibus sancti Leonis edidit, ait, titulum CCXIV. breviationis Ferrandi iisdem omnino verbis conceptum esse in editionibus Pithoeana, Alteserrana, Chiffletiana, Iustelliana, & in omnibus codicibus MSS. quos illi consuluerunt. Putaret haud dubie lector, ista legendo, Quesnellum scisse, multos breviationis Ferrandi codices visos esse ab editoribus illis. Et tamen Pithoeus unico exemplari usus est, qui nunc servatur in bibliotheca Oratorii Trecensis. Alteserra nullum vetustum codicem consuluit. Tantum illam Pithoei editionem descripsit & alicubi mutavit ex ingenio. Chiffletius illam contulit cum unico codice Corbeiensi. Henricus vero Iustellus in praefatione Bibliothecae iuris canonici testatur, se in emendanda breviatione ista secutum esse editiones antiquiores, nulla veterum codicum mentione. Ex quo rursum consequitur, duos tantum istius breviationis codices esse, quos tamen esse innumeros asseverat Quesnellus.

Sed rursum instat Quesnellus & ait, quaedam synodi Zellensis statuta commemorari a Ferrando, quorum nulla mentio in epistola Siricii, adeoque magnum istud suppositionis indicium esse. Quasi vero Episcopis in unum congregatis nihil addere liceat epistolis Romanorum Pontificum, quae leguntur in conventibus episcopalibus. In Concilio primo Bracarensi, ne singula commemorem, lecta est epistola Vigilii Papae ad Profuturum Episcopum Bracarensem, & nihilominus plu-

rimae

rimae fanctiones conftitutae funt, quarum nulla mentio in epiftola illa. Adde, quod reponi poffet, decreta illa Concilii Zellenfis fumta effe ex altera Siricii epiftola in illo lecta, quae nunc non exftat. Certum enim eft, neque id negatur, Concilium Zellenfe five Teleptenfe, cuiufmodi illud hodie habemus, non effe integrum. Quod etiam docent omnes editiones & fcripti libri; ubi poft haec verba ex praefatione, *ad Byzacenum Concilium directis*, additur, *& reliqua*. Quae confilio omiffa funt in editione Quefnelli, tametfi exftent in codice Thuano & in Corbeienfi, quibus ille utebatur. Immo in eodem codice Thuano, in uno Colbertino, & in regio habetur nota graviffima, quae oftendit, nonnulla deeffe in hoc loco. Nam quum haec praefatio divifa illic fit in quinque fectiones, in fexta vero ponatur epiftola Siricii, poft haec verba, *& reliqua*, praetermiffo numero, qui fignare debuerat fecundam fectionem, ponitur ftatim haec nota (III), quae fignificat, hoc effe tertium fegmentum iftius praefationis. Ex quo facile eft intelligere, quam parum fincerus aut diligens fuerit Quefnellus in hac editione. Igitur quum conftet, acta Concilii Zellenfis non exftare hodie integra, manifeftum eft, cuncta, quae ifthic commentatus eft Quefnellus, effe vana & inutilia.

Addit ille, nullam Concilii iftius neque epiftolae Siricii mentionem reperiri in Conciliis Carthaginenfibus poft ea tempora celebratis, quum tamen faepius in illis actum fit de continentia clericorum, & Legatos Apoftolicae fedis Fauftinum & ceteros videri deferuiffe cauffam, ob quam miffi erant, id eft, affertionem auctoritatis fedis Apoftolicae in Ecclefias Africanas, fi verum eft, hanc epiftolam effe genuinam & vere relectam fuiffe in duobus Conciliis Africanis, in Thufdritano nimirum & in Teleptenfi; quum autem ab illis nulla illius mentio facta fit, fictitium credendum effe totum, quod de utraque fynodo dicitur. Adverfus haec multa reponi poffunt, in primis vero non exftare hodie omnia acta Conciliorum Africanorum, & ea ipfa, quae habemus, effe valde imperfecta & mutila. Reponi praeterea poteft iftius epiftolae Siricii, quae tum haud dubie miffa eft in Africam & in quodam Concilio fufcepta, cuius acta nunc non exftant, mentionem haberi in Concilio Carthaginenfi fub Genetlio habito anno CCCXC. ubi Epigonius Epifcopus Bullenfium regionum ait: *Quum in praeterito Concilio de continentiae & caftitatis moderamine tractaretur, gradus ifti tres confcriptione quadam caftitatis per confecrationes annexi funt. Epifcopos, inquam, Presbyteros, & Diaconos ita placuit, ut condecet facrofanctos antiftites ac Dei facerdotes, necnon & Levitas, vel qui facramentis divinis inferviunt, continentes effe in omnibus, quo poffint fimpliciter, quod a Deo poftulant, impetrare; ut quod Apoftoli docuerunt, & ipfa fervavit antiquitas, nos quoque cuftodiamus*. Quae fane verba adeo confona funt Siricianis, ut non pu-

putem, ullum esse, qui negare velit, nisi qui contentionis funem ducere voluerit.

Ridicula profecto falsaque omnino est distinctio, quam Quesnellus excogitavit inter synodum Cellensem vel Zellensem a Ferrando citatam absque mentione epistolae Siricii, & inter eam, quae Telensis dicitur & in breviatione Ferrandi tribuitur *Zellensi Concilio ex epistola Siricii*. Ridicula, inquam, falsaque distinctio. Nam, exempli gratia, constitutio Concilii Zellensis relata à Ferrando in capite tertio absque ulla mentione epistolae Siricii, *ut, qui post baptisma saeculari militiae nomen dederit, ab ordinatione arceatur*, exstat in epistola hoc modo: *Si quis post remissionem peccatorum cingulum militiae saecularis habuerit, ad clerum admitti non debet*. Rursum in cap. CXXX. Ferrandus hunc canonem refert est Concilio Zellensi & ex epistola Siricii: *Ut mulierem clericus non ducat uxorem. Et, ut is, qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum*. Isthic ego quaero a Quesnello, quis eum docuerit, priorem constitutionem pertinere ad Concilium Zellense laudatum a Ferrando, posteriorem ad illud non pertinere. Nam, ut recte monuit illustrissimus Cardinalis Baronius, quod a recentiore auctore de rebus adeo antiquis sine alicuius vetustioris auctoritate profertur, contemnitur. Sed haec futilia & inania sunt, & abutimur tempore, si in frivola dictinctione refutanda amplius immoramur. Ad alia transeamus.

Mendacii indicium esse, ait Quesnellus, quod in praefatione Concilii Telensis duo Legati simul loquentes introducuntur, & quod postea omnes Episcopi simul respondisse feruntur. Necesse omnino est affirmare, in hoc loco aut bonae fidei non fuisse Quesnellum, quum haec scriberet, aut certe maximo, ne quid gravius dicam, memoriae morbo laborasse. Quid enim vulgatius in Conciliis Africanis, quam hae voces: *Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt. Lucianus & Silvanus Episcopi dixerunt*. Nimirum unus pro pluribus loquebatur, ut patet ex gestis Concilii Chalcedonensis, in quibus non semel scriptum est: *Paschasinus & Lucentius reverendissimi Episcopi & Bonifacius Presbyter vicarii sedis Apostolicae per virum reverendissimum Paschasinum dixerunt*. Formula est usurpari solita in Conciliis omnium saeculorum, ut iis notum est, qui vel mediocriter versati sunt in studiis nostris.

Alterum mendacii indicium est, inquit Quesnellus, quod, quum Vincentius & Fortunatianus postulent, ut recitentur binae epistolae Siricii, una tamen solummodo legitur. Ea querela esset gravissima, si constaret, acta istius Concilii esse integra. At quum contra certum sit, uti iam adnotatum est, ea esse mutila & imperfecta, mirum non est, deesse nunc unam ex epistolis Siricii in hoc Concilio recitari iussis. Nam si regula a Quesnello allata vera esset, rueret omnis au-
cto-

ctoritas multorum Conciliorum, quae tamen in dubium revocari nullo modo possunt. In Concilio habito apud Carthaginem Vincentio & Flavio Conss. recitatae sunt epistolae Anastasii Papae adversus Donatistas, quae tamen hodie non exstant. Rursum in Concilio in eadem urbe habito Stilicone iterum & Anthemio Conss. recitatae sunt litterae Papae Innocentii, ut Episcopi ad transmarina pergere facile non debeant. Sed hae quoque nunc non exstant. Et tamen non puto, Quesnellum contendere velle de auctoritate istorum duorum Conciliorum.

Palmare insuper argumentum adversus epistolam Siricii sumit ex more, quem tum fuisse scribit apud Ecclesias Africanas. Certum enim esse, ait, per eam aetatem Africanos suarum Ecclesiarum administrationem ex propriarum synodorum canonibus gessisse, nec leges ecclesiasticae disciplinae a transmarinis regionibus sibi imponi passos, & vel ex unica Apiarii caussa patere, quantopere abhorrerent Africani a transmarinis legibus intra Africam admittendis. At si regula illa certa tum erat, cur illa ipsa aetate Africani Episcopi in synodis habitis P. C. Flavii Stiliconis & Vincentio & Flavito Consf. decernunt, mittendum esse legatum & litteras scribendas ad Anastasium Papam & Venerium Episcopum Mediolanensem oratum, ut temperent decretum quoddam synodi cuiuspiam Occidentalis, quod gravabat Ecclesias Africanas? Cur eadem synodus habita Vincentio & Flavito Consf. quum lectae fuissent litterae eiusdem Anastasii, quae nonnulla constituerant adversus Donatistas Afros, gratias Deo agendas censuit, quod illo optimo ac sancto antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis: inspirare dignatus esset? Cur Afri Episcopi congregati apud Carthaginem Stilicone II. & Anthemio Consf. suis sententiis confirmaverunt decretum Papae Innocentii, ut Episcopi ad transmarina pergere facile non debeant? Cur denique in Concilio plenario Africae, habito Carthagine in secretario basilicae Fausti Honorio XII. & Theodosio VIII. Consf. cui CCXVII. Episcopi interfuerunt, post constitutum sacrarum scripturarum canonem Episcopi decernunt, ut Ecclesiae transmarinae consulantur pro confirmando isto canone? Haec enim sunt eorum verba: *Hoc etiam fratri & consacerdoti nostro Bonifacio vel aliis earum partium Episcopis pro confirmando isto canone innotescat, quia a patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.*

Veniendum nunc est ad singula argumenta, quibus usus est Quesnellus, ut epistolam Siricii ostenderet esse fictitiam & suppositam. Ac primo quidem observat, eam totam fere ita concinere cum epistola Innocentii Papae ad Victricium Episcopum Rotomagensem, ut alteram ex altera transcriptam esse, necesse sit. Istud sane certissimum est, & observatum pridem fuerat diu ante, quam Quesnellus insultaret sunodo Teleptensi. Sed non ideo censendum est, illam esse suppositi-

fititiam, quia iisdem fere verbis conscripta est, quae leguntur in epistola Innocentii ad Victricium. Sane si sola Siricii epistola exstaret, neque confirmaretur testimonio synodi Teleptensis & Ferrandi Diaconi, magni momenti esset illa Quesnelli argumentatio. Sed quum nobis antiquitas suffragetur, falsitatis nota amovenda est ab epistola illa, omninoque existimandum, ita placuisse Innocentio verba Siricii, ut iis potius, quam suis uti voluerit ad constituendam disciplinam ecclesiasticam. *Hic est enim mos Apostolicae sedis Pontificibus, ut verba decessorum suorum quasi propria in suis ponant epistolis*, quemadmodum diu ante exortum Quesnellum observavit Hincmarus Archiepiscopus Remensis in opusculo LV. capitulorum (1). Neque id mirum videri debet. Nam etiam ipse Innocentius se ipsum absque ulla, ut palam est, necessitate exscripsit in epistola ad Exsuperium Episcopum Tolosanum, in qua verbum e verbo posuit, quae de continentia sacerdotum & clericorum constituerat in ea, quam anno superiore scripserat ad consulta Victricii.

Aliud suppositionis istius epistolae Siricii ad Afros argumentum repetit Quesnellus ex insulsitate primi decreti, in quo praecipitur, ut extra conscientiam sedis Apostolicae, hoc est, Primatis nemo audeat ordinare. Quo loco variare antiquos codices calamo exaratos monet idem Quesnellus. Quod tamen non est omni ex parte verum. Nam quamvis ei demus, a lectione codicis Thuani, quae est vulgata, discrepare Oxoniensem, non inde tamen necessario consequitur, discrepantiam isthic esse inter vetera exemplaria. Quippe omnia illa, quae nos vidimus, vidimus autem plurima, habent ita: *Primum, ut extra conscientiam sedis Apostolicae, hoc est, Primatis nemo audeat ordinare*. Rursum variae sunt interpretationes horum verborum, quum constet, nonnullos illa intellexisse de sede Apostolica seu Romana, alios de unoquoque Primate seu Metropolitano. Posteriorem sententiam confirmant Episcopi vivente etiamnum Siricio congregati apud Carthaginem sub Genetlio Episcopo, qui ita constituerunt de ordinationibus Episcoporum: *Placuit omnibus, ut inconsulto Primate cuiuslibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis Episcopis, in quocumque loco sine eius, ut dictum est, praecepto Episcopos ordinare. Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocumque loco sint, cum Primatis praecepto ordinare debeant Episcopum*. Ferrandus, qui decretum istud descripsit ex Conciliis Carthaginensi sub Genetlio & ex Zellensi ex epistola Siricii, ita legit: *Ut Episcopus a tribus ordinetur, consentientibus aliis per scripta, cum confirmatione Metropolitani vel Primatis*. Item Innocentius in epistola ad Victricium: *Primum, ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare*. Denique in vetustis glossis canonum, quas reperi in antiquissimo codice sancti Re-

(1) Hincmar. T. 2. p. 461. 624.

Remigii Remensis, ita scriptum est: *Primatus, Archiepiscopus vel sedes eius*. Itaque certum & indubitatum esse debet, nullam insulsitatem reperiri in hoc decreto, quod vetustae consuetudini consentaneum est & statutis veterum Conciliorum. Ex quo rursum consequitur, Quesnellum non bene vulgatae lectioni praetulisse lectionem codicis Oxoniensis.

Addit ille, somnium esse, quod indicatur in praefatione, propter Afros maxime has Siricii litteras datas esse e synodo Romana, *quia in praesenti prae valetudine corporis aut fessae aetatis caussa minime adesse potuerunt*. Somnium plane est, sed somnium Quesnelli. Nam verba illa non magis pertinent ad Episcopos Africanos, quam ad Italos aut aliarum provinciarum. Aeque parum verum est, hanc synodum Romanam fuisse fortuitam. Siricius enim ait, tantum plurimos Episcopos convenisse ad sancti Apostoli Petri reliquias, eo modo, quo Papa Symmachus in synodo sua sexta scribit: *Quum in unum apud beatum Petrum Apostolum sancta sexta synodus canonice a beato Symmacho Romae congregata resedisset &c.* In praefatione quoque Concilii Toletani XVII. legitur: *Dum in Ecclesia gloriosae virginis & confessoris Christi sanctae Leocadiae, quae est in suburbio Toletano, ubi sanctum eius corpus requiescit, plerique Hispaniarum & Galliarum Pontifices convenissemus*. Et tamen nemo dixerit, has synodus fuisse fortuitas. Sane si ista Quesnelli sententia vera esset, facile ostendi posset, magnam partem Conciliorum veterum, quae nos putamus consilio congregata fuisse, fortuito convenisse, praesertim vero Africana, quum Episcopi dicant, solummodo se consedisse in secretariis basilicarum vel in ipsis basilicis.

Infelicem postea coniecturam profert idem Quesnellus, ut emendet epistolam Innocentii ad Victricium in loco, qui non indiget emendatione, quum verba illius epistolae sint clara, aperta, & extra omnem ambiguitatem. Ait enim: *Primum, ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare. Integrum enim est iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus Episcopus ordinare praesumat Episcopum, ne furtivum beneficium praestitum videatur. Hoc enim & in synodo Nicaena constitutum est atque definitum*. Itaque verba Innocentii referenda sunt ad sensum canonis quarti synodi Nicaenae. Ait autem synodus, Episcopum ab omnibus Episcopis provinciae, si id fieri potest, sin minus, a tribus, aliis per scripta consentientibus, ordinandum esse, firmitatem porro eorum, quae geruntur per unamquamque provinciam, metropolitano Episcopo tribuendam esse. In quibus synodi verbis facile, ut reor, est videre, integrum illud esse iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Voces autem istae Siricii, *propter arrogantiam*, non ita sunt accipiendae, quemadmodum eas accepit Quesnellus, quasi licere vo-

 lue-

luerit Siricius uni Episcopo Episcopum consecrare, modo citra arrogantiam fieret. Illud tantum dicere voluit Siricius, gravis & intolerabilis arrogantiae reum fore illum Episcopum, qui solus ordinare praesumeret Episcopum adversus Nicaeni canonis auctoritatem & sanctae Ecclesiae consuetudinem.

Verum in hoc loco se gravis offert difficultas: quae tamen Siricii epistolam non attingit, sed breviationem Ferrandi. Hic enim verbis suis exprimens decretum Siricii, *ne unus Episcopus Episcopum ordinare praesumat*, addidit, *excepta Ecclesia Romana*. Adversus hanc postremam partem insurgit Quesnellus, aitque, hanc interpretationem ac suppositionem indubitatam sibi videri. Quum enim certum sit, eam clausulam in nullo epistolae illius exemplari reperiri, neque probabile sit, additam fuisse a Ferrando viro erudito & rei canonicae peritissimo, quum praeterea existimari non possit, Ecclesiam Africanam, quae Romanae erat celsitudinis aemula, hanc praerogativam Episcopo Romano concedere illa tempestate voluisse, manifestum esse putat, totum hoc opus esse impostoris. Sane locus ille magnam difficultatem habere visus est viris eruditissimis, qui censuerunt, ista perturbata olim fuisse, non culpa Ferrandi, sed fraude cuiusdam recentioris (2). Contra vir eruditissimus Ioannes Mabillonius suspicatur (3), eam clausulam de praerogativa Ecclesiae Romanae appositam a Ferrando fuisse, habita nimirum ab eo ratione temporum, quibus scribebat. *Nam ab ipso Ferrando adscriptam fuisse*, inquit, *non fraude cuiusdam recentioris, nos dubitare non sinit antiquissimus codex Corbeiensis ante annos mille scriptus, continens varia Concilia cum Ferrandi breviatione, in qua totidem verbis, ut in editis hic locus reperitur*. Contendit enim vir clarissimus, fuisse olim tempus, quo Romanus Episcopus solus peragebat ordinationes Episcoporum, etiam quum alii Episcopi praesentes erant.

Quid si, seposita illa controversia, Ferrandi verba referamus ad ordinationem ipsius Episcopi Romani, ita, ut ille dicere voluerit, tres quidem Episcopos necessario adhibendos in consecratione reliquorum Episcoporum, ceterum ad eam necessitatem non adstringi Romanum, cuius ea praerogativa est, ut ab uno possit ordinari. In eam illum opinionem adducere potuerunt gesta tertiae collationis Carthaginensis inter catholicos & Donatistas; in qua, referente sancto Augustino, catholici dixerunt, Romanae Ecclesiae Episcopum non ordinari ab aliquo Metropolitano Episcopo, sed de proximo ab Ostiensi. Ex quibus verbis facile tum Ferrando fuit colligere, quod diu postea ex illis collegit Carolus Sigonius (4), nimirum olim Pontifices Romanos ab

(2) Coteler. in Notis ad constitut. ordinem Rom. cap. 36. Apostolicas p. 217.

(3) Mabillon. in comm. praevio ad 90. & lib. 2. de regno Italiae pag. 49.

(4) Sigon. lib. 3. de Occid. imp. p.

ab uno Ostiensi Episcopo consecrari moris fuisse. Nam & in gestis pontificalibus adnotatum est, Marcum Papam, qui inter Silvestrum & Iulium medius eam cathedram sedit, constituisse, ut Episcopus Ostiensis, *qui consecrat Episcopum urbis*, pallio uteretur. Sed an solus ordinaverit, an vero cum aliis, adhuc in obscuro est.

Manifestam impostoris malitiam vel inscitiam prodi, hinc colligit Quesnellus, quod Siricium, qui in epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum necessitatem vitae continentis imposuerat Sacerdotibus & Levitis, in ista inducit suadentem, hortantem, monentem, rogantem Afros, ut cum uxoribus suis non coeant, id est, orantem potius quam imperantem. Possum ad ista respondere, dissimilem fuisse conditionem Afrorum & Hispanorum, istos Romanorum Pontifiquum constitutionibus ac decretis obedientiores fuisse, Afrorum ingenia delicatiora atque difficiliora oportuisse deliniri oratione placida ac dulci & colorata quadam urbanitate, ut ad continentiae leges accipiendas facilius adducerentur. Hunc fuisse Siricii morem, ostendi potest ex epistola eius ad orthodoxos per diversas provincias: in qua quum multa scripsisset adversus eos, qui praecipitanter & contra regulas ad sacerdotium evehebantur, monet illos, ne id deinceps usurpetur. *Quod ne fiat ultra admoneo*, inquit. Recte. Nam & Innocentius ad Exsuperium Episcopum Tolosanum scribens ac mentionem faciens epistolae Siricii ad Himerium, constitutionem eius de continentia sacerdotum non vocat legem neque constitutum, sed monita tantum: *beatae recordationis viri Siricii monita evidentia commearunt.* Caelestinus quoque ad Episcopos per Apuliam & Calabriam constitutos scribens adversus Episcopos e laicis factos ait: *His fraternitatem vestram epistolis commonemus, ne quis laicum ad ordinem clericatus admittat.* Nimirum post suasiones & monita, si contumacia obreperet, auctoritate eam & severitate domabant & coërcebant. Testis idem Caelestinus in eadem epistola. *Quae enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus, necesse est, per severitatem congruentem regulis vindicemus.*

Dici praeterea fortassis non absurde posset, suasiones & admonitiones illas fuisse potius imperantium, quam hortantium, quum videamus, veteres Pontifices iis vocibus usos in rebus gravissimi momenti, in rebus nimirum traditione & evangelica disciplina canoneque firmatis, ad quarum exsecutionem obtinendam opus erat auctoritate & imperio, adeoque illic eas voces quidvis aliud necessario significare, quam quod sonant in usu vulgari. Nam, exempli caussa, Siricius in epistola ad orthodoxos per diversas provincias regulam de laicis non admittendis ad episcopatum scribit ex traditione & evangelica disciplina descendere, & quum id fit, fieri ait ad condemnationem Ecclesiae. Et illius successor Innocentius in epistola ad Victricium legem de non admittendis ad clericatum laicis ait, Apostolica & patrum tra-

ditione constitutam esse, testatur autem canones prohibere, ne ordinentur. Et tamen idem Siricius legis illius exsecutionem imperans, ab imperandi verbo abstinet, sola admonitionis auctoritate contentus. Praeterea sanctus Gregorius efficere cupiens, ut talis in Ecclesia Mediolanensi Episcopus eligeretur, qui tanto honore dignus esset, nihil pro imperio loquitur, nihil iubet, sed tantum Presbyteris, Diaconibus, & clero Mediolanensis Ecclesiae scribens suadet, ne in caussa, quae ad publicam utilitatem spectat, de suis commodis cogitent. *Itaque vos, filii carissimi*, inquit (5), *officii nostri censura commoniti, suademus, ut in hac suscipienda antistitis caussa nullus vestrum, neglecta utilitate communi, suo lucro prospiciat*. Et sanctus Leo in epistola ad Episcopos per universas Italiae provincias constitutos scribens de necessaria observatione canonum his utitur verbis: *Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quod, si quis fratrum contra haec constituta venerit vel venire tentaverit, a suo se noverit officio submovendum*. Immo sanctus Cyprianus (6), scribens ad clerum suum adversus quosdam temerarios & tumidos, qui Ecclesiam turbabant, comminatur, se adversum eos, si se non emendaverint, usurum *ea admonitione, qua illum uti Dominus iubet, ut interim prohibeantur offerre*. Sunt etiam multa alia exempla. Sed ista sufficiunt. Reponi quoque posset, admonitiones illas & preces summorum Pontificum, si tamen preces fuerunt, preces fuisse, quibus contradici non posset, ut ait Tacitus, nimirum ab iis profectae, qui, quum iubere possent, rogabant; quod de Valentiniano Augusto dixit Ausonius.

Praeterea quasdam alias obiectiones Quesnelli leves & grammaticales, alias vero, in quibus audacia eius esset merito redarguenda, ut veniam ad observationem ab eo factam adversus postremam partem epistolae Siricii, quae dicitur *data Romae in Concilio Episcoporum octoginta*. Sane fateor, per ea tempora Romanos Pontifices, quum epistolas scriberent e synodis suis, suetos mentionem synodi facere in titulo epistolae potius, quam in calce. Sed non ideo colligi hinc potest, falsam esse hanc epistolam, quum ita contra suetum ordinem fieri potuerit multis de caussis, quae nobis ignotae sunt, quemadmodum in inscriptione Rustici Episcopi Narbonensis nonnullae notae chronicae appositae olim sunt contra vulgarem numerandi modum, uti alias a nobis dictum est etiam adversus Quesnellum (7). Quoad vero mentionem urbis Romae, tametsi vulgare non sit legere in fine epistolarum Pontificum Romanorum veterum nomina urbium aut locorum, e quibus scriptae sunt, non destituimur tamen exemplis & auctoritatibus, ut probemus, mentionem Romae factam in calce epistolarum ab illis scriptarum, quamvis Quesnellus ingenue fateatur, non

(5) S. Gregor. lib. 2. Indict. 11. ep. 29.
(6) Epist. 9. in edit. Rigaltii.
(7) Notae ad Capitularia pag. 1252.

non meminisse se unquam legere epistolam alicuius Romani Pontificis Romae datam. Epistola quippe Hormisdae ad Anastasium Imperatorem missa per Theopompum & Severianum data notatur Romae. Item epistola Ioannis II. ad Iustinianum Augustum. Denique epistolam XII. libri quinti & epistolam LI. libri decimi sancti Gregorii datas esse Romae, adnotatum est in earum calce. Ex quo necessario consequitur, aut Quesnellum non legisse omnes epistolas veterum Pontificum Romanorum, vel certe gravem memoriae lapsum eum incurrisse.

Facessant ergo coniecturae eius & criminationes adversus epistolam Siricii Conciliumque Teleptense, quae testimonio Ferrandi fulciuntur, Ferrandi, inquam, vetustissimi doctissimique scriptoris, & qui melius sciebat, quid ipse legisset in Conciliis Africanis, quam Quesnellus sciat, quid in breviatione Ferrandi sit emendandum, si tamen illic aliquid emendandum est. Nam praeterea, etiamsi constaret, plurima illic menda esse, non ideo omnia repudianda essent, quia quaedam male posita essent per inscitiam aut incuriam librariorum. Nulliusne porro momenti apud eruditas mentes erit ille consensus decem locorum, in quibus diserte semper scriptum est *Zellensis*, numquam *Telensis*? An omnis auctoritas abiudicabitur locis quinque, ubi epistola Siricii lecta refertur in Concilio Zellensi ob solam rationem, quia Quesnellus contendit, eam esse suppositam? Necesse enim est, ut fateatur, illam fuisse in rerum natura ante tempora Ferrandi, quum ille eam citet quinquies. Nullus quippe verecundae frontis homo dicet, loca illa falso assuta fuisse breviationi Ferrandi, qui sciverit, ea haberi in antiquissimis codicibus scriptis ante multa saecula, quam Quesnellus moveret controversiam de veritate aut falsitate istius epistolae. Trecensis enim codex est annorum saltem octingentorum, Corbeiensis vero ante mille annos scriptus fuisse videtur. Vterque autem habet ubique mentionem epistolae Siricii. Adversus quam auctoritatem ut praescribere possit Quesnellus, necesse est, ut unum saltem vetus breviationis illius exemplar ostendat, in quo nulla epistolae Siricii mentio reperiatur. Alioqui nos, explosa novitate, retinebimus antiquitatem.

Qui dicit, quae vult, audiet, quae non vult.

STE-

STEPHANI BALVZII

PRAEFATIO AD LECTOREM

de duobus sequentibus opusculis.

VO tempore secunda harum dissertationum editio prodiit, in quibus copiosa & accurata instituta disputatio est de Chorepiscopis, occurrit mihi Hrabani Mauri Abbatis tum Fuldensis, sed Moguntinensis dein Archiepiscopi, libellus, ut ipse vocat, seu epistola ad Drogonem Episcopum Metensem de eodem argumento in vetustissimo codice MS. bibliothecae regiae. Excitata erat saeculo illo gravis & ingens inter Gallos nostros controversia de Chorepiscopis, utrumne in Episcoporum gradu, an vero in Presbyterorum tantum ordine conlocandi essent, liceretne porro illis Presbyteros & sequentium ordinum clericos ordinare, chrisma conficere, pueros consignare seu confirmare, Ecclesias & altaria consecrare, benedictiones sanctimonialium peragere, ac benedictionem populo dare in Missis publicis. Haec enim non licere Chorepiscopis, plerique contendebant, non solum e clero, sed etiam ex laicis irritaque esse, quaecumque ab illis circa ista praesumerentur. Divisis itaque ob istam contentionem animis, Carolus Magnus sapientissimus Princeps, ac divini humanique iuris callentissimus, quum intelligeret, & consuetudine veteri & synodica constitutione introductum esse, ut ad Apostolicam sedem referretur de maioribus caussis, id est, de quaestionibus arduis & difficilibus, quae in provinciis definiri non possent, suo & Ecclesiae Gallicanae nomine legatum super ea re misit ad Leonem Pontificem Romanum istius nominis tertium, ut eius responsis edoctus gravissimae concertationi finem imponeret. Is legatus fuit Arno Iuvavensis sive Saltzburgensis Archiepiscopus, vir magni per eas tempestates nominis, & qui praecipua apud Principem gratia flagrabat. Respondit Leo per Arnonem, minime ambiguam esse quaestionem, multis quippe illam canonibus Conciliorum decretisque Pontificum Romanorum fuisse definitam, irrita esse, quaecumque de episcopali ministerio Chorepiscopi praesumserant, ipsos vero in exsilium pellendos. Hoc Leonis responsum promtis animis amplexi sunt Episcopi Gallicani in Concilio Ratisbonensi, ea tamen moderatione servata, ut, remissa exsilii poena, Chorepiscopis liceret agere in ordine Presbyterorum. Verum neque sic finita est illa contentio, quamplurimis videlicet Episcopis Chorepiscoporum caussae faventibus *pro sua quiete & voluptatibus*, ut acriter conqueritur Hincmarus, eamque ob caussam

ea

ea Chorepiscopos in suis dioecesibus agere permittentibus, quae solis Episcopis conveniunt; nimirum, ut, dum ipsi venationi, aucupationi, piscationi, & ceteris saeculi oblectamentis operam dabant, quod agi solitum a plerisque saeculi illius Episcopis, testatur Agobardus, Chorepiscopi vicem eorum in omni ministerio episcopali supplerent, & omnino ipsos fasce levarent episcopali, ita, ut de Pontificis tenore summi illi insignia sumerent, isti laborem, ut Apollinaris Sidonii verbis utamur. Itaque passim post Caroli Magni tempora videmus adhuc Chorepiscopos variis in locis fuisse retentos, fato quodam legum ac canonum, ut negligantur etiam ab iis ipsis, quorum aevo & quorum caussa fuere conditi, ut multis exemplis probari posset. Fatendum tamen est, plurimos Episcopos observasse constitutiones, quae regnante Carolo latae fuerant adversus Chorepiscopos, quos in ordinem Presbyterorum redigebant. Vnde factum est, ut hoc quoque obiter dicam, ut, quum Ado Viennensis in Chronico suo loqueretur de Salviano Presbytero Massiliensi, deque libro eius ad Claudianum, quem vulgatae Gennadii editiones vocant Episcopum Viennensem, quum dicere debuissent Chorepiscopum, de eo, inquam, agens Ado Claudianum illum non Chorepiscopum, ut antea assolebat, sed Presbyterum iuxta modum loquendi, saeculo illo in pluribus locis usurpatum, vocarit. *Scripsit*, inquit, *ad Claudianum Presbyterum Viennensem librum unum expositionis extremae partis in Ecclesiastem*. Inde etiam factum, ut in pervetusto codice MS. bibliothecae regiae, qui fuit clarissimi viri Claudii Puteani, apud Gennadium Claudianus ille hoc loco neque Episcopus dicatur, ut in vulgatis editionibus & in reliquis codicibus MSS. quos multos mihi videre contigit, neque item Chorepiscopus, sed Presbyter. Quod evincit, necessariam esse emendationem, quam illustrissimus Archiepiscopus huic Gennadii loco adhibet in libro tertio de Concordia, ubi asserit, legendum esse *Chorepiscopum*, non vero *Episcopum*.

Hunc Chorepiscoporum contemtum aegre ferens Hrabanus, illorum caussam suscepit defendendam in opusculo ea de re scripto, quod nunc damus, redarguens asperioribus verbis illorum Episcoporum superbiam, tamquam inviderent Chorepiscopis omnemque ecclesiasticum honorem in se trahere studerent; id quod procul esse ait ab humilitate, quam Christus docuit discipulos suos, & quam Apostoli exemplo suo commendaverunt. Itaque auctoritate Ancyrani Concilii & Antiocheni probat, licere Chorepiscopis cum consensu sive praecepto propriorum Episcoporum ea agere, quae solis Episcopis convenire pronuntiat Hincmarus, nimirum ordinationes Presbyterorum & Diaconorum & cetera, de quibus supra diximus; insuperhabito synodi Gallicanae iudicio & responso Leonis, tamquam contrariis antiquae disciplinae ecclesiasticae, adeoque ne regularum quidem nomine dignis. Vnde & auda-

audacter ait, eorum sententiam, qui Chorepiscopos ad Presbyterorum officia demittebant, esse contrariam antiquis moribus & novis; antiquis moribus, quoniam antiquitus mos erat, ut illi vicem Episcoporum supplerent in omni ministerio ecclesiastico; novis vero, quia etiam extremis Ludovici Pii temporibus, quum haec scriberet Hrabanus, Chorepiscopis omnia Episcoporum officia incumbebant in multis regionibus. Neque enim existimandum est Hrabano, qui discipulus Alcuini fuit, ignotam fuisse contentionem, quae de ea re fuit aevo Caroli; adeoque, quum Episcoporum illorum superbiam taxat, intelligere debemus, ipsum prudenter dissimulasse eam historiam, ut rem integram ad consuetudinem referret, quae in plerisque locum supplet legum ac canonum, immo persaepe leges & canones abrogat propria auctoritate, quemadmodum in plerisque disciplinae capitibus contigit sub imperio Ludovicii Pii.

In eodem codice regio exstat aliud eiusdem Hrabani opusculum de reverentia filiorum erga patres & subditorum erga Reges, scriptum occasione infandi belli quod a Lothario fratribusque eius susceptum est anno DCCCXXXIII. adversus Ludovicum Pium; quem eo usque adflixit illa calamitas, ut, quum generalem de peccatis suis confessionem per vim edidisset in praedatoria synodo Compendiensi, Episcoporum iudicio poenitentiae publicae addictus & omnibus imperialibus ornamentis exutus, Lotharii deinde iussu in custodiam traditus sit. Adversus hoc facinus merito insurgit Hrabanus, atque illos, qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifeste argui non possunt, neque damnandos esse, neque iudicandos, pronuntiat. Tum probat, non decere filios, quum heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare, sed exspectandum esse patris obitum ut filii possint succedere. Quod adversus tres Ludovici filios, sed praecipue adversus Lotharium dictum esse, nullus est dubitandi locus. In fine tamen Hrabanus Ludovicum hortatur ad clementiam, & ut filium poenitentem recipiat, nimirum Ludovicum Regem Germaniae, quem serio poenitebat pessimi facinoris, adeo, ut eo tempore, quo pater in custodia attinebatur, legatos in Aquitaniam miserit ad Pipinum fratrem, oratum, ut se adiuvaret ad vindicandum patrem in libertatem, ut scriptum est in vita Ludovici Pii & in annalibus Bertinianis.

Vtriusque istorum opusculorum mentionem facit Rudolfus monachus in vita Hrabani his verbis: *Sunt quoque alia opuscula eius, quae ad interrogata diversorum ei respondere necessarium fuit: quorum unum est de Chorepiscoporum ordinatione, super quo ad Drugonem Archiepiscopum scripsit librum unum.* Et paullo post: *Cui* (id est, Ludovico Pio Imperatori) *& misit epistolam consolatoriam post calamitatem, quae ei accidit ex parte filiorum suorum & optimatum; in* *qua*

qua ex divinis testimoniis ostendit; quod falsum iudicium non potest recte condemnare innocentem; in qua etiam novissime provocat eum ad indulgentiam in se commissorum. Post editam epistolam illam consolatoriam scripsit, eiusdem Imperatoris rogatu, aliud opusculum de honore parentibus & summis potestatibus exhibendo, & de vita christianorum. Sic enim subiungit idem Rudolfus: *Postea hortatu eiusdem fecit collectarium unum de sententiis divinorum librorum; in quo primum testimoniis divinis probavit observandum esse honorem parentum & subiectionem potestati a Deo ordinatae, deinde de diversis speciebus virtutum, & e contrario vitiorum, testimonia de auctoritate divina in eodem opere subiunxit, demonstrans, qualiter cuicumque ordini in Ecclesia Deo militandum sit, quod opus XL. capitulis consummavit.* Hoc opusculum, quod miror omissum esse in editione operum Hrabani, editum est Antuerpiae a Wolfgango Lazio cum fragmentis Caroli Magni de veteribus Ecclesiae ritibus anno MDL.

Haec igitur Hrabani opuscula placuit rursum edere in hac tertia istarum dissertationum editione, ut ex iis illustrari possint, quae de Chorepiscopis & de dissidio illo Ludovici Pii ac filiorum eius edisserit illustrissimus Archiepiscopus. His tu fruere, lector, & vale. Admonendum tamen te existimavi, librum de Chorepiscopis editum postea fuisse in tomo VIII. Conciliorum editionis Labbeanae pag. 1852. emendatum porro a me esse collatione facta cum editione Labbeana.

HRABANI MAVRI

L I B E R

DE CHOREPISCOPIS

Et dignitate atque officio eorum.

Ad Drogonem Epiſcopum Metenſem.

Rugoni ſummo Pontifici Hrabanus famulus Chriſti ſalutem. Poſtquam per nos tranſeuntes abiſtis, cogitavi mecum de hoc, quod mihi praeſentialiter retuliſtis, qualiter quidam ex (*) Occidentalibus Epiſcopis ſenſerint de Chorepiſcoporum ordine, & quod quidam eorum reordinarent illos, qui temporibus anteceſſorum ſuorum ab Chorepiſcopis ordinati ſunt, Presbyteros atque Diaconos nec non & Eccleſias ab eis ſimiliter conſecratas, proſanantes omnem ſanctificationem priſtinam quaſi non legitimam, quam tamen cum conſenſu atque praecepto Epiſcoporum ſuorum ipſi Chorepiſcopi perpetraverunt. Vnde & ſchiſmata in Eccleſia Dei oriuntur, quum rectores populi Dei in doctrina ſua ab invicem diſcrepant; alii dicentes licere Chorepiſcopis cum conſenſu atque praecepto maiorum ſuorum, hoc eſt, praeſulum civitatum, ſub quibus ipſi degunt, manus baptizatis imponere, ut accipiant Spiritum ſanctum, Presbyteroſque atque Diaconos, nec non & ceteros gradus Eccleſiae ordinare; alii vero affirmantes, nullo modo eis hoc miniſterium competere, ſed tantum illis Epiſcopis, qui urbibus praeſunt. Ex quo videlicet excitantur ſectae, invidiae, irae, rixae, aemulationes, diſſenſiones, contentiones; per quae multi de populo videntes magiſtrorum diſſenſionem, non mediocriter ſcandalizantur. Non enim huiuſmodi litigatores illam concordiam Apoſtolicam ſequuntur, de qua Philippenſes Paulus obſecrat, dicens (1): *Si qua ergo conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, eamdem caritatem habentes, unanimes, id ipſum ſentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi invicem*

(*) Occidentalium nomine Hrabanus intelligit eos Epiſcopos, qui inter Rhenum & Alpes, Pyrenaeos montes, Oceanum, & mare mediterraneum conſtituti erant. Hanc enim imperii partem, addita etiam Catalonia, Franciam Occidentalem tum vocabant.

(1) *Philipp.* 2.

vicem arbitrantes, non, quae sua sunt, singuli considerantes, sed ea, quae aliorum sunt. Vnde & ipse volens iuniores suos auditoribus commendare, & non despectos sed acceptabiles reddere, Corinthios per epistolam suam admonet, dicens (2): *Rogo ergo vos, fratres, imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus carissimus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciat vias meas, quae sunt in Christo Iesu, sicut ubique & in omni Ecclesia doceo.* Et rursum (3): *Si autem,* inquit, *venerit Timotheus, videte, ut sine timore sit apud vos. Opus enim Domini operatur sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat, deducite illum in pace, ut veniat ad me. Exspecto enim illum cum fratribus.* Philippensibus quoque de eodem Timotheo ita scripsit dicens (4): *Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim, quae sua sunt, quaerunt, non, quae sunt Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscite, quoniam sicut patri filius mecum servivit in evangelio.* Nam & praeceptum humilitatis ut daret, ab ipsa veritate sumsit, quae in evangelio discipulos de primatu contendentes instruxit dicens (5): *Reges gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui praecessor est, sicut ministrator* (6). Et suo exemplo eos confirmans sequitur dicens (7): *Ego autem in medio vestri sum, sicut qui ministrat. Filius enim hominis non venit ministrari, sed ministrare & dare animam suam redemtionem pro multis.*

Habebant enim ipsi Apostoli adiutores in praedicatione Evangelii Christi, qui etiam ordinationes fecerunt ex praeceptis eorum. Vnde legitur in codice, quem Damasus Papa de Episcopis Romanae Ecclesiae petente Hieronymo Presbytero conscripsit, quod Linus & Cletus ex praecepto beati Petri ordinationes Presbyterorum fecerint; quum tamen post passionem Petri, non illi, sed Clemens in honorem cathedrae successerit, ipso eidem tradente principe Apostolorum, sicut epistola eiusdem Clementis scripta ex mandato Petri ad Iacobum fratrem Domini testatur. Hinc reor, quod usus Chorepiscoporum primam originem sumserit & hactenus in Ecclesia catholica retineatur, ut ipsi Chorepiscopi a propriis Episcopis suis ordinati, iuxta praeceptum eorum Diaconos & Presbyteros ac ceteros gradus ordinent, atque reliqua officia sacerdotalis officii peragant. Vnde miror, quomodo isti, qui hanc contentionem movent, ordinem Chorepiscoporum tantum despiciant, ut pene eis nihil amplius dignitate Presbyterorum tribuant, quum hoc nec novorum nec antiquorum nec etiam ipsis Apostolorum dogmatibus consuetudinibusque conveniat, sed in sensu simul

(2) 1. Cor. 4.
(3) 1. Cor. 16.
(4) Philipp. 2.
(5) Luc. 22.
(6) Ibid.
(7) Matth. 20.

simul ac dogmate dissentiat. Claret enim hoc, quod in his non ratio & humilitas, sed invidia atque superbia dominentur, ita ut, despectis cooperatoribus suis, ipsi soli potentes ac sanctificatione pollentes videri appetant, & hoc, quod sancti patres propter concordiam & unionem singulis dignitatibus conscripserunt, ipsi magis damnationem noxiam, quam discretam dispositionem esse, putent.

Praecipiunt enim sacri canones, qualiter unusquisque ordo mensuram suam custodiat a minimo usque ad maximum, & minor gradus maiori semper subditus fiat; ita ut Diaconi absque Episcopo vel Presbytero baptizare non praesumant, nisi, praedictis fortassis officiis longius constitutis, necessitas extrema compellat, & ut gratiam sacrae communionis post Presbyteros accipiant, aut Episcopo aut Presbytero porrigente; sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat, nec etiam coram Presbytero sedere audeant, sed iussione Presbyteri sedeant. Similiter quoque mandant, ut Diaconis honor exhibeatur ab obsequentibus, id est, Subdiaconis & omnibus clericis. De Presbyteris vero in decretis Gelasii Papae ita scriptum est (8): *Nec minus etiam Presbyteros contra suum modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, nec conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendae sibimet arripere facultatem; non praesente quolibet antistite, nisi fortasse iubeantur, vel orationis, vel actionis sacrae suppetere sibi praesumant esse licentiam; neque sub eius aspectu, nisi iubeantur, aut sedere praesumant, aut venerabilia tractare mysteria; nec sibi meminerint, ulla ratione concedi sine summo Pontifice Subdiaconum vel Acolythum ius habere faciendi; nec prorsus dubitent, si quidquam ad episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverint exsequendum, continuo se presbyterii dignitate & sacra communione privari.*

De Chorepiscopis autem in Ancyrano Concilio ita scriptum est (9): *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed nec Presbyteros civitatis, sine praecepto Episcopi vel litteris in unaquaque parochia.* Adtende, quod non dicit, Chorepiscopis non licere penitus Diaconos aut Presbyteros ordinare, sed non aliter licere, nisi ex praecepto Episcopi sui vel litteris in unaquaque parochia.

Item in Antiocheno Concilio sic legitur (10): *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctae synodo placuit, ut modum proprium recognoscant, & gubernent subiectas sibi Ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint. Ordinent etiam Lectores & Subdiaconos atque Exorcistas. Quibus promotio-*

(8) *Decreta Gelasii cap. 6.*
(9) *Concil. Ancyr. cap. 12.*
(10) *Concil. Antioch. c. 10.*

tiones istae sufficiant. Nec Presbyterum vero nec Diaconum audeant ordinare praeter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione est subiectus.

Quum autem Chorepiscopos manus impositionem Episcoporum percipere dicit, & quod sicut Episcopi consecrati sint, cur cum consensu Episcoporum, quibus subiecti sunt, consecrationes sacrorum ordinum eis facere non licet & cum chrismate sacro fideles consignare? Vanum est enim, quemquam consecrationem episcopalem habere, si ministerium Episcopi ei non licet agere. Ad quid ergo invocatur Spiritus sanctus ab Episcopo ordinatore, ut sanctificationem personae ordinandae tribuat, si ipse invocator & ordinator post consecrationem, quam rite peregit, mox reprehenderit? Numquid Deum inridet, cuius donum poscit, quum postea ipsum donum spreverit? Numquid haec calumnia, qua Domini sanctificationem inludit, ad ipsum auctorem sanctificationis pertingit? Planum est ergo, quod in Spiritu sancto per verbum Dei omnis sanctificatio adimpletur. Et quare non pertimescit blasphemare & derogare Spiritus sancti potentiae, quum scriptum sit (11): *Qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in futuro.* Vnde Petrus Apostolus in actibus Apostolorum, quum Cornelium centurionem & eos, qui secum erant, videret accepisse gratiam Spiritus sancti, Iudaeos contra se altercantes pro eo, quod ad gentes introiret & manducaret cum illis, tali responso refutat dicens (12): *Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum, ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo gentibus Deus poenitentiam ad vitam dedit.*

Quem ergo Deus dono Spiritus sui honorat, non est rectum, ut ab hominibus dehonestetur: nec debet quisquam pro calumnia deputare, quod divina dispositione constat ordinatum esse. Quae enim sunt, a Deo ordinata sunt. Proinde nec inferioribus Episcopis dignitas proprii gradus tollitur, quum Metropolitano totius provinciae cura delegatur. Nam sine eo in provincia Episcopum ordinare, nec generale Concilium convocare, nec quidquam aliud ceteris Episcopis licet in provincia agere, nisi quantum constat ad singulorum parochias & episcopatus pertinere. Si enim in Episcoporum ordine Chorepiscopos non liceret habere, nullatenus inter trecentos decem & octo patres, qui in Nicaeno Concilio adfuerunt, adnumerarentur, in quorum catalogo amplius, quam duodecim Chorepiscopi inserti sunt; ubi nullus Presbyterorum vel Diaconorum in numero praefinito patrum, sed

(11) *Matt.* 12. (12) *Actor.* 11.

sed solummodo Metropolitani & Episcopi atque Chorepiscopi nominatim recensiti inveniuntur.

Ad quid enim Episcopus cuiuslibet civitatis Chorepiscopum sibi vult ac decernit ordinare, si ipsam ordinationem suam nullam efficaciam arbitratur habere? Dicit enim Apostolus (13): *Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Hanc quidem sententiam non ad ciborum solummodo qualitatem & differentiam discernendam, sed ad omnem ambiguitatem & duplicitatem tollendam, prolatam esse intelligimus; ut non simus parvuli fluctuantes in omni vento doctrinae, sed sani & stabiles in fide & firmi in Apostolica doctrina (14). Vir enim duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. Et qui haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur & circumfertur (15). Non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Ait enim ipsa veritas in evangelio (16). *Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & veniet vobis.* Omnia enim possibilia sunt credenti. Quia fides vera recte credentem salvat, & iustus in fide sua vivit (17), illa videlicet, quae per dilectionem operatur.

Hoc enim sanctorum patrum prudentia posteris suis praevidit, & sacra canonum auctoritas instituit, ut dissensio & schismata in Ecclesia Dei non fierent, sed magis unitas & concordia pacis inibi praevaleret; & ideo cuique ordini iuxta mensuram suam officium delegavit, ut per studium humilitatis & dilectionis pax Christiana & concordia in populo Dei perseveraret. De quo & ipsa veritas, discipulos suos ad imitationem sui provocans, ait (18). *Tollite iugum meum super vos & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suave est, & onus meum leve est.* Hoc iugum per caritatem fideles sociat, non per contentionem dissipat; hocque onus non opprimit se portantem per ponderis gravitudinem, sed magis sublevat ac sustentat per solatii conlationem.

Nihil ergo iuvat reprehensores hos & vaniloquos magistros, quod ad defensionem erroris sui illud de actibus Apostolorum sumere nituntur, quod Petrus & Ioannes missi sint ab Apostolis de Hierosolymis in Samariam, ut imponerent manus illis, qui a Philippo baptizabantur, quatenus acciperent Spiritum sanctum; quoniam aliter hoc fieri non decebat, quam ut Apostoli implerent & perficerent ea, quae a ministro eorum bene coepta fuerant. Non enim Philippus hic unus de duodecim, sed unus de septem Diaconibus erat, qui ab Apostolis paullo ante ordinati sunt, qui & in catalogo septem Levitarum primus

(13) *Rom.* 14.
(14) *Ephes.* 4.
(15) *Iacob.* 1.
(16) *Marc.* 11.
(17) *Rom.* 1.
(18) *Matth.* 11.

mus post Stephanum ante alios adnumeratus est. Vnde post Stephani necem statim ad Philippi actus explicandos scriptor historiae videtur transire, ita dicens (19): *Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Hierosolymis; & omnes dispersi sunt per regiones Iudaeae & Samariae, praeter Apostolos. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super illum. Saulus vero devastabat Ecclesiam, per domos intrans; & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. Igitur, qui dispersi erant, pertransibant evangelizantes verbum Dei. Philippus autem descendens in civitatem Samariae, praedicabat illis Christum. Intendebant autem turbae his, quae a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa, quae faciebat. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant. Multi autem paralytici & claudi curati sunt. Factum est autem magnum gaudium in illa civitate.* Et non multo post. *Quum autem*, inquit, *audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quempiam illorum supervenerat; sed baptizati tantum erant in nomine Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Idem etiam Philippus baptizavit eunuchum Candacis Reginae Aethiopum, sicut consequenter narratur. Et post discessum eius pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Caesaream. De quo Lucas alibi mentionem facit, quum transitum Paulli ad Hierusalem enumerasset, ita dicens (20): *Alia autem die profecti venimus Caesaream; & intrantes domum Philippi Evangelistae, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. Huic autem erant filiae quatuor prophetantes.*

Vnde apparet, quod iste Philippus non fuit Episcopus, neque Chorepiscopus, sed tantum Diaconus & Evangelista. Si enim Chorepiscopus esset, nequaquam scriptor historiae hoc tacuisset. Necdum enim Apostoli ab invicem discesserant, ut in singulis provinciis sive civitatibus Episcopos aut Chorepiscopos ordinarent; sed in Hierosolymis tantum manentes praedicabant verbum Dei, donec Spiritus sancti dispositione cogente ad praedicandum gentibus per orbem directi sunt; sicque omnis ordo ecclesiasticus in singulis locis iuxta eorum dispensationem distributus hactenus in ecclesia catholica servatur. Et sicut una fides, unum baptisma, una religio a Christianis in toto orbe tenetur, ita unius eiusdemque Spiritus sancti distributione pax & concordia in electis Dei ubique firmiter corroboratur, omnisque discordia procul pellitur; quoniam, iuxta Apostolum, quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei; qui autem Spiritum Christi non habet, hic non

(19) *Act.* 8.

(20) *Actor.* 21.

non est eius. Unde idem doctor gentium nos admonet dicens (21): *Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae.*

Convenit autem quibusque fidelibus & membris corporis Christi, ut honore se invicem praeveniant, alterutrum se sufferant; ne, contra Apostolum, efficiantur inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes; sed magis unanimes omnes sint in oratione, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, humiles, & nihil agant per contentionem; quia non est dissensionis Deus, sed pacis (22). Haec enim tantummodo nobis contendendi regula ex praecepto dominico conceditur, ut contendamus per angustam portam intrare & arctam viam incedere, quae ducit ad vitam, non latam & spatiosam, quae ducit ad mortem. Si enim bonae devotionis & mansuetudinis indicia per humilitatis atque obedientiae praebemus officia, veri imitatores Dei effecti, Christi Domini sequemur exempla: qui, quum adhuc peccatores essemus, pro impiis servis mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu (23): qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem per evangelium. Excelsus inter angelos, humilis inter homines, ministrare voluit, non ministrari. Unde in coena mystica discipulorum pedes lavit, & linteo, quo erat praecinctus, tersit, peccatores in convivium recepit, & cum publicanis & peccatoribus manducavit, peccatricem mulierem ad se accedere permisit, & lavare lacrymis ac tergere capillis pedes suos consensit, nihil veritus Pharisaeorum superstitiosam reprehensionem. Propter quod iniustis querimoniis eorum ita respondit dicens (24): *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Et item (25): *Non veni vocare iustos, sed peccatores.* Et alibi (26): *Filius*, inquit, *hominis venit salvare, quod perierat.* Et rursum (27): *Non enim venit filius hominis, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.*

At contra, si despectis ceteris fratribus nostris atque conservis in sublime volumus extolli, ac soli potentes & gloriosi cupimus ab hominibus videri, sine dubio illius imitamur iactantiam, qui despectis ceteris sanctis angelorum turmis, ad similitudinem Dei non per humilitatem, sed per iactantiam voluit sublimari, quum dixit (28): *Ascendam in caelum super altitudinem nubium, & ponam thronum* meum

(21) *Ephes.* 4.
(22) *Matth.* 7.
(23) 1. *Petr.* 5.
(24) *Luc.* 7.
(25) *Matth.* 9.
(26) *Matth.* 18.
(27) *Ioan.* 3.
(28) *Isa.* 14.

meum ad aquilonem, & ero similis altissimo. Vnde merito de sublimitate angelica proiectus in inferni tartarum draco perfidus traxit secum tertiam partem siderum: ubi & nos, si eius sequimur vecordiam, propter mentis nostrae superbiam a sanctorum societate expulsi, poenas gehennae cum illo luemus aeternas.

Quomodo autem tam praelatis quam etiam subditis agendum sit, Ecclesiae pastor Petrus in epistola sua ostendendo commonet dicens (29): *Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & eius, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator, pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo; ut, quum apparuerit princeps pastorum, percipiatis immarcescibilem gloriae coronam. Similiter adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate; quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Quapropter necessarium mihi videtur, ut omnes humiliemur nos sub potenti manu Dei, quatenus ipse nos exaltet in tempore visitationis & quisquis in maiore dignitate ex electione divina se positum agnoscit, commilitones suos ac comministros omni honore dignos arbitretur, & ex mutua dilectione locum eis praebeat proficiendi ac bene operandi; quia venient dies, quando non honoris dignitas, sed bonorum operum a nobis requirentur actiones. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis. Et tunc reddet unicuique secundum opera eius. Omnes simul stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Qui autem inferioris gradus est, non maiora & quae ad se non pertinent per elationem appetens tentet; sed contentus sit officio, quod sibi divina ordinatio voluit conferre; & ita rite credendo, ac recte docendo, beneque operando, quotidie in Domino proficiat, ut ministerii sui bonum praemium consequatur. Qui enim bene ministraverit, gradum sibi bonum adquirit. Vnde ipsa veritas ait (30): *Qui mihi ministrat, me sequatur; & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus, qui est in caelis.* Et alibi: *Volo*, inquit, *Pater, ut ubi sum ego, ibi sit & minister meus.*

Grandis honor est, Christi ministrum esse. Vnde & grande praemium bene ministrantem sequitur, ita, ut cum Christo & sanctis Angelis eius in caelesti beatitudine sine fine laetetur. Atque ideo non convenit servis Christi contendere de sublimitate honoris, sed magis certare de utilitate sanae praedicationis & assiduitate bonae operationis; ut populus Christi audiat ex ore eorum verbum rectae fidei, & vi-

(29) 1. *Petr.* 5. (30) *Ioan.* 12.

videat in actibus eorum bonum exemplum per humilitatis indicium; quia iuxta veritatis sententiam omnis, qui se exaltaverit, humiliabitur, & qui se humiliaverit, exaltabitur (31).

Qui enim gradum honoris in Ecclesia Christi acceperunt, quomodo vivere & quid agere debeant, audiant ipsum Dominum ostendentem atque praecipientem. *Sint*, inquit (32), *lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus; & vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis; ut, quum venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei.* Et quale eos praemium taliter facientes in futuro sequatur, mox subiungit dicens: *Beati servi illi, quos, quum venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod praecinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Et paullo post: *Quis putas est*, inquit, *fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem, quum venerit dominus suus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quia super omnia, quae possidet, constituet illum.* Non enim pigris & hebetibus doctoribus & de primatu huius mundi atque divitiis certantibus tale praemium promittitur, sed bene laborantibus & digne Deo servientibus. Non est enim aequum, ut conlatio sacri ordinis servis Christi fiat caussa elationis & terrenae voluptatis; quia nec in ipsius magistri nec in discipulorum eius dictis sive exemplis aliquid huiusmodi reperiunt.

Quomodo autem de Christi moribus nos instruat Paullus Apostolus, audiamus (33): *Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu; qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur caelestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hic ergo discipulis suis praecepit dicens (34). *Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Haec omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quaerite autem primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adiicientur vobis. Qui non renuntiaverit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus* (35). *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me* (36). *Qui enim vo-*

(31) *Matth.* 23.
(32) *Luc.* 12.
(33) *Philipp.* 2.
(34) *Matth.* 6.
(35) *Luc.* 14.
(36) *Matth.* 16.

voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? & cetera.

Hinc & Petrus exhortans fideles in epistola sua ait (37): *Succincti lumbos mentis vestrae, sobrii, perfecte sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam in revelatione Iesu Christi, quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis; sed secundum eum, qui vocavit vos sanctum, & ipsi sancti in omni conversatione estote: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* De quo & Ioannes ait (38): *Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas patris in eo; quoniam omne, quod in mundo est, concupiscentia carnis & concupiscentia oculorum est & superbia vitae, quae non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Domini, manet in aeternum.* Hinc & Paullus ait (39): *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis eius; sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma iustitiae Deo.* Et iterum: *Carnis*, inquit (40), *curam ne feceritis in desideriis.* Et rursum (41): *Non ergo amplius invicem iudicemus; sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum.* Et item (42). *Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non vobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem.*

Si autem secundum huiusmodi doctrinam conformemus nos exemplis obedientiae, humilitatis, & mansuetudinis Christi, considerantes singuli, non quod nobis, sed quod aliis utile est, nec cupiditatibus istius mundi atque illecebris voluptatum operam damus, nulla erit inter nos contentio de sublimitate honoris & inani iactantia terrenae potestatis, nec conflictus nequam de quaestu nefando praesentis saeculi; sed erit firma pax & concordia inter nos, exercebiturque unanimiter cultus pietatis, & religio sancta & immaculata coram Deo & Salvatore nostro sine reprehensione custodietur. Et ita omnia membra corporis Christi erunt in pace, exspectantes supernam gloriam in revelatione Domini nostri Iesu Christi, quem, quum non videmus, diligimus, in quem nunc quoque non videntes credimus, & exsultando speramus, quod in adventu eius percipiamus finem fidei nostrae salutem animarum nostrarum.

Igitur quia ordo praeteritae narrationis vestrae & responsionis parvita-

Ffff 2

(37) 1. *Petr.* 1.
(38) 1. *Ioan.* 2.
(39) *Rom.* 6.
(40) *Rom.* 13.
(41) *Rom.* 14.
(42) *Rom.* 15.

tatis nostrae hoc exigebat, ut contra tam ineptum conflictum sacerdotum atque scandalum plebis aliqua de scripturis sacris atque orthodoxorum patrum sententiis excerperemus, quae ostenderent ac declarando manifestarent, quod servos Christi non oportet litigare, sed mansuetos esse ad omnes, docibiles, & patientes, fecimus, quod agendum esse censuimus, & in brevi libello haec omnia comprehendentes, sanctitati vestrae dirigere curavimus, petentes, ut, si dignum ducatis hunc relegere, ea, quae ibi recte posita sint, vestra auctoritate confirmetis; si qua autem reprehensione ibi digna videantur, ignorantem vestra prudentia instruatis; quatenus labor noster per omnia non inanis fiat, & studium doctrinae vestrae multiplici mercede ab omnium bonorum datore remuneretur.

Sanctitatem vestram omnipotentis Dei gratia in aeternum conservare dignetur, venerande Praesul, memorem nostri.

HRA-

HRABANI MAVRI

LIBER

DE REVERENTIA FILIORVM ERGA PATRES, & subditorum erga Reges.

OPVSCVLVM HRABANI MAVRI AD HLVDOVVICVM Imperatorem in XII. capitulis comprehensum.

Hos quoque bissenos fixit tibi, Caesar amate,
In scripto titulos, quos relegens teneas.
Illic repperies divinae dogmata legis,
Quae bona commendant, quaeve mala reprobant.
Iustitiae palmam tribuunt, hanc laude coronant,
Spernentes pellunt ac scelus omne procul.
Mentem humilem acceptant, detestanturque superbam:
Fas pie commendant, proiiciuntque nefas:
Iura superna docent patribus se subdere proles,
Non vinci a pravo, vincere sedque bono.
Victor Rex Christus faciat te vincere mundum,
Aeternae & pacis dona tibi tribuat.

De honore parentum & subiectione filiorum.

QVam placita fuerit omnipotenti Deo honorificatio parentum & subiectio filiorum, ipse, qui primum nasci fecit ex patribus filios, post- CAP. I.

postmodum legis edicto naturae ius hominibus ostendens, confirmavit, ut hoc cogantur divino facere imperio, quod debuit pietas suggerere affectu. Nam in Exodo, ubi Dominus decalogum legis populo suo tenendum edidit, post tria mandata, quae de sua cultura primum protulit, mox de humanae societatis foedere subiunxit, dicens (1): *Honora patrem tuum & matrem, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi*. In Levitico quoque idem Dominus ita praecepit (2). *Non facias*, inquit, *calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.* Item ipse in Deuteronomio sic ait (3): *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contemserit, apprehendent eum, & adducent ad seniores civitatis illius & ad portam iudicii, dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat & luxuriae atque conviviis. Lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur. Et auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.* Item in eodem libro, ubi de maledictionibus contra peccantes pronuntiandis per Levitas praeceptum est, ita legitur (4). *Maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem. Et dicet omnis populus: Amen*, In Proverbiis quoque Salomon ita ait (5): *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae. Stultus irridet patris sui disciplinam. Qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Qui affligit patrem & matrem, ignominiosus est & infelix*. Et alibi (6). *Qui maledicit*, inquit, *patri vel matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris, hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit*. Et in alio loco (7): *Vir fidelis multum laudabitur. Qui autem festinat ditari, non erit innocens*. Et paullo post (8): *Qui subtrahit aliquid de patre suo vel matre, & dicit: Hoc non est peccatum, particeps homicidae est. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suae, effodient eum corvi de torrentibus, & comedent eum filii aquilae* (9). In libro quoque Iesu filii Sirach ita scriptum est (10). *Qui honorat patrem, iucundabitur in filiis, & in die orationis suae exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore; & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Deum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui genuerunt. In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum,*

(1) *Exod.* 20.
(2) *Levit.* 19.
(3) *Deuteron.* 21.
(4) *Deuter.* 27.
(5) *Prov.* 1.
(6) *Prov.* 20.
(7) *Prov.* 28.
(8) *Ibid.*
(9) *Prov.* 30.
(10) *Eccl.* 3.

tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo, & benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui. Non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore. Filii suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius, & si defecerit sensus, veniam da; & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia aedificabitur tibi. In die tribulationis commemorabitur; sicut in sereno glacies, solventur tua peccata: quia malae famae est, qui relinquit patrem, & est maledictus a Deo, qui exasperat matrem. Et item (11). *Honora*, inquit, *patrem tuum, & gemitus matris tuae ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis, quomodo & illi tibi.* Ad domum vero Rechabitarum loquitur Dominus per Hieremiam, ita dicens (12). *Pro eo, quod obedistis praecepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis universa, quae praecipit vobis, propterea haec dicit Dominus Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus.* In Malachia quoque sic Dominus ait (13): *Filius honorat patrem, & servus dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et si ego Dominus sum, ubi est timor meus?* Hinc & in evangelio ipsa veritas ad Pharisaeos ait (14): *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: &: Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Et item alibi ad Iudaeos ait (15): *Ego honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me*: Item alibi (16): *Non veni*, inquit, *facere voluntatem meam, sed eius, qui misit me, patris.* Paulus quoque in epistola sua ad Ephesios ait (17): *Filii, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longaevus super terram.* Item ad Colossenses (18): *Filii*, inquit, *obedite parentibus vestris per omnia. Hoc enim placitum est in Domino.* Petrus quoque similiter in epistola sua ammonet dicens (19): *Adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

De

(11) *Eccl.* 7.
(12) *Hier.* 35.
(13) *Malach.* 2.
(14) *Matth.* 15.
(15) *Ioan.* 8.
(16) *Ioan.* 6.
(17) *Ephes.* 6.
(18) *Colos.* 3.
(19) 1. *Petr.* 5.

De his, qui parentes suos vel maiores contemnendo despiciunt.

CAP. II. QVantum autem displiceat Deo dehonestatio parentum, exempla illa, quae inveniuntur in divinis libris, declarant. Nam quum post diluvium Noë plantasset vineam, & se vino inebriasset, nudatusque iacuisset in tabernaculo suo, medius trium filiorum eius, qui patris sui nuditatem conspiciens irriserat, maledictionem debitam in semine suo perceperat (1); ceteri vero filii eius, qui velaverunt obscoenitatem parentis, benedictione patris perpetuo sunt remunerati. Sic & ceteris Patriarchis displicuisse reperitur inaequalitas ac feritas morum sobolis suae & mansuetudo placita fuisse. Denique de Ismaël primo filiorum Abraham legitur, quod homo ferus esset, manusque eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & quod e regione universorum fratrum suorum figeret tabernacula (2). Sed in Isaac vocatum est parenti semen, cui benedixit Dominus, & pactum suum statuit illi in foedus sempiternum & semini eius post eum, quia per omnia patris sui obtemperavit voluntati (3). Huic nati sunt duo filii, Esau videlicet & Iacob: quorum primus erat rufus & in morem pellis hispidus; qui adultus factus est vir gnarus & homo agricola. Sequens autem frater eius vir erat simplex, habitabat in tabernaculis. Vnde & mater eum maxime diligebat; cui & paterna benedictio pleniter perveniebat, fratre eius seniore propter cupiditatem escae primogenitorum honorem perdente (4). Similiter & pater Iacob Ioseph filium suum minorem natu super omnes filios suos diligebat (5), quem scriptura mansuetissimum atque iustissimum esse testatur, qui patrem suum atque fratres pietate largissima fovebat ac nutriebat (6). Moyses igitur, qui constitutus est a Deo dux populi Israël, & cum Deo loquebatur, sicut homo loquitur ad amicum suum, numquid in minoribus eius praecipue praedicatur, quod homo fuerit mitissimus ultra omnes homines, qui morabantur in terra (7)? Iosue vero minister Moysi, quia per omnia fidelis & devotus atque obediens fuit domino suo, principatum populi Israël divino iudicio electus post Moysen accepit & feliciter usque ad finem perduxit (8). Sic & David, minimus inter fratres suos, ob hoc maxime Deo placuit & ad regni culmen pervenit, quia humilitatem, patientiam ac mansuetudinem maxime in minoribus suis servavit; de quo in psalmo scriptum est (9): *Memento, Domine, David & omnis*

(1) *Gen.* 9.
(2) *Gen.* 24.
(3) *Gen.* 21.
(4) *Gen.* 25.
(5) *Gen.* 37.
(6) *Gen.* 42.
(7) *Num.* 12.
(8) *Deuter.* 34.
(9) *Psal.* 131.

omnis mansuetudinis eius. Hinc & in Machabaeorum libro legitur (10): *David in sua misericordia consecutus est sedem regni in saecula.* Ananias, Azarias, Misaël in fide persistentes liberati sunt a flamma (11): Daniel in sua simplicitate ereptus est de ore leonum, & honoribus sublimatus, factus est in regnis inclitus. Sic videlicet omnes, qui speraverunt in Deum, & patienter eius adiutorium praestolabantur, nequaquam ab eo sunt deserti.

Quod regiae dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superborum disciplina coërcenda.

QVod autem regiae dignitati honor sit a subditis offerendus, & quod Deo displiceat contumacia subditorum, ostendit scriptura divina tam in sententiis, quam etiam in exemplis. Nam in Exodo scriptum est, (1): *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices.* Et in Deuteronomio (2): *Qui autem*, inquit, *superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferas malum de Israël; cunctusque populus audiens timebit, & nullus deinceps intumescet superbia.* Hinc & Samuel Propheta in libro Regum obedientiam ita laudavit dicens (3); *Melius est enim obedientia, quam victimae, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriae nolle adquiescere.* Vnde in Proverbiis scriptum est (4); *Time Dominum, fili mi, & Regem, & cum detractoribus ne commiscearis; quoniam repente consurget perditio eorum; & ruinam utriusque quis novit?* Et item (5): *Abominabiles Regi, qui agunt impie; quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas Regum, labia iusta. Qui recte loquitur, diligetur.* Denique in evangelio non solum parentes Iesu Regi terreno censum solvebant, sed etiam ipse Dominus pro se Imperatori tributum solvit, atque aliis idem facere praecepit dicens (6): *Reddite ergo, quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo.* Sic & Apostolica lectio obedientiam maioribus impendere nos docet. Nam Petrus in epistola sua scribit dicens (7): *Subiecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malorum, laudem vero bonorum.* Et paullo post: *Deum*, inquit, *timete, Regem honorificate.* Hinc & Doctor gentium ad Romanos scribens ait CAP. III.

(10) 1. *Mach.* 2.
(11) *Dan.* 5.
(1) *Exod.* 22.
(2) *Deuter.* 17.
(3) 1. *Reg.* 15.
(4) *Prov.* 24.
(5) *Prov.* 16.
(6) *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 22.
(7) 1. *Petr.* 2.

ait (8): *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi a Deo. Quae autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time. Non enim sine caussa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in ira ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa praestatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem.* Superbia ergo & seditio, contra Principes suos, quantum Deo displiceat, ostenditur in actibus Nebroth, qui primus tyrannidem exercuit, de quo scriptum est, quod robustus esset venator coram Domino (9), & in his, qui turrem aedificare conati sunt ad indicium superbiae suae, quorum Deus linguam confudit & destruxit opera (10), ita, ut dispergerentur ab invicem in universum orbem terrarum, necnon & in factis Chore, Dathan & Abiron, qui se elevaverunt & surrexerunt contra Moysen ducem populi, quos inaudito antea iudicio Dominus condemnavit (11), ita ut aperiens terra os suum deglutiret eos & omnia, quae ad illos pertinebant, descenderuntque viventes in infernum. Horum ergo casum atque ruinam pertimescens David unctus iam Rex non ausus est levare manum suam contra Saul Regem; sed viris illis, qui eum persuaserunt, ut Saul quasi sibi traditum in deserto Engaddi vel in deserto Ziph percuteret atque interimeret, respondit dicens (12): *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quoniam christus Domini est.* Et item (13): *Quis*, inquit, *extendit manum suam in christum Domini, & innocens erit? Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit, ut moriatur, aut in praelium descendens perierit, propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in christum Domini.* Vnde & illum iuvenem, qui se plaudebat quasi occiderit Saul, iussit interficere, dicens ad eum (14): *Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres christum Domini? Sanguis tuus sit super caput tuum. Os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini.* Idcirco liberavit Dominus David, & protegebat eum ab universis hostibus suis, eosque, qui insidiabantur animae eius, tradidit

(8) *Rom.* 13.
(9) *Gen.* 10.
(10) *Gen.* 11.
(11) *Num.* 16.
(12) 1. *Reg.* 24.
(13) 1. *Reg.* 26.
(14) 2. *Reg.* 1.

dit in potestatem ipsius (15); filium quoque eius Absalom, qui in superbiam elatus contra patrem seditionem suscitavit, necnon & tumultuantem Seba filium Bochri in ditionem suam redegit (16); quatenus cognoscerent omnes, qui fraudem contra dominos suos iniqui moliuntur, quod innocentia iusti validior est astutia malignorum.

Sed haec licet antiquitus facta veterum prodat historia, tamen huiuscemodi Christianis temporibus non desunt exempla. Nam tyranni, qui contra dominos legitimos subita insolentia se erexerant, non impuniti evaserant; sed iusto iudicio Dei damnati, poenas condignas luebant. Cuius rei indicia sunt bella famosissima gloriosissimi & fidelissimi Imperatoris Theodosii, quae gessit contra Maximum tyrannum Gratiani domini sui interfectorem fratrisque eius Valentiniani de regno expulsorem, quem sola fide maior, universa autem apparatus belli comparatione minor, sine dolo & sine controversia Theodosius clausit, cepit, occidit (17). Similiter & contra Arbogastem atque Eugenium infestissimos tyrannos, qui plurimas tam Romanorum quam etiam barbarorum contraxere copias ad invadendum regnum & subvertendum Principem; quos utique Christianissimus Imperator, potentia Dei non fiducia hominis fretus, magis orationibus quam armis subegit. Cui etiam miracula divinitus conlata palam favebant, ita ut turbo ventorum in ora hostium rueret, & spicula ab ipsis missa in se converteret, scutaque incidens ora eorum pectoraque graviter verberaret (18). Vnde Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastus vero sua se manu perculit. Sic & in Arcadii praedicti Theodosii Imperatoris filii temporibus filiique ipsius Theodosii iunioris Gildo Comes despiciens parvam aetatem memorati Theodosii, regnum sibi usurpare tentabat; quem contra Mascezel frater suus missus est: qui quum recenti caede filiorum suorum, quos Gildo frater eius dolo circumventos interfecit, turbatus esset, tamen magis in divinum auxilium quam in proprias vires confidens, secum sanctos servos Dei aliquot permotos precibus sumsit; cum his orationibus ieiunus psalmos dies noctesque continuans, sine bello victoriam meruit ac sine caede vindictam. Hoc modo denique quum contra hostium septuaginta millia militum in castris opponeret, sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensium ei per somnium apparere visus est, certisque indiciis victoriam praesagire. Vnde & confortatus in hostem circumfusum procedit; & quum ad eos, qui primi occurrerant, pia pacis verba iactaret, signiferum quemdam insolenter obsistentem & iam iamque pugnam excitantem gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso vulnere coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viso, reliquae cohortes deditionem iam fieri priorum aestimantes, certatim sese ad Ma-

(15) 2. *Reg.* 18.
(16) 2. *Reg.* 20.
(17) *Zosim. lib.* 4.
(18) *Rufinus lib.* 2. *cap.* 33.

Mascezelem signis tradidere. Unde conversi barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, defectu militum destituti, in diversa fugerunt. Gildo & ipse fugam molitus, arrepta navi in altum profectus, ac deinde revocatus in Africam est. Post aliquot autem dies strangulatus interiit. Inveniuntur etiam & his similia in aliorum Imperatorum vel Regum temporibus contigisse. Sed non necesse est coram scientissimis ac rerum omnium peritissimis plura replicare. Tantum haec commemorationis caussa posita sufficiant.

Quod non liceat filiis parentes suos de hereditate & possessione propria expellere, atque ab iis aliquid per vim seu fraudem auferre.

CAP. IV. NEc illud etiam praetereundum est, quod non decet filios, quum heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare; quia nec hoc divina auctoritas neque sanctorum patrum exempla probant atque consentiunt. Legimus ergo, quod David Rex iuberet Sadoch sacerdoti & Nathan Prophetae, ut ordinarent atque ungerent filium suum Salomonem in Regem super Israël, constitueritque eum super solium suum (1). Sed tamen non antea scriptum invenitur, confortatum esse Salomonem in regno suo, nisi post patris obitum. Tunc enim scriptura ita dicit (2): *Dormivit David cum patribus suis, & sepultus est in civitate David. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum eius nimis.* Sic & ceteri Reges semper post patris obitum successisse in regno patribus suis descripti sunt, licet aliqui eorum filios suos consortes regni praeelegerint; sicut Constantinus Imperator tres filios suos, Constantinum videlicet, Constantium & Constantem, in diversis orbis partibus Caesares constituit; & Theodosius Arcadium & Honorium participes regni sui esse voluit. Omnes tamen illi patribus suis subditi atque subiecti usque ad finem vitae eorum perseveraverunt: quia nulla lex, sive divina, seu etiam humana, laudat filios per rapinam vel fraudem parentes suos a sedibus suis & possessionibus eiicere; sed magis docet ac praecipit, cum reverentia & humilitate atque condigno obsequio a patribus futuram hereditatem promerendo sperare. Nam & hoc Dominus noster in evangelio docuit discipulos suos dicens (3). *Quicumque voluerit fieri inter vos maior, erit vester minister; & quicumque voluerit inter vos primus esse, erit omnium servus.* Et ut hoc suo exemplo probaret, subiunxit dicens. *Nam & filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemtionem pro multis.* Et alibi (4): *Non est*, inquit,

(1) 3. *Reg.* 1.
(2) 3. *Reg.* 2.
(3) *Marc.* 10.
(4) *Matth.* 10.

quit, *discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, & servus sicut dominus eius.* Apostolus quoque humilitatem Christi nobis praecipue commendavit dicens (5): *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui, quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.*

Quod malum avaritiae & cupiditatis maxime detestandum sit.

QVod autem abominabilis sit coram Deo, qui per avaritiam & cupiditatem terrenarum rerum ius propinquitatis negligit, ostendit Habacuc Propheta, dicens (1): *Vae, qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians, ut aspiciat nuditatem eius. Repletus est ignominia pro gloria.* Et item (2): *Vae*, inquit, *qui congregat avaritiam in malum domui suae, ut sit in excelso nidus eius, & liberari se putat de manu mali. Cogitasti domui tuae confusionem, concidisti populos multos, & peccavit anima tua.* Et iterum (3): *Vae*, ait, *qui aedificat civitatem in sanguinibus, & praeparat urbem in iniquitate.* Hinc & per Salomonem dicitur (4): *Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat, quod egestas superveniet ei.* Nam & in Ecclesiaste scriptum est (5): *Avaro nihil est scelestius, & nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua.* CAP. V.

De iustis iudiciis in omnibus rebus & personis observandis.

QVod autem iudicia iusta in omnibus servanda sint, ostendit Dominus in Deuteronomio, ita dicens (1): *Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut iudicent iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam nec munera; quia munera excaecant oculos sapientium, & mutant verba iustorum. Iuste, quod iustum est, persequaris, ut vivas & possideas terram, quam Dominus Deus tuus da-* CAP. VI.

(5) *Philipp.* 2.
(1) *Habac.* 2.
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.*
(4) *Prov.* 28.
(5) *Eccl.* 10.
(1) *Deuter.* 16.

stra, & scietis, quoniam ego Dominus. Hinc & in Proverbiis scriptum est (10); *Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis uterque est apud Deum*.

Quod omnino de temerariis iudiciis abstinendum sit.

QVod autem temerarium iudicium vitandum sit, ostendit ipsa veritas in evangelio dicens (1): *Nolite condemnare, & non condemnabimini. Nolite iudicare, & non iudicabimini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis*. Hinc & Paulus ait (2): *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et tunc laus erit unicuique a Deo*. Et item (3): *Tu autem*, inquit, *quid iudicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Domino. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum*. Vnde & Dominus ipse in evangelio (4), quum adduxissent ante eum Scribae & Pharisaei mulierem in adulterio deprehensam, non cito sententiam in eam protulit; sed se prius inclinans, digito scribebat in terra; ut nos doceret discretionis normam in omnibus servare, & non temere aliquid agere. Ergo, quum aliquid in iudicio agendum est, debet primum iudex pensare caussam ac factum, & sic recurrere ad praecepta divinorum librorum; quia non convenit ei aliquid gerere sine documento divinorum testimoniorum & sine exemplo sanctorum patrum, qui spiritu Dei edocti faciebant, quae Deo placita esse noverant. Qui autem aliter fecerit, damnationem sibi adquirit, quum manifeste Apostolus dicat (5): *In quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas*. CAP.VII.

De administratoribus saecularium iudiciorum quid sentiendum sit.

DEnique hinc quidam quaerendum putant de iudicibus saecularibus, quum reos secundum legem puniunt, aut mortis sententia damnant, utrum homicidii crimine obnoxii sint, an non. De quo quid sancti patres senserint, palam inveniri potest. Nam in decretis Innocentii Papae ita scriptum est (1). *Quaesitum est etiam super his, qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam* CAP.VIII.

(10) *Prov.* 17.
(1) *Luc.* 6. *Matth.* 7.
(2) 1. *Cor.* 4.
(3) *Rom.* 14.
(4) *Ioan.* 8.
(5) *Rom.* 2.
(1) *Decreto Innoc. I. cap.* 23.

poenam incidant futuri iudicii. Ideoque subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Recte dicit, subiectos esse debere, non solum propter iram, id est, ultionem praesentem, (parit enim ira vindictam) sed & propter futurum iudicium; quia si hic evaserint, illic eos poena exspectat, ubi accusante ipsa conscientia punientur. Nam idcirco tributa penditis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipso servientes. Ideo dicit tributa praestari, vel quae dicuntur fiscalia, ut subiectionem praestent, per quam sciant non se esse liberos, sed sub potestate agere, quae ex Deo est, Principe enim suo, qui vicem Dei agit, sicut dicit Daniel Propheta. Dei est enim, inquit, regnum, & cui vult, dabit illud. Vnde & Dominus, Reddite, ait, quae sunt Caesaris Caesari. Huic ergo subiiciendi sunt sicut Deo. Cuius subiectionis probatio haec est, quum illi pendunt tributa. Propterea quoque sanctos patres non invenimus Imperatores, Reges, atque iudices huius saeculi, nec in temporibus legis, nec etiam sub gratia novi testamenti, pro huiuscemodi negotiis, quum seditiosos armis deprimebant, vel sontes capitali sententia plectebant aut synodali decreto aut Episcoporum iudicio esse condemnatos; quia necesse est, ut qui divino non obediunt mandato, acriori coërceantur tormento; quatenus lex Dei vim sui iuris obtineat, & improborum caussa infestatio subvertere non praevaleat; sicut in Antiocheno Concilio diffinitum est, ut, qui Ecclesiam conturbare vel sollicitare perstiterit, tamquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

Quod illi, qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifeste argui non possunt, nullo modo sunt iudicandi atque damnandi.

AT quia de iudiciorum qualitate aliqua iam dicta sunt, nunc requirendum est, utrum is, qui generaliter se fatetur peccasse, & tamen in aliquo gravi delicto convinci non potest publice deliquisse excommunicatione sacerdotali plectendus sit an ne? quia inveniuntur plures, non solum de minoribus personis & plebe vulgi, sed etiam de sanctis viris, se peccatores coram Deo pronuntiasse, & inde magis veniam ac gratiam Domini, quam offensam promereri. Nam Moises pro populo orans ad Dominum ait (1): *Dominus patiens & multae misericordiae, auferens iniquitatem & scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios & tertiam & quartam generationem, dimitte obsecro peccatum populi tui secundum magnitudinem misericordiae tuae. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum.* Hinc & Psalmista ad Dominum ait (2); *Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitias meas non operui. Dixi, pronuntiabo ad-* CAP. IX.

(1) *Num.* 14. (2) *Psalm.* 31.

adversum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Et item (3): *Iniquitatem,* ait, *meam ego cognosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis & vincas, quum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ne intres in iudicio cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (4). Hinc & Iob dixit (5): *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?* Et item (6): *Astra,* inquit, *non sunt munda in conspectu Dei. Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis?* Hinc & per Esaiam dicitur (7): *Ecce tu iratus es, & peccavimus. In ipsis fuimus semper, & salvabimur. Facti sumus, ut immundus omnes nos, quasi pannus menstruatae universae iustitiae nostrae.* Hinc & per Hieremiam dicitur (8): *Scio, Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, ut ambulet & dirigat gressus suos.* Et rursum: *Cognovimus,* inquit (9), *Domine, impietates nostras & iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam.* Hinc & Daniel in oratione ita dixit (10): *Peccavimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem iustitiam. Vertatur, obsecro, ira tua & furor tuus a civitate tua Hierusalem & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra & iniquitates patrum nostrorum Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Et paullo post: *Quum adhuc,* inquit, *loquerer & orarem & confiterer peccata mea & peccata populi mei Israël, ecce vir Gabriel, quem videram in visione in principio, cito volans, & tetigit me in tempore sacrificii vespertini, & docuit me, & locutus est mihi.* Ecce legislator pro populo peccatore humiles preces offerens, & ad misericordiam iustum iudicem interpellando provocans, veniam peccantibus meruit. Sic & Rex atque Psalmista in iniquitatibus se conceptum & in delictis natum commemorans profitetur, se agnovisse peccatum suum. Et tamen propter hoc regnum non perdidit. Immo iustificationem veraciter promeruit, ac sedem regni tam sibi quam filiis suis perpetualiter confirmavit. Prophetae quoque se peccasse, iniquitatem fecisse, simul cum populo pronuntiaverunt; & exaudiri a Domino citius meruerunt, angelicumque oraculum impetraverunt. Quis est, qui humilem confessionem caussam esse iustae damnationis dicere ausus sit, maxime quum sapientia manifeste dicat (11): *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus*

(3) *Psal.* 50.
(4) *Psal.* 142.
(5) *Iob.* 14.
(6) *Iob.* 25.
(7) *Isa.* 64.
(8) *Hier.* 10.
(9) *Hier.* 14.
(10) *Dan.* 9.
(11) *Prov.* 28.

sus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Nam & ipsa veritas in parabola evangelica publicanum pro peccatis suis humiliter deprecantem Pharisaeo de propria iustitia arroganti suo iudicio praetulit (12). Et Apostolus Ioannes in epistola sua ita scribit dicens (13): *Si diximus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus ut remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate.*

Quod falsa iustificatio nihil prosit, sed maxime obsit abutentibus ea.

DE falsa enim iustificatione quid sentiendum sit, mox subiungendo ostendit, dicens (1): *Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis*. Hinc & in Ecclesiaste scriptum est (2): *Non te iustifices ante Dominum, quoniam agnitor cordis ipse est, & penes Regem noli velle videri sapiens*. Hinc & Dominus arrogantes & duros corde per Hieremiam increpat dicens (3): *Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, & dixisti: Absque peccato & innocens ego sum, & propterea avertatur furor tuus a me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi, quia vilis es facta nimis iterans vias tuas. Obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum.* CAP. X.

Quod pietas divina veraciter conversis & de praeteritis peccatis poenitudinem agentibus perfectam veniam tribuat.

QVam misericors autem sit Dominus super eos, qui veraciter se per confessionem & poenitentiam convertunt ad eum, & sperant in misericordia eius, declarat ipse per Ezechielem Prophetam dicens (1): *Iustitia iusti super eum erit, & impietas impii erit super eum. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, & custodierit universa praecepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. In iustitia sua, quam operatus est, vivet. Numquid voluntas mea est mors impii, dicit Dominus Deus, & non, ut convertatur a viis suis & vivat? Convertimini, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite a vobis omnes praevaricationes, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Et quare moriamini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus. Revertimini, & vivite.* Et alibi (2): *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus* CAP. XI.

(12) *Luc.* 18.
(13) 1. *Ioan.* 1.
(1) 1. *Ioan.* 1.
(2) *Eccl.* 7.
(3) *Hier.* 2.
(1) *Ezech.* 18.
(2) *Ezech.* 33.

sus fuerit ab impietate sua; & iustus non poterit vivere in iustitia sua, in quacumque die peccaverit. Etiamsi dixero iusto, quod vita vivat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiae eius oblivioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Sin autem dixero impio, Morte morieris, & egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, restitueritque ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam iniustum, vita vivet, & non morietur. Omnia peccata eius, quae peccavit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita vivet. Ideo Novatiani haeretici frustra ianuam pietatis supernae occludere poenitentibus nituntur, divinae misericordiae sinum ignorantes, quum non solum prophetica lectio, sed etiam evangelii maiestas idipsum adstruat, quod quicumque pro commissis peccatis digne poenitentiam gerunt, veniam apud clementissimum iudicem peccatorum suorum promerentur. Vnde non solum praecursoris Domini vox babtismum poenitentiae in remissionem peccatorum primum praedicando intonuit, sed etiam ipsa veritas primordium praedicationis suae, ut Matthaeus testatur, de poenitentia agenda inchoavit, dicens (3). *Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum caelorum.* Et alibi (4) *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Veraciter enim poenitentibus appropinquat regnum caelorum: quia delentur peccata, & appropinquat iustitia sempiterna; omnesque, qui ad Salvatorem nostrum pia intentione veniunt, de peccatorum onere relevati, aeternae refectionis pabulum in caelestis regni beatitudine percipient.

Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

CAP. XII. HAec tu, sacratissime Imperator, & his similia relegens, spernendo iudicia falsa, scias, te per fidem rectam & bona facta aditum regni caelestis promereri posse. Nec te deterreat nocentium improba vanitas, sed magis confortet evangelica veritas, credens in omnibus Regi & iudici tuo, qui tibi in terra regnum dedit, & in futura vita bene facienti regnum promisit. Et ideo, si quid te in hoc scommate belli & valle lacrymarum atque laborum plenissima perversorum machinatio nocuit, non illud magni pendas; sed ereptori & defensori tuo Domino Christo in omnibus gratias agas, qui mortificat & vivificat, flagellat omnem filium, quem vult, & castigat omnem filium, quem recipit (1). Meminerisque illud divinae legis, quo scriptum est (2): *Ne quaeras ultionem, nec memineris iniuriae civium*

(3) *Matth.* 3.
(4) *Matth.* 11.
(1) 1. *Reg.* 2. *Hebr.* 12.
(2) *Levit.* 19.

vium tuorum. Diliges amicum tuum sicut te ipsum. Ego Dominus. Leges meas custodite. Dicatque tibi simul cum David Rege illa mulier sapiens in Regum (3), quae compescuit ipsum David a caede Nadab stultissimi, ita dicens: *Aufer iniquitatem famulae tuae. Faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia praelia Domini, Domine mi, tu praeliaris. Malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitae tuae. Si enim surrexit aliquando homo persequens te & quaerens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum. Porro anima inimicorum tuorum rotabitur quasi impetu & circulo fundae. Quum ergo fecerit tibi Dominus domino meo omnia, quae locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israël, non erit tibi hoc in singultum & in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris.* Hinc & Apostolus ad Romanos taliter loquitur, dicens (4): *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos: nulli malum pro malo reddentes: providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes; non vosmetipsos defendentes, carissimi, sed date locum irae. Scriptum est enim: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* De quo & in evangelio ipse Dominus & Salvator noster Petro interroganti, quoties fratri in se peccanti dimittere debuisset, si usque septies, sed usque septuagies septies (5). Et alibi ad discipulos suos ait (6): *Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem vero mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Et idem (7): *Quum stabitis*, inquit, *ad orationem, dimittite, si quid habetis adversus aliquem, ut & pater vester, qui in caelis est, dimittat vobis delicta vestra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester, qui in caelis est, remittet vobis peccata vestra*, Et ut electos suos pressuram in mundo sustinentes consolaretur, alio loco dicit (8): *Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis, quum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos* (9). *In patientia vestra possidebitis animas vestras. Qui autem*

(3) 1. *Reg.* 25.
(4) *Rom.* 12.
[5] *Matth.* 18.
[6] *Luc.* 6.
[7] *Marc.* 11.
[8] *Matth.* 5.
[9] *Luc.* 21.

tem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (10). Talia ergo nos facere verbis docuit ipse Agnus Dei innocens, qui abstulit peccata mundi, qui tamquam ovis ad occisionem ductus, non aperuit os suum; sed tentatus, irrisus, flagellatus, alapis caesus, consputus, spinis coronatus, & ad extremum in cruce confixus, pro persecutoribus suis exoravit, dicens (11): *Pater, ignosce illis. Non enim sciunt, quid faciunt*. Non ergo mirum, si homo terrenus & fragilis aliqua adversa patitur, quum tanta homo caelestis & innoxius passus est, ut nos utique sanguine suo a peccatis redimeret, & exemplo longanimitatis ac patientiae suae instrueret atque confortaret.

Recipe igitur, pater mitissime, filium tuum poenitentem; ut illius patris clementissimi imitator fias, qui filium luxuriosum, in terra aliena totam substantiam suam cum meretricibus dissipantem, novissime ad se poenitendo reversum occurrens benignissime suscepit, & non solum peccata ei indulsit, verum etiam stolam primam illi reddidit, annulum in manu dedit, & calceamenta pedibus impendit, largissimumque convivium novissime instruens, chorum & symphoniam cum eo laetabundus celebravit (12): quia si imitator eius fueris, procul dubio regnum aeternum perpetualiter cum illo possidebis.

Haec quoque dignitati vestrae, serenissime Domine, ego vilis vester homuncio, non quasi sciolus replico, sed quasi devotus famulus ad memoriam reduco; ut, quia plurimi vos proximis temporibus iniuste laeserunt, quidam per malitiam, quidam vero per timorem, & quidam per infirmitatem, vos cogitetis, quid maxime Deo placeat & eius sacris testimoniis praecipue concordet, illudque devota mente faciatis. Credo enim Deo meo, quod vos neque in adversis neque in prosperis unquam dimittet: sed sua defensione munitum, & ab universorum hostium laesione protectum, ad aeternae vitae praemia feliciter pervenire concedat.

INDEX

[10] *Matth.* 10. & 24.
[11] *Luc.* 23.
[12] *Luc.* 15.

INDEX
INSIGNIORVM RERVM ET VERBORVM
S V P E R
CONCORDIAM SACERDOTII ET IMPERII.

Numerus Romanus Tomum, Arabicus Paginam indicat.

B

ſus fuerit ab impietate ſua; & iuſtus non poterit vivere in iuſtitia ſua, in quacumque die peccaverit. Etiamſi dixero iuſto, quod vita vivat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiae eius oblivioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur. Sin autem dixero impio, Morte morieris, & egerit poenitentiam a peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, reſtitueritque ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam iniuſtum, vita vivet, & non morietur. Omnia peccata eius, quae peccavit, non imputabuntur ei. Iudicium & iuſtitiam fecit, vita vivet. Ideo Novatiani haeretici fruſtra ianuam pietatis ſupernae occludere poenitentibus nituntur, divinae miſericordiae ſinum ignorantes, quum non ſolum prophetica lectio, ſed etiam evangelii maieſtas idipſum adſtruat, quod quicumque pro commiſſis peccatis digne poenitentiam gerunt, veniam apud clementiſſimum iudicem peccatorum ſuorum promerentur. Vnde non ſolum praecurſoris Domini vox babtiſmum poenitentiae in remiſſionem peccatorum primum praedicando intonuit, ſed etiam ipſa veritas primordium praedicationis ſuae, ut Matthaeus teſtatur, de poenitentia agenda inchoavit, dicens (3). *Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum caelorum.* Et alibi (4) *Venite,* inquit, *ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Veraciter enim poenitentibus appropinquat regnum caelorum: quia delentur peccata, & appropinquat iuſtitia ſempiterna; omneſque, qui ad Salvatorem noſtrum pia intentione veniunt, de peccatorum onere relevati, aeternae refectionis pabulum in caeleſtis regni beatitudine percipient.

Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

CAP. XII. Haec tu, ſacratiſſime Imperator, & his ſimilia relegens, ſpernendo iudicia falſa, ſcias, te per fidem rectam & bona facta aditum regni caeleſtis promereri poſſe. Nec te deterreat nocentium improba vanitas, ſed magis confortet evangelica veritas, credens in omnibus Regi & iudici tuo, qui tibi in terra regnum dedit, & in futura vita bene facienti regnum promiſit. Et ideo, ſi quid te in hoc ſcommate belli & valle lacrymarum atque laborum pleniſſima perverſorum machinatio nocuit, non illud magni pendas; ſed ereptori & defenſori tuo Domino Chriſto in omnibus gratias agas, qui mortificat & vivificat, flagellat omnem filium, quem vult, & caſtigat omnem filium, quem recipit (1). Meminerisque illud divinae legis, quo ſcriptum eſt (2): *Ne quaeras ultionem, nec memineris iniuriae civium*

(3) *Matth.* 3.
(4) *Matth.* 11.
(1) 1. *Reg.* 2. *Hebr.* 12.
(2) *Levit.* 19.

vium tuorum. Diliges amicum tuum ſicut te ipſum. Ego Dominus. Leges meas cuſtodite. Dicatque tibi ſimul cum David Rege illa mulier ſapiens in Regum (3), quae compeſcuit ipſum David a caede Nadab ſtultiſſimi, ita dicens: *Aufer iniquitatem famulae tuae. Faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia praelia Domini, Domine mi, tu praeliaris. Malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitae tuae. Si enim ſurrexit aliquando homo perſequens te & quaerens animam tuam, erit anima domini mei cuſtodita quaſi in faſciculo viventium apud Dominum Deum tuum. Porro anima inimicorum tuorum rotabitur quaſi impetu & circulo fundae. Quum ergo fecerit tibi Dominus domino meo omnia, quae locutus eſt bona de te, & conſtituerit te ducem ſuper Iſraël, non erit tibi hoc in ſingultum & in ſcrupulum cordis domino meo, quod effuderis ſanguinem innoxium, aut ipſe te ultus fueris.* Hinc & Apoſtolus ad Romanos taliter loquitur, dicens (4): *Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos: nulli malum pro malo reddentes: providentes bona, non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes; non voſmetipſos defendentes, cariſſimi, ſed date locum irae. Scriptum eſt enim: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Si ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.* De quo& in evangelio ipſe Dominus & Salvator noſter Petro interroganti, quoties fratri in ſe peccanti dimittere debuiſſet, ſi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties (5). Et alibi ad diſcipulos ſuos ait (6): *Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem vero menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.* Et idem (7): *Quum ſtabitis*, inquit, *ad orationem, dimittite, ſi quid habetis adverſus aliquem, ut & pater veſter, qui in caelis eſt, dimittat vobis delicta veſtra. Quod ſi vos non dimiſeritis, nec pater veſter, qui in caelis eſt, remittet vobis peccata veſtra.* Et ut electos ſuos preſſuram in mundo ſuſtinentes conſolaretur, alio loco dicit (8): *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum caelorum. Beati eſtis, quum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in caelis. Sic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos* (9). *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Qui autem*

(3) 1. *Reg.* 25.
(4) *Rom.* 12.
[5] *Matth.* 18.
[6] *Luc.* 6.
[7] *Marc.* 11.
[8] *Matth.* 5.
[9] *Luc.* 21.

tem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (10). Talia ergo nos facere verbis docuit ipse Agnus Dei innocens, qui abstulit peccata mundi, qui tamquam ovis ad occisionem ductus, non aperuit os suum; sed tentatus, irrisus, flagellatus, alapis caesus, consputus, spinis coronatus, & ad extremum in cruce confixus, pro persecutoribus suis exoravit, dicens (11): *Pater, ignosce illis. Non enim sciunt, quid faciunt*. Non ergo mirum, si homo terrenus & fragilis aliqua adversa patitur, quum tanta homo caelestis & innoxius passus est, ut nos utique sanguine suo a peccatis redimeret, & exemplo longanimitatis ac patientiae suae instrueret atque confortaret.

Recipe igitur, pater mitissime, filium tuum poenitentem; ut illius patris clementissimi imitator fias, qui filium luxuriosum, in terra aliena totam substantiam suam cum meretricibus dissipantem, novissime ad se poenitendo reversum occurrens benignissime suscepit, & non solum peccata ei indulsit, verum etiam stolam primam illi reddidit, annulum in manu dedit, & calceamenta pedibus impendit, largissimumque convivium novissime instruens, chorum & symphoniam cum eo laetabundus celebravit (12): quia si imitator eius fueris, procul dubio regnum aeternum perpetualiter cum illo possidebis.

Haec quoque dignitati vestrae, serenissime Domine, ego vilis vester homuncio, non quasi sciolus replico, sed quasi devotus famulus ad memoriam reduco; ut, quia plurimi vos proximis temporibus iniuste laeserunt, quidam per malitiam, quidam vero per timorem, & quidam per infirmitatem, vos cogitetis, quid maxime Deo placeat & eius sacris testimoniis praecipue concordet, illudque devota mente faciatis. Credo enim Deo meo, quod vos neque in adversis neque in prosperis unquam dimittet: sed sua defensione munitum, & ab universorum hostium laesione protectum, ad aeternae vitae praemia feliciter pervenire concedat.

INDEX

[10] *Matth.* 10. & 24.
[11] *Luc.* 23.
[12] *Luc.* 15.

I N D E X

INSIGNIORVM RERVM ET VERBORVM

S V P E R

CONCORDIAM SACERDOTII ET IMPERII.

Numerus Romanus Tomum, Arabicus Paginam indicat.

Ansel-

S. Bo-

Caesa-

Codi-

Contu-

D

E

G

Impe-

Ivo

M

N

Nicaea

Oleum

P

hoc

Patri-

Q

R

Sardi-

T

V

INDEX RERVM

SVPER ANNOTATIONES BOEHMERI AD MARCAM.

Numerus Romanus Tomum, Arabicus paginam indicat.

A

B

C

D

E

Eccle-

INDEX RERVM PRAECIPVARVM

IN ANIMADVERSIONIBVS FIMIANI CONTENTARVM.

Vbi Numerus Romanus Tomum, Arabicus paginam indicat.

A

B

C

Con-

F

G.

H

I

R

